

EX LIBRIS
DÄ KRAMER

JAN PIETERSZ. COEN

BESCHEIDEN OMTRENT ZIJN BEDRIJF IN INDIË

JAN PIETERSZ. COEN

BESCHEIDEN

OMTRENT ZIJN BEDRIJF IN INDIË

VERZAMELD DOOR

Dr. H. T. COLENBRANDER

UITGEGEVEN DOOR HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË

EERSTE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1919

LIBRARY
SEP 2 1967
UNIVERSITY OF TORONTO

Opgedragen

aan

Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden

Beschermvrouwe

van het

Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde

van

Nederlandsch-Indië

INHOUD.

INLEIDING.

In het jaar 1918 nam het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië het besluit, den driehonderdsten jaardag der verovering van Jacatra met de uitgave van een werk te vieren, waarin alle bescheiden afkomstig van Jan Pietersz. Coen of betreffende zijn leven en bedrijf volledig zouden zijn opgenomen. Het Departement van Koloniën zegde geldelijken bijstand toe. Eene commissie, bestaande uit de heeren Prof. Mr. J. E. Heeres, J. W. IJzerman en B. Hoetink, belastte zich met de zorg voor de voorbereiding van het werk, tot welks uitvoering ondergeteekende werd aangezocht. 15 November 1918 kon ik genoemde drie heeren een plan van bewerking aanbieden, dat, na onderzoek, in December door hen werd goedgekeurd. Inmiddels was met het afschrijven der vereischte bescheiden een begin gemaakt; de druk ving aan in Januari 1919.

Aanvankelijk bestond de hoop, het eerste deel van het werk op den herdenkingsdag zelven, 30 Mei 1919, te kunnen doen verschijnen, doch het is gebleken dat hieraan, wegens den grooten omvang dien het eerste deel zou moeten verkrijgen, en de veelvuldigheid van andere bezigheden waarmede ik in den aanvang van dit jaar bezet raakte, niet kon worden voldaan.

Het in December 1918 vastgestelde plan voorziet eene uitgave in vijf deelen, waarin de stof aldus wordt geschikt:

I. Brieven van Coen naar patria, 1614—1623.

II. Brieven van Coen naar verscheiden kwartieren van Indië, 1615—1623.

III en IV. Resolutiën en sententiën te Bantam (na 1619 te Batavia) genomen en geveld, 1613—1623; brieven der Bewindhebbers aan Coen, 1614—1622; bescheiden betreffende Coen's verrichtingen van 1623 tot 1627.

V. Bescheiden betreffende Coen's tweeden ambtstijd als Gouverneur-Generaal, 1627—1629 (brieven naar patria; naar verscheiden kwartieren van Indië; resolutiën en sententiën; brieven van de Bewindhebbers).

Bovendien zal de uitgave een opstel van mijne hand over Coen's leven en bedrijf inhouden. Daar het van belang is, daarin naar de bladzijden van den druk zelven der documenten te kunnen verwijzen, zal dit opstel hetzij in zijn geheel geplaatst worden in het vijfde deel, hetzij over de deelen IV en V worden verdeeld.

Naar men ziet worden, van niet door Coen zelven of onder zijne onmiddellijke leiding gestelde documenten, alleen de door hem ontvangen brieven der Bewindhebbers opgenomen. Ook de resolutiën der Bewindhebbers af te drukken zou geen zin hebben; veel daarin heeft niet of niet uitsluitend op Coen en zijn werk betrekking; de afscheiding van het ter zake dienende van de rest zou eenigermate willekeurig blijven en niet veel bijbrengen dat men, in het algemeen, niet beter uit de brieven der Bewindhebbers leert kennen. Voor zoover het wenschelijk voorkomt ook resolutiën der Bewindhebbers te publiceeren, kan dit in aanteekeningen bij of achter hunne brieven geschieden.

Het thans aangeboden eerste deel bevat de brieven naar patria van 1614 tot 1623, door Coen geschreven achtereenvolgens in zijne hoedanigheid van president der loge te Bantam en directeur-generaal, en van gouverneur-generaal. Fragmenten van deze brieven zijn uitgegeven door de Jonge in het vierde deel van zijn „Opkomst" [1] *en door Tiele in het eerste deel zijner „Bouwstoffen"* [2]*; het scheen verkieslijk in dit, volledigheid beoogende, werk de reeds elders gedrukte gedeelten niet weg te laten.*

Alle brieven zijn afgeschreven naar de origineelen in het Algemeen Rijksarchief. Zij maken deel uit van het archief der kamer Amsterdam

---

[1]) *Aldaar blz. 12 (gedeelten van den brief van 1 Jan. 1614), blz. 20 (id. van dien van 10 Nov. 1614), blz. 24 (id. 27 Dec. 1614), blz. 27 (id. 3 Maart 1615), blz. 32 (id. 22 Oct. 1615), blz. 36 (id. 25 Dec. 1615), blz. 37 (id. 5 Jan. 1616), blz. 39 (id. 31 Maart 1616), blz. 41 (id. 10 Oct. 1616), blz. 62 (id. 22 Aug. 1617), blz. 65 (id. 1 Sept. 1617, bij de Jonge onder den verkeerden datum 10 Sept. 1617), blz. 67 (id. 18 Dec. 1617), blz. 72 (id. 10 Jan. 1618), blz. 74 (id. 11 Maart 1618), blz. 81 (id. 24 Juni 1618), blz. 97 (id. 29 Sept. 1618), blz. 108 (id. 12 Nov. 1618), blz. 112 (id. 14 Jan. 1619, bij de Jonge onder den minder juisten datum 13 Jan. 1619), blz. 161 (id. 5 Aug. 1619), blz. 185 (id. 7 Oct. 1619), blz. 191 (id. 15 Oct. 1619), blz. 191 (id. 22 Jan. 1620), blz. 202 (id. 11 Mei 1620), blz. 207 (id. 31 Juli 1620), blz. 213 (id. 26 Oct. 1620), blz. 249 (id. 8 Jan. 1621), blz. 253 (id. 16 Nov. 1621), blz. 260 (id. 26 Maart 1622), blz. 262 (id. 6 Sept. 1622), blz. 269 (id. 20 Juni 1623).*

[2]) *Aldaar blz. 42 (gedeelten van den brief van 1 Jan. 1614), blz. 66 (id. 10 Nov. 1614), blz. 167 (id. 10 Dec. 1616), blz. 272 (id. 6 Mei 1621), blz. 289 (id. 16 Nov. 1621).*

van de Vereenigde O.-I. Compagnie. In de fragmenten der andere kamerarchieven welke nog over zijn, komen geen brieven van Coen voor [1]*. Men zal in onze reeks eene gaping opmerken, welke ik niet heb kunnen aanvullen. Daar, van de verzameling uit Indië overgekomen brieven en papieren bij de kamer Amsterdam, boek I is verloren gegaan (het was reeds niet meer aanwezig toen in den tijd van Bakhuizen van den Brink de Compagnie's archieven naar het Algemeen Rijksarchief werden overgebracht), is de brief die Coen in het begin van het jaar 1617 per „Westvrieslandt" aan de Bewindhebbers schreef, niet te produceeren. Blijkens den „Inventaris van 's Lands Archief te Batavia" (Batavia 1882) komt ook te Batavia de tekst van dit schrijven niet meer voor. Bij zijn brief van 22 Aug. 1617 werd van het thans verloren origineel van den vorigen door Coen eene copie naar Amsterdam gezonden* [2]*; deze copie is niet bewaard.*

In den aanhef van den eersten opgenomen brief, dien van 1 Jan. 1614, maakt Coen van berichten gewag, door hem 20 Mei, 10 en 13 Juni 1612 uit het schip de „Geunieerde Provintiën" aan de Bewindhebbers afgezonden, korten tijd nadat hij het vaderland verlaten had [3]*. Slechts één dezer berichten is bewaard; blijkens aanteekening op het*

[1]) *Een brief aan de kamer Zeeland, van 1 April 1616, per „Dolphijn", blijkt nog in afschrift bewaard in het archief der Amsterdamsche kamer, boek II, 159 verso. Het stuk luidt:*

„'t Voorgaende [nl. de brief van 31 Maart 1616, hierachter blz. 175] is hetgene welck aen de Generale Compagnie in 't gemeyn en elcke camer bysonder schryvende sijn; hadden wy hier gelt gevonden, off van de heeren gelt ontfangen, wy souden de Generale Compagnie in 't gemeyn, ende alle de cameren in 't bysonder mede goede retouren overgesonden hebben, maer dewyle ons 't gelt gebreeckt, en is oock niet mogelijck dat groote retouren souden connen senden. Het is nu 2 jaren dat U. E. camere geen retouren toegesonden, maer alles meest na Amsterdam (welcke meest in gebreecke sijn geweest) gedirrigeert hebben. De heeren sullen sulcx niet quaelijck gelieven te nemen, want het is by gevalle geschiet. Verleden jaer hadden geen schepen van Zeelandt, ende dit jaer liet het hem zoo qualijck aensien dat het scheen niet een schip zouden hebben connen laden, waerover de schepen die harwaerts aen om haer last gecomen waren, elck sijns weechs versonden. De schepen Amsterdam ende Mauritius bleven hier sonder volck leggen; daerna een weynich middelen becomende hebben op een sprong geladen, die voorhanden was. Toecomende jaer capytael becomende hopen U. E. door verkiesinge toe te voegen, hetgene hun alsnu by geval ontbreeckt ende vercort sijn.

Ady primo April A° 1616, in Bantam".

[2]) *Hierachter, blz. 249.*

[3]) *Blijkens het uitloopboekje van schepen in het archief der Amsterdamsche kamer, had het vertrek plaats gehad 12 Mei 1612.*

stuk voorkomende, is het den 1sten Aug. 1612 door de Bewindhebbers ontvangen. Het is geschreven op 34½ graden Noorderbreedte bij Madeira, en onderteekend door Jan Pietersz. Coen en de verdere leden van den scheepsraad. Daar het (behalve de voor Coen karakteristieke mededeeling, dat bij de krijgslieden „veel ongeoeffende" zijn, doch dat men hen op het schip zal oefenen) niets inhoudt dan eene kennisgeving van den voorgenomen koers [1]), kwam het niet in aanmerking, met dit stuk onze reeks te openen.

Lezers van van Rhede van der Kloot's „Gouverneurs-Generaal en Commissarissen-Generaal van Ned.-Indië" ('s-Gravenhage 1891) zullen zich herinneren, dat daarin op blz. 302, uit Abbing's „Beknopte Geschiedenis der stad Hoorn" van 1839, een inventaris der nalatenschap van Coen is nagedrukt, „welke", gelijk Abbing verzekert, „nog geheel of gedeeltelijk, sedert 5 Maart 1823, bij de permanente commissie van het Amortisatie-Syndicaat berust". Inderdaad zijn er onverdeelde boedels, te voren onder verschillende weeskamers berustende, onder beheer van het Amortisatie-Syndicaat gekomen; doch niet alleen is bij het Amortisatie-Syndicaat nimmer eene nalatenschap van Coen bekend geweest [2]), maar er ontbreekt ook elke aanwijzing dat zoodanige nalatenschap ooit bij de weeskamer te Hoorn is ingebracht, terwijl een

1) Op Ilha de Mayo, dat men echter miste (zie hierachter bl. 1).

2) Zooals blijkt uit een rapport te dezer zake uitgebracht aan den Minister van Financiën door den Rijksarchivaris Bakhuizen van den Brink, d.d. 28 Dec. 1857. „De opgave van den inventaris", schrijft de Rijksarchivaris daarin, „schijnt mij zoo juist en eigenaardig, dat ik aan geen moedwillige verdichting kan denken". Echter wijst hij er op, dat 5 Maart 1823 de permanente commissie van het Amortisatie-Syndicaat nog niet in functie was getreden; dat reeds in 1841 vanwege het Amortisatie-Syndicaat, waar van de stukken niets bekend was, een onderzoek naar de zaak is ingesteld, met negatief resultaat; uit Hoorn kwam toen bericht, „dat ter weeskamer in de laatste honderd jaar van die stukken niets bekend was geweest". Van den Brink besluit met het verzoek, dat de Algemeene Commissie van Liquidatie der Zaken van de voormalige Wees- en Momboirkamers door den Minister van Financiën moge worden gelast, een nieuw onderzoek in te stellen. De Minister voldeed aan dit verzoek en legde den Rijksarchivaris 12 Juli 1858 een rapport der Algemeene Commissie voornoemd, van 19 Juni 1858, over, waarbij zij mededeelt dat ook haar nasporingen een negatief resultaat hebben opgeleverd. Onder de bijlagen is een brief van B. en W. van Hoorn van 25 Febr. 1858, waarbij bericht wordt „dat in het archief der weeskamer, in het stedelijk archief en bij nakomelingen van Coen de zaken [op den inventaris bij Abbing vermeld] vruchteloos zijn opgespoord", en dat van geen inbreng ter weeskamer van eene nalatenschap-Coen eenig blijk is gevonden.

rapport van den Rijksarchivaris van den Bergh aan den Minister van Financiën van 23 Oct. 1869 [1]) op goede gronden tot de conclusie komt, dat de nalatenschap van Coen te rechter tijd door de rechtmatige erven moet zijn genoten [2]). De inventaris, die, blijkens de spelling, uit de 18de

[1]) *Gedrukt bij van Rhede van der Kloot, blz. 304.*

[2]) *„Daar Koen geene kinderen naliet", zegt Abbing op bl. 13 van zijn aangehaald werkje van 1839, „kwamen zijne nagelaten bezittingen aan de weeskamer te Hoorn". In zijne uitvoeriger „Geschiedenis der Stad Hoorn" van 1841 (I, 143) handhaaft hij deze bewering, doch stelt er een ander bericht nevens, uit een handschrift van van Voorst ten vervolge op de kroniek van Velius, welke van Voorst op het jaar 1660 aanteekent: „In dat jaar bekwamen de Erfgenamen van Jan Pietersz. Koen in deze stad zijne nalatenschap; zie Aitzema op dat jaar". De eenige plaats bij Aitzema die in aanmerking komt (IX, 1043) vermeldt eene mededeeling van Bewindhebbers der O. I. C. aan de Staten-Generaal, over een proces door de erven Eva Ment en Aeffge Pietersz Coen tegen de Compagnie gevoerd. De Compagnie werd toen in rechten aangesproken wegens een vroeger door de XVII afgewezen pretensie „aengaende [Coen's] portie in de prinsen in de Oost Indiën verovert bij de Compagnie en de burgerye tot Batavia dewyle hy hier geweest is [scil. sedert zijn herbenoeming als Gouverneur-Generaal op 3 Oct. 1624 tot zijn vertrek op 9 Maart 1627], mitsgaders betalinge van zijn bedongen tractement, soolange van hooger handt alhier opgehouden is". Dit geding staat tot de vraag, of er ooit aanleiding kan geweest zijn, de nalatenschap van Coen bij de weeskamer te Hoorn in te brengen, in geen betrekking.*

Van den Bergh, in zijn aangehaald rapport, vestigt de aandacht op de volgende punten. De op 23 Sept. 1629 gedoopte dochter van Coen, Johanna, moet tijdens of kort na de terugreis der weduwe, Eva Ment, in 1630 zijn overleden. Immers heeft de weduwe blijkens resolutie der kamer Amsterdam van 9 Jan. 1631 eene acte van scheiding vertoond, waarbij geen minderjarig kind wordt vermeld. Eva Ment deelt de erfenis met Coen's zuster Aeffge, gehuwd met Pieter Bruynsz.; eene verdeeling die alleen kan voortspruiten uit een testamentaire beschikking van Coen zelven, waarbij hij, ingeval hij geen descendenten mocht hebben, zijn goed liet aan zijne echtgenoote en zijne zuster. Had Eva Ment ab intestato geërfd van haar kind, dan zou zij de eenige erfgename zijn geweest. Ingevolge de vertoonde acte wordt 10 Jan. 1631 het kapitaal dat Coen in de Compagnie bezat, in twee parten gesplitst die ten name van Eva Ment en van Pieter Bruynsz. worden overgeboekt. Bij resolutie der XVII van 29 Sept. 1632 wordt de pretensie, die Marinus Louissen, als getrouwd hebbende de weduwe van Coen, ten laste der Compagnie geformeerd heeft [de pretensie omschreven in de eerste alinea dezer noot], afgewezen. In 1658 volgt hierop het proces waarvan gewag is bij Aitzema; het wordt gevoerd door Isaacq Buys, licentiaat in de rechten, als in huwelijk gehad hebbende Eva Ment, weduwe van Coen en van Marinus Louissen; Michiel Louissen, koopman te Amsterdam, als eenige zoon van Eva Ment zijne moeder; mitsgaders Isaacq Buys voorzegd, als procuratie hebbende van de voogden der zes minderjarige kinderen van wijlen Pieter Bruynsz. die erfgenaam was geweest van Aeffge Coen zijne eerste huisvrouw. Eva Ment was in 1658 overleden en haar zoon moet toen meerderjarig zijn geweest, immers hij treedt met zijn stiefvader uit eigen hoofde op. „Er is dus geen reden te vinden", besluit van den Bergh, „waarom de boedel van Jan Pietersz. Coen ooit onder beheer van de weeskamer te Hoorn zou zijn gesteld".

eeuw, en, blijkens andere aanwijzingen, vermoedelijk van 1748 of kort daarna, in ieder geval van vóór het jaar 1768 dateert [1]), schijnt geen verdicht stuk [2]): het opschrift, door Abbing er aan gegeven, is echter stellig uit de lucht gegrepen. Men zal in den inventaris de beschrijving hebben te zien van eene verzameling van Coen herkomstige goederen, welke nog in de 18de eeuw, het blijkt niet, waar, bijeen werden aangetroffen. Of die goederen nog bestaan en, zoo ja, waar zij beland zijn, is volslagen onbekend: — het is kwalijk aan te nemen dat zij hetzij in particulier bezit in Nederland, hetzij in eenige openbare verzameling buitenslands zouden berusten, daar hunne aanwezigheid dan stellig sedert lang reeds zou zijn opgemerkt. Van de „twee groote, oude lessenaars met papieren, aanteekeningen, schetsen en dagverhalen", van de „kist met afschriften van alle de tractaten, door Coen met inlandsche vorsten van Java gesloten", van de „handschriftelijke beschrijving van het leven, sterven en begrafenis van Koen", van de „correspondentie of briefwisseling van Koen, in XII deelen, met alle de hooge autoriteiten tot welke hij in betrekking stond", alle in den inventaris vermeld, is dus niets naders bekend.

In het opschrift der brieven is aangegeven, in welke deelen en op welke bladzijden der serie Overgekomen Brieven en Papieren de uitgegeven teksten voorkomen, terwijl achter in ons boekdeel in aanteekeningen is vermeld, welke door Coen in zijn brieven aangehaalde documenten bewaard, en zoo ja, waar zij te vinden zijn. — De marginalia, naast den tekst der brieven gedrukt, zijn van mijne hand.

Achter het deel zijn gevoegd registers van persoonsnamen, van plaats- en volksnamen, en van schepen, benevens eene lijst van drukfouten, welke beschamend lang is: — een gevolg van den spoed, welke bij den druk is betracht. In de volgende deelen zal het drukfouteneuvel doelmatiger worden bestreden dan thans mogelijk is geweest.

De portretten van Coen en zijne vrouw Eva Ment, welke ons deel

1) Van 1748 of kort daarna: zie het gegeven bij van Rhede van der Kloot blz. 304, eerste regel van boven. — Van vóór 1768: zie het N.B. op blz. 303 aldaar.

2) Echter dient vermeld dat, blijkens het in noot 2 op blz. XVI aangehaald rapport der Algemeene Commissie van 19 Juni 1858, toen bij de Momboirkamer van Utrecht van „zeker [door Coen gefundeerd] kapitaal, onverrekend en onverantwoord onder het beheer der Utrechtsche Momboir-Kamer verbleven" (zie n°. 24 van den inventaris), niets bekend was.

opluisteren, zijn gereproduceerd naar de origineelen in het West-Friesch Museum te Hoorn.

Het tweede deel dezer uitgave zal onmiddellijk na de verschijning van het eerste ter perse gaan.

Leiden, Juli 1919. *H. T. COLENBRANDER.*

1. — 1 JAN. 1614. — A 12.
(PER *SWARTEN LEEUW*).

Eersaeme, wyse, voorsienige, zeer discrete Heeren[1]*)*.

1. Aankomst. Na onsen vertreck uut Texel hebben U.E. op 20en Mayo, den 10 en den 13 Juny, anno 1612, geschreven met den Canaris- ende de 2 Geneesvaerders, die met ons uutseylden; verhope well ter handt gecomen sullen zijn. Tzedert hebben geen gelegentheyt om schryven (na den eysch) ghehadt, wandt de schepen daermet den commandeur Jan Dirckxz. Lam naert vaderlandt ginck, een maent voor ons arrivement van Bantam vertrocken waeren, ende niet geraden vonden groote diligentie te doen om met d'Engelschen (soo dien, die ons in de straet Sunda tegenquamen, als dengenen, die twee daghen naer ons arrivement van Pulo Panjang t' seyl ginck) te schryven, voor seecker houdende, dat de heeren ons arrivement met beyde de schepen tott Bantam door hun wel souden verstaen; derhalven sullen midts desen U.E. cortelijck verhaelen onsen seylagie van den beginne aff tot in de Mollucos, ende van daer wederomme alhier tot Bantam toe; item wat ons all wedervaeren ende bejegent is, ende wat Godt voorder toucherende den staet door ons voor dees tijdt zal gelyeven te geven, ons breeder refereerende op de coppie van jonsen journael, het boeck der resolutien, ende het discours bij desen medegaende.

2. Reis. De heeren sullen dan verwitticht zijn, als datt wy den 16en Juny met de schepen, de *Provintie* ende *Hope*, aen 't eyland Isle Bravo arriveerden, sijnde aldaer geseylt (doordien Isla de Mayo misten), omme water te haelen, de groote mast van 't schip de *Provintie* ende de boechspriet van 't schip de *Hope* (die seer swack waeren) te vervanghen, gelijck wy deden.

Ende alsoo s'anderen daechs, sijnde den 17en Junius, 32 ghewapende mannen te lande sonden met een breed vaentien, omme te sien, hoe d'inwoonderen hun souden houden, als vrienden off vyanden, ende off men eeniche neringhe coste becomen, met expressen bevel, dat se niet souden gaen tusschen enghe gheberchten daer hun de vyanden met steenen conden begaen, maer liever wederkeeren, gevende Frederick Kistiens, ondercoopman, den last ende com-

[1]) Bij de volgende brieven laat ik deze titulatuur weg.

mandement over de troupe, Dese troupe te lande zijnde, soo zijn se onbedachtelijcken voortgemarcheert, sonder de breede vaen op te steecken, dien aen den gordel behoudende. Die van 't landt, haer siende comen, begaven hun stil in eenen laeghe, ende soo haest den onsen daar binnen quamen, rolden sylieden zoo groote steenen ende alsulcke meynnichte nederwaerts, dat sy (Godt beter 't) seer deerelijck (sonder eeniche redenen off hun oit verthoont te hebben, hoewel de brede vaen van de schepen gestadelijck wayden), derthien man doodt wirpen, ende de reste bespringhende door verbaestheyt ghevangen creghen, hoewel den onsen noch wel de helft stecker dan den vyanden waeren. Nae veele schryvens hebben eensdeels met schoone woorden ende ten anderen met dreygementen, sooveele te wegen gebracht, dat voorsz. moordenaren alle de resterende levenden 3 à 4 dagen daerna scheep lieten loopen, ende dat moedernaeckt, hebbende hun alle de cleederen affgenomen. In somma lieten daer 13 dooden, het geweer van 32 mannen, ende een man heeft daervan eenen lammen arm behouden. Hoe lastich ons dit ongeluck was, is Godt bekendt, wandt was een quaet beginnen, ende is door slechte onbedachtheyt, overvarentheyt ende overtredinghe van onsen bevel geschiet, want by ons daerinne wel goede voorsichtichheyt gebruyckt is geweest, gelijck de heeren per byegaende coppie van getuygenisse connen sien; dies nietteghenstaende hebben den persoon van Frederick Kistiens, tot Bantam gearriveert sijnde, met den raet daervan geabsolveert, alsoo het hem leett genoech was, ende door gheen moetwil geschiet is, denselven ter contrarie om zijn bequamheyts halven tott oppercoopman promoverende. Door de wonderlijcke situatie van 't eylandt heeft het den Heere niet ghelyeft, dat wy souden onderstaen wraecke te doen, maar hebben ter contrarie de vianden volghende beloeften met de waerdye van *f* 24 : 13 : 8 vereert, te weeten, alsoo de vyanden rantsoenne eyschten, wilden wy geensins daertoe verstaen, maer loofden een vereeringhe, soo sy den onsen (gelijck wy begeerden), lieten gaen. Wy senden de heeren ontwerp van voorsz. eylandt ende sullen daerby gelieven te verstaen, dat de reede gans onbequam voor alsulcke groote schepen is. Kleynne connen daer wel bequammelijck denckeren ende van water gerijff crygen ; de vyanden connen sulckx niet beletten.

Den 22en Juny sijn weder van Isla Bravo vertrocken, vervielen den 9en Julius aen de Greynkust, ende zijn den 8en Septembris cabo de Bona Esperansa gepasseert, settende onsen coers na Madagascar, omme aen St. Lucia, legghende op 24¾ graden suiderbreete, te verversen ; ende naerdat wy zeer harden windt hebben gehadt (daerdoor de bouchspryett van 't schip, de *Provintie*, bycans halff door geborsten is), soo arriveerden den 3en Octobris voor de reede, maer daer beneden, dat is by suyden gheraeckende, costen door de gestadighe noor-

delijcke windt ende stroomen dese plaetse niet beseyllen, maer brochten 22 daghen te vergeeffs door, met over ende weder over te seyllen, hoewel geen myle beneden de plaetse waeren gheweest, dien t' volck versproocken hadden. Den 25en Octobris wendent naer 't eylandt Mauritius, ende arriveerden aldaer (Godt loff) met beyde de schepen ende ghesondt volck. Den 4en Novembris, hoewel bycans 5 maenden in see waren geweest, onse schepen versien ende 't volk tamelijcken wel ververst hebbende, soo zijn den 24en ditto wederomme van 't eylandt Mauritius t' seyle gegaen, ende naer veele stilte ende contrarye windt zijn (daervan de Heere gelooft zy) den 9en February, anno 1613 tott Bantam behouden met beyde de schepen gearriveert, ende dat met ghesondt volck. Hebben oock van de reys geen sonderlijnghe noott van siecken gehadt, ende daer is tott nu toe over beyde de schepen geen ander volck ghestorven (uutghesondert de 13 vermoorde mannen) dan den eenen, daervan de heeren met den Geneesvaerders geadviseert hebbe, den welcken noch sieck uut Texel voerden. Dese goede convalessentie van al ons volck hebben wy geoordeelt, gesprooten te zijn door de genade Godts per middel van de pruymmen, die ons by U. E. mede gegheven waeren, wandt alsoo wy in see eenighe siecken creeghen ende dien huspotten van 't gesouten vleys, geweyckt well met pruymen ende lamoensop gecoockt lietten schaffen, genaesen zy zeer haest daernaer per adviso.

3. Toestand te Bantam.

Tot Bantam comende, saeghen, verstonden ende vernamen, hoe de huysinghe met zeer costelijcke goederen verbrandt, ende eenighe persoonen vermoort waeren, hetwelcke ons zeer deerden, ende grootelijckx verdroott, wandt de compagnie aldaer zeer grootte schade hadde gheleden, maer mijn heeren, ick verseeckere U. E., dat mijn noch lastiger viel 't ghene hoorde, vernam ende sach (soude daervan verleede jaer all iets gheschreven hebben, hadde ick de mijnne d' Engelschen toevertrouwt), ick beclaechde de compagnie van harten, ende dat, omdat zy niet beter worden gedient. Waerlijck de compagnie is oock althemet soo caerich in 't aennemen van haere principalen, dat daerdoor dickmael verstandige ende goede lieden achterblyven, want een cloeck, verstandich, eerlick mensch aen gheen Indien gebonden is ende ter wereld geen middel ontbreeckt; daermede segghen will, dringht haer den noott, den noott en dryngt haer juyst naer Indien niet. Seyt men, sy zullen daer gaen om eere, gelijck men siet, dat na eerlycke ampten althijts veel loops is; ick segge wat eere wort daer toch by ons gegheven? faveur, ja. Hiermede besluyten, dat de heeren oock na haer goet worden gedient; om op d'eene syde een te spaeren, verliest men wel duysent op d'andere. 't Is jammer, dat alsulcken treffelijcken staet op soodaenighe pylare moet staen, ende het schip met alsulcke onbevaeren lieden in een periculosen vaerwater met storm en onweer moet seylen.

De heeren sullen wel verstaen hebben, wat schade hier geleden is, en hoe veele versuympt is in 't coopen van de peper, by de schepen met den commandeur Jan Dirckx Lam naer huys gevaeren in Janniwary lestleden, ende verscheyde andere saecken.

4. Besluiten te Bantam genomen.

Ten propooste wederomme comende, soo segghe, dat wy alhier met ende by den president [1]) resolveerden, dat het schip de *Hope* naer Petane soude seyllen, omme tot Joor 10.000 ende tott Patana 70.000 realen van achten met andere coopmanschap te brengen, opdat wy die plaetse eens te deghen souden versien, ende dat wy met de *Provintie* naer de Mollucos souden seylen met alle de soldaten van beyde de schepen, omme den onsen aldaer te assisteeren; mede dat Frederijck Kistiens voor oppercoopman nae Joor soude gaen, om Bockholt te verlossen, als oock, dat hier souden blyven Heyndrick Collijn, Jacob Breeckvelt ende Jordan Usselinc, omme met den eersten tott dienste der compagnie nae de cust te gaen, waertoe voorsz. Collijn tot oppercoopman promoveerden. Maer alsoo ons ondertusschen aengeseyt werde, dat den president de advysen onder hem hielde, niemandt liet lesen ende daer door veele versuympt werde, siende mede, dat hy by hem gheen raden en hadde, ende van geen bequaem volck was versien, ende wy selffs vernamen d'impotentie, swackheyt ende onbequaemheyt van ditto president, siende oock, dat hy althemet niet wel by zijn zinnen en was, soo sochten wy naer onsen schuldighen plicht ten dienste der compagnie middel ende raedt, om den welstandt ten besten te helpen maynteneren, voor soo veele als onse authoriteyt vermocht, opdat daer niet erger en geschiede. Na vele overdenckinghe, consideratie, inziende onsen authoriteyt ende ontsiende 't gene ons om wel doen soude moghen overcomen, soo resolveerden ende ordonneerden tott raden by den heer president Matheo Couteels, Jan Sluys, oppercoopman, Heyndrick Collijn (by ons oppercoopman gemaeckt), Jacob de Schott ende Jacob Breeckvelt, omme ditto president in raet ende daet te assisteren, mede, dat hy haer de advysen, reeckeninghe ende andersins soud communisseren, opdat sy kennisse van saecken souden crygen, ende alles in allen gevallen behoorlijck gehandthaeft mocht werden; gemerckt dese persoonen tott omtrent Octobris alhier souden blyven, hopende, dat ondertusschen in de saecke by den heer gennerael soude werden versien. Den voorsz. president nam dese onse raminghe ende ordre van ons zeer qualick aff, ende nadat sijn E. drye dagen respijt ende beraet hadde gehad, weygerde hy de agreatie. Hierop hebben teghens hem gheprotesteert, soo hy dese onse raminghe niet naer quame, dat alle schade ende interest, die de compagnie daerdoor soude

[1]) Matheo Coteels, hierbeneden vermeld.

mogen lyden, op hem soude werden verhaelt, in voegen ende maniere, als de heeren per coppye van date in 't resolutieboeck sullen sien.

5. Pangoran van Bantam. Ick ben tott tweemael toe by den pangoran gouverneur geweest, omme kennisse van saecken te becomen, maer vernamen niet dan een grooten trots ende qua contentement over d'onsen. My verwondert seere, dat voor desen hierinne niet versien was, alsoo by de commandeurs doctor Reael, Brouwer, Steven Doensz., Jan Dirckxz. Lam ende Block Maertenssen genoech was bespeurt, nae wy verstonden, ende 't gene wy vernamen niet nieuws was.

6. Theunemans. Alsoo den president ons in den raet voordroech, dat den coninck van Jacatra seer heftelijck over Abraham Theunnemans, aldaer residerende, geclaecht hadde, te weten, dat hy eenige Javanen gheslaghen ende andere Chineese in hechtenis ghestelt hadde, welck (seyde hy) zijn conincklijck ampt is, mede over droncken drincken ende andersins, blijckende per acten, soo resolveerden, naedat wy van de saecke wel geinformeert waeren, denselven behoudens eere (tott dat hy verhoort waere ende sijn saecken beantwoordt soude hebben) van daer te lichten, omme 't misnoeghen van den coninck wech te nemen ende te verhoeden, dat men hem andermael met gheen schenckagie soude moeten versoenen. Ende, hoewel den president dese saecke zeer hooghe voorghedragen hadde, wilde hy nochtans, doen wy dese saecke aenbonden, tott de lichtinghe niet verstaen (hoewel overstempt werde) voor ende alleer van ons schiftelijcke acte hadde, dat sulckx onse begeerte was, omme (soott scheen) hem daermede by ditto Theunnemans te verontschuldighen. Alsoo bespoerden, dat hy hem ontsach. Nadat wy dese acte ghegheven hadden, soo liet ditto president vergaderinghe beleggen, waerinne goet vonden Pieter Segers in plaetse van Theunnemans te leggen, endat dat Theunnemans tot Bantam by den president soude blyven, ende denselven assisteeren daer den dienst der compagnie mochte vereysen, tott de compste van den heer genneraeI. Maer verstaende ende na goede consideratie bemerckende, geen oorbaer te zijn Theunnemans tot Bantam te laten, alsoo die twee geweldelijck overhoop souden mogen legghen ende malcandere schande ontdecken, daerdoor de compagnie groote schade conde lyden, soo docht mijn best te zijn, voorsz. Theunnemans mede in de Molucos te nemen, ende droech sulcx in den raet voor. De raden vonden 't selvege mede goet, uytgenomen den president Couteels, die alleene daerteghen was ende geensins wilde toestaen, dat wy Theunnemans mede na de heer generael soude nemen, seggende, dat hy hem in geenderleye manyeren coste ontbeeren, wandt Theunnemans moste, seyde hy, eenighe reeckeninghen met hem liquideren, sijn boecken helpen redden ende formeeren. Wy waren alleens geresolveert, Theunnemans tegen des

presidents advyze mede te nemen, maer hebben voorschreven reden hoorende daervan affstandt gedaen, opdat men niet soud segghen, wy oorsaeck waeren, dat de boecken niet geredt noch behoorlijck geformeert en waeren. Seggende eintelijck teghen Jacob de Schot (die my aenseyde, dat Theunnemans te Bantam niet en diende) wilt hy gheen deech, hy is maer een man, ende ghy zijt veele. Sluyt hem in sulcke gevalle aen de kas ende laet hem sitten.

Wy den 22[en] Februwary van hier naer Jacatra seylende, hebben dese resolutie omme dien te excecuteren mede genomen, daerdoor in wondere moyte geraeckent, wandt Theunnemans dese acte voorgedraghen hebbende, mosten een seltsame, onredelijcke bulderynghe hooren, alsoo hy hem daer tegen stelde, nemende van zijn boeck verscheyde ongerechtige attestatien denselven tegens ons assisterende. Maer dat erger was, hy nam tot den coninck ende Sabandar zijn toevlucht, doende met haerlieden door eenige van sijn volck secrete onderhandelen, daermede soo veel teweghe brochte, datt den coninck ditto Theunnemans in alle maniere sochte te houden. Ende soo wy op ons eerste aencomen, als door behoorlijcke cortoisie betaempt, den coninck in absentie van Theunnemans niet hadden gesproicken, doleerende ons leet te zijn, dat Zyne Magisteyt van den onsen te cort was geschiet, daerover als nu begeerden Theunnemans (met zijn goede agreatie) te lichten, opdat het niet meer en soude gebeuren, 't welcke den coninck nae eenighe beleeffde excusen ende verschooninge van de gedaenne clachte avoyeerde. Wy souden (segghe ick) hadden wy dese advoyatie niet gehadt, ditto Theunnemans swaerelijck van hier ghecregen hebben, wandt alsoo wy by den coninck ginghen, om Zeegers in de possessie van Theunnemans te doen stellen ende Theunnemans daeruyt te verclaeren, hadde hy den coninck ghecorrumpeert ende den wech ghebaendt. Daerop namp hy alle zijn assistenten mede, opdat zy ghetuygenisse souden geven, dat den coninck Theunnemans lichtinghe niet wilde toestaen. Den coninck sochte hem oock in aller manieren te houden, segghende ten lesten, doen wy zijn reden wel driemael geexcuseert ende wederleyd hadden, soo hy dit toestondt, dat hy daeromme met zijnnen adel in oorloch soude geraecken, wandt (seyde hy) souden my voor een Tiran houden, dat ick den cappiteyn liet lichten, daer hem de misdaet vergeven hebbe. Maer alsoo Zijn Magisteyt voorleyde, off hy twee dagen te vooren de lichtinghe niet geadvoyeert hadde, ende waerdoor nu alsoo verandert was, antwoorde hy, ghy hebt recht, doet u belyefte, waermede den strijt wonnen ende Theunnemans met den zijnnen niet luttel beschaempt bleven.

7. Loge te Jacatra.

Op dese tijt was hier een schoon groott huys opgetrocken, maer noch onder geen steennen dack, ende een ander packhuys begost. Dan den coninck

hadde den voortgainck van 't werck verbooden, ende omme 't selveghe toe te staen, soo begeerde hy, dat wy hem souden loven te geven voor elck schip, dat hier soude comen uut Hollandt, van Jappan ende van de custe van Coromandel, vier ellen laecken, eene picol, dat is 120 ℔ boscruyt ofte de waerdye, mede dat wy hem een partye cleeden (sonder te willen segghen hoeveele) eenen seeckeren prijs beter coop souden geven dan de Chineesen die van ons coopen. Waertoe wy niet costen resolveren, derhalve seyde hy laet dan het werck mede staen tot de coempste van den heer generael. Hierby mosten oock laten berusten. Hy pretendeerde meede toll van den arack ende rijs. Alsoo verstonden, datter gecontracteert ende ghehandelt werde, om eenen steenen muere rontsomme de huysinghe te maecken, ende bemerckten, dat dit een bedorven werck, ende gelt in 't water gesmeeten soud wesen, soo zijn hiertegen geweest ende hebben dit met redenen ontraden ende 't selvege den president met missive affgeraden, hoewel meer dan hoochnoodich is, dat wy hieromtrent een sterckte behoorden te procureren, ende *couste que couste* op te maecken, om een rendevous ende hooftplaetse te vercrygen, daer dese overtreffelijcke cargasoenen bewaert, ende huysgesinnen geplandt moghen worden, opdat wy niet langer *alla mercy* van trouloose Mooren en staen. Want hierinne gheheel anders ghehandelt moest werden, ende haren dissegne niet en dochte, ende eerst oock met aller diligentie behoorden omme te soecken, off hieromtrent geen bequamer plaetse en waere, dese muere omtrent 8000 realen gecost hebbende. Daer was alreede geresolveert, dat se omme de licentie 1800 realen souden verscheyncken. Naedat wy hiermede 4 daghen besich zijn geweest ende ondrtusschen een moye pertye arack ende rijs tot provisie gheladen hebben, soo sijn adi primo Marty van Jacatra vertrocken, omme onse reys naer Amboyna ende de Molucos te vervorderen. Dorsten nieuwers aenloopen, vreesende contrarye mouson, dat op handen was, daeromme ons zeer van Bantam ende Jacatra spoeyden, daer anders werck genoech, ja meer dan te vele, te beschicken ende redresseeren was.

8. Amboina. Adi 19en Martius arriveerden (Godt loff) behouden voor 't casteel Amboynna, alwaer wy met groote blyschap vonden het schip den *Swarten Leeuw*, van welck ons tot Bantam geseyt was, dat het verongelukt waere. Cort na onsen arrivement quamen hier mede de schepen *Orangen* ende *Gelderlandt* met weynnich rijs; na 't ghene van hun verhoopt hadden, brochten omtrent 94 lasten, soo voor eygen provisie, als de forten. Sy seggen in Crissi noch Macasser geen rijs en was, maer dat se in Japara genoech becomen souden hebben, soo den tijt niet te cort waere geweest, ende dat zeer goeden rijs ende goeden coop, te weten : à 15 realen de coiang oft last, daervoor hier

40 ende 50 moeten gheven, dien wy weder in de Molucos à 100 ende 120 realen vercoopen, 't sint datter in Crissi een quaet gewas gheweest is. Daer wort oock door onnachtsaemheyt grootelijck over dese plaetse mishandelt, d'eene tijt en is daer gheen cappitael ende den anderen, als er goet is, worden de plaetsen door de schepen niet aenghesocht, daerdoor dan gedronghen werden, de gedaenne provisie wederomme met schaden te vercoopen. Jae verstaen oock door schriven van Samuel de Nijs uut Macasser, dat hy in twee jaeren geen schryven van Bantam gehadt heeft. Tot Bantam sijnde, maeckten zy ons oock wijs (hoewel anders gevoelden ende wel wisten), dat men in de Molucos niet te vele cost brenghen, dat wy niet en behoeffden om geenige dinghen iwers aen te loopen, want de Molucos ende Banda (seyden sy) sijn alsnu van alles beter versien, dan oyt voor desen geweest waren, maer bevonden wel anders. Hadden wy den tijt gehadt, souden evenwel niet naergelaten hebben, de plaetsen te besoecken ende onsen debvoir te doen, om met geen ledich schip na de Molucos te moeten gaan. 't Is noch ten besten geloopen, want alhier soo veel rijs hebben ghecreghen, als de *Provintie* conde laeden, doch die à 40 realen de coyang off last, die men elders om 15 can becomen.

Alhier zijn wy gewaer gheworden, hoe grootelijck tot Bantam bedroogen zijn geweest, daerdoor U.E. wonderlijck schade can lyden, hetwelcke my zeer lastich viell. 't Is gebeurt, dat soo wy te Bantam arriveerden, aen landt hebben gebrocht, gelyck mede die van de *Hoope* (als betaemt) all U.E. bryeven, waeronder vonden 2 bryeven gedirigeert een den heer Gouverneur Generael ende raet, offte in apsentie aen den oppercoopman ende raden tott Bantam, waerover beyde dese bryeven openden ende bevonden die van eenen inhoude zijnde, den eenen met de *Provintie* ende d'ander met de *Hope* gecomen. Ende alsoo U.E. op 't stuck van d'Eyngelschen ende de Magellaense compagnie wat breet was schryvende, soo versochte in den raet, dese puncten daeruyt te mogen copyeeren. Den president stondt sulcx teghen ende gaff my ten andtwoorde, den eene houde ick hier ende den anderen sende met U.E. aen den heer gennerael; hierop bedachte my oock niet zeer noodich te zijn over dit punct veele te arguweeren, wandt d' originaele selffs medevoere. Ten lesten, doen wy nu vertrocken, ende ick onder de bryeven (aen den heer gennerael gedirigeert) den voorsz. principaelijck niet en sach, soo eyste dien ende vraechde daernae. Den president antwoorde my, dat hy se in den sijnne, dien hy aen den heer gennerael was schryvende, gepackt ende gheslooten hadde, hetwelcke geloove gaff, want het pack groott ende even alsoo in 't lange ghevouwen ende verseeghelt was.

Ende alsoo wy nu U.E. advysen ende ordre aenghaende d' Enghelschen ende de Magellaense compagnie van noode hadden ende bevonden, dat d' inhoudt van dien in Amboyna mede hoorden te berusten, soo droech zulckx den raet voor, seggende, dat wy van de heeren mayores soo eene bryeff brochten, daerinne sy ampel op dit stuck waren schryvende, waerop met den gouverneur Jasper Janssen ende de raeden goet vonden voorsz. bryeff te openen. Hierop hebben 't pacquet van den president Cotteels voorsz. gheopent ende vonden in plaetse van de bryeff aen den heer gennerael ende raet ofte den oppercoopmaan ende raden tott Bantam gedirigeert den bryeff, die de heeren mayores aen Jan van Wesick, ofte die tott Masulipatan in sijn plaetse soude zijn gesuccedeert, met ons waren schryvende. Ick geve de heeren te bedeyncken, hoe wy geaffronteert waeren. In somma waren op dit stuck van U.E. advyse ende ordre gepriveert, ende den heer gennerael most desen bryeff missen; oft door sloffheyt off malitie geschiet is, kenne Godt.

9. Kolonisatie en religie. Den staedt, casteel ende dese landen Amboyna vonden in tamelijck goeden doenne, daervan de Heere geloeft zy. Wat den domesticalen aengaet, de heeren sullen door den heer gennerael wel verstaen hebben, hoe qualick gereuseert is 't geene U.E. tott een goed eynde hebben begost, als te weeten de coompste van de ghetrouwden alhier. Onse eere is daermede grootelijck vercort ende d'Indianen zijn in haer zeer gheschandalyseert, wandt niet en doen dan beestelijck leven, croes ende cuss houden. Van alsulcke quade planten is weynnich hoop goede vruchten te cryghen, hoewel een doorn (als daer een goede spruyt wel in geengt werdt) wel goede vruchten can voortbrengen. Doch hieromme moeten den moet ende couragie niet verlooren geven, maer de saecke op nieuws hervatten. Want daer en wort noyt soo goede saecke by der handt genomen (gelijck dit oock den alderbesten is, die de compagnie gedaen heeft, ofte soude mogen doen) off can wel qualicken gevallen; vertrouwe ende gheloove oock, dat hieromme soo goeden ende noodeghen werck niet naerghelaten zal worden. Godt en heeft de menschen de kennisse der zevaert niet alleen gegeven, omdat hy van 't eene landt soude halen, dat hem in 't sijne gebreeckt ende om sijne delitie, maer oock, omdat hy het aertrijck soude vervullen ende Zijn woordt over de gheheele werrelt vercondicht ende verbreyt werde. Dit doende zullen met der tijdt ongelijck meerder vrucht ende proffijt van Indien crygen, dan oyt voor desen hebben gehadt. Waermede hebben 't de Portugeesen gehouden? het moet mede alsoo (ende niet als vooren) aengeleyt werden, dan sullen de heeren wel goede lyeden in Indien cryghen. Redelijcke vryheyt moet hier gegeven werden, ende dat aen deechelijcke lyeden, wandt andre sulckx niet waerdt en zijn; sy can oock wel gegeven werden sonder groote schade off prejuditie van de compagnie. 't Is

oock meer dan tijdt ende hoochnoodich, dat alhier goede leeraren werden ghesonden, die cloeck, verstandigh, nederich ende vreedsaemich van geeste zijn, gelijck eenen dienaer Godts betaempt, ende niet alsulcke plompe onbesnedene idioten, gelijck hier veele voorlesers zijn ; noch oock geleerde lyeden van opgheblasen ende onvreedtsamen quaden gemoet, gelijck men alhier eenighe siet, welck niet dan quaet ende groote onruste veroorsaeckt. Dese leeraren en dienen hier voor geen jaer 2 ofte 3 te comen, wandt hebben dien tijd wel van doen, om de spraeck te leeren. Sy souden hier wonderen grooten dienst doen, wandt op Amboyna (mede op Solor) seer veel Christenen zijn ; alle den godtsdienst, die daeronder wert gedaen, is alleenelijck den doop, ende datter alle weecken op maleys in de kerck by 't casteel voorgelesen werdt, 't gene den heere Houdtman overgeset ende met duytsche letteren gheschreven heeft, waervan alle de andere dorpen (daer jaerelijcks groote meynnichte van kinderen gedoopt werden) noch onwetende zijn. Hoe slecht zy zijn, weten wel te seggen, dat de Portugysen daerinne andere diligentie deden ende wy daervan weynnich mentie maecken. De religie is den stercksten bandt, daermede voornemelijck den segen Goodts ende d' affectie der lyeffden vercregen ende behouden werdt.

10. Inlandsche bevolking. Dit fort Amboyna heeft onder hem eeneghe dorpen omtrent het casteel gelegen, ende eenege eylandekens by oosten 't selvege leggende. Op dese eylandekens wassen gans geen nagelen, ende omtrent het casteel zeer weynich. Het fort mach over 't volck van dese plaetse well commandeeren, maer can met haer niet veel uutrechten. Belanghende Hitto, Lueho, Combelle ende Lucidi, daer alle de naghelen wassen, sy en staen onder het casteell niet, maer hebben hun verbonden alle de nagelen alleene te vercoopen aen de gecommitteerden der gennerale nederlantsche compagnie ende aen geen anderen, sonder te seggen tott wat pryse. Die van Hitto thoonen ende bekennen uuterlycken well, dat se meerder dan d'andere aen ons verbonden zijn, overmidts de vyanden uut haer landt verdreven ende hun daerinne in vrede geseth hebben, maer van meerder obligo willen niet hooren ende souden oock met der daet, als het daer by lach, op ons niet veell passen, ende die van Luha, Combelle ende Lucidi kennen den coninck van Tarnaten wel voor coninck, maer niet voor haren souvereynen heere; seggen, als sy den toll hebben betaelt, den coninck dan niet meer schuldich zijn. De wispeltuericheyt ende troulooseyt van dit volck is zeer groott. U.E. can aen desen bespeuren, hoe swack voorschreven contrackt staet, off pielaere is, daerop U.E. ten deele soo treffelijcke vlooten uyt is sendende, ende soo swaren oncosten draecht, als oock van hoe cleynnen voordeele dit casteel is, byaldien geen offencive oorloghe (noott sijnde) teghen d'inwoonderen daermede

connen voeren, gelijck het oock niet en heeft connen doen, soo lange wy 't selveghe hebben gehadt; daerdoor vrye wat verachtert zijn ende noch meer geweest souden hebben, soo d' Engelschen hier eer waeren gecomen, wandt doordien noyt gheen vasten prijs gemaeckt en is, soo hebben sy den onsen althoos met den prijs gequelt ende dien t'allen tyden willen verhoogen, dreyghende de goederen aen de vreemdelingen te vercoopen. Jae zy hebben over eenighe jaeren daeromme expresselijcken Engelsen ontbooden. Eenighe van Luga hebben oock wel dorven seggen, dat zy eens een 30, 40 Hollanders op den rug mosten leggen, gelijck die van Banda deden; dan souden wy haer oock wel groote schenckagie geven, om wederomme tevreden te maecken.

11. Engelschen op Amboina.

Alhier sijnde, soo is ady primo Aprillis lestleeden voor Hitto gearriveert ende geanckert een Engels scheepien, genaempt *The Darlyngh*, groott 50 à 60 lasten, daervan den capiteyn hem noempt m^r Jan Jardijn, welck ons geenen cleynnen moyten aendeden. Desen Jardijn versochte datelijcken op Hitto zeer ernstelijck den handel van nagelen; mede dat zy hem plaetse ende huysinge souden vergunnen, om volck aen landt te mogen laeten, doende om hiertoe te comen eenighe schenckagie. Hy presenteerden oock ons althijt in pryse van 10 realen van achten per bhaere te willen excederen, all soude hy 100 realen van achten per bhaere hebben. Ende, inghevalle den handell weygerden, soo dreychde hy haer vyandtelijck aen te tasten, gelijck per dese drye bygaende attestatien is blijckende, daervan U.E. door den heer gennerael eene sal becomen, die de Orangkays van Hitto selver hebben gegheven.

Voorsz. proceduren door schryven van Sr. Steven Couteels (op Hitto wesende) aen 't casteell verstaende, soo ben met eeneghe andere persoonen derwaerts gecommitteert, omme d' Engelsman voore te comen, dat hy gheen voet op 't lant en creghe. Op Hitto, Luha, Combello ende Lucidi comende, hebben alle de Orangkays by den anderen doen roepen, ende haerlieden voorgedraghen, wat zy met ons verbonden waeren; haerlieden vermaenende sulcx naer te comen met alsulcke civiliteyt, uytloopende discoersen, sircomstantie ende redenen, als by ons geleert is. Verthoonende oock, soo sy contrarye deden ende den Engelschen handell ofte huysinge vergunden, watt sy te considereren hadden, dat daerop soude mogen volgen. De Orangkays antwoorden alle op elcke besondere plaetse, dat sy geensins haer contract wilden vyoleren, maer by ons blyven ende den Engelschen gheen handell noch huysen souden vergunnen, midts, seyden die van Loeho, dat ghy ons dan oock ghedachtich sijt ende u wooort mede hout.

Die van Hitto, hoewell cappiteyn Hitto van den Enghelsman veele schenckagie hadde genomen, hebben haer woordt gehouden ende Jardijn offgeslagen, segghende, dat zy niet vermochten met hem te handelen, alsoo aen de Hollanders verbonden waeren, hetwelcke ditto cappitain seere speet, daerover Hitto dreychde. Van hier vertreckende, arriveerde hy noch daechs voor ons op Luha ende dede daer gelijcke versoeck, mede eeneghe dreyghementen als hy op Hitto hadde gedaen. Hier heeft ons voorsz. Jardijn vele moeyten aenghedaen ende hebbe met hem oock veele redenen ende disputen gehadt, wandt hy (een cloeck persoon zijnde) niet naergelaten heeft, alle middelen voore te slaen, die hem eenichsins tott sijnnen dissengen (dat was om volk aen landt te cryghen ende handel te becomen) mochten diennen. Ten heeft om daer tegen te zijn (voor soo vele in ons was) aen ons mede niet gebroocken, want het aldaer met ons genoech gedaen soud wesen, soo hy hier genoech tott zijn dissengen quame; doch hoe het Jardijn aenleyde, 't werde hem all offgeslagen, ende dat principaelijck door Kimmela Sabadijn, die aldaer den persoon van den coninck van Ternate presenteert, in grooten aensien is, ende ons zeer favorabel was. Jae hy conde geen licentie vercrygen om een hut te mogen opsetten, daerinne (soo hy seyde) hy eenege nat geworden goederen wilde drooghen; maer dewyle wy van Luha na Combelle ende Lucidi waeren gegaen, om ditto Engelsman voor te comen, meynnende, dat die van Luha mede volstandich souden blyven, soo heeft eenen Orangkay Ticos, welck een seer trots man ende langhe groote pertye van den onsen geweest is, schaelen in sijn quartier gehanghen ende d' Enghelschen een partye nagelen vercocht ende doen vercoopen, waerover weder derrewaerts keerende, ons zeer doleerden. Wy eysten daerover recht, off hielden het contract voor gevyoleert, haer *taciter* alsoo met ons gewelt ende macht (die nu voorhanden aen 't casteel niet cleyn was), dreygende. Eyndelijcken alsoo de stadt de misdaet op haer nam, ende den Orangkay ontschuldichde, soo accordeerden naer vele disputen, dat zy tott eene boete 500 realen van achten souden hebben ende geen doen meer met d' Enghelschen souden hebben, op pene, dat soo sy in 't perticulier wederomme met d' Enghelschen handelden, soudense met den dood straffen, ende soo de stadt wederom sulckx dede, mochten die ruwineeren, distruweeren ende daermede leven soo wy wilden, oock een casteell bouwen. Hierentegen belooffden wy met haer in reedelijckheyt te handelen ende accorderen, om eenen nieuwen accoort ende prijs op de nagelen over 't geheele landt te maecken, midts dat alle de Orangkays aen 't casteel souden comen, om daer met den gouverneur ende raden den prijs te maecken. Hiertoe resolveerden wy niet, omdat wy meynden, dat het contrackt beeter gehouden soude werden als wy den prijs verhoocht souden hebben, maer om de saeck te treynneeren ende noch arger te verhoeden. Soo wy weygherden

meer dan 50 realen per baar te geven, daer het nochtans d' inwoonderen per contrackt vrye staet verhooginghe van pryse te procureren, ende desen Engelsman met contract hiertusschen treedt ende prijs maect, doende blijck van onse weygeringhe, sorchden wy, dat de heeren mayores van de nagelen van Amboyna geheel versteecken souden werden. Hiermeede hadde den Engelsman wederomme uut, maer liet evenwel niet aff zijn beste te doen, presenteerende de boete (daerinne de stadt om zynenthalve ghevallen was) te betaelen. Naedat wylieden de procedueren van voorsz. Jardijn geconsidereert hadden, concludeerden daerop, dat ons vrye stondt alle zijn doen voor suspect te houden, ende met macht voore te comen, derhalve sonde hem een schriftelijcke insinuatie, dat hy van zijn onredelijcke proceduren soude afstaen off worden gedrongen metderdaet daerinne te versien, doch vonden niet goet de daet in 't werck te leggen, maer dat wy de actye voor U.E. souden behouden, ofte tott beeter tijt reserveeren, om die dierder te vercoopen, alsoo wel wisten, dat hy genootsaeckt was welhaest te vertrecken, ende mede dat onder d' Indianen weynnich ofte geen nagelen meer en waeren.

In dese insinuatie hebben wy by namen geciteert verscheyden persoonen, cooplieden van Jan Jardijn, dat in publycque vergaderijnghe van d' Orankays van Loeha ditto Jardijn aengeseyt is, dat zy, Orangkays, aen de Hollanders verbonden waeren ende daeromme met geen Enghelschen vermochten te handelen, ende mede sonder consent van de Hollanders ofte last van den coninck van Tarnate met haer niet wilden handelen. Dit sullen zy selffs daertoe gecitteerd wordende (alsoo men schuldich is de waerheyt getuygenis te geven) moeten bekennen. Naer desen is voorsz. Jardijn van Luho naer Combelle t' seylle gegaen. Hy heeft op Combelle mede eenighe nagelen becoemen.

Wy weder aen 't casteel gekeert zijnde, verwachten daer langhe nae de compste van de gedeputeerden van 't landt, omme prijs op de nagelen te maecken, daeromme gedrongen werden de scheepen wat langer te houden, om haer de vreeze niet te ontjaghen ende te meer tott redelijckheyt te faciliteeren. Ondertusschen arriveerde den heer genneraal (namentlijck den 13^{en} Mayo) aen 't casteel, comende over Combelle, Luha ende Hitto, hebbende het schip onder de Manipa geanckert gelaten, daermede zijn Ed. van Banda was geseylt. Voorsz. Orangkays zijn in sulcken getall noch met alsulcken authoriteyt niet aen 't casteel gecomen als behoorden, ende alsoo zy onderwech waeren om nae het casteel te gaen, heeft voorsz. Orangkay Ticos uutghegeven, dat de Orangkays niet wisten wat zy deden ende sott waeren, want (seyde hy) ick hebbe met d' Enghelschen een accoort teghen 100 realen de bhaar gemaeckt, ende dat sy toecomende jaer weeder souden comen ende

hem souden helpen, ende hy wederomme d' Engelschen, indien de Hollanders ymandt van hem wilden misdoen. Hieromme (seyden zy) waren gelast niet leeger te handelen dan a 80 realen de bhaar, daer zy te vooren last hadden tott op de 70 te comen, waerdoor by ons niet eens tott geboden is, ende d' Orangkays even wijs ghescheyden zijn.

Off het seecker zy, dat Ticos met d' Engelschen verbondt heeft gemaeckt, dan off dit een uitstroyinghe sy, omme tott hoogheren prijs te comen, is bycans onmogelijck voor ons om te weten. Wy hebben van bey gehoordt, daeromme weten niet wat gelooven; dan dit isser van, dat de listen, die dit volck weten te gebruycken, voor ons niet well om begrypen zijn, daeromme hoe wy 't keeren off wenden, worden altoos bedrooghen.

12. Hitoe tegen Loehoe.

Over de trots van die van Luha doleert cappiteyn Hitto seere, seggende, dat zy althoos den haen maecken ende 't hoofft opsteecken ende noch goede lieden blyven, ende van den onsen gecaresseert werden, waerteghen ick (seyt hy) althoos wel doe ende noch den prijs van d'andren moet volgen ende weynnich danckx hebbe. Wy behoorden, seyde hy, daerinne anders te versien ende een casteel op Luha te maecken. Hy wilde ons met all zijn volck daertoe helpen, om haer trots te vellen, wandt omdat hy het hooft niet opsteeckt ende hem stille houdt, segghen die van Luha, dat cappiteyn Hitto een slave van de Hollanders is. In dese handelingen doende zijnde, waeren oock voor Hitto gearriveert de schepen *Rotterdam*, comende van Banda, de *Leeuw met Pijllen* ende den *Haesewindt*, comende, geladen met vivers, van Japan, soodat wy nu acht scheepen by der handt hadden, 't welcke die van Luha all wat perpleckst maeckten. Doch overmidts het groot gewelt van den vyandt in de Molucos waren verwachtende, hebben alles moeten laten steecken, maer cort na onsen vertreck zijn de Orangkays met Steven Couteels ende Abraham van den Broeck (die den heer gennerael ende raden op Luha sondt met last tott 70 te handelen) veraccordeert voor een jaer a 66 realen de bhaar.

De schenckagie, die wy genootsaeckt zijn geweest aen alle de Orangkays te doen om ons recht te mainteneren, sijn meede niet cleyn geweest, soodat voorsz. Engels scheepie een grott stuck gelt uyt des compagnies buydel gejaecht heeft, 't welcke voorwaer een verdrietighe saecke is. Men behoorde hierinne anders, te weeten na recht ende natuerelijcke authoriteyt te procedeeren, off niet onderstaen den handel alleene te behouden. Willen de heeren althoos op d'Indianen staen, soo moeten dese inconvenienten mede getroost blyven. In onsen discoers ende bygaende coppye van de memorie, den heer vice-gouverneur Reael in de Molucos gegeven, hebbe verthoont, wat wy in

dese contrayen op dit stuck behooren ende connen doen. Breeder bescheyt zullen de heeren in ons journael vinden.

Ady 22^en Mayo zijn wy met den heer genneraël ende voorgemelde seven schepen van Amboyna vertrocken, quamen 'sanderen daechs by 't schip *Banda* onder Manipa ende liepen daer (op 't woort van den schipper van *Banda*) met de schepen de *Provintie*, den *Swarten Leeuw*, *Gelderlandt* ende den *Haesewindt* binnen een soo enge baye, dat wy den 26^en in 't uytseylen het schip de *Provintie* ende 't jacht den *Haesewindt* nae verlooren hadden, alsoo all aen de grondt waeren, die steenich was, ende vrye groot peryckell leden.

13. Batjan. Den 2 ende 3^en Juny arriveerden met alle voorschreven acht scheepen voort 't fort Barnevelt in Batsjan ende vernamen, dat ons volck noch in goeden doenne was, maer d'affectie van den coninck vertrock van den onsen door oproyinghe van eenen Kimmela Daya ende zijns vaders suster, huysvrouwe van den ouden coninck van Ternate, die ditto Daya daertoe gebruyckte.

14. Ternate en Tidore. Naedat wy met de boots van alle de schepen eenighe steen hebben gehaelt, tott een steenen huys binnen 't fortien, ende ondertusschen mede nae den coninck van Batsjan hebben vertoeft, soo zijn adi 15 Juny met den anderen van hier vertrocken ende adi 20, 21 dito voor Marieko ende Maleye gearriveert met voorsz. acht schepen, ende vonden hier dese schepen, de *Son*, de *Mane*, den *Hollantschen Leeuw* ende *Ceylon*, daerby van Sula arriveerde 't schip de *Paeuw*. Onse soldaten, wesende 47 in 't getall, hebben datelijck op Maleyen aen landt gebracht.

Met dese heerlijcke vloote van 13 schepen by den anderen sijnde, soo is den 24 dito van den heer genneraël geproponeert, wat geraetsaempst soude zijn ten dienste onses vaderlandt, der compagnie ende onser eere, off wy op Tidoor, Ternaten, Sabua, off elders een tocht souden doen, off met de vloote naer de Manilhas gaen, om des vyandts armade te rescontreeren, separeren ende slaen. Hierop is den 4^en July by 16 persoonen ghestempt, dat wy een genneraele tocht op Tidoor ende de principaele sterkte van Tahulo ende Gammelame souden doen, doch eerst op het oude Portugyse casteel, om met de schepen dicht by der handt op goede reede te mogen legghen, alsoo by suyden de stadt geen leggen en is voor groote schepen. Dit aldus gedelibereert ten aensien de Ternatanen seer tott Tidoor waren geneghen ende daeromme soliciteerden; mede, omdat de Spaeniaerden op Ternaten (Tidor verovert zijnde) seer benouwt souden wesen, ende sonder Tidoor qualijck

connen bestaen, presuponeerende, ingevalle ons Godt deze victorie geeft, dat wy dan eerstelijck de plaetse te lande wel souden besetten, ende soo veel schepen ter see slachvaerdich houden, als wy souden connen mannen. Ende ons aldus genoech tegen des vyandts armade connen diffenderen, hen stuyten ende de plaetsen behouden; maer, soo de dissegnie metter haest niet en geluckte, dat wy ons dan wederomme souden schepen ende met de schepen d' armade van den vyant waernemen. Doch maeckten hierop weynnich gissingh, alsoo hun de couragie van 't volck zeer groott verthoonden. De Ternatanen mede zeer luyde ryepen ende een yder de tijt off vertreck te lanck viel; alsoo de schepen hier ende daer haer innehebbende goederen waeren lossende ende den gouverneur Reael met het schip de *Sonne* na Sabua was geweest, omme die plaetse te erkennen. Dit aldus gearresteert ende den dach, omme met de vloote van Maleyo derwaerts 't seylle te gaen tott op den 7^en^ Julius bestempt zijnde, soo heeft hen een yder sijn commissie waernemende hiertoe geprepareert. Na overslach, reveue ende monsteringhe bevonden in alle de 13 schepen soo gesonden als inpotenten 960 sielen; op alle de casteelen hier in de Molucos sijnde, omtrent 500 soldaten, dat zeer weynnich was na de meynnichte van schepen ende forten. Want soo men die behoorlijck soude mannen, om watt groots te doen, hadden ten minsten 2500 a 3000 mannen van noode. Wilde Godt, dat de heeren mayores eens conden gelooven, hoe dienstich ende voorderlijck het haer soude zijn, soo sy de schepen uytvarende beter met volk versaghen. Ick verseeckere, dat hier in Indien, all hadden wy schoon geen meer schepen dan hier nu zijn, wat anders uutgerecht soude werden, soo wel in 't stuck van den handel als op ende teghen den vyandt. De compagnie souden den last van de soldye noch beter connen draghen dan teghenswoordichlijck.

Uut voorschreven getall hebben te velde verordent ende onder acht vendelen verdeelt, 465 musquettiers, uut de 13 schepen 185 musquettiers soldaeten; hierby hadden noch een compagnie Japanders van 40 mannen, zijn t' samen 690 musquettiers, behalven eenighe officieren. Dit is al 't gene te velde hebben connen breynghen, alsoo in de schepen niet dan scheepsofficieren ende creupelen resteerden, ende de forten geen meer volck ontbeeren conden.

15. Aanval op Tidore.

Den 7^en^ Juylius voorsz. sijn van Maleya t' seyl gegaen, den 8^en^ tsavonts gheseth onder Tidoor, eenighe schepen binnenschoots van 't oude Portugijs casteel, daeruyt oock eenighe met haer geschut, doch sonder schade hebben geraeckt. Desen avondt warde noch gheresolveert, dat de 4 schepen, de *Sonne*, *Mane*, den *Hollandtsen Leeuw* ende de *Paeu* dese nacht soo dicht onder 't cas-

teel souden gaen anckeren, als mogelijck is, om het fort te beschieten ende den vyandt de handen voll te geven, ende dat het volck morghen metten dach soude landen. Dese schepen zijn daer voor gegaen ende hebben op 't fort 273 schooten gheschooten, ende 't fort wederomme 44 op haer. Den 9en met den dach is alle het voorsz. volck een halff cartauwschoot bynoorden 't fort gelandt, marceerende lanckx de strande tott onder des vyandts fort. Den vyant hadde een schoon metaelen stuck, dat langs dese strande conde flancqueren ende zeer voor ons te vreesen stondt; dan alsoo den constabel (wesende een van onsen constabels by den vyandt overgeloopen, genaempt Moy Neell) gheschooten worde, conden zy haer groff geschut niet meer gebruycken. Onder fort zijnde, soo is daerop continuelijck soo geweldich geschooten, dat den vyandt geen beurt cost crygen ende den onsen weynnich hinder deden, alsoo t' onsen gelucke een onperfect quadraet sonder flancken was. Onder faveur van de musquetterye hebben 't fort met leeren beclommen ende stormenderhandt, de sonne omtrendt 2½ ure hooch zijnde, innecreghen. De vyanden waeren meest all doott, ende die noch leefden warden gematst, op twee nae, die men, omme te examineren, levendich hiel. Hierinne zijn van de vyanden 63 mannen doot gevonden, 46 natuerale Spaenjaerden, de rest mestiços en Papangers. Van den onsen zijn hier gebleven 9 Duytsen, 2 Japonders ende eenen Indiaen; vonden hier binnen 2 schoone metaelen ende 2 ysere stucken, met een valcoen, sonder yets anders te eeten noch breecken; alsoo niet dan een opgevult nest is, welck den vyandt, soo 't scheen, wat opgetrocken hadde tredert zy van dese onse vloote waren verwitticht geweest, meynnende de onsen alhier te stuyten met all dit volck, dat zy daerop hadden gheleyt. Ons volck heeft haer in dese bestorminghe wonder well ende vroom gequeten. De Japonse soldaten verthoonden haer immer soo clock als de onsen; haer vendel is oock eerst op de muere geweest. Daer zijn oock door haer al te groote stoudt-ende onversaecheyt veele van hun gequetst. Godt zy van zijn genade ende dese victorie geloeft. Nae de noene zijn de Tarnatanen, Mackjannesen, Batjannesen, die van Sabua ende Gammecanore met alle haer gesleep by ons gecomen, sterck omtrent 36 corrocorren ende 2 a 3000 mannen. 'S anderen daechs resolveerden aen te tasten de principaele sterckte van de Spaenjaerden, leggende op een berch, geheeten Tahulo, aen de suydtzyde van de grootte stadt Tidoor (Gammelamme genaempt), daer de Ternatanen oock wel toe genegen waeren, alsoo de plaetse over de stadt domineert ende de victorie daeraen hangt. Het volck hebben gescheept in de schepen de *Mane*, den *Hollantschen Leeuw*, de *Paeuw* ende den *Hasewindt*, latende 40 mannen op 't veroverde fort (welck op d' ander zyde bynoorden de stadt binnenschoots van voorsz. Tahulo leyt) ende d' ander schepen daer voor ten ancker leggen. Alsoo wy beneden stroom ende windt waeren, hebben getracht

de hoochte wel te crygen, soodat voorsz. 4 schepen den 2^{den} 's morgens haer by gevalle bevonden nevens een plaetse Socanorre geheeten, geleghen een weynnich suydelijcker dan Tahulo; is te lande een dorp, welcke aen de seecandt een steylen berch heeft, daerop een rondeel 4 a 5 voet hooch van opgesetten steen is legghende.

Den onsen zijn alhier gelandt, resolveerende dese plaetse inne te nemen, meynnende daerinne weynnich teghenstandt te vinden. Sy hebben de plaetse aen de steylten van 't berchien aen de suytzyde beclommen tegen advyse van de Tarnatanen, welcke seyden, dat se sott waeren ende aldaer geen wech en was, gelijck mede eenen guidie van de tocht (wesende een Buergunjon van den vyandt by ons overgeloopen ende nu in dienst zijnde), latende het leger van de voetstrandt op dese reduyt flancqueren. De Ternatanen, dit siende, sijn mede aengevallen, maer worden alle met den anderen affgeslaghen, ende dat van weynnich volck, doordien de plaetse daer niet te beclimmen was. Dies nietteghenstaende resolveerden naer desen affslach (ende dit nu door aenporren van de Ternatanen ende eenighe van den onsen) noch een assault te doen, meynnende, dat de vyanden daeruut waren gevlucht, omdat se haer stille hielden. Sy hebben de tweede storm gedaen ende zijn wederomme affgeslaghen. Terwijllen dus doende waeren, soo zijn 2 serjanten met omtrent 20 soldaten den guidie van de tocht (namentlijck voorgemelde Burgungion) gevolcht ende zijn met hem gecomen van achteren boven op 't hooghe, daer zy in de reduyt de schoenen aen des vyandts voeten saghen, over hun domineerden ende (soo sy seggen) de plaetse met een companie hadden connen emporteren, maer dewijlle d' eene sergeandt beneden ginck om dit zijn cappitain aen te diennen, ende secours te haelen, soo sach den anderen, dat de geheele macht (aen de steylte affgeslaghen ende geschut zijnde) afftrock, daerop hem met zynen bywesende mede retiereerde. Van den onsen zijn hier 9 mannen doot gebleven ende veele gequetst. De Tarnatanen ende consoorten hebben mede eenighe verlooren ende verscheyden gequetsten gecreghen. Dit en is noch alle het verlyes niet, maer dat meer is, den grooten moet ende couragie is hier oock gebleven; niet alleynne van 't gemeynne volck, maer oock van vele van de principaelen. Dit aldus gepasseert zijnde, terwijllen den heer gennerael aen de noortzyde van de stadt, daer de vloot lach, uyt het veroverde fortien tott twee mael toe een loosen allarm liet doen, meynnende, dat het leeger op Tahulo ende de suydtzyde van de stad effort dede, soo warden by de meeste stemmen geresolveert met de schepen weder by de vloote ende veroverde fort aen de noortzyde te gaen, doordien (zeyden zy) daer met groott peryckel laegen, waerteghen eenighe sustineerden, dat se daer behoorden te blyven, om 's anderen daechs de tocht volgens haer last op Tahulo te doen, welck sonder

verleth van voorschreven Socanorre wel cost geschieden. In somma zy zijn gekeert, waerop den 12en ditto den heer genneraei weder voordroech, wat expedienst om doen was. De meeste pertye van de geheele groote vergaderinghe inclineerden tot affstandt, alsoo de couragie gebleven was. Maer doordien eenighe hardt dronghen, dat het niet eers genoech en was alsoo te vertrecken sonder yets te onderlegghen, ende eenen Spaenjaert voordroech, dat men van de noortcandt achter de stadt omme boven Tahulo wel conde comen ende den pas aen de suydtzyde vermeesteren, soo warde eyntelijck noch gestempt, dat men met alle de macht soude gaen ondersoecken, off dit alsoo was ende wy desen tocht souden connen doen. Maer alsoo den heer genneraei twee compagnie soldaten sondt onder die sterckte van den coninck van Tidoor, terwijlle Zijn E. voorsz. resolutie de Ternatanen voordroech, vraghende, off zy daertoe gesindt waeren, daerop antwoorden, wy zullen morghen bereyt zijn, soo zijn op voorsz. twee compagnies omtrent 50 Tidoresen uutgevallen ende van hun, ten aensienne van onse geheele macht, seer schandelijck in de vlucht geslagen, overmits eenen lutenandt met becommerde stemme uut last van den cappiteyn, die het commandement was gegeven, tegen den anderen cappiteyn riep, die voor was, dat het all de soldaten hoorden, treckt aff treckt aff, off wy zijn geslagen! in plaets dat hy hem weet van retiereeren soude doen. Hier lieten wy elff dooden, die, in 't water vluchtende, aldaer van de Tidooresen doot werden gesmeeten. Sy quamen daer oock sonder schade niet aff, wandt verlooren mede 3, 4. man, ende daeronder den alderprincipaelsten voorganger, die den coninck van Tidoor heeft, ende mede bycans in soo grooten achtbaerheyt was als den coninck, want was den oppersten prijster. Daerover ditto coninck oock verboott, dat se niet meer uyt souden vallen. Hiermede is den moet ende couragie gans verlooren. Voorsz. tocht is daerdoor oock geschort; verscheyde principaele hooffden ende wel de meeste part persuadeerden mede, dat wy datelijck met alle de vloot ende macht behoorden te vertrecken. Het soude oock geschiet hebben, gelijck off men geslagen hadde geweest, soo daer geen middel, expedient, ende contrarye opinie voor waere gecomen, te weten, dat het al te schandelijck soud zijn, alsoo door te gaen, ende dat men 't vertreck wel een weynich conde differeren, omme te sien off God noch yets gave, ende off de couragie wederquame, wandt het volck evenwell een weynnich souden moeten rusten ende soo datelijck geen steen conde haelen. Dit worden aldus op den 13en wel gearresteert. Daer worden oock wederomme schepen aen de suydtzyde van Tidor gesonden, omme de plaetse beter te erkennen ende den vyandt te benauwen, maer quamen tott geen andere resolutie noch daet. De Ternatanen siende, datter niet anders werde gedaen ende de saecken hun aldus droegen, zijn onder hun over ons clachtich geweest. Wy hebben om ons over haer te doleeren noch meer redenen, want

zy min hebben gedaen ende steedts wechvoeren. Ondertusschen den mouson om westwaert te seylen verloopende, soo heeft den heer gennerael den 16[en] voorsz. de raden voorgedraghen, wat schepen men naer 't vaderlandt soude senden. Item, off men hier met de geheele macht soude blyven ende dese belegeringhe volharden, onse forten fortificeeren, de garnaesoenen versterckea ende den vyant zijn armade alhier vertoeven, dan off men nae de Menilhos soud gaen, omme den vyandt separatement a l' improviso te bespringhen. Sijn E. presenteerde mede alhier te blyven, ofte te gaen, daer het den raet soude mogen goetvinden. Daerop warde datelijck geresolveert, dat het schip den *Swarten Leeuw* alleene nae 't vederlandt sal gaen met de costelijcke goederen, ende het oude verloste volck, ende dat den heer gennerael mede nae Bantam soude gaen. Ick ben derrewaerts oock gedestineert geworden. Naedat voorsz. propositie de coopluyden, cappiteynnen, schippers, mede voorgedragen was, soo is nae lange bedeynckens den 21[en] ditto van 11 persoonen gestempt, dat men hier alles sall laeten staen ende met alle de macht nae de Menilhos soude gaen, om redenen seyden sy, soo wy des vyandts vloote gesepareert conden gemoeten ende hun bespringhen eer sy haer vereenigen, soo sullen hun ongetwijffelt met Godts hulpe slaen, ende haer gheslagen hebbende, meester van de Molucos zijn. By elff anderen, wesende de helft van de vergaderynghe (uutghesondert den heer gennerael) werde de saecke swaerder gewooghen, ende gestempt, dat men de victorie van eenige schepen niet behoorden te setten tegen verlyes van schepen ende staet, alsoo dat een ongelijck partuer is, te weten onse forten alhier (die alle zeer schadeloos, ende oock qualick van volck versien zijn) eerst in volcomen diffentie souden brenghen ende dan, soo den tijdt zulckx toeliet, met den anderen naer de Manilhos gaen. De redenen, die hiertoe bybrachten, zijn desen: den vyandt (soo men seyt) sal zeer sterck zijn, 't is onseecker, off men haer gesepareert zoud vinden; haer bisonder gemoetende, sal onse victorie connen wesen, dat wy eenighe van haer schepen overwinnen ende de coempste van de armade des vyandts daermede voor een tijdt gediffereert werde, ende niet meer; 't en waere, dat men se geheel sloeghe, want al sloeghen wy zoo veele van d' armade, dat d' anderen niet uut dorsten comen, connen sy met haer galeyen ende fregatten de forten evenwel versien, secunderen ende in diffentie behouden, wandt volck genoech hebben, gelijck wy sien dat se doen, al is 't, dat wy gestadelijck ter zee domineeren. Den coninck van Tidoor ende de Tidoresen zijn oock alsoo, dat se den Spaengiart niet lichtelijcken sullen affvallen, maer soo eenighe van onse schepen gheslagen ende d' andere geprest werden te wijcken, souden eenige van onse forten in dese staet mede rysico lopen, wandt niet veel op de Tarnatanen moghen staen; ende sy laeten verluyden, indien de schepen naer de Manilhos vertrocken, dat se mede door sullen gaen, wandt haer tegen

des vyants gewelt niet connen diffenderen. Den heer gennerael heeft met zijn stemme dese advyse geemporteert ende dese resolutie gearresteert. Dit is verre het seeckerste, wandt hierby noch te considereren stondt wat ordre, beleyt, couragie, gemoet ende lyeffde op voorsz. tocht van Tidoor hadden gesien.

By voorsz. resolutie is mede gearresteert, dat men noch eenighe schepen voor 't veroverde fort soude houden omme den vyandt te benauwen, dan geen meerder victorie becomende, sullen dit fortt raseeren ende verlaten, dan Saboa ('t welck wy nu verstonden van den vyandt verlaten, ende geruympt was) wederomme opmaecken ende besetten. Dit is wat by onsen tyden in de Mollucos gepasseert is. Nae desen zijn de schepen, om hun te prepareren, steen te haelen ende te fortificeeren, verdeelt, ende is den heer gennerael van den coninck van Ternaten ende den adel geimportuneert ende affgeeyst ghe-worden eenen tolle over 't eylandt Mackjan, van 15 percent, mits noch vyve, die men in den ontfanck der nagelen van den gemeynnen man wederomme inde, daer den onsen seggen de Portugysen op Mackjan noyt toll hebben gegeven ende noyt meer dan 10 percent van den onsen toegestaen ende gegeven is. Den heer gennerael ende raden hebben hiertoe niet willen off connen verstaen, maer 't zelvege laten steecken, om op de heeren mayores te refereeren.

Adi 3en Augusti zijn met den E. heer gennerael ende 't schip den *Swarten Leeuw* van Tidoor t' seylle gegaen, omme de voyagie naer Bantam te bevorderen. Den 22en ditto arriveerden op de reede van Boutton, alwaer van 't schip *Zeelandt* verstonden, hoe dat den commandeur Appolonius Schott op den ..[1])
16. Solor. Aprillis het fort Solor met compositie verovert ende inneghecreghen heeft, nae-dat hy daervoor omtrent 3 maenden gelegen hadde, behoudende haere baga-gie, cleedinghe, gemundt goudt, sulver ende wapenen ende de helft van alle de coopmanschappen, ongemundt goudt ende sulver; d' andere helft, geschut ende admonitie van oorloghe voor de compagnie. Daer zijn omtrent 100 gewapende mannen ende 1000 zyelen uytgegaen ende vandaer vertrocken. D' inwoonderen van de geheele landen Solor ende Timor, soo christenen, mooren als heydenen, hebben hun aen ons verbonden ende vereenicht. Daer zijn omtrent 8 a 9000 zyelen, die christenen zijn, ende haren dienst t' ons-waerts presenteeren, mede met ons te gaen, waer wy willen, ende oock zeere om leeraeren roepen, daerop grootelijck geleth dient, wandt dese landen U. E. tott plantinge van eenen staedt wonderlijck dienstich connen zijn. Het sandel-houdt, dat op de Cust, China ende andere plaetsen zeere getrocken is, hebben

[1]) In den tekst niet ingevuld.

wy nu alleene in handen. Connen wy 't maer behouden! Omme dat te behouden, is van nooden, dat wy beletten, datter geeneghe natie althoos op Timor en come handelen, gelijck de Portugesen hebben gedaen, maer wel op Solor aen het casteel. Willen wy dit doen, zoo moeten continuelijck eenighe fregatten aldaar houden, omme alle de vreemdelingen, die naer Timor souden willen moghen gaen, aen 't casteell van Solor te brenghen ende daer een coopstadt te maecken. Maer daerenboven sullen d' inwoonderen van Timor ende omlegghende eylanden, die veell duysenden sterck zijn, van alle nootdrufticheden zelffs moeten versien, te weeten, van veelderleye soorteringhe van cleeden, gewrochte syde, porceleynnen pannen, goudt, sulver ende allesins. Van alle dese waeren souden wy 't teghenswoordelijck (alsoo nu den rechten tijdt is) wel connen doen, maer moeten 't zelvege door gebreck van jachtenn aerlaten. Conden dese schepen noch volck ontbeeren, off waeren wy in de logie van volck wat versien, wij souden Solor mett joncken provideeren ende den handel daermede doen, wandt in die contrayen geen peryckel van vyanden hebben. Maer wy moeten 't door gebreck van volck mede naerlaten.

Met dit sandelhoudt connen wy de Chienesen mede tot den sydenhandel dringen, wandt zy alsoo zeere nae het sandelhoudt trachten, als wy nae haer zydewaeren. Dan mosten als vooren voorcomen, dat zy het zelve van Timor niet en haelen, wandt coomen aldaer Chineese joncken off andere vreemdelyngen, soo sal 't met ons niet zijn. Hier ende oock tot Jacatra worden enige joncken toeghemaeckt, die derrewaerts willen seyllen. De Javanen, Macassaren ende andere Indiaenen varen aldaer zeer sterck. Doch, soo 't ons aen geen middelen ontbreeckt, soo connen wy den handel op Thimor voor ons wel behouden ende haer van daer weeren. Den onsen hebben in Solor het jacht de *Halve Maen*, een veroovert ende eenighe corrocorren, daermede haer vooreerst sullen moeten behelpen; hebbende den commandeur Schott hun mede provisionele last gegeven. Maer de heeren mayores als vooren diennen ons met middelen te versien, omme te moghen continueeren.

By desen gaet memorye van de goederen, die op Solor verovert zijn; den pryse, waerdye van die sullen met andere senden.

17. Contract met Boeton.

Met den coninck van Botton is door den commandeur Appolonius Schott een contrackt ende onderlinghe verbondt, diffencijff ende offensiff, gemaeckt, welcke nu by den E. heer gennerael geratificeert ende geamplieert is. Desen coninck heeft den heer gennerael selffs doen aenseggen ende den tocht op Solor voorgedraghen, daertoe hulpe presenteerde. Hij heeft oock eenich volck medeghesonden ende dit gedaen om met onse ontsach, authoriteyt ende

macht zijn rijck ende stadt te verseeckeren voor hem ende zijnne successeurs tegens den coninck van Macassar ende eenighe van den zijnnen, die tegens zijnnen staet noch yets souden moghen pretenderen nae zijn overlyden, wandt dit den eersten coninck van zijn geslachte is, alsoo hy het rijcke nu eerst geusurpeert heeft. Hierenteghen heeft ditto coninck belooft, den onsen tegens de Bandanesen te helpen. Nae het vertreck van den commandeur Schott zijn den onsen by den coninck geheel in disgratie geraeckt, ende dat met eenen Abdule (tot Banda coewachter geweest), die aldaer by de Bandanesen om zijn vryheyt over was geloopen ende hier vertrocken, denwelcken zylieden ghecreghen ende teghen des coninckx wille hebben opgehanghen. Daeromme ditto magisteyt niet weynnich ontstelt is geweest, doordien een moor off mahomatist was.

Dit is een groot ende oock peupuleert landt, hebbende schoon hout, daervan men na wens ende begeerten vaertuych souden connen maken, als men maer volck brochte. Hier is een zeer schoonne reede ende baye. Het volck is arm. De slaven zijn goeden coop. Van handell is hier niet veele te doen; 't gene daer dese inwoonderen haer meest mede gheneren, is met een seeckeren wortel, oby ende calabi geheeten. Hier worden oock eenighe paerlen gedoocken. Op dit lant wast in abondantie het cruyt, daeruut den indigo wert getrocken. Maer zy connen die niet extraheeren noch bereyden.

Hoe van Ray hem alhier de novo misgrepen ende te buyten gegaen heeft, sullen de heeren per acta sien, waerover den 29 voorsz. aen de voorsz. galye (die hy zelfs heeft doen maecken) gerecht is. Op ultimo ditto sijn wederom van Bouthon t' seylle ghegaen.

Adi 2^en^ Septembris 2 uren na sonnenonderganck by oosten 't landt Celebes ofte de Boockerons, op de hoochte van 5 graden, omtrent 2 mijllen van seeckere eylanden, die aen dese custe zijn leggende, seylden wy aen de grondt, ende saten omtrent 2½ ure daer op mett groot perijckel van schip en goed te verlyesen, doch degen 't Godt loff met een werp daeraff. Wy zijn hier opgeseylt van de man aff loopende, doordien vermits de diesicheyt aen 't landt niet wel bekendt waeren.

18. Grissee. Den 14 arriveerden ten ancker omtrent Grissi. Verstonden ende bevonden, alsdat den Mattaram over 14 daghen Grissi ende Jortan hadde genomen, de mueren gheraeseert ende de plaetsen verbrant, doch sonder andere merckelijcken schade, wandt d' inwoonderen mett haere goederen al gevlucht waeren. Den coopman Andryes Soury was met U. E. goederen in Surabay gevlucht,

soodat de compagnie aldaer geen andere schade dan omtrent 500 realen van achten aen grove waren geleden hebbe.

Van hier scheydende, hebben den coers nae Japara geseth op hetgene van dese plaetse door de schepen *Gelderlandt* ende *Orange* hadden verstaen.

19. Japara. Wy zijn den 22[en] tott Japara op de reede ten ancker geraeckt ende dat daer de jurisdictie van de coninghen van Japara ende Coutis (die beyde onder den Mattaram staen) aen den anderen paelen; vernamen dese coninghen beyde van den Mattaram last hadden, ons in haer landt te locken ende woninghe te gunnen. Daeromme ons elck voor ander aensochte om danck by den Mattaram te begaen. Sy waeren beyde oock wonder jaeloers op het bespreck, dat wy met yder van hun hielden. Verstonden mede, uut den mondt van eenen gouverneur van een seer groote stadt (Kendaell geheeten), alsdat den Mattaram yets sonders met ons voor hadde, dat ons mede zeer well soude diennen. Wandt desen Mattaram staet na de heerschappie van gans Java ende wordt van alle de coningen zeer ontsien, daermede mettertijdt wel een groott voordeel souden connen doen.

In dese contraye, nae wy hebben verstaen, te weten, Coutis, Japara ende Damma, valt den meesten rijs van dese gansche indische contrayen. Sy wort van hier over gans Java ende oock op Malacca, Amboyna, Banda ende ommentom in seer groote meynnichte vervoert, wandt is een seer schoon ende vruchtbaer landt, mede van andere lijfftochten. Den rijs cochten wy nu a 15, 16. realen van achten de coyang ofte last, ende dat seer schoone witte rijs, nae wy verstaen sal se wel om 12 ende min te becomen zijn. By provisie is by den heer gennerael Lambert Dirckxz. Hagen, oppercoompman, alhier gelaten met cappitaell van 2500 realen van achten, omme wat rijs op te coopen, ende mettertijdt te onderstaen, wat hier zullen connen ende mogen doen. Na onsen vertreck is den voorsz. (doen regerende) Mattaram (naedat hy Jortan ende Grissi hadde ingenomen) overleden, latende een soone achter van omtrent 7, 8. jaeren, daerenboven seeckere van sijnnen bloede, die nae de croone staen, welcke wel yet nieus cond veroorsaecken.

20. Jacatra. Den 29[en] Septembris van hier geseylt, den 2 ende 6 Octobris tot Jacatra ende Bantam gearriveert, daer wy een groote veranderinge hebben gevonden t' sedert ick met het schip de *Provintie* van dese plaetse gescheyden was, vernemende als dat den president Matheo Couteels den 7[en] Juny in den Heere gerust is, ende hier noch diversche reysen brandt hebben gehadt, daerdoor weder op nieuws, namenlijck den 2 Mayo lestleden, de boecken van Jacob de

Scot (doch sonder andere goederen) verbrandt zijn, ende dat in maniere, dat daervan geen bescheyt is, sulcx de heeren sullen sien door d' acten by den E. heer genneraal genomen.

Vooren hebben geseyt, hoe dat wy (Theunnemans gelicht hebbende) op primo Martius van Jaccatra scheyden. Nu sullen verhaelen, wat sedert dien tijt gepasseert ende ommegegaen is. Doch eerst d'opendatie, alsnu gecreghen, dat is dat Theunnemans doen ter tijt den coninck van Jacatra een obligatie overgegeven heeft, daerinne belooffde ditto magisteyt 2000 realen van achten te doen, soo ditto coninck soo veel te weghe brachte, dat hy van ons niet gelicht en worde. De leeninghe van dit gelt gaff hy eenen naem, dat het soude wesen op de muer, die hy soude bouwen. Hiertoe heeft hy ditto coninck ende den sabandar noch eenighe sarassen verschonken, maer alsoo den coninck het selvege niet en conde volvoeren, heeft Theunnemans d' obligatie wedergenomen ende gescheurt. Nu van hier gelicht tott Bantam ghecomen zijnde, heeft hy by den president (alsoo van denselven genoech was ontsien) soo veele te weghen gebracht, dat zy met resolutie van den raet, Vincent Pieterssen, oppercoopman op 't schip de *Hoope* (welcke wy alsoo een zeer geschict jonckman was, expresselijck om zijn bequaemheyt op het schip hadden gelaten, opdat hy daermede na Patane soude gaen tott eenen steun van den schipper ende welstandt van de voyagie, ditto Vincent van 't schip hebben gelicht (alhoewel te blyven hoochnoodich was) ende tot Jacatra geordonneert te leggen nevens ende in eenen graet van Pieter Seegers (daer hy geenen dienst conde doen), seggende tott een deckmantel, dat Jacatra een costelijck cantoir was, 't welcke wel versien most wesen. Dit aldus geeffectueert hebbende, werde naderhandt van den president voorgedragen, dat het schip de *Hoope* (alsoo een seer costelijck cargasoen in hadde) wederomme met eenen oppercoopman versien most wesen, ende vermidts (seyde hy) Theunnemans naer Patana moet gaen, om aldaer den staet ende reeckeninge te lichten, ende die hier tot Bantam te brenghen (daertoe Theunnemans, seyde hy, van den heer genneraal expresselijcken gelast ende uut de Mollucos was gesonden volgens eenen seeckeren commissie met den grooten segel versegelt, die Theunnemans verthoonde, doch na ick versta en was van alsulcken inhoudt niet), soo proponeerde, dat zy denselven daertoe souden authoriseeren. De coopluyden, die wy hier lieten, waeren alle daer teghen, alsoo by ons te vooren geresolveert was, dat Theunnemans tot Bantam soude blyven ende daer de coempste van den heer genneraal verwachten, omme *suam causam* te diffenderen. Maer en duerde niet lange, off waren haest door den drang ende authoriteyt van den president ende Theunnemans tott toestemmen geinduceert (excepto saliger Jan Sluys, oppercoopman). Den schipper Isbrandt Jacobsz.

Goyer en was hier niet teghen, wandt met Vincent niet wel overeenquam.

Voorsz. Vincent Pieterssen (volgens dese resolutie) is sieckelijck (teghen gemoet) tot Jacatra gegaen ende aldaer cort daernaer in den Heere gerust. Segers is met de coempste van ditto Vincent soo beroert geworden, dat hy (overmits nevens hem in eene graet werde ghestelt) van zijnnen verstant berooft geworden is, ende in eenen dootelijcken teringe viele, daerdoor weder tott Bantam werde gebracht ende noch sotter werde. Want daer was soo eenen doottelijcken vyandtschap tusschen den president ende Seegers, dat zy den anderen niet mochten sien. 't En is niet om schryven, wat tusschen dese twee ommegegaen is. De misbruycken van Segers ende oock, hoe hy getempteert is, souden te lange om verhaelen zijn. De plaetse tott Jacatra alsoo vaccandt wesende, ordonneerde den president Couteels ende raet aldaer voor hooft Heyndrick Collijn. Maer aldaer comende en wilde den ondercoopman Mattheeus van Uffelen geen plaetse voor hem cederen, maer selve meester zijn. Ondertusschen quam Couteels te overlyden, waerdoor hy in possessie bleeff, in welcken staet ende conditie hy in een saecke de voettstappen van sijnnen eersten coopman Abraham Theunnemans gevolcht heeft. Te weten het kindt off meysken van 12 jaeren, welk door overlyden van de moeder met een soentien van omtrent 6 jaeren tott Jacatra in bewaeringe ofte opzicht van Theunnemans was gebleven, is door denselven gevioleert ende gheschent (daer wy met de *Provintie* tott Jacatra sijnde, hoewel weynnich daghen voor ons arrivement ende lichtinghe van ditto Theunnemans gheschiet is, alsdoen gans onwetende van waeren ende anders wel anders geprocedeert souden hebben, ende na zijn lichtinge heeft voorsz. van Uffelen (het kint mede in bewaringhe hebbende) daermede vleeselijck geconverseert tott de coempste van den heer gennerael, gelijck de heeren per acten breeder sullen vernemen. Hy is hiervoor gelicht ende in amende gecondemneert.

De sedia tott Bantam door overlyden van Couteels vacant wesende, soo geraeckte Jacob de Schott in possessie, met dat hy lange by Couteels saliger administratie hadde gehadt.

Het schip de *Hope* met een cargasoen van *f* 198.274 — 15 — 0, daeronder
21. Johor. 80.000 realen van achten aen contandt, van hier vertreckende, is tot Joor aengeloopen, omme daer volgens resolutie Frederick Kistiens in plaetse van den oppercoopman Bockholt, 10.000 reaelen aen contant ende 1572 packen cleeden te laeten. Den 4[en] Mey anno 1613 sijn daer in salvo gearriveert. Ende, terwijlle Abraham Theunnemans, Frederick Kistiens, Isbrandt Jacobssen Goyer, schipper, ende een onderbarbier (voorsz. penningen ende cleeden aen landt gebracht

hebbende) noch in de stadt waeren, soo arriveerde in de reviere op den 7en ditto een armade van den coninck van Atchijn, die datelijck het schip voorby ende opwaerts voer, de stadt belegerde, daerdoor voorsz. persoonen noch niemandt van hun aen boort conden comen. Die van Atchijn versochten, dat den onsen haer neutraele souden houden; sy souden (seyden zy) haer niet misdoen. Maer den onsen hebben dese neutraliteyt niet willen, noch, nae haer seggen, niet connen aennemen, door 't versoeck van den coninck van Joor, vermits (seggen sy) per contract, door den admirael Mathelieff gemaeckt, aen ditto coninck verbonden waeren, waertegen niet geconsidereert hebben, hoe wy met den coninck van Atchijn stonden. Derhalven hebben ter contrarye (alsoo met het schip niet conden doen door de droochte van de revyer opwaerts) 25 bootsgesellen ende noch 2 assistenten uyt het schip gelicht ende in de stadt over landt gecreghen, soodat ze nu uyt het schip de *Hope* 31 man aen landt hadden ende noch 6 van de logie, doende daermede die van Atchijn alle mogelijcke affbreuck. Doch dies nietteghenstaende hebben die van Atchijn den 6en Juny de stadt innegecreghen, sijnde haer door die van Joor opgegeven, Ragia Sabrang ende andere Orangkays gevangen nemende, gelijck mede 22 persoonen van den onsen, 6 van de logie ende 16 van 't schip de *Hope*, daeronder 2 bootsgesellen, 3 assistenten, een onderbarbier ende den schipper, die met een bootsman onderweech gestorven is; oock Theunnemans ende Kistiens, welke zy alle tot Atchijn gevangen hebben gebracht. Van den onsen sijn in de belegerynge 2 mannen doot gebleven; andere 8 die met een troupe aan boort souden gaen (den wech haer geoccupeert wordende) sijn wech gebleven, men weet niet waer. 3 gequetsten van alle de voorsz. 31 zijn alleene met een praeu aen boort gecomen. De gevangenen zijn tot Atchijn in de logie gaende, onder borchtocht van des compagnies goederen. Hoe het daermede sal gaen, sal den tijdt leeren.

De logie is met een partye goets verbrandt, ende een partye hebben de vyanden verovert, waervan de schade alreede bedragende is omtrent *f* 16.000, behalven voorsz. 10.000 realen van achten, 44 tayl goudt, eenighe goude panden, 2 gouden crissen ende het oude contract van de logie, welcken den onsen den 7 Mayo 's nachts in de logie begroeven, niet wetende, hoe het hiermede is. Godt geev, dat het terecht mach comen.

Belangende nu van het schip de *Hope*. De persoonen Theunnemans, Bockholt ende Kistiens schryven ons uut Atchijn, date 26en Julius, anno 1613, dat zy ditto schip den 22 Junius (doen sy mett d' Atchijnse armade van Joor naer Atchijn werden gevoert) buyten de reviere van Joor saghen legghen; ende Heyndrick Janssen, oppercoopman in Patana, advyseert met de sijnnen van den

12[en] Octobris, dat sy aldaer ditto schip niet vernomen hadden ; hebben daervan mede geenen anderen tydinghe, dan dat de Maleyers 't selvege buyten de reviere van Joor ten ancker gesien hebben, niet wetende werrewaerts het selvege vandaer geseylt is. Eerst presumeerden, dat zy haere voyagie naer Patani vervoordert souden hebben, ende daernaer, dat zy om haer volck naer Atchijn souden geloopen wesen. Maer alsoo daervan geen tydinge, noch goet, noch quaet en vernemen, soo weten niet, wat daervan dencken sullen. 't Is in soo een frequentabilen vaerwater, dat, soo het verongeluckt ofte van de Portugysen verovert waere, wy de tydinghe all gehadt souden hebben. Door eene joncke, nu jongst tot Jacatra van Malacca gecomen, verstaen wy, dat den coninck van Atchijn met den coninck van Joor verdragen ende denselven met alle de Hollanders, die zijn armade tott Atchijn gevangen hadden gebracht, vrye gelaten ende wederomme met goet convoy naer Joor gesonden soude hebben, omme de stadt wederomme te helpen opbouwen. Dan alsoo dese Hollanders (seggen sy) met een Atchijnse galeye een stuck achteraen quamen, gemoeten zy omtrent Malacca een Portugijs scheepien, 't welcke overheerden, settende de gevangenen aen landt, en die van Malacca dese tydinge door hun crygende, sijn uutgevallen ende hebben het scheepien met alle de Hollanders (daervan 5 in 't gevecht doott bleven) wedergenomen ende binnen Malacca tot 15 toe gevanghen gebrocht. De Javanen van deze jonck seggen, dat zy de Hollanders selffs gesien ende getelt hebben ; mede dat den principaelen coopman (niet wetende wat voor een man) binnen Malacca doorsteecken is, ende het cadaver 2, 3 daghen als eenen hont op staet lieten leggen ende stincken, maer van 't schip de *Hoope* weten niet te seggen. Godt geve, dat het terecht mach comen. Waere dit schip tot Patane gecomen, 't soude de compagnie veel duysenden waert geweest zijn, want Heyndrick Janssen eenen grooteren voorcoop van syde ende eenen anderen incoop van goederen gedaen soude hebben, daer hy nu stil most sitten ende aensien, dat d' Engelschen het goet cochten tot een prijs na haer eygen zin. Hy is oock gedrongen geweest van de coninginne wederomme gelt op interest te nemen tot groote disreputatie ende nadeell der compagnie. D' opgenomen somme is 13.000 realen. Het porceleyn is aldaer soo goeden coop geweest, dat d' Engelschen om één hebben gecocht, daer dit jaer van d'onsen alhier twee ende drie voor gegeven is, hetwelck veroorsaecken sal, dat de Chinesen toecomende jaer al sulcken quantiteyt in Patane niet sullen brengen.

22. Coromandel. Van de custe van Coromandel hebben wy door het schip *Der Goes* een zeer heerelijck cargasoen ontfangen, costende aldaer incoopen te weten : de goederen voor India, 66.862 pagoden, $9\frac{45}{64}$ fanan, de goederen voor 't patria, soo indigo als cleeden, 36.098 pagoden, $12\frac{29}{32}$ fanan, a *f* 3 yder pagode. De goe-

deren in Indien dienstich hebben alle tot Jacatra gelost ende d' andere in de schepen, ende vermits door schryven van den dierecktoer van Berchem verstonden, hoe noodich aldaer cargasoenen gesonden diennen, opdat d' Engelsen aen den indigo ende cleeden niet souden geraeken, soo hebben ditto schip in aller diligentie gelost, het oude volck gelicht, daerop weder andre geseth ende datelijck geladen met nagelen, foelye, noeten, sandelhout, peper ende 16.000 realen aen contandt. Hadden wy meer geldt off schepen, wy souden meer gesonden hebben, want veel ende voornemelijck op de cust contandt van noode zijn. Dit cargasoen bedraecht *f* 107.257 — 10 — 12. Ende is ditto schip *Der Goes*, welcke primo Novembris tot Jacatra arriveerde, den 5 Decembris wederomme van hier geseylt, omme door de Straet van Malacca naer Atchijn ende de custe te gaen. Godt verleene hun behouden reyse! Dit volck van *Der Goes* hebben gehuert van de schepen den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer*, diffengerende, soo de nieuwe schepen in tijdts niet en quamen, hun weder te versien met het volck van de logies, soo Bantam als Jacatra, in welcken gevalle de logies geheel ontblootT souden wesen, ofte een van de 2 schepen soude moeten blyven.

Den 9en Julius anno 1612 hebben de Portugysen van St. Thome off Maliapor (Godt betert) het huys van Paliacatte innegenomen ende verovert met alle de compagnies goederen, die sy met den coopman Adolff Thomassen ende 6 andere Duytsen tot St. Tome gevangen brachten. 3 man sijn daer van den onsen doot gebleven, ende de schade der compagnie bedraecht . . . . [1]) als per bygaende rolle blijckt. Daernaer hebben den onsen met hulpe van d' inlandse overheyt ende de schepen de *Sterre*, den *Groenen Leeuw*, *Der Goes*, ende *Duyfken*, de sterckte van Palleacatte, in spyte der vyanden (doch met zeer groote coste van de compagnie), wederomme opgemaeckt ende daerop geleyt 70 mannen met al sulcke amonitie, gelijck de heeren per bygaende ontwerp ende de schriften van den directeur sullen sien.

De Portugysen trachteden geweldelijck d' overheeren der Cust met veele practiquen ende groote schenckagie te corrumpeeren, dat sy ons volck souden overleveren, ofte uut het landt dryven, maer 't en is hun (Gode sy loff) niet gereusiert. Den onsen zijn daertegen mede gedrongen geweest extraordonnarise, onredelycke schenckagie te doen, als U. E. door de resolutie sullen bevinden. De reeckeningen ende breeder bescheyt verwachten wy daervan met het schip den *Groenen Leeuw*, die wy meenen van de Custe comende Atchijn aengedaen heeft, ende dagelijks verwachtende zijn. Paliacatte wert nu van de Portugysen met een armade ende belegheringe gedreycht; watter van

[1]) In den tekst niet ingevuld.

worden wil, sal den tijdt leeren. d' Engelsche zijn mede aen Paleacatte geweest met intentie, omme onder u geschut de vruchte van U. E. saden ende den arbeyt uwer dienaeren te plocken, doch zy zyn voor dees tydt (door versoeck van den onsen) van den sabandar van Paliacatte gelicentieert. Alsoo den cappiteyn van 't Engels schip, genaempt . . . [1]) tot Masulipatan by den onsen gast was, soo is 't gebeurt, dat denselven toegedroncken wordende op de gesontheyt van zijnne princelijcken Exc.tie, hy daerop antwoorde (onder reverentie zijn woorden verhalende) ick en wachte noch en drijncke niet op de gesontheyt van eenen bastaert. Sulckx meermalen repeteerende, creech den cappiteyn (alsoo den onsen dit niet conden verdragen) den croes op de borst, daerop d' andere Engelschen haer oock moverende, sy alle uut den huyse (doch sonder andere hantgeley) werden gedreven. Dit aldus geschiet zijnde, soo heeft desen cappiteyn een gennerale partyeschap aengenomen, den onsen met zijn volc met wapenen dreygende; ende doen het schip *Der Goes* zijn seylen aensloech om herrewaerts aen te vertrecken, liet hy mede all zijn seylen aenslaen, dreygende, gelijck hy opentlijck over Masulipatan liet luyden, *Der Goes* te volgen ende in see vyantelijck aen te tasten ende te nemen, seggende daerenboven, dat hy hiertoe van zijnnen coninck last ende commissie hadde. Doch d' Engelschen hebben hierover groote schande begaen, wandt alsoo *Der Goes* evenwel in see liep, ende sijn reyse vervorderde, zijn zy daer met schanden gebleven. Ick hebbe niet connen naerlaten dit te verhaelen, doordien d' Engelsen van Masulipatan alhier per missive over den onsen noch clachtich geweest zijn, opdat U. E. een weynnich geinformeert mach wesen, off zy per avantuere dese saecke in Engelandt mede ophaelden.

Den dierecteur van Berchem eyst jaerlijckx een cargasoen van 300.000 realen van achten aen contanten, ende verscheyde andere speceryen ende goederen, soo tot den incoop van indigo, als alderlye catoene gaeren ende cleeden, gelijck de heeren per sijnnen medegaende missive sullen sien. De goederen, die hy uut het patria ontbiet, diennen niet versuympt gesonden te werden. Van speceryen ende Chineesche waeren (schepen cryghende) sullen hun wel versien, mede van contandt sooveel, als wy sullen connen gedoen, ende geraden mogen vinden. 't Gene U. E. op het stuck van den indigo, caetoenne gaeren ende cleeden schryvende is, sullen alsoo, voor sooveele in ons is, helpen bevorderen ende recommanderen.

23. Soekadana. Belangende den handell van Sucadana. Het gaet aldaer noch tamelijcken toe, dan de dyamanten werden hoe langer hoe dierder. Den onsen hebben tegenwoordelijck aldaer een schoone partye diamanten in esse. Het was ge-

[1]) In den tekst niet ingevuld.

resolveert (doen Abraham van den Broeck met de sloepe *Enckhuysen* in Julius lestleden van hier na Patana vertrock), dat ditto sloepe in 't wederkeeren Succadane soude aendoen, omme de diamanten te lichten ende naer 't patria te mogen senden. Maer zijn dese resolutie niet naergecomen, hoewel in den wech was ende die seyllagie met minder peryckel dan door de strate van Palingbar hadden connen doen. Wy hebben nu van hier ditto sloepe met een goet cargasoen tott provisie voor de logie derwaerts gesonden. By desen senden wy U. E. eene originale missive van Evert Deyn, oppercoopman, leggende in Sucadane; daerinne sullen de E. heeren sien, hoe dat den Engelsen coopman (Cruyfort genaempt, aldaer residerende ende naderhandt tot Bantam overleeden) uut enckele invidie getracht heeft, doordien als den onsen geen diamanten cost crygen, ditto Deyn te vermoorden, daerover een van sijn volck gequetst heeft; ende dewylle den haet van desen Cruyfort tott geenen voorderen effect gecomen en is, soo is dit noch weynnich, ten aensienne van de moyten ende becommeringhen, oock hinder ende schade, die andere Engelschen (als wesende wat suptylder dan voorsz. Cruyfort) U. E. dienaeren ende de compagnie behendelijcken aendoen, niet alleen op vrye plaetsen, maer oock ter plaetsen, daer de gecommitteerde der compagnie door overwinnen ende contractatie uut cracht van de patente ende commissie der heeren Staten-Genneral ende zijnne princelijcke Exc.[tie.] tegen hun wel authoriteyt souden mogen gebruycken, hoewel niet gedaen wert.

24. Patriasche missiven. Op den inhoudt van U. E. missieven van date den 17 Decembris, anno 1611, gecomen per 't schip de *Sterre* over de custe van Coromandel, op de twee van den 17 ende 29[en] Decembris 1611 gecomen per den commandeur Adriaen Block Maertensen, ende op d' anderen van den 28 Aprill 1612 door ons alhier gebracht, hebben wel geleth; sullen sulckx indachtich houden ende, voor sooveele wy vermoghen ende in ons is, helpen bevorderen, Tousscherende eenighe poincten, daerinne vervaet, daervan noch niet gementioneert en hebben, wy sullen daervan eenighe aenroeren.

Als wy van jachten ende volck wel versien sullen zijn, soo sall niet ongeraden wesen, te ondersoecken wat voor eenen handel op Ceylon connen doen. Maer het waere noodich, dat men dien coninck volgens beloofte eerst met eenighe macht assisteerde, wandt zeer bevochten is, ende de Portugysen 't landt incorporeeren.

Belanghende den opcoop van peeper alhier; de heeren sullen wel verstaen hebben, wat daerinne voor desen gedaen is. Ick achte, dat somtijts daermede wel wat groots te doen soud wesen tott nadeel van d' Engelschen. Dan mosten

hier van contanten well versien wesen. In Patana sullen ordre geven, dat aldaer den groven peper werde gecocht, na advenandt den cleynnen hier, die binnen de 2 realen de sack coopen, ende dat per rato na de prysen, die zy by U. E. werden vercocht.

Om suycker, geconfijten gemgbar, porceleynnen, gommelacca, canfora, radix china, spicanarden ende andersins, sullen dilligentie doen.

Aengaende den handel op Japan. 't En zal met het zeer costelijcken cargasoen, door den commandeur Brouwer aldaer gebracht, niet vele beschieten, wandt daer te grooten abondantie gebracht is ende by de Portugysen recht te vooren veel lakenen over de Suytzee gebracht was. Hierenboven zijn alle de goederen overhoop in Japon gebracht, daervan noch eenighe goederen onvercocht leggen en vergaen, die men eensdeels met groote avancen op verscheyden plaetsen wel hadde connen vertieren, als op de custe Java, Molucas, Patane ende Siam. Ende, eer de goederen nae Japon gegaen sijn, hebben sy eenen tuer te vergeeffs in de Molucos ende van daer wederomme hier gedaen, 't welck hun mede niet verbeetert heeft. Desnietteghenstaende soo en twyfelen niet, off in Japon sullen mettertijt zeer vele gedoen met de Chineese cyde, hertevellen ende verscheyde Siamse, Chineese ende veele andere waeren. Syden sullen wy (soo ick my niet en abusere) genoech becomen, als de heeren mayores gelt genoech senden, ende behoorlijcken met de Chinesen gecontracteert ende gehandelt wert. In Japon connen oock allerleye materialen becomen, vivres ende allesins tot seer geringhe pryse. Men can daer oock alsulcken vaertuych timmeren ende doen timmeren als men begeert, want daer en gebreeckt niet ende ons wert alles om gelt vergunt; om soo eenen soldye, als onse soldaten verdiennen, connen mede sooveel Japonders in dienste becomen als men begeert, ende dat onder al sulcken artyckel ende verbondt, als den onsen verbonden zijn, gelijck den commandeur Brouwer met den *Leeuw met Pijllen* omtrent 70 mannen (daeronder 6 timmerlieden, die zeer wel conden wercken) met een Japonse berck gesonden heeft. Maer na wy verstaen van den oppercoopman Jaques Speckx (die den heer genneraet weder op nieus heeft aengenomen ende voorsz. Brouwer toecomende jaer sall verlossen), soo en soud het geen orbaer zijn, veele in dienst te nemen ende byeen te gebruycken, alsoo buyten haer landt pericyloos om regeren zijn. Wandt als het niet na hunnen sin gaet, off qualick worden bejegent, terstondt eenen disperaten resolutie nemen, welcke in haer landt met rigoreuse justitie off veeleer enckele tyrannen voorcomen wert, in voegen dat zy aldaer lammeren, ende buyten hun landt bycans duyvelen sijn, gelijck in Patane, Siam ende verscheyde andere plaesen dickwils gebleecken is. Alsoo dit jaer in de Molucos geen volck

meer conden ontbeeren, en hebben derrewaerts schip noch jacht met Indische waeren ende om Japonse retouren connen senden, soodat van jaer tott jaer den handel gedifféreert werdt. Men soude noch veel eer een schip hebben connen missen dan volck. Het waere beeter meerder volck ende minder schepen hadden (hoewel de schepen noch hoochnoodich zijn, ende aldaer volck by is, niet te veel connen wesen), wandt souden meere verrichten. Ick achte, dat den onsen in de Molucos toecomende jaer genootsaeckt sullen worden, eenighe schepen aen de wal te legghen om geheele ombequaemheyt, ende dat zy niet langer souden connen vaeren off niet te repareren zijn, als men timmerlyeden hadde, maer omme de bequaempste schepen met het volck van d' andere te versien. Wandt doen wy uut de Molucos scheyden en was daer van de geheele vloote niet één schip behoorlijck met volck gemandt.

25. Patani. Naedat wy op voorraet den teghenwoordighen dus varde geschreven hadden, soo is hier a l' improviso (Godt loff) wel gearriveert, namentlijck op den 13en Decembris, het schip de *Hoope*, comende van Patane met een cargasoen rouwe syde, costende *f* 75.010 — 7 — 7, hebbende in Patane gelost het cargasoen van hier derrewaerts gedestineert, als vooren hebbe geseyt, hetwelcke zeer wel compt, omme de syde naer 't patria te schepen ende den handel in Patane ende Siam te acressceren. 't Is aldaer nu op eenen zeer goeden voet, ende apparent als derrewaerts naer behooren cappitaelen ende volck gefornieert warden, dat men metdertijt van Siam ende Patana op Jappan eenen zeer treffelijcken handel sal connen doen ende mede becomen den geheele rijcken Chineesen handel ende sooveel syden als men begeert, midts voorcoop met de Chinesen makende sonder gelt te verschyeten, als hun maer connen thoonen, datter by de cas gelt is. Want (segghen de Chineesen) brenghen wy veell syde, soo ghy geen voorcoop en maect ende dan gheen gelt en hebt, souden wy gedronghen wesen de syde wederomme in China te brenghen, ofte na uwer appetijt aen U. E. te vercoopen, vermidts hier gheen andere coopers zijn. Alsoo de Chineesen in Patana zeer bezwaert werden, hebben sy langhe gesocht ende gephort, den onsen in Sangora (welck een seer bequame plaetse is, leggende 12 mylen by noorden Patana) te trecken, wandt daer vrye ende onbeswaert van alle impositie moghen resideeren ende negotieeren, hetwelcke mede voor ons zeer wel comende, doordien in Patane vijf percento moeten betaelen ende noch 850 realen per yder schip ofte schepen, die jaerlijckx laeden; ende daer alle den Chineesen handel niet wel volcomen connen cryghen, doordien te zeer beswaert ende belast werden. Soo is aldaer van den oppercoopman Hęyndrick Janssen ende sociis ven den coninck van Ligor, Bordelon, Sangora ende omleggende quartieren vercreghen, dat wyluyden in zijn landt alsulcke huysinghe moghen bouwen, ende dat ter plaetse daer

het ons belyeft, omme te negotieren sonder eenighe tollen ofte gerechticheden te betaelen, off de vreemdelynghen incyvylicken te trackteeren, off oock nevens den onsen andere Europische natie plaetse ende handel in sijn landt te vergunnen, midts dat men den coninck hierteghen eenighe jaerlijckxe vereeringhe van Hollantse goederen sal doen. Ende hebben voorder by provisie volck, aldaer te resideeren, ghesonden, hoopende door dit gerijff tott den rijcken Chineessen handel te gheracken. Die van Patana trachten alle de joncken aen te haelen ende te beletten, datter geen joncken in Sangora souden gaen, daerop voorsz. coninck mede oogmerck is nemende, soeckende niet anders dan occasie op die van Patane, omme daerenteghen deze plaetse selve te mogen attaqueren, soodat hier tusschen by den onsen ook goede voorsichticheyt moet werden gebruyckt.

Beyde deze croonen staen onder den coninck van Siam, van dewelcke zeer gefavoriseert werden. Oock heeft den coninck van Ligor het voorsz. den onsen vergost met welgevalle van dito coninck van Siam, terwijllen hy in de stadt Judea was.

Het schip de *Hope* arriveerde den 31^{en} Octobris in Patana, zijnde door eene gheweldigen storm uit den westen, doen hy van Joor nae Patana ginck, oostwaert tot in Comboja ghedreven, daer zy wederomme veel volckx verlooren ende groote miserie leden. Sy zijn in de Arvelen geloopen ende hebben daer moeten tardeeren, tot dat den westelijcken moeson verloopen was, sijnde hnn onmogelijck geweest op te comen. Ditto schip is hier gecomen van zijn volck op hebbende 42 mannen, daerby in Patana tot assistentie 24 Chinesen genomen hebben. Hier is mede gecomen den oppercoopman Heyndrick Jansen, die per ordre van den heer gennerael door quade informatie van Abraham van den Broeck verlost was, maer alsoo nu by den heer gennerael verstaen ende bevonden is dat denselven in Patana beter dient dan van den Broeck, ende aldaer meerder dienst sal connen doen, doordien aldaer wonder bemindt, bekent ende ervaren is, hebbende 10 jaeren aldaer gewoondt, soo heeft den heere gennerael hem wederom op nieus aengenomen, omme aldaar van hem, ende door van den Broeck op een ander, den besten dienst te genieten.

't Schip de *Hope* sullen metten eersten near Solor, Amboyna ende Banda depesscheren, omme die plaetsen te provideeren ende weder hier retouren te brengen, alsoo de Bandaneesen wederom den oorloch aengenomen hebben ende 't casteell swack van volck ende niet zeer voorzien is. Oock zijn der verscheyde soldaten bij de Bandaneesen overgeloopen, die haer hebben laten besnyden ende mahomatist geworden zijn, trachtende het casteell ende haere confraters geheelijcken te vernielen.

De *Hope*, van Patana comende, is wederomme na Joor gegaen omme te soecken ende haelen de 10.000 realen ende voorgemelde goederen, die wy vooren hebben geseyt begraeven waren, maer daeromtrent comende soo verstonden dat de swarten, die de logie dienden, den coninck dit aangeseyt hebbende, ditto coninck Jean de Patuan voorgeschreven gelt opgegraven ende onder hem ende sijnnen adel verdeelt heeft, gevende yder swart voor de ontdeckinghe 200 realen van achten. Deze coninck zijn broeder, Ragia Sabrang, van den coninck Atchijn gherelasseert ende 't voorz. verstaen hebbende, heeft (soo men seyt) een opschryvinge laeten doen, onder wien dit gelt verdeelt is ende wat een yder genooten heeft, met intentie omme de compagnie daervan uutkeeringe ende restitutie te doen. Dit verstaen hebbende, vermidts den coninck mede niet voorhanden was, soo zijn den onsen met het schip gekeert, doordien niet langer conden tardeeren.

26. Aangekomen schepen. Op den 12^{en} Decembris is alhier (de Heere sy gelooft) in salvo wel gearriveert het schip *Nieuw Zeelandia*. Van dese compste zijn zeere verblijt; d'andere schepen met den nieuwen heer gouverneur gennerael Gerrit Reynst zijn mede met debvotie verwachtende. Wy vermoeden, dat se binnen Madagascar door geloopen zijn ende daeromme noch wat tarderen sullen. De zeven galeyen sullen ons wellecom ende de compagnie dienstich weesen. Maer noch ongelijck beeter is 't, ende sal 't zijn, dat de heeren mayores herrewaerts senden veele timmerlieden ende veel volcx van alderleye vocatie ende verscheyde sexcen, want als de heeren die hier hebben, sal 't aen de rest niet gebreecken. Dit schip sal met den eersten na de Molucos verseyllen. 't En is noch niet bastandt om *Der Veer*, de *Hope* ende dese logies te provideeren. Eenige soldaten voor Solor ende Banda connen off sullen mede moeten gelicht werden, hoewel de Molucos oock volck van doen hebben. Op zijn arrivement alhier was alle het volck bycans cranck ende machteloos, dan zijn nu (Gode sy loff) tott tamelijcke convalessentie gecomen.

Door U. E. missive van dato den 15 Decembris, anno 1612, hebben zeer gaerne verstaen het behouden arrivement in 't vaderslant van de schepen *Hollandia* ende *Middelburch;* hopen dat daernaer de schepen 't *Wapen van Amsterdam*, *Vlissingen*, den *Witten Leeuw* ende *Bantam* mede wel gearriveert sullen zijn. Sy zijn alle aen de de Cabo wel gearriveert. De nagelen sullen voortaen niet nat gemaeckt werden, gelijck dese met den *Swarten Leeuw* gaende, drooch gescheept zijn. De bevindinghe connen de heeren adviseeren.

27. Retourschepen. Wy hebben geseyt, alsdat men van de vyandt een seer machtigen vloot in de Molucos verwachtende was, doordien het geruchte van geweldege prepa-

ratien (daervan oock seeckerheyt hadden) lange heeft geloopen, waeromme niet goet werde gevonden andere scheepen dan den *Swarten Leeuw* uut de Molucos naer 't patria te laeten gaen, omme ons niet te verswacken. Hier 't schip *Der Veer* (coomende van Solor) bejegent hebbende, soo is goetgevonden ditto schip neevens den *Swarten Leeuw* mede naer 't patria in compagnie te senden. Derhalven hebben haer beyde affgeladen ende den costelijcken last wat verdeylt, doch alsoo niet, dat de Camere van Amsterdam twee tegen een van de Camere van Zeelandt (als Amsterdam toecompt) sal becoomen, om de minste risico te loopen, alsoo soo grooten heerlijcken cargasoen in de *Leeuw* alleen niet dorven avantueren. 't Gene in dese scheepen geladen hebben, sullen de heeren in beyde bygaende congnossementen ende factueren sien. Het cargasoen van den *Swarten Leeuw* bedraecht d' incoop *f* 268.759 — 16 — 6 ende dat van *Der Veer f* 164.481 — 9 — 6. Het toecomende jaer hoopen wy de heeren (Godt toelatende) een ongelijck beeter cargasoen ende retour te senden. De cooplieden ende schippers sullen wy alle doen belooven, dat se in Engelandt niet aen sullen loopen, 't en waere om uutterste noott, lijff, leven ende goet te berghen.

28. Behoefte aan contanten. Wy zijn verwondert, dat met alle de schepen 't jaer 1613 uut het vaderslandt vaerende, niet meer dan 168.000 realen sullen crygen, welck zeer weynnich is. 't Is waer, dat de heeren met vorige schepen, daermede den commandeur Block Maertenssen ende wy uutseylden, 548.000 realen aen contant gesonden hebben, maer de quartieren alhier, de custe van Coromandel, Patani ende Banda, zijn daervan noch niet behoorlijcken versien geworden, doordien de schepen naer de Moloçus gaende, aldaer overvloet ende meer dan te veele gebracht hebben. Banda is in 't eerste vergeeten geweest, waerdoor veele nooten ende folye door de Javanen ende andere Indianen om-ent-om vervoert zijn, wandt de rest van 't gelt tot betalinge van de soldaten hebben moeten houden. Daer is in Amboyna omtrent de 100 a 120.000 realen gelaeten, soo voor Banda als Amboyna, maer soo laet, dat in Banda door contrarie mouson de sloepen noch scheepen niet conden comen; zijnde d' andere schepen sonder gelt in Banda gegaen. Na den ruygen overslach die ick hebbe gemaeckt (alsoo over de dispositie van soo een geweldich cappitael geen ordre gebruyckt is), soo zijn in de Molucos omtrent 180.000 realen gebracht. Hiervan (soo my recht geseyt is, want daervan noch geen schrift en hebbe), zijn drye kisten met het schip den *Eolus* (Godt beter 't) verongeluckt. Ditto *Eolus* is in de Molucos met een caeck omgewayt, off omgeseylt, ende, door 't water in d' oopen poorten comende, versmoort ende gesoncken, daer oock zeer veel volck verdroncken is. Het schandelijck verlyes van *Gouda* sullen de heeren oock wel verstaen hebben.

Indien de heeren 't jaer 1614 niet dan ordinaeris cappitael gesonden hebben, sall U. E. gelieven daernaer wederomme te verbeteren ende extraordinaris te maecken, soo U. E. begeert dat den handell op de cust in Bengala, Siam, Patane ende Jappon vervordert wertende indien de heeren grootte quantiteit van rouwe syde, indigo ende cleeden begeeren, wandt anders sullen daerinne niet connen doen. Wy waeren hier voor het arrivernent van *Nieuw Zeelandt* soo sober van gelt, dat wy den toll van de peeper, in *Der Veer* geladen, aen desen coninck van Bantam niet en conden betaelen, ende 't schip *Der Goes* alleene met 16.000 realen aen contanten na de cust hebben moeten verseynden. All hadden de heeren in desen gevalle 1.000.000 realen contanten in Amboyna gehadt, wat souden de heeren daervan alhier meer gedient geweest zijn, dan off zy het gelt in Hollandt hadden gehadt? Daeromme ben verwondert, geordonneert werdt, dat men de contanten in Amboyna ende niet tot Bantam of Jacatra sall lossen, sonder aen te sien 't verledt des mousons ende den handel der custe ende Patane.

29. Generale boecken. Wy hebben gesien een verthooninghe (aen U. E. gedaen) in wat maniere de genneraelle boecken off reeckenyngen alhier behooren ende gehouden connen werden. De remonstrantie is zeer goet. Wy in Julius lestleden in de Molucos synde, soo hebben doen by den heer gennerael ende raden daerop gedebatteert, om sulckx op dien selffden voet alsoo te effectueren. 't En can oock in geen andere manieren gedaen werden. Alsdoen is den heer Hans de Haese (directeur over de Mollucos) geordonneert ende geauthoriseert geworden, omme den staet off inventaris van alle de comptoiren te lichten ende die te visiteeren, met autoriteyt ende commissie van disponeeren ende reformeeren over de comptoiren, omme dan dien staet tot Bantam te brengen. Ick ben doen by gebreck van anderen gedestineert geworden (hoewel Couteels saliger noch in 't leven was), omme 't gennerael comptoir als hooft te becleeden, den handel te dirigeeren, ende de genneraele boecken te formeeren ende houden, ende daernaer alhier arriveerende van den heer gennerael daertoe gestelt ende geauthoryseert. Derhalven sal mijn uyterste vermogen ende beste doen, dat alles te rechten ende wel worde gedierigeert ende de genneraele boecken geformeert, gelijck lichtelijck te doen ende te continueeren is, als hier maer volck hebben. Wy senden U. E. verscheyden transporten off inventarissen, daervan het genneraele boeck beginnen, ende hoopen (Godt toelatende) U. E. toecomende jaer den geheelen staet perfect te senden, ende de heeren in desen, als in anderen, volcommen satisfactie te geven.

30. Pieter Both. Den tijdt van den E. heer gouverneur gennerael Pieter Botth geexpireert sijnde, soo is Zijn E. in groote twyfelijnge wat doen geweest, doordien ver-

staen den nyeuwen E. heer gouverneur Reynst sijnnen verlosser op comende wege is, ende het arrivernent noch lange can tardeeren, alsoo Zijn E. meede zeer tot vertrecke genegen was. Den heer gennerael heeft ten besten ooirbaer ende dienst der compagnie sich soo presyselijck aen den tijt niet gehouden, maer sijn vertreck ofte blyven tot de coempste van den heer Reynst in deliberatie ende dispositie van den raet geleydt. Naedat hierop in Zijn E. apsentie gediscorreert was, soo is gestempt, dat den gennerael Both den nyeuwen gennerael Reynst alhier soude verwachten, omme alsulcke redenen, als de heeren per resolutie sullen sien, oordeelende, dat de plaetsse van soo eenen aensienelijcken autoriteyt ende gewichtegen ampt nummermeer vacant behoort te zijn, wandt *plura perficit autoritas quam vires aut etiam consilia.*

31. Engelschen te Bantam. Dat het jaer 1613 uyt Engelandt niet meer dan een schip ende een jacht herwaerts aen souden seyllen, ende dan noch de quartieren van Persia aendoen sal, sal niet qualick comen. Wandt ick achte, dat wy toecomende jaer vry wat peper van doen sullen hebben, alsoo tegenswoordelijck gans onversien zijn, ende dan per avantuere een goede vloote naer 't vaderslandtt sal gaen. Na men seyt is apparent, dat het aenstaende groott gewas zeer goet ende den peeper oock goeden coop sall zijn. Den gennerael Middelton is alhier overleeden met meest all zijn volck, terwijlle hy doende was om sijn schip aen Pulo Panjang te vertimmeren. Daer zijn in den arbeyt van dit schip wel vijff hondert menschen gestorven, soo Javanen, Chineesen, Engelschen als eenige Duytsen van de logie, die Couteels saliger den gennerael tott assistentie geforniert hadde. Alsoo op het jongst het schip bycans gekielt hadden, is den mast gebroocken ende 't schip van den val, off het rysen, geborsten, waerdoor ditto schip nevens de stadt Bantam aen den grondt gesеylt hebben, ende soo een heerlijck schip als in eenen roock verdwijnnende is.

32. Schenkagiën voor Jacatra. Met het schip *Rotterdam* zijn de coninck van Jaccatra in retour van peeper vier roers gebracht, daarmede ditto magisteyt hem niet genoecht houdt, seggende dat het geen conincklijcke roers en zijn. Hy heeft versocht, dat U.E. voor sijnnen jongsten gesonden peeper met den aldereersten drye ofte vyer fraye roers senden ende hondert roode hoykeskens, oft dreumelde hoeden, gelijck het vaerende volck draecht, soo lang van wol off dreumelen, dat se op de schouderen hangen. De roers gelyeven de heeren fray ende sierelijck te laeten maecken, wandt hy die tot een pronck ende cyeraet begeert voor den coninck off pangoram van Bantam. Gelyeve de heeren mede te senden twee off vyer stucken geheell fijn camerijckx doech met eenich bryenaelt, een weynnich roott schaerlaken ende gecolleurt camelott.

33. Magellaansche Compagnie. Belangende de acten, die de heeren begeeren over de saecken, de Magellaense compagnie betreffende, sy sullen U. E. toecomende jaer ampell ende in bastante forme gesonden werden. 't En geschiet nu niet ter oorsaecke de bryeven, die wy brachten (als vooren is geseyt) tott Bantam opgehouden offte versloft zijn. Het hadde anders all beschickt geweest. Met desen gaen twee coppie van bryeven door ditto compagnie aen van Neck geschreven.

34. Apollonius Schotte. Den 25en Novembris cappitain Appolonius Schott tot Jaccatra de reviere opvaerende met den oppercoopman Hans Meermans, omme hun te wassen, soo is ditto Schott ter selver plaetsse daer wy sulckx gewoonlijck waeren te doen eerst in 'twater gegaen; drye ofte vier slagen geswommen hebbende, begost hy help, help! te roepen, is ondergesoncken, ende (Godt beter 't) seer deerlijcken verdroncken, niet wetende, wat accident hem overgecomen mach wesen. De stroom ginck harder dan ordonnaris, vermidts in 't geberchte zeer gereegent hadde, daerdoor 't water mede zeer coudt was. Hy was eerst van sieckte opgestaen. Den derden dach hebben het lichaam onbeschadicht gevonden ende is door den heer gennerael eerlijck begraeven. Zijn E. ende wy alle sijn hieromme uutdermaeten droevich geweest, wandt ditto Schott saliger was een soo manhaftegen soldaet, ervaeren persoon ende trouwhertegen lieffhebber van U.E. welstandt, als ymandt in Indien. Daerover den E. heer gouverneur genneraal hem oock een van d' aldertreffelijckxte scharges toegedocht, ende oock toegeseyt hadde, alsoo ditto Schott saliger niet zeer en haeckte om na het vaderslandt te keeren, maer wel om hier eere te begaen.

35. Zeekaarten. Alsoo gesien hebbe, dat in 'tseyllen uit het vaderslandt herrewaerts aen, ende weder in 't keeren van hier derrewaerts, de landen van de Cabo Bona Esperance, Mauritius eylandt, de straet van Sunda, oock het eylandt Helena, de Vlaemsche eylanden ende den Canael altoos beseyllen grootelijckx buyten gissing, ja 100 ende 200 mylen, ende gemerckt dit coempt door verlegginge van stroomen, imperfectie van eenen platte caerte ofte quade gissinge, doordien te water in de lengte geen perfecte wetenschap connen cryghen, zoo hebben wy met de schepen *Hope* ende de *Provintie* herwaerts aencomende in eenen platten caerte in de lengte van thien tott thien graeden sooveel affgeteyckent, ende in 'toost ende west overgeslagen, als de ronde van eenen clootť (off des aertrijckx) op alle hoochten is vereysschende, off een plat tegen een rond differeert. Met dese passinge ben effen uutgecomen aen de Cabo de Bona Esperance, het landt van Madagascar ende 'teylandt Mauritius, gelijck de schippers ende stuerlieden van beyde voorsz. schepen te vooren, eer wy landt saegen, gesien hebben ende getuygen moeten.

Het waere goet, dat alhier overgegeven ende byeen in eenen caert met

groott besteck gecolligeert ende vergadert werde, de bevindinghe van de streckinge deser Indisscher quartieren, wandt de caerte daerin geheel onperfeckt zijn ende de schepen dickwils daerdoor groote rysico loopen, tenzy dat men juyst op elck schip geen schipper off stierman heeft die geweest zy ter plaetse daer het schip seyllen sall, wandt een yder de memorie by hem houdt, ende in 't vaderslandt overcomende, daerinne niet gedaen wert. Hieromme sullen sien wat hierinne connen doen.

36. Naijver tusschen Bantam en Jacatra.

Aengaende nu de gelegenheyt van Bantam ende Jaccatra. Tott Jaccatra sijn twee schoone huysen gemaeckt, dan staen irre guliere costende *f* 15.535 — 13 — 9. Dien coninck doet anders niet, dan dagelijcks sijn gierege onversaedege begeerte meer ende meer ontdecken. Hy begeert nu tol van rijs, arack ende andere vivres, oock dat hem elk schip een gave soude doen. Den heer gennerael heeft hem vooregeslagen, om daer een casteel te bouwen. Hy seyt sulckx om een redelijck stuck gelts toe te willen staen, maer wy en geven't geen gelooff ende vermoede, dat, als men in 't werck soud sijn, d' opinie veranderen soude. Toucherende desen pangoram gouverneur (die alles na sijn sinne doet), hy excuseert hem geheelijcken, zijnnen schult niet te sijn dat het huys affgebroocken is, daerop den schrickelicken brandt ende de groote schaede volchde, seggende soo men met de cleeden tot Jaccatra niet waere gegaen ende hem wel bejegent hadde, hy soude de huysen niet affgebroocken hebben. Ons is hier van eenege persoonen aengeseyt, dat zy Couteels saliger geraeden hebben, dat hy den pangoram, doordien een gierrich mensch was, met een duysent realen, jae ten lesten met vijff hondert, wel soude gepayt hebben. Maer dat denselven daerop zeer forts antwoorde, niet een deut te willen geven, seggende, dat den coninck op het erff noch de huysen niet te seggen hadde, want zy waeren van den onsen gecocht ende betaelt. Doch 't is nu all gepasseert. Ditto pangoram saege geerne, dat wy hier wederomme bouden. Hy doet ons door anderen daartoe persuadeeren, seggende, dat wy soo grooten en cleynne huysen souden maecken, als wy selven begeeren, maar niet hooch dat men boven can woonen. Doch na wy verstaen, souden se noch wel hooch toestaen, als men daerop drong. Wy werden tott het bouwen zeer gedrongen, doordien geen gelegenheyt hebben omme de goederen te berghen, ende Bantam niet wel connen derven. Maar alsoo denselven op de cleeden, die wij hier vercoopen, drye percente hebben moeten geven, in plaetse van verminderinge te becomen, gelijck de heeren schryven, dat wy souden procureeren, presumeeren, dat hy daerenboven noch toll van alle andere goederen, soo cleeden, syden, sandelhoudt ende alle speceryen, die men hier mocht deposeeren, soud begeeren (daartoe niet gesindt zijn), sijn wy alles vertreckende, omme eerst een goet tracktaet ende accordatie te macken.

Het verdriet desen pangoram uuttermaeten seere, dat de cleeden ende andere goederen tot Jaccatra werden gebracht. Het schijnt, dat hem de oogen geopent warden, ende hy voor een vertreck vreest, daarmede hem lange gedreycht hebben, seggende veeleer op een ander te willen gaen, dan van alle de goederen toll te betaelen, alsoo den peper genoech belast is, ende nu drye ten hondert betaelen voor de cleeden, die wy vercoopen. Den heer gennerael heeft desen pangoram doen voorwerpen, dat men soude handelen om hem jaerlijkx eenen seeckeren penninck te betaelen, midts dat men dan alle goederen vrye ende vranck in ende uut souden voeren, sonder yets meer te betaelen, off visita te lyden, wandt niet begeeren, dat alle de werrelt soud weten, wat wy in ende uutvoeren, doch den peeper uutgesondert. Nae wy bemercken, soo sullen hiertoe wel comen. 't Is oock van noode, omme beyde de coningen van Bantam ende Jaccatra in contrabalance met vryenschap te houden, voornemelijck dese van Bantam, alsoo dese plaetse ongelijck bequamer dan Jaccatra is, ende ten lesten met den coninck van Jaccatra niet een haer beter souden vaeren dan met die van Bantam. Desen pangoram off gouverneur hout hem bycans als eenen tiran, want hy houdt den rechten jongen coninck (die nu al twee kinderen heeft) bycans als een gevanghen. Hy sleypt alles in sijnnen sack ende disponeert genoech apsoluut sonder ymandt off eenegen adel te kennen, waerdoor uuttermaeten gehaett ende veracht is van alle den adel ende oock gemeynnen man. 't En can aldus niet lange bestaen. Den heer gennerael heeft hem oock voorgeleyt, om ywers op zijn landt, off eenich eylandt, een vasticheyt te maecken, maer hy en wil daertoe niet verstaen. 'd Uutcoempste zal den tijdt leeren.

37. Drink-water. Van Samuel Blommert hebben wy (omme te beproeven) eenen seeckeren berchpoyer (dat uut Ongeryen coompt) medegenomen. Wij hebben hiervan tott drye verscheyde reysen een weynnich in drye bysondere gleyvaten (vol van het alderstinckenste waeter, dat wy oyt hebben gehadt) gedaen, ende 't water is daervan in 2, 3 daegen zeer goet ende versch geworden, sonder eenige roock behouden te hebben, derhalve besluite (als geproponeert was), dat het zeer goet is om stinckent water goet ende vers te maecken ende, goet sijnde, lange te conserveeren; derhalven oordeele, dat het U. E. voor 't volck op de voyagie zeer dienstich is, wandt dickmael in zee stinckent waeter by gebreck van ander moeten drijncken. Wat accidenten alsulcken stijnckent water causeert tot U. E. ondienste ende miserie van 't volck, connen de heeren van de doctooren der medecijnnen verstaen per advyse.

38. Overleden personen. Midts desen senden U. E. memorie van alle persoonen, die van 't schip de *Geunieerde Provintie* overleeden, ende oock daervan aen landt ende op andere

schepen gegaen zijn, gelijck mede wat persoonen tott mijnnen vertreck weder op 't schip waeren gecomen.

39. Raad van Indië. Alsoo den E. heer gouverneur genneraël in 't resolvecren ende de regeringe van den gemeynnen Indisschen staet, by gebreck van volck geen collegie van den Indisschen raet geheel ende compleet by zijn E. (als wel behoorde ende de destinne off instellinghe ende ordre van de heeren mayores geweest is) heeft connen houden, maer ter contrarien genootsaeckt ende gedrongen is geworden, daerinne te volgen den voet ende maniere, die tot nu toe gehouden ende in treyn is geweest: dat is van alles ende in allen gevalle delibereeren ende disponeeren gelijck zijn E. goet ende geraetsaempst vonde, met advyse ende stemme van alsulcke persoonen, die dan by Zijn E. presendt waeren, 't zy gouverneuren, cappiteynen, cooplieden ofte schippers, welcke alsdan indifferentement compaereerden; soo en hebbe niet connen naerlaten hiervan een weynnich te spreecken, opdat de saecke kennelijck zy, ende uut de gennerale bestieringe alle inconvenienten geweert mogen werden, wandt voorwaer voorsz. maniere van doenne veele impressementen ende dickwils groote opstaculen tegen d'alderbeste resolutie medebrenget, gelijck lange per experientie gehoordt, gesien ende bevonden hebbe, ende de heeren aen naervolgende redenen selffs connen bespeuren.

Indifferentement (segge) zijn voor desen de persoonen tott breeden raede gestelt ende nu meede als raden gecompareert, ende datt alsulcke, als den heer genneraël dan by hem hadde. Off daeronder geen onbequame ende incapabilen compaereerden, is kennelijck; het gemeyn spreeckwoort seyt hierenboven daervan, daer veele raeden zijn is veel raets, maer geen off weynnich uutcoempste; *la pluralité des voix emporte souvent la plus saine*. Gedueerende de Neederlanders dese Indissche vaert hebben gebruyckt, soo zijn de raeden (met welcker stemme den staet geregiert werde) cappiteynen, cooplieden ende schippers geweest, welcke van bysondere aert ende vocatie zijnde, dienvolgende malcanderen oock partye ende vyandt zijn. Dese vyantschap ende haet is door de dagelijckxe ofte lange verkeeringhe veel grooter, dan dengenen die men siet, yder artisan, off yder mensch van bysonderen beroep, uut der natueren den anderen toedraegen. Sy en schyeten oock altoos niet door verscheyde weghens na eenen doel, maer hebben dickwils volgens haere bysonderen aert, natuir ende complexie eenen bysonderen witt voor ooghen, doch altoos onder pretext van gemeynne beste, daernaer oock door bysondere weghen trachtende zijn, ende consequentelijck de partyeschap augmenteert. Van het groote ende meeste quaet sijn altemet in desen gevalle oorsaeck degene, die in haeren beroep anderen te boven gaen. Als onder de schippers siet men,

dat se opstinact veele voorstaen haeren partyculier: [met] goede ladinge nae huys te keeren ende den rop voll te houden (sonder aensien off respect van den gemeynnen standt), ja alles prefereerende zijn door onwetende trots ende hovaerdyen; overmits achten aen den gemeynnen standt niet zeere geinteresseert zijn, wandt siende, dat zy by de heeren mayores voldoen, geacht ende geextimeert werden, omme de goede private onderhoudt ende regieringe van hun schip (daerinne waerlijck oock anderen excederen ende loff meriteeren), soo en ontsien hun geenen trots, gelijck off sonder hun de werelt niet con bestaen. Eenige durven wel opentlijck seggen hun niet verhuert en hebben, noch niet uutgevaeren en sijn, omme te vechten; weygerden mede uut opstinaetheyt met apendix (al soude de geheele tocht daeromme verlooren gaen) geringhe dingen, die tot bevorderinghe van tochten dienstich ende hoochnoodich zijn. 't Is beclaechelijck, dat onder de lieden geen andere lyeffden en is. Ick achte, dat de heeren bewindthebberen hiervan altemet all wat hooren; maer gelijck zy noch den heer gennerael alles niet en hooren noch sien, blyven mede onwetende hoe grootelijckx dickwils geinteresseert werden. Toucheerende de cooplieden de heeren vernemen wel, hoe noodich in den handel ervarentheyt van doen hebben. Soo hier een treffelijcke plaetse off comptoir vacant geraeckt, men is niet luttel becommert ende verlegen, omme een bequaem persoon daertoe te cryghen, ende als er wel omme gesocht is, moeten noch die ende die daertoe (waeronder mede sorteeren) by gebreck van anderen imployeeren. Men can hieraen affmeeten, hoe capabil zy zijn in regieren, delibereeren ende bestieren van eenen staete, den oorloge (die altemett haer natuire contrarie is) ende andere vocatie daervan geen kennisse en hebben, als zy in haer eygen gebreckich zijn. Van hoe verscheyde natuir ende aert dese Indissche volckeren ende oock alle menschen zijn, is de heeren wel kennelijck, ende consequentelijcken oock dat de persoonen ter plaetsen behooren geleydt te werden, die meest met haere natuere overeencompt. Belangende U.E. cappiteynen ende volck, 't en gebreeckt haer (Gode zy loff) aen geen clockmoedicheyt. Wat inconvenienten de partyeschappen van voorgemelde drye persoonen, d'onweetenheyt, nijt, haet ende haere bysondere of contrarye affectie onder den gemeynnen welstandt medebrengen, bevinden daechelijckx, ende gevoelt den staet wel. De dependentie ende den eysch der saecke soude te lanck omverhaelen zijn. Dese inconvenienten, achte ick, sullen (onder correctie) geremedieert werden soo haest de leeden van den E. heer gennerael sijn corpus off collegie, bestaende in sijnnen persoon ende raden van Indien, geheel complect by den anderen sullen moghen wesen, ende in dese raeden sy kennisse van coophandel, navigatie, rechten, crijchshandel, ende voornemelijck van staete, ende dat van dese met eenen vromen gemoede. De raetspersoonen moeten oock niet contabil wesen. Als by dit collegie gearesteert ende geresol-

veert is, hebben de voorsz. persoonen, 'tsy dan cappiteynen, schipperen off coopluyden, wie van hun de saecke soude mogen aengaen, off de resolutie moeten excecuteeren, met ditto raet noch genoech te beraden, hoe men 't sal doen. Om sich voore de resolutie breet genoech te informeeren, ende voorgemelde hooffden mede satisfactie te geven, soo soude (onder verbetering van U.E. oordeele) geraetsaem achten, datter uut hun een consultative raet geordonneert werde, off dat men haer tott consulteeren ende niet delibereeren ofte determineeren beriepe.

40. Eischvoor Indië. Met den eersten sullen de heeren gelieven naervolgende goederen te senden, te weeten, van coopmanschappen ende andersins:

Een goede, groote partye olifantstanden, hoe grooter, hoe beeter, sijnde tott Bantam vercocht cleyne sorteringe á 61½ reael van achten 't stuck.

Eenige 20 a 30 stucken schoon laeckenen, soo root schaerlaken als andere couleeren voor Java, de Molucos, Patana ende Siam, doch achten Patana ende Siam uut Japon versien sullen werden.

20 a 30 stuckx camelotten.

Een groote partye loott voor de Custe.

Een goede partye yser ende stael, wandt daervan op alle de forten gebreck lyden.

Eenighe fraye schoone wapenen, rustingen, stormhoeden, rondassen, sabelen, schoone ingeleyde, gewrochte, ende de vergulde roers, ordinarise ende extraordinaerisse, lange ende corte, met flessen daertoe.

Mede alderhande schoon glaswerck ende andere frayicheeden van gout ende sulver; soo omme te vercoopen als verschencken. Het schijnt *de prima facie* wel apsurd costelijckheeden ende frayheden te doen maken ende naar Indien senden, sonder hoope van retour off yets daervoor te cryghen, even gelijck, off het in 't water werde geworpen. Maer dewijlle in Indien schenckagien gedaen moeten werden, soo soud men nochtans, dese frayheden hebbende, dickwils een goet stuck gelts daermede besparen.

Item 2000 rosenobels sullen tamelijcke advance in Amboyna, Banda ende Solor geven.

Item eenighe baelen pampier, schrijfiboecken, pennen ende stoffe tot int. Hier te lande connen altemet wel galnooten ende coperoott, maer geen gomme becomen.

Een pertye amber ofte bernsteen, eenige groote stucken off oock paternosters daervan.

1000 pont claetergout voor Siam; moet wel dicht in casse gepacht werden, dat daer geen vocht noch lucht bij compt.

Voor de forten, scheepen, jachten, sloepen ende volck gelieve de heeren te senden onder conossementen, opdat men mach affeysschen, verdeyllen ende distribueren daer 't behoort ende noodichst is:

Van amonitie van oorloge:

Cruyt, loott ende lonten, oock coegels van alderlye soorte.

Mosquetten, roers ende bandellieren, bandellieren meer dan fornieringen, want een spillende waere zijnde, die altemet mede gebreck hebben.

Eenighe schoone, lange roers, mede lichte roers, om in campagne te gebruycken; een goede partye sabelen, pedarmen ende rapieren.

Een partye stormhoeden off morionen. Van rustingen maecken den onsen niet veel mentie, hoewel zeer dienstich zijn, want haer in dese heete landen lastich om dragen vallen. Daeromme is, hetgene daervan hadden, aen de Ternatanen vercocht ende dat tot den goede pryse, hoewel out ende slecht waeren. Een partye stormhoeden ende roers wierden (tegen de tocht op Tidoor gedaen) mede wel vercocht. Soo men meer hadde connen ontbeeren, daer waere meer vercocht.

Een partye corte ende langhe piecken. Dit jaer 1613 hadden in de Molucos, soo op de forten als schepen, sooveele mosquetten, roers ende handtgeweeren niet, dat men alle het volck behoorlijcken conden uutrusten. De schepen werden hiervan al te sober en slecht versien, ende dat noch met zeer slecht goet.

Tott equipeeringe ende behoefte van forten, schepen, jachten ende sloepen:

Vooreerst is hoochnoodich ende meer dan tijt, dat de heeren sooveel volck in Indien stieren, als eenichsins doennelijck is, onder verbondt van te diennen te waeter ende te lande, hoe langer tijt, hoe beeter. Niet alleen soldaeten, maer oock cooplieden ende assistenten in meerderen getall dan de heeren tott desen tyden gewoon zijn geweest te senden.

Timmerlieden met haer gereetschap.

Smidts met haer gereetschap ende toebehooren.

Slootmaeckers ende wapenmaeckers met haeren gereetschap.

Cuypers met haer gereetschap.

Bloockmaeckers.

Lijnslagers met haer toebehooren; niet alleen om op de scheepen te vaeren, maer voornemelijck omme een partye hier tot Bantam off Jaccatra, ende een ander in Batsjan, Amboyna off Botton aen landt geleyt te werden. Connen de heeren hiertoe resolveeren ende dit effectueren, soo verseeckere haer, dat de scheepen ende jachten in Indien vaerende in sulcker voegen geconserveert ende onderhouden sullen werden, dat sy zeer lange jaeren (gelijck in ons landt) sullen connen vaeren. De negotie zal beeter connen waergenomen ende gedreven werden. Den oorloch zal oock te beeter, met meerder ende veel

grooter advantagie gevoert connen werden, wandt aldus sullen de scheepen in alderijl sonder versuymenis versien werden. Men sal in dese quartieren alsulcke scheepen, galeyen, fregatten ende sloepen connen maecken ende equipeeren, als men van noode heeft ende selffs begeert. 't En sall aen geen materiaelen gebreecken.

Met voorsz. lieden soud men hier lastvoerende schepen connen maecken (gelijck de Chineesen haer joncken doen) ende daermede met weynnich geschutt vaeren, daer geen grott peryckel is, als van hier op Japara, Grissi, Macasser, Botton, Solor, Amboyna, Banda, ende van Siam op Jappon; mede in de Molucos in companie van eeneghe schepen, daer oock geen cleinnen dienst souden doen, wandt daer can met U. E. schepen sooveel rijs ende verscheyden andere waeren in de Molucos niet gebracht werden, off men soude meer vertyeren, doordien de schepen (als moetende wederomme naer 't vaderslandt gaen) te zeer met haer eygen dingen bekommert, ende oock costelijck van onderhoudt zijn, wandt haer eygen victuaelen ende goederen althoos voorgaen ende niet gelost werden omme costelijcke goederen te laeden. Ende soo men se nae de Molucos stiert, gelijck nu eenen tijt is gedaen, wert op een ander daermeede zeer veele versuympt.

Aldus sullen de lange gewenste fregatten, daermede de Bandanesen connen dwijngen sonder alsulcken commotie onder den Indianen te brengen als den rygoureuse onderbrenginge soude doen, ende oock andere in de Molucos ende Solor dienstich gemaeckt connen werden, daertoe anders (alsnoch geen aparentie siende) in menigen jaer tott geen effect sullen comen.

In deser voegen connen mede voorcomen de schade, die d' Engelschen ons zijn doende, ende de questien die tusschen hun ende ons zijn rysende, wandt niet en twijffelen, off wy souden haer in deser voeghen uut Indien ende eenige andere Indianen mede uut het vaerwaeter vaeren, even gelijck den onsen andere natien in Europa doen. Hieraen connen bemercken hoe noodich dat herrewaerts huysgesinnen diennen gebracht, ende wat dienst daervan te verwachten staett. Can het niet ten eersten naer behooren gedaen werden, dat hett ten minste begonnen werde.

Eenighe lichte anckers ende oock dreggen tot sloepen ende boots.

30 a 40 baelen seyldoeck, ja, al waar 't meer, en soude geen verlooren costen zijn.

Eenighe touwen, kabeltouwen, trossen, lijnnen ende alderlye cordagie.

Een goede pertye seylgaeren.

4 a 5 lasten pick ende teer, arpuys ende swavel.

Een goede partye spijckers, groote ende cleynne.

Eenighe blockx.

Eenighe kisten met versche medicamenten, salven ende oock berrebierin-

strumenten ; ende geen goederen, die in Indien zijn geweest. Daar wert (nae het seggen van de berbiers) over de fornieringe van dese kisten al te slecht, schaers ofte fraudelijcken gehandelt.

In gevalle voorsz. artisaenen niet gesonden werden, soo dienen haere instrumenten niet achter te blyven, te weten:

Timmermansgereetschap.

Sloottmaeckers ende swaertmaeckersgereetschap.

Smidtsgereetschap.

Cuypersgereetschap met cuypers. En soude oock niet ongeraden zijn, dat hier een partye ysere hoepen gesonden werden, wandt de schepen uut ons lant seylende de vaten niet connen stouwen, die men in Indien van noode heeft. Dit doende, sal men hier vaten connen macken ende de Molycos behoorlijcken van arack mogen versien, daervan de compagnie mede goede proffyten soud genieten, dewijlle de soldaten haer eighen costen doen; wandt voor een pack cleeden dat op de cust 75 realen van achten cost, in Jacatra tegenwoordelijck 27½ legger arack becomen, ende de 30 mutskens in de Molucos a ⅗ reael van achten aengreeckent werden.

Van vivers:

Vleesch ende speck, olye, asijn ende wijnnen, caesen een weynninch, wandt quantiteyt voor de forten sendende, alsoo niet onderhouden connen werden, meest bedorven ende te niet in 't landt comen. Stockvis mede geen groote pertye, wandt anders mede te niet gaen ,hoewel nochtans lang genoech moech dueren. Broott, groote pertye is mede onnoodich, wandt als het eens met overschepen in de lucht coempt, terstond bederft. Derhalve maken daeromme op de forten niet veel mentie, doch voor schepen die na 't vaderlandt keeren, jachten ende sloepen, hebben altemet wat van doen. 't Gene de heeren hiervan senden, dient in cassen met blick beslagen gesonden, doordien het broott daerinne lange goet blijft, alsoo overscheept, te lande gebracht, ende goet gehouden can werden.

U. E. sullen mede gelieven te doen maecken ende herwaerts senden 2 a 3000 boecken van goet ende schoon witt pampier, van formaet gelijck onse bybels ende testamenten, wat cleyner ende grooter, dicker ende oock van mindere folie, mede op alsulcke wyse in roott leer gebonden, midts dat op het leer alderley looffwerck gedruckt zy, maer geen figueren, noch hooffden van menschen noch dieren. Zy sullen alle in Patana met goede avance vercocht werden.

Op desen standt hebben schryven van Jaccatra gecregen, daerdoor verstaen

den coninck wederomme, midts betaelende, versoeckt 40 gemeynne roers, conforme bygaende houten patroon, achter achtcantich ende voor rondt, sterck ende met londtslooten, midts dat se al te saemen eenen cogel als dese bygaende schieten. U. E. sullen gelieven dese roers alsoo te doen maecken ende senden. De vier schoone roers daeromme vooren voor ditto coninck geschreven hebbe, begeert hy extraordinaris lanck omtrent 6 voeten, als dese bygaende mate off rottang, de loop doorgaens achtcantich, voll verscheyde looffwerck, elck bysonder dunnekens met goudt ingeleyt, twee met snaphaenen ende twee met londtslooten, schietende mede dese bygaende cogels. Desen coninck heeft er 4 off 5, die op dese maniere in Engelandt (na het schijnt) gemaeckt zijn. Hy is mede 20 off 30 brillen van diversche ouderdom versoeckende.

Van het ongeluckich groott schip van den gennerael Middelton hebben gecocht alle de stucken die daerop resteerden, op conditie dat U. E. de compagnie van Engelandt diergelycke stucken binnen Londen wederomme soude resitueeren, ofte die aldaer betaelen tott alsulcke prijs, als diergelijcke stucken binnen Londen zijn geldende. Daer waren 17 stucken off ysere gotelingen, alle zeer schoon. Hiervan hebben 11 stucken ontfangen; 4 daervan hebben op het schip *Der Goes* geleyt, om het fort Geldria op de Cust te versien, d'andere 7 sijn hier in de schepen hebbende om innewaerts te senden. Den pangoram heeft den heer gennerael hiervan genoechsaem affgedronghen 6 stucken. Hy heeft die beloeft te betaelen, doch soo hy se niet betaelt, heeft U. E. die mede niet te vergoeden, want ons van d' Engelsen niet gelevert zijn geweest, alsoo de Javanen die selffs uut het verlooren schip gehaelt hebben.

Noch hebben uut dit schip gecocht ende ontfanghen 22 vaeten cruytt a 23 ryder, 38 vaeten vleys a 20 ryder yder vatt, een partye scherp, ende verscheyde andere cleynicheeden, die hier betaelen sullen.

Hiermede, eersaeme, wyse, voorsienege, zeer discrete heeren, sullen desen eyndegen. De heeren moeten van harten zeere gegroet zijn. Godt geve U. E. geluck, voorspoet ende alles goets.

Beschreven in 't comptoir tot Bantam, actum primo January anno 1614.

U. E. dienstwillegen dienaer

Jan Pietersz. Coen.

---

2. — 10 FEBR. 1614. — A 28.
(PER *CLOVETREE*).

---

1. Aangekomen schepen. Nadat wy den onsen van primo January lestleden geschreven, de schepen den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer* gedepesscheert hadden ende all van de reede geseylt waeren, arriveerden alhier (de Heere sy gelooft), de schepen *Hoorn*, den *Valck* ende den *Arent*, gelijck de heeren door schryven van den commandeur Dirck Pieterssen van de Sande, ditto schepen medegegeven, wel verstaen sullen hebben, als oock, dat sy met gesondt volck hier gecomen sijn, maer veel volck verlooren hebben. Van haer laten arrivement is de compagnie in desen standt zeer grootelijcx geinteresseert, derhalven dient in 't aendoen van de ververslaetsen wel goede ordre gestelt, opdat dese ende andere inconvenienten geweert werden. Sy sijn in de suytoost haven van 't eylandt Mauritius geweest, ende conden door den continuelycken Z. O. windt na haeren will daeruut niet comen, soodat daerdoor, gelijck mede aen ende omtrent 't landt van de Cabo, veel tijts versleeten hebben.

Sedert, namentlijcken op den 2en January, is alhier gearriveert den Engelschen gennerael (met denwelcken desen is gaende) genaempt Saris, comende met sijn schip den *Garoffel Naegel* in 30 dagen uut Japon, medebrengende eenen Joost Pieterssen, te Vlissingen gebooren, die omtrent 23 jaeren in America met de Spaengiaerden verkeert heeft ende in Julius lestleden uut de stadt Manilla gescheyden is, tydinge brengende, dat Don Gion de Silva aldaer gereet hadde 7 zeer groote ende schoone schepen, wel gemonteert, maer qualick van volck ende meeste met swarten versien, 4 galeyen, 3, 4 cleene schepen. Van Maccau hadde hy ontboden, ende was verwachtende, 6 Portugyse scheepen, die aldaer waren. Met dese macht (seyt voorsz. Joost Pieterssen) was Don Gion geresolveert in de maent van January (nu all gepasseert) nae de Molucos te gaen ende de Hollanders (gelijck sy seggen) daer uut te slaen. Dan soo de Portugysen niet en quamen, soude Don Gion maer 3 schepen met eenige galeyen tott convoy nae de Molucos senden, omme den sijnnen te secundeeren ende versien. Voorder verstaen, dat een stercken fortresse gemaeckt hebben.

Op den 5en deser is alhier (met gesondt volck) gearriveert het schip *Middelburch* hebbende in alles 20 mannen verlooren ende in Ste Lucia ververst; comen hier met één ancker, hebbende tsedert haeren vertrecke uut het vaderslandt negen anckers soo gebroocken als verloren. 't Is schande, dat de anckers soo

qualick gemaeckt werden, als ick verstae eenige van den haeren geweest zijn. Wy hebben hun weder met vijff anckers versien ende's anderen daechs na Jaccatra aen den heer gennerael gedepesscheert, opdat zy in aller ijl Japara off Grissi aengedaen hebbende nae de Molucos mogen gaen. De heeren sullen voor desen wel verstaen hebben, ende nu door bygaende bryeven ampel vernemen, welcken grouwelycken conspiratie, opstel ende verraet in dit schip geweest is, toen zy omtrent drye weecken uut Zeelandt waeren geseylt. Gelooft sy Godt, dat sulckx ontdekt is, ende de conspirateurs gestraft sijn. Vorder is noch op dese scheepen *Nieuw Zeelandia* ende *Middelburch* een vreempt huys gehouden, gelijck de heeren te sijnner tijt sullen vernemen.

Met onsen voorgaende hebben geseyt wat macht de heeren majores soo van volck, fortressen als schepen in de Molucos sijn hebbende, ende hoe swack den vyandt aldaer was; hierenboven sijn by den E. heer gouverneur gennerael ende raett in dilligentie rechtdoor nae de Molucos gesonden de schepen den *Valck* ende den *Arent* met de twee compagnie soldaten, door de schepen *Hoorn* ende *Nieuw Zeelandia* gebrocht. *Zeelandia* ende *Hoorn* zijn derwaerts oock gegaen, dan d' eene zoude Macasser en d' andere Japara om rijs aendoen; in voegen dat wy hoopen U. E. toecomende jaer van 't succes der voorsz. riscontre ende heerlijcken victorie (Godt ten voorsten) met eenen goeden retoure tydinge sullen crygen.

2. Portugeezen voor Bantam.

Terwylen verleden maent met den E. heer gouverneur gennereal tot Jacatra waeren, soo omme voorsz. schepen te depesscheeren als yets met den coninck te handelen, cregen tydinge, dat den pangoram van Bantam den den onsen de weete hadde gedaen, alsdat aen den hoeck by Pulo Panjang eenige Portugysen van Malacca met 6 prauwen ende 8 gevangen Duytsten hier in ambassada quamen omme met desen coninck eenen vrede te maecken ende de gevangenen aen ons te rantsoeneeren, ende dat by den pangoram all geresolveert was, de Portugysen te hooren. Deze tydinge gecregen hebbende, soo ben datelijcken van den heer gennerael herwaerts gesonden, omme in tijts hiertegen te contramineeren. Dan tot Bantam comende, bevonde dat de Portugysen verdweenen ende niet voortgecomen waeren. 't Is nochtans seecker, dat se met eenige fregatten ende andersins hieromtrent geweest sijn, maer en weten niet op wat voet, ende alsoo den onsen bemercten, dat den pangoram op dese tydinge van de compste der Portugysen, die men daernaer seyde dat met een armada quamen, vrywat becommert was, ende zeer wensten om den heer gennerael, die met vijff schepen tott Jacatra was, soo vermoeden dat hy selve uutgegeven heeft, dat alhier Portugysen in ambassada quamen, omme den heer gennerael met de schepen tott assistentie alsoo hier te crygen, sonder nochtans secours te eysschen. Sy seggen nu, maer

meest uut persumptie, dat ditto Portugysen naer Solor gevaeren sijn, omme met de haeren die daer gebleven sijn, den onsen een voordeel off te sien, ofte den haren van daer te lichten. Het fort Solor is wel versien ende het schip de *Hope* is ook derwaerts gegaen, soodat voor dees tijdt (met Godes hulpe) voor Solor niet behoeven te sorgen.

3. Klachten der Engelschen.

Nae wy van dezen generael Saris hebben verstaen soo sal hy over U. E. volck seer groote clachten doen van seeckere trots, injurie off bycans vyandtlijcke proseduren, die hy pretendeert (overmits hy in de Molucos een vergeefsche reys gedaan heeft) tegen de magisteyt van haeren coninck ende d' Engelsche natie in de Molucos gedaen soud wesen. Voor degene, die van de saecke niet wel geinformeert en is, ende geen contrarye partye gehoort heeft, sullen sijnne redenen ende verkeerden bewijs, dat hy daerby sal doen, wel eenigen schijn hebben, dat de Engelschen in de Molucos niet bejegent souden wesen als onderlinge vrienden ende Christenen betaempt. Maer geloove hierentegen vastelijck, dat als den coninclkijcke magisteyt van Engelandt door U. E. van de saecke ten rechten wel geinformeert sal wesen, dat d' Engelssen met haer clachten geen eere sullen begaen, ende groot ongelijck gegeven sall werden; jae, dat alsdan door ditto magisteyt alle different geheelijcken geslicht ende selffs geweert sall werden, vermits soo een heere is, die voor sijnnen eygen croone ende volcke geen ander lieder gerechticheyt en pretendeert, oock niet dan eygen gerechticheyt will noch can begeeren.

4. Japan.

Van Jappon hebben met dit selvege schip schryven gecregen van Sr. Heyndrick Brouwer. Alles is in goeden doenne, maer in de negotie gaet daer niet omme. Ditto Brouwer is zeer cranck geweest, maer, Godt loff, wederomme tott goede convalessentie gecomen.

5. Gouverneurs van Amboina, Banda, Solor.

Den commandeur Adriaen Block Maertenssen is by den heer gennerael ende raet gouverneur van Amboina gemaeckt tott verlossinghe van den gouverneur Jasper Janssen; den commandeur Dirck Pieterssen van de Sande gouverneur op Banda. Hy is met het schip de *Hope* derwaerts gegaen, omme den commandeur Steven Doenssen te verlossen. Den cappiteyn van den Velde, die door den commandeur Schott saliger voor hooft op 't fort Solor gelaten was, is mede met den name van gouverneur vereert.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsienege, zeer discrete heeren, sullen desen eyndegen. De E. heeren moeten van harten seere gegroet sijn ende de genade des Heeren bevolen weesen.

Geschreven op 't comptoir tott Bantam adi 10en February, anno 1614.

U.E. dienstwillegen dienaer

Jan Pietersz. Coen.

3. — 10 NOV. 1614. — B 43.

(PER '*T HART*).

---

1. Aangekomen schepen. By desen goede copie van eenen U.E. geschreven op dato den 10^en^ February lestleden met den Engelsen gennerael Gion Saris, nadat de schepen den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer* van hier vertrocken waren. Sedert zijn hier, Godt loff, wel aengecomen dese navolgende schepen, namentlijcken op den 5^en^ Mayo het schip *Delft*, den 7^en^ Augusto 't *Hardt* ende den 16^en^ ditto de *Neptunus*, ende hebben daermede van U.E. ontfangen drye missiven aen Sr. Coteels gedirigeert, gedateert den 15^en^ Decembris 1612, den 31sten Mayo 1613 ende primo February 1614. Oock eenen anderen aen ons gedateert 31sten Mayo 1613, ende mede gesien, 't gene U.E., soo in den generalen brieff aen den heere generael ende raden, als in eenen particulieren aen den gouverneur-generael Reynst, beyde gedateert primo February 1614, zijn schryvende, desgelijck wat op primo Martius 1613 by de gecommitteerde van de Zeventiene gearesteert is. Desen sal U.E. dienen, soo tot antwoort van de poincten, die onsen beroepe betreffende zijn, als verhael van 't gene voorder occureert ende ons van den staet bekend is. Dat de schepen 't *Wapen van Amsterdam* in 't Amerlander gat ende *Vlissingen* in Zeelandt behouden gearriveert sijn, is ons van herten lieff; maer leet, dat de schepen *Bantam* ende den *Witten Leeuw* met hare ladinge alsoo verongeluckt zijn. Wy hopen, dat de Heere U.E. met de schepen den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer* beter geluck sal hebben gegeven, hetwelcke seer geerne sullen hooren. 'tEn sal voortaen, hopen wy, aen geen diligentie gebreecken, omme de schepen van hier soo vroech te depescheren, als eenichsints mogelijck zal wesen, ende sullen haer conforme U.E. ordre belasten, dat in cas van noot alsulcken havene (uytgenomen Engelant) inneloopen, als de behoudenisse van 'tschip, goet ende volck soude mogen vereyschen; meede dat St. Helena nyet onversichtelijcken werde aengedaen, off per avontuyre Don Louys de Fasardo met zijn 24 schepen derwaerts ware gegaen, gelijck oock, dat geen craecken al te lichtveerdelijcken worden geabordeert. Vooren hebben geseyt, hoe lange 't jacht den *Neptunes* na het *Hardt* alhier is gearriveert, in voegen dat by 16 maenden onder weech zijn geweest, hebbende verlooren 47 man, gelijck U.E. door de medegaende pampieren sullen connen sien. Nadat de Cabo gepasseert waeren, soo sijn van 't jacht den *Eolus* geraeckt, ende dat na men bemerckte door de onneenicheyt ende quade correspondentie die tusschen haer beyden was, want alsoo geen overhooft en hadden, off

malcanderen nyet wel en gemoeten, soo zijn in 'taendoen van plaetsen ende steeden van coursen nyet wel d'accoort geweest. Den *Nepthunes* heeft St. Lucia aengedaen, ende aldaer zijn wederomme tot goede convalescentie gecomen 'tvolck van ditto jacht, die alle in eenen soberen staet waren. Van *Eolus* weten anders neyt te segghen, noch en hebhen daervan geen tydinghe. Het jacht het *Hardt* heeft aen de Cape ververscht ende aldaer bejegent den Engelsen gennerael Saris, daermede onsen missive van den 10^{en} February hebben gesonden, gelijck mede een jacht d'advyso door d'Engelse compaignie herwaerts gedepesscheert, welck 7 weken na 't *Hardt* alhier gearriveert. Ditto 't *Hardt* is door vergissinghe tot aen Baly geweest. Het ware te wenschen, dat alle de schepen een soo spoedigen ende geluckigen reyse (alsoo nyet één man verlooren hebben) mochten doen. Wy sijn wel verwondert, dat U.E. met ditto schip geen gelt altoos is zendende, te meer vermits metten E. heer generael Reynst zoo weynich hebben gescheept, noch oock geen ander provisie voor forten ende schepen, dat lichtelijck hadde connen geschieden ende alhier zeer wel soude hebben gecomen. Den E. heer generael Reynst met syne vlote noch geenige schepen van dien en sijn tot nu toe nyet gearriveert, noch en hebben daervan geen tydinghe altoos gehoort, ende, 't en ware dat wy presumeerden ende met Godts hulpe voor seker houden, dat ditto vloote door den suytoosten wint ende contrarie mousson te noordelijck ende tot Atchijn zy vervallen, want geen mousson en hebben gehadt om binnen Madagascar door te loopen, wy souden over Zijn E. ende de gansche vloote zeer becommert wesen, maer zijn ditto vlote als nu, gelijck mede den *Eolus*, in 't begin van toecomende noortwesten mousson verwachtende, hetwelcke sal wesen in October ende November toecomende, dat Godt geve, want zijn hier hoochnoodich van doen, vermits geen contanten altoos en hebben omme den tol van den peper te betaelen die wy alsnu meenen te laden, alhoewel verhoopt hadden, dat van U.E. op den herfst anno 1613 eenighe schepen herwaerts aen gedespecheert zouden zijn. Nyet dat de schepen hier soo hoochnoodich zijn, maer voornemelijck omme contanten, volck ende provisie voor forten en schepen. Soo sijn nochtans evenwel verblijt geweest te verstaen, dat op het voorjaer 1614 5 a 6 goede, wel gemonteerde schepen souden werden gesonden, ende 't naejaer op den herfst 5 de beste oorloochschepen van 't lant, hopende, dat daermede zeer heerlijcken van volck, contanten ende alle provisien sullen werden versien. De Heere wil haer alle in salvo geleyden! De provisie, die U.E. met den *Valck* ende den *Arent* heeft gesonden, zijn zeer wel te passe gecomen ende behoorlijcken verdeylt. De Molucques en Banda hebben daermede versien, ende souden de forten aldaer sonder dese provisie in eenen soberen staet zijn geweest. Derhalven bidde U.E. alsoo te continueren.

2. Gesloten rekeningen. Voor desen hebben geseyt, wat by den E. heer gouverneur-generael in de Molucques gearresteert is geweest tot reformatie van de comptoiren op 't houden van de boecken, opneminge van den staet, formatie van eenen generalen volck ende generale directie over de negocie, gelijck mede, wat tot dien fyne begost hadden. Den heere Hans de Hase van de Molucques gedespecheert zijnde, omme syne commissie te executeren, heeft ons alhier gebracht de gesloten boecken van Molucques, Amboina, Banda, Solor, Boutton, Grissi ende Japara. Wy hebben in 't generael gebrocht, 't gene in dese rekeninghe bevonden te ontbreken, ende dezelve conforme dien gesloten, ende in conformite de nieuwe rekeninge begonnen, ende sullen in debita forma dezelve alsoo continueren. De bevindinge van ditto gemelde comptoiren sal U. E. verstaen uyt de brieven van ditto de Hase. De heeren zullen oock sien, wat ordre op alle comptoiren gelaten heeft op 't houden van haer boecken ende rekeningen met het comptoir generael, ende achte dat U. E. daerinne wel gedient ende genoecht sal zijn.

Ende alsoo tegenwoordelijcken bycans pertinentelijcken den geheelen staet by den anderen hebben, soo senden U.E. mits desen balance ende extract uyt het generale boeck, opdat de heeren den staet bytijts souden weten ende hun daernaer mogen reguleren. De restanten, als te weten, coopmanschappen, contante penningen ende uytstaende schulden, bedragen ƒ3.255.447 — 0 — 2, wel te verstaen, alsdat alle coopmanschappen gerekent zijn na hetgene incoops costen ende nyet voor sooveele (met Godes hulpe) sullen opbrengen, hetwelcke een seer notabele differencie is. D'amonitie van oorlogen bedragen ƒ 174.289 — 3. Alle de casteelen, forten ende huysen, die de generale compaignie in Indien besitten, hebben met Sr. de Hase mede getaxeert, nyet na hetgeene waerdich sijn, den dienst die men daervan genyet, off de proffyten die jaerlijcx mogen opbrengen, maer voor sooveele de bouwinge van dien aen contant gecost hebben, ofte diergelijcke willende maecken, souden mogen costen, zonder dat daerinne begrepen off geconsidereert sy den tijt, in het bouwen by de schepen versleten ; dat is de slytinge van de schepen, de gagie ende onderhout van 't volck, ende 't gene interim op een ander mach wesen versuympt, ende bedraecht dese taxatie ƒ923.785, in maniere dat den geheelen staet compt te beloopen ƒ4.353.521 — 3 — 2. Ende opdat U.E. pertinentelijcken soude sien, waerinne 't beloop van ditto somme bestaet, alsmede 't gene in de negotie considerabel is, soo zenden copye van onsen journael ende mede van alle de journalen van voorgemelde comptoiren. De groote boecken moeten voor dees tijt by gebreck van schryvers achterblyven. U. E. sal gelieven alles rypelijcken ende na behooren te laten oversien, advyserende de bevindinge ende 't gene voorder desen aengaende ons sullen gelieven te belasten, opdat U. E. begeerte naegecomen werde. Den staet sullen aldus conforme U. E. ordre telcken

reyse oversenden, opdat den generaelen staet ten rechte met goede wetenschappe na behooren mogen bestieren. Wy achten ende hopen, dat U. E. met de wetenschappe van dien goeden dienst sal geschieden. In voorsz. balance sullen de heeren bevinden, als dat de generale ongelden ende betalinghe der garnisoenen, in Indien gedaen, excederen, doch nyet veele, den generalen winst, die in gelijcken tyde by de coopluyden in den inlantsche negotie is geadvanceert. Doch wy hopen ende vertrouwen vastelijcken (met Godes hulpe), dat U. E. voortaen in de negotie een ongelijck grooteren avance sal geworden, dan ditto generale ongelden ende betalinge der garnisoenen moghen bedragen, nyettegenstaende dagelijcx vermeerderen, ende dat, vermits de Molucques ende Amboina voor desen nyet wel nae behooren van coopmanschappen versien zijn geweest, ende tot Bantam by tyden van Cotteels zaliger niet dan schade geleden is, met andere mancquementen der negotie, in voegen dat U. E. van voorgemelde cappitael retour te verwachten heeft. In 't sluyten der reeckeningen van voorgemelde respective comptoiren is ons den tijt te cort geweest, om alles behoorlijcken te considereren, noch en hebben daermede geen wettelijcke manieren geobserveert, maer daermede wat ruych te werck gegaen, vermits geen affrekeninge en is, ende omme U. E. den staet over te zenden; ende alsoo in 't eerste nyet wel en wisten, welcken comptoir voor 't generale soude nemen, Bantam off Jaccattra, zoo hebben van alle de goederen op elcken comptoir zyne besondere rekeninge doen formeren, om tijt te winnen, in geenen achterstal te geraecken, ende daernaer het importantste te verkiesen. Dit diene U. E. per advyse, opdat geen absurde maniere van doen oft rekeninge geoordeelt werde, daer men genootsaect wort extraordinarise expeditien te gebruycken.

3. Correspondentie met de buitenkantoren.

Wy en sullen conforme U. E. recommandatie nyet naerlaten met alle de comptoiren goede correspondentie te houden ende op de Custe te advyseren wat aldaer dient ingecocht, gelijck mede de Molucques, Amboina, Banda ende alle andere respective comptoiren te versien van sulcx als noodich van doene sullen hebben. Ende opdat U. E. souden zien, wat desen aengaende tot nu toe by ons is gedaen, soo senden U. E. copie van onsen copieboeck, de heeren biddende, dat hetzelvighe met goede consideratie overgesien mach worden, want, sulcx doende, zullen daerinne bevinden wat tot veele ende verscheyden plaetsen ontbreeckt, ende by U. E. dient gedaen.

Van de veroverde goederen sal voortaen bysondere rekeninghe werden gehouden. Wy senden U. E. copie van de memorie, die by ons tot nu toe daervan gehouden is.

Wy hopen, dat by U. E. wel sal wesen bevallen ende aengenomen, gelijck

4. Coteels en Theunemans.

den E. heer generael heeft gedaen, 't gene op onse compste in Indien hebben gedaen tot welstant der generale compaignie, toucherende de persoonen van Sr. Matheo Cotteels ende Abraham Theunemans, hetwelcke geerne sullen hooren. Ick hope, dat U. E. dienaren na desen exempel te meer verwect ende gecourageert sullen worden, omme in tyde van noot den man te roer te assisteren ende 't schip gaende te houden, sonder te ontsien den slach, die se van den polderstock souden mogen crygen. 't En ware onder correctie een bootsman nyet eers genoech by de plecht zijnde, soo het roer gaende ware ende hy den man se roer nyet en assisteerde.

5. Meesterschap ter zee niet genoeg.

Met de schepen den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer* hebben U. E. gesonden een discours, toucherende den stant ende staet van Indien. Hierinne zijn getoucheert ende vooregeslagen, gelijck oock in onsen missive van primo January lestleden, met ditto gesonden, verscheyden capitale poincten aengaende de generaele directie, soo policie als negocie, ende den oorloge. Veel beter ende ordentlijcker wort van U. E. in 't arrest op primo Martius 1613 by de commissarissen van de Seventien, als in de generale missive van primo February 1614 aengeroert ende gelast, hetgene tot welstant der compaignie ende augmentatie van den staet dient gedaen. Maer U. E. sal dit gelieven te considereren: Wie isser onder den menschen, off hy en weet, dat hoochste geluck ('t en ware eenige ateyssten) in de ware deucht oft gelucksalicheyt zy gelegen? Wy en connen nyet doen zonder oprechte middelen ende wetenschapp. Wien gebreeckt de middelen, die men behoeft om ter deucht te comen? De predicanten leeren ende roepen oock gestadelijck zonder ophouden, watt men sal, behoort ende moete doen, en 't en heeft nochtans met veele nyet te beduyden. Als wy nyet connen doen, de wetenschap ende de middelen hebbende, wat sal 't dan zijn? Wat sal 't dan sijn, als wij al schoon weten, watter gedaen moet worden, ende ons de behoorlijcke middelen daertoe noodich ontbreken, dewyle de menschen sonder instrumenten nyets altoos connen doen? Ick bidde U. E. considereert, wat tot dese Indische saken van noode zy, ende fourniert alle de behoorlycke middelen ende behoeften, die tot onderhout ende accressement van den staet worden vereyscht. Zoo sullen de heeren (met de hulpe Godts) ter gewenschte effect geraecken ende anders nyet. Wij hebben nu een heerlijcke ende groote macht van schepen, maer daer moet meer by zijn. Aensiet mijn heeren, zegge ick andermael, wat instumenten stoffe, ende materie den E. gouverneur-gennerael van noode heeft. Wat zijn 't al gewichtighe saken, die U. E. voorstelt ende hier te verrichten zijn! Wat isser alleene aen de keure gelegen, welck eerst ofte leste by de hant werde genomen; hoeveel te meer, hoe men 't doet ofte behoorde te doen! Wat verstanden zijn der van noode tot de generale bestieringh ende politieque regeeringe van

soo eenen staet! Wat cooplieden, volck, capitael ende schepen tot dese negocie! Wat crijchsverstandigen, volck ende schepen tot den oorloghe, maer voornemelijck wat volck tot besettinge van de plaetsen, want op geen mooren oft mahometisten mogen staen, hoe groote vrientschap oock betoonende zijn. 't Is waer, dat wy meesters van de zee zijn ende U. E. aensiet (aen d' uytrustinghe der schepen wel bekent), dat dese meesterschap moeten behouden. Maer wat wort, oft wat sal ten lesten daermede worden uytgericht, gelijck oock met alle de stercke forten in de Molucques, Banda, Amboina ende Solor, soo lange met aenplanting van colonia nyet en worde getracht de meesterschap van 't velt te becomen? Dewyle wy swack zijn, soo dienen de forten ons ende d'inwoonderen, dat beyde van onse gemeyne vyanden van 't lant nyet en worden verdreven. Maer nu onse geallieerden geen trouw en houden, ende eenighe selfs de wapenen tegen ons aennemen, ende de finantie nochtans uytte commercie met ditto geallieerde moeten hebben, soo dienen alle de forten nyet alleene diffensivelijcken versien te zijn, maer U. E. moet (onder correctie) resolveren tot een van dese twee, namentlijcken continuelijcken in 't velt te domineren, off de forten te verlaten, want ick en can nyet verstaen als de Ternatanen U. E. begeven, gelijck die van Banda en Solor hebben gedaen, ende die van Amboina beginnen te doen, dat de forten dienstiger souden zijn, dan off U. E. midden in 't rijck van Spaignen waren besittende een inprenabele forteresse, van garnisoen ende alle nootlijkheden versien. Als dit alles by U. E. wel worde geconsidereert, soo sullen bevinden wat hier van noode sy, ende indien de middelen ter saecke noodich nyet en worden gefourniert, soo vreese, dat U. E. noch langhe met haer eygen mancquement sal worden gepayt. Omme particuliere ter saecke te comen, ende U. E. te adviseren wat hier omme gaet, wat ons van den stant bekent zy, ende wat voorder noodich is, soo sullen vervolgens aenroeren alle de plaetsen, die by U. E. dienaren werden beseten ende in dese quartieren gefrequenteert.

6. Coromandel. Hoe heerlijcken cargasoen ons verleden jaer met het schip *Der Goes* van de cust van Choromandel geworden is, sullen de heeren met onsen voorgaenden connen verstaen. Tsedert is van daer alhier gearriveert op den 28[en] April 't schip den *Groenen Leeuw*, van de Custe geseylt sijnde in compaignie van 't schip de *Sterre* met eenen missive, gedateert den 20 Februari 1614. Ditto schip en heeft ons nyet anders medegebracht dan 33 packen cleeden, voor desen by 't schip *Der Goes* verovert, ende 158 packen geheel slechte, grove tapis, die alhier nyet gevent en connen worden voor 't gene op de Custe hebben gecost. De *Sterre* is na Atchijn gedistineert geweest om de Gouseratse cleeden aldaer te lichten ende herwaerts brengen, maer vermits op de Cust zoo langhe zijn opgehouden is door contrarie mouson tot nu toe nyet gearriveert. Toucherende

den stant aldaer. Den heere van Berchem, directeur, gelijck U. E. door zijn missiven can sien, claecht grootelijcx, dat hem contanten gebreken. Hij ontbiet oock, als per bygaende memorie, verscheyden Nederlantse waren, die U. E., soo 't niet geschiet en is, metten eersten dient te versenden. Men heeft voor desen grootelijcx geroemt, hoe abondantelijck die landen van alle nootlijckheden sullen versien, ja meer dan de Portugesen connen doen. De Portugesen zijn daerop oock van verscheyden plaetsen geweert, ende vermits daerop nyet en is gevolcht, strect den roem ende beloften grootelijkx tot onsen nadeele ende U. E. schande, want alsoo de lieden haer geabuseert achten, even gelijck aloff het aen 't capitael gebrake, hebben den onsen dagelijkx de reproche moeten hooren. Jae daer sijn voor desen diverse waren van Goa over lant gebracht, gelijck U. E. door de schriften van Jan van Wesick wel verstaen zult hebben, ende dat overmits wyluyden nyet en brochten ende 't selvighe de Portugesen door ons werde belet. Belangende d'Indische waren die aldaer noodich zijn, U. E. sal verstaen hebben, wat cargasoen in December voorleden in freite derwaerts is gescheept. Meer souden gesonden hebben, hadden wij schepen gehadt. Den meesten macht was in de Moluccos by den anderen, omme des vyants armade te resisteren. Ende, alsoo op de Custe een geruchte ginck, gelijck den directeur van Berchem mede verstont door schrijven van eenen Nederlander, Cornelis de Heda genaempt, die na het schijnt tot U. E. welstant zeer is geneycht, residerende by den coninck van Narospour, leggende in 't lant van Ballagatte, achter Goa, alsdat den viceroy sterck armeerde om ywers persoonelijck een tocht te doen, nyet wetende werwaerts, maer werde gepresumeert dat het soude zijn op Cambaya off tegens den coninck van Ceylon, om 't geheele eylant te incorporeren daertegens grooten hope hadden (U. E. forteresse Geldria in Paleacatte, de straet van Sunda ende de Molucques werden mede genoemt, maer nyet geacht dat het derwaerts zoude gelden), soo zijn by den directeur van Berchem ('t en ware naer eenige seggen om andere zaecken) de schepen den *Groenen Leeuw*, de *Sterre* ende het *Duyffken* aldaer opgehouden tot assistentie ende bescherminge van ditto fort Geldria, maer en weten nyet, wat dienst hebben gedaen, off in sulcken gevalle souden conen doen. Het jacht *Duyffken* is lange vandaer met een cargasoen na Araccan ende Bengala gedestineert geweest, maer en hebben alsnoch van 't vertreck geen andere tydinge dan uutstell. Daer is in de maent van December door een extraordinary slachreghen, als by menschentyden gehoort is, soo groote innondatie over 't platte lant van Paleaccatte geweest, dat daer veele menschen ende beesten verdroncken zijn, ende de wallen en bolwercken van 't fort Geldria, dat geen metselwerck en was, gelijck mede verscheyden andere gentielsche forteressen, nedergevallen zijn. Daer was geresolveert, vermits ditto forteresse soo groot is, dat het van den onsen nyet

en can worden beseth, dat hetzelve een derde souden vercleenen, maer alsoo het geruchte van voorsz. armade ten tyde van de gemelde nedervallinghe was loopende, soo resolveerden het vervallen metter haeste wederomme op te maecken, ende hebben de vercleeninge uytgestelt.

Den 29 December is op de Custe gearriveert het Engelsche schip de *Globe* met Pieter Willemssen, medebrengende verscheyden Chinese waren, aldaer dienstich. Ende alsoo den directeur van Berchem van capitael gansch onversien was, soo zijn by Zijn E. van eenige vrunden 13.000 pagoden opgenomen met beloftenisse van erkenteniss sonder interesse, omme d' Engelsen in den incoop van den indigo te prevenieren ende tot fournement van d' oncosten, daermede wy achten goeden dienst sal geschieden.

Volgens resolutie by den E. heer gouverneur-genereal ende raden genomen is op den .... van hier na Atchijn ende de Cust gedespecheert 't schip den *Rooden Leeuw met Pylen*, geladen met diverse Indische waren bedragende, gelijck de heeren in onsen journael connen zien, *f* 80.891 — 11. Derwaerts zijn mede gesonden tot versterckinge ende secours van 't garnisoen (alsoo den directeur van Berchem zeer instantelycken om secours heeft geschreven) alle de soldaten door 't schip *Delft* in 't lant gebrocht. Wij achten, dat de plaetse hiermede van garnisoen wel versien zal wesen. Contanten hebben geen altoos komen senden. Met ditto schip is derwaerts van den E. heer generael oock gesonden den heer Hans de Hase, raet van Indien ende visitateur generael, met eenige opper- ende ondercoopluyden als assistenten, omme de visita te doen, de plaetsen te versien, den staet te lichten ende alsulcke ordre te stellen, als zijn E. ten dienste der generale compaignie sal bevinden te behooren. Ende alsoo een cloeck ende ervaren persoon is, sal U. E. van hem (met Godes hulpe) grooten dienst geworden. Wy sijn van meeninghe derwaerts met den eersten noch een schip te senden, soo met inlantsche coopmanschappen als alsulcke contanten, die wy, van 't gene met den E. heer generael Reynst zijn verwachtende, sullen connen ontberen. Den directeur van Berchem ontbiet, dat men hem jaerlijcx soude zenden 300.000 realen in contant. Na onsen overslach zoo dient derwaerts nyet min gesonden dan 300.000 realen, soo in coopmanschappen als comptant, ende wy en connen nyet eenen duyt senden. Daer moet een groot capitael wesen, soo men jaerlycx alle de comptoiren behoorlijcken met cleeden sal versien ende U. E. van daer een goet retour senden. De 2 monsters van cleeden die U. E. begeert, omme aan de coopluyden en handelende op Guinea te venten, hebben na de Custe gesonden met last en ordre, dat ons soo haest het capitael sulcx can lyden, alsulcke quantiteit souden senden, van qualiteit, lengde, ende breette, gelijck U. E. ordonneert; doch al conde het capitael nyet veele lyden, dat interim evenwel een partye tot een proeve sullen senden. Wy ver-

staen, dat aldaer nog een andere bequamer soorte is ende hebben Willem den Dorst, die derwaerts is gegaan, ende daervan goede kennisse heeft, ordre gegeven, dat ons eenige monsters soude senden, om met det den eersten aen U. E. een proeve te beschicken. Wy hebben oack geadviseert, dat U. E. tot naeder ordre geen alsulcke fyne lijnwaten meer en begeert gesonden te hebben, als by 't schip 't schip 't *Wapen van Amsterdam* tot monsters overgebracht zijn. Van de Cust en zijn noch geen boecken gecomen, derhalven en weten nyet zeker, wat U. E. restanten aldaer bedragen, noch wat daer by tyden van den directeur van Berchem gegasteert ende in negotie geadvanceert is. Van 't ouwen seyldoeck en spijckers hebben voorladen jaer met *Der Goes* een partye gecregen, ende conforme U. E. ordre geordonneert,dat alsoo sullen continueren. Wy hebben derwaerts ordre gegeven, omme de restanten van David van Deynsen uut Suratten te becomen. Soo 't niet gedaen en is, zal sulcx by den heer de Hase werden geeffectueert. Ende alsoo verstaen, dat in Araccan, Pegou ende Bengala, maer voornemelijck over de stadt Tanasseri in Siam, een treffelijcke negocie can werden gedreven, hebben last gegeven, dat daervan ondersoeck ende een proeve werde gedaen. Ick achte, dat voorsz. de Hase met het jacht d'welck dit jaer noch na de Custe vermeenen te senden, selfs derwaerts sal gaen omme de saecke te effectueren.

Verstaen mede, als dat de Portugesen Ceylon incorporerende zijn, ende aldaer alle effort doen. Het ware te wenschen, dat men dien coninck volgens oude beloften conde secoureren, ofte dat noeyt geen belofte en ware gedaen. Wy hebben gelast, dat den onsen haer van dese saecke souden informeren, wat assistentie den coninck van ons can werden gedaen ende wat daer is, daermede d'oncosten, die de compagnie in assistentie soude mogen dragen, verschoont mogen werden.

7. Atjeh. Aengaende Atchijn. 't Is zeer goet, dat U.E. gesesolveert is de residentie ende frequentatie alhier te continueren, nyet alleen omme den vrientschap van desen coninck ende afbreuck der Portugesen, onse vyanden, maer oock omme de negotie, die hier met de Gouseratten connen dryven, want alsoo wylieden in Suratte nyet en verkeeren, brengen zy alhier jaerlijcx een groote partye Gouseratse cleeden, die ons in Amboina ende de Molucques zeer dienstich sijn, ende coopen wederomme tot retour alsulcke speceryе ende Chinese waren (ende dat dickwils tot een zeer hoogen pryse), als aldaer connen becomen, in voegen dat wy aldaer van cleeden connen werden gerieft, ende met groote avance slyten goede partye nagelen, noten, foelye ende Chinese waren. 't Is meer dan 2 jaren geleden, dat aldaer by den oppercoopman Albert Willemssen een goede partye diergelijcke waren tegen cleeden zijn vermangelt ende vercocht. De cleeden zouden in Molucques ende Amboina wel gepast hebben,

maer, alsoo gelijck voor desen hebben geseyt, de schepen op de Custe zijn gehouden ende in meer dan twee jaren Atchijn nyet aengedaen en is, soo sijn de cleeden ende capitael aldaer tot U. E. nadeel lange stil gebleven. Den coninck heeft hem sulcx oock grootelijcx gebelcht ende is daeromme alsoo verstoort geweest, dat den onsen vreesden, vermits een zeer grooten tyran is, dat hy haer den een ofte den anderen dach soude doen ombrengen ende des compagnies goederen aenslaen, doch hopen, dat alreede daerinne versien is. Tsedert onsen laesten hebben geen andere tydinghe van Atchijn gehat, in voegen dat als noch pertinentelijck niet en weten, wat U.E. restanten aldaer bedragen, maer verwachten den stant te hooren ende een goet retour. 'tIs seker, dat desen coninck, als met onsen voorgaenden hebben geseyt, gerelascheert heeft de oppercoopluyden ende 'tvolck, welcke sijn armade (Joor ingenomen hebbende) aldaer gevangen hadden gebracht na confiscatien van 't gene by haer hadden ende een sekeren rantsoen, waervan de somme noch nyet en weten, voor de resistentie die zy den zynen hebben gedaen, gelijck mede den gevangen coninck van Jhoor, ende dat den onsen wederomme na Jhoor keerende, omme met hulpe van die van Atchijn ende Jhoor de logie weder op te timmeren, als namentlijcken Jan de Labestrate, Abraham Theunemans, Boeckholt ende Frederick Kistiens, alle oppercoopluyden, met verscheyden andere persoonen tot omtrent 20 in 'tgetal, na eenich gevecht van die van Mallacca gevangen zijn. Naderhant hebben verstaen, dat de gevangenen na Goa zijn versonden, maer en hebben daervan geen recht bescheyt. Mede dat in 'tgevecht verscheyden persoonen zijn doot gebleven, doch en weten neyt wie. Belangende de gevangenen in de Maldives, ick achte dat daervan weynich hope is, doch hebben volgens U.E. ordre, gelijck mede tot de verlossinghe van alle andren, alsulcken ordre gegeven, dat soo 't eenichsints doenelijck is, wederom in vryheyt mogen geraecken.

8. Djohor. U. E. genomen resolutie toucherende Jhoor compt wel overeen met hetgene alhier by den E. heer generael ende den raet gearresteert is, gelijck de heeren per resolutie sullen sien. Wij achten dese resolutie zeer goet, omme de bequame welgelegentheyt van den lande, nyettegenstaende aldaer verlooren is ontrent *f* 45.000.

Wy hebben alhier van den coninck van Jhoor een missive gecregen. Ditto Magisteyt beclaecht daerinne zijn ongeluck ende zeyt, soo hy wiste, dat wy hem nyet en souden verlaten ende de voorgaende vrientschappe wilden continueren, dat hy alsdan een sake voor soude slaen van seer groote importantie, omme met ons ten effecte te geraken, sonder eenige andere openinghe daervan te doen.

Op den 11^en^ Augusti volgens voorgemelde resolutie is van hier derwaerts gedespecheert 't schip den *Groenen Leeuw* ende de persoonen van Adriaen

van der Dussen ende Jan Gommersz. Cocq, omme van wegen den E. heer gouverneur generael aen ditto coninck een condoleance te doen endete onderstaen, wat syne Magisteyt gelieve vooren te slaen, ende te sien, off van verlooren capitael yet sullen connen recouvreren. Den persoon van Jan Gommersz., soo 't den coninck wel behaecht, sal aldaer blyven residereren, alhoewel voor dees tijt geen gelt noch goet en hadden omme yets te moghen negotieren. Soo den coninck een plaetse tot een forteresse wilde geven, hebben wy goede ordre gegeven, dat wel werde geconsidereert off de plaetse alle alsulcke bequaemicheden is hebbende, als aldaer by een forteresse soude mogen werden vereyscht. Dit schip ende van der Dussen zijn wy met het eerste noordelycke mouson wederom verwachtende, ende sullen U.E. mette naeste schepen 't succes van de handelinge adviseren.

9. Bantam. Comende nu tot Bantam, sal U. E. toucherende de negocie verstaen, alsdat genootsaeckt zijn geworden, geheel anders te handelen dan voor desen is gedaen. 't Is gebeurt, dat op ons arrivement alhier uyt de Molucques alsoo Cotteels zaliger lange de cleeden hadde opgehouden ende geene vercocht, vermits de 3 percento, die den pangoram van incomende cleeden begeerden, vrye wat vrage na de cleeden was; ende alsdoen considererende, dat nae 't vadersland geen andere schepen dan den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer* waren vertreckende, ende nootelijck 't naeste jaer een goede vlote diende te volgen, soo sochte, omme de sobere contanten tot eenen beteren te mogen reserveren ende in tijts provisie te doen, een goede partye cleeden aen peper te besteden. Hiertoe waren noch meer trachtende, vermits het Engelsche schip, de *Jeems* genaempt, dagelijcx met een cargasoen cleeden van de Custe werde verwacht; ende alsoo de Chinesen mede na een leege merct waren trachtende, soo accordeerden met den anderen, omme daertoe te comen, dat nyemant geen cleeden van ons en zouden coopen dan hare gecommitteerde, ende dat tot soo eenen prijs, als by haer was gelimiteert. De vente werde hierdoor lange getreyneert, ende de vreese die wy van d'Engelschen hadden zeer geaugmenteert. Doch tot ons geluck geweest, dat de Chinesen den principaelsten coopman (Simsuan genaempt) buyten haer verdrach hadden gelaten ende nyet aengesproocken, uut vyantschap, die hem toedraghen, vermits het goet credit dat denzelven langhe by den onsen heeft gehadt, ende oock vermeynden, dat hem geen credit meer souden geven, alsoo wel wisten, dat noch een groot stuck gelts schuldich was, want hem, doen hy voor een groote partye een goet bot boot, de partye toegeslagen ende gedaen hebben, omme tot de vente te comen. Soo haest de Chinesen dit vernamen, is onder haer een scheuringe geraect, ende een yder om 't seerste na de cleeden geloopen, sonder ofte slechticheyt van de cleeden aen te sien, omme nyet stille te sitten, ende mede wat

te mogen handelen, in voegen dat aldus, gelijck in 't eerste voorgenomen ende geresolveert hadden te doen, soo veele vercocht ende uytgeborcht hebben, als eenichsints de beste cooplieden dorsten vertrouwen. Wy oordeelden alsdat soo groote bancqueroeten nyet en hadden te verwachten, als de schade zoude wesen, die ons met een vertreck ende de compste van 't Engelse schip was aenstaende. Aldus zijn in alles aen cleeden vercocht ende uytgeborcht ontrent de somma van 45000 sacken peper, te betalen dit tegenwoordelijcke gewas, ende zijn haer de cleeden wel 80 ten honderd dierder vercocht dan corts daerna, ende tegenwoordelijcken moghen gelden; want nyet lange na voorsz. coop zijn hier door de Chinesen van Atchijn ende door de Maleyen ende Japanen van Mallacca sooveel cleeden gebracht (ende die veel schoonder dan den onsen), dat het geheele lant daervan werde vervult ende de selvighe op zoo vylen prijs geraect zijn als oyt gehort is, in voegen dat den Engelsman daerna mede comende gansch nyet conde doen. De Chinesen hadden te vooren noch eenige van onse cleeden met avance vercocht, maer hebben daernaer aen eenige andere seer veele verloren, voornemelijcken den gemelden Simsuan. Wy hebben U.E. dit wat breet willen verhalen, opdat de heeren nyet vreempt zoude duncken, dat al soo grooten somme is uytgeborcht, dewyle wel weten by l'Hermite ende andere voor desen nyet dan met een ofte twee man gehandelt en vertrout ts. Ick soude alsulcken doen zeer goet achten, omme de cleeden in reputatie te houden, soo wy alleene, gelijck voor desen, de vercoopers mochten blyven, de menschen trouw waren ende geen andere opstaeckelen voor en quamen. Maer alsoo den tijt groote veranderinge medebrengt, soo hebben ons andermael daernaer oock moeten reguleren, ende wederomme contrarie doen dan voorgenomen hadden, als te weten, waren van sin aen nyemant vente te doen, voor en alleer geheel affbetaelt hadden, maer hebben ter contrarie andermael een seer groote partye ende de meeste cleeden, hoewel tot eenen snooden pryse, vercocht, gelijck de heeren in journael connen sien, ende dat eensdeels omme te prevenieren d'Engelsen, die van een goede partye cleeden zijn versien ende van de Custe nevens onse schepen oock een schip, de *Globe* genaempt, met Pieter Willemssen noch zijn verwachtende; ten anderen, omme de Chinesen te assisteren den peper, die ons schuldich zijn, te beter te innen ende de schepen in tijts te mogen laden, welck anders nyet en hadde connen geschieden, vermits een quade betalinge ons was aenstaende door 't groot verlies, welck de Chinesen verleden jaer aen onse cleeden hebben gehadt, want geen gelt altoos en hebben om eenige peper te mogen coopen, zoo ons by geval yets ontbraecke.

In onsen journael sullen de heeren bevinden, alsdat op eenen langen dach hebben vercocht omtrent 200 packen cleeden, grove tapis genaempt, à 60 realen 'tpack, welcke d'een door d'ander op de Custe omtrent 50 pagoden

'tpack costen, daer ter contrarie ditto cleeden (die in voortyden tot denselven pryse ingecocht sijn) 240 sacken peper plegen te gelden. U.E. sullen verstaen, dat alle dese cleeden soo schandelijcken slecht zijn, dat de luyden deselvighe nauwelijcx wilden aensien, gelijck men can sien door de monsters by den E. gouverneur-generael Bot zijnde, ende worden veele van dese cleeden om haer slechticheyt door de Chinesen weder vercocht à 45 realen ende minder 'tpack. Wy hopen, dat U.E. aen desen wedercoop mede goeden dienst sal geschieden, hoewel het uytgegeven capittael nyet weder sullen crygen, want achten, dat in geen seven jaren met avance souden werden vercocht. Voorleden jaer heeft ons van Berchem over de 300 packen van ditto cleeden gesonden, ende waren te vooren daervan omtrent 100 packen hebbende. Nae Maccassar, Grissi, Amboina ende de Molucques hebben wy voorleden jaer omtrent 100 packen gesonden, daervan mede geen cleene clachten hooren, ende nyet weynich verlegen zijn, in voegen dat noch omttent 80 packen zijn behoudende.

Noch hebben wy ontfangen van den directeur van Berchem een ander sorteringe van cleeden, tape ende hinde genaempt, omtrent 50 packen, welcke mede wel 100 ten 100 slechter zijn dan by tyden van Jan van Wesick plegen te wesen, ende nochtans evenveel costen, in voegen dat deselvighe nyet hooger dan met omtrent 80 pc.^{to} avance hebben connen vercoopen, daer ter contrarie voor desen van een wel 4 ende meer is gemaect. De cleeden cuyn goelong genaempt, zijn een partye mede geheel slecht; dit is wat de Javaense sorteringe aengaet, doch de Moluckse sorteringe meyne ick, dat goet bevonden zal werden, gelijck mettertijt sullen hooren. Den heer de Hase, die na de Custe gegaen is, sullen ende is eensdeels alsoo geinformenrt, dat wy hopen voortaen op de Custe beter ordre ende regardt genomen sal worden. Aengaende den tol der cleeden. Wy geven aan den pangoram voor 't incomen drye pc.^{to} ende en worden nyet gemoyt, noch en sijn noyt gemoyt geweest, eenige packen open te doen en partye te lossen. Zoo worden van de schryvers de packen getelt, ende wy geven haer aen wat quantiteyt ende wat sorteringhe daerinne sy, hetwelck volcomen geloove wordt gegeven.

Belangende den peper. Verleden jaer hebben geseyt, alsdat by apparentie dit jaar een groot ende schoon gewas waren verwachtende. Het is alsoo geluckt, want het gewas sal naer den overslach omtrent 200.000 sacken pepers opbrengen; daervan hebben wy op voorraet, soo met cleeden (ut supra) als andersints, omtrent 12.000 sacken op leveringe gecocht. De betalinghe hiervan gaet dagelijcx geheel wel toe; ja alsoo, dat het schijnt off ons bycans alle den peper van 't lant toequame, ende is tegenwoordelijcken hierdoor geldende 13 a 14 realen de 10 sacken. Maer ick achte, als wy betaelt sullen zijn, dat wederomme afslaen sal, 't en ware tegen d'Engelsen opcoop deden. D'Engelsen hebben ontrent 8000 sacken uutstaende ende zijn in be-

spreck, omme daertoe noch 10.000 te coopen. Toecomende jaer is een cleen gewas voorhanden, ende van dese peper sal in Martius toecomende omtrent 30.000 sacken door de Chinese joncken worden geladen. U.E. can hieraen considereren, hoeveel van dese andere peper tegen toecomende jaer over sal schieten. Toucherende de vermenginge van steentiens, sant ende poyer, die U.E. verhaelt onder den peper gevonden te sijn; schandelijcken heeft het voor desen toegegaen ende alsoo, dat het sonder scherp regardt ende visitatie van sack tot sack nyet en can worden gevonden. 't Is oock geheel gemeyn geweest ende hebben de Chinesen alsnu hare maniere willen continueren, maer alsoo van eenen Chinesen vrient geinformeert ben geworden, wat behendicheyt weten te gebruycken, zijn de valscheyt gewaer geworden. Den pangoram sulcx tot twee verscheyden reysen aengedient zijnde, heeft een goede partye prijs doen maecken ende een verbot op lijffstraffe gedaen. Wy hebben voorts daerop zulcken ordre ende regardt gestelt, dat de vreese onder de Chinesen is, ende na ick hope ende vertrouwe nyet een sack quae peper sal worden ontfangen. Van eenige van de principaelste Chinesen is my geseyt, datter omtrent aen steentiens ende aerde de swaerte van 5 a 6000 sacken peper gemengt sy geweest onder den peper, die over 2 jaren gescheept is in de schepen 't *Wapen van Amsterdam*, *Vlissingen*, *Bantam* ende den *Witten Leeuw*. Op vijff verscheyden manieren vervalschten de Chinesen den peper, namentlijcken sy bevochtigen deselve met water, sy mengen daer eenige swarte steentiens ende oock sandt onder. Item maecken ronde cluytiens van een sekere cleyachtige aerde, die seer swaer is ende met houtcool swart maecken. Item siften een fyne aerde, welcke alsdan gelijck men een fyne calck doet met water beslaen, ende besprengen alsdan den peper daermede alsoo, dat d'aerde blijft sitten in 't ingecrompen velleken van 't greyn ende den peper te schoonder schijnt. Daer loopen onder den peper zekere witte cluytiens aerde, die seer licht is ende by geval daeronder compt als den peper van d'eerde, daerop eenige (ende eenen op mattiens) in de sonne gedroocht wort, wort opgenomen.

Toucherende den handel der Chinese waren. Dit jaer zijn hier aangecomen 6 Chinese joncken, alle seer wel geladen, in plaetse dat zeer ordinaerlijck voor desen 2, 3 a 4 ten hoochsten plegen te comen. Sy hebben gebracht een zeer groote partye soo fijn als groff porceleyn, een groote partye cleeden, oock meer gewrochte sydewaren dan voor desen hebben gebracht (maer meest slecht goet, dat in ons lant nyet dienstich en is); omtrent 50 off 60 picol rouwe syde, ende verscheyden andere waren. Op de compste deser joncken zijn d'Engelse cooplieden by ons gecomen, voorslaende off gesint zouden zijn, met haer een accoort te maecken om eenen eendrachtighen incoop te doen, ende malcanderen 't gelt uyt de buydel (in der Chinesen handen) nyet te jagen, alsoo (zeyden zy) beyde gesint zijn rouwe ende gewrochte syde te coopen, ende

hier nyet meer dan 2 cooplieden en zijn. Wy hebben haer gehoor gegeven ende vertoont, daertoe mede seer genegen waren, alsoo beyde de compaignien daermede goeden dienst conden doen ende alsoo alles naer eygen begeerte conden becomen, in voegen dat met haer in bespreck zijn getreden. Sy deden ons eenen voorslach, dat wy eenen cooper souden uytmaecken ende de gecochte goederen, ofte 't gene een yder mochte aenstaen, egalijcken zouden deylen. Maer alsoo achten, dat wy een accoort maeckende ende ons woort houdende van haer souden werden bedrogen, mede dat groote avantagie hadden, vermits verstonden zylieden nyet dan goede gewrochte zydewaren en begeerden ende geen slechte, die wy nootelijcken voor de Molucques mosten hebben, want (considereerden wy) worden de goede zydewaren opgejaecht, zoo sullen de slechte wederomme dies te minder na onsen wille coopen, gelijck mede, dat nyet en weten, hoe by U.E. zulcken accoort soude werden verstaen, soo en zijn daertoe nyet zeer gesint geweest, ende en hebben nochtans geen weygeringhe gedaen, maer voorgeslagen dat ons ongelegen was al sulcken accoort te maecken, ende dat om voorgemelde advantagie ende dewyle eenen anderen impleo dan sylieden deden, derhalve zoo gesint waren in redelijckheyt met ons te verdragen, dat wy tevreden waren eenen ratificalen offt proportionalen verdrach te maecken ende geen egale op gelijcke deylinghe, als te weten, dat eenen incoop zouden doen, ende wy van de gecochten goederen $\frac{2}{3}$, ende zylieden een derde zoude genieten. Den Engelsen capiteyn, na haren superben aert, heeft hem dit zeer gebelcht ende is daerop in 't eerste zeer onredelijck uytgevaren; doch wy en zijn daeromme van geen reden noch onse gerechticheyt, om hun in 't minste yet toe te geven, geweken, alsoo tot sulcx te doen van U. E. geen last en hebben. Doch eyntlijcken stont ditto capiteyn toe, dat wy van de gewrochte syde waren $\frac{2}{3}$ souden trecken, maer van de rouwe syde wilde hy de gerechte helft hebben. Hiermede en hebben ons nyet genoecht, maer bleven by de $\frac{2}{3}$ van alle 't gene gecocht mochte worden, off presenteerden, soo sylieden de gerechte helft wilden houden van alle 't gene souden coopen, 't sy dan goede, gewrochte sydewaren oft slechte, zulkx zoude ons aengenaem zijn. Maer soo van de beste de helft begeerden ende van de slechte geene, ware geen reden dat van de goede met haer gelijck souden deylen, ende 't slechte aen ons alleene behouden. Ende alsoo desen onsen voorslach den Engelsen capiteyn nyet aen en stont, noch ons 't gene hy proponneerde, zoo conden nyet accorderen. Hy zeyde, dat ons in geenderleye maniere advantagie wilde geven, ende veele hooge, superbe, twistighe redenen als blasphemien; mede dat soowel de middelen hadden om een tien duysent realen in zee te smyten als wy, want de eere (seyde hy) meerder achte. Zijn coopluyden verstonden de saecke anders ende gaven ons gelijck, maer dorsten hen nochtans tegens den capiteyn nyet setten; seyden tegen den onsen ditto capiteyn sulcx

in Engelant nyet en soude connen verantwoorden, in voegen dat even wijs van den andren gescheyden zijn, ende daernaer over eenige Chinese goederen extraordinarise opjaginge is geschiet. Soo haest dit aldus den eenen dach tusschen ons was gepasseert, hebben zy den anderen eenige kisten gelts off een zeer groote somme in der Chinesen handen gebracht ende gedeposeert, omme te meerder bravade te thoonen. Wy en zijn oock nyet stille geweest, maer hebben mede 't beste gedaen. D' Engelsen hebben eene goede portie van tamelijcke goede, gewrochte zydewaren gecregen, maer 't en duyrde nyet lange ofte bleven stille sitten, soodat wy de eere behielden ende, na ick hope, U. E. de meeste proffyten zullen geworden. Wy presumeren nyet dat versaet zijn geweest, maer 't gelt haer ontbrack, want eenighe goederen daernaer meerder affsloegen dan te vooren waren opgejaecht. Wy hebben geseyt, dat ditto Chinesen ontrent 50 a 60 picol fyne, rouwe syde hebben gebracht; daervan zijn by ons ontrent 30 picol becommen, ende dat d'een door d'ander (door opjaginge) a 181½ realen 't picol, die anders om 170 a 175 gecregen souden hebben. Ick achte, dat een goede partye d'Engelsen wel 200 realen compt te staen, jae daer isser vercocht om 240 realen 't picol; onder dese rouwe zyde is een goede partye uytnemende schoon, maer daer isser, die met slechte zyde gevoyert is. D' Engelsen hebben geen gelt altoos besteet in porceleynen noch geenige andere waren door de Chinesen gebracht. Ende alsoo ut supra een zeer groote partye fyne porceleynen hadden, die by nyemant anders dan by ons conde worden gecocht, soo hebben den prijs bycans na ons eygen wille connen maecken, doch considererende dat meerder met haerlieden vermeynen te doen, soo sijn met hun veraccordeert ontrent 25 a 30 ten hondert beter coop dan de porceleynen verleden jaer zijn gecocht, opdat sy ende wy behouden souden blyven ende de negotie met hun geaccresseert mach worden. Van eenighe principale Chinesen, alhier residerende, hebben wy op leveringhe van toecomende jaer gecocht ende contant betaelt 60 picol van de beste fyne, witte, rouwe zyde a 130 realen 't picol op conditie ende alsulcken monster, als U. E. by copien van de medegaende contracten sullen zien. Omme U. E. een goet retour te senden ende de Molucques, gelijck mede de Custe ende alle andere plaetsen, eens te versadigen van 't gene daer gestadelijck hebben omgeworpen, soo hebben besteet alle onse comptanten als sandelhout, welck voorhanden was, bedragende ontrent 19.000 realen. Per medegaende copie van onsen journael sal U. E. comen sien waerinne 't selve besteet is. Wy hopen dat de Compagnie daeraen een goeden ende grooten dienst geschiet is. Eenige Chinesen hebben met ettelijcke goederen in desen handel goede proffyten genoten, maer ick achte datter by andere met verscheyden waren meerder schade geleden is, doch hielden haer oock wel genoecht, dat alle den last van voorsz. ses joncken vertiert ende gevent is. Ende, na wy verstaen,

soo sullen het toecomende jaer nyet min dan acht chinese joncken verwachten met ontrent 300 picol fijne, witte, rouwe zyde, een groote partye schoon gewrochte syde als andere goede waren, daernaer dit jaer den loop is geweest, in voegen dat ick nyet twijffele, off de negocie sal van jaer tot jaer grootelijcx toenemen, ende dat alhier zullen connen becomen alle 't gene van China (tot eenen redelijcken pryse) zoude moghen vereyschen, soo het ons aen geen gelt ontbreeckt. Voorsz. joncken sijn van China alhier gearriveert in 16, 17, 18 a 20 daghen. U. E. zullen considereren dat alhier als in Patana de beste fyne, witte, rouwe zyde nyet minder en can worden gecocht dan van 170 a 180 ende 190 realen 't picol, fyne poyersuycker a 3½ ende 4 realen 't picol, ende andere waren gelijck deselvighe (als U. E. by desen medegaenden prijs current can sien) van ons gecocht sijn. Dat hier tot nu toe geen quantiteyt fyne, witte, rouwe syde ofte andere goede, gewrochte syde gebracht en is, is oorsaecke geweest, dat aen deselvighe noeyt redelijcke avance hebben connen becommen. Derhalven sal U. E. gelieven t' advyseren wat hierinne begeeren gedaen te hebben, can U. E. op voorsz. pryse advantagie doen. De heeren hoeven zulkcx maer te advyseren ende ons van contanten fournieren, 't en sal alsdan aen geen goede syde noch quantiteyt gebreken. Tot leegeren pryse en hebben geen quantiteyt goede, fyne, rouwe syde te verwachten, 't en ware, dat U. E. gelt te vooren wilde geven, off selffs in China ten merckt costen gaen.

Wy hebben geseyt, dat alle onse comptanten besteet zijn, ende is sulcx gedaen op hope van secours, dat met den E. heer generael Reynst ende met een andere vlote (die wy vermeynen, dat na U. E. advyse op den herfst 1613 zoude volgen) waren verwachtende, eer den peper gepluct soude werden; maer alsoo tot noch toe nyet gecomen en is, sitten in eenen soberen staet ende weten nyet, als alschoon alle onse uytstaende peper (die met de cleeden hebben gecocht) worde betaelt, hoe dan noch de schepen sullen depecheren, want geen gelt en hebben om den grooten tol te betaelen, ick late staen zoo qualijck betaelt worden. Wy sijn hierinne al wat becommert, doch hebben noch goede hope als vooren is geseyt op den E. gouverneur-generael Reynst, ende, soo Sijn E. lange tardeerde (dat Godt nyet en geve), soo hopen de saecken evenwel te redden. Doen d' eerste reyse onse comptanten waren besteet, sijn wy met de compste van 't schip *Delft* gesecondeert, ende 't gelt van *Delft* mede voort wesende, andermael van den *Nepthunes* met een kiste gelt. Ick hope, als dese voort sal sijn, dat Godt ons van gelijcken ander secours sal geven. Totte depesche van de schepen na 't vaderlant sullen wy van noode hebben omtrent 40.000 realen aen contant, ende dit jaer al vooren zijn besteet 80.000 realen, ende de cleeden ende sandelhout hebben omtrent 70. a 80.000 realen verstrect. U. E. can daeraen considereren als de Chinesen toecomende jaer een groote partye fyne, rouwe ende goede, gewrochte syde met andere ordi-

narisse waren brengen, gelijck nyet en twijffelle off doen zullen, ende zoo de merct met de cleeden bedorven sy, wat contanten toecomende jaer voor Bantam alleene van doen zullen hebben. Van al 't gelt dat dit jaer in 't lant gecomen is, en zijn nyet meer dan omtrent 19.500 realen innewaerts gegaen. Alle de rest is hier gesmolten. Voor desen waren becommert, waer al het sandelhout van Timor souden slyten, doch hebben nu bevonden in hoe grooten estima 't selvige by de Chinesen is, ende dat jaerlijcx by hen alleene wel sooveele can worden vertiert, als Timor mag opbrengen. Wy hebben partye in Timor verovert, namentlijck ontrent 1000 picol, aen eenen Simsuan, Chinees, vercocht a 18 realen 't picol, contant te betalen, ende is daervan wederom door hem een partye a 23 en 25 realen 't picol vercocht. Deze avance compt denzelven wel, want heeft aen de cleeden van ons gecocht over de 2000 realen moeten verliesen, gelijck mede aen eenighe Chinese waren een ander groot stuck gelts, ende noch meer met den joncke door hem na Timor gesonden, als hierna sullen seggen.

Wat nu desen pangoran gouverneur ende den stant van Bantam aengaet: nadat wy in 't eerste metten E. heer gouverneur-generael arriveerden, heeft denselven sich over Cotteels zeer beclaecht, mede dat hem zeer leet was 't ongeluck alhier geleden, ende dat zulcx nyet door hem en is geschiet. Ende alsoo alhier zeer qualijck van huysen waren versien, gelijck als noch zijn, soo worde den E. heer generael over de tweede ende derde handt dagelijcx geporret ende zeer instantelijcken gepersuadeert, dat wederomme een nieuwe huys souden bouwen. Hetselvige is lange gerefuseert op alsulcken excuse, dat nyet geraden en ware wederomme een nieuw huys te bouwen ende groote oncosten te doen, dewyle den pangoran de voorige huysen zelfs hadde doen affbreken, gelijck mede dat alhier van den peper nyet alleen eenen al te onredelijcken tol moesten betaelen, maer dat de pangoram daerenboven van alle andere waren, die voor desen geenen tol hadden betaelt ende op een andere plaetse wel conden lossen zonder yets te geven, noch eenen tol begeerde; gaven haer oock te kennen, dat op de custe van Malabar grooter abondantie van peper is dan hier, gelijck selfs wel conden considereren ende veel cooplieden alhier wel bekent was, want 't en is geen 20 jaren, dat deze plaetse zijn frequenteerende ende van hier geen peper worde gehaelt, ende nochtans en heeft er noeyt geene in onse landen ontbrocken. Item, dat den coninck aldaer, namentlijcken den sammorijn van Calecut, ons grootelijcx hadde gebeden ende veele aengeboden, dat aldaer zouden comen resideren ende een casteel bouwen. Den pangoran ende veele andere betoonden hierover droevich te sijn, maer alsoo van persuaderen ende aenporren tot bouwen met veele schoone woorden nyet op en hielden, is eyntlijcken 't woort gegeven, dat wederomme zouden bouwen, ende hebben daertoe provisie gedaen ende mette timmerluyden ende metse-

laers gecontracteert. Den pangoran zulcx verstaende heeft hem wederomme geretireert, ende dat na onsen oordeele om dagelijcx van ons met groote schenckagie gebeden ende vereert te worden. Want alsoo wy gecontracteert hadden, omme een huys van 4½ a 5 vadem hooch te timmeren, opdat de zydewaren ende cleeden boven bequamelijck zouden mogen berghen, alsoo beneden van de wormen ende vochticheyt dickwils grootelijcx worde beschadicht, gelijck ons was aengeseyt dat den pangoran geerne zoude vergunnen, mits dat wy nyet boven zouden woonen, want sulcx in geenderleye maniere wilde toestaen, vermits op alsulcken pretecxt de boven oude huysen affgebrocken heeft, soo heeft ons ditto pangoran aengeseyt, doen wy het werck zouden beginnen ende versochten ons soude aenwysen, waer hy het huys begeerde gemaeckt te hebben, van wat lengde, wijtte ende hoochde, dat wy souden bouwen, zoo lanck ende breet als selffs begeerden, maer nyet hooger dan de Chinese huyskens. Even aldus heeft hy met d'Engelsen mede gehandelt; ende alsoo 't werck lieten berusten, ons excuserende, dat alsulcken huys ons neyt zeer dienstich was, soo heeft lange daerna doen aenseggen, dat wy den top 4 vadem hooch souden maecken, maer de sydemuyren nyet meer dan 2 vadem, opdat het dack op den solder neder zoude leggen; daerop weder geantwoort hebben, dat ons alsulcken solder nyet conde dienen. Na ick verstae sage den gouverneur ons ende d'Engelsen liever van hier, eer hy boven den solder een steenen muyr met vensters daerinne soude toestaen, want beelt hem uyt diffidentie inne, dat sulcx een casteel sy ende daermede den meester zouden maecken, in voegen dat noch even na zijn (hoewel alreede met de handelinge van dit lieve huys meer dan een jaer gepasseert is, ende de materialen daertoe noodich lange hebben gehadt); soo haest gelt zullen hebben omme de oncosten te mogen fournieren sullen eenige cleyne huyskens maecken, omme ons by provisie te behelpen. Alsoo in 't Chinees quartier gestadelijcken van den brant grootelijcx werden geplaecht, zoo hebben de Chinesen het geheele quartier meest met steenen huysen betimmert, ende, na wy hooren, soo en is daer nyemant in Bantam soo wel groot als cleyn, 't en ware syne heeren broeders, off hem verdriet desen trots ende precisheyt van den pangoran, ende dat wy nyet timmeren mogen na begeeren, want vreesen soo lange sulcx nyet en doen, dat wat anders voor hebben. 't En is geen wonder, dat wy, d'Engelsen ende de Chinesen van desen pangoran gouverneur soo zeere worden gequelt, dewyle hy den rechten coninck zelfs, veele adel, zyne domesticques ende de gemeente noch lastiger is, in maniere dat een yder sich over denselven beclaecht. Den coninck, die tegenwoordelijcken al drye kinderen heeft, hout hy gelijck een kint ende geeft denselven tot zijn hoffsonderhout van der croonen incompste 100.000 caixes daechs, dat is omtrent 4 a 5 realen van achten, ende alsoo hem daermede qualijcken can generen, soo moeten zyne vrouwen dagelijcx cleetiens schil-

deren, dewelcke dan doet vercoopen tot voorder assistentie van 't gene noodich heeft. Hy en is nyet alleen soo caerich tegen den coninck, maer oock met zyne drye gebroeders, den adel ende domestyques. Ick verstae, dat cortelings den outsten broeder van desen pangoran gouverneur den rechten coninck eenich voorspaeck gedaen zoude hebben, mede dat eenen treffelijcken edelman goetsmoets binnengegaen soude wesen ende hem seer versproocken heeft, waeromme de Hollanders ende d'Engelsen soo qualycken bejegenden ende haer nyet en liet timmeren, dewyle sulcx de Chinesen wel vergunden, vertoonende oock 'tgoet ende quaet dat van ons hadden te verwachten, gelijck mede dat den oppersten paep, die van seer grooten autoriteyt ende aensien is, den gemelden pangoran over zekere onredelijcke daden ende uytwendighe schijnheylicheyt oock seere gestraft heeft. Ick en weet nyet, off dit warachtich is, maer geloove 'tselve, vermits overlanghe veele diergelijcke procedures hebben gehoort. Dat wy mede soo precijs op alsulcken hoochte zijn geweest, gelijck d'Engelsen noch meer doen, en is nyet alleen omme de goede comoditeyt ende preservatie van U.E. goederen, maer quansuys om te betoonen gelijck off door het quaet tractement van den pangoran van Bantam nyet veel mentie maeckten, hoewel zulcx nyet en meynen ende de saecke heel anders verstaen. Want soo desen man wiste, wat mentie daervan maecken, U.E. soud wel anders getracteert ende geschooren worden, erger dan hy de Chinesen doet, omme U.E. macht te breydelen, gelijck nyet alleen medebrengt den den superben onwetenden aert van dit volck, maer oock de tirannighe regeeringe die zy over haer eygen ondersaten, bijcans gelijck als over slaven, gebruycken. Ick en twijffele nyet, soo wy ende d'Engelsen, ofte een van beyden, onse spillen eens begonden te packen, gelijck ofte wy wilden vertrecken, oft zouden van desen pangoran wat beter getracteert worden, nyettegenstaende hem hout gelijck off daervan geen mentie en maeckte, als altemet verthoonen den welstant ende rijckdom die van ons sijn genietende. Ick achte, dat op d'eene syde U.E. macht, die oock van veel andren zeer wert ontsien, ende ten andren de vreese van 'tvertreck, desen pangoran in thoom houden ende dat U.E. dieshalven voor Bantam nyet en heeft becommert te zijn. Soo hy yets doet, can U.E. met recht hun versekeren ende ter wense comen. Dit weet den gouverneur wel ende sal daeromme sich wel wachten openbaerlijcke oorsake te geven. Den pangoran en can nyet verstaen, waeromme jaerlijcx zoo grooten macht van schepen in 't lant compt ende wederomme soo weynich na Hollant keeren. Hem dunct, gelijck hem d'Engelsen 'tselve interpreteren, dat de coophandel sulcx nyet mede en brenght, noch nyet en can lyden, maer dat sy om andere staten t'incorporeren. Hoe nut ende bequaem dese plaetse is, sullen voor dees tijt nyet verhalen, maer volgens U.E. ordre nyet naerlaten te doen, wat den dienst der compaignie soude mogen vereyschen, want soo langhe hier-

omtrent geen andere versekerde plaets en hebben, moeten alhier, sooveel mogelijck is, vrientschap mainteneren om U. E. welstants wille. Soo soude ick wel gaerne willen hooren, wat in dese saecke best gedaen sy, want het nyet alleen hier, maer oock over geheel Indien onmogelijcken is, dat wy U.E. goederen, welstant ende vryheyt met goede woorden zonder discentie souden connen bewaren. Het beste te doen sal met Godes hulpe nyet worden nagelaten. Om eene forteresse te maecken tot versekeringhe van U.E. goederen, hooftcapitael ende eenen generaelen rendevous, en is na onsen oordeele onder correctie geen bequamer plaetse dan eene van degene, die omtrent dese straet Sunda zijn gelegen, 'tzy dan in de straet binnen, off buyten. My dunct, dat se Jhoor te prefereren zijn. De Chinesen wilden wel dat all eene hadden; sy seggen ons welhaest souden volgen ende by comen. Van voorsz. Simsuan, die met U.E. traffycque tot goeden staet is gecomen, wort ons seer aengepresen een eylant, Pulo Bisi genaempt, gelegen in dese straet Sunda, ende verstaen, dat aldaer seer goede bequamicheden zijn, namentlijcken een goede reede, goet varsch water, hout ende steen, tot calck ende metselen bequam, en dat het lant oock goet is omme daerop rijs te planten. Denzelven en wenscht nyet, dan dat met ons ende allen den zynen aldaer mochte resideeren. Het schijnt dat hiertoe nyet wel en connen comen, als men op d'eene syde aensiet, dat de compaignie, dese saecke by de hant nemende, Bantam haest zouden moeten verlaten. Maer hiertegens heeft U.E. te considereren, dat, soo een plaetse hadden geocupeert, aldaer den Chinesen handel ende geen peper soude ontbreecken, want sy en can by de Javanen nyet gegeten worden. Wat handel souden de Chinesen ofte d'Engelsen tot Bantam connen doen, als U.E. met dese stadt in oorloghe waren? D'Engelsen weten ons seer wel te seggen, zoo wy van hier vertrocken ende met den pangoran in questie geraecten, dat den handel met haer oock gedaen soud zijn, ende wederomme reciproquelijck, soo sy sulcx aenvangen, dat wy mede nyet souden connen doen. U.E. gelieve de sake rypelijcken inne te sien, daerop te resolveren ende na haren welgevalle ordre te geven. Ick achte, ende my dunct, dat de saecke soolange getreyneert ende gedebateert sal worden, totdat ons alhier met versoetinghe ende beter tractement sullen laten genoegen, off door inlantsche discentie een ander ongevall becomen (welck Godt nyet en geve), want 't en can aldus nyet langer bestaen: den rechten coninck sal coninck off nyet moeten sijn. Ick en geloove nyet, soo het tot voorsz. sake quame, dat de Portugesen ofte Spaignaerden alhier souden worden vertrout ende tot assistentie ontboden, want haren name te odieux is. In onsen voorgaenden hebben geseyt, dat, terwylen met den E. gouverneur-generael tot Jaccattra waren, dat den pangoran den onsen liet weten ende belaste, dat zy datelijcken den gouverneur-generael tot Jaccattra souden advyseren, alsdat hier eenige Portugesen van Mallacca in ambassate quamen ende

al geresolveert was haerlieden gehoor te geven. Wy en hebben daervan nyet anders connen vernemen, ende achten dit eenen Moorsen treck geweest te sijn, omme te sien, als hy hem veynsde mette Portugesen t'allieren, hoe wy ons souden houden, ofte soo sy viantelijck aenquamen, wat assistentie souden doen.

10. Jacatra. Jaccattra aengaende. Voor desen hebben geseyt wat huysen aldaer gebout zijn. Den coninck heeft van den arack, rijs, boonen ende andere vivres diverse reysen eenen tol geeyscht, doch hem met eenige vereeringe ende schoone woorden laten uytstellen, maer en sal daervan niet dessisteren, alsoo 't desen coninc nyet dan om gelt te doen en is. Het valt seer moyelijck eenige goederen alhier te laden ende lossen door de droochte van 't incomen der riviere, hoewel van binnen veel schoonder, dieper ende breeder, dan die van Bantam is. Dit jaer zijn alle de schepen aen d' eylanden van Jaccattra verdubbelt ofte versien onder pretext, dat voor soo een sterffte vreesden, als d' Engelsen aen Pulo Panjang gebeurde. Daar is tusschen den coninck van Bantam ende Jaccattra onsenthalven een seer grooten jalousie, ende alsoo, na hier seggen, die van Jaccattra feudatairie van desen is, soo is den coninck van Jaccattra uyt den naem van desen jongen coninck alhier ontboden, omme soo zylieden verluyden met persoonele rescontre de vrientschap te renouveren, ende wech te nemen 't misnoegen, dat door quaetwillege geesten tusschen hun wort gestroeyt. Ditto coninck liet eerst verluyden, dat hij wilde gaen, maer heeft hem daernae geexcuseert. Ick achte, soo hy wiste dat den jongen coninck hem zelfs van herten ontbode, dat ditto magisteyt wel soude gaen, omme hem aen de regieringe te helpen; maer alsoo vreest, dat het is een gemaeckt werck van den pangoran gouverneur, om hem in handen te crygen, soo en sal ditto magisteyt van Jaccattra sich nyet lichtelijck herwaerts begeven.

11. De Mataram. Voor desen sal U.E. verstaen hebben, alsdat door den E. heer generael Bot by provisie tot Japara een nieuw comptoir gestabileert sy, ende is voorder van zijn E. den commandeur van Surck zaliger na den Mattaran in ambassate gesonden, vermits verstaen hadden, dat ditto magisteyt zeer na ons was wenschende, omme te sien wat hy begeerde, ende off aldaer mettertijt tot U.E. versekeringhe yets groots conde werden verricht. Alsoo desen Mattaram in 'tlant zeer machtich is, na de heerschappye van geheel Java tracht, wort hy van de meeste coningen seer ontsien, want dagelijcx op sijn vyanden is advancerende, ende en heeft dese ambassade de coningen van Bantam ende Jaccattra nyet wel behaecht; doch is in den Mattaran zeer aengenaem geweest, ende sijn aldaer magnifyckelijck onthaelt. U.E. sullen verstaen, als dat voorsz. Mattaran voor desen ordre gegeven heeft aen de coningen van Japara, soo daer Hollanders

quamen ende volck aen lant begeerden te leggen, dat sy die plaetse zouden geven sonder hun van in, offte uytgaende goederen yets te doen betalen. Hierop is aldaer volck gelaten. Ende alsoo van Surck aen den keyser selfs versochte oft aldaer een steenen huys mochten maecken, soo en is sulcx nyet alleene vergunt, maer geantwoort, maect een casteel, oft zoo ghy een huys begeert, [maect] hetzelvige soo sterck, dat ghy u tegens u vyanden voor een aenloop daerinne cont diffenderen tottertijt, dat ick (zeyde den Mataran) u mach assisteren. Ick en ben geen coopman als die van Bantam ende Sorbaya, begeere geen tol van incomende noch yutgaende gcederen, want hebbe genoech, ende my ontbreeckt nyets. Wete wel, dat ghylieden nyet en compt, om 't lant van Java in te nemen; Grissi en Jortan hebbe gewonnen, ick gae nu Sorbaya innemen ende sal alsdan aen den generael (soo hy 't begeert) Jortan schencken; tegen die van Bantam hebbe geen oorloge, maer doen sy u overlast, 40 goraps offte galeyen wil ick u tot assistentie geven, doet daerover wraecke. Wat voorder particulariteyten gepasseert zijn commen de heeren per medegaende journael sien. Van Surick is enfin met den keyser veraccordeert, dat tot Japara een steenen huys sullen maecken ende aldaer mogen handelen, sonder van in ofte uytgaende goederen yets te betalen, mits dat den Mattaran daerentegen wederomme sullen assisteren, ende syne armada te water rescontrerende, geen hinder off affbreuck doen. Per ordre van den Mattaran worden de materialen, als hout, steen ende calck door den gouverneur van Kendal geprepareert, ende sal door den E. heer generael met eerste gelegentheyt derwaerts een ervaren persoone worden gesonden met ordre, hoe ende wat sullen bouwen. De legers van den Mattaran ende den coninck van Sorbaya sijn in Septembris lestleden aen den anderen geweest. Men seyt datter van den Mattaran 40.000 ende van Sorbaya 10.000 man gebleven zy, hetwelcke, seggen alhier, voor den coninck van Sorbaya een groote nederlaghe is, ende voor den Mattaran nyet mach maecken, alsoo te populeux van volck is, in voegen dat nyet en twijffelen, offte sal meester worden ende noch voorder attenteren.

Voorsz. Mattaran hout zijn residentie omtrent 5 a 6 dagen reysens van Japara in 't lant, alwaer diverse groote populeuse steden zijn, ende 't lant uytnemende abondant van rijs ende andere vivres is; alle de rijs, die over de geheele cust van Java naer Malacca, Jhoor, Amboina ende Banda wert vervoert, wort meestal van hier geladen. Den alderbesten rijs can hier voor omtrent 10 realen van achten werden gecocht, ende alsoo nyet en twijffelen, ofte sullen tot Japara sooveel rijs, boonen ende andre vivres connen becomen, als onder alle de schepen van noode hebben ende in de Molucques can worden vertiert, soo is by den E. heer generael ende raet gearresteert, dat voortaen in Maccassar noch Grissi geen vivres meer sullen worden gecocht, alsoo aldaer wel een cent dierder sijn ende dese plaetsen zeer ongelegen zijn; in voegen dat in Grissi

11. Grissee. Makassar. ende Maccassar noch min van voor desen te doen sal wesen, derhalven sal volgens U.E. ordre de lichtinghe der comptoiren deser plaetsen in deliberatie worden geleyt. De Portugesen brengen aldaer jaerlijcx een zeer groote menichte van cleeden, dewelcke vercoopen, gelijck den onsen mede worden gedaen, tegens omtrent een cent avanco, nemende wederomme in retour nagelen, noten en foelye, die de Javaense joncken uyt Amboina ende Banda zijn brengende. De foelye hebben dit jaer tot Grissi gecocht a 100 realen de bhaer, noten a 20 realen ende daerinne een impleo gedaen van 40.000 realen, hetwelcke met vijff joncken na Mallacca is gevoert. Gaven wy ons zelven in de Molucques sooveel nyet te doen, men zoude haer met eenige jachten lichtelijcken connen betrappen. Den coninck van Sorbaya en wenscht oock anders nyet, omme van den buyt mede te mogen deylen, nyettegenstaende sijn eygen joncken aen de Portugesen laet bevrachten. Van hier becomen de Bandanesen het secours, daerop trotseren ende hun onderhouden. Den coninck van Sorbaya, off de regierende van synentwegen (alsoo absent was), zijn in Augusto voorleden andermael geinsinueert door den commandeur Steven Doensz. ende gouverneur Jaspar Janssen, alsdat hare joncken van Banda souden houden, alsoo onse vyanden door hen versterct werden, off souden genootsaect zijn dezelve vyantelijck aen te tasten, al souden wy hieromme Grissi verlaten, waerop van een van de principalen geantwoort werde, dat hy de schippers van de joncken soude waerschouwen, ende wy onse geliefften mochten doen. Cattoene garen is 'teenige retour, dat ons voortaen van Grissi sal geworden, ende eenige weynige Chinese waren van cleen importantie. Van Maccassar sullen voortaen geen retour altoos becomen.

12. Saekadana. Van Succadana hebben dit jaer becomen een partye diamanten, costende incoops ƒ 11.158 — 19 — 10, ende nyet meer, ter cause van d' Engelsen, want alzoo zylieden met een prauwe de riviere van Landa (alwaer de dyamanten worden gedoocken) opwaerts waren gevaren en tusschen de clippen soo hooge gecomen, dat selfs nyet en dorsten bestaen verder te gaen, maer het touw, daermede hun op lieten trecken, afsneden, zijn door de wilden twee van hun volck met vergiftige pylen geschoten, zoodat daernae door vreese van d' Engelsen in 8 maenden tijt nyet aff zijn gecomen. De coninginne van Succadana heeft hun wederomme af ontboden ende versekeringhe toegesonden, zoodat achte den onsen wederomme goede partye dyamanten sullen becomen. Door medegaende brieven van den oppercoopman Everardt Deyn can U. E. sien, welcken spijt ende trots hem door den Engelsen andermael is aengedaen, omme denselven in disgratie van de coninginne te brengen. Naer medegaende rekeninghe sullen de heeren sien, alsdat de oncosten die in Succadana werden gedaen, ontrent sooveele bedragen als op de coopmanschappen avan-

ceren, die door ons derwaerts worden gesonden. Wy en zouden oock niet goet achten, dat U. E. dese plaetse d' Engelsen liete, maer veel eerder Maccassar. Wat revenge op die van Bengermassing gedaen ende tegen die van Sambas geattenteert is, sullen de heeren wel verstaen hebben, gelijck mede dat den onsen alsnu in Succadana in vrede laten.

13. Boeton. Uut de Molucques, conforme de belofte van den E. gouverneur-generael Botth, zijn wederomme 35 soldaten in Boutton gesonden ende desen coninck is noch meer eyssende, gelijck mede een goede partye roers ende stormhoeden, als oock een meester smit ende timmerman, die verstant mochten hebben omme de fabrycken van galeyen te connen ordonneren. Hy seyt, dat alsdan van sijn eygen volck eenige wil doen maecken, d'eene voor hem ende d'andere voor ons, dewelcke presenteert met zijn volck te doen mannen ende in de Mollucques brengen; wat daervan zoude vallen connen nyet weten, maer dit sullen de heeren van Botton verstaen: op deses conincx ambassate voorslach is den tocht op Solor gedaen en dat casteel verovert. Dat hy ons twee bolwercken in zijn lant heeft doen maecken ende versterckinghe van garnisoen versoect, is ter oorsaecke den coninck van Maccassar ende eenighe van zijn eygen adel vreest, want de croone by hem eerst, ick en weet nyet met wat recht off onrecht, geusurpeert ende becomen is, soeckende alsoo met ontsach van den onsen den oorloge als rebellie te weeren ende aen zijn nacomelingen een vasten vredigen staet nae te laten. Dit lant is tamelijcken populeux van volck, maer zijn zeer arm, doch tot onderhout van lijfftochten wel versien; gebruycken tot gerieff van haren merctganck cleene viercante cattoene lapkens, schaers drye vingeren breet. Hier is een uutnemende schoone baya ende reede, voor alle winden besloten, daer menichte van groote schepen connen leggen, ende seer goede gelegenheyt, om schepen te versien, galeyen ende fregatten te maecken. Waren wy maer van timmerluyden ende smits versien, als in Indien mogen wenschen, want daer is een seer schoon hout. Den coninck heeft soo schoone coorcorren, die by hun zelfs sijn gemaeckt, als oyt in India hebbe gesien. Negocie, omme yets te vercoopen off coopen, en is hier geen altoos te doen.

14. Solor en Timor. De victorie van Solor sullen de heeren par den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer* wel verstaen hebben. Schot zaliger hadde dezelvige zeer hooch voorgedragen, maer hebben nu vry wat veranderinge verstaen, doch hope ende twijffele oock nyet off zullen evenwel tot een heerlijcken stant geraecken. 't Is gebeurt, dat capiteyn Schot zaliger Solor verovert hebbende, eenighe Portugesen, mesticen ende 2 dominicaner monicken op den eet van trouwicheyt, die hem deden, toegestaen heeft, dat op een sekere plaetse Laxentouegue genaempt, nyet

verde van 't casteel Solor gelegen, souden blyven resideren. Dese, die na haer gewoonte van eenen eet geen mentie en maecken, ick late staen in alsulcken cas als dit is, hebben sooveele gedaen, dat op wederkeeren van Mallacca van eenen, die te vooren capitein te water was ende tydinge brochte, dat van Mallacca een armade tot assistentie zoude comen, alle de Christenen nevens haer tegens 't casteel gelevanteert zijn, ende den onsen d' oorloghe aendoen. Van sekere Portugesen is den gouverneur ende verscheyden officieren vergeven geweest, doch werden geholpen. Die van 't dorp Farma genaempt, den onsen sekeren spijt en trots contrario haren eet aengedaen hebbende, soo heeft den gouverneur Adriaen van de Velde met Melis Andriessen, schipper van de *Halve Maen*, den luytenant van 't fort ende 27 mosquettieren een tocht daerop gedaen, hetzelvige ingenomen, ende eenige hoofden gestrafft. Maer alsoo omme de plunderinghe van 't dorp wat lange tardeerde, soo sijn van ontrent 2000 boeren (uyt het geberchte vergadert) omringt geworden. Den gouverneur, hem alsoo verde van de strande omsingelt vindende, heeft daerdoore geslagen, maer, alsoo den wech lanck was, cruyt en loot failleerde, is ditto gouverneur, gelijck mede voorsz. schipper met 7 soldaten, van alle de pylen, die onder wegen ontfangen hadden, doot gebleven, ende zijn alle de andere zeer gequetst geworden. Den gouverneur quam noch levendich tot aen de strande by de boot, maer den onsen worden gedrongen hem aldaer te verlaten. De vyanden zijn hierdoor zeer gecourageert, ende is het fort tegenwoordelijcken in eenen soberen staet, doch 2 jachten zijn door den E. gouverneur-generael Bot met een goet secours alreede derwaerts gegaen, soodat wy hopen de sake geen last zal lyden. Dit is wat Solor aengaet, daervan te vooren vry breet geschreven is. Op Timor en zijn nyet dan heydenen ende verscheyden coninckrijcken, die 't onswaerts wel gesint zijn, doch zijn onwetende rustico menschen, die van Godt geen kennisse hebben, ende na wy van de predicanten verstaen, zoo is goede apparentie dat een van de coningen met zijn ondersaten door haer ter Christelijcke religie sullen worden gebracht, hetwelcke (soo 't Godt geve) een heerlijcke sake zoude zijn.

Alsoo de predicant van den Broeck, die daer nyet en dient, metten eersten alhier sijn verwachtende, souden aldaer wel eenighe andere leeraren hoochnoodich zijn.

Toucherende den handel in Timor: connen jaerlijcx zooveel sandelhout becomen, als in China ende op de Custe can worden vertiert, hetwelcke ontrent 3000 picol is, ende dat tot zeer geringen prijs, namentlijcken tegen ontrent 5 a 6 realen 't picol, gelijck mede een goede partye was tegens ontrent 5 realen 't picol. Van capitael hebben dese plaetse wel versien gehadt, maer en hebben door gebreck van jachten geheel weynich connen doen, ende op Timor noch een partye houts (welk gecocht hadden) moeten laten. Wy hadden

ommentom aen de vrienden goede ordre gegeven, dat Solor door een van de schepen, herwaerts comende, zouden laten aendoen. Van den gouverneur Reael is den *Leeuw met Pylen* derwaerts gedistineert geweest, maer alsoo, nae haer zeggen, Solor nyet conden beseylen, is aldaer mede een goede partye gebleven, in voegen dat van sandelhout geheel gedisprovideert zijn, ende geen aen de Chinesen zullen connen verhandelen, doch hopen hierinne te versien. Voor desen hebben geseyt hoe zeer de Chinesen na den handel van Timor waren trachtende, ende omme die voor U. E. alleene te behouden, is voor de eerste reyse door den E. heer generael Bott ende ons ordre gegeven, dat geen joncken altoos op Timor souden laten handelen, maer alsulcken prerogative mainteneren, als van de Portugesen hebben gewonnen, hetwelcke alsoo door den onsen naergecomen is. Want alsoo de joncke van eenen Simsuan onsen principaelsten coopman alhier residerende, onder pretext van vrientschap ende een pas op Solor aen Timor was geloopen, hebben denzelven doen vertrecken, ende is alhier wederomme gekeert gelijck vertrocken was, daeromme de geinterresseerden hun nyet weynich ontstelden. Een andere Chinese joncke is uyt China mede recht op Timor geseylt; dese hebben mede doen vertrecken, doch hadde alreede een goede partye hout becomen. Sy lichten de schipper daeruyt ende setteden wederomme den stuyrman van de *Halve Maen* daerinne, om ditto joncke aen 't fort Henricus te brengen, maer alsoo door contrarie stroom ende wint beneden d' eylanden dreven, heeft hy de joncke alhier voor Bantam gebracht; gearriveert zijnde, hebben wy daerinne volck per forme geset, omme te sien, hoe hem de zaecke soude gedragen, ende sulcx den pangoran doen aenseggen. Hy antwoorde daerop, dat de joncke nu op zijn reede was ende wy daermede nyet en hadden te doen; off de Portugesen (zeyde hy) voor desen quaet hebben gedaen, wilt ghy 't daeromme mede doen? doch en heeft ons selffs daervan noeyt gesproocken. De joncke hebben wy gerelascheert op conditie, soo wederkeere, dat schip en goet naermaels verbeurt sal worden gemaeckt. By den E. gouverneur-generael ende raet is gearresteert, ende dienvolgende na Solor geordonneert, dat, soo wederomme eenighe joncken op Timor rescontreren, alle prijs zouden maecken, ende hebben hiervan oock openbare uytstroying off waerschouwing gedaen, in voegen dat wy hopen U. E. dien handel alleen sullen behouden, tensy denselven daermede doorgaen, alsoo nyet en trachten dan U. E. 't spits te laten affbyten, den arbeyt ende oncosten doen, ende mette vruehten ende proffyten van dien doore te gaen.

15. Banda. In Banda en is van den onsen in anderhalff jaer nyet gehandelt, maer hebben haer alle de Bandanesen openbare oorloghe aengedaen ende 30 a 40 man afgeslagen, zoodat tegenwoordig geen nooten noch foelye altoos sijn

hebbende. Den onsen hebben bycans 't geheele fort in calck en steen gemaect, maer nyet anders connen doen. Aen die van Grissi ende Maccassar, als vooren is geseyt, hebben de Bandanesen haer foelye ende noten verhandelt, dewelcke door de Portugesen ut supra van de Javanen weder gecocht sijn. Al connen de Bandanesen het fort nyet doen, wat nut doet 't selve U. E. in desen stant? Ick verstae, dat de Bandanesen denzelven weder op een nieuw met missive hebben ontboden, ende sylieden soo derwaerts als na Amboina gesint zijn te gaen. Banda moet t' ondergebracht worden ende moeten aldaer in 't velt domineren, off 't en sal met Banda noch Amboina nyet zijn. Al hebben wy macht genoech in Indien en al is sulcx licht om doen, soo en sien nochtans geen middelen om sulcx t'effectueren ende d' Engelsen te prevenieren. Ware dit gedaen, die van Lua noch Combello en souden (soo ick meyne) geen hoornen opsteken, noch alsulcken moetwille plegen als tegenwoordelijcken zijn doende. Hieraen connen de heeren eensdeels considereren, hoe costelijck haer valt ende wat daer wort versuympt, alle de schepen ende macht in de Molucques te houden. Wy en sullen nyet naerlaten tot den welstant te vervoorderen, al 't gene in onsen vermoge sy.

16. Amboina. Toucherende Amboina. Den handel der cleeden wort aldaer geheel bedorven door de menichte der Portugese goederen, dewelcke door de Clingen ende Javanen van Maccassar ende Java aldaer worden gebrocht. Daer is dit jaer een groot gewas nagelen gepluckt. Capiteyn Hitto zelve, die van Lua, Combello, Lusidi, ende in somma alle de plaetsen, hebben haer nagelen wel drye maenden na d' Engelsen opgehouden, aleer aen d' onsen op haren schult leveringe deden. Wy en twijffelen oock nyet soo gecomen waren, off souden een schip vol nagelen gecregen hebben, maer alsoo achterbleven heeft Sr. Cotteels meest alle de nagelen becomen, ende hebben wy van daer alhier den geheelen last van 't schip *Oraigne*, namelijck 705263 ℔ nagelen, ontfangen. Dit zijn de vruchten van den arbeyt, die wy onder anderen verleden jaer in Amboina tegen d' Engelsen hebben gedaen, ende dat in alsulcker voegen, dat hun nochtans met redenen over ons nyet en connen beclagen, al hoewel per nijt van eenige van d' onsen geseyt wort, dat U. E. over onse handelinge in Amboina tegen d' Engelsen gedaen (sonder yets gevoordert te hebben) van de conincklijcke magisteyt van Engelant groote molestatie sullen lyden. De heeren gelieven (na goede consideratie) selfs te oordeelen, dat d' Engelsen verleden jaer nae Amboina nyet gegaen en zijn om op haren versoeck te persisteren, en is per faulte van schepen noch contanten nyet geweest, want waren zeer wel versien. Sy hebben naer Amboina oft Banda een schaloupe met een stuck geschut, omme aldaer te vereeren, gedepecheert gehadt, doch soo laet, dat door harde contrarie wint weder mosten keeren. Het schijnt, dat geen couragie hadden

omme derwaerts een schip offt jacht te seynden, niettegenstaende d' Amboinesen sulcx belooft hadden, want hebben den tijt alhier met lanterfantinghe doorgebracht; doch na wy hooren, soo sal dit jaer den capiteyn Jardin (die in Amboina geweest is ende alhier resideert) met verscheyden schepen derwaerts gaen. Ick hadde uyt de Molucques vertreckende aen den E. heer generael Reael een schriftelijcke memorie gelaten (gelijck de heeren per copie gesien sullen hebben), opdat van daer met des conincx van Ternaten assistentie den handel van Amboina voor ons souden versekeren, maer daerop en is nyet gevolcht, in voege dat die van Lua ende Combello jaerlijcx dies te moetwilligher worden. Die van Lua en hebben cortelincx den ondercoopman Rotgans, omdat per schult, gelijck gewoon zijn geweest, eenen slave in de ysers hadde geset, met stocken bycans doot geslagen. Combella maect het nyet beter. Soo sy aen Banda geen exempel cryghen, zoo moet alhier macht ende autoriteyt worden gebruyct, off het sal noch erger sijn. Crygen wy geen schepen, soo en wete nyet hoe U. E. recht sullen mainteneren ende d' Engelsen uyt den acker weeren. In Amboina sijn mede geheel onversien van gelt. Alles is aldaer besteet. De schepen de *Hope* ende *Middelburch* hadden wy elck een kist gelt per Amboina mede gegeven, doch d' eene is in Banda ende d' ander in de Molucques geraect. Van de Custe hebben verleden jaer alsulcken menichte cleeden ontfangen, behoorlijcken verdeylt versonden, dat de Molucques ende Amboina voor eenige jaren wel versien zijn. Toucherende 't casteel Amboina, 't selvige is in goeden doene, ende alsoo swack van garnisoen is, sijn door den E. gouverneur-generael per schip *Middelburch* 20 soldaten tot versterckinge derwaerts gedestineert, maer ditto schip heeft Amboina nyet connen beseylen. Den gouverneur Jaspar Janssen is door den commandeur Blockmartsen verlost, gelijck van Banda den commandeur Doenssen door den commandeur van de Sande.

17. Molukken. Toucherende de Molucques. 't Sedert met den E. gouverneur generael Bot van daer vertrocken sijn en is ten wedersyden nyet cappitaels geattenteert. Den vyant is in de Manilhas een zeer schoone armade van gemonteerde schepen by den anderen hebbende, doch alsoo van varent volck nyet wel versien en zijn, ende, na 't schijnt, onsen armade ontsach, want van de Portugesen geen assistentie gecregen heeft, soo en is hy nyet uytgecomen; don Gierme de Silva heeft den zynen per sekere galeyen ende fregatten met eenich volck ende viveres gesecondeert. Doch alsoo met de nieuwe galeye, een fregat ende 9 correcooren het jacht den *Arent* op zijn arrivement in de Molucques voor Tidoor, alleene in stilte dryvende, tot dryemael zeer heftich ende courageuselijck hebben geabordeert, soo is aldaer, na men zeyt, hun meeste nieuwe secours doot gebleven, alsoo heerlijcken van ditto jacht gegroet worden,

want was besett met de compagnie soldaten van Jeronimus van Bevernick.

Interim 'tsuydelijcke mouson passeerde, sijn onse forten zeer heerlijcken versterct; daernaer 'tnoorder mouson doorwayende, is de vloote in zee gaen cruyssen, ende heeft het eene met 't ander aldus in de scheede gehouden. Waerop dit cruyssen gefondeert zy, oft wat voordeel daermede connen doen, en kan ick nyet verstaen. Het is na mijn opinie mede overstier, dat men lange soo groote macht in de Molucques houde, want door de lanckdurige oorloghe (gelijck van den E. generael-gouverneur Reael wort geseyt) zijn de forten op wederzyden alsoo versterct, dat se nyet lichtelijck te vermeesteren zijn, gelijck men siet, dat de Spaignaerden, die soo wel nyet versien en zijn als d'onse, haer forten tegens U.E. vloote zijn diffenderende. Derhalven de sake ten wedersyden wel considererende, soo dunct my onder correctie, dat met een goet deel van onse macht op een ander veel meer connen winnen dan van de Spaignaerden, als alschoon met hare vlote uytcomen in de Molucques, souden mogen verliesen. Als eenen muyr soo sterck is, dat men die met eenen loop nyet en can nedervellen, soo sullen meer verrichten denzelven met den vingher te ondergraven, dan met het hooft daertegen te loopen.

Toucherende de Ternatanen ende Tidoresen. Considererende den staet daerinne de Tarnatanen geweest zijn, ende hare constantie, off bittere trotse opstinaetheyt, can lichtelijck geconcludeert worden, wat rebellie der Tidoresen (die nyet min dan Ternatanen zijn) tegen de Spaignaerden hebben te verhopen. Gedenckt nochtans mijn heeren, dat de Ternatanen Mooren zijn ende tracht, willen de heeren wel doen, U.E. fortresse en plaetsen zelffs met Christenen te populeren. Die van Mackian zijn tegen capiteyn Vianen in de wapenen geweest, ende is den gouverneur Reael genootsaect geworden, alsoo zeer Tidorees gesint zijn, het garnisoen te verstercken. De helft zouden na mijn opinie winnen, soo wy ons van swarten alsoo versaegen, 'tsy dan slaven ofte vrye lieden, dat se alle den nootelijcken arbeyt machtich waren, ende ons volck daerinne nyet en behoeffden te gebruycken. Over eenige maenden verstaen hebbende, alsdat Don Jan de Silva 't voorleden mouson nyet en zoude comen, is by den E. heer gouverneur-generael gearresteert, dat men dit jaer 6 schepen na 'tvaderlant zoude depescheren. Dese ordre heeft Sijn E. gegeven ende zijn dienvolgende van den gouverneur Reael derwaerts gedepescheert de schepen *Banda*, de *Provincien, Gelderlant, Oraigne*, (die, by gevalle synen grooten mast in 'tcruyssen gebroocken zijnde, beneden 'tlant dreeff, ende in Amboina was geloopen) ende den *Rooden Leeuw met Pylen*, gelijck mede 'tschip *Rotterdam* na Patane, om vandaer herwaerts te comen; ende alsoo nootelijcken eenich secours na de Custe diende gesonden ende van andere schepen nyet versien en waren, hebben wy den *Rooden Leeuw met Pylen* met een cargasoen bedragende *f* 80.891 — 11 derwaerts gedepescheert, van meyninghe zijnde, omme 'tschip *Delft* wederom

in zijn plaetse na 't patria te senden, 't en ware den noot anders vereyste. Alsoo het schip *Oraigne* tot Jaccattra aen den spiegel worde ontbloot, is alsoo gestelt bevonden, dat met gemeyne resolutie van schippers, stierluyden en timmerluyden 'tselvige innavigabel geoordeelt is, ja nyet bequam om vandaer te verseylen, alsoo de ranchoenhoutten geheel waren vergaen, in voegen dat aldaer gesleten wort, ende de heeren voorgemelde vijff schepen sullen hebben te verwachten. Wy hadden aen den gouverneur Reael geschreven, dat herwaerts noch eenige andere schepen zouden senden, omme deselvighe in dese quartieren te gebruycken, off wederom met viveres na de Molucques stieren. Maer daer en is nyet een gecomen, soodat van alle canten gedisprovideert blyven. In de Molucques sijn tegenwoordelijck, soo wy hopen, de naervolgende schepen, de *Sonne*, *Mane*, *Rooden Leeuw*, *Pauw*, *Valck*, den *Arent*, de *Hope*, *Ceylon*, *Patana*, *Middelburch*, *Nieuw Zeelandia* ende *Hoorn*, want van *Nieuw Zeelandia* ende *Hoorn* en hebben geen andere tydinghe dan dat se benoorden Celebes gesien zijn, ende door contrarie mouson by suyden nyet voort conden comen. Daerinne is een heerlijck cargasoen van cleeden, viveres ende andersints gescheept, soodat wy hopen aldaer wel sullen zijn gearriveert. Van soldaten ende garnisoen zijn de Molucques tegenwoordelijcken wel versien, maer vreesen, dat haer cruyt ende loot, doch voornemelijcken loot, zal gebreecken. Ende al zijnder uytte Molucques seven schoone schepen vertrocken, zoo blyven evenwel versien met twaelff wel gemonteerde schepen; wenschte wel, dat de meeste paert alhier hadden. Ick soude hopen, dat de Compagnie daervan beteren dienst dan in de Molucques soude geschieden, want, gelijck alsnoch nyet gedaen hebben, soo en achte nyet, dat aldaer yets sullen doen. Want zoo langhe Don Jan de Silva hem geen meester en kent, en sal hy nyet uytcomen.

Aengaende de negocie van de Molucques. Den onsen zijn aldaer heerlijcken van cleeden versien. Sy en hebben alsnoch geen contanten gebrek, hetwelcke hen wel te passe sal comen, want daer sal nae apparentie toecomende jaer een groot gewas van nagelen, te weten 1000 a 1500 bharen, worden gepluct. Na het vertreck van den directeur de Hase is den directeur den Dorst overleden, soodat die quartieren van geexperimenteerde coopluyden nyet wel versien sijn. Daer is een Chinese joncke met diverse goederen gearriveert. Hoe schadelijcken denselve de Compaignie aldaer is, connen de heeren sien uyt de medegaende brieven van den directeur den Dorst zaliger. Eer deselvige aldaer arriveerde, worde van ons volck, van 't gene derwaerts van hier hadden gesonden, zooveele goederen met seer groote avanco vercocht, dat 's maents 2 a 3000 realen waren ontfangende, ende na het arrivement van ditto joncke soo bleven stille sitten. Den gouverneur Reael advyseert, dat van daer wel 35.000 realen in contant sullen voeren ende 'tselvige, alsoo sulx de Compagnie seer schadelijcken is, soude weeren. Maer ick en can nyet verstaen, waeromme

sulcx zoude doen ende nyet gedaen en heeft; mij dunct onder correctie datter weynich differentie is, off de Spaignaerden de Molucques incorporeren, dan off andere vreemdelingen onder beschut van onse wapenen den handel zijn doende, want soo den vyant (dat Godt nyet en geve) de Molucques crege, soo soude U.E. daeruyt zijn, en wort de vreemdelingen den handel toegelaten, soo en sullen de heeren nyet dan d'oncosten van d'oorloge hebben. Derhalven moeten alle joncken ende handelaers uyt de Molucques worden geweert, evensooseer off het vyanden waren, ja, al soude het bycans onder de Ternatanen eenen oproer veroorsaecken, ende sullen daertoe 't beste doen.

't Sedert het vertreck van den E. gouverneur-generael Both zijn, na men zeyt, verscheyden veranderingen gemaect, gelijck de heeren door ditto heer generael breeder sullen verstaen. Daer was gearresteert, dat men de Tarnatanen voor $\frac{1}{4}$ realen van achten 7 pont rijs soude vercoopen, ende den gouverneur Reael heeft sulcx tot op 11 geaugmenteert, hetwelcke voor U.E. een notabelen interest is. De capiteynen zijn voor de coopluyden oock groote preferentie gegeven, in plaetse dat de coopluyden plegen voore te gaen. Hierop dient wel goede ordre gestelt, want al heeft een yder zijn besunderen ampt, soo moeten nochtans in veelen gemeen zijn. In haren gemeynschap connen nyet evenveel meesters sijn, hoewel een yder nochtans meester in zijn vocatie is, maer een van beyden moet in haren gemeenschap de presidentie hebben. Hieromme moet een van beyden van de gemeene sake den last hebben, omme dissentie te eviteren ende den gemeenen welstandt te vervoorderen. De politicque regieringhe ende bestieringhe der Molucques aengaende, refereren ons voorder op 't schrijven van den E. gouverneur-generael Bott.

18. Patani en Siam.

Dat voor desen in Patane ende Siam nyet veele gedaen en is, is oorsaecke dat dese plaetsen van contanten ende coopmanschappen nyet behoorlijcken versien zijn geworden. In Siam can een goede partye cleeden ende andere coopmanschappen met goeden avance vertiert worden. Van daer connen oock verscheyden retouren voor 't patria ende de Custe becomen. Van Siam can op Japon ende weder van Japon op Siam eenen goeden handel gedreven worden. Van 't gene Sr. Brouwer in Japon nyet wel en diende, heeft hy nae Siam een goet cargasoen gesonden, daervan per 't schip *Rotterdam* tydinge sullen hooren; Patane van capitalen versien wesende, soo connen aldaer, ende noch beter in Sangora daer mede een comptoir gestabileert is, een goet cargasoen Chinese waren becomen tot beteren pryse dan alhier tot Bantam. Connen wy van U.E. contanten becomen, soo hopen wy, dat de Compagnie van ditto quartieren seer goeden dienst sal geschieden. Derhalven soude verwondert sijn, dat U.E. d'Engelsen dese plaetse cedeerde.

19. Japan. Belangende Japon. De jongste advysen, van daer becomen, sijn van dato den 30en Novembris 1613, gelijck de medegaende van commandeur Brouwer, daerinne U.E. de particulariteyten wel sal verstaen. Ditto schrijft ons, dat van 't Nederlantse cargasoen noch gheen 3000 realen aen zilver en hadde gemaect, ende 'tselvige nyet voort en wilde, ende alsoo denzelvigen begeerde verlost te worden, is Sr. Jacques Specx wederomme op nieuws aengenomen ende tot syne verlossinghe met 'tschip *Out Zeelandt* derwaerts gegaen. Op den hoop, die ditto Specx ons van den Japonsen handel was gevende, hebben wy in 't voorsz. schip gescheept een cargasoen, bedragende *f* 72.102 — 8 — 10 ende na Patane ordre gegeven, dat mede een goeden cargasoen na Japon zouden zenden, nyettegenstaende 'tretour naer 'tpatria daermede grootelijcx zoude vermindert werden. Dit hebben wy gedaen, om een goet retour van silver uyt Japon te becomen, vermits alhier, gelijckende over geheel Indien, geheel ontbloot van contanten zijn. Na U.E. schryven met den E. gouverneur-generael Reynst weynich hadden te verwachten, ende nochtans tot Bantam alleene een seer groot stuck gelts moeten hebben; doen ter tijt vertrouden wy vastelijck op de compste van den E. gouverneur-generael Reynst. Maer het is nu noch wel drye graden erger. Al was het van noode, dat onder de participanten eenighe uytdeylinghe moesten geschieden, soo en can ick nyet bedencken, wat U.E. heeft aengegaen, dat met de schepen *Middelburch*, *Nieuw Zeelandia*, *Delft*, den *Eolus*, den *Neptunes* ende de vlote van den E. gouverneur-generael Reynst zoo weynich contant zijn zendende. Willen de heeren rijcke retoure hebben ende den inlantschen negotie wel doen, soo moeten eenen ander capitael in Indien senden. In Martius toecomende wort hier van China een heerlijck cargasoen verwacht, maer ick vreese, dat by gebreck van gelt op den duym sullen fluyten ende d' onsen verdriet moeten aensien. In 't leste van November offt December toecomende sijn wy *Out Zeelandia* alhier van Japon verwachtende. Godt geve, dat hy een goet retour van silver mach brengen, gelijck wy hopen, want hebben Specx belast alle mogelijcke neersticheyt daertoe te doen, al soude hy de goederen met dies te cleender avance vercoopen.

Na Patane hebben mede geordonneert, dat in compagnie van *Out Zeelandia* 't chaloupe *Jaccattra* genaempt na Japon zouden senden, opdat Sr. Specx per ditto jacht op 't leste van 't mouson na Patane soude mogen zenden het silver, dat naer 't vertreck van *Out Zeelandia* sal connen becomen. Hiermede vreese ick, dat hun de vrienden in Patane 't aenstaende jaer sullen moeten behelpen. Ende, soo 't per avontuyre weynich sy, sal de generale Compaignie daerinne nyet luttel geinteresseert worden, alsoo de negotie op goeden voet is ende daermede weder te nyet zoude geraecken.

U. E. particulierlijck alle onse frequenteerende plaetsen aengeroert hebben-

20. Coen's politiek. de, soo sullen alles in een sommatie begrypen, ende 't generale mede een weynich toucheren, met weynich woorden repeterende ende conforme 't gene verleden jaer geseyt hebben.

Soo wel ten rechten geconsidereert wort, van hoe geringhen begin de generale Compagnie in desen heerlijcken staet alreede gecomen is, wat haer noch wort aengeboden ende te verhopen hebben, soo sullen de E. heeren (houde ick voorseker) te meerder geanimeert worden, omme op de goede hope d' equipagie ende 't capitael te augmenteren, want hoe den bouwman te meerder sayt (bycans als wech in d' aerde werpt), hoe hy te grooter oogst verhoopt. Indien is, Godt loff, in eenen goeden stant, doch can noch (onder correctie geseyt) met dezelffde macht die sijn hebbende door differente capitaele expedienten zeer gebetert en geaugmenteert worden, mits in d' eene ofte d' andere maniere voorcomende d' ondercruypinghe die d' Engelsen zijn doende, ende nevens andere Europische natien noch zouden moghen doen, opdat de vruchten van geen andere worden gepluckt. Dese ondercruypinge hebben alleene te ontsien, maer geen macht van den vyant. Hetgene zoude mogen, connen ende dienen te doen, in plaetse dat de macht bycans in de Molucques te vergeeffs zijn cousumerende, zijn verscheyden importante saecken, namentlycken: Van Banda connen ons meester maken, dezelvige eylanden met macht aentasten; sulcx moeten nootelijcken doen ende de plaetse populeren, ofte het landt verlaten, want 't en sal anders met Banda nyet zijn. De noten ende foelye sullen de E. heeren hiermede alleene in handen becomen, ende ick achte oock dat die van Amboina, als te weten Lua, Combello, Lusidi ende adherenten, alsdan beter uyt enckele vreese gebreydelt sullen worden, dan off zelfs op Lua een casteel hadden, alsoo eensdeels na de Molucques zijn siende, ende ten anderen mede trotseren, dat de Bandanesen dus langhe openbaere oorloghe tegen ons sijn voerende, zonder te considereren, dat het ons aen geen macht en gebreect, omme daervan een eynde te maecken ende haer ten uyttersten te ruyneren. Een gelijcken exempel hebben wy aen Succadana, want alsoo die van Bengermassing ende Sambas diverse persoonen vermoort hadden, ende in langen tijt daerop gheen revenge en volchde, waren U. E. dienaren, in Succadana residerende, groote agravie lydende, in groot peryckel van haer leven ende saccagement der Compagnie goederen, maer dat Bengermassing met wapenen ingenomen is ende diergelijcke revenge op Sambas hadden geattenteert, hebben hen die van Succadana wel modest gehouden ende ons volck in vrede gelaten; ende 't en heeft, na ick verstae, desen pangoran van Bantam mede nyet weynich verslegen. Ick achte, dat het over geheel Java commotie soude maecken. Maer wat hinder can U. E. van Java geschieden, dewyle sonderlings te lande nyet en hebben te schaffen, te water domineren, ende sylieden tegens ons nyet connen doen. De traffycque, die de Javanen op

Banda hebben te verliesen, is voor der Javaenser comingen staet van weynich off geen importantie, want haren welvaert en bestaet in geen navigatie, maer der coningen grootheyt, pracht ende macht is gelegen in de menichte van 't volck oft den grooten sleyp van naecte Javanen, die zy zijn hebbende ende in haer eyghen jurisdictie gevoet connen worden, in voegen dat dese onderbrenginge in alder maniere goet achte, alsoo lang genoech patientie hebben gehadt. Hiertoe en zouden nyet meer van noode hebben, dan een deel van de macht die in de Molucques is. Desen tocht soude dit jaer wel vereyschen gedaen te worden, omme d' Engelsen te prevenieren, alsoo sy 't, als vooren is geseyt, derwaerts gemunt hebben.

Daer zijn voor desen verscheyden discoursen gemoveert geweest, dat men met de geheele macht na de Manilhas soude gaen. Met den E. gouverneur-generael Bott aldaer zijnde, waren hierop de voysen contrabalancerende, ende worde gearresteert, dat men vooreerst de forten zoude verstercken ende in diffentie brengen ende op 't laeste van 't mouson na de Manilhas gaen, doch dat de saecke by E. generael gouverneur Reael ende den raet in naerder deliberatie soude werden geleyt. De saecke is te syner tijt van den heer gouverneur Reael zeer ampel ende ordentelijcken geproponneert en is daerop gearresteert, dat den vyant in de Molucques souden verwachten, gelijck de E. heeren per medegaende resolutien connen sien. De stadt van Manilha verstaen wy en is met gewelt nyet wel te forceeren. In Cabita daer haren arssenael houden, de schepen ende galeyen getimmert ende gearmeert worden, hebben een seer sterck casteel gebout ende is de baya alsoo, dat met geen vlote off schepen daer by connen seylen, alsoo twee contrarie winden zouden moeten hebben. Op de schepen van America, over de Zuytzee comende, en is, na geseyt wort, mede nyet wel te passen, alsoo de landen op differente plaetsen ende hoochten zijn aendoende. Maer 't gene by Wittert zaliger voorgenomen was, ende noch veel meer (nae wy verstaen) connen aldaer verrichten, als zoo machtich zijn, dat den vyant mogen inhouden. Soo ghy Manilha begeert (seggen de Chinesen ende verscheyden anderen), ghy en behoeft daervoor nyet eenen slach te slaen, maer gaet alleene met uwe vloote voor ende ontrent de baya leggen ende belet, datter geen joncken van China noch Japon binnen en comen, gelijck ghylieden lichtelijck cont doen. Sy en zullen geen acht maenden lanck connen harderen, ende gedwongen werden hun over te geven, want Manilha van sich selffs geen viveres altoos en heeft, ende hem met de vreemde moet generen.

Off dit (segge ik) alzoo soude gelucken en wete nyet, maer wel, alsser nyet altoos omme en ginck (daer ter contrarie in de Molucques blijvende nyet en can worden gedaen dan de forten versterckt) dat de vyanden hierdoor grootelijcx souden werden benout ende verswact. Den Portugees soude van haer

gescheyden zijn. Het secours, dat wy in de Molucques met cruyssen willen ende nyet comen weeren, can hiermede zeer gecrenght worden. Soo aldaer geen soo grooten buyt als Wittert en bequamen, sullen de vyanden ten alderminsten haer negocie benemen ende de Chinesen, die hare manufactuyre buytenslants moeten slyten, te meerder gedwongen worden t' onswaerts na Sangora, Patane, Jhoor oft Bantam te gaen. Noch isser een zaecke van geen minder consideratie ende gewichte dan beyde voorsz. aengeroerde omme onse Indische negocie te mainteneren ende accrissenteren. Sijn wij tegen de Spaense croone diffensive ende offensive oorloge voerende, ende, dewyle sulcx moeten doen, soo achte gansch ongerijmpt, dat ons geheelijcken aen een plaetse amuseren ende de vyanden den cours in 't velt ende ter straete cederen. Maer zoude beter achten, dat de Molucques diffensivelijcken tegens die van Manilha worden versien, ende dat men alsdan met 't resterende macht Mallacca bevonden, de straet van Sincapura besetteden, ende de Portugesen den orientaelschen handel alsoo benamen, ende van de Spaignaerden separeerden. Al ware het, dat op Mallacca nyet en souden connen doen, gelijck men my tegen mach worpen, ende dat met fortsen op der vyanden forten in de Molucques meerder hope is, soo is daerteghen considerabel 't gene van eenige gesustineert wort, als te weten, dat ons den oorloghe ende de verdeylinge der Molucques onder de Spaignaerden ende ons voor ons beter sy, dan de geheele besittinge ende eenen vrede, omme in geen oorloge tegen de lantsaeten te geraecken ende de negotie alleene te behouden welcke ons anders (seggen sy) door d' Engelsen, Clingen, Chinesen ende Javanen soude werden benomen. Maer voornemelijcken, segge ick daertegen, dewyle den geheelen inlantschen handel bestaet in 't vervoeren ende vertieren der cleeden van de custe van Choromandel ende Suratte off Gouseratten over de geheele oost-indische quartieren ende wederomme der speceryen, sandelhout ende Chinese waren van hier na voorsz. custe ende Gouseratta, als oock, dat de specerye met de cleeden tot een geringen pryse connen becomen, ende dat de Portugesen door de groote menichte van cleeden, die jaerlijcx door de strate Mallacca zijn brengende, ons desen handel zijn bedervende, ende de cladde overal in de cleeden brengen; wat connen wy meer uytrichten zonder neutrale landen minst te offenceren dan de occuperinge van desen geheelen handel te gelijck! Ick achte, dat se U. E. zoude geworden, indien eenen sekeren tijt lanck, gelijck in de Molucques wort gedaen, in de straet van Sincapura ontrent Mallacca eenen goeden macht waren houdende. Het is bycans ongeloofelijck, welcken groote menichte van cleeden jaerlijcx in d' Indische quartieren vertiert connen worden, ende vertiert worden. De Custe behoorlijcken te syner tijt van cappitael versiende, soo achte datte avance van die negotie (ick late den Chinesen handel staen) wel een goet deel van de lasten der voorsz. vlote soude connen

dragen. Door de brieven van S[r]. Steven Cotteels, oppercoopman in Amboina, sullen de heeren verstaen, hoe den handel der cleeden aldaer geheel te nyet loopt door de menichte der Portugese goederen, die aldaer brenghen de Javanen ende Clingen onder pretext off haer eygen waer. Beter ende met meerder recht can hierinne door voorsz. vlote mede versien worden dan off men de joncken van Ambona weerde, want het verschilt grootelijcx datt men den geheelen boom affhouwe ofte eenige tacken daervan. My dunct dat in dese saecke geen ander swaricheyt altoos en zy dan de voorgemelde ondercruypinge der Engelsen alleene. Want het is aensienelijck, als de cleeden overal weder in reputatie brengen, dat U. E. d' oncosten ende den arbeyt sullen laten doen, ende trachten de vruchten van dien te plucken, dewyle hun noch den wech, noch den inganck in U. E. hoff, noch het plucken der vruchten van U. E. plantinghe selffs en dorven verbieden. Dewyle de Portugesen alle haer cleeden van Melapor off S[t]. Thome ende omliggende vlecken sijn becomende, soo en soude per avontuyre mede nyet quaet sijn (vermits, na men zeyt, dese plaetse nyet seer sterck en is), dat onderstonden dezelvige te veroveren. Doch alsoo de custe van Choromandel seer vlack is, ende aldaer geen groote schepen connen gebruycken, soo soude het mogelijck moyelijcker vallen dan men meynt.

Tot besturinge, administreringe ende voldoeninge van de generale Indische negocie is hoochnoodich, dat voornemelijcken het comptoir van Bantam, 'twelck U.E. op alderhoochste ben recommanderende, ende de custe van Coromandel wel ende beter met ervarene, civile, discrete luyden worde versien ende beset, dan tot noch toe zijn geweest. De heeren (onder correctie geseyt) en behoorden geen gagie altoos aen te sien, want de winst, die met de nauwe bedinginghe doen, elk hondertvoudich verlies is, gelijck alhier sien ende lichtelijck zoude connen betoonen. Tot voldoeninge van de inlantsche negotie dient het capitael alhier vry wat versterckt te worden. Ick achte, dat tegenwoordelycken wel 700.000 realen in contant van noode soude hebben, omme alle de plaetsen behoorlijcken te versien ende de negocie te voldoen. Als Indien aldus versien zullen hebben, soo dienen de heeren zooveel contanten na Indien te senden als bedragen mogen 't retour van speceryen, rouwe zyde ende andere Chinese waren, cattoene lijnwaten ende indigo, d' welck jaerlijcx na 't patria gelieven gesonden te hebben, opdat het capitael van Indien nyet vermindert worde. Na onsen overslach soo souden jaerlijcx tot incoop van Chinese waren, speceryen, indigo, ende cleeden voor 't vaderlant dienstich (boven voorgemelde somme van 700.000 realen, die tegenwoordelijck tot fournieringhe van de inlantsche negocie ontbreeckt) omtrent 1.200.000 realen van doen hebben; doch na 't capitael, dat de heeren jaarlijcx zenden, sal hun, vertrouwe ick, goet retour geworden. By desen gaet een memorie van diverse waren, die hooch-

noodich van doene hebben. De heeren gelieven deselve te laten examineren, ende ons, soo 't nyet gedaen en is, daervan te versien.

Aengaende de generale bestieringe, soo ten oorloge, negotie als politicque regieringe, daer dient in alle manieren gemaect een sterckte als mede eenen nieuwe colonie van alle ambachten, ende gehouden geplant tot preservatie van 't hooftcapitael eenen generalen rende-vous ende residentie van den E. heer gouverneur-generael, opdat van daer alles ten rechten mach werden gedirigeert. Ick en soude om diverse redenen nyet goet achten, dat hem zijn E. onthiele in de Molucques, Amboina off Banda. My dunct, onder correctie geseyt, dat daertoe geen gelegener plaetse sy, als de comodieuste (gelijck vooren geseyt hebbe) omtrent dese straet Sunda gelegen, want hier alle de schepen moeten comen ende wederomme affvaren. Van hier can oock in alles gedisponneert werden, hetwelcke op geen ander plaetse alsoo can geschieden. Maer U.E. dient den E. gouverneur-generael van alsulcke stoffe te versien, dat onder de raden by hem kennisse van alle faculteyten sy, ende daerenboven noch alsulcke capable persoonen, die capabel mogen wesen omme Syne E. ende raets arresten, ordonnantie ende wille te executteren, opdat den E. gouverneur-generael nyet genootsaeckt worde, selfs in persoone te gaen off de raden van Indien hier en daer te verdeylen, want soo lange sulcx geschieden moet en sal 't nyet ordentelijcken toegaen. Het schijnt wel, dat het voor de hant proffijt sy, als een man veele officien bedient, maer in dese importante saken, die hier voorvallen, achte ick, dat grootelijcx overstier is. Nae de grootheyt van den staet, moeten daer officieren ende de ampten verdeylt sijn. Omme voor die prolixiteyt te schouwen, soo en sullen nyet voorder van de generalite handelen, maer wederomme keeren ter particuliere occureringhe.

21. Varia. Voor de 6 ysere gotelingen verleden jaer (in somma van 12 stucken) van d' Engelsen gecocht, ende den pangoran off coninck van Bantam door geweldigen drang weder vercocht, hebben wy van ditto pangoran ontfangen contante betalinge van die, namelijcken 1800 realen, dat is a 10 realen het picol, alsoo 18.000 picol waren wegende. Voorsz. pangoran heeft ons eerst doen vragen, off van ditto stucken van d' Engelsen tot alsulcken pryse hadden gecocht, want seyde hy, ick en wil nyet meer dan ghy betalen, ende soo ick kan verstaen dat ghyluyden de stucken minder coopt ende betaelt, ick sal U 't gelt dobbel doen restitueren. Hierop hebben geantwoort, alsdat door U. E. aen den Engelse compagnie in Engelant 17 stucken diergelijcke wederomme souden werden gerestitueert; soo 't hem beliefde, hy mocht ons mede diergelycke stucken leveren off die ten pryse voorsz. betalen. Derhalve, soo 't nyet geschiet en is, sal nyet quaet zijn, U. E. voorsz. stucken wederom in Londen doet leveren ende met geen gelt betalen, opdat d' Engelsen alhier aen den pangoran

nyet mogen segghen, dat wy hem meer dan den gecochten pryse hebben doen betalen, ende in geen moeyten geraecken.

In 't jacht *'t Hardt* hebben wy gescheept 5500 sacken geharpte peper ende 108 potten geconfyten gember. U. E. sal volgens cognoissement alles wel geconditioneert ontfangen, ende ons als per factuyr daervoorens crediteren ter somme van *f* 23.982 — 6 — 12. Den schipper van *'t Hart* seyt, dat nyet meer dan van 104 potten gember is wetende, ende my wort van den onsen verclaert, dat 108 hebben gelevert ende aen boort gebracht. U. E. gelieve op de bevindinge te letten. Onder ditto gember zijn 10 potten N. O., die alhier tot Bantam tot een proeve hebbe doen confyten, daervan noch ontrent 25 potten sullen zenden; de bevallinge gelieve de heeren te advyseren. D'andere is Chinese gember, maer zeer slecht. Hier en is geen anderen geweest ende en sullen geen meer alsulcke senden tot naerderen advyse.

22. Aankomst van Reynst. Mijn heeren, dus verde geschreven hebbende, terwyle geresolveert was dat het jacht *'t Hardt* (geladen sijnde) tot primo November souden ophouden na de compste van den E. gouverneur-generael Reynst, soo sijn alhier ondertusschen gearriveert dese navolgende schepen, te weten, op den 30en Octobris 't jacht den *Groenen Leeuw*, comende van Jhoor met den persoon van Adriaen van der Dussen, die aen ditto coninck in ambassate was gesonden. Op den 31en ditto 't schip *Der Goes*, comende van de custe Coromandel met missive van dato den 16 Augusti. Item 't jacht de *Sterre*, comende van Atchijn ende 't jacht den *Eolus*, comende uyt het vaderlant, welck lange voor verlooren hadden gehouden.

Op den 4en Novembris de schepen *Amsterdam*, *Mauritius* en *Hollandia* metten E. heer gouverneur-generael Gerardt Reynst ende den admirael Verhagen, van alle welcker compste seer verblijt sijn geweest. De Heere sy daervan hoochlijcken gelooft.

Van Jhoor hebben verstaen, hoe dat den coninck den E. heer generael is ontbiedende zijn geheelen lant ende alle eylanden, omme daerop te moghen bouwen alsulcken casteel, als Sijn E. zelfs gelieft, 't sy op 't eylandt Carimon, off in 't incomen van de riviere, ofte elders. Ditto coninck versoect mede, alsdat den E. heer generael Mallacca attacquere, seggende, dat van den coninck van Atchijn ende hem op ditto stadt alle effort sal worden gedaen. Van de contante penningen, coopmanschappen ende andersints, tot Jhoor in den oorloge gebleven, wort geseyt, dat alles door d' Atchijnders is gespilleert, ende daervan nyet hebben te verwachten. Omme ditto coninck in vrientschap ende hope te mainteneren, soo zijn aldaer op sijn versoeck eenige assistenten gelaten, alsoo den coopman Jan Gommerssen op sijn arrivement overleden is.

Van Atchijn hebben ontfangen 76 packen cleeden ende verstaen, alsdat

ditto coninck sich prepareert omme Mallacca te belegeren, daertoe tot assistentie 4 a 5 schepen is versoeckende.

Van de custe van Choromandel hebben ontfangen 386 packen ende cassen indigo ende 404 packen cleeden, bedragende *f* 40.061 — 3, voor dees Indische quartieren, hetwelcke een seer cleenen retour is, maer dewyle U.E. nyet dan een cleyn capitael is fournierende, soo en connen oock geen grooten retour verwachten. De saecken, Gode sy loff, souden aldaer in eenen seer goeden standt sijn, waren de plaetsen met ervarene coopluyden ende een goet capitael versien. Maer, dewyle nyet en sijn, soo sal Pieter Willemssen of d'Engelsen van 't schip de *Globe* omtrent 5 a 600 balen indigo becomen, welcke den onsen anders geheelijcken in handen souden gecregen hebben. Soo den Directeur van Berchem geen credit hadde gehadt ende geen gelt opgenomen, wy en souden nyet een pack indigo becomen hebben. Het is ut supra een seer cleenen retour, welck van de Custe hebben gecregen, maer dewyle tegenwoordelijck geen gelt altoos en hebben om derwaerts te mogen senden, zoo sullen toecomende jaer noch min te verwachten hebben, vermits de coopmanschappen, die derwaerts sende, soo haest van der hant nyet en willen, ende indien oock wat lange aldus gedisprovideert blyven, soo sal de geheele negocie in bordel ende te nyet gaen.

Den *Eolus* heeft nu 18 maenden op zijn uytreys geweest ende 45 mannen verlooren, gelijck de heeren per medegaende rolle connen sien. Sy hebben aen El rio de la Goa ververscht, veel tegenspoets gehadt ende in zee seer lange in stilte gedreven. Off onervarentheyt yets geholpen heeft, can U. E. selffs considereren. Over de compste van den E. heer gouverneur-generael Gerardt Reynst met voorgemelde drye schepen, welcke met groote devotie zeer lange hebben verwacht, sijn seer verblijt geweest. Het is een lust de schepen ende 't volck aen te sien, maer ick bedroeve my, dat 3 soo heerlijcken schepen met eenen gouverneur-generael, die soo wel ter negocie als oock geequipeert is, nyet meer dan 6 kisten gelt mede sijn brengende.

Men soude bycans seggen, dat de heeren selfs aldus doende haren welstant ende progres willens off onwetens sijn verminderende, want daer en comen bycans geen schepen, of daer gebreeckt altoos yets, 't sy ervarene luyden, timmerluyden ende andere hantwerckers, soldaten, bootgesellen, amonitie van oorloge, viveres, scheepsprovisie ofte gelt. Hoe ditto E. heer generael binnen Madagascar door is geseylt ende wat gerescontreert hebben, sullen de heeren per sijn E. missive verstaen.

De schepen de *Geunieerde Provincien* ende *Gelderlant* sijn tegenwoordelijck volladen met nagelen, peper, een goede partye porceleynen ende andersints. *Banda* ende *Delft*, hopen wy, sullen binnen een maent met diergelijcke waren mede geladen wesen, gelijck oock het schip *Rotterdam*, welck dagelijcx

met een cargasoen van Patane sijn verwachtende. Met dese vijff schepen sullen de heeren een heerlijcke retour te verwachten hebben. Godt geve, dat se in salvo in 't vaderslant mogen arriveren.

De medegaende balance van 't generael boeck sullen de heeren wel een weynich discorderende [bevinden] met hetgene vooren hebben geseyt den staet bedraecht, ende dat ter cause ditto staet getrocken is uyt een ander balance, die ontrent een maent voor medegaende getrocken hadden. Oock sullen de heeren bewindhebberen sien, dat in de casse van Hendrick Colijn zaliger (alhier oppercoopman geweest ende in April verleden overleden), te cort compt *f* 2028 — 3 — 8. Ick achte, dat yevers in geabuseert is, off dito Colijn eenige ongelden vergeten heeft te boeck te stellen, want in zijn siecte by provisie veele op claddekens hadde geschreven; wy sullen daervan met eerste gelegentheyt naerder ondersoeckinge doen. Ick houde voor seker, dat ditto casse by voorsz. Colijn nyet vermindert is. 't En is van hem oock nyet verteert noch gegasteert, want is een eerlijck, suynich ende soberen jongen geweest. Dit diene U. E. per advijs. — Van de Custe ende Atchijn hebben wy nu de boecken ende rekeningen ontfangen. Deselve sullen metten eersten in de generale boecken gedragen worden, in voegen dat U. E. met de naestvolgende schepen den geheelen staet perfect sal geworden.

Tot een monster senden U. E. per voorsz. *Hardt* $1\frac{1}{16}$ ℔ angui draconi, costende *f* 1 — 3 — 8. In Succadana connen daervan jaerlijcx becomen ontrent 20 picol China. De bevallinghe gelieven de heeren te advyseeren.

Hiermede, ersame, wyse, voorsienige, zeer discrete heeren, sullen na hartelijcke groetenisse desen eyndigen. Godt geve U. E. alles goets.

Actum in 't comptoir tot Bantam, den 10[en] Novembris 1614.

U. E. dienstwillige
JAN PIETERSZ. COEN.

4. — 10 NOV. 1614. — B 60.

(PER *'T HART*[1]).

1. Aangekomen schepen.

Op den 4en January lestleden zijn alhier gearriveert de schepen *Hoorn*, den *Witten Valck* ende den *Arent*. Wy hebben daermede ontfangen twee van U.E. missiven, van dato den 17 ende 18en December 1612, den eenen gedirigeert aen zaliger Mateo Cotteels ende den anderen aen ons, waerop desen tot antwoorde sal dienen.

Door den onsen van dato primo January lestleden gesonden met de schepen den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer*, hopen wy, sal U.E. verstaen hebben onsen arrivement in Indien, den stant te dier tijt van de Indische saecken, ende wat ons in Amboina, de Molucques ende weder herwaert keeren bejegent is. Tegenwoordelijck sijn mede largo aen de generale Compagnie schryvende den presenten staet ende wat 'tsedert voorsz. tijt gepasseert is, op hope dat de heeren ten minsten in eenige van d'aengevoerde saecken dienst soude geschieden, hetwelcke geerne sullen hooren. Ick soude geerne aen U.E., gelijck mede aen alle andere cameren, eenen van ditto inhoude senden. Maer 'ten heeft door gebreck van schryvers ende pampier, gelijck mede overvloet van dagelijckse occupatie, nyet connen geschieden, doch sullen 't met de naeste schepen doen.

'tSedert de geadvyseerde schepen sijn alhier uyt het vaderslant gearriveert dese navolgende, namentlycken, op den .... 'tschip *Middelburch* metten commandeur Caspar van Surck.

Op den 5en Mayo 'tschip *Delft*.

Op den 1en July 'tjacht 't *Hardt*, welck in February lestleden herwaert met advysen gedepescheert is.

Op den 16en ditto 'tschip den *Neptunes*.

Op den 1en November 'tschip den *Eolus*.

Op den 4en ditto de schepen *Amsterdam*, *Mauritius* ende *Hollandia* metten E. heer gouverneur-generael Geerardt Reynst. Voorsz. jachten den *Neptunes* ende den *Eolus* sijn 16 ende 18 maenden op haren uytreyse geweest. De schepen van den E. heer gouverneur-generael Reynst omtrent 16 maenden. De schepen *Hoorn*, den *Valck* ende *Arent*, gelijck voor desen geadviseert hebbe, omtrent 11 maenden, hebbende alhier veel volcx verloren, ende 'tjacht 't *Hardt* is binnen de 6 maenden aengecomen, hetwelcke een seer groote differentie is,

---

1) Deze brief is niet aan de generale Compagnie gericht, doch aan de kamer Amsterdam in het bijzonder.

ende eensdeels gecauseert wort, dat by de heeren de schepen soo laet op 't voorjaer ende met onervaren volck werden uytgesonden. Het *Hardt* heeft hem, van de Caep seylende, geheel suydelijck gehouden, ende d'andere sijn noordelijcker omtrent de linie in stilte ende door contrarie mouson geloopen. Den besten tijt, omme de schepen uyt het vaderslant te senden, omme spoedich in Indien te geraecken, is in November ende December.

2. Stand van Indië. Toucherende den Indischen stant. De saken sijn overal (Gode sy loff) in eenen seer goeden staet. Hadden wy maer gelt! Den oorloge aengaende, daer is sedert onsen lesten in de Molucques noch elders ten wedersyden nyet besunders gepasseert, dan dat het jacht den *Arent* door een galeye, een fregat ende 9 coorecorren seer heftich geassalteert is. Maer alsoo ditto jacht van hier was gesonden met de compagnie van den capiteyn Jerominus van Beverinck, die U.E. par 'tschip *Hoorn* herwaerts gesonden heeft, soo sijn van hun alsoo gerescontreert, dat het den vyant wel sal gedencken, want meest haer nieuw secours hen afgeslagen is. 'tEn scheelde oock nyet veel, off de galeye soude in den loop gebleven hebben.

De Spaignaerden hebben in de Manilhas gereet een zeer stercke armade omme den onsen in de Molucques t'assalteren. Sy waren daerby een Portugese armade verwachtende, maer alsoo nyet gecomen en is en zelffs genoech te doen hebben, soo en heeft Don Juan de Silva, alsoo tot haerder resistentie 12 goede schepen in de Molucques waren houdende, nyet durven uytcomen. Ondertusschen den vyant van dese schepen verwacht is, soo sijn de forten in de Molucques heerlijcken gefortificeert. Den vyant heeft den zynen mede alsoo verbetert, dat aldaer ten wedersyden d'een den anderen nyet lichtelijck sal vermeesteren. Maer daer sijn voor ons 3 verscheyden ander saecken van seer groote importantie ende consequentie, die, na ick hope, wel sullen connen verrichten, streckende alle tot incorporeringe van de heele indische negocie, nederlaghe ende totale ruyne van onsen vyant, als namentlycken de besettinge van de strate Sincapura ende Mallacca, besettinge van de baya ofte stadt Manilha ende de versekeringe van Amboina ende Banda. Een van dese drye saecken connen, na wy hopen, met den tegenwoordigen macht verricht werden. Den tijt sal leeren, wat Godt sal gelieven te geven. Hetgene ons bekent is, hebben wy (na schuldigen plicht) den nieuwen heer gouverneur-generael Reynst volcomentlijcken voorgedragen, gelijck seer breet aen de generale Compaignie sijn schryvende, daeraen wy ons refereren.

3. Handel. Aengaende de generale negocie. Den generaelen staet hebben wy meest by den anderen gebracht, gelijck de heeren per medegaende copie van onsen journael connen sien, ende gaet by desen een exstract van 't gene deselve

beloopt, namentlijck *f* 4.353.521 — 3 — 2. Nochtans sullen de heeren verstaen, dat tegenwoordelijck over geheel Indien van contanten ontbloot sijn. Nu de negotie in zynen principaelsten fleur begint te geraecken, is te beduchten, dat door gebreck van gelt wederomme te nyet sal gaen. Ick en weet nyet, wat de heeren aengegaen heeft mette schepen van den commandeur van Surck ende den E. heer gouverneur-generael Reynst soo weynich capitael in Indien te senden. Wat zydewaren connen hier met een cleen gelt coopen! De heeren zijn om eenen rijcken retour schryvende; rijcke retouren soude U. E. wel connen gewerden, als het capitael in retour naer 't patria sonden ende Indien wilden verlaten. Maer hoe can sulcx geschieden, dewyle de heeren Mayores geen capitael en senden, de forten moeten onderhouden ende soo rijcken inlantschen handel dryven tot sustentement van de groote oncosten, die de Compaignie zijn dragende.

Tot voldoeninghe van den inlantschen handel dient het capitael wel 700.000 realen versterct te worden. Willen de heeren rijcke retouren hebben, soo sal 't haer gelieven daerenboven jaerlijcx herwaerts te senden 1.200.000 realen in contant, dan sal 't haer geworden. Na de capitalen die U. E. jaerlijcx sent, het sy dan veel oft weinich, sullen de heeren retouren becomen; rouwe syde, goede gewrochte syde, lakenen ende andere Chinese waren connen om gelt uyt China genoech becomen. Tegenwoordelijck zijn wy besich omme de schepen per costi aff te laden, ende sullen de heeren toecomende somer te verwachten hebben navolgende schepen, te weten: de *Geunieerde Provincien*, *Gelderlandt*, *Banda*, *Delft* ende *Rotterdam*. Ick hope, dat de 4 eerste in 't begin van December sullen connen vertrecken. *Rotterdam* sijn noch van Patane verwachtende. Ware het schip *Oraigne* bequaem geweest, het soude mede wel geladen overgegaen hebben, daer nu ter contrarie tot Jaccattra gesleten wordt.

Met ditto schepen zullen de heeren te verwachten hebben ontrent 900.000 ℔ goede, schoone geroffelnagelen, ontrent 30.000 sacken peper, 380 bhalen indigo, aen porceleyn ontrent 25.000 realen incoops, een partye sydewaren ende andersints, maer geen foelye, noch noten. Ick hope, in 't Godt gelieft, dat haer cargassoen U. E. sal opbrengen 50 a 60 tonnen schats, off 5 a 6 millioenen guldens. Godt geve dat U. E. alles mach geworden.

De schepen *Hoorn* ende *Nieuw Zeelandia* zijn verleden jaer (door ick en weet nyet wat vertreck) soo laet ontrent het suydelycke eynt van Chelebes gecomen, dat hun aldaer contrarie mouson bejegende ende genootsaeckt werden benoorden Chelebes te loopen, in voegen dat in July verleden, doen de laetste schepen uytte Molucques vertrocken, aldaer noch niet en waren gearriveert. Doch van Maccassar hebben tydinge, alsdat in July verleden benoorden Celebes gesien zijn, soodat wy hopen in de Molucques wel sullen zijn gearriveert. De schepen zijn met rijs ende andere provisie geladen, ende heb-

ben wy daerinne van Jaccattra geseheept een seer groote ende schoone partye cattoene cleeden, daermede de Molucques heerlijck versien sullen wesen. In 't tegenwoordighe jacht 't *Hardt* hebben wy gescheept 5500 sacken geharpte peper ende 108 potten geconfyten gember. U. E. sullen volgens medegaende cognoissement 't alles wel geconditioneert ontfangen ende ons daervooren gelieven te crediteren conforme medegaende facturyre ter sommen van *f* 23.982 — 6 — 12. Den schipper van 't *Hardt* seyt, dat nyet meer dan van 104 potten is wetende, ende my wort van den onsen verclaert, dat 108 hebben gelevert ende aen boort gebracht. U. E. gelieve op de bevindinge te letten. Onder ditto gember zijn 10 potten N. O. die alhier tot Bantam tot een proeve hebbe doen confyten, daervan noch ontrent 25 potten zullen zenden. De bevallinghe gelieven de heeren te advyseren. D'andere is Chinese gember, maer is seer slecht. Hier en is geenen anderen geweest, ende sullen geen meer alsulcken zenden tot naerder advyse. Wy sijn met ditto *Hardt* tot een monster zendende, wegende 1 ℔ 11 once angui draconi costende *f* 1 — 3 — 8. De bevallinghe gelieven de heeren t' advyseren.

Hiermede eersame, wyse, voorsienige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve de heeren na hertelijcke groetenisse alles goets. Actum in 't comptoir Bantam den 10en November 1614.

U. E. dienstwillige
JAN PIETERSZ. COEN.

5. — 27 DEC. 1614. — B 184.

(PER *BANDA*.)

Dese twee medegaende (daervan den inhout confirmeren) sijn copyen van onsen laesten aen U. E. geschreven ende gesonden per 't jacht d' adviso, 't *Hardt* genaempt, van hier gedepescheert op dato den 10en Novembris, nadat eyntlijcken d' E. heer gouverneur generael Gerrit Reynst gearriveert was met de schepen *Amsterdam*, *Mauritius* ende *Hollandia*. In ditto jacht hebben wy gescheept 5500 sacken peper ende eenige potten geconfyten gember, daervooren U. E., soo 't nyet gedaen en is, de generale rekeninge van Indien sal gelieven te crediteren conforme de gesonden factuyra ter sommen van *f* 23.983 — 10 — 4. Den ontfanck ende de bevindinghe sullen geerne hooren.

1. Klacht over onvoldoende voorziening. Ick achte, dat de heeren seer wel sullen doen, soo sy van daer omme de 3 a 4 maenden gelijcke jacht herwaerts aen depescheren, mits geloove gevende, off ten minsten alsdan ter herten nemende, d' advysen, die van dese quartieren sullen becomen, ende ons daermede seyndende secours van contant, sooveel provisie voor de schepen in 't lant sijnde, ende viveres voor de forten, als ditto jachten connen voeren. Dit doende, soo sullen de heeren wel doen, maer anders nyet. Want hadde U. E. alleene met ditto jacht capitael tot syne ladinge gesonden, het schip *Rotterdam* soude met dese vlote mede gedepescheert connen hebben, welck nu nyet en geschiet, ter cause van 't gene door voorgemelde jacht verachtert sijn.

Na U. E. voorgaende schryven, soo scheen het, dat met de compste van d' E. heer generael Reynst Indien van alles volcomelijcken versien soude worden. Men heeft daerna oock soo zeere gehaeckt, als een visch na 't water, vermits extraordinarie vlooten ende schepen, off groote persoonages na de werelt gemeynelijck extraordinari geprovideert ende versien worden. Maer U. E. doet recht contrarie ende in voegen dat alle, gelijck wy, hun in hare meyninge bedrogen zullen vinden. Mijn heeren, alhoewel na natuyrlijcke swackheyt U dienaren verdrietich valt, dat door U. E. mancquement de saken nyet wel en gaen, ende de Compagnie alsulcken dienst niet mogen doen, als wel wenschen, soo is 't nochtans voor hun een cleene saecke, dat door U. E. met missiven ende woorden gepayt worden, maer de schade, die de generale Compaignie geschiet, is uyttermate ende ongelooflijcke groot. Per experientie behoorden de heeren wel bekent te wesen, dat in Indien den handel gedreven ende ge-

mainteneert moet worden onder beschuttinge ende faveur van U eygene wapenen, ende dat de wapenen gevoert moeten werden van de proffyten, die met den handel zijn genietende, in voegen dat den handel sonder d' oorloge, noch d' oorloge sonder den handel nyet gemainteneert connen werden. Nu dit aldus sijnde, waertoe tendeert dan, dat d' eerste gouverneur-generael, d' E. heer Pieter Bot, ongewapent ende nu de 2^en^ generael, d' E. heer Geerart Reynst, sonder gelt wort uytgesonden? Men zoude bycans seggen (onder U. E. correctie geseyt) dat, naer alsulcken doene, na de generale Nederlantsche ruyne getracht wort. Gelijck dese redenen geen goede connen hinderen, alsoo sal 't U. E. gelieven hun dit nyet te belgen; want wy alhier nyet en weten, waermede de heeren excuseren sullen, vermits de faulte al te groot ende menichvuldich zijn. Hier geschieden oock weynighe abuysen, off men sal bevinden, als de saecken diep ingesien worden, U. E. daervan oorsaecke sijn. Het schijnt eenen droom te wesen, dat men met soo geweldige heerlijcke schepen, als zijn de schepen *Amsterdam*, *Mauritius* ende *Hollandia*, nyet meer capitael dan 48.000 realen na Indien en sent, noch geen andere provisie voor de forten ende schepen dan sy hebben gebracht, daer men tot affladinghe van een jacht, eenige goede retouren schepende, wel 48.000 realen van doene heeft. In plaetse dat d' E. heer generael Reynst dese schepen, die nu per costi gaen, een weynich soude secunderen, soo is bycans van noode geweest, dat se sijn E. selfs van verscheyde nootelijckheden versagen.

Mijn heeren, indien U. E. hun voor lieten staen, dat in Indien een groot capitael waren hebbende, soo segge daerop, dat daertegen geconsidereert mosten hebben, watter jaerlijcx behoeft tot soo een rijcken retour als ontbiedende sijn, tot betalinge der soldaten ende fourniment van soo een overtreffelijcke inlantschen handel, als hier voornemen te doen, maer noch nyet gedaen hebben. Behalvens fourniment van wat noodich is tot soo groote rijcke retouren, als de heeren jaerlijcx begeeren, behoorde het capitael in Indien omtrent 700.000 realen stercker te wesen, dan 't nu off oyt geweest is.

Het capitael aldus versterct sijnde, soo connen (achten wy) met de vruchten van 't selvige onderhouden alle de forten, comptoiren, schepen ende plaetsen, ende oock betaelt worden alle de soldaten ende garnisoenen, die de heeren in Indien sijn hebbende. Hierenboven sullen ons jaerlijcx gelieven te versien tot jaerlijckse retouren voor 't patria van 1.200.000 realen, off sooveele als incoops mogen bedragen de speceryen, indigo, ende cleeden van de Custe, syde ende andere Chinese waren, die jaerlijcx van Indien naer 't patria begeeren gesonden te hebben, opdat het capitael nyet vermindert, ende de lasten van den oorloghe de Compagnie nyet te swaer en vallen.

Heeft het de heeren selffs aen capitael gebroocken, soo sal U. E. gelieven van ons aen te nemen, dat herwaerts aen na haren middel worde gesonden

alsulcken capitael tot den handel, ende tot den oorloghe alsulcken equipagie, dat d' eene met den anderen gemainteneert ende gecontrabalanceert mach worden, want, anders doende, sal 't U zelven bederven. Redenen en bewijs hiervan sal ick voor dees tijt naerlaten, om nyet prolix te sijn.

Hadden wy voorleden jaer capitael na de Cust mogen zenden, soo soud U. E. nu in plaetse van 380 packen indigo, 1000 packen becomen hebben ende toecomende jaer noch mede, vermits den indigo zeer aengeplant is. Dit jaer hebben d' Engelsen de meeste paert becomen ende is te beduchten, dat alles toecomende jaer sullen crygen, off soo 't haer mede aen capitael gebreect, dat d' inwoonderen 't planten van den indigo wederomme sullen verlaten, alsoo onse reputatie ende 't credit aldaer alreede verlooren, off ten minsten zeer vercleent is.

Ingevalle voor de compste der Chinese joncken, die hier tot Bantam in 't laeste van February ende Martius toecomende sullen arriveren, geen groot capitael in contant uyt het patria becomen, soo sal 't hier oock met den Chinesen handel gedaen wesen, gelijck in Patana eens gebeurt is ende toecomende jaer wederomme geschieden sal, want aldaer seer qualijck versien zijn. Doch het is hier noch erger, want sullen voor den tol van den peper, die aen den coninck schuldich zijn, omtrent 30.000 realen te cort comen. Dit jaer sal hier, soo ick wel geinformeert ben, een seer heerlijck cargasoen uyt China comen, ende na apparentie soude van jaer tot jaer noch veel meer augmenteren. Maer compt het nu aen contante te gebreecken, soo en wete nyet off wederomme in seven jaren de negocie in alsulcken staet off sleur sal worden gebracht, als nu d' apparentie was.

Ick zoude verleden jaer breeder om cappitael geschreven hebben, maer ben door U. E. missiven geabuseert geweest, alsoo de heeren advyseeren, dat op den herfst, na het vertreck van d' E. heer generael Reynst, een andere vlote wel versien soude volgen, ende in 't voorjaer daernae noch eenen anderen, ende daer en is nyet dan 't jacht 't *Hart* naergecomen, ende dat noch sonder eenich gelt off yets anders te brengen. Toch staet te beduchten, dat door 't gebreck van gelt d' Engelsen handel ende voet in de landen Amboina sullen becomen, welck anders wel voorgecomen soud werden. Daer sijn twee jachten na Amboina gesonden, omme sooveele te contramineren als na de middel, die zijn hebbende, met recht can geschieden. D' E. heer generael is met de vlote mede na Amboina ende Banda vertrocken, omme d' Engelsen te prevenieren. Maer dewyle daer geen gelt en is, ende vermoede, dat den tijt ende stant nyet toe en sal laten ander expedient te gebruycken, soo en wete nyet, wat aldaer sullen connen verichten. D'Engelsen sijn van meyninge met elk jacht ende schaloupe derwaerts te gaen, alsoock met eenige van de nieuwe schepen die verwachtende sijn. U. E. mach vastelijcken gelooven, soo sy voet

in Amboina becomen, dat de generale Nederlantsche Compaignie de helft van haren Indischen staet off handel verlooren sullen hebben. Dat is te verstaen, wel sooveele ende nyet min, dan off de Molucques geheelijck van de Spaense croone ware geocupeert. Wy hebben d' E. heer generael Reynst van de saecke geinformeert, voor sooveele in ons was, ende de besorginge van dien behoorlijcken gerecommandeert.

De contanten sullen nu in de Molucques mede voort sijn, ende wy en connen hun nyet meer dan Amboina, Banda, noch de Custe versien. Om 't cort te maken, soo sullen de heeren mits desen gelieven te verstaen, dat geheel Indien van gelt onversien is, ja, veel plaetsen alsoo, dat nyet machtich en sijn de dagelijckse oncosten te fournieren. De heeren sullen verstaen, dat geen plaetsen in Indien ('ten ware Japon) sonder contant gelt behoorlijck versien sijn, al waren sy oock versien van een thienvoudich cargasoen in coopmanschappen; dat meer is, daer sijn veel plaetsen, die, hoe sy te meer van coopmanschappen versien sijn, hoe het slimmer is, geen gelt daer benevens hebbende, want in geheel Indien en can nyet meer dan dagelijcxse slijt vertiert worden, welck oorsake is van 't extraordinarie rysen ende daelen der coopmanschappen, vermits nieuwers geen groote noch rijcke hasardeuse cooplieden gevonden en worden, als men in Europa siet, die tegelijck macht ende recht hebben omme een treffelijcke partye op te coopen ende ter slyte te reserveren, 't en ware dat men sulcx aen de Chinesen op credit wilde geven. Derhalven willen de heeren wel doen, soo sal 't U.E. gelieven ons van contant ende andersints te versien, conforme medegaende memorie, daervan eenen per 't *Hart* hebben gesonden.

2. Coromandel. Verleden jaer hadden geordonneert aen den directeur van Berchem, dat hy te lande volck na Suratte souden zeynden, omme de restanten van David van Deynsen; ditto van Berchem antwoort ons daerop, dat sulcx wel conde geschieden, maer 'tselve heeft moeten naerlaten, doordien geen gelt tot d'oncosten op de reyse conde fournieren.

By desen gaet eenen brieff uyt Goa, geschreven door de coopluyden, die van den coninck van Atchijn in 'tveroveren van Jhoor onder 't getal van 22 persoonen gevangen sijn, als voor desen geadvyseert hebben. Den directeur van Berchem heeft hun van de Custe met 300 realen gesecondeert, alsoo nae haer schryven in groote miserie onderhouden worden.

3. Patani. Op den 2en November is van Patana alhier gearriveert het schip *Rotterdamme*, medebrengende een partye syde ende benguyn, daervan den incoop ontrent *f* 42.000 bedraecht, maer geen peper altoos, vermits aldaer nyet te becomen en was. Van de rouwe syde hebben wy 15 cassen na de Custe gesonden. Per

'tschip *Out Zeelandia* is van Patana na Japon gescheept volgens onse ordre een partye syde met eenige andere goederen tot ontrent de waerdye van ƒ 40.000. Dit is alles welcke de Chinesen voorgaende jaer in Patana hebben gebracht, nyettegenstaende metten onsen grooteren partye gecontracteert hadden. Maer is vermits het jaer te vooren vernomen hadden, datter by de casse nyet ten besten en was, ende veel jaren na den andere gelt van de coninginne mosten leenen, soodat den onsen ontrent 20.000 realen hebben overgehouden. Sy verwachten van Japon per 't jacht *Jaccattra* volgens onsen last een partyken silver, ende zullen hun toecomende jaer daermede moeten behelpen, nyettegenstaende van China wel een groot cargasoen mochte comen, in voegen dat den handel door gebreck van gelt te nyet gaet. In Siam ende Patana sijn van Japon een goede partye laeckenen gearriveert. Daer is oock gecocht aldaer een sekere groote joncke door last van den E. Hendrick Brouwer, omme in den handel van Siam op Japon te gebruycken. Uyt goeden yver heeft ditto Brouwer d'ordre gegeven, maer na verstae, soo en is nyet geraden den handel in alsulcker voegen te doen, maer wel in maniere, gelijck de E. heeren per medegaende copie van resolutie connen sien. Alsoo na Patana geordonneert hadden, dat ernstelijcken op den handel van Siam ende Japon souden letten ende conclusie nemen, wat ten besten dienste der generale Compagnie daerinne gedaen diende, soo sullen ook 't beste doen (het arrest met rypen rade geapproveert sijnde), omme 't selvige te doen effectueren, soo haest de behoorlijcke middelen byeen sullen hebben. In Patana ende op de geheele custe daerontrent wort den coninck van Atchijn seer gevreest, alsoo geseyt wort, dat aldaer invasie wil doen. Den onsen hebben geresolveert in Sangora een steenen huys te timmeren, sijnde van meyninghe om met de Chinesen aldaer den meesten handel te doen, vermits den grooten overlast die de Chinesen in Patana wort aengedaen, ende den handel in Sangora sonder eenige impositie gelicentieert wort.

4. Malakka. Van Mallacca sijn hier verscheyden joncken gearriveert, medebrengende een goede partye cleeden ende tydinge, alsdat den coninck van Atchijn ende die van Joor een tocht op Mallacca wilden doen.

5. Japara. Van den gouverneur van Kendal, die door den Mattaran off keyser van Java gelast is, de materialen voor ons tot het bouwen van een huys in Japara te prepareren, hebben wy schryven ontfanghen, als dat 500.000 stucken steen gereet hadde ende dieshalven een man souden zenden, omme de timmeragie te beginnen. De gouverneur is daerbeneffens vier stucken geschut te coope eyschende. Van d'E. heer gouverneur generael Reynst ende raet is den E. Steven Doenssen gecommitteert ende gelast omme derwaerts te gaen ende 't werck in Japara te beginnen, daerop den pangoran alhier niet weynich jelours en is.

6. Grissee. Van hier zijn na Grissi gesonden 't jacht den *Eolus* ende chaloupe *Cleen Middelburch*, omme aldaer waer te nemen de Portugesen, die van Mallacca op Grissi zijn handelende, ende tenselven fyne nae Maccassar de jachten den *Neptunes* ende den *Groenen Leeuw* met ordre, dat hun vandaer naer Amboina ende Banda by d' E. heer generael vervoegen.

7. Voornemens van Reynst. Den Indischen stant d' E. heer gouverneur generael Reynst gecomuniceert zijnde, soo is eyntlijcken gearresteert by sijn E. ende den raet, na verscheyden consideratien ende debatten, alsdat sijn E. in aller yle van hier naer Banda soude seylen, ende dat aldaer de schepen (hierontrent wesende) hun by den anderen souden vervoegen, omme het eylant Puloway met gewapender hant te incorporeren, want met incorporatie van dit eylant van d'eylanden Banda vermeynen versekert te sijn. Dit is het eerste voornemen, maer presumere, dat d' E. heer generael den tijt te cort sal vallen ende de resolutie dieshalven sal worden verandert. Na de veranderinge off effectuatie van d'intentie sal hem Zijn E. met alle de macht in de Molucques vervoegen, mits eerst in Amboina tot versekeringe van den staet ende handel verricht sijnde, hetgene den tijt sal connen lyden. De voordere meyninge is, dat ditto heere in de Molucques sal redresseren hetgene den dienst der generale Compaignie soude mogen vereyschen, ende dan wederomme van daer met alle de macht herwaerts keeren, mits de forten ende de landen tot soo eenen diffensiven oorloghe geprovideert latende, als vereyscht mach worden omme de Manilhasse macht te resisteren, sonder eenige generale attenten op des vyants forten te doen, omme ons nyet te meerder te verswacken, alsoo geen forten, schepen noch jachten, in Indien wesende, behoorlijcken van volck gemant sijn. D' E. heer general met de macht alhier gekeert wesende, soo is d' intentie omme nae Jhoor te gaen, omme aldaer een fort te maecken ende den vyant allen mogelijcken affbreuck doen. Doch en wete nyet, oft hierontrent tot eenen generalen rendevous oock yets sal worden voorgenomen, alsoo het meer dan tijt ende nu den rechten saysoen is, want worden daertoe seffs bycans gedrongen. Het soude oock wel connen gebeuren, dat de meyninge ende de resolutie in de Molucques verandert, ende de macht na de Manilhas gewent worde, omme den vyant aldaer te besetten ende door desen wech ter intentie te geraken. De Heere geve tot den aenslach syne hulpe, genade ende segen, soo sal wel gelucken, watter oock aengevangen wort.

8. Retourlading. Desen gaet per d' E. heer generael Pieter Bott met de schepen *Banda*, *Delft*, de *Geunieerde Provincien* ende *Gelderlandt*, dewelcke afgeladen hebben met peper, nagelen ende eenige andere waren, gelijck d' E. heeren per medegaende conoissementen ende factuyren sullen sien. U.E. sal alles dienvolgende wel

geconditioneert ontfangen, ende ons daervooren gelieven te crediteren in conformite van ditto factuyren te weten:

per 'tcargasoen gescheept in 'tschip *Banda* ter somma van	*f* 148.617 — 4 — 11
per 'tschip *Delft*	» 127.180 — 11 — 10
per 'tschip de *Geunieerde Provincien*	» 110.369 — 18 — 6
per 'tschip *Gelderlant*	» 101.522 — 3 — 2
Somma . . .	*f* 487.689 — 17 — 13

Alle de nagelen zijn drooch, sonder genat te wesen, in dese schepen gescheept. Den peper, soo wy meynen, is onvervalscht ende schoonder dan voor desen den Bantamsen peper gescheept is. Soo het de heeren gelieft, pertinente notitie op d'uytleveringhe te laten nemen, ick en twijffele nyet, off sullen bevinden, dat U.E. tien ten hondert in 'tgewichte meer sal opbrengen dan gedaen heeft den peper in't 't *Wapen van Amsterdam* ende *Vlissingen* voor desen gescheept. Ick wensche, dat op den ontfanck gelet mach worden, omme de bevindinghe te hooren ende ons daernaer te mogen reguleren, gelijck mede, hoe den suycker de heeren bevallen sal, die wy in de *Geunieerde Provintien* gescheept hebben, alsoock alle andere waren. Tegenwoordelijcken en hebben geen foelye noch noten altoos, vermits in Banda in 18 maenden off meer nyet gehandelt is, gelijck voor desen geadviseert hebben. Tott Jaccattra heeft ontrent 2 jaren een partye foelye gelegen, maer hebben dezelve na de Custe gesonden, gelijck mede omtrent 100 balen noten, alsoo door 'tlange leggen de calanter ende de myte daerinne gecomen was. Alle den peper int 't jacht 't *Hart*, de schepen *Banda*, de *Provintien*, *Gelderlant* ende *Der Goes* na de Custe gescheept, hebben wy op schult ontfangen, maer om *Delft* in frette met d'andere te depescheren zijn genootsaeckt geworden, den meesten last met onse laetste penninghen per contant te coopen, hoewel geheel Indien van gelt ontbloot off onversien is. Desen daet is strydende tegen de procuratie, die wy om gelt oft capitael zijn doende, ende tegen 'tgene na Patana hadden geordonneert, namelijck, dat een goede partye zyde na Japon souden senden, gelijck oock geschiet is, na de middel die waren hebbende, omme 'tcapitael in Indien te behouden ende retour van silver te becomen. U.E. gelieve hierop te letten ende ordre te geven, waernaer ons in gelijcken gevalle sullen reguleren, alsoo een saecke van gewichte is; want dewyle de heeren soo ernstelijcken om rijcke retouren sijn schryvende, sonder capitael te senden, soo en wete nyet, wat de heeren aengenaemst sy te weten, dat wy U.E. ordre naercomen ende 'tcapitael verminderen, oft 'tcapitael behouden ende de heeren ordre naerlaten.

Nu resteert ons noch aff te laden het schip *Rotterdam*, welck als noch nyet anders in heeft dan eenighe syde, benguyn ende porceleyn. Wy hebben noch

een goede partye peper uytstaende, maer alsoo de Chinesen voorleden jaer een seer groot stuck gelts op onse cleeden verlooren hebben, soo en mogen hierop nyet seer bouwen. Aen den pangoran hebben wy op rekeninge van den tol 8000 realen betaelt. Soo hier in corte geen nieuwe schepen met contant arriveren, soo en wete nyet, hoe, oft waermede *Rotterdam* depescheren sullen, alsoo nyet meer dan ontrent 10.000 realen in casse zijn hebbende, ende per avontuyre den pangoran noch yets sullen moeten doen, omme hem gaende te houden tot de compste van de schepen.

9. Terugkeer van Pieter Both.

Met dese schepen is naer 't patria keerende d' E. heer generael Pieter Bott, dewelcke een jaer na synen tijt volgens arrest van den raet alhier gebleven is, omme d' E. heer generael Reynst te verbeyden, opdat interim soo een royalen grooten ende nootsackelijcken officie nyet soude vaceren, daeraen wy achten de Compagnie een sunderlingen grooten dienst geschiet is, gelijck de heeren wel sullen vernemen. Soo teere U. E. de Nederlantse ende haer eygen welstant beminnen, met alsulcke affectie (zegge ick) gelieve haer Zijn E. rapporten te hooren, deselve behertigen ende ons dienvolgende behoorlijck te versien, alsoo ons daerop verlaten ende genoechsaem onmogelijcken is, perfect ende pertinentelijck met de penne te dechiffreren, watter in Indien al van noode is. Godt geve Zijn E. met dese schepen felice arrivement ende den nieuwen heer generael Reynst geluck en voorspoet in zijn regieringhe.

10. Joost Pietersz.

In de schepen *Banda* ende de *Geunieerde Provincien* hebben wy gescheept ses cassen met rouwe zyde N°. 1, 2, 3, 4, 5, 6, te weten, drye in *Banda* ende drye in de *Geunieerde Provincien*, toecomende den E. Joost Pieterssen van Vlissingen, inhoudende 1360 catti fyne, witte, rouwe syde, costende met oncosten *f* 5841 — 1 — 14. Ditto Joost Pieterssen is nevens dese per costi gaende. Hy is alhier in January passato met een Engels schip van Japon gearriveert, medebrengende een capitaelken silver, welcke versochte op redelijcke conditie met U. E. schepen naer 't patria te mogen brengen, ende dat in alsulcke waren als selffs souden begeeren. Dit heeft hy, als een Nederlander zijnde, aen de Compaignie versocht, niettegenstaende van d' Engelsen groote weer worde gedaen, opdat by haer soude blyven ende met d'Engelse schepen na Engelant gaen. By d' E. heer generael Bott ende den raet worde goet gevonden ende is ditto Joost vergunt, dat hy met zijn capitael met U. E. schepen over zoude varen, mits voor zyne goederen betalende alsulcken vracht, als U. E. nae haer goede discretie sullen vinden te behooren, off dat syne goederen aen haer behouden ende aen ditto Joost sijn uytgeleyde gelt ende een percento avanco betalen. U. E. sullen gelieven van dese twee een te kiesen, ende denzelven wel te tracteren, gelijck hy meriteert, want is de Compagnie in den ontfanck van den peper zeer gedienstich geweest. Hy heeft sedert voorsz. tijt

des Compaignies taeffel genoten, ende is noch medebrengende een kiste met porceleyn.

Desen persoon heeft ontrent 22 jaren in Nova Spaigna ende Peru verkeert. De gelegentheyt van de Zuytzee ende de geheele westcuste van Mexicana is hem seer wel bekent, in voegen dat U. E. door denselven volcomelijck can worden geinformeert, ja (Godt ten voorsten) met denselven can doen, hetghene door de strate Magelanica te verrichten is.

11. Huis te Bantam. Den pangoran gouverneur van Bantam, vernomen hebbende, dat een jaer lanck persisteerden, geen soo een huys te willen bouwen als hy begeerde, soo is eyntlycken by hem ende den zynen gedetermineert, dat se ons na onsen vertooch souden laten bouwen. Maer, alsoo wy bemercken haer inbeelden, dat van ons nyet versekert zijn, ende wat groots voor hebben, soo lange wy nyet en timmeren, ende daerenboven considereren, dat nootsakelijcken met den eersten eenen generalen rendevous gemaeckt dient, ende voor ons ter werelt geen beter gelegentheyt en weten dan een van dese omliggende contreyen, soo is by d' E. heer generael Reynst, den generael Bott ende raet goet gevonden, dat het bouwen van een groot huys souden laten varen ende eerst procureren afslach van d'onredelijcken swaren tol, die voor d'uytvoeringhe van den peper betalen moeten. D' E. heer generael Reynst heeft van U. E. wegen desen affslach van den pangoran versocht. Ditto pangoran en wilde daer nyet na hooren, maer liet hem voorstaen met de vergunninghe van 't huys noch meer te willen bedingen. Hiertegen hebben oock laten luyden, dat nyet gesint en sijn te bouwen, voor affslach van tol becomen hebben, ende, na verstaen, soo en zijn nyet geheel sonder hope, vermits den pangoran vry wat perplex is, ende alhier soo eenen tol met geen recht can sustineren, zijnde alle de werelt hierover verwondert. Conden wy hier met d' Engelsen accorderen, off een jaer den coop van de peper ophouden, als het een groot gewas is, ick en twijffele nyet, off zoude vermindert worden, off met den prijs wel zooveel winnen, als den tol bedraecht. U. E. behoorde hierinne te versien, want het is waerlijck voor onse natie al te schandelijck ende de Compaignie te schadelijck.

12. Schepen in Indië noodig. Van alle de contanten, coopmanschappen ende de provisien, die de heeren voor de forten ende schepen sullen zeynden, gelieve U. E. pertinente factuyre te senden, hoeveel aldaer costen, opdat de generale Compaignie gecrediteert ende perfecte rekeninge mach gehouden worden van alle 't gene na Indien wort gesonden. Conforme de memorien U. E. gesonden soo verleden jaer per de schepen den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer* als nu jongst per 't jacht 't *Hart*, gelieve U. E. Indien van alles volcomelijcken te versien als namentlijcken groote menichte van soldaten soo tot extraordinare exploicten als verster-

ckinghe van de garnisoenen, ende daerover geen hooghe officieren. Item een groote menichte van bootgesellen, omme de schepen, in Indien zijnde, behoorlijcken gemant te mogen behouden, alsoo geheel onversien sijn ende continnuelycken veel volcx sijn verliesende. Item menichte van timmerluyden, smits, cuypers, metselaers ende allerlye wercklieden; voorder allerlye provisie voor schepen ende forten in Indien zijnde, te weten, alsulcke als specialycken in onse memorie geanoteert hebben, off bedocht can worden dat hier dienstich zy, ende dat alsulcken quantiteyt, als de schepen herwaerts comende connen voeren. Dit en dienen de heeren in geenderlye maniere naer te laten, alsoo den gemeynen welstant hieraen zoo zeere gelegen is als aen de besorginghe van de capitaelen. U. E. zullen verdacht wesen dat herwaerts behalven eenige galeyen, fregatten off schaloupen dryederlye maniere van schepen gesonden dienen, omme elcken genere ordentelijcken na sijne bequaemheden te gebruycken, want een sartre van schepen off fabrycken tot alle oft diverse wercken nyet bequaem en zijn. Alle de sartren van schepen, te weten, de groote schepen, oorloochschepen ende jachten, weten wy wel, dat nyet behooren noch nyet bequaem en zijn omme onordentlijcken onder den anderen tot elk werck gebruyckt te werden, gelijck tot grooten nadeel van de generale Compaignie nochtans gedaen wort. Maer U. E. mancquement is daervan oorsaecke, want de heeren hebben Indien noyt alsoo versien gehadt, oft daer heeft altijt wat gebroocken, in voegen dat den staet na haren eysch van corpus ende litmaeten noyt volcomen sy geweest, maer wel een wanschapen creatuyre, dat eenige leeden te veele ende-weder andere te cort hadde. Ergo soo een schepsel moet hem ten besten na sijn vermogen behelpen, ende U. E. dient (gelijck den Almogenden alle syne schepselen na haren aert doet) het lichaem van haren staet alsoo proportionalijcken formeren ende versien als denzelven staet is eyschende. De groote costelijcke schepen moeten om cleene beuselingen herwaerts ende derwaerts als oncostelijcke jachten gehasardeert ende oock geconsumeert worden. De heerlijcke oorloochschepen worden in de Molucques met steen halen ende andersints onnuttelijcken versleten. Alle de schepen in 't generael, 't volck ende den tijt worden geconsumeert, soo hier ende-daer in Indien comende om eenighe viveres te laden, als met den arbeyt die 't volck van deselvige schepen aen de forten is doende, ende ondertusschen passeert de occasie omme op den vyant yets te verichten. De dryerlye maniere van schepen, die de heeren dienen te senden ende continuelijcken te onderhouden zijn dese:

Verscheyde wel gemonteerde oorloochschepen (gelijck alreede een gesonden hebben), omme soo hier, soo daer ten oorloghe alleene te gebruycken, te weten, eenighe sware ende eenighe lichte, mits haer versiende van sooveel volck, scheepsgereetschappen ende viveres, als daerinne geladen can worden.

Soo veele ende alsulcke groote sware lastvoerende schepen, omme de retouren van Bantam naer 'tpatria te keeren, als daertoe jaerlijcx gelieven overgesonden te hebben, mits dese schepen behalven eygen provisie sooveele volcx, soldaten, bootsgesellen, viveres ende scheepsprovisie voor de forten ende schepen, in Indien zijnde, medegevende als voeren connen.

Ten derden is seer hooch noodich, dat U.E. herwaerts sent verscheyde lastvoerende gaingen, ende dat dryerleye ofte tot drye besundere eynden, te weten, eenige slechte schepen vol soldaten ende bootsgesellen, scheepsprovisie ende viveres tot versterckinge ende provisie voor de forten ende schepen in Indien zijnde, omme gesleten te worden als ter gedistineerde plaetse gearriveert zullen zijn. Ten tweeden verscheyde gaingen off schepen, die veel lasten mogen voeren ende met weynich volck geregiert connen worden, omme de Molucques ende Banda met rijs, sagou, arack ende andere nootlijckheden daermede te versien ende wederomme uyt de Molucques, Amboina, Banda ende Solor na Jaccattra off Bantam te brengen de specceryen ende sandelhout, dewelcke jaerlijcx vergadert worden, ende alsoo op dese vaerwateren te houden. Ten derden, zoo dienen eenige wel gemonteerde jachten in Indien te hebben, gelijck als is het schip *Der Goes*, welcke bequaem sijn, omme een goede last te voeren ende sich selffs te diffenderen ende den vyant te comen offenderen, omme van Bantam na de custe van Choromandel te gebruycken, ende oock van Bantam op Patana, Siam ende Japon ende wederomme van Japon op Bantam; doch alhier dient daertoe een groot schip gebruyckt te worden. Alle dese schepen, zegge andermael, dienen de heeren vol soldaten, bootsgesellen, scheepsprovisien ende viveres te senden tot provisie voor de forten ende schepen van Indien, ende, soo de heeren een jaer tijt willen winnen, soo moeten alle de schepen op den herfst omtrent Nevembris off December yut het patria gesonden worden, off sullen anders elk jaer tijt verliesen; dit doende, soo sal U.E., segge ick, een heerlijck werck doen ende alles met Godes hulpe ordentlijcken ende wel gaen, maer anders nyet.

Vooral recommandere U.E. herwaerts te zenden cloecke, verstandige lieden, die machtich ende capabel zijn omme haerzelven ende U.E. saecken te regieren, opdat van de noot een deucht mach worden gemaect. Van cloecke coopluyden ende goede schryvers dienen oock beter versien te worden dan nu sijn, want hier en is nyet dat alsnoch ordentlycken off wel gaet, gelijck geerne soude sien. Wy en hebben hier oock geen boecken ende pampier. Als geseyt hebbe, dient een groote partye tot cargasoen gesonden te werden.

Dit comptoir van Bantam behoorde expresselijcken van eenighe coopluyden versien te wesen, omme op een ieder sijn administratie, handelinge ende dispense te mogen letten, de rekeningen ende boecken van alle de comptoiren te visiteren ende oversien, opdat alles ordentlijcken met goet verstant in 'tge-

nerael boeck mocht worden getrocken, ende alles soo blindelijcken nyet overgeloopen wort, als nu geschieden moet. Een coopman heeft hier met groote hulpe genoech te doen, omme waer te nemen den handel van dit comptoir alleene, ende wat het generale aengaet, U.E. sullen gelieven te gelooven dat directie oft bestieringhe van 't gene dagelijcx voorvalt den tegenwoordigen ende toecomenden tijt oock van doene heeft. Derhalven moet U.E. dese plaetse dubbel van volck versien, of 't gepasseerde en can nyet behoorlycken geconsideert worden, soo men tegelijck sal waernemen, 't gene dagelijcx voorcompt. U.E. schrijft, dat wy alle de boecken ende rekeningen dryemael souden doen copieren ende over byzundere schepen verdeylt oversenden. Met de brieven, factuyren ende pampieren, die nu per costi gaen, is ons jongste pampier verschreven. De schryvers, die tegenwoordelijck zijn hebbende, hebben aen 't dagelijcx voorvallende werck genoech te doen omme nevens de schepen gereet te wesen. Ick bidde U.E., wie sal dan alle de boecken ende rekeningen copieren, off waerop sal 't gedaen worden? Wy hebben hier veel boecken ende rekeninge, die U.E. behoorden gesonden te worden, maer alsoo dezelvighe alhier noodich zijn, moeten se achter blijven.

Hiermede, eersame, wyse, voorsienige, zeer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U.E. na hertelijcken groetenisse alles goets. .

Actum in 't comptoir Bantam adi 27^en^ December 1614.

U.E. dienstwillige

Jan Pietersz. Coen.

6. — 3 MAART 1615. — B 189.
(PER *GLOBE*).

Per de schepen 't *Hart*, *Banda*, de *Geunieerde Provintien*, *Gelderlant* ende *Delft*, op dato den 10^{en} November ende 27^{en} December, hebben geschreven wat occurerende was; hopen dat U.E. alles wel geworden sal zijn, 'twelcke geerne sullen hooren, ende alsoo tegenwoordich dese occasie voorecomen is omme ons per missive aen U E. te mogen verthoonen, soo en hebben nyet willen naerlaten, Pieter Willemsen, den Nederlantsen oppercommis van d'Engelse Compaignie, varende op 'tschip de *Globe*, met desen te belasten, nyet twijffelende, off sal well behandicht worden.

1. Coromandel. Tsedert het vertreck van voorgaende schepen hebben door den brenger van desen drye verscheyden missiven van de Custe ontfangen, geschreven door den visitateur de Hase ende directeur van Berchem, op dato den 10^{en} ende 14^{en} December passato, waerdoor verstaen hebben, alsdat den 12^{en} November ditto de Hase met den *Leeuw met Pylen* voor Mussilipatan wel gearriveert was. Ditto schip is wel te passe gecomen, alsoo geheel gedisprovideert van gelt waren, gelijck door voorsz. S^{r}. Willemsen connen vernemen. Voorder verstaen alsdat den grooten coninck van Velour overleden was, ende daerdoor in 'tlant van Paleaceatte nieuwe regenten gemaect sullen worden, welck wel eenige nieuwicheden souden mogen veroorsaecken, doch geen (soo wy hopen) tot onsen nadeele dan d'oncosten van schenckagie. Volgens onse voorgaende ordre soo is door den directeur van Berchem na Suratte gesonden geweest ende hebben vandaer verstaen, dat de restanten van David van Deynsen onder eenige grooten verstroyt, ende van hun qualijck te becomen sullen zijn. Mede dat ernstelijck zijn versoeckende, dat derwaerts eenige schepen hun tot assistentie tegen de Portugesen van Dama ende Dien souden zeynden, ende aldaer nieuwe factorye stabileren.

2. Arabië. Na het vertreck van den generael Bot is Sijn E. in de straet Sunda gerescontreert het jacht *Nassouw*, comende van Arabia. De tydinge van daer sal U.E. door ditto generael geworden zijn. Wy hebben voorsz. jacht d'E. heer generael Reynst innewaerts na gesonden met last wat onderwegen verrichten sullen.

3. Djohor. Van dato den 20en January hebben van Jhoor schryven bcomen met advyso, alsdat de tyding continueert, dat den coninck van Atchijn met die van Jhoor op Mallacca een tocht willen doen. Ick achte dat daeraff nyet vallen sal, ende soo yets onderstaen, dat nyet verichten zullen.

4. Japan. Per 'tschip *Out Zeelandia* ende den persoon van Sr. Hendrick Brouwer hebben wy uyt Japon op den 1en stantis van Sr. Jacques Specx missive becomen van dato den 29en December, ende een goet cargasoen van diverse nootlijckheden voor de Molucques dienstich, daermede ditto schip na d'E. heer generael ende de vlote vertrocken is. Door Sr. Brouwer verstaen, alsdat in Japon tusschen den tegenwoordigen keyser (voor desen geweest luytenant van den overleden) ende den sone van ditto overleden keyser oorloge omme de heerschappy ontstaen is, mede, alsdat door een rigoureus mandaet van voorsz. keyser alle de roomsche religieusen uyt het geheele lant van Japon gebannen, alle haer superbe kercken verdistrueert ende de priesters ende monicken alreede vertrocken zijn. Het cargasoen van Bantam als Patana door onse ordre na Japon gesonden is aldaer wel gearriveert, soodat de generale Compagnie een seer heerlijck cargasoen in Japon is hebbende, doch vermits voorsz. oorloghe ende ban van de roomsche geestelijckheyt als forseerde beedinghe die de Japonse Christenen belast is aen den keyser te doen, soo en heeft de negocie geen loop, maer is haer cours belett geworden; doch men meynt dat sulcx nyet langhe sal duyren. D'Engelsen hebben mede factorye in Japon geplant ende van Siam derwaerts een jacht gesonden.

5. Engelsche schepen. Op den 24en February sijn hier gearriveert drye Engelse schepen met den capiteyn David Middelton, sijnde van Engeland geseylt in Juny passato in compaignie van seven schepen, daervan d'andere vier na Suratte geloopen sijn. Hebben van haer verstaen, dat ontrent 50 off 60 mylen bewesten 't lant van Java een schip van Enckhuysen by hun geweest is, ende soo voor als naer by U. E. acht schepen herwaerts aen gedepescheert sijn. Soo Godt geeft dat se hier in tijts mogen arriveren ende medebrengen hetgene ontboden hebben, sal de generale Compagnie seer goeden dienst geschieden. Vijff joncken sijn hier van China gearriveert, medebrengende ontrent 300 picol fyne, witte, rouwe zyde, een goede partye fyne porceleynen, syde lakenen, benguyn, suycker ende alle andere Chinese waren. Hierentegen zijn wy ende d'Engelsen voor desen soo beroyt geweest, dat nyet altoos costen doen. Maer dewyle nu voorsz. drye Engelse schepen alreede gearriveert sijn, geven wy de heeren te bedencken, wie de beste cans heeft. Nu den handel in beteren stand gebracht hebben dan oyt geweest is, is te beduchten, dat met grooten verdriet sullen moeten aensien, dat d'Engelsen doorgaen met de vruchten van onsen

arbeyt op U. E. costen gedaen, ende dat alles wederomme te nyet gaet. Hetgene op voorraet hadden gecocht, sullen wel becomen, ende voorder van de rest voor dees tijt nyet breeder spreken, alsoo voor desen genoech geseyt hebben, watter te seggen is.

Behalven het schip de *Globe*, daermede desen gaet, sijn d'Engelsen tegenwoordelijck alhier vier schepen hebbende, ende geresolveert daervan noch een na Engelant te senden, item een na de westcust van Sumattra, een na Japon ende het vierde na de Molucques off Amboina, werwaerts den 6[en] deser noch een ander jacht gesonden hebben, volgens d' expressen last hen van hare meesters gegeven, soo omme volck aldaer te laten als een cargasoen nagelen te becomen. Het schijnt, dat hun nyet genoegen en laten met de ontsegginghe, welcke d'Orancays off gemeynen raet van Amboina over 2 jaren aen d' Engelsen in publyck en eygen facia ende onser presentie als bekennen moeten hebben gedaen, maer haer saecken by de coninckłycke magisteyt van Engelant willen verdedigen, alsdat door die van Amboina ontboden zijn, ende dat op missive, die haer particulierlijck in 't secrete van eenige Orancays off wangeesten om eenige schenckagie en eygen proffijt gesonden is. Voorwaer de generale Compagnie wort hierinne seer groote schade ende den staet van de geunieerde Nederlanden groote injurie gedaen. Het is hoochnoodich, dat U. E. de magisteyt van Engelandt hiervan ten rechten doet informeren, opdat ditto magisteyt d'Engelse schepen van daer houde, gelijck ick vertrouwe, doen sal. Ware hy maer volcomen geinformeert, want dewyle d'Engelse cooplieden soo onbeschaempt sijn, dat om haer proffijt ende U. E. ruyne te vervoorderen haren nachtganck ende onredelijcke procedures niet naer sullen laten, soo is te beduchten, daerover tusschen haer ende d' onse groote questie soude connen ontstaen, alsoo geenen beteren daer en doen, dan off mayden daer wy gesayt hebben ende U. E. goederen van des Compaignies crediteuren waren halende, gelijck lichtelijck bewesen can worden ende hier selffs voor alle de werelt moeten bekennen, ende daerenboven noch roemende zijn al off sulcx d' Engelsen wegen d' autoriteyt van haeren coninck over de Nederlantsche natie vry staet te doen.

6. Bantam. Het groote, oude huys tot Bantam ongebruyckelijck off ondienstich zijnde omme goede waren te mogen berghen, hebben wy sedert het vertreck van den generael Bott geheel ontleedet gehadt, ende weder op nieuws alsoo doen hermaecken ende versien, dat ick hope daermede zeer wel gerieft ende gedient sullen zijn. D' Engelsen zijn van meyninge, omme op nieuws te timmeren, maer hebben noch nyet begost. Wat donker ende blicxem van desen pangoran gouverneur hebben moeten hooren, omme dat over eenige dagen waren versoekende, dat hem gelieffde een weynich te passienteren met hetgene

voor tol van den gescheepten peper alsdoen waren resterende, sal U. E. van voorsz. Pieter Willemssen connen hooren. Vorders hebben geresolveert gehadt, het vertreck van 't schip *Rotterdam* tot op dato den 10^{en} February in surseantie te houden, ende den tijt verloopen wesende, zijn wy soo omme ditto schip innewaerts te zenden, als om andere saecken, die U. E. met eerse gelegentheyt vernemen sullen, tot Jaccattra geweest. Wy hebben aldaer om redenen goet gevonden ditto schip na Amboina te zeynden, dat den E. Hendrick Brouwer met het schip *Out Zeelandia* mede derwaerts zoude gaen, daerin hem oock goetwillich heeft laten vinden, nonobstant verclaerde niet gesint en is sich op nieuws te verbinden, maer met eerste gelegentheyt naer 't patria te gaen; ende alsoo het volck van 't schip *Rotterdam* voorsz. dese onse resolutie worde aengeseyt, hebben hun daertegen geoposeert, wel stoutelijck zeggende ende drye dagen daerby persisterende, dat nyet innewaerts en wilden seylen, vermits hun schriftelijck van de generael Bott belooft was, dat *Rotterdam* het eerste schip zoude wesen, welck naest het schip *Banda* naer 't patria soude gaen. Doch na vertooninge van allen 't gunt te considereren hadden dat daerop soude volghen, gelijck mede dat nyet gefondeert en ware, doordien nyet mogelijck was dat voor het toecomende jaer conden vertrecken, ende ondertussen gehouden waren allen mogelijcken dienst te doen, hebben haer tot gehoorsaemheyt gebracht ende is ditto schip den 24^{en} vertrocken. Van voorsz. rebellie wort geacht den schipper Elias Volckerssen, die zeer cranck te bedde leyt, oorsaecke is, doch wy hebben alsnoch geen volcomen bescheyt welcke d' auteurs zijn, ende alsoo des tijt te cort was om voordre ondersoeck te doen ende de misdadigers te straffen, hebben gearresteert, dat alles in surseance aen d' E. heer generael souden remiteren; mede dat den schipper tot Jaccattra soude blyven sonder eenen anderen op 't schip te maken, alsoo ditto schip van drye stierluyden ende den oppercoopman Willem Noblet versien is.

't Is apparent, dat de Chinesen dit jaer hier nyet veel oude peper zullen laten, 't en ware dat hun 't gelt ontbraecke. Doch den nieuwen peper staet tegenwoordelijck zeer schoon ende is zienelijck het gewas toecomende jaer wel grooter soude mogen wesen dan dit jaer geweest is. Wy zijn met groote devotie eenige nieuwe schepen verwachtende, gelijck mede een jacht d' advyse om U. E. andermael te mogen renoveren hetgene van tijt tot tijt geadvyseert, maer, tot groot nadeel van de generaele Compagnie, weinich geacht off nyet voldaen is. Ick bidde U. E. dat per expresse gecommitteerde ernstelijcken met aendacht gelet mach worden op hetgene voor desen geadvyseert is ende noch geschreven mach worden. Ik segge alleene, dat op d' advysen gelet mach worden, want een doode letter is, ende nyet en twijffele, soo de heeren den eysch ter ooren compt, off sullen deselvige voldoen; ende sulcx doende, gelijck wel doen connen, hopen wy de generaele Compaignie een heerlijcken dienst

te doen, ende by gebreke, soo sullen de heeren met ditto gebreke oock gepayt worden.

Hiermede, ernstfeste, wyse, voorsienige, zeer discrete heeren, zullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse alles goets.

Actum op 't comptoir tot Bantam den 3en Martii 1615.

U. E. dienstwillige
Jan Pietersz. Coen.

---

7. — 22 OCT. 1615. — C 27.
(PER *GROENEN LEEUW*).

---

1. Aangekomen schip.

Ick hope, dat U. E. door de schepen, de *Swarte Leeuw*, *Der Veer*, 't *Hart*, *Banda*, *Delft*, de *Geunieerde Provintien* ende *Gelderlant* wel geconditioneert geworden sal sijn de retouren daerinne gescheept, als oock dat door onse missiven, maer voornemelijck by mondeling rapport van den heer generael Bott ende de vrienden met ditto schepen gegaen, volcomentlijcken verstaen sullen hebben den staet van Indien, hetwelcke met dadelijcke redresse geerne sullen vernemen. Na het vertreck van ditto schepen sijn hier van Engelant aengecomen acht Engelse schepen, die in 'tgetal van 9, anno 1614 uytgeloopen zijn, wesende het negende van Suratte met een rijck retour (zoo geseyt wort) na Engelant gekeert. Ende van U.E. schepen hebben nyet vernomen dan alleen 'tschip *Enckhuysen*, welck den 13en Marti hier gearriveert is met U.E. simpele missive van dato den 14en April 1614 sonder reael, amonitie, viveres

2. Schaarste aan contanten.

off eenich cargasoen medebrengende. Godt weet (gelijck de heeren oock wel vernemen zullen), hoe doen ter tijt te moede waren. Derhalven, hope ick, sullen ons nyet qualijck affnemen, dat met missiven aen U.E. gedirigeert soo heftich (tot bevoorderinghe van 't gemeyne ende Compaignies welstant) geschreven hebbe, want het nyet aen en gaet dengenen, die nyet schuldich is, ende de heeren op haer stuck beter dienen te letten, alsoo haren staet in alsulcke rescontre als ons, Godt beter 't, bejegent sijn, namentlijck gebreck van alle canten te gelijck, groote last lijdt.

Dewyle U.E. soo ernstelijck zijt recommanderende, dat trachten souden alle natien in den handel te prevenieren, ende rijcke retoeren overzenden, hebben daerop het beste gedaen ende is op soo goeden voet geweest, dat de heeren daervan volcomen effect zouden hebben genoten, hadden wy capitael becomen ende indien d' E. heer generael met syne schepen off eenich van alle d' andere daernaer op haer behoorlijcke tijt uyt het patria geseylt ende hier met beter capitael te syner tijt gearriveert waren.

Verleden jaer sijn hier omtrent 130.000 sacken peper gevallen. Wy hadden doen ter tijt geen gelt, maer hebben nochtans met cleeden alles alsoo beset gehadt, dat d'Engelsen haer cleeden behielden ende haer schepen nyet en zouden hebben connen laden, soo wy in October passato eenich contant becomen hadden. Maer alsoo 'tons miste, hebben de luyden gepersuadeert, dat met d'Engelsen op dach zouden handelen, om van haer contant d'eerste leve-

ringhe op onsen schult te becomen, gelijck oock geschiet is, ende de heeren ongetwijffelt wel sullen hebben verstaen, hoe sonder gelt ontrent 50.000 sacken peper scheepten, eer d'Engelsen, die gelt genoech hadden, een schip conden laden.

Met de Chinesen hebben verleden jaer mede zooveel gedaen, dat dit jaer ontrent 300 picol fyne witte rouwe zyde ende andere Chinese waren, meer dan voor desen, gebrocht hebben. Omme d' Engelsen te prevenieren, hielden wy inne van vier kisten gelt, door d' E. heer generael Reynst hier gelost omme den tol van den peper te betalen, ontrent 5000 realen, alsoo den pangoran welcke ontrent 18000 realen schuldich bleven ten vollen nyet conden voldoen, dewyle ten lesten genootsaect worden (om de schepen gelijckelijck spoedich aff te voorderen) een partye peper met contant te coopen.

Met dese 5000 realen hebben voorcoop van alle de rouwe syde ende beste zyde laeckenen gedaen ende alles oock beset gehadt, den pangoran uytstellende tot de compste van d' erste schepen, op hope dat dagelijx van U. E. ende Japon contanten ende van Solor een goede partye sandelhout souden becomen.

Maer alles is, Godt beter 't, mede gemist ende recht contrarie geloopen, want 't en zijn nyet dan voorgemelde Engelse schepen geweest, die hier sedert dien tijt dagelijcx aengenomen zijn, even gelijck off geen meer Nederlanders voorhanden waren, ende d' onsen den wech vergeten hadden. Van Solor hebben ten lesten ontrent 700 picol sandelhout becomen, maar van Japan nyet eenen reael. Het scheen bycans off ons den pangoran te lyve wilde, doen ons ter compste van *Enckhuysen* onderstonden met goede redenen te excuseren, alsoo sulcx voor elken spot aennam, even gelijck off eer in zee water dan ons gelt gebreken zoude; nyet connende begrypen, datter schepen uyt Hollant sonder gelt comen. Desen pangoran is over sijn onredelijcke uytvallinge van een yder hierover zeer gelastert geworden. Den zynen hebben hem daernaer geexcuseert ende hy en heeft ons nyet meer gemoeyt, maer aengeseyt, dat sulcx op een ander tijt wel voorcomen sal. 't Ontset van alle canten gemist zijnde, hebben genoech te doen gehadt om ons ten besten te redden ende de saecken tot desen dage gaende te houden, want in Bantam geen secours te becomen is.

Met voorsz. voorcoop, gelijck de heeren in onse boecken sullen sien, hebben by den anderen gecregen, soo op d' uytstaende schulden als byeen geraepte middelen, ontrent 160 picol fyne, witte, rouwe zyde ende 40 picol, zoo rouwe poil als getwernde zyde met een goede partye zyde lakenen, tot ontrent somme van 60 a 70.000 realen. Dit en achte soo zeer nyet, als wel, dat sooveele gedaen hebben, dat de rouwe zyde ende goede zyde lakenen op redelijcken pryse gehouden hebben, want ontwijffelijck is, off d'Engelsen zouden

anders de rouwe zyde om 120 a 130 realen 't picol gecocht hebben. Soodat ick hope (nyettegenstaende de voorneempste Chinese coopluyden genootsaect zijn geworden de joncken te laten vertrecken ende een jaer over te blyven) toecomende jaer wederomme een schoone partye rouwe zyde ende schoone zyde lakenen van geheel affgesooden zyde brengen sullen, gelijck veele op onse persuasie en goetwillighen vertooch belooft hebben te doen.

Ick versekere U. E., hadden wy twee, ja drye maenden na het arrivement van de joncken ende Engelse schepen gelt becomen, dat d' Engelsen weynich off geen rouwe zyde gecregen zouden hebben, te meer hun oock geen contant overschoot. Hoe het toecomende jaer sal gaen, sullen mettertijt vernemen, maer mogen wel versekert wesen, dat indien met den eersten geen goet capitael becomen, dat nyet alleen den Chinesen handel (die in heerlijcker staet gebrocht hebben dan oyt voor desen geweest is), maer oock de geheele Indische negotie voor de Compagnie te nyet gaen sal, welck Godt niet en geve. Den peper is dit jaer door de groote droochte soo qualijck gelukt, dat het geheele gewasch, na ick verstae, geen 30.000 sacken opbrengen sal. Tegenwoordelijck hebben ontrent 26.000 sacken peper ende 14.000 realen uytstaende, maer duchte traech in comen sullen, vermits de Chinesen door slechtheyt onser cleeden ende slapheyt van negotie seer veele verlooren ende beroyt geworden zijn. De gemeyne Chinese waren, als porceleynen ende gemeene zydelakenen, zijn ontrent 100 ten hondert beter coop geweest dan voor desen plegen te gelden, gelijck de heeren per medegaende prijscurrent sullen zien. Veel Chinesen hebben haer ongeval met d' oogen beschreyt.

3. Bantam. Wy hebben met aendacht gesien d'ernste recommandatie die U.E. doet dat met den coninck ende grooten van Bantam goede correspondentie ende vrientschap zouden onderhouden, om hare gunste te capteren ende ondertusschen versekeringe te soecken, welck contrarierende maximen zijn, te meer d'onredelijckheyt van den pangoran soo groot is, dat met goetheyt nyet voldoen connen, soo onsen plicht voldoen, U.E. goederen salveren, ende des Compagnies welstant bevoorderen sullen. Schoon samblant connen wel betoonen, maer Jaccattra nyet frequenteren, en jalousie tusschen dese twee coningen weeren, noch oock na geen ander uytvlucht off rendevous trachten, sonder haet off wangunst van desen pangoran op ons te laden, dewyle zijn welstant daeraen dependeert. Omme met de minste commotie ende een stillen trom ditto pangoran tot redenen te brenghen, off allenskens sijn quaet tractement t'ontvlieden ende peper te soecken, hebben wy met de joncke van eenen Simsuan (alsoo onse jachten van de Molucques mede nyet voort en quamen) een goede partye cleeden ende den coopman Abraham Sterck met drye andere Duytsen na Jamby gesonden, vermits verstae aldaer soo grooten menichte van

peper, als in Bantam te becomen is. Den pangoran hadde Simsuan licentie gegeven, maer soo haest verstont dat daermede Hollanders waren gegaen, wel wetende, waertoe sulcx tendeerde, heeft hy ditto Simsuan datelijcken in een hondenkott, daer d'aldermisdadichste geset worden, aen hals en beenen doen sluyten ende sijn huys (daer wy een goede partye goederen inne hebben) met wyven ende kinderen aengeslagen. Nyettegenstaende wel weet, hoe grooten somme ons schuldich is, ende hoe zeere daermede geinteresseert waren, heeft hy hem twee maenden gevangen gehouden ende ten lesten na veel moyten, door ons gedaen, gerelascheert. Soude denzelven ongetwijffelt al langhe gedoot hebben, 'ten ware, dat U. E. macht ontsaeghe. Nonopstant dit achte voor een saecke, daeraen op 't hoochste getouscheert waren, soo hebben sulcx nochtans met stilheyt gesimuleert, om meerder verbittering en ongeval voor te comen, omdat by d' E. heer generael ende raet met rypen raede 't beste expedient vercooren ende te werek gestelt mach worden, hetgene den Heere wel verleenen ende den tijt tot U.E. besten medebrenghen sal. Ick en sal geen nieuwe clachten doen, want daermede nyet wete te voorderen, ende de heeren lange kennelijck is hoe qualijck van desen pangoran gouverneur getracteert worden tot recompensie dat door assistentie by l' Hermith gedaen in 't gouvernement gecomen is, ende van U.E. gelt een schat vergadert heeft. 't Is al vergeten, dat doen den admirael Willekens Andreo Portado van hier verdreven ende van zijn desseyng gefrusteert worde. Dit compt van den grooten tol, welck alleen aen een trots, gierich mensch gegeven wort, even gelijck de heeren hare vyanden in Banda leeren oorlogen. De Spaignaerden ende Tidoresen in de Molucques genoech gedrongen hebben hare plaetsen te fortificeren. Alsoo mede sijn hier nyet alleen haren vyant voedende, maer zijn hoochmoet opblasende en haer zelven vercleenende. Daeromme is nyet genoech, dat den peper goetcoop ja gecocht worde. Soo goetgevonden cond worden (als onsen stant sulcx lydet) met autoriteyt reparatie te eysschen, ick en twijffele nyet, off den jongen coninck ende meest geheel Bantam soude U.E. te hulpe comen, ja late my voorstaen dat hierna haecken; den rechten coninck, om coninck te mogen worden, ende den adel als gemeynte, omme der tyrannye ontslagen te worden. Den pangoran gouverneur vreest daervoor soo zeere, dat al onsen doen ten quaetsten interpreteert en nacht noch dach nyet rusten can, meenende dat alle de schepen hier versamelt worden (gelijck d' Engelsen hen aengeseyt ende uytgestroyt hebben), om hem gewelt aen te doen ende ons te revengeren.

Tusschen Bantam ende Jaccattra is alsulcken differentie, dat apparent is daeruyt den oorlooch wel soude mogen spruyten. In Bantam is tusschen den pangoran gouverneur, den jongen coninck ende andere hoofden mede soo cleenen lieffde, groote jalousie ende diffidentie, dat eer lange wat vreempts daeruyt sal groyen, ende alsoo hierenboven versekert ben, dat des pangorans

affectie t'onswaerts nyet gebetert is (eensdeels om 'tsenden na Jamby, ten anderen omdat van nootswegen Jaccattra dickwils zijn frequenterende, ten derden omdat den tol van den peper voorleden jaer gescheept ten vollen nyet betaelt en hebbe, ende ten vierden, omdat ons zelven soo geholpen hebben in saecken, daer haest vereyschte, nadat hy ons recht geweygert hadde, dat voorsz. pangoran selffs genootsaeckt is geworden ons recht te doen, ende hy noch nyemant anders met recht seggen connen, datter yets van ons misdaen zy), soo hebben eenighe dagen geleden de costelijckste goederen als alle de rouwe zyde ende zyde lakenen gescheept, omme ongeval te verhoeden. Alsoo den pangoran wel vertrouwe, soo hy 'tsecretelijck te weech can brenghen, dat mans genoech is, ons een quaden tour te spelen, doch achte, dat ons noch U.E. goederen openbaerlijck nyet misdoen sal, gelijck hy in voorgemelde saecke van Simsuan is doende. Want van Jambi wort in 'topenbaer nyet eens mentie gemaect, of dat daerop geen actie zouden nemen. Nochtans ben versekert, dat Simsuan daeromme alleen zoo qualijck getracteert wort. Maer voorsz. pangoran is andere geringe saecken tot deckmantel gebruyckende, in voegen dat ons selven (zoo 'tons bevalt) bedriegen, off de saecken recht aennemen moghen. Daerop te letten staet, noch en sijn wy noyt soo qualijck getracteert geworden, off altoos in meerder erstime en achtbaerheyt dan d'Engelsen geweest. Daeromme ben verwondert hoe U.E. contrarie verstaen heeft. D'Engelsen sijn den pangoran tol betalende van iser, loot ende andersints, hetwelcke wy tot noch toe affgeleyt hebben. Alsoo hier een groote partye sandelhout gelost ende vercocht hebbe, gelijck mede eenighe nagelen, heeft hy ons daervan diverse reysen mede tol geeyscht. Ick hebbe denselven resolutelijcken geweygert ende het schijnt daervan oock affstant is doende.

4. Jacatra. Belangende Jaccattra. Aldaer is arack genoech te becomen, maer het gebreect ons aen vaten en potten. De vaten, die uyt de schepen becomen, sijn oock soo oolijck, dat qualijck den halven arack geoorbert wert. Daeromme ware goet, dat U. E. ons een goede partye duygen ende isere hoepen sont met cuypers daerby, off ten minsten eenighe cuypers, smits ende yser, om nieuwe vaten te mogen maecken. Zoo en zouden de schepen na geen arack te wachten hebben, maer altoos eenen goede partye op voorraet connen vergaderen. Anders is hier nyet veele te doen, want van den peper, door den coninck geplant, nyet veel te voorschijn compt. Doch soude wel connen gebeuren, dat hier toecomende jaer wel twee Chinese joncken met goede partye rouwe zyde, zyde lakenen ende andere Chinese waren arriveerden, vermits dit jaer tot Bantam zeer qualijck getracteert zijn. Het scheen, dat den pangoran, gelijck geadvyseert hebbe, affstant deden van nieuwen tol, welck hy op 't lossen der goederen invoeren wilde, doch heeft de Chinesen op haer vertreck voor de

rouwe zyde vijff percento affgedrongen en oock laten verluyden, dat van meeninge is naer desen van allerley goederen tol te nemen, geene uytgesondert. Hierover hebbe met eenige Chinesen gecontracteert, dat toecomende jaer tot Jaccatra zouden zeylen, ende beloften gedaen haer goederen aldaer tot redelycken pryse tegen gelt, peper ende sandelhout aen te nemen. Godt geve, dat sulcx goede effect sortere.

Op den tol welck den coninck van Jaccattra van arack, rijs, boonen ende visch peetenderende was, is d'E. heer generael Reynst met hem verdragen, dat jaerlijcx acht hondert realen betalen zullen. Godt geve, dat hiermede ruste mogen hebben.

5. Japara. By d'E. heer generael ende raet was voorgenomen tot Japara een steenen huys te bouwen, maer alsoo den steen nyet gereet en is, ende ons 't gelt gebreect, moet sulcx vertrocken worden. Doch achte evenwel nyet geraeden, datter groote costelijcke timmeragie gedaen worde. 't Is genoech, als men hem tot nootdruft can behelpen. Ick achte, dat op geen plaetse van geheel Orienten soo goeden menichte van rijs tot soo goeden pryse als hier te becomen is, te weten de coyang off 3200 ℔ van 5 a 10 realen, welcke ontrent voor desen op andere plaetsen 20 ende 40 realen de coyang gecost heeft. Dewyle hier den rijs soo abondant ende goetcoop is, sijn alle andere viveres, mede na avenant de cleeden, oock goetcoop. Ja gebeurt dickwils, dat hier veel goederen min gelden dan ter plaetsen zelffs daer vandaen comen, ende dat vermits aen den rijs wederomme te meer gewonnen wort. Den Mattaran, die over dese landen domineert ende na de monarchie van Java tracht, is tegens den coninck van Surbaya ende andere omliggende coningen d'oorloge continuerende, daerdoor de luyden in Japara ende omliggende plaetsen bycans als op een schop sitten. Want de Mattaram aen de zeecant geen sterckte heeft; hy is zeer machtich te lande, heeft oock heerlijcke middelen off materialen, om schoone galeyen te doen maecken, maer zeeluyden gebreecken hem. Het ware een gewenste saecke, zoo den oorloge, die desen Mattaran in 't oosten voert, na 't west, te weten na Bantam, gediverteert cost worden; soo zoude U. E., achte ick, een heerlijcke, vaste plaetse ende in beteren stant connen geraecken. Den pangoran van Bantam, zoo mijn geseyt wort, en vreest geen Portugesen, Spaignaerden, Hollanders noch Engelsen, maer alleen den Mattaram. Voor dese, zeyt hy, can nyemant vluchten, maer voor d'andren hebben 't geheele geberchte tot onsen voldoen: sy en connen ons met de schepen nyet volgen.

Volgens onsen advyse hebben alle de schepen, uyt de Molucques comende, Japara aengedaen, om daer te ververschen en hun van rijs te versien. Doch zoo van hier derwaerts geen secours hadden gesonden, ick achte, dat ons rijs

voor de schepen gebroocken soud hebben. Het heeft ons moyten genoech gecost eer een weynich gelt costen becomen.

6. Grissee. By d' E. heer generael ende raet is gearresteert, dat men de comptoiren van Grissi, Maccassar ende Boutton zoude lichten, ende dat, omme de Javaense joncken en Maccassaren van Amboina ende Banda te weeren, alsoo de Bandanesen door haer tegen ons gestijft worden ende den handel in Amboina verderven, vertierende aldaer de cleeden van de Portugesen ende Engelsen, brengende wederomme nagelen, noten ende foelye in retour, soodat onse cleeden d' onsen aen de hant blyven. De foelye, die altoos in Banda voor 100 realen de bhaer gecocht wort, heeft dit jaer in Grissi en Bantam geen 70 realen mogen gelden.

't Comptoir Grissi is dienvolgende gelicht, ende zijn den onsen met een stillen trom van daer vertrocken, hebbende daer aen uytstaende schulden gelaten *f* 6150 — 2 — 12, ende den coninck per missive den sabandaer gegeven andermael geinsinueert, dat geen joncken na Mallacca, Molucco, Amboina, Banda noch Solor zoud laten varen, gelijck continuerende zijn, want alsoo onse vyanden daermede verstercken, sullen dezelve aldaer commende voor goede prinse aenslaen; hem voorder biddende d' uytstaende schulden in te voorderen ende tot Bantam te bestellen. Met eerste gelegentheyt zullen daeromme derwaerts zenden ende oock vernemen de bevallinge van dit vertreck. Eenige maenden te vooren sijn 2 mannen van de logie aen 't geberchte buyten Grissi, daer der mahometisten paus is woonende, als honden dootgeslagen, zonder datter yets op gevolcht zy. Den coninck hielt hem hieromme geheel gestoort, maer wie sal den paus in den ban doen? Voorsz. paus heeft de Bandanesen in protectie genomen. Hierentegen zijn d' onsen van voorsz. coninck van Surbaya ende Grissi meer gefavoriseert geweest dan van eenige in geheel Indien.

7. Boeton. 't Comtoir Boutton is mede alsoo gelicht, ende dat om d'oncosten te winnen, want ons van dese luyden noch goet noch quaet geschiet, ende hier nyet te handelen is. Na de lichtinge zijn daer eenige schepen geweest. Den coninck hielt hem hierover zeer verwondert te sijn, seggende, hy een ondersaet van de croone van Ternate en d' Hollanders was, ende nyet zyne maer haerluyden schande oock wesen zoude, soo hy van de vyanden overwonnen worde.

8. Makassar. 't Comptoir Maccassar hadde hemzelven gelicht eer de gecommitteerde van d' E. heer generael aldaer arriveerden, en dat in deser voegen: als het schip *Enckhuysen* na de Molucques gedistineert hadden, arriveerde 't selve daechs voor Maccassar, soo de Spaignaerden (welcke aldaer 3 dagen te vooren met

twee galeyen, fregatten ende scheepkens tot 8 toe, uyt de Molucques om rijs gecomen waren) gedisseygneert hadden de volgende nacht onse ende d' Engelse logie aff te loopen, ter oorsake d' Engelsen een Spaens scheepken op des conincx reede genomen hadden, off begeerden van den coninck reparatie, daerop den coninck met den zynen landewaertsinne vertrock, hetzy om de Spaignaerden plaets te geven, off (gelijck hy seyde) omdat hem nyet machtich kende Spaignaerden, Hollanders off Engelsen te dwingen. D' onsen en d' Engelsen in dese perplexiteyt zijnde, verscheen daer het schip *Enckhuysen*. 't En was oock soo haest nyet gesien, off de Spaignaerts sijn (als soldaten) datelijcken daer na toe t' zee gevaren ende hebben 't schip à l' improvisto geabordeert, eer van landt geadverteert worden datter onraet was, meenende daermede door te gaen, gelijck met *Gouda* deden. Sy hebben dit schip met groote avantagie dryemael geabordeert, want gelijck d' onachtsame gemeenelijck doen, daer en was nyet een stuck claer, geen cruyt boven, geen cardoes en gevult ende de meeste stucken lagen noch om leech toen den vyant abordeerde, doch, al vechtende, eenige stucken claer gerakende, hebben sy den vyant affgeslagen met verlies van den capiteyn, principaele officieren ende ontrent 60 witten. In 't schip zijn 11 man dootgebleven. Ware het schip op sijn hoede geweest, des vyants meeste macht van de Molucques soude daer met hun galeyen gebleven hebben. Het schip na desen te reede gecomen wesende, resolveerden d' onsen met d' Engelsen, dat hun datelijck aen boort souden vervoegen ende beyde de logies verlaten, vresende dat van de overgebleven Spaignaerden overvallen zouden worden. De oppercooopman Sterck heeft alle des Compagnies goederen mede gescheept, maer d' Engelsen lieten alles achter sonder anders dan hare particuliere kisten te schepen. Ende alsoo daerna uyt nieuwsgierigheyt 13 van des conincx principaelste edelluyden aen boort quamen, resolveerden d' onsen met d' Engelsen haer te houden, om d' uytstaende schulden te becomen. Dese luyden, in de cayut beset wesende, meynende, dat haer lijff quyt waren, doen haer crissen off geweer geeyst worde, sijn met een berst in de gaelderye gevallen ende over boort gesprongen, doorstekende 2 mannen, die met haer geweer de deure ende galderye bewaerden. Hierop zijn d' onsen in de schuyt gevallen ende hebben met d' Engelsen, die op dit pas van lant aen boort quamen royen, 9 mannen doot geslagen ende eenen van de principaelste, Dayn Macatje genaempt, wesende een 's conincx soone, gevangen genomen ende met eenen ondersabandaer gevangen gehouden ende hier gebracht. Na dit ongeval drye dagen gelegen hebbende, omme de resterende uytstaende schulden te becomen, sijn met het schip, in plaetse van haer reyse te vervoorderen, wederomme tot Bantam gekeert, ommedat hun (zeggen sy) water gebrack, ende den top van 't roer stucken geschoten was, medebrengende al ons volck ende goederen van Maccassar gelijck mede

d' Engelsen, die aldaer waren residerende, behalven een man, welck nyet en wilde van lant gaen, maer alleen by sijn meesters goederen blijven. Aen meublen en uytstaende schulden sijn daer van ons gebleven *f* 10.301 — 13 — 8, waertegen voorz. twee gevangen zijn hebbende, daermede met eerste gelegentheyt voorsz. restanten voorderen sullen. Na voorsz. ruyminge van de logies sijn de gecommitteerde van d'E. heer generael in Maccassar gearriveert omme de logie te lichten, ende alsoo geen volck vonden, lieten daer gelijcke insinuatie als vooren verhaelt wort aen den coninck van Surbaya gedaen is. Hierop heeft den coninck van Maccassar per een Engels jacht, welk van Amboina comende, alle haer voorsz. goederen met voorsz. man onvermindert ende onbeschadicht vonden, schriftelijck aen d' E. heer generael geantwoort in substantie: Godt heeft d' aerde ende de zee gemaekt, d'aerde onder de menschen verdeylt ende de zee gemeyn gegeven. Noyt is gehoort, dat yemant de zeevaert verboden zy. Wilt ghy het doen, soo beneempt ghy de luyden het broot uyt de mont. Ick ben een arm coninck.

9. Solor. Het is in Solor zeer verandert. Uyt rapport [van] capiteyn Schot zaliger hebben geadvyseert, dat aldaer 8 a 9000 zielen Christenen waren, die haren dienst t'onswaerts pretendeerden, daer om leeraren riepen. Sy sijn alle door een Portugese paep, die aldaer gebleven was, onse grootste vyanden geworden, in voegen dat d'onsen als op een clif in zee, off belegerde lieden sitten. Wat by den predicant Pieter Wynantsen in Timor gedaen sal worden, sal den tijt leeren. Die luyden zijn noch geheel simpel, ende alsoo de roomsche ende christenen vyanden van 't fort Henricus op Larentoucke residerende door de Maccassaren van rijs ende andere nootlijckheden (alsoo op Solor nyet en is) versien ende gesecondeert worden, gelijck mede aen 't fort zelve d'onsen de merct benemen, hebben wy geordonneert, dat voor goede prinse zouden aenslaen alle dengenen, die bevinden sullen onse vyanden secours te doen, ende met haer converserende sijn, gelijck mede, dat nyemant aen 't casteel noch omtrent meerder vryheyt zouden toestaen dan zonder des Compagnies schade geschieden can, te weten, dat voor d'eerste reys de joncken zouden doen vertrecken ende de tweede reys mede prijs maken.

10. Timor. Tot nu toe en hebben van Tymor zooveel sandelhout nyet becomen als bedragen des Compagnies dispense van 't fort Henricus ende de jachten, die op den handel van Tymor gebruyckt worden, soodat met desen handel verliesende sijn, doch en twijffelen nyet, off sullen wel voordeel doen, alsoo by gebreck van cleene royschaloupen ende cleene jachten geen meer hout becomen hebben, want op Timor is jaerlijcx een groote partye sandelhout te becomen ende aen de Chinesen ende op de Custe can jaerlijcx mede veel meer

vertiert worden, dan noch becomen hebben. Het zoude goet sijn, dat U.E. volck hadde, omme van Solor op Timor particulieren handel te laten doen, mits dat gehouden bleven, het sandelhout aen 'tcasteel tot redelijcken pryse aen de Compagnie te leveren. Want alsoo op Timor wel 25 besundere handelplaetsen zijn, daervan d'eene helft op een tijt gelijckelijck aengedaen moet worden ende d'onsen nyet meer dan drye jachten hebben gehadt, is nyet mogelijck geweest, dat alle vreemden van Tymor souden connen weeren ende alle handelplaetsen besetten. Een halff dosijn royschaloupen zouden meerder dienst doen dan eenige wel gemonteerde jachten. Hieromme hebben oock eenige van Japon ontboden. Verleden jaer zijn d'onsen op Amanaban in Tymor van den coninck zeer qualijck getracteert geworden. Hy heeft, op belofte van den *Hasewint* vol te laden, ontfangen 'tgene bedongen hadde, ende daernaer nyet meer dan omtrent de halve last gelevert. Hierover volgens propositie by den oppercoopman Raemburch gedaen ende arrest van den raet, hebben geordonneert, dat ditto coninck souden aprehenderen ende hem den achterstal met interest doen betalen, gelijck wel doenelijck is. Ende alsoo d'Engelsen met een jacht van Amboina keerende, Timor en Solor aengedaen hebben, desseignerende met den eersten wederomme derwaerts te gaen om U.E. vruchten aldaer mede te plucken, gelijck in Amboina ende Banda sijn trachtende, hebben wy secretelijck met gesloote missive 'tschip de *Sterre* van hier naer Solor en Tymor gesonden onder pretext dat na Amboina zouden zeylen, omme haerlieden te prevenieren, voorsz. coninck van Amanaban op syne gedane fraude te attraperen ende ditto schip vol te doen laden eer d'Engelsen verschynen, opdat alsdan met avantagie den anderen in 'thaer zouden mogen hangen, ende hier tegen de compste der Chinese joncken een goede partye sandelhout becomen mogen, alsoo apparant is, ons andermael gelt gebreecken sal.

11. Banda. Banda is de Compagnie eenen lastigen bant; doch al is het nu met groote macht nyet gedaen, soo can se nochtans met Godes hulpe ende minder macht door de Compagnie zelffs om der Bandanesen hals gebonden worden. Neerstige, cloeckmoedige behendicheyt ende geen macht van schepen is hiertoe van noode. Omme van Banda te weeren ende voor goeden pryse aen te mogen slaen, wie derwaerts gaende becomen connen, sijn als vooren de comptoiren van Grissi ende Maccassar gelicht. Tot executie van 'tdesseyn heeft d'E. heer generael in Banda twee fregatten doen opsetten, doch maer eene by gebreck van volck met volck gemant. Daerby is noch een Japonse berck met Japonders gevoecht, daermede een Grissix joncke aengehaelt ende de goederen prijs gemaect hebben. Voorder effect sullen mettertijt vernemen.

D' E. heer generael, elff schepen in Banda by den anderen vergadert heb-

bende, heeft volgens arrest alhier verleden jaer by Sijn E. genomen, met 550 mannen een tocht op Puloway laten doen. Op d'aencomste is d'eerste sterckte met assault sonder eenich volck te spillen overrompelt ende vermeestert, alwaer veel van de principaelste Bandanesen gebleven sijn. Maer alsoo de Bandanesen door oncunde van d'onse in haer tweede retraict, welck met een dwersen muyr van 't eerste gescheyden was, nyet vervolcht worden, meenendat alles gewonnen was, sijn de Bandanesen daerna in 't tweede wederomme versamelt, schietende een tijt lanck uyt haer tweede sterckte door schietgaten van de middelmuyre midden onder ons volck ende alsoo, na men zeyt, wel 150 mannen gequetst ende 28 doot gebleven zijn, eer d'onsen beschuttinge costen becomen. Alsoo de Bandanesen den brant mede in de kercke wierpen, daerdoor een groote menichte van foelye verbrande, worde daerop by de gecommitteerde van den heer generael geresolveert dit nyet voorder zouden attenteren ende aftrecken, gelijck ook geschiet is, alsoo Amboina ende de Molucques voor 't verloopen van 't costelycke mouson mede besoecken mosten. D'Engelsen, die een logie op Puloway waren hebbende, sagen het goede werck aen. De Javanen hielpen de Bandanesen. Nochtans sijn haer joncken, die op strant stonden, nyet beschadicht. Alsulcken succes, als dit is, hebbe U. E. verleden jaer uyt aenschouwinghe van saken voorgespelt. In 't landen is mede faulten begaen, want de Bandanesen zooveel tijts gegeven is, dat alle d'andere plaetsen Puloway met volck versterct hadden, alsoo genoechsaem versekert waren, dat het op Puloway gemunt was. Het ware te wenschen, dat d'E. heer generael met de schepen noyt in Banda ware gegaen, want de Bandanesen met desen tocht seer geanimeert zijn. 't En can oock nyet minder wesen, off U. E. respect en achtbaerheyt wort daerdoor by de Javanen, Amboinesen ende Ternatanen zeer vercleent.

12. Amboina. D'Engelsen zijn wederomme met twee jachten in Amboina geweest. Sy hebben die van Lua ende Combello tegen d'onsen gelevanteert. Doch alsoo haer trots ende vermetelheyt t'onsen gelucke op 't hoochste gecomen is, ende de heer generael recht van pas met de schepen van Banda aldaer arriveerden, is het voor dien tijt t'onsen besten geluckt. Alsoo die van Combello de wapenen tegen d'onsen aengenomen hadden, sijn d'Engelsen op haer versoeck hun te hulpe binnen haer stercte (welck op een berch een steenwerp van onse loghie is leggende) gegaen. Sy staecken datelijck een Engelse vlagge op, ende schoten diverse schoten op de logie. Hierover heeft den heer gouverneur Blockmartsen, die tusschen 't schip de *Mane* ende den *Groenen Leeuw* beyde d'Engelse jachten hadde leggen, een groff stuck op d'Engelse jachten gelost, ende hun alsoo gedwongen haer volck uyt de sterckte van de Combellesen te lichten ende met de jachten te vertrecken sonder dat eenige nagelen hebben

connen becomen. In Lua was haer oock een huys gegeven ende wayde mede d'Engelse vlagge. Maer dewyle haer intent in Combello nyet succedeerde, heeft Kimela Sabandin d'Engelsen met haer vlagge in Lua mede gevangen genomen ende op des heer generaels versoeck gerelascheert ende vertrecken laten. Cappiteyn Hitto, gelijck U.E. breeder van den gouverneur Blockmartsen geadvyseert wort, is alle dese wercken aenschouwende. Uytterlycken veynst hy een zeer grooten vrient ende lieffhebber van des Compagnies welstant te zijn, ende onder zulcken pretext is het vier aldermeest stoockende, doende sijn best, omme alle U. E. ondersaten ende gealieerden tegen 't casteel te doen rebelleren, gelijck per D. Casparus Wiltens geadvyseert wort. Ditto capiteyn Hitto heeft lange eenige van 't casteels ondersaten onder syne subjectie getrocken en van 't casteel vervreempt, daeraen sijn hert te bespeuren is.

D' Engelsen en Combellesen uyt de stercte van Combello vertrocken sijnde, sijn d'onsen daerop getrocken, hebben 't zelvige versterct ende garnisoen daerinne geleyt. 't Es een plaetsken, welck uyt der natuyren bycans inprenabel is. Die van Combello, welcke de logie verbrant hebben ende alle gevlucht waren, hebben belooft weder te keeren ende een nieuw huys te maecken; welck den tijt leeren sal.

Daer is oock voor eeuwich een nieuw contract gemaect ende geaccordeert, dat voortaen 60 realen voor bhaer nagelen van 550 ℔ betalen sullen. Mede dat men de cleeden, die op schult gegeven worden, twintich ten hondert beter coop sal geven dan voor desen gereeckent sijn. Gelijck oock, dat haer schult van cleen gewas, welck Octobris toecomende gepluckt sal worden, met het groot gewas 't jaer naevolgende sullen betalen. 't En ware dat Amboina op ons schryven met 2 kisten gelt uyt de Molucques gesecondeert ware, men soude daer nyet luttel verlegen geweest sijn; ende alsoo de nagelen, die de vreemdelingen meynden te vervoeren, prijs gemaeckt sijn in plaetse, dat men se plach te betalen, is apparent soo gecontinueert ende volgens intentie de vreemdelingen van den handel aldaer geweert worden, dat in des Compagnies cleeden beteren treck geraecken sal. Den handel moet hem daer nootlijcken belet worden, ofte wy moeten weeren, dat door de Portugesen noch Engelsen geen cleeden van de Custe noch Suratte gebrocht worden. Want als d'Amboinesen van d'onsen op schult genomen hebben, 't gene connen becomen, sullen sy daernaer nyet naerlaten, haer nagelen noch eens aen vreemden te vercoopen, om dubbelde betalinge te cryghen. Onder correctie geseyt, dunct my oock, dat U.E. Amboina met cloecke godtvruchtige leeraren behoorde te versien, omme al soetiens met leere en leven de vrienden te mainteneren ende andere herten behendelijck te winnen. Met godloosheyt is nyet te voorderen. De natuyre is nyets met gewelt alleen voortbrengende, maer voornemelijck met onsichtbare sachticheyt. Hoe is Mahomet onder de orientaelse lieden soo groot geworden?

Waerdoor zijn de Portugesen dus verde ende wederomme te nyet gecomen? Is 't nyet eenen paep ende fauten van d' onse, die alle 't volck van Solor wederomme van d' onsen veralieneert heeft?

13. Molukken. Den gouverneur Reael is in Septembris 1614 met 10 schepen na Manilha gevaren. Siauw en Otton hebben wy verovert ende vernielt eenige scheepkens, die daer bejegenden. Sy sijn tot in de Calderes geweest. Maer den tijt is mede soo cort gevallen, dat per contrarie wint, geweldige storm ende stroomen genootsaeckt sijn geworden weder te keeren, hebbende 27 anckers verlooren ende seer groot peryckel van stranden geleden, gelijck de heeren per missive van ditto heer gouverneur breeder zullen vernemen. Soo haest voorsz. schepen in Otton arriveerden, sijn de Spaignaerden met een fregat van daer na Manilha vertrocken. Die van Manilha hebben datelijcken Maccau van de compste deser schepen verwitticht. Soo haest de Chinesen dese tydinge vernamen, hebben sy alle, die het na Manilha gemunt hadden, haer reyse geschort, na ons van joncken, die hier in February passado arriveerden, geraporteert worde. Tusschen den vyant ende d'onsen en is dit jaer in de Molucques nyet anders gepasseert. Men hoort nyet meer van des vyants geweldadige armade. D'E. heer generael, in de Molucques comende, heeft datelijck meest alle de schepen herwaerts aen gedepescheert, omme, volgens resolutie voorleden jaer genomen, de saecken over een andren boech te wenden. Sijn E. heeft in de Molucques gelaten 4 schepen, den *Rooden Leeuw*, *Out Zeelandia*, den *Valck* ende *Arent*.

Dewyle tot desen tijt eenige jaren achter den anderen alle de macht in de Molucques gehouden hebben, is het fort Mariecko, leggende op 't eylant Tidoor, geheel in viercant volmaeckt, doch en wete nyet wat voordeel de Compagnie daervan trecken sal, noch waertoe 't zelvige nutt is, soo daeruyt op den vyant door 't lant Tidoor geen coursen gedaen worden. Ick verstae, dat hetzelvige tot dien fyne gebout is, maer het schijnt, dat men daerinne, gelijck d' onsen op Solor in 't fort Henricus, genoechsaem van den vyant belegert is.

Op Maleyo is sooveele gedaen, dat de Compagnie aldaer 4 zeer geweldige puncten off forten meest volmaect is hebbende. Daer is oock een derde van 't packhuys volmaect, soodat alsnu het cargasoen sonder peryckel gebercht can worden; resteert u, dat voorsz. 4 punten met gardynen aen den anderen getrocken worden. Sulcx volbracht wesende, sal Maleyo een treffelijcken besloten stadt wesen. Maer het ware na mijn opinie beter (gelijck U. E. voor desen geadvyseert ende over twee jaren in de Moluques gesustineert hebbe), dat men op Maleyo niet dan een bysonder gesloten fortien gemaect hadden met een goet steenen huys daerbinnen: zoo zoude 't selvige met cleen garnisoen beset connen worden, d' oncosten zoo groot nyet sijn ende van fortificatie een eynde becomen, dat nu noch verde te soecken is.

Tegen dese wercken sal U. E. per medegaende pampieren sien, hoe dat in de Molucques in den tijt van 19 maenden ontrent *f* 400.000 gegasteert sijn. Daerentegen de Compaignie *f* 160.000 avance geniet. Op de goederen, die derwaerts gesonden hebben, compt *f* 240.000 in 19 maenden te quade. De schepen zijn mede alsoo vergaen, dat het jammer om zien is. Dit is hetgene gedaen is by d' heerlijcke macht, die U. E. in Indien heeft.

Taconi ende de forten op Macquian ende Mothier sijn noch vervallende ende moeten mede gerepareert worden. Soo de fortificatie soo costelijck vallen sal, als Mariecko ende Maleyo gedaen heeft, ick en wete nyet, hoe de lasten by de generale Compagnie gedragen connen worden. Hierenboven sijn nyet alleene garnisoen houdende op diverse plaetsen, die ons onnutt maer schadelijck sijn. Want dewyle de Tarnatanen onder faveur van onse garnisoenen hier en daer gaen handelen en rooven, wort er te min geconsumeert van de cargasoenen welcke in de Molucques sijn sendende. Nyettegenstaende Amboina ende de treffelijckste plaetsen met dese onnutte garnisoenen daerenboven versterckt connen worden, soo en heeft men nochtans tot de lichtinge nyet connen resolveren. In onse boecken connen de heeren sien, hoe heerlijcke cargasoenen na de Moluques gesonden hebben, sonder anders dan voorleden jaer 80 ende nu 100 bhaer nagelen in retour becomen te hebben. Doch men zeyt, datter toecomende jaer een groot gewas gepluct sal worden, hetwelcke mettertijt vernemen sullen. Onder de cleeden verstaen wy, dat nyet alleene veel slechte, maer oock groote quantiteyt van ondienstige sorteringe loopende sijn, welck een jammer om hooren is. Wy hebben se alsoo van de Custe ontfanghen ende hopen, dat aldaer by den heer de Hase gerepareert sullen worden alle diergelijcke faute, die voor desen onder directie van den directeur van Berchen begaen sijn. De Molucques is nu alsoo met cleeden vervult, dat se in menighe jaren, na wy verstaen, nyet vertiert connen worden. Ja in d' alderbeste sorteringhe en is oock geen afftreck, doordien andermael diverse joncken met cleeden ende andersints op Macquian gearriveert sijn, ende ons aldaer de merct met cleeden bederven, gelijck de vreemdelingen tot noch toe in Amboina ende Banda gedaen hebben. Wat sal het wesen met soo groote menichte slechte cleeden ende d' ondienstighe sorteringe? Daer is mede andermael een jonck van China gecomen, dewelcke wederomme ontrent 30.000 realen uyt de Molucques gevoert heeft. Verleden jaer hebbe ick den heer gouverneur Reael seer ernstelijcken gerecommandeert gehadt dese vreemdelingen van daer te weeren, dewyle met incorporatie van den handel de Compagnie soo schadelijck sijn, alsoff de Molucques van de Spaignaerden geincorporeert ende verheert worde. Doch het is zoo verde gecomen, dat men, omme onder de Tarnatanen geen alteratie te veroorsaecken, voorsz. joncken den handel en commertie in de Molucques nyet en heeft derven beletten noch

ontseggen. Maer is gepractiseert, dewyle de vreemdelingen om de contanten comen ende geen nagelen becomen connen, dat men sal sien de soldaten met cleeden te betalen, ende voortaen geen meer contant uytgeven. De gevoechelijckste middel is de beste, als daermede alle quae inbreucke geweert connen worden.

Maer in Indien connen wy na mijn opinie nyet bestaen sonder authoriteyt ende macht, onder soete gevoechelijcke middelen ende redenen te mengen. Den trots en hoochmoet der Tartatanen is alreede zoo verde gecomen, dat nyet en begeren (soo mijn de predicanten seggen), dat op Maleyo een predicant gehouden worde omme den dienst Godes ende d'ordinarie gebeden te doen, hetwelcke den pangoran van Bantam zelfs, ick late staen eenige andere heeren, ons nyet eens en zouden derven voorlegghen, ja nyet derven dencken; derhalven behoorde men onder correctie om welstants wille, als het den tijt vereyseht, d'alteratie der Tarnatanen getroost te sijn ende alle misbruycken promptelijck weeren, opdat het nyet erger en worde, ende ons de Tarnatanen op 't hooft nyet treden. U.E. sy versekert, dat van de Tarnatanen, die van Hitto, Lua ende Combello, nyet goets noch geen trouwe te verwachten hebben. Daerom dienen op haer stuck te letten. Ick verstae, dat die van Puloway aen de Tarnatanen geschreven hebben, dat sy voor hun aen ons vrede zouden versoecken, ende is hierop by d'E. heer generael ende coninck van Ternate goetgevonden, dat in dese maent October een correrorre met eenige Tarnatanen van des conincx wegen ende den luytenant Vianen ende van der Dussen derwaerts souden gaen, mits dat eerst redresseren en slechten zouden de revolte, alternatie ende scheuringe door d'Engelsen onder die van Lua ende Combello veroorsaect. Maer U.E. sy versekert, dat ons door dese zendinge nyet meer goets geworden sal dan de Mooren nootshalven gedrongen worden te doen. Wij moeten 't met de wapen en dwang hebben, oft sullen op den duym fluyten. Ick houde voor seker, datter nyet eenen Tarnataen en is, oft hy wenst zoo zeer om d'Engelsen, als die van Lua, Combello ende de Bandanesen doen, want haer begeerte nyet te versaden is, ende ons na de moorse wet geen trouwe schuldich zijn. Ende late my voorstaen, sulcx per experientie aen haer bevonden te hebben.

14. Japan. Van Japon als vooren, hadden wy verleden jaer gemeynt een goet retoer te becomen, maer en hebben nyet dan een partye coper, viveres, amonitie ende andere nootlijckheden gecregen, nyettegenstaende aldaer een schoon cargasoen sijn hebbende. D'oorsaeck es geweest, dat alsoo tusschen den tegenwoordigen keyser ende een sone van den overleden een subyten oorloge geresen was, de coopluyden, die uyt het lant comen, haer gelt nyet besteden dorsten, vreesende nyet veyl weder zouden connen keeren. Omme te volvoeren

de resolutie verleden jaer genomen op den handel van Japon, Siam ende Patana, daertoe alreede een cargasoen in Siam opgecocht was, hebben wy het schip *Enckhuysen* (van Maccassar tot supra gekeert sijnde) derwaerts gesonden ende daerby ordre gegeven, dat van Patana na Japon mede schepen zouden alle Chinese cargasoen, welck voor Japon dienstich sijn hebbende, soodat nyet en twijffele oft sullen in December naestcomende een goet retoer silver becomen, welck Godt geve, want sullen een groote somme van noode hebben. Op 'tschryven van Siam heeft den heer Brouwer een groot cargasoen Nederlantse waren derwaerts gesonden; maer nu, na ick verstae, sijn se daermede oock verlegen. D'oliphants tanden souden hier wel gepast hebben, want alsoo hier voorleden jaer gelt gebrack, hebben d'Engelsen al haer tanden ende loot aen de Chinesen vermangelt, de tanden a 65 ende 'tloot a 5 realen 'tpicol. Soo daer gelt geweest waer, sy en souden geen vente becomen hebben, want geen groote menichte gesleten can worden. Derhalven sal goet wesen, dat U. E. vooreerst geen tanden meer en zent, ofte yets zendende, dat het geen groote partye zy. In plaetse dat Patana altijt gedisprovideert is geweest, als men op andere plaetsen geen wech met gelt en wiste, hebben verleden jaer aldaer 24.000 realen overgehouden, nu alle de comptoiren van Indien van contant ontbloot zijn.

De Chinesen hadden met den oppercoopman Hendrick Jansen gecontracteert, dat dit jaer een goede partye rouwe zyde souden brengen. Doch alsoo verleden jaer met een geweldige storm wel 70 joncken op de custe van China in 't wederkeeren gebleven sijn ende daeronder die van Patana, verstaen wy, dat aldaer dit jaer geen joncken comen zouden, 't welcke met naeste schryven vernemen sullen.

15. Atjeh. In Atchijn is den coopman Ryser van den coninck voor d' olifanten geworpen ende de lendenen gebrooken geweest, omdat hy, zoo den visitateur Hans de Hase met den *Rooden Leeuw met Pylen* aldaer gearriveert was, soo met denzelven aen lant voer, eer des conincx eunuchi na oude gewoonte met zijn majesteyts teecken aen boort gecomen was. Het cargasoen, welck door ditto de Hase, na de Cust gaende, aldaer gelaten was, is meestal gebleven ende met de logie door een extraordinarie affwaterende vloet in zee gedreven. Het water heeft zelven etmalen lanck een pieck lanck boven 't geheele platte lant gestaen, soo datter veel huysen met volck in zee gedreven zijn, ende d'onsen genoech te doen hebben gehadt om 't lijff te salveren. Daer is, Godt beter 't, van de Compagnie aen coopmanschap gebleven *f* 6337. Den coninck van Jhoor heeft den coninck van Atchijn aengeseyt, hoe d' E. heer generael een eylant heeft doen versoecken, omme een casteel daerop te maecken tot afbreuck van die van Mallacca. Ryser seyt gehoort te hebben,

dat ditto coninck sulcx wel vergunnen sal. Watter van is, sal den tijt leeren.

Den coninck belcht hem zeer, dat van ons geen schepen tot assistentie becomen can, om Mallacca te attacqueren. Hy zeyt Sijn Exc. daermede geen broederschap in de wapenen (gelijck aen den ander schryvende sijn) en bethoont. Negocie en is op dese plaetse nyet te doen, dewyle de vreemdelingen van 's conincx tyrannye te qualijck getracteert worden.

16. Suratte en Mocha. Van de Custe verstaen hebbende, hoe die van Suratte de restanten van David van Deynsen ende plaetse om te handelen aenbiedende sijn, gelijck mede daerenboven geconsideert hebbende, dat met speceryen ende Chinese waren een treffelycken handel gedreven can worden van hier op Mocca (een plaetse gelegen in de mont van 't Roode Meer), ende dat wederomme het contant van Mocca in Suratte aen indigo ende cleeden besteet, ende op een voiagie in retour herwaerts gebracht can worden, hebben wy 't jacht *Nassouw* met een cargasoen incoops costende *f* 123.724 — 1 — 8 derwaerts gesonden, omme te ondersoecken wat aldaer in negotie gedaen, ende oft voorsz. restanten becomen connen. 't Succes sullen toecomende jaer vernemen.

Een van de principaelste Gouseratten, hier residerende, die oock in Mocca wel bekent es, hebben wy omme door hem goet acces ende adres te becomen met ontrent 70 picol alsulcke goederen als voor dees tijt nyet schepende sijn, mede laten varen, soodat nyet en twijffele (in 't Godt gelieft, dat behouden mogen keeren) oft de generale Compagnie sal naer desen met de commertie van hier op Arabia, van daer op Suratte ende van Suratte wederomme herwaerts een treffelijcken dienst geschieden. Het cargassoen hadden wel grooter connen maecken, maer dewyle de schepen soo laet van d' Oost herwaerts gekeert zijn, dat geen meerder schip, dewyle aen 't verdubbelen sijn, claer geraecken cost, hebben 't voor dees tijt hierby gelaten. Wat voordere ordre medegegeven hebben, can U. E. door onse medegaende copyeboeck vernemen.

17. Verhouding tot de Engelschen. Mijn heeren, eer voorder varen, bidde ick U. E. dat tusschen ons ende d' Engelsen eenige ordre gestelt mach worden, alsoo anders te beduchten is, tans of morghen eenich ongeluck geschieden sall, want d' audace van d' Engelsen te groot is. Schandelijck vilipenderen ende calumnieren sy d' hoogmogende heeren Staten, Sijn Excellentie, U. E. ende de geunieerde Nederlanden; dewyle het hun al te goede gedijt, en isser nyet, dat hun te doen ende seggen ontsien.

In de Molucques hebben sy onse vyanden geadssisteert ende getracht de Tarnatanen te coromperen, doende haer beste om U. E. te ontrooven de weynige vruchten, die te verhopen hebben van geweldige sware oncosten der oorloge ende fortificatie tot bescherminge van de Tarnatanen gedaen.

In Amboina hebben die van Lua tegen U. E. opgeruyt ende in civile twist gebracht, die van Combello tot in de wapenen tegen d'onsen geholpen, ja hebben haerzelven met de wapenen in de stercte van de Combellesen begeven, d'Engelse vlagge opgesteecken ende d'eerste schoten met scherp op onse logie gedaen. Soo ten besten gelucke d'E. heer generael met de vlote op slach nyet gecomen waren ende te vooren aldaer geen jachten bestelt hadden, sy zouden U. E. ontwijffelijck uyt den stoel gestooten hebben. Ick hadde wel gewenst, dat men gehouden ende U. E. gevanghen overgesonden hadde alle d'Engelsen, die men in voorsz. sterckte gevonden heeft. Twee sware, rechte, ysere stucken, die in 't fort van Puloway neffens meer andere Engelse wapenen verovert zijn, worden U. E van den heer generael gesonden. Voor desen hebben al haer actie vercocht gehadt, maer sy en laten daeromme nyet haer beste te doen, omme op Puloway stercke huysinghe te bekomen ende de Bandanesen tegen U. E. andermael assisteren.

Nu door U. E. macht de Portugesen uyt Solor verdreven ende de heeren aldaer garnisoen houdende zijn, hebben sy met een van haer jachten van Amboina ende Banda keerende Solor en Timor mede aengesocht ende drye mannen (welcke om eenige fruyten te vercoopen aen boort voeren, meenende dat het een Hollants schip was) tegen haer danck van daer gevoert ende hier gebracht, om hun voor tolcken op Timor te gebruycken, zijnde van meeninghe van daer te lichten de jaerlijckse vruchten, die wy door de veroveringhe van Solor na drye maenden belegerings verhopende sijn.

Tot recompense dat haer volck in Maccassar voor de Spaignaerden gesalveert ende met het schip *Enckhuysen* neffens d'onsen hier gebracht sijn, hebben sy datelijcken alhier t'onser spyte, met gesloten deure, geladen geschut ende voor daech, aen eenen Engelsman na subornatie getrout de weduwe van eenen Impon, Chinees, welcke in Amboina gedoopt ende onder U. E. jurisdictie es staende, nyettegenstaende wy dese vrouwe den Engelsman (daer sy wel 6 maenden by geseten hadde) noch neyt geweygert, maer alleene vriendelijck aen d'Engelse capiteyn versocht hadden, dat met de trouwe een weynich souden vertoeven, omme na Christelijck gebruyck ordentlijcken met den anderen te handelen. U. E. schrijft, dat nyemant sonder consent van zyne overicheyt zoude trouwen, gelijck mede dat de getroude d'ordinarie justitie onderworpen zouden blyven. Hiertoe hebbe in desen gedaen, wat my te doene stont, maer U. E. recht noch ordre nyet connen mainteneren, oft zoude de wapenen tegen d'Engelsen hebben moeten gebruycken. Ja, wat meer is, nyettegenstaende ons stille hielden, sijn van haer zelfs uytgedaecht ofte geterght geworden. De ceremoniale bevestinge onder hun gedaen wesende, hebben zy hun 2 dagen achter den anderen met wapenen langs de straete getoont: Ax Kacx, dat past op U. Voorsz. Inpon heeft een kint naer-

gelaten ende 't selve een derde van zijn goederen gemaeckt, wesende 2119⅔ realen. Dit gelt is door den oppercoopman Abraham Sterck in Maccassar by d' Engelse bysit van voorsz. vrou, mrs. Hester Jacksen genaempt, op interest van 20 ten hondert jaerlijcx gedeposeert, mits dat gehouden zoude wesen 't selve t' allen tyden volgens acte daervan sijnde aen ons weder te leveren. Doch alsoo d'Engelsen daerinne in plaetse van getuygen als mede-mombooren neffens ons per abuys gestelt sijn, heeft d' Engelse capiteyn aen ditto Hester Jacksen ende de vrouwe oock verboden, dat voorsz. penningen nyet weder aen ons uyt en keeren, ende de momboirschap over voorsz. kint van ons alsoo aen hem getrocken. Hy heeft gepresenteert ende versocht, dat volgens d' acte de momboorschap by ons en haer gemeyn zouden houden, maer ick en hebbe dese gemeenschap nyet begeert ende nae Patane ordre gegeven, daerentegen in zouden houden ende nyet betalen eenen wisselbrieff van 1100 realen, die voorsz. weduwe op 't voorsz. comptoir Patana is hebbende.

In Jaccattra hebben d' Engelsen nu mede residentie genomen. Den coninck heeft haer een plaetse aen d' ander zyde van de riviere recht tegen d' onsen over van eender groote vergunt. Na Jamby sijn se ons met een jacht mede gevolcht, gelijck oock in Patana, Siam ende Japon. In somma, daer en is geen plaetse in Indien, off sy zijn ons aldaer vervolgende ende contraminerende.

Omme desen pangoran van Bantam tegen ons op te hitsen en laten sy nyet te doen noch seggen wat in haer vermoghen sy. Soo haest met d' eerste schepen van de Molucques tydinge quam, dat den heer generael met alle de schepen herwaerts wilde commen, hebben sy over Bantam uytgestroeyt ende den pangoran aengeseyt, alsdat den heer generael met alle de macht herwaerts zoude comen, omme Bantam aen te tasten. De Molucques, Amboina ende Banda (zeyden zy) hebben de Hollanders met forten besett, weerende nyet alleene ons van daer, maer oock de Javanen, Maleyen ende andere natie; ende nu sullen se comen, om hier van gelycken te doen. Voechden daer oock by, dat haer cleeden, die van Guseratten hadden gebracht, nyet aen lant dorsten lossen, uut vreese van d' oorloge welck Bantam aendoen zouden. Dit en zijn geen praetiens, want my sulcx van eenige principalen aengeseyt is, die 't zelvige van d' Engelsen selffs hadden gehoort ende daerover by my quam vernemen, wat daervan was. Den pangoram zelffs, zyne gebroeders ende andere principalen, de schepen vernemende, hebben ons zelffs daerover met becommeringe gevraecht, wat hier alle de schepen quamen doen, dewyle na Hollandt nyet en gingen. Onder de Chinesen gaet de spraeck geheel gemeen, dat de schepen expres comen om Bantam aen te tasten. Alle den Javaensen adel heeft hun oock tot doelschieten ende exercitie van wapenen begeven, welck voor desen noyt gepleecht is. Van mosquetten en roers, cruyt en loot hebben hun d' Engelsen wel versien. Watter van worden wil, sal den tijt leeren. Dit

zoude een fraye saeck zijn, om ons om den hals te helpen ende U. E. van haer goederen te frustreren, soo dese Mooren door ontsach van U. E. macht en achtbaerheyt nyet discreter dan d' Engelsen waren.

Nu het in Mussilipatan verkorven hebben, hebben sy voor in Paleacatte een comptoir te stabileren, alsoo door beschuttinge van U. E. fortresse geen noot sullen hebben om van de Portugesen van Sinte Tome overvallen te worden, gelijck U. E. logie van haer eens met volck en goederen berooft en vernielt is.

Hoe in Succadana een van U. E. dienaren uyt nijt bycans vermoort hebben, hebben voor desen geadvyseert. Desen gouverneur hebben sy corteling mede aengeseyt, hoe wyluyden de landen van Amboina, Molucques ende Banda ingenomen hadden ende met forten waren dwingende. Derhalven dat wel voor hem soude sien, dat aldaer 't selvige mede nyet en deden. Sy sijn aen de zyde van d' onsen comen woonen, omme te beter haer personagie te mogen spelen, ende alsoo ons volck met consent van den gouverneur een ander poorte maeckte, omme den inganck voor d' Engelsen vry te hebben, hebben d' Engelsen, als aldaer de sterckste wesende, ditto poorte met gewelt toegepaelt. De coninginne ende gouverneur is sulcx geclaecht, maer en hebben daerop nyet anders gedaen. Sy vallen den oppercoopman Evert Deyn soo lastich, dat hy versoect, dat men daerinne soude versien oft aldaer een ander leggen.

In somma daer en is nyet een plaetse in Indien, daer d'Engelsen nyet en trachten U. E. te ondercruypen ende bederven. Sijn de heeren voor d' Engelsen tegen de Spaense croone oorloghe voerende ende conquesten doende, en hebbe ick nyet te seggen. Maer soo zelfs eenige vruchten meenen te genieten, dienen in desen met d' Engelsen te verdraghen oft met macht en authoriteyt U. E. recht tegen hun te mainteneren, in voegen dat wel noodich zoude wesen, dat de heeren een geweldige vloote tegen de Spaense croone ende een ander tegen d' ondercruypinghe ende contramine van d' Engelsen hielden. Soo tot geen van dese twee geresolveert can worden, rade ick de heeren andermael voor andre geen dispense te doen, want waertoe zijn U. E. casteelen, voorderlijcke contracten ende heerschappye nutt als met authoriteyt haer recht en prerogative nyet mainteneren willen? De heeren mogen wel voor seker houden, dat in geheel Indien geen schadelijcker partye dan d' Engelsen hebben. Hadden wy eenich capitael connen becomen, wy souden (zoo ick meyne) de Compagnie eenen treffelijcken dienst ende d' Engelsen in recompense van voorsz. daden soo grooten hinder gedaen hebben, dat haer verleden en oock dit jaer retour ende de last gebroocken soud hebben.

18. Provisiën. Comende tot beantwoordinghe van zekere poincten by U. E. aengeroert in missive van dato den 4 April 1614, soo sullen de heeren gelieven te ver-

staen, dat gansch qualijck geinformeert ende nyet wel bedacht sijn geweest op lichtveerdige rapporten van persoonen, die soecken daermede haeren proffijt te doen, geresolveert te hebben, dat voortaen soo grooten provisie voor de forten nyet senden zouden als voor desen gedaen hebben, maer dat men de forten en schepen van de Custe, Patana ende andere inlantse plaetsen provideren zoude. Tot desen dage en hebben van de Custe jaerlijcx nyet meer connen becomen dan 12 touwen vygen ende 4 a 5 potten boter, van Patane nyet altoos, ende van Japan hebben nu 2 jaren achter den anderen goede provisie becomen; maer 't en mach nyet maken, daer moet te veele sijn. Het vleesch, speck en visch, welck aldaer oft oock op alle dese Indische quartieren gesouten wort, en can nyet duyren. De visch was meest bedurven, eer van Japan in de Molucques geraeckte. Wat dienst de Compagnie geschiet als de weynighe contanten, die sendende zijn, geimployeert worden aen viveres die men in Nederlant beter coop becomen can, connen de heeren zelfs considereren; al ware het proffitabel ende oock dat eenich vlees, speck en visch durabel gesouten cost worden gelijck het met een weynichken wel doenelijck is, soo is onmogelijck, dat men hier in Indien soo grooten quantiteyt soude connen becomen als van noode hebben. Alle de viveres van de schepen zijn over de forten verdeylt ende alreede geconsumeert. Zonder rijs, vlees, speck, oli, wijn ende asijn, ja sonder eenige lijfftochten te hebben, zijn hier eenige schepen uyt de Molucques, Banda ende Solor gekeert. Waermede sal men se wederomme provideren, soo van U. E. geen nieuw secours becomen? Om gelt en is hier nyet dan dagelijckse cost te crygen. Maer hoe zullen het maken, nu ons het gelt mede gebreect? Het is seven maenden, dat tot Bantam meer moyten sijn hebbende om gelt tot montcosten op te soecken, dan met bestieringe van alle voorvallende saecken. Derhalven gelieve U. E. voortaen nyet min maer meer provisie voor de forten ende schepen te zenden dan voor desen gedaen hebben, soo gesint sijn haren staet te mainteneren, want anders te beduchten is daeruyt groote disordre ende rebellye ontstaen zal. U. E. adviseert, dat men van Succadana eenige galeyen zoude doen comen. Op andre plaetsen zijn mede wel groote prauwen te becomen, maer met wat gelt sal men se coopen? Gecocht zijnde, wie sal se gouverneren, met wat volck sal men se mannen? Als men al schoon eenige oude schepen verlaet, soo en zijn noch nyet machtich de bequame ende beste schepen behoorlijck te mannen, om op den vyant yets groots te mogen verrichten. Op de onbehoorlijcke schenckagie, die nyet alleene voor desen, maer op een nieuw op de Custe gedaen zijn, achten wy, dat alreede door den heer de Hase alsulcke ordre gestelt is, dat voortaen zulcx nyet meer gebeuren sal. 't Gene per testament aen anderen gemaeckt wort en sal nyet meer in rekeninge affgeschreven, maer per memorie gestelt worden. De soldaten uyt haer garnisoen op de schepen off elders op Compag-

nies costen tredende, worden wederomme op haer oude gagie gestelt, die by U. E. bedongen hebben. U. E. recommandeert, dat men de comptoiren met getrouwe ende ervarene commysen souden versien, opdat op alles wel gelet worde, ende zijn geen stoff daertoe zendende, in voegen dat zelver beletten hetgene ordonnerende zijn. Seggen oock, dat men jaerlijcx den staet van alle comptoiren ende alle logieboecken dubbelt oversenden zoude, sonder pampier, pen, noch stoff tot inct te zenden. Ick hebbe over 2 jaeren hieromme geschreven ende nyet becomen. Daer is in geheel Indien nyet een comptoir met pampier, pen noch inckt versien. Den directeur van de Molucques advyseert, dat by gebreck van pampier syne boecken nyet en heeft connen zenden. Den oppercoopman van Amboina heeft over 3 jaren daeromme geschreven, maer nyet becomen. Op 't comptoir alhier hebben nyet een vel Nederlants pampier. 't En ware, dat dit Chinees pampier becomen hadden, wy en souden geen missiven connen zenden. Hadden wy overvloet van pampier, men zoude een goede partye met goede avanco connen vercoopen. Derhalven gelieve U. E. ons hiervan te versien, gelijck mede van eenige cloecke schryvers. Acquit van het doen der rekeninge en sal by ons nyet gegeven worden. De heeren zullen oock verstaen, dat alle rekeninghen door ons in generale masse nyet getrocken worden, omdat dezelve voor goet kennen, gelijck na recht gebruyck bij de coopluyden off in juditie verstaen wort, als de partyen voortgedraghen zijn. Maer het geschiet, om tijt te winnen ende 't begrip van den staet ordentelijck by den anderen te houden, opdat in geen achterstal zouden geraecken.

19. Siam. Belangende 't comptoir in Siam. Voor desen is de Compagnie aldaer geen dienst gedaen, doordien hetzelvige noyt van capitael versien is geweest. Ende alsoo nu capitael sijn hebbende, ende oock ordre gegeven hebben tot incoop van Siamse waren, omme nevens Chinese waren daermede op Japon negotie te doen, sullen mettertijt vernemen wat daermede te doen wesen sal.

20. Djohor. De stadt Batasouwer off Jhoor is wederomme by de Atchyne opgemaeckt ende zeer vergroot. 't Sedert October passato hebben aldaer een assistent gehouden ende hem met eenige cleeden versien. Doch dewyle de Joriten met die van Mallacca vrede houdende sijn, hebben aldaer alle de negocie gedaen. Wy hebben den 10^{en} passato derwaerts gesonden het jacht den *Eolus* ende den persoon van Abraham van den Broeck met een partyken cleeden, omme des conincx genegentheyt te onderstaen, als oock hoe den vyant in Mallacca gestelt is, wat schepen aldaer zijn hebbende ende wat schepen in December toecomende van Maccau verwachtende sijn. Met alsulcke bescheyden, als hierop sullen connen becomen, hebben wy geordonneert, dat den *Aeolus* datelijck wederomme herwaerts zoude keeren, opdat d' E. heer generael hem

daernaer reguleren mach, mits dat onderweech Jamby zouden aendoen ende van daer herwaerts brenghen sooveel peper als den oppercoopman Sterck by den anderen sal hebben ende den *Eolus* gevoechlijck sonder verlet innemen can. Van den Broeck sal in Jhoor d' ordre van d' E. heer generael vertoeven.

21. Soeka-dana. Van Succadana hebben dit jaer niet dan ontrent 100 caraet dyamanten becomen. Daer sijn in lange geen prauwen van Landa gecomen, doch worden dagelijcx met een goede partye diamanten verwacht. 't Comptoir es van santgout tot den incoop tamelycken versien. De negotie sijn d' Engelsen aldaer geheel bedervende, doch verstaen evenwel, dat men d' Engelsen dese plaetse nyet en behoorde te cederen. De stadt Veloer is op de Custe wat verde in 't lant gelegen. Wy sullen ordre geven, dat men verneme, off daer met avantagie diamanten te becomen zijn.

De comisen, die over lant op de Custe off hier zouden mogen comen, en sullen volgens U. E. ordre nyet geacomodeert, noch op U. E. schepen geen passagie verleent worden.

22. Tijd voor het uitzenden van schepen. Soo de heeren wel willen doen, sal U. E. gelieven voortaen geen schepen meer soo laet in 't voorjaer als Aprill, Mayo ende Juny, gelijck voor desen gedaen hebben, herwaerts te zenden ('t en ware eenige jachten d' advyso), opdat andermael geen 18 maenden onderweech en blyven. Den tijt, hetwelck de schepen ende de viveres op d' uytreyse nyet geconsumeert en worde ende 't gelt oock nyet te laet en come. Het ware onder correctie beter, als de schepen op de herfst off vroech in 't voorjaer voor 't verloop van halff Martius nyet uutgeraecken connen, dat U. E. dezelve aldaer in 't lant hielde ende in October ende November volgende uytsont, dan in Mayo ofte Juny. Wy seylden in Mayo uyt ende het is ons gelijck het schip *Enckhuysen* ende diverse Engelsen, die in Juny uyt Engelant geloopen zijn, wel geluckt, maer en mogen daerop nyet bouwen. Voornemelijck gelieve U. E. precyse ordre te geven, wat cours de schepen seylen sullen, als de Cabo de Bona Esperance gedoubleert sullen hebben, om alhier spoedich te geraecken. Als de schepen na wy verstaen ontrent Juny ende July de Cabo passeren, hebben zy een goet mouson, om Bantan binnen Madagascar door spoedich te beseylen, gelijck mede van de Cabo off een duysent mylen tusschen de 30 ende 35 graden breete om d' Oost loopende, gelijck per experientie met diverse schepen bevonden is. Ontrent September ende October de Capo passerende can Antipera, St. Lucia ende 't eylant Mauritius bequamelijck aengedaen ende Bantam van daer voor 't verloop van 't westelycke mouson mede spoedich beseylt worden. Maer soo ontrent November ende December de Capo passerende, comen zy te vroech off te laet om boven Madagascar te loopen, ende seylende mede na Antipera,

St. Lucia off Mauritius is bycans ommogelijck dat Bantam spoedich beseylen connen, gelijck aen den *Neptunes* ende den *Eolus* gesien hebben, off souden wederomme geheel om de zuyt off geheel om de noort moeten loopen, hetwelcke sonder groot verlett van de voiagie mede nyet geschieden can. Derhalven dient U. E. expresse ordre te geven, soo de Cabo ontrent November ende December gelijck mede January ende February gedoubleert wort, dat alsdan van daer ontrent duysent mylen tusschen 30 ende 35 graden zuyderbreete om d' oost loopen, eer de straet Sunda gegeert wort. Ick achte, dat Bantam t' allen tyden met desen cours op 't spoedichste beseylt can worden. Doch dese zeylagie gebruyckende, dient gelet te worden, dat tusschen primo April ende primo October, als hier de suyt oosten winden wayen, by noorden de straet Sunda op de custe van Sumattra nyet vervallen, dat hun alsdan van de wal nyet begeven, maer dicht onder de wal met housekeeping ackeren schicken op te comen. Noch oock, dat tusschen primo October ende primo April als de westelycke winden hier ontrent wayen den westhoeck van Java (die nyet zuydelycker noch nyet noordelycker dan $6\frac{1}{2}$ graden zuyderbreete is leggende) nyet passeren. Want anders evenwel zeer qualijck binnen de straet Sunda sullen geraecken, off moeten mede dicht onder den wal blyven. Den *Eolus*, die in voorsz. tijt by noorden de straet Sunda op Sumattra verviel, bracht ontrent de straet vier maenden door, eer tot Bantam geraecte. 't Schip *Enckhuysen* verviel ten tyde 't westelijck mouson in voorgemelden tijt was wayende, by oosten den westhoeck van Java op het zuydelijckste landt, welck op $7\frac{1}{2}$ graden zuyderbreete is leggende, ende brachten hierontrent over de 2 maenden door (omdat den wal nyet en hielden), eer tot Bantam geraeckten U. E. verhaelt, dat de schepen in 't keeren naer 't patria Antipera wel aendoen mogen. Beesten ende verversinghe is aldaer in abondantie te becomen, maer na wy verstaen, soo is daer voor groote schepen geen goede, maer een periculeuse reede, ende dieshalven nyet geraetsaem dat dese plaetse aendoen.

23. Inlandsche handel. Toucherende de inlantse negotie. Ick houde voor seker, dat de generale Compagnie in geheel Indien sooveel contant nyet is hebbende, dat se tot betalinge de soldaten 6 maenden in de Molucques verstrecken moghen. In Amboina, Banda, Solor, Bantam, Patana ende op de Custe is nyet eenen reael, maer sijn tot Bantam en op de Custe een groot stapel gelts ten achteren ende weten nyet, hoe gelt tot montcosten fornieren zullen. Ick late staen hoe aen rijcke retouren zouden geraken. Groote partye van quade, slechte cleeden ende ondienstige sorteringe sijn in de Molucques ende Amboina by den anderen hebbende, maer wat connen daermede voorderen ende waermede sal men op de Custe goede sorteringe becomen omme d'andere mede aen den man te helpen, dewyle de speceryen, sandelhout ende Chinese waren op de Custe

mede nyet gelden willen? De merct van de cleeden is over geheel Indien bedurven ende dat door de cladderye by ons, de Portugesen ende d'Engelsen tegen den anderen met de groote menichte gedaen. Waermede sullen specer yen, Chinese waren ende indigo coopen, als oock (gelijck de heeren recommanderen) d'Engelsen prevenieren? Op 't comptoir Bantam als vooren is geseyt hebben haer geprevenieert gehadt, maer was geschapen, soo geen uytvlucht gevonden hadden, dat voor 100 a 150.000 realen daerinne gebleven souden hebben. Derhalven bidde U.E., soo wel gedient willen sijn en jaerlijcx een rycken retoer begeren, dat ons jaerlijcx nevens hare missiven, ordre en instructie met een treffelijck capitael gelijck in voorgaende missiven geadvyseert hebbe gelieven te versien, off haer pampieren aldaer houden ende ons naer 't patria laten keeren, opdat des Compagnies broot te vergeeffs nyet en eten, ende door U.E. mancquement ende menichvuldige andere gebreken van de schade geen reproche becomen.

Is U.E. meeninge geweest, dat men de retouren alleen met wapenen van den vyant zoude halen, soo sijn de heeren aldaer off wy hier grootelijcx geabuseert, want in plaetse dat men alsdan met de schepen den vyant behoorde te besoecken ende haer schepen waer te nemen, is alle de macht tot fortificeren gebruyct, omme de Molucques, Amboina ende Banda voor de heeren te versekeren ende eenen vasten staet te stabileren, alsoo geacht worde de Compagnie daermede beteren dienst geschiede. Doch het is nu, Gode zy gelooft, soo verde gebracht, dat de forten in de Molucques ende Amboina diffensivelijcken hopen te mainteneren, in Banda offensiven oorloghe te voeren ende gelijckelijck den vyant met een goede vlote te besoecken. D'intentie sullen breeder verhalen en oock aenroeren wat voordeelen te verhopen hebben, als oock wat swaricheden ende inconvenienten onderworpen sijn.

24. Staat van Indië.

Verleden jaer den stant van Indien by d'E. heer generael ende raden geconsidereert zijnde gelijck mede wat tot voordere augmentatie van den staet gedaen diende, worde verstaen, dat men de macht nyet langer in de Molucques consumeren soude, dewyle de forten alsoo versterct waren, dat se diffensivelijck tegen den vyant genoechsaem gemainteneert conden worden. Als oock dat in de Molucques sooveele nyet conden winnen als verteerende zijn, soo alle de macht aldaer langher consumeerden. Hierover worde by d'E. heer generael ende raet voorsz. gearresteert, dat men alle de macht uyt de Molucques herwaerts zoude gebruycken, hetsy dat hierontrent ofte omme de straet van Mallacca te ocuperen, des vyants schepen waer te nemen ende op 't eylant Poulo Timon een fort te maecken, alsoo het scheen den coninck van Jhoor ende Atchijn 't selvige geerne saghen.

D'E. heer generael is daerover met sijn schepen na Amboina, Banda ende

de Molucques gegaen, dewyle als doen geen ander mouson hadden. Op Puloway in passant een tocht gedaen ende alle de forten geprovideert hebbende, is sijn E. wederomme gekeert met alle de schepen, die men jugeerde uyt de Molucques gemist costen worden, ende dat van alles onversien, meenende tot Bantam een nieuwe vlote met volck, capitael ende alle nootlijckheden wel versien te vinden; 'twelcke gemist is, in voegen dat door gebreck van volck en gelt voorgemelden desseyn naergelaten moet worden.

Alsoo d'Engelsen verleden jaer op Puloway residentie genomen hebben ende aparent is, dat voorder attent op Amboina ende Banda zullen doen, oock te beduchten is, dat op Puloway een fort zouden mogen becomen ende de Compagnie daerover van Banda (daeromme soo sware oncosten geleden hebben) soude mogen worden gefrusteert, is zeer sterck gedreven, dat men in allen gevalle Banda voor al behoorde te prefereren, met alle de macht aldaer gaen Puloway vermeesteren, d'Engelsen prevenieren ende ons van Banda te versekeren, alsoo de saeken van Jhoor onseker zijn, achtende de Compagnie met een nieuw fort nieuwen last zouden hebben, ende daerenboven d'Engelsche als inlantse negotianten onsen arbeyt infructueus souden mogen maken, dewyle de navigatie soowel voor hun als ons zelven met verdryvinge der Spaignaerden ende Portugesen geopent ende gesuyvert wort, hetwelcke zeer considerabele saecken zijn. Daerover bij d'E. heer generael ende raet mede verstaen wort, dat Amboina ende Banda vooral moeten mainteneeren, vermeesteren ende d'Engelsen van daer weeren, alsoo voor seker houden dat d'Engelsen op Amboina ende Banda voorder attent sullen doen, gelijck men bespeuren can aen de nieuwe jachten door hun tot Bantam gemaect. Maer dewyle oock zeker is, dat de Compagnie soo heerlijcken macht in Indien nyet gesonden heeft, opdat ons alleene op een plaetse zouden amuseren, daer sooveel nyet gewonnen can worden als verteerende zijn, gelijck mede dat de groote schepen in Amboina noch Banda geen anderen dienst comen doen, dan dat men van yder schip ontrent 30 man te lande can gebruycken ende de schepen ondertusschen onnuttelycken vergaen, maer aldaer nyet dan eenige jachten met een goede partye volck van noode zijn, omme onse saecken tegen d'Engelsen te mainteneren, Puloway vermeesteren ende geheel Amboina ende Banda te dwinghen, daer men ter contrarie met de groote schepen ende het weynich volck, dat noch hebbende zijn, tegen den vyant te water meerder gewelt can doen, is hierover bij d'Ed. heer generael ende raet gearresteert dat men met den eersten na Mallacca sal zeynden, omme waer te nemen alsulcke schepen als in December off January toecomende van Maccau aldaer zouden mogen arriveren, dese navolgende acht schepen soo dezelve met volck gemant connen werden, te weten *Amsterdam*, *Mauritius*, *Hollandia*, *Middelburch*, *Nieuw Zeelandia*, *Sonne*, *Mane* ende den *Aeolus*, mits dat soo haest

eenichsints mogelijck is van de resterende schepen zooveele als in aller yle mannen connen na Amboina ende Banda zullen senden omme d'Engelsen te prevenieren ende de Bandanesen te benauwen. Hiertoe hebben te lichter geresolveert op hope dat dagelijcx eenige nieuwe schepen arriveren sullen, daermede Banda volcomentlijcken hopen te dwingen, als oock dat van den vyant eenen goeden buyt sullen becomen omme de heeren te mogen zenden tot retour ende soulagement van de extraordinarie groote oncosten ende dispense in de Molucques gedaen, te meer, soo daer nyet te verrechten is, de schepen datelijcken weder herwaerts connen keeren omme na Amboina, Banda ende de Manilhas te gaen.

Ende alsoo de coningen van Atchijn ende Jhoor zeer hart aenstaen sullen omme Mallacca te vermeesteren, gelijck mede dat wel rypelijck sal dienen gelet off dese vlote datelijck weder herwaerts keeren sal om na Banda te gaen, dan oft in 't geheel off eenige van dezelve na Cochijn ende Goa sullen zeylen omme te sier wat daer verricht can worden, is goetgevonden dat d'E. heer generael ende ..... persoonelijcken derwaerts sullen gaen, omme in voorvallende saken ten besten dienste van de generale Compagnie te disponeren ende met eenen goeden voorganck een yder te meer te animeren, mits dat tot uytvoeringe van de saecken in Amboina ende Banda met d'andere schepen derwaerts sullen gaen.

Mijn heeren, ick hebbe U. E. voor desen geadvyseert, zoo de heeren gesint sijn (gelijck het schijnt) de negocie van geheel Indien te incorporeren, dat hier een colonie moeten planten, aldaer met d'Engelsen dienen te verdragen, off by de magt van Engelant vervoorderen, dat herwaerts nyet en comen, off ordre geven dat met macht ende autoriteyt haer ondercruypinge, schade ende vilipendentie, die de Compagnie aendoen, voorcomen mogen, ende dat dan eenige jaren achter den anderen eenige heerlijcke vloten zouden zenden van volck, alle nootlijckheden ende met contante penninghen wel versien. U. E. gelieve hierop wel rypelijcken te letten, want anders verlooren costen ende arbeyt zullen doen, ende beter wesen sal een andere xpedient te gebruycken, als oock dat d'Engelsen het spits laten affbyten; wat minder schepen ende meerder capitael zenden, omme het gelt, dat nu aen schepen ende forten besteden, te imployeren tot incoop van Chinese waren ende rijcke retouren, welcke U. E. alsdan nyet gebreken zullen. Wij trachten ende practiseren, omme de Spaignaerden ende Portugesen uyt de Molucques en geheel Indien te verdryven, sonder te letten op 't gene voorder vereyscht wort, soo daervan eenige vruchten willen genieten. Ick achte, dat de vyanden wel verdryven connen, maer als overal verdreven zullen wesen, zullen d'Engelse off andere Europissche ende alle Indiaensche natie overal soo vryen acces en negocie als wy becomen, want geen trouwe van Mooren te verwachten hebben, in

voegen dat alsdan d'Engelsen ende inlantsche negotianten van den handel sullen moeten weeren. Hadden wy maer met eene van desen te doen, daer ware cleene swaricheyt; maer tegen beyde gelijck, sullen genoech, ja te veele te doen hebben. Soo lange wy in Indien nyet verscheenen, hebben de Portugesen gedomineert, maer door onse ondercruypinge is haren staet geheel vervallende. Derhalven moeten wel toesien, dat ons van d'Engelsen 'tzelvige mede nyet en gebeure, want het haer veel lichter om doen tegen ons wesen sal dan het ons tegen de Portugesen geweest is. Als geen macht noch autoriteyt tegen d'Engelsen gebruycken moghen, connen hier nyet doen dan menichte van gelt ende cladderye tegen hun gebruycken, hetwelcke mede groote swaricheyt inne heeft. Tegen de Javanen, Maleyen, Clingen, Chinesen ende alle inlantsche natie sal ons dan geen andre middele dan de wapenen resteren, want nyet alleen door d'Engelsen met cleeden versien sullen worden, maer sy sullen se zelver halen ende haer speceryen sullen van d'Engelsen ende Gouseratten gecocht ende verteert worden. Sal men dan alle dese natie den handel met gewelt ende de wapenen beletten, gelijck alreede genootsaect worden ende onderstaende sijn, want de Molucques, Amboina, Banda ende Timor soo sterck bevaren, dat ons geheel bederven, soo sullen de heeren in een graet moeten treden als de Portugesen voor desen geweest zijn, ende meer te doene vinden dan gedaen zouden mogen hebben met het verdryven der Portugesen, oft dan de Portugesen oyt bejegent is, want aen ons openbare vyanden hadden, ende d'Engelsen onse geveynsde vrienden, maer schadelijcker vyanden zijn. Derhalven concludere andermael, dat hierop wel rypelijcken dient gelet ende oock in desen gevalle goet wesen sal, dat men nyet alleene ons gelt maer oock de Spanjaerden ende Portugesen tegen d'Engelsen ende inlantsche negotianten gebruycke ende ons selven nyet doot en loopen. 'tIs voorwaer een groote schande, dat de gereformeerde staten geen middel expedient connen vinden, omme met den anderen te verdragen ter eeren Gods, hare eygen welstant ende verplettinge haerer vyanden.

In Maccassar hebben d'Engelsen ut supra onvermindert ende onbeschadicht gevonden haer goederen, die als vooren hebbe geseyt met een man aldaer gelaten hadden. Den coninck heeft met een van haer jachten ende oock met een jonck diverse persoonen herwaerts gesonden, omme te soecken des conincx sone ende ondersanbandaer door 't schip *Enckhuysen*, als vooren hebbe geseyt, alhier gevangen gebracht. Dese twee persoonen (om hun in alles te voldoen) hebbe ick den coninck van Jaccattra op sijn ende haer versoeck gelevert, met belofte dat ons deselve 't allen tyden begeerden wederomme leveren zoude, omme hun weder na Maccassar te brengen; ende alsoo bespeurde, dat d' Engelsen waren trachtende om hun van daer te lichten, ons vuyl te maecken ende een plasdanck te begaen, hebben wy dese gevangens weder

geeyscht, maer als noch van den coninck van Jaccattra nyet connen becomen. Des conincx gesanten zijn by d'Engelsen gelogeert, ende is hun van d'Engelsen verboden, dat ons nyet spreken souden, gelijck oock nyet gedaen hebben. Sy laten daerenboven verluyden, dat haren coninck nyet langer begeert met ons vrientschap te houden, maer openbare oorloge begeert ende zijn revenge wel becomen sal. Verstae oock, dat hy selffs geschreven ende verboden soud hebben, dat sijn volck hun aen d' Engelsen ende nyet aen ons souden adresseren. Off sulcx van ditto coninck off van d' Engelsen compt, geve U. E. te bedencken. Desen gaet per 't jacht den *Groenen Leeuw*, hetwelcke d' E. heer generael als jacht d' advyso expresselijck per costi is sendende, eensdeels opdat de heeren t' eerder den staet van Indien cont soude sijn, omme hun daernaer te moghen reguleren; maer het is ten anderen voornemelijck om gelt, volck ende alle nootlijckheden te procureren, want hier nyet bestaen connen, soo U. E. ons daervan nyet en versiet ende langer in gebreke blijft, gelijck vooren verhaelt is. Derhalven bidde andermael, dat U. E. gelieve nyet alleene ons overhoop herwaerts te zenden een groot capitael in contant, menichte van volck, vlees, speck, oly, wijn, asijn, cruyt, loot ende alle nootlijckheden tot provisie van forten ende schepen noodich, maer ons jaerlijcx daervan wel te versien. Dit doende, soo versekere U. E., dat de saecken van Indien door de genadige zegen Godes alsdan ten besten voor de generaele Compagnie wel zullen gaen, want hier des Heeren hulpe claerlijcken sien ende oock dat van alle de verachteringe U. E. gebrecken ende de faulten, die hier in Indien uyt natuyrlijck gebreck begaen worden, oorsake sijn, in voegen dat nyet te twijffelen hebben, off sullen jaerlijcx rijcke retoeren becomen ende in eenen goeden stant geraken, als dese gebreken wechgenomen ende d' E. heer generael jaerlijcx van alles behoorlijck ende ratificalemente versien worde met cloecke, ervarene hoofden, menichte van volck, gelt ende alle nootlijckheden.

25. Retour-lading. Dit jacht hebben geladen met nagelen, noten, eenige peper, radix china, benguyn ende suycker. De heeren zullen onse rekeninge daervooren gelieven te crediteren, volgend medegaende factuyre ter somme van *f* 21.057 — 3 — 8, advyserende den ontfanck ende bevindinge, opdat ons daernaer moghen reguleren. Soo dese suyckeren de heeren wel bevallen, sullen gelieven te advyseren off voor $3\frac{1}{2}$ a $3\frac{3}{4}$ realen 't picol groote quantiteyt begeeren gesonden te hebben, want zoovele sullen moeten betalen, eer aen groote quantiteyt geraecken connen.

De radix china hebben onder in de drooge peper laten bestuwen, opdat van ongedierte nyet gegeten soude worden. Tot een proeve zenden mede 25 picol sappon, welck het bresielhout seer gelijck is ende over het geheel Indien

met groote menichte tot roode verwe geconsumeert wort; a ontrent 1 real 't picol connen groote quantiteyt becomen.

Naer desen sullen de heeren voor dit jaer geen andere schepen dan 't schip *Rotterdam* te verwachten hebben. Soo tusschen dit ende December geen gelt becomen en sullen 't selvige nyet vol connen laden. Ja met gelt genoech te doene hebben, omme de volle last te becomen, alsoo dit jaer ut supra weynich peper gepluct sal worden. Aen nagelen, noten, foelye, benguyn ende syde zijn ontrent de halve last van 't schip by den anderen hebbende. Van Patana, Jambi ende Custe sijn dagelijcx eenige retouren verwachtende. Dewyle door gebreck van peper geen andere schepen geladen connen worden, sal de last van dit schip costelijck wesen. De Heere laete het U. E. geworden. Het sal wel 2 maenden aenloopen eer vertrecken can, want geraetsaem is gevonden dat ditto schip lossen, kielhalen ende geheel verdubbelen sullen, omme seker te gaen ende een schoon schip te hebben. Meest alle de schepen zijn tegenwoordelijck claer ende wel versien. Eenige sijn van de kiel aff verdubbelt, andere sooveel noodich was, ende tegenwoordich zijn besich aen de jongste, die in corten dagen mede veerdich sullen wesen. Ick verstae, dat de verdubbelinge, die bij U. E. met geheele deelen gedaen is, beter betaelt dan die met doorsaechde deelen. D'eycken huyt van 't schip de *Zonne* is op veel plaetsen van de worm doorgegeten bevonden, zoodat geoordeelt wort, indien noch 6 maenden gevaren hadde, gesoncken off qualijck om helpen geweest soud hebben.

D'Engelsen sijn hier een groot schip hebbende, welck met peper meenen te laden. Sy verwachten een partye van Priaman ende hopen de meeste paert op uytstaende schult te becomen; maer na ick verstae conde wel gebeuren, dat het hun misten. Achte oock, dat geen gelt en hebben, om andere te coopen. Van Patana noch Siam dencke nyet dat notabel retour becomen sullen. Tegenwoordich sijn nyet anders hebbende dan een weynich foelye, ontrent 60 picol rouwe zyde ende eenige slechte zyde lakenen. Als het ten besten loopt, soo en dencke nyet dat meer dan dit eene schip, *Nieujaersgift* genaempt, sullen connen laden, hetwelcke de heeren per advyse diene. Soude U. E. ons telcken reyse voor wete doen, wat schepen, gelt ende cargasoen d'Engelsen uytsendende sijn, het zoude seer dienstelijck wesen als ons met capitael versien, om haer te prevenieren.

26. Aankomst van Engelsche jachten.

Den 4 Augusto sijn hier gearriveert twee Engelse jachten, die ick verstae in December 1614 uut Engelandt geseylt sijn; brengen ons tydinghe, dat aen de Cabo de Bona Esperance gerescontreert hadden twee jachten, genaemt den *Witten* ende *Swarten Beer*, door U. E. mede in December passato herwaerts gedistineert. Dese jachten, zeggen sy, waren 20 daghen voor hun van de Cabo herwaerts aen vertrocken. Wy en hebben van hun, noch oock van de

schepen 't *Wapen van Amsterdam, Walcheren, Vlissingen,* den *Engel van Delft* ende jacht *Oraigne* alsnoch geen tydinghe. De Heere wil hun in salvo geleyden ende geve dat met die treffelijcke vier oorloochschepen ende pynasse door de straet Magelanica herwaerts gesonden, goede successen op haer disseyn ende wy alhier meerder gelt becomen moghen dan in voorgemelde schepen gescheept is. Van dese Engelsen hebben oock verstaen, hoe den Treves door de Spaignaerden gevioleert was, ten weder zyde nyet alleen seer sterck gearmeert, maer door geheel Europa seer groote preparaten ten oorloghe gemaeckt worde.

27. Gesloten rekeningen. Nevens dese zenden U. E. verscheyden boecken, rekeninghen, rollen ende andere pampieren van diverse comptoiren als per rolle daervan by desen gaende, gelijck mede copie van onsen grooten boeck ende journael tot dato den 20^en^ September met balance daerby getrocken op den 30^en^ July passato. Dese onse boecken en sijn by gebreek van schryvers off cortheyt des tijts nyet gecarteert, gecollationeert noch oversien. Derhalven zullen de heeren gelieven de fauten t' excuseren en verbeteren. Wy en hebben diesnyettegenstaende nyet willen naerlaeten dese boecken te zenden, opdat de heeren zouden zien 't gene hier passeert ende contra boeck tegen ons mogen houden van 't gene voorder van tijt tot tijt passeren sal. Sullen telcken reys met alle schepen mede copye zenden, opdat de partyen by U. E. aldaer vervolgens in dese boecken mogen worden geregistreert. De heeren zullen gelieven alles puntuelijck te laten oversien, advyserende de bevindinghe ende wat voorder van ons gelieven zullen. Die van de Molucques excuseren hun ut supra by gebreck van pampier hare boecken nyet gesonden te hebben. Doch nevens dese gaet balance van dezelve ende oock extract van ongelden in de Molucques sedert slot van voorgaande rekeninghe gedaen, welck eens sooveel als by tyde van de Hase sijn bedragende. De heeren dienen op alles beter ordre te stellen, want soo geen avantagie becomen, d' ongelden dagelijcx alsoo augmenteren ende d' inlantscce handel diminueren ende nyet beter gehanthaeft ende gedreven sal worden als nu eenige jaren achter den anderen gedaen is, sullen d' ongelden d' inlantsche proffyten grootelijcx excederen ende de heeren geen retour te verwachten hebben (als voor desen geadviseert hebbe) van al 't gene in Indien sijn zendende ende noch in esse is. Met dit jacht is overgaende den oppercoopman Corneles Adriaenssen, welck drye jaren op Mothier gelegen heeft ende een seer geschickelijck jongman is. De heeren, in 't haer gelieft, sullen van denzelven mondeling volcomen bescheyt connen becomen van 't gene in de Molucques passeert. Van de Custe hebben noch geen andere tydinghe dan 't gene de heeren per medegaende copyen connen sien ons per 't Engelsch schip de *Globe* geadvyseert is, doch hopen van dage te daghe de schepen van

daer arriveren sullen met eenige Javaense sorteringhe cleeden, alsoo ons hier nyet alleene gelt, maer oock Javaense cleeden gebreeckt. Connen de heeren resolveren alle 6 off alle 4 maenden herwaerts een jacht d'advyso te senden, ick mene, dat de Compagnie daeraan grooten dienst geschieden zoude.

28. Hendrik Brouwer. Den brenger van desen is den heer commandeur Henricques Brouwer, denwelcken zynen tijt geexpireert sijnde, nyet gesint es geweest nieuwen dienst aen te nemen. Derhalven alsoo een zeer yverich, cloeck, verstandich jongman is, denwelcken den stant van Indien zeer wel bekent is, gelijck mede watter behoort gedaen off gelaten te worden, heeft d'E. heer generael ende raet, aen dewelcke zy de saeke stelde, goet gevonden denzelven met dit jacht vooruyt te senden (nyettegenstaende zeer goet ware dat met het schip *Rotterdam* overginge), opdat U. E. dies te eerder door denzelven den geheelen standt mondelinge geraporteert zoude worden, en oock naerder en beter mach worden verclaert hetgene wat licht overloopen hebben ende in de penne gebleven is. De heeren sullen gelieven ditto Brouwer goet acces, gehoor ende gelooff te geven; alsoo volcomentlijcken vertrouwen daerdoor nyet geabuseert sullen worden.

Verleden jaer hebben wy voor Crissi gesonden gehadt omme waer te nemen de Portugesen, die jaerlijcx van Malacca aldaer sijn handelende, de jachten den *Aeolus* ende *Cleen Middelburch*; sy hebben aldaer verovert ontrent *f* 20.000 gelijck de heeren in onse boecken connen sien. Voor Maccassar hadden oock gesonden den *Neptunus* en de *Groenen Leeuw*, maer hebben nyet uytgericht.

29. Schepen naar Malakka en elders. Vooren hebben geseyt acht schepen na de straet Mallacca gedestineert te sijn. Maer alsoo ons te swack van volck bevinden, is goet gevonden, dat het volck van de schepen *Amsterdam* ende *Mauritius* sullen lichten en dese 2 schepen met eenige leggers hier houden. Voorder sijn hier tegenwoordich dese navolgende schepen, de *Hope*, *Ceylon*, *Hoorn*, den *Hasewint*, de *Neptunes* ende de *Halve Maen*, daervan metten eersten een schip na de Molucques gesonden sal worden, omme van daer te doen lichten ende na Banda brenghen de garnisoenen, die op onnoodige plaetsen zijn leggende, met sooveel soldaten als van andere garnisoenen can worden gemist. Twee anderen schepen off jachten sullen in aller yle na Amboina ende Banda gesonden worden met meest al het volck van de resterende schepen, omme de fregatten, in Banda zijnde, te mannen en de Bandanesen allen toevoer van viveres ende andersints te weeren. De meeninge was, dat d'E. heer generael persoonlijcken na Mallacca soude gaen, maer alsoo d'Engelsen tsedert met een Engelse chaloupe seven Bandanesen van Puloway alhier gebracht hebben ende dat ontwijffelijck omme yets anders met den anderen te verrichten, gelijck mede, dat alsnu hieromtrent nyet anders can worden geattenteert dan waer te nemen des

vyants schepen die van Maccau sullen comen, is gearresteert, dat d'E. heer generael eenige nieuwe schepen alhier sal vertoeven ende daermede na Amboina ende Banda gaen omme d'Engelsen te prevenieren, Puloway vermeesteren, Amboina ende Banda te versekeren, dewyle per avontuyre nyet in tijts van Mallacca zoude connen keeren. D' admirael Verhagen ende d'advocaet Dedel sijn gelast tot uytvoeringe van de tocht met voorgemelde ses schepen na de straet Malacca te gaen. Godt geve hun ende ons synen genadigen zegen ende goede successen.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsienige, seer discrete heeren sullen desen eyndigen. Godt geven U. E. na hertelijcke groetenisse alles goets.

Actum in 't comptoir Bantam den 22en October, anno 1615.

U. E. dienstwillige

Jan Pietersz. Coen.

8. — 27 OCT. 1615. — C 40.
(PER *GROENEN LEEUW*).

---

1. Schepen naar Malakka. Naedat wy dese medegaende (op dato den 22en October) geeindicht hadden, sijn van hier naer Malacca vertrocken met den heer admirael Verhaegen de schepen *Hollandia*, *Middelburch*, *Nieuw Seelant*, *Sonne* ende *Maene* met het jacht *Cleen Enchuysen*. De Heere verleene hun behouden reyse ende victorie over onse vyanden. Het ware goet geweest dat wat eerder hadden mogen vertrecken, want sullen nu groote moyte hebben om Jhor te beseylen. Maer dewyle hier soo laet gearriveert sijn ende d' expeditie door seeckere inconvenienten verhindert is, en heeft het niet eerder connen geschieden. In plaetse dat de heeren alsulcke coopliedenende schippers in Indien behoorden te seinden, die alle tegenspoeden, ongevallen ende gebreken ten besten souden weten te redresseren, seinden sy alsulcke die niet alleene versuimen den tijt ende schoone occasie die haer voor compt, maer oock beletten ende verhinderen dat de schoonste occasie door andere mede niet waergenomen ende de heerlijckste desseinen tot geen effect en connen geraecken, soodat de heerlijcke welgemonteerde schepen, die by de Compagnie uitgerust worden, haelieden selffs omme maecken, welck voorwaer een beclaechelijcke saecke is, daerinne met den eersten dienen te versien, soo wat goets van Indien begeeren.

2. Besluit tegen de Engelschen. Den tijt heeft soo groote veranderinge medegebracht ende het is Gode sy geloofft (naer het schryven van onse generale missive) soo verre gecomen, dat by d'E. heer generael ende raeden eendrachtelijck gearresteert is, dat d'Engelsen (even gelijck andere Indiaense natien) van Amboina ende Banda met macht ende gewelt sullen weiren ende geen ander acces toelaeten dan onder onse forten, dewyle bevinden dat d'Engelsen alsnoch niet van meeninge sijn van Amboina ende Banda affstant te doen, maer ter contrarien dese natien van 't contrackt (met ons gemaeckt) aff te wenden ende tegen ons vyantelijck te verstercken. Sy hebben hier (gelijck geseyt hebbe) seven Bandanesen gebracht ende oock diversche Macassaren, daermede ons by de Javaenen ende alle andere natien sijn vermaeckende, even gelijck oft trachtende waeren om ons te doen vermoorden.

Nu de schepen naer Malacca sijn gaende, meinen sy een claer baen ende schoone occasie te vinden; hebben hier vijff jachten toegemaeckt, daervan

over eenige daegen twee (wy en weten niet warwaerts) vertrocken sijn. D'andere drye sullen ontwijffelijcken naer Amboina ende Banda gaen, doch hopen haer te prevenieren en met voorsz. als volgende resolutie verseeckeringe te becomen.

Omme onse verstroyde macht byeen te versaemelen ende inne te trecken, daernaer (gelijck U. E. can sien in onsen generalen brieff) soo seere getracht hebben, is gearresteert dat men sal lichten ende naer Banda brengen de garnisoenen van Siau (soo het niet gedaen en is), Sabouo ende Gammecanorre, gelijck mede uut alle d'andere garnisoenen sooveel volck als eenichsints gemist can worden, hetwelcke wy achten een goede partie wesen sal. Met dese ordre, omme de soldaeten in Banda te brengen, sal daetelijck een schip in aller yle naer de Molucques gesonden worden. Omme niet al te veul overhoop te haelen, voor d'Engelssen ende Indiaenen in Solor geen garnisoen te houden ende haerlieden een appel, om mede te spelen, te verleenen, als om de macht in Banda te meer te verstercken, dewyle even wel (als jachten hebben) neffens hun op Timor wel connen handelen, is mede goet gevonden dat het garnisoen van Solor met den eersten sullen lichten.

Voorder sijn van meininge 2 a 3 van de lichtste schepen in aller yle recht toe naer Amboina ende Banda te seinden, omme met hulpe van de fregatten d'Engelssen ende andere van daer te weiren ende den wech tot vermeesteringe van Pouleway ende onderbrenginge van Banda te prepareren. Met dese schepen sullen naer Banda gesonden worden alle het volck welck eenichsints van de resterende groote schepen ende uut de logies van Bantam ende Jaccatra gemist can worden, in voegen dat d'E. heer generael met groote debvotie eenige nieuwe schepen sal verwachten, omme d'andere wederomme te mannen ende de saecken in Banda uut te voeren ende in goeden stant te brengen. D'extraordinarie ende onlydelijcke groote dispence ende ongeregeltheden die in de Molucques gedaen worden (hope ick) sullen mede mettertijt besnoyt ende geredresseert worden. Ick bidde U.E. andermael en laet U niet verdrieten dat in soo langen tijt jaer op jaer geen groote retouren crygen, veul min dat den welstant van Amboina ende Banda soo lange vertraecht; verliest daeromme geen courage, noch oock omdat soo geweldige groote dispence gedaen worden. Het feylt aen de heeren selven, want de rijcke retouren ende welstant U.E. niet gebreecken, omdat se in Indien niet te becomen en sijn, noch de noot en heeft is, noch en sal soo groote dispence niet verheysschen als wel gedaen sijn. Maer eensdeels is van 'tgebreck U.E. manquement oorsaecke, ende ten anderen d'onbequaemheyt ende gebreck van veul U.E. dienaers.

3. Behoeften. Seint d'E. heer generael (soo 't U.E. belieft) bequaeme ende ervaeren persoonen, menichte van volck, ende alle behoorlijcke nootlijckheden, met soo

grooten capitael in contant ende alsulcken esquipage van schepen, dat de negotie met de waepenen gemainteneert ende d'oorloge niet alleen door de negotie gevoet, maer oock rijcke retouren ingecocht mogen worden, soo sullen de heeren met Godes hulpe (verseeckere ick haer) in een goeden stant geraecken, rijcke retouren becomen ende d'Engelsen uut Indien sien. Tot dat U.E. dit doet, sal 'tsoo wat henen sloeren, sy ende wy confus sijn, gelijck dus lange confuselijcken geschreven hebben met een dit ende dat, hadt ende wat, soud en soo. Maer de gebreecken (als voren) voldoende, soo sullen (in plaetse van sulcken excusen) effecten becomen.

Voorder relaes en sullen mits desen van ons concept niet doen, maer desen eindigen met eenen wensch om de middelen tot U.E. wensch noodich, opdat de heeren gewenscht effect mogen becomen ende geen idele discoursen hooren.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsienige, seer discrete heeren, bidde Godt U.E. altsaemen in langdeurige gesontheyt te willen gespaeren.

In Bantam adj 27en October 1615.

U. E. dienstwillege
JAN PIETERSZ. COEN.

---

9. — 25 DEC. 1615. — D 1.
(PER *WITTEN BEER*).

1. Aangekomen schepen. Tsedert het vertreck van 't jacht den *Groenen Leeuw* met den onsen van 22 ende 27 October (daervan by desen copie gaet) sijn hier na groot en verdrietich verlangen op den 2 deser geluckich (Godt sy gelooft) wel geariveert de schepen 't *Wapen van Amsterdam*, *Vlissingen*, *Walcheren*, den *Engel van Delft* ende jacht den *Witten Beer*, als oock van de custe van Coromandel het schip *Der Goes*. Sy hebben alle een miserable voiage gehadt, gelijck de heeren per nevensgaende missiven van de comisen sullen vernemen. Op 't schip *Vlissinge* zijn door gebreck van water 163 mannen overleden ende daeronder den commandeur Woutersen. Dit schip is van d'andre schepen op de custe van Sumatra geriscontreert soo noch 9 gesonde mannen op waren hebbende; souden anders niet te recht gecomen hebben. Dese schepen by noorden de straet Sonda vervallen wesende ten tyde de oostewinden hier sijn wayende, hebben op de custe van Sumatra 3, 4 ende 5 maenden doorgebracht eer tot Bantam conden gevaren. 't Jacht den *Witten Beer* met den *Swarten Beer* op dese selve tijt binnen Madagascar door langs de custe van Malabaer geloopen wesende, is alhier geariveert ontrent 4 maenden na seeckre Engelse jachten, welck 20 dagen na de *Beeren* van de Cabo de Bona Esperance om de suyt recht na Bantam geseylt sijn. Derhalven gelieve U. E. te doen letten op 't geene desen aengaende in copie verhaelt hebbe, oft op sulcx als van experte naviganten sullen vernemen, ten besten spoede gedaen dient.

Met voorgemelde schepen hebben wy van U. E. drie missiven ontfangen, gedatteert den 21, 28 November ende 3 December, ende seer geerne verstaen het behouden arivement van de schepen den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer*. De volgende vloote hadden al mede in salvo verhoopt, maer hebben Godt beter 't met droeffheyt verstaen hoe de schepen *Banda* ende de *Geunieerde Provintien* aen 't eylant Mauritius verongeluckt sijn, wat peryckel *Delft* en *Gelderlant* geleden hebben, ende hoe *Delft* met het jachtjen den *Orangieboom* uut *Gelderlant* innegenomen hebbende sooveele hy laden cost, naer patria geseylt sijn; hopende dat de Heere hun ende U. E. beter geluck gegeven sal hebben, welcke geerne sullen hooren. Godt heeft, dunckt my, de generale Compagnie straff op straffe willen geven, om de geheele rowine natuerlijckerwyse te verhoeden, hetwelcke geschieden sal als U. E. haren devoir aldaer, ende wy hare dienaren den onsen alhier, beter dan voor desen sullen waernemen en voldoen. Anders en is niet mogelijck dat haren staet gemeynteneert

soude connen worden, off de Heere most sulcx wonderbaerlijck sonder middelen doen. Soo ons alle gebreecken verleden jaer (gelijck voor noch meer gedaen hebben) overvielen, hebbe ick gedaen wat in ons was om alle gebreecken met neersticheyt en courage te verwinnen. Het geluckte ons oock, want de schepen bykans sonder capitael geladen ende gedepescheert wierden. Maer wat helpt al onsen doen, als Godt synen segen niet en geeft. Het meeste cargasoen is aen 't eylant Mauritius gebleven, even gelijck off het vier van den hemel 't selvige verslonden hadde, in voegen dat wy onsen arbeyt ende de Compagnie de profyten daervan verlooren hebben. Doch hopen dat Godes almogende gratie naer desen wederom dies te grooter sal sijn.

Alsoo van 't eylant Mauritius verstaen hebben, hoe het jacht den *Orangeboom* met sooveele goederen als uut het schip *Gelderlant* heeft connen laden naer patria geseylt is, ende aldaer ontrent een derde van ditto scheepsladinge gebleven is met een weynich geberchde goederen van de verlooren schepen, hebben wy goet gevonden dit jacht den *Witten Beer* datelijck derwaerts te senden omme de overgebleven goederen te laden ende 't volck van de verlooren schepen te lichten ende per costi naer patria te voeren. Godt geve dat aldaer in salvo mogen ariveeren. Omme voor 't oude volck plaets te maken, hebben wy al het volck van den *Beer* gelicht ende over de schepen verdeylt, daermede wy wat versterckt sijn. De contanten, daermede gesonden, comen immer soo wel te passe, gelijck mede hetgene de heeren per den *Swarten Beer* na de Custe gesonden hebben. Derhalven bidde U. E. dan alsoo met alle de jachten d'advyso gelieven te continueeren, opdat eens op voordeel geraken ende de heeren rijcke retouren becomen mogen.

2. Behoefte aan contanten.

D' instructie ende ernste recommandatie, die U. E. om rijcke retouren is doende, als oock dat jaerlijcx 70 a 80.000 sacken peper over souden senden, gelijck mede het verhael, dat de heeren geen een scheepsladinge aen peper overgecregen hebben ende d' Engelsen wel vier schepen, augmenteert onsen verdriet. U. E. en soude door Godes genade geen peper noch rijcke retouren gebroocken hebben, soo de heeren capitael ende contanten gesonden hadden. Ick verseeckre de heeren mede, soo 't U. E. ons niet belet en hadde, dat d' Engelsen sooveel peper, indigo en andere retouren niet gecregen souden hebben, ende dat hun de last soude hebben ontbroocken. 't Is voor het derde jaer dat hier geweest ben, ende mach met de waerheyt wel seggen dat alles telcken reys op mijn hant hebbe gehadt, maer ben door gebreck van gelt gedrongen geworden d' Engelsen met de ladinge door te laten gaen, gelijck de heeren connen vernemen aen 't gene verleden jaer, doen het een groot gewas was, gedaen hebben; late staen hoe licht om doen ons sulx over 2 jaren ende dit tegenwoordige jaer geweest soud hebben, dewyle als doen

ende nu niet veel peper gepluckt en is. Is het niet een jammerlijcke sake, dat wy, die soo treffelycken Compagnie sijn dienende, ende belast worden om aff te laden alle de heerlijcke groote schepen, die de heeren sijn hebbende, soo schaers worden gehouden ende in alsulcke miserie hebben moeten sitten, dat qualick de cost costen becomen? Voorwaer ick en can niet bedencken wat reeckeninge de heeren maecken, noch wat manier van doen het is, soo ernstlijck rijcke retouren te eischen sonder capitael te senden. Is U. E. oogemerck, dat men se alleen van den vyant soude halen? Waertoe dienen dan alle de forten, die in Indien houdende sijn? Willen de heeren eenen staet stabileeren ende d' aldertreffelijckste negotie van de geheele werelt voor hun alleene verseeckeren, hoe can sulcx met een cleen capitael gedaan worden? Alle de penningen by de heeren in drie jaren gesonden en sijn niet bastant om d' oncosten alleene te fournieren. Wel is waer dat voor desen menichte van schepen en jaer op jaer een treffelijcken vloot hebben geyscht, maer geen schepen sonder gelt, ende soo aldus lange continueeren, is te beduchten dat (welck Godt gelieve te verhoeden) hun selffs vertieren sullen. Met den *Swarten Leeuw* ende *Der Veer* hebbe geadvyseert, hoe aen den pangoran schuldich bleven den tol van den peper in ditto schepen geladen, ende noch schijnt het dat hun sulcx nauwelick aentrecken, want in haer generale missive van gelt niet eens mentie maecken; doch in bysondre missive wort ons hoope gegeven. Godt geve dat sulcx van jaer tot jaer effect sorteere. Verleden jaer hebben sonder gelt ontrent 52.000 sacken peper by den andren gecregen. Twijffele niet soo binnen 5 maenden een bastant capitael becomen, off sullen voorseecker den vollen eysch van 80.000 sacken, die de heeren ontbieden, affschepen connen, alsoo aparent is, dat het een seer groot gewas wesen sal. Maer soo geen gelt becomen, weete niet hoe het dan gaen sal.

3. Te verwachten retourschip.

Met voorgemelde schepen ontrent 100.000 realen contant ontfangen hebbende, hebben wy datelijck onsen schult aen den pangoran ende andre betaelt ende sijn daermede, soo 't schijnt, wederomme met ditto pangoran geheel groote vrienden geworden. Wy hebben met den *Groenen Leeuw* per Sr Brouwer geadviseert dat de heeren dit jaer geen andre schepen dan rotten te verwachten hadden, maer ten aensiene het verlies de gemelde Compagnie, Godt beter 't, aen 't eylant Mauritius voorsz. overgecomen, als oock d'ernste instantie welck de heeren om peper ende retour sijn doende, hebben wy geresolveert noch een schip te senden, eensdeels omme de costelijcke waren te verdeylen ende ten andren om U. E. sooveel onderstant te doen als eenichsints mogelijcken is, opdat d'Engelsen andermael alle den peper niet over souden brengen ende U. E. stille sitten, niettegenstaende den peper geheel diere moeten coopen ende ons wederomme geheel moeten ontbloten.

Dese resolutie hebben datelijck in 't werck gestelt ende d'Engelsen ondercocht, ende al werde ontfangen ontrent 15.000 sacken peper a 20 realen de 10 sacken. Min en isse niet te becomen geweest, off souden moeten hebben wachten totdat d'Engelse haer becompste hadden en dan per avontuere gemist hebben. Derhalven gelieve U. E. hetselvige ten beste te nemen, want sulcx om beter wille gedaen is. Eer onse schepen ariveerden, hadden d'Engelsen ontrent 6000 sacken gescheept, maer en hebben hun schip evenwel alsnoch niet connen vol laden, nonobstant mede a 20 realen de 10 sacken copende sijn. Het schip *Rotterdam* is verdubbelt, wel versien en bykans volladen; welck het tweede schip wesen sal en weeten noch niet. Onse meninge is het schip *Mauritius* aff te laden, soo eenichsints den last by den andren connen crygen. Soo niet, sullen een cleender moeten nemen. D'Engelsen sijn noch een ander schip en jacht in Ticos op de westcuste van Sumatra om peper hebbende, doch en weeten niet wat van daer off oock van Jambi becomen sullen. Sy hebben oock, na wy verstaen, met den coninck van Atchijn gecontracteert, dat niemant dan sylieden in Priaman ende Ticus peper souden mogen coopen. Haer meeninge is, naar 't schijnt, hun Gouseratse cleeden aldaer tegens peper te verhandelen. Den coninck van Atchijn is seer tegen ons gedisgousteert, omdat geen assistentie heeft connen becomen, doch achte, soo den stant comt te lyden dat eenige schepen in de straet Mallacca mogen houden, dat d'Engelsen daermede alsdan van hun desseyn wel souden connen frustreren.

4. Dood van Gerard Reynst.

Ontrent acht dagen voor de compste van den *Witten Beer* alhier, is op 't selvige schip overleden den soone van d'E. heer generael Reynst. Sijn E. was te dien tyde tot Jaccatra aen den rooden loop indispoost ende, na het schijnt, heeft hem soo seere beswaert d'overlydinge van sijn soon, de quade tydinge van 'teylant Mauritius, als soberen stant, daerinne door U. E. manckement sijn sittende, dat d'E. heer generael soo de schepen den 2en deser tot Bantam arriveerden, den 7en naestvolgende tot Jaccattra in den Heere gerust is. D'Almogende sy sijn siele genadich. De doot heeft Zijn E. seer haestich overvallen, want noch daechs te voren metten anderen waren delibererende wat ten besten ende welstant van de generale Compagnie met het secours deser schepen gedaen diende, doch den doot is de conclusie voorcomen. Desen slach heeft de Compagnie boven alle d'andere ongevallen mede moeten hebben. Godt geve, dat naer desen daerentegen eenige goede gelucken mogen becomen ende behoede ons voor meerder ongevall. Op d'alderquaetste conjunture is ons dese doot overgecomen ende sijn de schepen al t'samen soo laet geariveert, dat qualick de tijt hebben om op allen rypelijcken te mogen letten ende ordre stellen, eer den tijt ende occasie verloope. Ende alsoo de

raden van Indien verdeylt sijn en heeft datelijck volgens de ordre ende instructie geen successeur off nieuwen generael geeligeert connen worden, maer sal sulcx geschieden ten wedercompste van de E. heeren admirael Verhagen, Jasper Janssen ende Dedel van de straet Mallacca, hetwelck ontrent 1½ maent naer desen geschieden sal. Godt geve, dat d'electie te Syner eere, welstant van 't patria ende voordeel van de generaele Compagnie mach geschieden.

5. Expeditie van Jan Dirksz. Lam.

Ondertusschen geconsidereert sijnde, dat den tijt waergenomen moet worden ende d' Engelsen in Banda dienen te prevenieren, te meer by U. E. geaffirmeert wort dat van meeninge sijn, gelijck voor desen verstaen hebben, ons met een goede vloote in Amboina ende Banda te ondercruypen, hebben wy geresolveert provisionelycken in aller yle voort te varen met de resoluitie voor desen by d'E. heer gennerael ende raden genomen, omme het deseyn op Puloway uut te voeren ende d'Engelsen te prevenieren. Tot uuttvoeringe van dit exploict hebben gecommiteert ende geauthoriseert den here Jan Dircxz. Lam. De Heere geve, dat alles ten besten succederen mach. 't Schip *Walcheren* is lange voor desen innewaerts vertrocken, ende sullen de schepen 't *Wapen van Amsterdam*, *Amsterdam*, *Vlissingen* ende den *Engel van Delft* binnen .... dagen mede derwaerts vertrecken.

De commandeur Lam sal in passant met den *Engel* Solor aendoen, om 't garnisoen te lichten en medenemen. Wy en twijffelen oock nyet, off van de Molucques sal mede een goede partye volck gesonden wesen, soodat wy de genade Godes in goede uutcompste sijn verhopende, als oock dat den tijt sullen hebben, om vandaer met de victoriele [vloot] na Manilha te gaen.

6. Coromandel.

Van de Custe hebben per 't schip *Der Goes* ontfangen 684 packen indigo ende . . . packen cleden, Molucse ende Maleyse sorteringe, daervan niet dan te veele sijn hebbende. Waren het goede Javaense cleden gelijck voor desen ontboden hebben, sy souden contant verstrecken, om peper te becomen. Maer het gelieft Godt, dat alle ongevallen ende faulten voor 't geluck ende goede ordre moeten gaen, eer tot welstant en geluck geraken. De heeren de Hase visitateur ende den directeur van Berchem sijn mede van daer gecomen. Het schip *Der Goes* is 6 maenden onder wech geweest, ende van de Custe vertrocken in compagnie van 't schip den *Rooden Leeuw met Pylen*. Sy meenden door de straete van Mallacca herwaeaerts te comen. Alsoo in July passato ontrent Mallacca ariveerden, soo rescontreerden aldaer vier welgemonteerde galioenen, daertegen een tijt lang geslagen hebben, maer alsoo hen te swack bevonden, soo sijn se des nachts van de galioenen geseylt ende na Atchijn geloopen, alwaer uut het schip den *Rooden Leeuw met Pylen* al het cargasoen ende wat dienstich was

gelicht, ende ditto schip verlaten hebben, vermits soo leck ende swack was dat geen moet en hadden de reyse buyten Sumatra om te doen. Dese reyse is doch soo moeyelijck gevallen, dat hun 40 mannen affgestorven sijn. Wy hebben 't schip *Der Goes* gelost, daerinne na onsen staet wederom een cargasoentgen gescheept, ende is hetselve als voor mede vertreckende, omme daermede wederomme na de Custe te gaen; maer en weete niet off de reyse sal connen gedaen worden, dewyle 't mouson lange verloopen is. Ende alsoo de Custe nootlijcken van een bequaem persoon dient versien te wesen, dewyle deselvige 't fondament van des Compagnies negotie in de Indies off welstant is, hebben wy goet gevonden den heere Hans de Hase derwarts te destineren, alsoo een bequaem, ervaren persoon ende expert coopman is, denwelcken seer wel bekent is wat ommentom den welstant van de gennerale Compagnie gedaen dient, in voegen dat volcomentlijcken vertrouwen de Custe met desen persoone beter dan oyt voor desen geweest is versien sal sijn. Connen de heeren nu resolveren om derwarts een groot capitael te senden, houde voor seecker, dat de Indische negotie alsdan in goede fleure sal geraecken ende U. E. met de hulpe Godes geen rijcke retouren gebreecken sullen, want alsser geen ervaerenheyt, kennisse noch iver by de lieden is, connen geen advysen noch instuctie helpen. Waren op de Custe ervaren persoonen geweest, het soude de Compagnie per avontuyre wel 200.000 realen off diverse scheepsladingen geprofiteert hebben.

Den tijt van voorsz. de Hase sal over 8 maenden geexpireert sijn, ende hebben goet gevonden dat denselven met *Der Goes* na de vloote voor Mallacca sal seylen, omme aldaer met den admirael Verhagen ende raden te handelen hetgene des Compagnies welstant is eyschende. Hier beneffens sullen Sijn E. nieuwe aenneminge aldaer recommanderen, niettegenstaende groote verbeteringe pretendeert ende hem met soo een gagie als den onsen is, niet genoegen sal, om van daer voort na de Custe te gaen. De principaelste redenen, daeromme 't schip *Der Goes* in desen tijt naer de Custe sijn sendende, is omme toecomende jaer van 't cargasoen door U. E. derwarts gesonden een goede partye Javaense cleden te becomen tegen het nieuwe pepergewas, toecomende jaer, omme daermede 't beste te mogen doen, soo ons 't gelt ('t welck Godt niet en geve) wederomme gebraecke.

7. Djohor. By desen gaet copie van eenen missive, acht dagen naer 't vertreck van den *Groenen Leeuw* van Jhoor ontfangen, waerinne U. E. sullen sien den stant van den vyant in Mallacca, als den coninck van Jhoor. Op den ontfanck van deselve is datelijck tot versterckinge van de vloote het jacht den *Neptunes* met een goede partye cruyt ende eenich volck nagesonden, gelijck mede den heer Jasper Janssen tot vervorderinge ende behulp van voorvallende saecken.

Andre tydinge hebben sedert niet vernomen. De lichtinge van de comptoiren van Grissi, Macassar ende Bouton sullen de heeren voor desen verstaen hebben, gelijck mede hoe geresolveert ende geordonneert is de garnisoenen van Chiau, Sabongo ende Gammecanorre te lichten. Wy sijn van meninge op de Custe twee comptoiren op te doen breecken, namentlijcken Tegenampatnam ende Petapouly, dewyle verstaen de Compagnie van dese twee plaetsen geen vordeel geschiet. 't En zijn de menichte van comptoiren niet, die U. E. middelen alsoo verstroyen ende consumeren dat geen rijcke retouren becomen, maer de cleenheyt van U. E. capitael, de menichte van forten in de Molucques, betalinge der soldaten, de magistraele gebouwen ende onlydelijcke dispence die continueerlijck aldaer gedaen worden, is den cancker van U. E. finantie. Wat past er een soldaet op, wiens middelen hy consumeert! Al de 500.000 realen door de heeren met de vloot van Blockmartsen gesonden, is weynich te nutten gebruyckt. Dewyle de heeren bykans geen gelt gesonden en hebben, ware veel beter, dat het gelt, welck de meest groote schepen gecost hebben, herwaerts in contant gesonden hadden, want dewyle vast besich sijn omme de Molucques, Anboyna ende Banda tegen de Spangiaerden en Engelse te maynteneren, worden de gereetste capitaelen aen ongelden geconsumeert, ende sijn d' Engelsen haer capitael in retour bestedende. Daer moet continuelijck met alle de schepen finance gesonden worden, soo de heeren haeren staet willen maynteneren ende groote retouren begeeren, want sonder gelt niet coopen connen. Als daer beneffens eenige avantagien op den vyant becomen, soo sullen de heeren alsdan dubbelt retour becomen.

Alsoo van Japan ende Pattane 't schip *Enckhuysen* sijn verwachtende, sullen met volgende schepen de comptoiren deser plaetsen aenroeren ende verhandelen 't geene ons daervan bewust is.

8. Rendez-vous.

Toucherende eenen rendevoes, het maken van een hooftmagasijn off planten van een collonie, het is een van de voorneemste saecken, welck aldereerst wel by der hant behoorde genomen te worden, alsoo niet dan op eenen schop sitten ende gants niet geaccommodeert noch verseeckert en zijn; oock tegen nature wercken, want waerop bidde ick U. E. can anders een staet gestabileert worden? De gelegenste contreye daertoe is de straete Sonda; na ick versta en soude in deselvige geen bequame plaetse gebreecken, dan soo men den Chinesen handel op deselvige plaetse wilde trecken, soo dienen binnen de straet niet te wesen, alsoo de joncken als van China comen (welck is ten tyde hier de westelycke mouson op 't sterckste wayt) qualick in de straet souden connen geraecken. Buyten de strate achten wy, als goet ondersoeck gedaen worde (hetwelck alsnoch door gebreck van jachten niet en heeft connen geschieden), dat mede geen gelegenheyt soude gebreecken; doch houde voor seecker, dat

hierontrent geen plaetse geocupeert can worden sonder met den coninck van Bantam in contentie te geraken. Daeromme schijnt het beswaerlijck om beginnen te wesen. Omme van ditto coninck ontslegen te worden offdenselven tot redenen te brengen, hebben wy, als voor desen is geseyt, volck met een joncke by gebreck van cleyne jachten na Jambi gesonden. 't En is oock soo haest niet gedaen geweest, off de pangoran heeft datelijck seer wel bespeurt waertoe sulcx was tenderende, en daertegen gedaen al 't gene heeft derven bestaen. Wy hebben hierenboven belast de geheele binnencuste van Sumatra ende omliggende eylanden te besoecken als na de strate Palumbam, welck de vyanden van Bantam sijn.

Den connick van Pallunban is seer na onse vrientschap trachtende, ende die van Bantam wilden wel, dat voor hun dese hare vyanden onderbrachten. Ick ben van gevoelen dat ons desseyn wel gelucken sal. De heeren sullen 'tselvige te syner tijt vernemen, ende metten naesten breeder ende beter bescheet te verwachten hebben.

9. Gagiën. Ick affirmeere met U. E. dat de gagie van veelen niet dan al te groot en swaer sijn na de dienst, die de Compagnie sijn doende; want de groote gagie de onbequame niet beteren sal. Daeromme sijn hier hier wel verwondert, hoe de heeren in grooten staet sijn settende ende soo groote gagie geven de persoonen, die van hier om haer onbequaemheyt ende misdaets wille overgesonden sijn. De cleene discretie, die soo by U. E. als hier in desen altemet gebruyckt wort, discourageert de bequame ende verachtert des Compagnies welstant seere. Dat mijnne cleene verbeteringe de heeren groot valt, verdriet my. Wat dienst hebben oyt meer gedaen, off wat sullen se meer doen dan wy, degene, die U. E. te veel mael soo veele is gevende? D'E. heer gennerael Reynst zaliger gedachtenisse beloofden my soo goet tractement als imant heeft, maer Sijn E. doot heeft sulcx geprevenieert. Doch verseeckere U. E. dat daeromme niet manqueren sullen te doen al 'tgene ten welstant ende dienste van de Compagnie vermogen, hopende dat goede diensten door U. E. soo liberalijck erkent sullen worden als sy mogen meriteren, sonder verding met U. E. gemaeckt aen te sien, want anders d'ondanckbaerheyt al te groot soud sijn. Het vertrouwen welck als noch daervan hebbende sijn, ende den iver tot dienst van de Compagnie, welstant van 't patria, is oorsaecke van onse compste alhier geweest, ende niet het cleene tractement ons by U. E. toegeseyt.

10. Misvattingen in patria. Uut de copyen van onse brieven voor desen gesonden, sullen de heeren gesien hebben hoe ter dispositie van den directeur der Custe gestelt hebben op wat plaetsen de cooplieden als assistenten inployeren soude. 'tEn ware, dat op Japara gelett ende finantie becomen hadden, de forten ende schepen

soude dit jaer rijs off broot ontbroocken hebben. Begeeren de heeren beter gelegenheyt om een plaetse te peupleren dan Amboyna ende Banda, soo en weete niet waer die vinden sullen. Den rendevoes dient in oft ontrent de strate Sonda te wesen. Te syner tijt sal men daertoe wel comen. Soo by nacht en dage eenige trotse dieven in U. E. huysen braecken, die hun geen dieverye noch offencie te doen en schaemden, noch om geen redenen desisteren wilden, met wat practycken souden de heeren alsulcke lieden weeren ende 't haere meynteneren, soo geen handadicheyt tegen hun wilden plegen? Diergelijck is hetgeene d'Engelsen in de Molucques, Amboyna ende Banda tegen U. E. staet sijn doende. Daeromme sijn verwondert geordonneert wort geen handadicheyt tegen hun te plegen. Hebben d'Engelsen boven nature ende alle creaturen dese prevelegie, soo is 't goet een Engelsman sijn, en oock waerachtich de vilipendie ende verachteringe die sy de Nederlanders by alle princen aendoen.

Ick en vermeete my niet meer dan een ander en derff wel seggen, dat hun uut Indien souden sien, off tot vereeninge met de generale Compagnie tractabeler brengen dan oyt geweest sijn, soo het U. E. door manckement van gelt ons niet belet en hadde. Aen U. E. administratie dependeert den geheelen welstant. 't Is een tijt geleden, dat seekre Chinesen, willende U. E. staet lauderen, ons van de geheele Indies vier staten voorstelden: eene van de noten ende foelie, eene van de nagelen, eene van den peper, ende eene van de zyde als Chinese negotie. Die van de nooten, foelie ende nagelen, seyden sy, hebt ghy geheelijck. Den peper schreven ons met d'occupatie van Jambi off een eylant in dese straet mede toe, ende de negotie van China hebt ghy aen U selven. Hout u vloote 6 maenden off een jaer voor of ontrent Manilha ende voert derwaerts een goet capitael, U en sullen geen goederen gebreecken. Meer lieten haer voorstaen, dat niet begeeren conden. Maer weynich wisten dese Chinesen, dat U. E. d'Engelsen soo grooten previlegie toeschreeff ende dat selffs beletten souden hetgeene van ons sijn eysschende, ende daer advyseeren dat na trachtende sijn.

11. Bevinding van cargasoenen.

Ons is lieff, dat de nagelen metten *Swarten Leeuw* gesonden, schoon ende wel geconditioneert overgecomen sijn. De bevindinge van de cargasoenen in *Delft*, 't jacht *Orangie* ende den *Groenen Leeuw* gescheept, sullen mede geerne hooren, opdat op de stuwagie gelet mach worden. Hadde het Godt gelieft dat alle de schepen verleden jaer van hier gedepescheert, behouden hadden mogen overcomen, U. E. soude volgens onse belofte beter retour dan voor desen gecregen hebben. Nu het heeft Godt, van wien het alles comt, alsoo gelieft. Hy sal 't wel wedergeven; daeromme moeten geen couragie noch hoope verliesen.

12. Plannen van den vijand. Aengaende den vyant. 't Is seecker, dat voor gehadt hebben met al haer macht uut de Manilha in Molluco te comen. Maer alsoo d' onsen in 't verstercken der forten haer met een goede vloote waren verwachtende, en hebben sy niet derven uutcomen, in voegen dat in haerselven mede geconsumeert sijn. Haer schepen sijn geweldich ende met seer schoon geschutt wel gemonteert, maer volck is hun mede gebreeckende. Tegenwoordelijcken naer 't schijnt sijn wederomme versamelende, doch hoope dat U. E. eer lange iets goets vernemen sal. Ick hope dat ons met hun practycken, victorie becomende, niet abuseeren sullen, en oock dat, al ware het (welck Godt verhoede) dat sylieden eenige avantagie bequamen, de couragie daeromme by den onsen niet verminderen soude. Godt geve, dat de vloote met den commandeur Spilbergen door Magalanica geseylt met goede victorie ende voorspoet in salvo in Manilha moge ariveeren tegen de compste van onse vloot uut Banda.

13. Varia. Camericx doeck, cammelot noch andersints voor de coningen van Jaccatra ende Bantam ontboden, hebben alsnoch niet vernomen. Corectie van caerten off nieuwen opservatien sullen de heeren geworden. De ledige vaten ende isere hoepen sijn de schippers affvorderende, want tot Jaccatra daeromme seer verlegen sijn. Wat corespondentie met de comptoiren van Indien sijn houdende ende wat advysen gegeven hebben, sullen de heeren aen d' overgesonden copie gesien hebben. Wij hopen, dat de heeren daeraen een welgevallen sullen hebben. Wy vernemen oock, dat ons deselve geen cleene. . . .

Alsnoch is onnodich geweest eenige schepen te visiteren, omme 't overige daeruut te lichten, uutgenomen d' advijsjachten 't *Hart* ende de *Beer;* maer wel omme te visiteren wat al van noode hadden om nae 't vaederlant te mogen seylen. Conforme cognosement ende facture werden uut de schepen gelicht hetgene door U. E. gescheept is.

Nevens dese gaet ballance van 't gennerale boeck, daerinne de geheele staet van Indien begreepen is. U. E. can daeraen bespeuren wat capitael op alle de comptoiren sijn, daerby considererende, dat het cargasoen van de Custe ontfangen ende 't geene tegenwoordelijcken van Bantam nae 't patria, de Custe ende innewaerts sijn schepende, noch niet aen off affgesonden is. Per den *Groenen Leeuw*, hoopen wy, sullen de heeren copie van onse boecken ontfangen hebben, als oock gesien waerinne hun capitael bestaet. Het jacht d' advyso, welck in February passato uut soude seylen, sijn wy met groote devotie verwachtende, alsmede de nieuwe vloote, op hoope dat een goet secours van contanten, volck, vivres ende andre nootlijckheden sullen becomen. Het sal een goede saecke sijn, dat U.E. dickwils met jachten d' advijs herwarts seynden van tijt tot tijt continueere, mits dat niet naerlaten gelt, volck ende alle nootlijck secours daermede te senden, opdat niet meer beswaert en worden, gelijck

het schip *Enckhuysen* ende 't jacht 't *Hart* dede. Wy hebben U. E. gecrediteert van alle de contanten ende goederen in voorgemelde vijff schepen gescheept, conforme de cognossementen ende facture daervan sijnde. Den spialter off tuitenago in de schepen *Amsterdam* ende *Mauritius* gescheept, hebben daeruyt doen lichten ende na de Custe gesonden. Hadden wy van den andren, die U. E. seyt in den *Swarten Leeuw* geweest te sijn, eenige kennisse gehadt, sy ware mede gebeneficeert geweest. Derhalven sal goet wesen, gelijck voor desen geadvyseert hebbe, van alles pertinente cognossement ende facture senden.

Als gelt becomen, sal U. E. conforme de gesonden monster, Godt toelatende, sooveel lywaet connen becomen als selffs mogen begeeren. Vant cargasoen met den *Swarten Beer* na de Custe gesonden, sullen 't comptoir Musilipatan debiteren.

Met de schepen hebben de heeren vergeten canevas te senden, daeromme aldermeest verlegen sijn. U. E. gelieve derhalven neffens alle andre nootlijckheden een groote partye metten eersten te senden, want de schepen anders grootelicx verlegen sullen wesen. 't Sal oock goet sijn, dat by de heeren ordre gestelt wort op het gelt, welck de cooplieden, schippers, capiteynen ende andre officieren tot haer nootdruft gegeven wort, alsoo hetselvige jaerlicx veele bedraecht. D' advertentie, welck U. E. in bysondre missive doet van de compste van een Engelse vloote ende haren desseyn op de Molucques, Anboyna ende Banda, hebben verstaen. Wy hebben daertegenover lange gecontramineert ende sijn daerop alsulcke ordre stellende, dat verhoopen, ja vertrouwen, dat niet opdoen sullen. Soo het de heeren gelieffden ons altijt te advyseeren, wat scheepen ende contanten sylieden, als oock d' Engelsen, volgende tyde van meninge sijn herwarts te senden, off wat capitael d' Engelsen telcken reyse herwarts brengen, de Compagnie soude daeraen grooten dienst connen geschieden. Terwyle dese schryvende ben, hebbe voor seecker verstaen, dat d' Engelsen haer gelt voort is ende aen den pangoran 5 a 10.000 realen te leene versocht hebben. Tot de last van hun schip gebreeckt hun ontrent 4000 sacken peper; 10 a 11.000 hebben sy gescheept. Dewyle tot betalinge der soldaten gelt moeten houden, soo comen mede te cort; anders souden datelijck een van de grootste schepen mede connen depescheren. Hadden wy te vooren geweeten dat d' Engelsen soo sober versien waren, wy souden de peper wat beter coop lancksamerhant gecregen hebben.

Na het schryven van 't voorgaende hebben het schip *Rotterdam* volladen ende geresolveert het schip *Mauritius* mede te depescheren. Daer is allrede een partye innegescheept. Soo ons gelt eenichsints strecken can, sullen maken dat in compagnie binnen 14 dagen vertrecken.

Wy en connen ons niet genoech verwonderen, hoe U. E. soo slecht ende

ombequaem volck met soo groote gagie herwaerts sijn sendende. De heeren seggen, dat men de onbequame wederom soud senden. Is Adriaen Woutersen per sententie met onneere niet terugge gesonden? Ende de heeren senden hem datelijck voor commandeur harwarts met drie hondert gulden ter maent. Andre die mede niet dan hun lichaem connen dienen sijn, 150 ter maent gevende na de Custe gesonden. Soo hy schoon bequaem ende een cloeck juwelier ware, waermede sullen de juweelen in retour gecocht worden, dewyle op de Cust geen suffisant capitael en senden om de noodige cleden voor d'Indische quartieren ende indigo te copen? Wy en weeten oock niet hoe de heeren soo slechte menschen als desen schipper van den *Witten Beer* ende andre sijn, voor schippers in Indien senden. Voorwaer de goetheyt selven (soo daer geen couragie by en ware om met authoriteyt te commanderen ende de quaden te straffen) en soude de Compagnie alhier niet beter dienen dan de droncken beesten ende veel onbequame lieden, die de heeren haer schepen ende goederen vertrouwende sijn.

Opdat met den *Witten Beer* niet en souden vaeren gelijck op hun uuttreyse gedaen hebben, hebben wy op ditto schip als hooft gestelt den E. Cornelis Reyersen, schoon hooffman, welcke de Compagnie voor oppercoopman ende schipper op 't schip *Der Goes* eenige jaren alhier gedient heeft, niettegenstaende noch een jaer verbonden was ende hem seer geerne souden hebben gehouden. Het is een seer cloeck ende iverich man, die de Compagnie goede diensten gedaen heeft ende noch doen soude connen, want hem voor een van de cloeckste zeevarende lieden houdende sijn die de Compagnie heeft. Derhalven gelieve U. E. soo denselven eenichsints te bewilligen is ende de heeren wel gedient willen sijn, voorsz. persoone voor andre te prefereren. Met dit jacht gaet eenen Marcelis Michielsen Boshouwer, welcke een tijt lanck op 't eylant Cheylon gelegen heeft. De heeren sullen van hem, Ceylon aengaende, geinformeert connen worden.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsienige, zeer discreete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse alles goets. Desen 25^en^ December anno 1615 in Bantam.

U. E. dienstwillege
Jan Pietersz. Coen.

10. — 5 JAN. 1616. — E 18.

(PER *MAURITIUS*).

1. Vooruitzichten in den peperhandel.

Dese medegaende sijn copien van d' onsen geschreven met de jachten den *Groenen Leeuw* ende den *Witten Beer*. Den *Leeuw* hebben met sijnnen last als jacht d' advyso affgesonden doordien die van U. E. ons ontbreecken, ende den *Beer*, omme de resterende last van 't schip *Gelderlant*, hetgene van de gebleven schepen geberchet is, ende 't volck van 't eylandt Mauritius te lichten. De Heere geve, dat se in salvo costy mogen arriveeren ende behoede de gennerale Compagnie voor meerder ongeval! 't Sedert en hebben van U. E. geen andere schepen noch advise vernoomen, hoewel nae onse gissinge lange hier hadden connen ende oock behooren te wesen. Met den commandeur Brouwer hebben de heeren geadviseert, dat dit jaer geen andere schepen dan *Rotterdam* hadden te verwachten, maer alsoo daernaer per 't jacht den *Beer* ende d' andere schepen een weynich gelt bequamen, ende daer beneffens verstonden het groot ongeval de gennerale Compagnie wonderbaerlijck aen 't eylandt Mauritius overcomen, soo resolveerden noch een schip te senden, eensdeels, omme de gennerale Compagnie een weynich te soulageren, ende ten anderen, opdat de rijcke goederen in een schip alleen niet souden avontuyren, gelijck mede, dat d' Engelsen andermael alle de peper niet over souden brengen ende U. E. sonder blyven sitten, niettegenstaende seer wel considereren sulcx swaer om doen soud vallen, het gelt hoochnoodich van doene hadden, den peper seer diere mosten coopen ende ons wederomme niet alleene hier, maer oock in de Molucos, Amboyna ende Banda seer benouwen souden. Dese resolutie genoomen sijnde, hebben datelijck d' Engelsen alle den peper ondercocht die voorhanden was, terwyle den pangoran van onsent wegen daer om schult gevangen hadde haeren man die hun peper moste leveren, ende dat a 20 realen de 10 sacken, jae ten laesten isser oock een weynich gecocht a 2½ real de sack, welck ons een seer hoge prijs dunckt te sijn. Doch 't en waere ons niet mogelijck geweest partyen by den anderen te crygen, daeromme hoopen hetselvige niet qualijck sal worden genoomen, maer aengenaem sijn. Waren de *Beeren* recht door van de Cabo herwarts aen ende niet binnen Madagascar doorgeseylt, gelijck d' Engelse jachten deden die sy aldaer rescontreerden ende 4 maenden voor hun alhier ariveerden, het soude U. E. een groot stuck gelts geproffiteert hebben. D' Engelsen hadden haer schip (welck hier 7 a 8 maenden gelegen heeft) halff geladen eer wy begosten, ende noch hebben

hun 't voordeel affgesien, jae haer alsoo benauwt, dat genoech te doen hebben gehadt haer schip vol te laden met peper die ten minste 10 percento vervalst is, daer anders per avontuyre met hetgeene van Priaman verwachten noch wel een schip geladen souden hebben, hoewel voor desen andere gissinge maeckten. Al ware het, dat desen peper omme d' Engelsen te ondercruypen soo diere niet gecocht en hadden, off om beter te seggen, al en waren hier geen Engelse geweest, soo souden evenwel tot dien prijs ende hoger gecocht moeten hebben, off 't en ware niet mogelijck geweest dese schepen te depescheeren. Want alsoo het dit jaer geen cleen gewas geweest is, was hier weynich peper by der hant, maer de meeste part verde in 't geberchte, vanwaer in Februari ende Martii, als de rivieren door de regentijt groot sijn, met prauwen hier gebracht ende aen de Chinnesen tegen 17 a 18 realen de 10 sacken gemeynlijck vercocht wort, gelijck verleden jaer (doen het een groot gewas was) selffs een goede pertye uut noots halven a 18 realen vercocht hebben. Ende alsoo die lieden die in 't landt haer peper ophouden als nu redelijcken prijs conden becommen, ende de Chinnesen hun arbeytsloon mochten verdienen, hebben de lieden hun peper vercocht ende de Chinnesen deselve in haeste verde uut het landt gedragen, terwyle het noch drooch weder was.

Voor desen hebbe U. E. geadviseert hoe dit cleen gewas ontrent 30.000 sacken opbrengen soude. Sulcx was de meninge van de principaelste coopluyden; maer nu bevinde dat soo wy als d'Engelsen alrede omtrent 35.000 sacken by den anderen hebben gecregen ende, na men seyt, soo souder in 't verste gebrechte noch wel 5 a 10.000 sacken sijn. Het groot gewas heeft verleden jaer ontrent 130.000 sacken opgebracht. D'opinie is, dat het toecomende jaer niet min sijn sal. Aen 't gene gedaen hebben, can U. E. lichtelijck considereren hoe licht om doen soud sijn, d'Engelsen te prevenieren ende jaerlicx 70 a 80.000 sacken peper (daermede de heeren hun matteren connen) te laden, als U. E. ons op voorraet van gelt ende behoorlijck capitael versiet, dewyle sulcx verleden jaer sonder gelt gedaen hebben; maer duchte alsoo niet meer geschieden sal. Daeromme bidde U. E. op d'een syde te considereren, wat schade de Compagnie geschiet is, dat geen gelt gesonden en hebben, ende wat voordeel gedaen can worden, als wy met goede partye gelt ende behoorlijcke sorteringe cleden op voorraet versien worden. Den peper hebben verleden jaer tegen gelt a 12 realen de 10 sacken aengerekent, welcke met cleden omtrent 5 realen compt te staen, ende nu hebben se a 20 ende 22½ moeten coopen. Hadden wy gelt gehadt, datelijck souden U. E. daervooren een rijck retour schoone, rouwe syde laeckenen ende andere Chinnese waeren gesonden hebben. De Chinnesen handel souden toecommende jaer in soo schoonen fleur gebracht hebben, als de Spangiaerden deselve in Manilha sijn hebbende. Ware het in een treyn geraeckt ende ons desseyn door U. E. niet verhindert

geworden, wy en souden dan aen geen Bantam, Pattana, Sangora noch andere plaetsen gebonden wesen, maer de Chinnesen handel alsdan connen stabileeren, waer selffs souden mogen begeeren.

2. Beantwoording van klachten der Bewindhebbers.

De heeren clagen, dat van de forten excessivelijck last hebben ende d'Engelsen groote retouren becommen. Voorwaer U. E. clachte, mijn heeren, betuycht U faulten veel grooter te sijn dan alle de gebreecken, die hun dienaeren alhier begaen off oock opgeleyt connen werden, hoewel nochtans bekennen moeten, dat d'onse alhier veel ende groot sijn. Hadde U. E. gelt gesonden, meest alle de retouren, die d'Engelsen gecregen hebben, waren U. E. met de genade Godts geworden, daer nu ter contrarie Godes straffe gecregen hebben ende onse dilligentie; arbeyt, moyten ende peryckel, daerinne ons om U. E. welstants wille gestelt hadden, niet en heeft connen helpen. Gelt is niet dan een doot lichaem off metael, welck van sich selffs gants niets vermach, maer soo een behulp is, gelijck sijn d'instrumenten die eenen arbeyder off inginnieur gebruyckt. Hiermede wil ick seggen, soo de heeren bequame, experte lieden in Indien sonden, dat haer staet met weynich gelt wel gemeyncteneert ende niet min gedaen soud worden dan een ervaren werckmeester met geringe instrumenten doet, off een goet schryver met een quae penne. Maer dewyle U. E. geen van beyde wel besorcht, een deel brodders sonder instrumenten in Indien senden, can lichtelijck geconsidereert worden niet mogelijck en is dat iet goets gedaen can worden. Jae, al waere het, dat men d'onvaerne goede instrumenten ende materie gave ofte een prodige, ende d'onwetenden veel gelt, wat soud het baten. Is de Compagnies cappitael niet bastant (gelijck de heeren den directeur van Berchem in plaetse van gelt te senden antwoordende sijn) omme te fournieren hetgene tot de negotie alhier geeyscht wort, waerop sijn de heeren hun dan onderwindende voor de gennerale Compagnie alleene te incorporeren ende verseeckeren d'alderovertreffelicxste negotie van de geheele werelt, ende dat tegen soo een monerck als de magisteyt van Spangien is, ende tegen d'ondercruypinge van d'Engelsen? Soo het capitael niet groot en sy, hoe connen de proffyten van den handel groot wesen? Sijn de proffyten cleen, waermede sullen de heeren dan verwinnen d'excessive groote oncosten van soo heerlijcke vlooten als uytsendende sijn, ende van de swaere oncosten die jaerlicx in de Molucos, Amboyna ende Banda gedaen worden? Dit alles meene ick, dat uyt de negotie commen moet. Hebben de heeren andere finantie gevonden off mede gout ende silvermijnne gecregen, dat en weten wy niet. Daeromme gelieve U. E. niet vreemt te duncken, dat voorgeslagen hebben dat hun capitael in Indien 700.000 realen stercker behoort te sijn, ende dat jaerlicx 1.200.000 realen tot imploy van jaerlicxe retouren diende gesonden, off sooveele als jaerlicx aen retouren begeeren, want ons

dochte, dat anders niet uytgevoert can werden hetgene byderhant nemende sijn.

Voor dees tijt en sullen niet particulariseren, waerinne soo grooten capitael geimployeert can worden, maer daerop alleene vragen, wat capitael onder de Spaense jurisdictie in dese quartieren in trafficque gebruyckt wort, item hoe sterck het capitael van de gennerale Nederlantse Compagnie ende d'Engelse Compagnie is, gelijck mede hoeveel dese 3 capitalen t' samen bedragen.

Is de meninge van de heeren geweest, dat men hier soo grooten ambrassement niet soude doen, waeromme hebben d'ordre niet gegeven ende ons daervan niet verwitticht? Want soo U. E. desseyn alleene geweest is, dat men met alle de schepen, die gesonden hebben, trachten soude haer ladinge van den vyant te halen, soo behoorden onder correctie daervan advyse te geven, opdat de saecken daernaer hadden mogen dirigeren, want met steen halen ende fortificeeren geen retouren te becommen sijn, als de negotie daerbeneffens niet voldaen ende op den vyant niet geattenteert wort.

Het is seecker, dat de vyant voor gehadt heeft met sijnne macht uyt Manilla op Molluco een inval te doen, maer de versamelinge van onze macht aldaer heeft de hare binnen doen blyven, ende beyde in haer selven geconsumeert. Ware U. E. capitael soo groot geweest, dat men interim de machten op den anderen gesien hebben de negotie hadde connen voldoen, ick meene dat d' oncosten wel ryckelijck beter souden sijn, ende soo men daerenboven onse macht in des vyants wech gehouden hadde, omme niet alleene de Molucos tegen den vyant te mainteneren, maer hun den Chinnesen handel oock te beletten, late my voorstaen dat de gennerale Compagnie daermede lange gefloreert soude hebben, daer nu haer cleen capitael in forten ende ydele schepen besteet is. Wy dessegneren de tocht op Pouloway gedaen sijnde met de macht na Manilla te gaen. Het can gebeuren, dat ons desseyn beter dan Witterts uytcompste gelucke, maer soo de Spanjaerden ende Chinnese joncken binnen blyven, gelijck wy verstaen dat verleden jaer gedaen hebben, wie sal het dan langst harden, bidde ick U. E., soo de heeren ondertusschen met een groot capitael den Chinnesen handel, alsoock die van de Custe aen haer niet en trecken ende incorporeren?

3. Rendez-vous.

De stabilatie van eenen rendevous is een van de principaelste oorsaecken, daeromme na Jamby gesonden hebben, vermits hieromtrent geen plaetse geoccupeert can worden dan met onwille van die van Bantham. De eygentlijcke plaetse dient vercoosen te worden na den eysch van 't geene daermede voor hebben; te weten, soo men dissegneert een collonie te planten, rendevous off een hoofdplaetse te stabileren, den stapel van den peper ende Chinnesen handel aldaer te trecken, dient sulcx binnen de straet niet te geschieden.

Wil men den Chinnesen handel nalaten ende voor deselve een ander plaetse omtrent het vaste landt van Jhoor, de custe van Cotchin China, China off Manilla begrypen, soo soude het in de straet wel connen geschieden; den peperhandel mede separerende, souden ons per avontuere wel connen behelpen omtrent de vlacke hoeck off inbocht van Sumatra. Wy verwachten dagelicx retour ende bescheet van Jambi; soo haest eenige bescheet van Jamby becommen, sullen hiervan breeder handelen, ende, soo haest een jacht daertoe gebruycken mogen, alle omliggendende plaetsen laeten visiteeren, opdat met fondament spreecken mogen. De stabilatie van een rendevous off hooftplaetse is een van de nootlijckste saecken, welcke vooreerst wel by der hant diende genomen te worden soo de heeren na de stabilatie van eenen staet sijn trachtende, maer nu alles in forten gespendeert is, geen gelt en hebben tot fourniment van dispence ende imploy van een cleen retour, noch oock sooveel nootlijckheden niet, dat men de schepen ende forten behoorlijcken versien can, en weten wy niet, waertoe de heeren noch meer dispense willen doen, off wat in dese plaetse souden willen reserveeren. Aan U selven, mijne heeren, dependeert des Compagnies welstant. Connen de heeren neffens de heerlijcke macht van schepen een groot capitael van gelt senden, ende dat jaer op jaer vergrootten tot de somme vooren verhaelt, off sooveele als U. E. discretie zal vinden te behooren, alles sal U. E. alsdan, laete ick my voorstaen, van sich selffs met meerder gemack geworden. 't En sal aen geen plaetse, rendevous off retouren gebreecken. Waren wy soo geluckich, dat eens alsulcken capitael mochten becommen als onse voorsaeten hebben gehadt, vertrouwe, dat de heeren eenen lust aen de retouren souden sien ende van ons volcommen contentement hebben. Met de mannelijcke genoomen resolutie hoopen wy de nagelen, nooten ende foelie voor de Compagnie te maincteneren; sulx doende, wat resteerde dan, om U. E. voor d' ondercruypinge van d' Engelsen te ontlasten, als den peperhandel, daerinne met capitael licht om matteren sijn? Waeren wy van d' Engelsen ontslagen, alles soude wel wesen, maer dewyle de heeren hun ontsien recht ende natuyrlijcke autoriteyt tegen d'onredelijckheyt ende offentie van d' Engelsen te gebruycken, is best voor hun geen meer wegen te bouwen, maer andere expedient te gebruycken. Voorwaer d' Engelsen sijn verde in voorbaet. Sy doen ons hier alle vilenie ende offencie aen ende clagen over ons aen haere coninclijcke Magisteyt, gelijck off wy haer gewelt aendeden.

4. Bantam en Jacatra. Het different tusschen Bantam ende Jacatra is noch niet geslist, maer een tijt lanck stil geweest, ende nu weder toenemende. Soo ick my niet en bedriege, mogen de heeren wel verseeckert wesen, dat het niet dan om ons te doen is. Dese lieden en sijn in alles niet slecht: gelijck de heeren trachten een ver-

seeckerde plaetse te occuperen, omme op geen genade van Indiaensche princen te leven, maer hun van haer gewelt te ontslaen, even alsoo is desen pangoran practiserende omme ons in toom ende dwanck te houden ende hem van ons te verseeckeren, want ons niet geerne van hier hadde, ende des Compagnies macht nochtans ontsiet. Den brieff van Sijn Excellentie hebben wy desen coninck gegeven met het metale stucxken ende 2 vergulde roers daerby. Hy geliet hem 't selve seer aengenaem was, ende is Sijn Excellentie daervan hoochlijck bedanckende.

5. Lading. Nevens dese gaen de facturen van de cargasoenen in de schepen *Mauritius* ende *Rotterdam* geladen ; U. E. sullen ons in conformite van deselve gelieven te creditteren, adviserende U bevallinge ende bevindinge van alles, opdat ons daerna mogen reguleren. Daer is een goede party rouwe syde, syde laeckenen, benguyn ende porceleynnen, welcke alles op schult ende met byeengeraepte middelen met veele moyten by den anderen gecregen hebben, jae, een party bykans met gewelt. De meeste part van de rouwe syde is nae onse opinie schoon; maer hadden wy met gelt te merckt mogen gaen, souden al eenige, die wat groff ende rouw van draet is, met de groote grove banden uytgemonstert hebben. Den coop hadden wy op d' alderbeste syde a 177½ reael 't picol gemaeckt. U. E. mach vastelijck gelooven, soo wy gelt hadden gehadt, ende 't contract uytvoeren mogen, dat den Chinesen handel, als vooren hebben geseyt, daermede volcomentlijck souden hebben gecregen. Hier waeren coopluyden gecommen, die voor haer hooft alleen 30 a 40.000 realen aen schoon goet hadden gebracht ende lange in Maccau genegotieert hebben. Sy presenteren te brengen, wat selffs begeren. Den prijs is nu wat hooch. Maer, soo den handel met alsulcke coopluyden eens in treyn geraeckte, ick houde voor seecker, dat soo schoonen goet tot goeden pryse soude becommen, als de Spangiaerden in Manilla doen. Maer dese cleene cramers, die in China haer gelt op interest ende bodemerye nemen daermede na Bantam ende Pattana gaen handelen, moeten dierder vercoopen, off connen niet behouden blijven. Het is 20 jaer, dat de Compagnie in Indien gehandelt ende na den Chinesen handel, soo men seyt, getracht hebben, ende noch geloven de treffelijcke Chinesen niet, dat oprechte coopluyden sijn, ende een gtooten Chinesen handel soecken te doen, maer om buyt uutcommen. Daeromme is 't dat alsnoch den handel niet becommen hebben, maer soo hun de waerheyt eens verthoonde, den handel waere ons, ende U. E. soude door Godes genade, als op den herfst capitael uytsonden, in 18 maenden daervoren retour becommen connen, wel te verstaen als geraetsaem vonden in February een schip off schepen van hier te senden.

Wy hebben oock gescheept een pertye rouwe poilsyde, d' welcke niet en

weten off sy U. E. aengenaem ende dienstich sal sijn; derhalven sullen de heeren gelieven daerop advyse te geven. Wy sijn genootsaekt geworden d' selve op schult aen te neemen, maer daer en sal voor naerder ordre met gelt geene gecocht worden. Getwerende syde senden mede een partye, oock op schult ontfangen, doch achte, dat eenige van d' selve wel dienstich wesen sal, alsoo niet hart gedrayt ende tamelijck schoon is. De syde laeckenen sijn almede op schult van quade cleden ende in mangelinge van andere coopmanschappen gecocht; porceleyn, te weten meest halve, derde ende quadre schotels gaet hiermede een goede partye, die almede op schult hebben moeten aenneemen. Sy sijn, nae ons dunckt, slecht van schilderye. Niettegenstaende 't groot verlies welck de Chinesen dit jaer daervan gehadt hebben, soo sullen met de naeste joncken, die in 't laetste van dese maent ende February worden verwacht, noch een partye diergelycke brengen, welcke op voorraet in China gemaeckt sijn; maer daerna, soo het ons aen geen gelt gebreeckt, sullen fijn ende schoon porceleyn te verwachten hebben.

6. Ondienstige personen.

Met dese schepen sijn diversche ondienstige persoonen overgaende, van dewelcke de Compagnie niet dan lasten ende schade is hebbende, daeromme willende wel gedient sijn, soo eyschen de heeren dese ende diergelycke niet meerder te senden, maer mogen hun by d' Engelsen wel laten gaen; voorwaer ons verdriet, dat soo costelijcke schepen, als dese sijn, met alsulcke persoonen geavontuyrt moeten werden. Onder andre sijn hier twee ondercoopluyden, welcke geordonneert sijn sonder gagie over te vaeren ende U. E. haren achterstal te verantwoorden off vergoeden. D'eene, Ellert Ellertssen genaempt, op Bouton gelegen hebbende, compt *f* 2964 — 1 — 8 te quade ende d'andre Jan le Mair, welcken op Gammacanorra gelegen heeft, compt *f* 1692 — 8 — 2 aen sijn casse te cort, gelijck de heeren per nevensgaende reeckeningen connen sien.

7. Wemmer van Berchem.

Tegen den E. Wemmer van Berchem, directeur over de Custe Coromandel, sijn hier van de Custe door den heer Hans de Hase diversche schriftelijcke acten van qua gouverne ende qua comportement off gedaene faulten gebracht; ende alsoo omme voorvallende saecken mede niet te versuymen, den tijt niet en hebben gehadt omme alles behoorlijck te oversien, is by den raet gearresteert, dat men ditto persoon met sijnne boecken ende alle questieuse pampieren aen U. E. ongedecideert behoudens sijnne qualite over soude senden, te meer tegens de goede diensten U. E. op de Custe gedaen, de Compagnie in sijnnen tijt in den coop van veele cleden door onnachtsaemheyt ende onervarentheyt bykans innumerabile schade ende grooten ondienst aengedaen is, gelijck voor desen soo door ons als de Hase geadviseert is ende de heeren van andre mede

wel verstaen sullen hebben, als per nevensgaende pampieren verneemen connen. Den directeur accuseert de cooplieden, ende sijnne coopluyden beschuldigen hem van de gedaene faulten; watter van sy, kenne Godt, maer in effecte is blijckende, datter geen behoorlijck devoir ende de Compagnie seer groote schade aengedaen is.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, zeer discreten heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hartelijcke groetenisse alles goets. Desen 5 January anno 1616 in Bantam.

U. E. dienstwillige
Jan Pietersz. Coen.

11. — 14 JAN. 1616. — E 20.
(PER *MAURITIUS*).

1. Aangekomen schip. Desc nevensgaende geeyndicht hebbende, is hier op den 5 stanti, Godt loff, met cloeck volck wel gearriveert 't schip *Der Veer*. De Heere wil de schepen den *Dolphijn*, den *Swarten Leeuw*, de *Bergerboot* ende *Galliasse* met een goet capitael ende spoedich in salvo geleyden. De 2 Engelse schepen, in December 1614 uytgeseylt, sijn hier wel 5 maenden voor den *Witten Beer* gearriveert. Van d'andere sijn hier den 8en stanti twee schepen aengecommen; Godt geve, dat d'andere wat lange mogen tarderen. Per voorsz. schip hebben van Middelburch 3 missiven ontfangen, gedateert den 28 Januarii, 11 Februarii ende 18 Martius, gelijck mede eenen anderen van dato 29 April aen d' E. heer genneraal zaliger geschreven, waerinne gesien hebben watter met de gedeputeerde van d'Engelsen geconfereert ende gehandelt is.

2. Verhouding tot de Engelschen. Hoe haere wercken hun desseyn in dese quartieren vertoont hebben, is U. E. lange voor desen geadviseert, ende alsoo door onse scrupule, by U. E. irresolutie op dit stuck veroorsaeckt, de vermetelheyt van d' Engelsen op 't hoochste gecommen was, ja soo groot, dat ons uyt Lua en de Combello geslagen souden hebben, ware haer macht sufficiant genoech geweest ende sulcx met macht niet voorgecommen, soo is daerop in October passato by d'E. heer genneraal zaliger ende den raet van Indien geresolveert hetgene U. E. nu ordonnerende is, gelijck in onse voorgaende hebben verhaelt. Voorwaer de heeren sijn aldaer in desen onder correctie geseyt, off haere dienaren alhier, al te lanckmoedich ende coel geweest. D'Indianen, hoorende het pochen van d' Engelsen, de vilipendie, die ons aendoen ende respect, welck hun daertegen waren dragende, sijn daerdoor (ende voornamelijck die van Banda, Pouloway, Lua, Combello) soo trots ende weerspannich geworden als men se nu siet, welck anders niet eens souden hebben derven onderstaen; nu daer is alrede alsulcke ordre gestelt, dat wy hoopen ende vertrouwen met Godes genade de generale Compagnie van den handel in de Molucos, Amboyna ende Banda wel meester blyven sullen, als in onse voorgaende verhaelt is. In Amboyna ende Banda sijn tegenwoordichlijck als op gaende wech, behalve de fregatten ende schaloupen, negen schepen, te weten *de Hoope*, *Hoorn*, 't *Wapen van Amsterdam*, *Walcheren*, *Vlissingen*, den *Engel van Delft*, *Amsterdam*, *Der Veer* ende *Neptunus*. Daerenboven sijn van de vijff in de Molucos wesende twee lange voor desen naer Banda gedestineert. Met d' Indianen is het, Godt loff, soo verde, dat ick achte

dit jaer seer weynich off geen joncken na Amboyna ende Banda sullen varen. Wij sijn hier als tot Jacatra seer instantelijck aengesocht geworden om eenige brieven van adres op Amboyna, soo door particulieren als des pangorans volck, maer hebben sulcx te doen gants ongeraden gevonden, ende 't selve resolutelijck geweygert. D' Engelsen hebben tegenwoordig vier schepen ende twee schaloupen, daermede dreygen innewaerts te gaen. Sy laeten verluyden, dat Poulowav haeren coninck opgedragen is, ende dat in Amboyna ende Banda in spijt van ons willen ende negotieren sullen, doch ick verstae, dat geerne een van de nieuwe gecommen schepen datelijck met peper wederomme souden senden, gelijck voor desen deden; maer het is haer beleth. Hadde U. E. ons met contanten versien, houde voor seecker dat meest alle de retouren die de twee jonckste jaeren na Engelandt sijn gegaen, de gennerale Compagnie souden geworden sijn; want alles is overal t'onsen besten geweest; soo noch gelt genoech becommen, sullen de heeren toecommende jaer verneemen, wat wy connen doen, ende ick en twijffle niet, off U. E. sal met Godes genade een goede vloot schepen met een groot retoer geworden. Derhalven versoecke, dat U. E. gelieve niet op te houden van jaerlicx een groot capitael aen contant ende d'ontbooden coopmanschappen te senden (want anders wederomme in groote miserie souden geraecken) niettegenstaende het groot verlies welck de heeren aen Mauritius hebben gehadt ende 't cleene retour, welck nu sendende sijn.

3. Malakka. Acht dagen naer het vertreck van den *Groenen Leeuw* van Jhoor verstaen hebbende als dat van den vyant ses treffelijcke schepen voor Mallacca waeren leggende, is den *Neptunus* datelijck na de vloote gesonden met ordre aen d' E. heer admirael ende raet, dat datelijck des vyants schepen voor Mallacca souden attacqueren ende vernielen, eer in Sincapoura nae de craecken van Maccau souden gaen leggen, hetwelcke alsoo naergecommen is. Voor Mallacca hebben gevonden, geslagen ende vernielt twee geweldige gallioenen ende een craecke van oorloge, gelijck U. E. door medegaende missiven can sien. Die van Maccau hoopen met Godes hulpe mede wel te becommen. Soo de Heere sijn genade geeft, als wy verhoopen, conde wel gebeuren dat cort nae dese noch een schip met een goet retour depescheerden. Voorsz. vyants schepen sijn 4 sterck geweest ende was het vierde omtrent 14 dagen voor de comste van d' onsen, tegen d' armade van den coninck van Atchijn slaech sijnde, alsoo den brant in 't cruyt geraeckte, gesprongen ende vergaen. Dit sijn de selvige schepen daertegen d' Engelsen in Suratte al vluchtende slaech sijn geweest, gelijck mede in de straet van Mallacca de schepen den *Leeuw met Pylen* ende *Der Goes*, als in onse voorgaende in passant aengeroert is. Aen grooten roem te dragen en gebreeckt het d' Engelsen niet. 't Is waer, dat in

Suratte eenige schepen vernielt hebben, maer voor dese schepen van oorloge moeten sy vluchten, ende 't schip de *Salomon*, daermede Lucas Anthonissen van Pattana gecommen was om nae de Custe te gaen, en dorst hem in de straet van Mallacca niet begeven, maer is gepasseert terwylen d' onsen met den vyant besich waeren. Voorgemelde 4 schepen sijn van den vyant na Manilla gedestineert geweest. Door de gevangenen hebben verstaen dat hun secours van Nova Spangien aldaer gearriveert was, doch hoe sterck van schepen off volck en weten niet, maer hoopen hun mede wel vinden sullen.

4. Jambi. Hoe goeden aparentie datter in Jamby is om menichte van peper te becommen, als van gelt ende lichte, vlackgaende jachten, groot tusschen 30, 50 a 100 lasten, van U. E. worden versien, connen de heeren aen medegaende missive van Abraham Sterck vernemen. Dagelicx sijn wy een pertye peper ende breeder bescheet van daer verwachtende, hetwelcke de heeren t' sijnner tijt oock geworden sal.

5. Bantam. Soo U. E. nu gelieve ons van alsulcke jachten ende met gelt te versien, sullen niet alleene d' Engelsen ende andere Europische natie uyt het vaerwater connen crygen, maer desen pangoran mede tot redenen dringen, waeruut consequentelijck oock een goede rendevous ende verseeckerde plaetse met gemack becommen can worden. Derhalven bidde de heeren hierop wel rypelijcken te willen letten. Voor desen hebben geadviseert, hoe de furie ende toorne van den pangoran over 't aensoecken van Jamby affgestaen ende gepasseert hebben. Nu schijnt het van verde, dat hy onderstaen wilt met streelinge off goetheyt ons een strick om den hals te werpen, als te weten, dat hy handelen wilt om met den anderen eenige onderlinge verbintenisse te maecken; dan het sal sijn tijt moeten hebben, want hoeseer wy daertoe genegen sijn, dies te apstrecker moeten ons houden.

6. Le Maire. Belangende de Nederlantse Francoisen, die met dry schepen herwaerts sullen commen, wy en sullen niet laeten tegen hun te doen, hetgeene mogelijck wesen sal. Den handel in de Molucos, Amboyna ende Banda connen hun wel beletten, maer den opcoop van peper can haer sonder gelt niet belet worden. Daeromme dienen de heeren, als vooren, gelt te senden; soo sullen haer uyt het vaerwater wel crygen.

Als het jacht den *Dolphijn* sal wesen gearriveert, sullen 't selve soo haest eenichsins mogelijck wesen sal wederomme met sijnne last per costy depescheren ende het scheepsvolck daerop laten. De monsters van de indigo becommende, sullen met d' instructie daerby na de Custe gesonden worden. Alle schepen sullen voortaen volgen U. E. ordre egualijcken met costelijcke goederen worden geladen.

Met het *Wapen van Amsterdam* ende d' andere schepen hebben diverse nootlijckheden ontfangen, maer U.E. heeft seylen, seyldoeck ende loot vergeten. Derhalven sullen ons gelieven metten eersten daervan te versien, gelijck mede met alle de nootlijckheden welcke door den heer generael zaliger particulierlijck geeyscht sijn. Tot musquetcogels hebben hier loot moeten coopen a 5 realen 't hondert, gelijck voor desen het iser deden a 6 ende 7 realen 't hondert.

7. Insinuatie aan de Engelschen. D' wyle op de procedures, by d' Engelsen verleden jaer in Amboyna ende Banda begaen, by d' E. heer genneraell zaliger ende raet van Indien, als geseyt hebben, geresolveert is, d' Engelsen met gewelt van de Molucos, Amboyna ende Banda te weeren ende dienvolgende alsulcke ordre oock gegeven is, hebben wy met advijs van den presenten raet goet gevonden, eer d' Engelsen, die hier tegenwoordelijck met 4 schepen ende twee schaloupen sijn leggende, innewaerts verseylen, haerlieden in 't generael een schriftelijcke insinuatie te geven conforme nevensgaende copye, opdat hun niet en souden hebben te beclagen als met de wapenen aengetast worden, byaldien niet desisteren andre attenten t' onser prejuditie op de Molucos, Amboyna ende Banda te doen. D' insinuatie is dienvolgende oock gegeven ende hare overste, hier residerende, seyde, dat hy sijnnen raet daerop soude vergaderen ende ons sehriftelijcke antwoorde geven; soo d' selve voor 't sluyten van desen becomen, sal 't selve hier nevens gaen. U.E. sy versekert, dat ons met geen schriften noch praetjens weder sullen houden noch abuseren, maer dat met de saecke voort sal worden gevaren byaldien sylieden niet en dessisteren. Derhalven vertrouwen volcomelijck, dat U. E. alsnu van de negotie in de Molucos, Amboyna ende Banda in d' een off d' ander voegen wel meester sullen blyven.

Vermits het eenige dagen soo quaden weder geweest is dat men geen peper en heeft connen laden, sijn de schepen daarvoor eenige dagen getardeert. Derhalven bidde U. E. andermael dat eens in tijts met capitael mogen werden versien, opdat den peper op voorraet ende niet meer tot soo excessiven pryse worde gecocht, ende de schepen vroech vertrecken mogen.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, zeer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hartelijcke groetenisse alles goets. Desen 14 January anno 1616 in Bantam.

U. E. dienstwillige
JAN PIETERSZ. COEN.

Het antwoort van d' Engelse gaet nevens desen.

Alsoo nu van 't schip den *Engel van Delft* vier mannen aen landt geboyt

gelevert sijn dewelcke tegen de overicheyt met eenen schieman die op Mauritius gerecht is geconspireert hadden omme deselve te vermoorden ende met het schip door te gaen, soo sijn daervan terwyle gebesoigneert worde omme de saecke aff te doen de drie na genomineerde by nacht uut d'eysers gebroocken ende by d'Engelse geloopen. Wy hebben se wederomme geeyscht, maer wierde van d'Engelse capiteyn eerstmael geantwoort dat daervan geen kennisse en hadde, ende naermaels dat waer was dat voorsz. persoonen omtrent 24 uren in hun schip dat den . . . . [1]) deses na Engelandt geseylt is, geweest waeren, maer den cappiteyn had hun wederom doen vertrecken, in voegen ontwijffelijcken is off sijn voorsz. conspirateurs int eene schip off 't ander onder hun vleugelen schuylende. By dese gaet coppye van haere belydenisse, als oock verclaringe dat binnen een van d'Engelse schepen sijn geweest. In Bantam adi 15 ditto.

Coen.

Albert Theunisz. van Coninkxbergen, bosschieter.
Dirck Anthonisz. van Delft, bootsman.
Willem Jansz. Bleyburch, bootsman.

---

[1]) De datum is onleesbaar.

12. — 31 Maart 1616. — D 301.
(Per *Dolphijn*).

1. Gebrek aan contanten.

Met de schepen den *Groenen Leeuw*, *Witten Beer*, *Rotterdam* ende *Mauritus*, welck Godt nevens dese in salvo gelieve te geleyden, hebben U. E. jonckste missive ten deele beantwoort ende daer beneffens den staet ende stant van Indien geadvyseert, ende dewyle de heeren in geringe saecken soo sorchvuldich ende puntuael sijn geweest, dat, Godt beter 't, vergeten hebben gelt te senden, ende soo onachtsaem, dat niet eens geconsidereert is, als ophouden cappitael te fournieren, dat nootlijcken alsdan de retouren mede moeten gebreecken, hebben wy ons veel larger geextendeert, dan 't wel behoorde ende ons selffs lieff was, in 't verhael hoe sober van gelde sijn ende hoe grooten inmunerabele schade de gennerale Compagnie daerdoor is lydende, omme de heeren tot senden van cappitael te bewegen. Vreemt soude het de werelt gedocht hebben, dat de scheepen *Amsterdam* ende *Mauritius* leedich terugge waren gesonden, om gelt te halen. Maer ick segge U. E., dewyle dese scheepen in Indien ondienstich, niet dan een verlet en sijn ende de Compagnie daervan niet dan last heeft, dat soo grooten peryckel niet geloopen souden hebben, als hier in 't lant met heen ende wederzeylen te vergeeffs wel doen; ende alsoo weynich danck weten, wat men hier oock doet, ja, al ware het, dat by manier van spreecken bergen conden versetten, soo datelijck daerby geen rijcke retoeren oversonden, 't en soude by veele al niet geacht worden. Daeromme gelieve de heeren onse passie ten besten te nemen, want wie en soude het niet beweegen, siende al sijn arbeyt door ander lieder manckement vernieticht worden? Het opcoopen ende incoopen van retoeren, als gelt hebben, is een van onse geringste lasten; maer de patientie, welck hebben met eenen staet te stabileeren ende d' alderovertreffelijcxte negotie van de geheele werelt voor de generale Compagnie alleene te incorporeren ende verseeckeren met soo cleenen capitael, als nu 3 jaren achter den anderen gesonden hebben, tegen het gewelt van de croone van Spangien, d' ondercruypinge van d' Engelsen ende ontrouwe van de Mooren, dat heeft wat anders in. Na desen doele worden de saecken in Indien bestiert. Is dit U. E. meeninge niet, soo sijn de heeren noch grooter faulte begaende; ende als hier alles na voorsz. doele off desseyn heerlijck ende wel gaet, ja tot de hoochste trap gecomen sijn, ende 'tgeluck hem selffs bykans aenbiet, wie en soude hem niet bewegen, off wie soude het niet verdrieten, siende, dat alles alsdan door gebreck van gelde

alleen gepericliteert ende d'effectuaesse verhindert worde? Alsnoch confirmeren wy, dat de geheele macht van Spangien (laet hun vry haer beste doen) niet bastant en is ('ten ware, dat sy door de miraceleuse handt Godes geassisteert, ende wy verlaten wierden) de generale Compagnie soo groote schade te doen, als door gebreck van gelde alreede geleden hebben. Al valt het verlies van de scheepen aen 't eylant Mauritius gebleven swaer, soo is nochtans gering ten voorsz. respect, en met gelt licht om verwinnen. Hoe de heeren alleen meest alle de retoeren gecregen souden hebben, welcke by d'Engelsen de drie jonckste jaren overgebracht sijn, is U. E. voor desen geadviseert. Den indigo op de Custe, als peper ende Chineese waren alhier, waren t'onsen beste, maer door gebreck van gelt hebben 't d'Engelsen gecregen, ja sijn noch genootsaeckt geworden, gelijck de heeren op onse boecken connen sien, een goede partye peeper, die op voorraet versamelt was, te vercoopen. Om nagelen te becomen, hebben d'Engelsen weynich off geen cans. 't Is door onse faulte, dat van de nooten ende foelie niet gefrustreert en sijn, doch binnen drie maenden hoopen de tydinge te becomen. Hadden wy alleene sulcken cappitael becomen, gelijck de heeren voor desen jaerlicx plegen te senden, ick en twijffele niet, off souden jaerlicx een retoer van 6 a 10 millioenen guldens gesonden hebben, ende 't selvige dan noch jaerlicx sooveele vermeerderen connen, als de heeren haer cappitael naer advenant souden gelieven te augmenteeren, in plaetse dat nu maer tusschen de 3 a 6 millioenen affgescheept hebben, daervan, Godt beter 't, bykans de helft verongeluckt is. De gepasseerde occasie is voorwaer seer schoon geweest, doch de deure is noch niet geslooten. Ick en wil niet roemen; maer, soo noch gelt becomen, sullen de heeren vernemen wat wy connen doen.

2. Patani. By dese gaet copye van eenen missive door Hendrick Janssen den 15 November passato van Pattana geschreven, waeruut verstaen, gelijck de heeren sien connen, dat de jonck van Siam soo lange onder weech geweest is, dat ondertusschen 't schip *Enckhuysen* na Japan vertrocken was, een goede partye van de vellen vergaen sijn, ende de rest overjarich moet blyven, als oock dat d'oncosten met de joncke hooger loopen dan het cargasoen dragen can. By gebreck van bequame jachten is voorsz. joncke gebruyckt. Met een groot schip seggen sy dat bequamelijck een doorgaende voiagie van hier op Pattana, Siam ende Jappan gedaen soude connen worden. Op alles sal naerder gelett ende ten besten van de generale Compagnie gedisponneert worden. Alsoo S[r]. Specx naer het vertreck van den commandeur Brouwer met het schip *Oudt Zeelandia* van Jappon een partye silver becomen hadde, heeft Hendrick Janssen in April passato per 't jacht *Enckhuysen* van Jappan ontfangen *f* 52.008 — 8 — 12 in silver, ende *f* 11.518 — 10 — 5 in cooper. Van

Pattana is met voorsz. schip *Enckhuysen* ende jacht *Jaccatra* conforme onse ordre weder een Chinees cargasoen gesonden, beloopende *f* 32.682 — 13 — 7, soodat dagelicx een ander goet retoer van Jappon verhoopen. Het tardeert seer lange, ende hadde over 2 maenden hier al behoort te sijn. Maer alsoo expresse ordre gegeven hebben, dat al uutterste devoir souden doen om hier een goede partye silver te brengen, gelijck mede dat ten uuttersten trachten souden omme de caracque van Maccau te attrapeeren, achten wy dat dieshalven dus lange tarderende zijn. Door de gevangenen laest van Maccau gecomen, verstaen wy dat de caracque van Jappan in December passato noch niet gekeert was, ende dagelicx met groote devotie verwacht werde. D'Engelsen hebben 2 scheepen nae Jappan, daervan mede noch geen tydinghe hooren. De Heere bestiere alles ten besten.

Vermits verleden jaer meest alle de Chinese joncken, die van China door geheel Indien handelen, in 't wederkeeren op de custe van China door een extraordinarie storm (gelijck voor desen hebben geseyt) gebleven sijn, soo en is in Pattana het gecontracteerde cargasoen niet gearriveert, maer alleene een jończke met grove Javaense waren, die het na Japara gemunt hadde. Hoe het dit jaer sal gaen, sullen mettertijt vernemen.

3. Jambi. Nevens dese gaet copye van eenen missive den 10 Januario passato door Andries Soury van Jambi geschreven, ende alhoewel de heeren daeruut volcomelijck verstaen connen watter passeert, sullen nochtans sommierlijck aenroeren wat van de plaetse zy, voor soovele onderricht ben. Eer Bantam is Jamby een vermaerde peperplaetse geweest, ende can jaerlicx ongeveerlijck 40 a 50.000 Bantammer sacken uutleveren. Tot nu toe is alle peper by de Chineesen ende Portugiesen van Mallacca opgecocht ende vertiert geworden. Sy is seer schoon ende cost in Jambi omtrent 12 realen de 10 Bantammer sacken. Voor de uutvoeringe betaelt men 10 percento sonder van eenige incomende goederen iets te betalen. De voorneemste incomste van de Jambisse riviere is gelegen 40 minuyten by suyden d' aquinoctiael aen d' oostzyde van Sumatra. De stadt Jambi leyt ontret 25 mylen de riviere opwaerts in een morassege plaetse, die in de regentijt heel diep ondervloeyt. In de regentijt, welck is October, November, December, Januario, Februari ende Maert, loopt de riviere soo sterck aff, dat de joncken met cracht qualick opgewonden connen werden, maer in de drooge tijt loopter uutter zee eb ende vloet tot de stadt toe, soodat alsdan, gelijck de joncke deede die wy derwarts sonden, in 5 a 6 dagen opdryven connen. Den peper wast aen de geberchten, liggende midden in 't lant Sumatra, daer een seecker volck woont, Mannicabers genaemt, dewelcke haere vruchten door verscheyde rivieren affbrengen ende aen de vreemdelingen tegen cleden, sout ende alle nootlijckheden verhandelen, als

te weten, eenige aen de westzyde van Sumatra, op Priaman, Ticos ende andre, daer de schoonste wel comt, andere aen d' oostzyde op Palumbam, Jambi, Andrigiry, Camper ende andere plaetse: doch alsoo het schijnt de riviere van Jamby hun aldergelegenst is, wort daer de grootste quantiteyt gebracht. Ick hadde gemeent, dat dit jaer van daer een goede partye peper tegen de verlegen cleden gecregen souden hebben, maer hebben juyst d' alderquaetste tijt getreft, want, na men seyt, in 40 jaren soo weynich peper in Jambi niet geweest en is als dit jaer. D'oorsaecke is, dat de Manicabers in 2 jaren niet aff gecomen en sijn, vermits tegen den anderen seer heftich sijn oorlogende, alsoo onder hun een wilde off popeulaere regieringe hebben. By de Quamers, welck een volck is, gelegen tusschen Jamby ende 't geberchte ofte de Manicabers, wert gestadelijcken wel een goede pertye peper affgebracht, maer is meest gecocht soo door de Portugiesen als Javanen, dewelcke deselve na Bantam, Japara, Grissy ende Jortan brengen en aldaer aen de Chinesen verhandelen, soodat, ware daer gelt geweest, alles aen ons wel weder tot civilen pryse vercocht souden hebben. Doch al had ons volck menichte van peper becomen, soo en souden deselve door gebreck van jachten niet hebben connen versenden. Den *Aeolus* hadden derwarts gedestineert, maer de heeren met de vloote van Mallacca keerende en achteden 't selve de peene niet waert te zijn, ende hebben ditto jacht ledich neffens *Der Goes* na de Custe gesonden, daer (doch soo wy meenen) hetselve veel min te doen heeft. De *Halve Maen* is met peper volladen (welcken last niet veel te bedieden heeft) van Jamby gekeert, ende heeft voor de reviere verovert een Portugiesse fregatt met 26 swarten, 5 Portugiesen ende *f* 5438 — 17 aen cleeden. Hoe d' Engelsen ons in Jamby gevolcht sijn, is U. E. voor desen geadvyseert. De wooninge was hun op voorsz. schryven van den coninck van Jhoor ende versoeck van d' onsen al ontseyt, doch het is door Sterck naderhant soo verbrott, dat plaetse becomen hebben ende in een qualiteyt als wy getracteert worden. 't Is verdrietich dat altijt met soo onbequamen volck geplacht worden. Soury advyseert, dat den oorloge tusschen de Manecabers gesleten soud wesen ende deselve dagelicx met groote menichte peper verwacht worden. Wy sullen de *Halve Maen* ende 't veroverde fregatt met alsulcke jachten, als becomen connen, metten eersten weder na Jambi senden. Ondertusschen bidden U. E., dat de heeren gelieven boven d' ontbooden scheepen met den eersten herwarts te senden diverse vlackgaende jachten. De heeren dienen dit niet naer te laten, want al en succedeerde de saecken van Jamby niet, soo hebben se, om op andere plaetsen te gebruycken, grootelicx van noode, ende sijn daeromme seer verlegen. Ende soo ons desseyn van Jamby succedeert (gelijck ick voor seecker houde, geschieden sal) sullen de heeren van de plage, die Bantam haer aendoet, ontslagen worden, die van Bantam connen breydelen ende een

plaetse tot eenen rendevous by der hant mogen nemen, doch gelt moeten eerst hebben, om d' Engelsen in den peeper te matteeren ende U. E. eerst wel te versien. De heeren behoeven niet te twijfelen, off sullen sulcx met gelt ende jachten wel doen. Den 26[en] passato sijn hier van de tocht op Mallacca gekeert de scheepen *Hollandia*, *Nieuw Zeelandia*, *Middelburch*, *Zonne* ende *Mane* met de heeren admirael Verhagen, gouverneur Jasper Janssen ende advocaet Dedel. Voor desen hebben verhaelt hoe goeden hoope datter was, omme de scheepen van Maccau te becomen, maer nu, Godt beter 't, moeten alweder zeggen, dat het Godt voor dees tijt mede niet en heeft gelieft, want anders en hadde sulcx niet connen missen. Nadat de seer treffelijcke oorlochscheepen van den vyant voor Mallacca geslagen waren, heeft hun de vloote in Sincapura verdeelt gehouden omme de scheepen van Maccau te verwachten, ende ondertusschen met devotie in storm ende onweder verwachtende waren, wierden door die van Jhoor veradverteert, hoe datter een caravalla van Maccau gestrant was. De boots sijn datelijck derwarts gesonden ende hebben het volck verovert, maer het cargasoen was wech ende by hun al gesalveert. Door de gevangene als geintercipieerde missiven ende copy van d' instructie door den viceroy van Goa den cappiteyn van 't gallioen medegegeven, welck nevens desen gaen, hebben verstaen, hoe precisen last gegeven is, dat de schepen van Maccau comende, Poulotimon eerst souden aendoen, omme te vernemen off de custe van Mallacca veyl was, gelijck mede nu geen raet en wisten, dat alle de opperste piloten van Mallacca na Poulotimon gesonden waren met ordre, soo de goederen te lande ende met fregatten niet wel salveeren conden, dat dan met het gallioen ende de caracque door dien andren wech (sonder te seggen welcke) na Goa souden seylen, sonder Mallacca aen te doen, alsoock dat Don Gio de Silva nu in Jannuario passato met alle sijnne macht na de Molucques soude seylen. Dit verstaen sijnde hebben d' onse de hoope verlooren ende is daerop geresolveert, dat met de vloote na Bantam souden keeren, omme tot secours van d' onsen na de Mollucques te gaen. Daer en is niet een van alle den raet, off hebben te vooren wel gepresumeert gehadt, dat Pulotimon by de vyant eerst aengedaen soude worden, ende de schepen aldaer dienden waer te nemen. Maer in 't eerste, seggen sy, hebben niet goet gevonden de macht te verdeylen, om des vijants oorlochschepen te beter te slaen; daerna heeft het een vliegende storm belett, ende ten lesten voorsz. bescheeden becomende, wierd sulcx bij eenige ondoenlijck ende ongeraden, ende by anderen doenlijck ende geraden geacht. Enfin de vloote is gekeert, de vyant passagie gegeven, ende waren de twee rijcke scheepen van Maccau vijff dagen na het vertreck van d' onsen noch niet gecompareert, gelijck door een joncke van Bantam verstaen hebben.

4. Malakka.

5. Djohor. Den coninck van Jhoor, als voor desen geadvyseert is, heeft sijn lant uut vreese van d' Atchijnder verlaten ende onthout hem op Bintam; om ditto coninck op goede hoope ende devotie te houden, sijn hem eenige van de veroverde stucken vereert. Hadden wy gelt, de middelen, ende was de resoluytie genomen, men soude nu, na het schijnt, van ditto coninck becomen, 't geene selffs soude mogen begeeren. De gevangenen seggen (doch weeten niet off men iets van hun geloven mach, alsoo niemant ter scherpe examen gebracht is), dat d' Atchijnder met die van Mallacca vreede gemaeckt heeft ende wedergegeven soud hebben de gevangen, welck hy becomen hadde van 't gesprongen gallioen dat tegen sijnne galleyen slaech was; waer sijnde is sulcx om den coninck van Jhoor gedaen. Seggen oock, dat die van Suratten met Goa mede vrede gemaeckt hebben.

6. Manilla. Alsoo in December passato seeckre Portugiesen ende daeronder eenen stierman, die onlangs geleden onse gevangen was, met een prauwe van Manilla na Mallacca gevlucht waren, sijn dese lieden mede in onse handen gevallen, ende hebben door hun verstaen, hoe over de Zuytzee van Nova Spangien 2 schepen, sonder eenich geschutt op te hebben, in Manilla geariveert waren, medebrengende 500 soldaten, 300.000 realen voor den coninck ende ontrent 1½ millioen off veel meer voor de cooplieden. Halff Jannuario passato, seggen sy, wilde Don Gio de Silva, alsoo alle sijn macht alsdan gereet soude wesen, na de Mollucques vertrecken, wetende seer wel, dat al onse scheepen op 4 na van daer vertrocken waren; doch andre seggen weder, dat den raet van Manilla daer tegen was ende geensints begeerde dat hy uut soude gaen, voor ende aleer de 4 gallioenen (nu voor Mallacca geslagen ende vernielt) by hun geariveert souden wesen. De macht welck sy seggen Don Gio de Silva by den andren heeft, is dese, te weeten in Manilla 10 geweldige gallioenen, daervan sy seggen eenige 58 seer sware stucken op hebben ende de minste 20 stucken; item 7 galeyen, ende voorts veel ander vaertuych tot 60 stucx toe, met noch 4 alsulcke geweldige groote viercante vlotten off schepen als door de gouverneur Reael op Otton verbrant wierden, welcke ingenies sijn om te water tegen een fortresse een batterye daerop te planten. Hiertoe heeft hy 1500 blancke soldaten, 400 Japonse soldaten, 200 Chinese ambachtslieden, ende papangos in groote menichte. In de Molucques hebben sy, 3 galleyen, ende schatten de soldaten aldaer 1000 stercq te wesen. Dit is 't geene van haere macht verhalen; maer wy gissen, dat het schaers soo breet is. Soo don Gio de Silva met alle sijn superbe macht uutgecomen is, achten wy, datter weynich swaricheyt wesen sal ende hoopen, dat de heeren victorie eer lange sullen vernemen. Maer (ick moet weder van swaricheyt spreecken, opdat de sieckte van U. E. staet bekent en dies te beter door de heeren genesen werde), ingevalle

des vyants macht niet uutgecomen is, sullen de heeren wederomme grooten last te dragen hebben. Blijft de vloote in de Mollucques, omme te fortificeeren de forten van Macchian (die men nu seyt, geheel open en slordich sijn liggende) sal den tijt weder ten deele vruchteloos passeeren. Gaet de vloote na Manilha, soo sal den vyant, indien hy hem te swack kent, niet uutcomen. Onder Cabita blyvende, is qualick off niet mogelijck, na dat by veele gerapporteert is, dat onse scheepen haer connen begaen. Oock is te presumeeren, soo haest onse schepen derwarts verschynen, dat datelijck de advysen, gelijck verleden jaer deden, overal sullen loopen ende de joncken als handelaers van ende op China haere reyse schorten ende veranderen sullen. 't Sijn maer quae conjecturen. Dan, soo het aldus geviele, sou U. E. macht soowel als des vyants infructueus consumeeren, ende aldus consumeerende, wie sal, bidde ick U. E., het langst connen hardeeren? Doch dese swaricheyt connen de heeren met een groot capitael te senden licht voorcoomen, gelijck hiernaer seggen sullen. Eere sy de heeren van de heerlijcke macht, die tot noch toe in Indien gesonden hebben, want al ware het van de contramineurs des gemeene lants welvaren een ingegeven practica geweest, omme des Compagnies middelen onvruchtbaerlijck te doen consumeren, soo can soo heerlijcke equipagie sonder groote couragie niet gedaen worden, ende heeft de gennerale Compagnie d' eere, dat over de geheele zee dommineeren, de bane overal claer maecken ende den gemeynen vyant als gevangen binnen houden, daervan de Nederlantse fame door geheel Orienten alsoo clinckt, dat de Spangiaerden ende Portugiesen haer achtbaerheyt verlooren hebben. Hoe saluciferen reucke d'Engelsen van desen bloeme genooten, te meerder fenyne is haren boose jalousie ende nijt over geheel Indien spouwende. Haer voordeel is sulcx, dat ick U. E. verseeckere byaldien de gennerale Compagnie soo grooten macht in Indien niet en hadde, dat d' Engelsen nieuwers souden connen handelen ende wel haest geslagen wesen. Waeren onse scheepen in de straet van Mallacca niet gecomen, haer schip de *Salomon*, welck van Pattana door U. E. straet na de Custe gepasseert is, terwyle d'onsen met den vyant besich waren, soude sulcx soo wel bevonden hebben tot synen ongeval, als hy nu tot synen voordeel gedaen heeft, in voegen dat U. E. cappitael in den oorloge ende d'Engelsen in retoeren besteet is. Sy hebben al onwetende 'tgeluck gehadt, maer soo my niet en abuseere, sal 't blaetien wel haest keeren. Hadden de heeren nevens de heerlijcke macht soo grooten capitael gesonden, dat men met het gelt de geheele negotie hadde connen incorporeeren, gelijck met haer wapenen den vyant verdryven ende 'tvelt inhouden, welck eenen heerlijcken werck, mijn heeren, soude dat geweest sijn! Nu, dewyle sulcx voor andren gedaen hebben, bidde ick, dat haer niet laten verdrieten 'tselve voor haer selven te doen. De deure, om tot den welstant te comen, is noch niet gesloten. Alle

voorgaende swaricheyt op het stuck van Manilla gemoveert, sal met het senden van dit groot cappitael mede wechgenomen worden, want genomen, dat alles ten quaetsten als vooren succedeerde ende in Manilla niet anders verrecht worde dan dat men de vyant inhoude ende hen den Chinesen handel belette, sal sulcx immers genoech sijn als men desen handel ondertusschen selffs incorporeere, want van de rijcke retoeren connen de heeren weder nieuwe secoursen senden, ende sal den vyant alsdan nootlijck moeten verloopen ende vergaen, daer hy het anders langer dan U. E. harden can. Hierover bidde U. E. andermael, dat haere equipagie niet en verminderen, maer met het senden van treffelijcke oorlochscheepen, als gedaen hebben, gelieven te continueeren, 't cappitael vermeerderen ende experte, trouhertige lieden daerby te senden soo sal alles met Godes hulpe wel gaen ende oock anders niet, want Godt geeft de wasdoom: hy en ploecht, sayt noch en maeyt niet, alsoo sulcx de mensche toegeleyt heeft, in voegen wil ick seggen, dat de heeren alsdan de rijcke retoeren soo wel sullen becomen, als de lantlieden de vruchten haerer arbeyt van 't velt der geunieerde Nederlanden.

Door gemelde schepen, alsoo van de tocht van Mallacca gekeert wesende, is geresolveert, dat datelijck na Amboina souden seylen, omme aldaer te vernemen, waer de meeste hulpe ende dienst sullen connen doen. De jonckste sijn den 6 stanti van hier vertrocken. De Heere wil se in salvo geleyden ende geve ons victorie over onse vyanden.

By den raet in consideratie geleyt sijnde, wat tot verkiesinge van eenen nieuwen gouverneur-generael ten besten van de generale Compagnie gedaen off gelaten diende, is gearesteert ende d' electie uutgestelt, totdat de heeren by den heer gouverneur Reael, de commandeurs Doenssen ende Lam, als meerderen deelen van de vloote gecomen sullen wesen, opdat sulcx met meerder voorsichticheyt, aensienlijckheyt ende authoriteyt geschiede. De Heere geve, dat alles ten besten van de generale Compagnie gedye.

7. Bantam en Jacatra. Het different, onder welcken pretext het scheen den haet ende jalousie tusschen Bantam ende Jaccatra haer geopenbaart soud hebben, is geslijst, ende dat, vermits den coninck van Jaccatra van sijnne pretentien affstant gedaen heeft. Dan nu isser weder een ander pott te viere, daerdoor eer lange voor seecker houde den oorloch voortgaen sal, tensy dat alles door den Mattaram nedergeleyt worde. Wy hebben van Japara tydinge van dato den 1[en] Februarii passato, alsdat ditto Mattaram in eenen veltslach alle sijn partyen, de coningen in 't Oosten van Java gelegen, nedergeleyt soud hebben. Soo sulcx waer is, wort voor seecker gehouden, dat alsdan met alle sijn macht herwarts sal comen, om dese quartieren mede t' onder te brengen. Godt geve sulcx voortgaen mach, want ick achte alsdan beter conditie souden beco-

men. Soo ick my niet en abuseere, is ons huys tot Jaccatra die van Bantam vry wat in de wech en wort mede niet luttel ontsien. Ingevalle den brant tusschen dese 2 coningen voortgaen, is apparent, dat hier groote veranderinge ontstaen sal ende onse cleederen mede wel souden connen sengen.

7. Aangekomen schip. Adii primo stanti is hier, Godt sy gelooft, van 't patria wel gearriveert het jacht den *Dolphijn* met U. E. missive dato den 28en Jannuario, 3 Februari ende 18 Maert anno '15 ende 16.000 realen in contant. Het gelt hebben ontfangen ende de generale Compagnie daervooren gecreditteert. Maer waere te wenschen, dat het meerder somme waere, soo souden oock andre retoeren connen senden, alsoo hier noch van verleden jaer ontrent 80 picol, soo rouwe poyl, als schoone rouwe syde veyl is, welck door gebreck van gelt niet hebben connen coopen.

De soldaten sijn met de groote scheepen innewaerts gesonden. De last voor dit jacht hebben lange in voorraet gehadt, maer mede soo diere, als den peper in *Mauritius* gescheept, moeten coopen. Hetselve hadden binnen acht dagen wel weder connen depescheren, maer alsoo het scheepsvolck by U. E. niet langer verbonden is dan tot Bantam toe, ende het oude volck van d' oorlochschepen bykans met gewelt na huys ende niet innewaerts wilden, gelijck ons verleden jaer met het schip *Rotterdam* gebeurde, sijn wy genootsaeckt geworden het jacht mede na Jaccatra te laten seylen ende soo lange stille te laten leggen, totdat de schepen innewaerts vertrocken waren. Derhalven, in 't geschieden can, sal goet wesen, dat de heeren het volck van d' advijsjachten, gelijck met den *Witten Beer* gedaen was, mede voor een tijt verbinde, opdat van het oude ende onwillichste volck ontslagen mogen worden. Doch voornemelijck bidden U. E. andermael, dat de heeren een groot cappitael in contant gelieven te senden, opdat alle de groote scheepen met het oude, onwillich volck ende een rijck retoer nae 't patria mogen senden ende eens op voorbaet geraecken, alsoock dat de scheepen niet meer soo lange in 't lant gehouden worden, totdat bykans vergaen sijn ende de rijcke last dan mede verlooren gaet, gelijck nu, Godt beter 't, door 't schip *Banda* gebeurt is. Ick hebbe den gennerael Bott zaliger voor dit schip *Banda* wel gewaerschout gehadt, gelijck men per copye can sien; daer was oock expresselijck geresolveert, dat se recht door na de Cabo souden seylen. Wy hadden doen oock geerne gehadt, dat d' eerste schepen met hare last vertrocken ende na de laeste niet gewacht en hadden, maer 't is verlooren gepraet. *L'homme propose, mais Dieu dispose.* Vermits de scheepen soo lange in 't lant gehouden werden ende oock soo laet by U. E. uutgerust sijn, dat haren uutreyse 18 maenden geduert heeft, worden niet alleene alle haer vivres ende scheepsgereetschappen geconsumeert, maer oock een goet deel van 't cleene gereetste cappitael, welck hebbende sijn. In de scheepen *Vlissingen* ende *Walcheren* sijn by U. E., te weten in elck 16.000

realen gescheept geweest; hiervan hadden voor haer compste tot Bantam 4000 realen op de westcuste van Sumatra vertiert, in voegen dat als nu eenige nieuwe scheepen ariveeren, al hetgene medebrengen, soo gelt, vivres ende andersints, qualick bastant is om den achterstal te stoppen. Een heerlijcke saecke soude het wesen, dat eens soo verde op voorraet conden comen, dat niet genootsaeckt waren de nieuwe aencomende last voerende scheepen innewarts te senden, maer hun datelijck mochten laden; soo souden niet alleene geheel behouden hetgene de heeren voor provisie van de forten senden, maer oock een goet deel van 't gene voor haer eygen provisie medegegeven wort, in plaetse dat nu meer dan haer eygen consumeeren. Van alle dese quaden, segge ick andermael, is het gebreck van gelt de voorneempste oorsaecke. Ses schepen sijn van hier verleden jaer met hare last gedepescheert, te weten 5 per costi ende 't schip *Der Goes* na de Custe. Hadde de gennerael Reynst (die doen ariveerde) gelt medegebracht, drie andre off 2 van sijnne aldergrootste scheepen souden datelijck mede geladen connen hebben, doch hadden wat laet moeten vertrecken, gelijck d' Engelse scheepen genootsaeckt wierden te doen. Nu mosten sy laet vertrecken, maer dan souden by gebreck van de last hier gebleven hebben. Waere den *Witten Beer* niet binnen door geseylt ende van de Cabo met sijn gelt recht op Bantam geloopen, ick meene, dat het U.E. dit jaer mede een jachts ladinge geproffiteert soude hebben. Wee het lant, wiens coninck een kint is! 't Is waer, dat de heeren een heerlijck cappitael in Indien hebben, maer eensdeels is partye daervan, gelijck geseyt hebbe, niet wel besteet; ende ten andren, alsoo alle consumtien ende slijt mettertijt geschieden, even alsoo wassen de vruchten mettertijt daertegen, ende sullen de retoeren daervan alsoo te syner tijt mede volgen.

9. Chineesche jonken. Vermits de Chinesen verleden jaer haer fijnne goederen alhier niet hebben connen venten, seer veele verlooren ende daerenboven van de 5 joncken, die hier waren, de 2 soo in Chincheu souden keeren met al haer retoer ende 't meeste volck gebleven sijn, soo en sijn hier nu niet meer dan 3 joncken geariveert, medebrengende niet dan eenige grove Javaense waren, ontrent 50 picol rouwe syde ende eenige monsters syde lakenen. Alsoo den peper door het blyven van voorsz. 2 joncken seer dier in China is, meenden sy van de goederen, verleeden jaer alhier ongevent gelaten, goet retour in peper ende gelt te becomen, doch het mist hun mede alle, want hier en is geen peper ende de goederen sijn noch ongevent; daeromme, soo wy binnen 2 maenden geen sandelhout van Timor, noch gelt van U. E. off Jappan becomen, soo en sullen hier toecomende jaer geen Chineese waren te verwachten hebben, ende sal den handel met haer wederom geheel gedaen wesen. Alsoo onse scheepen verleden jaer op wech na Manilla waren ende Otton vernielden, en sijn der-

warts alsdoen niet meer dan 5 joncken gevaren. Dese deden aldaer een seer goede reyse, want hebben de rouwe syde 220 realen 't picol vercocht ende alle andere goederen na advenant. Dit jaer seggen de Chineesen datter na Manilla 20 a 30 joncken sullen varen, ende dewyle de scheepen van Ocapulco geariveert sijn, is aparent, dat mede een goede reyse sullen doen. My dunckt, dat het U. E. door nalaticheyt overal mist. Men is na Manilla niet gegaen ende van de tocht na de Maccause craecken gekeert. 't Is waer, datter expresse tijt tot ontrent 20 February gelimitteert is geweest, maer daerby was oock expresse ordre gegeven, dat men aldaer 2 scheepen soude laten, hetwelcke mede niet gedaen en is. Vermits (na het schijnt) de Portugiesen met de 2 caracquen een groot cappitael in Maccau gebracht hebben, sijn de goederen in Canton seer diere, alsoo van Chincheu seer groote menichte na Manilla was gaende. De rouwe syde was in Canton 147 realen 't picol geldende ende andre goederen na advenant. Daer sijn eenige cooplieden met goede partye rouwe syde ende andersints (die herwarts meenden te comen) van Chincheu na Canton getrocken. Wy hadden de Chinesen verleden jaer gerecommandeert, dat herwarts een goede partye schoone Cantonsse geconfyten gember souden brengen, doch brengen seer weynich, alsoo door de Portegiesen alles in Canton opgecocht wierde. Dewyle de Chinesen geerne peper hadden ende hier geene off seer weynich te becomen is, is deselve tegenwoordelijck 2½ real de sack ende meer geldende, hetwelcke in meenich jaeren niet gebeurt is. Om 13 realen hebben wy de 10 sacken connen coopen. Ick bidde U. E. considereert, als ons met capitael versagen, wat vordeel hier souden connen doen met opcoopen van peeper alleen. Men soude alhier d' Engelsen connen beletten haer scheepen te laden, ende de heeren souden niet alleene de merckt in Europa, maer oock in Indien connen setten, want met gelt, segge ick, hebben wy hier alle den peper connen becomen. Wy laten ons voorstaen, dat men met eenige scheepen op de custe van Mallebaer te senden, de craecken soude connen vernielen, off de reyse na Portugael beletten. Alsoo alle de Portugiese macht herwarts was, hebben met den heer gennerael zaliger in consideratie geleyt gehadt, als des vyants scheepen voor Mallacca geslagen souden wesen ende de tocht na de Maccaus voorders voldaen soud sijn, off niet geraden ware eenige scheepen na Cochin ende Goa te senden, omme den vyant in 't oosten ende westen aen te tasten. Dit wierde seer goet geacht, maer het arest en heeft door diverse opstaculen als doen geen effect connen sorteeren. Doch is nu het een om 't ander naergelaten, wat soud het dan geweest sijn! Keerende wederomme tot den peper. U. E. sal verstaen, dat geheel Indien sooveele niet op en brengt, off het wort jaerlicx vertiert. Daeromme als de heeren alle den peeper in Europa niet van noode hadden, souden het overige aen de Chinesen connen vertieren, want sy moeten se hebben, alsoo jaerlicx een groote quan-

titeyt vertieren. Sy comen niet alleene hier jaerlicx met 3, 4 joncken om peper, maer gaen oock met 5, 6 andre joncken na Jambi, Japara ende Jortan, om Jambissche peper, gelijck mede na Ligor off Bordelon met 1 a 2 joncken, soodat meer dan wy sijn treckende.

10. Jaarlijks een jacht uit patria naar de kust van Coromandel te zenden.

Ick soude onder U. E. corectie seer geraden trachten, dewyle hier diverse jachten grootelicx van noode hebben ende op de Custe gelt wesen moet, dat de heeren jaerlicx in November een jacht van ontrent 130 lasten na de Custe sonden met sooveel contanten als hare E. discretie ende middelen sullen gedragen. Dit jacht, in November uutloopende, soude na mijn gevoelen binnen Madagascar door, langs de custe van Mallabaer loopende, de Custe connen aendoen ende van daer tot Bantam comen voor 't vertreck van de jonckste schepen nae 't patria, ende soo hier laet quame, souden 't selve alsdan met speceryen weder na de Custe connen senden, soodat een dubbelde reys conde doen, want evenwel op de Custe 2 jachten in 't vaerwater moeten houden ende door gebreck derselve voor 3 jaren recht in 't mouson hebben moeten vaeren, daerdoor 6 maenden op de reyse sijn geweest ende veel volck verlooren heben, gelijck voor deesen hebben geseyt, hetwelcke een jammerlijcke saecke is; nochtans en hebben 't selve niet connen beeteren, off hadden een geheel jaer moeten versuymen.

De heeren seggen, dat wy Pattana souden versien ende en senden sooveel gelt niet, dat ons selven connen behelpen. Daeromme bidde U. E. considereert eens, wat sulcx te seggen is.

11. Gevangen vijanden.

Met dit jacht sijn volgens U. E. ordre oversendende twee gevangen capiteynen (soo sy haer noemen) Juan Gallego de Missia ende Alonse Dias. De Missia was van Don Guan de Silva gesonden omme 't secours van de Portuygiesen te procureren. De heeren sullen door haer alle des vyants gelegentheden connen vernemen. Hiernevens (als vooren is aengeroert) gaet autentica copye van d' instructie door den viceroy van Goa gegeven aen den capiteyn van 't gallioen, dat tot convoy van 't silverschip na Maccau gevaren is ende weder van daer verwacht wierden, gelijck oock eenen missive door de cappiteyn vnn ditto gallioen aen voorzs. Don Juan geschreven tot antwoorde van 't requerement by den gevangen Missia gedaen, waerdoor de heeren des vyants intentie connen sien. Wy bidden U. E. andermael niet naer te laten jaerlicx niet alleene groot gelt te senden, maer oock volck ende alle andre nootlijckheden, vivres, amonitie van oorloge ende alderley scheepsgereetschappen. De provisien sijn tot nu toe eensdeels redelijcken geweest, doch seylen, seyldoeck ende loot met diverse andre cleenicheden hebben de heeren vergeeten. Loot ende seylen sijn hier vooral grootelicx gebreck, gelijck mede cleene spijckers tot verdubbelinge van scheepen, jachten ende schaloupen.

Hayr ende mos sijn dingen van geen valleur, maer hier seer noodich van doene, alsoock seylgaern ende diergelijcke. Derhalven sullen de heeren gelieven ons hiervan te versien.

12. Staat der kas. By dese gaet ballance van 't gennerale boeck op ultimo passato getrocken, gelijck mede een cort extract van den staet. Alle de restanten tegenwoordich in Indien sijnde, als te weten coopmanschappen ende uutstaende schulden (ick en noeme geen contante penningen, alsoo der geene off seer weynich sijn) bedragen, gelijck de heeren connen sien, *f* 2.630.000. Toen 't *Hert* vertrock, beliepen sy *f* 3.250.000. 't Sedert dien tijt beloopen d'ongelden van Indien *f* 225.000 meer dan met d'inlantsche negotie geadvanceert is, welck recht contrarie 't gene is voor desen geadvyseert hebben. D'oorsaecke is eensdeels, dat 't sedert dien tijt de dispence van de Molucques extraordinare groot sijn geweest, ende ten anderen, dat de negotie geen behoorlijcken loop heeft gehadt, want tot Bantam altoos onversien sijn geweest. Item, dat van Timor door gebreck van jachten sooveel sandelhout niet gecregen hebben, als daer te becomen is ende hier vertieren connen, ende dat de cleden van de Custe eerst uutnemende snood sijn geweest ende daerna geen Javaense sorteringe gecregen hebben, maer het cappitael in overvloet van Mollucse ende Malleyse sorteringe besteet is, waerover alsnoch concludeere ende confirmere als d'inlantse negotie behoorlijcken gedreven ende gehanthaeft wort, dat de winst meer dan alle de dispence, hoe groot die oock sijn, wesen sal, in voegen dat de heeren niet alleene datelijck retoer sullen senden van alle het cappitael, welck U. E. gelieven sal te stieren, maer ten lesten sullen mede retoer alle voorgemelde restanten te verwachten hebben. Hoe 't sedert voorgaenden staetmakinge (terwyle de heeren in gebreecke van gelt te fournieren sijn geweest) van de restanten ontrent *f* 600.000 in retoer gesonden sijn, off sooveel meer van hier gescheept is, dan van U. E. ontfangen hebben, blijct nu claerlijck. U. E. dient niet langer in gebreecke te blijven, ofte het soude heel qualick affloopen, doch, zoo een goede somme gelt becomen, sal de Compagnie bovenal floreren, rijcke retoeren becomen ende alle de sware lasten genoech vervallen, al ware het oock, dat van de heeren Staten geen subsidie bequamen. Dit segge ick nu met de penne; maer hadden wy gelt gehadt, metterdaet souden U. E. beweesen hebben, ende verdriet my uutermate seere, dat ons sulcx door de heeren belett is ende de eere daervan niet en hebbe. Ter quader tyde (welck Godt geclaecht sy) sijn hier gecomen, omme alle de gebreecken te dragen. A proposito wederkeerende, segge voorder, dat de vereeninge met d'Engelsen in voorsz. gevalle oock niet van noode hebben, want alles, de Heere sy gelooft, is hier voor de generale Compagnie in goeden staet, heerlijck ende wel: 't en gebreeckt niet dan aen gelt.

Het gelt per 't jacht den *Witten Beer* ontfangen is seer licht geweest. Wy hebben veel moyten gehadt om 't selve uut te geven. De heeren dienen daerop te doen letten, want sulcx haer achtbaerheyt mede te na is. Soo de heeren voornemen met de Chinesen een treffelijcken handel te doen, sal niet quaet sijn, connende quaelick aen soo groote menichte swaere realen geraecken als geeyscht wort, dat herwaerts een goede somme silver in plaeten off staven senden, mits dat het silver van een alloy als de realen sy, want daermede by de Chinesen wel te recht sullen geraecken, doch op de Custe dient niet dan realen gesonden. Om peper te coopen alsoock nagelen, nooten ende foelye dienen mede goede partyen realen te hebben.

13. Lading. In dit jacht den *Dolphijn* hebben wy gescheept driederley peper, te weten: Bantammer, Jambisse ende Priamanse, die elck vry wat in groote van ander verschilt Porceleyn gaen hiermede een goede pertye, gelijck oock een weynich syde ende zydlakenen. U. E. sullen gelieven de gennerale reeckeninge daervooren conforme de facture te creditteeren ter somme van *f* 32.448 — 16 — 14, advyseerende den ontvangh ende bevindinge van alles, welck Godt geve dat U. E. wel geconditioneert in salvo mach geworden.

Wat retoeren de heeren toecomende jaer te verwachten sullen hebben en dorven niet seggen, alsoo tweemael gefallieert hebben, doch onse hoope is groot. Van de Molucques sijn een schip vol nagelen verwachtende. Soo wy cappitael becomen, en sal 't aen peper niet gebreecken. De hoope tot het cappitael is groot. Wy verwachten dagelicx van U. E. gelt, van Jappan een goede somme silver, van Timor 't jacht de *Sterre* met sandelhout, van de Custe goede partye wel getrocken cleeden, van Arabien en Suratte 't jacht *Nassauw* met een goet retoer. De Heere geve dat ons alles geworden mach, soo sal 't wel gaen.

14. Abraham van den Broeck. Op U. E. ontbiedinge is by den raet goet gevonden dat men den oppercoopman Abraham van den Broeck met dit jacht over soude senden, ende gaen hiernevens eenige acten tegen denselven, welck ons by den heer fiscael behandicht sijn, daerover geprocedeert is als U. E. sullen sien. Door voorgemelde gevangenen sullen de heeren connen vernemen, hoe over de Zuytzee van Acapulco tydinghe brengen, alsdat in Februarii op de custe van Chili eenige schepen gesien sijn, ja hout ende water gehaelt ende weder 't zee geloopen souden wesen, sommige seggen van 4, andre van 5 ende eenige van 6, welcke wy presumeeren de vloote van Spilbergen wesen sal. Godt geve, dat se met geluck ende voorspoet alhier mogen ariveeren.

Nae het schryven van 't voorgaende is alhier van Jambi geariveert het

15. Jambi. Engels jacht, welck d'onsen aldaer gelaten hadden. Wy en hebben van daer geen schryven door haer becomen, dan verstaen, alsdat de Manicabers noch niet affgecomen en waren. Dit jacht is ontrent 8 maenden op de reyse geweest ende comt nu wederom met ontrent 2 a 300 sacken peper, bykans geheel machteloos sijnde, meest alle het volck cranck. Dit jaer hebben d'Engelsen een cleen retoer overgesonden. Sy hebben veel scheepen in 't lant, maer soo geen gelt uut Engelant becomen, conde wel gebeuren, dat het toecomende jaer noch slechter met haer affliepe. Sy hebben met ons gespot gehadt, maer Godt weet, hoe het met haer gaen sal, ende sullen sulcx mettertijt vernemen. Nadat de *Halve Maen* van Jambi is vertrocken, seggen d'Engelsen, datter wederomme vier fregatten van Mallacca geweest ende aldaer peper geladen hebben. Tegenwoordich sijnder noch 2 ende werpen de cleden tegen den peper alsoo wech, dat d'onsen noch d'Engelsen niet een cleet connen vercoopen, noch geen peper becomen, off souden te min moeten vercoopen dan op de Custe incoops comen te staen.

16. Bantam. Wy hebben geseyt dese contreye d'aldergelegenste tot een rendevous ende generale bestieringe te sijn, maer dat na onsen oordeel geen plaetse can worden geoccupeert, off sullen met die van Bantam in contentie geraecken; doch als de negotie tot Jamby in treyn sal wesen, dat ons aldaer souden connen behelpen ende de contentie niet en behoeven te ontsien. Hierentegen sullen de heeren veradverteert wesen, dat voorgemelde tydinge van den Mattaran continueert, en soo haest den Mattaran in 't Oosten gedaen sal hebben, sal hy voorseecker Bantam besoecken. Harwarts comende sal Jaccatra sich den Mattaran onderwerpen; Bantam meen ick sal meest op ons sien. Tusschen den jongen coninck ende desen pangoran gouverneur vermeerdert den haet, ontsach ende diffidentie. Den pangoran heeft veel gelt vergadert, maer wort sijn gouvernement voor sulcx gehouden, dat de negotie alhier ende haren staet peryckel loopt. Waeromme wy na Japara ende Jamby gegaen sijn, connen sy seer wel begrypen, ende om alle inconvenienten voor te comen, schijnt het, ja wort voorseecker gehouden, dat met ons in conferentie sullen willen treden omme ons misnoegen wech te nemen, U. E. met redelijcke conditie te payen, de negotie hier te houden tot acressement van haren staet. Wie het voorslach doen sal, off wat voorleggen sullen, en weten niet. Het soude wel haest connen geschieden, maer alsoo dit volck na haren melancolicquen aert haer saecken tot op 't uutterste laten comen, soude het noch wel een à twee jaren connen aenloopen eer hun volcomelijck ontdecken ende in conferentie treden. Derhalven gelieve U. E. metten eersten ordre te geven, wat in voorgemelde saecken gelieven gedaen, gelaten off gehandelt te hebben, alsoo sulcx van seer grooten consideratie ende gewichte sijn

houdende, namentlijck off selffs een plaetse begeeren begreepen te hebben, off hun met redelijcke conditie gelieven te genoegen, ende wat de conditien sijn, welcke U. E. ten naesten gevalt. Item, soo de Mattaran hem herwarts went, off ons neutrael sullen houden, off partye kiesen, wel te verstaen, soo de keure behouden mogen, 't en sy de wint ons in 't seyle weyt, off genootsaect worden, soo en sullen in dese na mijn opinie niet finalijck resolveeren voor ende aleer hierop van U. E. bescheet becomen. Doch wat den nieuwen gennerael, welck noch verkoosen sal worden, ende den raet gelieven te doen, en weete niet. D'Engelsen achte ick, gelijck sy overal doen, dat op ons sullen sien, ende van der Javaenen syde niet dan voor byloopers gehouden worden.

17. Vivres. U. E. sy adverteert, dat in geheel Indien over alle de schepen niet anders geschaft en wort dan $\frac{3}{4}$ ℔ vlees ende $\frac{1}{2}$ ℔ speck aen ieder man ter weecke; drooge rijs sooveel als nuttigen connen. Op d' Engelse schepen wort alle dagen geschaft, ende ons volck lyden groote honger. Derhalven gelieve U.E. hierinne te versien, want niet alleene te besorgen is, dat haer volck gebreecken sal, maer hier oock rebellie ende groote inconvenienten onderworpen sijn, en laet u costy (bidden wy, mijn heeren) met geen praetjens abuseeren. Conde men vivres becomen, sy en souden niet gelaten worden; 't gebreck van vivres, ja oock van veele geringe nootlijckheden is sulcx, dat men geen gelt ontsiet, al soude de laeste penning daeraen besteet ende de retoeren naergelaten worden, gelijck, Godt beter 't, nu eenige jaren gebleecken is.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, zeer discrete heeren sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse alles goets. In Bantham, adi ultimo Maert anno 1616.

U. E. dienstwillige
Jan Pietersz. Coen.

13. — 10 OCT. 1616. — F 1.

(PER *'T HART*).

1. Aangekomen schepen.

1. Met de schepen den *Groenen Leeuw*, *Witten Beer*, *Mauritius*, *Rotterdam* ende den *Dolphijn* (welck wij hoopen door Godes genade costi wel sullen wesen geariveert), hebben niet alleen U. E. voorgaende missiven beantwoort, maer oock geadvyseest haeren staet ende stant van Indien, 't geene passerende was, wat ordre gestelt hadden ende voorder gedissegneert wierde te doen. 't Sedert sijn hier op den 30[en] April passato, Gode sy loff, met gesont volck wel geariveert de schepen den *Swarten Leeuw*, *Berger Boot* ende *Galliasse*, daermede ontfangen hebben U. E. missiven van dato 6 ende 30 April, primo, 6 ende 18 Mayo 1615, gelijck mede drie andere aen d' E. heer generael Reynst zaliger, van dato 30 April, primo ende 6 May desselvegen jaers.

Den 27 Augusto passato is hier (Godtloff) mede seer geluckich ende spoedig wel geariveert 't jacht *'t Hart*, waermede van U. E. drie andere missiven hebben ontfangen, gedatteert ultimo November 1615, 4 Februari ende 5 Martius 1616, gelijck mede drie andere van gelijcke dato aen voorsz. generael Reynst zaliger. Wat 't sedert onse voorgaende schrijven toegedragen is, ende op alle voorgemelde missiven ten antwoorde occureert, sullen U. E. voor soo veele in ons is mits desen verhaelen, opdat d' E. heeren haere saecken alsoo werden beleyt, dat ten gemeene beste alles goets daeruutt gedye.

Vooreerst sullen cortelijck overloopen, hoe wonderbaerlijck verhindert sijn geworden den voortganck van twee seer groote contra aenslagen, soo van ons tegen den vyant, als van den vyant tegen ons, sonder dat d' eene iets van den andren was bewust. Den almogenden Godt heeft des vyants aenslach (welck waerlijcken wel belayt en groot geweest is), verhindert ende U. E. van een seer groote schade behoet. Door d' Engelsen sijn in meerder peryckel dan van de macht des vyants selve geweest, ende alle des vyants macht waere oock geheelycken verslagen geworden, soo ons ditto Engelsen niet verhindert hadden, gelijck de heeren per nevensgaende missiven ende volgende redenen connen vernemen.

2. Don Juan da Silva.

2. Den vyant, na ick bespeure, aen d' intree van sijn aenslach ende practycke in de Mollucques door de Tidoresen gebruyckt, heeft voorgehadt in dese quartieren sijn personagie te speelen, terwyle alle onse macht in de Mollucques souden amuseeren, want Don Juan de Silva is ontrent 4 February passato uut Manilla geseylt met alle de Spaense macht, bestaende, na ons de Malleyen rapporteerden, in 25 seylen, daeronder 10 schepen ende 7 galleyen

nommineerden, maer na de seeckerste advysen over Jambi becomen, in 4 seer groote galjoenen ende 4 a 5 galleyen ende fusten.

In plaetse dat na de Mollucques souden seylen, daer sylieden van d' onsen soo veel jaren gewacht sijn, is ditto vloote na Pulo Timao geloopen ende in Sincapura geariveert weynich dagen nadat den admirael Verhagen met onse vloote van daer vertrocken was. Hier meenden sy de Portugiese macht by de haere te voegen, maer alsoo vernamen deselve van d' onsen verslagen was, heeft Don Juan de Silva advyse na Goa om nieuw secoers gesonden, ende terwylen na antwoorde waren wachtende, is ditto Silva cranck geworden ende in Mayo passato in Mallacca overleden, ende nadat van Goa wederantwoort gecomen was, gelijck mede tydinge dat den viceroy een armade de rema senden souden, is voorsz. vloote, na ons Sury over Jambi advyseert, wederom na Manilla gekeert, hebbende 500 soldaten in Mallacca gelaten ende haer disseyn, na het schijnt, voor dees tijt geschort.

Dat terwyle den vyandt met dese aenslach besich was, de haren in de Mollucques door de Tidoresen gesocht hebben onse macht aldaer te trecken ende amuseeren, connen de heeren aen nevensgaende missiven van d' heer gouverneur Reael vernemen. Sijn E. verhaelt seer breet, hoe de Tidoresen ende Ternatanen met sijnne toelatinge voor eenige maenden (nadat lange met den andren gehandelt), stilstant van wapenen hebben geslooten, ende dat ditto Tidoresen met sijn E. daerna mede hebben gehandelt, veynsende soo wonderlijcke goede affectie t'onswaerts, gelijck off anders niet en sochten dan haer, soo haest onse macht aldaer soude wesen, met onser hulpe vant Spaense juck te ontlasten, maer even gelijck dese practycke van langer handt hadden begost, alsoo hebben sy haer wederomme geretireert ende de handelinge allenskens verlaten, doen de Portugiesse nederlage van Mallacca vernamen ende alle onse scheepen aldaer ariveerden, sonder dat haere practycke by d' onsen gemerckt zy. Dan hoewel het buyten propoost is, soo en can nochtans niet naerlaten hierinne te voegen, hoe ick van opinie ben, dat recht contrarie 't voorslach der Tidoresen, veeleer gepractiseert wort hoe sy haer best van ons souden mogen ontlasten; niet dat de Spangiaerden meerder lieffde toegedragen wort, maer vermits onse groote apparente macht meerder ontsien. Mettertijt sullen de waerheyt vernemen; interim gelieve U. E. op soo een importante saecke als dit is serieuselijck te letten.

3. De Engelschen. Omme wederomme a propositie te comen, te rememoreren hoe ons desseyn mede verhindert is geworden ende in wat peryckel door d' Engelsen zijn geweest, als oock hoe sylieden ons de volcomen victorie hebben benomen, gelieve U. E. te gedencken hoe voor desen verhaelt hebben gearesteert te zijn, dat d' E. heer generael Reynst zaliger met alle de macht uut de Mollucques herwarts soude comen, omme de macht aldaer niet langer infructueus te con-

sumeeren, maer iet groots voor te nemen, sonder alsdoen nochtans eyntlijcken wat gedetermineert te zijn; maer soo voorsz. heere Reynst zaliger hier ariveerde, de nieuwe vloote niet voort en quam, ons gelt gebrack ende d' Engelsen daerenboven dissegneerden met 4 scheepen na Anboyna ende Banda te gaen, wierden genootsaect ons desseyn te veranderen ende vooral Anboyna ende Banda voor de Compagnie te verseeckeren ende d' Engelsen te prevenieren; doch evenwel wierde door enckele schickinge Godts, tegen d' opinie van veelen, geresolveert, dat men eenige scheepen na Mallacca ende Sincapura souden senden, mits dat aldaer niet langer dan ontrent 15 February souden vertoeven, opdat in allen gevalle Anboyna ende Banda souden mogen beseylen, off per avonture de nieuwe schepen niet en ariveerden. Door dese schepen sijn de Portugiesse gallioenen verslagen, gelijck U. E. voor desen hebben geadvyseert, ende heeft den vyant sijn desseyn daerdoor geschort.

Wat schade de generaele Compagnie door d'Engelsen geleden cost hebben, soo alle de geheele macht datelijcken om haer ondercruypinge te verhoeden weder terugge naer Anboyna ende Banda waere gesonden, can lichtelijck begreepen worden, want ten besten genomen dat de vyant op ons in Bantam noch Jaccatra, Amboyna noch Banda niet en hadde connen doen, terwijle de macht in de Mollucques amuseerden, soo souden zy verhindert connen hebben, dat dit jaer niet een schip nae 't patria souden hebben connen senden; doch d'Almogende heeft het dusverde versien, daervan sijnne goddelycke magisteyt hoochlijcken gelooft zy. Van hoe grooten voordeel de generaele Compagnie door d' Engelsen geprevenieert sijn geworden, is mede kennelijck, want in gevalle d' E. heer generael zaliger ende de voorneemste macht na Mallacca waere gegaen, ende hun aldaer een tijt hadden onthouden, gelijck gedissegneert wierde, sy souden niet alleene de Spaense vloote met Godes hulpe mede hebben connen verslaen, maer oock mogen vermeesteren het silverschip ende 't gallioen van convoy, welck mede cort na het vertreck van den admirael Verhagen voor Mallacca ariveerden, alwaer noch leggende sijn, om in 't eerst van 't aenstaende mouson na Goa te seylen. In Mallacca gaet spraecke, alsdat zylieden een fort off reduyt op Isla das Naos sullen maecken; gaet sulcx voort, sullen sy een goet retrayt voor haer scheepen hebben, ende soude ons 't selvige tans off morgen wel hinderlijck connen sijn.

's Anderendaechs naer het vertreck van den *Dolphijn* quaem hier de loopende tydinge hoe voorsz. Spaense vloote in Sincapura geariveert was ende voorseecker herwarts comen soude. Den thienden dach daerna, wesende den 10 April, wierde sulcx geconfirmeert, ende opdat hetselve geloove souden geven, sont ons den coninck van Jhoor een origineele missive (daervan by desen copye gaet), door voorsz. de Silva aen ditto coninck geschreven, ende versochte sijnne magisteyt, dat daerop ernstlijck souden letten ende ten besten

goede ordre stellen. Hadden wy hier schepen gehadt, souden wat heerlicx hebben connen uutrechten.

Ende alsoo ten voorsz. tyde, doen van de compste der Spangiaerden advyse bequamen, het westelijcke mousson verloopen was ende wy van jachten gants onversien waeren, soo en conden naer de Molucques geen advyse senden, doch naderhandt destineerden 't jacht *Cleen Hollandia* by zuyen Java derwarts. Sy sijn tot op 13½ graden zuyder breete geweest, maer alsoo niet dan oostelijcke winden riscontreerden ende zoo hollen zee, dat deselvige niet bouwen costen, is ditto jacht met onse advysen wedergekeert.

Omme niet onversients van den vyant overvallen te worden, hebben wy op Jambi alsulcke ordre gestelt gehadt, dat voorgemelde tydinge met contrarie mouson door Sury over Jambi van den vyandt hebben becomen, ende verwachten noch dagelicx wederom naerder bescheet.

D' Engelsen alhier residerende, gelijck mede den pangoran van Bantam, sijn voor de Spangiaerden vrywat bevreest geweest, doch heeft hem soo wel d' een als d' ander stille gehouden ende sijn sy voorder op ons siende. Alsoo d' Engelsen op dit pas plaetse in Jaccatra hebben begreepen ende aldaer residentie genomen, gelijck mede haeren Priamanse peper uut het schip den *Hector* op d' eylanden aldaer gelost, omme 't schip aldaer te verdubbelen, laet ick my voorstaen sulcx gedaen hebben, omme aldaer onder onse vleugelen te schuylen, want vermits in Jaccatra sterck van volck sijn, dissegneerden de voorneemste effecten ende 't meeste volck derwarts te transporteeren, omme den vyant aldaer te wederstaen, ende ons op geen ontrouwe Mooren, maer, naest Godt, op onse eygen wapenen te verlaten.

Per de jachten de *Halve Maen*, *Vlissingen* ende fregat *Jambi*, gelijck mede daerna per de schepen de *Bergerboot* ende *Galliasse*, hebbe aen Sury in Jambi mede geordonneert gehadt, dat byaldien de Spaense vloot omtrent Mallacca bleve leggen, ofte om de Weste liepe, hy alsdan by noorden Borneo ende Celebes de *Galliasse* off een jacht na de Mollucques soude senden, met alsulcke advysen, als van des vyants gelegentheyt ende intentie soude connen becomen; doch alsoo ut supra weder na Manilla zijn gekeert, sijn dese advysen mede niet voortgegaen.

3. Banda. Door onse voorgaende sullen de heeren verstaen hebben, op de procedure van d'Engelsen door d'E. heer generael Reynst zaliger ende den raet alhier gearesteert te sijn, eer U. E. commissie desen aengaende bequamen, dat men d'Engelsen met gewelt uut de Mollucques, Amboyna ende Banda souden weeren, ende geen acces, noch spraecke met d'inwoonderen te honden toestaen, byaldien sylieden niet naer en lieten in die quartieren keerende, andermael iets tegen U. E. recht ende nadeel te attenteeren, onse bontgenooten gewelt off overlast aendoen, onse vyanden assisteerden, off secreete communicatie met

haer hielden; item, hoe by sijn E. verscheyde commissien gegeven sijn geweest omme dese resolutie alsoo te doen excecuteren, gelijck mede hoe oock geresolveert was omme d' Engelsen te prevenieren, Amboyna ende Banda voor de Compagnie te verseeckeren, andermael een tocht op Puloway te doen, omme dat eylant met belegeringe (ende geen vliegent assault) geheel te incorporeren.

Item sullen de heeren oock wel verstaen hebben, hoe wy na het overlyden van ditto generael Reynst zaliger, uut crachte van sijn E. commissie, voorgemelde saecken by der handt namen, gelijck mede wat ordre gestelt hebben gehadt ende hoe alhier met den raet resolveerden met de tocht na Puloway voort te varen, waertoe als hooft committeerden den commandeur Lam. Wat effect de saecke genomen heeft, sullen corteling overloopen, alsoo de heeren de particulieresatie in medegaende missiven connen vernemen.

De schepen alle te samen, soo nu soo dan in aller yle van hier vertrocken wesende, sijn in Amboyna by den andren versamelt. Vandaer is den commandeur Lam met de vloote nae Banda geseylt, in Amboyna latende de scheepen *Amsterdam*, den *Engel* ende *Neptuynes*, ende terwylen door 't quaet weder eenige dagen genootsaect wierden onder 't fort Nassauw na bequaem weder te wachten, ariveerden mede uut de Mollucques de scheepen *Cheylon* ende den *Rooden Leeuw* met 140 soldaten ende 446 sielen van Ciauw, welcke d' h^r^. gouverneur Reael volgens ordre van d' h^r^. generael Reynst zaliger tot assistentie van de tocht was sendende.

Conforme de genomen resolutie ende ordre van hier gegeven, heeft hem Willem Jansz., gouverneur van 't fort Henricques, met het geheele guarnesoen, coopmanschap, amonitie van oorloge ende andersints in 't schip den *Engel* getransporteert, ditto fort verlaten ende geheel geraseert. Sy sijn in Amboyna by de vloote wel geariveert ende mede tot het exploict op Puloway geymployeert.

Den commandeur Lam, interim na goet weder verwachtende was, door voorsz. schip den *Rooden Leeuw* tydinge becomende, hoe onder Puloway 4 Engelse schepen geset lagen, soo is hy datelijck met alle de scheepen, wesende 9 in 't getal, namentlijcken 't *Wapen van Amsterdam*, *Der Veer*, *Vlissingen*, *Walcheren*, den *Rooden Leeuw*, *Oudt Zeelant*, *Cheylon*, *Hoorn*, de *Hoope* ende schaloupe *Cleyn Enckhuysen* na Puloway geseylt. D'Engelsen hadden daer een ettmael gelegen eer d' onsen by hun quamen ende weder gebrocht d' ambassaten, welcke door de Bandinesen herwarts gesonden sijn geweest. De schepen by hun gecomen wesende, heeft voorgemelde commandeur Lam haerlieden ten overvloede andermael een insinuatie gegeven, sijnnen last geopenbaert ende hun aengeseyt, dat vandaer vertrecken souden. D'Engelsen hun overheert siende, hebben haer laten geseggen ende sijn datelijck vertrocken, latende een schaloupe met 10 man in ostagie, tot verseeckeringe dat geen assistentie aen de Bandinesen hadden gedaen.

D'Engelsen vandaer vertrocken sijnde, is ditto Lam op Puloway gelant met 7 compagnien soldaten, 3 compagnien bootsgesellen, elck van 70 coppen, ende 23 Japonders, ende nadat 3 dagen besich waren geweest om leger te slaen ende batteryen dicht onder 't fort van de Bandenesen te planten, soo sijn de Bandanesen daeruut gevlucht, voort uut haer andre fort gedreven ende overhoop in seeckre prauwen van 't lant gevlucht ende op Puloron geweecken, achterlatende voor soo veele by d'onsen gevonden sijn 16 dooden. Van d'onsen sijn der soo voor als naer 7 doot gebleven.

Puloway door de genade Godes aldus overwonnen sijnde, is by d'onsen geresolveert het eylandt te besetten ende hebben daerop geleyt 154 witte coppen, bestaende in 2 compagnien, daerover Adriaen van der Dussen als luytenant-gouverneur van Banda ende cappiteyn van Puloway commandeert, alsoo hem in dese tocht, gelijck mede verleden jaer, hoewel het doen niet wel en geluckte, seer wel gedragen heeft.

Voorder sijn mede op Puloway geleyt, om 't lant te peupleren ende de vruchten te winnen, 446 sielen door den gouverneur Reael van Siau gelicht, 100 sielen vrye lieden van Solor, 30 Mardicquers ende 64 gevangenen, soo Spangiaerden als Gouseratten, wesende in alles 794 sielen. Dit is een seer schoon eylandt, maer het facheert ende incommodeert de lieden seere, datter op 't lant geen versch waeter en is; daeromme sal goet wesen, dat U. E., gelijck den luytenant gouverneur adviseert, goede pertye steen ende tras met eenige metselaers herwarts sende omme cisternen te maken; can 't geschieden, gelieve de heeren 't selvige niet naer te laten, maer groote pertye senden, want sulcx per avonture tot volgende desseyn noch noodiger wesen sal.

D'andre Bandinesen de veroveringe van Puloway verstaen hebbende, versochten datelijck vreede, ende is haer deselve geaccordeert, als per nevensgaende contract blijct. Den prijs van de nooten ende foelie is hooch, te weeten 100 realen; oock is hun soo een irreligieus artyckel als voor desen de Ternatanen geaccordeert, welck de heeren ordonnerende sijn op 't gevoechelijckste geheel te annulleeren, off ten deele te acomodeeren, 't welck alsoo vervorderen sullen.

Den commandeur Lam heeft hem met het maecken deser vreede wat verhaest, op hoope dat dit jaer noch een scheepsladinge tot soulagement van d'extreme lasten becomen souden, maer 't en is soo wel niet geluckt, want het schip *Hoorn* en heeft vandaer niet meer gebracht dan 427 sockels foelie, wesende omtrent 8600 catti banda, ende 39.400 catti banda ongegarbuleerde nooten.

Dese vreede en heeft na het vertreck van de commandeur Lam met de vloote niet lange geduert, want alsoo die van Puloway per contract acces op 't lant geaccordeert was, hebben sy de meeste Ciauwers aen haer getrocken

ende van Puloway op Puloron gevoert 246 sielen, soo mannen, vrouwen als kinderen. Hierentegen zijn door d' onsen in 't fort Nassouw omtrent 90 sielen van Lontor aengehouden omme voorsz. Siauwers daertegen te lossen. Maer die van Bauda en hebben daerinne niet willen verdragen, doch die van Lontor soecken ende veynsen evenwel met d' onsen vreede te willen houden, omme haere prauwen ende eenich secoers van vivres van Chey ende Aru te becomen, vermits geheel Banda onversien van vivres is, alsoo dit jaar aldaer niet dan 2 joncken geweest sijn; doch is haer door d' onsen den oorloch opgeseyt ende wordt daervan een seer goede uutcompste verhoopt.

Daer is gedissegneert een fort in calck en steen op Puloway te maecken. Het schip *Oudt Zeelandt* is daer gesleeten ende is het geschut, amonitie ende andersints van 't selvege te lande geleyt. Op Ortattan was wederomme een logie om te handelen gemaeckt, welck my een seer groot abuys dunckt te sijn. Nu Banda overheert is, sal men haer nog sooveel te goede comen, dat men by haer, opdat wederomme moorderye mogen aenrechten, gaet handelen. Voorwaer, 't is mijns bedunckens luttel genoch dat men haer aen 't casteel te comen gewenne.

U. E. zy veradverteert, dat d' Engelsen dit jaer weynich, ja per avonture geen foelie noch nooten altoos sullen overbrengen, noch en sal by ons toecomende jaer mede geen overvloet becomen worden, want van 't eylant Nera in 4 a 5 jaren (vermits de boomen verleden jaer door den brant van de berch vernielt wierden) geen vruchten gepluckt sullen worden, ende sal van Puloway mede al veel verlooren gaen.

Ick hoope dat d' Engelsen met dese victorie geheel uut Banda sullen wesen geslooten, soodat de vruchten voor U. E. alsnu door Godes genade met cleen cappitael sullen becomen, want als men de Bandinesen den toevoer van rijs ende andre vivres onthoude, dat met de fregatten lichtelijck gedaen can worden, soo en isser voor haer geen ander uutcomst, dan dat voor haere vruchten uut onse handen moeten comen eeten. Om een cleen gelt, segge ick, sullen de nooten ende foelie becomen, vermits sylieden haere rijcke waeren jaerlicx aen cleden, rijs ende diergelijcke verteerende sijn ende geen gelt op en leggen, gelijck den pangoran van Bantam eenige jaren gedaen heeft.

Derhalven, alsoo de 2 fregatten in Banda temet oudt worden, sal het seer goet wesen, dat U. E. op voorraet wederomme eenige andre met alle nootlijckheden sende, te weten, de plancken, inhouten ende alle nootlijckheden; maer dienen wat anders dan de voorgaende gemaect te worden, gelijck de heeren per overgaende schippers connen vernemen. Soo haest het smal schip, dat nu tot Jaccatra onderhanden is, volmaect sal wesen, sullen aldaer een galleye doen beginnen. Voorgemelde twee fregatten, na ick versta, sijn in Banda dienstiger ende worden daer meer ontsien dan alle U. E. scheepen ende forten.

4. Amboina. In Anboyna is den staet seer getroubleert. De dorpen onder U. E. subjectie staende, sijn tegen 't casteel gerebelleert, ende dat ter cause (soo sy seggen) vermits hun tegen belofte ende reden meer werck opgelegt wort dan schuldich te doen ende redelijck is. Maer men presumeert, dat cappiteyn Hitto daervan oorsaecke is, want hy lange getracht ende gearbeyt heeft U. E. onderdanen van ons aen hem te trecken. Godt geve datter tans off morgen geen generalen oorloch en volge, want te beduchten is, het vier van verre gestoockt wort. In de Mollucques was verleden jaer geseyt, dat de Ternatanen met d'onsen eenige ambassaten na Amboyna souden senden omme alle different vrientlijcken neder te leggen, maer het is na mijn opinie gegaen, want niettegenstaende alle dilligentie by den heer generael Reael gedaen, soo en is daerop niet gevolcht; achte oock, datter aen haer reyse niet veele belangt, want waer sy gaen oft blyven, soo en sullen ons dese Mooren geen deucht doen, tensy dat de noot hun daer toe dringe. Die van Combello en sijn, als belooft hadden, in haer stadt niet gekeert, maer hun armelijck aen strant ontrent, Lucidi onthoudende. Op Hitto heeft de gouverneur Block Martsen een bolwerck gemaect ende dat, na veele seggen, met weynich reden off fondament. Niettegenstaende de geheele vloote met de victorie over Banda wederomme in Anboyna gekeert zy, ende den admirael Verhagen met d'andre vloote van Mallacca aldaer oock wel geariveert was, soo en hebben nochtans geen different connen modereren, maer is alles in staet gelaten ende sijn vandaer na de Molluccos vertrocken.

Alsoo het gewas verleden jaer in Anboyna seer cleen geweest is, soo en hebben vandaer ende de Molucques niet meer dan ontrent 150 bhaer nagelen te verwachten. Dit jaer sal 't een groot gewas wesen ende is de aperentie seer groot ende schoon. Daerentegen en hebben d' onsen in Anboina geen gelt, ende is den gouverneur 70 off 80.000 realen eyschende. Soo de nieuwe schepen lange tardeeren wil 't weder een beroyde vleet worden, alsoo de contanten jongst ontfangen niet mogen strecken; doch vertrouwe dat ons Godt sijn hulpe ende genade geven sal.

Vooren hebben geseyt hoe de 4 Engelse scheepen van Banda sijn geweesen. Sy sijn van daer na Anboyna geseylt ende hebbent ontrent Lua geset. Het schip den *Rooden Leeuw* is haer van Banda met d' heer Doensen nagesonden, ende sijn de schepen *Amsterdam*, den *Engel* ende *Neptuyne* haer mede bygevoecht. Alhier is de gegeven ordre soo precis niet naergecomen als den commandeur Lam in Banda wel gedaen heeft, want alsoo d' Engelsen versochten d' Anboynesen te mogen spreecken, is hun sulcx vergunt, hoewel 't zelvige nochtans expresselijck verboden was ende ons seer nadeelich is.
5. Molukken. Doch alssoo Kamela Sabadin hun den handel ontseyde, sijn sy vandaer vertrocken ende na de Mollucques geseylt, sonder eenen nagel, gelijck van Banda

noten noch foelie becomen te hebben; maer in de Molucques, Godt beter 't, is het geheel slecht gegaen, want by de heeren aldaer geheelijck gereprobeert ende verworpen is de resolutie door door d' E. heer generael Reynst zaliger ende den raet van Indien alhier tegen d' Engelsen genomen. U. E. ordre in dato 30 April 1615 op dit stuck gegeven, is haer oock niet genoch geweest, want, de gemelde 4 Engelse scheepen van Anboyna in de Molucques ariveerende, sijn door d' heer gouverneur Reael soo wel van onse forten geweert, dat, na ick versta, niet eenen nagel van de Ternatanen hebben becomen. Maer alsoo ditto scheepen onder het oude Portugiese fort van Tidor geloopen sijn ende haren admirael tegen d' heer gouverneur Reael rontuut verclaerde ende persisteerde, dat met rijs synen handel by de Spangiaerden wilde soecken; soo is 't, dat by d' heer gouverneur Reael den raet in deliberatie gegeven sijnde, wat haer hierop te doene stondt, geresolveert wierde, gelijck de heeren per nevensgaende copyen van resoluitie connen sien, dat het spel souden aensien ende hun abstineren eenige hostiliteyt tegen d' Engelsen te gebruycken, in voegen dat d° Engelsen na haren wil den handel met de Spangiaerden ende Tidoresen toegestaen is, zoodat d' Engelsen een goede partye nagelen hebben gecregen (doch en weete alsnoch niet hoe veele), ende de Spangiaerden daerentegen van d' Engelsen met vivres ende oock amonitie van oorloge versien sijn geworden, alsoo in voorgemelde scheepen alhier tot Bantam uut d' Engelse logie ten aensiene van alle de werelt veel cruyt en roers gescheept hadden, daermede haer alsdoen niet en schaemden te seggen de Bandinesen seconderen souden. Ick bidde U. E., considereert den Indischen handel, geeft goede ordre ende versiet daerinne eer het te laet wort. Hier soecken d' Engelsen (uut vreese van neffens ons door de Spaensche Armade overvallen te worden), van ons assistentie ende onder onse vleugelen te schuylen ende daer gaen sy de Spangiaerden assisteren; d' eene tijt seggen zy ons tegen de Spangiaerden te willen helpen, den andren tijt sijn hun alhier tegen ons in de wapenen stellende, ende metterdaet blijct hier, dat voorhebben met haere scheepen te vluchten.

6. Coen en Reael. Het discoers welcke d' E. heer generael op 't stuck van d' Engelsen tegen U. E. is doende, bedroeft my vooral seere. 't Is waere, dat de heeren soo wel specialen last hadden connen geven wat men doen soude, soo d' Engelsen onse vyanden assisteerden ende met haer handelden, als gedaen hebben ingevalle onse vrienden gewelt aendeden, ofte soo trachteden met wapenen plaetse te grypen, maer evengelijck de natuere leert gewelt met gewelt te resisteeren ende de heeren ordre geven onse vrienden met wapenen tegen d' Engelsen te diffenderen, alsoo, dunckt my, brengt de ordre van de heeren ende leert de nature genochsaem mede, wat wy behooren te doen als imant onse vyanden assisteert; want ick achte, dattet weynich verschil is off imant

ons ofte onse vrienden vyantlijck aentast, off onse vyanden assisteert; item, off imant eenen metten swaerde doodet, off onthout de middelen welcke de nature tot onderhout des levens vereyscht.

Mij en is niet onbekent geweest, wat duydelijcke verclaringe in U. E. gemelde missive van 30 April 1615 gebrack, maer considererende dat de heeren somtijts op allen gevalle geen speciale ordre connen geven, noch oock. dat het altijt niet en voecht noch betaemt; item wat peryckel d'Indische staet door d'Engelse soo lange geleden heeft, soo is 't, dat (my verlatende op d'ordre door d'hoochmogende heeren Staten, zijnne princelycke Exellentie, als U. E. in generaele termine gegeven, gelijck mede op 't gene de natuere selffs desen aengaende leert, als oock op d'exempelen dienaengaende gesien ende gehoort) ick niet alleene vervordert hebbe, dat op dit stuck soo treffelijcke resolutie by d'E. heer generael Reynst saliger ende den raet van India alhier genomen zy, maer hebbe na sijn E. overlydinge, voor soo veele mijnne autoriteyt ende commissie vermocht, aen d'heer commandeur Lam ende alle de schepen na Amboina ende Banda gaende gerecommandeert ende ordre gegeven, dat ditto resolutie, des nodich sijnde, sonder respect executeeren souden, waerdoor d'Engelsen, Godloff, sonder faytelijckheyt van dese plaetsen geweert sijn.

Isser nu iets aen misdaen (gelijck niet en dencke), soo bidde U. E. ons in haren schut te nemen, beter te onderrechten ende goede ordre te geven, want ick mits desen voorder verclare (nonobstant d'eene Engelsman zeyt, dat se mijn effigie aen de hoochste galge van Engelant sullen hangen; den andren, dat mijn hert met sout willen opeeten, ende diergelijcke meer, gelijck mede dat d'E. heer generael verclaert (niet dat ick my tegen sijn E. persoone wil stellen, maer alle onreden geerne soud helpen weeren ende den staet van de Compagnie sustenteeren), dat niet en sal connen resolveren soo lichtelijck harde procedueren tegen d'Engelsen te gebruycken, soo lange geen andre naerder ordre ende suffisante commissie siet) alsnoch by voorgaende meninge te persisteren, jae, mijn uutterste devoir ende beste doen om sulcx, des noot sijnde, te helpen executeeren. Hoope oock d'E. heer generael te voldoen, ende dat U. E. jonckste missiven sijn E. satisfactie sullen geven ende anders doen resolveeren, want anders des Compagnies saeken groot peryckel loopen souden. Derhalven dienen de heeren metten eersten speciale ordre ende suffisante commissie op de geeyschte poincten te geven, want d'Engelsen in aller manieren uut de Molucques, Anboyna ende Banda geweert moeten werden, ende wylieden nochtans metten andren niet en dienen overhoop te leggen.

7. Reael gouverneur generaal. Nadat alle de schepen by den andren in de Mollucques geariveert ware, is door den raet van Indien d'heer Laurens Reael bij pluraliteyt van stemmen voor gouverneur generael geeligeert, geauthoriseert ende aengenomen. Godt begenadige sijn E. met alsulcke gaven als tot uutvoeringe van soo groote

digniteyt ende last ten welstant van de vereenigde Nederlanden ende generale Compagnie van noode sy.

Ultimo Martio passato ariveerde aldaer door de Suytzee den commandeur Spilbergen, met de schepen de *Nieuwe Zon* ende *Maen*, den *Aeolus* ende *Morgensterre*, de *Jager*, met een verovert fregat. De vlooten van den commandeur Lam van Banda ende admirael Verhagen van Mallacca daerna mede ariverende, soo sijn daer 16 heerlijcke schepen by den andren geweest; nochtans, alsoo men, worter geseyt, alle de forten ende scheepen besett moet houden, weynich volck te lande brengen can ende de forten ten wedersyde niet licht om overwinnen syn, en heeft men tot geen exploict connen resolveren, ende is aldaer goetgevonden, alle de macht van scheepen na Manilla te senden. Omme eenmael de Spanhiaerden uutte Molucques te crygen ende daervan volcomen meester te worden, eyscht d' E. heer generael meerder macht van volck ende amonitie van oorloge, ende geen macht van schepen, opdat 3, 4 maenden leger te velde souden mogen houden; maer dewyle het U. E. om Molucco alleen niet te doen en is, maer om rijcke retoeren ende de possessie van de geheele Indische negotie, soo ben ick van geheel ander gevoelen ende segge, als voor desen, dat men de Mollucques, Amboyna ende Banda diffensivelijcken behoort te versien, voor soo vele tegen 't gewelt van den vyant, d'ondercruypinge van d' Engelsen ende d' Indiaense handelaers van noode zy, ende dat men met de resterende macht een rendevous dient te maecken ende den vyant sijn negotie behoort te beletten, soo in Manilla, de straet Mallacca ofte de custe van Mallabar, gelijck alsser met soo eenen macht als nu in Indien hebben, wel behoort gedaen te connen worden, sonder den vyant in Molluccos te verwachten ende soo heerlijcken macht infructeus to consumeren.

In de Molucques hebben de heeren wel verstaen, hoe don Juan de Silva met de Spaense vloot den 4 February passato uut Manilla was geloopen, maer gants geen seeckerheyt connen vernemen werwarts geseylt waren. De sorge is voor Mollucco (daer soo heerlijcke forten ende soo groote garnisoenen sijn hebbende) soo groot geweest, dat men op dese quartieren, daer de heeren soo veel aen gelegen is, daer men soo grooten cappitael is hebbende, van daer het voetsel ende de finantie comen moet ende daer alles bykans open leyt, weynich gedacht heeft, even gelijck off de Spangiaerden hier niet souden connen comen, niettegenstaende genochsaem van de gevangenen van Mallacca verstaen hadden, dat de Spaense vloote na Pulo Timao soude seylen.

Omme de periculeuse consequentie en heeft d' E. heer generael Reael niet connen resolveren de vreemdelingen met gewelt uut de Molucques te weeren, maer dewyle de handelinge van 't gelt door noot van daer geweert sy ende de Ternatanen gehouden sijn de nagelen aen ons alleen te venten, wert ver-

hoopt, dat se aldus gevoechlijck sullen werden geweert. Maer ick duchte dat nu in plaetse van gelt, de nagelen sullen vervoeren. D'antwoort op de groote dispence sal U. E. per nevensgaende copie vernemen.

Alsoo geen van de missiven alsnu met de schepen *Amsterdam* ende *Nieu Zeelandia* uut de Mollucques gecomen, van nagelen mentie sijn maeckende, noch van Amboyna tot nu toe mede geen bescheet sijn hebbende, en connen niet seecker seggen wat nagelen U. E. dit jaer te verwachten hebben. Den admirael Verhagen advyseert met Amboyna dat dit jaer soo in Amboyna als Moluccos ontrent 300 bhaeren nagelen becomen souden. 't Succes sal den tijt leeren. Men heeft overlange geroepen datter in de Molucques een groot gewas voorhanden was, maer alsoo de Ternatanen met meerder gemack van de soldaten het gelt conden becomen, hebben sy, nae 't schijnt, de nagelen laten varen.

8. Japan. Wat retoeren verleden jaer van Jappan op Pattana gecomen zy, is U. E. voor desen geadvyseert. Alsnu hebben in April passato per 'tschip *Enckhuysen* ende joncke de *Fortuyne* vandaer wederomme ontfangen *f* 36.000 in silver, een pertye cooper, iser, diverse vivres, hout ende andersints, bedragende, gelijck de heeren per nevensgaende facture connen sien, *f* 178.514 — 16 — 11. Het silver is ons seer wel te pas gecomen, want hebben de reaelen daermede verspaert en 'tselvige aen de Chinesen verhandelt. 'tCooper ende iser is redelijcke avantie gevende; het speck, vlees ende geroocten vis was te syner aencomste redelyck goet, gelijck het speck noch is, maer en can niet lange dueren. Den prijs is tamelijck; als U. E. ons jaerlicx wel versiet, waere onnodich vandaer iets te ontbieden. Wy sullen geerne hooren off U. E. gelieve dat men daermede continueere, off 'tselvige naerlate. In plaetse van eenige goede plancken is oock diergelijcke houtwerck ende andre beuselingen gecomen, welcke wel hadden achter mogen blyven. Vandaer hebben oock goede partye muscus becomen, welcke U. E. met de volgende scheepen sal geworden, gelijck mede eenige geconfyten gember, die seer goet is, maer vermits seer diere compt te staen, hebben geordonneert dat tot sulcken pryse geen meer werde gecocht, totdat de bevallinge van U. E. vernemen. Ick hadde gemeent dat het schip *Enckhuysen* soo lange tardeerde, vermits geordonneert hadden dat trachten souden de caracque van Maccau op Nangesacque varende te attrapeeren, ofte dat naer silver waren verwachtende. Maer 't werck en heeft soo grooten voortganck niet willen nemen, welck mettertijt beteren sal.

Voorwaer U. E. heeft wel redenen omme misnoegen over den Japannen handel te hebben, doch voor ende aleer volcomelijck bevinden wat daervan zy, dunckt my onder corectie niet geraden dat comptoir te lichten. Het cappitael van 't meeste cargasoen welck derwarts gesonden was, is wedergecomen, doch vermits alsnoch geen boecken van Specx en hebben ontfangen, en con-

nen niet weten wat proffijt off schade in de negotie gedaen sy. Ick bespeure wel, dat den handel aldaer niet veele sal hebben te bedieden, totdat selffs van ons een rendevoes begrepen sy daer de Chinesen vryelijck met ons mogen negotieren, ende alsoo met tollen niet beswaert worden, ofte totdat selffs den handel in China becomen. Maer U. E., soo ick immer hoope, en sijn op geen van dese twee wanhoopende, want alhier volcomentlijcken vertrouwen (niettegenstaende het wat lange vertreckt) dat de heeren den handel in China ende oock een heerlijcke plaetse tot een rendevoes becomen sullen.

Het schip den *Swarten Leeuw* hebben na Pattana gesonden, omme vandaer het Siamse cargasoen in Jappon te brengen. Het schip de *Galliasse* is daernaer, volgens onse ordre, mede van Jambi na Pattana geseylt, omme metten anderen een inprese te doen op de Portugiese caracquen, van Maccau op Nangesacque varende, ende hopen dat het nu beter dan verleden jaer sal worden behartiecht.

Het jacht *Jaccatra* heeft onder 'tlandt van Japan een seer groote, schone Portugiese joncke met 2600 picol ebbenhoudt verovert, wesende soo de joncke als houdt by den raet aldaer getaxeert *f* 15.313 — 3 — 12, ende hoewel de Portugiesen pretendeerden sulcx op 's conincx stromen, dicht onder 't lant geschiet te sijn ende daerover oock clachtich sijn geweest, is alles diesniettegenstaende door den keyser van Japan voor wel genomen ende goeden buyt gewesen. De jonck is door Specx met een cargasoen na Siam gesonden. Van het ebbenhout sijn herwarts gebracht, soo door 'tschip *Enckhuysen*, een Engels schip, als joncke de *Fortuyne*, 1446 picol. De reste, welck noch in Japon was leggende, hebben vandaer ontboden, omme U. E. 't selvige voor ballast in de scheepen metten eersten over te senden, alsoo verstaen, het hout seer goet ende beter dan 't houdt van Mauritius is.

Voorder hebben dit jaer na Pattana geordonneert, dat niet na Japan, maer herwarts aen souden senden alle het cargasoen welck voor 't patria dienstich voorhanden is. De cooplieden Hendrick Jansz. ende Nieroode werden opnieuws aengenomen, op hoope dat in Pattana ende Sangora een avantagieuse negotie souden doen, maer daer en is, Godt beter 't, sedert dien tijt weynich ommegegaen. Wil 't niet beteren, soude de Compagnie de last deser comptoiren met voordeel wel connen derven. Wat best gedaen sy, sal den tijt leeren. Het schip de *Galliasse*, daervan de heeren advys vereyschen, is, soo wy hebben verstaen, uuttermaten seer beseylt ende seer gemack in zee geweest, soodat het consequentelijcken dienstiger dan andere in 't lant wesen sal. Op de voyage is daeraen achter de mast een boevenett gemaect ende voor een rooster, waermede vrywat van haer zeylagie hebben verlooren.

In Martius passato is hier door de Chinesen alle de resterende peper opgecocht tegen 2½ ende oock 3 realen de sack, soodat ten aencompste van 't schip de *Bergerboot* geen peper altoos te becomen was, ende alsoo de nieuwe peper

niet eer dan in Augustto ende September gepluct wort, sonden wy ditto schip na Jambi omme aldaer met peper geladen te worden, ende zijn wy ditto schip volgens d' advysen van Jambi dagelicx verwachtende. Soo haest compareert, sullen 't selvige, volgens U. E. ordre, met sijnnen last overzenden.

9. Jambi. Van Jamby hebben wy per expressen (die over ende weder met advysen sijn gesonden, opdat van den vyandt niet onverziens overvallen souden worden) diverse missiven ontfangen, doch hoewel Sury breet is schryvende, soo en can nochtans van de saecke niet seeckers geoordeelt worden.

Dewyle de Manecabers noch niet affgecomen waren, claecht Sury seere, datter geen peper in Jambi te becomen was, ende advyseert daer beneffens, hoe de 3 Chinese joncken, welck aldaer van China om peper gecomen waren, ontrent 10.000 saecken souden vervoeren, gelijck mede dat de Portugiesen continueelijcken met fregatten ende cleen vaertuych veel peper op Mallacca voerden, welck tegen cleeden, die gelijck als wechwerpen ende minder vercoopen dan incoops costen, verhandelende sijn. Desen handel hebben de de Portugiesen aldus van den beginne aff tot nu toe met cleen vaertuych op Jamby gedreven. Maer dewyle wy ende d' Engelsen aldaer alsnu sijn gecomen, wierde geseyt dat den schoonsoon van den gouverneur van Mallacca mede op wech was omme aldaer oock residentie te versoecken. Den ouden coninck is haer seer toegedaen, maer den jongen coninck vertoont hem dies te meer 't onswaerts genegen te sijn, ende alsoo van d' onsen aen den mont van de riviere een Portugiese fregat verovert is, welck geseyt wort binnen de riviere geschiet te sijn, heeft Sury daerover groote molestie geleden ende is na langen dispuut ende Indiaense playdoye door den onderconinck gecondemneert de helft van 't veroverde weder te restitueren. De veroverde goederen sijn getaxeert geweest op *f* 5438 — 17 ende sijn daerentegen bedragende de gerestitueerde goederen *f* 1823 — 7 — 8. Den nieuwen peper, welck over Jambi comt, wort by de Manecabers mede in Augusto gepluckt ende wort voor seecker gehouden, dat de Manecabers daerna met groote quantiteyt peper affcomen sullen, alsoo, na geseyt wort, den oorlooch onder haer geslist is. Ick en derff alsnoch van dese plaetse niet veel seggen, maer is seecker, soo wel onderecht ben, dat meest alle den peper welck tot nu toe in Mallacca, Jhoor, Pattane ende Grissy geweest is, van Jambi gecomen zy, gelyck mede dat de Chinesen daerenboven mede noch goede quantiteyt na China hebben gevoert.

10. Malakka. Den coninck van Jhoor voor d' Atchijnder op Bintam gevlucht sijnde, heeft hem daer soo tegen d' Atchijnders als Portugiesen gefortificeert met des vyants geschut, door den admirael Verhagen aen zijnne magisteyt vereert, vermits gedreycht wierde, alsoff die van Mallacca 't selvige met gewelt wilden halen, byaldien ditto geschut op haren eysch niet wedergaff. 't Is waer,

dat het beter sy eenige noodlose forten op te breecken dan meer nieuwe, onnutte te bouwen, maer dat U. E. vreempt voorquam te hooren, gedissegneert wierde een fort ontrent Jhoor te maecken, achte ick door haesticheyt geseyt te sijn, alsoo voor desen hebbe verstaen, de heeren geen plaetse tot een hooftplaetse off generael rendevoes beter dan die quartieren aenstont, ende is oock seer considerabel, off met d' occuperinge van de Straet Mallacca den vyant niet meer affbreuck ende de Compagnie oock geen grooter dienst gedaen can worden dan elders in geheel Indien. 't Is kennelijck, dat met soo heerlijcken macht dus lange in de Mollucques te houden, niet met allen verrieht zy; item, dat door een cleene vloote, die niet dan gaende ende keerende derwarts geweest is, des vyants voornemen verhindert zy; waere onse vloote in de straet Mallacca gehouden, men soude de Spangiaerden van de Portugiesen commen separeren; den handel op Maccau waere haer belett. Als de Javanen van Mallacca geweert wierden, en souden U. E. cleden niet alleene over geheel Indien beter getrocken, maer Mallacca soo benaut worden, alsoo haer selffs niet voeden connen, dat men dese stadt soude connen vermesteren, want inprenabel en is sy niet. Oock schijnt het aen d' instructie door den vice-roy van Goa gegeven den cappiteyn van 't gallioen, welck tot convoy met het silverschip (soo sy 't noemen) na Maccau gevoert is (welck U. E. hebben overgesonden), dat voor een belegeringe gevreest wierde. Alsnoch en is eyntlijcken niet gedetermineert geweest, dat men ontrent Jhoor een fort soude maken, off hierontrent iets by der handt neenen. Maer voorwaer, daer moet eerlange een off ander by der handt genomen worden, soo men voorder geraecken ende des Compagnies saecken verseeckeren wilt. In 't volgende verhael, touscherende eenen generaelen rendevoes, sullen Mallacca naerder aenroeren.

11. Atjeh. Vermits in Atchijn gants geen negotie ende niet dan oncosten wierden gedaen, alsoo de Gouseratten door des conincx quae tractement achterblyvende sijn, gelijck mede dat d' onsen door den coninck, om secoers van schepen te becomen, groote molestie leden, is geresolveert 't comptoir vandaer te lichten, hoopende een dooden vrientschap alsoo niet dan te beter te onderhouden, ende sijn de cooplieden ontrent primo April door d' heer Hans de Hase (die daer met de schepen *Der Goes* ende den *Aeolus* geweest is), gelicht, ende dat nadat des conicx volck met hun goet aen lant hadden gesett, sonder ditto coninck aengesproocken ofte iets te kennen gegeven te hebben, waerdeur ditto Magisteyt seer verwondert was; daer bleven drie bootsgesellen staan, waervan den generael Killingh met des conincx consent een hier gebracht heeft.

Hoe d' Engelsen door missive van den coninck van Atchijn, in Priaman ende Ticco handelende sijn ende d' onzen sulcx verleden jaar gerefuseert wierde, hebbe voor desen geadvyseert. Alsnu verstaen wy, den coninck haer-

lieden den handel weder opnieuw voor 2 jaren in Ticco geaccordeert heeft ende dat ingaende in Augusto passato. In Atchijn hebbend' Engelsen een logie geplandt. Sy hebben verleden jaer het schip den *Hector* vol peper van Ticco gecregen, wesende ontrent 12.000 sack, welcke tegenwoordich op d' eylanden van Jaccatra is leggende, alsoo ditto schip in 't overhalen aldaer omgevallen en gesoncken is, ende alsoo verstaen hebbe alsnu in die quartieren mede goede quantiteyt peper te becomen is, soo hebbe het schip *Enckhuysen* met een cargasoen cleden ende contant in Juny passato derwarts gesonden, met ordre, soo in Ticco off Priaman niet terecht conde comen, dat na Atchijn souden seylen omme de handelinge van den coninck te versoecken, ende hebben hun instructie gegeven, daernaar haer sullen reguleeren. waarvan de heeren de particularisatie per copye onder 't vervolch van de nevensgaende missiven van hier geschreven connen sien. Godt geve dat de last van peper mogen becomen. 't Is voorwaer een groote onachtsaemheyt, dat desen handel nagelaten en de d' Engelsen alleen vergunt zy, en voor my ock groot verdriet dat derwarts niet een hebbe mogen senden, gelijck op mijn eerste aencompst alhier geerne gedaen hadde.

12. Suratte. Pieter Gillessen van Ravensteyn, welcke van de Custe na Suratta overlant gesonden was, is aldaer wel geariveert, ende van de restanten door David van Deynsen zaliger naergelaten, heeft hem den sabandaer van Suratte overgelevert 30 packen indigo ende eenige andere cleenicheeden, bedragende na taxatie *f* 3084. De restanten by ditto Deynsen nagelaten, voor soo veele ditto Ravensteyn heeft connen vernemen, beloopen *f* 23.742 — 1, waervan de reste berustende is in handen van eenen Chana Chana, veltoverste van den Mogul tot Barampour. Hy heeft tot Barampour aen ditto Chana Chana gesonden gehadt, maer geen bescheet connen becomen, ende soude selffs persoonlijck derwarts reysen. Den sabandaer ende coopluiden ter zee negotierende sagen geerne dat alles ten rechten wierde behandicht, maer dewyle in geheel Orienten geen gerechticheyt resideert, daer gewelt ende fraude sonder tydelijcke straff off vreese gebruyct can worden, is een groot avontuere off van voorgemelde veltoverste iets becomen sal worden. De reyse is door ditto Ravensteyn seer veylich door 't lant gedaen, gelijck de heeren per nevensgaende journael connen sien. De negotie van Suratte aengaende, worden by ditto daerbeneffens geannotteert, wat diesaengaende vernomen heeft.

Op het versoeck van ditto Ravensteyn heeft den Engelschen generael William Killing voorgenoemde 30 packen indigo, een pack monsters van cleden ende een kiste met oude roers ende pistolen in sijn schepen overgenomen, ende hebben wy 't selvige alhier in Mayo passato uut het schip den *Dragon* wel ontfangen, sonder dat d' Engelsen vracht begeerden. Specx heeft ons van Japon, als vooren is aengevoert, per een Engels schip 625 picol ebbenhout

gesonden, daer oock geen vracht van begeerden, welck beter naergelaten waere, want dit seer geringe geryven sijn, daerop wel groote pretentie maecken sullen, hoewel haer diergelijcke van Succadana ende Maccassar mede gedaen is.

Dewyle de Compagnie de Gouseratse cleden seer nodich sijn, ende de selvige niet min dan de cleden van de Custe connen derven, omme die te verhandelen op de Westcuste van Sumatra, in Jambi, de Mollucques, Anboyna ende Banda, soo is 't, dat de Gouseratse handel in Atchijn gedaen sijnde, in Suratte een comptoir dient gestabileert te worden, te meer aldaer veel speceryen met goede avance vercocht connen worden, ende alles by U. E. in Europa niet en can worden vertiert. Het schip *Nassauw* sijn dagelix vandaer met naerder bescheyt verwachtende, waernaer ons vorder reguleeren sullen.

13. Bantam. Alsnu sullen wy tot de plaetse comen, welck op Java frequenterende sijn, namelijck Bantam, Jaccatra, Cherebon ende Japara, daervan met redelijck goet fondament spreecken connen, voornemelijck van Bantam ende Jaccatra, alsoo in handelinge van gewichtige saeken den pols deser coningen seer wel getast hebbe. Wat spel metten anderen hebben gehadt ende hier al lyden moeten, soude te lanck om schrijven wesen, daeromme sullen de voorneemste supstantie anotteeren ende de rest op d' overcomende vrienden rapporteeren.

Hoe U. E. macht door die van Bantam seer wert ontsien, zylieden ons niet geerne van hier souden hebben, is U. E. voor desen geseyt, als oock hoe het scheen by haerlieden bespeurt wierde, haeren staet peryckel lydet ende deselvige met de Compagnie souden soecken te verseeckeren, gelijck mede dat het ten uutterste souden laten comen eer eenichsints van de groote tollen affstant souden doen, met U. E. in verbintenisse treden ende ons alhier beter conditie ende tractement geven. Dit alles conformeren wederomme waerachtich te sijn, ende besluyte daerover, dat men geen verminderinge van tollen, verseeekeringe, noch redelijcke conditie becomen sal, tenzy dat de heeren haerselven helpen, off, als vooren, dat die van Bantam daertoe genootsaect worden.

Soo hier tydinge quam alsdat de Spaense armade op wech was om herwarts te comen, gelijck mede dat den Mattaram hier comen wilde, scheen het (alsoo my doen ter tijt willens van Bantam apsenteerde) even gelijck off elders verseeckeringe sochten, dat haer ontdecken souden; maer weder tot Bantam comende, alsoo noch Spangiaerden noch Mattaran voorquamen, hebben sy haer geheelijcken geretireert ende soo stille gehouden, alsoff nieuwers van wisten, ende heeft den pangoran begost de mueren van Bantam te repareeren, daermede alsnoch besich sijn, maeckende na haer wyse diverse groote bolwercken, daer van meninge sijn schut te planten. 't Heeft de name sulcx

tegen de Spangiaerden geschiet, maer achte dat het voornementlijck onsenthalven gedaen wort.

Verminderingen van de groote tollen hebben wy van eersten aff versocht, ende sijn continueerlijck daeromme soliciterende. Hierentegen is van des pangorans zyde weeeromme veele gedaen omme nieuwen tol van sandelhout, oliphanstanden, iser ende alle andre waeren te becomen, maer doen wy sulcx met beleefthe yt niet langer conden excuseeren, hebben 't selvige platuut gerefuseert. Alsnu seggen sy, soo men affslach van de pepertol begeert, dat dan verdragen sullen moeten omme van alle andre waren tol te geven. Dit hebben wy oock geheelijck verworpen, ende voorgeslagen, dewyle den pangoran in alle manieren gelt ende groot gewin is soeckende ende niet geerne affslach soud geven, dat sy dan d'Engelsen uut den peperhandel excludeeren, soo sullen wy connen resolveren hem een grooten tol te laten houden ende oock den peper tot goeden pryse connen coopen, want als den peper alleen in handen hadden, soo souden deselvige in Europa in reputatie gehouden connen worden, daer nu ter contrarie de cladde daerinne is. Hierop is ons gevraecht, dewyle d'Engelsen haer sulcken exclusie grootelicx souden belgen, off desen coninck tegen d'Engelsen wel souden connen ende willen assisteren, ingevalle sylieden alsdan Bantam molest vielen ende de Chinese joncken aenhaelen wilden. Daerop ten exempel hebben gegeven 't gene in gelijcken caso, volgens contracten met den coninck van Ternaten ende die van Amboyna gemaect, tegen d'Engelsen is passeerende. Soo wy eenige grooten om assistentie off faveur tot affslach van den grooten tol aenspraecken, gelieten sy haer gelijck off noyt geweeten hadden dat van ons soo onredelijcken tol betaelt wierde, ende antwoorden niettemin, dat patienteren moeten tot dat het gouvernement in handen van den jongen coninck getransporteert zy, want daer niemant in 't lant is, seggen zy, die den pangoran gouverneur daervan soude durven aenspreecken.

Soodat ick als vooren andermael segge, dat niet goets becomen sullen, tenzy Bantam (soo wel als Ternaten, Anboynesen, Bandenesen ende alle andre Mooren) daertoe worden gedrongen. Den drang van de Spangiaerden sijn wy selffs van hier weerende, den drang van den Mattaram sal lancksaem bycomen ende conde ons selffs mede wel hinderlijck worden, ergo moeten sulcx selffs doen, ende dat hoe eerder hoe beter; als de heeren van Bantam niet den affslach van de pepertol off exclusie van d'Engelsen begeeren, achte ick, datter weynich swaricheyt zy om de saecke daertoe te brengen, want houde voor seecker, gelijck my rondtuut van eenige vrienden oock wel geseyt is, dat soo wy ons huys opbraecken ende simpelijcken van Bantam vertrocken sonder tot wapenen te comen off offentie te doen, even gelijck off Bantam geheel wilden verwerpen ende alhier geen peper meer wilden coopen, noch

negotie doen, dat, zegge ick, daermede tot ons voornemen souden komen, ja als ons met cleenen affslach van tol niet wilden laten genoegen ende hart drongen, d' Engelsen van de peper excludeeren sullen.

Dit stuck schijnt bykans d'alvorderlijckste voor de generaele Compagnie te wesen, omme met 't beste gemack tot goeden stant te geraecken ende de geheele Indissche negotie te incorporeren, want my dunckt onder correctie, dat de heeren alsdan de Mollucques, Anboyna ende Banda diffensivelijcken besettende, de Portugiesen, met eenige schepen op de custe van Malabar te houden, souden connen verhinderen peper over te voeren, ende dat men Mallacca bequamelijck soude connen vermeesteren ende aldaer de hooftplaetse ende generaele rendevoes stabileren, sonder in Indien meerdere vyanden te maecken.

Maer soo wy ons met affslach van tollen off exclusie van d' Engelsen niet wilden laten genoegen, maer hierontrent oock verseeckerde residentie begeeren, heeft de saecke ten aensiene van d' Engelsen wat meerder zwaricheyt in, want alsoo die van Bantam d'insuffisantie en d'onvermogentheyt van d' Engelsen genochsaem sien, soo en sullen sy hun met haer (als wy met affslach van tol off exclusie van d' Engelsen te genoegen waren) tegen ons niet binden; daer ter contrarie apparent is, wylieden offentie doende, dat dan (als niet verdragen conden) alle hun hulpe die voorhanden waere, gebruycken souden. In 't volgende discoers, touscherende eenen generaelen rendevoes, sullen Bantam andermael aenroeren.

Touscherende de negotie, dit jaer is hier weynich omgegaen, want gelijck voor desen hebben geseyt, wy en hebben verleden jaer geen Javaense cleden van de Custe gecregen, noch en hebben de Chinesen dit jaer oock niet veel syde off sydewaeren gebracht, ja bykans niet dan grove Javaense waeren, vermits verleden jaer veel goede waren onvercocht bleven, dewelcke alsnu met het Japons silver gecocht sijn, waervan U. E. met de volgende scheepen partye geworden sal. Ik zegge pertye, alsoo jaerlicx veel innewaerts tot cledinge der soldaten mogen senden, opdat één voor U. E. aldaer 1½ ende 2 verstrecken mogen.

14. Jacatra. Alsoo den coninck van Jaccatra ons de weete liet doen, dat hy onse 2 gevangene Maccassaren na Maccassar soude doen brengen, hebbe ick ordre gegeven gehadt aen den oppercoopman tot Jaccatra, dat hem soude houden, gelijck off sulcx door onsen last met gewelt beletten wilde; doch soo des conincx volck diesniettegenstaende voort wilden varen, dat hy hun dan soude laten geworden ende affstant doen, als hem tegen den coninck niet connende noch willende stellen. Den coninck, menende dat den oppercoopman Breeckvelt met gewelt soude onderstaen 't vervoeren van de Maccassaren te verhinderen, is van sijn voornemen off proeve affgestaen. Weynich dagen hierna is

't gebeurt, datter twee swarten, ende dat voorwaer seer schandelijck, van de Javanen dootgeslagen sijn, ende doen te desen tyde alhier ariveerden de schepen den *Swarten Leeuw*, *Bergerboot* ende *Galliasse*, gelijck mede 't schip *Enckhuysen* van Japan, ende alsoo genootsaect waren het geheele cargasoen aldaer te lossen, vermits door contrarie mousson de scheepen innewaerts niet conden seylen, hebben wy alle de soldaten, gelijck mede ontrent 45 Jappanders, mede tot Jaccatra aen landt geleyt, soo tot verseeckeringe van soo heerlijcken cargasoen off ons de Spaense armade per avonture overgecomen waere, als omme de scheepen te mogen gebruycken. Dit heeft tot Jaccatra ende Bantam een grooten roepende commotie veroorsaect ende was den coninck van Jaccatra daerover soo becommert, dat hy sijn vreese niet verbergen conde, want alsoo ick over de moort van de 2 swarten wat heftich justitie hadde versocht ende niet anders conde vorderen dan dat deselvege met realen 40 presenteerden te betaelen, meende voorsz. coninck dat daervan wraecke doen wilden. De saecken tot Jaccatra aldus staende, soo ben andermael derwarts gevaren omme ongeval te verhoeden ende alle diffidentie wech te nemen. Wy sijn met den andren by den coninck gegaen, ons beclagende over de quae geruchten welcke gestroyt wierden, aenseggende hoe ende waeromme de soldaten ende Japponders (welcke hier meer dan ons volck ontsien worden) aen lant hadden geleyt, ende soo zynne magisteyt eenich disgoust daeraen hadde, dat bereyt waren soo 't hem golieffde (doch 't en was onse meninge niet), alle het volck wederomme te lichten. Hiermede is alles weder geslist ende ditto coninck genoech gedaen, want sijnne magisteyt cort daerna, tegen advijs van sijnne orangkays, alleene met sijnne domestique suite ons diverse reysen binnen de logie wederomme is comen besoecken, zijnnen staet ende sijn zoone aen ons, gelijck aen den generael Bott heeft gedaen, ten hoogsten recommandeerende, etc.

Dewyle met die van Bantam niet te handelen en is, tensy dat het ut supra ten uuttersten comt ende dat het ten uutterste wachtende te laet soud wesen, soo hebbe den coninck van Jaccatra voorgeleyt, soo de Spaense armade comt, off ons wel toestaen sal eenige versterckinge tot diffentie te maecken, waerop niet veel bescheet hebben connen becomen. Wy sijn voorder in bespreck van een casteel te bouwen geraeckt, niet dat van den raet daertoe last hebben, off dat het oock onse meninge sy, maer omme desen coninck voorder te ondertasten ende die van Bantam daerdoor tot redelijcke handelinge te brengen. Het schijnt, na wy verstaen, dat den coninck geheelijck gesint is omme een casteel voor een redelijck stuck gelts te vergunnen, doch alsoo hy in dit stuck eenige ontsiet, wort de volcomen uutspraeck vertrocken. Off het geraden zy hierna iet te doen off niet, sullen wy voor dees tijt niet disputeren, alleene seggen, dat het de Compagnie niet dienen soude d'oncosten daervan te dra-

gen ende dat d' Engelsen tot verseeckeringe haerder Indische negotie daeronder souden schuylen.

15. Cheribon. Den coninck van Tcheribon (een plaetse tusschen Jaccatra ende Japara gelegen) soliciteert mede seere dat daer volck te resideeren souden senden. Het is een plaetse daer mede te becomen is goede quantiteyt rijs, doch olie, boontjens, ayuyn, loock ende diergelycke meer dan tot Japara, waervan die van Mallacca goet gerieff zijn treckende.

16. Japara. In Japara sijn eenige houten ende rieden huysen tot versamelinge van de provisien gemaeckt. Daer is goede pertye steen ende calck vergadert, maer geen gebouw begost; weete oock niet wat voortganck sulcx nemen zal. D' heer Doensen heeft verleden jaer over de 500 lasten rijs van hier in 5 maenden gescheept.

By d' heer admiraal Verhagen ende den raet sijn aen den Mattaram vereert twee halve certouwen. 't Sedert hebben haer niet geschaemt twee andere met seeckre diamanten ende gout voor den Mattaram te coop te eyschen, doende daerby allegatie, hoe aldaer geen tollen betalen ende tot Bantam soo exsessive lasten goet willich voldoen. De heeren stellen in bedenckinge voor, off dese plaetse tot een rendevoes niet bequaem soude wesen, waerop ten antwoorde seggen, dat alsoo de quartieren van Japara abondant van rijs ende alle lijfftochten sijn, hier eertijts den stapel van de negotie plach te wesen, gelijck men oock in de Portugiese historie siet, dat doen ter tijt geen ander coninck noch plaetse dan Japara voornemelijck vermaert waere, ende alle andre plaetsen van Java tot sijnne devotie stonden. Meest alle de Jambisse peper can hier getrocken worden, gelijck de Javaense joncken oock goede quantiteyt jaerlicx brengende sijn, maer den Bantamsen peper en soude niet volgen, 't en waere dat de Chinesen, Engelsen ende andere Europische natie verhindert wierde tot Bantam peper te coopen. Het fort can wel gemaect worden dat men 't t' allen tyde te water in cas van oorloge soude connen seconderen, doch twijffele, niettegenstaende de presentatie door den Mattaran gedaen, off ons toegestaen soud worden een fort te bouwen, ende souden de moussons in dese plaetse ons seer hinderlijck wesen.

17. Timor. Verleden jaer hebben geseyt hoe wy het schip de *Sterre* na Solor hadden gesonden, met ordre aen d' onsen, dat trachten souden den coninck van Amanaban op Timor te attrapeeren ende hem doen vergoeden 't gene 's jaers te voren van de last van de *Hasewint* ingehouden ende vorder misdaen hadde. Den oppercoopman Raemburch heeft sulcx soo wel geexecuteert, dat hy den coninck sonder eenige hinder in 't schip gevangen gecregen hebbende, het geheele schip vol sandelhout becomen heeft ende daerna wederom vrientlijck van den andren sijn gescheyden, hebbende ten wedersyde den andren reciprocelijck gepardonneert ende gecontracteert, 't geene de heeren per nevens-

gaende contract comen sien. Ditto *Sterre* is hier, Godtloff, met voorsz. sandelhout, wesende ontrent 1200 picol, wel geariveert ende sal ons 't selvige ter comste van de Chinese joncken omtrent *f* 25.000 verstrecken. Ditto schip hadden op d' uutreyse mede aen Bali, omme de gevangenen te lossen, gesonden, maer door een misverstant ende soo het schijnt, faulte van d'onsen, hebben sy niet uutgerecht, maer wederomme twee mannen achtergelaten, daeronder een ondercoopman, Jacop van Slooten, waertegen den stierman van de *Hasewint*, die mede gevangen was, scheep gevlucht is. 't Schip de *Neptuines* is van Amboyna, volgens onze ordre, mede aen de binnencant off Noortcuste van Timor, omme te handelen, geweest, maer en hebben niet uutgerecht, maer soo aen lant voeren een pertye Portugiesen gerescontreert, waertegens met disavantagie ontrent 2 uyren scharmutserende, de voorneemste officieren van 't schip gequest sijn geworden. Den handel op Timor sullen wy met Godes hulpe continueeren, welck sonder 't fort Solor wel geschieden can. Die onse vrienden op Solor waren, hebben haren wijck in 't geberchte genomen, continueerende de goede affectie noch, ende wierden door de Portugiesen ende Portugiese Christenen tot vrientschap sterck aangesocht.

18. Varia. Dus veele van d' Indische quartieren geseyt hebbende, sullen nu voorder tot verantwoordinge der poincten comen, welcke van U. E. voorgemelde missiven, met de jonckste schepen ende 't jacht 't *Hart* ontfangen, ongeroert ende niet voldaen sijn.

Wy houden het veele ververschen ende aendoen van verscheyde vervarschplaetsen seer schadelijck, daeromme sal seer wel geraden sijn, dat de heeren daerop strictelijcke ordre stellen, gelijck mede, als voor desen hebbe geseyt, wat coers de schepen seylen sullen omme op 't spoedichste tot Bantam te comen, alsoo de Compagnie door onervarenheyt van d' eene ende verkeerde capritieusheyt van den anderen seer groote schade lydende sijn. Het *Hart* heeft in 5 maenden 8 dagen Bantam beseylt, andre in 7, 8, 9 maenden, ende sijn nu 3 jaren achter den andren diverse schepen 17, 18 maenden op haer uutreyse geweest, hetwelcke nochtans, segge ick, by geen toevallich geluck off ongeluck, noch fortuyne del mare toegecomen is.

Wy achten met U. E. gants niet geraden de Chinesen eenich gelt op voorcoop van rouwe syde te geven; 't en soud oock noyt van ons gedaen sijn geweest, soo den noot ons daertoe niet hadde gedrongen. De meeste rouwe zyde hebben dit jaar a 180 realen 't picol sonder banden gecocht. Men soude se wel wat leger hebben connen brengen, maer vermits de pertye cleen is, den Chinesen handel door gebreck van gelt bykans te niet was, hebben sulcx voor dees tijt naergelaten, want anders lancsaem bycomen sal eer de Chinesen herwarts 4 a 600 picol brengen, gelijck de heeren eyschende sijn. De vloote welck d' E. heer generael advyseert uut de Mollucques na Manilla soude

gaen, sal per avonture desen dienst wel doen, dat de Chinesen herwarts met goede quantiteyt Chinese waren comen, want van onraet in Manilla al hoorende, soo en sullen se derwarts niet gaen.

Wy en sullen niet naerlaten continueerlijck aen alle de comptoiren U. E. ordre over te schryven, gelijck tot noch toe gedaen hebben, als de heeren per overgesonden ende nevensgaende copien van onse missiven connen vernemen. Wat tot verhinderinge van alle negotianten uut de Mollucques, Anboyna ende Banda gedaen zy, hebben voren verhaelt ende sullen niet naerlaten alsoo te continueeren.

Uut de schepen den *Swarten Leeuw*, *Bergerboot* ende *Galliasse* hebben wy ontfangen 136.000 realen, ende de generaele Compagnie daervooren gecreditteert, gelijck mede volgens cognossementen de oliphantstanden, vivres ende andersints door U. E. daerinne gescheept, hetwelcke voorwaer een heerlijcke provisie is, daermede de forten ende schepen redelijcken sullen werden versien, biddende dat U. E. van tijt tot tijt alsoo gelieve te continueeren. Loot ende trossen tot loopent want van jachten is, na het schijnt, noch vergeeten. De oliphantstanden hebben wy alle aen de Chinesen verhandelt, ende dat meest tegen porceleynen, te weeten, vlackgoet, de tanden gereeckent a 55 ende 60 realen 't picol, ende de porceleynen cent per cent min dan voor desen gecocht sijn. Nochtans en dienen vooreerst, als geseyt hebbe, geen tanden meer, off seer weynich gesonden, alsoo het een waere is, welck in China by menichte niet versleeten can worden ende d' Engelsen noch pertye sijn hebbende, welcke hier wel 2 jaren hebben gehadt ende vooreerst niet quytraecken sullen. De heeren advyseeren, dat van voorgemelde cargasoen facture waren sendende, maer hebbe die onder haer missiven niet gevonden, maer naderhant verstaen, dat in de doose van 't schip den *Swarten Leeuw* was berustende, daerop by den coopman Marten van der Stringen niet gedocht is geweest, doen hem daerna vraechde. Derhalven gelieve de heeren te excuseeren, dat de taxatie met haere facture niet accordeert.

19. Rendez-vous. Touscherende 't verkiesen ende verseeckren van eenen generaelen rendevoes, welcke de heeren naest de verseeckeringe van Anboyna ende Banda hoochelijck sijn recommanderende, dit is voorwaer een seer important stuck, welck soo haest by der handt dient genomen te worden, als de Mollucques, Anboyna ende Banda, gelijck de heeren seggen, verseeckert sullen wesen ende als men goede pertye peper in voorraet affgescheept sal hebben, soo de plaetse ontrent dese quartieren wort begreepen.

Maer dewyle alle wercken teffens niet en dienen overhoop by der handt genomen te worden ende dese saecke mede geen soo onseecker en lang dilay can lyden totdat de Mollucques, Anboyna ende Banda volcomentlijck verseeckert sullen wesen, want oock d' alderbeste staet van de geheele werelt

nimmermeer verseeckert is, soo is 't, dat U. E. serieuse advyse, bevorderinge ende hulpe in dit stuck seer nodich zijn, opdat de lichtveerdige hooffden in soo gewichtigen saecke niets temerairlijck aenvangen, noch de swaermoedige, onbewuste en irresolute soo lange swaermoedich, onbedacht, noch irresoluit en blyven, dat men nimmermeer tot resolutie come.

My aengaende, als een lichte scheepen sal ick U. E. mijn advijs licht ende veerdich verhalen. In alsulcken staet als tegenwoordelijcken de Mollucques, Anboyna ende Banda sijn staende, segge ick, dat men in Godes name de saecke behoort by der handt te nemen, mits dat in off voor de Mollucques, Anboyna ende Banda soo veel scheepen ende jachten gehouden worden, als tot verhinderinge ende versekeringe van d'Engelsen ende Indiaense negotianten van noode zy, gelijck mede dat in Banda alsulcke fregatten ende cleene jachten werde gehouden dat de Bandinesen genootsaect blyven uut onse handen te eeten, off dat alle de joncken, soo t'haerder aencomst off t'haerder vertreck, aengehaelt connen worden. Met alsulcken macht als tegenwoordich in Indien is, connen mijns gedunckens voorgemelde plaetsen, soo die nu sijn, diffensivelijck verseeckert ende oock een plaetse tot een rendevoes begreepen worden. Want d'experientie, Godt betert, genochsaem geleert heeft, dat soo heerlijcke macht duslange niet dan infructueus in de Mollucques geweest zy. Onse forten, gelijck d'E. h^r^ generael Reael verhaelt, sijn soo wel als des vyants in sulcken staet, dat se niet lichtelijck sullen worden geforseert, ergo, soo en soude den vyant, dan ingevalle schoon met een goede vloote op de Molucques, Anboyna ende Banda affquam, niet meer connen verrichten dan by d'onsen (die gestadelijck meester ter zee, oock in 't velt, als sy 't begeerden, sijn geweest) op den vyant gedaen is.

Waer ende wat de bequaemste plaetse tot eenen rendevoes zy, sullen mede aenroeren. Ontrent Bantam off Mallacca sal het moeten geschieden. Vooren hebben wy geseyt, soo simpelijck onderstaen van Bantam te vertrecken, dat ons met d'affslach van d'exessiven tol sullen soecken te payen ende houden, ja, soo verder ende hart procederen, ons met een weynich affslach van tol niet laten genoegen, dat se verbintenisse met ons sullen aengaen ende d'Engelsen excluderen.

Hierover can met goede aparentie geseyt worden best te schynen, dat men de saecke alhier dient te beginnen ende soo d'Engelsen dan uutgeslooten wierden, dat ons daermede alhier souden laten genoegen ende alle de macht na Mallacca wenden, omme dese plaetse te vermeesteren ende de sedia aldaer te planten.

Maer soo d'exclusie van d'Engelsen niet en volchde, noch die van Bantam ons genoech deden, maer hert bleven, ofte dat men sonder Mallacca aen te sien, best geraden bevindt alhier apsoluitelijck aen te vangen, dat men dan

alhier plaetse begrype, datelijck een goet fort bouwe ende Gode d' uutcomste beveele.

Wat nu hierontrent tot een goede bequame verseeckerde rendevoes de bequaemste plaetse sy, daerop segge, gesien ende geconsidereert hebbende d' onbequaemheden van d' eylanden ende de vaste custe in de Straet Sonda, gelijck mede dese omleggende quartieren, d' alderbequaemste plaetse mijns oordeels te wesen de stadt Bantam selve, ofte het eylandt Pulo Pangiang; dat niemant hem vreemt late duncken ick de stadt Bantam hier stelle, want late my voorstaen, sulcx wel verdient hebbe, ende dat se licht om vermeesteren ende houden zy, ende en ontsie my niet d'occupering aen te raden, wel te verstaen, als d' exclusie van d' Engelsen op den aenvanck der saecke niet en volchde; tensy dat d' occupatie van voorgemelde eylant raetsaem wierd geacht. D' electie van dese twee heeft voorwaer veel bedencken in. Dit eylant is het eylant van Monsambicque niet seer ongelijck ende in aller manieren bequaem, uutgenomen datt daerop geen versch water schijnt te wesen, doch alsoo hoore de Chinesen op veele van dese omleggende eylanden daer sy hout halen, putten gravende, goet versch water bevinden, soude het hier per avonture mede wel gevonden worden, alsoo dit eylant tamelijck groot is ende daerop veel harten haer in 't wilde sijn onthoudende.

Wat hierop geresolveert sal worden, weete niet, maer soude, gelijck vooren voor Puloway is geeyscht, geraden achten, dat de heeren metten eersten op voordeel sonden een goede pertye steen ende tras, met ervaerne metselaers, omme des nodich sijnde, cisternen te mogen maecken, gelijck de Portugiesen in Monsabicque veele sijn hebbende; want al en wierden se tot Pulo Panjang niet van noode, daerom weynich verlooren soude wesen.

De Chinesen wilden wel dat een plaetse hadden begreepen. Onder haer, na ick hoore, oordeelen sy d' occupatie van Bantam alderbest, en sijn ons eenige daertoe oock radende.

Dewyle alle dese Orientalische coningen seer tirrannich sijn regeerende, ja, alsoo dat sy alle haren staet met enckel gewelt sijn houdende, gelijck het Indiaens spreeckwoort: de sterckste is coninck, oock medebrengt dat by haer gedaen moet werden, ende dat de Spaense superbe strengheyt door de geheele werelt seer gehaet wort, waertegen de goedertierne libre maniere onser natie seer gepresen wort, soo is 't, dat het schijnt, gelijck oock veel Chinesen ende andre seggen, byaldien selffs een plaetse begrypen, dat ons soo grooten toeloop van volck, Chinesen, Malleyen, Javanen, Clingen ende allderley natie toecomen souden, omme vredelijck in vryheyt onder U. E. jurisdictie te resideren ende negocieren, dat welhaest een stadt gepeupleert ende den stapel van de negotie daerby getrocken soud worden, Mallacca te niet gaen ende daerna beter om vermeesteren soud wesen, mits datter oock wel van onse

zyde gegouverneert ende behoorlijcken vryheyt verleent, maer niet mecanick gehandelt wierde.

De voorneemste swaricheyt welck dit stuck in hem heeft, is, met die van Bantam in oorloge getreden wesende, hoe wy ons tegen d'Engelsen souden houden, byaldien sylieden haer met die van Bantam voechden, ende hoe men beletten soude dat den peper in haer handen niet en quame. Dewyle wy de sterckste sijn, segge ick daerop alleene, sal dese swaricheyt licht weggenomen worden, als gewelt in dien geval tegen haer worde gebruyct; maer soud men 't werck aensien, gelijck nu in de Mollucques onder Tidor gedaen is, wilde het met ons een arm saeck worden.

Tensy eerlange by U. E. met d'Engelsen accoort conde worden getroffen, soo dient (ick spreecke ten respecte van Bantamse gelegentheyt) hoe eerder hoe beter by der handt genomen te worden, want de heeren sullen gelieven te verstaen, dat desen pangoran (die seer wel weet wy hier qualick iets by der handt connen nemen, voordat alles in de Mollucques, Amboyna ende Banda geslecht zy) groot gelt ende grooten voorraet van amonitie van oorloge ende vivres is versamelende, hetwelcke alles hem van onszelven aencompt, waerdoor Bantam de Compagnie hoe 't langer vertreckt, niet dan te harder partye wesen sal. Alsoo Bantam hemselven niet voeden can, maer veele rijs ende andre lijfftochten van Tcheribon ende Japara gebrocht wort, heeft het desen pangoran, na my geseyt wort, soo verde gebrocht, dat ider orangkay gestadelijck voor een jaer provisie van rijs moet houden. Gelt heeft hy een groote somme, daer tevoren by de croone niet een reael pleech te wesen, waerdoor den vercoop van de peper mede dies te langer ophouden connen.

Omme alle 't voorseyde met reden ende exempelen te bevestigen, soude ons geen stoffe gebreecken, maer alsoo de lanckheyt U. E. molest soud vallen, ende andre affairen ons niet vergunnen veele ydele woorden meer te schryven, soo bidde de heeren, dat hiervan gelieven aen te nemen ende doen aenvangen 't gene na goede informatie ende volcomen overlegginge ende diepe consideratie waerachtich ende ten besten dienste van de generaele Compagnie geraden sullen vinden, latende de rest met het papier, gelijck een doppe van de noote, vergaen.

Dewyle de vloote alsnu door de heeren van de Mollucques na Manilla gesonden is, soo schijnt het, alsoo men in 't bouwen 't drooge mouson waer moet nemen, dat de saecken op 'tspoedichste voortgaende, de verkiesinge ende verseeckeringe van dese generaele rendevoes niet eer by der handt sal connen genomen worden dan in 'tvoorjaer, te weten, ontrent Martius anno 1618. Interim sullen wy d'E. h^{r} generael ons advijs voordragen ende de saecke soo veele helpen vervorderen, als den tijt ende staet van de generaele Compagnie ten besten medebrengen ende gedoogen sullen.

By het discoers van desen rendevoes can ick niet naerlaten te seggen, dat de saecken van Indien nimmermeer wel sullen gaen, noch niet wel gegouverneert connen worden, totdat d' h^{r} gouverneur-generael met den geheelen raet van Indien in eenen generaelen rendevoes plaetse nemen ende aldaer gestadelijck by den andren blyven resideren, sonder datter onder den raet andre veranderinge geschiede, dan dat op 'taffgaen van d'eene datelijck weder een ander ingenomen worde.

20. Vervolg der varia. Den schipper van 't jacht *Nassau*, welcke door U. E. aengenomen was omme de Compagnie voor meester timmerman in Indien te dienen, is overlange overleden. Wy hebben soo nu soo dan eenige timmerlieden van de schepen gelicht ende de timmeringe tot Jaccatra in treyn gebracht; daer sijn alreede diverse jachten gemaect ende sullen metten eersten als voren een galleye laten beginnen. Maer U. E. sullen gelieven te verstaen, dat haer wercken hier soo veele niet en beschiet, als het in ons lant wel doet, vermits de helft bykans, door quae beenen off andre indispositie, niet en wercken. Derhalven gelieven de heeren met alle schepen soo veel timmerlieden te senden als de gelegenheyt gedoocht, soo sullen alhier wel eenige galleyen ende fregatten gemaect connen worden.

Op het visiteren van de scheepen sullen soo nauw doen letten als mogelijck is, maer U. E. gelieve te considereren dat de gelegentheyt altoos niet en gedoocht de scheepen te lossen; dat oock als de schippers iets verbergen willen, sulcx qualick met visiteren gevonden can worden. Daeromme, soo men in deese d'onredelijckheyt wilt weeren, dienen voornemelijck by U. E. na gelegentheyt van saecken met eenige boete off andersints gestraft te worden degene, d'welcke bevonden mogen worden iets meer dan behoorlijck achtergehouden te hebben, want sulcx hier qualick connen weeten.

Op de verlossinge van de gevangenen wort wel gedocht, maer weynich raet is daertoe. De gevangen vyanden worden getracteert gelijck sy d'onsen doen. Witte overlopers hebbe verleden jaer eenige overgesonden, want hier en dienen geene te blyven. Wy hebben voor desen ordre gegeven, dat geen Indiaense cargasoenen meer gevoert worden.

Belangende d'ontdeckinge van seecker eylant ontrent Terra Alta gelegen, dewyle aen d'advysen van d'Oost verneme daerinne noch niet gedaen en is ende dat de heeren sulcx andermael recommanderen, soo sullen wy dit aenstaende westelijcke mousson ordre geven, dat door de jachten welck na Timor sullen senden, ondersoeck gedaen worde wat daervan zy, 'ten ware dat sulcx door gebreck van jachten achterbleve, gelijck verscheyde importante saecken daerdoor lang verhindert sijn geworden; ende wat aengaet den corten coers die men vandaer by suyden de landen van Java na de Cabo soud connen doen, sulcx en ware niet ongeraden als men peper cost becomen, gelijck mede alle

nootlijckheden die tot de wederomreyse worden vereyscht. Maer ick en gelove niet dat U. E. meninge zy, dat men de Mollucse waren vandaer op eenen bodem souden senden ende den peper dan mede apart in bysonder scheepen scheepe, dewyle de schepen beter ende met minder perijckel van de Mollucques binnendoor, dan buytenom seylen, te meer, de schepen by den andren wesende, op de verdeylinge van 'tvolck mede ordre can worden geschaft, hetwelcke anders niet doenlijck is.

Hoe periculeus ende schadelijck het geweest zy, dat men de schepen met haere last na den andren alhier heeft opgehouden, is, Godt beter 't, nu wel bevonden. Hadde het na mijn advijs ende oppinie mogen gaen, 't en ware niet geschiet, maer dewyle ick van twee genereals zaliger ende den raet van Indien overstemt wierde, gelijck de heeren alsnoch wel indachtich is, soo en cond ick anders niet doen ende heeft het Goode alsoo gelieft, hopende dat sulcx niet meer geschieden sal, waertoe ons beste sullen doen.

Aengaende 't coopen van eenige slaven, sulcx dient in aller manieren gedaen te worden, alsoo het voor de Compagnie een seer vorderlijcke salcke soude wesen, want connen niet wel sonder slaven bestaen. Ick hebbe over drie jaren daertoe ordre gegeven gehadt, maer daerop en is niet gevolcht, zoodat het lancksaem by sal comen eer in dese quartieren eenich getal sullen becomen; daeromme en soude het niet quaet wesen, dat U. E. iemant ordre geve, dat de noortcuste van Madagascar aengedaen ende aldaer een goede pertye slaven opgecocht wierden, alsoo wy door den admirael Verhagen hebben verstaen, in die quartieren om cleen gelt seer wel te becomen sijn, want d'Arabianen vandaer jaerlicx groote menichte vervoeren. 't Jacht *Nassouw* hebben wy dese ordre medegegeven, maer dewyle de reyse op Suratte voorgestelt is, soo meene, dat de slaven aengaende niet sal worden verricht. D'E. heer generael Reynst zaliger hadde voor, derwarts een schip om slaven te senden, maer 't en heeft, mede door gebreck aan oncostelijcke scheepen ende volck off jachten, niet willen vallen.

Op Succadana is om sangra draconi te coopen ordre gegeven. De 3 boecken voor Cornelio de Heda sullen hem met het eerste schip na de Custe gesonden worden.

Aengaende Jan Janssen Hoogelant, voor ondercoopman op de *Galliasse* uutgevaren, alsoo hem op de reyse seer wel gecomporteert hadde ende niet dat de Compagnie is tegen hem voorcoomen sy, soo is by den raet goetgevonden, dat denselven in qualiteyt als ondercoopman op ditto *Galliasse* soude continueeren, mits sijn gagie na comportement op U. E. discretie blyvende.

Ick bekenne, dat met het discours van de contanten in Indien nodich, door al te grooten iver ende toorne te verde ende te hooch getransporteert ben geweest; hebbe daerna, mede door gelijcke passie, in plaatse van sedichlijck

met reverentie te spreecken, de woorden van een furieus soldaet ende ongeregelt bootsman gebruyct, ende bidde U. E. neemt het my ten goede, want voorwaer onsen geest alhier somtijts soo veel aenstoot ende beroerte moet lyden, dat het seer beswaerlijck valt het gemoet binnen de redelijcke limiten te houden; versoecke oock, dat haere E. niet en gedogen noch aentrecken soo quaden interpretatie als ick met leet ende schaemte in haer E. missive verhaelt bevinde, want 't en is van my alsoo niet geseyt noch gedocht, gelijck hier in ons copieboeck is blijckende. Maer de zinne was, dat de quaetwillige met alsulcke gebreecken groote stoffe tot quaet wierde gegeven. Laet den aldervolcomenste in geringen saecken sijn beste vry doen, noch en sal hy van calumnie niet vry wesen; wat soude het dan sijn, als de werelt soo grooten eclips in des Compagnies staet saege, gelijck wy hier hebben geleden ende gesien; maer verde sy het van my, dat ik U. E. sulcx inputteren soude. 't Verdriet my dat ick soo een matterie wederomme hebbe moeten aenroeren, ende alsoo ick vastelijck vertrouwe, als de heeren verstaen sullen hebben, wat molestie, miserie ende last wy door gebreck van gelt (daer van my seer wel hadde connen verhoeden, soo ick des Compagnies profijt voor mijn seeckerheyt ende ruste niet hadde geprefereert), geleden hebben, dat haer veeleer tot compassie over onsen goeden wille sullen beweegen, dan aentrecken 't gene in effect door ons niet gedocht noch geseyt en is ende wel anders blijct, soo sal ick my met allder ootmoet ende reverentie op U. E. goedertierne discretie verlaten, ende voorts trachten, gelijck tot noch toe gedaen hebbe, omme U. E., ter eeren Godes, welstant van 't patria ende proffijt van de generaele Compagnie, na schuldige plicht in onsen dienst volcomen contentement te geven.

Per 't jacht 't *Hart* hebben wy ontfangen 40.000 realen met ingescheepte vivres volgens cognossementen voor provisie van Indien, ende U. E. daervooren gecreditteert, gelijck mede op den name van veroverde goederen *f* 7867 — 7, conforme medegaende register ende taxatie, voor seeckere goederen, door ditto jacht in 't herwarts comen verovert uut een Portugies scheepjen, welck na Angola wilde seylen ende door hun tot aen de Cabo gesleept is.

Wy hebben geerne gesien, hoe by d' heeren voor ditto jacht 't *Hart* herwarts aen waren gesonden 6 treffelijcke schepen, versien met groot getal bootsgesellen ende 400 soldaten, ende dat daermede senden 400.000 realen in specie, 2000 rosenobels, ende coopmanschappen tot *f* 70.000 toe. D' Almogende Godt wil haer in salvo geleyden. Wy sullen t' haerder compste ons beste doen ende helpen bevorderen dat alles ten besten van de generaele Compagnie werde geimployeert ende de heeren rijcke retoeren becomen, want seer wel weeten, niet mogelijcken en is, dat anders souden connen continueeren. Voorder is my oock van harten lieff, de heeren van meninge waren jaerlicx 4 a 500.000 realen te senden, hetwelcke een heerlijcke saecke wesen sal, daerop (vertrouwe

ick) U. E. jaerlicx met Godes genade de gewenste rijcke ende treffelijcke retoeren alsdan mede wel becomen sullen. Hadde het Godt gelieft, dat my voor desen sulcken geluck toegecomen ware, wat dienst souden wy met gemack hebben connen doen, wat rijcke retoeren waere de heeren, daer nu grooten last ende miserie hebben geleden sonder eere te begaen. Ick en sal U. E. alsnu met haer ende mijn verdriet niet langer molest vallen, 't gepasseerde achterlaten ende voortaen als vooren nieuwe corragie scheppen.

Als de heeren jaerlicx alsoo continueeren, sal d' Inlantse negotie redelijcken versterckt ende sullen oock wel goede, rijcke retoeren, gelijck de heeren seggen, ingecocht connen worden. Sullen oock, in 't Godt gelieft, voorcomen, dat d' inlantse negotie niet grooter worde begreepen dan U. E. middelen ende de vertieringe lyden connen, daerinne voor desen mede vry wat groot gebreck is geweest.

21. Kapitaal waarmede de bewindhebbers den handel gedreven wenschen.

Touscherende de calculatie welck de heeren maeckende sijn op de excessive contanten by ons ontboden, waertegen bereeckenen met 4 a 500.000 realen ingecocht te connen worden alle de specerыen welcke bevinden jaerlicx te connen vertieren, ende wat voorder in haere memorie specificerende sijn, hierop en valt gants niet te seggen, want de pyle soo verde mach reycken als de voorstelde doele lanck is.

Onsen eysch (die ick mede ten vorige respect excessiff ben noemende) en was niet absoluit, want daer stont 1.200.000 realen ofte soo veele als incoops bedragen mogen de retoeren welck de heeren jaerlicx gelieven overgesonden te hebben; absoluit en is den eysch niet geweest, vermits aen U. E. handelinge geen volcomen diffinitie conden vinden.

Met d' E. heer generael Reynst zaliger considererende de heerlijcke equipagie welck U. E. jaerlicx uutsendende sijn, ende daerentegen den macht des vyants, soo is 't, dat ons aen der heeren macht dochte, U. E. desseyn voorder most strecken dan omme sinpelijck den handel in de Mollucques, Amboyna ende Banda te incorporeren ende verseeckeren, want ons voor lieten staen daerenboven met soo een heerlijcke macht op den vyant andre incorporatie gedaen cost worden.

Soo nu des Compagnies saecken na onsen oogemerck ten besten soo goeden voortganck hadden genomen, dat d' Engelsen geheelijck waren geweert, d' overcomst van de Portugiese craecken verhindert ende de Portugiesen als Spangiaerden den overtreffelijcken rijcke Chinesen handel wierde belet (gelijck doenlijck is), gelieve U. E. te considereren, off onsen voorstel te desen eynde excessieff ende geheel ongefondeert zy geweest. 't Cappitael van d' Engelsen gelove wel is cleen, maer wat cappitael geseyt wort de Porugiesen in d' inlantse negotie gebruycken, van Orienten in 't Westen voeren ende de Spangiaerden van Nova Spangien op Manilla inployeren, is bykans ongeloofflijck.

Als nu de Spangiaerden ende Portugiesen desen handel werde verhindert, sal immers de negotie nootlijcken by andren gedaen moeten worden, dewyle d'alderrijckste waeren van tijt tot tijt uut Orienten over de geheele werelt vervoert sijn geworden; voor andre dencke niet dat de heeren arbeydende sijn, ergo sullen dan selffs, als 't Godt gelieft, met groot cappitael daerinne dienen te treden.

Ende soo men 't daertoe brengen can, als ick hoope noch geschieden sal, wat sal dan doch de croone van Spangien meer dan eenen andren middelbaren staet sijn?

Soo der heeren oogemerck hiertoe is ende haere equipagie daerna maeckende sijn, dient er noch by te wesen 't gene dickwils hebbe aengevoert, ten deele aen de generael Bott hadde gerefereert ende de heeren aen de consideratie van saecken selffs seer wel connen begrypen, ofte sullen noch lange genoch te doen vinden omme te bewaren 't gene hebbende sijn.

Ende en wilt dit oock niet geheelijcken achten (bidde ick U. E.) als casteelen in de lucht gebout, want voorwaer 't en beschiet hier met de Spangiaerden soo veele niet, als in Europa den tytel *rey de las dos Indias* wel schijnt te begrypen.

My is lieff den den peper van *Delft* ende 't *Hart* haren gewicht ruym uutgelevert hebben ende de heeren wel bevalt; twijffele niet, off van gelycken sal gebeuren met den peper verleden jaer affgescheept, ende hope sulcx wel continnueeren sal. Ick ben verseeckert, dat den peper, verleden jaer by d'Engelsen affgescheept, haerlieden 10 a 15 per cento min dan d' onse uutleveren sal, want daeronder seer groote valscheyt is geweest. De Chinesen sijn tegen ons mede al weder met nieuwe practica besich, te weten omme den peper met water natt te maecken, doch hoopen sulcx mede voor te comen.

Wat aengaet de nagelen, welcke de heeren van Delff seggen beter dan voorgaende, maer noch niet heel drooch en sijn, hetwelcke waerachtich ende hier oock kennelijcken is, de nagelen met *Delft* ende den *Orangeboom* overgecomen sijn Anboynse nagelen geweest, welcke d'onsen in Anboyna door de dertelheyt van d' Anboynesen genootsaect sijn geworden al te groen ende te natt te ontfangen, opdat daermede by d' Engelsen ende andre vreemdelingen, daermede d'onsen dreychden, niet souden gaen, ende hebben wy lange voor desen ordre gegeven, daerinne ten besten te versien soo veele mogelijck is. De nagelen met de *Provintien*, Godt beter 't, verongeluckt, waren pertye uutnemende schoon, de eene bijkans soo groot ende wel gevoet als twee van d' Anboynse, ende daerenboven oock heel drooch.

Ick vreese, dat dit jaer wederomme van de Custe al eenige slechten indigo becomen sullen, dewyle den onsen noyt soo goeden informatie hebben gehadt als de heeren nu sendende sijn. De monsters ende instructie by U. E. ge-

sonden, sullen met het eerste schip derwarts gesonden worden, ende vertrouwe daerop alsulcke ordre sal worden gestelt, dat de heeren daerna goeden indigo becomen sullen.

Slechten gember sullen mede niet senden; om goede hebben lange groote moeyten gedaen, maer niet dan van Japan ut supra pertye connen becomen, doch met de naeste joncken sijn nu iets verwachtende.

Alsoo de boecken van de Molucques ende Anboyna noch niet hebben ontfangen, die van Banda noch niet gesien ende ons den tijt alsnu wat cort valt, sullen U. E. met de volgende scheepen daer beneffens senden differente andre boecken, reeckeningen ende schriften, welcke becomen ende gemist connen worden.

Alle de nooten ende macis, dit jaer door Banda opgebracht, sullen U. E. met de volgende schepen geworden, ende is vooren de pertye verhaelt. Tot Bantam ende Jaccatra is van verleden jaer onder de Javanen noch pertye, daervan de goede opcoopen sullen, ende sal de macis in 't schepen van de peper ende nagelen wel offgesondert worden.

De vereeringe aen Joost Pietersen gedaen, is ons aengenaem, ende wil de heeren gebeden hebben met alsulcke liberaelheyt tegens die 't meriteren te continueeren, gelijck oock daerentegen haer niet te ontsien, de straffe sonder respect daer 't behoort te doen executeren, soo sal de Compagnie wel gedient worden. Dit segge ick, alsoo wel weete, anders door misbruyck van loon ende straff de Compagnie (gelijck wel eertijts gebeurt is) groot hinder ende schade soud geschieden.

Wy confirmeren wederomme alhier diverse jachten van noode te sijn, ende datter door gebreck derselve veele versuymt is in den handel van Timor, Priaman, Jamby, Suratten ende andersints. 't Is waer, dat de heeren een heerlijck getal van scheepen ende jachten in Indien sijn hebbende, maer daertegen gelieve U. E. te considereren wat schepen datter continueerlijck tot bewaringe van de forten in de Moluccos gehouden sijn geworden. Aen 'tschryven en heeft het van hier niet gebroocken, doch alsnu, soo d'E. heer generael advyseert, sijn de jachten de *Valck* ende *Arent* op comende weech. Waere hier gelt geweest, de schepen en souden een pertye soo lange in 't lant niet gehouden sijn geworden, ende sullen wy, volgens U. E. ordre, de retoeren voortaen met de beste scheepen oversenden, na dat tijt ende stant ten besten sal gedoogen.

D' oncosten, gelijck de heeren seggen, loopen voorwaer hooch ende swaer; die van de Mollucques sijn verleden jaer soo excessiff geweest, dat ick sulcx niet can begrypen. Tot Bantam ende Jaccatra loopen de huysoncosten mede seer hooch, maer soo men considereert den toeval van geheel Indien hier te sijn, ende deselvige tegen andre comptoiren pro rato na het getal van volck

calcuteert, ick meene, dat d'ongelden min dan eenige comptoiren van Indien beloopen.

Met den *Dolphijn* is wederomme ballance van 't generaele boeck gesonden, met den aparte staet van d'effecten, in Indien alsdoen sijnde, daervan de heeren retoeren hebben te verwachten, als te weten coopmanschappen, contante penningen ende uutstaende schulden, welcke in onse missive advyseerden te bedragen ƒ 2.430.000, daerinne geabuseert is, want beliepen gelijck in den staet blijct ƒ 2.659.252 — 5 — 15, waervan door misverstant getrocken hadden ƒ 230.000 die de dispence meer dan d'inlantse winst beloopen 't sedert het generaele boeck geformeert sy tot dien dach toe, welck U. E. ten besten gelieve te verstaen. By desen gaet wederomme ballance met uutgetrocken staet daerby, waerinne U. E. sullen sien de coopmanschappen, contante penningen ende uutstaende schulden op alle de comptoiren van Indien sijnde, bedragen ƒ 3.055.998 — 2 — 2, waerinne soo ick mene niet geabuseert en is; ende en sijn daeronder geen scheepen, geschut, amonitie van oorloge gemengt, maer wel de vivres op de forten sijnde, dewyle deselve in 't uutreycken aen de soldaten ende dispence niet alleene betalinge van contante penningen verstrecken, maer daerenboven den generaelen winst soo veele sullen helpen verstercken, voornemelijck als de heeren continueeren groote pertye speck, vlees ende olie te senden, dat de heeren, segge ick, retoeren sullen mogen becomen van alle de contanten welck herwarts sullen gelieven te senden, gelijck mede voor soo veele ditto vivres aldaer incoops mogen costen, insonderheyt als d'inlantse negotie wel gehanthaeft ende wel gemenageert worde.

Wy sullen soo veele in ons sy, letten de ampten voortaen beter verdeylt ende de comisen geimployeert worden daar elck bequaemst toe is, ende alsoo dit comptoir niet wel versien en was, hebben wy van 't schip *Der Vere* gelicht ende alhier aen lant genomen den oppercoopman Cornelis Buysers, opdat alles dies te beter mach gaen, gelijck wy vertrouwen oock doen sal, ende alsoo by versterven, als om andren eysch te supleeren, dese plaetse continueerlijck wel dubbelt vereyscht versien te wesen, sullen sulcx na gelegentheyt des tijts mede voldoen.

Den tintinago is uut de schepen *Amsterdam* ende *Mauritius* gelicht ende na de Custe gesonden. Om die in Amboyna sijnde, hebben over 2 jaren aen den gouverneur ende coopman geschreven, maer niet connen becomen.

De nagelen ende foelie alhier vercocht, is geschiet omdat se soo slecht waren dat deselve niet bequaem om over te senden geoordeelt wierden, want daeromme expresselijck uut den *Swarten Leeuw* tot Jaccatra gelost sijn geweest. Is hiervan by d' Engelsen iets overgebracht, soo sijn se door de Chinesen onder goede nagelen ende foelie, die hier jaerlicx (uuttgesondert dit jaer,) door de Javanen gebracht sijn, gemengt geweest, want hier tegenwoordich alsnoch

van deselve onse slechte foelie onder de lieden sijn. Wij sullen voortaen letten dat noch goede, noch quade nagelen, nooten, noch foelie, in 't eenichsints mogelijck is, in der Engelsen handen geraecken. Onsen armoede was verleden jaer soo groot, dat ick uutt enckele noot eenige nagelen aen d'Engelsen deed veylen, maer alsoo de slechtheyt bemercten, ende van haere meesters de slechtheyt ofte bevallinge van de voorgaende hadden verstaen, en wilden sy daer niet aen, noch en conden wy daervooren geen gelt tot montcosten becomen. Peper, die op voorraet hadden vergadert, sullen de heeren in onse boecken bevinden aen de Chinesen door ons vry een goede pertye vercocht te sijn ; 't en is om de winst niet gedaen, maer sijn wy daertoe door grooten noot, om schult te voldoen, gedwongen geweest.

Dat by ons geen scheepen na December en January, tot ultimo Maert toe, gelijck d' Engelsen doen, affgesonden sijn, is by mijnnen tijt door gebreck van gelt alleen toegecomen. Het schip *Westvrieslant* hopen U. E. te syner comste, soo haest doenlijck wesen sal, met sijnne last volgens U. E. ordre weder toe te senden, gelijck mede soo veele van d'andre bequaemste als doenlijck wesen sal. Den admirael Verhagen met de vloote innewaerts seylende, hebbe ick sijn E. per memorie gerecommandeert, dat 6 van de bequaemste lastvoerende schepen herwarts gelieven souden te senden (soo daer een schip met nagelen, noten ende foelie, geladen cond worden) omme naer 't patria te gaen ; daerop sijn gecomen de schepen *Amsterdam*, *Nieuw Seelant*, 't *Wapen van Amsterdam*, *Middelburch* ende *Hoorn*.

De sargianten in garnisoen in haer offitie tredende, sullen volgens d' aenneminge van *f* 30 weder als d' andre op *f* 18 ter maent gestelt worden.

't Procedido van de lange vogelroers, mosquetten, pistolen, morlions, pedarmen ende diergelijcke, verwachten wy met U. E. uut de boecken van de Mollucques ende de Custe te vernemen. Sullen helpen gedencken Pieter van Ray, welck de heeren seggen kennisse van indigo te hebben, uut de Mollucques herwarts worde gesonden ; als over de comptoiren, forten ende scheepen distribueeren de artycklen uut den artyckelbrieff geextraheert ende by de heeren gesonden, opdat se geeffectueert worden.

Touscherende de porceleynen, vooren is geseyt hoe meest alle de tanden aen porceleynen sijn verhandelt te weten $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ ende $\frac{1}{4}$ ps. schotelen, boterschotelen ende fruytschalen, ende dat hondert ten hondert beter coop dan plegen te gelden, waerdoor by de Chinesen in eenige jaren niet meer sal worden gebracht, 't en ware dit aenstaende jaer noch een weinich, welck ick hoore mede op voorraet gemaect sy. Daeromme en behoeven daermede niet verlegen te sijn, want het den intrest wel opbrengen sal. U. E. sy veradverteert, dat de porceleynen seer verde te landewaert in China gemaect worden, item dat dese sorteringe, die by ons ende dese Inlantse quartieren getrocken

wort, a posto met gelt te vooren gevende aenbesteet ende gemaect worden, want in China alsulcken sorteringe niet gebruyct wort. Nu de partye die gemaect was sijn de Chinesen genootsaect geweest uut te voeren ende venten, niettegenstaende hoe groot gelt daeraen verloren hebben. Derhalven en sullen, soo ick wel onderrecht ben, geen alsulcke sorteringe meer aenbesteet noch gebracht worden, voor ende aleer de Chinesen wederom grooten afftreck bevinden ende selffs daeromme soliciteren, hetwelck U. E. dient per advijs.

Soo de schepen off eenige van haer welcke naer Terra Australis off Terra del Fogo, na Angola off elders geseylt sijn, alhier comen te ariveeren, sullen wy sonder eenige simulatie ofte excusen aen te nemen, U. E ordre sonder dilay volcomelijck effectueren, opdat alsulcke contramineurs van de gemeene welstant geweert worden. D' extract van dese U. E. ordre sullen aen alle de forten ende comptoiren senden ende gelijcke effectuatie recommanderen.

De twee comisen van de schepen den *Engel* ende *Walcheren* sijn beyde overleden; op d' andre twee, Steyn ende Druyff, sal gelet ende ten besten na recht gedisponeert worden. De reeckenninge van Ruyl sullen van de Custe ontbieden.

Hiermede hadden wy gemeent dese onse missive in September passato te eyndigen. Dan alsoo 't jacht 't *Hart* door 't verseylen na Jaccatra wat langer getardeert heeft als gemeent hadden, sullen vervolgen te verhalen 't geene
22. sedert toegedragen is. Vooreerst sullen de heeren verstaen, dat de jachten
Afgevaren jachten. de *Valck* ende *Arent*, voren aengeroert, tot Jaccatra wel aengecomen sijn. 't Heeft de name, dat se herwarts gesonden sijn omme in de negotie geinployeert te worden, maer alsoo op d' instantie by ons overlange gedaen, niet anders is gevolcht dan sulcke twee jachten, welcke bykans geheel affgevaren sijn, soo twijffele off al gecomen souden hebben byaldien langer hadden connen varen, want hun niet dan van alles gebreeckt, soodat in plaetse van assistentie last becomen, gelijck verleden jaer mede gebeurde. Wy hebben tot Jaccatra noch een ander jacht, de *Sterre* genaemt, maer na ick van de timmerlieden verstaen, welcke 't selvege al een maent onderhanden hebben gehadt, soo en is het niet te helpen ende sal aldaer gesleeten moeten worden.

Voorsz. jachten hebben door ordre van d' heer generael Reael Maccassar ende Grissi aengedaen gehadt, soo omme de naergelaten uutstaende schulden te procureren, gelijck d' heeren per mermorie gerecommandeert hadden, als, naer het schijnt, tot relevatie van vrientschap.

Ende alsoo ditto E. heer generael geordonneert hadde dat niemant aen lant soude gaen, omme ongeluck te verhoeden, soo en heeft den coninck van Maccassar den brieff welck van sijn E. wegen uut den naem van den coninck van Ternate gepresenteert wierde, niet willen aenveerden, in voegen dat sonder

ander bescheet vandaer vertrocken sijn; dan, na ick hier bemercke, soo is 't almede d' Engelsen haer doen geweest, welcke gaerne oorloge hadden gerockent, dan ondervindinge leert die van Macassar anders.

Wat practycke ende trots verleden jaer door d' Engelsen met hulpe van die van Jaccatra gebruyct is, omme de twee gevangen Macassaren tot U. E. vercleninge uut handen van den coninck van Jaccatra te becomen ende weder tot voldoeninge van haren roem aen den coninck van Maccassar te leveren, hebben voor desen geadvyseert, ende alsoo nu bevonden hebben wat wat van ons ende oock d' Engelsen zy, beginnen de Maccassaren met soeticheyt de verlossinge van des conincx soone ende den onder-sabandaer te procureeren. Oock schijnt het dat geerne vrientschap begeren, eensdeels, vermits sedert ons volck vandaer vertrocken is de Spaense insolentie hebben gevoelt, ende ten andren, omdat de negotie seedert dien tijt seer affgenomen heeft, want met haren rijs verlegen blyven, dewyle haere joncken alsnu, gelijck eertijds plegen te doen, op Amboina noch Banda niet mogen varen. 't En sal niet quaet sijn een doode vrientschap met die van Macassar aen te nemen, maer alsnoch soude gants niet geraden vinden aldaer wederom een comptoir te stabileeren.

In Grissi comende, wierden aldaer vrientlijck bejegent. Den brieff van d' E. heer generael hebben ontfangen ende daerop geantwoort uut den name van den coninck van Surabaya, alsoo ditto magisteyt te velde was, dat de schuldenaren betalen souden; maer doen niet by der handt en waren, zijnde d' eene met haere joncken herwarts ende d' andre derwarts, om hun cost te soecken, geseylt.

23. Jambi. Van Jamby is hier den 29^en^ passato gekeert 't schip de *Bergerboot* met ontrent 2000 sacken peper, sijnde vandaer geseylt ontrent 6 weecken geleden, doen de nieuwe peper noch niet gepluct en was. By de Chinesen sijn ontrent 12.000 sacken peper vandaer vervoert, ende soo de scrupele sulcx niet belet en hadde, hadden d' onsen de Chinesen wel gelt (daervan haer wel versien hadden) in plaetse van den peper connen geven, ende de *Bergerboot* vol laden, waerop by provisie tot naerder ordre, ordre stellen sullen, want anders de Chinesen altoos voor souden gaen.

Met dit schip is hier gecomen een van de gevangene uut de Manilhas, dewelcke met de nederlage van den admirael Wittert gevangen wierde. Dese man seyt, met de vloote van Don Juan de Silva uut Manilla gecomen te sijn. Hy confirmeert hetgene vooren van den vyant hebben verhaelt, seggende ditto vloote sterck was 10 schepen, 5 galleyen ende 4 fregatten, als oock dat alle de gevangenen over ditto vloote verdeylt waren, te weten 130 mannen. Den admirael van Caerden is meer dan een jaer geleden overleden. Den zoone van d' heer Lodensteyn was noch in 't leven.

Ende alsoo voorder hebben verstaen hoe voor Mallacca noch waren leggende, omme met verandren van 't aenstaende mouson na Goa te seylen, het silverschip ende gallioen van oorloge verleden jaer van Maccau gecomen, hebben wy geresolveert derwarts te senden, omme te sien off noch souden konnen beseylen ende vermeesteren, hoewel selven twijffele dat laet comen sullen, de scheepen 't *Wapen van Amsterdam*, *Middelburch*, de *Neptunes*, de *Valck* ende *Bergerboot*, dewyle 't *Wapen van Amsterdam*, *Middelburch* noch de *Bergerboot*, soo 't schoon aen de last niet gebraecke, hierdoor omme nae 't patria te seylen niet verhindert connen worden, alsoo evenwel tot primo December van hier dienen te blyven; sy sijn voor Japara leggende ende hebben wy geordonneert dat vandaer na Jamby sullen seylen, omme hun aldaer by d'andre gemelde schepen te voegen. De soldaten ende Japponders welcke duslange tot Jaccatra hebben gelegen, sijn wy mede tot versterckinge sendende. De *Neptunes* hebben een cargasoen medegegeven omme, de tocht gedaen wesende, alsdan na de Custe te seylen. De *Valck* is geordonneert na Atchijn te loopen, omme by dien coninck te onderstaen, off in plaetse van d' Engelsen de negotie in Ticco ende Priaman sullen connen becomen, gelijck mede omme voorts langs de westcuste van Sumatra herwarts te keeren ende te onderstaen off nieuwe peper finantie sullen connen vinden, waertoe Cornelis Coomans gecommitteert hebben. De *Bergerboot* sal op 't spoedichste wederkeeren, alsoo volgens U. E. ordre, in 't doenlijck is, 't selve schip mede met sijn last geerne per costi souden senden, omme wederomme allerley provisie voor Indien te becomen. 't *Wapen* ende *Middelburch* sullen ut supra tot primo December tardeeren. Dese schepen sijn wederomme een cargasoen voor Jamby medegevende.

24. Engelsche schepen. Van de 6 schepen nu jongst uut Engelant geloopen, heeft het *Hert* vijff aen de Capo gerescontreert ende is daervan eene hier geariveert, dewelcke d' Engelsen eenich secoers van gelt heeft gebracht; dan weete niet, off hun veele sal connen helpen, ende alsoo hier tegenwoordich 7 schepen sijn hebbende, daervan niet dan eene geladen ende de vordre last noch verde te soecken is, soo houde voor seecker, dat wederomme na Anboyna, Banda ende de Molucques keeren sullen, dewyle anders met de schepen niet uutrechten connen, te meer door de jonckste schepen verstaen, dat het gewas van nagelen uuttermaten groot ende schoon in Anboyna ende Mollucco was staende, alsoock dat een van haer scheepen, uutte Molucques van Tidor keerende, Combello aengedaen ende de Combellesen gesproocken soud hebben; dan ick hoope dat hun als voor desen gedaen is wel weeren sullen, ende sijn wy van meeninge metten eersten een goede somma gelt na Anboyna te senden. In de Molucques waren d'onsen noch 20.000 realen hebbende, dewelcke de h^r^ generael geresolveert hadde aen geen nagelen te besteeden, maer voor uutterste noot te

reserveeren, ende alsoo de saecken d'Engelsen aengaende daer geen last en lyden, sullen d'onsen in de Molucques 't gelt aengaende tot de comste van de nieuwe schepen moeten vertoeven. Na Banda behoeven niet veel gelt, maer menichte van rijs ende andre provisie te senden.

Het waere seer goet, dat U. E. selffs, want hier sal 't qualick connen geschieden, op het bouwen van forten ende fabrycqen goede ordre stelde, want alsoo daermede eere gesocht wort, comen de heeren daerdoor de gewenste retoeren te ontbreecken ende worden haere machten infructeus geconsumeert. 't Is in desen staet niet wel mogelijck eenige heeren van die opinie te diverteeren. In de Mollucques sijn de heerlijcke schepen weder om steen gesonden, waerdoor te duchten is andermael laet na de Manilla sullen geraecken. Soo den iver die in Banda gebruyckt wort om op Pouloway een royal fort te maken besteet ware omme noten ende foelie te becomen, het schip *Hoorn*, na my geseyt wort, ware geheel volladen geworden.

Van Succadana hebben over de 600 caraet diamanten ontfangen, dewelcke U. E. met volgende schepen sullen senden. Deyns hebben gelost ende den juwelier Vaecht de last bevolen. Alles is daer wel, ende hoopen wy voor 't vertreck der scheepen nog een pertye diamanten te becomen.

25. Joris van Spilbergen. Met de schepen *Amsterdam* ende *Nieuw Zeelandt* is den heer commandeur Spilbergen uut de Molucques alhier geariveert onme daermede nae 't patria te keeren, ende alsoo sijn E. de heeren 't succes van sijnne voyage advyseert, gelijck mede van de battalie tegen des vyants armade gedaen, daervan de vice-admirael ende een pattasse van den vyant gesoncken is, soo en sullen daervan geen breder verhael doen, maer ons aen ditto sijnne missive refereren.

Dewyle de soldaten in de Mollucques, alsoock Anboyna ende Banda, met cleden betaelt worden, soo is den handel der cleeden daerdoor gants bedurven ende geraecken sy geheel in onwaerden; ende omme hierinne te versien bidde ick U. E., alsoo hieraen veel is gelegen, een groote quantiteyt speck ende vlees te willen senden, opdat hetselvige tot betalinge mach worden gegeven, de cleden weder in reputatie mogen geraecken ende het gelt welck de heeren senden, tot retoeren mach worden besteet, want hiertoe geen andre remedie is.

Onder alle de andre provisie ende nootlijckheden voor desen geeyscht, dienen de heeren goede pertye goet iser te senden. Met de schepen *Amsterdam* ende *Mauritius* hebben eenich ontfangen, dan na ick van de smits versta, het soo bros, dat hetselvige niewers toe nut en is.

Met de comste van 't *Hart* hebben wy occasie genomen onse handelinge met desen pangoran te vorderen, even gelijck off hetselvige expresselijck door U. E. gesonden waere, omme te vernemen hoe die van Bantam resolveren. 't Is soo verde gebracht, dat den pangoran met alle de grooten op d'exclusie van d'Engelsen gedelibereert heeft, doch haere conclusie connen niet ver-

nemen. Men comt dagelicx onderstaen, off met affslach van tol te genoegen sijn, waerop verclaert hebbe, dat het ons om een geringe affslach niet te doen is, ja, dat het in danck niet en soud willen aennemen, ende alsoo den pangoran hem niet en wilt ontdecken, maer alle listen gebruyckt omme ons sonder gevoelen te houden, gelijck hy omtrent 7 jaeren gedaen heeft, soo en heeft hy alsnu myselven niet willen hooren spreecken, opdat zijn oppinie niet en souden bespeuren. Alsnoch en verneme niet dat d' Engelsen van dese onse handelinge iets bewust zy. Hoe hier gehouden worden, can een ider considereren, dewyle de Chinesen voor tol van de peper 8 percento betalen ende wy voor 1000 sacken 576 realen van achten, daeromme segge andermael dat U. E. hier voorwaer al veele te cort geschiet.

Ick presumeere, dat op Mauritius noch een pertye ebbenhout is leggende. Hadden wy scheepen, souden daeromme, als oock na Madagascar om swarten seynden, dan moeten sulcx door gebreck derselvige naerlaten.

Wat scheepen ende wat retoer U. E. dit jaer toesenden sullen, en connen alsnoch niet advyseeren. Wat nagelen, nooten ende foelie te verwachten hebben, is vooren geseyt. Aen zyde, zyde lakenen ende porceleyn sijn hebbende omtrent 43.500 realen. Wat van de Custe, Pattana ende Jambi sullen becomen, weete niet.

Hoe het met den peper gaen sal, can oock niet geseyt worden. Alsoo den peper verleden jaer tot 3 realen de sack door de Chinesen gecocht is, hebben sy deselve alreede tot een sinistre eynde, off omme ons te abuseeren, tot op 26 realen de 10 sacken tegen den anderen opgejaecht, van meninge sijnde deselve tot 30 te brengen, dan alsoo den peper eerst uutcompt ende onder hun geen groot gelt en is, soo hope den prijs weder te doen dalen, doch vermits het gewas cleen is ende d' Engelsen mede geerne peper hadden, weete niet hoe 't noch gaen sal. Met de schepen *Amsterdam* ende *Nieew Zeelant* die wy hopen ontrent 6 weecken naer desen U. E. met haere last te senden, zullen de heeren, in 't Godt gelieft, meerder seeckerheyt van de retoeren advyseeren.

U. E. gelieve, gelijck voor desen andermael hebben versocht, het volck van d'advijsjachten, welck voortaen gelieven sullen herwarts te senden, mede aen te doen nemen omme als alle andre in 't lant te dienen, opdat d'oude verlost, goetwillich volck mogen becomen ende wy van de groote molestie die hierover lyden ontlast mogen worden, Hier is veel volck die 4 jaren in 't lant hebben gedient, met gewelt naer huys willen ende hun niet langer begeren te laten gebruycken. D' andre van 't jacht seggen, gelijck ons oock met schriftelijcken acte getoont wort, dat niet gehouden noch aengenomen sijn in 't lant te dienen, in voegen dat het onmogelijck is beyde dese pertyen te voldoen, zoodat, hoe wy 't keeren off wenden, ten onrechten gewelt moeten gebruycken

ende daerover oock met onwillich volck belast blyven. My gedenckt, dat hier ten tyde van Sr l' Hermite 2, 3 a 4 schepen jaerlicx, soo van d' een als d' andre plaetse volladen plegen te comen, ende nu, Godt beter 't, soo lange hier geweest ben, sijn alle de scheepen meest ledich gecomen. Men weet van last noch retoer, soodat het al op Bantam, daer de meeste miserie was, aengecomen is, ende van 't oude onwillich volck niet ontlast connen worden.

Van de soldaten welcke nieuws uut het patria comen, hebben hier oock groote moeyten gehadt. Op hun arivement is haer eertijts alhier 2 maenden gagie gegeven, dan alsoo 't selvige veel quaets causeerde, is sulcx by den generael Bott saliger, die 't ingevoert hadde, oock affgeschaft geworden; ende alsoo gans niet geraden is wederomme een quade inbreuck te doen, hebben wy ten aencomste van alle schepen genoch te doen omme de soldaten aff te wysen, dewyle ons tegenwerpen, haerlieden van U. E. toegeseyt te sijn, dat hun tot Bantam comende twee maenden betaelt soude worden; derhalven, soo 't soo is, gelieven de heeren diergelijcken toesegginge niet meer te doen, ofte ons speciale last te geven, dat het gelt begeeren betaelt te hebben.

26. Moedwil der Engelschen.

Alsoo 't volck van d' Engelsen diverse insolentie tegen d' onsen hebben gepleecht, is 't gebeurt, dat alsoo eenen den oppercoopman Buyser moetwillens op 't lijff geloopen ende geslagen heeft, waerover ditto Engelsman by ons in de boeyen is geset, ende alsoo d' Engelsen, in plaetse van dese man beleeffdelijck te eyschen om te straffen, gelijck bij ons wel eertijts gedaen is, doen van d' onsen over seeckere misdaet in de boeyen hadden gesett, met grooten tros ende bravade denselven quamen eyschen, hebben wy goetgevonden haeren moetwil tegen te staen ende de man eenige dagen te houden, opdat den schandael ende vilipendie die ons meenden aen te doen haerselffs byblyven soude, gelijck oock tot haerder groote schande gebeurt is, want hebben daerop de heiningh rontsom haer huys schootvrry gemaeckt ende in alderyle twee schepen van Jaccatra ontbooden, omme ons, soo sy seyden, met gewelt aen te tasten, daerover de geheele stadt in roeren stelden. Wy hadden hier doen ter tijt geen schepen, maer ariveerde recht op dat pas 't jacht 't *Hart*; haer twee schepen sijn seer dicht op beyde de syde gecort, even gelijck off hem datelijck met gewelt souden dwingen. Dit heeft eenige dagen geduert, dan alsoo ons stille hielden ende van hun gants niet aen en trocken, is alles tot haerder spot ende schande weder verdweenen. Den pangoran de questie van onsentwegen aengedient sijnde, vraechde daerop, waeromme den Engelsman niet dootgeslagen hadden, alsoo haere wetten op gelijcke insolentie sulcx medebrengen; ende alsoo d' Engelsen dese saecke haer ten alderhoochsten hebben aengetrocken, omme waer te maecken de vilipendie die de Nederlanders, gelijck of bykans haer slaven waren, opleggen, dat nu van de Javanen ende Chinesen anders gesien is, hebben wy dese saecke per advyse aenge-

roert. Van den schipper van 't *Hart*, die alles gesien ende gehoort heeft, connen de heeren breder bescheet becomen.

By dese gaet facture van 't cargasoen in 't jacht 't *Hert* gescheept, daervoren ons sullen gelieven te creditteren ter somme van *f* 39.706 — 17 — 8.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discreten heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E., na hartelijcke groetenisse, alles goets.

In Bantam, adi 10 October 1616.

U. E. dienstwillige
JAN PIETERSZ. COEN.

14. — 11 OCT. 1616. — F 1.

(PER *'T HART*).

Alsoo de Chineesen omtrent een maent met een seer vremde practycke besich zijn geweest, soo omme ons te abuseeren, een deel gelt uut den buydel te jaegen, als den peper te vervalsen, hebben sy den peper tot op drie realen de sack gedreven, ende alsoo den peper met stille suiten weder meenden aff te dryven, ende alles in dwang te houden, hebben sy (siende dat hun disseyn met ons gelt niet conden volbrengen), haer tot d' Engelsen gewent. Het scheen dat d' Engelsen niet deure wilden noch costen coopen, alsoo qualijc gelooflijck is, dat met een schip veel gelt souden hebben gecregen, dan dewyle (naer 't schijnt ende oock voor warachtich houde), de Chineesen hun wijs hebben gemaeckt, dat den peper niet daelen can, vermits de Nederlanders seggen sy ten laesten wel deure sullen moeten coopen, alsoo veel peper moeten hebben, soo is 't, dat ditto Engelsen begost hebben peper te coopen tegen drie realen de sack, in voegen dat (willen wy peper hebben), in een suiren appel sullen moeten byten. Wat van de saecke worden wil, weet Godt; ick verseeckere de heren dat van onser syde niet en sal worden versuymt, ende hope oock, dat d' Engelsen, noch Chinesen, noch Javanen ons geen vordeel aff sullen sien.

Ende alsoo op heden wat heftich hebben begost tegen te wercken, begint hem alreede een scheuringe te vertoonen, hoewel bycans alles datter is tegen ons was gebandeert, want hoe sy 't keeren off wenden, daer is voor U. E. partye weynich cans, alsser by ons niet en worde versuymt ende de middelen die Godt U. E. verleent, ten besten met recht en reden werden gebruyckt.

In onse missive van den 10 stanti hebben wy geseyt, den pangoran myselven tot noch toe niet en had willen hooren spreeken omme hem niet te ontdecken. 't Is gebeurt alsoo heden den pangoran hebbe doen aenseggen wat sinistre, valsche practycken de Chineesen gebruycken, ende hoe den peper vervalssende sijn, met versoeck ende bede, dat daerinne soude gelieven te versien, eer der wat quaets uut ontstae; ende nadat hierop goet bescheet hadde gegeven ende datelijck d' auteurs van 't werck hadde ontboden, heeft ditto pangoran wel heftelijck gevraecht omme hem te ontschuldegen: Wat schort den cappiteyn, waerom is hy op my quaet, wat heb ick gedaen, off hout hy de spot met my; hy heeft soo dickwils gesonden omme my te willen spreecken ende nadat ick hem ontboden hebbe, en is hy niet gecomen. Hierop geantwoort sijnde, datter niemant uut het hoff van des pangorans wegen

by ons geweest was, bleef hy diesniettegenstaende daerby, noemende oock een man dien hy seyde gesonden te hebben, welck nochtans soo niet en is. Hoe wel niet te beschryven en sijn alle de practycken die gebruyckt worden omme den handel by ons aengevangen te vertrecken ende eenege advantagie off vordelijcke conditie te becomen ende ons met een cleentien te payen, soo en hebbe om redenen niet willen naerlaeten dit poinct allene te adviseeren, hoewel hier ontellijcke andere van groote consequentie omgaen.

D' oorsaecke van de gemelde absurditeyt is dese: op de compst van 't *Hert* hebben wy twee a drie mael den pangoran ontboden, dat hem selffs zeer geerne soude spreecken van saecken van grooten gewichte, daeraen soowel syne als onse welstant was hangende, alsoo dit jacht van U. E. daerom expresselijck gesonden was. Hierop antwoorde hy alsdoen indispoost te sijn, badt daerover dat 2, 3 daegen soude vertouven, hy soude my ontbieden soo haest wat beter dispoost waere. Interim heeft hy, gelijck ick wel seecker wete, met de grooten gedelibereert wat voor hun best gedaen waere, hoe na ons comen soude, off het best waere dat hy iemant by my soude senden, off hy selffs by my soude gaen, dan off my ten hove soude ontbieden, doch haer entlijcke conclusie is my onbekendt.

Maer alsoo wylieden van 't hoff geen vorder bescheet cregen, resolveerden derwaerts niet weder te seynden, omme geen haest te betoonen, noch oock dat onse verseekeringe aen hem niet en behoefde te versoecken, maer wel ander raet wisten, opdat selffs soud senden ende wy te meer mochten vorderen. Den pangoran alsnu waerachtich vindende 't gene ick hadde laeten verluyden, als te weten dat niet meer ten hove om de audientie soude seynden, dewyle soo lange tardeerde eer my bescheet sondt, maer dat ik U. E. adviseeren soude volgens haer last audientie versocht te hebben ende dat hy my niet eens hadde willen hooren spreecken, soo is 't, dat hy (willende veynsen al off sijn welstandt aen U. E. niet en hinge ende hem vorder begeerende te excuseeren) voorsz. deckmantel alsnu gebruyckt. Ick houde voor seecker, gelijck geadviseert hebbe, dat het aldus met alsulcke ende andere practycke soo lange zal worden vertrocken, totdat de handen aen 't werck ende 't swaert getrocken worde, wandt met bidden noch dreygen sullen niet vorderen. Daeromme sal U. E. welstant ende verseeckeringe soo lange vertrecken, totdat de heeren herwaerts aen expresse ordre ende last geven, offe totdat by den raedt alhier geresolveert ende de handen aen 't werck geleyt worden. Wat corragie by d'onsen alhier sy, connen de heeren jugeeren aen 't gene in andere gewichtege saecken bevinden.

Hiermede geve Godt U.E., na hertelijcke groetenisse, alles goets. In Bantam, adi 11 October anno 1616.

U.E. dienstwillige
JAN PIETERSZ. COEN.

15. — 10 DEC. 1616. — H 482.
(PER *AMSTERDAM*).

Dese medegaende is copye van d'onse, geschreven per 't jacht 't *Hart*, waervan d'inhoude confirmeren, hopende dat U. E. d'originele wel geworden sijn. Wat 't sedert dien tijt toegedragen is ende voorder occureert, sullen sommierlijck verhaelen.

1. Aangekomen schepen. Van de nieuwe schepen sijn hier, Gode sy gelooft, in redelijcke goeden doene wel geariveert, te weten

Den 19 October 'tschip de *Trouwe*,

Den 24 ditto 'tschip *Nieuw Bantam*,

Den 14 November de schepen den *Gouden Leeuw* ende *Westvrieslant*.

Dese schepen sijn alle in de bocht van Guinea geweest. De *Trouwe* ende *Bantam* sijn van Annebon tot hier gecomen, sonder eenige landen aengedaen te hebben. Den *Gouden Leeuw* ende *Westvrieslant* sijn aen de Cabo de Bona Esperance geweest, vanwaer d'*Eendracht* herwaerts aen vertrock, doen sy aldaer te reede quamen. 't Schip van Seelandt en is noyt van dese schepen gesien geweest. De Heere wil hun mede in salvo geleyden.

Wat volck de schepen verlooren hebben ende hoe leelijcken conspiratie op 'tschip *Westvrieslandt* geweest is, sullen de heeren door missive van de comisen ende medegaende copie van sententie wel vernemen.

Per voorschreven schepen hebben wy van U. E. als de gecommitteerde heeren uut Texel diverse missiven ontfangen, namentlijck duplicato van de voorgaende van dato ultimo November, twee van 15 ende 19 December ende 2 andre van 6 ende 14 Januarie, waerop den eysch in desen volgen sal. Door voorsz. schepen hebben ontfangen, te weten

Per 'tschip de *Trouwe* 1800 heele rosenobels, 4000 Hollantse daelders ende 8 kisten met	R. 64.000.—
Per 'tschip *Bantam* 5 kisten	R. 40.000.—
Per 'tschip *Den Gouden Leeuw* 9 kisten	R. 72.000.—
Per 'tschip *Westvrieslant* 8½ kisten	R. 68.000.—
Sijn te samen 30½ kisten met . . .	R. 244.000.—

waervooren de Generale Compagnie gecreditteert hebben tegen 48 stuyvers ider reael. De coopmanschappen ende provisien voor Indien sijn mede conforme de cognossementen ende facturen ontfangen, uutgesondert het stael, dat in 'tschip de *Trouwe* niet gevonden is, ende 20 leggers Spaense wijn,

welcke die van 'tschip *Westvrieslant* seggen door de vorst achtergebleven te sijn. De bevallinge ende den prijs van de coopmanschappen sullen de heeren te syner tijt vernemen, gelijck mede hoe aengenaem de Chinesen de Hollantse daelders wesen sullen.

2. Le Maire. Den 29en October passato is over de Mollucques tot Jaccatra gearriveert het schip d' *Eendracht* van Hoorn, door Isaac le Maire ende consoorten uutgerust. Sy sijn, na geseyt wort, by suyden om de landen Mexicana door een ruyme zee westwaert seylende in de Mollucques aengecomen, hebbende onderwech groote landen ende eylanden gesien, maer geene aengedaen omme op te soecken ('t gene by d' auteurs deser voyage voorgegeven was), wesende recht door in de Mollucques gecomen. Wat den autheur sustineert ende voor hadde, connen de heeren aen medegaende copie van missive door le Maire aan den admirael geschreven, vernemen. Hebben oock een missive aen den generael Reynst zaliger mede gehad, maer en is deselvige niet te voorschijn gecomen. Ende opdat dese lieden weder souden keeren gelijck gecomen waren sonder iewers eenigen handel tot U. E. nadeel te doen, zijn by d' heer generael ende raedt van Indien ditto schip twee persoone herwarts aen medegegeven, met ordre als de heeren per medegaende copie van missive connen sien, dat haer niet toestaen soude tot nadeel van de Compagnie eenigen handel te doen; doch hebben wy, volgens U. E. ordre van dato 4 February anno 1616 voorsz. schip d' *Eendracht* met ingeladen cargasoenen ende al 't gene daeraen dependeert, voor de Generale Compagnie aengeslagen. Alles is ordenkelijck onder behoorlijcken register ende inventarius overgenomen off aengenomen, gelijck per nevensgaende pampieren blijct. Het gemeene volck, alsoo het schijnt tegen haer weete ende wille herwarts sijn gebracht, hebben wy partye in dienst van de Generaele Compagnie genomen, ende pertye zijn met dese schepen overgaende. Soo het schip off jacht door Blommert ende consoorten herwarts gedistineert, off oock eenige andre van de Vereenichde Nederlanden tegen U.E. octroy oock compareren, sullen wy U.E. ordre in gelijcker voegen mede excecuteren. Ick hoope dat de contramineurs van 't gemeene beste hiermede uut sullen hebben. Waere op dit schip goet beleyt geweest, sy hadden de Generale Compagnie grooten hinder ende schade connen doen; daaromme is noodich U. E. hierinne alsoo versie, datter geen meer compareeren.

3. Molukken. Door dit schip d' *Eendracht* hebben wy wederomme uut de Mollucques diverse missiven ontfangen, ende verstaen, gelijck per nevensgaende copien blijct, hoe den commandeur Lam met 10 treffelijcke schepen na Manilla was geseylt; dat d' admirael Verhagen ende raden van Indien na Amboyna souden varen omme aldaer de trouble te stillen; dat d' generael Reael in de Mollucques was gebleven, ende datter in de Molluccos naer het vertreck van onse schepen 2 a 300 bhaeren nagelen waren versamelt. Een treffelijcken dienst soude de

Compagnie geschiet sijn, soo dese nagelen met een schip off jacht nagesonden waeren; dan, 't is nu gepasseert; wat sal men seggen. Omme dese nagelen inne te crygen seggen de heeren by gebreck van gelt genootsaect geweest te sijn den prijs van de cleden te verminderen ende deselvige aen de Ternatanen te venten ten pryse als die aen ons volck tot nootdruft worden gedaen, welck ontrent 100 ten hondert min is dan voor desen vercocht wierden. Eerst is de cladde in de cleden geraect, vermits men genootsaeckt is geweest de soldaten daermede te betalen, ende nu wort dese cladderye omme de nagelen te becomen, soo men zeyt, weder verdubbelt. Voor mijn paert en can ick dese resolutie niet wel begrypen, dewylen in de Mollucques aen contant noch waren hebbende ontrent 20.000 realen, ende dat men 't gelt anders gebruyct. Derhalven hebben ten hoochsten gerecommandeert, dat alsulcken vente geschort worde ende dat men de cleden weder op sijn oude prijs brenge. Doch in dese en sal nimmermeer iets goets gedaen connen worden, tensy de heeren van de Mollucques d' inlantse negotianten vandaer houden, waertoe het schijnt qualick resolveren connen, want de handelaers aldaer toenemen, sijnde dit jaer aen Machian elff joncken geweest.

4. Scheepsramp. Den 5^en^ passato ariveerde Hendrick Brustens, oppercoopmans van den *Aeolus*, met een cleen schuytgen tot Jaccatra, tydinge brengende hoe ditto schip, Godt beter 't, den 17 Augusto passato op 't eylant Engano met cleden geladen gebleven was. Wy hadden lange met groote devotie na dit schip ende de cleden van de Custe verlangt ende worden wederomme met soo een ongeluck gepayt. Daer waeren 427 packen cleden in 't schip geladen, incoops costende *f* 113.243 — 19 — 2. Het schip is soo schandelijcken versuymt, alsoff het bykans moetwillens waere gedaen, gelijck de heeren per nevensgaende copie van attestatie connen sien. Den schipper ende stierman sijn op Engano overleden, gelijck mede 34 andre persoonen, ende dat van enckele noot ende miserie. Dese schade is voorwaer seer groot ende sal den genneralen staet daerdoor vrywat verachtert worden, dewyle d'excessive lasten deser landen met de cleeden gewonnen moeten werden. De Heere wil de schade in een ander weder vergoeden, ende alsoo wy verstonden op Ingano een pertye sieck volck met ontrent 100 a 150 packen cleden in esse waren leggende, hebben wy 't voorgaende schip d'*Eendracht* datelijck derwarts gesonden omme alles te lichten ende herwarts te brengen. De cleden souden altemael wel geborcht connen werden, dan alsoo door de wilden van 't landt, off veeleer na gepresumeert wort, van ons volck selffs de brandt in 'tschip gesteecken wierde, is het schip van 't poeyer gesprongen ende 't meeste goet vergaen. Met dese schepen is overgaende eenen Mathijs Baalen, die onderstierman op voorsz. schip geweest is, waervan de heeren alle perticularisatie connen vernemen.

Het schip den *Swarten Beer* op de Custe met indigo ende catoene gaern

5. Kust van Coromandel. geladen wesende, is den 12en Mayo passato vandaer nae 't patria gesonden. De Heere wil 't selvige, als oock alle de andere, in salvo geleyden. Het catoene gaern, duchte ick, sal te diere sijn, dewyle 6¼ man 27 a 28 pagoden comen te costen. Onder den indigo, na ick hoore, is mede pertye slechten loopende, welcke hoopen naer desen niet meer gebeuren sal, vermits U. E. ordre desen aengaende naerder gegeven, derwarts gesonden, ende 't selvige naer te comen ten hoochsten mede hebben gerecommandeert. Waere dit schip ten behoorlijcken tijde per costi gesonden, ick soude sulcx laudeeren, maer dewyle 't selvige soo laet van de Custe vertrocken is, dunckt my onder corectie veel beter ware geweest, dat hetselvige herwarts ware gesonden ende dat om verscheyden redenen, die voor dees tijt te verhalen naerlaten sullen. U. E., in 't haer gelieft, connen desen aengaende ordre geven wat daerinne naer desen gelieven gedaen te hebben.

Op de Custe, gelijck de heeren per missiven van daer connen verstaen, is alles in goeden doene; 't en gebreeckt daer niet dan aen cappitael. Den oorloch en was in 't landt van Palleacatte noch niet geslist, daeromme is de lichtinge van Tegenampatnam door de Hase gedelayeert; doch met het comptoir van Petapoelie soud voortgevaren worden. Wy verstaen aldaer met meer dan een cent advance vercocht te sijn de peerlen (hoewel slecht sijn geweest) door U. E. met den *Swarten Beer* derwarts gesonden, ende advyseert Willem den Dorst dat men jaerlicx met goede advance 30.000 realen aen peerlen soude connen vertieren, waerop de heeren sullen gelieven te letten, mits in consideratie nemende, dat, hoe de peerlen grooter, schoonder, ende ronder sijn, hoe dies te gewilliger gevent wordt ende te meerder avauce geven, als oock dat altoos 6, 8, 4, off ten minsten 2 van een soorte dienen te wesen. Rondt, root, schoon corael dient mede een pertye gesonden. Het loot is op de Custe ende elders mede seer getrocken. Wy hebben lange daerom geschreven, maer alsnoch den eigen nootdruft qualick becomen. Den tintenago en wil nu niet wel van der handt. Hoe op de Custe aen de realen 20 percent verlooren wort, sullen de heeren mede wel verstaen hebben; darhalven recommandeeren mede, dat haere E. gelieve voor de Custe gout van alsulcken alloye te senden, conforme de monster door Samuel Kint per den *Swarten Beer* van de Custe gesonden.

6. Mocha. Den 18en passato is hier van Arabia ende Suratten gekeert het jacht *Nassauw*, in contant medebrengende ontrent 23.000 realen met eenige andre clenicheden. In Mocha sijn sy wellecomme ende wel onthaelt geweest, hebben de meeste pertye van haer cargasoentje aldaer seer wel gevent; tot wat pryse, wat daer getrocken is, ende verstiert can worden, wort door Pieter van den Broeck in nevengaende pampieren verhaelt. Met de rest van haer cargasoen, wesende eenige nagelen, nooten, foelie ende wat porceleyn, sijn sy na Suratten

geloopen; hetselvige was daermede seer wel getrocken, dan alsoo den tijt niet toe en liet omme 't selvige te venten ende 't cappitael wederomme in indigo ende cleden te besteeden, zijn daer met ditto cargasoen gelaten ƒ9.567 — 2 — 14 met 4 persoonen.

Voorschreven van den Broeck is in de hooftstadt van Arabia, Scena genaemt, by den grooten basia, viceroy van Leamen geweest, daer seer wellecom was ende wel onthaelt wierdt. Dese stadt is groot, schoon ende popeleus, gelegen 10 dagen reysens in 'tlandt. 'tIs wonder om sien met hoe cleenen garnisoen den Turck dese popeleuse landen van Arabia in ruste, vrede ende gehoorsaemheyt maynteneert. Desen grooten basia is U. E. opene poorten ende libere commercie in sijnne havenen aenbiedende, gelijck de heeren per sijnne nevengaende als andre missiven connen vernemen, doch en heeft niet willen toestaen dat daer iemant van d'onsen soude blyven resideren, seggende sulcx sonder expresse last van sijnnen heere, den keyser van Constantinpolen niet te mogen vergunnen, doch door andre wort verhaelt d'onsen geen residentie vergunt en is, omdat den coopman Jan Ewoutsen Prins geseyt soud hebben, dat hy, soo seeckre veroverde caneel niet wilden coopen, daermede 'tRoode Meer op soude varen, hetwelcke nae 'tschijnt geensints connen off willen gedogen. Terwyle 'tjacht *Nassauw* voor Mocha was leggende, sijn daer by hem 34 seylen off schepen, soo groote als cleene, van diverse natie ende quartieren geweest, als te weten van de custe van Mallabaer, Goa, Daboul, Chiaul, Suratte, Cambaye, de custe van Arabia, Melinde, Madagascar ende alle omleggende quartieren, soodat aldaer een treffelycke negotie gedreven wort. Met een castille is jaerlicx van Alcayro ende Sues in Mocha comende, behalven 'tgeene niet geregistreert en wort, twee a drie hondert duysent realen in contant ende 16 a 20.000 Venetiaense ducaeten, hetwelcke meest besteet wort in peper, weynich nagelen, nooten ende foelie, groote pertye indigo en catoene cleden van Suratte ende Mallabar. Die van Daboul, Chiaul ende Suratte sijn degene die meest desen handel sijn doende, ende gaen sy haer cargasoen van peper, speceryen ende Chinese waren tegen Gouseratse cleeden in Atchijn opcoopen. Het schip van Daboul, welck in Atchijn Priamanse peper ende andre waren geladen hadde ende *Nassauw* dese tocht den meesten hinder dede, heeft van Mocha in contant met haer vieren gevoert ontrent 200.000 realen. Die van Mocha hadden wel geerne gesien dat d'onsen dese schepen hadden aengeslagen, mits dat sylieden mede hadden mogen deelen. Waeren oock verwondert dat by d'onsen daerna niet getracht was.

Onder corectie dienen wy in aller manieren die van Goa, Daboul, Chiaul ende Suratten desen handel te verhinderen, want ick presuponeere, 't sy dan dat de heeren desen handel selffs doen, off naerlaten, de Compagnie in allen gevallen daerdoor grooten dienst ende advantagie geschieden sal, want byal-

dien de heeren desen handel op Mocha andre verletten ende selffs niet en doen, houde ick voor seecker, dat de specer)en alsdan uut de Nederlanden te meer derwarts sullen trecken, ende dat de Levantsvaerders in plaetse van 't groote gelt, U. E. waeren sullen voeren.

Den handel op Mocha andre verlettende ende selffs doende, soude de Compagnie, nae 't schijnt, bykans ontlast connen worden van soo veel contant off realen herwarts aen min te senden, als de schepen van Nederlandt na Levanten voerende sijn, vermits het gelt van Mocha in desen gevalle alhier verde soude connen strecken. Doch dese negotie op Mocha doende, moet in allen gevalle alsoo gemaeticht worden, dat de generale Compagnie in de vertieringe van d'Indische waeren in Nederlant geen hinder geschiede.

7. Suratte. D' Engelsen hebben groot weer gedaen omme te verhinderen, dat die van Suratten d' onsen aldaer geen plaetse souden vergunnen. De schenckagie van d' Engelsen was de regenten aengenaem, maer uut enckele vreese, na ick hoore, en hadden sy d' onsen geen residentie geweygert. Wat Pieter Gillisz. van Ravensteyn van de restanten van David van Deynsen becomen heeft, hebben voor desen geadvyseert ende is den indigo alsnu daervan overgaende. Meer en heeft hy niet connen becomen, noch en sullen wy, wort ons van de Custe geadvyseert, niet becomen, tensy dat ons met represaille valeeren. By provisie tot ontdeckinge van saecken hebben wy geordonneert gehadt volck en cargasoen in Suratten te laten, omme te vernemen hoe hun de saecken sullen begeven ende wat ten besten gedaen dient, te weten dat ons eerst met represaille ende wraecke valeeren en revengeeren, off aldaer negotie stabileren. De Gouseratse cleden hebben wy voor desen geseyt ons soo nodich als die van de Custe te wesen. De heeren sullen gelieven op de saecken van Mocha ende Suratten ernstlijck te letten, ende ordre geven wat voorder gelieven gedaen off naergelaten te hebben. Interin sullen wy ons in desen na den tijt ende gelegentheyt van saecken reguleren, mits voorcomende dat by U. E. den afftreck van d' Indische waren door desen handel niet vermindert worde ende de Compagnie daerdoor geen schade geschiede. Hadden wy tegenwoordich een off meer schepen, 't waere seer geraetsaem dat men wederomme na Suratten sondt, soo omme retour te halen van 't gene daer gelaten is, als om den vyant affbreuck te doen ende een goede pertye volck tot peupelatie van Banda te halen.

In Mocha is van den Broeck aengesproocken geweest om restitutie van seeckre goederen, die hem door de vloote van den admirael van Caerden, off andre, affgenomen souden wesen, doch alsoo hy verclaerden dese goederen onder goede handen noch in esse waeren, heeft hy daerover geen voordre molestie geleden. maer is ten versoeck van ditto persoon dese medegaende publycque acte daerover beleyt, waerinne hy ditto van den Broeck op haer

wyse volmachtich is maeckende. In 't perticulier presenteerden hy aen van den Broecque, soo hy hem d'eene helft van sijnne gepretendeerde goederen cost leveren, affstant van d'andre helfft te doen. Dat hierinne naer behooren ende recht gehandelt worde gelieve U. E. te bevorderen.

8. Kust van Malabaar. In 't wederkeeren heeft het jacht *Nassauw*, volgens sijnne ordre, Calicutte aengedaen ende aldaer 3 Engelsen gevonden, dewelcke aldaer by den generael Killing op den name van Hollanders gelaten zyn. Die van Calicutte, dese boeverye alsnu vernemende, waren over de comste van d'onsen seer verblijt ende versochten ernstlijck dat daer volck souden laten. Den samorijn en was persoonelijck niet by der handt, maer met sijn leger tegen die van Cotchijn te velde, soodat d'onsen hemselven niet en hebben gesproocken, maer wel sijn soon de prince met een opperste priester. Peper can men in dese quartieren goede quantiteyt becomen, dan (als per nevensgaende notitie) is wat diere. Onse quade administratie, achte ick, brengt dese quartieren in nonchalance, doch hoope dat ons mettertijt beter sullen bedencken.

Palligamma op Cheylon heeft het jacht *Nassouw* mede aengedaen; hebben aldaer water gehaelt, maer den coninck niet gesproocken. D' inwoonderen waren van de comste seer verblijt, sonden dadelijck landewaerts na den coninck, maer als d' onsen geen last en hadden om daer te vertoeven, off iets te handelen, syn sy vandaer vertrocken. Onder Cheylon hebben op haer uutryse een Portugies scheepjen vol caneel verovert, hetselvige tot in Mocha gebracht ende den caneel aldaer vercocht. In 't wederkeeren hebben op de custe van Mallabar mede vermeesteert een Portugiesse fregat, welck ledich met een priester ende 23 jongers na Goa was varende. Dit fregat hebben met de jongers hier gebracht, ende sullen wy 't selvige naer Banda senden, omme aldaer ten dienste van de Compagnie ende affbreuck van de Bandinesen te gebruycken. Om fregatten ende swarten is veel pampier becladt ende sijn wy veele moeyten doende, doch in die quartieren, na ick hoore, hadden wy maer bequame schepen, souden ons gerieff van fregatten ende swarten lichtelijck connen becomen.

9. Sumatra's Westkust. Hoe wy het schip *Enckhuysen* van de zuyt ende de *Valck* van de noort gedestineert hebben na de westcuste van Sumatra te gaen omme den peper te becomen, die d' Engelsen in Ticcus coopende sijn, is U. E. voor desen geseyt. Ditto schip *Enckhuysen* van hier vertreckende, is op syn eerste gedestineerde plaetse wel aengecomen, namentlijck in Celeber, leggende op 3¾ graden zuyder breete, daer een seer goede reede is. Alle den peper die van Priaman, Ticco ende de geheele westcuste van Sumatra wort vervoert, wast in 't landt van Juda Poura, alwaer een coninck regeert, genaemt Ragia Itam, die, na geseyt wort, 30.000 mannen onder hem heeft, welck hun met planten van peper ende rijs tot haer nootdruft geneeren. Op 2½ graden, ontrent 20 mylen

by noorden Celeber, is aen de zeecandt gelegen een plaetse Lamma Juta genaemt, alwaer de riviere van Juda Poura in zee looot, ende is Juda Pura ontrent 18 mylen te landewaerts van Lama Juta gelegen. Het schip *Enckhuysen* in Celeber wel geanckert wesende, soo is den oppercoopman Everard Deyns met de boot na Lamma Jutta gevaren ende vandaer te landt na Juda Poura gegaen. Hy heeft voorgemelde Ragia Itam met sijn eedele eenige vereeringe gedaen ende voorts gecontracteert dat hem ditto coninck aen het schip in Celeber leveren soude 2000 bhaeren peper tegen 15 realen de bhaer, ende dat 2 maenden naer dien dach. Hiermede is Deyns met alle het volck wederomme na het schip gekeert, meenende haere last alreede hadden, want hebben na haer seggen soo veel peper wel gesien als met sulcke 2 schepen gevoert can worden. Op dit contract hebben sy drie maenden na voorsz. peper gewacht, ende alsoo niet voorts en quam, wesende ondertusschen 't zuyder mouson verwayt, soodat door contrarie wint niet voordelijcker conden comen, sijn d' onsen met ditto schip *Enckhuysen* den 25[e] passato met dese gemelde tydinge wedergekeert, sonder vordre dilligentie gedaen te hebben, ende niettegenstaende haerlieden geordonneert hadde tot ultimo December off ultimo Februury uut te blijven. In desen standt is 't voor ons een groot verdriet dat men soo slechtelijck wedergekeert zij ende geen andere dilligentie gedaen heeft. Soo het ons 't contrarie mousson niet belet en hadde, wy souden *Enckhuysen* wederomme derwarts hebben gesonden, doch alsnu sullen verwachten moeten te vernemen wat de *Valck* sal verrichten ende ons dan vorder op een ander mouson na den tijt reguleeren. In de riviere van Lamma Juta, verstaen ick, can men met cleene jachten off schaloupen wel comen, maer voor schepen off joncken en is hier off ontrent Juda Poura geen reede. Daer is op deze westcuste ontrent de gemelde quartieren wel goede anckergrondt, maer gants geen verschutt, soodat alle den peper van Juda Poura nootlijck met prauwen in Ticco, Priaman off Celeber moet werden gebracht, ende soude het de lieden, na ons voor desen door Chinesen bericht is, veel gelegener wesen haren peper in Celeber dan in Ticco te brengen. Tot desen handel sullen kannekijns, baftas ende andre Gouseratse cleden moeten hebben.

10. Timor. Na Timor hebben wy gesonden de jachten de *Sterre* ende den *Arent*, met den opperkoopman Raemburch, met ordre dat den handel op Timor gedaen hebbende, daerna met een van dese jachten sal gaen ontdecken volgens U. E. advyse (op 't vertooch by den heer Plancius overgegeven) de landen van Terra Alta, omme te zien off aldaer, gelijck wy niet en dencken, eenige peper te becomen is ende wat daer verder te doen mach wesen. Wy hadden geadvyseert de *Sterre* irreparabel geoordeelt te sijn, doch is evenwel ten lesten noch claer geraect.

Van Japara hebben recht door na de Mollucques gedestineert het schip

Hollandia, met 300 coyang rijs, 180 vaten, soo vlees als speck, 40.000 realen in contant ende diverse andere provisie. Daerna hebben noch na de Mollucques gesonden andre 15.000 realen met verscheyde andre nootlijckheden.

Na Amboyna hebben wy gesonden de schepen de *Trouve*, *Nieu Bantam*, *Nassouw*, ende 't schip *Enckhuysen*. In contant hebben derwarts gesonden 48.000 realen met verscheyde andre provisien ende nootlijckheden. De *Trouwe* ende *Nassouw* sijn geordonneert omme d' Engelsen te weeren ende prevenieren recht door te seylen, sonder eenige plaetsen aen te doen. D' andre sullen in Japara eenige rijs laden ende mede op 't spoedichste innewaerts vertrecken.

Het schip *Hoorn* is met alle nootlijckheden volladen na Banda geseylt ende hebben wy aen contant derwarts gesonden 16.000 realen, gelijck mede per *Nassouw* andre 8000 realen, soodat de contanten, na de Mollucques, Anboyna ende Banda gesonden, bedragen 127.000 realen. De joncke de *Fortuyne*, die ontrent 140 lasten rijs can laden, is na Tcheribon gesonden, omme daer vol rijs geladen te worden ende mede na Banda te seylen.

11. Engelschen naar Macassar.

D'Engelsen sijn, na geseyt wort, met drie schepen na Maccassar geseylt. Houde voor seecker, dat wederomme op de Mollucques, Anboyna off Banda attent sullen doen, dan hoope ende vertrouwe dat niet meer dan voor desen sullen verrichten ende vandaer wel geweert sullen worden, alsoo alle de quartieren, gelijck vooren, alreede van schepen, gelt ende alle nootlijcke provisien soo wel besorcht ende versien sijn, dat hun vooreerst niet gebreecken sal. De schepen hebben oock in 't generael ende elck bysonder ordre gegeven, soo in off ontrent Anboyna off Banda eenige Engelsen comen te rescontreren, dat, soo na gedaene insinuatie niet vertrecken, off hun onder onse forten begeven, haer sonder simulatie met gewelt verdryven sullen. Aen d' heer generael, d' heer admirael, de respective gouverneurs der plaetsen ende alle andre hooffden hebben mede ten hoochsten gerecommandeert U. E. ordre desen aengaende promptelijcken in 'twerck te stellen, soodat wy, gelijck vooren andermael hebben geseyt, dese plaetsen voor U. E., met Godes genade, wel verseeckert ende voor wel besorcht houden.

Het schip den *Gouden Leeuw* hebben wy na de Custe gesonden met 88.000 realen in contant. De Heere geve dat het in salvo moge gaen ende behouden met 't gewenste retoer wederkeere, soo sal de Compagnie een treffelijcken dienst geschieden.

Met onse voorgaende, per 't *Hart* gesonden, hebben geadvyseert dat de schepen *Amsterdam* ende *Nieuw Zeelandia* ontrent 6 weecken a 2 maenden naer dato volgen souden. Een maent nae 't *Hart* waren sy beyde geladen geweest, soo het ons door een snoode monopolie niet verhindert waere geworden. Ick hebbe overlange ende diverse reysen geadvyseert, dat hoe men langer

gedoocht d' overlast die U. E. alhier aengedaen wort, hoe Bantam de heeren dies te harder ende lasteger vallen sal, ende dat door 't groote gelt welck desen pangoran versamelt ende opleyt van d'onredelijcke ende excessive tollen die hier betalen. Alsnu is ons een proeffstuck voorgecomen, hetwelcke verhalen sullen, opdat het de heeren tot waerschouwinge mach dienen. By ons werden dese lieden bykans voor beesten geacht, maer wat dese arme, slechte, swacke lieden off beesten sijn, die ons met alle onse wijsheyt, macht, gewelt ende rijckdom weeten te breydelen en dwingen, gelieve alle verstandige te considereren.

Dat U. E. haer saecken alsoo hadden beleyt dat altoos groote quantiteyt peper in voorraet behielden, souden sy lichtelijc de groote tollen connen affschaffen, den peper op redelijcke pryse behouden ende dese lieden breydelen, want d'ervarenheyt betoont, datter niet meer peper en wast dan in de werelt vertiert can worden; maer nu van peper ontbloot sijn, desen pangoran groot gelt hebben gegeven, wat gebreect hen omme U. E., die de peper moeten hebben, daermede te breydelen ende wett te stellen?

12. Praktijken der Chineezen.

Hoe de Chinesen den peper tegen den andren waren opjaegende, is U. E. in bysondere missive per 't *Hart* verhaelt. Sy brachten den peper als doen tegen off veeleer met degeene die voor ons eenige peper cochten tot ongeveerlijck 28 a 30 realen de 10 sacken, gebruyckende veele pracktijcken, met dreygementen dat d' Engelsen ons souden prevenieren, alles opcoopen ende andersints, byaldien wylieden niet coopen, niet voort en voeren omme haere monopolie wel te beleggen, doch dies niettegenstaende deden haer den moet verliesen ende dreven den peper wederomme aff tot ontrent 23 realen, want sylieden d' Engelsen maer cleyne partijckens lieten coopen ende haer verhinderde groote pertye te doen, omme ons met d'Engelsen te dwingen ende beyde te vangen; ende alsoo ondertusschen veel tijts verliep, resolveerden wy den peper niet laeger te laten dalen ende pertye te coopen, eensdeels omme voor d'Engelsen advantagie ende op de Chinesen actie te becomen, als oock, ten andren, opdat d' Engelsen ons niet voorquamen ende haer gelt niet verde soude strecken. Hierop contracteerden wy den 19 October met seeckre Chinesen dat ons binnen 20 dagen 20.000 sacken peper leveren souden, tegens 25 realen de 10 sacken. Wy gaeven daerop een groot stuck gelts, waermede behendelijck opgecocht wierde alle den peper die in de naeste plaetsen onder de Javanen voorhanden was, welcke ons, tot ontrent tien duysent sacken, gelevert wierde. Alle d'andre peper, voor dien tijt door de Chinesen opgecocht, was voor ons mede besproocken, soodat d' Engelsen hier ende daer 35 realen voor de 10 sacken presenteerden ende geen peper becomen conden. Doch alsoo eenige onse contracteurs haer peper toegeseyt hadden, mits betalende soo veele als den peper gelden soude, sonder (na sy seyden) andre prijs te

willen maecken, ende elck om 't seerste diere cocht, omme, naer 't scheen ende oock genochsaem gebleecken is, den peper tot op 4 realen ende meer te dryven, ja, Godt weet waermede haer souden hebben connen genoegen, soo is 't, dat daerover genootsaect wierden ende oock goet vonden ons aen 't gemaecte contract te houden ende wat te retireren, doch niettegenstaende wat practycken, dreygeninge ende andersints gebruyckt sijn, soo en hebben de volle leveringe van de gecontracteerde 20.000 sacken niet connen becomen, maer ten deele na der Chinesen pypen moeten dansen, waerover gedwongen sijn geworden, nadat veel tijt verloopen was ende alle proeve...... opnieuws tot 30 ende oock eenige tot 31 te coopen,...... en protestatie dat ons ter comste van de joncken...... occasie weder valleeren sullen.

Wat practycke, dreygeninge ende andre handelinge...... gebruyct is, zullen wy naerlaten, doch verclaringe doen wat met advijs van de raet gedaen hebben, dat by onse partye gewelt mocht worden genoemt. Doen wylieden de monopolie soo vast geslooten sagen, dat van onse contracteurs noch peper, noch gelt op haer schult becomen conden, noch oock met ander gelt aen geen partye peper conden geraecken, hebben wy, ten eersten geseyt, al ons goet van landt gescheept, recht versocht ende den pangoran eyntlijck met beleefde protestatie geinsinueert, soo hy ons geen recht en deede, dat niet qualick nemen soude, byaldien ons selven hielpen. Maer vermitts het al niet helpen en mocht, hebben wy met advijs van den raet, als per resoluitie, onze contracteurs geaprehendeert, gelijck mede de voorneemste van degene die over de monopolie metten andren wel drie maenden lang vergaderinge hadden gehouden, omme haerlieden tot leveringe te dringen. De grooten van 't landt zijn hierop vergadert geweest. Daer is verhaelt, na ons geseyt wort, soo wy recht hadden, dat den pangoran ons hadde behooren recht te doen; soo niet, dat sulcken aprehentie van ons niet behoorden te gedoogen. Den pangoran heeft my doen affvragen off hem de gevangenen wel soude willen overleveren. Maer alsoo daertoe bereyt waeren, ende selffs presenteerde haerlieden in 't hoff te brengen, dewyle niet dan recht begeerde, en is daerop alsnoch niet anders gevolcht. De gevangenen en willen, off veeleer en durven (uut vreese van eenige groote die met de saecke gemengt sijn) niet clappen. Watter van is, watter schuylt ende waer 't vast is, weet Godt. Off den pangoran van dese monopolie kennisse heeft gehadt en weeten wy niet, dan houden voor seecker, dat een seeckren Chinees, Limco genaemt, die synen naesten raet is, ende alles genochsaem governeert, daermede gemengt zy, te meer dewijl geen ontdeckinge van saecken gesocht wort ende den pongoran hem stille houdt.

Alhoewel ons geen werck gebreeckt, hebben dies niettegenstaende goet gevonden voorgemelde handelinge alsoo te particulariseren, omme daar-

mede een groot quaet te verhoeden ende de welstant van de generale Compagnie te vorderen, want aen deze opcoop off monopolie, bedecktelijck met scrupele door de Chinesen beleyt, licht affgemeten can worden, wat molestie, hinder ende schade desen pangoran de generaele Compagnie soude connen doen, soo hy eens selffs met het groote gelt van U. E. versamelt, den peper doet opcoopen ende ophoude. Wat hier tegen soo een saecke gedaen can worden, en sal, hoope ick, by ons niet versuymt worden, opdat te syner tijt met de goede assistentie die de heeren jaerlicx gewoonlijck sijn te senden, het disseyn van desen pangoran geprevenieert ende alle des Compagnies vyanden, in plaetse dat sy 't ons meenen te doen, selffs gebreydelt ende gedwongen worden. Een jaer, worter alreede geseyt, souden se hier den peper connen ophouden, ende soo wy geen jaer over laten loopen, dat eerlange 7 a 8 realen voor de sack peper sullen moeten betalen. Dit is van eenige voor een praetje verhaelt. Godt geve dat het niet gebeure.

Met de mont ende oock met uutterlijck gelaet wort ons van den pangoran goet samblant getoont. Hy heeft onsenthalven ...... Chinesen die haren schult niet betalen in 't hoff gevangen, seggende, dat ons in aller manieren assisteren en helpen wilt, dan vernemen geen betalinge. Watter van zy en worden wil zal den tijt leeren.

Volgens U. E. ordre en sullen hier geen nooten, foelie noch nagelen vercoopen, opdat de Compagnie daerdoor geen hinder geschiede. Alsnu gaet met dese schepen goede pertye nooten ende foelie over dewelcke verleden jaer door de Javanen uut Banda gebrocht wierde ende duslange door schaersheyt van gelt by ons, noch d'Engelsen niet gecocht en is.

Alsnu hebben wy de gevangen Maccassaren, die duslange tot Jaccatra in handen van dien coninck zijn geweest, op 't versoeck van denselven gelicentieert, dewyle d'eere dies aengaende tegen d'Engelsen ende andere genochsaem hebben behouden. Omme de restanten in Maccassar gebleven, sullen derwarts moeten senden, off ons met represaille valeeren. Het schijnt, als geseyt hebbe, ons weder aldaer geerne saegen ; dan een logie en dienter vooreerst niet.

13. Vrijburgers. Tot bevorderinge van des Compagnies welstandt hebben wy op U. E. resoluitie goetgevonden, diverse persoonen die haren tijt uutgedient hadden, op haer versoeck van des Compagnies dienst te ontslaen, mits dat domicillie off residentie sullen nemen in de Mollucques, Anboyna off Banda, ende hebben hun gepermitteert met jachten, joncken off andersints, geladen met rijs, alderlye provisie ende snuysterye, na de Molluques, Anboyna ende Banda te varen, sonder eenige cleden, zyde off zydewaren daerwarts te mogen voeren. Haere gagie is op 6 maenden na betaelt ende gaet nevens dese een rolle van degeene die dese vryheyt is vergunt. De heeren sullen gelieven te verstaen

dat dit voor een van de beste expedienten wort gehouden omme alle vreemdelingen van de Mollucques, Anboyna ende Banda te weeren, de speceryen voor de generale Compagnie alleene te behouden, de forten te versien ende oock d'inwoonderen van de Mollucques, Anboyna ende Banda te voldoen ende gerieven, want als indifferent alle vreemdelingen van de Mollucques, Anboyna ende Banda werden geweert, moet nootlijck daeruut volgen een gennerael gebreck van veel clenicheden, die men in die landen niet can derven ende by de schepen qualick connen werden gebracht, welcken gebreck wy hoopen alsnu door voorzs. permissie gesupleert sal worden, ende soo hieronder bygeval eenich inconvenient comt te loopen, sullen daerinne lichtelijck connen versien.

14. Varia. Den 8 stanti sijn hier van Jamby gecomen de schepen 't *Wapen van Amsterdam* ende *Middelburch*, welcke ontrent Mallacca niet geweest sijn; vermits (zeggen zy) dewyle naer 't patria waren gedestineert, den tijt te cort viel ende verloopen is, terwyle de *Neptunes*, die in een storm alle sijn masten verlooren hadde, weder hielpen repareren, te meer dewyle den top van de mast van 't *Wapen* mede brack, soo de masten van de *Neptunes* weder in waren settende, welck (gelijck de sorchvuldicheyt van verleden jaer) voor de Portugiesen een groot geluck is geweest.

Van Mallacca hebben tydinge, aldaer van Goa ontrent 30 fregatten aengecomen waren, dat op Isla des Naos een reduyt tot verseeckeringe hunder schepen was gemaeckt, ende dat besich waren omme de caracques ende 't galjoen van oorloge, verleden jaer van Maccau gecomen, claer te maken ende daermede na Goa te seylen. Voorder schijnt het onsenthalven groote alliantie met die van Jambi soecken te maken.

De *Galliasse*, te laet omme de *Swarte Leeuw* na Japan te volgen in Pattana gecomen wesende, is wederomme vandaer gesonden ende met het jacht *Jaccatra* tot Jamby wel geariveert, met pertye Ligorse peper, benjuwijn ende andersints, als per nevengaende facture. 't Jacht *Jaccatra* is in haeste van Japan na Patana gesonden geweest, omme ditto cargasoen herwaerts te brengen, alsoo de *Galliasse* niet verwachtende waren.

Dit jaer sijn in Patana noch Sangora geen Chinese joncken geweest. Van Maccau en is op Japan oock geen caracque van den vyandt gecomen; dan waren aldaer met een groot peryckel wel ontrampeneert ingecomen twee schepen van de vloote van Don Juan de Silva, dewelcke weder opnieuws repareerden ende versagen ...... was overleden ende sijn soone vreedelijck in de...... bevesticht. Voordre ende breder bescheet van die quartieren connen de heeren per nevensgaende missiven vernemen, doch sijn per den *Swarten Leeuw* met een goede pertye ebbenhout ende retoer naerder bescheet vandaer verwachtende.

In plaetse van de *Valck* is de *Galliasse* met de *Neptuines* na Atchijn gesonden. De *Valck* is in de riviere van Jambi gebracht omme den peper te laden, affbrengen ende dan met hulpe van de jachten *Jaccatra* ende *Halve Maen* deselvege in de *Bergerboot* over te schepen, vermits dit schip over de banck in de riviere niet conde comen. Wy hebben vandaer (na ick hoore) ontrent 150 lasten peper te verwachten. Het valt gelijck voor dese hebbe geadvyseert, seer swaer omme den peper uut dese riviere scheep te crygen. Daeromme, in 't U. E. gelieffde, soude het seer geriefflijck wesen dat de heeren herwarts eenige jachten sonden, dewelcke veel conden laden, ende geladen wesende niet meer dan ontrent 10 vadem water behoefden, omme expresselijck in dese riviere te gebruycken ende de schepen daermede te laden. Soo 't U. E. gelieft ons daervan te versien, de generaele Compagnie sal daermede grooten dienst geschieden, want Jambi een treffelijck peperplaetse is, daermede Bantam mettertijt gebreydelt sal connen worden.

Vermits het gewas van den peper dit jaer alhier, gelijck verleden jaer mede gebeurde, seer qualick geluct ende weynich peper gepluct is, liet het hem aensien alsoff dese schepen niet en souden hebben connen volladen, te meer de Chinesen, siende wylieden dissegneerden twee soo groote ledige schepen vol te laden ende daarentegen soo cleenen gewas, alle den peper opcochten ende ons voorgemelde verhinderinghe deden. Dan 't is, Godtloff, beter geluckt. Dit jaer hebben hier d' Engelsen ontrent 6 a 7000 sacken peper gecregen. Men seyt, datter in 't verdere geberchte noch ontrent 5000 sacken souden wesen, dewelcke over 2 maenden met het groote water affcomen sullen.

By dese gaet facture van 't cargasoen in de schepen *Amsterdam* ende *Nieuw Zeelandia* geladen. De heeren sullen de generale reeckeninge in conformite daervooren gelieven te crediteeren. De Heere wil alles in salvo geleyden. Den peper meenen sijn gewicht, soowel als de voorgaende, uutbrengen sal. De bevindinge van alles sullen geerne hooren.

Met het ebbenhout van Japan, den peper van Jambi, de nagelen in 't *Wapen* ende *Middelburch* wesende, het cargasoen van Patana gecomen ende 't geene hier noch souden mogen becomen, hopen wy dit jaer noch een schip te laden ende U. E. toe te senden, dan 't sal na gissinge wel 2 maenden aenloopen eer vertrecken can. Wat schip het wesen sal, connen alsnoch niet seecker seggen.

Per nevensgaende notitie sullen de heeren sien hoe 't capitael van de generale Compagnie, te weten de coopmanschappen, contante penningen ende uutstaende schulden, tegenwoordich in Indien wesende, beloopen *f* 3.282.490 — 8 — 10½, doch moet hier aff ende toe gedaen worden 't gene sedert de jongste overgesonden staet in 't generael gegasteert ende gewonnen off verlooren is. De continueele lasten daervan op den andren, tsedert 't vertreck van 't *Hart*, overvallen sijn geworden, hebben onse generaele reecke-

ninge wat verachtert, doch hoopen dat de heeren met het volgende schip voldaen sullen worden. Tot dien tijt sijn oock genootsaect eenige boecken op te houden.

Wat voorder in dese gebreect, sijn wy referende aen d' heer commandeur Spilbergen, brenger van desen. Ick bidde de heeren dat sijn E. aendachtelijck mach worden gehoort, soo sullen de heeren vernemen veel particulariteyten die hier verswegen worden, ende wat voorder ten besten van de generaele Compagnie gedaen dient.

Alsnu is d' apparentie, dat de heeren door genade Godts toecomende jaer een heerlijcke vloote met een treffelijck, rijck retour toesenden sullen. Ick hoope ende vertrouwe dat sulcx U. E. geworden sal, ende mogen hem daerop verlaten.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, zeer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geven U. E., na hertelijcke groetenisse, alles goets.

In Bantam, adi 10 December anno 1616.

U. E. dienstwillige
Jan Pietersz. Coen.

16. — 22 AUG. 1617. — K 91.
(PER *D'ORANGIEBOOM.*)

1. Aangekomen schepen. Nevens dese gaen copie van d'onse gesonden per de schepen (die d'Heere geleyde) 't *Hart*, *Amsterdam*, *Nieuw Zeelandt* ende *West Vrieslandt*, waervan d'inhoude confirmeren, biddende, dat naercomen werde 'tgene den welstant der Generale Compagnie verheyscht ende de gelegentheyt gedoocht.

Tsedert sijn, Godtloff, tot Bantam den 10^en^ May wel aengecomen de schepen 't *Wapen van Zeelandt* en d'*Orangieboom*, gelijck mede ultimo December passato in Amboina 't schip d'*Eendracht* ende dat bezuyden Java door de Straet van Bima. Per d'*Orangieboom* zijn ons van U. E. twee missiven geworden dato 11 en 19 April 1616. 'tGene daerop vereyscht wort ende tsedert 't vertreck van *West Vrieslandt* geinnoveert is, zullen cortelingh verhaelen.

Voor desen sullen U. E., hoopen wij, verstaen hebben, hoe snood het tot Bantham was gaende, wat monopolie metten peper gepleecht wiert ende hoe men geen recht becomen cost, als oock wat van onser zyde tot dien tijt daertegen gedaen was.

2. Bantam en Jacatra. Zeer cort naer 'tvertreck van *West Vrieslandt* wierd ons soo in peper als contant gelt gelevert en betaelt 'tcomplement van de 3000 sacken peper, die wy de Chinesen hadden affgeheyst tot de depesche van *West Vrieslandt*, omme de joncquen vry onbeschadicht op de reede van Bantam te laten comen, opdat het different door oordeel van den pangoran met zijn eedelen vrientlijck soud mogen werden beslecht. De joncq tegen voorsz. betalinge geralascheert wesende, soo hebbe ick verscheyden reysen aen den pangoran doen versoecken, dat het hem soude gelieven eene generale vergaderinge te doen beroepen, beyde partyen te hooren ende recht te wysen, presenterende my hetselvige te onderwerpen. My wiert geantwoort dat het geschieden zoude; dan alsoo daerop niet en volchde, maer die van de Chinese joncq hun dagelicx gingen valeren op onse debiteuren, vercopende huysen, vrouwen ende kinderen ende affdringende wat voorhanden was, ende dat onder pretext, al off ick haer op onse schuldenaren hadde bewesen, dat nochtans soo niet en is, maer wel expres verboden hadde (wel is waer, dat eenige dagen hun gewelt tot ontdeckinge van 'tsecreet hebbe gesymuleert, maer siende, dat het gantsch niet geraden en was dese represailles te gedoogen, eensdeels, omdat onse debiteuren geheel t'ondergedruct ende geruyneert souden hebben, als ten anderen, omdat alsulcke gedult oorsaeck tot quaden monopolie geven soude), soo is 't,

dat hierop ter presentie van eenighe leden van de stadt de principaelste van de Chinesche joncq hebbe ontboden ende hun belast, dat onse debiteuren ongemoeyt zouden laten ende weder restitueeren 't geene hun alreede met gewelt sonder mijn order hadden affgedrongen, op pene, dat anders doende, de joncq wederomme soude aentasten. Naerdat ick ontrent 14 dagen vertoeft hadde, omme voor den pangoran te compareren en interim voorsz. gewelt was geschiet, inplaetse dat men recht plegen soude, soo ben wederom van Bantam naer Jacatra gescheyden. Tot dien tijt hadden die van de joncken onse debiteurs ontrent 800 sacken peper affgedrongen. Sy hebben se daernaer wel ongemoeyt gelaeten, maer 'tgeldt van dese 800 sacken niet weder gegeven, daerover die van de joncq vry wat bevreest zijn geweest. Dan hebben evenwel van geen geldt willen scheyden, ende interim elck op ander sach, soo is den 10en May een grooten brant rontsom ons huys geresen, daerdoor nyet alleen onse rieden huysen verbrant zijn, maer oock veel Javaense huysen binnen de stadt. Den brandt was seer schrickelijck, doch heeft Godt loff van de Compagnie niet anders dan de rieden huysen gheconsumeert, alsoo lange te vooren daertegen ten besten voorsien hadden. 't Is seecker, dat desen brant a posto gesticht sy. Men soude mogen seggen, dat het door de Chinesen van de Manilse joncq gedaen mach wesen, omdat hun goederen geconfisqueert hadden; doch houden voor seker door 't geene in handelinge van saecken hebbe gesien, dat het den pangoran selffs heeft doen doen, ende dat, off om ons te ondertasten, off om ons tot versoeck van steenen huysen te bouwen te dringen en zijn proffijt daermede te doen. Doch 'tsy hoe 't is, wy hebben ons de saecke niet aengetaen ende ons gehouden alsoff de brandt bij gevalle toegecomen waere, ende datelijck weder ander rieden huysen gemaeckt.

De huysen hermaeckt wesende, soo ben ick andermael tot Bantam gekeert, eensdeels omme wederomme te onderstaen, of het soo verre souden connen brengen dat den pangoran rechter off middelaer wierde omme de questie ten besten te slechten, als ten anderen omme te sien wat ten besten van de Compagnie verder gedaen diende. Op 't eerste hebben gants niet connen verrichten, waerover naer consideratie ende den eysch van saecken goetgevonden hebben, niet alleen uyt de joncken van Bantam te doen lichten allen den peper die men daerinne soude mogen vinden, maer oock van d'andre, die van Jambi, Bordelong ende Ligor peper souden mogen vervoeren, mits deselve betalen, opdat dit aenstaende jaer goede partye in voorraet souden mogen becomen ende door die van Bantam niet gedwongen worden naer haere pypen te dansen. Volgens de resolutie hebben wy geordonneert aen Cornelis Comans naer Jamby ende naer Malacca varende, den peper uyt de Chynesche joncquen in de Strate van Palimban te lichten, mits voor yder sack 2 realen van achten betaelende, ende dat vermits partye van deselvighe tot 4 ende

oock 5 realen de sack ingecocht is. Andries Souri in Jamby, gelijck mede Hendrick Janssen in Patana, hebben nietalleene goede ordre gegeven, sooveel peper op te coopen als becomen connen, maer insgelicx geordonneert alle den peper uyt de joncquen te lichten die becomen connen, mits deselve naer mertganck betaelende. Het gevolch hierop sal den tijt leeren. De molestie sal per avontuire, die 't seer niet bekent zijn, vehement schynen, dan wat leyt daeraen? 't Rechte verstant sal ons schut genouch sijn.

Nadat 't sedert den brandt een tijt lanck tot bouwen van steenen huyszen voor toedoen van den pangoran geport zijn geweest ende daertoe niet hadden willen verstaen, hebben wy naderhandt om welstaens wille geresolveert, daertoe licentie te versoecken, opdat de wantrouwe niet al te groot en wierde. Doch hoe meer daerop aenstonden, dies te meer heeft den pangoran hem weder geretireert, ende dat, nae 't schijnt, om groote schenckagie te becomen, waerover de handelinge van 't bouwen weder hebben laeten vallen. Wat voorder volgen wil, sal de tijdt leeren.

Dit is sommatie van 't geene tsedert onse jonckste op de questie tot Bantam gevalleert is, hetwelcke goet gevonden hebben alsoo sommierlijck te verhaelen, opdat het de Compagnie ten besten diene ende oock verbetert werde d'abuysen, die by ons mogen wesen begaen. De particularisatie van al 't gepasseerde soude veele te lanck vallen om verhaelen. Alle de lieden (die met groote menichte in dese comedie gebruyct zijn gheweest) hebben soo aerdich haer parsonagie weten te spelen, dat wy alsnoch niet seecker souden connen seggen, op wat punct het compas draeyt. Van 't dobbelste welck d'Italjaense comedianten de menschen voorstellen off nabotsen, hebben se hier noch veele te leeren. Derhalven moeten wij 't hier oock by laeten.

In Julyo passato is den pangoran van Jacatra 10 dagen tot Bantam geweest. Zijn reys was ons oock vry wat suspect, daerover oock heuselijck gesocht hebbe, hem van de reys te diverteren. Dan alsoo desen coninck hem wat swack bevindt, ende daerover met alle de werreldt geerne wel soud staen, hoeveel te meer met zijn leenheere, heeft hy geresolveert, omme jalousie wech te nemen ende de twitszaeyers te dooden, derwarts te gaen, sich, soo hy seyde, op sijn goet gemoet verlaetende, ende met ontrent 2000 man is hy tot Bantam geweest ende daer soo van den jongen coninck als van den pangoran gouverneur seer wel onthaelt geweest, doch claerlijck is ghebleken dat elckander weynich betrouden. Pangoran Pontangh, die mede onder Bantam sorteert ende onder wiens name voor desen tegen den coninck van Jacatra oorloch wierde bereyt, en heeft den coninck van Jacatra geen eerbiedinge willen doen, hoewel den pangoran van Bantam hem sulcx tot driemaal toe belaste. De gemelde coninck van Jacatra gekeert wesende, claechde hy my de droevighen staet van Bantam. Ick hebbe gesien (seyde hy) wat den pangoran gouverneur

gebiet, gedijt al door vreese, maer sooder oorloch ontstaet, sal d' ordre ende gehoorsaemheyt gebreken, want daer en is geen liefde. Groot geldt heeft hy vergaedert, dan soo haest hy comt te sterven, sal 't ten quaden gedyen. Men sal tegen den anderen daerom twisten. Den jongen coninck is een schoon, groot, volwassen man, hebbende 7 kinderen in 't leven ende drie doot, doch hy en heeft niet meer verstant dan een kint. Wat wil 't dan worden? D' oorloch is voorhanden. Passeruan heeft den Mattaran gewonnen. Daer en resteert in 't oosten niet meer dan Surrebaya ende Tuban. Van Bantam hebbe ick geen assistentie te verwachten. Dit is de substantie van 't geen den coninck, onder andere discoursen, my van sijn reyse heeft verhaelt.

In nevensgaende missive van de heer gennerael ende raden van Indien sullen de heeren sien verhaelt wort hoe door invasie by d' Engelse op Pouleron in Banda gedaen, genootsaeckt souden sijn de verseeckeringh van een generaal rendevous te vertrecken. Ick en sal dit point voor den tijt niet aenroeren, want het aenstaende groot ghewas, gelijck voor dese geadvyseert hebbe, moet in allen gevallen eerst inne wesen. Doch onse becomste daervan hebbende, sullen onse beste doen omme met den coninck van Jacatra daerinne te verdragen, omme de saecke tot effeckt te brengen, alsoo U.E. welstandt daeraen dependeert ende geen lanck vertreck gedoocht.

Wij hebben voor desen geseyt, hoe tot Jaccatra een groote galeye onderhanden hadden. Deselve sal binnen weynigh dagen volmaeckt wesen, gelijck mede noch twee andere fregatten van 76 voeten kiels. Een van 53 voeten kiels is lange voor desen gemaeckt ende met de schepen naer Jambi ende Mallacca vertrocken. Behalve een cleene vlot, die al een jaer tot Jaccatra gebruyckt is, hebben noch een groote vlot gemacct gecregen ende cortelinge naer Jambi gesonden, omme den peper de rivier aff te brengen. Sy sal ontrent 50 lasten peper connen voeren ende de Compagnie seer dienstich wesen. Isser meer van noode, sullen den eysen vorder voldoen. Interim bidden U. E., ons metten eersten ie versien met een goet getal goede timmerluyden ende alle nootlicheden die daertoe vereyscht worden soo sullen hier alsoo connen bouwen, dat alle des Compagnies vyanden daerdoor gebreydelt connen worden. 't En is alsnoch maer begonnen werck ende loopen de geruchten alreede, als dat het wonder is. 't Effect, hope ick, sal Godt wel geven. In alles en hebben wy tot Jaccatra niet meer dan twee timmerluyden, behalven den meester, die de name mogen voeren. Men can daeraen considereren, hoe moeyelijck het valt groote wercken daermede te doen, te meer dewyle alle de groote menichte van schepen ende jachten hier oock gerepareert ende versien moeten worden.

Keerende wederom tot het stuck van Bantams handel, sullen U. E. gelieven te verstaen dat dit aenstaende gewas wel 120.000 sacken peper opbrengen

zal, doch alsoo de voorsz. monopolie weder opniews gepleecht wort, weet Godt hoe 't er gaen zal. Soo niet genootsaeckt worden ons te verhaesten, zal 't wel gelucken, maer anders niet, want 't en is met gelt, dreygementen noch schoon spreecken niet te doen. Daer en kan geen anderen raedt dan patientia helpen,

3. Engelschen en Franschen. D' Engelsen sijn tegenwoordig niet wel voorsien. De Francen hebben weynich. Wij hopen geholpen te worden met d' ordre die om en t' om hebben gesteſt, doch alsoo 't capitael van d' Engelsen ende Franse te verder sal strecken, den prijs nederdryvende, sullen wy te syner tijdt in dit stuck met onse beurs te raede moeten gaen.

Voor dese was er spraecke, dat de Francen met een van hare twee naer Pryamon oft Jambi souden varen; dan daer en is niet naer gevolcht. Sy leggen noch beyde tot Bantam ende hebben alreede 6 off 8 ps. van haer stucks geschut vercocht, ende dat, nae 't schijnt, door gebreck van gelt en provisie. Dese Francen sagen geerne, wy met hun en d' Engelse op den incoop van peper vereenichden; versoeken, dat haer geldt soude willen aennemen ende voor hun coopen, waerop gedaen sal worden, 't geene den welstant der generale Compagnie vereyscht ende den tijt gedoocht. Haer is tot Bantam veel volck afgestorven; sijn op beyde de schepen noch sterck 85 mannen ende metten anderen seer twistich. Van de St. Maliers hebben alsnoch niet vernomen. De Javanen, siende nu de derde coper, worden met haer peper vry wat costelijck. Arger sal 't worden, soo der noch meer verschynen.

4. Atjeh. Voor desen is U.E. geseyt, de schepen de *Galiasse* ende de *Neptunus* naer Atchijn gesonden te sijn, omme te onderstaen off men, in plaetse van d'Engelse, den handel in Tijcco souden connen becomen ende hun van daer weeren. Cornelis Comans heeft van ons dese commissie gehadt. Hy heeft tot Atchijn geweest, maer den coninck niet ghesproken, vermits seer indispoost was, doch hy was seer willecoom ende wierden d'onse wel onthaelt. D' Engelse waren in U. E. huysen woonachtig, hetwelcke vercregen hadden naer de regentyen ende vermits den coninck veel praetgens wijsgemaekt hadden, ende onder andere, dat de Hollanders nooyt weder souden keeren; daeruyt blijct, dat mede geerne oorloch souden stichten; doch soo haest ons volck compareerde wierdt hun vanwegen den coninck davan belast, uyt ons huys te vertrecken. Ditto Comans heeft ons geen ander bescheyt gebracht, dan eene missive van den coninck ende orangcay Larenanna, daerinne beyde advyseren hoe den voorgemelden coopman Cornelis Ryser met sijn volck stilswygende van Atchijn vertrocken is, versoeckende, dat men daeromme niet nalaten zouden, de vrientschap te continueren ende wederom iemant anders te senden, alsoo sijn landt tot de negotie is aenbiedende. In 't wederkeeren is ditto Comans met de *Galliasse* in Tico mede aen geweest, dan alsoo van den coninck van Atchijn geen bescheyt bracht, en dorst hem den conink geen handel verleenen,

maer hy advyseert ons, dat eerst van Atchijn bescheet souden haelen, ende dan jaerlicx tweeduysent bhaer peper sal leveren connen.

Ende alsoo ick verstae, den coninck van Atchijn te dier tijdt noch ontrent 8 maenden per contract aen d' Engelse verbonden was, soo presumeere hetselve oorsaecke geweest te sijn dat geen bescheet gegeven heeft, ende niet syne siecte. Derhave hebben goetgevonden noch eens derwarts te senden ende dienvolgens aen den voorsz. Comans geordonneert, dat met twee schepen derwarts zeyle. Wat instructie ende missiven medegegeven hebben, connen de heeren per nevensgaende copien vernemen.

U. E. sullen verstaen, dat wy tot verscheyden tyden behalve de jachten off schaloupen naer Jambi ende Mallaca gesonden hebben de schepen 't *Wapen van Zeelandt*, de *Bergerboot*, de *Valck* ende den *Arendt*, soo omme den voorsz. peper uyt de Chinesche joncqen te lichten, in Jambi sooveele te laeden als becomen can, als tot afbreuck van onsen gemeenen vyandt, ende alsoo de voorsz. Comans over deselvige commandeert, hebben wy hem ordre naergesonden, dat hy als vooren met twee schepen metten eersten naer Atchijn, Tyco ende Pryaman loope, omme 't begonnen werck te volvoeren.

U. E. sullen voor desen oock verstaen hebben, hoe het schip *Enchuysen* naer Celeber om te handelen hadden gesonden ende van daer gekeert is. Wy hebben het jacht *Jaccatra* met de joncque van eenen Simsuan wederomme derwarts gesonden, omme de saecke te hervatten ende sien, off over d' een off d' ander boech peperhandel van de westcust van Sumatra sullen connen becomen. Godt geve ons een goede uutcompste.

5. Patani. Tot incoop van peper ende Chinese waren hebben wy den 17[en] April passato met 't schip de *Galliasse* naer Patana gesonden 28.000 realen in spetie met ordre, dat ditto schip daertoe gebruycken, off mede naer Japon souden senden, omme te attrappeeren de caraquen van Macau op Nangesacke varende. Corts daernaer is den *Swarten Leeuw* mede derwarts geseylt, ende dat met expresse ordre dat Hendrick Janssen alle de retoeren voor 't patria dienstich met de *Galliasse* herwarts sende ende niet naer Japon; in voegen dat de *Swarten Leeuw* ledich naer Japon is varende, omme op voorsz. caraquen attent te doen. Den aenslach misluckende, hebben wy aen d' heer Specx ordre gegeven, dat hy daerinne schepe sooveele silver ende ander cargason, als uytmaken can, mits ditto schip daermede naer Cochin China sendende, omme aldaer met de Chinesen te handelen, off by weygheringh hun den handel te beletten dien aldaer met de Portugesen ende Jappanders seer sterck sijn doende. De particularisatie hiervan connen de heeren per nevensgaende copie van instructie, de sehepen medegegeven, vernemen. Voor Patana sijn met de *Swarten Leeuw* 4000 realen gegaen, soodat tesamen 32.000 realen naer Patana sijn gesonden, in voegen dat van die quartieren tot versterckinge van retoeren per costi

goet secours sijn hopende. D'Engelse hebben dit jaer mede een schip met rouwe syde naer Japan gesonden.

6. Jambi. De quantiteyt peper, welck de Chynesche joncqen jongst van Bantam hebben gevoert, is, naer geseyt wort, omtrent 6000.sacken. Van Jambi advyseert ons Souri met de syne van dato 12 May passato, dat hy doen ter tijt gereet hadde 2000 sacken peper. De Manicabers en waren noch niet affgecomen, soodatter onder de lieden weynich peper voorhanden was. Dan evenwel meent hy, dat de drie Chinesche joncqen wel 12.000 sacken souden becomen, in voegen dat wy hoopen van daer mede goet secoers te crygen.

7. Japara. Tsedert Gerrit Fredericx Druyff by den Mattaran geweest is, is in Japara een nieuwen sabandaer off nieu regent gesonden, ende sijn d'onsen over 't coopen van den rijs niet meer gemoeyt geweest. Godt geve, dat het lanck mach duyren.

8. Cheribon. Ende alsoo wy groote quantiteyt rijs van noode hebben, sijn van meenninge metten eersten naer Cheribon te senden, omme aldaer partye in voorraet te doen opcoopen, opdat aen een plaets niet gebonden worden, dewyle in Cheribon oock goede quantiteyt rijs te becomen is, gelijck mede oolye, ajuyn ende loock meer dan tot Japara.

9. Amboina. Op den 18en November passato is Godtloff de rebellie, die in Anboina geresen was door toedoen van Capiteyn Hitto, weder beslecht ende alles geeffent, eer de gecommitteerden uyt de Molucquen aldaer arriveerden. De gouverneur Block is verlost ende d'heer admirael Verhaegen de last aldaer bevolen. D'heer gennerael ende d'admirael in Amboina comende, heeft de dorpen onder 't casteel staande een derde van 't ordinaris werck, dat gehouden waeren aen 't casteel te doen, verlicht, soodat nu alles in goeden standt ende vreede is. Godt geve, dat lange mach dueren.

Die van Combelle veynsen mede alles goets, maer sijn tot noch toe haeren poste niet naergecomen, blyvende liever ontrent Lucidi in armoede resideren, dan dat hun in haer stadt onder 't fort van Combelle souden begeven. Sy seggen, dat metten eersten weder in haer stadt keeren zullen; dan met wat gemoet de belofte gedaen wort, connen aen 't lang vertreck oordeelen; doch soo ick verstae, is het op Combelle niet dan dies te beter met de nagelen gaende. U.E. sy vry versekert, Capiteyn Hitto autheur van de rebellie is; dan alsoo harde partye gevonden ende de veroveringe van Pouleway in 't midden van hun werck zijnde verstaen hebben, houde ick voor seker, dat daerdoor met sijn adherenten van hun aenslach gedesisteert ende selffs wederom de vreede gemaect heeft.

Met onse voorgaende hebben geadvyseert, dat men dit jaer 13 a 1400 bhaer naegelen van Amboina verhoopen, doch alsoo 't gewas op eenighe plaetsen misluct, sullen van Amboina niet meer dan 10 à 1100 bhaer te

verwachten hebben, wel te verstaen met 't geene alsnu met dit jacht is gaende. Alle dese resterende nagelen is het schip d' *Eendracht* ladende. Ick hadde geerne gehadt ende de vrienden gerecommandeert, dat men de nagelen op diversche schepen verdeylt herwaerts senden soude, om alsulcke risco niet te staen als anno 1614 met 't schip d' *Orangie* in de Paternosters gebeurde, daer nu, Godt beter 't, de *Sterre* gepericlitteert is; dan waeromme sulcx niet naercomen zijn, wete niet; te meer, dewyle andre schepen ledich herwarts aen sullen moeten comen.

10. Banda. Voor desen is U. E. geadvyseert hoe in Banda Pouleway verovert, vreede werde gemaeckt, den oorloch wederomme begost was, een seer goede uutcomste verhoopt wiert, ende dat men de vruchten voortaen met cleen gelt becomen soude. Doch is, Godt beter 't, vry wat verandert, ende sal de stoutheyt van d' Engelse doen verwonderen degeene die niet en weten vanwaer sulcx hercompt.

Met onse voorgaende hebben wy U. E. geadvyseert, hoe dat vier Engelse schepen innewaerts gegaen sijn. De twee van dese zijn in Macassar om rijs geloopen, ende alsoo de Bandanesen door den oorloch tot de uyterste hongersnoot waren gecomen, insonderheyt die van Pouleron, welcke de palmijt van alle haer cocusboomen hadden gegeten ende gereet waren omme ter comste onser schepen 't landt te verlaten, soo sijn dese twee Engelse schepen met goede partye rijs primo January passato op Pouloron gecomen ende aen 't oosteynd geanckert, waerdoor onse vyanden weder ontseth ende gesterct sijn geworden; ende alsoo wy niet seeckers conden weten, waer het d' Engelsen hadden gemunt, hebben wy alle onse schepen van hier vertreckende gelast gehadt, dat eerst Anboina aendoen zouden, met expresse ordre dat sonder delay eenighe Engelse, Francen oft andre in Amboina, Banda, Buro, Manipa, Ceran off daerontrent rescontrerende, naer de gedane insinuatie met gewelt vandaer verdryven souden, als per nevensgaende copie blijckt. Nu 't schip d' *Eendracht*, welck in compagnie van de gemelde twee Engelsen van Macassar was geseylt, in Amboina tydinge brengende hoe dese twee Engelsen hunnen cours naer Banda hadden geseth, is d' avocat Dedel daerop met de schepen *Hoorn*, de *Morgensterre* ende de *Jager* van Amboina na Banda gesonden geworden. Den 13 January metten anderen by d' Engelse onder Pouloron comende bevonden hun met twee bateryen op 't landt verstreckt, d' eene met 4 ende d' andre met 3 stucken geschuts, hebbende daerenboven noch een stuck op 't landt. D'onsen wierden datelijck van d' Engelse geinsinueert binnen 't verloop van vier gelasen te vertrecken, off dat met groff geschut op hun schieten souden; ende alsoo d' Engelse met haer battereyen te grooten advantagie hadden, sijn d' onse weder naer 't fort Nassau gekeert en heeft d' avocaet Dedel de *Jager* datelijck naer Am-

boina om vordre assistentie gesonden. D' admirael Verhagen heeft datelijck daerop gedepescheert de gouverneerenden Jaspar Janssen met de schepen *Bantam*, de *Trouwe* ende *Nassau* met ordre, dat den andren by westen Pouloron waernemen zouden.

Nu alsoo d'avocaet Dedel met d'andre drie schepen *Hoorn*, de *Morgensterre* ende *Jager* weder op dese advyse naer Puloron was geloopen, hebben sy den anderen gemist ende sijn alle uytgesondert de *Morgensterre* door een groote storm by oosten Banda gedreven. *Bantam*, de *Trouwe* ende *Nassau* sijn tesamen ontrent 60 mylen by oosten geweest ende niet eer dan 18 Marti wedergekeert. 't Schip *Hoorn* alleene verd om d'Oost in veel onbekende eylanden gedreven wesende, is daernaer door verleydinghe van stroom op Botton vereevallen, ende alsoo hy d'ooste mouson weder tegenliep, is hetselvighe met 't *Wapen van Amsterdam* naer groot peryckel den eersten Juny tot Jaccattra gearriveert met alle den rijs ende veel vivres, daermede hy naer Banda was gesonden, sijnde de haest tegen d'Engelse nu soo groot geweest, dat men geen tijdt gebruycken cost, omme 't cargason te lossen. De *Jager* geraeckte corteling weder onder 't fort Nassau.

Terwyle onse schepen aldus door een groote storm verstrooyt zijn gheworden, is een van de Engelse schepen van Pouleron naer Banda vertrocken, ende naerdat hy eenich volck op Wayer ende Rossangayn omme te handelen hadden geseth, sijn sy naer de custe van Ceram gelopen, omme weder naer Pouleron te keeren. D'avocat Dedel met de *Morgensterre* mede op de custe van Ceram geloopen wesende, omme de verstrooyde schepen aldaer waer te nemen, rescontreerde op den 12 February voorsz. Engels schip de *Swaen*, ende alsoo d'Engelse van ons genouchsaem geinsinueert sijn gheweest ende syluyden, naer Hendricq de Jonge, oppercoopman van 't schip *Hoorn*, met een correcorre voorby Pouleron varende, hun best met groff geschut geschoten hadden, heeft ditto Dedel met de *Morgensterre* voorsz. Engels schip de *Swaen* met gewelt aengetast ende naer een uyre gevochten, overwonnen. In 't gevecht en is niemandt van d'onse, Godt loff, geraeckt. Van d'Engelse sijn der 4 Engelse ende 1 Bandanees doot ghebleven, twaelf gequetsten, waeronder drie seer swaerlijck. Dedel, desen Engelsman onder 't fort Nassau gebracht hebbende, vont aldaer de *Jager* met 't schip *Enckhuysen*, ende naerdat 't schip *Enckhuysen* gelost hadden, sijn met hun drien weder uuytgeloopen, omme het ander Engels schip, de *Defens* genaemd, van Pouleron te lichten, opdat de Engelse dit jaer geen vruchten souden vervoeren; doch in zee comende, sijn door oostelicke winden aen de Pas van Amboina gedreven. Interim Dedel dus doende was ende den wint veranderde, sijn d'Engelse besich gheweest om hun schip de *Deffens* van de Zuytoostzyde naer de Noordwestcuste te verleggen, dan alsoo haestelijck uyt den Westen een harden wint verhieff, sijn

17

sy beneden Pouloron gedreven, waerop d'Engelsen tot op 9 man naer, die niet meer wilden, met de boot naer Pouloron gevaren zijn. Hetselve schip onder Pouloway alle sijn anckers verlooren hebbende, is mette voorsz. 9 man den 31en Marti voor Lhontor gecomen ende voorts van d'onse aen 't fort Nassau gebracht, niet meer op hebbende dan 4 stucken geschuts, waervan 't eene voor een ancker diende; alle het ander geschut, amonitie van oorlogh, vivres ende andersints is alles door d'Engelsen op Pouloron gelandt.

In deser voegen sijn d'Engelse in Banda van beyde haer schepen ontbloot geworden. De gouverneur generael is daernaer mede in Banda gearriveert, ende alsoo die van Banda ende Rossagayn vreede versochten, gelijck tsedert verleden jaer continueerlijck gedaen hadden, is hun de vreede op d'artyckulen, verleden jaer met den commandeur Lam gemaeckt, geaccordeert, ende dat, gelijck verleden jaer mede geseyt wierde, omme de vruchten te becomen. Ick hadde seer gerecommandeert, dat men volgens U. E. ordre te niet doen soude het artyckel, gelijck mede dat men geen volck meer op Orttatten senden soude ende den prijs van foelie ende nooten weder op den ouden voet van 70 realen den bhaer soud brengen, dan 't en heeft, naer 't schijnt, niet willen sijn. Voor mijn part en verstae ick desen handel niet. Met de wapenen sijn wy altoos de sterckste. De Bandanesen waren in extremen noot. Den oorloch waren sy moede; haer couragie wort geseyt seer vermindert te sijn, ende noch behouden zy d'avantaigie in 't contracteren.

Op Pouloron sijn d'Engelse 50 a 60 mannen ende 22 a 23 stucken geschuts sterck; cargasoen hebben sy weynich; hoeveel rijs, noot en foelie connen niet seker weten. Na geseyt wordt, domineren de Pouloronesen over hun. De gouverneur generael heeft d'Engelse beyde haer schepen met 't gene daarby bevonden is, gepresenteert, mits dat Pouleron verlaeten souden gelijck gevonden hebben, dan hebben daerthoe niet willen verstaen, seggende Pouleron met de wapenen sullen houden ende voor ons niet ontruymen. Godt weet waerop hun dese lieden fonderen. De gevangen Engelse, wesende ontrent 50 sterck, sijn in Amboina gebracht. Haer schip de *Defens* is in Banda aen de wal geleyt. De *Swaen* wort van ons gebruyckt, ende sullen sy tot U. E. ordre gehouden worden, ofte totdat d'Engelse anders resolveren.

De macht geresumeert zijnde, is, naer geseyt wort, te swack bevonden om Pouloron met gewelt aen te tasten ende d'Engelse vandaer te doen logeren. De schepen welck op dat pas in Banda waren sijn de *Morgensterre*, de *Jager*, *Bantam*, de *Trouwe*, *Nassau*, *Enckhuysen* ende de *Hoope*. In Amboina was leggende d' *Eendracht*. Van hier hebben daerenboven noch innewarts gesonden 't *Wapen van Amsterdam* ende de *Zuyder Eendracht*. Doch 't *Wapen*, sijn tijt in Japara versuymt hebbende, is hier alsvooren op primo Juny met 't schip *Hoorn* gekeert. Dit schip alleen hadden wy voorsien met 230 coppen,

dan 't en heeft Godt niet gelieft dat het voortgeraecken soude, hoewel in 't voorste van January van Jaccatra vertrock. Van de *Zuyder Eendracht* hebben noch geen tydinge, gissen dat by noorden Celebes naer de Molucqen gelopen wesen zal.

D'executie van mijn yver en devoyr heeft alsulcken jalousie ende nijdt gebaert, dat sekere vrienden, naer ick hoore, hun niet en hebben geschaemt te seggen, soo ick 't *Wapen van Amsterdam* ende *Middelburch* naer Amboina ende Banda ende niet naer Malacca hadde gesonden, dat ons d'Engelse in Banda sulcken spel niet souden hebben gespeelt. Andre, dat het my niet en betaemt ieuwers vloten te senden, maer dat het generaels werck is. Alhoewel ick dese reproche geen antwoort weerdich achte, soo hebbe evenwel niet willen naerlaten deselvige te verhalen, opdat men sie waer ende hoe 't gesocht wort. Interim gelieve de heeren ernstelijck op haer saecken te letten ende den eysch voldoen: dan sal 't wel gaen ende anders niet.

Waere mijn ordre, de schepen gegeven, naergekomen, het silverschip ende galljoen van convoy waeren voorleden jaer niet alleen vermeestert off verslagen geworden, maer soude 't *Wapen van Amsterdam* evenwel tijtlijck in Amboina en Banda gearriveert wesen. Dit schip heeft ingehadt 140 lasten rijs; *Hoorn* heeft van Banda teruggebracht 70 lasten; 350 lasten sijn met *Hollandia* in de Molucquen gearryveert en 440 in Amboina ende Banda; wel te verstaen, behalve 't geene yder schip voor sijn provisie heeft, welck veel meer is dan 't geen d'onsen oyt becomen hebben, want daer is in voorleden tijt nooyt meer dan ontrent 800 lasten rijs naer de Molucquen, Amboyna ende Banda gesonden.

Op de uutstel van de tocht op Puloron can ten wedersyde veele geseyt worden, doch wy sullen 't daer by laten. 't Conde wel gebeuren dat d'Engelse voor 't verloop deser mousons hun wat beter bedachten, doch soo het niet en doen, sullen wy helpen bevorderen dat dit aenstaend jaer Pouleron vermeestert ende d'Engelse met gewelt verdreven worden, gelijck begost is. U. E. sullen gelieven te verstaen, dat het niet genough wesen sal, als Pouleron schoon vermeestert wort, maer men sal d'Engelsen, Franse ende alle andre natie met gewelt van Banda moeten houden, want soolange syluyden daerontrent gedoocht worden, en sal 't nimmermeer wel wesen, want daer en ghebreeckt gheen ghelegentheyt aen Sammer, Wayer, Ouwendender, Salamme, Rassengayn ende veel andere plaetsen, omme te doen 't gene alsnu by de Engelse op Pouleron gedaen is, want men can 't geheele landt met gheen forten besetten. Een gesochte actie van opdracht, gelijck nu seggen by die van Pouleway en Pouleron gedaen is, is licht ombinden. Die van Pouleron moeten oock geheel uytgeroeyt worden ende dient de saecke alsoo doorgedreven, dat men geen Bandanesen vreede vergunt, totdat alle haer fortten ge-

raseert zijn, ende van haer vaertuygh ende voorneemste wapenen gepriveert blyven. De halsterrighe hoofden dienen mede van cant, anders en sal 't nimmermeer wel wesen. Ick weet wel, dat veele Bandanesen liever souden sterven ende d'uyterste ruyne sien, dan in sóo een staet te leven, maer sonder alsulcke halstarrige hooffden can de gemeente wel leven ende bestaen. Sal men ons althoos met praetjens ende contracten laten abuseeren? Voorwaer het wort tijt om d' oogen eens te openen.

Men seyt, aen de custe van Ceram 6 joncqen met rijs souden wesen gearriveert, daermede de Bandanesen sijn handelende. D'avocaet Dedel is derwarts met de *Morgensterre* gesonden geweest, maer alsoo Sijn E. ondertusschen overleden is, ende 'tschip te leech verviel, is 't selve in Amboina gekeert sonder joncken gevonden te hebben. Alle de nooten ende foelye met dit jacht gaende, is 't geene sedert 't voorleden jaer tot op 't vertreck van 't jacht *Nassau* van Banda aldaer versamelt is. Na de gemaeckte vrede hadden de Bandanesen weder begost met d'onsen te handelen. Het schip *Enckhuysen* is geordonneert, omme inne te nemen ende herwarts brengen 't geene men voor 't verloop van 't Oostelijcke mouson sal connen becomen. De hoope is different. Godt geve, dat het effect goet ende groot worde. In Banda zijn oock geordonneert te blyven de schepen de *Morgensterre* ende de *Trouwe*.

D'heer generael hadde de *Jaeger* naer de Boucherones gesonden, omme waer te nemen de prauwen daermede d'Engelse off andere van Pouleron na Macassar souden mogen seylen, maer de *Jaeger* heeft niet verricht, ende hebben d'Engelse 8 dagen voor ons de tydinge van 't gepasseerde in Banda gehadt, sijnde seeckere Engelse met een prauwe, die met foelie geladen was, van Banda op Macassar geseylt ende van daer met een van haer schepen gecomen, medebrengende eenen seeckeren Cristoffel van Lhaer, assistent, die van Pouleway met eenige Mardyckers naer Pouleron gesonden was. Sy houden desen man, naer wy verstaen, gesloten ende verborgen. Ick hebbe daernaer doen vernemen, doch en hebben d'Engelsen haer niet geschaemt, denselven te weygeren.

Waer het vierde Engels schip, welck vooren geseyt hebben innewaerts geseylt te wesen, belanght is, weten alsnoch niet, want 't en is van d'onse in de Molucques, Amboina noch Banda niet vernomen.

11. Molukken. 'tSedert onse jonxste en is in de Molucqen gants niet gepasseert. Ons volck, als oock de Spagnaerden, sijn ten wederzijden stille. De Tarnatanen ende Tidoresen continueren hunne treves, spelende soo d'een als d'ander mooy weder. De coninck, segge prince van Tydoor, is continuelijck op Malleyo, vryende des gevangen conincx dochter, suster van de weduwe van de coninck van Gilole. Voor desen was den roep, dat men dit jaer een groote partye nagelen van de Molucqen soude becomen, dan nu wort geseyt, dat het niet

meer dan 4 a 500 bhaer wesen sal; sijnde van Machian soo grooten quantiteyt naegelen (naer geseyt wort) naer Tydoor vervoert, dat ick my schame, dese leuge te noemen. De Tarnatanen hebben hierover den ouden sengasy van Noffaq gedoot ende de Maquianesen in amende van 100 bhaer nagelen gecondemneert, maer wat can U. E. dit helpen, nu de nagelen wech sijn? Ick hadde lange te vooren van de Javanen gehoort, datter veel nagelen door Maccassaren ende Spagnarden van de Noort in Maccassar waren gebracht, dan hielde 'tselvige voor een praetjen, totdat, Godt beter 't, de saecke in 't licht gecomen is. De Javanen seyden my, dat de Maccassaren bywesten Molucco in seeckere eylanden met de Tarnatanen waren handelende ende de nagelen daer becomen hadden. U. E. sullen oock verstaen, dat de Tarnatanen hun generen connen op de gagie, die aen de soldaten betaelt wort, ende daeromme 't nagelplucken laten vaeren.

Naar de Molucquen is geordineert, dat de betalinge der soldaten met cleederen afgeschaft worde ende dat men de cleden wederomme op hun ouden prijs soud brengen. De betalinge met cleden heeft sich in Amboina door gebreck van cleden selffs affgeschaft, doch alsoo de vrienden geldt gecregen hebben, is de betalinge der soldaten in de Molucques, Amboina ende Banda wederomme met contant geldt begost, welk weder pick in 't vier is. Het ware veel beter dat de soldaten wederomme op des Compagnies costen waeren gestelt, ende dat men 't geldt aen retoeren inployeerde, dan de heeren hebben daertoe by gebreck van vivres, seggen sy, niet connen resolveren, nonobstant alle de plaetsen van alle nootlickheden (soo ick meene) beter dan ooyt voor desen voorsien sijn; dan 't schynt, als men daer veel eyren heeft, dat men doppen maecken moet.

12. Makassar. By dese gaet copie van seecker journael, daerinne verhaelt wort, hoe van 't schip d' *Eendracht* in Maccassar seer leelijck 16 mannen gemassacreert zijn. Dese luyden bysuyden Java door de straet Byma in Macassar comende, sijn gantsch onwetende geweest hoe de sacken aldaer stonden. Het schijnt dat in Macassar van d' Engelse geassisteert ende gefavoreert sijn gheweest; dan alsoo my kenlijck is, hoe seere voor desen tusschen den coninck van Macassar ende ons oorloch hebben berockent, als oock wat instantie ende practijck tot Jacattra gebruyckt hebben, omme de gevangen Macasaren uyt handen van den coninck van Jaccatra te becomen ende hun personagie daermede te stellen, soo achte haer doen den Judascus geweest te sijn. In mijn presentie hebben sy haer voor desen niet geschaemt, den pangoran van Bantam aen te seggen, dat wy niet en sochten dan zijn landt te bederven; derhalven bidde, dat het haer Godt vergeve ende U. E. gelieve ten besten te houden.

13. Timor. Lange voor desen is U. E. geadvyseert hoe wy naer Tymor gesonden hadden de schepen de *Sterre* ende den *Arent* met ordre dat, den handel op

Tymor gedaen hebbende, daernaer souden gaen ontdecken de landen van Terra Alta ende 't eylandt Malua. Op de zuytsyde van Tymor hebben zy in twee differente havens gehandelt ende beyde becomen ontrent 1300 picol sandelhout. Daernaer onderstaende omme na Terra Alta te loopen, hebben het landt door verleydinge van stroomen niet connen beseylen ende oock geen groote moeyte durven doen, want alsoo in Tymor geen vremde natie aerden can, hadden d'onse 26 mannen verlooren ende waren het volk met de Tymorse cortse seer gequelt. Aen de plaetse daer 't fort Hendricus op Solor gelegen heeft comende, verstonden d' onsen hoe naer de noortcuste van Timor eenighe Portugesche fregatten off scheepkens van Malacca ende Maccau gevaren waren, waerover hen derwarts oock gewent hebben, maer conden de custe, soo ick verstae, weder niet beseylen. Onse vrienden op Solor residerende, die nu veltvluchtig moeten wesen ende hun in 't geberchte onderhouden, continueeren alsnoch d' oorloch mette Portugese ende sijn seer instantlijck versoeckende eenighe assisstentie tegendeselve, gelijck de heeren par nevensgaende copie van haer missive connen sien, waeraen ons refereren. Dese schepen van Timor keerende, sijn sy beyde door verleydinge van stroom of quaet gissinge in de Paternosters vervallen. Den *Arent* is met groot peryckel daeruyt gecomen, maar de *Sterre* is er, Godt beter 't, met ontrent 600 picol sandelhout gebleven, sijnde niet anders geberch dan in 't nevensgaende memorie vervaet is.

14. Coen contra Reael. Alhoewel het Gode sy gelooft, soo verde gebrocht is dat vremdelingen van Amboina alreede door vreese geweert zijn, want daer en isser dit jaer niet een aen 't Casteel, Hitto, Loua noch Cambello gheweest, moveren de heeren generael, admirael ende advocaet Dedel groot swaricheyt omme d'inlantsche vremdelingen van de Molucquen, Amboina, Hitto, Lauwo ende Cambello met gewelt te weeren seggende dat niet verstaen connen hun commersie swaerlijck te gedoogen, dat sulcx te doen seer dangereus is; dat geen van die natie verplicht sijn vremdelingen geen acces op haer landt te geven. Dit gaet bycans gelijck 't verleden jaer met d'Engelse. Godt geve dat die van de Molucquen, Hitto, Luwa ende Cambello sooveel van dit gerucht niet hooren, als d' Engelse 't verleden jaer verstonden, opdat daerop mede soo stouten invasie in 't gemaeckte contract niet en doen als d'Engelsen op Pouloron gedaen hebben. Ter saecke comende, soo segge daertegen, wat behoeft men d' inlantsche negotianten met gewelt te weren, dewyle alreede van Hitto, Louwe ende Cambello geweert sijn? Waertoe vyolente remedien gebruyct, als men sachte heeft; ende soo geen sachte connen helpen, waerom geen vyolente gebruyct alsser geen middelexpedienten zijn? Het is, Godt loff, van alles te vinden. Eenige extraordinarie can ick niet naerlaten voor te stellen, op avontuyr, off sy thans off morgen dienstich mochten worden. Belangende degeene die noch acces

in Molucco mogen hebben, dat men se soo tractere, dat een ander jaer vandaen blyven. Is men voor d'alteratie der Tarnatanen beducht, dat men dan dese vremdelingen in zee off elders uut het gesicht der Tarnatanen ende Ambonesen waerneme. Ick verseecker U. E. dat dit eens gedaen wort, dat U. E. staet geen last lyden sal ende dat de gemelde vremdelingen wel achter blyven zullen, gelijck 't blijckt, Amboina ende Bande alreede verlaten hebben. 't Is een jaer oft twee geleden, dat my tot Bantam van eenige Javanen voor een vremde, ongehoorde mare verhaelt wierde: men mach nu naer de Molucqen vaeren. Daer sijn veele joncqen van Touban ende Brandon geweest, hebben goet profijt gedaen ende werden wel onthaelt. Is U. E. selffs niet kenlijck, dat over eenighe jaeren geen joncqen althoos in de Molucqen pleghen te comen? Waerom sal men se dan nu invoeren, off gedoghen moeten? Dat die van de Molucqen ende Hitto, Louwa en de Combello niet verplicht en zijn, vreemdelingen geen acces op haer landt te geven, weet ick seer wel, hebbe oock nooyt geseyt dat men haer soude vergen de vreemdelingen te weeren, maer wy moeten 't doen. Wy hebben met die van den lande gecontracteert, dat d' inlantsche vreemdelingen gehouden souden wesen alle de naegelen, nooten ende folye aen ons te leveren, ende dat geene van de plaetsen souden mogen vervoeren. Nu uut cracht van 't gemelde contract d' inlantsche vreemdelingen sulcx aengeseyt zijnde, gelijck jaerlicx gedaen is, ende syluyden teghen soo gherechtigen ordonnantie de naegelen, nooten ende foelie steelwijs vervoerende, wat onrecht (ben ick genootsaeckt d' E. heer generael te vragen) wortter dan gedaen, als men alsulcke goederen prijs maect? wat worter onbehoorlicx geattenteert, als men alsulcke lieden van daer weert? Doen den gouverneur Blocqmartens in desen gevalle seeckere nagelen op Hitto prijs maecte, liet capiteyn Hitto datelijck daertegen den voorcoop van alle nootlickheden aen d'onsen op de marckt verbieden, off deed de merckt schorten, maer wat recht had capiteyn Hitto daertoe? Het was een stoute insolentie, daermede hy vyoleerden 't contract met U. E. gecomitteerden gemaeckt, dat met geen soeticheyt genesen worden sal. Doen wy ende sy, namentlijck de Tarnatanen ende Ambonesen, genoech met den vyant te doen hadden, wierden sy door den noot, maer niet uyt liefde, in dwang en devoyr gehouden. Nu sy geen vyandt meer en vreesen, dertel en weelich zijn, sal men haer gedoogen sulcx tegen ons te plegen? Sullen wy tot een danck aannemen, dat men ons gelijck een roede in 't viere werpe? Voorwaer ick hope, dat het Godt noch de Nederlantse couragie niet sal gedogen. Soo 't my te lastich viel, tegelijck offensiven oorloch tegen de Spaignaerden ende Portugese te voeren, d'Engelse, Francen, alle Europische natien ende alle inlantsche handelaeren van de Molucqen, Amboina ende Banda te weeren ende dan noch de Tarnatanen, Ambonesen ende Bandanesen in dwang ende devoir te houden, soo soude

in desen gevalle (segge ick) mijn gemoet alsoo niet beswaren, dat interim selffs consumeeren van dit ende dat waer te nemen en besorgen, 't geheele landt met onnutte forten te besetten, terwyle ondertusschen Engelse ende andre inlantse vreemdelingen met de profyten doorgingen, maer soude veel onnutte laten opbreken, veel volck lichten, ende alle de voormeenste plaetsen alsoo voorsien ende besetten, dat een goede belegeringe harderen conden, voerende aldaer niet dan diffensiven oorloch, ten eynden de Spaingarden alsdan uut souden mogen comen. Dit doende, zoud men met de voorneemste macht op den vyandt op een ander candt groote advantagie connen haelen ende met het gelt, dat nu aen onnutte garnisoenen betaelt wort, groote retoeren naer 't patria mogen senden omme van daer nieuwe force te becomen, terwyle op d'ander zyde door de Spangiarden de vremdelingen van de Molucqen, Hitto, Loua ende Cambello geweert wierden ende de Tarnatanen ende Ambonnesen onderrecht ende geleert wierden, hoe sy haer 't onswaerts behoorden te houden. Ick verseeckere U. E., soo den vyandt voor een tijdt ontrent Bantam aldus mede plaetse gegeven wierde, dat den pangoran van Banthem mede wel een ander man soude worden, want de conditie van dese natie is geheel andere dan die van Europa. De spyse, die het eene dier voedet, doot het ander. Soo my tegenworpen wierd, dat d'Engelsen door geen vreese van Spagnaerden van de Molucquen, Amboina ende Banda souden blyven, dit en laet my oock niet voorstaen, doch wat heeft men anders te doen, seg ick daerop, dan eenige schepen daertegen te houden ende hun met gewelt aen te tasten, gelijck nu in Banda gedaen is? Ick bidde de heeren, dat de consideratie by verstandige mach overwogen worden, ende maeckt dat het beste geëxecuteert wort, alsoo het meer dan tijt is ende anders nimmermeer wel sal gaen. Wy moeten alles selffs met macht ende gewelt, daer 't vereyscht wort, in dwange houden, ofte d'een met d'ander dwingen. Hoe connen wy 't alles waernemen? seggen eenighe. Andre dunckt het noch veel vremder, dat men den vyandt plaets maecken zoude. Sy willen datelijck (gelijck het goede bloedt) tot de wonde uyt, sonder te considereren dat het accident allenskens van d'andre leden (de rationale cracht in 't lichaem behoudende) genesen can worden. Dit bekenne ick de heeren, dat, so men de vreemdelingen van Amboina, Banda en Molucqen weert, dat wy d'inwoonders dan van alle nootlickheden moeten voorsien off dat hun met recht over ons souden mogen beclagen. Omme hierinne te voorsien, is 't dat wy 't verleden jaer diverse persoonen vryheyt gegeven ende hun toestonden met allerley vyvres naer Amboina en Banda te vaeren. Doch alsoo de hooffden, met den aracq, die brengen, wat moeyten aengedaen hebben, wenschen veele dat men se niet weder laet keeren, sonder de saecke behoorlijck in te sien.

T' ontyde is het schip d'*Eendracht* achter Java om in Amboina aenge-

15. Reis van de *Eendracht*. comen, want hier nu veele nootlijckheden moeten derven die men innewarts wel hadde mogen missen, ende soude U. E. van 't gelt oock goede retoeren geworden connen, daer 't nu goede partye misbruyckt ende aen soldaten betaelt wort. Wy hadden onse gissinge al vry wat op de hope van d' *Eendracht* gemaect, hebbende alle de plaetsen van gants Indien alsoo voorsien, dat elck hem genouchsaem cost behelpen ende de noot by ons gehouden, meenende de naeste te sijn om secours van 't patria te becomen, welck nu gemist is, want de heeren hebben thien kisten geldts van d' *Eendracht* verdeylt, te weten 2 voor de Moluquen, een voor Amboina, drie voor Banda ende de resterende vier ons toegesonden. Tegenwoordelijck hebben wy hier niet meer dan vier kisten gelts by de cassa. Watter van noode is tot incoop van de geeyschte peper, de sack drie realen geldende, gelijck sy nu doet, can licht gereeckent worden. Soo wy geen ander secours becomen, soude dit U. E. wel veel hondertduysenden connen schaden ende naermaels noch meer, byaldien het wederom gebeurt; derhave gelieven de heeren daerinne te voorsien. Men seyt dat het een opgeset werck van den schipper van d' *Eendracht* is, ende niet by geval toegecomen wesen soude. Godt geve dat de heeren geen intrest daerby comen te lyden. Dit schip ontrent 800 a 1000 mylen van de Caep tot op 26 a 28 graden geloopen wesende, heeft daer veel eylanden gerescontreert, maer geen volck vernomen.

16. Varia. Met de myne van dato 22 October 1615 hebbe U. E. veradverteert, dat het westeynde van Java niet dan een scherpen hoeck en is, niet zuydelijck noch niet noordelijck dan op 6½ graden zuyderbreete liggende, alsoock hoe de coers van de west comende gestelt dient, opdat de schepen benedenwints niet vervallen, waertoe my gedraege.

De schepen *Enckhuysen*, 't *Hart*, de *Trouwe* ende 't *Wapen van Zeelandt* sijn in 't N.W. mouson bezuyden de straete Sunda op Baly ende op de zuytcuste van Java vervallen geweest. Eenige hebben niet alleen groote moeyten gehadt om de straet Sunda weder te beseylen, maer sijn oock in groot peryckel geweest, insonderheyt 't *Wapen van Zeelandt*. De schepen 't *Wapen van Amsterdam*, *Walcheren*, *Vlissingen*, den *Engel* in 't S. O. mouson bynoorden de straet Sunda op de custe van Sumatra vervallende wesende, brachten wel vijff maenden door eer de straet beseylden, gelijck andre mede gebeurt, ende U.E. voor desen oock gheadvyseert is.

Met goede redenen sijn de heeren van Zeelandt voor de provisie van 't *Wapen van Zeelandt* besorcht geweest, doch haer E. en hadden 't niet ghemeent gelijck 't gegaen is, want men heeft in dat schip alsulcken huys gehouden, dat alle de wijn, tot Bantham comende, op 6 leggers naer geconsumeert was, ende dat de gemeene bootsgesellen in generaele vergaderinge naer 't gebet, doen 't schip achter Java op de clippen stiet, schipper, stuerlieden ende officieren

wel sat waren. De schipper ende stuirman deden haer seggen dat sy het drincken souden laeten ende beter op haer offitie passen, off dat se hun in de boeyen souden setten ende geboeyt tot Bantam brengen. D'oolye, gelijck mede groote menichte speck ende vleys, was oock meest gheconsumeert, soodat den schipper, naer 't schijnt, het overgeven heeft voorcomen willen. De oppercoopman was in Verhagensbay verdroncken. Hoe daer geloopen zijn om appelboomkens binnen door te soecken, is oock wel om begrypen; dan dat en heeft hun niet willen gelucken. Door dese schipper sijn wy mede geabuseert geworden, want hebben hem op den *Swarten Leeuw* om beters wille ende seeckre reedenen over doen gaen; dan 't soude mede wel qualijck connen gelucken.

Wat voordeel met speek, vleys ende oolye gedaen can worden, is in nevensgaende copie verhaelt. Bidden U. E. andermael ernstelijck, dat soo groote quantiteyt gesonden worde als mogelijck is, want al 't gene voor de forten comt, dubbelde waerdye off dubbelt geldt verstrecken sal; doch d' oolye moet toegesonden worden dat se gelijk voor dese niet en lecke, off 't is beter dat men se naerlate.

Alsoo niet onbehoorlijck van Gerrit Fredricxsen Druyff vernomen hebben, is denselven naer Patana gesonden tot verlossingh van den oppercoopman Hendricq Janssen.

Den 26 October 1616 heeft 't jacht d' *Orangieboom* den *Swarten Beer*, van de Custe comende, aen Cabo de Bona Esperance gerescontreert. Godt geve, dat costi met alle d' andre schepen behouden mogen wesen gearriveert. Door ditto jacht hebben wy verstaen hoe 5 dagen naerdat den *Witten Beer* van 't eylandt Mauritius vertrocken was, van Goa arryveerden twee Portugesche scheepkens, yeder van ontrent 70 lasten groot, te weten aen de Westzyde. Sy creghen twee van ons volck gevangen, maer alsoo deselve met behendicheyt twee van haer wachters, die in 't getal van drie met hun waeren gegaen om verckens te vangen, ombrachten, sijn sy 't weder ontloopen. Dese scheepkens hadden op elck ontrent 80 soldaeten off mannen, waren geladen met calck ende steen, sijnde expresselijck van Goa gesonden omme een fort aen Sante Lucia op 't Madagascar te timmeren, waertoe medebrachten de zoone van den coninck aldaer, die over eenige jaeren genomen ende naer Goa gevoert hadden, wesende alsnu na haer genoegen ghenouchsaem geinstruweert ende geportugaliseert. Off sy dit om de copermyne ofte om U. E. schepen affbreuck te doen voornemen, wete niet; dan de heeren dienen haer schepen, zooder per avontuire eenige genootsaeckt wierden de plaetse aen te doen, daervan te adverteren omme ongeluck te verhoeden. By de N.W. reede was noch een weynich peper leggende, welck sy gelicht hebben.

De Hollantse daelders mogen by de Chinese haer waerdye qaulijck gelden;

ick achte dat best wesen sal, dat by gebreck van realen goede partye silver van de fijnste, als realen, in cleene schuytgens (gelijck de Chynese haer gout gieten, wegende ¼ pont) gegoten ende gesonden worden omme aen de Chynesen te verhandelen, want sylieden tot Bantam het Japanse silver alsoo hergieten ende in dier voegen in China gangbaer is. Het silver welck de Spangiarden van Nova Spaignen in Maniha brengen, is mede meest alle in platen. Derhalve en behoeft hetgene men aen de Chynesen heeft te verhandelen, juyst geen realen van achten te sijn.

De rosenobels mogen in Amboina 4 ende altemet 4½ realen gelden, dan sijn niet seer getrocken, want niet dan om te doen verwercken gecocht worden. Daeromme en dient voor dese quartieren niet meer dan jaerlijcks ontrent 1500 stucx gesonden, doch goede partye gout sal voor de Custe veel dienstiger wesen dan realen, gelijck voor desen hebben geadvyseert ende de heeren aen de monsters, met den *Swarten Beer* gesonden, vernomen sullen hebben.

Alsoo de Chynesen dit jaer tot Bantam seer weinich rouwe zyde en noch min goede zyde lakens hebben gebracht, sijn ons eenighe tanden overgebleven. Het goede sandelhout is partye tegens 25 realen 't picol vercocht; dan daer is dit jaer groote menichte quaet hout onder gheweest, welck sijn cracht ende reuck gantsch verlooren hadde ende de partye slecht gemaect heeft.

Alsoo de gesonden boecken, naer 't schijnt, winterdaechs gebonden ende daerover niet behoorlijck gedroocht gepackt zijn, sijn se meest alle bedurven ter handt gecomen. De bevindinge ende begeerte van andre coopmanschappen sullen de heeren te zijnertijdt mede vernemen.

Totdat naerder off andre ordre becomen, en sullen U. E. jaerlicx niet meer dan 1, 2 a 3000 realen aen porceleyn gesonden worden. Wy hebben tot Bantam noch een partye, doch sullen se eerlangh, soo wy begeeren, met cent per cent advance wel weder vercoopen connen. De heeren behoeven met de porceleynen niet verleghen te wesen, want daer en sal vooreerst geen quantiteyt overcomen ende soo noch eenighe van die aldergrootste schotelen over hebben, sy connen met avance in Arabien en Suratten vercocht worden.

Dat de porceleynen onordentlijck van Bantam gescheept ende in de prauwen gebroocken souden worden, daervan behoorde U. E. onder correctie de hooffden van de schepen die sulcke overbrengen met het cognossement, welck de heeren telcken reys toegesonden wort, aen te spreecken, anders en sal der nimmermeer op gepast worden. Het waere eenige grooten d' eere te na, om daerop te letten, ende de cleenen drincken liever een croesken. Tot Bantam wort niemant gedwongen een valsch cognossement te tekenen, maer dat veel lieden 't selvighe doen sonder op hunne ontfanck behoorlijck te passen, connen de heeren sien aen de groote menichte van porceleynen die in de boecken van Banthem overschieten, en dit comt by, dat als men de

porceleynen coopt ende ontfanckt, tegen de gebroocken schotels, die onder de gebonden bossen loopen, alsdan soo grooten tarra ontvangen als naer den tijt geaccordeert wort, off naerdatter veel gebroocken goet onderloopt; ende daernaer de porceleynen gescheept wordende, is het eenighe als vooren niet alleen te veel moeyte omme waer te nemen dat se in de prauwen, schuyten ende 't scheep wel gehandelt worden, maer selffs te veel werck omme te letten, dat hün geen gebroocken goet voor heel worde gereeckent.

Den vercoop van d' indigo is ons lieff; sullen versorgen, dat U. E. jaerlicx soo 't mogelijck is 9 a 10 hondert fardelen van de beste indigo gesonden worde. Dagelicx sijn goede partye van de Cust verwachtende.

Om jaerlicx 10 a 1200 picol fijne rouwe zyde te becomen, sullen mede onse beste doen. 't Ware al in 't varen geweest, hadde 't aen goedt niet gebroocken, doch de alderbeste en can niet wel om 160 a 170 realen 't picol becomen worden. Nu en moeter niet alleene goedt wesen om alsulcken quantiteyt te becomen, maer de snaeren moeten oock anders gestelt worden. Tot desen eynde is 't, dat den *Swarten Leeuw* met het capitael van Jappan naer Cochin China gedestineert hebben. 't Succes sullen te zyner tijdt vernemen.

Voor 't capitael en cargason met d' *Eendracht*, 't *Wapen van Zeelant* ende d' *Orangieboom* gesonden, sijn de heeren gecrediteert als per nevensgaende copie van de reeckeninge blijckt.

De twee a drie schepen welck de heeren van meeninge waeren dat jaer noch met goede partye contanten herwarts te senden, sijn wy dagelicx met groote devotie verwachtende. Daer sal met elck schip veel geldt moeten comen, of 't sal hier weder het oude duentgen worden; doch alsoo ick vertrouwe, dat U. E. dien somer de gesonden vijff schepen, namentlijck den *Groenen Leeuw*, *Witten Beer*, *Mauritius*, *Rotterdam* ende den *Dolphijn* met een onverwacht redelijck retour behouden overgecregen sullen hebben, soo hoope oock dat meerder schepen ende meerder geldt gesonden sal wesen dan te vooren vernomen hadden, welck Godt geve, want 't en sal in dien gevalle aen geen retoeren gebreecken.

Hans Paviot off andre Nederlanders meer, met de Francen comende, sullen gelicht ende gestraft worden. De perfecte monsterrollen van de schepen *West-Vrieslant* ende d' *Eendracht* zullen U. E., hoope ick, met deselvige geworden. D' andre van de *Trouwe* wort door heer Carpentier gesonden.

Philips Titzner van Straetsburgh sal volgens U. E. ordre terugge ontboden ende per costi gelicentieert worden. Wat van de 30 bhaer nagelen sy, door den coninck van Tarnaten Sijn Excellentie ende generael Both vereert, den directeur Hans de Hase heeft daervan volcomen kennisse, gelijck oock van der Dussen, waeraen my referere.

17. Moedwil der Engelschen. Alsoo den 19 July passato tusschen onse ende de bottelier van de Engelse op de merckt seeckere questie geresen was over 't coopen van visch, gelijck voor dien tijt oock meermaels gebeurt was, soo is daarover een toeloop van diverse Duytse ende Engelse geschiet, ende metten anderen handtgemeen geraeckende, hebben de Engelse, behalve de Japanders in hunne dienst wesende, ontrent 20 a 25 Bandaneese die sy van Banda hebben gebracht te hulpe geroepen, waerover in 't gevecht een van onse swarten, die de Compagnie wel 12 jaren hadde gedient, 't hooft affgeslagen hebben. Een Japonder met een ander swart is seer gequetst geworden, ende [alsoo] Jacob Claesz. de Wael, ondercoopman, met eenen Lucas Lambertsen, tolck, die sonder geweer waren wandelende, van de questie niet en wisten, gerescontreert wierden, sijn sy beyde door last van de Engelse, d' eene van de Bandenese ende d' ander van de Japonders dootlijck gequetst: den tolck is van de Bandanesen met 8 wonden voor doot ter aerden geslagen, ende Jacob Claesz. de Wael den arm bycans affgehouwen, waervan beyde naderhandt gestorven zijn, gelijck mede een Engelsman die in de furie gequetst wiert. Voor dese is U.E. dickmaels geadvyseert wat insolentie hier ende daer door d'Engelsen gepleecht is. Sy hebben cortelingh verscheyden reysen soo tot Jacatra als tot Bantam questie gesocht, lopende ons volck, die op de straet bejegenen, moetwillens op 't lijff. Aen de pangoran van Bantam als oock aen d' Engelsen hebben recht doen versoecken, dan daer en is niet op gevolcht. Derhalven soo daerin niet voorsien wort, is te beduchten dat thans off morgen wel een groot quaet ontstaen soud mogen, gelijck nu oock geschapen stont, soo d' Engelsen niet geretireert waren geweest doen d' onse met geweer op de been geraeckten. Op dit pas ben ick tot Jacatra geweest, ende eer d' Engelse tot Jacatra van de questie tot Bantam gepasseert tydinge costen hebben, hadden sy van haer schepen, by nacht, groff geschut aen landt gebrocht, soodat het bycans schijnt een gemaect werck geweest te sijn. Daernaer de tydinge becomende, hebben noch meer groff geschut gelandt, hetselvige tegens ons geplandt, schootvry batteryen gemaect, haer schut met scherp gelaeden, ende continuelijck brandende lont daerby gehouden, sonder dat wy ons in 't minste gerept off haer oyt gedreycht hebben.

Tot Bantam hebben sy dit mede 2 a 3 mael gedaen, ende 't wort hun ten goede gehouden, omdat men seyt, dat se sot sijn ende weynich geacht worden. Hierdoor hebben sy dese advantagie, maer, soo wy sulcx eens begosten, het geheele landt soude wel in roeren geraecken. Watter ten leste noch uyt spruyten wil, sal den tijt leeren. Ick bidde U. E., stelt ordre dat hierinne voorsien mach worden, want haer insolentie, vilipendentie ende den hinder die ons aendoen, is niet lydelijck, ende de Compagnie oock veel schadelijcker dan den macht van alle U. E. vyanden. Omdat men hun een tijt lanck veele te goede heeft gehouden, sijn sy soo insolent alsoff haer slaven waren, ja maecken 't

de luyden oock wijs, waerdoor de herten van veel princen (confus sijnde) van ons trecken.

Voor desen hebben U. E. geadvyseert, hoe den pangoran tot Bantam alle onse schuldenaers geaprehendeert hadde omme ons, soo geseyt wierde, te doen betalen. Hy heeft se weder gerelascheert, sonder datter yets op gevolcht is dan dat sijn naeste raet aen eenige gelt op woeker a 60 percento 's jaers gegeven hebbende, daernaer haer huyse, vrouwen ende kinderen naer sich gecomen heeft, latende ons toekijcken.

By dese gaet wederomme copie van de generaele reeckening, te weten van 't geene op de jonckste balance gevolcht is, waerinne de heeren connen sien hoe den suyveren staet van alle d'effecken, coopmanschappen, contante penningen ende uytstaende schulden beloopt.

18. Scheepsstrijd voor Manilla. De commandeur Lam met 10 schepen op primo September 1616 van de Moluqen na Manilha vertrocken wesende, is primo October aen 't eylandt Pavey voor Porto de Hilla Hilla gearriveert ter plaetse daer de heer gouverneur Reael voor desen is geweest. De Spagnaerden hadden op desen hoeck een fort gemaect, ende alsoo daerop van de vloote een vliegent assaut gedaen is omme partye beesten te becomen, sijn d' onse van de vyandt gestut ende met verlies van 13 a 14 mannen weder vertrocken. Daernaer is de vloote op 28 October in de Baye van Manilha wel gearriveert, vindende des vyants armade in Cabita opgeleyt, daer d' onsen niet by conden comen. Seeckere tydinge verstaende, hoe den vyant op haer compste met seer grooten diligentie aenvinck (jae, alsoo dat de geestelijck niet vry was) haer schepen toe te maken ende dat voorseker uutcomen zoude, heeft den commandeur Lam met den raedt geresolveert, de Spagnarts te verwachten, ende daerover alle de schepen by hem gehouden (hoewel expresse ordre had op sijn arryvement advies naer de Molucqen te senden) tot den 11en February passato, als wanneer 't schip *Walcheren* naer den Molucqen gesonden is met advyse, hoe tot dien dach niet een seyl gesien, noch vernomen hadden; item dat den vyandt hem vaerdich maeckte om uyt te comen ende d' onse geresolveert waren hem te verwachten; dat in Julye passato 2 schepen naer Mexico waren vertrocken, 20 October twee schepen van Mallacca in Manilha waren gearryveert, dat even voor de compste van d' onse aen 't eylandt Ilecus (wesende ontrent 25 mylen van Manilha) aengecomen was welck wy U. E. voor desen geadvyseert hebben in Japon vervallen te wesen ende sijn compagnon aldaer verlooren hadde (heeft medegebracht, naer geseyt wort, 400 mannen ende 300.000 realen) ende dat in onse vloote veel siecken waren ende tot dien tijt 40 a 50 mannen verlooren hadden.

's Anderdaechs naer 't vertreck van *Walcheren*, wesende 12 February, hebben sy vier fruytjoncqen verovert ende daermede 't volck seer ververst. Den

20^{en} Marti is de vloote uuyt de baye van Manilha naer Witterseylandt (gelegen 10 a 12 mylen by noorden de baye) geloopen; van hier heeft de commandeur om de Noort naer Cabo Trayles gesonden, omme de Chynesen waer te nemen, de schepen den *Eolus*, den *Engel*, den *Rooden Leeuw* ende *Vlissingen*. Den *Eolus* is daerna by de vloote aen dit eylant met twee groote joncqen, vol syde geladen, wedergekeert, waervan de syde in den *Eolus* ende *Der Veer* gescheept is.

De zes schepen, de *Nieuwe* ende *Oude Zonne*, de *Nieuwe* ende *Oude Mane*, *Der Veer* ende den *Eolus*, omtrent gemelde eylandt by den anderen wesende, soo is den vyandt met sijn vloote den 15 April passato in 't gesichte van d' onse gecomen, terwyle den vice-commandeur een jonque was lossende, die hy achteraen hadde, waerover ontrent 900 canasters overgenomen hebbende deselve heeft laeten slippen. Den vyandt was sterck 7 galjoenen, 1 jacht ende 3 galleyen met eenige scheepkens ende fregatten tot 16 a 17 seylen. Haer admirael had op 6 stucken die 50 ℔ yser schoten, ende d' andre 24 a 25 ℔. D' ander galjoenen hadden elck 40 a 50 stucken, 't jacht 24, alle t' samen metalen geschut, schietende 24 a 25 ℔ ysers.

De vloten by den anderen sijnde hadden den loeff; d' onsen deden haer best, om die te becomen doch alsoo de Spaensche schepen met haer halve zeylen beter seylden, conden de loeff niet becomen, maer waren hun in 't wenden ende keeren te clouck. Tegen den avont sijn aen malcander geraect, seer geweldich op den anderen schietende, sonder dat men cost bemercken wie de meeste advantagie off schade bequam. Interim aldus vechtende waren is 't schip den *Engel* van de Noort naer Witterseylandt affgecomen met een Chynesche joncke vol sijde geladen. Sylieden meer dan 20 seylen siende ende schieten hoorende, wilde 't gemeene volck tot versterckinge van d'onsen daernaer toe, maer d' oppercoopman ende schipper lieten sonder eenighe noot de rijcke joncke dryven en deeden de cours naer Maleye steevenen, alwaer den 2 Juny gearryveert zijn, medebrengende ontrent 6 a 700 pacqen ende canasters soo zyde als andre Chynese waren, die hem den commandeur Lam uyt een fruytjoncq hadde doen lichten. D' oppercoopman ende schipper sijn over hare misdaet by provisie geaprehendeer.

s' Anderdaechs, wesende 16 April ontrent 10 uyren voor den middach sijn beyde voorsz. vlooten weder aen den ander gecomen ende dat met stilte, die den vyant seer voorderlijck was. Sy hebben datelijck den ander geabordeert, ende daer is ter wedersyden met soo grooten courage ende cloeckmoedicheyt gevochten, dat men wonder daervan spreeckt. 't Gevecht heeft 4 a 5 uyren geduyrt ende hebben den anderen soo ghetreft, dat den vyandt naer d'eerste furie niet meer en schoot ende niet en socht dan met piecken, stocken en staven van boort van onze schepen te comen, leggende haer over-

lopen, gelijck men door de poorten sach, vol dooden ende 't schut sonder volck. Den commandeur Lam met de *Nieuwe Zonne* tusschen de Spaensche admirael ende een anker Spaens schip wesende is alsoo getreft, dat hy (niettegenstaende daerinne gedaen is, wat doenlijck was) seer subytelijck sonck, en dat eensdeels door advantagie welck de Spaense admirael door de stilte hadde, want alsoo twee galleyen op hem pasten ende 't schut van d' een zyde gelost was, roeyden de galeyen hem om, waerdoor datelijck de andre mede gebruyckte. In 't schip *Der Veer* den brandt geraeckende, is 't selvighe geheel verbrant. Den *Eolus* in ly wesende, hadde twee Spaensche schepen aen boort, ende naerdat lange met grooten couragie hadden gevochten, is hy met een Spaens schip gesprongen, hebbende den schipper, soo men seyt, geen hoop meer siende, de brandt in 't cruyt gesteecken. Den commandeur Lam is van de *Nieuwe Sonne* met eenich volck op d' *Oude Zonne* gesalveert. Van 't schip *Der Veer* is de schipper met 47 man geborcht.

Naer 't verlies van dese drie scheepen sijn d'andre drie door ordre van den commandeur van den vyandt geweken, doch was (als vooren is geseyt) mede soo mat, dat hun niet seer en sochten. Twee van de Spaensche schepen in sinckensnoot wesende, liepen dwers naer de wal; d'andre volchden d'onsen tot in de nacht, maer dat in sulcker voeghe, dat se hun niet en beseylden, hoewel de helft beter beseylt waren. Onse schepen geraeckten 's nachts van den anderen. De twee *Manen* sijn ontrent de Calderes weder by den anderen gecomen ende den 7^en^ Juny tesamen geheel doorschoten ende reddeloos voor Maleye gearryveert; gisten, dat den commandeur Lam met d' *Oude Sonne* naer Patana is geseylt, in voegen dat den vyant door al te grooten couragie van d'onse als syne lanckmoedige voorsichticheyt, die Godt geve dat ons eens mach geworden, meester van 't velt gebleven is; dan het is voor hem een seer bloedighe victorie. Men gist datter van d'onse ontrent 280 mannen gebleven sijn. 't Getal van de Spagnaerds dooden weet men als noch niet.

't Is voorwaer een lastighe saecke, dat men 4 a 5 maenden den vyandt voor sijn deure ghewacht hebbende, de vloote daernaer heeft verdeylt ende de Spagnarts soo grooten advantagie gegeven. Men siet hieraen, hoe de Spaensche lanckmoedichheyt te dier tijt tegelijck de groote couragie ende heerlijcke macht van d'onse overwonnen heeft, Dan, soo 't Godt gelieft, dat d'achteloosheyt in Indien onder ons wesende hiermede gedoot sy, sal der ongelijck meer gewonnen dan verlooren wesen, jae, soo sal 't voor ons de grootste victorie wesen, die ooyt gewonnen hebben.

Doen de slach geschiede, waren soo nu soo dan door d' onse verovert thien Chynese joncqen, 7 geladen met fruyten, eenighe syde cleeden ende andersints ende 3 vol zyde, waervan de meeste paert, gelijck vooren is geseyt, in de schepen *Der Veer* ende den *Eolus* geladen was ende daermede

gebleven is. De goederen by voorgemelde schepen de *Maen* ende den *Engel* in de Molucquen gebracht, namentlijck 15 a 1600 packen ende canasters, worden ghesevt waerdich gestelt te sijn 15 a 1600.000 realen. Godt geve dat se U. E. moghen gheworden ende dat het geen Moluxse calcutatie sy. Naer wat marckt de reeckening gemaeckt is, ofte wat quantiteyt van rouwe syde, syde laecken ende andersints datter is, weeten alsnoch niet. De beste rijcke joncqen wierden noch gewacht ende sullen (naer gissinge) de schepen den *Rooden Leeuw* ende *Vlissingen* geworden sijn. Sy waeren beyde noch om de Noort ende hadden ordre den 20[en] April weder aen Witterseylandt te keeren. Men gist, datse naer Japon sullen wesen geseylt. De Heere wil hun met een rijcke last in salvo geleyden.

Alsnu advyseert de heer generael, dat preciselijck U. E. ordre tegen d'Engelsen naercomen sal ende daerop aen alle hooffden van fortten ende schepen commissie gepasseert heeft, soodat ick hoope, de staedt geen meer last van d'Engelsen lyden ende sy voortaen wel geweert sullen worden.

19. Engelsche schepen.

Van de vier Engelsche schepen, die 't jacht 't *Hardt* verleden jaer aen Cabo da Bona Esperance rescontreerde ende vandaer naer Suratte liepen, sijn den primo stanti twee schepen tot Bantam gearriveert, geen geldt ende weynich cleeden (naer wy verstaen) medebrengende; seggende, dat van Suratte een schip met sijn last naer Engelandt hebben gesonden ende 't vierde naer Atchijn, Tico ende Pryaman gelopen is. Dese schepen sijn oock op de custe van Coromandel geweest ende hebben daer bejegent de schepen den *Gouden Leeuw*, de *Neptunus* ende *Der Goes*, wesende den *Gouden Leeuw* thien dagen voor hun vertreck geladen van Maselipatnam naer Palecatte vertrocken omme vandaer herwarts te comen; de Heer wil hun in salvo geleyden. Ontrent de Primeros ofte de Comores hebben voorgemelde vier Engelsen schepen een Portugesche caraque, daermede een vice-roy naer Goa was varende, gerescontreert ende deselvige aengetast, doch alsoo den generael van d'Engelsen met d'eerste schoot dootgeschoten wierde, geraeckten de hooffden van d'Engelse oneens ende hielden sy off, waerdoor de caraq, naer de wal loopende, gestrandt is. D'Engelse seggen 'tmeeste volck gebleven te sijn ende dat de vice-roy met eenigh volck in Goa wel gearryveert is. De couragie van d'Engelsen, nae ick hoore, is in dit gevecht seer cleen geweest; waren anders licht meester van de caraq geworden. Hoe het met ons volck in Suratte is gaende, connen niet seker vernemen. Eenige seggen dat se in 'tleven ende in goede doene zijn ende datter een assistent brieven van ons aen boort van d'Engelse gebracht heeft, dan sy en comen niet te voorschijn.

20. Engelsche loge te Bantam.

Met onse voorgaende is geseyt, hoe d' Engelse van den pangoran van Bantham vergunt was, de drie syden van een viercante plaetse met steenen huyse te bouwen, ende dat dwers t' zeewart van ons. Soo de twee zyden by-

cans gedaen, ende aen de derde besich waren, is hun 't bouwen wederom verbooden, ende dat onder 't pretext dat te verde op de straet, die tusschen ons ende d' Engelsen is lopende, gebout hadden. Doch het is om onsenthalve, soo 't schijnt, geschort, want naerdat wy lang genouch tot 't bouwen waren geport geweest, gelijck vooren is geseyt, hebben wij ten lesten een nieuwe plaetse omme te mogen bouwen doen versoeken, dewyle d'Engelsen ons het gesicht ende 't licht benamen, ofte, soo het den pangoran gelieffde, haer werck te doen schorten: dat dan geen ander plaets begeerden. Licentie, gelijck vooren is geseyt, heeft hy datelijck niet willen geven, maer d'Engelse 't bouwen verboden. Aldus is den pangoran d'een met d' ander quellende. Het is hem maer om geldt te doen; doch alsoo ons wel connen behelpen, vinden wy alsnoch niet geraden, groote oncosten te doen.

23. Poeloe Run. Vooren is geseyt, hoe van Pouleway by d'Engelsen op Pouleron gevaren ware eenen Christoffel van Lhaer, assistent, die d' Engelsen binnen haer logie waren houdende, ende ons geweygert hadden. Desen persoon op sijn versoeck secretelijck vrygeleyde toegeseyt hebbende, is daerop naderhandt by ons wedergekeert, pardon versoeckende. Hoe Pouloron ende d'Engelse aldaer wesende te vermeesteren sijn, heeft hy ons vertoont, ende gaet by dese ontwerp, hoe aldaer versterckt sijn. Hy seyt, d'Engelse seer oneens waren, ende dat de gemene man geresolveert waren, d' onsen Pouleron aentastende, niet te vechten.

22. Lading. Van Mauritius heeft 't jacht d' *Orangieboom* gebracht ℔ 5.400 peper ende ℔ 167.039 ebbenhout. Den peper ende partye van 't ebbenhout is met 't selvige gaende. U. E. sullen ons gelieven voor 't geheel cargason te crediteeren. 't Resteerende hout sal op de volgende schepen verdeelt worden.

Wy hebben U. E. geseyt, dat de heeren dit jaer een treffelijck rijck retoer toesenden souden. Van dese opinie, hoope ende vertrouwen sijn wy alsnoch, niettegenstaende d' opstaculen die ons tot Bantam voorcomen; doch off 't gebeurde dat de schepen (als niet verhope) naer dese wat lange tardeeren, gelieve U. E. evenwel aen de retoeren niet te twijffelen, want hoe vast de monopolie tot Bantam oock besloten is, sullen sy per lesten tot den vercoop wel moeten resolveren. Wat getal van schepen de heeren te verwachten hebben, can alsnoch niet seecker geseyt worden.

23. Fransche schepen. Naer 't schrijven van 't voorgaende is by ons gecomen Guilliaume de Caen, commies generael van de schepen *Montmorenci* ende *la Margariete*, van Diepe uytgevaren, verhalende, hoe Charles de Mees, capteyn generael van de crijchsraedt, hem in de boeyen geset heeft gehadt ende gedwongen hem voor hooft te erkennen, niettegenstaende hy (naer sijn seggen) soo grooten commissie als voorsz. generael is hebbende. Desen commys aldus overheert wesende ende siende, gelijck hy seyt, geen raedt omme voor syne meesters

eere te begaen, maer dat alles ter contrarie door onverstandt van den generael in maleur moet gaen, is daerover seer instantlijck versoukende omme met 't jacht d' *Orangieboom* per costi te mogen keeren; doch alsoo wy dit versoeck voor een valsche practica ende gants suspect sijn houdende, hebben hiertoe niet connen resolveren, maer denselven getraineert, omme te sien off hun voornemen naerder souden connen ontdecken. 't Is wel waer dat gedurende de geheele reyse gants twistich geweest sijn, maer de valsheyt van dit volck is te groot. Behalve 't voorgemelde geschut hebben sy daernaer noch andere 12 stucken aen den pangoran van Bantam vercocht, gelijck mede aen d' een ende d' ander goede partye cruyt, hetwelcke U. E. niet vorderlijck, maer den pangoran te trotser maecken zal.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsienige, zeer discrete heeren, zullen desen eyndigen. Godt geve U. E. naer hertelijcke groetenisse alles goets.

In Jaccattra adi 22en Augusto anno 1617.

U. E. dienstwillege
Jan Pietersz. Coen.

17. — 1 SEPT. 1617. — K 102.

(PER D'*ORANGIEBOOM*).

Alsoo de nieuwe peper begint uut te comen, hebbe ick my, naer 't sluyten van onse voorgaende, weder tot Bantam getransporteert, omme te sien wat ten besten daerinne gedaen dient. Tot Bantam comende, bevinde dat niet alleen d'oude guyterye met den peper gepleecht wort, maer alsoo in April passato door de Chinesen selffs goede partye peper, die na China hebben gevoert, gecocht is a 3½, 4 ende oock 5 realen de sack, ende dat de Francen met twee schepen aengecomen sijn, soo is de gemeene man, soowel de grooten als cleene, met haren peper soo costelijck, dat veele niet en weeten wat eyschen willen en vooreerst haeren peper niet en sullen vercoopen. Doen de peper nu eerst uutquam, wierde deselve door de Chinesen a 25 realen de 10 sacken gecocht, ende door 't weynige alsnu by ons in d' *Orangeboom* gescheept, is deselvige alreede tot 35 realen geresen. Het is noch te vrouch om peper te coopen; doch om de noodige advysen niet langer op te houden hebben ons wat verhaesten moeten ende soo veele in 't jacht niet gescheept, als men anders wel soud connen doen, 't welck U. E. ten besten gelieve te nemen.

Voor desen is de heeren geadvyseert, hoe wy verleden tijts uut nootshalve tot een seeckren prijs groote partye peper op leveringe cochten ende veel gelt tevooren gaven, en dat, om daermede d' Engelsen te preverieren, actie te becomen ende de monopoliers daermede te dwingen, gelijck oock geschiet is. Alsnu heeft den pangoran over eenige dagen in publicq doen uutroepen ende op groote pene verboden, dat niemant van ons, van d' Engelsen noch Francen eenich gelt op levering van peper neme, noch oock geen schult en maecke. Aen ons, d' Engelsen ende Francen is oock aengeseyt, dat niemant gelt noch goet op schult en geven. Men seyt ons, dit van den pangoran gedaen wort, omme voor te comen de groote moeyten, die voor dese daeruut ontstaen is. Alreede sien wy, dat niemant eenige peper aen ons vercoopen derff sonder licentie van den sabandaer. Watter voorder van sy en volgen wil, sal den tijt leeren. Vanwegen den pangoran heeft mij den sabandaer voorgeslagen, soo wy peper tot redelijcken prijs begeeren en oock bevrijt willen sijn van de guyterye der Chinesen, dat ick hem last geven soude te coopen 't gene begeeren, tot alsulcken prijs als ons aenstaet, oft gelijck d' Engelsen en Francen souden mogen coopen. Hy sal (seyt hy) alle den peper aenslaen die voorhanden is, ende ons sooveel leveren als begeeren. Dit voorslach heeft eenen schoonen

schijn. De gemelden sabandaer is halve broeder van den pangoran gouverneur; dan hy heeft weynich verstandt, om soo groote dingen te doen. Naer 't vertreck van d' *Orangeboom* sullen onderstan, wat van saecke sy. Doch de somma van alles is, dat wy, goetcoop peper in Bantam begeerende, eenige maenden stille sullen moeten sitten, ofte, willende d'Engelsen ende Francen hinderen ende haest peper becomen, neffens hun diere sullen moeten coopen.

Ick ben van meninge ende hoope, de heeren dit jaer toe te senden 7 of 8 schepen met een rijcke last. De Heere laet se U. E. geworden. Daer is om en t' om soo goede ordre gestelt, dat ick hoope eerlange met de nagelen van Amboyna ende de Mollucqen, als noten ende foelie van Banda, ontrent vier volladen schepen te becomen, behalven eenige peper van Bantham, waermede den prijs alhier wel connen doen dalen, tensy dat geraetsamer vinden den peper alhier hooch te doen houden, opdat het gelt van d'Engelsen ende Francen niet verder strecke.

De Francen hebben alreede 22 stukken geschutt vercocht. Sij sijn van meninge haer cleenste schip mede te vercoopen off verlaten ende met hun groot alleen te keeren. Twijffelen, of hetselvige volladen can worden.

Den 25 stanti is hier een Engels schip aengecomen, welck, na haer seggen, in compagnie van 8 schepen over 6 maenden van Engelandt geseylt is. De 6 souden na Suratten geloopen wesen ende van 't achtste was hy maer 5 dagen versteecken geweest. Sy houden soo secreet wat schepen van hier by U. E. geariveert ende wederomme vandaer herwarts aen vertrocken sijn, dat daervan gants geen tijdinge connen becomen. 't Is verdrietich dat onse schepen soo qualick seylen ende dat in soo langen tijt geen tydinge van 't patria vernemen. Ick bidde de Heeren, stelt eens alsulcke ordre, dat de schepen haer reys beter vervorderen ende dat den rechten wech op Banthem gebruyct wort, want daer sijn veel lieden die moetwillens omwegen soecken. De maenden gaen (seggen sy); in zee sijn wy heeren en meesters, daer anders in Indien maer dienaers sijn. 'Is beter, dat selffs van onse provisie welvaren, dan dat wy se in Indien overgeven. Laet ons om een goeden buyt uutsien. Dit gaeter, Godt beter 't, onder veel lieden omme, ende als den tijt, de vivres ende veel volck alsoo geconsumeert is, weet men noch wonder van tegenspoet te seggen.

D' heer gennerael Reael heeft voor dese advys geeyscht, waer my docht de gennerael behoort te resideren ende waer de gennerael rendevous gemaect diene. Hierop hebbe ampel geschreven ende geantwoort, dat het hierontrent moet sijn, ende sijn E. geraden metten eersten herwarts te comen. Met verscheyde brieven advyseert hy dat metten eersten van de Molucqen herwaerts comen sal. Ick hoope, soo syn E. comt, dat de genneraele Compagnie een grooten dienst geschieden sal, want dewyle wy met den andren in d' aldervoorneemste poincten, daer de welstant van de genneraele Compagnie aen

dependeert, gants discordeeren ende na eenen doel geheel contrarie maxime gebruyckcn, als te weten, d' eene soete middelen ende d' andre herde, sal, naer vrientlijcke conferentie en claer bewijs, het beste door den byeen weesende raet gecosen ende gebruyct connen worden, dat Godt geve.

Alsoo den jongen coninck, den pangoran ende alle den adel van Bantam hun tusschen Jaccatra ende Bantam met ontrent 200 goraps ende prauwen waren gaen vermaecken, is den coninck van Jaccatra aldaer weder by hun gecomen ende heeft haer binnen Bantham geleyd gedaen. Ontrent een maent naer dese, worter geseyt, sal den jongen coninck, den pangoran ende alle den Bantansen adel na Jaccatra varen omme in de warande des conincs te gaen jagen, soodat het schijnt, alle de jalousie, die tusschen de gemelde twee coningen was, te niet gedaen is ende nu groote vrienden geworden sijn. Vanwaer off waeruut soo grooten verandering hercompt, connen als noch niet seecker weeten, doch is d' apparentie dat de vreese van de Mattaram hun alsoo doet vereenigen, waerop wel verandering soud mogen volgen, ende hoope ick, dat het ten besten van de genneraele Compagnie door d' Almogende alsoo geschickt wort.

Ten besluyt van dese sy U. E. ten alderhoochsten gerecommandeert ende gebeeden, jaarlicx herwarts aen een groote somme contanten te senden, ja, sooveele als de middelen van de Compagnie gedogen, want, de saecken hier wel beleyt wordende, sullen U. E. daervooren geen rijcke retoeren gebreecken. Ja, de middelen, omme de gantsche negotie t' incorporeeren ende de Spaensse macht te dwingen, heeft Godt de vereenichde Nederlanden gegeven. Eenige treffelijcke oorlochschepen, extraordinairlijck gearmeert, dienen ter gelegener tijt mede herwarts gesonden, omme 't voorneemste gewelt van den vyant daermede te breecken.

Op gisteren is hier van Pouleron een opgeboeyde prauw met eenige Engelsen aengecomen. Wat tydinge vandaer brengen, connen niet vernemen. By dese gaen attestatie van de querelen ende gevecht, welck tusschen d'onse ende d' Engelsen alhier gepasseert is.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsienige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E., na hertelijcke groetenisse, alles goets. In Bantam adi primo September anno 1617.

U. E. dienstwillege
Jan Pietersz. Coen.

Voorgemelde sabandaer naerder gehoort hebbende, dunckt my dat het niet dan dubbelde guyterye is, omme onse intentie te onderstaen.

Jan Pietersz. Coen.

18. — 10 NOV. 1617. — L 22.

(PER 'T *POSTPAERT*.)

1. Aangekomen schepen. 't Sedert onse jonckstcn gesonden per 't jacht d' *Orangeboom* welck de Heere nevens desen in salvo geleyde, syn hier verleede maent Godt sy gelooft wel aengekomen de schepen 't *Postpaert*, den *Witten Beer*, den *Tiger*, d' *Eenhoorn*, 't *Vosken* ende den *Groenen Leeuw*, waarmede van U. E. ontfangen hebben ses missiven gedirrigeert aen den heere GenneraeI en de Raden van Indien van dato 24, 24, 26 November, 20 December 1616, 15 Februari, 12 April anno 1617, ende twaelff andre aen ons van dato 26 November, 6, 9, 17, 17 December 1616, 9, 27 Januario, 12, 14, 15, 16 ende 20 April 1617, met diverse missiven door de heeren aen haere commisen in Indien geschreven. Wy sullen op den inhout van alles letten ten effect helpen brengen 't gene des Compagnies welstant vereyscht ende doenlijck sy. Hiernevens gaet de copie van onse voorgaende met d' *Orangeboom* gesonden waervan d' inhoude confirmeren; wat 't sedert gepasseert en voorgevallen is, als oock tot antwoort op alle voorgemelde missiven geseyt dient, sullen mits desen sooveele sommierlyck verhalen, als den tegenwoordigen tijt sal willen lyden, ende 't gebreck met de volgende schepen voldoen. Uut de Molluccos, Amboyna ende Banda syn hier verscheyde schepen gekeert, ende hebben wy

2. Banda. daermede ontfangen, namentlijck van Banda, 19.626¼ catti banda foelie, 34.613 catti banda noten muscaten; van Amboyna met d' *Eendracht* behalven 't gene met d' *Orangeboom* per costi is gesonden 890 bharen giroffelnagelen, welck alles is dat d'onsen tot dien tyt aldaer becomen hebben. Met die van Banda was den handel noch continueerende, doch rijs en cleden was er gebreck. D'Engelsen waren hun op Puloron alsnoch onthoudende; schoten hun best met groff geschut naer het schip *Enckhuysen* doen hetselvige daer ende by passeerde. Sy hebben van daer herwarts aen een correcorre met ontrent 100 sockels foelie gesonden, doch deselvige is met de foelie ontrent Botton gebleven ende sijn d' Engelsen, wesende 10 mannen, met een prauwe hier aengecomen, ende voor soo vele van hun hebben connen vernemen, is haer niet dan alles op Puloron gebreeckende. De Bandanesen die by hun waren sijn in Botton gebleven, alwaer van miserie vergaen, vermits van dien coninck geen assistentie noch onderhout connen becomen.

3. Amboina. In Anboyna was alles stille ende na uuterlycken schijn in eenen goeden stant. Van't cleene gewas welck September passato geplucht is, wierde 600 bharen nagelen verhoopt. Het fort (dat voorwaer beclaechlijck is), was gants onversien

van goet cruyt, ende hebben wy weynich middelen om hun te versien. 't Is een seer crancken troost, dat de heeren ons na de Custe renvoyeeren, want het cruyt dat daer gemaect wort geen drie maanden can dueren, ende omme den salpeter van daer te doen brengen: veel tijt ende veel spels heeft het inne aleer deselvige tot cruyt geraecke, want de gesonden meesters overleden sijn. In Anboyna is wel een ander die voorgenomen hadde het quaet cruyt te vernieuwen, maar alsnoch en isser geen preuve van gesien.

4. Molukken. In de Mollucсos was alles in eenen staet, de meeste nagelen sijn van Machian (men weet niet hoe) op Tidor vervoert, ja de quantiteyt wort soo groot genoemt, dat het qualick geloofflijck is. D'heer gennerael Reael is met sijn geselschap van daer alhier Godt loff wel aengecomen, waeraen ick hoope de Compagnie goeden dienst geschieden sal.

By dese gaet notitie van 'tgene de schepen de *Mane* ende *Engel* van de Manillas hebben gebracht; van de resteerende schepen d' *Oude Zonne*, *Vlissinge*n ende den *Roeden Leeuw* is noch geen tydinge, d'Heere wil hun in salvo geleyden. Als het Godt ende U. E. gelieft dient de saecke derwaerts hervat ende verbetert te worden. Onse corragie is te groot ende de vyant te cleen geacht geweest. Men seyt gemeenelijck dat het licht te reprehendeeren maer quaet om verbeteren is, hetwelcke ick voor mijn part geerne bekenne, dan daeromme can de waerheyt niet gelochent worden. Omdat het schijnt de vyandt hier advantagie becomen heeft, sijn die van de Molluccos beducht dat aldaer wel comen mocht, waerover wel weder een goet getal schepen tot assistentie souden begeeren. De voorsichticheyt is een voortreffelijcke deucht, dan dat men de naeste quartieren bloot ende verdryvinghe van d'Engelsen uut Banda naerlaten soude, omme de vyandt inde Molluccos, daer d'heerlijckste forten van Indien sijn, met de schepen waer te nemen, gelijck voor dese gedaen is, en can ick niet goet vinden.

5. Weren der Engelschen. Het discoers of 'tverhael der maniere en rechte als oock de nieuwe ordre welck U. E. gelieft heeft te geven touscherende 't weeren der Engelsen ende alle andre van de Molluccos, Anboyna ende Banda hebbe geerne gesien, doch haer voorgaende ordre, de leere der natuire ende 'tgene by alle volckeren van tijt tot tijt gepleecht is, is my altoos suffisant genoch geweest, gelijck de heeren verstaen sullen hebben, aen d'opisitie tot sustentement van de Compagnie's welstandt by my gedaen tegen de resoluitie in Mollucco genomen, namentlijck per 'tgene dienaengaende aen d'E. heer gennerael ende raden van Indien hebben geschreven per resoluitie den 21 October 1616 met de presente raden tot Bantam genomen, ende door ordre aen U. E. gecommitteerden gegeven; waerop gevolcht is, dat d'Engelsen niet meer verschoont maer van beyde haer schepen gefrustreert sijn geworden, gelijck in copie is verhaelt. Het derde Engels schip welck mede na Banda, Anboyna oft Mollucco gedestineert was,

in Macassar de tydinge van 't succes in Banda vernemende, heeft niet voorder durven varen, maer is datelijck met d'advyse van daer weder gekeert. D'Engelsen hebben hier seer gecalumnieert over 'tarest van haere twee schepen, spouwende vier ende vlam. Sy maecken dagelicx een grooten bouhas, d'eene tijt willen se na Banda revengie gaen halen, den anderen willen se onse scheepen alhier met gewelt aentasten: dan sullen se haere revengie met represaille in de Hoofden wel becomen, ende dan willen se ons alhier den beck breecken; in voegen dagelicx nieuwe dreygementen vernemen en claerlijck blijct, dat gants confus sijn. Soo swart als inct schilderen sy ons aff, doch met het gepasseerde in Banda, siende d'Indiaenen dat alle haere dreygementen niet dan ydele winden sijn. Is hun eere, reputatie en achtbaerheyt alhier soo seere gecrenckt, dat die niet weder sullen connen repareeren, ende dat haer gelooff versterft. Sy weten seer wel watter by ons ommegaet, want hebben al op my versien, seggende plat uut, dat ick van al haer ongeval oorsaeck ben, ende dat in Indien geen grooter vyandt hebben, ja datter niemant en is die haer Compagnie meerdere quaet gedaen heeft. 't Is beclaechelijck datter onder ons soo lange tongen sijn. Behalven de schepen nu jongst van Engelandt na Suratten geseylt is al haer macht (op een schip na) hier by den anderen, stercq werende 9 schepen, wat daermede sullen verrichten sal den tijt leeren. Alsnoch en hebben van hun desseyn niet seeckers connen vernemen, doch het schijnt aen haeren doen, dat de moet verlooren geven ende dat niet en soecken dan hoe hun best met eeren redden sullen; 'tsy dat innewaerts gaen off van daer blyven, daer is (myns bedunckens) weynich aen gelegen, alsoo ick achte overal evenveel cans hebben, doch totdat geconsumeert sijn, sullen hier off elders de quellagie hebben. By aldien syluyden niet anders resolveeren sullen wy in 'tdoenlijck is soo veele doen dat d'Engelsen met gewelt van Puloron ende Banda werden gedreven, ende dat alles aldaer ten uutterste naer behooren beslecht werde, waertoe d'Heere sijn sege geve. Daer is ick en weet niet wat essentie, die alsnoch eenige heeren schrupeleus hout omme met de behoorlijcke ende nootlijcke middelen d'Inlantse handelaers van de Mollucquen, Anboyna ende Banda te weeren en houden; Godt geve dat het betere.

6. Rendez-vous. Toucherende den genneralen rendevous. Drie plaetsen hebbe ick U. E. voorgestelt op een van dewelcke deselvige dient begreepen te worden, wat incommoditie ende gelegentheyt elck van die heeft, is mede ten deele geseyt. Den tijt en laet niet toe, omme alsnu daer van largo te discoureren. D'oportuniteyt ende stant om die te begrypen, sal na mijnne oppinie wesen als grooter quantiteyt peper in voorraet hebben sullen. Interim dien tijt connen van Jaccatra ons genochsaem voor een provisionele rendevous dienen, gelijck tot noch toe geschiet is; te meer dewyle tegenwoordiglijck weder een goet sterck nieuw huys gebout hebben, hetwelcke over de riviere dommineert,

waermede redelijck verseeckert ende ons tamelijcken sullen connen behelpen, insonderheyt als daer continueerlijck een redelijck getal soldaten werde gehouden. Ick hebbe moet metten coninck van Jaccatra alsoo te verdragen, dan sonder commotie geen plaetse becomen sullen ('t en sy naerder by de Strate begeeren te wesen) daer alsoo sullen mogen ende connen bouwen datter geen vande qualiteyten sal gebreecken die de heeren by de rendevous sijn vereyschende; doch gelt ende grooten arbeyt sal 't costen.

Aengaende Candaele ende Japara, dese plaetsen sijn al te oostelijck gelegen. De timmering hebben te Jaccatra in goeden treyn gebracht; veel spel soud het in hebben, aleer daer sooveel souden connen verrichten, ende 't en beschiet daer oick soo veel niet als men wel luyde roept. Derhalven sullen ons hierinne niet verder largeeren. Na aparentie sal den Mattaran in 't oosten welhaest meester wesen. Hier schijnt het, dat den Pangoran onse assistentie tans off morgen tegen denselven wel soud mogen versoecken, alsoo men ons persuadeert, dat deselvige aenbieden souden omme des pangorans faveur te becomen. Wy sullen in dese volgens U. E. ordre na d' apparentste uutcompst alsoo handelen als den welstant ten besten van de genneraele Compagnie vereyscht, doch achte, dat het die van Bantam tot op 't uutterste sullen laten aencomen.

7. Coromandel. Op primo stanti is hier van de Custe, Godt loff, door de straet van Mallacca wel aengecomen het schip den *Gouden Leeuw* met ontrent 751 packen, waaronder sijn 235 packen indigo, die ick mene (conforme de gesonde monster van de Hase wesende) U. E. wel bevallen sullen; wenste wel dat de quantiteyt meerder waere. Alles is daer Godt loff in goeden staet; 't sedert het lichten van Petapoulie sijn d'onse in Massilipatnam seer wel getracteert geweest, gelijck de heeren per nevensgaende missiven van de Hase sullen vernemen. Het comptoir van Tegenampatnam is niet gelicht, maer alsoo de cleden ende indigo aldaer beter dan op d'andre plaetsen bevallen sal 't selvige gecontinueert worden. De cleden door den *Gouden Leeuw* gebracht sijn niet dan Javaense sorteringe, soodat de Mollucquen, Anboyna noch Banda daervan niet versien connen worden, doch per de *Neptuines* sijn dagelicx een ander cargasoen verwachtende. Dese *Gouden Leeuw* heeft op de reyse seer grooten tegenspoet gehadt, sijnde 7 maenden onder weech geweest, soodat het Godt betert bykans een plaech schijnt te wesen, want d'Engelsen op den selven tijt van de Custe vertreckende in 6 weecken ja min alhier wel aengecomen sijn, doch meest met leedige scheepen. Ditto *Leeuw* sal datelijck in 't mousson weder derwarts moeten gaen, alsoo niet eerder door gebreck van gelt en schepen hebben connen senden. Wy sullen derwarts ordre geven dat men soo veel indigo opcoope als doenlijck sy, ende dat vande rest, off by gebreecke liever slechte dan geene, gelijck mede 2 a 3 off 400 baelen Guineese lijwaten

van Tirepopelier, ende dat geen catoene gaern meer gesonden worde dan eenich slecht ende cort gehaspelt.

Zeer goet is 't dat de heeren geresolveert sijn vandaer jaerlicx een jacht na de Custe met een goet cappilael te senden, want hun alsdan 't retour niet gebreecken sal. De Heere wil de gaende ende comende schepen in salvo geleyden. Alsulcken gout, peerlen ende roode laken als voor dese geseyt is dient derwarts gesonden in plaetse van de realen, vermits daerop wel tien ten hondert verlooren wort. Met een goet gout, ongemunt off in massa, meen ick dat de heeren best gedient wesen sullen. Het schip *Der Goes* can qualick langer mede. Het sal op de Custe affgevaren worden, en dat om San Thome te benouwen ende de vaert op Palleacatte te bevryden.

Ontrent Mallacca heeft den *Gouden Leeuw* onse schepen gerescontreert; waren daer eerst gecomen ende sijn met den andre dicht voor de stadt geweest, alwaer den vyandt geen scheepen hadde leggen. Op Isla das Naos is oock geen batterye noch fort gemaect, gelijck voor dese geseyt is. Ontrent Jamby hadden dese onse schepen peper becomen, welck wy verstaen in 't voorste van October ontrent 3 a 4000 sacken bedroech, waer van den *Gouden Leeuw* 2000 sacken gebracht heeft. 't Is my leet dat de schepen met soo schoue partye peper den vyandt sijn gaen soecken, want soo die noch lange tardeert eenige van onse schepen daer na sullen moeten wachten. Het lichten van peper uut de Chinesse joncken van Jamby heeft dien coninck niet wel bevallen ende al wat gealtereert, omdat de laeste dicht aende riviere aengetast wierde, doch 't sal wel beteren. De noot heeft de wett gebroocken.

8. Bantam. Per 't jacht d' *Orangeboom* hebben U. E. geadviseert, wat sedert het vertreck van *Westvrieslandt* tot Bantam soo inden handel als andersints gepasseert was, gelijck mede hoe snoode monopolie hier beleyt wierde, waerdoor niet alleene ten welstandt van de geheele Compagnie genootsaect sijn geworden omme ordre te geven dat alle den peper opgecocht werde, maer oock dat deselvige uut de Chinesse joncken werde gelicht ende na merctganck betaelt. 't Is seer goet dat dese ordre tijtlijck gegeven hebben, want sedert dien tijt claerlijcken gebleecken is ende dagelicx blijct, dat de monopolie vande peper door ingeven der Chinesen van den pangoran selffs gedaen wort, doch onder pretext dat al haer beleyt t' onsen besten doen, want niemant hem ontbloot; daer en is oock niemant in 't landt die de waerheyt vande saecke soud durven seggen. Dat ons het secours van buyten gebraecke daer en ware geen raet om dit jaer aen quantiteyt peper te geraecken, off souden na den pangorans pype dansen, ende sooveel betalen moeten als 't hun gelieffde. Het is lange geleden dat U. E. geadvyseert hebbe, hoe my aengeseyt was soo niet een jaer lieten verloopen, dat eerlange 7 realen ende meer voor een sack peper souden moeten betalen. 't Loopt er nu hart na toe, doch met het secours dat corteling

van buyten verwachten hebben ick goede hoope dat de monopoliers selver bedrogen sullen worden, hoewel tegenwoordig in hun faveur sijn werckende. D' occasie heeft den pangoran seer wel waergenomen, want alsoo de peper in China, door 't verongelucken van diverse Chinese joncken tot 15 realen 't picol geresen was, hebben de Chinesen verleden jaer de peper alhier gecocht tegen 5 realen de sack. Doch alsoo het gewas dit jaer seer groot is en soude de peper evenwel niet seer diere connen wesen, tenware dat se de pangoran dede ophouden. Hoe wy verleden jaer peper ter nauwer noot op een gemaeckte actie met gewelt bequamen is U. E. geadvyseert, gelijck mede hoe den pangoran die jaer sulcx voorgecomen heeft met een publicq verbot dat niemant aen ons, d' Engelsen noch Francen quantiteyt peper op leverantie vercoope noch schulden maecke, ende dat op een tiranicke pene.

De Chinesen hebben tegenwoordelijck meest al haer gelt besteet ende soo veel peper opgecocht als haer gelt verstrecken mag, soo dat het wel apparent schijnt dat se een goede tijt stille sittende nootlijck soud moeten daelen. Maer alsoo den tijt verloopt ende d' Engelsen en Francen soo wel den goeden coop als wy souden genieten, soo is 't dat al soetjens soo veele coopen als becomen connen, opdat tans off morgen niet verlegen geraecken ende d' Engelsen en Francen haer gelt t' eerder voort sy, want niet mogelijcken is hun te prevenieren off het coopen te verhinderen. Ick hebbe den dach gesien dat de Javanen ende Chinesen ons den peper bykants met gewelt wilden aendringen, maer het is Godt betert geheel verkeert. U. E. gelieve te considereren hoe nu geplaecht sijn ende wat raet datter tot de saecke is. Den pangoran met de sijnne vastelijck beslooten hebbende, dat wy, d' Engelsen ende Francen nootlijck groote quantiteyt peper sullen moeten coopen, 't sy oock hoe diere dat se sy, soo is 't dat niemant aen ons, d' Engelsen noch Francen peper vercoopen mach, dan seecker twee a drie persoonen, die daertoe gecommitteert sijn. Als wy nu peper willen coopen, soo en isser niet dan een cleene partye veyl; 5 a 600 off 1000 sacken gecocht hebbende soo en isser 's anderen daechs geen peper meer te becomen (hoewel alle packhuysen vol leggen) off wy moeten op de 10 sacken een reael van achten meer betalen. Doen een langen tijt nae 't vertreck van d' *Orangeboom* stille saten daelde den peper van 35 op 30 realen de 10 sacken, maer soo haest weer begosten een weynich tot depessche van 't *Postpaert* te coopen, is den peper alreede weder tot 34 per de 10 sacken geresen, nonobstant d' Engelsen ende Francen alsnoch stille sitten, ende soo al coopende voort varen, sal se welhaest op 40 en hooger sijn. In voegen dat (gelijck vooren) als nu geen raet te vinden wesen soude byaldien den pangoran niet geprevenieert ende lange voor desen geen ordre gestelt hadden, oft U. E. soude dit jaer den peper moeten derven, doch onse ordre geluckende, gelijck het alreede ten deele geluckt is, verhoope ick

den pangoran als oock d' Engelsen ende Francen 't vordeel aff te sien, gelijck den tijt leeren sal.

Interim bidde U. E. niet qualick te nemen dat wy den peper soo diere doen coopen, want het moet sijn, ende daer en is geen anderen raet. Ick houde voor seecker dat met de naeste joncken van China tijdinge becomen sullen dat de peper aldaer meer dan tot op 10 realen de sack geresen wesen sal; sulcx sijnde sullen de Chinesen niet naerlaten deselvige tot hooger prijse dan voorleden jaer te coopen, ten sy dat wy 't voorcomen, waerop de heeren gelieven te letten.

't Is my lieff dat d' ontfange peper ende nagelen U. E. wel bevallen, aen de volgende vertrouwe dat oock geen feyl bevinden sullen. My verwondert dat de Jambische peper maer een groot meer dan de Bantamsse mach gelden, dewyle de Priamanse peper 5 grooten hooger vercocht is. U. E. sy veradverteert dat veel van de Jambisse peper die haer toegesonden hebben, bykans soo schoon als den Priamansen is.

De huysen welck d' Engelsen van den pangoran vergunt waren hier te bouwen en sijn noch niet volmaect. D'eene tijt wort het hun geconsenteert en d' ander weder verbooden. Het werk volmaect sijnde sullen sy brandtvry wesen. 't Is seecker dat hun dit bouwen toegestaen is niet omdat den pangoran haer grooter lieffde toedraecht off meer dan ons vertrout, maer alleen omme ons spijt aen te doen, tot bouwen tegen haer te dringen ende sijn profijt ermede te doen. Alsoo ons hier met de tegenwoordige huysen wel connen behelpen, ende haer proeve in April passato tegen den brandt affgestaen hebben, is 't aen d'eene syde om seeckere redenen geensints geraden dat ons tot bouwen laten dringen; maer soo men beducht waere, dat d'Engelsen met haer getimmer 't haer tegen mochten maecken, soud het van noode wesen daermede voort te varen.

9. Palembang. Alsoo de coninck van Palinban onse vrientschap lange versocht heeft, hebben wy van Jamby 't jacht *Cleen Hollandia* derwarts gedestineert. Den oppercoopman Raemburch is er mede by den coninck geweest; waren seer wellecom ende wel onthaelt. Desen coninck als oock die van Banca by hem residerende souden geeren onse vrientschap met die van Bantam gebroocken sien. De meeste leet welck men die van Bantam mach doen is de grootste vrientschap (seyde hy, redene soeckende omme van Bantam te spreecken) die my gedaen can worden, want ter werelt geen grooter vyandt hebben. Alsser geen bequame plaets en tot een rendevous te vinden ware, soude men per avontuere hierontrent wel te recht connen comen, doch vande situatie ben alsnoch niet wel geinformeert. Wat negotie daer te doen is, wort in nevensgaende copie van Raemburch verhaelt.

Door nevensgaende copie van missive door Abraham Rasiere geschreven, sullen de heeren sien wat verleden jaer door die van 't schip *Enckhuysen* in

Celeber versuymt is. Godt geve dat het nieuws weder verbetert worde. 't Jacht de *Vos* hebben nieuws derwarts gesonden.

10. Diensten door Coen aan de Compagnie bewezen.

Ick bedancke U. E. hoochlijcken van d' eere welck my in haere missive sijn aendoende, doch de presentatie omme te doen continueeren ende mijnne tijt prolongeren is een al te geringen bodt. Ick meene dat mijnne voorgaende diensten over lange veel meer waerdich geweest sijn. Door een quae passie die de heeren niet en behooren te volgen, heeft den heer genneraël Reynst zaliger in Indien comende andre ongelijck meer dan my verbetert, doch daerna gesien hebbende wat hier en daer ommeginck, heeft hy my soo grooten gagie belooft als iemant in Indien heeft. Hebben de heeren oyt meer verhoopt van de geene die meer dan twee mael soo veele betaelt hebben; als by my door genade Godts gedaen is? D' eerlijcke schaemte verbiet my daervan claer te spreecken ende perticulier verhael te doen, derhalven sal 't hierby laten, biddende de heeren soo mescin tegen haer trouhertige dienaers niet te sijn, dat een ondanckbaren naem becomen. Betoont (willen de heeren wel doen) soo grooten corragie ende deucht met liberale erkentenisse als rechtveerdige straffe te doen daer 't behoort, volgens *la gran justicia et liberalita* van onsen almogenden Godt, alle groote ende welg eregelde staten, opdat alle genereuse geesten te meer geanimeert ende niet gediscouragieert en worden. Ick ben noch een jaer verbonden ende sal volgens de gedane eet om geenderley saecke naerlaten des Compagnies welstant te vorderen ende haer soo trouwelijck dienen als tot noch toe gedaen hebbe. Voorwaer segge U. E. soo mijnne handen des gemoets niet gebonden waren geweest, gelijck sy noch sijn, andre diensten souden de heeren over lange vernomen hebben. Godt weet wat de banden sijn daermede 't progres van de welstant verhindert wort, ende verlosse de gennerale Compagnie daervan. Door mijn vertreck hoope de Compagnie in 't Godt gelieft noch heerlijcker dienst te doen dan oyt gedaen hebbe. D' Almogende verleene sijn segen daertoe; sal oock niet naerlaten de bequaemste tot successeur te nomineeren en helpen verkiesen, opdat de Compagnie met mijn vertreck niet geintresseert worde, doch veel te luttel van de goede stoffen sijn de heeren sendende, dat wel te beclagen is, want van goede matterie connen allerley vaten gemaect worden.

11. Voortel omtrent de equipage.

Hoe men hier sooveel volcx, gelt, goederen ende nootlijcke behoeften met weynich schepen soude crygen, is (de vragen simpelijck aensiende) seer welle geseyt. Ick bidde de heeren en loope niet *de l'une extreme a l'autre*, want het isser alles van noode ende dienstich, ja al waer 't oock dat de heeren jaerlicx 20 schepen met soo grooten cappitael sonden als voor dese voorgestelt hebbe, soo soude alles, laet ick my voorstaen, tot groot profyt van de Compagnie wel weten 't inployeeren. Dat wy om meerder gelt ende min schepen gewenst, ende oock geallegeert hebben onse macht inne te trecken om d' Engelsen

het spits te laten affbyten, gelijck mede nu jongst met d' *Orangieboom* dat ons wat retireren ende den vyandt plaets maecken souden, omme de Tarnatanen ende Anboynesen de dertele weelde te benemen ende den pangoran van Bantam tractabeler te maecken, is U. E. geallegeert het eerste ten respecte de heeren seer clachtich waren de sware equipagie haer soo lastich vielen, omme daermede te betonen dat ons voor den tijt na gelegentheyt van saecken wel souden connen behelpen ende des Compagnies staet in dier voegen maynteneren; het tweede ten respecte gesien hebbe sommege lieden de swaricheden die de Compagnie voorcomen soo swaer wegen, dat het verstant daeronder bykans versmacht, even gelijck off de lasten niet gedragen ende geen raet noch finantie gevonden soude connen worden, daer my ter contrarie alle swarichheden licht om helpen voorstaen, alsoo de wercken Goodts volcomen sijn. Ick segge noch, dewyle hier langen tijt groot gebreck van volck ende alle nootlijckheden geweest sijn, dat ons de heeren daervan sonder sware equipagie wel hadden connen versien, niet sonder schepen maer met slechte oncostelijcke schepen, omme 'thaerder aencomste gesleeten te worden ende 't volck over te setten op de heerlijcke oorlochschepen die hier in 't landt machteloos van volck sijn varende. Waren de schepen die in Manilla tegen des vyants macht geslagen hebben behoorlijck gemant geweest, sy alleene, na ick versta, souden de geheele Spaense macht vernielt hebben, want nu de helft van hun geschut door gebreck van volck niet conden gebruycken. Doch omme alle casus aen d'een syde te stellen ende weder a proposito te spreecken, soo segge den alderbesten raet te sijn, dat de heeren jaerlicx continueeren herwarts aen te senden gelijck verleden jaer ende het tegenwoordige seer heerlijck ende loffelijcken hebben begost, een reedlijck getal van schepen soo eenige heerlijck gemonteert als eenige slechte, groote menichte van volck, alderley nootlijckheden met een goet cappitael in contant, opdat den vyant overal 't hooft mach worden geboden, d'ontrouwe Mooren genootsaeckt blyven trouw te houden, d'ondercruypinge van de guyterye der vrienden belet worde ende U. E. jaerlicx rijcke retoeren gewerde, soo sal de Compagnie ten spyte van alle haere vyanden welhaest floreren. Dit doende soo verseeckre de heeren dat haer geen rijcke retouren sullen gebreecken, waervan dagelicx in 't Godt geliefft 't effect sullen sien.

Tot Jaccatra hebben het timmeren in treyn gebracht: daer is een groote galleye met 3 fregatten gemaect; dan nu isser weder volck gebreck. Ick bidde de heeren wilt ons eens tedegen versien, als oock van touwerck ende loopent want, daeromme seer verlegen sijn.

Na wy verstaen sijn d'Engelsen besich omme van Jaccatra te vertrecken. Met een lelijcken stanck sullen se schayen. Acht gevangen Portugesen, die van onse schepen sijn wech geloopen door quae opsicht van d'onsen, sijn sy

12. Aanstaand vertrek der Engelschen van Jacatra.

ons onthoudende. De provoost van dese logie die laestent van hun mede gequest wierde is daervan corteling overleden, welck nu de vierde man is, die op een tocht van hun wel schandelijcken gedoot sijn, te weten twee Nederlanders ende twee swarten. De swarten hadden elck een stock, een van de Duytsen een pongiaert ende d'ander gants geen geweer altoos. U. E. sy gedachtich dat het Engels schip de *Defens* genaempt welck by Lontor met 4 mannen quam dryven ende van d'onse aengehaelt wierde, onder 't fort Nassouw aen de wal geleyt is, want hetselvige gants onbequaem is ende niet langer vaeren can.

Wy en sullen niet naerlaten metten heere gouverneur-genneraal ende allen andre goede corespondentie ende vrientschap te houden gelijck tot noch toe gedaen is. Godt geve dat alle jalousie ende nijt niet vermeerdere maer gedoot sy. Hebbe oock niet gelaten by my te houden de bequaemste persoonen die ons voorgecomen sijn, opdat in allen gevalle de Compagnie wel dient werde.

13. Ontvangen gelden.

Volgens de gesonden cognossementen hebben wel ontfangen te weten

per 't *Postpaert* . . .	6 kisten inhoudende	. . . .	R. 48.000
per den *Witten Beer* .	7 kisten inhoudende	. . . .	R. 56.000
per den *Tiger* . . .	3 kisten inhoudende	. . . .	R. 24.000
per d' *Eenhoorn* . . .	12 kisten inhoudende	. . . .	R. 96.000
per den *Groenen Leeuw*	8 kisten inhoudende	. . . .	R. 64.000
Sijn te samen	36 kisten inhoudende	. . . .	R. 288.000

waervooren de generaele Compagnie gecrediteert hebben à 48 stuivers ieder reael; insgelijcx alles oock goetgedaen ende na behooren gedistribueert werden de goederen in voorsz. schepen gescheept conforme de cognossementen ende facturen daervan sijnde. De Heere wil de *Goede Fortuyne* ende *Zirickzee* mede in salvo geleyden, soo sullen reedlijcken van cappitael versien sijn. De retoeren daervan sullen de heeren niet gebreecken, maer in 't Godt gelieft cortelijcken geworden. *Zirckzee* noch de *Goede Fortuyne* en sijn aende Cabo niet vernomen. 't Jacht de *Vos* is van de *Goede Fortuyne* dicht onder de Cabo geraect; gissen, dat alsoo te laech vervielen na Madagascar sullen wesen geloopen, vermits het volck seer inneviel; den oppercoopman ende schipper waren beyde overleden. Godt geve dat aen Sante Lucia loopende geen ongeluck becomen, alsoo de Portugiesen derwarts sijn gevaren omme aldaer een forte te maecken, gelijck voor dese is verhaelt. Wij hebben voor dese geseyt hoe wy verhoopten de heeren dit jaer 7 off 8 schepen rijckelijcken volladen toe te senden. Ick en twyffele alsnoch niet off sullen U. E. geworden.

14. Lading.

Nevens dese gaet cognossement en facture van 't gene in 't jacht 't *Postpaert* geladen hebben beloopende *f* 44.961—16 waervooren de heeren onse reeckeninge sullen gelieven te crediteeren. Dit jacht uuttermaten ranck wesende, heeft veel meer ebbenhout geladen dan my lieff is, waerdoor veel min

peper geladen heeft dan gegist hadden, ende also zeylreet is, hebben 't selvige niet willen ophouden om in dese breder te sijn; dan sullen de heeren puntueel antwoort op hare missiven van 't gene hier gebreect met de volgende schepen geworden.

Seer cort naer dese sullen de heeren te verwachten hebben de schepen d' *Eendracht*, *Walcheren* ende *Enckhuysen*, namentlijck soo haest claer connen sijn, want het aende last niet sal gebreecken. Ware het rondt hout van *Walcheren* versien geweest, nevens dese had hy connen vertrecken.

By dese gaet eene missive met een packet oltra marina van Cornelis de Heda, gelijck mede de missive ende pampieren van de custe van Coromandel. De boeken sullen U. E. met de volgende schepen geworden, als oock die van Mollucco, Anboyna ende Banda.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsienige, zeer discreete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse alles goets.

In Bantam adi 10 November anno 1617.

U. E. dienstwillege
Jan Pietersz. Coen.

---

19. — 18 DEC. 1617. — M 228.

(PER *D' EENDRACHT*).

Wy en hebben alsnoch de schepen de *Goede Fortuyne* ende *Zirckzee* niet vernomen, noch van hun geen andre tydinge gehoort. D' Almogende wil deselvige voor alle ongeval behoeden ende in salvo geleyden. Nevens dese gaet copie van d' onsen gesonden per de schepen d' *Orangeboom* ende 't *Postpaert*, waerinne de heeren sullen sien wat tot dien tijt gepasseert was; 't gene sedert voorcomen ende geinnoveert is, sullen alsnu sommierlijck verhalen.

1. Coromandel. Hoe het jacht de *Neptunes* van de Custe ariveerde, eer het *Postpaert* om den hoeck van de Straet Sonda geraecte, sullen de heeren door schyven van den heer generael wel verstaen hebben, gelijck mede wat tydinge van daer brachten, namentlijck, dat alles op de Custe in eenen goeden standt was, ende hoe de schepen *Middelburg* ende de *Duyve*, na veel tegenspoet, tusschen Suratta ende Damman (Godt beter 't) op de wal gebleven sijn. Het volck, geschut, gelt ende ontrent de helft van 't cargasoen is gebercht, dan off d' onsen door giericheyt van de regenten van Suratten over 't geberchde geen molestie lyden sullen, sal den tijt leeren. By dese gaen copie van de missiven vandaer gecomen, waertoe ons voorder gedragen. Wat cargasoenen met den *Gouden Leeuw* ende de *Neptunes* van de Custe gecomen sijn, connen de heeren in onse nevengaende boecken vernemen. Den incoop van beyde beloopt *f* 169.972 — 8 — 8½. Wat aengaet de deucht der goederen, den indigo, meene ick, sal U. E. wel bevallen; van de cleden connen alsnoch geen volcomen oordeel geven. 't Gene gesien hebbe is redelijck goet ende schoon, doch daer loopt onder de Javaense sorteringe eenige die met valsse verwe geverft sijn, hetwelcke metter tijt wel voorcomen worden sal, insonderheyt als d' Inlantse oorloch van 't landt Palleacatte geeyndicht sy.

Alsoo het mousson verloopen is terwyle naer schepen, cargasoen ende gelt waren verwachtende, sijn wy ten lesten genootsaect geworden het schip den *Gouden Leeuw* (dat anders seer bequaem was omme met retoeren naer 't patria te keeren) wederomme na de Custe te senden. In contant sijn daermede 8 kisten gelt gesonden ende beloopt het geheele cargasoen *f* 179.660 — 9 — 4, welck weynich is ten aensiene van 't gene vereyscht wort tot incoop van de indigo, Guineetse lywaten ende Inlantse cleden. Derhalven seer wel te passe comen sal, soo de heeren volgens hunne advysen derwarts een schip met goet

cappitael gesonden hebben. Is 't niet gedaen, versoecken wy dat het metten eersten geschiede, ende dat sulcx jaerlicx gecontinueert worde. U. E. advysen ende ordre touscherende den indigo, Guineetse lywaten ende catoene gaern sijn mede na de Custe gesonden, met goede advysen wat voorder gedaen dient.

In July passato is tot Pulocceri (een plaetse dicht by Tegenampatnam op de Custe gelegen) een van de twee schepen van St. Malo geariveert, ende nadat eenige cleeden wel diere hebben gecocht, sijn sy vandaer naer Atchijn vertrocken, alwaer het tweede schip, wesende hunnen admirael, aengecomen was. Daer wort geseyt, dat alreede eenige peper in Atchijn gecocht ende geladen hadden ende dat herwarts comen souden, doch hebben hun tot noch toe niet vernomen. Sy hebben oock uutgegeven, dat ontrent het Roode Meer uut een seecker Portugies schip een grooten buyt becomen souden hebben. Watter van is, sal den tijt leeren. Dese twee schepen sijn meest met Nederlanders gemant. Soo hier compareren, sal ons het volck wel te passe comen. Aen de hoeck van de Straet hebben wy seer lange gehouden de schepen *Bantam* ende den *Beer* omme hun waer te nemen, maer alsoo noch niet vernomen. Alsoo op de Custe geen macht by de handt was, hebben d'onse U. E. ordre niet executeren connen. Cornelis Comans is met de schepen den *Arent* ende de *Valck* naar Atchijn geseylt; wat daer verricht worden sal, hoopen haest te vernemen.

2. Mocha en Suratte. Zeer geraetsaem ende noodich is het, dat metten eersten een schip off twee naer Mocha ende Suratten met een redelijck cargasoen werde gesonden, dan alsoo ons, soo lange hier geweest ben, altoos schepen gebroocken hebben, ende tegenwoordichlijck noch gebreecken, hoewel in corten tijt wel 20 schepen overhoop hebben gehadt, soo en connen daerover alsnoch niet disponeeren, maer sullen ons na den tijt moet reguleeren.

3. Malakka. Den 5en stanti sijn van Jambi ende de Straet Malacca gekeert het *Wapen van Zeelandt* ende de *Halve Maen*. Sy sijn lange met de schepen de *Bergerboot*, de *Valck*, de jachten *Vlissingen* ende fregat *Jaccatra* in de Straet Malacca geweest, omme waer te nemen 't gene van de Noort na Mallacca soude mogen seylen; dan hebben gants niet verricht, ende over de vloote van siecte, soo geseyt wort, wel 100 mannen verlooren. Die van Mallacca hebben een Malley uutgemaect gehadt, onder decxel al off hy van den coninck van Jhoor ware gesonden geweest, ende daerdoor het disseyn van d'onsen vernemende, hebben sy alsulcke ordre gestelt, dat hun fregatten van St. Thome ende Negepatan in Mallacca wel geariveert sijn. Van Goa seggen d'onsen dit jaer in Mallacca geen schepen noch fregatten gecomen wesen souden, doch na de Javanen rapporteerden, die jongst vandaer comen, sijnder naderhandt eenige schepen ende fregatten geariveert. Verleden jaer was in Mallacca grooten hongersnoot, maer alsoo dit jaer aldaer wel 120 Javaense joncken geweest

sijn, is de rijs seer goeden coop geweest ende hebben sy de Javanen seer qualick getracteert, want de Portugiesen onse schepen vernemende, wierde voor belegering seer gevreest ende hebben daerover den rijs uut de joncken gelicht ende deselvige na hun gevalle betaelt.

Alsoo het *Wapen van Zeelandt* vrywat later gekeert is dan onse ordre was, hebben de vrienden geresolveert hetselvige in Jambi niet langer op te houden, maer goet gevonden alle de peper die daer in voorraet was ende naermaels noch souden mogen becomen, in 't schip de *Bergerboot* te schepen, soodat het *Wapen* niet anders en brengt dan de 9500 sacken daermede naer Mallacca waren geseylt. Sury advyseert, dat hy naer dese met de *Bergerboot* ontrent 70 lasten peper, ten minsten off ten quaesten geluckende, meent te senden; dan ick hoope, dat ditto schip wel volladen worden sal.

4. Patani. Den 11 deser is alhier, Godt loff, van Patana ende Jappan wel geariveert het schip den *Swarten Leeuw*, meest met syde ende andre waren geladen. Wy hebben daerdoor verstaen, hoe het met onse resterende drie schepen in Manilha gegaen is, alsoock wat in Patana ende Siam ommegaet, enne alhoewel de heeren 't selvige per nevensgaende missiven volcomentlijck sullen verstaen, hebben evenwel niet willen naerlaten sulcx sommierlijck aen te roeren ende ons advys daerby te vougen.

5. Manilla. In onse voorgaende is geseyt, hoe de schepen den *Rooden Leeuw* ende *Vlissingen* geordonneert waren weder by de vloote aen Witters Eylandt te keeren, ende alsoo daer met 5 joncken ariveerden ende geen schepen vernamen sijn sy weder om de Zuyt geloopen ende hebben gerescontreert een van de Spaense gallioenen, sonder voorsteng en basoens mast, 't welcke het het schip *Vlissingen* den 24 April heeft aengetast ende daertegen wel 4 uyren gevochten. Door stilte van den andren raeckende, is den *Hollantsen Leeuw* 's anderen daechs daerby gecomen, ende heeft ditto gallioen alsoo getracteert, dat den vyandt met staende seylen op de wal geloopen is, ende nachts daeruut gevlucht sijn ende de brandt in 'tschip gesteecken hebben. Naer dese noch eenige andre joncken becomende, hebben d'onse soo veel zyde ende andre waren in hun schepen geladen als bergen conden, ende sijn daermede met noch twee geladen Chineese joncken na Jappan geloopen ende den 18 Juny met een van de twee joncken onder Firando in de haven van Cochi wel geariveert. D'andre joncke, daerop 6 off 7 Duytsen waren geset, is in een ander haven wel aengecomen, maer alsoo ons volck naderhandt door eenige Chinesen met seeckre verversinge geabuyseert wierden, hebben sy het volck vermoort, hun gading uut de joncquen genomen ende den brandt daerin gesteecken. De goederen uut het schip den *Rooden Leeuw* gelost sijnde, isser den 29 July een soo grooten storm geresen, dat beyde de schepen en oock d'andre joncke van hun anckers gespilt ende op de wal gedreven sijn, doch

met veel moeyten sijn daervan gebracht. Dan alsoo den *Rooden Leeuw* geheel leck was geworden ende qualick reparabel geoordeelt wiert, is by den raet goetgevonden ditto schip te verlaten. *Vlissingen* heeft sijn mast gecorven ende is sonder andre schade daervan geraect, dan alle de goederen in de joncke wesende sijn nat geworden.

6. Japan. Den commandeur Lam, met het schip d' *Oude Zonne* uut de slach van Manilha gevlucht ende 's nachts van de twee *Manen* versteecken sijnde, heeft het na Patane gewent, doch op 10 graden noorderbreete, by Pulo Condoor, contrarie wint bejegenende, is hy naeJappan geloopen ende den 20Juny ontrent Maccau comende, heeft aldaer de schepen den *Swarten Leeuw* ende de *Galliasse* gerescontreert, waerover hunne ordre verstaende, met den andren na Nangasacque geseylt sijn, omme de caracque van Maccau, derwarts varende, waert te nemen. Den 2 July metten anderen op de Custe van Nangesacque comende, is by den raet gedelibereert, off in zee souden blyven cruyssen, ofte binnen in de haven loopen, waerover geresolveert wierde (alsoo den commandeur Lam niet wel geinformeert was ende Martin van der Strengen versuymde seeckre resolutie van Specx te vertoonen), dat se binnen de haven loopen souden. Den 3[en] ditto binnen wesende, soo is de caracque twee dagen daerna ontrent 7 mylen suydelijcker in de haven van Cocthijn Atchy geariveert, ende alsoo ontsnapt; waeraen de heeren connen sien, hoe schadelijck d'achteloosheyt van hun dienaren haer valt, want d' uutcompste betoont dat soo d'ordre wel naergecomen ware, ditto caracque vermeestert souden hebben. In onse instructie sullen U.E. wel gesien hebben, hoe wy ordre gegeven hadden, soo de caracque in zee gemist wierde ende deselvige cort voor d'onsen in Nangesacque ariveerde, dat men se aldaer assalteren soude; daerop by den raet aldaer veel dispuiten gevallen sijn, die mijns oordeels onnodich waren, want dewyle den *Rooden Leeuw* ende *Vlissingen* met soo costelijcken last in Firando geariveert waren, was het gants niet geraden in ditto off andre havens moeyten te maecken. Dan byaldien op 't comptoir van Firando geen groot cargasoen was, ende d'occasie goet voorquame, soo confirmere by dese andermael, dat men in dien gevalle de dreygementen van de gouverneur van Nangasacque, noch de gealegeerde redenen, niet en behoort te ontsien, want de vreede, soo ick mene, met den keyser wel gemaect soud worden. De Portugiesen seggen, dat se onse schepen met ditto caracque hadden gesien ende daerdoor wonderbaerlijck gesalveert sijn, gelijck mede, dat hem wel wachten sullen weder met groote schepen te varen.

By dese gaen twee differente registers van de veroverde goederen door Jacques Specx uut de schepen *Vlissingen*, den *Rooden Leeuw*, de *Sonne*, ende de joncke ontfangen. D' eene is de originele, by de vrienden aldaer gemaect, ende alsoo ons dochte de zyde met eenige andre goederen te hooch getaxeert

waren, hebben wy een ander register doen maecken. Derhalven sullen U. E. gelieven ons voor ditto veroverde goederen te debiteeren, conforme onse boecken, ter somme van *f* 743.414 — 1 — 10, ofte andre ordre te geven. Insgelijcx gaet hiermede dubbelde facture van 't gene door Specx in den *Swarten Leeuw* gescheept is, opdat de heeren na hun gevalle mogen disponeren. Na onse taxatie beloopen de goederen door den *Swarten Leeuw* uut Jappon gebracht *f* 418.157 — 8 — 1, ende na die van Specx *f* 468.500 — 15 — 3. Met dese schepen gaen eenige cassen van dese veroverde goederen; de resterende sullen met andre volgen.

De taxatie van de goederen by Specx in Jappan gehouden, beloopt *f* 356.000 Per nevensgaende notitie connen de heeren sien, waerinne deselvige bestaen. My dunct dat het niet quaet ware geweest, dat men meerder goet herwarts hadde gesonden, alsoo vooreerst het provenu van 't selvige, soo ick mene, in Cochin China niet besteet sal connen worden, ende tot incoop van provisie voor de Mollucquen geen heel groot cappitael van noode is. Dan 't is om beter wille gedaen, daeromme moeten de resolutie van de vrienden lauderen.

Den commandeur Lam was van meninge, met het schip *Vlissingen* in November na de Mollucquen te seylen, ende ontrent September 1618 vandaer met een goede vloote weder na Manilha te loopen, doch achte dit niet en sal connen geschieden voordat van U. E. een treffelijcke vloote becomen, alsoo ons schepen gebreecken, ende op d'Engelsen gepast moet worden. D'andre twee schepen, de *Sonne* ende de *Galliasse*, sullen gebruyct worden omme onse voorige ordre naer te comen, als te weeten, eerstelijck sullen sy ontrent Meaxima ende den hoeck van d'eylanden Gottho byhouden, omme te onderstaen off voorsz. caracque in 't keeren van Maccau rescontreren connen, ende van hier nae 't vastelandt van Luconia loopen, omme te sien off eenige joncken, na Manilha varende, becomen connen. Dit verricht sijnde, soo sullen sy naer Quinam seylen, omme volgens onse ordre te versoecken off men aldaer, off daer ontrent, den handel met de Chinesen sal connen stabileeren. De meeninge van de vrienden is, omme ditto schepen vandaer weder in Juny of July 1618 na Jappan te doen keeren, omme daerna van Jappan met vivres na Manilha off Mollucco gesonden te worden; sulcx, dat men niet eens gissinge maect om eenich cargasoen off cappitael herwarts te senden, 't welck my een groot misverstandt dunct te sijn, want het sy hoe de reyse op Cochin China affloopt, in allen gevalle hadden sy behoort ordre te geven, dat tenminsten een van de twee schepen (soo tot beyde niet conden resolveeren) toecomende jaer met het noorder mouson van Cochin China over Patana herwarts aenquame, 't sy dan met de waren die daer souden mogen becomen, ofte met het silver dat over mochten hebben.

Geconsidereert hebbende, hoe nodich ende dienstich den Chineesen handel

7. China. de Compagnie sy, als oock dat haer deselvige niet dan door onse faulte gebreeckt, soo is 't, dat terwyle sulcx in Java noch Patana off daer ontrent nimmermeer wel gelucken can, alsmede datter noch weynich apparentie schijnt te wesen omme in China selffs acces te becomen, my goet gedocht heeft, wat naerder by de wercken te loopen ende te onderstaen, wat men in Quinam sal connen doen. Wil 't daer gelucken, is 't wel; soo niet, moet daerontrent (doch sonder verachteringe van de generale rendevous) een andre plaetse off eylandt gesocht worden, want soo wy met de Chinesen een goeden handel begeeren te doen, ende hun sulcx met de Spangiaerden ende Portugiesen willen verhinderen, moet nootlijck een plaetse by de wercken begreepen worden. U. E. sullen de Chineesen handel volcomen becomen, soo het ons aen geen gelt gebreeckt, soo wy by de wercken gaen ende de vaert op Manilha onveyl houden; derhalven gelieve de heeren hierop te letten.

8. Quinam. Quinam is een plaetse in Cochin China gelegen, welck een seer bequame baye off reede heeft. De Chineesen handelen daer jaerlicx met de Japponders seer sterck. Over twee jaren was de zyde aldaer goetcoop, dan alsoo dit jonckste jaer een groote partye op Manilha gescheept is geweest ende derwarts te min ginck, is de zyde daerover seer diere geweest, sijnde de Jappanders met 5 joncken ende meer dan 200.000 taylen silver aldaer geweest. Den coninck van Cochin China heeft tot twee verscheyde reysen na Ligor, ende oock Patana, aen d'onsen geschreven, seer instantelijck versoeckende dat aldaer sonden comen handelen, aenbiedende goede verseeckering ende vryheden tegelijck. Na ick versta, sijn de Chinesen seer wel gesint om met ons aldaer te resideren ende handelen. Eenige peper, rouwe zyde, zyde laeckenen, benguwijn ende indigo isser in 't landt selffs mede vallende, maer insonderheyt groote abondantie van lijfftochten, ende dat goetcoop. My en is niet onbekent, hoe qualick d'onsen tot verscheyde reysen in de bocht van Cochin China gevaren sijn, dan alsoo de natuerlijcke ongevallen door goede voorsichticheden voorcomen connen worden, ende veel ongelucken dicwils door misverstandt ende by geval gebeuren, soo is 't, dat daorover goet gevonden hebben, de saecke ten naesten te doen ondersoecken.

9. Siam. De joncke de *Hoope* is met sijn cargasoen in Siam wel aengecomen, ende vandaer met een retoer beloopende *f* 32.270 — 17 — 8 weder in Jappan wel geariveert, soodat Specx van meninge is, deselvige andermael derwarts te gebruycken. Alsnoch en heb ick geen boecken van Jappan connen becomen, soodat geen seeckre staet of gissinge connen maecken, wat den handel van Jappan ende Siam om 't lijff heeft. Sr Specx heeft haest 7 jaeren, soo voor als naer, in Jappan geweest, ende men heeft noyt geen boecken van hem gesien, ende noch beclaecht hy hem, dat daeromme wat hart geschreven hebbe. Over de compste van de schepen ende 't groot cargasoen aldaer is d'excuse

dit jaer heel gereet, doch Godt geve dat wy se toecomende jaer mogen becomen.

Marten Houtman is door Cornelis van Nieuroode in Siam verlost; doch alsoo ditto Houtman met een jonck van daer na Sangora was varende, sijnne boecken by hem hebbende, is hy soo lange achtergebleven, dat seer gevreest wort door de rovers van Borneo genomen wesen sal.

Voorsz. Houtman ende Nieuroode verhalen, hoe den coninck van Siam hem seer gebelcht heeft ende hem vrywat gereprosscheert is geworden, datter ontrent 4 a 500 sacken peper uut een Siamse joncke door d'onse gelicht ende ten pryse deselvige ingecocht was, betaelt is; ja, Hendrick Jansz. van Patana maect dese daet (aen Soury schryvende) soo groot, alsoff de geheele staet van de Compagnie daerdoor gepericliteert wierde ende d'onsen in Siam met het cargasoen groot peryckel leden. D'advysen sijn seer goet, maer niet dan met groote discretie moeten sommige aengenomen worden. My dunct dat het veel beter ware geweest, dat de vrienden de schade, welck die van de joncke daerover geleden mogen hebben, voldaen hadden, dan hunselvige daerover alsoo te quellen. Moeten oock bekennen een faulte geweest te sijn, dat men in Jambi soo nauwe gesien heeft. Doch wat sal men seggen, de menschen sijn niet volmaect; alle gevallen connen wy niet voorschryven. 't Is gepasseert ende licht om remedieeren. U. E. sy veradverteert, dat alles met groote discretie, groote patientie ende corragie in dwang gehouden moet worden, insonderheyt in alsulcken armen staet als ons voordese bejegent is. Souden wy ons aen een cleentjen stooten, de Compagnie soud het slecht hebben.

10. Chineesche jonken.

Dit jaer en sijn in Patana noch Sangora geen Chineese joncken geweest, maer in Ligor drie; dan hebben daer niet sonders gebracht. De peper is in die quartieren niet wel gevallen, soodat d'onsen in Sangora niet meer dan 1800 sacken versamelt hebben. Tegen toecomende jaer hoopen wy wel 10.000 te becomen. Sy is in die quartieren mede seer diere, doch met de jonckste advysen verstaen wy, dat se in Siam vrywat gedaelt was. Alsoo de Chineese joncken door quaet tractement van Patana sijn blyvende, trachten de regenten wederomme seer om hun aen te trecken. De custe door die van Mallacca wat onveyl sijnde, is de coninginne met hare orangkays mede seer besich omme met Mallacca vreede te maecken. Willen de saecken in Cochin China eenichsints gelucken, soo sal dagelicx noch min in Patana te doen vallen.

11. Cambodja.

Alsoo Hendrick Jansz. van Patana na Cambodja gesonden hadde een ondercoopman off assistent met een cargasoen cleden van ƒ 6000, sijn deselvige aldaer tegens benguwijn wel verhandelt, maer in 't keeren sijn d'onsen met haer goederen door de Portugiesen binnen de riviere genomen. Andermael heeft hy derwarts gesonden ende goet retoer becomen. Den coninck van

Cambodja sage geerne ons weder op de Portugiesen valleerden, al waer 't oock binnen de stadt selven, gelijck mede dat men daer een comptoir stabileert, doch 't comptoir is onnodich.

Nevens dese gaet copie van de facture der goederen door den *Swarten Leeuw* van Patana gebracht, beloopende *f* 33.190 — 16 — 3. Den peper is in Sangora gebleven, vermits den *Swarten Leeuw* daeromme te veel tijts versuympt soud hebben.

12. Jambi. By dese gaet copie van seeckre missive, door Andries Soury van Jamby geschreven. De heeren sullen daerinne sien wat aldaer gepasseert is tousscherende 't lichten van de peper uut de Chinese joncken, waervan met de jonckste geen mentie meer gemaect wort, soodat het schijnt al verstorven te sijn, hoewel een ider vreest om peper te vervoeren. Insgelijcx wat ydele fame aldaer van de Francen geloopen is; diergelijcke is over geheel Java mede gegaen. Item wat roem seeckre Maccassaren in Jambi gedreven hebben over de massacre by hunnen coninck in Macasser over 16 persoonen van 't schip d' *Eendracht* begaen, evenals off *une bataille rengee* gewonnen hadde; 't is maer een Indiaens geclap, welck goet gevonden hebben de heeren toe te senden, opdat daeraen souden sien wat d' Indiaensse geruchten zijn.

13. Makassar. Alsoo de Spangiaerden groote insolentie in Maccassar plegen, off om andre redenen die my noch niet bekent sijn, wort ons aengedient, dat den coninck van Maccassar met ons geerne vreede begeeren soude, ende dat daerover weder een schip derwarts souden senden.

14. Molukken. Voor dese hebbe die van de Moluccos gereprosscheert de groote dispense die aldaer gedaen sijn, ende daerover vermaent alle onnutte oncosten soo veele aff te schaffen als doenlijck sy. D' antwoorde daerop connen de heeren aen nevensgaende missive van Westerwolt vernemen. By tyde van de Haze beliepen d' ongelden in 17 maenden *f* 190.000, daerna onder den Dorst ende Westerwolt in 19 maenden *f* 360.000 ende nu jongst onder Westerwolt in 19 maenden *f* 467.000, wel te verstaen, sonder d' oncosten van schepen, gelijck U. E. per de boecken connen sien, welck na hun sin niet genoch is, want het schijnt noch bet daeraen willen. Men claecht noch, dat de garnesoenen swack sijn, dat de forten vervallen ende dat d' ongelden niet vermindert connen worden, doch ick ben van ander gevoelen; ende is daertegen wel goeden raet te vinden, dan wie sal off wie wil de quae man sijn? D'oorsaecke dat de lasten soo extraordinarie groot sijn is eensdeels, dat in de Mollucquen meestal, off veel, dubbelde soldeniers sijn, die men aldaer met groote verbeteringe hout. Item dat de soldaten betaelt wordende 't sy dan met cleden off gelt, hun gagie verquisten, waerover de Ternatanen geen nagelen pluckende, alle lijfftochten dies te dierder sijn, ende dewyle aldaer een tijtlanck groote menichte van schepen geweest sijn, sijn de taffelen dies te grooter ende costelijcker geweest.

De beste remedie hiertegen is, dat men d' overige dubbelde soldeniers licentiere ende andre in hun plaetse leyt, dat men de betalinge der soldaten affschaft ende hun op des Compagnies costen onderhoude, gelijck men de bootsgesellen scheep doet, ende dat voorts alle oncosten ende fortificatie redelijck gemenageert worden. Ick moet het cort maecken, want den tijt my niet toe en laet de voordre aenhanck te verhalen. Doch alles hebben wy 't, ende breet, den raet ongeveynst verhaelt ende vertoont. Watter op volgen wil, sal den tijt leeren.

Nevens dese sijn verscheyde boecken als per register gaende, gelijck mede de rollen van het volck, ende register van d' amonitie van oorloge op de forten wesende. Alles dient by de heeren neerstelijck geexamineert te worden, want den tijt valt ons te cort ende gebreect hier stoff om daertoe te gebruycken, hebbende de cooplieden by my residerende aen 't dagelijcx voorvallende werck de handen vol.

By provisie sijn vooreerst innewaerts gesonden, te weten na de Mollucques het schip den *Engel*, naer Banda het schip *Hoorn*, naer Japara het schip 't *Wapen van Amsterdam*, omme vol rijs naer Anboyna ende Banda te seylen. Naer Solor ende Timor den *Tiger* ende de *Jager*, die weder op nieuws ordre gegeven hebben, omme soo 't geschieden can, Terra Alta off het eylant Malva te ontdecken, doch duchte, dat weder niet verrichten sullen, want den tijt te cort vallen sal. Men soud een schip off meer daartoe expresselijck moeten gebruycken, ende wy hebben geen schepen over. Met wat last oft cargasoen ditto schepen gegaen sijn, connen U. E. aen onse boecken vernemen. *Nassouw* is mede vol rijs geladen om mede innewaerts te vertrecken. D' Engelsen sijn noch met 9 schepen voor Bantam leggende; thien sijn sy sterck geweest, waervan een, soo geseyt wort, na de Custe vertrocken is.

15. Peperhandel. Belangende den peperhandel. Totdat den peper alhier op 4 realen de sack gedreven is ende ruchtbaer geworden was, hoe wy de Chineese joncken hun peper affgecocht hadden ende 't *Wapen van Zeelandt* in Jambi meest volladen was, is ons, d' Engelsen ende Francen door den pangoran ende die van 't hoff groote molestie ende verhindering aengedaen. Niet dat men ons het pepercoopen oyt verboden heeft, maer onder seeckre gesochte pretexten is ons, d' Engelsen ende Francen het wegen alsoo verhindert, dat de schoonste tijt verloopende ende de monopoliers dagelijcx meer ende meer begeerende, den peper tegen den andren tot 40 ende 43 realen de 10 sacken geresen sy, als wanneer den pangoran ende die van 't hoff van hun guyterye affgestaen sijn, het wegen weder liber en vry gelaten is ende de negotianten hebben laten geworden. Men wil ons nu seggen, dat het een misverstant geweest zy, ende dat den pangoran door eenige van sijn volck geabuseert is geweest. Ick verseeckre U. E., dat al haer loosheyt en boosheyt den peper soo hooch niet gebracht

soud hebben, 't en ware dat selffs goet hadden gevonden (maer niet met lieff) daertoe te resolveren, eensdeels om tijt te winnen, ende ten andren, opdat het gelt van d' Engelsen ende Francen 't eerder voort wesen ende te min verstrecken soude. In alles hebben de Francen gecocht ende gescheept 5677 sacken peper, waermede zylieden met het schip *Montmorenci* wederkeeren. Het ander, *la Margriette*, is aen de Gouseratten vercocht. D' Engelsen hebben tot nu wel gecocht 5000 sacken, sijnde in deliberatie wat voorder doen sullen; d' eene begeert met coopen voort te varen, ende d' ander wil 't naer affslach vertoeven. Alsoo ons gelt tegenwoordelijck seer cleen is, ware het goet, dat sylieden met coopen voortvoeren, off dat men hun daertoe brengen cost, omme den peper daerna te doen dalen ende met cleen gelt te meer te becomen. Het ware nu den rechten tijt, soo gelt hadden, omme de Compagnie wederomme een treffelijcken dienst te doen ende hare partye te matteren, want d' occasie seer schoon voorcomt. Soo de schepen de *Goede Fortuyne* ende *Zirckzee* noch binnen een maent naer dese ariveeren, sal 't wel gelucken; soo niet, sal weder ander finantie moeten gesocht worden, alsoo niet en weten, off d' occasie (dat een ongestadich, vliegent geest is) ons voor dees tijt langer sal willen dienen.

16. Vertrekkende schepen. Dese gaet alsnu met de schepen d' *Eendracht*, *Walcheren* ende *Enckhuysen*, welcke te samen door Godts genade rijckelijck geladen sijn. De Heere wil se in salvo geleyden. Met het *Postpaert* hebbe geadvyseert, dat dese schepen seer cort na hem volgen souden, doch alsoo de reparatie der schepen ende het overschepen van de goederen vry wat meer tijt genomen heeft dan gemeent hadde, is het uut mijnne gissinge gegaen. Cort naer dese, in 't Godt gelieft, sullen wederomme volgen andre twee of drie schepen, rijckelijck geladen, daerop hem de heeren wel mogen verlaten, sijnde 't *Wapen van Zeelandt* ende d' *Eenhoorn* meest volladen, ende in den *Swarten Leeuw* 't rijckste noch over, soodat geen wonder soud zijn, dat in plaetse van 7 off 8 schepen (die ick met d' *Orangeboom* advyseerde de heeren dit jaer toe te senden) haere E. 7 off 9 bequamen, want van Jambi ende westcuste van Sumatra noch vrywat te verwachten hebben. De Heere wil de gaende ende comende schepen in salvo geleyden ende geve ons zynen zegen, soo sal 't wel sijn.

17. Behoefte aan volk, schepen en geld. Eere zy U. E. van de groote coeragie die in de meeste tegenspoet betoont hebben, insonderheyt van de heerlijcke secoerssen ende contanten met de jonckste schepen gesonden. Doch alsoo wy oock niet gelaten hebben voor 't gelt goede retoeren te senden, in Manilha eenige schepen gebleven sijn ende dagelicx oock eenige, affgevaren wesende, gesleeten worden, ende dit jaer een groote vloote naer 't patria keert, soo is 't dat, na den eysch van saecken, vry wat ontbloot blyven van gelt, schepen ende volck. Ick segge na den eysch van saecken, want, Godt sy loff, den Inlantsen staet tegenwoordelijck beter is ende blijft dan oyt voor dese geweest is, gelijck de heeren in de generale boecken

connen sien. Den stant van alle forten, comptoiren ende plaetsen en is niet min, maer om alles nogelijck meer te verbeteren ende de saecke daetoe te brengen, dat de heeren jaerlicx soo heerlijcken retoer geworde als nu overgaet, bidden wij U. E. vrientlijck om de gemeene welstandt wille niet alleene jaerlicx te continueeren, gelijck seer lofflijck begost hebben, maer jaerlicx meer ende meerder gelt te senden, gelijck mede een goet getal schepen, groote menichte van volck ende alle nootlijckheden. Volck, schepen ende gelt moeter sijn omme tot volcomen welstandt te geraeken. D'occasie begint wederomme seer schoon te genaken, omme 't gewelt van den vyant ende alle ondercruypinge van de geveynsde vrienden geheelijcken te dwingen en dempen. 't Effect van de goede hoope, die ick U. E. lange voor desen gegeven hebbe, begint sich te vertoonen. Derhalven, forniert de middelen (bid ick andermael), zoo sal 't de heeren geworden. Ende byaldien U. E. resolveeren (gelijck ick hoope doen sullen) jaerlicx herwarts aen een heerlijcke vloote met een groot cappitael te senden, soo verlaet noch en vertrout u niet op degene die hier tegenwoordichlijck en zijn, want wy sijn alle swacke, sterffelijcke menschen, maer U. E. dienen telken reys cloecke, verstandige hoofden te senden, die hem in allen gevalle weten te behelpen, opdat de macht ende middelen wel geinployeert ende niet onnuttelijck geconsumeert worde, gelijck eertijts gebeurt is, want de welstant, naest Godt, daeraen dependeert. My verwondert, dat met de jonckste schepen geen ander volck gecomen is; derhalve segge wederomme, en stoot U. E. aen geen ongeval, noch en weest (goet geluck becomende) niet onachtsaem, want het can licht veranderen, ende de heeren weten noch weynich (na ick bespeure) van waer hun 't goede off quade comt, veel min hoe haest het hier gewonnen off verlooren wort.

Belangende de schepen tot de retoeren ende Inlantse negotie noodich, dienen U. E. weder herwarts te senden eenige treffelijcke, wel gemonteerde oorlochschepen, die niet min dan de voorgaende sijn, opdat men de vyandt wederomme mach gaen besoecken ende alle mogelijcke affbreuck doe. Want het anders niet wel soud connen geschieden, dewyle veel schepen tot d'Inlantse negotie noodich sijn, ende soowel op d'Engelsen als op onse vyanden gepast moet worden. Des vyandts schepen in Manilha sijn soo geweldich groot, alsoo gemonteert ende geequipeert als oyt daervan geseyt wort, gelijck de heeren door d'overcomende vrienden connen vernemen. Op een schip hebben sy veel meer volck gehadt, dan in U. E. geheele vloote geweest is. In allen deele heeft des vyandts vloote d'onse verde overtreft, anders waren sy, niettegenstaende de verdeylinge onser schepen, geslagen geweest. Derhalven dient hierop gelet te worden.

Mijn heeren, alhoewel wy 't recht ende de macht in handen hebben, daermede ons lichtelijck tegen d'Engelsen souden connen valleren over d'inso-

18. Moedwil der Engelschen. lentie, violentie ende vilipendie die ons in alle quartieren van Indien aendoende sijn ende dagelicx noch vermeerderen, dan dewyle het de sterckste best voecht de meeste last te dragen, soo is 't, dat oock dies te meer patienteeren (alhoewel het bykans onlydelijck valt), opdat onse onschult voor alle de werelt te meerder blijcke, soo daer tans off morgen, dat Godt gelieve te verhoeden, meer ongeval, bloetstortnige off schade uut spruyte, dan sylieden over d'invasie in Banda gedaen geleden hebben. Met onse voorgaende is U. E. geadyseert, hoe d'Engelsen alhier omgebracht hebben 4 mannen van d'onse, die sy bygeval op straet, sonder geweer, rescontreerden, na seecker gevecht die met eenige andre van d'onsen hadden gehadt. Daerna, doen 't *Postpaert* per costi vertrocken was, sijn wy met alle de resterende schepen weder na Jaccatra vertrocken, omme alle wercken te vervorderen ende elck sijns weegs te depesscheren, soodat er tot Bantam weynich volck bleeff. Met onse voorgaende is U. E. mede geadvyseert, hoe verscheyde gevangene Spangiaeren ende Portugiesen uut onse schepen gevlucht ende by d'Engelsen geloopen waren, welcke den admirael Peppel platuut geweygert hadde weder te geven, seggende dat het sijnne vrienden waren. Ende alsoo naderhandt verstaen hadde, dat eenige van dese aen landt gesien waren, hebben aen d'onse last gelaten, dat hun, soo die becomen conden, aprehendeeren souden. 't Is daerna gebeurt, dat de voorgemelde Spangiaerden ende Portugiesen, 14 sterck wesende, eenige van onse assistenten op straet rescontrerende, hun met seeckre injurieuse woorden ende 't geweer in de handt braveerden, waerop den oppercoopman Buysero den 22 November passato Tymen Michielsz., ondercoopman, met eenich volck gesonden heeft omme hun te vatten. Hierop sijn eenige gevlucht, ende hebben andre hun geweer getrocken ende daertegen gestelt. Zeeckre Engelsen, dit spel aensiende, vraechden watter te doen was, daerop d'onsen antwoorden, dat se onse gevangenen wilden vatten. Doet het, soo ghy se becomen cont, repliceerde een van d'Engelsen, wy hebben met de Spangiaerden niet te doen. Ons volck een van de Spangiaerden becomende, hebben sy denselven in ons peperhuys gebracht ende de poorten geslooten, blyvende daerbinnen voorsz. ondercoopman met 9 Nederlanders ende 7 Jappanders. Ontrent een uyre daerna sijn d'Engelsen met alle man, sterck wesende niet min dan 250 mannen, met alderley hantgeweer ende piecken op onse logie gecomen, omme met gewelt daer in te breecken, tierende en roepende als dolle, beseten menschen: Tymon, Tymon. Doch verstaende dat den voorsz. Thymen in 't peperhuys was, dat een vierkandt, geslooten steenen huys is, sijn sy met alle man derwarts gegaen ende hebben de poorte met een grooten balck opgeloopen. Voorsz. Tymen met d'andre Nederlanders siende dat niet machtich waren hun te diffendeeren, sijn achteruut gevlucht ende hebben hun in een cleyn Chinees huysken verborgen, terwyle voorgemelde Jappon-

ders met hantgeweer seer cloeckelijck vochten ende de poorte inhielden; doch alsoo veel te swack waren, sijnder drie van onse Japponders dootgebleven ende d'andre seer gequest geworden, maer Thymen met d'andre Nederlanders hebben sy niet gevonden. In 't op en inbreecken van de poorte sijnder oock drie Engelsen gequest geworden, ende een van de Bandanesen is door een van onse Jappanders bykants dwers doorgehouwen. Naderhandt hebben d'Engelsen hun noch niet geschaemt te seggen, soo voorgemelde Tymon met alle d'andre Nederlanders gevonden hadden, dat sy die al t'samen dootgecapt souden hebben. Hierna de bottelier van onse logie, die van de merct quam, door twee Spangiaerden gevat wesende, is door een Engels coopman, Grien genaempt, die in Succadana gelegen heeft, van achteren de geheele rugge op gehouden. Eenige bootsgesellen van de *Tiger*, met seeckre andre assistenten die sonder geweer op de straet vonden, hebben zy gevangen genomen.

Dese tydinge tot Jaccattra becomende, sijn datelijck eenige gecommitteerde na Bantam gesonden, omme van de saecke informatie te nemen ende van d' Engelsen, als oock van den pangoran, recht te eysschen. Van den pangoran ende alle de werelt wort het voor een villeyn ende horribel stuck verstaen, seggende, soo wy met Javaens recht tevreeden waren, dat hy daarover recht doen soude, doch daer en is niet op gevolcht, noch daer en sal (achte ick) niet op gedaen worden, want hy de vyantschap voet, om d' een met d' ander te quellen ende in toom te houden.

D' Engelsen hebben haer niet geschaemt, het voorz. stuck te verdedigen ende schrifftelijck staende te houden, seggende (gelijck de heeren door d' acte, onder coverte van d' heer generael overgaende, sullen sien) dat alsoo een van hun volck door den coopman van den *Tiger* doorsteecken was, sylieden genootsaect sijn geworden hun te diffendeeren. Hierop naerder informatie genomen wesende, is bevonden, dat terwyle d' onse op een oort met voorz. Spangiaerden besich wesende, in een ander strate, dicht by het huys van d' Engelsen, twee bootgesellen, een Nederlander ende een Engelsman, beyde seer droncken wesende, malcanderen met vuysten sloegen, doch sy sijn ongeschent van den andren geraect. Maer alsoo een ander droncken Engelsman na huys om geweer liep, sijn de Japponders (in dienst van d' Engelsen wesende) met piecken ende sabels op het gevecht uutgecomen, ende is voorsz. Engelsman, in hare deur comende, door een van hun Japponders met een pieck onversiens in de borst geloopen, ende teruggetredende, voor haer stoep ter aerde doot gevallen, sonder datter eenige Nederlanders ontrent geweest sijn, gelijck veel Javanen, Chinesen, een Fransman en oock verscheyde Engelsen selffs, die in haer stoep saten, gesien hebben. Doch het schijnt, terwyle sy ons alle eenen grooten haet toedragen (ende insonderheyt voorgemelde Thymen Michielsen, ondercoopman alhier, omdat hy een getrou dienaer voor

de Compagnie is ende d' Engelsen in den ontfanck ende affschepen van de peper veeltijts het voordeel affsiet), dat de boosheyt van sommige andre in een ontsinnicheyt gebracht heeft, want alsoo der geroepen wierde Tymon, Tymon, even off hy voorsz. man gedoot hadde (hoewel naderhandt, gelijck vooren is geseyt, de coopman van den *Tiger* daermede accuseeren, ende geen van beyde daer ontrent sijn geweest) sijn sy ut supra met alle man gewapent op onse huysen geloopen ende hebben 't geheelde vileyn stuck aengerecht, welck met haer eygen faulte soecken te verbloemen.

Op dit pas sijn der 5 van onse swarten by d' Engelsen geloopen, 't sy door vreese, off dat van hun aengetrocken sijn, want ons volck de straet niet vry gebruycken mochten, ende alsoo ons tot Jaccatra van Sr Buysero geadvyseert wierde hoe datter een Engels schaloupken gereet lach om na Macassar te seylen, ende dat onse swarten ende voorgemelde Portugiesen ende Spangiaerden daermede apparentlijck souden vervoeren, is by den raet goet gevonden daerop te doen letten, ende soo ons volck gevonden wierde, dat men se met minne off onminne lichten soude.

D' ordre aen de schaloupen *Cleen Hollandia* ende *Cleen Enckhuysen* gegeven wesende, soo heeft *Cleen Hollandia* den 7^en^ stanti een Engels schaloupken gerescontreert, hetwelcke, naer 't schijnt (alsoo ons disseyn ruchtbaer was geworden) a posto van Bantam na Jaccatra gesonden is geweest, omme te onderstaen wat men doen soude. Onse schipper van *Cleen Hollandia* vraechde hun off oock imant van ons volck inne hadden ende versochte dat strijcken souden, omme hun volgens d'ordre van d' heer generael te visiteren. Doch also d'Engelsen geensints strijcken wilden, hebben d'onsen (nadat meer dan een half uyre lanck neffens den andren hadden geseylt ende geconcerteert) op d' Engelsen geschooten, hun geentert ende gedwongen. Een Engelsman is door sijn dye geschooten ende een ander, die de cayuyt met gewelt wilde inhouden, doorsteecken geworden, in voegen dat, Godt beter 't, het eene ongeluck uut het ander begint te spruyten.

Wylieden op dat pas met d' heer generael in 't *Wapen van Zeelandt* zijnde, omme daarmede naer Bantam te varen, wierde ons voorsz. Engels schaloupken gebracht. Men heeft daerinne niet dan 6 Engelsen ende 3 swarten, in hun dienst wesende, gevonden. Daervan, gelijck vooren, isser een Engelsman doot gebleven ende een gequest geworden. Het sloepken is met de drie swarten weder by d' Engelsen generael gesonden; dan de vijff Engelsen hebben gehouden, omme te sien off ons volck daertegen souden connen becomen.

Van 't voorgaende gaen nevens dese verscheyde attestatien, daerinne U. E. naerder bescheet ende de waerheyt connen sien. Oock gaet hiernevens attestatie, daerinne verclaert wort, hoe door toedoen van d' Engelsen in Macassar vermoort sijn de 16 mannen die wy voor dese geadvyseert hebben, van 't schip

de *Eendracht* in Macassar gedoot te sijn. Van Cristenen is sulcx qualick gelooffiijck, doch alsoo wel weete, dat groote neersticheyt hebben gedaen omme een jaer te vooren oorloch te berockenen, ende dat door haer toedoen het ongeluk met het schip *Enckhuysen* in Macassar gebeurde, soo geloove oock dat de waerheyt gedeposeert is, want de man de saecke uut sich selffs vertelt heeft. Wat in Siam gebeurt is, sullen de heeren per nevensgaende attestatie mede sien. Op de Custe sijn oock soo vermetel geweest, dat d' onsen den indigo die gecocht hadden, met menichte van volck hebben moeten convoyeren, off anders souden d'Engelsen met gewelt daermede doorgegaen sijn.

't En is niet genoch, dat den oorloch van Banda door d' Engelsen gevoet wort, dat die van Amboyna tegen ons opgeroeyt hebben gehadt, dat de Spangiaerden in de Mollucquen tegen ons hebben geassisteert, dat alhier, op de Custe, in Patana, Siam ende ten corten geseyt alomme groote insolentie plegen, op het respect welck sijnne Majesteyt van Groot Britanie ende d'Engelse natie toedragen, maar sy sijn daerenboven dagelicx hun beste doende omme met alle valssche practycken ende openbare logenen tusschen ons ende die van Bantam oorloch te berockenen.

Alsoo hier reeckre tydinge gecomen is, soo die van Bantam hun onder den Mattaran niet en buygen, dat den oorloch wel haest op den hals hebben sullen, hebben d' Engelsen den pangoran hierop oock aengedient ende tot Bantam als Jaccatra ende elders uutgestroyt, dat wy met die van Surabaya, Palimban te water, ende den Mattaran te lande comen sullen. Godt weet watter van is, doch by provisie doet den pangoran sijn geschut op de wal t' zeewaert brengen. De voordre calomnie ende vilipendie sijn sonder endt.

Voor desen hebben geadvyseert, hoe hier groot gerucht liep datter veel joncken door onse scheepen berooft geweest souden hebben, als oock wat molestie ons tot Jaccatra aengedaen wierd, om reparatie van seeckre schade die eenige orangkays, aldaer residerende, aengedaen was. Naderhandt sijn wy condich geworden hoe de joncke van ditto orangkays van Jaccatra door d' Engelsen berooft is geweest, gelijck mede een andre joncke van den broeder van den pangoran van Bantam, dat ons oock te last hadden geleyt. Den broeder van desen pangoran gouverneur, sijnde genaemt pangoran Gabang, hadde onder andre met sijn jonck tot een present gesonden een zeeckre quitasol, welcke alhier door eenige Engelsen onbedachtelijck gebruyct sijnde, is door hun verkent ende de boosheyt ontdeckt geworden.

Wy hebben goet gevonden, vrientlijck aen d' Engelsen schriftelijck te versoecken, dat hun gelieven soude Puloron te ontruymen, ende in sulcken standt laten als 't selvige gevonden hebben, ende daerby gedaen nieuwe insinuatie ende protestatie, dat van de Mollucques, Anboyna ende Banda blyven, off dat genootsaect sijn sullen, hun andermael met gewelt te weeren, gelijck een ider

van U. E. officieren in deselve acte belast wort. D' antwoordt, als oock d' acte selffs, gaet nevens dese, off onder coverte van d' heer generael.

Ende opdat niemant ignorantie pretendeere, gelijck voor dese gebeurt is, als oock om ons rechtveerdich doen al de werelt te vercondigen, hebben wy goet gevonden de geheelde acte buyten aen onse poorte, soo tot Bantam als Jaccatra, in publicque aen te slaen. Soo haest het d' Engelsen vernamen, dienden sy den pangoran van Bantam aen, dat wy hun niet alleene de vaert op de Molluccos, Anboyna ende Banda verboden hadden, maer oock de negotie op Bantam, ende alles inslocken wilden. Den pangoran heeft datelijck d' acte ontboden, ende alsoo men die niet aff cost crygen, is de geheele poorte ten hove gebracht ende heeft hy d' acte in presentie van d' Engelsen wel duydelijck doen lesen. Doch horende dat Bantam niet genoemt wierde, ja, oock geen andre plaetsen dan de Mollucquen, Anboyna ende Banda, heeft hy hun over d' onbeschaemde logenen heftich bestraft, seggende, dat hy met de Mollucquen, Anboyna noch Banda niet te doen en hadde ende dat het hem niet aenginck. Dan seyde niettemin tegen d' onsen: Doet het van de poorte, want 't en causeert niet dan te meerder verbittering.

Dese acte heeft d' Engelsen, soowel de hooffden.als de gemeene man, vrywat beroert ende onder haer oeenicheyt gecauseert, want veele niet innewarts willen noch durven. 't Is een tijt geleden datter geseyt wierde dat sy met 3 a 4 schepen innewarts conden varen, maer daer en volcht niet na, ende men hoort nu dat se wel souden willen gaen, maer niet en durven, te meer dewyle hun sloepken sonder respect aengehaelt is.

't Is my leet, dat ick om d' Engelsen dus veel papier hebbe moeten becladden, te meer, dewyle my den tijt te cort is omme U. E. voorgaende missiven pertinentlijck te beantwoorden, gelijck geerne doen soude. Dan alsoo men Bantam om d' Engelsen soud moeten ruymen, off hier, soo leven willen, garnesoen aen landt dient te houden, hebbe niet connen naerlaten U. E. daervan te verwittigen, biddende in de saecke te versien, voor soo veele doenlijck sy, anders sullen hier noch meer ongelucken gebeuren, want het can aldus niet bestaen. Connen wy geen vrienden sijn, laet ons d' oorloch publiceeren ende laet ons oorloch voeren, want het te schandelijck ende moordadich is, dat d' een den ander sal vermoorden ende doen vermoorden, 't sy oock onder wat pretext dat het mach wesen, sonder datter eenich recht over gedaen worde. In sulcke conjuncturen als dit sijn, lyden U. E. aldergetrouste dienåers 't meeste peryckel. Eerst sijnder 4 doot gebleven, die de Compagnie 10 a 15 jaren troulijck gedient hebben, ende nu drie Jappanders, die het leven van voorgemelde Nederlanders gesalveert hebben, anders waren sy alle vermoort geworden. 't Is al lange geleden dat d' Engelsen myselven den doot geswooren hebben; Godt wil 't hun vergeven.

19. Varia. Naer 't vertreck van 't *Postpaert* sijn wy condich geworden, hoe dat daerinne gescheept sijn ℔ 88.875 nagelen ende niet ℔ 71.100, gelijck in d' overgesonden cognossementen ende facture gestelt is, door dien 71100 catti China woegen, hetwelcke by de cooplieden van de schepen voor ponden gereeckent was, omdat de Chinese evenaer, daermede ditto nagelen gewogen wierden, met cijfferletters geteeckent was. Derhalve gelieve U. E. per 't cargasoen in ditto *Postpaert* gescheept, goet te doen *f* 48766 — 4, conforme de nevensgaende facture, want niet en twijffele, off sullen het abuys aen 't overwicht van de nagelen wel bevinden.

Alsoo hier dit jaer in den peperhandel noch ordre noch recht geweest is, sal 't gewichte van de Bantamse peper die met dese schepen overgaet soo veel (achte ick) niet rendeeren, als voor dese wel gedaen heeft, doordien partye van ditto peper by de Chinesen nat gemaect wesende, ons volck genootsaect sijn geworden deselvige alsoo te ontfangen. Derhalven, soo de heeren mancement bevinden sullen, gelieve ons te excuseeren. Het schijnt, dat het voor dees tijt aldus heeft moeten sijn. Ick hoope daerinne naer dese wel te versien.

U. E. sullen gelieven verdacht te sijn, hoe in de facture der goederen met den *Swarten Leeuw* van Jappan ende Patana gecomen, geen speciale verclaringe gedaen wort wat zyde off benjuwijn ider casse inhout, maer alleene dat alle de cassen te samen soo veel catti zyde of benguwijn gelijck sy seggen, innehouden, in voegen dat, alsoo men nu de cassen zyde ende benjuwijn verdeylt heeft na d' inhoude van den geheelen hoop, pro rato heeft moeten calculeeren wat in een off meer cassen gepact sy. Derhalven, soo in d' eene camer min 't gewicht dan in onse facture gestelt is, bevonden wort, sal in d' andre dies te meer moeten sijn, hetwelcke ten goede gelieven te nemen, want hebben hier niet anders connen doen dan een slach daerinne slaen, dewyle het overschepen wat haestich toegaet ende selffs overal niet connen sijn. Gelieve U. E. mede ten besten te nemen, soo per avonture in de nombers faulte bevonden wierd, gelijck ons hier met de cleden van de Custe dickwils gebeurt ende veel spils veroorsaect.

Hoe wy het timmeren tot Jaccatra in treyn gebrocht hebben, is voor dese geadvyseert, als oock hoe een groote galleye met drie fregatten gemaect sijn. Dan alsoo dit jaer geen off weynich secoers hebben becomen, blyven ditto galleye ende fregatten door gebreck van volck ende verscheyde nootlijckheden leggen. Derhalven segge andermael, gelijck vooren, groote menichte van volck, schepen, vivres ende alderley nootlijckheden dienter metten eersten gesonden, insonderheyt cruyt, want alle de forten ende schepen seer ontbloot sijn. Naer d' overgesonden rollen sijn ons veel ambachtslieden toegesonden, eenige van die de name voeren sijn hier wel gecomen, maer de meesters blyven achter. Ick bidde de heeren, en abuseert Uselffs niet meer.

De mueren van 't huys welck d' Engelsen hier begost hebben te timmeren ontrent drie vadem hooch sijnde, is hun 't voordre werck verboden, soodat het werck ten halve blijft staen.

Alsoo d' Engelsen haer schepen hier by den andren houden, doordien deselvige niet connen gebruycken, te meer dewyle overal (Bantam uutgesondert) sonder cappitael sijn sittende, verletten sy ons grootelicx ende wort de Compagnie door haer seer groote schade aengedaen, want onse schepen dienen altemael wel versonden, maer om hun gewelt ende insolentie weder te staen werden wy genootsaect deselvige op te houden. Schepen, segge andermael, dienen hier een groot getal metten eersten gesonden te worden, want den eysch nieuwers na voldoen connen met degene die tegenwoordelijcken hier sijn, ende erger soud het wesen, soo den vyant bygeval uutquame.

Met het schip d' *Eendracht* is overgaende Cornelis Barentsz. van Neck, commis van de Magelaense Compagnie, dewelcke tot sijn onderhout genoten heeft *f* 1249 — 8, dat de heeren van de Magelaense Compagnie gelieven te innen ende ons goet doen.

Van Gerret Malleys, soldaet, hebben hier ontfangen 400 realen. U. E. sullen gelieven deselvige aldaer met redelijck avance aen ditto soldaet te betaelen.

Dusverde geschreven hebbende, sijn hier op heden wedergekeert de jachten *Jaccatra* ende de *Vos*. De *Vos* heeft niet connen voortcomen ende 't jacht *Jaccatra* brengt 1100 sacken Piamanse peper. Brengen tydinge, hoe noch in Atchijn waren leggende de twee France schepen, ende dat onse twee schepen daer aengecomen waren. 't Gerucht liep in Priaman dat, na aparentie, ons volck van den coninck den handel op de Westcuste becomen ende d' Engelsen daervan geraecken souden. 't Gevolch sal den tijt leeren. In Atchijn, soo geseyt wort, hadden de Francen 25 realen voor de bhaer peper gebooden, maer niet connen becomen.

Dit jaer sijn hier onder d' inwoonderen gants weynich off geen nagelen altoos gecomen, soodat, voor soo veele in 't landt selffs geconsumeert wort, soo tot medecina als tot reuckwerck, het picol wel 70 realen soud mogen gelden. Nooten ende foelie isser oock niet gecomen, dat te bedieden heeft.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E., na hartelijcke groetenisse, alles goets. In Bantam, adi 18 December anno 1617.

U. E. dienstwillige
JAN PIETERSZ. COEN.

20. — 10 JAN. 1618. — M 18.
(PER 'T *WAPEN VAN ZEELANDT*).

Met de voorgaende schepen, d' *Orangeboom*, 't *Postpaert*, d' *Eendracht*, *Walcheren* ende *Enckhuysen*, die de Heere (als oock 't *Wapen van Zeelandt* ende d' *Eenhoorn*, daermede dese gaet) in salvo geleyde, is U. E. geadvyseert den staet, standt van Indien, ende watter omme gaet. Tsedert hebben geen groote matterie om schryven becomen. Derhalven alsnu voldoen sullen 't gene in onse voorgaende gebreect tot beantwoordinge van d'overgeslagen poincten der gemelde ende particuliere missiven met de schepen het *Postpaert*, den *Witten Beer*, den *Tiger*, d' *Eenhoorn*, de *Vos* ende den *Groenen Leeuw* ontfangen.

1. Koers door de schepen te houden.

Comende dan tot het eerste poinct van U. E. generale missive aen den heer gouverneur-generael ende raden van Indien geschreven, soo segge dat het voorseecker wel mogen geloven, datter geen schepen tegen haer wille in de Bocht vallen, ende dat het door noot soud geschieden can oock qualick geloven. 't En is de Bocht niet alleen, gelijck ick U. E. voor dese hebbe geadvyseert, die d' uutreysch verlangt, maer voornemelijck dat sommige de Caep verbyloopen, aen 't vastelandt van Affrica, de Mayotten, Madagascar oft Mauritius gaen ververschen oft andersints benoordelijck seylen, alwaer veel stilte ende variabele winden becomen, gelijck verscheyde schepen gebeurt is. U. E. sullen oock wel verstaen hebben, hoe verscheyde schepen van Cabo recht door om de Suyt loopende achter Java vervallen sijn, waerdoor mede vry wat getardeert hebben, ende het schip d' *Eendracht*, 't sy moetwillens oft andersints, na Anboyna geloopen is, sonder Bantam aen te doen, 't welcken de Compagnie soo veel heeft geschaet, dat men te syner tijt geen gelt na de Custe heeft connen senden, maer den *Gouden Leeuw* daerna in 't mousson gegaen is. Wat hiertegen gedaen dient, is over lange geadvyseert. Alsnu gaet by dese ontwerp van 't westelycke landt van Java. De heeren gelieven op de saecke alsulcke ordre te stellen, als na haren goeden raet sullen vinden te behooren. De premie ende pene gestelt op de corte ende lange reysen sijn goede saecken, die naer behooren voldoen ende executeren sullen.

2. Rendez-vous.

Belangende 't rendevous : het schijnt, dat die in de juredictie van Jaccatra wel soud mogen vallen. Den eysch ende gelegentheyt van saecken den heer generael ende raet voorgestelt hebbende, is daerop gearesteert dat ick daermede voortvaren sal, soo haest den tijt, d' occasie ende gelegentheyt van

saecken sulcx gedoocht; 't geene ons tegenwoordich meest verhindert is 't gebreck van gelt, schepen ende volck, als oock datter noch geen groote quantiteyt peper in voorraet is. Doch peper can met gelt vercregen worden, in voegen dat het aen U. E. staet. Soo 't Godt gelieft dat de schepen de *Goede Fortuyne* ende *Zirckzee* eer lange alhier behouden mogen ariveeren, sullen wy 't beste doen. Soo de nootlijcke middelen hadde, ick soude U. E. welhaest aen een bequamen, welgelegen rendevous helpen, sonder eenichsints de Mollucques, Amboyna ende Banda te vercorten off in peryckel testellen. Provisionelijck connen wy ons genochsaem tot Jaccatra behelpen. D' ongelegentheden van Japara ende Candael hebben voor dese geadvyseert.

De spraecke gaet nu stercker dat de Mattaram haest herwarts aencomen sal, ja, men voecht er oock by, dat wy ons met hem ende die van Palemban souden hebben verbonden omme Bantem te vermeesteren, hetwelcke by d' Engelsen eerst uutgestroyt is, dat sy van eenige van d'onsen selffs verstaen souden hebben. Op 't gene de heeren per forme van advijs desen aengaende voorstellen, sal te sijnner tijt wel gelet, ende tusschen off met d' een en d'ander niet dan voorsichtelijck, met gemeen advijs, gedaen worden.

3. Beantwoording van verschillende punten.

Met recht smaden de heeren op veel ampten, officien ende ydele titulen die onlangs gecreeert sijn. Doch in alles dient oock goede mate gehouden te worden, opdat de cloeckheyt, moet ende corragie, die hier soo hoochnoodig sijn, niet geweert worden. My en is niet onbekent hoe, in wat maniere ende met wat officieren de saecken van Indien wel souden connen, ende oock behooren gedirrigeert te worden. Dan wat baet het, ende alsoo 't schryven geen endt nemen soude, maer de reformatie eensdeels van U. E., ende ten andre van den heer gouverneur-generael moet comen, sullen wy niet naerlaten sijn E. met raet ende daet te assisteeren, daer sulcx geeyscht mach worden. Seer belachelijck is het door wie, hoe, ende tot wat eynde seeckre nieuwe ampten en titulen voortcomen ende gecreeert sijn.

Dat U. E. geresolveert sijn geen expresse commandeurs over haer schepen te stellen, moet ons wel wesen, ende sullen wy oock naerlaten sulcx te doen over de schepen naer huys varende. Godt geve dat de Compagnie daerover geen ongeluck betreffe, want na mijn opinie in dier voegen meer inconvenienten onderworpen sijn, dan de lasten van tien commandeurs mogen bedragen; insonderheyt op d' uutreyse, gelijck d' ervarentheyt betoont, doch geve 't myne om beter.

't Is waer dat nu een tijt lanck weynich diamanten in Succadana becomen sijn. Dan evenwel hebben niet goet connen vinden alsnoch op te breecken, ende de plaetse aen d' Engelsen te cederen, alsoo d' inlantse negotie d' ongelden wel betalen mogen. Derhalve sullen van U. E. naerder advijs verwachten.

Wy en sullen niet naerlaten soo veele ons aengaet, in 't aennemen der-

genen die hunnen tijt geexpireert sijn, meer te letten op den dienst der Compagnie, dan op 't faveur van particuliere persoonen; 't geen tot nochtoe gedaen hebben.

De geladen schepen sullen hier d' een na d' ander niet opgehouden, maer op 't spoedichste voortgesonden worden.

Sullen oock voorcomen, datter op geenige plaetsen eenige nooten, foelie, noch nagelen in handen van d'Engelsen, Francen oft andre Europissche natie geraecke, noch door 't Roode Meer in Europa gevoert worde.

Daer en wort geen geschut vercocht ende oock seer weynich verschoncken. Dan belangende 't metalen geschut, ick versta datter veel van de schepen gelicht ende op Malleyo geleyt is, dat niet sonder nadeel wel had mogen naerlaten.

'tEn blijct niet alleen aen Cappiteyn Hitto, dat hy door de menichvuldige weldaden te meer tegen ons geanimeert is geworden, maer oock aen de Ternatanen in Mollucco, de Bandanesen in Banda, Mericomaldi ende andre Mooren op de Custe, den pangoran tot Bantem ende andre meer; want dagelicx bevinden, hoe men dese natie meer deucht doet, hoe te meer begeeren, ende hoe wy meer gedogen, so meerder last moeten wy dragen. Derhalve houden U. E. voorstel Hitto ende Ticco aengaende voor goet, hoewel ick dencke, andre van ander gevoelen sijn.

Met den heer gennerael is hier een zoone van Cappiteyn Hitto geweest, die eertijts in Nederlandt geweest is, ende dat, soo men seyt, op een speelreys. Dit faveur mach Hitto wel om beter wille geaccordeert sijn, dan ick en can het niet dan voor pick in 't viere houden, hoewel men 't selvige alsnoch niet en siet branden. In de boecken sullen de heeren sien, hoe hem 500 realen geavanceert sijn.

Op de consomptie van de vivres sal volgens U. E. ordre gelet worden. Sullen insgelijcx belasten, dat de schepen 20 voeten ende meer diepgaende naer halff September de bequaemste ende gereetste haven van onse landen inloopen, ende U. E. de bequaemste schepen soo tijtlijck met de retoeren oversenden, als doenlijck zy, opdat de gementioneerde inconvenientien vergoedet worden.

Wy houden nevens U. E. voor goet, datter niet dan hantsame schepen herwarts gesonden worden, doch U. E. en dienen, gelijck geseyt hebbe, niet naer te laten wederomme eenige treffelijcke, welgemonteerde oorlochschepen te senden.

De contanten met de jonckste schepen herwarts gesonden, beloopen voorwaer een redelijck goede somme, maer meer moeter sijn, soo de heeren daertegen jaerlijcks meer ende meerder rijcke retoeren begeeren, d'Engelsen, Francen ende andre contraminiers matteren willen, gelijck doenlijck is. Soo

de schepen de *Goede Fortuyne* ende *Zirckzee* met de resterende contanten waren geariveert, wy souden se beyde, met noch een ander schip, boven degene die tegenwoordelijck geladen sijn, datelijck mede rykelijck volladen, ende U. E. tot een getal van thien schepen toegesonden hebben. Wat Godt noch geven wil, sal den tijt leeren.

Dat de heeren gesint waren, het najaer 1617 herwarts aen te senden de schepen *Mauritius*, *Delft*, een jacht d'aviso, een fluyt, twee roeyjachten ende per avontueren noch een bequaem nieuw schip, is voorwaer veele te weynich. Derhalven hoope, dat hun daerna beter sullen hebben bedacht, ende dat op de goede retoeren, die ick hoope wel geariveert sullen sijn, oock meerder schepen ende een treffelijcke vloote gesonden sullen hebben, want het nu den rechten tijt is omme de saecke met een groote corragie te hervatten. Groote hoope heb ick U. E. gegeven. De daet beginnen de heeren te sien, derhalve bidde, geeft ons gelove: 't en sal met Godts hulpe aen de retoeren niet gebreecken. Al de macht van alle vyanden, ondercruypinge, noch contramine van geveynsde vrienden en sal de Compagnie niet breeken, soo de heeren de nootlijcken eysch fornieren, ende hun saecken cloeckmoedige verstanden ende trouhertige liefhebbers beveelen. 't Is nu, Godt zy gelooft, soo verde gebracht, dat ick hoope de Engelsen ende alle andre Europische natie van Mollucques, Amboyna ende Banda wel blyven sullen, ende byaldien wederkeeren, dat niet meer gesimmuleert noch gedilayeert, maer met gewelt vandaen gedreven worden sullen, als oock degene op Puloron wesende. Tot desen eynde is de heer generael den 27 passato na Jaccatra gevaren, omme weder innewaerts te blyven. Wat aengaet d'inlantse negotiantie, mettertijt sal 't oock wel sijn.

In 't affsenden van schepen sullen d'egaliteyt soo naerhouden als doenlijck is. Die van Hollandt mogen hun met recht beclagen, dat een tijt lanck weynich retoeren becomen hebben, maer niet dat het by ons toegecomen wesen soude. Want het is soowel bygeval geschiet, als het ongeluck die van Enckhuysen getreft heeft, dat hunne schepen, Godt beter 't, voor dese gepericliteert sijn. Die van Rotterdam sijn oock van opinie geweest, dat hun schip door wangunst van t' handt gestiert, ende lange in 't landt gehouden is geweest. Dan de heeren gelieve in 't generael te geloven, dat soo lange hier geweest ben, daerinne noyt zyde off partye gedragen is.

't En is niet mogelijck, dat met alle jaren precise egalité gebruycken can, maer 't gene d'eene camer by geval d'eene tijt gebreect, can deselvige op een ander jaer wel toe gevoecht worden, 't welcke alsoo ten besten oock geschieden sal. Derhalve bidde dat de vercorte een weynich patienteere.

Aen d'Engelsen, Schotten ende Francoysen alhier in U. E. dienste wesende, is noyt fayl bevonden. Ja, seeckre Engelsen op de *Morgensterre* wesende, doen daermede 't schip de *Swane* in Banda met gewelt gedwongen ende ver-

meestert wierde, sijn d'eerste in 't enteren geweest. Van andre sijn oock getrouwe diensten in 't ontdecken van verraderye ende andersints gewaer.

Een schoonen schijn heeft gehadt de vertooninge, die U. E. gedaen is, omme by uuttbanninge van de reaelen, soo men 't noemde, den handel der inlantse vreemdelingen van de Molluccos te weeren. Den glans scheen de gevoechelijcke middel te wesen. Dan 't is immer soo quaet geweest als d' invoeringe der betalinge van de soldaten met reaelen. De saecke geconsidereert ende overleyt wesende, is voor best geoordeelt, dat men de soldaten weder op des Compagnies costen sal stellen, mits hun de nootlijcke cledinge versorgende, ende de dubbelde soldeniers verlossen sal. 't Succes wil den tijt leeren.

Volgens U. E. ordre sullen helpen bevorderen, dat de gevangenen, die men van den vyandt becomt, getracteert worden gelijck sy d' onsen doen. Hoe slechtelijck ende schandelijck datter veele van onse schepen by d' Engelsen geloopen sijn, is U. E. voor dese geadvyseert. Voorwaer de cooplieden ende schippers sijn daerover straffbaer geweest.

Daer en sal geen dilligentie gespaert worden, omme onse gevangenen te doen lossen, insonderheyt de zoone van den E. heer raetsheer Lodensteyn; doch daer wort geseyt, dat deselve overleden is. Alsnoch en isser, Godt beter 't, geen occasie voorcomen. Van 't schip d' *Eendracht* is tot Japara een persoon ontloopen, daermede ick mene, dat men wel eenige persoonen van d' onsen soude hebben connen lossen.

Het houden van boecken der reeckeningen van 't volck gaet alsnoch vry wat slordich toe, waervan elck sijn excuse heeft. Met eenige van schepen nu jongst gecomen, is het niet een haer beter dan voor dese. Ter oorsaecke wort my geseyt, dat op d' *Eenhoorn* den oppercoopman altoos cranck geweest is, ende den assistent, die op 't *Postpaert* de boecken hielt, is subytlijck overleden, soodat d'originele reeckeningen noch in de penne steecken; late staen hoe ons copie leveren souden. Dese feyl comt nu by versterven, gelijck het wel meer gebeurt, dan die het versuymen te doen, weeten 't met een praetjen mede wel aff te leggen. Daer sal voortaen soo naer op gelet worden, als ons den tijt toelaet ende doenlijck sy, gelijck mede op 't registreren der vercochte goederen. Sullen oock ordre geven, dat met distinte boecken onderscheyden worde wat gagie in 't gaen ende keeren, als in Indien verdient worden. Omme de boecken by U. E. van de Mollucques, Anboyna ende Banda ontboden, hebben oock geschreven.

't En sal niet dan seer goet wesen, dat de heeren voortaen geene infame off andre gedeporteerde persoonen herwarts senden. Voor soo veel ons aengaet, sullen wy niemant lichtveerdelijck deporteren, noch de gedeporteerde weder in ampte stellen. Had ick de tijt gehadt, de saecke van van Berchem ware U. E. niet ongedecideert toegesonden. Maer alsoo my doentertijt dochte,

datter meer aen gelegen ware U. E. schepen te laden ende affveerdigen, dan over 't proces van van Berchem te valleren, heb ick hetselvige doentertijt laten berusten. Want alsoo hier gemeenelijck alle wercken overhoop comen, ende op een sprong gedaen moeten worden, connen wy alles te gelijck niet waernemen, daerover 't principale voor moet gaen. Daer sijn wel eertijts eenige fiscalen op de schepen per forme geweest, maer tot Bantam, verseeckre U. E., soud hy genoech te doene vinden, sooder eene ware, die sijn ampt behoorlijck waername. Ick sie al eenige persoonen wederkeeren, die hier voor dese geen dienst conden becomen, doch achte dat de heeren haer niet gekent en hebben. Dit jaer synder al mede eenige overgevaren, die wondere dingen sullen weeten te vertellen, zeer schoone persoonagien schynen te wesen, dan hare bedeckte daden betuygen wat se sijn. U. E. sullen gelieven te verstaen, datter veele hun hier ontsien de quae man te sijn; daeromme is hoochnoodich dat U. E. daerinne versien, de rechters diffenderen ende maynteneren. By die van Hoorn heef my gaen blammeren eenen Jan Gruyter, voor oppercoopman met het schip *Hoorn* uutgevaren, dewelcke tweemael van sijn ampt gedeporteert is geweest, ende met het schip *Mauritius* overgecomen is. Ick bidde de heeren, straft hem off my, nadat bevinden sullen te behooren, opdat het recht ende wel gae.

De toerustinge van d' Engelsen hebben verstaen. Het *Postpaert* is by alle haer schepen aen de Caep geweest; twee van deselvige sijn hier aengecomen, dan wat gelt medebrengen hebbe niet connen vernemen. D' andre schepen sijn na Suratten geloopen, soodat die ons alhier vooreerst niet quellen sullen.

De schepen *Middelburg* ende de *Duyve* hebben last gehadt omme te ondersoecken, off op Madagascar eenige slaven becomen souden connen; dan sy hebben, ick en weet niet hoe, het landt gemist, en sijn daerna, Godt beter 't, als geseyt is, by Suratten gebleven. Slaven en sullen der geene vercocht worden.

De prijs van de nagelen en sal niet wel vermindert connen worden. Maer die van de foelie, welcke in Banda om 100 realen de bhaer gecocht werden, behoorde men weder op den ouden voet te brengen, gelijck dickwils gerecommandeert hebbe.

Van 't gene tot presenten ende andersints by den heer generael Reynst zaliger geeyscht is geweest, hebben noch weynich off niet vernomen.

Wy hebben U. E. verleden jaer overgesonden, een rolle van de persoonen die hier vry waren gegeven, omme in de Mollucques, Amboyna off Banda te gaen resideren onder de geraemde off noch te ramen artyculen. Eenige daervan sijn nu weder per costi met de schepen overvarende, maer de voorneemste sijn, Godt beter 't, ontrent Boutton met hun jonckjen gebleven, datter gants niet van terecht noch te voorschijn gecomen is.

Met andre hebben U. E. geadvyseert hoe tot Jaccatra het timmeren in treyn gebracht is; dan wat heeft het te bedieden? Daer en is nu geen volck om de galleye ende fregatten te mannen. De reparatie van schepen in 't landt varende, ende het maecken van schuyten ende boots, geeft de timmerlieden de handen mede soo vol, dat het nieuwe werck de meeste tijt stil heeft moeten staen, vermits alle de schepen soo gants qualick van timmerlieden versien sijn; want de helft geen timmerlieden sijn, die op U. E. rolle de name gegeven worden. Daer sijn oock eenige schepen gecomen, die wy met timmerlieden hebben moeten versien soo haest hier arriveerden. Wy souden tot Jaccatra wel eenige timmerlieden connen aenfocken, gelijck alreede begost hebben, dan het gebreect aen timmergereetschap. De heeren advyseeren dat se veele senden, maer wy becomen luttel genoch.

Onder andre is by den heer generael Reynst saliger ende den raet wel geresteert geweest, dat men 't garnisoen van Saboe lichten soude, dan 't en is niet geexecuteert, om redenen als de heeren per missive van den heer gouverneur Reael gesien sullen hebben. Dan 't ware beter dat d' ordre voldaen ware, gelijck met meerder reedene betoont can worden. De plaetse en is oock niet dan sonder ordre onbedachtelijck begreepen geweest, gelijck het met andre meer oock toegegaen is.

't Is meer dan noodich dat de crijgsverstandige in den oorloge te land, de zeevarende lieden te water, ende de cooplieden tot den handel gebruyct worden. Maer dewyle somtijts alle drie tegelijck in een saecke gebruyckt moeten worden, ende genoch te doen vinden, de natuer en toon van elck ander gants contrarie is, ende sy nochtans in een schip moeten varen, wat wil 't dan worden alsser geen goet overhooft en is? Wie sal van soo discordante toonen een goet accoort maken? Wort d' eene verheven, soo blijft d' ander vercort. Derhalven concludeeren, gelijck vooren oock geseyt is, dattter op alle tochten, over alle vlooten, ende in alle saecken van gewichte, een overhooft van autoriteyt ende respect moet wesen, ofte het sal niet dan by geval wel connen gaen.

Dit is d' oorsaecke dat Jan Dircx Lam door ons, ter lieffde van 't gemeene beste, gecommitteert wierde tot een overhooft op de tocht van Puloway, ende dat met gemeen advijs van de cappiteynen ende andre presente raden, soo crijgsraden als andre. Vermits bemercke U. E. haer d' oncosten ontsien, omme gequalificeerde persoonen herwarts te senden, ende als imandt senden, dat dan noch haer authoriteyt ende respect immers sooseere besnyden als doen connen, soude dit poinct wel wat wijtloopiger verhandelt dienen; dan om redene sullen daerinne niet treden, U. E. biddende de saecke wat diep inne te sien, want om 't cort te maken, de Compagnie met hooffden ende door gebreck van hooffden grootelijcx vercort wort.

Soo veele de welstandt van de Compagnie soud mogen vereyschen off gedogen, sal met den connick van Jhoor, als oock op Cheylon, gedaen worden, en anders niet.

De predicanten sullen, gelijck tot noch toe oock gedaen hebben, in goet aensien ende respect gehouden worden.

Touscherende 't renvoyeren van onnutte dienaren, op 't gene wy vernemen ende vermogen, sal recht gedaen worden.

Alsnoch en hebben geen yssere hoepen, noch duygen vernomen, dat waert is.

Per voorgaende schepen sijn eenige uutworpsels van forten ende plaetsen gesonden.

Op den incoop van de nooten, foelie ende nagelen ende de stuwagie der schepen wort nu wel gelet. U. E. gelieven te verstaen, dat de schepen hier wel volgeladen worden; derhalven sooder eenige wanladich overcomen, dat de goederen op de reyse gesackt moeten wesen.

Lackwercken ende porceleynen sullen U. E. tot naerder ordre niet gesonden, noch niet meer ingecocht worden. Ende wat aengaet de gittagomme, rubarber, gember, zydewercken, flossyde ende getwernde syde, daervan sal voortaen geen meer ingecocht worden. Doch alsoo ons van Pattana ende Jappon eenige gittagomme ende gember toegesonden is, sijn wy genootsaect geworden deselvige voort te senden.

Alsoo onder de goederen in Manilla verovert, becomen sijn goede partye flossyde, getwernde syde, poilzyde ende diverse zydewercken off syde lakenen, hebben wy goet gevonden nevens de rouwe zyde, omme de retoeren versterken, U. E. daervan te senden meest al 't gene van Jappon becomen hebben, niettegenstaende 't selvige in Jappon ende elders tot goede pryse wel gesleeten soud connen worden, ende sulcx tegen U. E. ordre oock geschiet; dan alsoo ick mene d'ordre gegeven te sijn ten aensiene dat haer gelt liever besteet willen hebben in waren die meerder avance geven ende beter van handt willen, soo hoope dat onse resolutie ten besten nemen, ende de goederen wellecom sullen sijn.

Pieter van Ray is na de Custe gesonden. De catalogue van d'ambachtslieden is een schoon doeckjen voor 't bloeden. Ladinge sal hier niet overgesonden worden. Op leveringe van zyde sal geen gelt gegeven worden, noch op tijt, al wasser 99 ten hondert contant by, ick late staen de helft, en sal men geen zyde becomen. Alsnoch hebben qualick soo veel was connen becomen, als op de forten ende schepen geconsumeert wort, ende dat noch wel tot 25 realen 't picol. Om iets tot goeden pryse te becomen, soud men een expres jacht (behalven die het sandelhout haelen) na Timor moeten senden, waertoe ons niet dan alles gebreect.

Ick hadde gedocht U. E. als nu te voldoen den volcomen eysch van peper, maer dewyle den prijs van die (door de guyterye welck tot Bantam gepleecht wort), als oock door opjaginge tusschen ons, d'Engelsen ende Francoysen tot op 4 realen ende meer gedreven is, ende ons door 't retarderen van de twee groote schepen het gelt comt te gebreecken, hebben sulcx als noch niet connen volvoeren. Hadden wy 't gelt, een treffelijcken dienst soud men connen doen. 't Is waer dat de heeren aen soo dure peper cleene proffyten souden hebben, maer andre, soo ick meen, soud men in dier voegen alhier beter dan U. E. aldaer connen matteren.

Op den indigo is ordre gegeven. By Pieter van den Broeck sijn van Mocha eenige brieven over Alcairo na Venetia gesonden, dan, naer 't schijnt, niet wel voortgeraect. Na de Custe is ordre gegeven, omme te onderstaen off het vandaer can geschieden. Op de Custe sijn eenige persoonen over landt aengecomen. Hun en sal met U. E. schepen geen passagie verleent worden.

't Is seer wel practicabel omme alle commisen ende cooplieden te landt op hun eygen coste te stellen, ende hare gagie na reden soo veele te verhoogen; dan wat voor de Compagnie profitabiler wesen soude, connen qualick oordeelen, want het daermede, na de pesoonen souden mogen sijn, wel of' qualick gaen soude. Hoe men 't keert of off wendt, de gedebauscheerde ende andre eygenbatige lieden, die principaelijck voor haer selven dienen ende leven, sullen nimmeer occasie gebreecken omme haer personagie te speelen.

Met onse wille off wete en sullen hier geen brieven opgehouden, maer U. E. toegesonden worden wat wy souden mogen becomen. Cornelis Barentsz. van Neck is met d' *Eendracht* overgevaren, hebbende hier copie van sijn journael versegelt gelaten, omme aen sijn successeur overgelevert te worden.

Bantam Indiaen, sijnnen tijt geexpireert sijnde, sal gelicentieert worden. Na de Custe hebben om salpeter geschreven.

Opdat het gelt in de Mollucques niet weder vruchteloos off onnuttelijck geconsumeert worde, sullen wy 't selvige soo spaerlijck derwarts senden als sonder vercortinge van d'incoop van de nagelen, noten ende foelie geschieden can, opdat de heeren daervooren goede retoeren mogen becomen.

Dit is wat ons goet gedocht heeft voorder te verhalen op de missiven door U. E. aen den heer generael ende raden van Indien geschreven. 't Gene tot antwoordt op d'andre, aen ons gedirrigeert, in de voorgaende gebreect, sal hiernaer volgen.

4. Benoodigd kapitaal.

Met onse missive van den 10 November 1614 en sijn jaerlicx geen 1.900.000 realen vereyscht, maer daer is geseyt dat het cappitael tot den inlantsen handel 700.000 realen stercker off meerder diende te wesen dan het doentertijt was, ende datter dan jaerlicx tot de vereyschte rijcke retoeren voor 't patria gesonden diende 1.200.000 realen. Ick hebbe wel gedocht dat desen

eysch off voorstel veel lieden vreemt in d' oore soud clincken, maer evenwel geraden gevonden sulcx te verhalen. Het cappitael off d' effecten, die nu eenige jaren tot den inlantsen handel gebruyct sijn, beloopen die niet van ontrent ƒ2.500.000 a ƒ3.500.000, gelijck in de generaele boecken ende per overgesonden staet blijct? Het soude noch vreemder geweest sijn, datter eertijts in den inlantsen handel sulcken somma geeyscht ware geweest; nochtans wort deselvige bevonden alsnu in Indien te wesen, en oock nodich ende dienstich te sijn. Nu gelijck het cappitael 't sedert dien tijt van ƒ2.500.000 tot ƒ3.500.000 ende meer op ende nedergeloopen is, besluyt ick andermael dat het ongeveerlijck tot ƒ4.500.000 mettertijt oock wel gebracht ende gehouden worden can. Wat nu aengaet den eysch off propositie van 1.200.000 realen tot jaerlickse retoeren, ick bekenne de gelegentheyt noch 't vermogen van de Compagnie niet te weten, als oock dat U. E. beter dan ons bekent is, wat goederen jaerlicx hebben connen verstieren. Dan dies niettegenstaende geconsidereert hebbende, wat negotie de Portugiesen, Spangaerden, Engelsen ende andre daerenboven op ende in Indien dryvende sijn, welck alles (soo ick wel sie, ende my niet en abuyseere) de vereenichde Nederlanden aengeboden wort, soo is 't dat te dien aensien soo grooten eysch voorgestelt hebbe, hetwelcke de heeren ten besten gelieven te nemen. 't En is niet dan een simple sommaris voorstel geweest. U. E., die de saecke beter dan ons bekent is, connen na haer gelieven ende vermogen handelen. Dan hoe stercker (segge andermael) hoe beter: het voordeel sal te meer ende 't peryckel te min wesen. Daer en is vooreerst noch geen apparentie, omme de negotie van de Mollucquen, Anboyna ende Banda vreedelijck, sonder aenstoot, te possederen ende mainteneren. Sal 't met geen vreede connen wesen, soo moet het met macht geschieden. Wat voordeel sullen dan de Mollucques, Anboyna ende Banda connen geven, ende waeromme soude men dan niet trachten, de vyanden vanderhandt te dryven, ende hun resterende negotie t' incorporeren, opdat hun de resterende middelen benomen worden, ende U. E. de proffyten in d' oorloge niet blyven consumeren? Mijn heeren, d' onachtsaemheyt heeft u veel quaedt gedaen. Met de minste macht, daer men nu niet mede verrichten can, had het overlange in de Mollucques, Anboyna ende Banda wel beschickt connen worden. Wat spel hebben ons d'Engelsen (die men eertijts soo licht had connen weeren, maer niet geweert heeft) gemaect? Is de Compagnie door hun niet in extreme peryckel geweest? Tot in de grondt souden se ons vernielen, soo het doen konden. Gedenckt het de heeren wel, datter eertijts geschreven is geweest, laet d'Engelsen de peper vry overbrengen, want wy connen daermede geen vordeel doen? Ick bidde U. E., considereert eens van waer hun de middelen gecomen is? Hierby wil ick seggen als U. E. haer vyanden de negotie iwers cederen, dat hun dan middel geven om voorder t' attenteeren, ende de Compagnie te meer te quellen. Der-

halve besluyte andermael, dat de saecke van jaer tot jaer niet alleen met een groote corragie, maer met meerder ende meerder macht van volck, schepen ende gelt vervolcht dient te worden, na de gelegentheyt van de Compagnie gedoocht. Wyder sullen ons hier oock niet uutbreyden, want wel wete de macht ende de behoudenis van goede retoeren comen moet.

Wouter Symens is verleden jaer met het schip *Amsterdam* overgevaren, soodat d'ordre te laet comt. U. E. missiven aen haer commisen geschreven, sijn voortgesonden, daer elck behoort.

5. Diensten van Coen. Volgens U. E. ordre heeft de heer generael versocht mijnnen tijt te prolongeren, presenterende een redelijcke goede verbeteringe te geven. Dan alsoo ick noch een jaer verbonden ben, ende de meeste troost van de grootte last geweest is dat de tijt cort was, ende dat het niet lange dueren soude, soo hebbe daertoe niet connen resolveeren ende mijn beraet tot het naeste jaer genomen. 't Heeft my voorwaer al vry wat verdrooten, te sien dat my de heeren tot prolongatie van drie jaren tijt min aenbieden dan andre verdienen. Voorwaer 't is al te slecht, en heb ick noch niet anders verdient, wat wil 't dan worden? Ick bidde U. E. considereert van waer hercomen sijn, de menichvuldige groote daden, die nu eenige jaren achter den andren gedaen sijn? Wie heeft de welstant van de Compagnie gemaynteneert, verbetert ende behouden? Geeft d'eere en loon, willen de heeren recht ende wel doen, daer 't behoort. 't En betaemt noch en voecht my geensints, eenige roem te dragen, en d'eere van andre te verminderen. Derhalven sullen 't hier by laten, ende trachten tot het gemeene beste ende welstandt der generaele Compagnie noch meer te doen dan oyt gedaen is, waertoe om leven noch doot ick niet naerlaten en sal mijn uuterste beste te doen. De Heere geve ons synen segen ende U. E. liberaler gemoet.

Volgens U. E. ordre hebben wy voortgesonden, aen elck daer 't behoort, de brieven ende pampieren by U. E. onder onse couverte gesonden, gelijck mede aen de voorneemste persoonen ende plaetsen copie van U. E. generaele missiven, als oock verscheyde extracten aen andre, alsoo 't selvige seer nodich en dienstich is, gelijck de heeren wel vernemen sullen.

Prompte ordre hebben overal medegegeven, gelijck voor dese oock geschiet is, ende de heeren wel vernomen sullen hebben.

6. Generale boeken. Nevens dese gaet wederomme copie van de generaele boecken, met balance daerby, waerinne de heeren sullen sien hoe d'effecten van de generaele Compagnie tegenwoordelijck in Indien wesende daervan retoeren te verwachten hebben, te weeten coopmanschappen, uutstaende schulden ende contante penningen beloopen *f* 3.483.496 — 1, waervan cort naer dese noch *f* 3 a 400.000 in retoeren verhoopen over te senden. De generaele ongelden bedragen *f* 2.772.860 — 7 — 2, ende de generaele winst met de veroverde

goederen daertegen ƒ 2.626.035 — 18 — 4, in voegen dat alsnu 't sedert ditto generaele boecken geformeert hebben, ten achteren off te quade sijn ƒ 146.824 — 8 — 14. Den 10[en] November 1614, doen wy U. E. d' eerste generaele boecken oversonden, beliep den staet ƒ 3.255.447 — 2, waeraen blijct, als dit jaer de laetste schepen vertrocken sullen sijn, de retoeren ontrent sooveel beloopen sullen als de contanten, coopmanschappen ende alle andre provisien, sedert dien tijt door U. E. herwarts gesonden. Waermede ick betoonen ende seggen wil, hadden de heeren meer gelt gesonden, dat oock meer retoeren becomen souden hebben. Ick houde den staet off de restanten alsnu een groot stuck gelts beter dan sy over vier jaren was, doen d' eerste staet opgenomen wierd, niettegenstaende datter alsnu soowel als doen veel quae schulden onderloopen, want tegenwoordelijck daeronder beter coopmanschappen ende meerder contanten sijn.

7. Verhouding tot de Engelschen.

Voor dese hebben U. E. geseyt, watter tot Jaccatra ende Bantam gepasseert was tusschen de schaloupe *Cleen Hollandia* ende een Engels schaloupken. Dit Engels schaloupken weder tot Bantam op de reede by haer schepen gekeert wesende, hebben d'Engelse haere drie swarten die 't selvige op de reede brachten daeruut gelicht, ende op de reede tusschen onse ende haere schepen laten sincken, alwaer het noch leyt, met de stengen boven water. Wat daermede voorhebben weet Godt. D'apparentie is dat het zy, omme actie tegen U. E. te formeren, hoewel niet meer dan ontrent twee a drie gouden realen waerdich was. Men is niet sonder suspitie dat het selfs in de grondt geboort hebben. In mijnne voorgaende hebbe verhaelt, wat huysbraeck, moort ende andre insolentie by hun tegen ons gepleecht is, ende hoe overal trachten U. E. te rouwineren ende ons te vernielen, tot reconpense dat sy eertijts alhier, ten tyde van Jan Willemsz. Verschoor, door U. E. volck gesalveert ende behouden wierden, gelijck my cortelings van eenige grooten noch verhaelt is: als te weten, dat de Quiay Pati, alsdoen gouverneur wesende, geresolveert was al d'Engelsen te doen vermoorden, dan alsoo d'onsen hun daertusschen stelden ende voor d'Engelsen borch bleven, wierden sy behouden.

Boven 't cargasoen in 't schip *Walcheren* wesende, sijn U. E. daermede toegesonden 12 sacken peper van den connick van Jaccatra, daervooren hy aen den heer generael versocht heeft, dat U. E. gelieven soude te senden, te weten voor 10 sacken een retoer van bossecruyt, ende voor de rest ick en weet niet wat hooftcieraet, gelijck ick achte U. E. al geschreven wesen sal.

U. E. sy veradverteert, dat d' advocaet Dedel in de Mollucques op sijnne reeckening genoten heeft ƒ 176 — 5, welcke daerinne niet gestelt sijn, omdat de reeckening geslooten was eer 't selvige wisten. Derhalven connen de heeren sulcx aldaer inhouden, off weer doen invorderen.

Cort naer dese souden U. E. het schip den *Swarten Leeuw* met sijnne last

seer geerne toesenden, dan alsoo 't selvige ontrent Patana seer gestooten heeft, soo weete noch niet off het geraden sy, te meer dewylen haest weder een groot schip na Patana om de last gesonden dient. Wil dit niet vallen, sullen U. E. andre in plaetse becomen.

8. Peperhandel. De peper met dese schepen overgaende, meen ick meer dan de voorgaende renderen sal, maer sy en is noch niet als wel behoorde ende gaerne wensten. U. E. gelieve ons van 't gebreck t' excuseeren, want daer en is geen dilligentie gespaert, noch en hebben wy oock niet naergelaten alle mogelijcke middelen voor te wenden ende in 't werck te stellen, omme den peper goetcoop te coopen, d' Engelsen ende Francen daerinne te prevenieren ende goede, onvervalste peper te becomen; dan 't en is niet mogelijck geweest, omme daervan volcomen effect te becomen. Wie soud ons den peper goetcoop geven, als d' Engelsen ende Francen diere coopen, gelijck sy gedaen hebben? Hoe souden wy goede peper connen becomen, als d' Engelsen ende Francen sonder onderscheyt aennemen wat hun voorcomt, ende hoe sy oock vervalst is, ofte wy mosten hun den voorcoop gecedeert, ende onse schepen soo lange opgehouden hebben, tot dat sylieden hun becomste gehadt hadden, welck immers geensints en diende. Derhalven moeten patientie hebben, ende ons met het beste van twee laten genoegen.

9. Missiven aan de buitenkantoren. Alhoewel U. E. voor dese gesonden hebben copie van alle onse missiven, op alle forten, comptoiren ende plaetsen geschreven, die wy hoopen de heeren wel geworden sullen sijn, soo is 't dat evenwel neffens dese andermael senden de copie van de missive den 1 November 1616 aen den heer gouverneur generael geschreven, gelijck mede van d' ordre allen schepen innewaerts varende gegeven. U. E. sullen daeraen sien, wat oppositie gedaen hebben tegen de resoluitie, die in Mollucco op 't stuck van d' Engelsen genomen was. Ende opdat d' inhoudt by den heer gouverneur generael niet versmoren soude, hebben wy doentertijt een van gelijcken inhoudt gesonden aen alle de raden van Indien, te weten aen elck bysonder eene, namentlijck aen den heer admirael Verhagen, gouverneur Jasper Jansz., advocaet Dedel ende andre. Dese missive haere E. in Anboyna ter handt comende, terwyle de heer generael noch in de Moluccos was, hebben sy hun daerop alsoo bedacht, dat datelijck resolveerden, contrarie t' gene in de Mollucques met den heer generael Reael gearesteert hadden, d' Engelsen met gewelt van de Molluccos, Anboyna ende Banda te verdryven, gelijck eertijts door mijn toedoen met haer advijs by den heer generael Reynst zaliger tot Bantam gearesteert was. Waerop voorder gevolcht is, dat d' advocaet Dedel het Engels schip de *Swane* in Banda met gewelt gedwongen ende vermeestert heeft, als per d' *Orangeboom* ende andre largo geadvyseert hebbe. Dit is voorwaer een groote instabilite van de raet geweest, dan 't is met de swackheyt van den mensch excusabel. Gelooft sy

d' Alderhoochsten dat het sooverde gebracht hebben. Tot de volcomenheyt hoope nu licht geraken sullen.

D' Engelsen hebben hier lange met 10 schepen gelegen, ende continueelijck verluyden laten dat noch meer schepen verwachtende waren, ende met een groote vloote innewaerts varen souden; dan daer en volcht niet na. Een van de thien hebben sy gesleten, een na Jamby gesonden, ende een na Jaccatra. De resterende zeven zijn noch voor Bantam leggende, waervan twee schepen met peper geladen hebben, die ick achte cort nae 't *Wapen* ende d' *Eenhoorn* na Engelandt vertrecken sullen. Wat met de resterende vijff schepen sullen doen, alsoock hetgene dat noch van Jappon verwachten, sal den tijt leeren.

By dese gaet facture ende cognossementen van de goederen, gescheept in de schepen 't *Wapen van Zeelandt* ende d' *Eenhoorn*. U. E. sullen gelieven ons daervooren in conformite van deselvige te creditteren, mits de bevallinge van alles advyserende, opdat ons daerna mogen rechten.

10. Aangekomen schepen. Den 8 stanti dus verde geschreven hebbende, sijn hier Godtlof wel aengecomen de schepen de *Goede Fortuyne* ende *Zirckzee*, met gesont volck, dan hebben wonder aevontuer gehadt ende seer groot peryckel geleden, insonderheyt de *Goede Fortuyne*, want dit schip wonderbaerlijck door Godts genade, met hulpe van *Zirckzee*, die 't selvige aen Madagascar bygeval rescontreerde, tot drie mael behouden is. De Heere sy van sijn genade gelooft. De *Goede Fortuyne* heeft 103 mannen verlooren ende *Zirckzee* 77, die Godt behoude. Alle particularisatie sullen de heeren nevens dese per missive van de commisen wel verstaen. Den coopman, twee schippers ende alle d' officieren van de *Goede Fortuyne* sijn overleden.

Wy verstaen van dese schepen, hoe aen Sante Lucia door de Portugiesen geen fort gemaect is, gelijck wy geadvyseert hebben by hun gedissegneert was. Sy sijn daer met twee schepen, die aen Mauritius waren, wel geweest, dan alsoo den coninck van Sante Lucia met finesse 14 persoonen van hun bequam, heeft hy haer daermede gedwongen sijn soon weder te geven. Hierdoor metten anderen in vyantschap geraect sijnde, hebben de Portugiesen niet connen verrichten. 't En heeft Godt niet gelieft, want soo hun disseyn geluckt ware, souden sy de *Goede Fortuyne* voorseecker, ende per avontuere *Zirckzee* mede, met al het volck, gelt ende cargasoen becomen hebben. Derhalven wil U. E. by dese andermael gebeden hebben op de plaetse te letten, want daer veele aen gelegen is. My dunct onder correctie, seer goet ende hoochnodich wesen soude dat U. E. den vyandt aldaer preveniere, niet omme daer een fort te maecken ende groot garnesoen te houden, maer dat men aldaer gestadelijck eenich volck houde, te weten 8 a 10 mannen, off soo veelen het de heeren gelieft, omme alle machteloose schepen, die daer weder byge-

val souden mogen comen, te assisteren, te recht te helpen ende den vyandt te weeren, alsoo achte van daer niet blyven sullen.

11. Fransche schepen. Nadat de twee France schepen van Sant Malo een tijt lanck tot Atchijn gelegen hadden, hebben sy daer voor de compste van onse schepen den *Arendt* ende *Valck* goede partye peper becomen, daermede geseyt wort den admirael meest sijnne ladinge heeft. Van Atchijn sijn sy door de Straet van Mallacco herwarts aengecomen. In passant hebben Mallacca aengedaen ende sijn binnen de stadt geweest. De Straet van Pallinban gepasseert wesende, sijn sy door de weste wint ende harde stroomen (alsoo de wal van Sumatra te seer schouden) verde beneden Bantam om d' oost vervallen ende van de andren geraect. De heer generael Reael, met de schepen *Bantam* ende *Nassouw* na Jaccatra varende, heeft den 28 passato by d'eylanden, niet verde van de Versse rieviere van Jaccatra, gerescontreert den vice-admirael van St Malo, waeruut sijn E. met dreygementen becomen heeft de Nederlanders die daerop vernamen, te weten thien persoonen. Dit schip heeft inne eenige cleden, indigo ende peper, maer seer weynich. Het ander schip, den admirael, is noch niet vernomen. Het moet binnen Jaccatra vervallen wesen, gelijck den tijt leeren sal, want beyde van meninge waren, recht na Bantam te seylen. Onse schepen leggen continueerlijck daerop wachtende, omme naerder visite te doen, ende alle de Nederlanders te lichten.

Dese gaet met den E. heer gouverneur Jasper Jansz. de Jonge, raet van Indien, welcke soo in Amboyna als elders de generaele Compagnie seer lange eerlijck ende wel gedient heeft, ende oock kennelijck is, watter vereyscht wort ende omme gaet. U. E. gelieve denselven goet gehoor ende gelove te geven, soo sullen de heeren naerder bescheet becomen van 't gene in onse penne blijft.

12. Behoeften van Indië. Ten besluyt van dese sy U. E. andermael ten hoochsten gerecommandeert jaerlicx herwarts aen te senden een treffelijcke vloote schepen, groote menichte van volck ende een groote somma contanten, opdat de heeren jaerlicx daertegen in retoer mogen becomen een vloote van acht, thien ende meer schepen; en weest, bid ick, niet besorcht, hoe of waer de heeren soo groote retoeren vertieren sullen; want aen 't gene vercocht hebben, niet affgemeten worden can, wat men naer dese vertieren sal. Als wy andre hier prevenieren, gelijck het doenlijck is, sullen de waeren uut de Vereenichde Nederlanden over de gantse werelt wel getrocken worden. Derhalven verwerpt niet 't gene de Vereenichde Nederlanden aengeboden wort, maer voldoet soo naer den eysch van gelde, die wy vooren seggen U. E. simpelijck voorgestelt te hebben, als het oordeel van de verstandige ende de middelen van den lande gedragen sullen, en ontsiet de macht van Spangien noch alle vyanden niet, veel min d'ondercruypinge, contramine off tusschenloopers van Engelsen, Francen,

Schotten, Deenen, off wie dat se oock souden moogen sijn, want het Vereenichde Nederlandt, met de genade Godts, die U. E. soo lange aengebooden is geweest, alles vermach. Datter de genade Godts moet sijn, is elck ende alle de werelt wel bekent, ja, selffs d' alderbarbarste menschen (soo men se in Europa noemt) van de geheele werelt. Dat de genade Godts met ons sy, wie twijffelt daeraen? Derhalven is d' uutlegginge hiervan onnodich. Maer belangende 't vermogen der Vereenichde Nederlanden met sijn tegendeel, die matterie is soo groot, dat ick daerin niet treden, maer d' uutlegginge aen de geleerde remitteren sal. Voor dese hebbe geclaecht, dat hier dit jaer soo slechte schepen ende volck gecomen waren. Nu sijnder twee heerlijcke schepen geariveert, ende noch eenige andre treffelijcke sijnder hier te lande. Dan wat heeft het te bedieden? 't gemoet ende den drang van d' armhartege onder de heeren sijnde, consumeert ende vernieticht U. E. macht. Vergeeft het my, bid ick, want het is nodich dat de waerheyt geseyt worde. Waertoe sijn de heerlijcke schepen, al waren se noch soo schoon ende wel gemonteert, sonder volck nutt? Ick bekenne eendeels, dat nu t' ontyde spreecke, want de heeren de twee jonckste schepen redelijck hadden versien, ende niet beteren connen datter soo veel volck gestorven is, maer omdat de schepen in Indien wesende evewel niet behoorlijck hadden connen worden versien, al waren se alle behouden geariveert, soo ben genootsaect U. E. andermael te bidden, dat het de heeren gelieve een groote menichte van volck met allderley provisie te senden, met eenige slechte scheepen, fluyten, off andre omme gesleeten te worden soo haest hier by de voorneemste schepen ariveeren, opdat al het volck alsdan overgeset mach worden. Dit doende, sullen U. E. schepen in Indien varende de helft machtiger worden dan sy nu sijn, ende soo het niet gedaen wort, sal U. E. macht de helft wel vercleent blyven van 't gene uutterlijck aen 't getal der schepen wel schijnt te sijn, want volck moet er wesen. Gelooft my, mijn heeren, soo ghylieden wat groots verricht begeert te hebben (gelijck ick hoope doen sullen ende vrientlijck bidde te onderstaen), dat het niet genoch wesen sal als herwarts treffelijcke, wel gemonteerde vlooten senden, want de menschen sijn sterffelijck, ende elck schip heeft meer dan van noode al het volck, dat het met alle nootlijckheden uutvoeren can. Derhalve (om 't cort te maecken) concludere andermael datter by de schepen die jaerlicx uutgesonden worden eenige slechte schepen vol volck met alle nootlijcke provisie dienen te gaen omme 't haerder compste alhier gesleten te worden, ofte het sal 't oude deuntjen blyven.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E., na hertelijcke groetenisse, alles goets. In Bantam, adi 10 Januari anno 1618.

U. E. dienstwillige
Jan Pietersz. Coen.

21. — 11 MAART 1618. — N 15.

(PER *GOEDE FORTUYNE.*)

1. Fransche schepen. Nevens dese gaet copie van onse jonckste, geschreven met de schepen 't *Wapen van Zeelandt* ende d' *Eenhoorn*, waervan d' inhoude confirmeren. Wy hebben U. E. daerinne verhaelt d' aencomste van 't schip *St. Louis* van St. Malo ende hoe de Nederlanders daervan gelicht waren. Door d' heer gouverneur Jasper Jansz., die met ditto schepen gegaen is, sullen de heeren mede verstaen hebben doe d' heer generael Reael innewaerts varende het schip *St. Michiel* ontrent Carawang rscontrerende, daervan de Nederlanders mede gelicht heeft. D'oversten van dese twee schepen overleden sijnde, is eenen Hans de Decker daerover generael gemaect, ende alsoo denselven met een boot aen 't schip *Bantam* voor Jaccatra leggende gecomen was, terwyle sijn schip door contrarie wint van Carawang niet op comen cost, is hy daer aengehouden. D' heer generael nam hem mede innewaerts. Dan van Carawang heeft hy ditto Hans de Decker met Jan Rossangijn weder terugge herwarts gesonden, met advyse dat wy denselven naer 't patria senden souden, ten ware met meer raden van Indien anders geraden bevonden, hebbende Decker aen de handt belooft dat hy na Nederlandt gesonden worden soude. Wat syn E. gemoveert heeft alsulcke belofte te doen ende Decker herwarts te senden, connen niet wel begrypen. Wy sijn hierdoor in groote moeyte ende last geraect, ende is de gennerale Compagnie oock geen cleenen hinder ende nadeel geschiet, gelijck U. E. sommierlijck verhalen sullen, ende de heeren van d' overcomende vrienden breder connen vernemen.

Jan Rossangijn den 17 Jannuario passato savonts met Decker voor Bantam ariveerende soo het *Wapen van Zeelandt* ende d' *Eenhoorn* seylreet lagen, heb ick ditto Rossangijn datelijck ordre gegeven voorsz. Decker in 't schip *Zirckzee* over te setten. Decker des nachts van Rossangijn vernemende hoe hem niet geworden soude 't gene hem d' heer genneraal toegeseyt was, is deselvige nacht vant fregat *Ceylon* aen een van d' Engelse schepen met sijn twee dienaers gevlucht. D' Engelsen hebben hem in 't hoff vande pangoran van Bantam gebracht. Daer verliepen wel drie dagen eer ick wiste waer Decker was, ende soo haest sulcx vernam, hebbe na de pangoran van Bantam gesonden, op 't vriendelijckste verthoonende wat placcaten van d'hoogh mogende heeren Staten waren uutgegaen, ende daerover d' overleveringe van Decker versoeckende. Den pangoran heeft hem plat uut geweygert, seer spytich daer-

by seggende, dat hy alle natie acces ende negotie in sijn lant wilde vergunnen; dat het ons niet te doen was omme voor te comen de roverye die sy op onse name gedaen hadden off doen souden mogen, maer omme alleene de negotie 't incorporeren, dan dat wy hier niet doen souden gelyck inde Mollucqen, Anboyna ende Banda hadden gedaen. Ons volck desen affscheyt eens gegeven hebbende riep hy hun daerna wederomme, soeckende de weygeringe met recht ende reden te bevestigen, doch besloot ten laetsten andermael dat hy Decher niet wilde overleveren, seggende dat hy onder de juredictie van d'hooch mogende heeren Staten Generael niet en sorteerde; ende alsoo ons geensints geraden docht de saecke hierby te laten berusten, hebben geresolveert het schip van ditto genneracl Hans de Decker, *St. Michiel* genoemt, welck op dat pas van Jaccatra na Bantam was seylende, in zee in arest te nemen, omme Decker daerdoor te dringen van selffs weder te keeren. D'ordre gegeven sijnde, is het schip *St. Michiel* van d'onse den 23 Jannuario niet verde van Bantam ontrent Tenara gerescontreert ende gearesteert, alwaer noch leggende is ende gehouden wort. Hoe dit den pangoran van Bantam beviel ende wat vier de Francen ende Engelsen, die dagelijcx by Decker ten hove liepen, gestooct hebben, connen de heeren wel considereren. Geen rodomontados noch dreygementen wierdender gespaert, ende alsoo ick by my selven gedissegneert hadde de schepen *Zirckzee* ende de *Goede Fortuyne* noch aff te laden, soo ben den 26 Jannuario van Bantam na Jaccatra vertrocken, omme te beter aen peper te geraecken ende onse schepen van Atchijn ende Jamby te vertoeven als andersints, tot Bantam ordre latende dagelicx met opcoop van peper voort te varen, en dat tegen den opcoop die by d'Engelsen ende Francen gedaen wierde. Den pangoran siende de saecke van Decker by ons soo hoogh genomen wierde, heeft hy eerstelijck met raet van de sijnnen geresolveert sich met de saecke niet te bemoeyen, maer ons metten andren te laten geworden; doch by Decker ende de Francen is daerna door groote schenckagie off groote belofte soo veele te weech gebracht, dat ditto pangoran voorgenomen heeft ons met gewelt te dringen het schip *St. Michiel* te verlaten, ende ons van ons recht off pretentie te doen dissisteren.

Decker is verborgen geworden. Sommige seyden dat hy den 13[den] Februario met d'Engelse schepen vertrocken was, andre dat hy wel uut het hoff vertrocken was, maer niet seecker warwarts; doch van eenige andre Javanen verstonden dat hy secretelijck in 't hoff verborgen wierde. Watter van zy, sal den tijt leeren.

't Is soo verde gecomen dat doen ontrent 10.000 sacken peper off meer gecocht hadden, ende daervan 6700 sacken in de *Goede Fortuyne* gescheept waren, den pangoran gouverneur ons volck platuut met seer grooten trots heeft doen aenseggen dat geen peper meer wegen noch affschepen en sou-

den voor dat het France schip ende de Chineese joncken op de reede waren. Den sabandaer voeghde daer oock by, wilt ghy van Bantam vertrecken, gaet door, ende wilt ghy oock oorloch, sult ons wel vinden ; alle omstanders d'onse mede dreygementen doende. Hierop hebbe clachte doen doen aen alle de grooten van Bantam, haer assistentie ende recht versoeckende. Sy gaven alle seer goet bescheet ; dan het slot was : als den pangoran niet begeert, wat connen wy doen ? D' aenspraeck van de grooten ende edelen heeft den pangoran als voor dese seer verdrooten, te meer dewyle onder hun de jalousie ende onlust, gelijck hierna verhalen sullen, op dese tijt geheel ontbloot is geworden. De Francen soo goeden protecteur gevonden hebbende, hielden hun soo stille ende gerust al off haer de saecke niet eens aenginck, ende alsoo niet vorderen conden, hoe het keerden off wenden, meenden onse partye 't proces gewonnen te hebben, want geen schoon spreecken, noch dreygementen helpen costen : d' audientie wierd ons volck veeltijts geweygert, ende als den pangoran waer namen, soo was 't : gaet daer ghy geweest zijt, laetse u licentie geven.

Hierop geconsidereert sijnde wat verlet ons aengedaen wierde, ende de saecke ten uutersten innegesien ende wel overleyt wesende, hebben wy geensints goet connen vinden van ons recht te dissisteren, en dat om seer gewichtige redenen, te lanck om deduceren ende verhalen, als oock opdat andre contramineurs hun op 't faveur van Bantam naer dese niet verlaten souden, ende dat die van Bantam haer niet voor souden laten staen ons met den peper te connen dwingen, want de Fransman om de peper verlatende, souden daerna niet dan te meer geplaecht worden, gelijck voor desen sonder redenen gedaen is. Derhalve is eenstemmelijck in diverse vergaderingen op verscheyde tyden ende stonden by de presente raden gearesteert, met contrawercken voort te varen.

Ick hebbe hierover, ten cortsten geseyt, van Jaccatra ordre gegeven dat S^r^. David Marien (nadat alle andre preuven gedaen souden sijn, veel tijt verloopen was ende geen raet meer voorhanden scheen te wesen) by den pangoran gouverneur gaen soude, platuut, (doch met alle bescheydenheyt ende beclagende redenen) licentie versoeckende omme met baggagie te mogen vertrecken, ende dat oock datelijck alles van Bantam scheepen souden, ja tot de kisten van 't volck toe, verwachtende voorder mijnne compste. Den pangoran dit versoeck met alle omstandicheden hoorende, veranderde van gelaet, wierd heel perplecx, veranderde van propoost ende vertrock ten lesten sonder d' onse bescheet te geven, hem excuserende, dat het nacht was ende syn getye (na geestelijcke costuyme) lesen most. 's Anderen daechs heeft men begost het goet van landt te scheepen, daerop elck het sijnne door Bantam was seggende. Soo ick nu van Jaccatra voor Bantam ariveerde, was daer daechs te vooren van Jamby wel aengecomen het schip de *Bergerboot*, medebrengende ontrent 4000 sacken peper, waermede de burcht genochsaem ontset was,

alsoo de *Fortuyne* daermede volladen ende naer 't patria gedepesscheert cost worden; dan evewel vonden geraden met den schijn voort te varen. Derhalve hebbe d'onse belast weder by den pangoran te gaen, hem aendienende hoe volgens ordre alles tot op den peper na affgescheept was, derhalve dat het hem gelieven soude licentie te geven dat onse peper gewogen ende mede affgescheept moch worden, ofte soo niet, dat imant gelieffde te committeren omme die aen te nemen. Den 5 stanti is hem dit aengedient. Hy vraechde daerop seer ernstlijck aen alle de presente cooplieden off het seecker was, dat vertrecken wilden, seggende: en boert met my niet, 't is een saecke van grooten inportantie, beclaecht U naemaels niet; waerop weder bevesticht sijnde dat het seecker was, want als tot Bantam niet vryelijck mochten handelen, daer niet te doen en hadden, bedocht hy hem een tijt lanck, ende antwoorde ten lesten met grooten bescheydenheyt (na twee sware suchtinge, ende nadat hy sijn boose raet gehoort hadde): wel, wilt ghy vertrecken, ick en begeere niet een siere van het uwe; ontfangt U peper ende scheept se aff, maer segt niet dat ick U hiet gaen off blyven, noch oock dat ick U qualick getracteert off niet bemint en hebbe, veel min dat ick andre dan U gunstiger geweest ben; dan soo ghy van meninge sout wesen te blyven ende meer peper te coopen, soud ick wat anders te seggen hebben. Savonts quainmer een boode uut het hoff, aenseggende, soo meer peper begeerden te coopen ende onder d' andre aff te schepen, dat daermede voortvaren souden.

U. E. mijn heeren connen wel considereren hoe hart het den pangoran valt aldus weder te hebben moeten cedeeren, dan 't heeft alsoo tot uwen besten moeten sijn, ende is oock hooch noodich geweest. D'achtbaerheyt, het respect, d'eere en authoriteyt moet met soete vermenginge gemaynteneert sijn, off anders souden geensints connen bestaen; derhalven sullen de heeren gelieven onse handelinge ten besten te nemen. Ick late my voorstaen, dat naer dese wel beter getracteert ende groote veranderinge becomen sullen, want alle de quellinge die de Compagnie veel jaren tot Bantam aengedaen sijn, heeft den pangoran gouverneur alleene mét grooten trots doorgedrongen op 't advys van seeckre Chinesen die hy in 't hoff by hem hout resideren, welck de snooste fielten sijn van 't Chineese quartier. Met gewelt en finesse is het dat hy het gouvernement ende regiment inhout. Ick hebbe U. E. overlange geadvyseert, hoe datter in Bantam een gennerael misnoegen van sijn regeeringe ende onder de grooten een groote jalousie was, willende alle den adel, dat het gouvernement den jongen coninck overgelevert worde. Op desen tijt heeft den pangoran Gabang welck de voorneemste naest den pangoran gouverneur van Bantam is, alle d'eerteeckens affgeleyt ende nieuwers meer in vergadering willen compareren, sich als een privaet persoon houdende. Hy seyt dat hy ende sijn broeder den gouverneur out sijn; dat het meer dan tijt ende reden

is dat den jongen coninck sijn dominie overgelevert worde, opdat hy leere eer sy sterven. Den pangoran gouverneur en heeft hem alsnu met geen gelt connen payen gelijck hy eertijts dickwils gedaen heeft; daerover vermoet wordt pangoran Gabang met den jongen coninck secreet verstant heeft. Meest alle den adel is oock op sijn zyde, dan elck hout hem stille, mistrout den andre ende blijft apsent; den pangoran gouverneur hout regement inne ende den jongen coninck perplecx met soo een vreese ende respect als de kinderlijcke tot den vader is, en d'onervarenheyt in wichtige saecken medebrengt. Wat uutcompste de saecke nemen sal, wil den tijt leeren, doch sonder moorden (naer 't schijnt) en sal de questie tusschen hun niet eynden. Den pangoran gouverneur loopt grooten peryckel, ende is noch meer lydende, soo qualick succedeert de questie die hy tegen ons aenneemt, insonderheyt soo eens opbreect d'onlust, die ons gegeven wort, want sijnne partye daerinne groeyen. D'Engelsen sijn in dese tijt soo veele stoockende als doen connen, aenradende dat men ons licentieren soude, presenterende wonderlijcke dingen; dan ick meene dat sy ende wy seer wel bekent sijn. Alsoo gevreest wordt dat wy de Chineese joncken na Jaccatra voeren souden, hoewel sulcx niet gedacht en is, hebben d'Engelsen na ick versta haer dienst gepresenteert omme deselvige waer te nemen ende hier te convoyeren, ende sulcx den pangoran ende Chinesen wel aenstaende, sijn sy drie schepen in zee houdende omme op de joncken te wachten. Twee daervan sijn over twee maenden tot by Lucipara geweest; off dit hun desseyn zy, dan off wat anders in 't sin hebben, sal den tijt leeren. Al hoewel zy hiermede veele meenen te vorderen, achte ick dat haer selffs niet dan onnuttelijck consumeeren, want den pangoran overlange d'een tot een roede van d'ander gebruyct heeft. Het blijct hieraen, dat weynich moet hebben gehadt omme innewaerts iets te attenteeren.

By dese gaet acte daerinne verclaert wort hoe by de schepen *St. Louis* ende *St. Michiel* van St. Malo, onder onse gewoonlijcke vlagge, diverse Gouseratse ende Moorsse schepen aengehaelt ende genomen sijn, gelijck oock blijct aen de cleden die hier gebracht hebben. Tot Atchijn wierd geseyt, dat voor 't Roode Meer wel 15 off 20 scheepkens aengehaelt ende geplundert hebben. Soo 't waer is, soud ons volck ende goederen daerover in Suratten wel groote moeyten mogen aengedaen worden, als oock in Arabia wederkeerende. Wy en hebben de Francen hiervan noch niet aengesproocken, dan dencken het noch te doen, maer *St. Michiel* alleene in arest gehouden omme Decker te dringen weder te keeren. Ick achte dat hun (overcomende) des grootelijcx sullen beclagen, en wonderlijcke pretentie maecken, omdat Decker eens in handen hebben gehadt, doch alsoo hy haren genneraeI was, ende sylieden na de vluchtinge Decker niet alleene erkent, maer sijn raet en daet gevolcht hebben, gaende hem dagelicx ten hove van den pangoran besoecken ende

van alle nootlijckheden assisteren, soo docht ons reden genoch te hebben omme het schip *St. Michiel* daerover in arest te nemen en houden, 't welcke verhoopen U. E. na hare ordre wel gevallen sal. Voor dese hebbe geadvyseert hoe geseyt wierde, dat het schip *St. Michiel* in Atchijn sijn meeste last becomen soud hebben, dan naderhandt hebben verstaen, dat daer niet meer dan 3 a 400 bharen peper becomen hebben. Tot Bantam hebben ontrent 2000 sacken gecocht, ende hoe het voorder gaen wil, sal den tijt leeren. Door off omme den voorsz. Decker sijn wy met de Francen soo belemmert geworden, dat de schepen de *Nieuwe Maen* ende de *Neptuines*, die met alderley provisie volladen innewarts gesonden hebben, soo laet vertrocken sijn, dat bykans te beduchten is off Anboyna ende Banda sullen connen beseylen off niet. De resterende schepen, die geerne elders souden gebruycken, sijn daerdoor tot nu toe mede geoccupeert geweest, 't welcke niet sonder grooten intrest van de Compagnie geschiet.

2. Rendezvous. Mijn oogemerck is geweest met dese occasie off in desen troubel ontrent de Versse riviere plaetse tot een genneralen rendevouz te begrypen, soo het eenichsints soud willen vallen. Met den coninck van Jaccatra sijn wederomme in onderhandelinge getreden, ende schijnt het, dat de saecke wel soud mogen vallen. Om gelt is het hem ende sijnnen adel te doen. De saecke staet tusschen 't loven en bieden. 't Gene my meest in de weech is, is alleenlijck dat alle de schepen, die hier tegenwoordig hebben, elck sijns weechs haest versonden moeten worden omme de negotie te voldoen, soodat ick duchte dan sonder schepen off macht souden blyven sitten, 't welck niet wel soud passen ingeval imant onderstonde ons disseyn te verhinderen; doch alsoo het tegenwoordich evenwel den besten tijt is, dient d'occasie waergenomen te worden. 't Succes staet U. E. met de naeste te vernemen.

3. Atjeh. Den 17den passato sijn hier van Atchijn gekeert de jachten de *Valck* ende den *Arent* sonder een grijn peper mede te brengen, alsoo der in Atchijn gants geen en was. Den coninck hielt hem vreemt, dat den handel met exclusie van d'Engelsen ende andre Europissche natie versochten. Hoe seyde hy, soud ick d'Engelsen connen licentieren, sy hebben my op haer compste wel 2000 taylen vereert; daerop weder goede redenen geallegeert sijn. Ende alsoo den coninck op 't versoeck van sijnnen adel van meninge was geen vreemde natie in Ticco noch Priaman den handel toe te staen, maer deselvige sijn volck alleen te vergunnen, omme den peper in Atchijn te trecken ende aldaer in negotie te stabileeren, liet hem een ider voorstaen dat geensints licentie om daer te handelen souden becomen, doch nadat 6 weecken vertoeft hadden ende d'onsen begeerden te vertrecken heeft hy hun gelicentieert, seggende in gennerale vergaderinge daer d'Engelse commies mede was, die wel vreemt opsach ende anders verhoopt hadde: gaet, den handel geve ende belove

ick U in Ticco ende Priaman voor twee jaren, soo haest mijnne 6000 taylen, die ick derwarts gesonden hebbe, besteet sullen sijn; ende alsoo hiervan schriftelijcken acte versochten, seyde hy: Verwerpt mijnne woorden niet. Segt U genneraeł, dat hy twee schepen sende, ende comt haestich weder: ick sal se beyde volladen. De helft van mijn gelt is besteet, ende was de rest mede geimployeert, nu datelijck soud ick U bescheet geven.

In dese maent expireert de permissie die d'Engelsen hebben gehadt. Sy en sijn in Atchijn, Priaman, noch Ticco gants niet wel gesien noch bemint. Alsnoch en hebben sy geen nieuwe licentie connen becomen, doch men gist, dat het hun nevens ons wel geworden sal. In Ticco was goede quantiteyt peper. D'Engelsen saten daer sonder cappitael. Door de Francen is peper in Atchijn gecocht a 10 taylen de bhaer, welck een seer hoogen prijs is. In Atchijn is by provisie per forme gelaten den oppercoopman Nicolaes Casembroot met 2 persoonen ende seer weynich cappitael. Ick ben van meninge de saecke te doen vervolgen, ende metten eersten weder derwarts te senden, en dat principaelijck om d'Engelsen te prevenieren, want nu twee a drie jaren Ticco haer principael, ja bykans d'eenige steun geweest is. Sy hebben van daer in 2 jaren 25.000 sacken peper becomen, welck meer is dan in dien tijt tot Bantam gecocht hebben. Het toecomende jaer sal 't gewas tot Bantam seer cleen wesen.

4. Lading. Dese gaet als nu per 't schip de *Goede Fortuyne*. Wat daerinne gescheept is, sullen U. E. per nevensgaende facture sien; de heeren sullen gelieven ons in conformite van deselvige daer vooren te creditteren, de bevindinge advyseerende. De peper is schoonder dan de voorgaende, sal haer gewicht oock beter rendeeren. Om 't packhuys ledich te maecken, senden een cleen restant porceleynen, die hier met goede avance wel souden hebben connen vercoopen, dan alsoo U. E. in langen geen porceleynen te verwachten heeft, achte ick dat costi mettertijt wel getrocken worden sullen; derhalve gelieve de sendinge ten besten te verstaen. Alsoo onder eenige cassen zyde laeckenen van Jappan gecomen, veel goet bevonden hadde gants geschent ende gepleckt, vermits het hout niet drooch geweest is daervan de cassen gemaect sijn, duchte ick de heeren groote schade lyden sullen aen de zyde ende zyde laeckenen, voor dese overgesonden. De kisten sijn alsdoen seer haestich overgescheept, want de tijt niet toe en liet omme deselvige opnieuws te versien. Hetgene alsnu overgaet is gevisiteert ende herpact, soodat ick hoope daeraen soo veel schade als aen de voorgaende niet lyden sullen. 't Is jammer ende verdrietich dat men in Jappan niet eens bedocht heeft alsulcke costelijcke waeren in drooge kisten te packen, ja sonder pampier is het goet (soo nu bevinde) daerinne gedaen. De kisten sijn oock seer slordich genombreert. Twee cassen met rouwe zyde vinden hier over, ende een met fluweelen te cort. Godt geve dat U. E. alles ten besten geworde.

Opdat het swack geschut de *Goede Fortuyne* niet al te seer beswaren, ende de last niet verhinderen soude, hebben wy daervan 6 stucken doen lichten, ende 4 andre verruylt. Dit is een braeff oorlochschip. Wy senden hetselvige met de last terugge, niet omdat het hier niet nodich en zy, maer eensdeels omme de last te beter te verseeckeren, ende ten andre, omdat tegenwoordelijck geen vloote tot offensiven oorloch uutmaecken connen, ende dat het tot diffensiven oorloch op een schip (soo ick hoope) niet aencomen sal. Dit is nu het achtste schip, welck dit jaer door Godts genade volladen hebben, ende dat noch nonobstant ons gemist is het secoers van Bordelon, Ligor, Atchijn, Priaman ende Ticco, en tegen de groote verhindering die ons tot Bantam aengedaen is. Noch veel slimmer en vileyn souden met ons geleeft hebben, soo wy over lange de swarichheyt niet voorsien, ende daertegen ommentom geen goede ordre gestelt hadden, ende ons consequentelijck alsnu soo goede secoersen van buyten niet waren geworden. Sonder de verhinderinge van Bantam, ofte soo onse voorgemelde disseynen volcomelijck waren geluct, thien van de beste schepen off meer souden U. E. seer rijckelijck volladen geworden sijn, doch mogen alles na onsen wille niet hebben. Noch zouden wy *Zirckzee* volladen connen, dan alsoo vreese den tijt cort vallen soude, vermits den peper met gemack versamelt ende gecocht moet worden, soo dencke dat *Zirckzee* tot het naeste jaer sullen moeten overhouden. Een jacht can noch met gemack wel volladen worden, dan alsoo ons schepen gebreecken omme tegen 't naeste jaer op voorraet wederomme versamelinge van retoeren te doen, schijnt het schier geraetsaemste te zijn den peper in *Zirckzee* in voorraet over te houden tegen het aenstaende jaer. Wy sullen den tijt noch wat aensien, ende daerna ten besten disponneren.

5. Behoeften van Indië. Alhoewel het schryven ende eyschen van 't gene den Indischen staet vereyscht, meriteert ende de genneraele Compagnie profitabel zy, my bykans verveelt, de stemme verflout ende de penne traech wort, doordien dat U. E. hoewel in eenige saecken groote corragie betoonen, haer altoos in 't een off ander miscin laten vinden, loopende van 't eene extreme in 't ander, soo hebbe evewel niet connen noch niet willen naerlaten U. E. vrientlijcken te bidden, dat haer E. gelieve tegen dese overgaende retoeren te senden een vloote van ontrent twintich heerlijcke wel gemonteerde schepen, vol volck, alderley provisie ende met een groote somme contanten, opdat de heeren jaerlicx soo goede retoeren ende meer mogen becomen, als wy nu sendende sijn, alsoo het doenlijck is; ende en weest niet besorcht hoe off waer soo groote retoeren vertieren sullen. Ontsiet noch en vreest U vyanden oock niet, doch cloeckmoedige verstanden ende trouhertige lieffhebbers moeten by de macht ende middelen wesen, opdat dieselfts niet weder onnuttelijck als voor dese geconsumeert worden ende U. E. in plaetse van goede retoeren geen blauwe bloemkens, cier-

lijcke discoursen, noch excusen meer becomen. Soo la miserie van d' armhartige mede niet toestaen can, dat jaerlicx nevens off onder de vlooten eenige slechte scheepen vol volck met alderley provisie herwarts gesonden worden, opdat alsulcke slechte schepen t' haerder compste alhier gesleeten, het volck ende de provisie over d' andre schepen ende forten verdeylt mogen worden, sal 't mede al overstier sijn, gelijck voor desen geschreven hebbe, want in dien gevalle, hoe braeff U. E. scheepen oock mogen sijn, de twee niet meer dan een souden connen verstrecken. Volck moet er wesen, off 't en heeft niet te bedieden. In groote interprinssen moet de corragie groot, 't gemoet nobel ende liberael sijn, off het is beter dat men 't niet begint. Het past een eerlijck huyshoudent man seer wel, dat hy wel menagiere ende sijn saecke wat suynich overlegge, gelijck oock een merctganger, dat hy op de merct wat hoetele ende ten nouste verdinge; maer U. E. en voecht sulcx geensints. In veele daer ghylieden thien bespaert, wort de Compagnie wel hondert, ja duysent schade gedaen, dat sulck niet eens bedocht, noch geweeten worde. Neemt de vrijheyt ten goede (bidde ick) want sy wort tot U. E. ende 't gemeene beste gebruyct. U. E. gelieve gedachtich te sijn, dat in China groot gebreck en dierte van peper is, ende aldaer groote quantiteyt getrocken ende geconsumeert wort, waerover seer apparent is, dat de prijs van de peper in dese quartieren vooreerst in een jaer off twee niet veel dalen sal. Voor dese hebbe geclaecht ende my geexcuseert, dat genootsaect waren geworden twee realen voor de saeck te geven, maer wat sal ick seggen nu $4\frac{1}{2}$ hebben moeten betalen? Tot 5 realen de sack is die by de Chinesen gecocht, ende tot 7 off 8 realen de sack ware sy gebracht, soo ick sulcx niet belet en hadde. Cost ons gelt verstrecken, een grooten dienst soud ick U. E. met den peper noch doen, ende wel rijckelijk weder intrecken dat ons affgedrongen is; dan, patientie!

6. Varia. Vermits de joncken van China een tijt lanck weynich cassies hebben gebracht, doordien de pangoran veel om haer snooheyts wille verbannen hadde, sijn de cassies soo diere geworden, dat men nu niet meer dan 8000 voor een reael becomen can, daer eertijts 30.000 een reael waren geldende, ende dat noch beter goet dan nu ganckbaer is. Hierover gelieve U. E. te considereren, dat alsoo alle dispensen met cassies gedaen moeten worden ende voor 8000 cassies niet meer connen coopen dan eertijts deden doen de 30.000 een reael waren geldende, d' oncosten alsnu sooveel meer beloopen ale de cassies verdiert sijn, ende is apparent dat het noch erger worden sal.

Over eenige dagen versocht den pangoran gouverneur, dat ick van U. E. ontbieden soude een kiste gelt van soo cleenen munte als van fijn silver geslagen ende gemunt worden can, omme 't selvige ter merct te doen gebruycken, de cassies te doen consumeren ende gelijck uut het lant te bannen U. E. gelieve na welgevallen te disponneren.

Eertijts heeft den genneraEl Reynst zaliger eenige juweelen off rariteyten geeyscht, omme tot presenten te gebruycken, daerop gants niet dan beloften gecomen is. Derhalven versoecken andermael, dat U. E. gelieve 't geeyschte te senden, ende dat vry tot een goede somme gelt, sonder sulcx voor verlooren oncosten te houden. Insonderheyt is nodich datter een goede partye geslepen diamanten gesonden worden; sy sullen oock met goede avance vercocht conden worden.

Vooren is U. E. verhaelt hoe ende in wat maniere wy licentie becomen hebben omme onse gecochte peper te mogen ontfangen ende affschepen, 't welck alsoo gevolcht is, ende sijn wy 2000 sacken overhoudende.

Men quelt ons nu niet meer om den Fransman, maer wort ons volck aen landt meerder vrientschap ende schoonder samblant getoont, dan voor dese gedaen is. Wy souden wel weder opnieuws met den handel als voor dese wel voort mogen varen, dan alsoo te beduchten, ja apparent is, soo ons soo seere met peper coopen verhaesten dat den boosen raet van den pangoran daerdoor betuygen connen dat het ons maer om den peper te doen geweest is, ende dat ons metten peper connen dwingen, dat het dan weder op den andere voet, ja per avontuere slimmer dan voor desen gaen sal, soo schijnt het seer geraetsaem te saem te sijn ons soo verde van Bantam te retireren, dat het blijct wy op die van Bantam noch op haren peper niet passen. Voor dese scheen alle de wereldt aen den pangoran gouverneur te hangen. Hy en was niet spreeckelijck, maer als nu is hy perplecx en hebben wy 't geheele lant wacker gemarct, 't welck pangoran Gabang soo veele vordert, dat het seecker schijnt den jongen coninck in sijn rijck ende 't gouvernement geraecken sal. Van goeder handt die my dunct in dese wel vertrouwen mogen verstaen wy, dat de grooten van 't landt geensints begeeren dat wy vertrecken, maer trachten sullen (soo wy ten uutterste voortvaren) ons met goede conditie ende goet tractement tot blyven te bewilligen. Hierover ben gesint voort te varen, omme den boosen raet van haer offitie te helpen ende van de Bantamse plage ontslagen te worden, goede conditie, goet tractement ende met gemack groote quantiteyt peper te becomen. Ick sal 't noch een weynich aensien, eer finalijck resolveeren. 't Succes sullen U. E. per 't jacht d'aviso naer dese vernemen. Interim bidde de heeren andermael herwarts aen te senden een treffelijcke groote vloote schepen, menichte van volck ende groote somma contanten. 't Sy hoe dat het tot Bantam met ons gaet, wel off qualick, in allen gevalle vertrouwe ick, sullen U. E. 't naeste jaer met Godes hulpe wederomme een groot rijck retour becomen, daerop U. E. haer wel mogen verlaten.

Met brieven van Jamby van dato 23 Februari passato is de tydinge continueerende dat de Spaense vloote van Manilla na Mollucco varende gebleven

wesen soude, waerover sulcx naer 't schijnt voor de waerheyt wel mogen houden. By dese gaet vervolch vande partye uut het gennerale boeck, met ballance daer by, waerinne U. E., 't cargasoen dat in de *Fortuyne* geladen is afftreckende, den genneralen staet connen sien, waertoe my gedrage.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse alles goets.

In 't schip *Zirckzee*, leggende voor Bantam adi 11 Maert 1618.

U. E. dienstwilligen

JAN PIETERSZ. COEN.

22. — 24 Juni 1618. — N 1.

(PER *WITTEN BEER.*)

Per 't schip de *Goede Fortuyne* welck de Heere neffens alle d' andre gaende ende comende schepen in salvo geleyde sullen U. E. verstaen hebben, hoe door den pangoran van Bantam met seer grooten trots platuut verboden geweest was, dat geen peper souden mogen ontfangen noch van landt schepen, ende wat remedie daertegen gebruyct hebben. Insgelijcx mede hoe goet gevonden hadden voort te varen in allen schijne, als off Bantam geheel souden hebben verlaten. Wat daerop gevolcht is, sullen in dese sommierlijck verhaelen.

1. Afscheid van Bantam. Cort naer 't vertreck van 't voorsz. schip de *Goede Fortuyne* alle de goederen ende oock meest alle het volck van Bantam gescheept wesende, soo hebben alle d' oppercooplieden ende schippers van de respective schepen ten hove by den pangoran gesonden, met last omme andermael licentie te versoeken ende affscheyt te nemen, mits dat soo den pangoran dubieus antwoorde, dat dan instantie doen souden omme een claer bescheet, en sich vrient off vyandt te verclaren. Item soo hy begeerde dat blyven souden, dat dan belofte van beter tractement souden eyschen, ende soo hy het vertreck avoyeerde ende ons licentieerde, dat haer dan aen d'uutstaende schulden souden houden. D' eerste reys naer 't hoff gaende wierd ons volck van verde wech geweesen, ende 's anderen daechs audientie becomende, vonden den pangoran niet slecht: om syne vreese te bedecken ende ons volck te abuyseeren hielt hem seer fors en trots, seggende geensints eenige beloften van beter tractement te willen doen. Het soude schynen, seyde hy als off ick ongelijck en U qualick getracteert hadde; uwen cappiteyn is oorsaeck van alles. Hy mach het soo maecken dat U noch wel qualicker tracteere. Wilt ghy blyven, blyft, ende wilt gaen, gaet; sonder, wat daerop gerepliceert wierd, ander bescheet te connen becomen. 's Anderen daechs hebben hierop goet gevonden de schepen de *Zuyder Eendracht* ende den *Witten Beer* (die het schip *St. Michiel* in arest waren houdende) mede voor Bantam te doen comen ende soo naer de stadt te laten setten als mogelijck was, omme onse partyen te meer te verflauwen ende onse macht te meer te verstercken, ende te meer aensien ende respect te maecken. Doch interim besich waren, isser een bode uut het hoff gecomen, aendienende hoe den jongen coninck met alle de grooten van 't landt seer gestoort waren dat den pangoran op gisteren soo quaeden bescheet gegeven hadde, ende dat hem belast was sich met ons te verdragen, ende een ander goed bescheet te geven;

derhalve versocht den bode dat noch eens ten hove senden soude. Sulcx op een bootschap by haer selffs gefabriceert gedaen sijnde, wierd ons volck van verde seer vrientlijck ingehaelt. Den trots vande pangoran was geheel gevallen, ende 't groote woort is daeruut gecomen. In redenen getreden sijnde, seyde hij: Soo den cappiteyn met den jongen coninck, met my ende het landt wel wilt, blijft dan ende en vertrect niet; ick sal U wel tracteeren ende oock wel met U handelen. Begheert ghy peper te coopen, vaert daermede vry voort.

Hiermede is alle de questie voor die tijt geslecht, ende hebben wy in dier voegen den crych door Godts genade sonder slach off stoot gewonnen. Te vooren mocht ons volck het hooft niet heel houden, ende alsdoen wierd haer van elckeen, soo Javanen als Chinesen, schoonder samblandt en meerder vrientschap getoont dan oyt in Bantam gedaen is. Het volck dat in 't ledige huys noch aen landt was, hebben daer gelaten, sonder ons te verhaesten in 't aen landt brengen van goet off meerder volck. Men had geern gesien, dat datelijck weder peper hadden gecocht, dan alsoo sulcx geensints geraden was hebben ons stille gehouden.

Alsoo door dese questie in langen tijt geen peper gecocht hebben, is deselvige daer door na de spraeck ginck van 48 tot op 33 gedaelt, doch soo wy wederomme meenden partye te coopen ariveerden tot Bantam een Chineese joncq, waerdoor den peper datelijck weer op 43 ende 45 gehouden wierde. Cort naer dese jonck is ontrent Bantam noch een andre geariveeet, die het na Jaccatra gemunt hadde, doch door schoone belofte heeft den pangoran van Bantam hem daer getrocken, ende hebben wy 't selvige toegestaen omme daerna ons profijt daermede te doen. Ende alsoo voor seecker hielde, dat niet gelaten worden soude d'oude guyterye te plegen, hebben wy goet gevonden daer tegen en vooren te sijn, ende hierover ordre gegeven, dat men onderstaen soude by gewoonlijcke maniere van handel partye peper te coopen tot ontrent 3 a 3½ reael de sack, gelijck men seyde de mert te sijn eer de Chineese joncken ariveerden, ende soo daertoe niet comen conden, dat dan des pangorans hulpe versoecken soude, en dat alleene voor 4 a 5000 sacken, omme te sien off hy ons volgens sijnne belofte tot redelijcken prijs aen peper helpen soude. Ons volck heeft selffs geen peper connen becomen, ende des pangorans hulpe versoeckende wierd eerst belooft, dat men ons helpen soude, maer ten lesten aengeseyt dat ons niet helpen cost, off souden de merct moeten volgen. Hierop hebben de schippers ven de Chineese joncken geinsinnueert geen peper te coopen, noch van Bantam te vervoeren, voor dat wy eerst van een goede partye gerieft waren, op pene dat anders de peper in zee weder uut haer joncken lichten souden.

Dese waerschuwinge meermale gedaen sijnde heeft onder de Chinesen een groote beroerte gemaect, ende den pangoran meer gespeeten (gelijck men

wel dencken can) dan alle onse voorgaende acten. Doch wy en hebben sulcx geensints mogen aensien, noch achten, want daer was geen andren raet om tot redelijcken pryse peper te becomen. Hier tegen sijn dagelicx veel booden in ons huys gecomen, soo van des pangorans wegen, als ons (soo men seyde) ten besten vragende, wat manier van doen het was, dat wy in des pangorans landt aende nieuwe Chinesen verbooden geen peper te coopen noch vervoeren, de sacken soo swaerwichtich en hooch weegende, als eenichsints doenlijck was. Wy gaven hiermede oorsaeck (seyden sy) dat men andre voor ons soud prefereren, dat de toorne van den jongen coninck, alle den adel cleen en groot op den hals becomen souden, ja dat de Portugiesen per avontuere geroepen, plaetse vergunt, ende voor ons geprefereert worden souden, met ontallijcke cleene en groote redenen meer. Daer en wierd niet gespaert om ons van dien terne te dinckteeren, dan alsoo wel gefondeert ben geweest, is de saecke wel gemaynteneert ende elck met recht en goede redenen de mont wel gestopt, namentlijck dat soo tot Bantam niet liber en vry mochten handelen, daer niet te doen hadden; dat dit niet en deden om de Chinesen off andre den handel te verbieden off verhinderen, maer alleene om haer te dringen (tegen het gelt dat ons hebben affgedrongen) een goede parye peper tot redelijcken pryse op voorraet te leveren, omme daermede de monopolie voor te comen ende den handel te redresseren; met veel andre redenen meer. 't Is te lanck om verhalen wat ter wederzyde geallegeert ende voortgebrocht is, want dit spel wel vier maenden lanck geduert heeft. Den pangoran en heeft ons volck selffs noyt van de saecken aengesproocken, maer hem stille gehouden, vreemde instrumenten gebruyckende, en dat door de vreese soo hy de saecke hooch nam, en wy daertegen bleven persisteren, dat dan weder als voor desen beschaemt blyven soude. Ondertusschen weet Godt hoe sijn gemoet sy, dan daer is weynich aen gelegen. Wy sullen den handel voor U. E., haer recht en authoriteyt wel maynteneren.

Hoe den pangoran d' Engelsen (om ons te pickeren) vergunt heeft recht op onse neus een schoon steenen huys te bouwen is U. E. voor dese geadvyseert. De voortganck is dickwils verhindert geworden. Dan door dese nieuwe questie is het voltrocken, maer alsoo den pangoran daermede niet verdert, en wy ons de saecken niet aentrecken, sijnder diverse persoonen uutgemaect, aendienende dat ons den pangoran wel vergunnen sal beter huys te bouwen dan d' Engelsen. Maer vermits sulcx gants geen acht en sloegen heeft nu corteling den pangoran Gabang, broeder van den pangoran gouverneur, een van ons volck ontbooden ende quansuys als in't secreet aengedient dat alsoo voor dese ons huys affgebroocken ende d' Engelsen daertegen vergunt was een huys als een casteel te bouwen, sijnde ons daerenboven veel overlast, spijt en injurie aengedaen, wy wel redenen hadden omme gestoort te sijn, dan dat

hy wiste by den jongen coninck ende den pangoran gouverneur beslooten was, dat ons des versoeckende geconsenteert worden soude, beter en meerder te bouwen dan d'Engelsen gedaen hebben, ja soo selffs begeeren. Ick hebbe den voorsz. pangoran hierop onder andre doen antwoorden, dat geensints gesint waren iets te bouwen, voordat den handel liber en vry werde gelaten, ende dat teenemael uutgeroeyt sy de monopolie ende guyterye die door de Chinesen in de peperhandel gepleecht wort; ende alsoo met aller beleefthe yt liet excuseren, dat om beter wille tot dien eynde de Chinesen geinsinnueert waren geen peper te vervoeren, op pene dat men se haer in zee affnemen soude ende dat het my seer leet was, soo hart te moeten prochederen, hem biddende sulcx niet qualick te nemen, ende te helpen vervorderen dat alles ten besten geredresseert mocht worden, antwoorde hy, dat daermede wel voort mochten varen, dat hy het hem niet eens aantrecken off belgen, ja daertegen niet spreecken soude.

Doch in 't eerste d'insinnuatie aende nieuwe Chinesen gedaen wierd hebben sy niet gelaten goede partye peper te coopen, ende die by nacht secretelijck te laden. Maer ten lesten siende, dat het ons ernst was, ende datter expres twee schepen gehouden wierden omme d'executie te doen, hebben sy haer peper weder behendelyck gelost, ende vercocht. Daer sijn meer dan vier maenden gepasseert eer eenige peper hebben connen becomen, want tot op het uuterste hebben de Chinesen laten aencomen, ende ten lesten seer demoedich licentie voor een weynich peper versocht. Hiertegen hebbe verclaert en haer aengeseyt, dat ons eerst 10.000 sacken tegen 32½ leveren souden. Soo soude haer soo vele laten coopen ende uutvoeren als 't haer belieffde, sonder ons eenichsints met haer te moeyen, en sonder haer eenich verlet te doen. 't Is ontrent een maent geleden, dat eerst aen 't coopen van peper geraecten, doe men seyde de peper tot op 30 gedaelt was. Dan eer ontrent 2000 saecken bequamen, wierden allenskens gedrongen van 31 tot 35 te rysen, waerdoor het coopen weder schortende, ende alsoo de Chinese joncken qualick langer connen vertoeven, sijn ons nu tot ontrent 7000 sacken peper vercocht ende gelevert, de Bantansse tegen 32½ ende de Priamanse a 35 reael de 10 sacken. Duslange is de leveringe getreyneert, op hoope, datter eenige Engelssen schepen met gelt souden comen. Dan het geluct wel dat d'Engelsse van Suratten wat lange tarderen, want soo sy quamen, genootsaect wesen souden den prys selffs te verhogen, gelijck de Chinesen seer wel bekent is, waerdoor alsnu de leverantie door vervalssinge vande peper beginnen te trayneren, 't welcke met harde remedie weder geremedieert sal moeten worden. Een seer grooten dienst sal U. E. geschieden, soo wy voor de compste van d' Engelsse schepen goede partye peper (gelyck ick hoope geschieden sal) becomen connen, ja het is apparent, dat dit jaer daermede door alle de laegen en

swaricheden van Bantam geraecken sullen. Den pangoran is met sijnnen raet ten eynde van raedt. Ick heb hem corteling met eenige vereeringe doen versoecken, en dat a posto omme in redenen te treeden, sijn humeur en taele te hooren. Maer hoe seer d' occasie gesocht wiert, heeft hy van geen swaricheyt gesproocken, maer seer vrientlyck met een schoon gelaet in 't wilt gediscoureert.

2. Japara. Op avontuer off de saecke tot Bantam niet wel geluct en hadde, hebben wy den 21 Maert na Japara ende Jortan gesonden de jachten den *Arendt*, de *Halve Maen* ende *Vlissingen*, met ordre dat daer alle den peper opcoopen souden ende soo die door de Chinesen opgecocht was, dat men haer dan driegen soude, soo die niet weder vercochten, den peper in zee aff te nemen. Eer onse jachten tot Japara en Jortan ariveerden, was daer de meeste peper door de Chinesen opgecocht a 10, 12 ende 13 realen 't picol. In Jortan heeft ons volck de peper van haer weder becomen a 10 ende 10¼ realen 't picol, maer in Japara hebben haer soo verhaest, dat 12 realen voor 't picol gegeven is, waerop gedelibereert hebbe omme die weder tot den selven prijs aen de Chinesen te doen vercoopen, alsoo tot dien prijs peper na Nederlandt sendende, weynich off geen proffijt gedaen worden can; maer daertegen considererende dat den peper verleden jaer in China 18 realen het picol vercocht is ende dat dit aenstaende jaer wel 24 gelden sal, hebben goet gevonden dito peper te houden omme hier ons profijt daermede te doen, want sy can altoos dat gelt verstrecken, ende 't is apparent dat se noch ongelijck meer rysen sal.

Van Jappara hebben met *Ter Thoolen* ontrent 1300 picol becomen, ende van Jortan sijn noch 5 a 700 picol verwachtende. Den coninck van Surabaya is seer verblijt geweest van de compste van ons volck aldaer, dan hy claecht de naergelaten uutstaende schulden qualick betaelt connen worden, vermits de lieden door den oorloch van de Mattaram verarmt sijn.

3. Fransche schepen. Hoe het schip *St. Michiel* van St. Malo den 20 Januario passato in arest genomen hadden omme den persoon van Decker te becomen, is U. E. met de *Goede Fortuyne* geadvyseert, als oock hoe hy secretelijck uut het hoff van de pangoran vertrocken was, sonder dat vernemen costen warwarts, alsoo het de Francen een langen tijt secreet hielden. Interim vernomen hebbende hoe de schepen *St. Michiel* ende *St. Louis* ontrent het Roode Meer onder onse gewoonlijcke vlagge verscheyden Gouseratse ende andre Moorsse schepen gerooft ende geplundert hadden, ende vreesende dat alle de werelt weder met voeten over ons loopen soude, hebben wy geensints goed connen vinden het voorsz. schip *St. Michiel* te verlaten, hoewel de Francen presenteerden met seeckre Javanen te getuygen dat ditto Javanen selffs Decker in de straet van Sonda aen d' Engelse schepen (den 1sten Februario na Engelant vertrocken) gebrocht hadden; maer dreychden daerenboven het ander schip *St. Louis* dat voor Bantam lach, alsoo het mede een van de rovers is, mede in

arest te nemen, doch hebben dit schip noyt gemoeyt, ende terwyle *St. Michiel* ontrent 3 mylen nevens een plaetse, Tanora genaemt, in arest lach, hebben de Francen daeruut gelost ende tot Bantam gebracht dat haer gelieffde, sonder dat hun eenige hinder off moeyten aengedaen is, want alleene last gegeven hadden het schip daer te houden ende voor te comen, datter geen peper uut gelicht wierde.

Doch het nu gebeurende dat goet vonden onse macht voor Bantam te verstercken, de *Zuyder Eendracht* ende den *Beer* (die voorsz. schip in arest waren houdende) voor Bantam te doen comen, gelijck vooren is geseyt, soo ist dat gedelibereert hebbende hoe het met *St. Michiel* souden maecken (omme ons met de minste moeyten van hem te verseeckeren) met den andren geraetsaem vonden, dito schip met de *Bergerboot* aen d'eylanden van Jaccatra te doen verseylen, om het arest aldaer met een batterye aen landt te continueeren, terwyle de *Bergerboot* verdubbelt worden soude, tot der tijt dat van Suratten door ons volck off d'Engelsen naerder bescheet becomen mochten wat van haere roverye zy, wat hinder ende molestie U. E. volck ende goederen aldaer mocht wesen aengedaen, dewyle de tydinge noch lange cost tardeeren ende seer moeyelyck viel een schip soo lange in zee in arest te houden. Doch de voorneemste oorsaeck daeromme goet vonden voorsz. schip *St. Michiel* aen d'eylanden van Jaccatra te doen verseylen, was, omme te betoonen dat onse corragie equivalent tegen den trots vande pangoran was wassende, daermede de questie geslecht is en door Godts genade oock gewonnen hebben. Soo nu de *Bergerboot* den 17 Maert by *St. Michiel* quam ende haer van onsent wegen aenseyden dat hun gelieven soude goet te vinden, met haer na d'eylanden van Jaccatra te seylen, hebben de Francen 't selvige geweygert, ende ons volck daerop overgaende omme d'anckers te lichten en seyl te maecken, soo sijn de Francen aen d'ander zyde uut het schip gegaen, schip, goet ende alle haer baggagie daer latende. Eenige die daerin wilden blyven heeft de schipper vande Fransman selffs met gewelt ende bloot geweer gedwongen uut het schip te gaen, geensints begeerende, datter een in blyven soude, als per nevensgaende attestatie blijct. Doch daer bleven evewel drie mannen in, die hun verborgen hadden. Voorsz. schipper presenteerde de sleutels van alle de ruymen ende camers, maer sy en sijn van ons volck niet aengenomen.

De Francen het schip *St. Michiel* aldus geruymt ende verlaten hebbende, is hetselvige door ons volck aen d'eylanden van Jaccatra gebracht, ende in goede verseeckeringe ende bewaringe gehouden, sonder datter in 't minste eenich goet aengetast, beschadicht, off geplundert is, ende terwyle 't selvige daer was leggende ende de Francen van beyde de schepen geen moet en hadden omme met het schip *St. Louis* naer huys te keeren, of om andere

guyterye, ons onbekent, soo hebben sy finantie gesocht, list en lage aengeleyt omme ons het schip *St. Louis* mede te doen aentasten en aresteeren, seylende d' eene tijt van Bantam om d' oost ende den anderen om de west, als off de Straet uut wilden; dan alsoo de guyterye ons wel bekent was, hebben haer laten geworden ende in 't minste niet gemoeyt. Het schijnt, dat sulcx gedaen hebben omme daerop een groote actie te formeeren.

Ende alsoo van Suratten geen tydinge comt, het schip *St. Michiel* by de Francen geheel verlaten ende geabandonneert was, soo ist dat considererende, dat het schip ende 't goet welck daerin noch mocht sijn door lanckheyt van tijt consumerende sijn ende de handt daeraen te houden dient, hierover te lesten genootsaect sijn geworden ende dien volgens goet gevonden hebben het voorsz. schip *St. Michiel* met al 't gene daerom, in ende aen is onder behoorlijcken inventarius aen te nemen ende te beneficeren, ten besten van degene die daertoe gerechticht sijn. Dese resoluitie hebben aen d' overste van de Francen schriftelijck geadvyseert, hem biddende volck te willen committeren omme alles neffens ons aen te teeckenen. Dan hy antwoorde mondeling gelijck de heeren per nevensgaande attestatie connen sien, dat hy geen antwoort wilde schryven, niemant begeerde te senden, noch sich met de sacke niet wilde bemoeyen, waer over op den 5en stanti alles ten overstaen van seeckre Francen, die weder in 't schip gekeert waren, door onse gecommitteerde onder behoorlijcke ende perfecte inventarius aengenomen is, waervan d' inventarius nevens dese gaet. De peper is all in *Zirckzee* gescheept. Partye daervan is door de Francen in Atchijn gecocht, ende partye is Mallebaersse peper, die uut Gouseratse off Daboulse schepen genomen hebben, ende wort het schip tegenwoordich verdubbelt, omme ten dienste van de Compagnie te gebruycken.

Terwyle voorsz. schip aen d' eylanden van Jaccatra in arest lach, sijn meest alle de Francen die 't selvige verlaten hadden, haere naergelaten plunderagie comen versoecken, 't welck haer als per recepisse gevolcht is. Daer sijn oock verscheyden persoonen weder in 't schip gekeert, versoeckende daerby te mogen blyven, 't welck haer geconsenteert hebben sonder imant van haer het gaen off comen te verhinderen, ten oorsaeck dat het schip alleen in arest hadden; doch nu wy geresolveert ende genootsaect waren alles onder inventarius aen te nemen, hebben de Francen gepresenteert al haer volck te leveren als 't hun gelieft daeromme te senden, opdat hun schip *St. Louis* te beter souden mogen mannen, ende geen clachten souden doen dat haer volck debausscheerden en daerdoor niet machtich waren *St. Louis* te mannen; dan sy hebben daerop geen bescheet gegeven, noch om volck niet gesonden, als per nevensgaende acte blijckt.

Aldus is een cleen vierken groot geworden ende 't groot wederomme ge-

demt. Hoe 't viere by d' Engelsen ende Francen gestooct is, sullen voor dees tijt, als oudt genoch wesende, niet verhaelen. D' injurie en vilipendie die ons continueerlijck aen doen is extreeme groot, en d' eenige eere die van haer becomen. Met macht van scheepen sullen d' Engelsen ende Francen eerlange (soo sy seggen) ons van hier dryven. Guillaeme Ducaen, die met d' Engelse schepen vertrocken is, heeft hem onder andre niet geschaemt, den pangoran ende andre op sijn vertreck aen te seggen, met groote verseeckeringe, dat onse schepen inde straet van Sonda haer schip *Montmorenci* inde gront geschooten ende al het volck gedoot hadden. Ick achte dat d' aenneminge van dit schip *St. Michiel* U. E. mede moeyelijk vallen sal, dan dewyle volgens U. E. ordre genootsaect geworden sijn, omme Decker te becomen, dito schip te aresteeren, daerop den pangoran oorsaeck en actie genomen hebbende, om ons te dwingen, de monopolie van de peperhandel te bevestigen, de retoeren te verhinderen, ende ons alsoo te scheeren, dat hy ons onder sijn bedwanck cleen en swack soud mogen houden, soo is 't meer dan nodich geweest U. E. recht en achtbaerheyt te maynteneren, want anders souden ons de honden (by manier van spreecken) bykans gegeten hebben. Verscheyde reysen ben ick met de doot gedreycht, dan de Heere heeft ons behoet, ende voorgecomen dat d' aenslagen van den pangoran gouverneur van Bantam niet voort gegaen sijn. Dese saecke scheen voor ons zeer qualick geschapen te sijn, dan de Heere heeft het ten besten versien, alsoo de retoeren behouden sijn en de achtbaerheyt, eere en reputatie van de genneraele Compagnie niet alleene in Bantam seer vermeerdert is, maer door gants Indien dies te meer augmenteeren sullen, soodat ick hoope ende vertrouwe al waer 't oock dat de heeren (ten quaesten genomen) aen de Francen dubbelt intrest souden moeten betalen sulcx hier wel dubbelt en rijckelijck gewonnen is ende noch meer gewonnen worden sal.

Geduerende 't voorgemelde different hebben wy met die van Jaccatra wat famigliaerder correspondentie gehouden ende wat meerder liberaelheyt gebruyct, als anders wel gedaen souden hebben, soo omme d' onderlinge jalousie onder die van Bantam wesende, te meer te vermeerderen, als omme den wech tot de rendevouz te boenen. 't Accressement van Jaccatra heeft soo veele al gevordert dat den pangoran gouverneur tot Bantam affgeschaft heeft meest alle de nieuwe tollen, die hy op d' incomende goederen ingevoert heeft. De tol op onse incomende cleden gestelt, soud hy mede wel willen afschaffen ende de genneraele Compagnie veel andre deuchden doen om haere affectie en gunste te capteeren, dan 't harte is soo groot, dat alhoewel hy seer wel weet ende genochsaem bevonden heeft, quade middelen gebruyct te hebben, sich bykans schaemt tot de rechte remedie te keeren ende alles met goetheyt te verbeeteren. Daeromme sal 't allenskens beteren, ende soohaest goede partye peper op voorraet sullen hebben, sullen hem wat meer te gemoet comen ende

te gevalle doen: 't en mach niet eer geschieden, want anders soude de booseyt weder hervat ende gesterct worden.

4. Rendez-vous. In dese tijt had ick gemeent de rendevous te vorderen, dan hebben daerinne gants niet connen doen, soo door eygen mancement van schepen ende volck, als oock omdat den coninck van Jaccatra sich vry wat geretireert heeft, en dat na ick mene, om te meerder eysen te doen ende te meer gelt te becomen. Eerst heeft hy my toegeseyt te geven ende vergunnen, wat ick begeere; ende soo tsedert mijnne jonckste wat naerder begost te spreecken, seyde hy alsoo van ouden tyde noyt vreemdelingen in Java vergunt is sterckte te bouwen, dat het niet mocht wesen, ende dat hy voor die van Bantam, den Mataram, ende andere coningen van Java vreesde, daertegen niet gelaten hebbe verseeckering te presenteeren; doch hebben het licht geslagen, ende hem aengeseyt dat ons dan elders behelpen souden, omme hem niet al te zeer na te loopen.

De civile questie tusschen den pangoran gouverneur ende sijnnen broeder pangoran Gabang, die men gemeent hadde sonder moorden niet eyndigen soude, is al stillekens in stilte geraect. 't Voorder gevolch sal den tijt leeren. Alsoo den jongen coninck hem stil ende neutrael schijnt te houden ende geen van d' andre twee d' eerste offenseur wilt sijn, blijft elck op ander siende. Sy comen nu weder by den anderen, dan 't gemoet is anders dan den schijn. Wy hebben geseyt hoe d' Engelsen met twee schepen na Lucipara waren geloopen, onder gerucht dat de Chineese joncken tot Bantam convoyeren souden. Sy hebben daer meer dan 4 maenden gelegen, de passerende joncken waernemende. 't Jacht *Jaccatra* in compagnie van thien joncken in Februari passato van Jamby comende heeft ons volck doen gesien, datter drie vande selvige door d' Engelsen aengehaelt wierden. Uut de joncke van de gouverneur van Damma gelijck mede uut een anderen van een geschoren Chinees hebben zy alle de peper gelicht ende d' eygenaers van dien op ons volck tot Japara residerende beweesen. Ditto gouverneur heeft de voldoeninge van d' onsen geeyscht ende van 't volck van d'andre joncken wierden zy met een moort gedreycht, doch door den sabandaer van Japara wierde de questie gestilt. Wat noch volgen wil, sal den tijt leeren.

5. Solor en Timor. In May passato sijn van Timor ende Solor wedergekeert de jachten den *Jager* ende den *Tiger*, sonder eenich sandelhout mede te brengen off op Timor gehandelt te hebben. Soo haest ontrent Solor ariveerden riscontreerden sy een Portugies fregat. De Portugiesen sijn daervan op Larentuco gevlucht, ende heeft ons volck het fregat met 36 swarten ende een Timors cargasoentje becomen. Een andre groote joncq is daer beneffens door hun verseylt, ende een ander fregat hebben selffs tot een brander gemaect. Daerna op de Noordcust van Timor comende, terwyle door contrarie wint de Zuytcuste niet beseylen costen, hebben noch een Portugies fregat met een joncke gerescontreert,

die dicht aen de wal waren geleyt, doch sijn de vyanden door 't schieten van d'onse genootsaect geworden, beyde met al haer cargasoen te verbranden, ende sijn sy te lande na een ander cleen fregat, daer ons volck niet by cost comen, gevlucht. Daerna hebben gerescontreert noch een seeckre joncq van onse vrye lieden, van Jaccatra innewaerts vetrocken, ende by de Portugiesen genomen, waervan sylieden alle de Nederlanders gedoot hebben.

Dese joncq is van ons volck weder genomen ende verbrandt, soodat de Portugiesen van meest al haer vaertuyen in deser voegen gefrustreert sijn, ende mede weynich off geen retour in Malacca sullen connen brengen. Ons volck seggen, dat aen de Noortzyde geen handel costen becomen door inlantsen oorloch, die de Timoresen met den andren waren hebbende. De voorsz. twee jachten sijn daerna van den andren gescheyden. Den *Tiger* is na de Zuytcuste van Timor geloopen, omme den handel aldaer te versoecken, ende de *Jager* na d'eylanden van Terra Alta omme volgens U. E. ordre 't eylandt Malva te ontdecken. Sy sijn daer geweest, hebben volck gesproocken, maer gants geen handel becomen, hebben oock niet connen vernemen, datter iet sonders van waerdye op 't landt is. Daer was oock geen anckergront te vinden, doch verstonden dat by Oosten dit landt gelegen wesen soude seecker eylandt daer sandelhout, nooten ende foelie op wiessen, hetwelcke gissen 't selvige is daer 't schip *Hoorn* anno 1617 van Banda versteeckende op verviel.

Den *Tiger* is niet eer dan in Martius aen de Zuytzyde van Timor gecomen, soodat door vreese van de Zuydelycke winden datelijck vandaer weder na Solor gekeert is, alwaer de *Jager* weder gerescontreert hebben. Op 't versoeck van onse geallieerde op Solor residerende, heeft ons volck volgens ordre daer gelaten 6 mannen, ende alsoo een van de drie dorpen door de Portugiesen verbrandt is, ende zylieden door 't verlies van voorsz. vaertuych daer stercq gebleven sijn, hebben de geallieerde van elck dorp een soone van de Sengasie herwarts gesonden met een swite te samen 17 stercq wesende. Haer vertooch is, dat cappiteyn Schot saliger hebben helpen het Purtugies fort in nemen, ende om onsenthalven met de Portugiesen in oorloch getreden sijn; ende alsoo door ons vertreck tegen haer vyanden niet bestaen connen, versoecken seer ernstelijck op 't verbandt ende contract met den voorsz. Schot saliger gemaect, daervan 't origineel medebrengen, dat haer met eenige jachten souden willen assisteren ende wederom een weynich volck met een bolwerck op Solor leggen ende houden souden, opdat niet geheel gerouineert en worden; ende alsoo den handel van Timor gehanthaeft dient, ende voor de gennerale Compagnie noch Vereenichde Nederlanden niet eer genoch is, alliantie en verbonden gemaect hebbende, de lieden daerna verlegen te laten, sijn wy van meninge weder derwarts te senden, omme de lieden na gelegentheyt van tijt en saecken te assisteren.

6. Mataram. Door inlantsen oorloch tusschen den Mattaram ende eenige van sijn grooten gevallen, als oock door de menichte van menschen by den selven in 't oosten overwonnen ende in sijn quartier gebracht, is daerontrent soo grooten dierte van rijs gevallen, dat in de stadt van Mattaram een gantang (8 ℔) ½ reael van achten was geldende, waer door groote menichte van menschen van honger gestorven sijn. 't Heeft wel vier maenden geduert datter in Japara geen rijs te becomen is geweest, noch geen uutgevoert is, doch alsoo 't nieuwe gewas schoon staet, verstaen wy dat nu weder eenigen rijs begint aff te comen. U. E sullen wel verstaen hebben hoe over twee jaren gesonden hebben, omme te ontdecken de plaetse van Bima daer groote menichte van rijs te becomen is. De Soloresen seggen ons haer van dien coninck gevraecht te sijn, waerom onse schepen aldaer niet wedergekeert zijn. 't Sal nodich wesen, dat wy de plaetse besoecken, ende noch meerder finantie van rijs opsoecken, opdat niet verlegen raecken soo ons den rijs in Japara quame te gebreecken. Aen Balambuan verstaen wy mede goede quantiteyt te bekomen is.

7. Japan. Nevens dese gaet copie van missive per Engels jacht van Jappan ontfangen. In Januario passato is den commandeur Lam met het schip *Vlissingen* van daer na de Molucquen vertrocken, geladen met alderley nootlijckheden ende in Jappans silver de waerdie van 104.500 reaelen, beloopende te samen *f* 350.430 — 7 — 9 gelijck de heeren connen sien per nevensgaende vervolch van 't genneraele journael. Ditto silver sijn hier metten eersten verwachtende, doch 't en sal ons noch die van Patana niet connen dienen, dan om het naeste jaer met de Chinesen te verhandelen. De Heere wil alles in salvo geleyden.

Van Firando sijn volgens onse ordre na Cothin China vertrocken de schepen d' *Oude Zonne* ende *Galliasse* omme in Quinam off daerontrent den handel met de Chinesen te stabileeren. D' *Oude Zonne* heeft aen silver ende eenige cleenicheden mede een cargasoen van *f* 72.383 — 1 — 7. Alsoo de *Galliasse* eerst uutgesonden was omme de Maccause caracq in 't wederkeeren van Nangesacque waer te nemen, is 't gebeurt dat ditto caracq buyten wesende de *Galliasse* vernamen, ende niettegenstaende daerop wel gewapent was, soo sijn se weder binnen Nangesacque gekeert ende hebben het schip opgeleyt om 't jaer over te blyven. Ditto *Galliasse* ende d' *Oude Zonne* hebben last omme ontrent het Noorderlant van Manilha in passant te onderstaen off eenige joncken na Manilha varende resconteren connen. De Heere verleene haer geluck ende behouden reyse. Niettegenstaende noyt reeckeninge noch boecken van Jappan hebben connen becomen, als oock dat daer voor eerst niet te doen vallen sal, soo heeft den commandeur Lam een ydele geimageneerde nootsaecklijckheyt soo seer vergroot, ende in faveur vanden oppercoopman Jacques Specx alsoo getrocken, als off die quartieren sonder denselven

niet bestaen costen, waardoor voorsz. Specx weder opnieuws voor 2 jaren a f 180 ter maent genomen heeft.

8. Patani. Op de goede apparentie ende hoope, omme van Patana, Sangora, Ligor, Bordelon, Siam ende Cambodja een scheepslading te bekomen soo in peper als andersints, hebben wy derwaerts gesonden het schip den *Swarten Leeuw* met 40.000 reaelen in spetie, ende gemerckt dat beyde voorgemelde schepen van Jappan na Cotchin China gevaren, door die van Jappan gedestineert sijn met alle retoeren weder na Firando te keeren, 't welcke ons ongeraden dunct, soo hebben neffens ditto *Swarten Leeuw* gesonden het jacht *Jaccatra*, met met ordre aenden directeur van Patana, dat hy hetselvige in die quartieren gebruycke ende daeamede off met andre gelegentheyt van Quinam herwarts aen ontbiede een van de voorgenoemde twee schepen, met ontrent twee derde van 't retoer dat daer off vande vyandt becomen mogen hebben. De Heere wil se alle in salvo geleyden.

9. Atjeh. Op de toesegginge by den coninck van Atchijn gedaen hebben weder derwaerts gesonden tot bevorderinge van den handel in Priaman ende Ticco het jacht de *Valck* met 32.000 realen. Twyffele niet of sullen van daer goede quantiteyt peper becomen, ende alsoo den coninck van Atchijn toegeseyt heeft twee schepen vol te laden, denken wy derwarte mede te senden het schip den *Zeewolff* met noch andere 24.000 realen.

10. Jambi. Van Jamby hoopen mede goede partye peper te becomen. De *Bergerboot*, de *Jager*, *Ceylon*, ende de smacq sijn derwarts geseylt, ende van Succadana sijn dagelicx een schoone partye diamanten verwachtende. 't Is lange geleden, dat ons volck over de 500 caraet schoone steenen waren hebbende. Godt geve dat hier wel mogen ariveeren.

Na Arabia, Suratten, en de Custe souden mede geerne gesonden hebben, maer 't en heeft door gebreck van schepen niet connen geschieden.

11. Aangekomen schepen. Ultimo April passato is tot Bantam Godt loff wel aengecomen, sonder eenige landen aengadaen te hebben, het schip *Ter Thoolen*, ende den 2[den] Juny achter Java om door de Straet van Bima tot Japara het schip de *Zeewolff*, welck beyde Godt loff seer spoedich hebben geseylt. De Heere sy daervan gelooft ende wil de volgende mede alsoo geleyden. *Ter Thoolen* heeft 35 mannen verlooren ende de *Zeewolff* 7. De voordre perticulariteyt deser twee schepen, sullen U. E. door missive van de cooplieden wel vernemen. De *Zeewolff* heeft aen de Cabo gerescontreert de schepen 't *Wapen van Zeelandt*, d' *Eenhoorn*, *Enckhuysen* ende den *Swarten Beer*. D' *Orangeboom* was daer in December oock geweest, maer van d' andre schepen hebben niet vernomen.

Per voorsz. schepen hebben wel ontfangen U. E. aengename missiven van dato ultimo October, 18, 25 ende 28 November 1617, waerop als nu na den tijt antwoorden sullen; 't gene daeraen in dese bevonden wort te ge-

breecken, sal U.E. met een anderjacht d'advyso cort naer dese voldaen worden.

12. Coen gouverneur generaal. Om dan te beginnen van d'eere en den last van gouverneur genneraeł daermede het de heeren geliefft heeft, my te vereeren ende belasten: wy dancken U. E. daervan hoochlijcken, d'Almogende biddende ons sijnnen genade ende zegen te geven, dat het mach gedyen tot sijns naems eere, welstant van de lande ende proffyt van de genneraele Compagnie, waervan onser sijde niet sullen laten te doen, dat een getrou en erentrachtent genneraeł betaemt, ende 't gemeene beste vereyscht, gelijck tot noch toe uut reyner lieffde en goeder affectie onder voorgaende titulen gedaen hebbe, ende dat noch meer ten eere en profyt van andre, dan van my selve. Opdat het niet en schyne als offer twee hooftden waeren, sullen by onse voorgaende name blyven ende den titul van gouverneur genneraeł niet eer aennemen, dan tot dat d' heer genneraeł Reael van sijn ampt ontslagen zy, sonder interim naer te laten te doen, dat de welstandt soud mogen vereyschen. Wy verwachten syn E. weder hier. Soo niet en comt, sullen ons innewaerts transporteren, ende U. E. ordre en instructie promptelijck naercomen, ende sonder simmulatie in 't werck stellen. Alsoo ick hoope dat alhier tegen die tijt door alle swarichheden sullen sijn, sal de Compagnie hoope ick mijn parsonele apsentie van hier niet schadelijck wesen. 't Soud anders oock een beclaechelijcke saecke sijn, want hier niet eewich mogen blyven, maer belangende de continueele residentie van een gouverneur genneraeł ende raden van Indien, voor dese hebbe U. E. geadvyseert, dat hier met alle man genoch te doen sullen vinden, ende dat hierontrent resideeren moeten, omme de genneraele bestieringe wel te doen. Daeromme hoe eer de saecken in de Mollucquen, Anboyna ende Banda geredresseert connen worden ende weder herwarts mogen keeren, dies te beter sal 't wesen. 't Sy waer wy gaen off blyven, aen ons, hoope, sullen de heeren geen feyl bevinden.

13. Behoeften van Indië. Dat U. E. geresolveert hadden in den winter 1617 herwarts aen niet meer te senden dan 6 schepen, 50 kisten gelt, 600 bootsgesellen ende 300 soldaten bedroeft my seer ende is veel te weynich. Ick bidde U. E. considereert wat den eysch sy, ende wat met soo geringe middelen verricht worden can. Een vloote van 20 a 25 schepen dienen de heeren te gelijck herwarts aen te senden, met een groote menichte van volck ende een groote somma contanten, omme vol te doen dat ons beveelende sijn. Wat schepen, volck en gelt sijnder doch in 't landt omme te gelijck den Inlantsen handel waer te nemen, de Mollucquen, Anboyna ende Banda te besetten, een vloote in Manilha te houden, een inde Straet van Mallacca, ende om een treffelijcke vloote na Arabia, Suratte ende de custe van Mallabaer te senden, alsoock om den rijcken handel van China te stabileren? Voorwaer U. E. bedriegen ende kittelen haer selven al te zeere. Na de lieden van daer comende hier seggen, claecht men in ons landt

seer, dat de navigatie bedorven zy, ende datter niet te doen is. De heeren connen daerinne veel doen, ende wy bidden U. E. andermael seer vrientlijck ten welstant van de lande ende van de genneraele Compagnie, sent ons jaerlicx herwarts aen een extraordinarie vloot schepen, menichte van volck, ende een groote somma gelt. Wy sullen hier alles ten dienste ende proffyte van de Vereenichde Nederlanden ende de genneraele Compagnie derselve seer wel weten te gebruycken, want hier is noch genoch te doen, en dit doende, sal daeruut een groote deucht en welvaert volgen. D'ingesetenen der Vereenichde Nederlanden sullen dan niet genootsaect wesen, haer in dienste van vreemde potentaten te begeven, noch d'Engelsen, Francen, Deenen en andre met haer gelt tegen U. E. ende den welstandt van de Vereeniche Nederlanden te verstercken. Considereert, bid ick U. E., wat het worden soude als d'ingesetenen van de lande meer ende meer genootsaect worden te vertrecken, ende haer in dienste van andre te begeven, U. E. vyanden, geveynsde vrienden ende contramineurs met haer gelt te stercken. Met harde placcaten noch strenge executie sal sulcx nimmermeer geremedieert noch voorcomen connen worden. Dat U. E. twyffelt en voorstelt, als schoon een groot cappitael wel besteet zy, waer sulcx gevent en geconsumeert worden sal, presumerende door ervaringe beter dan andre te weten watter getrocken worden can, dunct my onder correctie een groot misverstant te sijn, want al d'Indisse vruchten soo wel en beter van tijt tot tijt naer dese, als voor dese geconsumeert ende getrocken worden sullen. Waer hebben 't de Spangiaerden, Portugiesen, Engelse ende andre tot noch toe met soo grooten avance vertiert? Als wy maecken (gelijck met Godts hulpe, U. E. de middelen fornierende, doen connen en doen sullen) datter weynich in handen van Spangiaerden, Portugiesen, Engelse ende andre geraecke, soo sal immers alles by U. E. gesocht en nootlijck van haer getrocken moeten worden. Want het zy in wiens handen dat de waeren sijn, de consumptie van die sal daeromme te min niet wesen. Van jaer tot jaer moeten menichte van schepen ende volck gesonden worden, maer van gelt sal 't niet noodich wesen soo stercq te continueeren, want als de heeren eenige jaren achter den andre groot gelt gesonden sullen hebben ende 't cappitael in Indien vry wat meer dan 't nu is, vergroot zy, sullen U. E. daerna niet veel gelt behoeven te senden. Ja hebbe oppinie dat de saecke daertoe gebracht worden can, dat men daerna van Nederlandt bykans geen gelt soud behoeven te senden. Om sulcx te bewysen is niet noodich voor dees tijt veel pampier te becladden, want daer moet eerst groot gelt, menichte van scheepen ende veel volck wesen, anders sal 't nimmermeer wel sijn, en soo de heeren sulcx fournieren sullen met der daer bevinden, dat haer de waerheyt segge. Veel hebbe U. E. geschreven, maer wilt op dese teme, bidde ick, insonderheyt letten. Ongelijck meer dan alle de schepen die hier nu sijn, weeten de heeren

immers wel datter van noode sijn, alsoock dat verganckelijck sijn. De heeren weeten oock wel te ordonneren waer men se gebruycken sal, eysschen oock jaerlicx 8, 9 a 10 scheepen met retoeren. Sy connen wel gesonden worden, maer menichte van schepen, volck ende gelt, moeten eerst en jaerlicx tegen wesen, daer ter contrarie verleden jaer niet meer dan twee schepen, die de name mogen voeren, gesonden hebben, en dit jaer drie te verwachten sijn, met qualick soo veel volck als den Spangiaert op een schip gebruyct. Op hoope, dat van U. E. als oock van andre qaertieren menichte van volck becomen souden, hebben wy hier een groote gallaye met drie fregatten doen maecken. Tot een dozijn ende meer souden oock wel raet weten, maer nu sy gemaect sijn, ende ons het volck comt te gebreecken, wat sal men daermede uutrechten? My dunct datter voor ons excus genoch is, sulcx begonnen te hebben, maer ick en can geen reden vinden daermede voor wel gedaen gelaudeert worden can, dat de heeren sonder volck herwaerts aen twee gallayen hebben gesonden; weet niet wat de heeren aengaen. Ick wil seggen volck om te regeeren, vechten en commanderen, ende niet om te roeyen, want de roeyers moeten ende connen hier gevonden worden. Maer daer moeten eerst menschen en schepen wesen om die te soecken, te haelen, by een versamen en dan behoorlijck te gebruycken. Om hier aff en uut te comen ende de gemeene welstandt te vorderen, bidde wederomme seer vrientlijck dat het U. E. gelieve jaerlicx herwarts aen te senden menichte van schepen, volck ende gelt. Wy sullen daertegen met Godes hulpe jaerlicx wederomme groote rijcke retoeren fornieren, gelijck nu jonst begost is. Ontsiet noch en vreest uwen vyanden noch d'ondercruypinge off contramine van alle geveynsde vrienden niet; veel min, waer de groote retoeren vertieren sullen.

14. Johor. Alsoo goet vinden de plaetsen van Andrigiri ende Campher te doen besoecken, sullen met een den coninck van Jhoor doen versoecken. Hy heeft ons over Jamby geschreven, hoe den coninck van Atchijn Pahang ingenomen ende sijn schoonsoon met den adel verovert heeft, seer instantelijck assistentie versoeckende, presenteerende soo sijn soone weder becomen connen, te voldoen al 't gene van hem souden mogen begeeren. Door een van sijn joncken hebben mede een andre missive van ditto coninck becomen, daerinne hy versoeckt (volgens contract met den admirael Matelieff gemaect) voldoeninge van 't gene een van sijn joncken door 't schip den *Gouden Leeuw* berooft is geweest, waerop ditto coninck eenige vereeringe met complimenten gesonden hebben.

15. Rekeningen. Daer sal expresselijck imant gecommitteert moeten worden gelijck U. E. seer wel seggen om regart te nemen op 't houden der reeckeningen van 't volck, alsoo het schijnt 't redres anders laet bycomen sal, want dagelicx daeraen veel faulten bevinden. Van de acht schepen verleden jaer alhier uut

het patria geariveert, sijnder vier geweest die tot Bantam comende geen boecken geformeert hadden. Omme de boecken by U. E. voor dese geeyscht hebben mede seer geschreven, dan tot noch toe niet becomen. Daer sal oock ordre gegeven worden, datter voortaen ample reeckeninge van 't volck ende geen simpel slot gesonden worde.

16. Varia. 't Is seer goet ende wel gedaen, datter twee jachten met een goet cappitael recht door na de Custe gesonden sijn, doch wenste wel, dat een van de twee om een ander jacht te sparen herwarts gesonden ware, want ditto jachten niet machtich sijn omme iet sonders op den vyandt 't attenteeren, ende tegen September toecomende sal evewel van hier een schip off jacht gesonden moeten worden om eenige coopmanschappen derwarts te senden, ende ordre op de verlossinge van den directeur de Hase te geven, 't welck met een vande voorsz. twee jachten sonder verlet hadde connen geschieden, soo den coers van *Ter Tholen* off den *Zeewolff* gedaen hadden.

D' aprobatore acte van d' hooch mogende heeren Staten over 't gepasseerde tegen d' Engelsen ende andre hebben gaerne gesien. 't En sal aen ons niet gebreecken omme d' ordre naer behooren vol te doen ende de quade proceduyres van d' Engelsen te weeren.

't Sal een seer goede saeck sijn, dat de heeren continueeren, met alle schepen menichte van jongens te senden, mits dat daerdoor te min ervaren zeelieden ende soldaten niet gesonden worden.

D' inhout van de twee extracten door een bekent man geschreven, hebbe gesien ende verstaen. Datter sulcke godloosheden ende grouwelen omgegaen sijn off noch gepleecht worden, can wel wesen, want daer en is geen gout sonder schuym, ende onder d' aldergeregelste gemeynten van de werelt gebeurt wel faulte. Maer dat sulx gemeen, ende by ons gedult wesen soude, gelieve U. E. niet aen te nemen, want het is Godt loff verre van daer. U. E. gelieve den schryver t' excuseeren, want hy is noch jonck en onervaren. Om sijn respect en eere op te houden (al en weet hy 't niet) hebbe authoriteyt moeten gebruycken, off soude anders selffs in cleenachtinge geraect sijn, en dat door nieusgierige curieusheyt in saecken daeraen een dienaer Godts geen eere can begaen, waerover wel gelove, daertegen geaffronteert mach sijn. Op sijn vertreck na Anboyna hebbe hem gewaerschout, hoe sich daervoor te wachten hadde, om behoorlijck respect en eere te behouden. Soo 't onser kennisse comt de gemelde godtloosheden en grouwelen by imant gepleecht worden, wy sullen niet laten de selvige exemplaerlijck te straffen. D' instructie en ordre voor de predicanten sal naergecomen worden.

Block Marts ende Adriaen van der Dussen sijn met de voorgenoemde schepen naer huys gevaren. Den luytenandt Vianen sal met d' eerste gelegentheyt mede volgen.

Alsoo den pangoran voor dese cleene munte geeyscht hadde, hebbe hem de dubbele stuyvers doen thoonen. Dan alsoo hij sach dat de 17 een reael van achten woegen, ende dat het geen fijn off suyver silver was, maecte hy geen mentie daervan; doch off het was ter oorsaeck van ons verschil off om dat se hem niet gevallen, weete niet. Dan hy seyde dat het fijn silver most wesen, ende dat men dan eenige van 16 ende eenige van 32 in een reael van achten soud maecken. Met d'eerste gelegentheyt sullen dese stuyvers innewaerts gesonden worden.

U. E. ordre tegens de gevangenen sal naergecomen werden.

De quae armosijnnen hebbe gesien, doch weete niet off die U.E. wetende, off onwetende toegesonden sijn, want de valsheyt van de Chinesen is ons wel bekent geweest, maer worden altemet genootsaeckt eenich quaet vals goet onder een goede partye te laten passeeren, vermits tot Bantam niet anders te becomen is, en daer en sal noyt tot redelijcken pryse iet goets te becomen sijn. Derhalven hebben ordre gegeven, omme Quinam aen te doen ende daer off daerontrent den Chineesen handel te stabileeren. Met andre sullen daervan breeder schryven. De Chineese joncken hebben dit jaer niet anders tot Bantam gebracht dan grove Javaense waeren.

In handen van Cornelis Barents van Neck commies van de Magelaense Compagnie, die met d' *Eendracht* na huys gevaren is, hebbe hier gesien een missive door Jan Benningh aen ditto van Neck geschreven ende by Guillaeme Ducaen gebracht, daerinne hy recommandeert denselven Ducaen in alles te assisteren. Hier heeft mede geruchte gegaen, dat Ducaen voor van Neck eenige roosenobels bracht, dan 't is quaet daervan bewys te doen, alsoo d' uutvluchten van quaetwillige veele sijn. Evewel is het seer waerschijnnelijck, alsoo den voorsz. Ducaen hier partye roosenobels vercocht heeft, gelijck een yder kennelijck is. Voorder bescheet becomende sal 't U. E. gesonden worden.

Uut alle de Jambisse peper, die by ons volck in Jamby opgecocht ende vandaer gescheept wort, is alle de lichte peper gewandt, voor soo veel doenlijck is, ende wort de lichte tot dispence gebruyct, hetwelk als ganckbaer gelt is. Heeft U. E. nu eenige lichte onder de goede becomen, dat can wel sijn van eenige partye die uut de joncken gecocht is, 't welck niet hebben connen beteren, off souden d' een met d' ander hebben moeteu houden, alsoo hier dickwils niet alleene de gelegentheyt van plaets, maer oock het volck ende den tijt gebreect omme de behoorlijcke garbuleeringe te doen. Derhalve gelieve U. E. de saecke ten goede te verstaen, ende sullen voortaen letten datter soo weynich lichte peper overgesonden worde als doenlijcken zy. In d'overgesonden genneraele journaelen sullen U. E. perfecte ende bysondre notitie vinden van de veroverde goederen, die tot onser kennisse gecomen sijn, gelijck dese wederomme gaet. Na Jappan hebben voor dese ordre gegeven, datter soo

veel campher opgecocht worde als men becomen can. Om candi suycker ende corcuma sal mede ordre gegeven worden, alsoock op den sangui draconi.

Op het geruchte in Engelandt loopende sal wel gedacht worden, ende sullen de Mollucquen, Anboyna ende Banda van scheepen ende andersints oock behoorlijck versorcht houden, op avontuere off bygeval op 't onversienst door d'Engelsen off andre een tocht gedaen wierde.

17. Lading. Dese gaet per 't jacht den *Witten Beer* het welcke met peper affgeladen hebben, omme U. E. daer beneffens te advyseeren 't gevolch off uutcompste van de questie die op 't vertreck van de *Goede Fortuyne* met den pangoran van Bantam waren hebbende. Voor 't cargasoen gelieven de heeren coforme de facture de genneraele reeckeninge te creditteren. Dit jacht hadden over lange wel connen senden, dan opdat U. E. 't rechte finael verstaen soude ende omme de retoeren tegen 't naeste jaer daerdoor niet te verachteren, hebben 't selvige dus lange opgehouden.

Met d'eerste tydinge van de Mollucquen, Anboyna, ende Banda hoope ick, sal cort naer dese volgen, 't schip *Ter Thoolen;* de last is ten naesten by al vaerdich, ende ontrent September toecomende hoopen 't schip *Zirckzee* mede volladen per costi te depescheeren. De Heere wil alle gaende en comende schepen in salvo geleyden. 't Is noch te vroech om seecker advys te geven, wat retoeren U. E. dit aenstaende jaer toesenden sullen Derhalven sullen dese hiermede eyndigen, ende de heeren naer dese voldoen 't gene hier inne gebreect.

Godt geve U. E., erntfeste, wyse, voorsinnige seer discrete heeren, na hartelijcke groetenisse, geluck en voorspoet.

In Jaccatra adi 24 Juny anno 1618.

U.E. dienstwillige
JAN PIETERSZ. COEN.

23. — 24 JUNI 1618. — N 9.
(PER *WITTEN BEER.*)

Ten antwoordt van U. E. missive van dato den laetsten October 1617 aen ons bysonder geschreven, bedancken de heeren andermael seer hoochlijcken van 't goet genoegen ende gevoelen welck hebbende sijn, ende dat het de heeren gelieft heeft t' haerder vergaderinge van de Seventhiene my (die het geensins waerdich en ben) te vereeren ende belasten met het generale gouvernement ende opperste gebiet over alle haere forten, comptoiren, plaetsen ende dienaers alhier wesende. D' Almogende geve ons synen segen ende dat het gedyen mach ten welstandt van de Vereenichde Nederlanden, proffijt van de generale Compagnie ende vermeerderinge van haeren staet, waertoe niet laten sullen te doen soo veele in ons sy ende een eerentrachtendt gouverneur-generael betaempt, gelijck tot noch toe in ons ampt gedaen hebben.

Belangende de gagie die U. E. limiteren in te sullen gaen als den heer generael Reael ontslaghen, ende den eedt van my gedaen sijn sal, even als off den dienst met de name noch eerst beginnen soude, ick sweere U by mynen trouwe dat noyt gagie aengesien en hebbe, noch niet aensien en sal; dan evenwel dunct my onder correctie, dat de qualité ende den dienst die noch verhope te doen, meerder meriteert, ende wil U.E. oock vriendelijck gebeden hebben myne voorgaende diensten met desen tytel, eere ende aenstaende gagie niet alleen te loonen, want de gedaene diensten, soo ick meene, immer soo wel een goeden loon meriteren als degene die noch te doen sijn. D'eere ende schaemte verbiet my te roemen, eigen glorie te melden ende instantie om loon te doen; derhalven sal met U dienst voortvaren gelijck ick begost hebbe, ende de recompence aen U. E. liberale danckbaerheden remitteren.

Dit Oostelijck mouson (gelijck in generale missive is geseyt) sijn hier d'heeren generael Reael ende admirael Verhage verwachtende; soo niet en komen sullen ons innewaerts vervoegen omme het ampt van gouverneur generael aen te nemen, aldaer alle behoorlijcke ordre volgens U. E. last te stellen, ende met den eersten weder herrewaerts te keeren. Alsoo ick hope dat hier tegen die tijt door alle swaricheden sullen sijn, sal de reyse sonder verachteringe van U. E. saken wel gedaen connen worden. D'ordre die U. E. gelieft toucherende d' heeren Reael en Verhage te geven sal precyselijck voldaen ende naergecomen worden, gelijck te syner tijt oock doen sullen in 't verkiesen van d'andre raden van Indien, volgens instructie ende ordre daer-

van sijnde. In 't verkiesen van een residentieplaets belooven U. E. by desen dat geen gemack, playsier, sinnelijckheyt, noch minder moeyten gesocht worden sal, maer sullen daarinne doen soo als den meesten dienst van de Compagnie sal vereyschen.

Opdat de Compagnie meerder dienst mogen doen, dan oyt gedaen hebben, ende eere moghen begaen, sy U. E. andermael als in generale missive seer vriendelijck gebeden jaerlix herrewaerts te seinden een groote vloote schepen, menichte van volck ende een groote somme gelt, ja tot 20 a 25 schepen toe, ende dat doch soo haest doenlijck sy, eer onsen tijt verloope. Laet dit niet naer, 't en sal U. E. niet rouwen. Retoeren sullen naer advenant in 't Godt gelieft daer tegen bestellen. Den rijcken Chineschen handel, die van Suratten, Arabien, Choromandel ende meer, souden U. E. geerne metten eersten in fleur beschicken, als oock den stant van de Molluccos, Anboina, ende Banda, ende consequentelijck de geheele Orientaelschen handel, maer sonder middelen connen niet verrichten. Laet ons ploegen ende sayen, de Heere sal den wasdom wel geven.

Mijn heeren, in generale missive is U. E. geseyt hoe den peper 't voorleden jaer tegen 18 realen 't picol in China vercocht is, ditto Chinesen in Jortan en Jappara alnu het picol 12 ende 10 realen gecocht hadden, vermits ghissinge maken dit aenstaende jaer wel 24 realen in China gelden sal, ende hoe wy den prijs tot Bantam van 5 realen de sack tot op 3½ gedreven hebben. Daer wordt alle neerstichheyt gedaen omme tot dese prijs goede quantiteyt op voorraedt te becomen, ende alsoo het qualijck mogelijck is de sake alsoo in dwangh te continueren, ende sulcx soo wel voor d'Engelsen, Francen ende andere dienen soude, als voor de generale Compagnie selffs, sijn wy van meeninge, een goede quantité peper op voorraet becomen hebbende, selffs te helpen voorderen dat nu met geweit belettende sijn, namentlijck den prijs soo hoogh te dryven als doenlijck wesen sal, opdat het gelt van d'Engelsen, Francen ende andere te min verstrecke, ende te min peper door haer overgebracht worde. De peper die wy te diere souden mogen coopen, sullen sien weder aen de Chinesen te venten, wel te verstaen als U. E. alvoorens goede quantiteyt overgesonden wesen sal. U. E. gelieve in 't venten ofte reserveren van haren peper hierop te letten, wandt soo dit (als verhope) wel geluckt, sal de generale Compagnie daeraen een extraordinarie grooten dienst geschieden. Hadden wy schepen, souden de Portugiesen het overvoeren van den peper mede vry wat beletten.

Het vertrouwen ende d'eere is voorwaer al te groot, dat my d'heeren recommanderen en autoriseren, omme by indispositie eene persoon te nomineren, die na myne afflyvicheyt in 'tgenerale gouverneurschap succedere. Ick hope dat my Godt genadich wesen sal, tot dat U. E. selffs een ander seynden,

nomineren ende autoriseren, ende hoe eerder het geschiede, dies te liever ende aengenamer sal 't my sijn, want *honores*, seyt men gemeenlijck, *mutant mores*; daeromme al waer 't schoon dat ick in sulcken gevalle d' alderbequaemste ende suffisantste troffe, soude de bedieninge wel anders dan de hope en 't vertrouwen connen vallen. Doch soo 't gebeurde dat den dienst van de Compagnie sulcx quame te vereyschen eer U. E. hierop andre ordre sullen hebben gestelt, sullen wy daerinne volgens U. E. ordre sinceerlijck sonder eenich respect off onbehoorlijck faveur disponeren naerdat in conscientie ten besten dienste van de generale Compagnie sullen vinden te behooren, mits alvoorens de raet offe advys van de gesontste verstanden, die ontrent souden mogen wesen, hoorende.

In handen van Isaacq Damiens gaet met dit jacht sekere missive van eenige Francen van 't schip *St. Michiel* die hem gelast sijn U. E. over te leveren omme gevisiteert te worden.

Hiermede, erentfeste, wyse, voorsienige, seer discrete, sijt naer hertelijcke groetenisse den Almachtige in genade bevolen. Den 24 Juny anno 1618 in Jaccatra.

U. E. dienstwillige
Jan Pietersz. Coen.

24. — 26 Juli 1618. — N 142.
(PER *THOLEN*).

Met onse jonckste, gesonden per 't jacht den *Witten Beer*, hebben U. E. geadvyseert hoe door Godts genade den grooten trots van de pangoran van Bantam overwonnen, den prijs van den peper nedergedreven ende goede partye tot redelicken pryse (na den tijt) becomen hadden, niettegenstaende hoe seer den pangoran by d' Engelssen ende Francen opgeroeyt, aengehitst, ende gestijft is geweest. Al haer boosheyt en loosheyt heeft hun niet mogen helpen. Hoe wy met den pangoran van Bantam weder goede vrienden (na d' uutterlijcken schijn) geworden sijn, wat tsedert gepasseert is, ende wat tydinge van d' Oost gecregen hebben, sullen in dese verhaelen.

1. Bantam. Om dan vande peperhandel te beginnen, sullen U. E. verstaen, soo haest den *Witten Beer* geladen was ende die van St. Malo eenige peper begosten te coopen, dat denselven datelijck van 33 tot op 43, 47 ende 50 realen de 10 sacken geresen is, waerdoor ons disseyn, den coop van peper aengaende, ten deele verhindert is geworden, ende alhoewel met den peper (tot soo excessive pryse opgecocht) weynich off geen voordeel gedaen worden can, heeft het ons noch ongeraetsamer gedocht stille te sitten, veel min te vergeeffs meer moeyten te doen om den prijs andermael te doen daelen, want interim 't gelt van de Francen aen de man geraecte, d' Engelschen te verwachten hadden, soodat genootsaect sijn geworden de merct te volgen ende neffens de Francen te coopen, omme U. E. 't jacht *Ter Tholen* met advysen toe te senden, 't welck de heeren ten goede gelieven te nemen, alsoo verhoopen de Compagnie daeraen noch beteren dienst geschieden sal, dan off haer gelt ledich ophielden, ende d' Engelssen ende Francen de peper lieten overvoeren, te meer dewyle vooreerst geen affslach te verhoopen is. Dat den prijs soo haest weder geresen zy comt by door de valsheyt, die de Chinesen onder den peper (welck aen d' Engelsen ende Francen leveren) plegen, als te weten om aende handelinge met d' Engelsen ende Francen te comen, vercoopt elck wat beter coop, ende coopt d' eene van de Javanen wat dierder dan d' andre, even gelijck de Jeuden in Europa mede seer wel weten te doen. Ende al waer 't oock dat in desen tijt elcken sack peper een reael van achten dierder ingecocht hadden dan die aen de Francen vercoopen, soo sullen evenwel groot voordeel doen, want hebben onder den peper (na ick versta) wel 30 ten hondert aerde gelevert, gelijck te sijnner tijt bevonden worden sal. Partye van d' onse neffens de Francen

gecocht is mede soo suyver niet als wel gaerne hadden, alsoo eenige met louw waeter beswaert hebben; dan weynich feyl, soo 't in d' uutleveringe bemerct worden can, sullen de heeren bevinden. Het schijnt en blijct, dat het altoos na onsen zin niet mogen hebben, ende somtijts wat simmuleeren moeten.

In onse voorgaende is U. E. verhaelt hoe wy de Chinesen geinsinnueert hadden geen peper te coopen, laden noch vervoeren, voordat wy eerst van een redelijcke somma tot redelijcken prijse versien waeren, ende wat van wegen den pangoran daertegen gedaen wierd. De nieuwe Chinesen siende dat het ons ernste was, ende weynich gepast wierde op de dreygementen die men ons deede, hebben ten laetste de moet verlooren gegeven ende haere peper weder vercocht, versoeckende dat men haere joncken op de reede van Bantam soude visiteeren. Doch alsoo geensints goet en vonden sulcx op de reede te doen, wierd haer van ons volck aengeseyt, dat geen last en hadden om de visitatie op de reede te doen, maer dat het in zee wel gedaen worden soude, want byaldien den pangoran 't selvige gelieffde te consenteeren ende een daerby te committeren, soud het daer geschieden ende souden hun daerna onverhindert laten vaeren. Hierop is een van de annachoden by den pangoran licentie gaen versoecken; dan alsoo der van 't hoff geen commissaris noch claer uutspraecke, maer wel een dubbelde sin quam, is daerop niet gedaen. Nu d' eene joncq seylreet wesende, is daerby een van onse schepen met een jacht geleyt, omme de visitatie per forma in zee te doen. Ick segge per forma, alsoo wel verseeckert waren datter de peper al uut gelost was, D' Engelssen hebben te desen tyde twee schepen in zee dwers van Bantam gesonden ende daer houden cruysen, sonder dat seeckerlijck vernemen costen wat in 't sinne hadden. Hierover presumerende dat een plasdanck wilden verdienen, omme ons 't visiteeren te beletten, hebben daertegen twee schepen geordonneert omme de reputatie en authoriteyt tegen haer te maynteneren. Soo nu voorsz. joncke met ons schip ende jacht seyl maecten, omme van de reede wat af te seylen enne 't zeewaerts te loopen, hebben d' Engelsen met een cleen sloepken mede zeyl gemaect. Sy liepen onse scheepen van achteren in tusschen haer deur ende smeeten de joncq (eer vande reede was) datelijck aen boort. Het volck sprong terstondt met bloot geweer over, de Chinesen daermede dreygende, smeeten eenige kistgens open, ende vielen aen 't plunderen. Ons volck dit siende, soo heeft den E. Arendt Martsen (die wy tot Bantam de last bevolen hadden ende in sijn doen met goeden beleyde seer yverich ten dienst van de Compagnie bevinden) 't jacht de *Halve Maen* op d' ander syde van de joncke mede aen boort doen leggen. 't En scheelde niet veel, off die van de *Halve Maen* souden d' Engelssen daeruut geslagen hebben. Aldus metten andren weder geanckert wesende is voorsz. Arendt Martsen met andre gecommitteerde aende joncke gevaren, d' Engelsse vragende wat

manier van doen de haere was, ende wat sy in 't sin hadden. Sy vraegden weder, off de halve buyt met d'onsen niet souden deelen, waerop geantwoort wierde, dat daer niet en quamen om imant het haere te beroven off in 't minste te vercorten, maer dat neffens de joncken waren seylende omme die alleen in zee te visiteeren ende te sien offer peper in was, ende soo eenige vonden, dat die lichten ende met contant gelt betaelen souden, volgens insinuatie over meer dan drie maenden aen de Chinesen gedaen, gelijck haer wel bekent was. Soo haest ons volck aen boort quam namen de Chinesen haeren toevlucht tot d'onse, biddende dat haer tegen d'Engelsen helpen souden. D'onsen hierover d'Engelsen met discretie bestraffende ende ten besten radende, verdroegen zy, dat beyde de schaloupen van boort leggen souden. 't Gerooffde gelt gaven d'Engelsen door toedoen van d'onse oock weder, uutgesondert ontrent 15 reael, die men niet weder vinden cost. Van boort leggende, hebben d'Engelsen drie mannen in de joncq gelaten. Terwyle aldus by den andren geset lagen, sijn de twee scheepen van d'Engelsen in zee cruyssende weder by dese joncq op de reede gecomen, ende soohaest dese geset waeren, hebben ditto joncq datelijck aengeslagen, alle de Chinesen met gewelt daeruut gedreven, een Engelsse vlagge van de joncq laten wayen, de waterpotten en pannen stucken geslagen, ende alle rommeling, die haer niet aenstondt ende inde wech was, over boort gesmeten, rovende alle het gelt en goederen dat voor de hand vinden costen. Alle de Chinesen, die sy daeruut dreven, lieten door drie handen passeeren, hebben haer tot op 't naecte lijff, in 't hayr en inde soole van de schoenen (opsnydende) gevisiteert ende al affgenomen dat vinden costen, waerover in 't Chineese quartier, door geheel Bantam ende in 't hoff een groot geschrey gecomen is. D'andre Chineese jonck, dese handel vernemende, heeft ons volck geboden twee mannen in haer joncq te willen setten om haer voor d'Engelsen te bevryden, even alsoff in onsen arest lach, gelijck oock geschiet is. Dese onbesehaemde roverye verstaende hebben wy onse scheepen van voorsz. joncq doen leggen ende d'Engelsen daermede laten geworden. De pangoran gouverneur van Bantam, de saecke verstaende, is by sijn broeder pangoran Gabang om raet gegaen. Gabang heeft d'onse by hem ontbooden, haer om raet vragende ende wat hun van het doen van d'Engelsen dochte, waerop geantwoord wierd, dat het seer qualick gedaen was ende dat den pangoran daerinne, als oock over voorgaende huysbraeck ende moort, behoorden te versien, off waer te beduchten noch erger volgen soude. By den coninck ende alle de grooten van 't hoff is veel raets gepleecht. D'eene riede (na men door de stadt vernam) men soude d'Engelsen haer huys rasieren, haer van landt dryven off vermoorden en d'Engelsse schepen verbranden. Maer andre, men moste soo rigoreus met hevicheyt noch haeste niet handelen, want als het al ten besten gelucte, soude de joncke met al

datter in was mede verlooren gaen. Men most sien de Chinesen weder aen 't haere te helpen, ende als de joncken wech waren, dan d'Engelssen straffen. D'eygentlijcke conclusie van 't hoff connen niet seecker weeten. Daer is ordre gegeven dat alle de grooten elck met sijn volck in de wapenen haer vaerdich souden houden; niet alleene die van Bantam, maer oock groote menichte van 't geberchte ende omleggende dorpen sijn mede verschreeven te compareeren. Eenige straeten van 't Chineese quartier by d' Engelse huysinge zijn met paelen beset. Men heeft ons volck aengedient, dat het nu voor ons den rechten tijt was om wat goets te doen ende tot effect te brengen de handelinge en voorslagen eertijts by my gedaen omme met Bantam een eewich verbondt ende alliantie te maecken ende alle Europische natie uut den handel van Bantam t' excluderen, ende dat sy het my dadelijck advyseeren souden. Pangoran Gabang is selffs in onse logie gecomen, hem seer geaffectioneert ende seer vrientlijck t' onswaert toonende. Seyde onder andre, dat overmorgen by oosten Jaccatra met sijn vrouwen ende kinderen speelen wilde varen, daer op de jacht te gaen, versoeckende een jacht tot convoy, ende dat my wel eens wilde sien en spreecken. Soo haest ick van 't voorsz. verwitticht ben geworden ende van dage ten dage meerder ende meerder advys bequame, hebbe datelijck ordre gegeven wat ons volck doen soude ende van dach tot dach nieu advys ende nieuwe ordre na den eysch van de saecke ende loop van tijt gegeven, waervan de particularisatie te lanck om verhalen vallen soude, daeromme 't voorneemste connincklijck verhalen sullen. Ons volck is verscheyde reysen by den pangoran geweest. Int eerste vraechde hy mede gelijck pangoran Gabang wat haer dochte van d'Engelsen haer doen, ende wat raet datter was, item soo hy met d'Engelsen in oorloch geraecte, off hem wel souden willen helpen; daerop geantwoort is den pangoran met ons alliantie en verbondt maeckende dat daer geen Engelssen, Francen noch andre Europissche natie sullen mogen handelen ende dat den peper aen ons alleen tot redelicken pryse gelevert worde (mits de Chinesen haer becompste voor China latende), dat dan van ons tegens alle sijnne vyanden geassisteert ende sijne reede bevrijdt sal worden, waerop na veel redenen, discoersen ten wedersyde gepasseert, sijn bedencken ende beraet genomen heeft, hem tot d'alliantie ende 't verbondt seer genegen ende tot d' onse seer vrientlijck toonende. Ons volck is by de jongen coninck met den pangoran vergeselschapt wesende mede geweest; hebben haer seeckre vereeringe doen geven, ende daer wort soo goeden gelaet getoont, dat het schijnt wy haer beste vrienden vande werelt sijn. Pangoran Gabang hier ontrent comende, soo ben aen een van d'eylanden ontrent Ontong Java gelegen by hem gevaeren. Hebben veel redenen ende discoerssen metten anderen gehadt. Hy verhaelde my oock, hoe den jongen coninck ende sijn broeder pangoran gouverneur nu groote moeyten hadden

over de roverye welck by d' Engelschen inde Chineese joncke op de reede gedaen was, waerop antwoorde, dat de saeck van soo grooten gewichte niet was, off sy conden daerinne licht versien. Dat het oock meer dan tijt was dat daerinne versaegen, off dat te beduchten waere dat het noch erger worden soude. Verhaelde hun oock, hoe ontrent 22 jaeren tot Bantam gehandelt ende gewoont hadden, wat deucht Bantam van ons waere geschiet, ende hoe qualick dat het ons geloont was, hem biddende om de geheele welstandts wille te helpen vervorderen dat de vrientschap gerenoveert, de negotie geredresseert ende alle disordre geweert moge worden, waerop, hy belooffde sijn beste te doen, seggende dat de vleyende tongen van d' Engelsen ende de booshevt van eenige Chinesen den pangorans harte lange beseten ende veel quaets gedaen hadden. Veel praetjens sijn der gepasseert. Hy heeft geseyt in 't wederkeeren ons aen 't schip *Zirckzee* te comen besoecken. Ick hebbe hem oock doen bidden ons huys tot Jaccatra te comen besien, waerop antwoorde, dat daertoe seer graech was, dan alsoo tusschen hem ende die van Jaccatra wat jalousie was, dat het hem geen eer wesen soude daer te gaen, soo hy van de coninck van Jaccatra niet geroepen wort. Dese man is wel op de jacht gegaen, dan ick meene dat hier expresselijck gepasseert is om met my te spreecken. Hebbe hem met twee jachten doen verselschappen ende een schip nagesonden, doch het schip heeft hy weder gesonden, ons van de moeyten en eere bedanckende. Dese pangoran heeft tegen d'onse geseyt, dat al waer 't schoon d'Engelsen de joncke met al datter by was weder in staet leverden als die genomen hadden, dat evewel haer huys tot de gront aff doen breecken sullen.

Den pangoran gouverneur met de sijnne ende d' onse gesproocken hebbende, heeft d'Engelsen diverse reyse ten hove ontboden, haer met harde woorden belastende de joncke met al datter by was weder aen de Chinesen te leveren, waertoe haer gelieten geensints te willen verstaen, ende alsoo hier van Suratten rech op dit pas aengecomen is een groot Engels schip, ophebbende 250 mannen ende 40 stucken geschut, sijn d'Engelssen uutterlijck dies te trotser geweest ende hebben noch 40 mannen aen landt geleyt, doch sijn innerlijck evenwel seer verlegen geweest, geen raet tot de saecke wetende. Tot verantwoordinge van het doen van d'Engelsen hebbe noyt reden met redelijcken schijn gehoort. Haer verdedinge is soo absurt en frivool geweest, dat het de saecke niet dan te meer beswaerde. Het best van 't gene oyt gehoort is, was dat Limco (welck een geschoren Chinees ende den naesten raedt van de pangoran is) 2000 reaelen gegeven hadden, op conditie dat voor haer beschicken soude dat na contentement mochten bouwen en andersints meer, ende alsoo 't selvige niet gevolcht is, schijnt het dat hiermede de voldoening van beloften off haer gelt hebben willen soecken, soo men de saecke ten

besten neemt; dan na den schijn heeft onsen doen belet, dat de joncke in zee t'eenenmael niet berooft hebben. Hoe ende waeromme ontrent 4 maenden ontrent Lucipara gelegen hebben omme de Chineese ende andre joncken onder onsen naem te beroven, blijct nu oock claerlijck. Doen haer op onsen doen wilden excuseeren, heeft den pangoran haer niet luttel bestraft ende onse handelinge selffs verdediget, seggende hoe grooten recht en reden gehadt hadden: dat sulcx noyt by ons gepleecht was, ende al hadden sy de joncken in arest genomen, met goede redenen hadden sulcx verdediget, ende niet eenen naelde wasser van haer beschadiget noch vermindert. Den peper, die gelicht was, hadden sy met contant gelt betaelt, in voegen dat wy de beste lieden geworden sijn.

De pangoran met de preparaten van sijn dreygementen voortvarende, hebben hun d' Engelsen een tijt lanck daertegen gestelt. Dan ten lesten t' eynden raet wesende ende geen goede uutcompst connende vinden heeft den commandeur van voorsz. schip genaemt Martin Pring de goede man gespeelt ende de jonck met al datter by gevonden hadden (soo hy seyde) de Chinesen weder doen geven, doch alsoo de Chinesen den pangoran met alle man aengedient hebben, dat haer noch 9998¾ realen comen te gebreecken, heeft den pangoran d'Engelsen andermael met groote hevicheyt belast alles te voldoen, geensints eenige excusen off redenen willende aennemen. Om restitutie off voldoeninge te geven, haesten haer d'Engelsen niet seer; wat noch volgen wil, sal den tijt leeren.

Alsoo wy met voorgaende insinuatie aen de Chinesen gedaen niet meer vorderen costen, ende het nu rechten tijt wierde omme den pangoran wat te gemoet te comen ende onse voorgaende hardicheyt te versachten, soo ist dat de peper door 't coopen van de Francen tot op ontrent 5 realen de sack geresen wesende, wy goet gevonden hebben de Chinesen partye over te doen, gelijck die ons coste. Ontrent 1000 sacken sijn haer dienvolgende tot 47 gegeven en dat om verscheyde redenen, als insonderheyt omme daermede onse voorgaende redenen te bevestigen: te weten dat d' insinuatie niet gedaen was, omdat wy alles begeerden in te slocken, noch om de Chinesen van Bantam te weeren, gelijck onse vyanden ons nageven, maer alleene omme de monopolie te breecken; item omme te betoonen, dat op de dreygementen van de pangoran weynich passen, maer als hy vrientlijck en redelijck tegen ons is, dat wy tegen hem noch beter sijn sullen, alsoo nu goetwillich uut ons selven doen, dat den pangoran met geene middele te weech kost brengen, ende daeromme te betoonen dat overvloet van peper hebben omme de monopoliers de moet te doen verliesen, opdat mogen comen aen 't gene noch in 't landt mach sijn.

Alsoo dese natie immer soowel als imant ter werelt allderley personagie weeten te speelen, soud het wel connen sijn, dat den pangoran ons eenen val-

schen schijn betoonde, omme d' Engelsen met onse vrientschap te dreygen, gelijck hy ons met die van d' Engelsen gedaen heeft, om alsoo d' een met d' ander te plaegen. Dan het soude wel connen gebeuren, datter een alliantie ende verbondt getroffen wierde. Eenige hovelingen geven ons dagelicx goeden moet ende seggen dat het voorseecker voortgaen ende effect sorteeren sal. Daer sijn diverse redenen die Bantam daertoe dringen. Soo den Mattaram voortcomt, is haeren welstandt aen U. E. hangende. Daer en is oock niet dan des Compagnies macht, die de meesters in 't Westen ontsien. Met haere assisentie can hy meester en Bantam oock beschermt worden. Alsoo de saecke van inportantie is, sullen niet lichtveerdich, maer wel voorsichtelijcken handelen sooals ten besten van de genneraele Compagnie bevonden sal worden te behooren, daerop de heeren haer wel verlaten mogen. Ick hebbe goeden moet, dat de staet van de Compagnie 't sy over d' een off d' ander boech in heerlijcken standt geraecken sal. Dan de heeren mogen daerop geen subsidie verminderen en dienen in allen gevalle jaerlicx herwarts aen te senden groote menichte van schepen, volck ende gelt, off 't en sal nimmermeer wel sijn, want d' Indianen houden het met de sterckste, ende die hier de machtichste is heeft recht. Overlecht ende considereert wel, wat d' Engelsen met haer boose tonge al te weech gebracht hebben, over d' een sijde in 't exalteren en vergrooten van de magesteyt ende de groote macht, die in Engelandt is, ende ten anderen in 't vilipendeeren en vercleenen van de hooge overicheyt ende den staet der Vereenichde Nederlanden. U. E. sijn haer selven sooseer in 't licht, dat gants weynich sien. Was het gemoet hier niet meer dan de middelen sijn, slecht souden wy het hebben. Eerst sijn wy door gebreck van gelde in groote swaricheyt, last ende moeyten geraect, ende nu hangen ons, Godt betert, diergelijcke swarichheden door 't gebreck van schepen ende volck over 't hooft. 't Is een jammeren wonderlijck dinck, dat U. E. geen mate connen houden en altoos in gebreeck van 't een off 't ander blyven. Verleden jaer sijn der immers niet meer dan twee schepen, die de name mogen voeren, gecomen, ende wat sullen wy met *Mauritius* ende *Delff* uutrechten, die nu te verwachten hebben? Dat het veel lieden wisten, 't ware genoch omme de voortganck van de geheele welstandt te verhinderen. Door verdriet ben dus verde buyten propoost geraect, ende sullen wy den handel van Bantam daermede oock laten berusten.

2. Banda. Op prymo deser is hier van Amboyna wel aengecomen 't jacht de *Neptunis* ende den 5 ditto van Banda 't jacht den *Groenen Leeuw*, te samen medebrengende 658 sockels foelie, ontrent 70.000 ℔ noten ende 40.810 ℔ nagelen, ende alhoewel U. E. de tydinge van daer door nevensgaende missiven wel verstaen sal, sullen 't sommier in dese mede begrypen.

Daer heeft eenige maenden lanck soo pestelenciaele rasende coortsen int fort Nassouw in Banda geregneert, datter wel 90 mannen van 't garnisoen

gestorven sijn, ende daeronder twee gouverneurs, een oppercoopman, cappiteyn, luytenandt ende veel officieren. Degeene die van dese siecte niet storven behouden een quenende teeringe, daer niet wel van geraecken connen. De schepen de *Trouwe* ende *Morgensterre*, die daer 't jaer overgebleven sijn, noch oock die van Poloway hadden van dese siecte geen noot.

Met groote advantagie hebben die van Lontor en haere consoorten de vreede weder gebroocken. Vreemt en wonder soud het oock wel wesen, dat soo trouloose natie de vinger van haer vyandt in de mondt hebbende niet byten en soude. Omdat in sulcken geval niet anders te verwachten hadden, heb ick voor dese na Banda seer ernstelijck gerecommandeert, dat men geen volck op Ortatten noch elders by de Bandanesen leggen, maer aen 't casteel te comen handelen gewennen soude, dan 't en heeft niet mogen helpen. 't Is gebeurt, dat ons volck op verscheyde tyden drie Bandaneese prauwen, die sonder pas bevonden wierden, aengehaelt hebben, als oock eene met een pas, vermits het volck de visitatie van d'onse niet willende gedogen, daeruut gevlucht waeren. De voorsz. drie prauwen sijn by de Bandanesen weder geeyscht, allegeerende, dat alsoo het volck van die 3 a 4 jaren uutgeweest waeren, ende niet wisten, dat sonder passedel niet vaeren mochten, t'ontschuldigen waeren. Doch ons volck resolveerden daerop dese prauwen te houden tot de compste van d'heer gennerael, ende alsoo der onder handen van de Bandanesen veel nooten (die sy lange ongekalckt hadden gehouden) bedorven waeren, heeft ons volck deselvige niet willen ontfangen, seggende dat die eerst garbuleeren souden, waertoe de Bandanesen niet verstaen willende, veel kyvagie rees, ende een seecker orangkay menichte van nooten selffs verbrandt. De saecken aldus staende, soo heeft den oppercoopman Waterfort (die nae 't overlyden van de gouverneur van de Zande hooft en president gemaect was) 4 a 5 orangkays van Lontor bescheyden op Ortatten by hem te comen, omme van de nooten te handelen ende voorsz. vrye prauwen aen haer over te leveren. Dese Bandanesen hebben dese occasie waergenomen ende ontrent 4 a 500 mannen in 't bos geleyt. Soo haest Waterfort op Ortatten was, hebben hem met een assistent ende eenige andere datelijck gevangen, den ondercoopman gedoot en al genomen dat ter logie van Ortatten was, waermede de Bandanesen ons volck gedwongen hebben, daertegen over te geven niet alleene de voorsz. drie prauwen, maer oock alle de gevangenen die int casteel waeren, soodat tegen Waterfort, een assistent met eenige andre, 84 Bandanesen gegeven sijn.

't Heeft weynich gescheelt off d' Engelsen souden haer volck op Puloron gesecondeert ende de plaetse versterct hebben. Sy sijn met twee schepen ende een jacht in Maccassar geweest, hebben daer rijs ende andre provisie geladen. In de Boucheronnen is het beste schip van haer versteecken ende aldaer (na

gepresumeert wort) gebleven, want 't en is nieuwers vernomen. Het andre, de *Salomon*, met een cleen jacht d' *Attendant* genoemt den 4 April ontrent Banda comende, soo sijn van de schepen *Bantam*, de *Trouwe*, de *Morgensterre* ende de *Swaen* (die daechs te vooren daer gecomen waeren) gerescontreert ende genomen. Hebben van verde eenige schooten met groff geschut tegen den andre gedaen, maer daer en is geen schade geschiet, noch niemant geraect. In de *Salomon* waeren 22 Bandanesen, van degene die tot Bantam de moort over d' onse hebben helpen doen. Dit volck wil haer niet gevangen geven. Dertien van hun hebben haer dootgevochten, daertoe d' Engelssen ons volck geholpen hebben, door vreese dat se den brant in 't cruyt souden steecken. Negen slaven sijnder gevangen, waervan 3 ontloopen sijn; 60 Engelsse sijnder mede gevangen, dewelcke over ons schepen ende forten verdeylt sijn. D' *Attendant* is een scheepken van ontrent 40 lasten ende de *Salomon* een oudt verrot schip, dat niet bequaem is langer te varen, waerover 't selvige aen de wal geleyt is. Van de goederen bij voorsz. schepen gevonden gaet nevens dese register. Dit jaer sijn van onse scheepen bij den anderen in Banda geweest 't *Wapen van Amsterdam*, *Bantam*, de *Morgensterre*, de *Trouwe*, *Vlissingen*, *Nassauw*, de *Swaen*, *Hoorn*, de *Groene Leeuw*, *Vos*. De macht by den andren wesende is door d' heer generael Reael ende raet geresolveert een tocht op Puloron te doen, mits dat eerst in passant Lontor besoecken souden, doch in 't eerste na wy verstaen sijn door stilte ende daerna met herde regen ende stercke winden verhindert. Den commandeur Lam heeft den 4 Juny met 580 mannen een tocht op Lontor gedaen; sy sijn op 't geberchte onder de stadtsmueren geweest, dan alsoo geen gereetschap hadden omme de mueren te breecken, noch leeren om die te beclimmen, sijn se met 10 gequetsten (waervan 3 gestorven sijn) wedergekeert, en dat voornemelijk vermits geen water hadden, het volck van dorst wilde smachten. Het schijnt noch een tocht op Puloron voor hadden, maer is te beduchten niet verricht worden sal.

Vermits aldus weder in oorloch geraect sijn, advyseert ons volck dat dit jaer weynich meer dan voorsz. nooten en foelie van Banda te verwachten hebben. Die van Slamma, Wayer en Ouwendender seggen de vreede te willen houden, maer comen evenwel aen 't casteel niet, zoodat de nooten en foelie door Javanen en Malleyen by d' onse gebracht worden. Als noch schijnt het dat eenige hoofden niet verstaen connen ten uutterste tegen de Bandanesen te procedeeren, vresende de Bandanesen 't landt liever verlaten dan onder onse subiectie begeven sullen, waerover eenige bykans dispereeren. Den admirael Verhaegen wilt noch al met goet doen hebben, seggende dat men de nooten behoorde 't ontfangen soo die Godt aende Bantanesen verleent, ende generael Reael, dat men de prijs van de nooten behoorde te verhoogen ende die van de foelie te daelen. Maer ik zegge U. E. dat het een alsoo schade-

lijck als t' ander wesen sal, ende dat men ten uuterste tegen de Bandanesen voort moeten varen off 't en sal niet alleene in Banda, maer oock nimmermeer in Amboyna noch de Mollucquen niet deugen. Men behoeft niet te vreesen, dat alle de Bandanesen 't landt verlaten sullen, ende al waer 't schoon sulcx deden, can daer van andre quartieren wel volck gebracht worden om de vruchten te plucken, als het U. E. maer belieft menichte van menschen ende scheepen te senden om die te haelen. De Bandanese orangkays hebben niet van doen. Haer slaven sullen veel liever by d' onse woonen dan met haere meesters doolen en sterven, als bleeck doen den honger haer aen 't casteel dreeff. Ick versta dat Puloway nu jongst in een jaer opgebracht heeft 240 sockels foelie ende 15.000 catti Bandanooten, seer schoon en exkies goet, als U. E. sien sullen aen 't gene overgaet, waerby seggen wil, dat het met de vruchten van d' andre eylanden mede niet dan te beter gaen zoude. Soo van U. E. wat haestich groote menichte van volck becomen hoope 't effect van de Bandaneseese welstandt te betoonen.

3. Amboina. De moetwille van veel Amboynesen continueert niet alleene, maer vermeerdert dagelicx. 't Is apparent dat het niet beteren sal, soo lange de moetwillige hooffden leeven. Amboyna siet op Banda. Een remedie hebben sy beyde van noode en sal haer beyde helpen. Dit jaer sijnder in Amboyna 9 joncken geweest, met ontrent 200 lasten rijs ende eenige cleeden, die de helff beter coop dan wy geven. Den rijs van d' onse blijft haer oock aende handt. Op U. E. ende onse recommandatie was ons volck van meninge de joncken aen te haelen; hadden het Spaensse fregat tot dien eynde by de Drie Broers geleyt, dan alsoo die van Lua dreychden, soo sulcx onderstonden, onse huysen aldaer te verbranden, heeft ons volck goet gevonden, de quae tydinge van Banda vernemende, daervan te dissisteren en niet te versoecken wat sy souden durven doen. De trots van die lieden is soo groot, dat alsoo de *Neptuines* ontrent Burro een Maccassarse joncq (daervan 't volck aen landt gevlucht waeren) genomen ende verbrandt hadden, sylieden met schilt en swaert als dolle menschen rontsomme de logie gecomen sijn, evenals off datelijck alle d' onsen vermoort souden hebben. Verbooden op lijffstraffe, dat niemant eenige vivres aen d' onsen vercoopen souden, dreygende de logie te verbranden, soo men datelijck de schade aen de Macassaren niet voldede. Waerop geantwoort wierd, dat de saecke haer niet aenginck, dat het onse vyanden waren, die veel van d' onse vileynelijck vermoort hadden; waerop haer niet en schaemden te repliceeren, dat de jonck op haer stroom genomen was ende dat haer reede voor alle de werelt wilden bevryden, wel hart persisterende, dat begeerden de schade voldaen te hebben. De saecke is tot de compste van d' heer genneraal uutgestelt, ende soo ons goedertierne aert den trots te goede comt, sullen sy seer fijn gestijft sijn omme naermaels meer te plegen. Alsoo

die van Lua een orangkay na Maccassar gesonden hebben gehadt, schijnt het de Macassaren verseeckering tegen ons toegeseyt hebben, ende dat daeromme soo hart procedeeren om de betalinge van de goederen der voorsz. genomen joncq. Off in Maccassar iets met d'Engelsen gehandelt hebben, weten niet; dan 't is seecker dat op Combello de nagelen lange voor d'Engelssen bewaert sijn, waerover ons volck resolveerden met contant gelt te coopen, soodat van 500 bhaeren uutstaende schulden weynich off niet geint is.

Die van Combello verstercken haer op Eram, ende hebben correspondentie met den Tidorees gehouden, 'tsedert van Combello geweecken ende haer stercte op den berch van d'Engelssen genomen wierd. Die van Lua, Lucidi en Eram sijn met de Combellesen verdragen geweest, omme de stadhouders van de coninck van Ternaten, Sabadin en Daya, van daer te doen vertrecken ende haer onder den coninck van Tidor te begeven; dan alsoo cappiteyn Hitto daertoe niet verstaen wilde, is de saecke niet voortgegaen. Den prins van Tidor soo men seyt, is op de been geweest om possesie te gaen nemen, dan hy en is niet vernomen. Quimella Daya, die opt versoeck van d' onse door den coninck van Ternate na Amboyna ende Banda gecommitteert is geweest, omme d' ongerustigen van Amboina ende Banda (soo men seyde) tot vreede en eenicheyt met ons te bevestigen, is degene geweest, welcke die van Lua in voorsz. trots tegen d' onse meest oproeyde, gestijft ende aengehitst heeft. Opt vertreck van de *Neptuynes* van Amboyna is op Lua van de Mollucquen aengecomen de correcorre van den coninck van Ternate, die ontrent primo Mayo van Malleyo gevaren was, met ordre dat binnen drie maenden op seer groote pene alle de correcorren van Amboyna in Ternate verschynen souden. Beyde des conincks stadthouders, Sabadin en Daya, worden mede op ontbooden. Men weet niet tot wat eynde dese genneraele beroepinge geschiet. Godt geve, dat het niet tot onsen nadeele zy.

Van de plaetsen onder 't casteel staende, willen die van Hottomouri (welck ontrent 200 mannen stercq sijn) Moors worden ende ons affvallen. De hooffden zijn in 't casteel gevangen, dan de gemeente heeft weder andre gemaect ende blijft even trots. Men gist dat het almede van cappiteyn Hittos werck is. Om diergelijcke voor te coomen, heeft ons volck goetgevonden op 't eylandt Uliasser drie mannen te leggen ende op Oma twee, van meeninge sijnde op Nusaloo mede volck te leggen, en dat om de Moorsse paepen, daermede cappiteyn Hitto dat volck tegens ons oproeyt, van daer te weeren, het volck in devotie te houden, tot het Christen gelove te vermanen, ende om de nagelen, die daer geplandt zijn, te becomen, 't welck achte een seer goede saecke te wesen.

U. E. sullen wel verstaen hebben hoe naer 't vertreck van de gouverneur Houtman cappiteyn Hitto van 't casteel onder hem getrocken heeft het westquartier van Anboyna, als namentlijck 6 dorpen genaemt Nousatella, Ourien,

Bessy, Laricco, Waccasieu ende Hassaloulo. Alle dese plaetsen ontrent November 1617 met die van Hitto questie gecregen hebbende door seeckre onbehoorlijcke proceduyres van jonge orangkays van Hitto, soo sijn haere gecommitteerde aen 't casteel gecomen, seggende dat sy onder 't casteel ende niet onder Hitto stonden, versoeckende derhalven dat men by haer een logie maecken soude, alsoo jaerlicx seer goede quantiteyt nagelen leveren costen. D'occasie is waergenomen. Sy hebben hun onder ons begeven. Men heeft haer seeckre artickulen doen sweeren ende zy hebben ons tusschen Waccasieu ende Laricco een huys of logie op haer eygen costen gemaect, van waer men dit jaer (alsoo 't daer een groot mousson geweest is) ontrent 200 baeren nagelen becomen sal, daervan 75 ontfangen waeren. Hebben oock belooft jaerlicx (gelijck eertijts schuldich waeren) twee correcorren op te brengen. Die van Hitto hebben dese lieden gedreycht te overvallen, dan daer is noch niet op gevolcht.

Den 23 Martius passato soo d' heeren generael Reael ende admirael Verhagen van Amboyna na Banda vertrecken souden, is door een eerschoot een brandende prop int dack van 't huys geraect ende 't selvige met al datter in was tot de grondt toe verbrandt. Daer lagen wel 140 vaten cruyt in de cruytcamer, welcke bykans voor de brandt daeruut gedragen sijn. Waere den brandt daerin gecomen, 't geheel casteel ende de schepen daeronder leggende souden groot peryckel geloopen hebben. Par nevensgaende extract sullen U. E. sien, hoe daer Godt betert *f* 76.463 — 10 — 9 schade geleden is. Niet meer dan 29 cassen en packen sijnder gebercht, meest pouti castelle, ende 3 cassen zydewaeren. De Heere vergoede de schade in een ander. Men is nu besich om weder een nieuw huys te maecken, waertoe d' inwoonders boven 't ordonnari quaet ons volck met 400 mannen assisteren, ende 't sal alsoo gemaect worden dat het brandtvry zy. Daer wort geclaecht dat U. E. geen pannen gesonden hebben, maer waere de solderinge van 't huys gelastrigeert off met steenen aerde beleyt geweest, het packhuys hadde geen noot gehadt.

Boven voorsz. 40.000 ℔ nagelen hebben van Anboyna noch ontrent 180 bhaeren te verwachten. De Heere wil se in salvo geleyden. Het cruyt maecken off hermaecken begint redelijcken voortganck te nemen. Daer sijn ontrent 100 voeten gemaect; dan U. E. dienen weder andre cruytmaeckers te senden, opdat het werck door versterven off na huys keeren van d' oude niet weder steecken blyve.

Door goeden yver van domine Danckaert en Tielleman Theunissen begint d' exercicie van religie ende de schoole in Anboyna wederomme seer toe te nemen. De coningen van Hielang ende Soya, die over twee jaeren rebelleerden, hebben versocht dat haer zoonen in teecken van trouwe by d' onsen souden mogen woonen omme te beter onderweesen ende in de Christen religie opge-

trocken te worden, 't welck haer vergunt ende een goede saecke is. 't Is heel noodich, datter in Amboyna noch drie a vier geschickte lieden gesonden worworden omme d' inwoonderen tot de Christen religie te vermanen ende met een goet leven voor te gaen. Daeromme bidde U. E. demoedelijck metten eersten herwarts aen te senden een goet getal degelijcke geschickte leeraeren, die vooral goet van wandel en leven sijn. Wy sullen interim derwarts senden de goede die men becomen can.

4. Molukken. Van de Mollucquen hebben wy geen schryven; dan over Anboyna ende Banda verstaen, hoe prymo October de brandt uut de panne van een soldaet int dack vliegende, geheel Malleyo ende ons bovenhuys in ¾ ure verbrandt is. t' Allen gelucke was de vloer van 't bovenhuys veertien dagen te vooren gelastrigeert, soodatter Godt loff in 't packhuys geen schade geschiet is. Tusschen d' onse ende den vyandt is met de wapenen niet gepasseert, doch dies te meer heeft de vyandt naer 't schynt onder de handt gewrocht. Nevens dese gaet copie van seeckre verclaringe welck d' heer gennerael Reael van de Molluquen gesonden is. U. E. sullen daeraen sien de groote troulooseheyt ende boosheyt van de Ternatanen, ende hoe d' overste geresolveert hebben gehadt ons volck te vermoorden ende de forten of bollewercken van Malleyo in te nemen. Den 21 October 1617 sijn de Ternatanen des morgens vroech tot dien eynde in de wapenen geweest, dan alsoo ons volck quae suspitie hadden ende de soldaten op haer hoede in de wapenen stelden, is Kitchil Aly met de sijnne gepasseert ende heeft sijn boos voornemen (ten besten hy cost) gedect. Den coninck met alle den raet (uutgesondert voorsegden Kitchil Aly) op den 23 ditto by d' onse vergadert wesende, is haer affgevraecht off iewers in vercort waren, waerop haer niet geschaemt hebben te antwoorden, dat haer van geenige dingen over d' onsen hadden te beclagen, dan alleene dat de contracten met ons gemaect niet langer begeerden naer te comen, want wisten te bereeckenen datter soo nu soo dan over de 100 van haere vrouwen ende slavinnen by de Spangiaerden waeren geloopen, ende soo haest daer Christenen waeren geworden, keerden terstondt wederom, waerover sy alle liever wilden sterven, dan alsoo langer in haere wetten (die sulcx geensints mogen lyden) vercort te worden, want anders soude ten lesten niemant by haer blyven. Ick bidde U. E. considereert, hoe haer disseyn bevestigen ende wat pretext over soo vileyn attent genomen wort. Van waer off by wien desen aenslach sijn oorspronck genomen heeft weet men niet. Het apparent is, dat het de vrucht van de treves der Tidoresen ende Ternatanen zy, doch de boosheyt van dese trouloose Mooren is wel soo groot, dat diergelijck uut haer eygen hart wel spruyten can. Dit is een goede leere, dat men niemant vertrouwen sal. Dan de trouwe baert in onse natie soo groote achteloosheyt, dat het wel haest vergeeten wesen sal, ja dat het schijnt, sommige noch twijffelen off het van de Ternatanen soo qualick gemeent soud sijn.

Derhalven bidde U. E. selffs ordre te stellen, ende jaerlicx de middelen te fornieren die tot verseeckering ende accressement van uwen staet vereyscht worden. Lange ben ick hier gewaerschout geweest ende hebbe seer wel geweeten, wat wy behoorden te doen, maer alsoo U. E. ons de nootlijcke middelen onthouden, moeten op Godts genade en discretie van de Mooren onse vyanden leven.

De vrienden van de Mollucquen, Anboyna ende Banda [vreesen], soo sy onderstonden volgens U. E. ende mijn advyse de joncken van Anboyna te weeren, dat de geheele welstandt van de genneraele Compagnie in de waechschale en duysent peryckulen stellen souden. Sy stellen my vraechsgewijs voor, wat redenen wy hebben omme de joncken van Anboyna te weeren. Senden oock translaet van eene missive, door den coninck van Ternaten aen d' Anboynesen geschreven (waervan by dese oock copye gaet), daerinne ditto coninck advyseert met de Nederlanders gecontracteert te hebben, dat alle de nagelen aen haer alleen gelevert worden souden, waertegen van de admirael Maetelieff belooft is, geen Moorsse cooplieden van daer te weeren. De vrienden seggen en doen seer wel, menende dat de oorspronck van de questie en trouble by ons sy, dat die soecken te beeteren. Was de feyl aen ons, 't waere oock de beste, de redelijckste ende de gevoechelijckste remedie. Dan weynich worter bedacht hoe de boosen, en quaet van haer gedoogende, in haer booseyt gestijft en oorsaeck gegeven worde noch meer te doen. Doch alsoo men tijt en standt aensien moet ende eenige jaren lang van U. E. weynich assistentie becomen hebben, soo worden genootsaect de simmulatie en sachticheyt van de vrienden 't avoueren ende voor goet t' erkennen, alsoo 't noch beter is niet te beginnen dan ten halven verlegen ende beschaemt te blyven. Dan de reden ende 't recht welck wy hebben is daeromme te min niet. Men seyt, dat de Mooren in die quartieren spouwen, als sy ons sien; dat het jock van de Spangiaerden haer noyt soo lastich geweest is als d' onse; dat se den duyvel te hulpe roepen souden om haer van ons t' ontlasten, en dese haet seggen sy gecomen wesen soude, omdat wy de joncken geerne vandaer geweert saegen, ende omdat d'Anboynesen haer nu daer alleene (want geen andre redenen hebben) op beroepen.

Ten antwoorde segge als voor dese, wasser geen misdaet, wy hadden daertoe geen recht. Dan off die trouloose Mooren duysentmael beloven alle de nagelen aen ons te leveren ende sy doen se dies niettegenstaende vervoeren, ende als eenige nagelen daerover aengeslagen en prijs gemaect worden, stellen hun met gewelt daertegen; wat sal men dan doen, ende wat sullen haer schoone beloffien de Compagnie helpen? Doen ick in Anboyna was ende die van Lua, Combello, Lucidi ende Eram opentlijck haer nagelen tegens contract en beloften aen d' Engelssen vercochten en leverden, doen de Combellesen d' En-

gelssen in haer fort plaetse gaeven, omdat met gewelt tegen ons in te houden, doen cappiteyn Hitto ons volck de nootlijcke vivres sochte t' onthouden, omdat eenige nagelen by den gouverneur Block (die verborgen waren om wechgevoert te worden) prijs gemaect waeren, eer men oyt onderstaen hadde de joncken van die quartieren te weeren; wat redenen hadden sylieden daertoe? Wat oorsaecke was haer oyt gegeven, wat deucht is de Tarnatanen gedaen, sy die van ons gevoet, behouden ende beschermt sijn, ende veel min (gelijck U. E. seer wel seggen) tegen haer vyanden dan de snee tegen de zonne bestaen can? Met schepen heeft men de joncken by ende van haer geconvoyeert. Wat redenen hebben sij, om soo een enorm attent te doen? Heeft men haer eenige jaren niet toegestaen, ende gegeven, wat selffs begeerden? Haer weelde is te groot. Wat joncken, wat negotie ende wat assistentie hebben de Tidoresen gehadt in alle de tijt met de Spangiaerden verbonden geweest sijn? D'eene quelt d' armoede ende d' andre de weelde. Had ick de corragie, d'authoriteyt ende de macht niet gehadt, omme de boosheyt van de pangoran van Bantam weder te staen, veel slimmer soud het hier geweest sijn, want noch vileyner wierden hier aengesien en noch slimmer hielt men ons dan de Tarnatanen off Anboynesen doen. Gelijck men de honden met een beetken broot sijn wille doet doen, even alsoo soud men tot Bantam met ons geleeft ende ons met den peper gedwongen hebben. Ten besluyt segge U. E. dat veel inwoonderen van de Mollucquen, Anboyna ende Banda een onwetende, hoveerdige, dertele, trotse, ongeregelde ende minne natie is, die immer soo weynich met den anderen verdragen can, als met ons in ruste en vreede leven connen. Elk soud geerne een coninck op sijn eygen handt willen sijn. Met enkele armoede ende noot, ofte met gewelt en dwang moeten zy gedwongen ende gehouden worden, off 't en sal daer nimmermeer wel wesen.

Met brieven van prymo Mayo advyseert den directeur Westerwolt van Malleyo aen de luytenant gouverneur Speult in Anboyna int corte, dat den trevis tusschen ons ende de Tidoresen gebroocken was, vermits sy ons volck verraden ende eenige doot geslagen hadden, sonder ander bescheyt off redenen te geven. Daer waeren op dien tijt drie scheepkens van Manilha gecomen, waervan ons volck het eene dicht by Gammelamme aen de wal hebben gejaecht, daervan eenich goet met een Mardicker becomen is, denwelcken verhaelt datter in Manilha weder 6 groote gallioenen op stapel staen, doch dat de bouwing door gebreck van volck slap voortginck.

Met d' onse van 21 December 1617 hebben U. E. geadvyseert, hoe van Jambi verstaen hadden, dat de Spaensse vloot van Manilha na Molucco varende, door een groote storm gebleven was. Den 3 December 1617 sijnder vijff gevangenen met een Chineese champan van Manilha gevlucht. Op Mindanao vervallende, heefter dien coninck twee by hem gehouden. D' andre drie sijn in

de Mollucquen wel aengecomen ende is met dit schip een van hun overvarende. Door dese lieden hebben voor seecker verstaen, hoe waerachtich is dat de geheele vyandts vloote vergaen is. Sy waeren na Mariendoucke om te vertimmeren gesonden, elck niet meer dan 8 stucken ophebbende omme een batterye aen landt te maecken, ende soo ontrent 30 mylen van Manilha waeren, beliep haer soo harden wint, datter drie gallioenen gesoncken ende d'andre drie aen de clippen gestrandt sijn, waervan dese lieden de vracken hebben gesien. Met de drie die gesoncken sijn, is alles gebleven datter in was. De timmerlieden met dese schepen gebleven sijn degene die meest van de vyandt beclaecht worden. Nevens dese gaet rolle van de gevangenen die doentertijt noch in leven waeren. Op dese rolle en verneme de soone van d' heer Lodensteyn niet. Nochtans seyt my d' ontloopen gevangen, dat noch in 't leven was, ende corts voor haer vertreck in 't gevangenhuys by hem gevonden worden mach. De gevangenen worden nu soo wel niet getracteert als ten tyde van Don Juan de Silva. Doen Don Geronimo de Silva van Mollucco in Manilha quam, deed hy al de gevangenen op de gallayen smyten ende 6 mannen van *Der Veer*'s volck liet hy heymelijck dooden, hart disputerende omme alle d' andre mede om te brengen.

Voorder verstaen, datter in Manilha niet meer dan een oudt schip is ende maer twee goede gallayen. Doen sy van daer gingen waeren der maer twee schepen op stapel, een groot met een cleen, die na Nova Spangien gedestineert wierden. Seyt oock datter geen 600 soldaten in geheel Manilha sijn.

Dewyle den vyandt op sijn swackste is, sijn de vrienden van meninge de goede occasie waer te nemen, ende hebben dienvolgende goetgevonden 4 a 5 van de beste schepen weder na Manilha te senden, waertoe geprepareert worden. De resolutie sal ons hier seer verswacken, lastich vallen en benouwen, vermits d'Engelssen veele goede schepen hebben, daer geen wech mee weten, waertegen wy niet een treffelijck schip te verwachten hebben, waerover wel cost gebeuren dat d'Engelssen d'occasie mede waernamen, insonderheyt soo onse handelinge met den pangoran van Bantam effect sorteere ende sy eenich goet nieuw secoers van Engelandt becomen. Doch dies niettegenstaende lauderen ende approbeeren de resoluitie van de vrienden. Godt geve dat het wel succedeere ende dat door gebreck van schepen ende volck niet genootsaect worden de retoeren op te houden, totdat een redelijck, behoorlijck en goet secoers van U. E. becomen, 't Gebreck van schepen ende volck heeft de Compagnie alaeede soo veele verachtert, dat na Madagascar, Arabia, Suratten, de Custe ende veel andre quartieren niet hebben connen senden. De Heere wil het versien.

Van Firando is den commandeur Lam den 11 Februari met 't schip *Vlissingen* voor Malleyo wel gearriveert. Het gelt wesende over de 100.000 realen

Jappans silver hebben daer gelost, op hoope dat wy het t' eerder van daer becomen souden, dan 't en is soo niet geluct. Vandaer is *Vlissingen* met partye van de resterende goederen na Anboyna ende Banda geloopen ende aldaer by de vloot wel gearriveert.

Men seyt, datter in de Mollucquen een groot gewas nagelen voorhanden was, datter gelt en cleden gebraecken, doch hebben gants geen schryven watter van zy, veel min wat quantiteyt nagelen te verwachten hebben. Om te betoonen wat hinder den vyandt in de Manilhas gedaen worden can, remonstreert den commandeur Lam in de sijnne van gelooffwaerdige persoonen verstaen te hebben hoe de Spangiaerden jaerlicx van de Chinesen handel ende verkervinge der Chinesen, van tollen en extraordinarie finantie becomen 500.000 realen van achten en dat daermede een bastante vloote tot diffentie onderhouden connen. 't Zy dat de royale incompste van Manilha soo veele beloopen off niet, 't is altoos seecker datter een treffelijcken handel gedreven wort, ende U. E. noch den Staet van onsen lande, als het de Compagnie (gelijck de heeren haer voor desen excuseerden) niet gelegen comt, behoorden geensints te versuymen den vyandt soo treffelijcken affbreuck te doen, als daer met groote advantagie gedaen worden can. Doch alsoo het maer halff werck wesen soude derwarts jaerlicx een vloote te senden, alsooder plaetse bewesen ende begreepen worden moet omme den Chineesen handel tot ons te trecken, sal in dese naerder vermaen volgen.

In Bangaya, daer die van de Mollucquen sagu haelen, hebben de Maccasaren wederomme twee van ons volck vermoort.

5. Suratte. Door voorsz. Engels schip *Defens* genaemt, hebben verscheyden missiven, boecken ende reeckeningen van Suratten becomen, waervan partye nevens dese gaende, door de cooplieden van daer aen U. E. gesonden worden. De heeren sullen daerinne sien watter van 't schip *Middelburch* gebercht is, hoe het geschut vercocht is ende wat cargasoen, beloopende *f* 33.011 — 6 — 12, als blijct per extract uut het genneraele boeck, daer tegenwoordelijcken is. Ons volck is seer wellecom geweest, sijn tot noch toe seer wel getracteert ende hebben in 't minste over d' inwoonderen niet te clagen. Daer is in dat quartier een treffelijcken handel te doen. 't Is verdrietich en jammer, dat derwarts geen schepen met cargasoen mogen senden, ja hebben de gelegentheyt niet omme de retoeren, die der tegenwoordelijcken in esse sijn, van daer te haelen. D' Engelsen sijn der nu jongst met vijff treffelijcke schepen geweest, waervan een van de cleenste met 1900 packen indigo, te weten 1300 van Cerchees ende 600 van Biema, met eenige andre goederen na Engelandt gesonden hebben. Daerenboven sijn der noch wel over de 1000 packen indigo cerchees int selvige jaer by de Portugiesen gecocht. In Persia is by d' Engelsen mede een comptoir gestabileert. Een van de grootste Engelsse schepen, mede opheb-

bende 40 stucken geschut ende 250 mannen, als hetgeene tot Bantam gecomen is, hebben zij nae't Roode Meer gesonden omme daer een comptoir te stabileeren off die quartieren alle mogelijcke affbreuck te doen. Overlegt wel, bidde U. E. andermael, wat hinder de caricheyt van sommige de genneraele Compagnie doet ende versiet erin. Het vierde schip is na Atchijn, Priaman ende Ticco geloopen, ende 't vijffde na de custe van Coromandel.

Dese vijff schepen hebben in Suratten gerescontreert, twee cleene Engelsse schepen, by sommige particulier op den rooff uutgerust onder commissie van de hertoch van Savoyen, dewelcke (na geseyt wort) een seer grooten rooff, soo van die van Suratten als Daboul, becomen hadden. Doch de gemelde vyff schepen daer comende is een van de roovers door een eerschoot verbrandt. Het ander hebben sy aengeslagen, ende aen die van Suratten wedergegeven dat van haer genomen was, ende soo dat scheepken herwarts meenden te brengen, sijn d'Engelssen genootsaect geworden 't selvige onderweech door leckheyt te laten sincken. Ontrent de Mayottes hebben d'Engelssen verovert een Portugies scheepken, welck van Mosambicq na Goa was seylende, waerdich sijnde na den roep over de 100.000 realen van achten aen oliphantstanden, gout en andersints. Het scheepken met partye tanden hebben mede tot Bantam gebracht.

6. Pieter van den Broecke. Pieter van den Broeck is met het volck van de scheepen *Middelburch* ende de *Duyve*, sterck wesende ontrent 100 mannen, van Suratten overlandt na Massilipatan gegaen, ende alhoewel een pas van de groote Mogul waren hebbende, soo hebben evenwel door 't landt van Partappaxas een heydens coninck met gewelt moeten verslaen. Van meer dan 2000 van de voorneemste roovers off voorneemste crychslieden van 't landt sijn sy besprongen geweest. D'Overste van die is met veel van de sijnne in den loop gebleven. Van d' onse sijn der 12 doot, ende 23 gequest geworden. Dese riscontre heeft ons volck een seer vermaerde en groote name door 't geheele landt gegeven. Daerna sijn voor Massilipatan wel gearriveert, maer alsoo binnen de stadt niet mochten sijn, van daer na Palleacatte gegaen ende aldaer wel gearriveert. Van de custe van Coromandel hebben geen tydinge, maer 't voorsz. van d' onse van Suratten verstaen.

Doen ons volck van Suratten over landt na de custe van Choromandel vertrock, hebben sy op 't comptoir eenige siecken gelaten dewelcke haere gesontheyt becomen hebbende door 't voorsz. Engels schip, 15 man, hier gebracht sijn. Wy hebben de d'overste van de vrientschap ende 't faveur seer doen bedancken ende de costen van 't volck betaelt. Dit schip heeft by zuyden Cochijn aen de caep de Commorijn ververst, aldaer water gehaelt ende veel vrientschap van d' inwoonderen genooten. In een dorp niet verde van daer waren de Portugiesen facteurs hebbende, dan mochten by d' Engelssen niet

coomen. Ontrent ditto cabo passeerde langs de wal na Cheylon ende voorts na de Custe off Mallacca een armade de rema van ontrent 25 seylen.

7. Fransche schepen. De Francen naer 't vertreck van de *Witten Beer* eenige peper gecocht hebbende, gelijck vooren is geseyt, soo hebben op onse presentatie haer volck, die by 't schip *St. Michiel* waren, geeyscht. Wy hebben haer alle doen leveren, stercq wesende 17 mannen, ende hun oock met eenige teer en andersints geassisteert, haere vlaggen ende schanscleden met des conincx wapenen gelevert.

Na gissing hebben sy in 't schip *St. Louys* geladen ontrent 4 a 5000 sacken peper. Den 20sten deser is haer vierde gennerael gestorven. Gelove niet, dat sy dat schip overbrengen sullen. Sy souden 't ons gelijck *St. Michiel* mede geerne aengedrongen hebben, dan 't is haer gemist. Voor desen hebben U. E. gesonden copie van d' inventarius van alle 't gene by 't schip *St. Michiel* gevonden is. Een van de origineele, by drie Francen geteeckent, gaen alsnu neffens dese, met eenige andre acten meer.

8. Varia. Op de toesegginge by den coninck van Atchijn gedaen is de *Zeewolff* den 13 stanti met 24.000 realen van Bantam naer Atchijn vertrocken, waermede seeckre Atchijnsse ambassaten, die by den Mattaram geweest sijn, gegaen sijn. De Heere verleene haer geluck ende behouden reyse.

Den 16 stanti is van hier na Solor vertrocken 't fregat de *Bracq* met twee van de gecommitteerde der bontgenooten van daer. 't Is noch in 't mousson ende sal een moeyelycke reyse vallen; dan omme de lieden te amineeren, hebben haer versoeck niet connen weygeren. Wy hebben haer belooft met eerste gelegentheyt eenige jachten met secoers derwarts te senden. Sy sijn vooruut gevaren, omme tijtlijck steen ende calck tot bouwinge van een bollewerck te versamelen. Den soone van Kitchil Protago, welck de voorneemste van Solor is, is hier gebleven omme 't volgende secoers te procureren. De vrienden hebben in Banda geresolveert, 't jacht d' *Attendans* na Solor ende Timor om slaven ende sandelhout te senden.

Als noch en mach uut Jappara geen rijs vervoert worden; daer en comt noch geen uut het landt, dan na versta is d' apparentie goet ende wort van de coninck van Pati goede quantiteyt gepresenteert. De sabandaer heeft my nu voor de tweede reys geschreven ende van wegen den Mattaram tol van de rijs geeyscht. Het schijnt, dat de Mattaram sijnne beloften al vergeeten heeft. 't Gevolch sal den tijt leeren.

D' heer gennerael ende raden van Indien hebben voorgehadt de soldaten weder op des Compagnies costen te stellen. Meenden in Banda te beginnen, dan 'ten sal daer door gebreck van vivres niet connen geschieden, vermits de *Maene* met de provisie in Banda niet gecomen, maer in Anboyna gebleven is. Speult, luytenant gouverneur van Anboyna, sent ons een calculatie (daervan

by dese copie gaet) waerinne hy bereeckent, dat het voor de Compagnie profitabiler is dat het garnisoen van Anboyna op haer eygen costen blyve, dan dat men 't weder op des Compagnies costen stelle.

U. E. gelieven jaerlicx een partye van 3 a 4000 rosenobles te senden. Van Anboyna verstaen wy, dat Hitto in 500 jaren niet betalen sal de 500 reaelen die sijn soon hier gedaen sijn, ende dat de vader de schult niet sal willen erkennen. Ditto soon is met d'heer gennerael weder van Anboyna na Banda gevaren.

Met de *Goede Fortuyne* hebben een partye schoone lichte roers becomen, welcke seer bequaem sijn omme vliegende tochten int bos en over quae wegen te doen. U. E. gelieve wederomme een goede quantiteyt diergelycke te senden. Laet het doch niet naer, want de Compagnie sal daeraen grooten dienst geschieden.

Van Jortan heeft ons den *Arendt* gebrocht 1230 sacken peper. Van d'uutstaende schulden door Suri aldaer gelaeten, sijn niet meer dan 84 reaelen ontfangen. Den coninck van Surrabaya is per missive eenich geschut te coop versoeckende. Wy hebben van daer verstaen hoe d'Engelsen 't verleden westen moeson in de Straet Sonda by den hoeck van Bantam uut seeckre Javaensse joncken van Ticco ende Priaman comende, de peper sonder betaelinge gelicht hebben. De name van de misdaet wierd ons al mede toegeschreven. Een van de joncken van Jamby comende welcke door d'Engelsen in de Straet van Pallinban berooft wierden, hebben zy een spotbriefken gegeven gehadt, waermede de lieden van ons volck tot Japara de betalinge quaemen eyschen. Het was in sulcker voegen in Latijn, Engelsch ende Fransch geschreven, dat men niet anders verstaen cost dan het besluyt, te weeten: byaldien soo meer becomen costen, dat het aennemen souden.

9. Behoeften van Indië.

Alsoo men hier noch oock nieuwers ter werelt, iet groots noch notabels verrichten can sonder middelen, soo bidde U. E. wederomme seer demoedelijcken, dat het de heeren doch gelieve, jaerlicx herwaerts aen te senden, niet alleene een groote somma gelt, maer een groote vloot schepen, ende groote menichte van volck. Een vloote van 25 schepen te gelijck hebben voor dese geeyscht. Mocht het meer wesen, ten soud niet dan te beter sijn. U. E. gelieven te gelooven, dat ons veel lichter vallen sal soo grooten vloote ende noch meer wel t'imployeeren, dan te dragen de lasten die door gebreck van scheepen, volck ende gelt becomen. Ick bidde U. E. formiert de middelen, dat wat groots mogen verrichten, ende maect, dat geen tijt meer soo onnuttelijck verslyten. 't Verdriet my, dat onse gebreecken de gemeene welstandt soo seer verachteren ende verhinderen. Over seven jaeren hadde de saecke van Banda wel gerecht, geeyndicht ende voor de Compagnie verseeckert connen wesen. De troubelen van Anboyna hadden oock ten deele wel voorcomen connen worden. Mol-

lucco mocht oock wel beter verseeckert geweest sijn. Noch is het tijt, laet ons niet meer versuymen. Soo ghy ons u saecken vertrouwt, formiert de behoorlijcke middelen ende by aldien U.E. vreesen, dat soo grooten equipagie niet wel geinployeert soud connen worden, dat naer advenant van die geen retoeren becomen souden ende soo die schoon bequamen, dat die niet souden connen vertieren, gelijck d'absurde excuse voor desen geweest is, soo versoecke, dat U. E. my ten antwoort van dese gelieven t' ontlasten en doen verlossen, want het broot van de Compagnie te vergeeffs niet en begeere, ende sooder t'onsen tyde (door de gebreecken van anderen) niet verricht wort, de reprosse daervan niet geerne hooren soude. Opdat sommige niet vreemt en duncke een vloote van 25 treffelijcke schepen eyschende sijn, sullen int gros aenroeren hoe ende waer die, al wierder oock een vloote van 40 scheepen gesonden, geimployeert connen worden, behalven degene die tegenwoordelijcken noch int landt sijn.

10. Madagascar en Mozambique. Soo U. E. resolveeren een groote vloote herwarts aen te senden, salt nodich wesen, datter ontrent 5 off 6 schepen binnen Madagascar door loopen, dat het landt van Madagascar ende oock van Mossambicque aengedaen worde; Mosambicque omme te doen lichten soo veel swarten als a l'improviste van de vyandt sal connen becomen sonder 't casteel te moeyen, ende Madagascar om daer soo veel volck te doen coopen als men becomen can. Off int geraden soud wesen, dat deze schepen off eenige van die 't Roode Meer en Arabia aendeden, sullen wy overslaen, dan 't voorsz. verricht hebbende, soo dienen na Suratten te loopen, en omt quaet weder te schouwen, daer niet eer dan ontrent prymo October te comen, omme aldaer den handel te stabileeren, waertoe ontrent 100.000 reaelen vereyschen medegesonden te worden. Van Suratten dienen dese schepen Calicoute aen te doen, omme den handel daer off daerontrent mede te stabileeren, ende de gelegentheyt t' ondersoecken hoe men de Portugiesen in haer handel de meeste affbreuck doen can. Van Calicoute voorts na Bantam.

Behalven de voorsz. scheepen, dient er jaerlicx eene na de custe van Coromandel te vaeren.

11. Eisch van schepen. Onzen eysch off voorstel is, een vloote van 25 schepen. Genomen dat daervan de voorsz. ses na Suratten ende de Custe gesonden worden, soo dienen de resterende 19 op 't alderspoedichste recht door na Bantam te gaen. Onder dese 19 eysschen ten minsten 3 slechte schepen sonder geschut, vol volck en alderley provisie te wesen omme t' haerder conpste in Indien gesleten ende 't volck op d' oude schepen van Indien off op de nieuwe in plaets van de verstorvene geset te worden; resteert noch 16. Hiervan dient er datelijck ten minsten acht off thien van de beste lastvoerende scheepen met retoeren naer 't patria te keeren, soodatter van de 25 maer acht resteeren, omme int landt

te gebruycken. Dese resterende acht, met eenige van d' oude schepen van Indien, alsoock die welcke met swarten van de vloot van Suratten tijtlijck vooruut na Bantam gesonden mochten worden, dienen innewaerts na de Mollucquen, Anboyna ende Banda te gaen, te weeten eenige met provisie na de Mollucquen ende Anboyna, maer meestendeel na Banda, omme de saecken aldaer ten uutterste naer behooren te redresseeren en slechten. De drie slechte schepen souden oock wel na Banda gesonden mogen worden omme als batteryen in plaetse van goede schepen tegens de forten van de Bandanesen te gebruycken.

Ten schoonste genomen, datter van de voorsz. soo nieuwe als oude 20 schepen tot Bantam by den anderen geraecken ende van daer innewaerts vaeren, soo dient hiervan d' eene helff off daerontrent na de Manilhas te vaeren, ende alsoo lange jaren achter den anderen wel gebleecken is, dat de saecken in Banda op een sprong met vliegende tochten niet beschickt connen worden, sullen de resterende scheepen in Banda een jaer moeten overblyven, omme den oorloch naer behooren offensiff met gemack te voeren, de Bandanesen t' eenenmael onder te brengen ende Banda voor de generaele Compagnie te verseeckeren.

Vooren hebben wy geseyt, datter maer halff werck gedaen worden sal alsser een goede vloot scheepen na de Manilhas gesonden worde, omdat men plaetse dient te begrypen ende de Chinesen aen te wysen, waer met ons souden mogen handelen. Hiertoe is het dan (om de treffelijcke Chineese handel te stabileeren) van noode, datter boven de voorsz. schepen die na de Mollucquen, Anboyna, Banda ende Manilha gesonden worden, noch een goede vloote van 4 a 5 scheepen met een groote somma gelt na Cotchin China gedestineert werde, omme daerontrendt op een van d' eylanden plaetse te begrypen ende een fort te maecken, welcke mede *alla volee* niet gedaen worden can. Dit is soo noodich als een van alle d' andre voorstellen, want de Chinesen haecken daerna seer. Sy sijn arme zeelieden, waerdoor nimmermeer tot Bantam, Patane noch verde van de handt met haer treffelijcke negotie gedaen worden sal. Wy moeten dicht by haer comen, en hoe naerder, hoe het te beter voor de Compagnie wesen sal. Ick soud hiervan wel breeder connen schryven, want de saecke van inportantie ende groot van materie is, dan 't is geseyt, dat niet dan int gros de saecken aenroeren souden, alsoo veel ydele praetjens geen sacken vullen; ende ten besten genomen, dat al het voorsz. met de geeyschte 25 schepen ende die welcke tegenwoordich int landt sijn, gedaen cost worden, waermede sal men dan 't volgende verrichten?

Want daer resteert noch te besetten en aen te tasten off ten minsten te benauwen de stadt van Mallacca, als oock Maccau, waertoe mede een andre vloote met een goede partye cleen vaertuygen van noode is. Hoe veel schee-

pen daertoe van noode sijn, connen de heeren wel affmeten, ende al waert schoon dat die op des vyants plaetsen niet en verrichten, soo soude ten minste de cladderye der cleeden, die Mallacca door geheel Indien doet, voorcomen ende d' onsen te beter getrocken worden. Den hinder die ons op Timor en Solor doen, cost daermede oock geremedieert worden. Tot d' Inlantsen handel van Bantam op Arabia, Suratten, de custe van Coromandel, Atchijn, Priaman, Ticco, Jamby, Andrigiri, Campher, Queda, Patana, Siam, Cambodja, Jappan, item Succadana, Bima, Solor ende Timor sijn mede menichte van schepen van noode, welcke gestadelijck op die vaerwateren gehouden ende gebruyct moeten worden, ongereeckent noch eenige die van noode sijn omme vivres te versamelen.

Dit is int gros watter tegelijck op eenen tijt in Indien gedaen dient om te beter tot de welstandt te comen, sonder eenichsints vant principaele, als in het stabileeren van een gennerael rendevous te spreecken, U. E. biddende de saecke ten naesten over te leggen ende sooveel middelen en macht, menichte van schepen, volck ende gelt te senden als eenichsints doenlijck is; 't en can niet te veel wesen. Daer en is in eenige jaeren inde Mollucquen, Anboyna ende Banda weynich verricht, dit jaer niet met allen gedaen, ende dewyle in plaetse van 25 schepen niet meer dan twee van U. E. te verwachten hebben, salder dit aenstaende jaer noch min connen gedaen worden. Connen wy 't onse maer behouden, salt wel gevochten wesen. De heeren ordonneren my innewaerts te vaeren. Ick bidde U. E. wat sal ick daer sonder middelen ende macht doen, wat sal ick connen verrichten dan de ronde doen, interim den tijt (Godt betert) te vergeefs verloope? Wy sullen hiermede eyndigen, d' Almogende ende U. E. de saecke beveelen.

Om timmerlieden sijn hier geweldich verlegen. Met de schepen die nieuws int lant comen en compter soo veele niet, als elck tot sijn onderhout van noode heeft, soodat men tot groot intrest en nadeel van de Compagnie geheele vlooten ophouden moet om een schip te versien. U. E. gelieve daerinne behoorlijcke ordre te stellen ende 30, 40 a 50 gulden de goede timmerlieden ter maent doen geven, soo sullen die wel becomen, ende vry wat beter gedient worden.

Met den *Zeewolff* hebben een doose met eenige juweelen becomen, dan 't mach weynich helpen. Sooder met andre schepen niet anders comt, is het voorwaer een schande, datter van soo heerlijcke collegie off vermaerde Compagnie, als die van U. E. is, tot den eysch van de geheele Indies niet anders en mach, dan een gemeen man voor hemselven aen een quidam alleen wel soud durven vereeren. Een partye juweelen van 20 a 30.000 gulden ende meer waerdich sijnde, behoorden de heeren jaerlicx te senden, insonderheyt schoone diamantringen. Het soude de Compagnie wel rijckelijck weder inco-

men. Hadden wy eenige schoone gesleepen steenen van 2, 3 a 500 gulden, ja 1000 het stuck, voor een en souden wel 3 ja tot 10 bespaeren.

12. Lading. Dese gaet met het schip *Ter Tholen*. Voor 't cargasoen daerinne geladen, gelieve U. E. de genneraele reeckeninge te creditteeren ter somma van *f* 142.415 — 3 — 5 conforme nevensgaende facture.

Het schip *Zirckzee* is ontrent half geladen ende sal in 't Godt gelieft September naestcomende volgen. De Heere wil se alle in salvo geleyden.

Door geheel Indien sijn wederomme smeecoolen gebreck. U. E. gelieve metten eersten groote quantiteyt te senden, als oock hetgene by Breeckvelt saliger voor dese geeyscht is, waervan nevens dese copie gaet.

13. Jambi. Dus verde geschreven hebbende is hier in den avondt van Jamby wel aengecomen de smacq, met missive vanden oppercoopman Souri van dato 24 Juny. Hy adviseert, dat ontrent 80 last peper by de logie hadde, ende de *Bergerboot* ontrent 40 dagen daerna verhoopte volladen herwarts aen te senden. Op 15 April passato sijn die van Mallacca met 8 galleas, ophebbende ontrent 80 à 90 witten, op de rivier van Jamby geweest, ende dat na my hier van eenige gevangenen is aengedient, omme door toedoen van de cappiteyn Moor van Jamby onse logie a l'improvisto aff te loopen ende 't volck te lichten, Tot op 2 mylen na waren sy aende stadt eer ontdect wierden, ende ontdect wesende, hebben ons volck van die van Jamby geeyscht, off seyden haer den oorloch aen te vier en te swaerde, sonder van d'Engelssen te vermanen. Sy begeerden ons goet oock niet, dan het volck alleen, en soo die leverden, souden haer tegen ons helpen beschermen. D' Engelsen stoocken mede soo veele sy costen, haere hulpe beloovende; roemden daer, hoe tot Bantam twalff schepen hadden leggen; dat eenige van de onse in de stadt dootgesmeten hadden ende den pangorang van Bantam, ontsiende haere macht, hem de saecke niet hadden durven aentrecken. Eenige van Jamby wierden al cleynmoedich, doch eyntlijck hebben 't versoeck van de Portugiesen affgeslaegen. Dan eer antwoort bequamen, dreven van seffs weder aff, verbrandende al dat becomen conden; namen mede ontrent 50 à 60 persoonen, soo mannen, vrouwen als kinderen. Onse schepen naderhant ontrent de rivier van Jamby comende, ist gebeurt, hoe by geval door de constapel van de *Bergerboot*, in de prauwe van de voorsz. cappiteyn Moor, daer hy selffs in was, een man doot geschooten is. Hierover geraecte in Jamby alsulcken rumoer, off al ons volck vermoort hebben souden, ende nadat men den oppercoopman Sury een moy praetje gegeven hadde, wierde datelijck sonder forme off manier van rechte den voorsz. constapel vermoort. De jachten de *Jager* en *Cheylon* op weech synde om boven te corten, omme den peper te laden, is van den jongen coninck, die eerst inde regieringe comt, belast, dat tot naerder ordre beneden souden blyven, op pene van autoriteyt te betoonen. Al sijn volck heeft hy by-

een ontbooden. Off dit uut vreese van de gedaene moort zy, dan off de diffidentie vant ingeven der Portugiesen ende toedoen van d' Engelssen comt, dan off ons volck daermede wilde dringen de Chineesse jonck met haer peper te laten passeren, weet Godt. Ten besluyt segge andermael, soo U.E. metten eersten geen extraordinarie groote macht herwarts aen sende, dat U. E. saecken overal groote last ende groot peryckel lyden sullen.

Hiermede, ernstfeste, wyse, voorsienige seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse alles goets.

In Jaccatra adi 26 Julio anno 1618.

U. E. dienstwillige
Jan Pietersz. Coen.

25. — 29 SEPT. 1618. — O 268.
(PER *ZIRCKZEE*).

1. Aangekomen schip. By dese gaen copien van onse twee joncksten, gesonden met de jachten, welck de Heere in salvo geleyde, den *Witten Beer* ende *Ter Thoolen*. 't Sedert is, Godt loff, den 22en Augusto voor Bantam wel geariveert het schip *Mauritius*, dat op d'uutreyse 43 mannen verlooren heeft. Wy hebben daerdoor geen andre missive van U. E. ontfangen dan de derde partye van de voorgaende ende eene van 18 December met aprobatie ende authorisatie der Hoochmogende Heeren Staten van de substitutie, surrogatie ende authorisatie by U. E. gedaen.

2. Bantam en Jacatra. Met den *Witten Beer* hebbe U. E. geadvyseert, hoe hooch de questie met den pangoran van Bantam geresen was ende sijnnen trots overwonnen hadden, ende met *Ter Thoolen*, hoe na d'uutterlijcken schijn weder goede vrienden geworden waren. Item, hoe seer d'Engelssen haer misloopen hadden in 't beroven ende nemen van een Chineesse joncke op de reede van Bantam, waerover den pangoran tegen d'Engelssen soo seere gestoort is geworden ende ons soo grooten vrientschap bewesen heeft, en noch doet, dat men bycans den duyvel selve met sulcke listen bedriegen soude. De tragedie is soo fray gespeelt, dat het van dage te dage apparenter scheen, dat men d'Engelsen verdreven ende met ons een eeuwich verbont gemaect hebben soude. Ende alhoewel de coninck van Jaccatra de liberaele aenbiedinge van de plaetse tot een generale rendevous vry wat geretireert hadde, sijn niettemin met soo goeden hoope gevoet geworden, dat het scheen, haer om gelt alleen te doen was, maer onder die vrientlijcke ende schoonen schijn hebben sy hoope gehadt, selff meester van U. E. gelt ende goederen te worden ende de generale rendevous met een generaele moort te prevenieren.

Lange voor dese is U. E. mede geadvyseert, hoe d'Engelsen geconsenteert was, een schoon steenen huys te bouwen. 't Werck is dickwils gestaect ende sijn sy over 't bouwen van dat huys niet luttel geplaecht geworden. Nu het huys ten naestenby volmaect is ende voorsz. questie over 't beroven van de joncqen ontstaen sy, is d'Engelsen van den pangoran met groote dreygementen belast, eerstelijck, dat alsoo nu een nieuw huys hadden, haer oude huysen ende plaetsen verlaten ende aen den pangoran weder overleveren souden; ten tweeden dat dubbelt weder vergoeden 9.998¾ reaelen, die de Chinesen van de joncken, by haer berooft, te cort comen; ten derden dat van

de 12 vensters, die in haer bovenhuys recht over de strate ende in 't gesichte van ons huys gemaect hebben, negen vensters weder stoppen, ende ten vierden, dat den oppercoopman, die daer leyt, met den eersten vertrecke ende weder een ander in sijn plaetse geleyt worde. Hierop is by d'Engelsen geantwoort, dat haer oude plaetse wel verlaten souden, maer van d'andre drie poincten niet van sinne waeren iets te doen, waerop den pangoran haer alsoo dreycht, al off met gewelt aengetast ende haer nieuwe huysen geraseert worden sullen, daertegen by d'Engelssen veel volck aen landt geleyt ende seer scherpe wacht gehouden wort. Ende hoe men haer harder dreycht, te meer vrientschap wort ons bethoont. Dese questie staet alsnoch alsoo, ende daer is tot nu toe niet op gevolcht; off de saeck ernst zy, dan off het met d' Engelsen eens sijn om ons te beter t' abuseeren, sullen de verstandige oordeelen, off sal den tijt leeren moeten.

Wat groote vrientschap ons beweesen wierde, ende hoe groote genegentheyt den pangoran gouverneur ende de jonge coninck betoonde, omme met ons een eeuwich verbondt te maecken ende alle andre Europische natie uut den handel van Bantam t' excluderen, is U. E. voor dese ten deele mede verhaelt, als oock hoe pangoran Gabang, den broeder van den pangoran gouverneur van Bantam, by oosten Jacatra met alle sijn vrouwen ende kinderen op de jacht gevaeren was, onder pretext dat hem niet wilde bemoeyen met de questie, die tusschen den pangoran ende d' Engelsen was. Op sijn versoeck hebben wy hem het jacht *Cleen Hollandia* tot convoy medegegeven. Interim is den heer Arendt Martsen tot Bantam met de beraetslaginge over 't contract ende schonen schijn van vrientschap seer fijn getreyneert. De jonge coninck, den pangoran gouverneur ende andre hebben onder andre seeckre diamanten te coop versocht. Men riet ons seer die te beschicken, alsoo wel rijckelijck betaelt worden souden. De saecke is by ons in deliberatie geleyt ende na consideratie soo het recht gemeent worde, dat het te meer vorderen ende soo het guyterye was, dat d' actie ende 't recht daerna te meer wesen soude, is goet gevonden de geeyschte diamanten te vereeren. Verscheyden andre vereeringe sijnder dienvolgende oock gedaen, als de heeren per reeckeninge sullen sien, soodat de saecke (na ons geseyt wierd) vast ginck. Aen den coninck van Jaccatra ende den adel aldaer hebben oock diverse extraordinarie schenckagie gedaen, omme de wech tot de rendevouz te baenen. Ten corsten geseyt, het scheen, naer 't seggen en doen van die van Bantam ende Jaccatra, datter geen beter lieden dan wy in de werelt waeren, noch en sijn. De coninck van Jaccatra, uutvaerende, heeft my dickwils sijn landt ende als hy comt te sterven, de bescherminge van sijn zoon bevoolen. De jacht van pangoran Gabang heeft wel twee maenden geduert, soodat hy, sijn provisie op wesende, verscheyde reysen by ons om eenige sacken rijs ende wat gelt tot cerepinang gesonden heeft.

Op de vrientschap, by ons aen pangoran Gabang gedaen, is by de grooten van Jaccatra (die de verraderye vertrout was) de cleene te bedencken gegeven, dat de Nederlanders onlangs met die van Bantam groote questie gehadt hadden ende hoe het comen mocht, datse nu pangoran Gabang (welck immer de boosheyt selve is) soo grooten eere ende vrientschap doen. Misschien sullen sy dese coninck van Jaccatra verdryven ende pangoran Gabang coninck van Jacatra maecken willen. Dese gissinge is by de onwetende voor 't secreet van de saecke geoordeelt. Men heeft daerby oock gevoecht, dat d'Engelssen overal vastelijcken affirmeerden, dat het alsoo seecker was ende daerby oock voechden, dat wy tot dien eynde eenich geschut boven op ons nieuw huys geseth hadden, waerover de broeder van de coninck van Jaccatra met eenige andre orangkays den 19 Augusto ons huys sijn comen visiteren, wel schimpelijck vragende, off wy pangoran Gabang ontbooden hadden, in ons huys te comen, en dat recht op dat pas als wanneer van pangoran Gabang een boode by my quam, aendienende hoe pangoran Gabang aen Pulo Poutri (welck een cleen eylandeken is, dat ontrent een cleene myle dwers van Jaccatra leyt) gecomen was ende dat hy my aldaer geerne spreecken soude, waerover versocht, dat ick 's anderdaechs 's morgens by hem comen soude. Seyde voorder, dat de pangoran ons huys geerne sien wilde, doch dat niet comen en soude, tenwaere dat hem de coninck van Jaccatra onboot, en dat tot morgenavont aen 't voorsz. eylandt soud blyven leggen, omme te sien off de coninck van Jaccatra hem soud doen roepen. Item dat hy oock niet langer vertoeven mocht, want alsoo de vaste over twee dagen inginck, most hy precis die nacht na Bantam vertrecken, om daer voor 't ingaen van de vaste te weesen. Pangoran Gabang was ontrent 300 mannen stercq.

Ick ben 's anderendaechs, wesende den 20 Augusto, voor dach by voorsz. eylandt gevaren met het jacht *Cleen Hollandia* ende 3 boots vergeselschapt, hebbende ter andre zyde na den coninck van Jaccatra gesonden, omme onsen onschult te doen over de quade geruchten die uutgestroyt ende ons nagegeven wierden, presenteerende, soo het toorenken, welck alsdoen op het nieuwe huys gerecht wiert, off iet anders hem in de wech off suspect was, dat ick het datelijck soude doen affsmijten, doch hy en heeft het geensints begeert, seggende, dat met ons werck voortvaren souden, dat hy ons alles goets vertroude, dat hy wel wyser was dan gehoor ende gelooff te geven aen de clappernye van quade tongen, biddende over sulcx, dat wy van gelijcken doen souden.

Soo haest ick by Pangoran Gabang aen 't eylandt quam, heeft hy my na gewoonlijcke complimenten aengedient: Ick gae na Jaccatra. De coninck heeft my ontbooden. Nu sal ick u huys gaen besien. Ende eer de zeewindt wayde, ginck hy met sulcken vreuchde na sijn prauwe, dat hem het hart in 't

lijff scheen te springen, waerover ick seer verwondert sijnde, mijn geselschap vraechde, wat sulcx mocht bedieden.

Aldus sijn wy elck met de sijnne (sonder datter andre notabile redenen tusschen ons passeerde) na Jaccatra gevaeren ende des middachs aldaer wel aengecomen, als wanneer Gabang datelijck by den coninck van Jaccatra gevaeren is.

Onder pretext, off waerachtich waere dat wy voor souden mogen hebben pangoran Gabang coninck van Jaccatra te maecken, isser desen dach een groote menichte van volck hier en daer met haer piecken byeen vergadert. Veel vrouwen sijnder oock uut de stadt met haer bagagie in 't landt gevlucht, sonder dat wy (van alle de bedenckinge, die ons voorquamen) iet seeckers besluyten off vernemen costen, want wie soude oyt gedacht hebben, dat de coninck van Jaccatra (die ons altoos de grootste vrientschap van de werelt betoont heeft) verraden ende vermoorden soude? Pangoran Gabang heeft de geheele dach doorgebracht met de visite van den coninck van Jaccatra ende sijnne andre vrienden, off veeleer met beraetslagen van haer moordadich voornemen, ende is des avonts met donckere nacht voor onse poorte gecomen (even alsoff geen andre tijt gehadt hadde) soo wy gereet waeren, om naer 't gebeth te gaen. De compste van Gabang te sulcken tijde verstaende, ben ick daerover verwondert ende gealtereert geworden; hebbe belast, dat men in der haeste met het gebet voortvaeren ende datelijck alle de soldaten op de galdereye van 't nieuwe huys met brandende lonten in de wapenen stellen soude en daer niemant op laeten, mits dat interim pangoran Gabang voor de poorte getreyneert wierd, tot dat alles claer was. Dese ordre is by den oppercoopman Carpentier wel bestelt, ende is pangoran Gabang met de broeder van den coninck van Jaccatra ende veel andre orangkays van Jaccatra in ons huys by ons gecomen, meer dan 500 mannen stercq wesende, ende daerenboven was het van buyten rontsomme onse huysen mede vol volck.

Met fackels en tortsen hebben wy pangoran Gabang onse wooninge getoont. Op de plaetse ende in ons oudt huys hadden ons ende ons meeste onbedacht volck met voeten wel doot connen loopen, dan alsoo de voorsz. soldaten, ontrent 40 a 50 stercq wesende, op de nieuwe galdereye (daer niet overvallen costen worden) in de waepenen stonden, sijn wy ende U. E. rijcke middelen daerdoor (naest Godt) behouden geworden, alsoo niet mogelijck was dat de verraders tot haer disseyn geraecken costen, want soo my ende andre schoon vermoort hadden, soud het haer veel meer bloet gecost hebben, sonder dat van de huysen meester hadden connen worden, 't welck mede seer wel geconsidereert hebben. Pangoran Gabang met sijn geselschap, de goede voorsichticheyt siende, sijn met soo geveynsde vrientlijcken gelaet vertrocken als gecomen waeren, ende hebben wy Gabang oock een goede vereeringe

gedaen; die selffde nacht is hy weder met de zynen na Bantam gekeert.

'S Anderen daechs, wesende den 21en, is de coninck van Jaccatra met sijn gewoonlijcke swite op d'oude maniere by my in ons huys gecomen, en dat expresselijck (na geseyt is) om mijn gelaet te sien. Daer is tusschen ons niet anders dan d'oude vrientlijcke onthael gepasseert, doch het nieuwe huys is hy gaen besien ende verhaelde my onder andre, dat hy gisteravondt sijn orangays met veel volck beneffens pangoran Gabang by my gesonden hadde, om ons te helpen, off Gabang per avontuere iet quaets tegens ons voorgenomen hadde, waervan sijn Mayesteyt hoochlijcken bedancte. Ten hove gekeert wesende, heeft hy (te weten de coninck) den sabandaer, die op sijn dootbedde legt, schriftelijck ontbooden, hoe hy by my geweest was ende hem seer verheuchde dat geen verandering aen my had connen bemercken, maer dat even schoon als voor dese onthaelt geweest was.

Den 24 Augusto voorsz. wierd my van een seecker persoon (die niet genoemt en dient) gevraecht, off ick wel wiste watter ommeginck, waerop neen geantwoort sijnde, seyde hy, die van Jaccatra willen die huysen affloopen, Quiay Pati, Quiay Area ende meest alle d'orangkays van Jaccatra sijn daertoe verdragen gewest, maer de coninck, Quiay Mas Demang, groot macka ende den sabandaer hebben 't wederhouden, waerop niet anders dan spottende geantwoort hebbe, dat geheel Jaccatra noch Bantam niet machtich waeren sulcx te doen, ende dat bereyt waren, te verwachten alle die daertoe lust mochten hebben. Doch hierop gelet, ommegehoort ende ommegesien sijnde, docht my, dat dese man 't rechte bescheet van de saecke niet en wist, off dat gesocht wierd, ons met de voorgenoemde goede lieden op een andre maniere te abuyseeren, maer aen veele ende verscheyden inditien hebbe voor seecker bemerckt ende bespeurt, dat wy den 20 Augusto voorsz., doen pangoran Gabang des avonts by ons quam, met alle man vermoort ende U. E. rijcke middelen berooft souden hebben geworden, soo het d' Almogende in voorsz. maniere, sonder ons weten, niet wonderbaerlijck verhoet hadde. U. E. mogen Godt wel hoochlijck dancken en looven, gelijck wy hier oock gedaen hebben en voortaen meer doen sullen, want soo het voortgegaen hadde, waere U. E. standt van Indien seer ellendich geworden.

Op dat pas waren wy tot Jaccatra aen landt hebbende ƒ 600.000 soo in contant als eenige coopmanschappen; noch ongelijck meer meen ick datter by de Javanen vermoed wierdt. Na voorsz. opening hebbe ick alle het gelt ende voorneemste coopmanschappen van landt doen schepen ende over de schepen verdeylt. De coninck van Jacatra, sulcx venemende, is daerover seer perplex geworden ende heeft uit hemselven wonderlijcke protestatie en seer groote ontschuldinge gedaen, sonder dat oyt beschuldicht is geweest. Hy beclaechde, met de tranen in d' oogen, bemerct te hebben, dat ick hem niet be-

trouwde als voor dese. Soude ick, seyde hy, de Nederlanders quaet doen? Ick heb se bemint, eer die oyt gesien hadde. Ick hebbe voor dese mijn soon ende mijn landt aen den Generael Bot ende daerna aen de tegenwoordige president gerecommandeert, omme als een vader ende momboir daerover opsicht te nemen. Soo waerlijck als Godt leve, ik segge U met der harte ende niet met den monde de waerheyt; Godt sy mijn getuyge. Gelooft my de cappiteyn niet, laet ons te samen comen. Ick ben bereyt, opnieuw de grootste eede van getrouwicheyt met hem te doen, die gedaen worden connen.

Dit sijn d' onschuldinge, welck de coninck van Jaccatra uut sich selffs, sonder eenige redene doet.

Dat de saecke soo qualick gemeent wesen soude, als ick die houdende ben ende plat uut (gelijck vooren) segge dat die is, tot naerder bewijs daervan gaen nevens dese twee acten. U. E. sullen (meen ick) van andre geen meer bescheet becomen, tenzy dat (welck Godt gelieve te verhoeden) d' executie van een andre verraderye de waerheyt van 't voorsz. naect ontdecte.

Omdat het werck ende dienvolgende ons huysgesin tot Jaccatra dagelicx vermeerdere, hebben wy cort voor desen veel rieden huysen tot woningen doen maecken ende deselvige alsnu weder aff doen breecken, opdat de verraders uut wanhoope ons met geen brandt souden plaegen; ende om wat meer op ons hoede te wesen dan onwetende geweest sijn, hebben wy het geschut doen claeren ende diverse andre goede ordre gestelt, 't welcke die van Jaccatra ende oock die van Bantam vry wat bedroeft en verlaegen maect. Dien selffde nacht, doen d' aenslach mislucte, isser by pangoran Gabang ende den coninck van Jaccatra beslooten, dat Gabang weder tot Jaccatra comen soude, omme in des conincx waerande te gaen jagen ende ons daer te trecken, soo haest de vaste uut zy; tot dien eynde heeft men datelijck begost de plaetse te reynigen, dan alsoo bemercken de guyterye t' onser kennisse gecomen is, is dien aenslach weder te niet. Daerna heeft men begost tot Bantam uut te geven hoe de pangoran gouverneur pangoran Gabang verweeten hadde, dat Gabang sochte met onse vrientschap en hulpe coninck van Bantam te worden ende dat daerover met den andre wel in oorloch souden mogen geraecken, ende den adel voor seecker hout, soo 't soo gebeurde, dat wy pangoran Gabang helpen souden; in somma ons cort te maecken, daer comt alle dagen wat nieuws. Wonderlijcke practijcken en listen wort er aengeleyt, om ons t' abuseeren ende in slaep te wiegen. Die van Jaccatra trachten seer om my in 't landt als voor dese op een speelreys te locken, ende die van Bantam, om my daer aen landt te crygen. Aen 't gesichte ende gelaet van seeckre persoonen, die met boose bootschappen verscheyde reysen by my geweest sijn, soo tot Jacatra in huys als in de schepen, blijckt claerlijck, dat expres gesonden sijn om my te vermoorden, ende noch moeten alsulcke gesanten (om U.E. welstandt) gehoor

geven ende vrientschap bewysen, ter cause van d'arme staet, daerinne ons bevinden, door cleene subsidie by U. E. in veel jaren gesonden. De spraecke heeft tot Bantam gegaen, dat ick tot Jaccatra vermoort ende onse huysen aldaer al vernielt waeren, doch hoope, dat ons d' Almogende wel hoeden sal.

Aen verscheyden inditien schijnt waerachtich te wesen, dat niet alleene by de coningen van Bantam ende Jaccatra geconspireert zy, omme ons te vermoorden ende U. E. goederen te berooven, maer dat bykans alle de coningen van Java metten anderen verdragen sijn om ons t' eenemael uut te roeyen, ende dat voornemelijck, omme het maecken van een generaele rendevouz van haer quartieren te weeren ende haer alsoo te ontlasten van de groote vreese, die van U. E. macht ende welstandt hebbende sijn. Mijn versoeck van Ontong Java heeft de coninck van Jacatra die van Bantham gecomuniceert, ende is daerop, naer 't schijnt, de verraderye gebrouwen. Houden oock voor seecker, dat de Mattaram ende de coninck van Cheribon van alles goede kennisse hebben ende dat de verraderye met haere wille ende weete begost is. D' Engelsen schynen oock niet vry te wesen ende is mede geloofflijck dat de verraderye welck d' Engelsen voor dese tegen ons gebrouwt hadden (als per overgesonden acte) met kennisse van de coningen van Bantam ende Jaccatra onderleyt is. Veel inditien souden daervan connen verthoonen, dan de Heere wil het d' Engelsen vergeven. Het schijnt, dat sy meenen, soo ons connen doen vermoorden, dat haere meesters daervan grooten dienst geschieden soude, maer ick segge U. E., soo wij tot Jaccatra vermoort waeren geworden, dat ick voor seecker houde d' Engelsen tot Bantham ende Jaccatra van gelijcken tot loon geschiet soud hebben, want sy alleene gehaet, maer wy daerenboven gevreest worden, ende op dese vreese hebbe ick mede opinie, soo de verraderye tot Jaccatra geluct waere, dat hem de coninck van Bantam (ende per avonture de coninck van Jaccatra mede) ontschuldicht ende alle de schult op pangoran Gabang (na der Mooren aert) geleyt hebben soude.

De voorsz. verraderye door Godts genade t' onser kennisse gecomen wesende, hebben wy den 31[en] Augusto passato in deliberatie van de Raet geleyt, wat ons daerop ten welstandt van de Generale Compagnie te doen stondt, off onse huysen tot Jacatra suffisant genoch sijn tegen de voordere aenslagen, die dagelijcken te verwachten hebben, dan off noch iet anders toegedaen off gemaect dient. Hadden wy nu macht ende middelen, 't waere den rechten tijt omme een plaetse tot een generale rendevouz te begrijpen ende fortificeren. 't Is den rechten tijt, segge andermael. De plaetse is niet wilt te soecken. Men behoeft alsnu daeromme geen gelt uut te geven; het recht ende de redene wort U. E. van d' Almogende toegewesen. Ofte ghylieden moet uut Indien vertrecken, off toestaen dat alhier vermoort, ende al U. E. goederen berooft worden. Hadden wy de macht hier, souden over 't recht niet langer disputeeren,

maer met de saecke voortvaeren. Op de voorsz. propositie is verstaen, dat de huysen tot Jacatra voor een aenloop ter diffentie suffisant sijn ende dat geen macht en hebben, omme 't principaele te beginnen, doch alsoo wy tegenwoordelijcken op ons alderswackst sijn ende aparent is, dat d' Engelsen, die veel schepen te verwachten hebben, de sterckste sullen worden, soo is voor goet verstaen, ten aensien dat de schepen onse huysen van Jaccatra noch de huysen van Jaccatra onse schepen niet assisteren connen, dat men daerover op 't eylandt daer onse schepen gemeenlijck verdubbelen, provisionelijck een sterckte opwerpen soude, dewyle aldaer in allen gevalle (Ontong Java begrypende) een fort off bateryе gehouden moet worden omme de schepen daeronder te verdubbelen ende vertimmeren. Item is oock goetgevonden, dat in alles, sooveel doenlijcken is, simmuleeren sullen dat men de coningen van Bantam ende Jaccatra geensints noch oock geen orangkays in 't minste beschuldigen noch eenich quaet samblant betoonen sal, maer in alles soo schoonen schijn sullen veynsen, als voor dese gedaen hebben, even alsoff nieuwers van wisten, mits dat gestadelijcken op ons hoede blyven ende overal goede wacht gehouden worde; ende om geen diffidentie te betoonen, sal ick my een tijt lanck in 't wilde moeten houden, totdat het de Heere versie, want nu niet anders doen connen.

Dit is de resoluitie op voorsz. stanti genomen, maer ick en sie niet, hoe die ten effect sullen connen brengen, want behalven de schepen *Zirckzee* ende *Mauritius* sijn hier geen andre schepen dan 't *Wapen van Amsterdam*, de *Trouwe*, de *Zuyder Eendracht*, *St. Michiel*, de *Neptuines* ende *Nassouw*, in alles ophebbende ontrent 370 mannen, welcke de handen vol hebben om de schepen te repareren en versien. Hierenboven is noodich, dat (soo haest claer sijn), elck sijns weechs gesonden werde, omme provisie te soecken ende d'Engelsen van Anboyna ende Banda te weeren. Van d'Oost sullen herwarts geen andre schepen meer comen dan de *Morgensterre*, om verdubbelt, ende *Oudt Hoorn*, om gesleeten te worden. Al d'andre resterende beste schepen als te weten *Bantam*, d' *Oude Maene*, de *Nieuwe Maene*, den *Engel*, *Vlissinge* ende de *Swaen* sijn gedestineert van de Mollucquen na Manilha te vaeren. U. E. gelieve te considereren, hoe fijn hier sitten met de vyantschap van alle de werelt op den hals. Meer dan duysent sijn U. E. vyanden tegen een van d'onse stercq. Evenwel en gebreect ons daeromme de corragie niet, maer de cleene consideratie, die by U. E. gebruyct wort, beswaert ende verdriet ons aldermeest. Overlegt eens by u selven (bid ick) watter behoeft tot hetgene U. E. desidereren ende bevelen, als namentlijck rijcke retoeren over te senden, de Mollucquen, Anboyna ende Banda wel beset te houden, d'Engelsen, Francen ende alle andre vreemdelingen van daer te weeren, den vyant in Manilha met een goede vloote te besoecken, den rijcken Chineesen handel te procureren, een treffelijcke vloote na Arabia ende Suratten te senden, een generale

rendevouz te begrypen en formeren, ende hierenboven d'Inlantse handel van d'een bysonder plaetse op d'andre waer te nemen ende den vyandt allomme alle mogelijcken affbreuck te doen. Tot den handel hebben nu redelijckerwijs wel gelt, dan wat sullen daermede sonder schepen doen? 't Gelt can hemselven noch de retoeren niet voeren noch soecken, ende met alle de schepen ende al 't volck, welck U. E. in 't landt hebben, can het thiende deel van 't gene ons beveelen niet waergenomen worden.

Om weder a propoost te comen, sullen U. E. verstaen, dat van meninge sijn, onse huysen ende plaetse tot Jaccatra met eenige soldaten in te houden, soolang het Godt gelieven sal, omme daermede voor te comen, dat ons het versse water ende veele andre nootlijckheden niet onthouden worden, want alsoo ons de plaetse tot Jacatra te cleen valt, sijn wy, gelijck vooren is geseyt, genootsaect geworden meest alle de rieden huysen aff te breecken, off souden door brandt vernielt worden, in voegen dat van meninge sijn meest alle d'ambachtslieden door gebreck van plaetse op voorsz. eylandt te trecken. Sy connen daer oock niet verseeckert wesen, tensy dat men daer tot haer bescherminge een sterckte maecke off continueerlijck eenige schepen houde. De schepen sullen elders gebruyct moeten worden, ende sal den tijt leeren, wat Godt tot onser verseeckeringe sal gelieven te geven. Alsoo aen de coninck van Jacatra versocht hadde de henning van onse timmerwerff een vadem twee off drie uut te mogen setten, heeft hy hem niet geschaemt, 2000 reaelen daervooren te eyschen, waeraen men de lieffde sien can.

3. Japara. Met onse voorgaende is U. E. geseyt, hoe 't sedert February passato geen rijs in Japara te becomen is geweest, doch datter goede apparentie was, eerlang ons gerieff becomen souden. Volgens ordre van d' heer generael Reael (op sijn vertreck van Japara aldaer gelaten) is den ondercoopman Cornelis van Maeseyck na den Mattaram gereyst ende overal wel onthaelt geweest, gelijck de heeren per nevensgaende journael connen sien. Hy is tot in de stadt Mattaram gecomen, by Tommagon Syngaranouw, welck doen en laten van den Mattaram is. Dese heeft de schenckagie ten danck aengenomen ende voorsz. ondercoopman van wegen den Mattaram bescheet ende licentie gegeven, dat ons volck ende niemant anders in Japara sooveel rijs souden mogen coopen ende uutvoeren als selffs begeeren. De Gouverneur van Japara, 't bescheet siende, seyde, dat het een vals briefken was, doch heeft d' onse evenwel ongemolesteert ende een weynich rijs coopen laten, dan corts daerna heeft hy uut de name van de Mattaram drie dagen naer 't vertreck van 't schip de *Trouwe* vandaer de logie met gewelt affgeloopen, gelijck per nevensgaende missive van Balthasar van Eyndhoven geadvyseert wort. Drie mannen sijnder in de furie gedoot, drie gequest ende 17 in 't landt geknevelt gevangen gevoert. Omtrent 20.000 realen in geldt ende goederen isser gerooft. Na de

rovers ende moorders seggen, hebben sy daertoe groot gelijck gehadt, want Balthasar van Eyndhoven (na geseyt wort) heeft de Mattaram by een hondt vergeleecken ende de gouverneur ende andre hooffden van de plaetse seer qualick bejegent. Daer sijn oock eenige joncken van des Mattarams volck by d'Engelsen berooft, daervan ons de schult toegeschreven wort, gelijck U. E. voor dese geadvyseert hebbe. Nu corteling hebbe eene missive ontfangen, die uut de name van de Tomnagon van de Mattaram geschreven was, waerinne my advyseerde, dat hy by de Mattaram verworven hadde, dat wy wel weder 5 a 6 andre persoonen in Japara, om te handelen, mochten leggen, dan mosten sooveel quaet niet weder doen, als de voorgaende gedaen hadden; in voegen, dat hun (na haer seggen) noch veel te cort comt. Na onse gissinge is voorsz. huys om gelt ende goederen alleen affgeloopen, want Jacob van der Mart is lange te vooren gedreycht ende van sijn vrienden gewaerschout geweest, dat sich voor diergelijcke te hoeden hadde. Van Benjarmassing sijn der twee Engelssen in Japara op dat pas aengecomen ende van hier oock eenige andre derwarts gesonden, omme ons (gelijck in Maccassar gedaen hebben) van die plaetse mede te weeren ende de provisie van rijs te helpen onthouden. Soo wy hier verleden jaer niet eenige rijs op voorraet behouden hadden, souden onse schepen niet provideeren connen, want tot Bantam ende Jaccatra is qualick dagelicx broot voor de logie te becomen, ende die rijs comt wel 70 a 80 realen de coyang te staen. Verleden jaer isser overvloet van rijs na de Mollucqen, Anboyna ende Banda gegaen. Soo ons volck die te raet houden, sal de swaricheyt cleen wesen; soo niet, souden wel gebreck mogen lyden. Seer schandelijck isser tot Japara met de dooden ende gevangenen geleeft, ende opentlijck wierde daerby noch geseyt, dat soo qualick met d'onsen niet leven costen, al waer 't oock, dat al vermoorden watter was, ofte wy souden aldaer weder keeren ende 't hooft in de schoot leggen, om rijs, beesten ende andre provisie te becomen, welck deselffde redene ende raedt is, die de Chineese tolck in Jamby dien coninck eertijts mede gegeven heeft, doen hy riet de *Halve Maen* ende de logie aldaer aff te loopen. (Godt geve, dat het nu in Jamby mede niet gedaen is). Die van Bantam ende Jaccatra verlangen seer te vernemen, watter op voorsz. moort ende trouloose roverye by ons gedaen worden sal. Ende alsoo hetselvige ten hoochsten gerevengeert ende gestraft dient, off ons volck noch U. E. goederen souden nieuwers verseeckert connen wesen, hebben wy last gegeven, dat men eerstelijck met behendicheyt trachte eenige rijs ende de gevangenen te becomen, ende daerna d'autheurs, adiuteurs ende executeurs ten alderhoochste straffe, opdat het alle trouloose Mooren voor een notabil exempel dienen mach ende dat een yder sie wy niet en ontsien ons recht te vervolgen tegen d'aldergrootste potentaet van de werelt. Voorder hebben na Bima, Patana, Cambodja ende de custe van Coromandel om rijs

geschreven. Godt geve, dat van die quartieren goede provisie becomen ende dat het quaet behoorlijck gestraft worde.

Alsnu sien U. E. aen wie de twee heerlijcke metaele halve cartouwen gegeven sijn. Item waertoe dat strecken de vergadering van de schoone roers ende eenige ysere stucken, die men de coninck van Jaccatra gedaen heeft ende andre stucken meer, daer hy my dagelicx seer lange om gemoeyt heeft ende noch moeyende is. Item wat de coninck van Bantam meent te verrichten met al het geschut, dat hy vergadert heeft. 't Sijn roeden, die selffs gemaect hebben, ende ons tans off morgen wel souden mogen smerten. Hierover sal 't seer goet wesen, dat niet alleene by U. E. selffs, maer oock by d'Hoochmogende Heeren Staten Generael ende sijn Princelijcke Exellentie een generael ordre gegeven worde, dat men voortaen geen geschut, mosquetten, roers noch cruyt aen eenige Indianen vercoope noch verschencke, opdat U. E. dienaeren (die dickwils daerover seer gemoeyt worden) haer dies te beter excuseeren mogen.

4. Solor. 't Fregat de *Bracq* daermede de gesanten van Solor gekeert waeren, is ontrent Cheribon door hol water omgeworpen. Daer verdronck een man ende alle d'andre wierden door de prauwe (de Solloresen medegegeven) ende door een prauwe van Cheribon geberght ende aldaer gebracht. Dien coninck ende insonderheyt de jonge coninck hadde ons volck geerne gehouden, omme kinderen van haer te becomen. Dan alsoo (in deliberatie wesende) door een orangkay daertegen gealegeert wierde, soo hy 't volck daer hielde, dat dan gèen joncken ter zee moeten senden, heeft de voorsz. coninck van Cheribon al ons volck seer wel getracteert ende met sijn eygen prauwen tot Jaccatra gesonden, doch eenige daervan sijn door miserie, die geleden hadden, gestorven. De Solloresen seylden met de prauwe voort na Japara ende sijn aldaer in de logie geweest, doen die affgeloopen wierde. Met het jacht *Nassouw* sijn hier wedergekeert ende hebben ons oock eenige waerschouwinge gedaen. Het fregat is tot aen d'eylanden van Jaccatra gedreven ende door de visschers aldaer gevonden, dewelcke alles geplundert hebben datter by was, waervan de coninck van Jaccatra de bassen ende eenige mosquets becomen heeft ende die als goeden buyt behout.

5. Banda. Den 9en Augusto passato is hier van Banda wel aengecomen het schip de *Trouwe*, medebrengende 94 sockels foelie. Bracht tydinge, hoe men door quaet weder geen tocht op Puloron heeft connen doen, ende dat alle de schepen van Banda vertrocken waeren, uutgesondert het schip *Oudt Hoorn*, welck geordonneert was daer te blyven leggen tot den 15 Augusto, omme herwarts te brengen de resterende foelie ende nooten, die noch verhoopt wierden te becomen, door den handel, welck by die van Slamma ende haere consoort gecontinueert wierdt.

Den 21 stanti is tot Bantam een cleen jonckjen met eenige Engelsen ende

Bandanesen van Puloron aengecomen en dat, om weder nieuw secours te procureren. Wat tydinge van daer brengen, connen niet vernemen.

6. Amboina. Per 't jacht *Nassouw* hebben den 26 Augusto passato van Anboyna ontfangen 110.976 ℔ nagelen, welck de rest is van 't gene dit jaer vandaer te verwachten hebben. Men gist, datter ontrent 50 a 60 bhaeren nagelen door gebreck van jachten off schaloupen ontvoert sijn. Wy hadden het *Voske* derwarts gesonden, maer het is in Banda vervallen ende daer gehouden. In Burro sijn 2 joncken geweest, een van Jortan ende een van Macassar, welcke aldaer de nagelen a 80 realen de bhaer cochten, waerover door die van Hitto, Lua ende Combello eenige aldaer gebracht sijn. De luytenant-gouverneur Speult heeft derwarts een boot ende correcorre gesonden gehadt, dan dwaelden door quaet weder van den andren, ende hebben door hol water niet connen verrichten, te meer dewyle by Quimella Daya uut de name van de coninck van Ternate aen die van Burro belast was, datse de vreemdelingen aldaer tegen d'onsen beschermen souden. Daerna heeft voorsz. Speult een joncke van seeckre vrye lieden met eenige soldaten na de Boucheronnes gesonden, omme de voorsz. twee joncken waer te nemen ende d'onvrye lieden ende goederen te lichten. Doch terwyle daer laegen, hebben een Maccassarse joncke, comende van Puloron, bejegent. Deselvige najaegende heeft het op de wal geleyt ende is vol foelie ende nooten gesoncken, sonder dat ons volck iets dan 2 a 3 natte sockels foelie cost becomen. Sy hebben daerinne gesien eenige sockels foelie met Engelse mercken ende letters geteeckent, invoegen dat de reyse tevergeeffs niet gedaen is.

Hoe die van Hottomouri tegen 't casteel van Anboyna gerebelleert waren, is U. E. voor dese geadvyseert, ende alsoo van de haeren een hooft gehaelt was, hebben zy weder een hooft van de ondersaten van 't casteel gehaelt, waerop by de luytenant-gouverneur Speult alle de hooffden van d'ondersaten voorgedragen ende hart aengeporret wesende, hoe nodich het was dat alsucke rebellie gestraft wierde, hebben sy eendrachtelijck aengenomen de straffe te doen. Die van Soyo, Haeloe ende Ema, welcke voor dese mede gerebelleert sijn geweest, hebben d'eerste tocht gedaen ende 9 hoofden met 11 gevangenen gebracht; 4 andre sijnder gequest ende t'zeewaerts vluchtende verdroncken, soodat een hooft 24 van de haere gecost heeft, welck ontrent een achste paert van al de hoop van Hattomouri is. D'andre ondersaten van 't casteel souden met 400 mannen mede een tocht doen, dan men vreest, dat alle de vyanden verloopen sullen. 't Is apparent, dat dit soo grooten schrick causeeren sal, dat daerdoor alle d'ondersaten van 't casteel Anboyna in goede ruste ende devotie blyven sullen.

D'heer generael Reael ende den admirael Verhagen sijn van Anboyna na de Mollucqen vertrocken. Off hier comen sullen, sal den tijt leeren.

7. Varia. Na Japara sijn voor dese vertrocken de jachten den *Arent* ende den *Groenen Leeuw* met de gesanten van de Solloresen, omme voort van daer na Bima, Solor ende Timor te vaeren, gelijck voor desen geadvyseert hebben. In Bima sullen maer eenich volck op voorraet laeten, om rijs te procureren tegen de compste van de scheepen die na desen derwarts gedestineert mogen worden.

Ende niettegenstaende hoe nodich, dienstich en profitabel dat het sy, dat na Arabia, Suratten ende de custe van Coromandel eenige schepen gesonden werden, soo en hebben alsnoch derwarts niet durven senden, uut vrese, dat U. E. daerdoor in de Mollucquen, Anboyna ende Banda te seer grooten hinder mochten comen te lyden, doch den 19 deser is van Bantam na Ticco, Priaman, Atchijn ende de custe van Coromandel vertrocken het jacht *Cleen Vlissingen*, met alsulcken advysen als de heeren per nevensgaende copie connen sien.

Den 22 deser is van Bantam na Vrankrijck gekeert het schip *St. Louys* van St. Malo, geladen hebbende ontrent 3000 sacken peper. Sy hadden noch 38 onbevaeren Francen op, ende daerby ontrent 16 Indianen. 't Sal wonder wesen, soo dat schip overcomt. Tot Bantam hebben sy gelaten 6 persoonen.

8. Behoeften van Indië. U. E. sy andermael gerecommandeert, herwarts aen te senden eenige geschicte leeraeren, goet van wandel en leven, item eenige cruytmakers ende groote menichte van timmerlieden. Wy bidden U. E., ontsiet doch niet, goede timmerlieden groote gagie te geven. Geeft de commissie van d' aenneminge aen geen armhertige, maer milt rijcke lieden, opdat de lieden niet meer voor 't hooft geslagen ende U. E. daerdoor soo grooten intrest als voor dese niet meer come te lyden.

Wy seggen andermael, dat overal de smeecoolen geconsumeert sijn; daer en sijnder geen meer in 't landt ende de jonckste schepen hebben geene gebracht. Overlegt doch eens (bid ick U. E. andermael) wat met soo geringen saecke versuymen: alle wercken sullen overal stil moeten staen, oft daer sal een grousaem gelt aen houtcool geconsumeert worden, ende noch can daermede geen yser gewelt noch geen groote wercken gemaect worden. Tot Jaccatra sullen alle dagen wel thien reaelen (na ick verstae) aen houtcool van noode wesen. Laet doch niet, bidden U. E., een goede partye lichte roers te senden gelijck voor dese met de *Goede Fortuyne* gesonden sijn. Item 3 a 4000 roosenobels. Ick bidde U. E. wederomme, dat het de heeren doch gelieve, na Madagascar off elders eenige scheepen om volck te senden, off beschict ons schepen, dat wy het mogen doen, want sonder menichte van alderley volck connen hier nieuwers bestaen. Het werck valt de swarten tot Jaccatra al te lastich. Niettegenstaende dat wel 70 stercq sijn, daer is nacht noch dach voor haer geen ruste, waerover veele wechgeloopen sijn. De nooten ende foelie gaen op Puloway door gebreeck van slaven verlooren, soodat de groote garnesoenen daerdoor mede onnut blyven, daer 't landt anders sijne costen wel rijckelijck op-

brengen soude. Omme het dagelicxse werck in Anboyna te doen, moeten alle d' ondersaten van 't casteel continueerlijck eenich volck contribueeren, te weten 20, 30 a 40 persoonen, 't welck haerlieden soo verdrietich valt door verwijt ende spot, welck de Mooren van Hitto ende andre daermede dryven, dat principaelijck daerdoor (na S^{r}. Speult advyseert) alle tumulte ende rebellie in Anboyna ontstaen is, invoegen dat de geheele staet van Anboyna door een weynich werck, dat het quaet volck (wesende 40 luye menschen) doet, in peryckel gebracht wort, welck met weynich slaven geremedieert can worden. De costen ende den hinder, die de Compagnie in de Molucqen door gebreck van volck lijdt, is aldaer niet min. Hierover dienen U. E. niet naer te laten alsulcke ordre te stellen, dat menichte van volck becomen off selffs haelen mogen, want noch lange aenloopen sal, eer de peupelatie met Chinesen gedaen can worden.

Wy meenen, dat de stuyvers by U. E. gesonden, wel dienstich wesen sullen, dan daer dient noch cleender silvergelt te wesen. De luytenant-gouverneur Speult advyseert, dat men in Anboyna wel eenich cleen coopergelt in treyn soud connen brengen, en dat een penninck voor een duyt, een duyt voor een oortien ende een oortien voor een halve stuyver, mits datter geen figueren noch letteren op gemunt werde. Een schip met een crans rontsomme op d' eene zyde, ende op d' andre een bos met de vereenichde pylen, soud wel passen; dan moeten wel rondt gemaect ende net gedruct wesen, gelijck de legpenningen sijn. Dit doende sal de Compagnie daeraan een grooten dienst geschieden. Ick heb opinie, dat men 't voorsz. cleen gelt, op die maniere gemaect, niet alleene in Anboyna, maer oock op Java ende veel andre quartieren in plaetse van de snoode Chineesse cassies in treyn soud connen brengen. Alles wort in Java na de cassies gewardeert. Eertijts mocht een reael 30.000 cassies verstrecken, ende nu can men qualick 8000 daervoor becomen, soodat de dierte van de peper U. E. seer lastich valt ende alle dispencen bycans viermael soo hooch loopen als voor dese, en sulcx de Javaenen nochtans weynich off niet en vordert, want want doe men haer peper voor $1\frac{1}{4}$ reael de sack cochte ende 28.000 per reael bequam, beliep een sack peper 35.000 cassies, ende nu de sack peper 5 realen gelt ende 8000 cassies een reael, beloopt de sack peper 4000 cassies, welck weynich meer is dan over 4 a 5 jaren pleech te gelden ende U. E. nochtans seer lastich valt; sooder niet in versien wort, sal het eerlange noch erger worden. D' invoering van voorsz. cleene munt, meen ick, soud vry wat te goet comen ende waere best (soo 't de heeren gelieft) dat voorsz. cleen gelt hier te lande van 't Jappans silver ende cooper (welck daer vry wat beter coop dan in ons landt is) gemunt wierde. 't Is oock nodich, dat het geschiede, want anders met het Japans silver niet wel te recht connen comen. Mochten wy de Chineessen handel naer behooren op Cochin China ende daeromtrent ver-

volgen, gelijck ick U. E. voor dese geadvyseert hebbe dat behoort gedaen te worden, met de geringe nootlijckheden, die men van daer becomen can ende de Javaenen niet mogen derven, souden wy niet alleene groote menichte van 't uutgegeven gelt daermede weder intrecken, maer oock de peper dies te beter tot redelijcken prijse becomen, invoegen dat het ons aen schepen, volck ende gelt schort, gelijck lange geschreven is.

Hoe lange is het geleden, dat wy U. E. soo instantelijck gebeden hebben, herwarts aen meniehte van leggers in schoven met isere hoepen ende cuypers daerby te senden, ende alnoch en hebben geen hondert stucx becomen, invoegen, dat als men die over alle de forten, schepen ende plaetsen verdeylt, ider fort off schip een legger niet beuren mach. Siet doch, wat U. E. doet. Door gebreck van leggers sijn meest alle de forten ende schepen de meeste tijt sonder aracq. Derhalven als de schepen in Anboyna aencomen, worden genootsaect den aracq aldaer te coopen soo die becomen connen, te weeten a 150 realen van achten de legger; ende al waer 't, dat 300 realen voor de legger begeerden, 't soud al gegeven worden, want als het volck jaer en dach niet dan drooge rijs geschaft is, noch luttel genoch is, dat hun daerna een weynich aracq gegeven wort. Siet doch eens, watter gevordert wort, dat men begint op te houden Spaense wijn te senden, ende d' oncosten van de leggers in schoven ontsien worden.

Groote menichte van alderley trossen ende cabeltouwen dient er metten eersten oock gesonden te worden, soo ten dienste van de schepen die in 't landt vaeren, als omme toe te taeckelen alderley jachten, schaloupen ende fregatten, die hier sijn ende opnieuws gemaect worden.

't En soud niet quaet wesen, dat U. E. voor al haer forten ende plaetsen, te weten voor elck bysonder, een zegel zondt. Het zegel voor de Gouverneur-Generael is met Generael Bot gebleven, ende die van Bantam ende Anboyna sijn verbrandt.

Het boeck der reeckeninge van 't volck in Banda is na Waterforts doot niet gevonden.

Na ons van Anboyna geadvyseert wort, sijnder in de *Neptuynes* 1758 ℔ nagelen meer dan 40.810 ℔ geweest, ende alsoo de geheele partye in *Ter Tholen* overgescheept wierd, sullen U. E. voor 't gene daer meer is ons gelieven te crediteren, ter somma van *f* 460—5.

Met de gevange Engelsen is ons volck op de forten vry wat verlegen. In Anboyna is een compagnie van 100 coppen, ende sy hebben daer 42 gevangen Engelssen te bewaeren.

De metaele alsoock ysere stucken van 't geslecten schip *Hollandia* gelijck mede eenige andre metaele stucken sijn ons hier toegesonden; volgens U. E. ordre souden se wel oversenden, dan vermits tegenwoordelijck al te swack

van schepen sijn, hebben goetgevonden de weynige schepen, die hier hebben, te beter te monteeren ende 't voorsz. metalen geschut benevens haer ordinaris geschut daerop te leggen, om des te meer gewelt (noodich wesende) tegen d' Engelssen te mogen gebruycken.

't Is jammer en seer beklaechelijck, dat U. E. haer schepen met soo slechten volck uutsenden, als nu jongst gecomen sijn, insonderheyt met de schepen de *Goede Fortuyne*, *Ter Tholen*, den *Zeewolff* ende *Mauritius*. Wy bidden U. E., laet doch het beste ende cloeckste volck aennemen datter te becomen is; doet de soldaten en bootsgesellen (dat ervaren mannen sijn) een goede gagie geven, soo sullen U. E. cloeck en goet volck becomen. Laet de jongens ende onbevaeren maets van 4 a 5 ende 6 gulden niet naer, maer sent die ten overvloede ende niet onder 't getal van 't volck dat voor de forten ende schepen nodich is, off U. E. sullen haerselven grootelicx te cort doen. Equipeert royalijck ende mannet U. E. schepen alsoo, dat haer vyanden een schrick daervan becomen. Wy sullen U. E. daertegen wederomme dies te rijcker retoeren beschicken.

Met onse jonckste van dato 26 Julio passato hebben sommierlijck verhaelt, watter in Indien al te doen is, waer ende hoe menichte van schepen wel geïnployeert connen worden, ende U. E. daerover seer demoedelijck gebeden, dat het de heeren gelieve een vloote van meer dan 25 schepen (soo 't doenlijcken is) herwarts aen te senden.

Ten besten van de Generale Compagnie versoecken niet alleene andermael, dat U. E. sulcx metten eersten gelieve te doen, maer oock dat daer beneffens off daerenboven mede gelieven te senden thien cleene jachten groot van 25 a 80 lasten, met een vast geslooten boevenet. Dit is seer noodich ende dient geensins naergelaten te worden, tenzy dat U. E. menichte van timmerlieden ende alle nootlijckheden sende, omme eenige van de voorsz. jachten hier te maecken. Dese jachten sijn noodich omme in Anboyna en Banda de nagelen, nooten ende foelie te bewaeren; item omme van verscheyde plaetse peper te versamelen; tegen de monopolie, die tot Bantam gepleecht ende gecontinueert wort, maer insonderheyt omme te straffen de moorden, die in Maccassar ende Japara gedaen sijn ende per avontuere (dat Godt verhoede) noch meer geschieden sullen; doch den alderbesten dienst die van voorsz. jachten te verwachten is, sal wesen, omme de grooten van Java (die onder een vrientlijcken schijn soo vileynen conspiratie gemaect hebben, omme ons geheelijcken t' extirpeeren) te dringen, trouw en vreede met ons te houden ende te dwingen, dat ons de nootlijcke vivres niet onthouden, maer van alles wel versien worden. Dit can met groote schepen niet gedaen worden, want de cust van Java is te vlack. Wilt doch hier wel op letten, eer het te laet wort; ontsiet d' oncosten niet, want U. E. vyanden slapen niet, sy practiseeren continueerlijck wat nieuws.

Ende als U. E. op een tijt soo grooten vloote (gelijck wy eyschende sijn) gesonden sullen hebben, sal 't daermede niet genoch wesen, maer het volgende off naeste jaer dient daerop weder een seer groote vloot schepen met menichte van volck ende groot gelt te volgen, off het ware beter, niet te beginnen ende met gewonnen spel daeruut te scheyen, want als men begint moet er met corragie gecontinueert off vervolcht worden. De boom valt van eenen slach niet; doet U. E. proffijt met de voorgaende faulte. Eerst gebraecke gelt (te weeten op mijn comst in Indien); nu gebreecken ons schepen ende volck. Voor desen en sijnder noyt te veel schepen geweest, maer de faulte was, dat men se niet wel gebruyct heeft. Al hadder noch eens sooveel schepen geweest, men souden se ten proffijte van de Generale Compagnie wel hebben connen gebruycken. Gelt isser nu oock niet te veele, maer diene U. E. te continueeren herwarts aen een groote somma gelt te senden, totdat het wit getroffen is, welck wel te raecken is. U. E. gelieven te geloven, dat het nodich ende dienstich is, dat hier in 't landt gehouden worde 't getal van ontrent 60 schepen, behalven degene welcke jaerlicx met retoeren naer 't patria keeren. Derhalven sullen gelieven deselvige na gelegentheyt te fornieren, mits volck daerby sendende, die deselvige niet alleene connen, maer oock weeten te gebruycken. Al hadden wy hondert schepen, met alderley nootlijckheden, laete my voorstaen, die wel souden weeten te gebruyken. Doch alle de schepen die wy eyschen, behoeven soo heerlijck niet te wesen als de beste vanU. E. schepen sijn, maer daer dienen eenige soo royale schepen te wesen, als ter werelt gemaect ende geëquipeert connen worden, opdat niemant behoeven te wijcken, ende eenige andre connen daerentegen niet te slecht, noch niet te oncostelijck gesonden worden, als maer bestant sijn volck, vivres ende alderley nootlijckheden in Indien te brengen. Datter middelbare schepen by menichte moeten wesen, is genoch geseyt en U. E. kennelijck, derhalven sullen 't hierby laten ende de groote secoersen met devotie verwachten.

Met dit schip *Zirckzee* sullen U. E. seer diere peper becomen, doch tot dien prijs en isser tot Bantam geen meer te coop. De sack wort tegenwoordich op 6 realen gehouden, ende sy sal, achte ick, voorseecker tot 7 ende 8 realen off meer comen, in voegen dat by d' Engelsen weynich peper overgebracht can worden, derhalven gelieven U. E. niet verlegen te wesen met de peper die voor dese gesonden hebben: soo de heeren die op een goede prijs houden, ick meene, dat het haer niet rouwen sal. 't Gewas is dit jaer tot Bantam seer cleen geweest. Men gist datter niet meer dan noch omtrent 30.000 sacken peper in 't landt sijn, soodatter geen affslach van prijs te verwachten is. De monopolie, welcke door toedoen van den pangoran (om ons uut te putten) gepleecht wort, geeft soo grooten onderstut aen de dierte van peper (die in China is) dat die niet gebroocken worden can. Derhalven moeten de merct

volgen, ende is sulcx na onse opinie oock seer geraden, om d'Engelsen, Francen en Deenen off andre (die noch mogen comen) te matteeren, waerover geresolveert sijn met den opcoop van peper (na gelegentheyt van tijt en saecken) voort te vaeren, al waer 't oock, dat U. E. met de vente weynich off geen proffijt doen soude. Door dese dierte ende door de guyterye, die tot Bantam gepleecht wort, is oock niet mogelijck in desen tijt suyveren peper te becomen, 't welcke U. E. ten goede gelieve te nemen, want daer is voor dees tijt geen raet toe. De last van 't schip *Mauritius* is ontrent halff gereet. D' Engelssen hebben alsnoch geen peper gecocht; oft het aen gelt schort, weeten wy niet. Men seyt, dat geen peper van Bantam sullen mogen voeren, voordat den pangoran gouverneur voorsz. vier poincten voldaen sullen hebben. 't Gevolch sal den tijt leeren.

Het schip *Hoorn* is van Banda wel aangecomen, dan men advyseert ons niet wat het medebrengt. De tydinge van Japara sullen U. E. per nevensgaende sien, waertoe ons gedragen. Als U. E. ons macht beschicken, sullen wy de gerooffde goederen wel weder recouvreeren, ende de behoorlijcke straffe over de gedane moort ende beroving van de logie gedaen wesende, sullen die van Japara ende andre oock wel goede kinderen worden ende haer faulte bekennen, maar soolange dat niet en geschiet, sullen wy (na haer seggen) ongelijck hebben.

Door een Gouserat, corteling van Macassar gecomen (soo hy seyt) wort ons aengedient, dat dien coninck t' onswaerts wederomme seer genegen is ende dat voorseecker met hem een contract na wens souden connen maecken, waerover hart aenstaet, dat derwarts senden souden. De rijs van daer waere ons in dese conjuncture wel goet ende nodich, dan het verdrach ende de vrede met dien coninck in meer saecken veel schadelijcker wesen; derhalven is best, dat de vileyne moort, by haer gedaen, behoorlijk gestraft wert.

Om bandeliers is men overal seer verlegen. 't Is een spillende waer, waervan jaerlicx groote menichte gesonden dient.

De galleye ende fregat voor dese by ons gemaect leggen en vergaen. De twee by U. E. gesonden, sullen niet alleene (soo de heeren geen volck senden) mede vergaen, maer belemmeren daerenboven de scheepen seer. Volck moet U. E. senden, soo can men hier mede volck becomen, daer anders een spot van alle de werelt blyven.

U. E. gelieve te gedencken, dat de verraderye by dese coningen tegen ons beleyt en begost is, ende al is het haer nu misluct, sy en sullen niet laeten daerinne voort te vaeren, gelijck dagelicx meer ende meer vernemen. Wy sijn nu wel gewaerschout dat overvallen, vermoort ende berooft worden sullen, soo haest het onse vyanden te wege brengen connen; ja, al waer 't (soo het niet eer connen doen) seven jaeren naer dese, geen deucht sal haer van dat voor-

nemen houden. Derhalve bidde andermael seer demoedelijck, dat de heeren metten eersten herwarts aen gelieven te senden groote menichte van volck, menichte van scheepen ende groote somma gelt, met alderley nootlijckheden. Dit doende, sal alles wel gelucken; soo niet, sal 't U. E. berouwen. Dispereert niet, ontsiet uwe vyanden niet, daer en is ter werelt niet dat ons can hinderen noch deeren, want Godt met ons is; en trect de voorgaende mislagen in geen consequentie, want daer can in Indien wat groots verricht ende daer connen tegelijck jaerlicx groote rijcke retoeren gesonden worden. Waeraen dat het voor dese gefeylt heeft, hope U. E. (als het haer gelieft) met een weynich woorden mondeling te verthoonen. De somma van al 't voorsz. is, dat U. E. alle jaeren herwarts aen dienen te senden, sonder ophouden, menichte van volck, schepen, gelt ende alderley nootlijckheden, waertegen dan jaerlicx rijcke retouren gesonden sullen worden, gelijck nu begost is.

In 't *Wapen van Amsterdam*, leggende ontrent Jaccatra adi 29 September anno 1618.

U.E. dienstwillige
J. P. Coen.
P. de Carpentier.
Arent Maertsz.
Willem Jansz.
Pieter Dircxsoon.

---

26. — 5 OCT. 1618. — O 3.

(PER *ZIRCKZEE*[1]).

Naerdat onze voorgaende op den 29en passato geeyndicht was, is dien dach (Godt loff) van de Mollucqen tot Jaccatra wel aengecomen het schip den *Engel van Delft*, vandaer medebrengende 406 bhar 98 catti nagelen ende 104.500 realen Japans silver, ende alhoewel van Banda weynich verwachtende waeren, soo heeft het schip *Hoorn* nochtans vandaer gebracht 427 sockels foelie, wegend 8.071 catti Banda netto, ende 12.017½ catti nootenmuscaten, welck voorsz. schip *den Engel* conforme onse ordre voor Japara uut het schip *Hoorn* gelicht ende herwaert gebracht heeft, soodat het meer dan halff geladen is, in voegen, dat dit schip off een ander neffens *Mauritius* mede welhaest geladen souden connen worden, dan vermits soo swack van schepen ende volck sijn, dat te beduchten is d' Engelsen (soo sy begeeren) in de Mollucqen, Anboyna ende Banda de sterckste te water wel souden mogen werden, sulcx geensints doen sullen. Rijcke retoeren souden jaerlicx geerne senden ende de Molluccus, Anboyna ende Banda voor de generale Compagnie oock geerne helpen maynteneren, dan dewyle beyde door uwe armhertige equiperinge niet beschicken connen, wat sullen wy doen? Wie sal ons raedt geven? U. E. begeeren gedaen te hebben, dat men de voorsz. plaetsen bewaere ende de retoeren ophoude, ofte de retoeren sende ende de bescherming van de Mollucquen, Anboyna ende Banda, den Heere der Heeren beveele. Soo 't wel gelucke, sullen wy van de custe van Coromandel, Jamby, Ticco, Atchijn ende Patana goede retoeren, voor 't patria dienstich, becomen, dan bijaldien hier interim geen goede vloote van U. E. ariveert, wat sullen dan met de retouren doen? Sal men de resterende bequame schepen daermede na huys senden ende alle U. E. plaetsen, volck ende goederen ter discretie van haere vyanden laten? Voorwaer 't is al te slecht. Wat hebben wy voor desen door gebreck van gelt geleden, ende nu van sooveele vyanden met vier, swaert ende honger gedreycht worden, sullen door gebreck van schepen ende volck noch meer swaricheden getroost moeten sijn. Voorwaer U. E. soud ons (soo van d' Almogende niet gesterckt wierden) de moet bycans benemen. Hadden wy hier

[1]) Van denzelfden dag ook eene particuliere missive van Coen aan de kamer Amsterdam (O 213), met verzoek van uitbetaling van gage, door den onderkoopman Claes Hermensz. verdiend, aan diens huisvrouw in patria, „volgens zyne nevensgaende missive en reeckeninge".

een goet casteel of rendevous, daer men de retoeren in bewaren cost, soude de swaricheyt cleen wesen, dan dewyle geee behoorlijcke verseekeringe hebben, sullen de tijt aensien ende na loop van saecken disponneren.

Het was geseyt, dat d' heer generael Reael weder herwarts comen soude. D' heer admirael Verhagen hadden hier oock verwacht, dan sijn beyde in de Molucqen gebleven en dat (na geseyt wort) vermits de Ternatanen eenige nieuwicheden voorhadden, omme tijtlijcken daertegen te versien, soodat alsnu niet wel en wete, wat ick ten beste van de generaele Compagnie doen sal: te weten, innewaerts vaeren off hier blijven. In dese quartieren is veel te verrichten ende sijn de swaricheden mede groot. Innewaerts is op verscheyde plaetsen niet weinich waer te nemen, dan wat can ick ende wat sal ick sonder macht doen? Een spot van de werelt off dergener, die ons niet seer gunstich sijn, soude niet geerne worden.

Na Manilha sijn vertrocken de schepen *Bantham*, d'*Oude Maene*, de *Nieuwe Maene, Vlissingen* ende de *Swaen*. Nu ick geen van die hier mach wenschen, soo bidde Godt, dat haer aldaer goet geluck ende behouden reys verleene. De *Morgensterre* is in Batsian gebleven ende sal daer verdubbelen. Anders sijnder oock geen schepen in de Mollucqen noch in Banda gebleven, soodat de baene voor d' Engelssen (die U. E. advyseeren met een goede vloote wel behouden mogen achter Java omloopen) claer is. Van hier sullen tytlijck wel eenige schepen senden, dan 't en can tegen nacht niet helpen.

Daer wort geadvyseert, datter in de Molucqen een groot gewas nagelen aen de boom stondt, dat dese maent October gepluct ende na gissinge ontrent duysent bhaeren nagelen op brengen soude. Godt geve, dat die het aenstaende jaer becomen mogen.

Het Engels schip, dat vermoet wierde in de Boucheronnes gebleven wesen soude, is in de Molluccos wel aengecomen ende recht toe recht aen nae 't Portugiesse fort geloopen, alwaer het onder des vyants geschut geset ende ontrent 6 weecken geleegen heeft. Sy sijn vandaer a l'improvisto vertrocken, sonder dat onse sehepen daerby hebben connen comen. Men gist dat se na de Manilhas geloopen wesen souden, dat ick duchte wel na Anboyna wesen mocht, ende dat ons noch wel een groot spel soud mogen rockenen. Voor rijs hebben sy eenige nagelen van de vyandt becomen, ende de coninck van Tidor oock twee isere stucken tegen nagelen gedaen. Godt geve dat de Ternatanen van haer tegen ons niet opgeroeyt en worden, gelijck met de Bandanesen, Anboynesen ende andren hebben gedaen.

Het schip *Hoorn* is geordonneert voor Japara te blyven leggen, omme te sien off noch eenige rijs sullen connen becomen. De gevangen waren los, behalven Eyndhoven met sijn ondercoopman ende een assistent, die dagelicx mede verwacht wierden.

In den brant op Malleyo heeft de Compagnie verlooren f 37.989 — 6 — 1.

't Sedert primo Januario 1617 tot ultimo Juny 1618 beloopen alle d'ongelden van de Molucqen f 376.345 — 9 — 15, waertegen de winst van den handel bedraecht f 161.271 — 4 — 13½, soodatter in 18 maenden f 215.074 — 5 — 1½ (behalven 't gene in den brant geconsumeert sy) te quaed is.

Nevens gaet notitie van alle 't geschut ende amonitie van oorloge op alle de forten van de Molucqen, Anboyna ende Banda wesende, gelijck mede monsterrolle van alle het volck onder de generale Compagnie aldaer sijnde.

Niet meer dan 51 koppen heeft het schip *Hoorn* op, ende weynich beter sijn d' andre schepen geprovideert. De *Trouwe*, welcke nu ons beste schip is, ende 40 stucken op hebben sal, is nu met 45 eeters versien, ende niet meer dan ontrent 70 koppen ten hoogsten sal dat schip (de repartitie van 't volck gedaen wesende) connen gebeuren. Hiertegen heeft het beste schip van d' Engelssen, dat hier nu leyt, tegenwoordich op meer dan 250 mannen ende over de 50 stucken geschut. Siet toch eens, bid ick U. E., hoe fijn wy versien sijn omme de negotie van geheel Indien t' incorporeren ende andre te excluderen. Godt vergeeft het degene, die van 't gebreck oorsaecke sijn.

Het jacht d' *Attendans*, welck geseyt was van Anboyna na Solor ende Timor varen soude, is (soo nu versta) na Japon gesonden met advysen ende ordre, dat vandaer voor de vloote nae Manilha alderley nootlijcke provisie gesonden worde.

Het schip *Zirickzee* daermede dese gaet, is over eenige dagen volladen en seylreet geweest. Eerst hebben wy 't opgehouden na de tydinge van de Molluccos, ende daerna, omdat de timmerlieden van 't selvige voor sijn vertreck 't jacht de *Zuyder Eendracht* wat versien souden, vermits door gebreck van timmerlieden anders niet lang gebruyckelijck is. U. E. gelieve te gelooven ende ons niet qualick aff te nemen, dat soo hier eenige goede timmerlieden becomen costen, ons niet ontsien souden haer 50 ende 60 gulden ter maent te geven, waermede wy verstaen de Compagnie noch grooten dienst geschieden soude.

Van alle de schepen, die hier tegenwoordich leggen, isser niet een die eenich goet drooch bergen can, ja oock niet het schip *Mauritius*, dat halff geladen is ende ontrent ultimo deser volladen ende seylreet wesen sal.

Aen 't gewicht van nagelen uut *Nassouw* in *Zirickzee* ende *Mauritius* overgescheept, comen 17.959 ℔ over, nae 't gewicht dat hier in 't overscheepen opgenomen is, welcke een groote faulte wesen moet, off daer most van Anboyna, dat niet en dencke, meer gescheept wesen, dan in cognossement geteeckent is. Aldus worden altijt gequelt met de fijnne quanten, die heeren ons senden. 't Gene in 't eene schip te cort mach comen, sullen U. E. in 't ander over vinden, waerop de heeren gelieven te letten.

De boecken van de Molluccos by U. E. soo dickwils ontbooden, advyseert Westerwolt, dat door gebreck van schryvers niet gecopieert hebben connen worden, maer dat die 't naeste jaer sullen becomen.

U. E. recommanderende aff te schaffen de hooge prijs van de nagelen in Loehoe ende Combello, vooreerst can daer niet in gedaen worden, ja het schijnt, dat ter contrarie de Ternatanen ende Machianesen de prijs in dier voege mede sullen willen verhoogen.

Daer dienen, gelijck voor dese geseyt is, met Chinesen ende andre verscheydene collonien geplant, omme dies te beter ende te vrediger aen de nagelen, noten ende foelie te geraecken ende die voor de generale Compagnie alleene te behouden. Dit can wel geschieden ende seer wel gedaen worden. 't Sal oock een seer goede ende heerlijcke saecke wesen, dan het schijnt dat sulcx (Godt betert) vooreerst noch niet te wege sal connen worden gebracht, en dat vermits U. E. eenige jaeren achter den anderen soo sober geequipeert ende soo weynich schepen gesonden hebben, want het volck moet van verscheyde plaetsen gehaelt ende byeengebracht worden, ende wy hebben sooveel schepen niet, dat de negotie voldoen mogen, ende al waer 't datter veel schepen waeren, soo soud het wel achter connen blijven door gebreck van fustagie om water te bergen. Elck schip vaert hier met 8, 10 à 20 waterleggers, dat gants niet helpen mach om veel volck te voeren. Leggers in schoven connen van U. E. niet becomen. De weynich timmerlieden die hier sijn, hebben oock de tijt niet, om op sijn Spaens waterbacken te maecken. Doen onse schepen in Manilha waren, hadden sy sooveel Chinesen, dat daermede verlegen waren, ende soo eenige behouden hadden, souden sy van dorst versmacht hebben. Op Puloway is oock geen water, ende potten noch vaten connen niet becomen. Ick bid U. Ed., wat sal men dan doen? en slaet de balle niet weer wederom, maer wilt ons doch van alles versien, soo sal het overal wel gaen ende wel gelucken.

De heeren recommanderen oock, dat wy de Molucqen altijd geprovideert souden houden. Ick bidde U. E., overlegt eens waermede.

Alsoo mijnen verbonden tijt ten tweede mael geëxpireert is ende de heer gennerael Reael in de Molucqen gebleven sy, soo hebbe de presente raden U. E. missive ende andre voor doen lesen ende aengedient, hoe wel gesint ben volgens de gesonden commissie het generale gouvernement aen te veerden, mits dat van U. E. na meriterende dienst getracteert worde, sonder my nochtans aen precise lange tijt of op de precise conditie, by U. E. geraemt, te verbinden, ende dat dienvolgende bereyt ben te gaen off te blyven, daer de generale Compagnie best gedient worden can; ende hierover rypelijcken gedelibereert sijnde, heeft den Raedt geensints goet connen vinden, dat ick met d' eerste schepen innewaerts vaeren soude, maer is gearesteert, dat vooreerst

noch blyven sal, ende ons voorder na gelegentheyt van saecken ende den tijt reguleeren sullen.

Alsoo ons tegenwoordich (gelijck vooren verscheyde reysen geseyt is) seer swack van schepen ende volck bevinden, daertegen apparent is, d'Engelse een goede macht by den andren becomen sullen, soo is 't dat oock ingesien wesende, hoe d'Engelse tot Banthem gants stille sitten ende geen peper coopen, waerover presumeeren, dat wel souden mogen soecken haer cleen cappitael in de Molucqen, Anboyna ende Banda te besteeden, hebben wy (rypelijcken op de saecke gelet sijnde) goetgevonden dewyle geen suffisante macht sullen hebben, omme haer (soo haer macht innewaerts gaende) van de Molucqen, Anboyna ende Banda te weeren, datelijck drie schepen na de Molucqen, Anboyna ende Banda te senden, te weeten *St. Michiel*, de *Zuyder Eendracht* ende *Neptuines*, met eenige provisie ende een goede somma gelt, omme d'Engelsen te prevenieren ende alle de nagelen, noten ende foelie op te doen coopen, sooveele doenlijcken zy, eer zylieden aldaer comen, waeraen wy hoopen de generale Compagnie een grooten dienst geschieden sal, al waer 't oock, dat de prijs van de nagelen souden moeten verhoogen, want dit jaer is apparent, dat sy weynich retoeren oversenden sullen; ende connen wy haer in dier voegen (als verhoopen) de retoeren het aenstaende jaer mede ontrecken, soo hoopen, dat met de goede secoersen, die toecomende jaer van U. E. te verwachten hebben, haer alsdan met gewelt van de Molucqen, Anboyna ende Banda wel weeren ende verdryven sullen, al waer 't oock soo, dat sy iewers meer dan op Puloron plaetse bequamen. Dewyle alsnu met macht niet doen connen, moet finesse gebruikt worden, totdat middelen becomen om andre raet te mogen schaffen.

In d' onse van 29 passato is geseyt, hoe door een seecker Gouserat Mamet aengedient is, die van Macassar seer genegen wesen souden dat wy aldaer wederkeerden, ende metten andren een goet verdrach gemaect wierde. Hierop geconsidereert wesende, dat ons de rijs vandaer in desen standt wel nodich ende oock seer dienstich is, maer alsoo het verdrach met de Macassaren de Compagnie daerentegen veel schadelijcker in Anboyna ende Banda wesen soude, door de vrye vaert en handel, welck de Maccassaren in die quartieren souden pretendeeren te doen, is gearesteert, dat men om rijs andre finantie soecken moet, dat men den oorloch met de Maccassaren continuweeren sal, ende dat de voorsz. drie schepen, die metten eersten innewaerts vertrecken, in passant Maccassar aendoen ende haer alle mogelijcke afbreuck doen sullen, tot revenge ende straffe van d' execrabile moort by haerlieden gedaen, waerdoor oock hoopen te beeter van Anboyna ende Banda blyven sullen.

Alsoo Gijsbrecht van Vyanen (die een tijt het gouvernement van de Molucqen bedient heeft) met het schip den *Engel* herwarts gecomen is, met

commissie van d' heer generael Reael omme als commandeur met de schepen naer 't vaderlandt te keeren, ende alhoewel 't selvige tegen U. E. ordre strijt, is nochtans by den Raet, na verscheyde consideratie, goetgevonden, om jalousie ende contentie te weeren, den voorsz. persoon in die qualite met *Zirckzee* te laten keeren, 't welck U. E. ten goede gelieve te verstaen.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E., na hertelijcke groetenisse, alles goets.

In 't schip 't *Wapen van Amsterdam*, leggende omtrent Jaccatra adi 5 October anno 1618.

U. Ed. dienstwillige
Jan Pietersz. Coen.
P. de Carpentier.
Arent Maertsen.
Willem Jansz.
Pieter Dircxsoon.

---

27. — 12 NOV. 1618. — O 264.
(PER *MAURITIUS.*)

1. Aangekomen schip. Per 't schip *Zirckzee*, welck de Heere in salvo geleyde, sijn onse jonckste geweest, in dato 29 September ende 5 October, waarvan by desen copien gaen. 't Sedert is hier, Godt loff, op den 13^{en} passato wel aengecomen het schip *Delff* met een Portugies scheepken by haerlieden den 2^{en} Juny lestleden verovert. Wy en hebben met dit schip geen andre missive van U. E. ontfangen dan copie van de voorgaende, waerover als nu te corter sijn sullen. De schepen 't *Wapen van Haerlem* ende 't *Hart* sijn met groote devotie verwachtende. De Heere wil haer ende alle gaende ende comende schepen in salvo geleyden.

2. Bantam en Jacatra. Onder andere hebben U. E. met onse voorgaende in supstantie geadvyseert, hoe by de coningen van Bantam ende Jacatra (met toestemming van den Mattaram ende alle andere omleggende grooten, soo wy meenen ende voor seecker houden) seer behendelijck voorgenomen is geweest, dese huysen aff te loopen, ons ende U. E. volck te vermoorden ende alle de rijcke middelen van de Generale Compagnie te beroven, omme also het bouwen van een generael rendevouz daerdoor met een generale moort ende berovinge van alles te prevenieren. Immers soo cloeck ende behendich is d' aenslach beleyt geweest, als het voornemen execrabel en boos was. Ter werelt en soud haer boos beleyt niet looser off listiger gemaekt connen worden, maer d' Almogende heeft ons wonderbaerlijcken behoet ende U. E. gesegent. Hoe de verraderye onder een vrientlijcken schijn beleyt was, Pangoran Gabang d' executie meende te doen ende waerdoor d' aenslach misluct is, is mede geadvyseert. Wy sullen 't daerby laten ende alsnu verhalen 't gene tsedert toegedragen is. Ick hadde gemeent, dat van het boos voornemen geen naerder getuychenisse gecregen souden hebben dan 't gene daervan overgesonden ende geadviseert is; doch den tijt heeft het naerder ontdect ende vry wat meer bevesticht, gelijck ten deele per nevensgaende acten getuycht wort. De voordre getuychenissen worden om prolixite naergelaten.

Met onse voorgaende is U. E. mede geadvyseert, hoe geresolveert hadden, op een van d' eylanden by de Verse riviere een reduit te maecken ende tot Jacatra continueerlijck garnisoen van 100 koppen te houden. t'Sedert wat naerder op de saecke gelet hebbende, docht my, dat onse huysen seer licht alsoo souden connen verstercken, dat daermede alle gewelt van buiten- ende binnelantse vyanden wedergestaen cost worden, ende dat sulcx om ver-

scheyden gewichtige redenen oock behoorden te doen ende niet genoch was, dat se voor een aenloop suffisant genoch waren. De redenen ende 't recht mede suffisant wesende, soo hebbe d' occasie oock waergenomen ende al soetiens met eenige slechte wercken begost, omme te sien, hoe hem de saecken toedragen ende die van Bantam ende Jacatra haer houden souden. Hiermede soo verde comende, dat ons volck, die van Bantam ende Jacatra het disseyn gewaer wierden, soo hebbe den 22en passato in 't *Wapen van Amsterdam* een generaele vergaderinge beroepen, alles naectelijck ontdect, de saecke wijt ende breet voorgestelt, ende wierd daerop na consideratie van 't gene dien aengaet gearesteert, dat men met het begonnen werck voortvaren ende een volcomen fort voltrecken soude.

Op d' eerste punt hebben overlange 12 stucken geschut gestaen. Twee andre punten sullen mede welhaest gemaect wesen. 't Is alreede soo verde gebracht, dat U. E. dese huysen niet alleene voor een aenloop (gelijck voor dese geadvyseert is) suffisant zijn, maer dat moet hebben, met Godes hulpe alle gewelt van geheel Java, van de Spangiaerden ende Portugiesen, Engelsen ende andre weder te staen.

Die van Bantam ende Jacatra sijn over dit werck seer beroert en bevreest geworden. Sy hebben continueerlijcken haere spien uutgesonden, maer geen moet gehadt, ons werck te verhinderen. Den coninck heeft my verscheyde reysen doen bidden, met mijn geselschap na oude costume ten hove by hem te comen. Doch alsoo verscheyde inditien gesien sijn, dat gesocht wierd, my te doen vermoorden, is tot diverse reysen by den Raet gearesteert, dat ick niet gaen, maer my ten besten excuseeren soude, ende naerdat hierover van conincx wegen seer groote instantie gedaen was ende wy niet dan te min daertoe resolveeren costen, is de coninck selve met veel orangkays by mij gecomen ende heeft het werck rontsomme gesien. Met groote zedicheyt vraechde hy, waeromme dit en dat waeren maeckende, waeromme hem wantrouden ende vanwaer dese veranderinge quam, biddende hemselven ende niet door andre te kennen te geven, wat van de saecke was. Hierop sijn tusschen ons, den coninck ende sijnne orangkays veel redenen ende wederredenen gepasseert, streckende van wegen den coninck, dat hem alles behoorden te vertrouwen, ende van onser zyde, dat een overhooft tegen alle gevallen behoort en schuldich is te versien ende dat wy door onse onbedachtsaemheyt vermoort ende onse goederen berooft wesende, de coninck ons daerna niet soude connen helpen. De voorneemste redenen, daermede hem ende sijnne orangkays de mondt gestopt hebben, sijn dese, dat claerlijck gebleecken is, d' Engelsen onderstaen hebben, ons door ons eygen volck te doen vermoorden, gelijck sy veel van d' onse tot Bantam in ons eygen huys gedaen hebben; dat de coninck selffs ende alle de werelt kennelijck is, eenige van sijnne orangkays van wille

geweest sijn, om onse huysen aff te loopen, doch weten wel, dat dit niet te achten hebben, alsoo sy niet meer vermogen dan haer den coninck toelaet, maer alsoo seecker weten, die van Bantam ons quaetgunstich sijn ende pangoran Gabang (na ons geseyt is) hier expresselijck geweest is, omme onse huysen aff te loopen en sulcx oock gedaen soud hebben, soo wy daertegen niet versien hadden; item dat de Spangiaerden over drie jaeren op wech geweest sijn, omme herwaerts te comen ende nu weder besich sijn, een nieuwe vloote toe te maecken, derhalven, dat het meer dan tijt is, dat ons verseeckren na den eysch van onsen staet en schat, de coninck seer vrientlijck biddende, niet qualick te nemen, dat hem niet eerst gewaerschuwt hebben, want sulcx niet tot sijnne verachtinge gedaen is, maer alleene, omme te verhoeden de questie, welck ontstaen soud mogen hebben uut d'oppositie, die wy weten onse vyanden daertegen souden hebben gedaen. Considererende, dat alsoo de coninck ons voor dese twee schoone huysen als casteelen heeft laten bouwen, opdat dies te beter verseeckert in sijn landt souden woonen, hebben daerover beslooten, dat hy alsnu mede niet qualijck nemen sal 't gene tot onse voordre bescherminge ende verseeckeringe van sijn landt gedaen wort, off dat het anders schynen soude, hy sich selffs partye formeerde ende mede onse welstandt soud soecken te verhinderen.

Dese redenen hebben sy niet connen wederleggen. De mont is haer daermede gestopt ende het gemoet overtuycht hun alsoo, datter noyt geseyt en is, qualick doet ghy, maer wel (nu niet beter mogen) dat ick mach maecken 't gene selffs begeere; dan alsoo by dese natie niet meer dan macht en forten gehaet en gevreest wort, can U. E. wel considereren, hoe zylieden te moede sijn. Insonderheyt smaet dese coninck seer heftich met oneerlijcke gelijckenisse op de steenen cadt die op den hoeck tusschen onse twee steenen huysen gemackt wort, vermits deselvge te landewaerts over de stadt domineren sal.

Ende alsoo genootsaect sijn geworden het sieckenhuys ende veel andre rieden huysen aff te breecken, waerdoor op 't eylandt voorsz. by d'onse Onrust genaemt, weder andre rieden huysen gemaect sijn, de siecken ende andre daer getransporteert hebben, van meninge sijnde alle d'ambachtslieden aldaer mede te doen woonen ende ter gelegender tijt aldaer een reduit op te werpen, schijnt het, die van Bantam meest vreesen voor 't gene ick hoope, aldaer off elders gebeuren sal: te weten, dat daer een collonie planten en al de negotie trecken sullen. Hierover heeft den Pangoran van Bantam verluyden laten, dat hem dat eylandt ende niet de coninck van Jacatra toecomt. De coninck van Jacatra staet oock toe dat die van Bantam daerop gesach hebben, ende is seer vrientlijcken biddende, dat ick de huysen weder soud doen affbreecken, opdat hy die van Bantam daermede de mondt soud mogen stoppen, waerop sijnne mayesteyt bidde, ons een andre plaetse te geven, daer ons volck, de siecken ende

goederen bequamelijck gebercht ende gelogeert mogen worden, dat dan datelijck alles afibreecken sal. Met dese antwoort sijn de gesanten van Bantam oock gekeert. De Javanen selffs hebben de voorsz. huysen gemaect ende oock gehaelt alle de paelen, daermede 't fort tot Jacatra gemaect wort, maer soo haest de grooten ons disseyn vernamen, is haer op lijffstraffe verboden voor ons niet meer te doen. De Chineese timmerlieden van Bantam sijn mede terugge geroepen, ende daer is op den hals verbooden, dat niemant na Jacatra vaere, doch het is nu voor haer te laet ende met ons soo verde, dat ick hoope wy ons wel behelpen sullen ende daerover niet noodich is, veel moeyten te doen om volck te becomen, dewyle selffs met der tijt wél comen sullen. Derhalven laeten Bantam ende Jacatra met haer verbot geworden, omme te beter met meerder gemack tot ons disseyn te geraecken. De coninck van Jacatra heeft rondtuut verbooden, dat geen Chinesen noch Javanen ons helpen souden het fort te maecken, doch evenwel sijnder t' sanderdaechs eenige Chinesen te werck gecomen.

D' Engelssen hebben hier met desen coninck gehadt veel onderhandelinge, die ons veel bedenckinge geven. Sy hebben hem een groff stuck geschut vereert. D' eene tijt speelden met den andren de schoone persoonagie, ende den andren gelieten haer, alsoff in de wapenen geraecken souden, hetwelcke ons met expresse aengedient wierd. Doch also ons de saecke niet aen en trocken, is alles weder als roock verdwenen.

U. E. sullen gelieven te verstaen, dat de wercken, die maeckende sijn, meest al binnen de henninge van de plaetse comen, ende alsoo ons de plaetse nu te cleen valt, sullen alle d' ambachtslieden, gelijck vooren is geseyt, op 't eylandt Onrust gehouden worden. Wy sullen daerby oock sien te trecken sooveel Chineese timmerlieden ende andre, als mogelijck zy, omme daer off daerna aen 't vastelandt collonie te planten, nadat den tijt medebrengen sal, in voegen dat ons interim voor een provisionele rendevouz dienen sal het fort, welck hier maeckende sijn. U. E. volck ende goederen sullen daerin, vertrouwen wy, tegen alle gewelt genochsaem verseeckert wesen. Hiermede sal den wech gebaent sijn, omme tot een volcomen collonie te geraecken. Wy sullen daermede oock voorcomen, dat ons het versse water endre nootlijcke provisie niet onthouden worde. Die van Jacatra sullen daerdoor gedrongen wesen, vreede te houden, want soo sy iets anders onderstonden, souden onse plaetse welhaest sooveele vergrooten, dat U. E. in Indien geen andre generale rendevouz behoeven soude. Als volcomelijck bemerct wort, wat met voorsz. eylandt Onrust voor hebben, sullen wy oock vaerder sien, hoe haer die van Bantam ende Jacatra houden sullen. Alsnu is dese coninck besich, om sijn stadt te verstercken en die rontsomme in steenen mueren te leggen, 't Heeft de naem, dat het tegen de Mataram geschiet, maer alsoo hun haer gemoet overtuycht,

geschiet het uut enckele vreese, dat wy haer boos voornemen met rechtveerdige straffe straffen sullen.

3. Jambi. Soo 't schip *Zirickzee* van Bantam vertrock, ariveerde aldaer van Jambi 't schip de *Bergerboot*, gelijck mede tot Jacatra 't jacht de *Jager*, tesamen medebrengende 3561 picol peper, welck seer wel te pas gecomen is omme 't schip *Mauritius* tijtlijcken te depescheeren. Behalven d'ongelden comt de peper aldaer te staen op 6 realen 't picol, welck een notabil verschil van de prijs van Bantam is. De *Jager* is den 15 September passato van Jamby vertrocken. Het fregat *Ceylon* was mede met 707½ picol peper volladen ende daerenboven bleven noch ontrent 50 lasten peper in de logie leggen, met apparentie datter dagelicx meerder quantiteyt affcomen soude, in voegen dat dit jaer van daer noch goede quantiteyt peper meer te verwachten hebben, waerover den 28en passato weder derwarts gesonden zijn de jachten de *Jager* ende de prijs van *Delff*; van meninge zijnde de *Bergerboot* wederomme derwarts oock te senden.

't Is in Jamby vrij wat beter geluct dan gewaent hadden, doch ons volck ende U. E. goederen sijn niet sonder groot perijckel geweest, want daer is almede gedelibereert geweest om alles aff te loopen, maer de Heere heeft d'onse behoet. Vermits die lieden haer met den handel ter zee geneeren, schijnt het dat de vreese van den weerslach haer wederhouden heeft, te meer oock, vermits sylieden, als voor dese geadvyseert hebben, met de Portugiesen in oorloch sijn, waerdoor aen d'onse hulpe ende assistentie versoecken, ende om dien coninck volgens onze ordre te voldoen, heeft Souri het fregat *Ceylon*, hoewel 't selvige volladen was, ten versoecke van ditto coninck opgehouden, vermits dagelicx een armade de rema (na 't geruchte ginck) van Malacca verwacht wierd. Den *Tiger*, die wy geordonneert hadden, na den coninck van Jhoor, Andrigiri ende Campher te vaeren, is daerover mede opgehouden ende in de riviere van Jambi gecort. Wy hebben aen d'onse expresse ordre gegeven, dat altoos tot verseeckeringe van des Compagnies volck ende goederen een jacht voor Jamby sullen houden leggen, waermede hoopen de swaricheyt van Japara voorcomen sullen.

4. Varia. Niettegenstaende hier tegenwoordelijcken wel een groote macht vereyscht ende oock wel werck geven soude aen de fortificatie van de generale rendevouz, soo is 't nochtans, dat daerdoor geensints hebben connen noch willen versuymen, waer te nemen en vol te doen 't gene op alle andre quartieren waergenomen ende gedaen dient. Derhalven hebben den 28en passato na Japara, Macassar, de Molucqen, Anboyna ende Banda gesonden de schepen *St. Michiel*, de *Zuyder Eendracht* ende de *Neptuines*, met een goede somma gelt, omme tijtlijcken voor de compste van d' Engelsen op te doen coopen alle de nagelen, noten, ende folie, die voorhanden wesen sullen, ende met di-

verse provisie voor de forten als per nevensgaende extract uut het generale journael blijct. Hebben haer expresse last gegeven, dat Japara ende Macasser gesamentlijcken sullen aendoen ende aldaer ten hoochsten straffen (d'occasie becomen connende) de moorden ende roverye by haerlieden gedaen. Ende opdat alles met dies te beter ordre toegae, hebben wy als commandeur over de voorsz. schepen gestelt ende de last bevolen den heer Arent Martsen met *Ter Thoolen* in 't landt gecomen, met ordre dat van Macassar met de *Zuyder Eendracht* ende de *Neptuines* na Anboyna seylen sal, omme aldaer tot naerder advys op d'Engelsen te passen, gelijck U. E. breder connen sien aen nevensgaende copie van instructie, denselven medegegeven, alsoock per copie van de missiven innewaerts gesonden, waertoe ons voorder gedragen. Het exployt op Macassar gedaen wesende, sal *St. Michiel* recht door na de Molucqen seylen. De Heere geve haer geluck ende behouden reyse. Eerlange verhoopen eenige andre schepen meer innewaerts te senden.

Nevens dese gaet inventarius van 't gene door 't schip *Delff* verovert is. De particularisatie van haer voyage wort nevens dese door de oppercoopman van der Meer geadvyseert, waertoe ons gedragen.

Voor dese hebben geadvyseert, dat het France schip *St. Louïs* genaemt met 38 Francen ende 16 Indianen na Vrankrijck gekeert wesen soude, ende na nu versta, souden zy maer 28 a 29 Francen ende 12 Indianen op hebben. Om particuliere questie (nae haer seggen,) hebben sy tot Bantam staen laten ende oock de verkeeringe van haer huys verbooden Trechandere schipper van 't schip *St. Michiel*, die 't selvige verlaten ende ons aengehangen heeft; dese man heeft ons gestadelijcken om passagie met U. E. schepen met extraordinarie instantie seer gequelt, gelijck mede eenen Marchelis Michielssen Verwers, met d' Engelsen van de Custe gecomen; dan omme U. E. ordre te volgen, hebben haer geweygert.

Onder andre hebben wy U. E. met onse voorgaende gebeeden, dat het de heeren gelieve metten eersten herwarts aen te senden een vloote van ontrent 25 schepen met noch 10 jachten van 25 a 80 last daerenboven, met belofte, soo daerby groote menichte van volck, goede somma gelt ende alle andre nootlijckheden gesonden worden, dat wy U. E. daertegen mede naer advenandt dies te rijcker retouren senden sullen. Wy confirmeren de gedane beloften ende renoveeren het versoeck andermael, U. E. biddende daerinne niet nalatich te wesen. Menichte van schepen, volck, gelt ende alle andre nootlijckheden fournierende, sal de Generale Compagnie daeraen een grooten dienst geschieden. Groote instantie heb ick hieromme voor dese gedaen, veel hebbe U. E. gesonden ende van alles niet dan wat gelt ende eenich vlees ende speck becomen, doch nieuwers na sooveel gelt als vereyscht wort omme den handel ende staet van de Generale Compagnie alsoo te vergrooten, dat U. E. vyanden

gepreventieert ende gematteert connen worden. U. E. gelieve ernstich te letten op de voorgaende advysen, ons sooveel credit te geven, als de daden meriteeren ende sooveel schepen, volck, gelt ende alderley nootlijckheden te senden, als de gelegentheyt ende staet van de Generale Compagnie gedoocht, sonder eenichsints besorcht te wesen, waer soo groote menichte volck, schepen ende gelt wel geinployeert connen worden, ende als het gelt schoon wel besteet zy, waer alle de waren vertiert sullen werden.

5. Coromandel. Het schip den *Gouden Leeuw* den 18[en] Julio passato van Massilipatan vertrocken wesende, is den 2[en] Augusto op Atchijn vervallen. Vandaer sijn door de Straet van Malacca geloopen, ende nadat veel miserie geleden hadden ende 32 persoonen gestorven waeren, sijn eyntlijcken, Godt loff, op heden alhier wel geariveert. 't Is meer dan 2 maenden geleden, dat hier, buyten Sumatra om, een Engels schip aenquam die t' sanderdaechs na den *Gouden Leeuw* van Massilipatan vertrock ende omtrent een maent, dat een ander Engels schip van daer mede aanquam, welck wel 6 weecken na den *Gouden Leeuw* van Massilipatan vertrocken was. Voorwaer het schijnt, dat ons volck de reyse van de Custe niet connen doen, off de rechte coers niet willen seylen, want d'Engelsen van jaer tot jaer seer geluckich varen ende d' onse vijff maenden onder weech geweest sijn. De Heere wil het de rechte schuldige vergeven.

't Voorsz. schip brengt mede 733 packen cleden, tesamen incoops costende *f* 138.729 — 6 — 5, te weten 265 packen indigo, Guineesse lywaten ende catoene gaern voor 't patria, ende 468 packen cleden voor Indien, meest Javaense sorteringe, maer gants weynich voor de Molucqen, Anboyna, ende Banda. Met dit schip is oock gecomen 't resterende volck van de verlooren schepen *Middelburch* ende de *Duyve*, die van Suratten over landt gecomen sijn, gelijck mede 50 swarten van St. Thome by d' onse overgeloopen, soo mans, vrouwen als kinderen; wenste wel, datter 1000 ende meer waeren, dan hebben geen meer connen overvoeren.

De nieuwe gouverneur van Massilipatan heeft hem onderwonden d'onsen als voor dese te constrigneeren, met hem off sijnne gecommiteerden alleene te handelen, omme 2500 pagoden te strijcken van degene, die hy den handel met ons alleen vergunnen soude, gelijck by tyde van van Berchem geschiet is. Doch alsoo ons volk haer daertegen gestelt hebben, resolverende het comptoir op te breecken, omme den handel in Petapouli ende Narsapour te doen ende die van Massilipatan mede te quellen, heeft den gouverneur den handel weder als voor dese gedoocht. D'heer de Hase was oock van meninge met die ocasie te anulleren het contract van 3000 pagoden door van Berchem voor dese gemaect, dan hebben 't selvige weder uitgestelt. Den oorloch, die om de croone van Velour gevoert wort, is uut het landt van Palleacatta in 't landt van de Neyck van Chingier gediverteert, soodat het landt van Pallea-

catta in ruste is ende in ruste blyven sal, soolange de oorloch met de Neyck van Chingier duurt. Dese Neyck heeft meest alle sijnne plaetsen verlooren. Daer en resteert niet dan Chingier alleen, waerover d'onse mede genootsaect sijn geworden, Tegenampatan te verlaten. Alles is van daer gelicht ende de coopman onthout hem in Pouloceri. De partye van de Neyck van Chingier, Etchoppeneyck, die de plaetse verovert heeft, biedt d'onsen aen, den handel in Tirepopelier te continueeren, dan vermits niet gehandelt worden can soolange den oorloch duurt, en oock in drie maenden niet gehandelt hadden, sijn sy van meeninge de tijt noch wat aen te sien, haer neutrael te houden ende hun na d'uutcomst van den oorloch te reguleeren, vermits 't selvige sonder merckelijck intrest van de Generale Compagnie voor een tijt wel geschieden can.

Daer is in dat quartier soo grooten hongersnoot, datter drie a vier kinderen voor een pagode vercocht worden. Daer sijn de lieden met menschen verlegen, ende wy hebben se hier gebreck!

Op 22 Juny passato was den *Swarten Beer*, Godt loff, aen Pulocerie wel geariveert; dan van de *Dolphijn* was geen tijdinge. De Hase advyseert (als U. Ed. per nevensgaende breder connen sien) dat van menige was, het grootst van de voorsz. jachten tegen Mayo 1619 vandaer recht door naar 't patria te depesscheren ende selffs daermede te keeren. Hy verhoopt U. E. daermede 1000 packen seer goede indigo te senden ende het schip voorts met Guineetse lywaeten, catoene gaern ende andersints vol te laden. Het ander jacht seyt hy omtrent ultimo September off primo October herwarts senden sal, met een goet cargasoen voor de Molucqen, Anboyna ende Banda. Dit doende sal het in desen gevalle seer wel comen, dat de voorsz. twee jachten door U. E. recht door na de Custe gesonden sijn, waerover haer Ed. recommandere alsoo voort te vaeren, mits ordre daerby gevende als vooren gebruyct worden, tenwaere hooge noot anders vereyschte.

Het schip *Der Goes* can niet langer varen ende soud in Paleacatte gesleeten worden. Het volck brengt de *Goude Leeuw* daervan mede, alsoock 10 stucken geschut, soodatter weder een ander derwarts gesonden dient, waertoe geen jachten ontbeeren connen. In compagnie van 't schip *Der Goes* waeren van de custe van Ouxa 10 a 12 Moorse schepen met victualie in Paleacatte gecomen ende niet een by de vyandt in St. Thome, waerover soo grooten gebreck leden, dat daerdoor veel huysgesinnen van haer by d' onse in Palleacatte overgecomen sijn.

By dese gaet originele missive door Ravensteyn in April passato van Suratten gesonden, waerinne U. E. sien sullen, hoe het d'onse aen geen goet tractement ontbrack, maer wel aen gelt. Van hier souden wel een weynich gelt senden connen, maer de schepen mogen niet ontbeeren. Jammer is het,

dat soo treffelijcke handel naergelaten wort, omdat d' Engelsen te meer in de Molucqen, Anboyna ende Banda souden quellen. Dese quartieren sijn redelijck wel tegen haer beset. Mochten wy na behooren derwarts mede senden, souden haest een eynde becomen van de moeyten, hinder ende schade, die zylieden de Generale Compagnie aendoen.

Voor Patana ende Siam heeft de Hase door gebreck van gelt geen cleden connen senden.

6. Peper. Naerdat d' onsen aen den coninck van Atchijn volgens onsen ordre weder een goede schenckagie gegeven ende een goede tijt verbeyt hadden, heeft hy haer den handel in Ticco ende Priaman vergunt ende die d' Engelsen ontseyt. Sy sijn van daer vertrocken ende is Comans met de *Valck* van Atchijn derwarts in haer plaetse gegaen, soodat de *Valck* ende de *Zeewolff* van daer vol Priamse peper verhoopen, 't welck Godt geve. Alsnu brengt de *Goude Leeuw* van Atchijn mede 382 Atchijnse baeren peper, aldaer incoops costende *f* 31.643—8, 't welck weynich min is dan de peper alsnu tot Bantam gelt, doch in Ticco ende Priaman hoopen wy daeraen vry wat beter coop geraecken sullen.

Den 7 deser is hier, Godt loff, van Jambi wel aengecomen het fregat *Ceylon* met 707½ picol peper volladen; hebbende noch in de logie gelaten ontrent 70 a 80 lasten peper. Den coninck van Jhoor heeft sijn residentie op Linga genomen ende aldaer een stadt gebouwt. De *Tiger* is daer by hem geweest ende nadat hem met eenige vereeringe gecongratuleert hadden, sijn vandaer na Andrigiri vertrocken. Ick hadde mede last gegeven, den handel in Campher te versoecken, dan alsoo de coninck van Jhoor haer aendiende, dat den handel van Campher in Andrigiri verloopen was, ende dat hy (door noot met de Portugiesen vreede gemaect hebbende) d' onse voor haer niet beschermen cost, soo en sal daerop voor dees tijt geen ander vervolch gedaen worden.

Dese gaet met het schip *Mauritius*, welck wederomme een partye seer diere Bantamse peper brengt. Wy bidden U. E. andermael, daermede niet verlegen te wesen ende ten goede te nemen, dat die soo diere gecocht is. 6¼ reael gelt tegenwoordich de sack. Sy sal noch meer rysen, ende sijn wy desniettegenstaende van meninge de looseheyt ende monopolie van Bantam voor dees tijt in dese toe te staen, de merct te volgen ende dagelix noch meer te coopen, opdat d' Engelsen weynich off geen peper becomen souden, te meer dewyle alsnu van Ticco ende Priaman geexcludeert sijn.

De spraecke gaet, dat de Engelsen van meninge sijn, het schip de *Jems* te laden. Sy hebben daertoe soo in Jamby als hier in haer schepen aen peper soo van Priaman, Atchijn, Jambi ende Bantam omtrent 7000 sacken peper. Godt weet, hoe de rest van soo grooten scheepsladinge becomen sullen.

Onder de Jambisse peper, in 't schip *Mauritius* gescheept, loopt wederomme vry wat meer bolle off lichte peper, dan my lieff is. Doch alsoo ons de tijt ende

het volck gebreect, om die behoorlijcken daeruut te suyveren, sijn wy genootsaect geworden deselvige alsoo te laten passeren.

Alsnu leyt het schip *Delff* in de ladinge. De meeste last is daervoor gereet. Wy hoopen, dat hetselvige ontrent een maent off min naer dese vertrecken sal. Daerna off daerbeneffens hopen U. E. den *Gouden Leeuw* met een goede last toe te senden, ende sullen U. E. daermede advyseeren, wat dit jaer meer te verwachten hebben. Als noch en can het niet seecker geseyt worden.

Den laetsten October is tot Bantam aengecomen het Engels schip, de *Thomas* genaemt, welck geseyt was, in de Boucheronnes gebleven te sijn ende voor Tidor geweest is. Sy comen alsnu van Tidor, brengen eenige nagelen mede, dan weeten niet hoeveel. Daer wort geseyt, dat een Portugies scheepken genomen hebben, in voegen, dat met haer ende onse vyanden handelen en hun vrienden nemen. Wat daervan worden wil, sal den tijt leeren. Sy brengen oock mede negen Nederlanders, die uut U. E. dienst by den vyandt overgeloopen sijn. Ick hebbe haer gebeden, die weder aen ons over te leveren, doch willen daertoe niet verstaen.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse geluck en voorspoet.

In Jacatra adi 12 November anno 1618.

U. E. dienstwillige

JAN PIETERSZ. COEN.

Smeecoolen!

P. DE CARPENTIER.

FRANCO VAN MEER.

PIETER DIRCXSOON.

28. — 14 JAN. 1619. — O 377.
(PER *DELFF*.)

1. Jacatra. Met onsen joncxsten in November passato per 't schip *Mauritius* gesonden, hebben U. E. geadviseert, watter tot dien tijdt gepasseert was. 't Sedert is hier geen clene veranderinge geresen, maer sijn wy door d' Engelsen in grote swaricheyt, den handel in confusie ende U. E. staet in groot peryckel gebracht, doch behouden evenwel grote hoope, dat een goede uytcompste becomen sullen. Watter op volgen wil, sal den tijdt leeren. D' Almogende come interim d' ellendige te hulpe ende vergeve U. E. haer grote onachtsaemheyt.

Vermits den noodt my gedrongen heeft, a l' improvisto met de schepen innewaerts te vertrecken, hebbe al myne schriften ende pampieren tot Jacatra moeten laten, waerover U. E. geen copie van ons voorgaende connen seynden, 't welck de heeren ten goede gelieven te nemen, gelijck mede 't gene voorder achterblijft, ende in desen door cortheyt van memorie vergeten mach werden.

Naer 't vertreck van 't schip *Mauritius* hebben wy 't schip *Delff* by der handt genomen, omme 't selvige metten eersten mede aff te vaerdigen, ende alsoo daertoe nog eenige peper gebrack, wierde goet gevonden dat men deselvige copen soude, niettegenstaende 6 ende 6¼ realen voor de sack mosten geven. Tot desen prijs isser pertye gecocht ende in *Delff* gescheept, omme d' Engelsen te prevenieren ende het schip tytelijck aff te vaerdigen, niettegenstaende vry wat vervalst was; dan alsoo het gewas cleen geweest is ende van den pangoran hulpe nocht recht becomen costen, mosten wy patientie hebben.

Door onse voorgaende sullen U. E. verstaen hebben, hoe door Goods genade misluct was de groote moorderye ende roverye, welcke die van Bantam ende Jacatra den 20en Augusto passado op U. E. volck ende goederen vermeent hadden te doen, gelijck mede hoe verscheyden andere aenslagen op ons gemaect zijn ende seer groote instantie gedaen is, om my in 't hoff by den coninck te becomen, doch de Heere heeft my tot noch toe voor alle haer bose aenslagen behoet.

De Engelsen ende Javanen sijn 't sedert dien tijdt noyt stille geweest, hebben een seer grote familiare correspondentie gehouden, sonder dat vernemen conden wat onder haer passeerde. D' eene tijdt schenen sy grote vrienden te wesen, ende den anderen stelden haer aen, alsoff doodtvyanden waren geweest, ende dat al om ons te abuseren. Den coninck van Jacatra is met de versterc-

kinge van zijn stadt voortgevaren. Hy heeft verscheyden nieuwe bolwercken gemaect, waertegens ons mede sooveel versterct hebben, als (naer 't volck, dat wy hadden) doenlijck geweest is. Van dach tot dach, jae van uyre tot uyre sijnder spien in ons huys geweest, welcke de coningen van Bantam ende Jacatra gestadelijck rapporteerden, watter by ons gedaen wierde. Die van Jacatra gelieten hun, dat haer wel beviel, wat ick dede, dat het met recht ende goede redenen geschiede. De coninck selffs advoyeerde alles, uytgesondert de stene catte, die recht tegen des conincx bolwercken gemaect wierde, welck hun seer mishaechde; doch hy en heeft hem evenwel geensins willen ontbloten, maer secretelijck verboden, dat geen Chinesen, noch Javanen voor ons wercken oft eenige materialen aen ons vercopen souden, ende doen hierover clachtich vielen, antwoorde hy, geensins alsulcken verboth gegeven te hebben, maer dat het hem lieff was, dat d'arme lieden aen ons gelt verdienen ende dat vry coopen souden al 't gene begeeren, doch interim bleeff het verboth effect sorterende, alsoo niemant hem dorst laten gebruycken, ende alsoo een Chinees by gevalle ten gehoor van seeckere Javanen hem liet ontvallen, dat hy voor ons geen sant dorst halen, omdat het de coninck verboden hadt, wierd dese man de lippen daerover affgesneden. De coninck ontboot my datelijck, hoe hy soo een quaetspreecker, die gesocht hadde tusschen my ende hem questie te maecken, gestraft hadde, om daermede te bethonen, hoe hy wel expresselijck begeerde, dat ons elckeen helpen soude; ende om ons te beter te abuseeren, sijnder seeckere lieden t' onser hulpe geaposteert, daeraen quansuys bleeck, dat alle d'andere uyt haer selven vertrocken waren. Doch van de geaposteerde Chinesen, die voor ons aen d'eylanden sant haelden, sijnder twee vermoort ende dat door expres bevel, houden wy voor seecker, van den coninck van Jacatra, omme d'andere met een stomme dreygement van onse hulpe te verdryven. Het hout ende de steen, welck op leveringe gecocht hadden, heeft de coninck aengeslagen, onder pretext dat hetselvige tot versterckinge van zijn stadt van node hadde.

De pangoran van Bantam, ons disseyn tot Jacatra vernemende, heeft mede gesimuleert ende d' onse aengeseyt, soo wy op d' eylanden een fort maecten, dat hy het hem aentrecken ende met gewelt beletten soude; dan dewyle sulcx tot Jacatra doen met toestemminge van dien coninck, dat hy hem daermede niet bemoeyen will, doch ondertusschen heeft hy op den hals verboden, dat niemant, geen Javanen noch Chinesen, nae Jacatra varen souden, jae dat niemant hem vervordere een simpele brief aen ons te brengen. Heeft mede op lijffstraffe verboden, dat niemant eenich hout aen ons, maer wel aen de Engelsen vercoopen soude ende het hout, welck wy op leveringe gecocht hadden ende in 't bos van Carauwangh gehouwen was, heeft de pangoran van Bantam door den pangoran van Pontangh op doen houden, ende den

27

coninck van Jacatra heeft hij ook belast, sooder eenige Chinesen oft Javanen van Bantam tot Jacatra quamen, dat hij die gebonden weder naer Bantam senden soude. De handelinge is hier soo verwonderlijck vreemt toegegaen als men ter werelt soude connen bedencken. Veel redenen hebbe ick den coninck van Jacatra gegeven, om hem te voldoen; oock verluyden laten, dat bereyt was hem met gelt te paeyen ende alsoo hy 1000 realen te leen versocht tot hulpe van d' oncosten, die hy over de versterckinge van zijn stadt was doende, hebbe hem deselvige gedaen ende daerenboven over de 200 realen vereert, in teecken dat mede goetwillich betalen wilden de schattinge, die de Chinesen tot versterckinge van des conincx stadt opgeleyt was. Ick hebbe den coninck mede verscheyden reysen ontboden, hoe hem kennelijck was, wat groote vyanden wy hadden ende hoe nieuwers sonder versterckinge seecker mochten woonen, derhalven dat genootsaect waren, onse plaetse ter defentie te versterchen ende soo het hem niet behaechde, dat hy het my rontuyt soude laten weten: ick was bereyt, alles op te breecken ende wilde liever vertrecken, dan met hem in questie oft oorloge treden. Hierop heeft hy verscheyden reysen ontboden, dat geensins ons vertreck begeerde, vermits alle zijn welstandt van ons hadde.

Terwyle dese ende diergelijcke protestatien meer soo van d' eene als van d'ander syde gedaen wierden, isser een muer met verscheyden bolwercken aen d'eene zyde van de stadt tegens onse huysen overstaende voltrocken geworden. In 't hoff is mede bedectelijck een werck schootvry voor groff geschut gemaeckt, gelijck oock in alle de huysen van de voornaemste orancays, ende dat uyt vrese (soo zy seyden) dat wy van de cadt in de stadt schieten zouden. Hiertegen hebben wy ons beste mede wel gedaen, maer door gebreck van volck weynich meer verricht, dan U. E. met *Mauritius* geadviseert hebben alsdoen gedaen was, sijnde 't sedert de meest tijdt doorgebracht met het maecken van eenige huysen binnen 't fort; item om de cadt, die d'een hoeck uytgesegen was, te repareren ende omme aen de twee buytensyden noch een muer van acht voeten dick te leggen, gelijck ten deele gedaen is.

Terwyle dus doende waren ende d' Engelsen 't vier ten quaesten stoocten, hebben zy haer in den handel stille gehouden, sonder eenige peper te coopen, verluyden latende, dat soo haest hare kacht bijeen souden hebben, alsdan met alle man naer de Moluques, Amboyna ende Banda varen souden. Hierover niet anders van haer disseyn connende vernemen, hebben wy wederomme in haesten naer Amboyna gesonden het schip de *Trouwe* met 32.000 realen in spetie ende confirmatie van onse voorgaende ordre, te weten dat men voor de compste van d' Engelsen opcoopen soude alle de nagelen, noten ende foeli, die voor handen waren, ten pryse, die best becomen costen. Ende omme d' Engelsen te beter te mogen resisteren, hebben wy het voorsz.

schip de *Trouwe* met ontblotinge van andere schepen tot hondert coppen gemant. Neffens de *Trouwe* is oock vertrocken 't jacht *Nassau*, met ordre, dat Balambuan ende Bima aendoen zal, omme de last van rijs te soecken. Het jacht *Jortan* van een joncke opgemaect is mede naer Solor ende Timor vertrocken, soodat geen andere schepen behielden dan 't *Wapen van Amsterdam*, *Delff*, den *Engel*, den *Gouden Leeuw* ende de *Valck*, die corts van Atchijn ende Ticco gekeert was.

2. Atjeh. Het voorsz. jacht is op onse ontbiedinge van Atchijn ende Ticco gekeert, sonder eenige peper mede te brengen. Hy brenght tydinge, hoe ons den coninck van Atchijn den handel in Ticco voor twee jaren vergunt ende de Engelsen ontseyt hadde. Doch alsoo hy seyde in Ticco noch een cargasoen van omtrent 8000 realen met comptant betalen ende de restanten in Ticco weder overnemen souden, is Comans (naer hy adviseert) geaccordeert, dat hy den coninck van Atchijn 8000 realen betalen soude, mits dat hem in Ticco daervoren sooveel van des conincx peper, wesende omtrent duysent bhaer, naer Atchijn gevoert werde, ende hebben d'onse des conincx verlegen restanten wederom over moeten nemen, alsoo d'ordre van den coninck, naer de regenten seyden, niet anders medebracht. De coopman Casembroot heeft aen den coninck van Atchijn den toll van de voorsz. peper (die noch te soecken is) betaelt.

In Ticco is ons volck in de huysen van de Engelsen gelogeert. Daer was veel peper ende goede appurentie, dat de *Zeewolff* volladen souden werden, doch het begint er al mede als tot Bantam te gaen, want doen d'onse daer quamen, goud de bhaer peper, die men voor 12 realen plach te copen, 20 realen, ende soo haest d'onse met des conincks sciap quamen, wierder een gemeene ordre gegeven, dat niemant zijn peper onder de 25 realen vercoopen zoude. Ons volck en was noch aen 't handelen niet, vermits Comans (hoewel hem 't selvige wel expresselijck verboden hadden) een nieuw huys begeerde te bouwen, hetwelck de regenten van Atchijn geensins toestaen wilden. 't Is verdrietich, dat steets van ons eygen volck soo gequelt ende verachtert werden.

3. Japara. Met onse joncxte is U. E. naer my recht gedenct, 't succes van Japara niet geadviseert, maer wel hoe de commandeur Arent Mertszen ordre gegeven hadden, revenge te nemen. De schepen *St. Michiel*, de *Suyder Eendracht*, de *Neptunis* ende *Hoorn* voor Japara leggende, hebben d'onse den 8 November passado met 160 man een landttocht gedaen, het houten fortgen, dat de moorders gemaect hadden, sonder resistentie ingenomen, gelijck mede onse loge ende alle omstaende huysen verbrant. Omtrent 30 Javanen zijnder gebleven. Alle de joncken, voor Damma ende Japara leggende, syn tot thien toe met de boots van de schepen soo genomen als verbrant. Seer veel volcx isser met een grote jonck, die haer niet opgeven wilde, gebleven. 130 lasten rijs isser met 2 joncken verbrant, ende omtrent 80 lasten verovert. Veel prauwen

ende clene joncken sijnder mede vernielt, in voegen dat die van den Mattaram alrede meer schade geleden hebben, dan ons gedaen zy. De gouverneur van Damma, die de meeste schade wel geleden heeft, de voorsz. revenge verstaende, heeft datelijck aen de schepen gesonden ende sijn vruntschap aengeboden, presenterende een verdrach met den Mattaram te maecken, de resteerende gevangenen te lossen ende de gouverneur van Japara (die onse loge affliep) te doen doden. De woorden sijn schoon. 't Gevolch sal den tijdt moeten leeren, want onse schepen alsdoen naer het bescheyt van den Mattaram niet mochten wachten, waerover naerdat Japara verdestrueert ende verbrant was, van daer naer Macassar vertrocken zijn, om de gedane moort aldaer mede te straffen. Op voorsz. tochten isser, Godt loff, niet een van d' onse gebleven, maer 22 sijn van haer eygen cruyt in een boot seer gebrant.

Naerdat in Japara onse loge van den gouverneur berooft was, hebben wy de misdaet een tijdt lanck gesimuleert ende weder nieuw volck aen landt geleyt, om partye rijs op voordeel te becomen, gelijck oock geschiet is, want omtrent 200 lasten, die in 't schip *Hoorn* geladen zijn, becomen hebben, waermede ons vooreerst wel sullen behelpen. Vermits de dierte, die in 't landt is, compt dese rijs alsnu op 20 realen 't last te staen. Terwyle aldus simuleerden, meenden die van Japara, dat ons genoch onder sweep hadden ende dat wy haer niet conden derven, waerover d' onse grote overlast ende veel injurie aengedaen wierde. Die van Bantam ende Jacatra, de destructie van Japara verstaende, hebben seer curieuselijck na de saecke vernomen, ende sijn vry wat verslagen geworden, vresende, dat hare misdaet thans oft morgen mede alsoo gestraft werden sal, dat Godt geve.

Te desen tyde heeft men hier in 't Oosten eenige dagen lanck een seer grote comeet gesien, die onder de Javanen ende Chinesen een grote schrick maecte, ende veel bedenckinge gaff.

Naerdat Japara verbrant was, sijn meest alle de Chinesen by d'onse gecomen ende den commandeur Arent Mertszen heeft haer (omtrent 150 sielen sterck wesende) herwerts gesonden. Ick hebbe voor hun van den coninck van Jacatra plaetse versocht. Sy wiert liberalijck gepresenteert, doch doen hy verstont, dat ick haer onder onse jurisdictie begeerde te houden, wasser niet een voet steedts ten besten, ende alsoo op 't eylandt Onrust water gebrack ende geen bolwerck costen maecken, hebben wy de voorsz. Chinesen geen plaetse connen geven, waerover Intche Moeda met zijn volck in de volgende troubel naer Bantam gelopen is.

4. Engelsche schepen.

Van de negen Engelse schepen, die in 't jaer 1618 van Engelandt herwerts vertrocken sijn, sijnder drie naer Suratte gelopen, d' andere ses heeft *Delff* aen de Caep de Bona Esperance gerescontreert. Vijff daervan sijn den 8[en] December passado tot Bantam wel aengecomen. Het seste, wesende haren

admirael, is voor de Straet van Sunda op 't eylandt Engano gebleven, sonder datter yets van gebercht zy. Omtrent 130 mannen sijnder mede verdroncken ende 30 van de wilden doodtgeslagen. Met de compste van dese vijff schepen hebben d' Engelsen tot Bantam, daer nu 15 schepen sterck waren, niet weynich opgegeven. De straten van Bantam vielen haer te cleen, nu souden zy van ons revenge becomen. *Delff* die tot Bantam in de ladinge lach, dreychden sy te nemen. Uyt geheel Indien souden se ons slaen. Den Generael Coene, die haer sooveel quaets gedaen hadde, *couste que couste*, souden zy levendich oft doodt hebben, jae hadden hem alrede. Hieromme seyden zy waeren se expresselijck in Indien gecomen, doch voor die tijdt hebben sy *Delff* niet gemoeyt, maer weder naer Jacatra laten keeren.

5. De Engelschen nemen den *Zwarten Leeuw*.

Voor desen is U. E. geadviseert, hoe het jacht *Hollandia* naer Patani gesonden hadden met ordre, dat men ons van daer (om gebreck voor te comen) grote quantiteyt rijs senden soude. Den 12^en^ December passado is ditto jacht weder van Patani tot Jacatra gekeert, tijdinge brengende, hoe zy primo October met den *Swerten Leeuw* van Patani vertrocken waren ende d' *Oude Sonne*, seer rijck geladen van Jappan comende, gerescontreert hadden ende dat syluyden in de Straet van Palemban van ditto schepen gescheyden waren. Terwyle wy de voorsz. schepen met devotie tot Jacatra waren verwachtende, soo is den *Swerten Leeuw* den 14^en^ December passado tegen den avant omtrent Bantam by Poulo Panjangh vervallen. D' Engelsen hebben datelijck een roeysloupe met een Adam Denton (die oude kennisse van den directeur Hendrick Janszen was) aen boort gesonden, wonder vertellende van de grote vrientschap, die tusschen haer ende ons was. Denton heeft den directeur Hendrick Janszen (die als commandeur over de *Swarte Leeuw* ende *Cleen Hollandia* quam) eyntelijck beweecht, met zijn schuyt naer landt te varen, doch hy bracht voorsz. Hendrick Janszen aen boort van den Engelsen admirael, ende alsoo den *Swerten Leeuw* dien avont op de rede niet cost comen, hebben zy het by Poulo Panjangh geseth. Hierop sijn datelijck des nachts vier van de beste Engelse schepen claer gemaeckt ende 's anderen daechs 's morgens vroech by den *Swerten Leeuw* gelopen, dreygende alle d' onse op te hangen, soo haer niet overgaven. Matroos (naer ick verstae) was seer gewillich om tegens d' Engelsen te slaen, alhoewel den *Swerten Leeuw* niet dan een weynich quaet cruyt hadde ende het schip, overladen wesende, seer reddeloos lach; dan den coopman ende schipper (die te laet wacker wierden ende versuymt hadden, tijtelijck naer Jacatra te vertrecken) geen uytcompste siende, hebben haer ten laetsten met accoort overgegeven, op conditie, dat sy ende alle het gemene volck met haer bagage liber ende vry souden gaen daer 't gelieffde, sonder geplundert te werden. In deser voegen is het schip den *Swerten Leeuw* sonder slach oft stoot, sonder dat oyt geinsinueert zijn geweest,

van d'Engelsen genomen, geladen wesende met omtrent 9000 sacken Bordelonse ende Ligorse peper, een grote pertye benjuyn ende rouwe zijde, tesamen incoops costende 152.000 guldens, met noch hondert lasten rijs daerenboven, die in dese somme niet begrepen zijn. De facture van dit schip is mede tot Jacatra by myne pampieren gebleven, soodat alsnu geen pertinente notitie senden connen, doch wete wel, dat alles behalven den rijs 152.000 guldens met eenige guldens, stuyvers ende penningen beloopt.

Terwijle den *Swerten Leeuw* van d' Engelsen genomen wierdt, verviel d' *Oude Sonne* (inhebbende aen zyde ende gelt de waerdye van 559.000 guldens) halff wegen Bantam ende Jacatra ende aldaer aen de gront geraeckende, wierd hy van onse schepen gesien, hem eenige boots te hulpe gesonden ende aengedient, dat naer Jacatra most seylen, gelijck hy dede, anders soude hy d' Engelsen tot Bantam mede in de mont gelopen hebben.

Naerdat seer lange suspens waren geweest, om een schip oft meer met een goet cargasoen naer Suratte te senden, wierd eyntelijck den 8^en^ December passado gearresteert, dat het schip den *Engel* derwerts soude varen, vermits evenwel dit schip behoudende niet machtich wesen zouden, omme d'Engelsen met gewelt van de Moluques, Amboyna ende Banda te weeren, daer ter contrarie d' Engelsen met voorsz. schip in den handel van Suratte meer afbreck gedaen soude werden, dan sylieden ons met al haer macht in de Moluques, Amboyna ende Banda souden connen doen. Hierop is den den *Engel* den 14^en^ ditto van d'eylanden van Jacatra naer Suratte vertrocken met een cargasoen van *f* 207.794 — 12 — 14. D'Engelsen waren hiervan door haer spien wel verwitticht ende lagen om den hoeck van de straet daerop wachtende, doch vermits ditto schip mede aen den gront seylde, terwyle den *Swerten Leeuw* genomen wierd, cregen wy de tydinge daervan, eer den *Engel* weder claer geraecte, invoegen dat dit schip ende d' *Oude Sonne*, die beyde seer rijck geladen waren, seer wonderbaerlijck door Goods genade behouden zijn.

Om haren bosen moetwille te beter aen U. E. volck, ende goederen te plegen ende ons meer te ontbloten, hebben d'Engelsen grote naersticheyt gedaen, om het volck van den *Swerten Leeuw* in haren dienst te crygen. Sy presenteerden alle haer achterstaende gagien comptant te betalen ende hun dan noch voor nieuwen dienst dubbelde gagie comptant te geven. Hiervooren presenteerde den schipper van den Engelsen admirael borge te wesen. Men seyt, dat eenige meyneedich geworden zijn ende dienst by d'Engelsen genomen hebben, dan wy en weten 't niet seecker, doch het accoort, welck d'Engelsen met die van den *Swerten Leeuw* gemaect hadden, sijn zy niet naergecomen, maar hebben het volck ter contrarie gevangen gehouden, uytgesondert elff, die vry gegeven hebben ende thien, die haer ontlopen zijn. Den directeur Hendrick Janszen hebben zy met alle zijn bagagien, schriften ende pampieren vrygelaten.

Soo haest wy verstonden, hoe den *Swerten Leeuw* van d' Engelsen genomen was, hebbe ick datelijck eenen expresse met een missive naer Bantam gesonden, inhoudende waeromme den *Swerten Leeuw* genomen hadden, wat haer meninge was ende off haer gelieffde 't selvige, gelijck dat genomen hadden, weder over te leveren; soo niet, dat anders gedrongen wesen zouden, onse revenge wederomme met gewelt te halen. Hierop hebben zy schriftelijck ontboden, dat de perticuliere poincten van de myne beantwoorden souden, als verseeckert waren, dat onse missive met mijn gewoonlijcke signature geteeckent ende met des Compagnies segel gesegelt zy. Niettegenstaende wel bemercten, dat dit een frivole uytvlucht was om ons te abuseren, soo hebbe wederomme een expresse naer Bantam gesonden, geteeckent ende gesegelt, gelijck zyluyden versocht hadden, met attestatie daerby, doch hebben daerop geen ander bescheet dan wonderlijcke scheltwoorden gegeven, mondelinge seggende, dat zy alle onse gaende ende comende schepen sullen nemen, die zy becomen connen, dat daerop wel expresselijck aen de hoeck van de Straet Sunda sullen leggen wachten ende dat hy (seyde d' Engelsen admirael) met alle zijn schepen naer Jacatra varen zoude, om alle d' onse te verslaen ende de Generael Coen levendich oft doodt in zijn handen te crygen. Hare passie (naer ick verstae) was uytermaten groot, ende scheen het alsoff het op my alleen versien hadden. De vilipendie ende scheltwoorden, die ons aendoen ende naergeven, sullen in de penne laten. Onse gecommitteerde is genootsaect geworden met raedt van den pangoran van Bantam met het boot ende volck van den *Engel* aldaer in de loge te blyven, om niet in handen van d' Engelsen te vervallen.

De *Swerte Leeuw* van d' Engelsen genomen wesende ende de saecke tot Bantam ende Jacatra op een seer quade voeth staende, zijn vry wat beducht geweest, hoe het met onse swacke macht aenleggen souden, want alle de schepen, uytgesondert den *Engel*, reddeloos lagen. Den *Gouden Leeuw* wiert verdubbelt, *Delff* lach in de ladinge, 't *Wapen* lach ledich sonder volck, aen de *Valck* wiert de *Goude Leeuw* overgehaelt, ende aen landt was men besich met het werck van de loge, om de plaetse te verstercken tegens den oorloch, die ons met gemene handt bereyt wierde. Eerst hebben wy de voorsz. schepen een tijdt lanck aen 't eylandt Onrust gehouden onder het geschut dat daer van den *Gouden Leeuw* geplant was, ende daernaer van daer voor 't fort Jacatra doen vertrecken, opdat aen 't eylandt met branders van d' Engelsen niet beschadicht zouden werden ende om haerlieden te gemoet te lopen.

Dat de *Swerten Leeuw* van d' Engelsen genomen is, heeft de coningen van Bantam ende Jacatra vry wat verheucht. Ick hebbe haer de saecke doen aendienen ende versocht, dat haer gelieven zoude, hun neutrael te houden ende d' een niet meer faveur dan d' ander te doen, waerop geantwoort hebben, dat

haer niet begeeren te moeyen met hetgene tusschen ons ende d' Engelsen in zee passeert, maer dat haer landt vry begeren te houden ende alsoo d' onse de hulpe van den pangoran van Bantam versochten met aendieninge, dat de *Swerte Leeuw* binnen Poulo Panjangh (dat genoechsaem op de rede van Bantam is) genomen was, antwoorde hy, dat wy voor desen het schip *St. Michiel* genomen hadden soo 't selvige naer Bantam was seylende, ende sich daerover alsnu met de saecke niet moeyen wilden, gevende genouchsaem te kennen, (gelijck den coopman van Uffele adviseert) dat wel wenste, wy t' enemael vernielt waren.

Omme zijn best oock daertoe te doen, heeft den pangoran alle prauwen mede verboden voor d' onse niet meer aen de hoeck van de Straet te varen, omme de nieuwe aencomende schepen voor d' Engelsen te waerschouwen, gelijck voorsz. van Offele daertoe seeckere prouwen naer 't nemen van den *Swerten Leeuw* gehuyrt ende in zee gehouden hadde, soodat het wederomme schijnt, alle de werelt tegen hebben, gelijck voor desen meermaels gebeurt is.

De saecken aldus staende is 't gebeurt, dat de coninck van Jacatra, verschut genoech tegen ons geschut ende eenige nieuwe bolwercken gemaect hebbende, sijn geschut seer behendich geplant heeft, terwyle zyne gecommitteerde besich waren, om my met hope van vruntlijck verdrach te abuseren ende te verhinderen, dat ick op de cadt geen geschut brengen ende deselvige niet volmaecken soude. Het quam soo naeby, dat men versochte, dat ick maer eenen dach, jae maer een halven dach stil sitten soude. Doch dit versoeck heeft my te meer doen haesten, dan evenwel is den tijdt te cort gevallen om 't werck te volmaecken, want alsooder den 22^{en} December passado geruchte liep, dat wy de volgende nacht met 7000 mannen besprongen zouden werden ende daertoe secretelijck grote assistentie van Bantam in de reviere van Angkey gecomen was, is de gemene man gaende geraekt; alle de Chinesen ende Javanen, omtrent onsen huyse wonende, sijn met vrouwen, kinderen ende bagage gevlucht, hare huysen verlatende, gelijck vele alrede eenige dagen te voren mede gedaen hadden.

Sondach den 23^{en} December siende elck een gevlucht, de handt gegeven om geslagen te werden ende dat als in een couwe met diversche bateryen oft bolwercken omringht wierden, item dat de revière met palen besth bleef ende niet geopent wierde, gelijck de coningh noch gisteren belooft hadde te doen, maer insonderheyt, dat de voorgaende nacht op de plaetse van d' Engelsen dwers van ons huys een schootvrye walle begost ende alrede een vadem hooch was, daeraen gestadelijcken met seer groten yver door de Javanen gewrocht wiert; onder andere hierop overdenckende, hoe de coninck van Jacatra gepresenteert hadde, doen hy socht my te persuaderen dat ick geen versterckinge soude maecken, maer alles op hem laten aencomen, dat hy

met sijn volck, alsser vyandt quam, in drie daegen voor ons een fort soude maecken; maer datter niemant thuys en was, doen ick naer 't verlies van den *Swerten Leeuw* sijn hulpe versocht en nu ter contrarie sie, dat hy voor d' Engelsen, onse vyanden, een baterye recht op onse neuse doet maecken, soo hebbe datelijck, hoewel onse cadt niet claer en was, twee stucken daerop doen rechten ende den Raedt vergadert, voordragende hoe yeder sach, watter tegens ons geprepareert wierdt ende hoe genoechsaem in een couwe besloten wierden; derhalven dat alsnu resolveren mosten, om de plaetse te houden oft verlaten, ende soo die begeerden te houden, dat d' eerste slach mosten geven, ruymte maecken ende 't werck in de Engelse loge vooral verhindert moste werden oft dat alles te gronde soude werden geschoten; ende alsoo den *Swerten Leeuw* eenige dagen te vooren van d' Engelsen genomen was ende zyluyden voor die tijdt een lelijcke verraderye tegen ons gebrouwt hadden, als per overgesonden acte blijct, wert eyntelijck eenstemmelijck gearresteert, dat wy de plaetse niet verlaten, maer met gewelt tegen alle gewelt houden souden, soolange het Godt gelieve; derhalven dat by d'Engelsen met goede reden versoecken souden, haer wercken tegens ons naer te laten, off dat ick daerin versien zoude ende soo het niet naerlaten, dat alles met gewelt souden slechten; item dat, de wint 't onsen voirdel wayende, alsdan alle de verlaten huysen van de Chinesen ende Javanen rontsomme ons staende in de brant steecken souden, eer selffs daerdoor in noodt geraecken.

6. De Engelsche loge te Jacatra verbrand.

D' Engelsen hiervan verwitticht wesende, antwoorden eerst, dat sy geen wercken en maecten, maer dat het de coninck van Jacatra selffs dede. Daernaer, dat tot hare defentie maecten, 't gene gemaect wierde ende sulcx niet begeerden naer te laten. Hierover hebbe datelijck de plaetse met gewelt aen doen tasten, ende is alles vechtenderhandt ingenomen ende verbrandt, gelijck mede de huysen rontomme ons fort staende. Van des coninex volck isser niet weynich op ons geschoten ende oock een man in de boot doodt geschoten doen d'onse naer d' Engelsen toe voeren. Ick hadde mede gelast, dat men oock slechten ende verbranden soude het bolwerck, welck op een hoeck van de Westzijde van de riviere begost was, dan het wiert eensdeels versuymt, ende ten anderen door brant ende roock verhindert. In dese rescontre hebben wy elff mannen verloren, ende 12 gequeste gecregen. Wat verlies dat by den vyandt zy, weten wy niet.

Aldus sijn wy (Godt betert) noodthalven gedrongen geworden, t' onser defentie, om lijff ende goederen te salveren, den oorloch te beginnen. Godt geve ons daervan een goede uytcompste.

Maendach den 24en December isser van wedersyden geweldich geschoten, de coninck van Jacatra eenige Engelse bosschieters te hulp hebbende. Wy hebben dien dach het vierde paert van al ons cruyt, wesende thien vaten,

verschoten ende eenige van des vyandts geschut, welck ons 't meeste quaet dede, onbruyckelijck gemaect.

Den 25en ditto hebbe ick weder een tocht op het bolwerck van de westhoeck der reviere met 30 soldaten laten doen. Ons volck dreeff den vyandt aen 't wycken, dan vermits d'achterste d'assault niet vervolchden, maer terugge vlooden, hebben de voorste mede moeten wijcken. Den luytenant met drie andere van d'onse zijnder gebleven, ende van des vyandts sijde naer geseyt wert omtrent 20 personen.

Op ditto is hier van Jambi wel aengecomen het jacht de *Jager* met 1200 picol peper, ende naderhandt mede de smack met 70 picol peper.

Die van Bantam, welcke ons met hulp van d'Engelsen al dit spel maecken, jae selffs degene die op verscheyden manieren gesocht hebben ons te vermorden, hebben Abraham van Offele aengedient, dat het seecker was, dat ons d'Engelsen gelijck oock die van Jacatra met gewelt aentasten souden ende dat het haer insonderheyt om mijn persoon te doen was. Derhalven belaste hem, my 't selvige metten eersten te adviseren ende dat ick wel op mijn hoede wesen zoude. Het schijnt, dat dese waerschouwinge gedaen hebben, op hope dat d'executie gedaen zoude zijn, ofte dat van Offele geen gelegentheyt soude hebben, dewyle zy hem de prauwen onthielden, my daervan tytelijck te verwittigen ende dat zyluyden evenwel de goede man daerdoor werden souden, dan de Heere heeft het anders voorsien.

De tydinge van 't voorsz. succes tot Bantam comende, hebben d'Engelsen niet weynich getiert ende geraest. Sy versochten van den pangoran licentie om ons huys aldaer mede aff te mogen lopen, ende alsoo hy sulcx geensins wilde toestaen, seggende dat de saecke de coninck van Jacatra aenginck, antwoorden sy, dat het dan op haer eygen authoriteyt doen souden. Sy sijn daartoe driemaels op wech geweest, dan hebben haer bedacht. De pangoran heeft zeven Javanen van zijn wacht in onse loge geleyt, om d'onse (soo men 't noemt) voor d'Engelsen te bewaren. D'Engelsen hebben hare Japonders ende Bandanesen belast d'onse overall doodt te slaen, waer yemant becomen connen. Hierover heeft de pangoran ons volck doen aenseggen dat binnen 't huys souden blyven ende door vreemde laten copen, 't gene tot nootdruft van de merct van doen hadden. In 't eerste wierd ons volck tot Bantam aengeseyt, dat se groot peryckel liepen, soo ick met den coninck van Jacatra in oorloch geraeckte; dan evenwel is daerop tot Bantam niet anders gevolcht.

Den 29en December passado was alles met d'onse noch wel ende heeft den pangoran belooft, ons volck voor d'Engelsen te beschermen.

Niettegenstaende hy d'onse dese deucht tot Bantam doet, isset nochtans seecker, dat meest alle het quaet van hem compt, dat hy den coninck van Jacatra dringht ende dwinght, gewelt tegen ons te gebruycken, ende denselven

in alles assisteert, op dat ons fort van Jacatra geen nieuw Malacca (gelijck het den coninck van Cheribon noemt) werden soude ende Bantam niet vergae. Dan off dit de rechte middel is, sal den tijdt leeren.

Ende alsoo ick achte, d' Engelsen mede wonderlijcke pretentie sullen maecken op het innemen ende verbranden van haer loge tot Jacatra, sullen U. E. veradverteert wesen, dat zyluyden daer niet en hadden dan een cleen stenen huysken, gelijck een duyffhuys, met eenige rieden huysen, sonder datter yets inne was dan oude cabels, daermede de wal oft baterye tegen ons begost was. Het weynige dat daer gehadt hadden, was door d' Engelse coopman eenige dagen te voren gelicht ende boven op de reviere gebracht. Haer geschut hadden zy den coninck van Jacatra te hulpe gegeven. In 't voorsz. huysken sijn geen Engelsen, dat wy weten, gebleven ende alsoo dese luyden gants geen handel tot Jacatra doen, schijnt het voor seecker, dat daer expresselijck gehouden werden om t'onderstaen watter onder ons passeert, om ons te verraden, gelijck gebleecken is; item om ons volck te debaucheren, ende alle de werelt tegen ons op te roeyen.

7. Coen verlaat Jacatra.

De saecken tot Bantam ende Jacatra in voorsz. staet zijnde, ende verstaende, hoe d'Engelsen met haer macht op comende wech waren, om ons, soo verluyden lieten, t'enemael te verslaen, hebben wy den Raedt verscheyden reysen te bedencken gegeven, wat ons in de tegenwoordige noodt ende swaricheyt te doen stondt ende wat ten besten van de Generale Compagnie gedaen diende. De meeste stemmen inclineerden best te wesen, dat de voorneemste goederen, het gelt ende volck schepen ende de plaetse verlaten souden, omdat beducht waren, het cruyt geensins soude connen strecken ende dat de reviere verleyt ende 't fort het versche water onthouden mocht werden. Item de plaetse wierdt ter defentie suffisant genoech gekent, maer soo men die in oorloch most onderhouden, wat dienst (wierter gesecht) soude de Compagnie daermede geschieden? Doch alsoo wy tot soo een subyte verlatinge niet wel resolveren costen ende oock de gelegentheyt niet en hadden, omme de voornaemste goederen te schepen, vermits de reviere gestopt was ende de schepen van 't eylandt Onrust verwacht mosten worden om de Westhoeck van de reviere te slechten ende de mont vry te mogen gebruycken, wierde de finale resolutie tot de compste van de schepen uytgestelt, doch wy en hebben de verkiesinge van saecken daernaer niet mogen doen, maer de noodt heeft ons weth gestelt, gelijck de heeren naer desen verstaen sullen.

Interim de schepen verwacht wierden, hebben wy eenige palen, daermede de reviere gestopt was, onder des vyandts bolwerck uyt doen trecken ende de schepen den 29en December van 't eylandt Onrust voor 't fort Jacatra te rede gecomen wesende met alsulcke haeste, dat acht stucken geschut, omtrent 20 anckers ende wel 200 swalpen aen 't voorsz. eylandt door cortheyt des

tijdts hebben laten leggen, wierd 's anderen daechs den 30en dito by ons geresolveert (alhoewel d' Engelsen van ure tot ure verwachtende waren) dat een generale tocht op het bolwerck van de Westhoeck der riviere doen souden, om de mont van de riviere veyl te crijgen ende daernaer voirder te resolveeren. Dan terwyle de vrienden aen boort besich waren omme te overleggen, hoe d'aenslach best in 't werck gestelt diend ende uytgevoert cost werden, cregen wy elff Engelse schepen in 't gesichte, waerop voorsz. resolutie steecken bleeff en goetgevonden wiert (geen andere tijdt noch uytcompste hebbende) dat ick datelijck scheep zoude gaen ende dat wy d'Engelsen tegemoet souden loopen, verwachtende, wat Godt gelieven soude te geven.

Aldus door noodt gedrongen wesende, ben ik den 30en December des nachts in haeste scheep gevaren, hebbende Pieter van den Broecke als commandeur van 't fort Jacatra de last bevolen, Jan Janszen van Gorcum als capiteyn ende Abraham Strijcker als luytenant, versien zijnde met omtrent 250 coppen die geweer connen voeren, te weten omtrent 75 soldaten, 15 constapels ende bosschieters, 25 Japanders, omtrent 70 swerten ende voorts 65 personen, soo officieren, ambachtslieden, cooplieden, assistenten ende andere. Hierenboven sijnder noch omtrent 60 a 70 jongens, 16 Chinesen ende 20 a 30 vrouwen met eenige kinderen, in voegen datter in alles meer dan 400 sullen zijn, waertoe de plaetse van alle notelijcke vivres seer wel versien is, uytgesondert cruyt: daer waren niet meer dan omtrent 30 vaten, waertoe noch 10 gesonden hebben. Daer en is niet, dat wy vresen d' onse noodt doen zall, dan gebreck van cruyt, off dat de reviere door de Javanen soud mogen verleyt werden, welck Godt verhoede.

In Japans silver met eenige realen hebben wy daer gelaten 100.000 realen ende aen coopmanschappen de waerdye van omtrent andere 100.000 realen. Het silver hadden in den *Engel*, die drie dagen voor 't fort gelegen heeft, wel connen schepen, dan vermits twijffelden waer het best bewaert was ende voor alteratie van 't volck gevreest wiert, is het daerover naergelaten. In deser voegen ben ick van Jacatra vertrocken met dier meninge (sonder eenige schriften oft pampieren mede te nemen) soo van d' Engelsen aengesocht wierden, dat victorie bevechten off verslagen souden werden, waerover de voirdere resolutie uytgestelt wiert op d' uytcompst van de rescontre met d' Engelse.

8. Scheepsstrijd tegen de Engelschen.

Ultimo December voor dagh sijn wy met onse vlote, bestaende in seven schepen, te weten d' *Oude Sonne*, 't *Wapen van Amsterdam*, *Delff*, de *Goude Leeuw*, den *Engel*, de *Valck* ende de *Jager* van Jacatra te seyl gegaen, hebben onsen cours naer d' Engelse vlote (die elff schepen sterck was, daeronder den *Swerten Leeuw* gerekent) gestelt ende soo nae haer geseth, als met de landtwindt seylen costen. Na den noene met de seewindt sijn d' Engelsen op ons affgecomen ende sy hebben 't boven windt buyten schoot geseth ende

een schuyt by ons gesonden, waerinne een trompetter was, die in Nederlantsche tale de gehele vlote quam opeyschen, seggende, dat wy d' Engelse natie seer grote schade gedaen hadden ende haer volck als slaven tracteerden en van honger lieten vergaen, waerover synen Admirael hier expres gecomen was, om daervan revenge te nemen, ende soo het niet op en gaven, dat hy ons met gewelt dwingen soude. Desen herault riep oock wel luyde, soo men 't goetwillich opgaff, dat alle de gage van 't volck ten uyterste betaelt zoud werden, dat se vry souden zijn ende wel getracteert werden. Hierop hebbe doen antwoorden, soo ons de *Swerte Leeuw* niet wedergegeven wert gelijck die genomen is, dat ons met gewelt weder revengeren sullen, waermede voorsz. trompetter gekeert is, naerdat hy eenige scheltwoorden ende kinderlijcke redenen meer gebruyct hadde.

Primo Januario anno 1619 voor dach is by ons van Jambi wedergekeert de roeysloupe, die den 17^en^ passado derwerts gesonden hadden om d'Engelsen te prevenieren, tydinge brengende hoe ons volck ende d' Engelsen in Jambi aen malcanderen geweest zijn, dat d' Engelsen coopman doodt gebleven was ende van onser zijde den bottelier met een swert, ende alsoo d' Engelsen, die met 2 schepen voor de reviere van Jambi geseth lagen, de *Bergerboot* dreychden te nemen, was ditto schip den 26^en^ December van daer herwerts vertrocken met hetselvige cargasoen ende onse missiven, daermede hem naer Jambi gesonden hadden, alsoo geen brieven boven bestellen costen, vermits d' Engelsen de drie revieren beseth hadden, ende alsoo gisteravont om de Noortwest een seyl gesien was, ende gissinge gemaect wierd, dat het de *Bergerboot* wesen zoude, hebben wy 's morgens vroech onse anckers gelicht ende sijn dwers op d' Engelse vlote gelopen, om boven wint te comen ende de *Bergerboot* te salveren. Hierop hebben vijff van de Engelse schepen, die benedenwints lagen, haer touwen gecapt ende vijff anckers laten staen, sijnde voorts by d' andere geweken. Dese dach hebben wy de loeff gecregen ende sijn ten naestenby gelopen, om de *Bergerboot* te soecken.

Den 2^en^ January 's morgens vroech, de *Bergerboot* door de vlote van d' Engelsen t' seewaert ziende, sijn wy voor de windt beneden d' Engelse vlote derwerts gelopen ende beneden haer wesende, sijn d' Engelsen met haer elff schepen, daeronder hebbende twee admiraels, twee vice-admiraels ende twee schout-by-nachten, mede op ons affgecomen ende omtrent thien uren by den anderen comende, hebben sy datelijck met scherp op ons geschoten ende wy weder tegens haer, in voegen dat de schepen van wedersyden niet weynich geraect zijn, ende daer is van onser zyde met een seer grote courage niet weynich gevochten. Het gevecht heeft omtrent drie uren geduyrt, in welcken tijdt een derde paert van al het cruyt, dat in onse vloot was, verschoten hebben. D' Engelsen te loevert wesende, hebben nae haer geliefte aff ende aengehou-

den, maer geen lust gehadt, naer 't schijnt, te aborderen. Wy hebben in de slach 7 man verloren ende 15 gequesten gecregen. Alsoo eenige van d' Engelse schepen seer getreft sijn, menen wy, dat se veel volck verloren moeten hebben, doch weten gants geen bescheet daervan.

De *Bergerboot*, het voorsz. gevecht siende, is mede naer ons toegecomen ende tegen den avondt hebben hem by ons gecregen ende alsoo d' Engelsen ontjaecht ende uyt den brant gehaelt. Doch de boot van de *Bergerboot*, die met 14 man over twee dagen van 't schip vooruyt gesonden was om de cust te ontdecken, hebben d' Engelsen met alle 't volck genomen. Daernaer zijn metten anderen weder na de wal gelopen ende hebben 't 's avonts onder een van de eylanden geseth, gelijck mede d' Engelse vlote dicht benedenwints van ons. Wylieden des nachts metten anderen overleggende, wat ons voirder ten besten te doen stondt, vielen d' advysen soo divers, dat men tot geen resolutie comen cost. Eenige rieden, men soude d' Engelsen met den dach weder aentasten, dan alsoo daertegen geworpen wiert, dat ons cruyt niet en mocht strecken ende altemael in een tocht van drie uren verschoten soude werden, sach elck ander aen ende was goet raedt dier, niettegenstaende victorie bevochten hadden. Ick bidde alle trouhertige lieffhebbers van de gemene Nederlantse welstandt, aenmerct, hoe het, victorieus wesende, door gebreck van cruyt verliesen mosten. Siet doch eens, hoe d' armherticheyt van degene, die haer d' oncosten ontsien ende d' equipage op 't suynichste soecken te doen, voor een stuyver, dat zy winnen, de gehele staet van de Generale Compagnie pericliteren ende veel millioenen daerdoor verliesen.

Den 3^{en} ditto metten dach sijn d' Engelsen van Bantam te hulpe gecomen drie andere schepen, soodat nu 14 sterck zijn. Ick hebbe den Raedt wederomme vergadert ende daer zijn behalven 't gebreck van cruyt, verscheyden andere consideratien voorgevallen, daerover niet geraden bevonden wierd d' Engelsen aen te soecken, te weten d' onbequaemheyt ende reddeloosheyt van onse schepen, swackheyt van volck, dat voor dees tijdt van d' Engelsen geen voirdeel conden halen ende daertegen rijcke geladen schepen te verliesen hadden, waerover eyntelijck geresolveert wiert, dat wy naer ons fort Jacatra souden loopen ende bovenwints anckeren, omme de Engelsen aldaer te verwachten ende met d'onse van 't fort nader te overleggen, wat ten besten van de Generale Compagnie gedaen diende. Op dese resolutie hebben onse anckers gelicht ende sijn wy binnen d' eylanden door naer Jacatra gelopen. D' Engelsen, beneden wints wesende, waren voor ons onder seyl, omme, naer 't scheen, ons weder aen te tasten, ende siende, dat wy naer Jacatra liepen, bleven zy een tijdt op deliberatie leggen, de voorsz. drie schepen inne verwachtende, ende daernaer zijn sy ons met 14 schepen buyten d' eylanden om seer cort gevolcht. Wylieden binnen d' eylanden by de werck comende, soo hebbe

9. Deliberatie in den Raad. den Raedt wederomme vergadert, om te sien, waer het best op onse avantage souden setten, doch alsoo daerop geantwoort wiert, off het al oirbaer was te setten, sijn daerby veel swaricheden in consideratie gecomen ende wiert ons aengeraden, dat het beter ware met de schepen naer Amboyna te loopen, omme onse macht byeen te versamelen, dan alsnu de gehele staet te hasarderen ende met het hooft tegens de muyr te loopen, alsoo men sonder cruyt niet vechten can ende soo men ons cruyt verschoot, eer de vyandt verslagen wierd, gelijck apparent is geschieden zall, soude ons misschien d' occasie om te vertrecken benomen werden, ende alles in handen van onse vyanden geraecken. In deser voegen sijn van particuliere consideratie op d' aenschouw van de generale staet der Compagnie geraect, waerover geconsidereert zijnde dat ons cruyt niet strecken en mach, dat men met het hooft tegens de muyre niet behoorde te loopen, dat de vyandt drie schepen stercker is dan hy gisteren was ende daerover de courage van ons volck vry wat gemindert is, jae 't een schip het ander in noodt geraeckende wel soud mogen begeven; dat d' Engelsen haer schepen beter beseylt ende beviert zijn dan d' onse ende wy daerover altoos in de lye moeten leggen, dat onse rijcke schepen tegens de lege rompen van d' Engelsen niet en behoren te avonturen, dat wy ons volck van 't fort Jacatra gants geen hulpe connen doen ende den tijdt niet en hebben, om haer advijs van landt te doen halen, late staen hoe eenich volck, gelt ende goederen (soo goetgevonden wierd, de plaetse te verlaten) lichten souden; item, dat het fort Jacatra van volck ende alle notelijckheden wel versien is, uytgesondert dat schaers van cruyt sijn, waervan de schepen haer niet helpen connen; item soo naer ons vertreck (dat Godt verhoede) in noodt geraecten, dat niet dan te beter accoort met d' Engelsen off den coninck van Jacatra (die seer wel weten, dat haer welhaest met een grote macht weder toecomen zullen) gemaect sal werden; item, dat niet en behoren te pericliteren al 't gene in de vloot is omme te salveren 't gene tot Jacatra gelaten hebben, ende dat het noch veel ongeraetsamer is de gehele Indische staet van de vereenichde Nederlanden te pericliteren, om 't fort, volck, gelt ofte goederen tot Jacatra wesende te salveren, want soo dese vlote (dat Godt verhoede) geslagen wiert, souden d' Engelsen overal een langen tijdt meester van 't velt connen blyven, d' overhandt behouden ende alle onse resterende schepen hier ende daer verstroyt wesende, mede verslaen, becomen off verdryven, daerop consequentelijck een generale nederlage soude moeten volgen, totdat de staet van de mayores geredresseert wiert, waerop hier tegengeworpen is, off men dan ons volck, gelt ende goederen tot Jacatra wesende soo schandelijck verlaten soude, item off dan toestaen zullen, dat d' Engelsen medenemen ende haer te meer verstercken met alle onse schepen, die dagelijcx van 't patria, van de cust van Coromandel, van Ticco, Jambi ende Andrigiri verwachtende zijn ende andere redenen meer,

doch d' eene tegens d' ander overwogen wesende, is eyntelijck gearresteert dat het niet setten en zouden, maer dat voort om d' Oost souden seylen, omme naer Amboyna te lopen. Hierop hebben het (met leedtwesen) van 't fort Jacatra t' zeewaerts gewent ende sijn voort om d' Oost geloopen, den Heer der Heeren d' onse van 't fort met een missive (waervan by dese copie gaet) bevelende. D' Almogende Godt geve, dat de plaetse tot onser wedercompste gehouden mach werden. Voor 't fort vonden wy leggen 't fregat *Ceylon*, welck aldaer twee dagen te voren van Succadana gecomen was met een seer grote ende schone pertye diamanten, meer dan oyt voor desen van Succadana gecomen is, doch de quantiteyt van de diamanten wete niet, alsoo deselvige met de missiven van Succadana in 't fort overgelevert waren ende geen advijs van d' onse hebben mogen verwachten, soodat ons ditto fregat *Ceylon* met eenich was ende sisicq, dat noch inhadde, gevolcht is. 't Is lange geleden dat van Succadana advys gehadt hebbe, dat d' onse alsdoen over de 500 caraten diamanten hadden, waerover gisse, datter alsnu vry wat meer sullen wesen. Dese nacht sijn niet verre gelopen, vermits d' *Oude Sonne*, tweemael door zijn stomp (die voor een grote mast dient) geschoten wesende, geen seyl mocht voeren, waerover op de wal dryvende, genootsaect sijn geworden te setten.

Adi 4 January bevonden ons op 6 vadem dicht op een leger wal, voor den hoeck van Carauwangh omtrent 3 a 4 mylen by oosten Jacatra, siende alle d' Engelse schepen by d' eylanden voor Jacatra leggende. Sy bleven de gehele dach daer leggen, ende liepen 's avonts (naer wy sien costen) na de wal van Jacatra, maer soo op ons affgecomen waren, soude onse gehele vlote groot perijckel gelopen hebben. Wy hebben grote moeyte gedaen, om van de lager wal te corten ende sijn eyntelijck met hulpe van een goede windt daer affgecomen. Onder seyl wesende hebbe de resolutie op gisteren in haeste genomen geresumeert ende in deliberatie geleyt, off het niet best ware, dat weder naer het fort Jacatra liepen, omme ons met d' onse aldaer te beraden, de beste ordre te stellen ende voor te comen de reproche, die men ons soude mogen nageven, dat d' onse van 't fort Jacatra soo schandelijck verlaten, ende soo niet geraden gevonden wierd met de gehele vlote weder te keeren, off het niet geraden zy d' ombequaemste schepen als 't *Wapen van Amsterdam*, de *Bergerboot* ende andere naer Amboyna te senden ende ons met de bequaemste een tijdt lanck in zee te verduysteren, om d' Engelsen, verdeelt wesende, op zijn onversienst weder aen te tasten ende de schepen, die dagelijcx verwachtende zijn, op te soecken, doch naer consideratie van 't gene voren verhaelt is ende andere redenen meer, is andermael eenstemmelijck goet gevonden, dat op 't spoedichste met alle de schepen naer Amboyna sullen loopen, waerover de goede windt crygende voorder om d' Oost geloopen zijn.

Ende alsoo 't fregat *Ceylon* seer beseylt is, hebben wy goetgevonden hetselvige met 25 personen gemant na de Straet Sunda te senden, omme in de Straet te cruycen ende waer te nemen onse schepen, die dagelijcx van 't patria, van de cust van Coromandel, van Ticco ende andere quartieren verwachtende zijn, met last wat d' onse doen, laten ende werwerts seylen zullen, gelijck U. E. per nevensgaende copie van instructie connen sien. Onder andere hebben wy den oppercoopman Le Febvre belast, soo de *Seewolff* (als verhope) van Ticco volladen compt, dat hy U. E. hetselvige schip oft de last daervan met het *Hert* toeseynde. Godt geve, dat se U. E. geworden ende in handen van d' Engelsen niet en geraken. Het voorsz. fregat is den 5en January van ons gescheyden. Godt geve haer ende alle andere gaende ende comende schepen geluck ende behouden reys.

Alsoo 't schip *Delff* meest volladen is ende daerenboven in de *Oude Sonne* noch een grote pertye zyde sijn hebbende, gelijck mede goede pertye peper in den *Gouden Leeuw* ende de *Jager*, hebben wy goetgevonden, den Raedt op den 6en ditto weder vergadert wesende, het schip *Delff* door de Straet van Bali naer 't patria te senden, opdat U. E. de rijcke last ende van alles tydelijck advys become. Ende omme voorts voorsz. schip *Delff* vol te laden, water te becomen ende andere schepen meer naer Bima, Solor ende andere quartieren te senden, is mede goet gevonden, dat by oosten den hoeck van Mandalique, leggende omtrent 3 mylen by oosten Japara, loopen zullen.

10. Cochin China. Dusvele sy van 't gene by ons met d' Engelsen, die van Bantam ende Jacatra naer 't vertreck van 't schip *Mauritius* gepasseert is, ende sullen alsnu wederkeeren tot het avontuyr, welck d' *Oude Sonne* ende de *Galliasse* op haer voyage naer Manilha ende Cauchin China gehadt hebben. Sy waren byede gedestineert, gelijck U. E. voor desen geadviseert hebben, van Firando naer Cauchin China te seylen, omme te onderstaen, off aldaer oft elders den handel met de Chinesen gestabilieert conne werden, mits dat en passant op de caraque, van Nangesacque naer Maccau varende, souden passen, gelijck mede by 't landt van de Philippynen op de Chinese joncken naer Manilha varende. Den 17 January 1618 is de *Galliasse* van Firando vertrocken, omme aen te tasten de Portugese caraque, die men meende, alsdoen van Nangesacque vertrock. Dan alsoo hy in een ander haven gebracht wiert, heeft de *Galliasse* niet verricht ende is voort naer Maccau gelopen, omme de caraque aldaer te verwachten, daermede een tijdt lanck bygehouden heeft sonder yets te verrichten, vermits de caraque tot op 't joncxte van 't mouson in Japan vertoeft heeft.

Omtrent Maccau sijn hem veel Chinesen met fruyten ende allerley snuysterye aen boort gecomen, niettegenstaende de Portugesen veel weer deden, om 't selvige te verhinderen. Van Maccau is hy naer de Philippynen gelopen ende d' *Oude Sonne* den 9en Mertii van Firando vertrocken wesende, hebben zy de

Galliasse den 28en ditto op de cust van Manilha gerescontreert, alwaer tot primo Mey bygehouden hebbend, sonder eenige seylen te bejegenen, is de *Galliasse* van d' *Oude Sonne* vertrocken, omme naer Cauchin China te seylen, mits dat d' *Oude Sonne* tot 10 ditto op de custe van van Manilha noch byhouden ende in dien tijdt geen joncken vernemende, daernaer mede naer Cauchin China seylen soude. Op 4 ende 8 Mayo heeft d' *Oude Sonne* twee Chinese joncken, naer Manilha varende, becomen, synen tijdt daernaer tot 20 Meyo verlenght ende noch andere ses joncken verovert; uyt seven joncken heeft hy sooveel overgenomen, als het schip voeren cost ende de achste jonck mede naer Firando genomen, alwaer den 17en Juny passado met den anderen wel gearriveert zijn, hebbende daer in salvo gebracht de waerdye van *f* 559.169 — 6 — 13, na de goederen alhier by ons getaxeert zijn. De *Galliasse*, van de *Oude Sonne* gescheyden ende naer Cochin China gelopen wesende, heeft corts daernaer ses Chinese ende een Japanse jonck becomen. De Japanders hebben onbeschadicht lateren varen ende van de Chinese joncken weynich voirdel becomen, want naerdat de *Galliasse* uyt twee Chinese joncken eenige goederen overgenomen hadde, cregen zy de volgende nacht soo groten storm, dat van de joncken geraecten ende daermede 23 man (wesende al haer officieren) verloren hebben, sonder dat de joncken oyt weder vernemen costen. Men weet oock niet off zy in zee vergaen, dan off de joncken in China off elders terecht gecomen zijn. Naer dit verlies heeft het de *Galliasse* weder naer Firando gewent ende is den 18en Juny passado aldaer wel gearriveert met de waerdye van *f* 55.714 — 7 — 8 aen goederen, door hem uyt voorsz. twee eerste joncken verovert.

11. Japan. Alsnu heeft d' *Oude Sonne* een rijck retour van Japan gebracht, belopende *f* 571.227 — 2, daeronder in Jappans silver en de realen 85.000 realen. De rest bestaet in zyde, zyde waren, eenige cleden, met een schone pertye campher. In Jappan staen de saecken Godt loff noch wel, dan vermits het nemen van de Chinese joncken veel ongunst veroorsaect ende selffs in eenige jaren geen goederen in Jappan gebracht hebben, worter seer gevreest voor d' ongunste van den keyser, want alle des Compagnies vyanden: Engelsen, Portugesen, Spangiaerden, Chinesen ende hare adherenten geweldich doende zijn om ons by den keyser hatich te maecken. De voorneemste materie, die daertoe gebruycken, is dat wy geen rechte cooplieden, maer een deel rovers zijn, Goods vriendt ende allemans vyandt, die al nemen, wat becomen connen, Engelsen, Francen, Chinesen, Portugesen, Spangiaerden, Indianen ende wie het oock is. Hierover versoeckt den coopman Specx seer instantelijck, dat doch met d' eerste gelegentheyt een goet cargasoen van alle coopmanschappen naer Jappan senden souden, eer by den keyser in ongenade geraken. Dit jaer sijnder weynich off geen goederen meer van China in Manilha gecomen,

dan de *Sonne* verovert heeft. Dat de joncken oock soo laet gecomen sijn, heeft de *Galliasse* ten deele veroorsaect, omdat hy soo lange om Maccau gehouden heeft, waerover voor 't selvige schip bevreest waren. Dit jaer isser van Maccau geen schip in Nangesacq gekomen, maer wel vier fregatten, daermede de Portugesen een groten schat uyt Jappan gevoert hebben, doch alsooder twee van de rijckste fregatten gebleven zijn, gaet de spraecke dat geen fregatten meer gebruycken zullen. Het jacht *Jacatra* (welck wy van Bantam naer Patani ende Cauchin China gedestineert hadden) is in Cauchin China geweest, maer aldaer geen schepen vindende, sijn se voort naer Jappan gelopen. Omtrent Isle Formose comende, rescontreerden vijff Portugese fregatten, die van Maccau naer Jappan liepen. Dese fregatten heeft hy (naer geseyt wert) eerst aengetast, maar alsoo de Portugesen daernaer op haer eere dachten, hebben zy hem met alle man geabordeert. De brant is in 't cruyt geraect, sonder dat weet hoe, en is ditto jacht *Jacatra* alsoo gesprongen ende vergaen, sonder datter yets van te recht gecomen zy, ende van de Portugese fregatten is er met gequeste een naer Maccau gekeert, ende d' ander vier hebben noch mede eenige gequeste in Jappan gebracht.

In Manilha was eenen nieuwen gouverneur gecomen, genampt Don Alonso Fachiardo, dewelcke onse gevangenen, naer sy op Jappan adviseren, goet tractement toegeseyt heeft, alsoock dat haer tegens de gevangenen by ons wesende, lossen sall, gelijck men in Nederlandt plach te doen. Den tijdt sal 't gevolch leeren. Wy hadden hier diversche gevangenen ende daeronder eenige lieden van qualite, maer de sloffheyt van d' onse is soo groot, dat se altesamen, tot 18 toe, gelijck de voorgaende ontloopen sijn, welcke d' Engelsen ende Javanen, soo wy menen, geen clene hulpe doen.

Het nemen van de Chinese joncken, gelijck onse gevangenen adviseren, heeft in Manilha veel arme lieden gemaect, insonderheyt dese joncxte tocht. Daar wert gegist, datter het aenstaende jaer gene oft weynige joncken varen sullen ende dat by onse schepen daerover niet verricht worden sal. Conden wy se nu hier wenschen, sy souden niet lange in Manilha vertoeven.

Het jacht de *Vliegende Bode*, welck van Banda met advysen naer Japan gesonden was, is in Firando wel gearriveert, ende is op zijn compste goetgevonden ditto jacht oft de joncke de *Hope* met het schip de *Galliasse* met allerley vivres geladen naer Manilha gesonden werden sal, omme onse vlote daermede van alle notelijckheden te seconderen.

Alsoo in Jappan een groot capitael is, is den oppercoopman Specx seer genegen, om voorsz. jacht de *Vliegende Bode* met een goet capitael naer Cauchin China te senden, omme den handel aldaer met de Chinesen te vervolgen; dan by den Raedt wierd verstaen, dat het beter was, dat ditto jacht mede met vivres naer Manilha voer, waerover Specx de joncke de *Hope* (die

weder een behouden reys in Siam gedaen hadde) daertoe meende te gebruycken, opdat het jacht naer Cauchin China varen mach. Doen dit jacht (welck van d'Engelsen verovert is ende te voren d' *Attendance* genaempt was) in Japan arriveerde, hebben d'Engelsen uytermaten daerop gefulmineert ende haren oppercoopman is expresselijck opwaerts gevaren, om d'onse by den keyser te calumnieren, hatich te maken ende 't jacht te versoecken.

Alsnoch en heeft den oppercoopman Specx geen boecken noch reeckeninge gesonden. Wat hy daermede voor heeft, waeraen het schort, dan off hy hem voor laet staen, dat hier geen reeckeninge behoeft te doen, weet Godt. 't Is altoos soo, dat wy gants geen staet connen maken watter in Jappan is.

Die van Patana hebben met Mallacca vrede gemaect ende de Portugesen met d'Engelsen aldaer questie crygende, hebben zy twee Engelse cooplnyden doodt geslagen, seven andere gequest ende daernaer met den anderen wederomme vrede gedroncken.

12. Atjeh. Den Atchijnder is met alle zijn macht op Queda gevallen, van meninge zijnde Patani daernaer mede te besoecken. Die van Patani hebben naer Queda 2000 man te hulpe gesonden. 't Schijnt, dat het den Atchijnder op alle zijn gebueren gemunt heeft, even gelijck den Mattaram op de Javaense coningen doet. Sy souden hier immer soo groten monarchie wel stabilieren willen, als de coninck van Spangien in Europa soect te doen. Voorwaer d'arrogantie van den Atchijnder is immer soo groot, als die van den Mattaram. Geen grouwelen noch godloosheden sijnder die zy niet en plegen. In grote miserie ende ellende vergaen tot Atchijn de Pahanders, die daer gevangen gebracht zijn. Ditto coninck vaa Atchijn heeft hem niet geschaempt, aen ons te versoecken, dat wy hem den coninck van Johor overleveren souden, met presentatie een schip peper daervoren te geven, waerop wel wat anders gedaen diend, om de genereusheyt van ons natie te bethonen ende goet te doen, soo het ons van U. E. niet beleth wierd, dat is te seggen, soo ghy ons de macht niet en onthielt.

13. Behoeften van Indië. Met onse voorgaende hebben U. E. verwitticht, hoe de last van *Delff* meest vaerdich was, de *Goude Leeuw* daernaer meenden te laden ende U. E. dan adviseren souden, wat meer te verwachten hadden. Den tijdt heeft geleert, dat de waerheyt hebbe geseyt. Ware den *Swerten Leeuw* van de Engelse niet gecomen, *Delff* ende den *Gouden Leeuw* souden niet voeren connen de retouren, die alrede by den anderen waren, behalven 't gene dat van Ticco, van de cust van Coromandel ende van Jambi noch te verwachten hebben ende tot Bantam mede voor de handt is. Siet doch watter versuymt is, dat U.E. geen schepen meer gesonden hebben. Hoe fijn zijn de heeren gewaerschout, dat d'Engelsen met hare schepen achter Java om, na de Molucques, Amboyna ende Banda souden loopen. De heeren mochten wel ordonneren, dat wy onse

macht tytelijck innewaerts souden senden. De finesse is van U. E. geveynsde vrienden een seer frayen treck geweest, om te voirderen, dat d' Engelsen omtrent Bantam te beter haer personage soden mogen spelen, want sylieden seer wel wisten, het hooft van U lichaem gehouwen wesende, dat het immer sooveel desordre veroorsaecken soude, als men schrijft datter hooffden uyt den hals van 't serpent Hydra sprooten, ende dat consequentelijck grote neerlage soude moeten volgen.

Lange voor dese hebbe U. E. geadviseert (maer de precise tijdt gedenct my nu niet) soo de heeren jaerlijcx geen grote vloot schepen met menichte van volck en sonden, dat het immer soo grote swaricheyt causeren zoude, als voor desen 't gebreck van 't gelt veroorsaect heeft. Ick hebbe oock versocht, dat U. E. gelieve jaerlijcx een grote vloote schepen te senden, menichte van volck, een grote somme gelt ende allerley nootelijckheden daerby met belofte, dat wy jaerlijcx daertegens dies te meerder retouren senden souden. Een getal van van 25 schepen met 10 jachten hebben wy jaerlijcx geeyscht ende confirmeren voorsz. versoeck by desen andermael, U. E. biddende sulcx niet naer te laten, want de Compagnie sal daeraen groten dienst ende vordel gegeschieden; jae al waer 't, dat de heeren hondert schepen op een jaer sonden, wy soudense met groot voirdel van de Generaele Compagnie seer wel weten te gebruycken. Derhalven en laet U niet abuseren noch en bedriecht U selven niet meer. De heeren hadden verscheyden, treffelijke schepen aen de wal gereet leggen, die men zoowel als *Mauritius*, *Ter Tholen*, den *Seewolff* ende *Delff* hadde connen uytsenden, maer om de lasten aff te leggen hebben de cleenmoedige d' oncosten ontsien, waerdoor de gehele staet van de Generaele Compagnie alsnu in duysent peryckelen is ende als het d' Almogende schoon ten besten schict, sullen de retouren dit jaer wel 20 a 30 tonnen gouts min belopen, dan anders gedaen souden hebben ende Godt geve, dat het toecomende jaer niet erger werde, want offt dan al een grote macht becomen, 't sal evenwel tijdt moeten hebben eer de saken geredresseert werden, vermits alsnu tegen 't naeste jaer geen ordre geven connen.

Uut Jappan hebben nu mede een goede somme silver becomen, dan off noch hondert duysent mael sooveel hadden, wat soude het baten, dewyle geen see mogen gebruycken, ende met de resterende schepen, die noch hebben, voor d' Engelsen loopen moeten?

Men heeft ons ten alderhoochsten gerecommandeert, iewerts een generale rendevous te begrypen, sonder de behoorlijcke middelen, daertoe nodich, te beschicken. Diesniettegenstaende hebben wy tot Jacatra door Goods genade een fort gecregen, maer wat heeft het nu te bedieden? 't Is te besorgen, dat alles door gebreck van goede secourssen weder verloren gaen zall, ja, dat noch beclaechlijcker is, dat de plaetse door gebreck van cruyt tot onser

wedercompste niet gehouden werden can. Heeft den commandeur Spilbergen U.E. van onsentwegen niet aengedient, watter tot een generael rendevous vereyscht wierd ende hoe men de saecke behoorde te vervolgen? maer te min, Godt betert, is daerop gevolcht. Men heeft het voor beuselingen ende onmogelijcke saecken gehouden ende daerover te min secours naer Indien gesonden. Ick hebbe daerop voor desen geen replica gedaen, omdat my t onderwint (om U.E. tot groter oncosten, nobeler ende groter equipage te persuaderen) te groot scheen ende 't selve dienvolgens voor verlooren moeyten was achtende, maer dewyle nu te hulpe hebben de grote retouren, die van ons verleden jaer overgesonden zijn ende nu mede vaerdich waren, alsook den armen staet daerinne ons alsnu bevinden, soo sal daerby in 't gros eenige corte redenen voegen.

Ons voorstel is geweest, dat jaerlijcx van Nederlandt herwerts aen grote menichte van volck gesonden most werden, insonderheyt menichte van soldaten ende crijchsverstandige (sonder menichte van schepen, een grote somme gelt ende alle notelijckheden naer te laten) ende dat men hieromtrent plaetse moste begrypen ende inhouden. U. E. seggen daertegen, dat de gelegentheyt van de Compagnie de lasten niet dragen can ende soo zulcx schoon deden, dat daermede niet verrichten noch voorderen souden, jae dat het onmogelijck zy in soo een landt vol volck, als het genoemde is, plaetse te mogen houden ende soo die hielden, dat se de Compagnie door den oorloch onnut wesen zoude. Hierop antwoorden, dat wy met d'overgesonden retouren betuycht hebben, dat jaerlijcx (capitael genoech hebbende) een retour van 80 a 100 tonnen gouts over souden connen senden. De frivole tegenworpinge, dat de Heeren soo groote retouren niet souden connen vertieren, meriteert geen wederlegginge, want de tijdt sal de slijt wel geven, jae per avontuyre d'orientaelse waeren weder van 't Westen in 't Oosten trecken. Soo wy nu jaerlijcx 80 a 100 tonnen gouts oversonden, hoe soude de Compagnie de lasten dan niet dragen connen van d'equipage, die wy jaerlijcx eyschende zijn? Seynd ons eens 't gene met 3, 4 a 5 milioenen guldens geëquipeert can werden, soo zullen U.E. andere retouren becomen, dan oyt overgesonden zijn ende sullen haer saecken in goeden standt geraecken, daer 't anders nimmermeer wel wesen sall.

Wat nu aengaet, dat wy geen plaetse met vordel souden connen in oorloch houden in soo een landt vol volck, als het genoemde is, hierop antwoorde, dat de Portugesen ende Spangiaerden betuygen, wat een weynich Christenen tegen veel hondert duysenden Indianen connen doen. Hout de coninck van Spangien meer dan 500 soldaten in Manilha? sijn der wel 300 in Malacca? Hebben zy niet geheel Orienten tegelijck tegen gehadt? Sijn wij minder dan zyluyden? Hebben hare vyanden haer verduyrt? Ick bekenne wel, dat het

begin van de oorloch geen gelt in U.E. casse soude brengen ende dat met clene macht geen plaetse begrepen werden can, maer sonder oorloch sult gy nieuwers ter werelt tot goeden vrede geraken. De natuyre leert, dat den oorlog vrede baert, ende die niet en saeyt, en sal oock niet maeyen. Siet eens, wat nu door caricheyt (die het gebreck van cruyt veroorsaeckt heeft) verloren wert. D'arme staet, daer wy ons nu in bevinden, helpt my getuygen, dat de honden ons souden eeten (ick wil daerby seggen, al dat leeft) ende dat met recht ende goede redenen, soo geen grote macht becomen, om elckeen 't hooft te mogen bieden ende binnen de behoirlijcke limitpalen te doen blyven. Ick segge met recht ende goede redenen, want soo daer een vraet quame, die alle vruchten des werelts opslocken wilde, souden alle dieren geen gelijck hebben, om dien vraet te verslinden? maer byaldien Alexander de Grote weder opstonde, wie soude hem tegenstaen? oft als U.E. beleyt soo groot ende nobel worde, als dat behoort ende de Generale Compagnie seer wel vermach, wie sal de vereenichde Nederlanden alsdan niet eeren, om gerust ende welich onder haer vleugelen te schuylen, sweven ende leven? Wie sal haer tegenstaen, om verslagen te werden off in miserie te leven? Ick sweer U by den Alderhoochsten, dat de Generale Compagnie geen vyanden en heeft, die haar meer hinder ende schade doen dan d'onwetenheyt ende onbedachtheyt (hout het my ten besten) die onder U. E. regneert ende de verstandige overstempt.

14. Sterkte en voornemens der Engelschen.

Vooren is geseyt, hoe d'Engelsen tot Bantam 15 schepen hadden leggen ende de *Swerte Leeuw* genomen was. Daernaer hebben zy weer een schip van Patani gecregen ende een van Jambi, soodat nu 18 schepen sterck zijn. Godt geve, dat met U. E. middelen niet meer versterct werden. 't Is nu gebleecken, dat zylieden niet alleene voor hebben, simpelijck revenge te nemen van de schepen, die wy van haer in Banda genomen hebben, want de *Swerte Leeuw* ongelijck meer waerdich is dan 't gene van haer hebben, maer dat dese onse gehele vloot meenen te nemen off verslaen, alsoock (gelijck selffs geseyt hebben) alle U.E. resterende schepen hier ende daer verstroyt wesende ende die noch van 't patria souden mogen comen, omme alsoo meesters van des Compagnies middelen ende consequentelijck van de gehele Indischen handel te worden, ende dat op een gesochte actie, want aen d'Engelse missive door Mr. Adams van Amboyna geschreven (die wy U. E. voor desen overgesonden hebben) blijct claerlijck, hoe d'Engelsen haer schepen expresselijck in Banda gesonden hadden (alsoo daermede door gebreck van capitael niet anders wisten te doen), omdat wy die aentasten ende zy dan actie hebben souden, om thienmael meer weder te nemen.

Dat haer disseyn soo boos ende groot was, hebbe noyt connen geloven, voordat met gewelt van haer aengetast wierden. Doen zy onse vloot quamen

opeyschen, begost elckeen daerom te lachen, evengelijck off het kinderspel was, maer 't is gebleecken dat zy 't wel ernstlijck meenden. Al 't gene zylieden gedaen ende onderstaen hebben, is met gemeen advys ende raedt van die van Bantam ende Jacatra geschiet. Sy sijn 't overlange metten anderen eens geweest, niet uyt goede lieffde, maer omdat elck meent (wy verslagen zijnde) sijn personage daernaer te spelen. Dan ick vertrouwe, dat d' Almogende ons wel behoede ende haer grote boosheden voor seecker straffen zall, gelijck men oochschijnlijck siet, want alrede gebleecken is, dat d' Engelsen ende Javanen meer dan thien verradische aenslagen, die op ons gemaect hadden, door sonderlinge schickingen Goodes misluct zijn. D' Almogende sy daervan hoochelijck gelooft ende wil U. E. moet geven, om haer rechtvaerdich recht cloeckmoedelijck met grote courage te vervolgen. Dit doende sullen U. E. (hoe qualijck de saecken nu oock schynen te staen) geen vyanden crencken.

Dewyle ick voor dees tijdt (Godt betert) anders niet doen can, de handen ende voeten my genoechsaem gebonden sijn, de spraecke ende 't gesichte als benomen is, vermits door gebreck van middelen niet verrichten connen, hebbe per passe tempo niet naerlaten connen, veel ydele pratgens, meer dan anders gewoon zijn, in desen te verhalen, U. E. biddende, alles ten goede (gelijck die geschreven zijn) met aendacht aen te horen.

15. Politiek van Bantam.

In voorsz. thema is geseyt, wat d' Engelsen beweecht heeft, een generale oorloch tegens ons aen te nemen ende wat haer disseyn is; wat die van Bantam ende Jacatra beweecht ende wat haer voornemen zy, sullen naer onse opinie mede verhalen.

Van outs is in dese landen een prophetie, namentlijck in China, Java, Molucco, Amboyna, Banda ende Solor, datter van verde een vreemde natie comen zall, wit van coleur, geheel gecleet, jae oock de handen ende voeten, hebbende catteoogen ende een grote neus, verckens eetende, dewelcke voorsz. landen besitten ende het Mahumetisten gelooff te niet doen sullen. Hiervoor wort in alle de voorsz. landen seer gevreest. 't Is kennelijck, dat de Chinesen daerover geen vreemdelingen eenich acces in haer landt willen vergunnen.

Doen d' eerste schepen van de vereenichde Nederlanden tot Bantam quamen, wierd by die van Bantam voorgenomen ende onderstaen (als U. E. kennelijck is) het volck te dooden ende de schepen ende goederen als een proye te nemen. Na de waeromme hebbe wel vernomen, maer men wist geen andere reden te geven, dan dat het was, om soo vreemde natie geen acces te geven ende om de buyt te becomen. De Javanen daernaer de courage, macht ende middelen van de vereenichde Nederlanden meer ende meer siende, heeft sulcx te meer ontsach veroorsaeckt. Hierby comende de vrese, dat wy wel souden mogen wesen degene, die thans oft morgen meester mochten werden ende de religie veranderen, is daeruyt een generale onversoenlijcken haet gevolcht,

dewelcke d' onversadige giericheyt van dese Mooren ende haer bose troulose weth noch meer vermeerdert.

De pangoran Area Mangala, die hedensdaechs in Bantam domineert ende oock een Moorse priester is, vresende, dat wy thans oft morgen sijn meester souden werden, heeft over thien jaren begost ons te quellen, om ons alsoo te snoeyen, dat hem boven 't hooft niet zouden wassen. Dan alsoo hem ontworstelt zijn ende tot Jacatra ons gerieff bequamen, waerdoor Bantam vry wat affnam, is hy sijn faulte gewaer geworden ende heeft gesocht ons van daer te crygen, interim van den coninck van Jacatra verstaende, hoe wy plaetse tot een fort versocht hadden, waerover noch meer gevreest wierd dat haer prophetie voorseyt heeft, gelijck mede dat alle den handel van Bantam t'onswaerts trecken souden. Hierover is den coninck van Jacatra door die van Bantam ende alle andere naeste gelegen hooffden gedrongen geworden tot het vileyn attent, welck pangoran Gabang op 20 Augusti passado tot onse totale ruine meende te executeren. Dien aenslach met noch veel andere meer, die met d'Engelsen beleyt hebben, gemist wesende ende siende, dat wy t' onser verseeckeringe op de becomen actie een volcomen fort waren maeckende ende dat noch op ons alderswackste wesende, heeft haer de vrese doen haesten ende gedwongen ons met gewelt te prevenieren, ende om sulcx te beter sonder nadeel van Bantam uyt te voeren, hebben zy de boosheyt van d' Engelsen by de hare gevoecht ende is het werck seer behendelijck begost, onder pretext, dat de coninck van Jacatra zijn stadt tegen de Mattaram soude verstercken, gelijck voren verhaelt is. Interim de bateryen rontomme ons gemaect wierden, heeft hem die van Bantam soo neutrael gehouden als immers doenlijck was, opdat hy, die met d' Engelsen het quaet doet, de schone personage soude mogen blyven.

Dit zijn naer ons opinie de redenen, welck die van Bantam ende Jacatra neffens hare giericheyt tot de bose verraderye beweecht hebben ende niet de bysondere questien, die metten anderen gehadt hebben ende syluyden den name zijn gevende. D' aenslach houden wy voor seecker, met advys ende raedt van de omleggende coningen gemaect te wesen. Den ouden coninck van Cheribon hout Bantam ende Jacatra alrede voor verloren ende affgescheyden van hare Moorse gemeente. Ons fort Jacatra noemt hy nieuw Malacca. Wy sijn voor desen naer Malacca varen oorlogen sonder yets te verrichten (seyt hy). De Portugesen connen niet bestaen tegens dese lieden, die nu alrede een nieuw Malacca in ons landt besitten. Connen die van Malacca tegens haer niet bestaen, wat zullen wy dan doen, die veel min vermogen? Dit zijn de redenen van den coninck van Cheribon. Ick verseeckere U. E. soo wy 4 a 500 soldaten met alle notelijckheden hadden, dat wy haest sooveel ruymte souden maecken ende sooveel voet in 't landt becomen, dat de reviere niet

verleyt soude werden ende geheel Java, Godt ten voorsten, ons van 't landt niet slaen en souden. Nu, patientie moeten moeten wy hebben, totdat het de Heere versie.

Soo U. E. niet van sinne zijn, jaerlijcx grote menichte van schepen, volck ende alle notelijckheden te senden, bidde ick andermael, my metten eersten te doen verlossen, ende dit versoeck ten besten te nemen, want ick sonder grote middelen U. E. begeren niet voldoen can.

Tot Bantam in de loge zijn berustende 1700 sacken peper, die omtrent 6¼ realen de sack costen, omtrent 6000 realen in spetie ende twee kisten met verbrant silver, van Amboyna gecomen, daerinne dat gissen omtrent 10.000 realen zijn, met voort de meubelen van den huyse.

De grote galeye, die wy met grote moeyten ende costen tot Jacatra gemaect hadden, is den 30en December, doen d' Engelse schepen daeromtrent by d' eylanden quamen, geheel verbrant, soodat gissen d' Engelsen den brant daerin gesteecken hebben. Onder ons fort Jacatra binnen de reviere hebben noch een goet, bequaem fregat (dat nu mede verdubbelt ende vaerdich gemaect hadden) gelaten, beduchtende, dat het daer in stucken geschoten sal werden. Daer en is geen apparentie (hoe nodich ende dienstich de galeyen oock sijn) dat de twee galeyen, door U. E. met den *Seewolff* gesonden, gebruyct zullen commen werden, alsoo wel duysent mannen gebreck hebben om de weynige schepen, die noch in esse sijn, op 't soberste te versien; laet staen, wie de galeyen oft fregatten voeren soude.

Bantam is met die van Malacca correspondentie houdende. Daer sijn voorleden jaer eenige mesticen van Malacca tot Bantam geweest ende alsnu weder eenige andere gecomen, dewelcke aen den pangoran (naer my geseyt is) liber acces ende vry geleyt voor seeckere ambassaten van Malacca versocht hebben. Vermits d'Engelsen seer swack van volck zijn, hebben zy niet naergelaten hare schepen met seeckere Bandanesen te verstercken, alle mogelijcke naersticheyt doende, om haer met U. E. volck, die becomen connen, 't sy met wil oft onwil te behelpen. Tot Bantam op de straet een van 't volck van den *Swarten Leeuw* bejegenende, die sy op hare gedane belofte vrygegeven hadden, hebben se van de straet weder opgenomen, ende aen haer boort gebracht.

16. Varia. Also door 't verhuysen ende de haestige opgeresen oorloch tot Jacatra alles in disordre geraect is ende d' instrumenten oft gereetschappen van meest alle d' ambachtslieden verstroyt ende verloren gegaen zijn, sal 't nodich wesen, dat U. E. metten eersten weder seynden grote menichte van allerley gereetschappen ende oock allerley ambachtslieden omme alle ampten weder opnieuws op te rechten, te weten voor scheepstimmerlieden, huystimmerlieden, smits, cuypers, bloockmakers, drayers, coperslagers, lijnslagers ende metselaers.

't Is oock nodich, dat hier metten eersten gesonden werden:

duysent leggers in schoven,
grote menichte van bossecruyt,
grote menichte van smeecolen,
duysent vaten soo vlees als speck jaerlijcx,
grote menichte van allerly trossen,
veel cabeltouwen ende clene anckers,
pertye cleen scherp voor de jachten.

Alsoo nu nieuwerts geen arack becomen connen, ende alle schepen sonder arack ende wynen varen, dienen herwerts gesonden voor de forten ende schepen, in Indien wesende, ongelijck meer Spaense wynen dan oyt voor desen gesonden zijn, want anders (dewyle de arack moeten derven) groot gebreck geleden off seer groot gelt gespendeert werden sall.

Van hier hebben wy gedestineert te weten de *Valck* naer Jortan, om allerley verversinge voor de vlote te halen, dewyle niet dan van alles gebreck in de schepen is; de *Bergerboot* naer Bima om rijs ende andersins ende, de *Jager* naer Solor, omme d'onsen aldaer te waerschouwen dat haer voor d'Engelsen wachten ende waer hun by ons vervoegen zullen. Met de resterende vier schepen d' *Oude Sonne*, 't *Wapen*, den *Engel* ende de *Goude Leeuw* gaen wy recht door naer Amboyna, om met den eersten van daer weder met alle macht naer Bantam te keeren, 't fort Jacatra te assisteren ende revenge van d'Engelsen te halen.

Voor 't cargasoen in *Delff* geladen gelieve U. E. de generale rekeninge te crediteren ter somme van *f* 461.997 — 16 — 9.

Van de veroverde goederen hebben wy hier een anderen tacx gemaect, dan in Japan by Specx voorleden jaer gedaen is, ter oorsaecke eenige wat hooch getaxeert ende veel zyde qualijck geconditioneert waren, 't welk U. E. ten goede gelieve te nemen. Ick hope, dat aen dese veroverde goederen sooveel schade niet geleden werden sall als voorleden jaer, Godt betert, geschiet is, vermits veel cassen van vochtich hout gemaect waren. Specx is daervan gewaerschout geweest ende hy adviseert alsnu, dat het hout van dese cassen te voren wel gedroocht is geweest. Godt geve, datter geen meer faulte bevonden werde.

Wy behouden hier noch in de schepen eenige zyde waren met omtrent vijftich laster peper, welck U. E. met eerste gelegentheyt toegesonden werden sall.

In 't fort Jacatra hebben wy onder andere mede gelaten een pertye seer goeden indigo, Guinese lywaten ende eenige gingans van Bengala, incoops costende omtrent *f* 25.000, welck uyt den *Gouden Leeuw* gelost wierden, om 't selvige schip te verdubbelen.

Ick houde voor seecker, dat ons van Ticco, Jambi ende Andrigiri toegesonden werden sullen omtrent 250 lasten peper, dan 't is te beduchten (soo

d' onse van 't fregat Ceylon niet gerescontreert werden) dat alles mede in handen van d' Engelsen geraecken sall, dat Godt niet en geve.

Tot een wonder is U. E. voor desen verhaelt, hoe de casgens, daervan voor dese tot Bantam 30.000 per reael gecocht sijn, tot op 8.000 gecomen waren. Alsnu connen niet meer dan 6.000 per reael becomen, in voegen dat een sack peper, die men nu a 6¼ reael coopt, de Javanen sooveel niet verstrect als die eertijdts dede, doen de sack peper voor 1½ reael gecocht wierd.

Hiermede, edele, erentfeste, wyse, voorsienige, zeer discrete heeren, zijt, naer hertelijcke groetenisse, in de schut des Alderhoochsten bevolen.

In 't schip d' *Oude Sonne*, geanckert leggende voor Mandalique, omtrent 3 mylen by oosten Japara adi 14 January 1619.

U. E. dienstwillige
J. P. COEN.
P. DE CARPENTIER.
PIETER DIRCXSOON.

---

29. — 5 AUG. 1619. — P 2.
(PER *D' EENHOORN*).

Per 't schip *Delff*, welck d' Almogende in salvo geleyde, is onse jonckste van dato 14 January gesonden, daervan nevens dese weder copie gaet. U. E. sullen daerdoor verstaen hebben het boos en groot voornemen van d' Engelsen, die van Bantam ende Jacatra; hoe wy genootsaect wierden met onse cleene macht na Anboyna te loopen, ons fort Jacatra te water ende te lande belegert latende, ende hoe d' Engelsen voor die tijt op de custe van Java meester van der zee gebleven waren. Wat 't sedert toegedragen sy ende hoe het verder affgeloopen is, sullen in dese verhaelen.

Naer ons vertreck met de vloote van Mandelicque, hebben wy na Jortan gesonden 't jacht de *Valçk*, na Solor de *Jager* ende na Bima de *Bergerboot*, omme verversinge voor de vloot te haelen ende d' onse in Solor ordre te geven, dat den *Arendt* ende de *Groene Leeuw* op 't spoedichste na Jortan by onse vloote gesonden werden. Daerna den 16^en^ January van 't schip *Delff* gescheyden wesende, sijn wy den 4 February met de resterende vier schepen d' *Oude Sonne*, den *Gouden Leeuw*, den *Engel* ende 't *Wapen van Amsterdam* in Anboyna, Godt loff, wel aengecomen, aldaer vindende de schepen de *Trouwe*, de *Zuyder Eendracht* ende 't jacht *Cleen Hollandia*. Den 6^en^ ditto quam daer by ons de *Neptuines* van Banda met advysen, hoe het schip *Out Hoorn* volgens ordre, van den Raedt van Anboyna gegeven, in 't Zonnegat aen de wal geleyt soud worden, ende datter onder de soldaten eenige alteratie geresen was, ter cause aldaer geruchte ginck, datter dit jaer geen verlossinge geschieden noch geen andre schepen in Banda comen souden. Hierover vonden wy goet, het schip den *Engel* datelijck met eenich nieuw volck na Banda te senden. Den commandeur Willem Janszen ende Franco van der Meer sijn daermede den 8 ditto na Banda gesonden, omme de verlossinge van d' oude te doen ende voor te comen, dat ter cause van die geen muyterye noch revolte ontstae. Hebben oock gelast, dat het schip *Hoorn* datelijck weder claer gemaect worde ende op 't alderspoedichste met den *Engel* weder by de vloote in Anboyna keere.

1. Amboina. In Anboyna hebben wy alles, Godt loff, in een seer goeden standt gevonden. Door goede corragie ende goeden yver van den luytenant-gouverneur Speult waren de rebellen van Hottomory met gewelt t' ondergebracht ende die van alle d' omleggende landen, eylanden, steden ende plaetsen tot haer devoir, ruste ende vrede.

Hottomoury is een plaetse, gelegen aen 't Oosteynd van Amboyna, boven op 't hoochste van een onaccessibel geberchte. De plaetse is uytter natuyre seer stercq ende in 't klimmen van 't geberchte is het patt met verscheyden stercte beset, sulcx dat de plaetse, met Europissche natie beset wesende, genochsaem onwinbaer is. D' inwoonderen sijn van outs hercomen de moetwillichste ende mutinste van 't landt, die haer veel met rooven geneert hebben, daerdoor oock seer gedeclineert sijn. Sy sijn voor dese noyt met gewelt gedwongen geweest. Dese lieden sijn lange voor dese gerebelleert (gelijck U. E. geadvyseert is) ter cause (soo geseyt wierd) dat zy het quaert werck begeeren affgeschaft te hebben ende geen volck meer tot den arbeyt van 't casteel wilden contribueren, waerinne zylieden door die van Hitto, Loehoe, Combello ende andre tegen d' onse seer gestijft wierden, ende alsoo zy het landt rontsomme 't casteel seer onvry maecten, heeft voorsz. gouverneur Speult den 28 September 1618 van des casteels ondersaten byeen gebracht ontrent duysent mannen, daeronder 60 blancke soldaten. Hy heeft hiermede Hottomoury met gewelt aengetast ende 5 stormen op haer buytenwercken, leggende in 't climmen van 't geberchte, gedaen. D' eerst twee wierden corragieuselijck affgeslagen, maer met d' andre drie eenige buytenwercken ingenomen hebbende ende tot onder haer voorneemste stercte gecomen wesende, hebben zy haer op lijffs genae opgegeven. De plaetse is geraseert ende daer sijn ontrent 400 sielen (daeronder 150 weerbaer mannen) van daer aen 't casteel gebracht ende onder verscheyden hooffden van des casteels ondersaeten verdeylt, nadat elck man thien ende de hooffden elck hondert realen tot boete betaelt hadde, welck alles neffens haere goederen ende baggagie onder 't volck soo witten als swerten tot buyt verdeylt is.

Daerna heeft voorsz. luytenant-gouverneur byeen versamelt soo van onse ondersaten als bontgenoten in dese omleggende landen ende eylanden gelegen, Mooren ende Christenen, een armade van 35 correcorren, ophebbende 3500 mannen, waeronder 60 Nederlantse soldaten. Eenige sijn hiertoe uut lieffde en goeder affectie gecomen, andre op hoope van goeden buyt te becomen, ende andre als insonderheyt die van Hittoe uut vrese ende schaemte, opdat het schynen soude, sylieden geen vrienden van de Nederlantse welstant waeren. Met dese voorsz. armade heeft voorsz. Speult in Julio passato de ronde gedaen ende verscheyde omleggende plaetsen besocht, omme d'inwoonderen in devotie, onderdanicheyt ende goede affectie te houden. Alsoo die van 't eylandt Bonoo ende Assahoudie (welck uut der natuyren de grootste rovers van dese quartieren zijn) veel op onse ondersaten ende bontgenooten gerooft hadden, was de meninge haerlieden mede met gewelt aen te tasten (niettegenstaende zylieden gereeckent wierden onder de coninck van Ternaten te staen), doch de voorsz. inwoonderen de groote macht siende ende d' overwinninge

van Hottomouri verstaen hebbende, ende d'onse by de wercken comende siende het eylandt rontsomme met een creupelbos omcingelt, het landen seer difficil ende de plaetse seer sterck, heeft voorsz. luytenant-gouverneur met d'inwoonderen van Bonoo ende Assahoudie verdragen ende haerlieden perdon gegeven, mits dat betaelen souden, gelijck oock gedaen hebben, de waerdye van ontrent 1100 realen van achten, ende dat naer dese niet meer op onse ondersaten off bondgenoten rooven sullen. Die van Manipa ende Kelang hebben mede tot boete van haer faulte opgebracht de waerdie van ontrent 300 realen, allen 't welcke onder 't volck van voorsz. armade tot buyt verdeelt is, gelijck mede 't gene verder becomen hebben. Alsoo de plaetse van Hottomouri van outs voor de sterckste van 't landt en voor onwinbaer gehouden is ende dat hieromtrent noyt soo grooten macht van correcorren bijeenversamelt zy, heeft de veroveringe van dese voorsz. plaetse ende aensienlijckheyt deser macht onder die van Loehoe, Combello ende alle andre wyffelachtige plaetsen groote vreese ende ontsach veroorsaect, apparent sijnde, dat men alsoo continueerende, gelijck sonder des Compagnies costen wel gedaen can worden, alle omleggende plaetsen in goede devotie sal connen onderhouden. Het gewas van nagelen is dit jaer op eenige plaetsen seer wel geluct. Wy hebben met de vloote van daer gebracht 376.568 ℔ ende gissen, dat noch ontrent 1 a 200 bharen becomen soud worden.

Alsoo veel joncken met alderley nootlijckheden op Burro ende Blauw loopen, daer die van Hittoe, Loehoe, Combello, Lucidi ende veel andre met haer gaen handelen ende veel nagelen brengen, gelijck mede eenige Bandnesen noten ende foelie, hadden wy voorgenomen voorsz. plaetsen te storen ende alle de joncken aen te tasten, doch ten aensiene d'Engelsse vloote dagelicx verwachtende waren, is eyntelijcken voor besten geoordeelt d'uutterste remedie voor dees tijt niet te gebruycken, ten aensien gevreest wierd in dese conjuncture meer quaets soud mogen veroorsaecken dan voirdeel gedaen can worden. Hierover hebben gesocht de joncken van daer na Hitto, Loehoe ende Combello te doen gaen, om voor te comen, datter geen nagelen mede vervoert wierden. Wy hebben Quimella Sabadijn ende andre daervan geinsinueert. Gelieten haer oock, dat mede niet anders wensten, ende soo de voorsz. joncken binnen seeckren tijt van daer niet quamen, dat men se vry verbranden zoude, doch de tijt is verloopen ende wy sijn interim vertrocken, zonder datter iets van gevallen zy; dan op 't jonckste van 't mousson sal door voorsz. luytenant-gouverneur Speult een jacht oft meer in de Boucherones op de wacht gesonden worden, om alle de Maccassarse ende andre joncken waer te nemen ende daeruut te lichten alle de nagelen, nooten ende foelie, die men bevinden sal tegens ordre vervoert te wesen, gelijck verleden jaer mede onderleyt is.

In plaetse van 't verbrande huys is weder een treffelijck huys in 't voorsz. casteel Anboyna met hulpe van d'inwoonderen gebouwt, doch het was alweder voncxken vier onderworpen, sijnde niet dan met riet gedect, daerover groote pertye nagelen groot perijckel liepen, doch wy hebben de soldering by provisie met aerde doen decken ende last gelaten, dat alle de huysen met tichelen ende pannen gedect worden, 't welck hoope eerlange gedaen wesen sal. Daer sijn eenige Chinesen besich om tichelen te backen, ende ick hoope dat eerlange groote quantiteyt seer goede steen, pannen ende tichelen in Anboyna gebact sullen wesen. D'aerde is daertoe seer bequaem; het schort maer aen volck, die wy hoopen eerlange van China te becomen.

Op Hittoe, Loehoe ende Combello sijn mede verscheyde joncken aengecomen, onder andre eene van Bantam, dewelcke uutgestroyt heeft, hoe de Spangiaerden, Portugiesen, Engelsen, Francen, die van Bantam, Jacatra ende de Bandanesen met den andren tegen de Nederlanders verdragen waren, om haer t' eenemael te vernielen, ende als die vernielt zullen hebben, dat dan de Spangiaerden ende Portugiesen voor haer portie van de victorie souden hebben den handel van de Molluccos en die van Hittoe, d' Engelsen die van Banda, Loehoe ende Combello, ende de Francen den handel van Bantam, daermede cappiteyn Hittoe seyt, door die van Loehoe gesocht wort hem tegen ons op te roeyen, doch ick achte, dat de pangoran van Bantam sulcx heeft laten uutgeven, om die van Amboyna tegen ons op te roeyen ende ons aldaer de handen vol te doen geven. Dese lieden meenden, dat het alreede met ons bykans gedaen was.

In Anboyna gecomen zijnde, hebben wy datelijck (als vooren geseyt is) het schip den *Engel* met de nodige ordre na Banda gesonden ende voorgedragen om selffs persoonlijck na de Molluccos te varen, terwyle onse schepen interim geprepareert wierden, alsoo voor my in Anboyna gants niet te doen was. Den Raet verstont, dat het wel goet en nodich was, maer dewyle gepresumeert wierd, dat d' Engelse vloote van dage te dage in Anboyna soud mogen comen, is dagelicx door die van Loehoe, Combello ende haere consoorten uutgestroyt, dat se voor 't landt dan hier ende dan daer gesien waren, waerover niet eer dan den 20 February tot mijn vertreck naer de Molluccos hebben connen resolveren, doch interim hebbe twee expresse prauwen met advysen na de Molluccos gesonden met expresse ordre, dat men datelijck alle de schepen, sooveel volck, geschut ende cruyt, als gemist cost worden, na Anboyna senden soud, doch hebbe my om goede redenen op dese ordre niet gerust connen houden. Daeromme, siende datter geen Engelse verschenen, soo ben den 20 February met het schip de *Trouwe* in de wint op, met eenige Raeden vergeselschapt wesende, na de Molluccos gevaeren, hebbende in Anboyna aen den commandeur Arent Mertsen ende den luytenant-gouverneur Speult ordre ge-

laten alle de schepen tegen primo April vaerdich te maecken, met last soo ick voor die tijt in Anboyna niet weder quame, dat ditto commandeur alsdan met de vloot aen 't Westeynd van Madura by Mallemans eylandt omtrent Grissi soud loopen ende dat aldaer (gelijck mede alle andre schepen) by den andren souden comen, om voort gesamentlijck na Jacctra ende Bantam te zeylen.

Met voorsz. schip de *Trouwe* omtrent d' eylanden Oby comende, hebbe met de boot vooruut na Batsian gesonden Pieter de Carpentier ende Pieter Dircxen, cooplieden, omme van daer na de Molluccos te vaeren. Daerna zijn wy met ditto schip de *Trouw* den 9 Martius in Batsian, Godt loff, wel aengecomen, aldaer op de wedercompste vindende een van d' advysprauwen, van Anboyna na de Molluccos gesonden, waermede advys bequamen, hoe de heeren generael Reael ende admirael Verhagen op Machian sieck lagen, dat het schip *St. Michiel* datelijck na Anboyna gedepescheert soud worden, maer van meninge waeren de *Morgensterre* tot in Mayo off Juny op te houden, omme daerinne te doen schepen goede pertye nagelen, die men tegen die tijt verhoopt te ontfangen. Doch hare E. hebben naderhandt andre ordre gegeven ende sijn den 15 ditto met het schip *St. Michiel* in Battsyan by ons gecomen. Ick achtte, dat wy de Molluccos mede wel beseylt souden hebben, maer dewyle alrede veel tijt verloopen was, noch meer verloopen zoud, eer in de Molluccos quamen en dan weynich off geen tijt cost resteren, om aldaer iets te verrichten off souden het principaelste versuymt hebben, resolveerden niet verder te seylen, het cargasoen in Batsian te lossen ende van daer weder na Anboyna te keeren, my verlatende, dat de *Morgensterre* door onse gecommitteerden van de Molluccos wel gebracht soud werden, ende soo nu gereet waeren om te vertrecken, quam voorsz. schip *St. Michiel* met de heeren generael Reael ende admirael Verhagen, als voren is geseyt, by ons. Wy sijn datelijck met den andren van Batsian vertrocken ende den 20 Martio, Godt loff, in Anboyna wel aengecomen.

2. Molukken. Voorsz. schip *St. Michiel* heeft van de Moluccos medegebracht 182.171 ℔ nagelen ende daer was, na men zeyt, een seer groot ende schoon gewas op handen, daervan omtrent 800 bharen verhoopt wierden, doch alsoo op Ternate ende Motir eenige nagelpluckers van de Tidoresen dootgeslagen waren, wierd daer het plucken weder gestaect. Op Machian is de stadt Nassacquia geheel verbrandt met ontrent 30 bharen van des Compagnies nagelen, ende alsoo dese lieden weder nieuwe huysen sullen moeten maecken ende de cost in 't bos daer beneffens moeten soecken, wort gevreest, dat hierdoor interim mede veel nagelen op Machian verlooren sullen gaen, waerover d' onse voorgenomen hadden, haer met wat rijs te assisteren.

De Ternatanen zijn weder met de Tidoresen in oorloch geraect. Van de voorgenomen verraderye hoort men niet meer. Op de grote vergaderinge die

de coninck van Ternate beroepen hadde, is niemant verschenen, noch niet gevolcht. Met fregatten, correcorren ende cleen vaertuych dommineren de Spangiaerden ende Tidoresen. De geheele zee is voor ons ende de Ternatanen gants onvry. Sy vresen de Tidoresen uutt der maten zeer. Van rijs ende sagu isser onder de Ternatanen groot gebreck. Soo daervan yets over hadden, souden daervooren (na d' onse seggen) menichte van nagelen becomen.

Alsoo de Tidoresen (na geseyt wort) voorgenomen hadden, een fort op Calleamatte te leggen, omme d' onse van Marieco te benouwen, hebben haer de Ternatanen met advys van d'heer generael Reael geprevenieert ende aldaer selffs een fort begost, waerop van 't garnesoen van Malleyo 40 koppen gelecht zyn. Men zeyt, dat dit gedaen zy, omdat de Ternatanen te beter haer nagelen souden mogen plucken ende wy te meer becomen, dan ick achte, dat de voorneemste redenen van 't bouwen van 't nieuwe fort een doorsteecken werck der Ternatanen zy, om te meer en veyliger plaetse tot haer hoven (daermede zy haer generen) te becomen. Wenste wel, dat het noyt begost waere, alsoo in de Mollucquen forten genoch zijn ende Malleyo te seer ontbloot is. Groote instantie en neersticheyt isser van de Ternatanen gedaen, om de *Morgensterre* in de Mollucquen te houden. 't Was oock wel nodich, want het nieuwe fort op Caleamatte anders qualick voltrocken ende misschien verlaten sal worden; dan het swaerste heeft meest gewogen. Ick hadde oock last gegeven, voor de vloote een goede pertye van 't metalen geschut van Malleyo te lichten, dan 't en is door cortheyt van tijt niet gedaen, alsoo de Ternatanen haer daertegen oock stelden, vragende off hun verlaten wilden. Dese lieden sijn almede gelijck veel andre met ons becommert geweest. Na de wint hangt elckeen in dese landen de huyck. De sterckste is haer beste vriendt. Derhalve maect, dat U. E. overal de sterckste blyven, soo sullen de Nederlanders de beste lieden van de werelt wesen ende geen vyanden vinden, daer ter contrarie anders de grootste vrienden de quaetste vyanden zullen worden, gelijck ick, Godt betert, verscheyde reysen ervaeren hebbe.

De vyandt hadde in de Molluccos van Manilha gecregen vijff navetten met alderley secoers, dewelcke tydinge brochten, datter in de Manilha's aen Witterseylandt ses van onse schepen lagen ende dat de gouverneur van Manilha daertegen armeerde, omme uut te loopen ende d'onse aen te tasten. 't Gevolch sal den tijt leeren.

In Batsian was mede een seer groot gewas nagelen, dan alsoo daer geen volck is, gaet alles meest verlooren. D'onse gisten ontrent 30 bharen te becomen. Dien coninck heeft Bastiaen de Castro met drie correcorren na d'eylanden achter Amboyna gesonden, omme seeckre menichte van volck, die al over 30 jaeren van Batsian vertrocken zijn, aldaer weder te trecken. Bastiaen zeyt, dat veele hem 't selvige belooft hebben. Watter op volgen wil,

sal den tijt leeren. Hadden wy menichte van volck, het waere een heerlijcke plaetse, om ons gerieff van hout ende veel nagelen van daer te becomen. 't Landt is mede schoon ende vruchtbaer ende de zee visrijck.

3. Bima, Solor, Soerabaja. Ady 16 February ariveerde in Anboyna by onse vloote het jacht *Nassouw* met een Portugies fregat en de bay van Sapi (leggende op Bima) verovert. Dit jacht hadden wy voor de trouble van Jacatra naer Balambuan ende Bima gesonden, omme finantie van rijs op te soecken, dan hebben niet verricht, want Ballambuan, na haer seggen, niet beseylen costen, door vrese dat door 't gadt van Baly in zee om de Zuyt souden dryven ende dan niet weder opcomen connen. Daerna in Bima comende, bevonden, hoe Gerard Velincx aldaer door 't jacht den *Arendt* gelaten was, dan alsoo de stadt door de Maccassaren verdistruweert ende het volck in 't geberchte gevlucht was, en wasser nu geen rijs te becomen. De verckens, buffels ende paerden, die daer abondant zijn, waeren mede in 't geberchte, soodat *Nassouw* niet dan voorsz. fregat met ontrent 7 lasten rijs ende eenige verckens medebrenght, hebbende sooveele niet gedacht, dat aen Bima niet gebonden waren ende op andre plaetsen behoort hadden rijs te soecken. Daer wort geseyt, dat er op Bima jaerlicx wel 4 a 500 lasten rijs te becomen sal wesen (als alles wel zy); den tijt sal 't gevolch leeren. Naer 't vertreck van *Nassouw* is de *Bergerboot* mede op Bima geweest, ende heeft van daer in Amboyna tot ververschinge voor de vloote gebracht goede pertye verkens, maer anders niet.

't Jacht de *Jager* is in Solor met onse advysen geweest, ende in Anboyna by de vloote wel gekeert. In Solor was alles, Godt loff, wel. Den *Arent*, den *Groene Leeuw* ende 't jacht *Jortan* waeren aen de zuytzyde van Timor handelende ende souden haer op 't spoedichste aen de rendevous aen 't westeynd van Madura vervoegen.

Vooren is geseyt, hoe het jacht de *Valck* na Grissi ende Jortan gesonden hadden, ende alsoo niet wel wisten, hoe wellecom daer souden zijn, hebben ordre gegeven (om iwers op Java vrientschap te houden, goet acces ende alle nootlijckheden te becomen) dat men de coninck van Surrabaya een stuck geschut (welck hy te voren schriftelijck versocht hadden te coopen) vereeren soude, gelijck met eenige andre cleenicheden gedaen is. D' onse waeren daer seer wellecom ende hebben ontrent 130 hoornbeesten tot redelijcken prijse becomen, daervan door de *Valck* den 23 Martio ontrent hondert voor de vloote in Anboyna gebracht zijn. Dese coninck heeft d' onse nu d' eere gedaen, dat hy persoonelijck in de *Valck* gegaen is, welck noyt voor dese gebeurt is. Dit schip is corts daerna in de baye van Amboyna door versuymenis off moetwillens op de wal geseylt ende in de gront gestooten. Na ick versta, soud het noch wel een jaer hebben connen vaeren, dan alsoo 't selvige van alles gebreck ende wy seer swack van volck waeren, zijn te vooren in deliberatie geweest

om 't selvige aen de wal te leggen, ende in deser voegen van de moeyten ontlast worden.

Neffens voorsz. *Valck* ariveerde in Amboyna 't fregat *Ceylon* in de Straet Sonda van de schepen *Haerlem*, 't *Hert* ende de prijs van *Haerlem* versteecken, ende den 28 ditto quam daer oock van de Molluccos het schip de *Morgensterre* met onse gecommitteerden, die wy derwarts gesonden hadden.

Ende alsoo de ampten van Raden van Indien meest vacant waren, hebben wy volgens U. E. ordre met advys van de heeren generael Reael ende admirael Verhagen tot onse Raden van Indien vercoren ende geauthoriseert Pieter de Carpentier, Arendt Martszen, Willem Janszen, Andries Souri, ende de tijt van Herman van Speult geexpireert zijnde, denselven weder op nieuws aengenomen als Raedt van Indien, luytenant-gouverneur ende directeur van Anboyna, vertrouwende dat U. E. van alle dese persoonen wel gedient worden sal.

4. Besluit van den Raad. By den Raet gelet zijnde op 't affront ende d' offentie door d' Engelsen gedaen als namentlijck hoe zy onderleyt hebben de Generale Compagnie t' eenemael te vernielen, is den 23 Martio 1619 in Anboyna by den Raet van Indien gearesteert en goetgevonden, dat ons met de macht, die op 't spoedichste byeen versamelen connen, transporteren sullen ter plaetse, daer d' Engelse vloote sond mogen wesen, ende dat trachten sullen ons meester te maecken van deselvige ende van alle Engelse schepen die hier ende daer, off iwers, waer het soud mogen wesen becomen connen, mits dat alles onder behoorlijcken inventarius aengenomen ende ten besten gebeneficeert worde, omme daervan reeckening te doen, daer 't behoort, alsoo den raedt geen andre middelen noch raedt weet te bedencken, omme den Indisschen handel te maynteneren ende die tegens d' attentaten van d' Engelsen te verseeckeren, want anders t' eenemael verlooren gaen souden. Dese resolutie is den 30 ditto door alle de brede Raden, oppercooplieden, schippers ende crijchsofficieren geconfirmeert, welcke dienvolgende den 18 May met solemnele eede belooft ende geswooren hebben, onse ordre tegen d' Engelssen naer te comen ende haer beste te doen, om hun meester van deselvige te maecken. Voor dese, eer het disseyn van d' Engelsen volcomentlijcken ontdect was, isser by veele altoos schrupele geweest, om gewelt tegen d' Engelsen te gebruycken, 't welck ons groote swaricheyt causeerde, want d' Engelsen, 't selvige seer wel wetende, hebben daerop te meer gesondicht, sijn dies te insolenter, stouter ende trotser tegen d' een ende lieftalliger tegen d' andre geweest; maer nu, Gode zy loff, worter geen schrupele vernomen ende is voorsz. resoluitie met eenparige stemmen ende goetvinding van alle de Raden van Indien, brede ende chrijchsraden genomen ende bevesticht. Ick dancke Godt, dat het soo verde gecomen is; niet datter tusschen ons ende d' Engelsen alhier openbare oorloch zy (want

het moet Godt geclaecht wesen, dat het daertoe gecomen is) maer omdat nu de valsheyt ende het boos voornemen van d' Engelsen alle de werelt soowel ondect ende condt is, als ick hetselvige overlange bespeurt hebbe. D' almogende Godt geve, dat de saecke in Europa ten besten bevredeget ende een goet accoort getroffen mach worden.

Om d' onse tot Jacatra tytelijcken te seconderen ende voor te comen datter geen schepen meer in handen van d' Engelssen vallen, soo die nieuws van 't patria souden mogen comen, als alle andre, hebben wy groote neersticheyt, om een yder te waerschouwen ende alle de schepen met aller haeste byeen te versamelen, gedaen. *Ceylon* hebbe in de Straet Sonda gesonden, de *Jager* na Solor, den *Engel* in Banda, na de Molluccos ben ick selven gevaeren, de *Vos* hebbe van Anboyna over de Molluccos na Jappan gedestineert, om onse vloote van Manilha te waerschouwen, maer sonder de hulpe Godts soud alles weynich geholpen hebben. Halff Martius off primo April ten langsten had ick voorgenomen met de vloot van Anboyna weder na Java te keeren, dan daer sijn noch eenige dagen meer verloopen eer de schepen claer conden worden, ende noch sijn wy al te vroech sonder de schepen van Banda vertrocken.

Ady primo April is by ons in Anboyna Godt loff wel aengecomen het jacht de *Tiger*, comende van Andrigiri, Jambi ende Jacatra, geladen met peper, 69.000 realen in Jappans silver ende eenige diamanten, waerdoor verstonden watter in die quartieren ommeginck, ende alhoewel ick gaerne a l' improvisto met de vloote tot Jacatra gecomen soud hebben, heeft de tydinge van Jacatra ons diesniettegenstaende doen resolveren, het jacht *Ceylon* met eenige van onse Raden vooruut na Jacatra te senden.

5. Vertrek van Amboina. Den 5 April sijn wy in Godes name met de vloote (die tot die tijt toe hebben connen versamelen) van Amboyna na de geroemde rendevouz (als te weten, na Mallemans eylandt leggende aen 't Westeynd van Madura ontrent Grissi) vertrocken, bestaende in elff schepen ende twee schaloupen, namentlijck de *Trouwe*, d' *Oude Zonne*, de *Gouden Leeuw*, de *Zuyder Eendracht*, de *Bergerboot*, de *Morgensterre*, *St. Michiel*, 't *Wapen van Amsterdam*, de *Neptuines*, *Nassouw* ende de *Jager*. Met *Cleen Hollandia* ende *Ceylon* hebbende in Anboyna gelaten het jacht de *Vos*, om van daer met advysen over de Molluccos na Jappan gesonden te worden, de *Tiger* om sagu van Pula ende Pangaya voor de Molluccos te haelen, ende 't fregat *Taffasoho* om van Amboyna met advysen aen ons nagesonden te werden ende in de Boucherones waer te nemen de joncken, die daer met nagelen, noten ende foelie (gelijck vooren aengeroert is) souden mogen passeeren.

De *Neptuines* ende de *Jager* hebben wy langs het hooge landt na Grissi gesonden, omme te sien, off daer souden rescontreren eenige van onse nieuwe schepen, die met groote devotie uut de Straet Sonda verwachtende waeren,

ende wy sijn met d' andre na de Boucheronnes geloopen, elck sijn best doende, omme te spoediger voort te raecken. Tot den 20 April niet dan westelijcke wint hebbende, is weynich gevordert, doch alsdoen begon de wint oostelijck te loopen, waermede eyntlijcken voortgeraeckt zijn.

Om in passant te zien, of ontrent Macassar geen advantagie souden connen becomen, hebben wy de commandeur Arendt Mertsen geordonneert, de plaetse aen te doen met de schepen de *Zuyder Eendracht*, *St. Michiel*, de *Bergerboot* ende 't jacht *Cleen Hollandia*, doch alsoo zijn E. den 21 April overleden is ende de *Bergerboot* niet voort wilde, hebben daerna den E. generael Reael met het schip de *Zonne* in plaetse van de *Bergerboot* daertoe gecommitteert. U. E. hebben aen voorsz. Arendt Martzen een goet, getrouw ende seer yverich dienaer, ende wy goede hulpe verlooren. D' Almachtige zy de ziele genadich.

Siende dat wy met de vloote niet wel voort en costen ende door missive uut Jacatra geschreven, verstaen hebbende, dat d' overhoofden sonder eenige noot off redenen, disperaet off herseloos wesende, niet en sochten dan de plaetse over te geven ende haer buyten peryckel te stellen (als U. E. per nevensgaende copie van haere missive sien connen) hebben wy het fregat *Ceylon* met Pieter de Carpentier ende Andries Soury, Raden van Indien, den 9en April vooruut na Jacatra gesonden (niettegenstaende daer gaerne met de vloote op zijn onversients gecomen hadden), doch door contrarie wint cost dit fregat mede niet voortgeraecken, voordat de goede wint bequamen, waermede eyntlijcken den 10en May tot Jacatra wel aengecomen zijn, ons fort, Gode zy loff, alsdoen in goeden standt vindende, maer hoe schandelijck het daer na mijn vertreck gegaen is, sal in dese vervolgens verhaelt worden.

6. Boeton. In Botton sijn wy aengeweest met de schepen de *Trouw*, de *Gouden Leeuw*, *Nassouw*, de *Zonne*, de *Zuyder Eendracht*, *St. Michiel*, *Cleen Hollandia* ende *Ceylon*. Op onse aencompst rescontreerden aldaer een Tidoreesse correcorre met twee cleene joncken vol rijs van Maccassar comende. De joncken hebben wy met ontrent 20 lasten rijs becomen, maer de Tidoresen ende Spangiaerden sijnt met de correcorre ontcomen. Siet doch eens, hoe ende waer de Tidoresen ende Spangiaerden de cost gaen soecken, daer de Ternatanen ter contrarie niet een neus durven uutsteecken. Met dese correcorre verstaen wy, eenige ambassaten door de coninck van Tidor na Macassar gesonden zijn, omme de dochter van den coninck van Macassar voor de jonge coninck van Tidor ten huwelijck te versoecken.

Met welgevalle van den coninck van Botton sijn voorsz. twee joncken aen sijn strande genomen, doch de beste buyt, bestaende in eenige cleden, die aen landt gebracht waren, heeft hy met de zijnne becomen. Wy sijn hier wellecom geweest, hebben eenige verversinge ende water voor de vloote becomen. Doch

de coninck ongewoon sijnde sooveel schepen byeen te zien, wierd vry wat bevreest, waerover wylieden, de goede wint crygende, dies te eerder, om vrientschap te onderhouden en occasie van questie (die sich begost te verthoonen) te schouwen, vertrocken zijn.

7. Vereeniging der scheepsmacht. Aen de voorsz. rendevouz, te weten aen 't Westeynd van Madura by Mallemans eylandt, sijn eerst geeomen, te weten den 2 Mayo, de schepen 't *Wapen van Amsterdam* ende de *Morgensterre;* 4 ditto de schepen de *Trouw*, *Goude Leeuw* ende *Nassouw*; 7 ditto de schepen de *Zonne*, de *Zuyder Eendracht*, *St. Michiel* ende 't jacht *Cleen Hollandia*; 9 ditto de schepen *Haerlem*, 't *Hert* ende *Seewolff*, welck naer ons vertreck van Anboyna den 21 April aldaer gecomen ende 26 ditto van daer weder vertrocken waren, hebbende de prijs, door *Haerlem* verovert, in Anboyna gelaten, om met de *Tiger* van Xoula ende Pangaya sagu voor de Molluccos te halen; 13 ditto de *Neptuines* ende de *Jager*, welcke langs het hooge lant door contrarie stroom dus lange getardeert hebben; 14 ditto de schepen den *Engel*, *Hoorn* ende de *Bergerboot;* sijn tesamen 16 schepen ende een jacht, dat alrede (Gode zy loff) meer macht is, dan selffs verhoopt hadden byeen te brengen; derhalven resolveerden met de vloote na Bantam ende Jacatra te vertrecken, soo haest de schepen zeylreet connen wesen, zonder na den *Arendt* ende de *Groene Leeuw* (die noch van Timor te verwachten hebben) te vertoeven.

Gelet zijnde, wat ordre in 't aentasten van de Engelsse vloote houden sullen, is goetgevonden, dat de generael Coen met de *Trouw* ende de *Morgensterre* aentasten off abordeeren sal d' eerste admirael van d' Engelsen, wesende de *Groote Jeems*, die 52 stucken geschut opheeft, d' *Oude Zonne* ende *Neptuines* de tweede admirael, *Haerlem* ende *Oudt Hoorn* de eerste vice-admirael, de *Zuyder Eendracht* ende *Nassouw* de tweede vice-admirael, de *Bergerboot* ende 't *Hert* d' eerste schout by nacht, den *Engel* ende de *Jager* de tweede schout by nacht. Tot een achterhoede ende om op de resterende Engelsse schepen te passen, wierden geordonneert de schepen de *Goude Leeuw*, *St. Michiel*, 't *Wapen van Amsterdam* ende de *Zeewolff*, mits dat zylieden, om d' andre t' assisteren (des nodich wesende) haer by de wercken (sonder te arbordeeren) vervougen souden, maer anders niet. Ende alsoo in de vloote hadden een cargasoen voor 't patria dienstich, aldaer waerdich wesende ontrent twintich tonnen gout, off twee millioenen guldens, item 184.000 realen in spetie, ende 151.000 realen in Jappans silver, is goetgevonden, dat dit cargasoen ende cappitael tot meerder verseeckeringe ende om de minste perycule te loopen, over voorz. vier schepen, die tot achterhoede geordonneert zijn, verdeylen zullen.

8. Japara. Soo haest dit gedaen was, hebben wy vooruut na Japara gesonden, te weten den 19 Mayo, de schepen de *Zuyder Eendracht*, *Nassouw*, de *Bergerboot*, 't *Hert*

ende 't jacht *Cleen Hollandia*, omme te sien, off daer per avontuyre eenige Engelse rescontreren sullen ende eenige rijs becomen connen. Met de resterende 12 schepen zijn wy den 21 ditto voor dach mede van voorsz. rendevouz vertrocken. Den 22 ditto anckerden by Mandelicque (daer eenige schepen wat water ende ballast gehaelt hebben) ende den 23 ditto is de geheele vloote voor Japara weder by den andren gecomen; hebben datelijck 400 man tegen den avondt gelandt, de plaetse met gewelt aengetast, vechtenderhandt ingenomen ende voor de tweedemael verbrandt. De plaetse was vry wat versterckt. Daer wierde goede resistentie gedaen, maer de corragie van de Nederlanders heeft die licht overwonnen. Een van d' onse isser dootgebleven. Des vyants dooden weeten niet seecker. D' onsen seggen 20 a 30, maer nadat naderhandt van seeckre Chinesen verstonden, soudender ontrent 50 off 60 gebleven zijn. 9 Javaense joncken sijnder verbrandt. Rijs hebben niet becomen, dan ontrent 20 lasten uut een Chineesse joncke gecocht ende betaelt.

Tot Japara comende rescontreerden aldaer het fregat *Ceylon*, comende weder met advysen van ons fort Jacatra, waerdoor de gelegentheyt van daer verstonden ende hoe d' Engelsen met 11 schepen aen Pulo Bessi in de straet Sonda waeren leggende, praeparatie maeckende omme van daer te vertrecken ende door te gaen, soo haest onse compste met de vloote vernemen souden. *Ceylon* hebben wy met advysen na Grissi ende Succadana voortgesonden ende sijn den 24 Mayo met de voorsz. 16 schepen ende 't jacht *Cleen Hollandia* na Jacatra vertrocken, medeslepende een Chineese joncq die voor Japara lach, om haer van daer by ons tot Jacatra te trecken. 's Anderendaechs hebbe den Raedt voorgedragen, soo men goet vint de plaetse van Jacatra in te houden ende tot een generale rendevouz t' aproprieeren, dat het dan nodich wesen zal de stadt Jacatra met gewelt aen te tasten ende een tocht in 't landt te doen, omme een vrye ruyme possessie ende juredictie in 't landt te becomen, ende soo dit goetvonden, dat het dan datelijck (d' Engelse vloote vertrocken off apsent wesende) gedaen dient. Hierover hebben datelijck 13 compagnien, elck van ontrent 70 coppen, gemandt, d' officieren gemaect ende alle behoorlijcke ordre gestelt, opdat alles t' onser compste tot Jacatra veerdich zy om de vyanden soo te water als te lande aen te mogen tasten, nadat dan goetvinden sullen. Den 28 Mayo sijn wy Godt loff met de vloote tot Jacatra wel aengecomen, ons fort door Godts genade in redelijcken standt vindende, ende alsoo d' Engelsen met 11 schepen aen d' eylanden in de Straet Sonda lagen, veerdich sijnde omme soo haest voor, als wy na te loopen, hebben datelijck goetgevonden de plaetse van Jacatra tot een generale rendevouz t' aproprieren ende den 30 deser een generale tocht op de stadt ende in 't landt van Jacatra te doen, doch eer de stadt met gewelt aentasten sullen U. E. (terwyle de preparaten gedaen worden) verhaelen wat tsedert ons vertreck tot Jacatra ge-

passeert zy, item de gelegentheyt van Banda, wat in Maccassar gepasseert is ende 't gene de schepen *Haerlem* met sijn geselschap als oock den *Engel* ende *Hoorn* wedervaren zy.

9. Banda. Alsoo de plaetse van gouverneur in Banda vacant was, is derwaerts den 9en passato door de generael Reael van de Molluccos met het jacht de *Vos* als Vice-Gouverneur na Banda gesonden den E. Willem van Antzen, welcke door contrarie stroom achter Ceran vervallen wesende, is noch eyntlijcken met groot peryckel en miserie in Banda geraeckt, nadat 2½ maenden gedoolt hadden.

Het schip den *Engel* den 8 February door ons voor Amboyna na Banda gesonden wesende, is daer wel aengecomen, ende nadat de commandeur Willem Janszen verlost hadde degene, die haeren tijt ginck expireren ende met de nieuwe gouverneur alle voordre goede ordre gestelt hadde, is ditto schip den *Engel* den 26 February ende het schip *Hoorn* den 8en Martio van Banda na Amboyna vertrocken. Dan sy sijn elck besonder byoosten Banda door veel eylanden beneden Ceram gedreven ende niet eer dan 14 Mayo (gelijck vooren is geseyt) by ons gecomen. Byoosten Banda hebben sy diverse eylanden aengedaen, zijn van eenige van d' inwoonderen wel onthaelt geweest ende hebben veel Bandanesen vernomen, die, naer 't schijnt, van d' eylanden Banda gevlucht zijn.

Alsoo d' Engelsen haer in 't eerste van den oorloch gelieten, alsoff zy met al haer macht na Banda souden loopen om d' onse van Puloway te verdryven, hebben wy ons volck daervan verwitticht gehadt, waerop zylieden op Puloway met vrouwen ende kinderen aen 't werck gevallen sijn ende hebben haer alsoo gesterckt, dat de compste van d' Engelssen wel getroost waeren ende om haer gewenst hebben, opdat de passagie in de Straet Sonda voor de nieuwe aencomende schepen te veyler soud mogen wesen.

Den 7en February is op Puloron een Engels jacht aengecomen met advysen, dat haren nieuwgecomen admirael (19 zeylen omtrent Bantam stercq wesende) den *Swerten Leeuw* genomen, de Nederlantse vloote op de vlucht geslagen, ende een van haer forten op d' eylanden van Jacatra haer mede haest gelevert ofte met gewelt gedwongen soud werden, ende dat zy dan de gevangene, by d' onse wesende, souden gaen verlossen. Hierover hebben d' Engelsen op Puloron veel schoten met groff geschut geschooten, evenals off ons al geheel overwonnen hadden.

By de Bandanesen hebben sy niet cleender gemaect 't gene wel geerne wenschen. Die van Slamma hebben tot noch toe met hare consorten de vrede met d' onse onderhouden ende die van Lontor met de haere den oorloch, dan ten aensien van de groote geruchten, door d' Engelsen uutgestroyt, sijn die van Slamma alsnu hare vruchten ophoudende, om d' uuttcompst van saecken te sien ende dan daermede met de sterckste de vrede te maecken. Dit

willen se niet wel bekennen, alsoo diverse excusen doen; dan 't is seecker datter veel vruchten onder hun zijn. Met de schepen den *Engel*, *Hoorn* ende *Neptuines* hebben wy van Banda gecregen 327 sockels foelie ende 35.524 catti Bandanooten. Ick achte, datter voor 't verloop van 't Oostemouson noch wel een goede quantiteyt nooten ende foelie becomen sal worden, dan sullen tegen 't naeste jaer over moeten blyven, alsoo wy nu daeromme geen schepen hebben mogen achterlaten. Op Puloway stont het gewas seer schoon. De pestilentiale siecte ende sterfte van Banda was, Godt loff, opgehouden ende alles in redelijcken doen. Aen Puloron waren eenige joncken gecomen, welcke te duchten is, vry wat nooten ende foelie vervoeren sullen, alsoo d' onse geen vaertuych hadden om daerop te passen. Den E. heer generael Reael is met de schepen d' *Oude Zonne*, de *Zuyder Eendracht*, *St. Michiel* end 't jacht *Cleen Hollandia* voor Macassar geweest, dan hebben door gebreck van riscontre niet sonders verricht. Een Portugiesse joncke met eenige nooten ende sappen hebben van daer medegebracht. Daer lagen vier ledighe Javainse joncken op de rede, welcke niet beschadicht zijn. Te lande hebben de Maccassaren een geslooten fort gemaeckt, waeronder een Portugiesse fregat aen de wal gehaelt was. Ons volck is onder 't fort daeraen geweest, om 't selvige van de wal te haelen, maer bevonden, dat het in de gront geboort was, waarover 't selvige niet affcrygen conden. Daer wierd van de vyandt seer geweldich op d' onse geschooten, dan daer en is, Godt loff, niemant geraect.

10. Schepen voor Bantam aangekomen.

Per 't schip *Delff* is U. E. geadvyseert, hoe wy den 3 January 1619 met 8 schepen van Jacatra vertrocken sijn. Cort daerna (terwyle d' Engelsen met al haer macht voor ons fort Jacatra lagen) zijn Godt loff voor Bantam wel aengecomen, te weten den 14 January, het schip *Haerlem* met een prijs, door 't selvige verovert. Ons volck, die genoechsaem in de logie tot Bantam gevangen waeren, siende dese schepen omtrent Pulo Panjang, meenden dat het van onse oude schepen waren. Sy sonden secretelijck een Chinees met een missive aen boort, daerover ditto Chinees van den pangoran niet weynich gestraft is. Dese schepen, tydinge becomende datter onraet was, sijn van daer weder na de Straet Sunda geloopen.

Twee dagen daerna ariveerde mede voor Bantam 't jacht 't *Hert*, welck met sijn schuyt na landt voer, niettegenstaende hoeseer dat sy van d' onse wech gewesen wierden. Aen landt comende, vernamen hoe het daer stondt. Den pangoran heeft haer geexamineert ende weder na boort laten varen, ende verstaende, hoe d'Engelsen met 6 schepen van Jacatra op comende wech waren, heeft het *Hert* datelijck sijn anckers gelicht ende is mede na de Straet Sonda geloopen, alwaer het schip *Haerlem* met sijn prijs gerescontreert hebben, gelijck oock het fregat *Ceylon*, welck wy met den oppercoopman Jacque Lefevre aldaer gesonden hadden (gelijck vooren is geseyt) om d' onse voor

d' Engelsen te waerschouwen, met ordre wat voorder te doen hadden. Dese schepen, veel siecken hebbende, hebben haer aen de waterplaets vervarst, ende terwyle daer lagen, sijn d' Engelsen met 6 cloecke schepen by haer gecomen, waerover d'onse t' seewaert om de West geloopen zijn. Doch alsoo 't fregat *Ceylon* de holle zee niet bouwen cost, wierd hy genootsaect voor de wint na d'Engelse vloot te loopen. Ende alsoo d' Engelse boven d' eylanden (in de Straet leggende) niet seylen costen, hebben zy 't by deselvige (siende *Ceylon* na haer toecomen) geseth. *Ceylon* onder d' Engelse schepen wesende, heefter in plaetse van strijcken zijn zeylen bygeseth ende is voor de wint doorgeloopen, ons in Anboyna dese tydinge brengende. D' Engelsen liepen hem datelijck met alle man na, diverse schoten schietende, doch niemant cost hem achterhalen ende hy is oock niet geraect geworden. *Haerlem*, 't *Hert* ende voorsz. prijs hebben haer in voorsz. Straet ontrent het Keyserseylandt een tijt lanck gehouden, ende nadat d' Engelsen van de waterplaets vertrocken waren, sijn sy daer wedergekeert, onse schepen van de Custe, Ticco ende Priaman verwachtende. Den 21 February is in de Straet van Ticco by haer gecomen het schip de *Zeewolff* met ontrent 50 lasten peper, ende alsoo tot den 10en Maert geen andre schepen vernamen, zijn zy met malcanderen ontrent Bantam geloopen, ende hebben verscheyde advysen aen landt gesonden, daerop geen bescheet becomen costen, alsoo d' advysen by den pangoran opgehouden wierden, maer daer zijn 4 treffelijcke Engelsse schepen by haer gecomen, welcke d' onse tegemoet geloopen zijn. By den andren comende, isser van onse zyde eerst geschoten, daerop van d' Engelssen welhaest geantwoort wierd, doch sochten den andren niet seer. Van hier sijn d' onse na Jacatra geloopen, omme te sien hoe het met d' onse van 't fort stondt, om haerlieden doenlijck wesende met raet en daet te assisteren.

D' Engelsen quamen met thien schepen na haer toegeloopen, waerover d' onse, geen cans siende, den 23 Martio van d' eylanden Jacatra vertrocken ende den 21 April in Anboyna wel aengecomen zijn, hebbende ons onderwech gemist. Den 26 ditto zijn de drie schepen *Haerlem*, 't *Hert* ende de *Zeewolff* van Anboyna weder vertrocken ende den 9 Mayo aen de geordineerde rendevouz by ons gecomen.

De compste van dese nieuwe schepen heeft d'onse vry wat verheucht. In drie maenden wasser in onse vloote geen ranchoen van wijn noch aracq gegeven, ende alsoo *Haerlem* een goede pertye wynen verovert hadde, is de vloote daerdoor voor een tijt lanck versien geworden, 't welck insonderheyt in dese conjuncture wel gepast heeft, want onse natie drincken off sterven moeten.

Naer ons vertreck van Jacatra is het daer in 't fort seer schandelijck gegaen. D'eere van de natie wierd vry wat gecrenckt, dan Godt loff hebben 't weder

11. Gebeurtenissen te Jacatra sedert Coen's vertrek.

verwonnen, ende de schande gedreven, daer die (gelijck 't behoort) van daen quam. Ick hebbe nieuwers voor gevreest gehadt, dan dat d'onse van 't fort cruyt soud mogen gebreecken, ofte dat de riviere verleyt mocht worden, doch tegen de verleydinge trooste my selven, dat zulcx in de regentijt, gelijck het doen was, niet gedaen cost wörden. Cruyt, hoe weynich datter oock was, heeft niet gebroocken, want op onse wedercompste weynich min binnen 't fort gevonden hebbe dan daer gelaten hadde, sijnde de hertste oorloch na mijn vertrek meest met praetjens gevoert.

Nadat wy den 3[en] Januari 1619 met de vloot van Jacatra gescheyden waeren, sijn d'onse tot den 14 ditto in oorloch gebleven, sonder malckanderen te spreecken, soo nu, soo dan een schoot met groff geschut tegen malckanderen schietende. Somtijts schoot den vyandt 12 schoten in 't ettmael, 3 des morgens, 3 des middachs, 3 des avonts ende 3 des middernachts. Ons vertreck na Anboyna hield den commandeur van den Brouck secreet. D' Engelsen bleven met 19 schepen voor 't fort liggen totdat zy de compste van *Haerlem* ende 't *Hert* van Bantam verstonden, als wanneer 6 schepen derwaerts gesonden hebben. Men wist binnen 't fort van geen swaricheyt. De vyandt de moet verliesende om met gewelt iets te verrichten, heeft de coninck van Jacatra weder met valsche listen begost, zeeckre brieven in Javaens geschreven ende die des nachts niet verde van 't fort aen stocxkens laten binden, ende alsoo den 14 January seeckre Jappanders, buyten 't fort gaende, dese brieven vonden ende te voorschijn brochten, hebben d'onse, den inhout niet connende verstaen, weder een ander brieffken in plaetse geleyt ende daerinne in Chinees aen den coninck van Jacatra geschreven, datter niemant in 't fort conde lesen: soo hy iets te seggen hadde, dat in Chinees soude schrijven, off imant senden ende mondeling ontbieden wat hy begeerde. Hierop sijn sanderendaechs seeckre Javanen met een wit vaenken aen 't fort gecomen, van wegen de coninck van Jacatra aendienende dat zijnne mayesteyt wel begeerde met d'onse in vreede te leven volgens contract door de generalen Both ende Reynst met hem gemaect; daeromme, soo daertoe gesint waeren, dat zy imant ten hove souden senden, om met de coninck te spreecken: daer souden ostagiers in haer plaetse binnen 't fort gesonden worden. Hierop zijn met malckanderen in onderhandelinge van vrede getreden ende is het fort daerdoor in duysent peryckulen geraect. D'onse seer genegen tot vrede wesende en dat ons verscheyde redenen, die goet sijn ende in haer resolutie verhaelt worden, heeft de vyandt 't selvige lichtelijck gespeurt ende groote advantage daerdoor becomen. Na veel bespreck en handelinge sijn eyntelycken den 19 January met malcanderen geaccordeert, dat d' onsen aen den coninck van Jacatra souden vereeren 5000 realen van achten in spetie ende 1000 in cleden. Hiertegen belooffde de coninck van Jacatra het voorgaende contract met de generalen

ralen Both ende Reynst gemaect, in alles t'onderhouden ende naercomen, item dat het fort, welck hy zeyt tegen contract gemaect te wesen, in esse soude blyven staen, gelijck het doen was tot de wedercompste van den generael, sonder daeraen iets meer te timmeren; dat d'Engelsen soo na het fort niet souden bouwen, als haer voorige loge geweest was; dat de nieuwe huysen, die de Javanen ende Chinesen souden bouwen, ten minsten 20 vadem van de henningh mosten blyven, ende hiermede soude alle de voorgaende questien doot ende ternedergeleyt wesen, gelijck per nevensgaende contract blijct; docht het principaelste daerom het d'onse te doen was, schijnt op mondeling accort gelaten te wesen; namentlijck, dat de coninck de Nederlanders in ruste ende vrede soude laten, ende dat zy de vrye mercktganck souden genieten, handelende en wandelende als voor dese. Dit accoort door den coninck van Jacatra geteeckent wesende, hebben d'onse de coninck van Jacatra voorsz. 5000 realen in spetie ende 1000 in cleden datelijcken gegeven, ende daer is in 't fort groote blijtschap geweest, maer 't en duerde niet lange. Een groote faulte isser in dit stuck begaen, dat men datelijck op een bort soo grooten zomma gelt en goederen ter goeder trouwe aen trouloose Mooren gegeven heeft, in plaetse dat men haer daermede hadde behoort te treyneren ende de betalinge met termynen te doen. Dit aldus gedaen zijnde, hebben d'orangkays verscheyde schenkagie van fruyten ende andre cleenicheden in 't fort gesonden, seer vrientlijck met groote instantie versoeckende, dat het den commandeur van den Broecq soud gelieven by den coninck te gast te comen ende de rivier op speelen te vaeren, om daermede de vrede te bevestigen, want de gemeene man sulcx siende, soude een ider te geruster wesen, daer anders noch lange schrupeleus souden blyven. De groote genegentheyt welck d'onse tot de vreede hadden, heeft haer soo onbedacht gemaect, dat gants vergeten hebben de groote verraderyen, listen en lagen, die voor den oorloch, eer oyt questie hadden, eer het fort begost wierd ende terwyle daermede besich waren, tegen die van de Generale Compagnie ende insonderheyt tegen mijn persoon geleyt waren, daerop den Raedt van 't fort alsdoen mede goetvondt ende hielp resolveeren, dat ick by den coninck, hoe groote instantie oock gedaen wierd, noch iewers bij eenige orangkays soud gaen. Ick hebbe haer selffs, van Jacatra vertreckende, schriftelijcken gewaerschout, soo sy in onderhandelinge van vrede off accoort met de Javanen quamen, dat dan insonderheyt op haer hoede souden wesen, want in die staet meer perykel liepen dan in openbare oorloge. Dit alles niettegenstaende is by den Raedt van 't fort goetgevonden, dat den commandeur Pieter van den Broecke in 't hoff by den coninck soud gaen, doch de predicant Hulsebos (die van haer in den Raedt genomen was) is daer tegen geweest ende heeft dese resolutie niet willen teeckenen. Den 22[en] January is Pieter van den Broecke dienvolgende

met een swite van 7 personen ende een goede schenckagie in 't hoff by den coninck gegaen. Soo haest binnen waeren, wierden datelijck gevadt, ter aerde geworpen, gestooten, geslagen, de schenckagie genomen, de cleederen van 't lijff getrocken, naect in 't slijck gesmeten ende soo imant opkeeck, met voeten in 't aengesicht gestooten ende soo vast gevleugelt, dat selffs geen handen aen de mont costen crygen. De bottelier, die geloct was met goede partye gelt, om veel hoenderen te coopen, wierd mede gevadt, al benomen, dat hij had ende met een touw om de beenen door dick en dun nae 't hoff gesleept. Met dese tydingen in een briefken wierd een jongen nae 't fort gesonden ende die van 't fort sulcx vernemende, sijn seer bedroeft ende verslagen geworden, hebben de poorten geslooten ende brachten de packen ter diffentie weder tot borstwering op de bolwercken. Het schijnt, dat de coninck van Jacatra hiermede het fort of weder een goede somma gelt meende te becomen, dan 't is hem beyde gemist. Het heeft wel groote disordre in 't fort veroorsaect ende is wel tot op 't uutterste gecomen, maer het qua tractement aen de voorsz. gevangenen gedaen, is die van 't fort soo goede exempel geweest, dat zy, Godt loff, daerdoor behouden zijn. Den coninck van Jacataa dede het fort opeyschen, off dat d' onse de bollwercken affbreecken, het schut nederleggen, ende als voor dese woonen ofte met een schip (welck hy presenteerde van d'Engelsen te doen bestellen) van Jacatra vertrecken souden, veel groote injurie ende dreygementen doende. Des conincx schoonvader pangoran Paddigiaran eyschte 2 stucken geschut met haer toebehooren ende 500 realen te leen, soude dan alles met sijn soon ten besten beraden. Tot rantsoen voor de gevangenen wierde 10.000 realen geeyscht, daerop lange niet geantwoort, doch ten lesten 2000 gepresenteert, maer niet op gevolcht is. Groote miserie hebben de gevangenen geleden, alle vilenie deden haer d'Engelsen oock aen, den coninck radende haer te pynigen, omme alle gelegentheyt van 't fort te beter te verstaen. Nadat van den Broecq gevangen was, is Pieter van Ray als commandeur in sijn plaetse gestelt, een personen, die wel getoont heeft wat hy was.

Geduyrende voorsz. onderhandelinge van vrede ende terwyle het bestant duyrde, hebben d'Engelsen, met den coninck van Jaccatra eens sijnde, een nieuwe batterye (op de plaetse, daer haer logie geweest was) begost ende daerop 8 stucks geschut geplant. D' oude batteryen wierden van de Javanen ende Engelsse mede gerepareert ende versterct, allen 't welcke d' onse met goeder oogen aensagen, sonder daerop te durven schieten, want alsoo dagelicx voor haer gelt alderley provisie ende verversinge bequamen ende hun cruyt veel schietende, haest voort sou wesen, hebben zy ongeraden gevonden het bestant te breecken, eensdeels om de verversinge niet te derven, ende ten andre, opdat haer conditie niet erger souden maken. De batteryen van d'En-

gelsen ende Javanen na haer begeeren gerepareert ende gemaect wesende, met 30 a 35 stucken geschut versien ende d' Engelse vendelen geplant zijnde, hebben d' Engelse met pylen verscheyde brieffkens in 't fort geschoten, daermede haer overste Thomas Dael het fort opeyschte, waerop in 't eerst niet geantwoort wierd, doch d' Engelsen ende de coninck van Jacatra van den Broecq ende eenige andre gevangenen op de stadtsmueren brengende, hebben haer aan 't fort doen roepen, datter 60 stucken geschut geplant ende 2 a 300 stormladderen gereet waren; dat d' onse geensints tegen 't groot gewelt van d' Engelsen ende Javanen bestaen costen, derhalven dat het opgeven souden, terwyle noch goede conditie becomen costen; dat datelijck resolveren mosten, off datter met ontrent 6000 mannen gestormt soud worden, alsoo alles daertoe gereet was. D' Engelse admirael Thomas Daell ende de coninck van Jacatra hebben oock een brieffken, door haer beyde met eygen handt geteeckent, in 't fort gesonden ende 't fort daermede opgeeyscht, met belofte het leven te schencken, een yder vry geleyde te geven ende die in haer dienste begeerden te treden, souden haer oude maentgelt behouden ende twee maenden gagie daerenboven in de handt ontfangen, ende soo daertoe niet verstaen wilden, dat datelijck haer batteryen souden beginnen te speelen, de plaetse met gewelt aentasten ende dan geen hoope meer soud wesen om 't leven te behouden. Met dese dreygementen hebben soovele te wege gebracht, dat daardoor by d' onse, sonder eenich gebreck off noot en sonder een schoot, slach off stoot, storm noch aproche te verwachten, geresolveert is, het fort aen d' Engelsen ende Javanen over te geven, malckanderen wijs maeckende, dat sy geensints drie maenden tegens beyder gewelt van d' Engelsen ende Javanen bestaen costen ende doch entlijcken 't fort verliesen souden; dat te vooren by de generael Coen geresolveert was geweest, het volck en goet te lichten ende 't fort te verlaten, ende dat sulcx geschiet zoud hebben, soo noch een dach respijt hadden gehadt (welck niet waer en is, als naer dese verhaelt sal worden); item dat zijn E. vertreckende geadvyseert hadde, zoo in uutterste noot geraecten ende de plaetse niet houden costen, dat het dan beter waere 't fort aen d' Engelsen dan aen de Javanen over te geven. Hierover docht haer best te wesen, de plaetse hoe eerder hoe beter over te geven, terwyle noch goede conditien bedingen costen, waerop adi primo February met d' Engelsen ende de coninck van Jacatra (als blijct per nevensgaende contract) volcomentlijck geaccordeert zijn dat de Nederlanders het fort Jacatra, volck, amonitie van oorloge sullen overgeven aen d' Engelssen en het gelt, coopmanschappen, juweelen ende andre Compagnies goederen aen den coninck van Jacatra, waertegen de Engelsen aen de Nederlanders binnen 10 off 15 dagen bestellen zullen een schip met sijn toebehooren, daervooren van de contante penningen in 't fort wesende 2000 realen contant betaelt sullen worden, versien met 4 stucken geschut,

50 mosquetten, 25 piecken ende 6 vaten cruyt, voor 6 maenden gevictalieert, om daermede met vry geley te varen na de custe van Coromandel off elders, uutgesondert Anboyna ofte de Molluccos; dat elck sijnne perticuliere goederen mede sal mogen nemen ende daerenboven 6200 realen van achten in spetie, dat haer aen d' eylanden transporteren sullen, terwijl voorsz. schip (welck oudt, onbequaem, wrack was) tot de reyse na de Custe geprepareert wierd, sonder van de Javanen off andre beschadicht te worden, tot welcken eynde d' Engelsen haer met 2 schepen bewaren sullen; dat de Nederlanders een dach na d' onderteeckeninge uut het fort souden vertrecken ende die ongedoopt waeren (uutgesondert Jappanders) binnen moeten blyven; dat niemant van nu aff tot November 1619 tegen d' Engelse natie geen wapenen soud voeren, datter 12 van de voorneemste van van 't fort tot ostagie in d' Engelse schepen zullen gaen, totdat het fort als vooren overgegeven zy, mits datter geen Javanen in 't fort sullen comen, soo lange de Nederlanders daerbinnen sijn, dan de gene, die de coninck soud mogen senden, ende dat niet boven de 8 persoonen. Mondeling is noch geaccordeert, dat d' Engelsen Pieter van den Broecq ende d' andre gevangenen voor d' overleveringe van 't fort daerbinnen op haer vrye voeten souden bestellen, datter tegen de 12 voorneemste officieren, die een dach voor 't ander volck aen boort souden vaeren, 4 Javaense orangkays ende 4 Engelse cooplieden tot ostagiers binnen 't fort souden comen, welck d' Engelse boots aldaer brengen souden; dat d' Engelse haer soldaten de riviere langs in 't geweer souden houden ende voor de Javanen bevryden alle die uut het fort vertrocken, ende om te meer faveur by d' Engelsse te becomen, wiert datelijck het silverwerck van onse taffel aen haer vereert.

Tot noch toe is de principaelste auteur ende acteur van 't werck niet genoemt, ende opdat U. E. condt zy, hoe voorsichtich en cloeck de vrese welck die van Bantam voor ons hebben, haer doet handelen, opdat zy altoos ontschuldich ende de schoone personagie (de saecke misluckende off anders qualick uutvallende) souden blyven, sullen de saecke wat verd ophaelen. Hoe lange jaren door die van Bantam met groote onredelijckheyt seer geplaecht, qualick getracteert ende seer geschoren zijn geweest, alsoock hoe daerdoor van Jacques l' Hermite ende den Raet een contract met de coninck van Jacatra gemaect ende daer een huys gebouwt wierd, omme alsoo de plage van Bantam t' ontgaen, is een yder wel bekent. De pangoran van Bantam seer wel verstaende ende aen den loop van saecken noch beter bevindende, waertoe dese uutvlucht strecte, hoe Jacatra aenwies ende Bantam affnam ende wat haer voorder aenstaende was, heeft gepractiseert ende middelen gesocht om ons van Jacatra te crygen; schoone praetjens en dreygementen sijn daertoe niet gespaert geworden, ende om ons over een ander boech noch meer te scheeren

ende voor te comen dat de macht en middelen van de generale Compagnie Bantam niet boven 't hooft en wiessen, heeft de pangoran selve met de peper een groote monopolie begost, ende alsoo ick my daertegen seer heftich gestelt ende op andre plaetsen andre finantie gesocht hebbe, is by den raedt van Bantam veel dagen gedelibereert geweest, en eyntlijcken voorgenomen, my te doen vermoorden; dan om Bantam met soo lelicken vleck niet te besmetten, is my onder schijn van vrientlijcke waerschouwinge door toedoen van den pangoran (soo ick meene) seer behendelijck aengeraden, door verscheyde lieden ende tot verscheyde tyden, dat het goet ware, om ongeluck voor te comen, dat ick tot Jacatra ginck resideren ende my aldaer onthielde alsoo alles van daer wel bestieren cost ende in 't hoff van Bantam zeer secretelijck wat vreemts omginck. In 't eerste is tusschen die van Bantam ende Jacatra een grooten haet ende wantrouwe geweest, maer nadat de coninck van Jacatra die van Bantam gecommuniceert hadde, hoe door my een plaetse tot een fort te coop versocht was, zijn zy (na d' uutcompste wijst) secretelijck verdragen ende hebben met malckanderen voorgenomen, ons te prevenieren ende de huysen tot Jacatra aff te loopen; dan den aenslach is Godt loff den 20 Augusto anno 1618 gemist. Ick weet, dat de coninck van Jacatra een tijt lanck seer suspens geweest is, want onse vyantschap immer soo seere als die van Bantam vreesde. Op d' een zyde bekende hy wel, dat wy machtich genoech waren om hem tegen die van Bantam ende andre Javaense coningen te beschermen, dan ghylieden (seyde hy) sijt vreemdelingen, wy sijn nu met den andren goede vrienden, maer thans oft morgen comt er een nieuw overhooft, daer mach dan questie vallen, wie sal ons scheyden? Gaet het qualick, ghylieden gaet weder ter plaetse daer vandaen gecomen zijt, ende als ick dan blyve zitten met den haet van alle Javaense coningen op den hals, hoe sal het dan met my gaen?

Dese redenen heeft de coninck (in onderhandelinge van 't rendevouz wesende) my selven geallegeert, doch het gewin heeft hem hiertegen lange in ballance gehouden, ende alsoo hy de Javaense coningen ten antwoort gegeven heeft gehadt, hoe soud ick dese lieden quaet doen, mijnne welvaert hebbe van haer ende soo hun mishandele, is 't onmogelijck dat ick groot worden can, waerover voorsz. coninck door alle de grooten van Java voor een heyden, gelijck zy ons achten, ende voor een man, die Mahomet niet vertroude, gescholden ende gedrongen is geworden, de wille van die van Bantam te doen ende in haer boos voornemen te verdragen. Nadat alle verraderye by die van Bantam, Jacatra ende Engelsen tegen ons gesmeet, door Godts genade misluct waren, hebben dese drie met malckanderen voorgenomen, ons met openbaer gewelt te dwingen. De preparatie siende, heb ick daertegen ter diffentie een fort begost ende de dootslach den 23 December 1618 mede geprevenieert. Bantam, de fijnste van alle wesende, heeft een dubbelde aenslach gemaect ende

de guyteryen met eenige deuchden becleet, doch elck is eyntlijcken van ander bedrogen geworden ende bedroogen gebleven.

Die van Bantam sijn saecken wel beleyt ende goede executeurs hebbende, is door d'Engelsen eerst begost met het nemen van 't schip den *Swerten Leeuw*. Om haer bontgenooten vol te doen, hebben die van Bantam veel volck tot assistentie na Jacatra gesonden en dat tot ontrent 3 a 5000 man, ende om ons te abuseeren, een goet onderpant te houden ende de schoone personage te blyven, heeft hy ons volck tot Bantam voor d' Engelsen beschermt, haer aengeraden daer te blyven ende oock gewaerschout wat tot Jacatra voor handen was. De saecke nu door d'Engelsse ende op de name van den coninck van Jacatra soo verde gebracht wesende, dat d' onse op voorsz. artyculen accordeerden het fort aen haer over te geven, heeft de Pangoran van Bantam 't selvige d' onse, die hy tot Bantam gevangen hadde, aengedient, voordragende, off zy het fort niet liever aen hem, dan aen den coninck van Jacatra ende d' Engelssen overleveren wilden ende wat raedt daertoe wisten. De gevangenen seyden, dat daertoe wel gesint waren ende goede raet was: hy soude imant van haer na Jacatra senden ende van den Broucq met d' andre gevangenen van daer ontbieden. Sy belooffden het fort aen hem ende niet aen d' Engelsen noch de coninck van Jacatra te doen overgeven. Hierop is datelijck volck na Jacatra gesonden, d' overleveringe van 't fort aen d' Engelsen belet ende van den Broecke met d' andre gevangenen van de banden ontlast ende na Bantam gesonden.

De belegerde van 't fort Jacatra, adi primo February volcomentlijck geaccordeert zijnde het fort aen d' Engelsse ende de Coninck van Jacatra over te geven, gelijck vooren vooren is geseyt, heeft elck (het packhuys open zijnde) van des Compagnies goederen sooveel genomen, als hy begeerde ende bergen conde. Mijn kiste, alsoock die van de cooplieden die met my vertrocken waeren, sijn opengebroocken ende opengeslooten. Elck heeft daeruut genomen wat hij becomen conde, even alsoff het van haer vyanden genomen hadden. Een goede somma gelt isser onder het volck uutgedeelt. De diamanten sijn onder de hooffden gereparteert drie besaltiens sijn daervan aen van den Broecq in de gevanckenis gesonden, alle mijnne voorneemste schriften ende pampieren sijn verbrandt gelijck mede de drievoudige commissien van de hoochmogende heeren Staten Generael, zijn Exellentie ende U. E. ons verleent. D' Engelsen 's anderendaechs, den 2 February, met haer boots aen 't fort comende om de goederen t' inventariseeren ende de 12 voorneemste hooffden aen haer schepen te brengen, gelijck geaccordeert was, waeren dese hooffden veerdich ende fray opgepronckt om aen boort te varen, maer siende dat d' Engelsen van den Broeck en d' andre gevangenen noch de genoemde ostagiers niet medebrachten, vreesden zy, datter weder eenich bedroch onder

schuylde, te meer dewyle de Javanen haer soo sterck omtrent de mont van de riviere verthoonden, waerover sylieden weygerden uut het fort te gaen. D' Engelsen hierover met die van Bantam in questie geraeckende, omdat aldus verhindert wierden, selffs mede vreesende verraden te worden, braecken op ende sonden datelijck 5 stucken geschut verby het fort (doch met toestemminge van d'onse) aen haer boort. De gevangenen van Bantam, als oock van den Broecq rieden die van 't fort aen, dat het beter ware, de plaetse aen den Coninck van Bantam dan aen d' Engelsen off den Coninck van Jacatra over te geven, de goedertierenheyt van den Pangoran seer prysende ende d' onttrouwe van d' Engelsen aen die van den *Swerten Leeuw* bewesen seer laeckende, item dat d' Engelsen haer belofften niet houden, noch voor de Javanen niet beschermen costen: sy mosten doch in handen van de Javanen vallen; waerop die van 't fort Jacatra met hun acordeerden, best te wesen, de plaetse aen den Pangoran van Bantam, die sijn beloften houden cost, over te geven. Hierop hebben zy d' Engelsen den 6 February schriftelijck affgeseyt, dan alsoo hun 't gemeene volck daertegen stelde, begeerende, dat de plaetse aen d' Engelsen ende niet aen de Mooren gelevert wierde, sochten de belegerde 's anderendaechs weder occasie om d' overleveringhe aen d' Engelsen te doen, doch interim, eer d' Engelsen ter bestemder tijt compareerden, is Hendricq Jansz., directeur van Patana, van Bantam in 't fort gecomen, met een missive, door den Pangoran selffs geteeckent, inhoudende dat hij de groote noot van die van 't fort van Bantam verstaen hadde, ende dewyle niet geerne het verderff van de Nederlanders soude zien, soo was hy gesint haer te hulpe te comen en in sijnne protexie te nemen tot de compste van den Generael, mits dat het fort aen hem soude gelevert worden. Op dese ende veel andre schoone redenen meer wierden d' Engelsen weder affgeseyt ende by den Raedt geresolveert, het fort aen den Pangoran van Bantam over te geven, mits dat hy soud genieten het vierde paert van des Compagnies goederen, de helfft van 't geschut ende dat sooveel joncken bestellen soud, als tot inbarcqueren van de rest ende al het volck van node was, gelijck mede een vrypas van d' Engelssen om door haer niet beschadicht te worden. Dese conditien gevielen den Pangoran wel, uutgesondert dat van d' Engelsen (die hy soo seer seer bedrogen hadde) geen vrypas voor d' onse wilde eysschen, seggende d' Engelse logie in handen hadden ende haer genochsaem soud connen dwingen, d' onse niet schadelijck te wesen; dan alsoo die van 't fort haer daermede niet gecontenteert hielden, persisteerende eerst een vrypas van d' Engelsse te begeeren, is ondertusschen veel tijt verloopen ende de plaetse seer versterct. Den Pangoran den 25 February Hendrick Jansz. en van Uffelen met veel joncken ende prauwen andermael tot Jacatra gesonden ende ontboden hebbende, dat hun inbarqueren, de plaetse verlaten, de sterckte affbreecken, het geschut

aen hem senden ende dan in simpele huysen moeten blyven woonen, off dat datelijck sijn ende d'Engelsse macht weder te verwachten hadden, alsoo niet gesint was het fort in esse te laten, het mocht hem costen, wat het wilde, is daerop den 27 February by den Raedt van 't fort geresolveert, de plaetse in te houden soolange het Godt gelieven sal, ende zijn Hendrick Jansz. ende van Uffelen binnen 't fort gebleven, die van Bantam een praetjen ontbiedende.

Terwyle den Pangoran meende, dat hy 't fort genoech gewonnen hadde, heeft hy sijn tweede aenslach te wercke gestelt ende tot Jacatra de stercste wesende, de coninck van Jacatra den 15 February doen aenseggen, dat hy datelijck uut sijn rijck, van sijn volck ende middelen soude scheyden, off die cris (welck door de Tommagon van Bantam gepresenteert wierd), dat is te seggen de doot, verkiesen soude. Hieruut ontstond een seer groot geschrey ende getier, daerover d' onse van 't fort in de wapenen liepen, doch die van Bantam ontbooden, dat haer gerust souden houden: het was om die van Jacatra ende niet om haer te doen. Aldus is de coninck van Jacatra door die van Bantam uut sijn rijck, goederen, staet, eer ende digniteyt geset ende die van Bantam voor die tijt coninck van Jacatra geworden. De voorsz. coninck van Jacatra is met sijn broeder den Tommagon met ontrent 50 persoonen, soo mans, vrouwen als kinderen in 't geberchte boven Tanara gesonden, alwaer wel bewaert worden ende hun gelijck privaete lieden geneeren moeten. Na wy verstaen zijnder ontrent 30.000 realen in spetie by de voorsz. coninck gevonden, welck die van Bantam als al het ander na hun genomen hebben, ende zoohaest zylieden meester waeren, hebben (om d' onse te beter t' abuseeren) de merct voor 't fort laten houden, soodat het eer een boerenkermis dan oorloch scheen.

D' Engelsen, siende geen voordeel meer tot Jacatra te doen, zijn met alle haer schepen van daer na Bantam vertrocken ende interim zijn den 3 Martio des nachts voor 't fort wel aengecomen de jachten *Delff* ende de *Tiger*, comende van Andrigiri ende Jamby vol peper geladen, nieuwers van wetende. Het jacht de *Tiger* hebben d' onse datelijck met advysen na Anboyna gesonden ende daerinne gescheept 69.000 realen Jappans silver met 12 besaltiens diamanten, maer alsoo 't jacht *Delff* soo leck was, dat geen moet hadden daermede tot in Anboyna te vaeren, is hetselvige aen de wal geleyt. D' Engelsse tot Bantam de compste van dese jachten verstaende, hebben datelijck vijff schepen na Jacatra gesonden, maer de *Tiger* was al wech eer daer quaemen. Dese Engelsse schepen by de wercken comende, hebben d' onse de brant in voorsz. jacht *Delff* gesteecken, soodat het met zijn last, wesende 1995 picol peper, verbrandt is, sijnde niet meer dan 10.025 catti peper daeruut gelost, waerop d' Engelsen datelijck weder na Bantam vertrocken. De Javanen het

affschepen van 't gelt ende dese resolutie siende, verlooren vry wat moet en hoope.

Naderhandt is door die van Bantam uutgestroyt een groot geruchte, dat de Mattaram op handen was. Hierover namen zy voor een bollwerck ende groote vasticheyt dicht by ons fort te maecken, omme de Mattaram te mogen resisteeren, alsoock de Generael Coen (te zijner compste iets quaets willende). Dan die van 't fort overdenckende, wat swaricheyt daervan weder te verwachten hadden, resolveerden alsulcken werck te verhinderen ende de drie oude vervallen bolwercken buyten de stadt door d' Engelsen ende Javanen gemaect te verbranden ende raseeren. Hierover sijn die van 't fort den 9 April met 30 mosquettiers ende eenige byloopers uutgetrocken (de vredevaen ingehaelt hebbende). By 't eerste bolwerck op de Westhoeck van de riviere comende, alsoock het tweede, liepen de Javanen daeruut; eenige vragende wat d' onse doen wilden, wierd geantwoort: de brandt hierinne steecken. 't Is wel, seyd Java ende liepen door, soodat dese twee vervallen bolwercken sonder wederstandt tot op de grondt verbrandt zijn. Na de middach by het derde comende, hebben die van binnen met mosquetten op d' onse geschooten ende geweldich met steenen geworpen. Daerop met haer piecken uutcomende, wierden d' onse genootsaect een weynich te retireren, dan alsoo daerop weder schiargeerden ende aenvielen, de plaetse enterende, zijn de Javanen daeruut gevlucht ende is de plaetse alsoo ingenomen ende mede verbrandt. Daer bleven 4 Javanen doot, waeronder twee treffelijcke orangkays van Bantam, vader en zoone, welcker lichaemen aldaer gebracht ende met grooten staet begraven zijn. Van d' onse wierder een met de piecke in de borst gesteecken ende 15 van voetangels gequest. Na dit exploict namen d' onse de bloetvlagge in ende lieten als vooren de vredevaen weder wayen. De Javanen hun hierover beclagende, wierd geantwoort, dat de vredevaen ingehaelt was geweest ende de Javanen gewaerschout hadden uut de batteryen te gaen. Hierop gaven zy d' onse (verstaen hebbende, dat het alsoo geschiet was) gelijck, ende lieten mede de vredevaen weder wayen, 't welcke tot onser compste duerde, sonder datter eenige conditie off accoorden gemaect zy. 't Gene d' onse dagelicx van doen hadden, lieten zy door een jongen op de merct coopen, waertegen de Javanen weder vry uut ende in de riviere voeren. 't Sedert 14 January tot onser compste den 28 Mayo isser van wederzyde niet een schoot met groff geschut geschooten. Op de voorsz. bateryen hebben in 't eerste gelegen, te weten op 't eerste 12 stucken geschut, op 't tweede acht ende op het derde 7, soo van het geschut der Engelssen als Javanen. Daerenboven hebben noch verscheyde andre stucken meer op de batteryen van de stadt gelegen, maer nu wasser niet dan 3 stucken ende 2 bassen, welcke de Javanen drie dagen daerna met consent van d' onse hebben gehaelt. D' Engelsse in voorsz. maniere van

die van Bantam bedroogen wesende, sijn hem niet lange schuldich gebleven. Sy hebben haer goet ende volck van Bantam gescheept, niet meer dan 3 off 4 persoonen aldaer latende. Van China sijn hier dit jaer drie Chineesse joncken aengecomen. De twee hadden 't na Bantam gemunt ende de derde (welck veel rouwe zyde ende schoone zyde laeckenen inhadde) na Jacatra, om aldaer met ons te handelen. Dese drie hebben d' Engelsen genomen, in de Straet Sonda aen Pulo Bessi gebracht ende aldaer van alles geheel berooft, geen andre redenen van haer doen gevende, dan dat sulcx deden omdat de Chinesen met de Nederlanders (daermede zylieden in oorloch waren) gingen handelen. Door gebreck van rijs hebben zy mede verscheyde Javaensse joncken aengehaelt, doch alsoo heer Druyff 117 lasten rijs met een Patanisse joncke van Sangora sondt, hebben d' Engelse deselvige gecregen ende sijn daermede van rijs wel voorsien geworden. Ons volck, welck d' Engelssen met den *Swerten Leeuw* ende van de *Bergerboot* becomen hadden, sijn haer tot Bantam meest ontloopen, ende de resterende hebben daer aen landt geseth, waerdoor de Pangoran tot een onderpant ontrent hondert mannen van d' onse becomen heeft, daeronder over de 80 Nederlanders waeren, dewelcke hy soo nauwe heeft doen bewaeren (al hun geweer affnemende) dat dese in veel meerder gevaer dan de belegerde van Jacatra geweest zijn.

Dit is het voorneemste, welck geduerende onse apsentie tot Jacatra gepasseert is. Meer heeft des vyants dreygementen dan haer gewelt tegen d'onse vermogen. Veel andre disordre ende ongeregeltheden meer sijnder binnen 't fort gepleecht. Hoe die verblediget ende by den Raedt verstaen worden, connen U.E. per nevensgaende informatien ende sententie sien, waertoe ons gedragen. Wat goederen datter op de bollewercken bedurven zijn, watter gegasteert, verschoncken, verteert ende gerooft is, connen alsnoch niet weten ende sal U.E. daervan na dese notitie becomen.

12. Coen vermeestert Jacatra.

Jacatra den 28 Mayo in voorsz. staet vindende hebben wy volgens voorsz. resoluitie des avonts 28 ende 29 het volck van de schepen in 't fort gelandt. Den 30 ditto met den dach sijn met 13 compagnien ende vliegende vaendelen, stercq wesende ontrent duysent mannen, daeruut getrocken, hebben de stadt Jacatra met gewelt aengetast, die van Bantam daeruut gedreven, ende door Godts genade seer geluckelijck vermeestert. Ontrent 3000 stercq sijn die van Bantam daerbinnen geweest, behalven het volck van Jacatra. De Javanen siende dat daechs te vooren sooveel volck in ons fort gelandt wierd, is meest al het volck van Jacatra gevlucht. Terwyle d'onse in de wapenen na de stadt toe trocken, sijnder groote menichte van prauwen vol volck verby ons fort tusschen de boots door (die de soldaten over de riviere setten) gevaren. Wy hebben se oock laten passeeren, sonder hun te beschadigen. De stadt Jacatra is gelegen op de Westzyde van de riviere. Aen d' Oostzyde hebben met een

compagnie soldaten een loose alarm doen maecken op de stercten die daer gelegen waren, ende de stadt interim aen de Noortzyde op twee verscheyden plaetsen aengetast. Een steenen bolwerck isser met ladderen beclommen, ende op een ander plaetse door een houten schuttingh, van dicke swalpen gemaect, gebroocken. Die van Bantam deden eenige resistentie, maer soo haest ons volck in de stadt was, begaven haer op de loop. Op de merct voor des conincx hoff deden weder een bravade met ontrent 100 mannen, dan d'onse vast aentreckende, liepen de Javanen door. In 't innemen van de stadt isser een van d'onse doot gebleven met eenige gequesten, ende de dooden van den vyandt weeten niet seecker, alsoo eenige medegesleept hebben ende niet meer dan 9 dooden van haer gevonden zijn. Drie vrouwen met een kindt wierden in 't vluchten achterhaelt, welcke wel getracteert ende daerna weder by de haeren gesonden zijn. De stadt is geheel verbrandt ende de voorneemste mueren sijn geraseert. Op ditto des avonts hebben een prauwe na Bantam gesonden ende aen d'onse geadvyseert, de pangoran aen te dienen, hoe wy met de vloote aengecomen waeren, Japara en Jacatra ingenomen ende verdestruweert hadden, omdat die van Japara eenige van d'onse vermoort ende andre noch gevangen hielden, ende Jacatra, omdat zylieden onderstaen hadden, onse huysen aff te loopen, de generael ende het volck te vermoorden ende alles te berooven datter was, van meninge sijnde een tocht in 't landt te doen ende dan na Bantam te seylen, versoeckende dat het de pangoran gelieve, d'onse, die hy gevangen hielt, vry aen boort te senden, om questie voor te comen.

13. Tocht landwaarts in. Ady primo Juny hebben met ontrent 600 mannen een tocht in 't landt gedaen, bevonden dat de Javanen haer weder op 2 verscheyde plaetsen versterct hadden. Uut d'eerste zijn zy datelijck gevlucht ende de tweede hebben daerna selffs verlaeten. Op desen tocht isser een tamboerijn van d'onse gebleven ende gequest. De compagnie van cappiteyn Brustens onbedachtelijck tegen ordre wat van der handt getrocken wesende, wierd met groote disordre op de vlucht gedreven ende soude bykans (door d' ongeregeltheyt van matroos) een generale route veroorsaect hebben, doch de vyanden wierden weder in de vlucht geslagen ende sijn d' onse, Godt loff, meester van 't velt gebleven. De huysen ontrent een halff myle weechs op wederzyde langs de riviere staende, in brant gesteecken hebbende, zijn weder victorieus aen 't fort gekeert. In Jacatra hebben wy gevonden 18 stucken geschut, 11 falcoenen, eenige bassen ende ontrent 6 vaten cruyt. Niet meer dan 3 stucken waerender geplant, daermede niet een schoot geschooten is. Sy waeren besich om beddingen te maecken ende veel schut langs de riviere te planten, dan hebben haer geprevenieert. Soo wy noch 8 dagen gewacht hadden, souden Jacatra soo licht niet becomen hebben.

De pangoran van Bantam dese tydinge ende voorsz. missive verstaende,

beclaechde insonderheyt seer, dat haren tempel door d' ongelovigen (gelijck zy ons noemen) alsoo verbrandt was. Hy heeft datelijck alle sijn volck van Jacatra ontbooden, oock veel volck van 't geberchte ende uut de Straet Sunda. Bantam was vol vreese. Nacht ende dach hebben zy gewrocht om de stadt te verstercken ende haer geschut te planten. Het geheele Chineesse quartier is affgebroocken ende Bantam rontsomme vol volck beseth. Ick houde voor seecker, soo de plaetse met voorsz. macht datelijck aengetast hadden, dat die soowel als Jacatra vermeestert souden hebben, dan 't en is daer niet gemundt ende de peere is niet rijp geweest. Zeeckre verloopene orangkays van Bantam, die tot Jacatra noch resideerden, sijn met een deel van haer volck te lande na Bantam gevlucht ende die van Jacatra sijn soo verstroyt, dat qualijck gelooff-lijck is, 't gene door eenige bekende van de haere daervan geseyt wort. 't Sedert voorsz. tocht hebben tot noch toe geen rescontre in 't landt gevonden. Wat noch volgen wil, sal den tijt leeren.

In deser vougen hebben wy die van Bantam uut Jacatra geslagen, voet en dominie in 't landt van Java becomen. Haere booseyt is redelijck gestraft. 't Is seecker, dat dese victorie ende het vluchten van de hoochmoedige Engelssen door gants Indien een grooten schrick maecken sal. D' eere en reputatie van de Nederlantse natie sal hierdoor seer vermeerderen. Nu sal elckeen soecken onse vrient te wesen. Het fondament van soo lange gewenste rendevouz is nu geleyt. Een goet deel van 't vruchtbaerste lantschap ende de visrijcxte zee van Indien is nu uwe. Hierover bidde U. E. sent ons nu doch groote menichte van volck met alle nootlijckheden, opdat een royael fort ende stadt (gelijck de heeren ontworpen hebben) bouwen mogen. Weest doch niet meer onbedacht noch onachtsaem, denckende dat ons hier wel redden zullen. Wilt doch in aller manieren voorcomen, dat men de Javanen niet leere oorlogen, en ontsiet noch en vreest het gewelt van U. E. vyanden niet, d' ontrouwe van de Mooren noch ondercruypinge van geveynsde vrienden. Siet ende considereert doch, wat een goede corragie vermach ende hoe d' Almogende voor ons gestreden ende U. E. gesegent heeft. Op onsen alderswackste ende tegen opinie van alle menschen, ja van onsen Raet selven, hebben wy door Godts genade de groote macht van drie machtige vyanden wederstaen, plaetse gehouden ende haer alle drie als namentlijck d' Engelssen, die van Bantam ende Jacatra verdreven. Onse geheele vloote was eerst niet meer dan ontrent 4 a 500 koppen ende nu 1220 stercq, waermede alles verricht is, maer en verlaet u daerop in 't minste niet. Beschicht ons jaerlicx een reedelijcke somma gelt, veel schepen ende menichte van volck met alle nootlijckheden: 't en sal dan jaerlicx aen geen groote rijcke retoeren gebreecken. Wilt eens gedachtich wesen de groote hoope, die ick U. E. over eenige jaren gegeven hebbe ende maect, dat het soo verde come, datter jaerlicx groote rijcke retoeren naer 't patria over-

gesonden mogen werden, sonder eenich gelt ofte weynich uut de Vereenichde Nederlanden te senden. De saecken connen daertoe seer wel gebracht worden. Waeraen het feylt, dat sulcx tot noch toe niet gedaen zy ende dat noch al jaerlicx groot gelt eyschen, hoope U. E. (soo voor mijn vertreck daervan geen deel met der daet gethoont wort) hetselvige t' myner overcompste met goede redenen te bewysen.

14. Bantam. Den 6 Juny sijn wy met de geheele vloote na Bantam gevaren ende den 7 aldaer, Godt loff wel aengenomen. Die van Bantam waren met alle man op de been, d' een was besich met fortificeren ende d' ander stondt in de wapenen. Een tocht gelijck wy tot Jacatra gedaen hadden, waren zy mede verwachtende. Gelijck die van Jacatra (zeyde de pangoran gouverneur) sullen wy niet doorloopen ende soo met gewelt gedwongen worden de plaetse te verlaten, sal ick dan de peperboomen aff doen houwen. Alsoo wy ons stille hielden sonder imant aen landt te senden, heeft den pangoran 's anderendaechs een van de gevangenen aen boort gesonden, ontbiedende dat hy ons volck soud laten gaen, soo haest ick maer imant by hem sondt. Dit den 8[en] gedaen zijnde, cregen ten antwoort, dat hy die soolange ophouden soude, totdat naerder verseeckeringe becompt, dat wy daerna op Bantam niet quaets attenteeren sullen. Hierop hebbe de volgende nacht aen de pangoran weder schriftelijck ontbooden, dat hy alle d' onse, die in de logie tot Bantam niet bescheyden waren, binnen 24 uren aen boort soud senden, off dat wy by gebreck in 't werck souden stellen, 't gene alreede by den Raet gearesteert was. Dese tydinge maecte de gevangenen veel perplecxer dan te vooren de distructie van Jacatra gedaen hadde, alsoo zy dickwils met de doot gedreycht waren ende niet dan de doot verwachteden, soo Bantam met gewelt aengetast wierd. Doch de pangoran gouverneur heeft ons volck voor d' expiratie van voorz. termijn liber en vry aen boort gesonden, ende aldus hebben wy ontrent hondert persoonen uut een droevige gevanckenisse verlost. De pangoran beclaechde hem seer, dat hy al weder onder onse voeten had moeten buygen, wenschende, dat voor de groote deucht, die (hy seyde) d' onse gedaen hadde, maer danck (en anders niet) becomen mocht.

Om meerder seeckerheyt van 't vertreck van d' Engelsen te becomen ende warwarts mogen wesen gevaeren, hebben wy den 11 Juny na de Straet Sonda gesonden 't jacht 't *Hert*, met ordre d' eylanden ende de custe rontsomme wel te doorsoecken. Aen de waterplaets vonden noch 4 man van 't volck van den *Swerten Leeuw*, die d' Engelsen daer ontloopen waren ende door 't volck van de waterplaets wel getracteert zijn. Door dit volck wierd andermael geconfirmeert, hoe d' Engelsse vloote, bestaende in 11 schepen, den 2 Juny van Pulo Bessi vertrocken ende om de West t' zeewaert geloopen waren, soo haest zy met een prauwe de compste van onse vloot tot Jacatra verstaen hadden;

datter 2 na de custe van Coromandel souden loopen ende alle d'andre na het eylandt Engange, om te sien, off noch iets becomen costen van haer verlooren schip, de *Zonne*, vandaer na Ticco, Priaman en Atchijn; item dat te vooren een schip na Engelandt ende twee na Jamby ende Patana gesonden hadden; sijn te samen 14 schepen, die van de 19 noch in esse waeren. Het schip de *Swerten Leeuw* is seer cort na ons vertreck van Jacatra met de volle last geheel verbrandt, toegecomen zijnde door drie man van 't Engelsse volck, die steelse wijs in 't ruym met een kaerse aracq gingen tappen, ende alsoo de brandt daerin geraecte, is alles daerdoor verbrandt. Andre 4 schepen, die oudt ende affgevaren waren, hebben d'Engelsen gesloopt ende verbrandt. Doen sylieden ons met 11 schepen quamen besoecken, hadden daervan twee tot branders geprepareert, menende onse schepen daermede onder 't eylant Onrust te verbranden ende alsoo met gemack meester te worden; dan alsoo wy onse schepen van daer hadden doen gaen ende d'Engelsen in ruyme see tegenliepen, was haer disseyn te niet ende waren zy niet weynich verslagen, insonderheyt doen wy haer vloote primo January van haer anckers dreven, gelijck met *Delff* geadvyseert is.

Terwyle het *Hert* als vooren na de Straet Sonda was, hebben wy eenige dagen met de vloot voor Bantam vertoeft, omme te sien hoe wy het met den andren hebben souden. De pangoran sprack seer schoon, zeyde niet anders dan vrede ende vrientschap met ons te begeeren ende dat daer als voor dese handelen, gelt ende goederen aen landt brengen souden, opdat hy mocht sien wy het wel met hem meenden, waerop een kiste gelt aen landt hebbe doen brengen. Dan alsoo niemant in de logie comen, noch d'onse spreecken mocht dan met expres consent, bywesen ende aenhooren van seeckre Javanen, is den handel in deser vougen belet, 't welck geexcuseert wierd op de groote vrese, die door geheel Bantam was ende continueeren soude, soolange daer met de vloot bleven leggen. Het verlies van Jacatra verdriet den pangoran uuttermaeten seer; dan evenwel heeft daervan niet eens durven spreecken.

Van 1700 sacken peper, die verleden jaer in handen van seeckre Chinesen gebleven waren, zijn by haer 500 gemindert. De 1200 hebben gescheept ende zijn den 22 Juny met de vloot weder van Bantam na Jacatra vertrocken ende den 24 aldaer wel aengecomen, hebbende tot Bantam gelaten de schepen de *Zuyder Eendracht*, de *Neptuincs* ende *Nassouw*, omme daer op 't voorvallende te passen. Men seyt, datter noch ontrent 10.000 sacken oude peper in 't land soude wesen. Niet eenen sack isser dit jaer door d' Engelssen gecocht, ende alsoo daer oock geen andre coopers sijn, is de sack van 6½ reael tot op 2 gedaelt. Dan hoewel geerne partye hadden, soo en connen daeraen evenwel niet comen; meene oock dat se opgejaecht sal worden, soo haest aen

't coopen geraecken, te meer dewyle de Jambisse peper door de Chinesen in Jortan ende Japara gecocht is a 12 ende 14 realen 't picol. Het nieuwe gewas staet uutdermaten schoon ende sal na gissinge wel 100.000 sacken opbrengen. Veel Chinesen ende andre zijnder in Bantam, die geerne tot Jacatra by ons waeren; dan alsoo de pangoran daerop uuttermaten doet passen, can niemant van daer by ons comen, ende alsoo ons den handel gelijck vooren mede belet wort, hebben wy de Chineesse joncken daertegen geinsinueert geen peper te laden voordat ons den handel neffens haer vergunt wort, ende na China niet te vaeren, voordat ons elcke jonck hondert man tot Jacatra bestelle.

Ende alsoo hier een tijtlanck een goede vloote gehouden sal moeten werden, soo omme den handel tot Bantam als omme onse ende d' Engelsse schepen waer te nemen, gelijck mede Deenen, Francen ende alle andre, hebben wy goetgevonden de schepen aen d' eylanden van Jacatra te verdeylen ende interim calck te laten branden, opdat geen tijt verliesen. Hiermede zijn eenige schepen besich.

15. Solor. Den 18 Juny sijn tot Jacatra, Godt loff, van Solor ende Timor wel aengecomen de jachten den *Arendt* ende de *Groene Leeuw*, hebbende 't jacht *Jortan* in Solor tot versterckinge van d' onse ende onse bontgenooten gelaten. Brengen nu mede een schoone pertye sandelhout, te weten 1815 picol, welcke a 30 realen 't picol tegen de Chinesse waren wel verhandelt soud hebben geworden, soo de Chinesen van alles door d' Engelsen niet berooft waren. In Solor was Godt loff alles wel, dan in Bima is ons volck Godt betert door de Portugiesen vermoort ende alles berooft datter was. Off d' inwoonderen mede schuldich zijn, weten wy niet. Dit schijnt gedaen te wesen door de Portugiesen van 't fregat in de baye van Sapy door 't jacht *Nassouw* genomen, alsoo daervan veel volck aen landt gevlucht waren. In 't gaen ende keeren zijn voorsz. jachten op Bali mede aengeweest ende daer seer wel onthaelt; hoornbeesten, verckens ende andre verversinge sijn daer seer goeden coop te becomen. Dien coninck heeft ons vock een present van snuysterye na Anboyna toegesonden, versoeckende dat in sijn landt souden comen handelen. Aen de Noortcuste van Timor waren 5 Portugiesse enbarcacons handelende, daer d' onse door gebrek van cleen vaertuych niet by comen costen. Willen d' heeren de Portugiesen van daer ende de handel in reputatie houden, soo moeten ons veel cleene jachten toegesonden worden, want menichte van schaloupen overal hoochnodich zijn, ende zy zullen rijckelijck haer oncosten verdienen.

16. Jambi. Voor onse compste op Jacatra is daer oock op 22 April aengecomen een jonck van Jamby met 675 picol peper, door van Bree op vracht daarinne gescheept, met advys hoe hy noch 500 picol peper met een andre joncq senden soude, dan zy en is niet te voorschijn gecomen. Vòorsz. joncq hadde oock een pertye peper te coop, dan alsoo d'onse van 't fort haer gelt aen den coninck

van Jacatra vereert, verteert ende geconsumeert hadden, conden zy de peper niet coopen. Voor desen hebben U.E. geadvyseert, datter tusschen d'onse ende d'Engelssen in Jamby questie geresen wesende, de *Bergerboot* (vresende van twee Engelse schepen, die daer waeren, aengetast te worden) daerover seer subit vertrock, sonder ons brieven bestelt te hebben. Nu hebben wy de saecke naerder verstaen. D'Engelse coopman, op sijn vertreck van Jamby staende, is door d'onse te gaste genoot, ende nadat met den anderen wel zadt waren, reesser door trots van den Engelsman questie. Hierop de bottelier met een swert bovencomende, hebben voorsz. Engels coopman schandelijck gedoot. D'Engelsse hierop dreygende onse logie af te loopen, heeft den coopman van Bree voorsz. bottelier ende de swert doen rechten. De Nederlander is doorschooten ende de swert gehangen. Hadde de *Bergerboot* daer mogen blyven, soude vol peper geladen hebben geworden. De Manicabers ende Quamers (die veel jaeren achtergebleven zijn) begosten nu met menichte van peper aff te comen. 't En schorte nu niet dan aen schepen, gelt en goederen. Daer waren verscheyde Patanisse ende Siamse joncken, welke veel peper vervoeren sullen, waerover de prijs niet meer gedaelt was dan van $8\frac{1}{2}$ op 7 realen 't picol. Alsoo den ondercoopman beschuldicht is geweest by een van des jonge conincx vrouwen geweest te sijn, is hy daerover drie dagen voor alle man gebonden geweest; men dreychde hem te dooden, ende om den selven te lossen, hebben d'onse van 't jacht *Delff* twee stucken geschut gegeven, ende alsoo dese stucken de coninck niet wel aenstaen, derff de coopman van Bree noch wel 2 andre elck van 2000 pont van ons te eyschen. Die van Jamby doen groote neersticheyt om vrede met die van Mallacca te maecken, waarover d'onse vry wat vresen van de Portugiesen aengetast te worden, omdat de coninck haer gunstiger dan ons off d'Engelsen is. Doch U.E. mogen wel verseeckert wesen, dat de sterckste den handel van Jamby behouden sal. Hierover bidde U. E. andermael, laet doch niet na, menichte van jachten te senden, want die overal nodich en dienstich sijn.

't Jacht de *Tiger* heeft van Andrigiri gebracht 229 picol peper. Op de goede apparentie die gesien wierd, is Tymen Michielszen met 4 a 5 mannen ende een cleen cargasoentien aldaer gebleven, dan alsoo wy door gebreck van jachten tot noch toe derwarts niet hebben connen senden ende na aparentie in lange niet sal connen gesonden worden, sullen d' onse haer cappitael verteeren ende U. E. de peper moeten derven, en dat, zegge andermael, door gebreck van jachten, daer soo lange om geschreven hebbe ende die soo wel, beter dan realen van achten, in Nederlandt te becomen zijn. De *Vos* ende de *Tiger* sijn tot dien eynde by U. E. eens gesonden, maer wat mogen doch sulcke twee jachten helpen? 't isser bykans mede gespot. Op veel andre plaetsen sijn se soo nodich, dat men se niet eens op Jamby om peper te haelen, gebruycken

mach; ende soo derwarts schoon gebruyct mochten worden, wat souden sulcke twee schaloupen mogen helpen? Omdat ick zie, U. E. altijt van d'een extreeme in d'andre loopen, ben genootsaect hierby te voegen; als de heeren een deel jachten off schaloupen senden, groot van 30 a 100 lasten, dat men dan het getal van schepen daeromme niet vermindere ende te min schepen niet sende, want anders sal 't veel beter wesen dat de cleene jachten nagelaten worden, ende soo men die nalaet, sullen de groote schepen op veel plaetsen van Indien weder als doode lichamen sonder handen wesen.

Vooren is geseyt, hoe de *Zeewolff* ontrent 50 lasten peper van Ticco gebracht heeft; door versuymenisse van d'onse is het schip niet volgeladen; daer was peper genoech te becomen, maer alsoo d'eygenaers 24 a 25 realen voor de bhaer begeerden ende d'onse niet meer dan 20 a 22 wilden geven, niettegenstaende haer volcomen last gegeven hadde ende wel 30 in Atchijn betaelt was, is daerover groot menichte peper van Ticco na Atchijn gevoert, die d'Engelsen daer voor de goederen uut de Chineesse joncken gestolen wel becomen sullen, want derwarts een schip off twee niet mogen senden, tenware dat mense d'Engelsen in de mont wilde stieren.

Met goede verbeteringe had ick Comans op nieuws aengenomen, ende dese ondienst heeft hy U. E. daervooren gedaen, wat my vry wat verdriet. Hy claecht seer over 't quaet tractement van d'Atchijnders, maer na versta, is 't sijn eygen schult. Wat wint die man (sonder last) in 't hooft heeft, can U. E. per nevensgaende copie van sijnne missive sien. 't Is te duchten, dewyle door gebreck van schepen na Suratten mede niet senden mogen, dat de twee jaeren (welck de coninck van Atchijn ons gegunt heeft, in Ticco te handelen) expireren zullen, eer iets gedaen can worden.

17. Afgezonden schepen. Den 2en Juny hebben vooruut met advysen ende 24.000 realen na Patana gesonden het jacht *Cleen Hollandia*. Daerna geconsidereert wesende, hoe nodich ende dienstich het zy dat den handel waergenomen worde, hebben wy goetgevonden na Jamby te senden het jacht de *Jager* met een cargasoen van *f* 44.412 — 13, na Patana de *Bergerboot* ende de *Morgensterre* met 120.000 realen in Japans silver ende realen met eenige goederen, ende na Jappan om alderley nootlijckheden het schip den *Engel*, alsoo evenwel na onse opinie macht genocht behouden, om d'Engelsen, op sijn onversienst comende, slach te leveren. Sy sijn alle vier den 4en July vertrocken, om Jamby gesamentlijcken aen te doen. Daerna sullen de drie Patana eendrachtelijcken aendoen, omme te sien off de twee Engelsse schepen, die men seyt na Jamby ende Patana te wesen, sullen bejegenen. Hebben haer last gegeven, soo die off andre comen te rescontreren, dat trachten sullen haer te vermeesteren, 't zy met behendicheyt off gewelt. Godt geve d'onse geluck ende behouden reyse. Wat verdre ordre derwarts gegeven hebben, sullen U. E. per nevensgaende copie van

missive sien. Met den *Jager* hebben wy voor oppercoopman na Jamby gesonden Adriaen Jacobsz. van der Dussen, ende Abraham van Bree vandaer ontbooden ter cause van voorsz. disordre in Jamby gepasseert.

18. Aangekomen schepen. Den 6 July is Godt loff tot Bantam wel aengecomen het schip den *Eenhoorn* ende den 16 ditto tot Jacatra het *Wapen van Zeelandt*, comende van Zeelandt aff recht door zee sonder eenige landen aengedaen te hebben, ende dat met redelijck gesont volck. Den *Eenhoorn* heeft 3 man verlooren ende 't *Wapen van Zeelant* 6. Door dese schepen hebben seer geerne verstaen de behouden overcompste in 't patria van thien schepen, verhoopende dat de volgende daerna mede wel geariveert sullen sijn, 't welck geerne hooren sullen.

19. Soekadana. Van Succadana is hier den 8 July wel gekeert het fregat *Ceylon* met 731 caratten diamanten, goede pertye bezarsteenen, was ende sisicq. De coopman Hendrick de Jonge was in Succadana overleden ende alles is daer Godt loff wel. Daer sijn noch eenige Engelsse residerende, maer in een jaer is daer geen van haer jachten geweest. Sy hebben gants geen cappitael ende haer hoeren moeten vercoopen, om de cost te crygen ende haer huys op te houden. In Jamby, Macassar, Patana ende Japan is het van gelijcken. Tot Bantam is door haer in een jaer oock niet gehandelt, waeraen het schijnt, dat haer groote vloote van 9 schepen sonder gelt uutgevaeren is, ende aen haer doen soud men oordeelen, dat zylieden voorgehadt hebben haer schepen met U. E. middelen te laden, want nu dat gemist is, de Chinesen 't hare benomen hebben, gelijck vooren geseyt is. Wy hebben nu by den anderen een pertye diamanten van 1350¾ caraten, daervan pertye mits dese gaen. D' andre sullen met andre schepen volgen.

20. Varia. Alsoo verstaen hebben, datter eenige joncken van Japara ende Damma veerdich ende vol rijs geladen waren, omme na Mallacca te varen, hebben wy het schip *Hoorn* ende fregat *Ceylon* na de Straet Palimban by Lucipara gesonden omme deselvige waer te nemen, met ordre geen vrye lieden noch vrienden te beschadigen, ende soo eenige joncken van vrye plaetsen met rijs bejegenen, dat haer die tot contentement betaelen sullen. Hebben haer medegegeven 16.000 realen in spetie, omme daermede na Jamby voort te vaeren, soo geen rijs becomen.

Met de voorsz. schepen verstaen hebbende, hoe het schip *Enchuysen* met een rijck cargasoen recht door na de custe van Coromandel gesonden was, hebben wy goetgevonden 't jacht 't *Hert* in alderyle derwarts te senden, omme d' onse ende 't schip *Enckhuysen*, zoo 't doenlijcken is, voor d' Engelsen te waerschouwen ende voor te comen, dat in handen van d' Engelsen niet vervallen. Den 20 July is hetselvige derwarts vertrocken met een cargasoen *f* 111.115 — 19 — 8, daeronder 40.000 realen in spetie. De Heere wil 't selvige ende alle andre gaende ende comende schepen in salvo geleyden.

Ende alsoo de heer de Haze geadvyseert heeft, dat hy niet gesint was langer te continueeren, maer van daer recht door naer 't patria keeren soude sonder tot Bantam te comen, gissen wy, dat hy met den *Beer* vertrocken wesen sal. Derhalven hebben weder als Vice-gouverneur ende directeur in sijn plaetse gestelt ende geauthoriseert den E. Andries Souri, ende als seconda persona Franco van der Meer, welcke met voorsz. jacht 't *Hert* na de Custe vertrocken zijn. De Heere wil haer behouden geleyden. Hadden wy schepen genoch, souden derwarts twee off drie schepen gesonden hebben, opdat voor d' Engelsen niet behoeven te wijcken, dan moeten nu patiente hebben. Om voor te comen, datter geen volck van Bantam tot Jacatra by ons come, heeft de pangoran van Bantam eenige Chinesen ende Javanen (die sulcx onderstaen hadden) doen dooden ende daermede het volck soo grooten schrick aengejaecht, dat niemant onderstaen dorst te vertrecken, niettegenstaende groote miserie in Bantam lyden; ende alsoo d' onse tot geen handel comen connen, vermits even stercq bewaert wierden ende met niemant dan in presentie van de Javanen (daertoe gestelt) spreecken mochten, hebben wy goetgevonden de pangoran te dringen ons den voorigen handel ende vryheyt toe te laten, waerover dienvolgende ordre hebbe gegeven, dat men behendelijck het gelt ende goet van landt schepen zoude ende oock het volck tot 5 mannen na, mits het vertreck ende de meninge eerst te kennen te geven, namentlijck dat soo den pangoran ons des handel niet toe en laet ende onse gerechticheyt niet voldoet, dat wy oock niet toestaen sullen datter imant in off uut Bantam vaere. Den Raet van de schepen de *Zuyder Eendracht*, de *Neptuines* ende *Nassouw*, die hiertoe gecommitteert waren, hebben hierinne, menende wel te doen, een groote faulte (na onse opinie) begaen ende de voorneemste trap overgetreden, want de goederen hebben zy doen schepen ende oock een deel van 't volck, sonder de saecke te kennen te geven ende daerna eenige cleene joncxkens aengehaelt, eer de pangoran geinsinueert is geweest; 't welck tot Bantam weder een grooten schrick gemaect heeft. Tegenwoordelijcken sijnder 8 van d' onse met eenige packen cleden aen landt ende anders niet. Om dese executie te doen leggen tegenwoordelijcken voor Bantam de schepen den *Arendt*, *Nassouw*, de *Groene Leeuw* ende de *Seewolff*, en in de Straet Sonda voor Angier, om waer te nemen ende aen te haelen de twee Engelsse schepen, die aen Cabo by den *Eenhoorn* geweest sijn ende dagelicx verwacht werden, de schepen d' *Oude Zonne*, de *Zuyder Eendracht* ende de *Neptuines*. Godt geve, dat een goede uutcompst becomen mogen.

Met de voorsz. schepen hebben wy verscheyde missiven van U. E. ontfangen, namenlijck per 't schip *Haerlem* vier van dato den 10, 11, 18 April ende 3 Mayo 1618, per 't jacht 't *Hert* eene van dato den 17 May 1618, per 't *Wapen van Zeelandt* zes, te weten van dato ultimo Mayo, 2 ende 24 October, 13 De-

cember, 15 ende 16 Jannuary 1619, per 't schip den *Eenhoorn* twee van dato 23 ende 26 December 1618, op alle welcke antwoort volcht voor sooveele in 't voorsz. gebreect.

21. Beantwoording van patriasche missiven.

Ons is wel bekent, hoe gevoechelijck de lichte Jambisse peper met een molen van de swaere gescheyden can worden, ende dat die in Siam soowel als de swaere begeert zy; dan dat sulcx soo pertinentelijck niet gedaen wert als het behoort ende wy wel wensten, gelieve U. E. ten goede te nemen, vermits sulcx door corthe(?)t van tijt ende gebreck van volck tot noch toe niet en heeft connen geschieden, off souden de schepen daeromme lange hebben moeten ophouden ende de bequaemste tijt om naer 't patria te keeren versuymen, 't welck ons voor de Compagnie noch schadelijcker docht dan de schepen met de peper, soo die van Jamby quam, te laten vertrecken.

Van de goederen, in Manilla verovert, is voor dese pertinente, getacxeerde geteeckende staet overgesonden. Van andere cleenicheden hadden ons op 't register van 't generale boeck gerefereert. Sullen ordre geven, dat daervan voortaen mede getacxeerde staet gesonden worde.

Witte candisuycker tot redelijcken prijs becomen connende, sal U. E. gesonden worden.

Camphora hebben goede partye van Jappan becomen ende derwaerts om 50 a 60.000 pont geschreven.

Salpeter sal van Jappan niet meer gesonden werden, doch de noot heeft ons 100 vaten cruyt van daer doen eysschen.

600 a 1000 ℔ goede sanguis dracony becomen connende, sal U. E. toegesonden werden. Met de gomma wort hier veel gevarfft, waerover daeronder veel vervalsinge geschiet, alsoo die elck evenwel na sijn prijs vercocht wort.

Dat de schepen wel volgestouwt ende volladen worden, hebben wy altoos seer gerecommandeert, doch het schijnt, dat d' eene daarop beter dan d'andre gepast heeft. Niettegenstaende alle dilligentie daertoe gedaen wert, en is het evenwel niet vreemt dat het eene schip wanladiger dan het andre overcompt, doordien sommige schepen een lange tijt een goet deel van de last inhebben eer van hier vertrecken, soodat de goederen, die van langer hand geladen worden, in zee weynich sacken, daer andre, die op een sprong met der haest volladen ende affgeveerdicht worden, de goederen in zee eerst sacken ende daerdoor wanladen overcomen, niettegenstaende soo vol als andre geladen zijn geweest.

Pieter Dircxzoon, oppercoopman met de *Zeewolff* in 't land gecomen, hebben wy gecommitteert te letten, dat de reeckeninge van 't volck overal wel gehouden ende de boecken van d'aencomende schepen gelicht worden.

Sullen ordre geven, dat voor de wapenen, die de soldaten affgenomen

worden, elk op sijn reeckeninge sooveel goet gedaen wort, als die waerdich zijn. De wapenen van d' overledene ende overvarende soldaten worden in d' amonitiehuyzen op voordeel wel bewaert, dan meest off veele vergaet er op de schepen ende in de forten door gebreck van goede repareerders off wapenmackers, ende veel worter uut de schepen oock gestoolen ende door 't volck secretelijck vercocht. Laet doch niet naer, bidden wy U. E. andermael, een goede quantiteyt lichte roers te senden: omme optochten in 't landt ende oock voor jonge aencomelingen sijn dese in sonderheyt noodich.

't Is waer, dat U. E. soowel ja somtijts meer geabuseert worden met degene, die groote gagie bedongen hebben en somtijts daervan min dienst dan van ongeachte genieten, maer laet daerom niet (willende weldoen) rijckelijck en liberalijck te loonen de deucht ende goede diensten die U. E. van ongeachte aengedaen worden, sonder daerop te staen, datse niet meer dan sooveel bedongen hebben. Onaengesien dat U. E. gedrongen worden, onnutte menschen te betalen dat niet waerdich sijn noch geensints verdient hebben, soo sullen U. E. goede geesten verwecken ende animeeren, daer het anders elck op ander laet staen, de groote van grootsheyt en onwetenheyt ende de cleyne, omdat andre dickwijls d' eere en loon van haeren dienst genieten. Om de beste hier te verkiesen, doen wy ons beste, dan worden soowel als U. E. bedrogen, want het is quaet van qua iets goets te maecken. Ongelijck meerder keure is het in Nederlandt dan hier. Wy worden somtijts genootsaect te gebruycken lieden, daer selffs te vooren cleene hoope van hebben dan wat sullen hier doen? de noot breect wett.

't Is waer en billijck, dat U. E. haer goederen vertrouwen mogen die het haer gelieft, maer een mensche, die gevallen is ende geerne opstaen soude, sal men die onder houden? Die gedebausscheert sijn geweest, connen met de penne wel gebruyct worden, sonder dat men haer daeromme U. E. middelen vertrouwe.

't Is ons kennelijcken ende niet lieff geweest, datter veel vuylicheyt ende staecken onder de nagelen (met *Westvrieslandt* overgesonden) liepen, dan het most doen soo voort, ende hebben ordre gegeven, datter op den ontfanck beter geleth worde, doch somtijts moet men om redene niet nauwe zien.

De groote schepen sullen sooveele doenlijcken met retouren overgesonden worden.

In 't oversenden van de retouren sullen maecken, dat elcke respectieve camere met den tijt sijnne proportie become, want niet mogelijck is 't, dat elk alle jaeren het sijnne can toegesonden worden, off de Generale Compagnie soude daerby grootelijcx geintresseert worden. Het gemeene beste moet voorgaen. Al was het recht, soo en is het niet wel doenlijck, dat men de schepen van de camere Amsterdam ende d'andre cameren van 't Noorderquartier eer

dan d'andre affvaerdige, alsoo den eysch van saecken niet versuymen mogen om tot dien eynde schepen op te houden, ende als het dan tijt om laden wort, moeten wy laden de gereetste die voorhanden zijn.

De valsheden, die onder de zyde laeckenen ende rouwe zijde geplucktwort, sal soovele voorcomen worden als mogelijck zy. 't Gene voor dese van Bantam gesonden is, heeft niet anders mogen wesen. Aldaer puyck ende suyver goet begeerende, sal een ander prijs betaelt moeten worden. 't Is apparent, dat tot Bantam daeromme geen meer questie sullen hebben. Dat het U. E. gelieffde de middelen te beschicken, wy souden wel raedt vinden om de Chineessen handel soo wel en schoon als de Portugiesen ende Spangiaerden te becomen, want de Vereenichde Nederlanden door Godts genade de beste gelegentheyt van de werelt daertoe hebben.

D'origineele contracten van Amboyna zijn daer verbrandt; zullen ordre geven datter behoorlijcke getuychenisse van d'oude accorden gemaect ende U. E. neffens de geyschte contracten behoorlijck overgesonden worden.

D'ordre welck de heeren nu tegen d'Engelsen geven hebben geerne gesien. 't Heeft weynich gescheelt off sy souden de Generale Compagnie t'eenemael geruwineert hebben. Wonderbaerlijck is het tegen opinie van alle menschen verhoet. Om eerbaerheyt sal ick swygen ende andre laten seggen. Eer wy weder gewelt gebruyct hebben, heb ick d'Engelsen tot twee verscheyden maelen geinsinueert, in maniere als U. E. per nevensgaende resolutie connen sien. De copie van missive, haerlieden geschreven, was in ons boeck (dat d'onse tot Jacatra verbrandt hebben) geregistreert, soodat derhalven niet gesonden can worden. 't Is nu soo verde, dat wy off zy eerlange meester sullen zijn, off U.E. moeten aldaer met den andren accorderen.

22. Coen verdedigt zijn beleid.

't Gene U. E. touscherende de Chineese joncken ende 't schip *St. Michiel* advyseren, sal haere vyanden, soo sy het comen te weten, niet weynich animeren ende is een goeden prickel om my van kandt te helpen. Dat ick selve geschreven hebbe, veele het aenhaelen der Chineesse joncken ende uutlichtinge van haere peper vreemt duncken soude, is geschiet ten aensien door U. E. wel expresselijck geordonneert was, dat men om geenderhande saecken met de pangoran van Bantam twisten soude. Nu siende dese ordre tegen de goede meninge van degene, die deselvige onderteeckent hadden, ten rouwine de Generale Compagnie strecte, ende soo die naerquamen, dat door de pangoran van Bantam bedwongen ende gerouwineert souden worden, heb ick my aen de letteren niet willen binden, veel min navolgen de nalaticheyt van de grooten, die soowel als ick wisten hoe 't behoorde, maer den oirboor ten besten van de Compagnie niet gedaen en hebben, om tegen U. E. letterlijcke ordre niet te doen; ende alsoo seer wel wiste, hoe grooten swaricheyt my selffs (tegen den pangoran van Bantam ende U. E. letterlijcke ordre hande-

lende) onderwierpe, hebbe daerover geschreven, dat veele vreemt duncken soude het aenhaelen der Chineesse joncken, uutlichtinge van haere peper ende dat het rechte verstant daervan het schut sal zijn. Dit verstant is, dat ick op de jeloersheyt off nydicheyt van de jalousie off nyde selve niet en passe, laete staen hoeveel min op de nijt en jalousie van mijnne confraters, U. E. dienaers, die lange voor my de handt aen de ploech hadden behoort te slaen; item dat ick oock geensints ontsach het peryckel daerinne my stelde om tot Bantam vermoort te worden, niettegenstaende wel wete, veele daeromme gelacht souden hebben, want seer wel geresolveert was, voor de gemene welstandt te sterven. Ende opdat niet schynen en soude, alsoff ick iets tegen recht en redene gedaen hadde, off pretendeerde te doen, soo hebbe drie weecken lang tot Bantam vertoeft, om voor recht te compareren, terwyle in 't hoff by den conink (in plaetse datse my neffens mijnne pertyen souden hooren en recht doen) gedelibereert wiert, om my (na der Mooren aert) te doen vermoorden. My verwondert seer, dat U. E. nu soo precis, ampel ende breet, redenen van 't recht eyschen, dewyle d' ongerechticheyt, het gewelt en d' overlast, welck die van Bantam soo lange jaren gepleecht hebben, soo dickwils geschreven is, ja selffs lange voor mijn tijt. De redenen die my gegeven zijn, hebbe U. E. mede ampel ende breet geschreven, namentlijck datter door toedoen van den pangoran selffs een groote monopolie met de peper door de Chinesen beleyt, gemaect ende met ons eygen gelt onderhouden wierd. In November 1617 had ick 20.000 sacken peper a 25 realen de 10 sacken gecocht. De Chinesen met ons gelt groote pertye opgecocht hebbende, dreven daerna de peper selfs tot 35 op, daerna met ons eygen gelt tot dien prys coopende, gingen zy ontrent 2 a 3000 realen verliesen, doende ons ontrent 10.000 sacken tegen 35 betaelen, hoewel om 25 gecocht hadden, welck 10.000 realen meer beliep, daertegen de monopoliers ontrent 2 a 3000 uut de handt geworpen hadden. Hoe claer ick doen de waerheyt aen den pangoran verthoonde, ende wat swaricheyt de saecke inhadde, wat instantie om recht oock dede ende niettegenstaende hem selven persoonelijck mondelinge insinueerde, soo geen recht gedaen wierd, dat genootsaect wesen soud my selven te rechten, soo en conde geensints recht becomen, maer hebbe daerna bevonden, dat de monopolie weder hervat ende door de hoofsche negotianten gecontinueert wierd, doch op een andre maniere. Dit sijn de voorneemste redenen van het aenhaelen der Chineesse joncken, daerby noch gevoecht can worden, d' actie van 27199 sacken peper ende 14572½ realen uutstaende schulden, daerop niet eenen sack becomen conden, ende dat meest door verlet van den pangoran. Dat daerna met dit jacht van Bantam geloopen zijn, is ter oorsaecke, tot Bantam geen recht becomen cost; ende alsoo de Chinesen, die tot Jamby ende Bantam varen van een plaetse comen, wierd goetgevonden, die van Jamby

haer peper over te nemen ende na mercktganck contant te betalen, gelijck gedaen wierd, opdat die van Jamby haere clachte over d'andre van Bantam in Chin Cheu, daer zy alle vandaen zijn, souden doen ende haer recht aldaer tegen hun vervolgen, om daerdoor de monopolie van Bantam te breecken ende door haer niet gedwongen te worden. Vooren is geseyt, hoe wy nu met de vloot van Japara herwarts comende een Chineesse joncq van daer alhier gesleept hebben. Dese hadde mede eenige peper in, welcke overgenomen ende a 6 realen het picol betaelt hebben, hoewel de sack tot Bantam maer 2 realen gelt, ende dit is gedaen, omdat des Compagnies volck tot Japara vermoort ende haere goederen berooft zijn. Waeren dese Chinesen te vooren geinsinueert geweest, wy souden alles op reeckeninge van 't gerooffde geconfisqueert hebben, daer nu te contrarie gesiviliseert is. Soo U. E. nu begeeren, dat alle schrifftelijcke off letterlijcke ordre precis naercomen, sonder min off meer te doen na den Raedt dunct de welstant soud mogen vereyschen, recht ende billijck te sijn, item dat geen gewelt tegen gewelt, noch tegen fraude gebruycken sullen, dat men de Chinesen met haere valsheyt ende boosheyt sal laten geworden, dat ons met geen represaille (als geen recht becomen connen) valeeren sullen, item dat tegen fenijn geen contrafenijn gebruyct worde, gelijcke de Mennoniten dese saecke verstaen, laet het ons weten ende geeft maer claere ordre, wy sullen die naercomen voor sooveel billick en recht zy. Doch eer in dese landen de behoorlijcke contraremedie naergelaeten worde, moet men hier rechtveerdige rechters soecken, om onder haer bescherminge te mogen leven, handelen en wandelen, gelijck de Mennoniten in Nederlandt seer wel hebben weten te doen. Can imant die in Orienten vinden, ick segge, dat het wel gesocht sal sijn. Souder geen rechtveerdige rechter in Indien wesen (mocht imant seggen) hoe can dan de werelt aldaer bestaen? Hiertegen repliceere: En mach een heere in Europa met sijn vee niet doen wat hy wil? Alsoo doet hier oock de coninck met sijn ondersaten, want die overal met al het haere lijffseygenen van haer heere zijn, evengelijck het onredelijcke vee in Nederlandt. 't Recht van dese landen is hier de wille des conincx. Coninck is hy, die de sterckste is, ende gelijck wy in d' usurpatie haere boosheyt niet willen volgen, alsoo souden (als libre vrye lieden) haere ongerechticheyt niet geerne gedoogen. 't Is my leet, dat met dese praetiens (alsoo de saecke hem selven overlange verdedeget heeft) sooveel papier hebbe moeten becladden.

Met de boosheyt van onse landen can op Puloway off elders seer qualijck iets goets gedaen worden. Daeromme is goetgevonden, die ongeschicte, ongeregelde vrouwen over te senden. Wy hebbense dienvolgende van Anboyna gelicht, ende sullen met de schepen na huys gesonden worden. Doch U. E. gelieve daeromme niet naer te laeten, eerlijcke vrouwen met haer mans, ofte

jonge onvolwassen meyskens herwarts te senden. Soo ick dit jaer met een redelijck getal volck na Banda (als verhoope) vaeren mach, hoope Lontor met gewelt te becomen, Puloron dienvolgende te dwingen, ende een eynde van den oorloch in Banda te maecken.

't Is my lieff, dat U. E. nu cruyt senden. Hadde d' Almogende ons niet geholpen, het soude U. E. vyanden wel te passe gecomen hebben, doch 't is beter laet, dan nimmermeer te bekeeren. Op de Custe is wel poeder ende salpeter te becomen, evenwel hebben noch min dan van 't patria konnen crygen. In Anboyna is noch noyt nieuw cruyt gemaect. Een van de twee molens wasser in 't werck, ende die heeft soo goeden dienst gedaen in 't vermaecken van 't oude bedurven cruyt, dat onse vloote aldaer met ontrent 154 vaten cruyt versterct wiert. Laet doch niet, successivelijck eenige cruytmaeckers te senden, alsoo verhoopen van de Cust salpeter genoech te becomen. Dan laet niet, cruyt te senden, totdat U. E. verseeckert zy ons hier behelpen connen.

U. E. mogen haer wel verseeckert houden, dat wel doen onderhouden sullen d' Engelsen ende alle andre van de verbonden plaetsen geweert worden. In Siam, Sumatra ende Borneo is wel gout te becomen, dan twijffele, off soo grooten somme souden connen becomen, als op de Custe van noode hebben. Raedt souden wy wel weten; dat U. E. maer middelen beschicte, want soo van de voorsz. plaetsen sooveel als begeeren niet crygen costen, van China can men met groote avance genoch becomen. De middelen die wy van U. E. eyschen, is onse oude thema: als namentlijck menichte van schepen, treffelijcke oorlochschepen, om in 't landt te blyven ende alle vyanden 't hooft te mogen bieden; schepen, die heen en weder de retoeren nae 't patria voeren; middelmatige schepen tot den inlantsen handel van Indien; slechte schepen, fluyten (sonder off met weynich geschut) om volck ende alderley nootlijckheden in Indien te brengen ende dan in 't landt gebruyct te worden om rijs en andersints te laden ende voeren daer 't behoort, opdat de treffelijcke schepen, die nu haer dienst versuymen, daermede niet lang belemmert ende versleeten, maer beter geinployeert mogen worden; ende dan menichte van cleene jachten ende fregatten. Dit doende, sullen wy niet alleene gout voor de Custe becomen, maer oock realen tot den peperhandel ende silver voor den handel van China, sonder dat men sulcx van Nederlandt sal behoeven te senden, doch vooreerst mach daervan geensints opgehouden worden, want daer moet soo lang gelt van Nederlandt neffens menichte van schepen gesonden worden, totdat den Inlantsen handel wel gestabileert zy.

23. Loop van den inlandschen handel.

Met Guseratse cleden moet de peper ende 't gout op de custe van Sumatra geruylt worden; met realen ende cleden van de Custe den peper tot Bantam; met sandelhout, peper ende realen moeten de Chineesse waeren ende het gout van de Chinesen geruylt worden; silver sal men uut Jappon voor Chineesse

waeren haelen; de cleden van de custe van Coromandel voor speceryen, Chineesse waeren ende gout van China; de cleden van Suratten voor speceryen, eenige andre coopmanschappen ende realen van achten; de realen van achten van Arabia voor speceryen ende eenige andre cleenicheden, in voegen dat het een aen 't ander hangt, ende sonder gelt van Nederlandt met schepen gedaen wort. De voorneemste speceryen hebben U. E. Waeraen feylt het dan? Niet dan aen schepen ende een weynich water om de pomp te doen slaen. Sijnder meer schepen in de werelt dan in Nederlandt? Gebreect daer water om de pomp te doen slaen? (Ick wil daermede seggen, sooveel gelt, totdat den treffelijcken inlantsen handel geformeert zy). Ergo 't en schort niet dan aen U. E. ende goede administrateurs, dat d' overtreffelijckste handel van de gansche werelt de Generale Compagnie der Vereenichde Nederlanden geworde. Dat U. E. menen de treffelijcxte handel van de werelt tegen alle de werelt met 30, 40 off 50 schepen ende jachten, die in 't vaerwater houden, voor haer te besetten ende waer te nemen, is een groot abuys.

Om goeden indigo ende Guinees linnen van Tirepopelier hebben na de Custe ordre gegeven, alsoock datter geen catoene gaern, dan groff, cort gehaspelt ende op eenen draet afloopende gesonden worde.

't Is ons lieff te verstaen, dat de heeren een vloote van 11 schepen met een goede somma gelt ende veel volcx herwarts gesonden hadden, van meninge wesende daerboven het voorjaer anno 1619 noch eenige andre treffelijcke schepen te senden. Wenste wel, dat daerby noch 25 soo slechte schepen, fluyten, jachten als schaloupen waeren, vol volck ende alle nootlijcke provisie, soo soude de Compagnie treffelijcke dienst geschieden. Ick bidde U. E., en ontsiet doch d' oncosten niet: sy sullen rijckelijck gewonnen worden. Voor 4 a 5 tonnen gouts connen U. E. veel slechte fluyten, jachten ende schaloupen senden. Waren se hier te coop, wy en souden ons niet ontsien een goet stuck gelt daervoor te geven. De Heere wil alle de voorsz. schepen in salvo geleyden ende ons van 't nodige versien.

Dat de peper noch 44 ende 41½ d. gouw is noch een redelijcke prijs. 't En sal U. E. aen geen peper (hoope ick) gebreecken, doch en weest met geen peper verlegen, want die hier soolange op hooge prijs blyven sal, totdat in China affslach come.

De copie van de brieven van commandement van den Turcxen keyser voor Mocha hebben gesien, ende sal d' originele seer dienstich wesen. 't Is jammer, dat door gebreck van schepen derwarts niet senden mogen, alsoo daer een seer treffelijcken handel te doen ende groot gelt van daer te haelen is. D' Engelsen sijn derwarts geweest. Wat verricht hebben, is ons noch onbekent.

In Suratten is een goet cappitael aen cleden ende indigo besteet, welck daer blijft leggen. Die plaetse is een van de treffelijckste van Indien. Beclae-

chelijck is het, dat de Generale Compagnie dien handel door gebreck van schepen moet derven, insonderheyt dewijl men in dees tijt (na wy verstaen) qualick wech met de schepen in de Vereenichde Nederlanden weet. Ons volck is immers soo wel in Suratten als d' Engelsen gesien, ende souden (waren wy daer, gelijck het behoort) voor haer geprefereert worden. By dese gaet copie van missive, van Suratten becomen.

Na Jappan sullen ordre geven, dat geen muscus dan de fyne a 5 gulden d' once ende geen gember dan a 5 off 6 stuyvers het pont en senden.

Geele rouwe zyde, damasten met groote bloem becomen connende, sullense U. E. toegesonden worden, ende naerlaten satynen, caffa, gout ende silverdraet, poeyersuycker, caneel, ambregis, vreemt ebbenhout, slechte zyde, lakenen ende armosijntgens te senden.

De schepen naer 't patria varende, sullen belasten Mauritius noch Madagascar aen te doen, gelijck mede gene havenen noch rede van Engelandt.

Houtman ende d' E. raden van Indien sullen ons wellecom wesen, als oock d' advocaet-fiscael, alsoo dese lieden hier hoochnodich zijn, gelijck mede een equipagemeester, die geerne overlange gemaect hadde, dan conden daertoe niet wel comen. De drie schippers, door U. E. daertoe voorgestelt, zijn alle bequame persoonen ende sullen een van die (soo daertoe accordeeren) gebruycken. 't En compt niet wel, dat U. E. d' heer Houtman expres aengenomen hebben om het gouvernement van Amboyna te dienen, dewyle daer tegenwoordelijck een seer bequaem persoon is, daermede wy meenen het gouvernement wel bewaert te sijn, doch daer sal geen plaets voor goede lieden gebreecken.

In November passato sijn de soldaten door d' heer generael Reael in de Mollucquen weder op des Compagnies costen ende haere oude gagie gestelt, gelijck mede daerna in Amboyna en Banda, en dat om redene, dat met de betalinge groot gelt geconsumeert ende 't selvige door haer verquist wierd, alsoo de Ternatanen hun daermede meest geneerden ende het nagelplucken lieten varen.

U. E. gelieve ons te advyseeren, wat nagelen, nooten, ende foelie jaerlijcx in Europa vertieren connen, opdat ons hier daerna in de versameling ende consomtie van Indien reguleeren mogen.

De reeckeninge van de geene, die tot Jhoor gevangen zijn, connen niet gesonden worden, alsoo de boecken met haer gebleven ende geene voorhanden zijn.

Overlange hebbe om de reeckeninge van d' heer Lodensteyns zoone geschreven. Meene, dat die voor dese gesonden is. Voor dese hebbe geadvyseert hoe getwijffelt wort, off hy noch in leven is.

't Heeft my al vreemt gedocht, dat de zijde van Jappan soo qualick gepact

is geweest. Door gebreck van pampier heeft men 't hier niet connen beteren, hoopen in 't toecomende daerinne te versien.

24. Bejegening der Fransche schepen. Dat U. E. dunct wat te verde gegaen sijn, in 't aenvaerden van 't schip *St. Michiel* met de last, buyten d' ordre ende intentie van de Hooge Mogende Heeren Staten Generael, ende dat het genoch ware geweest, de Nederlanders gelicht te hebben, is voor U. E. wel geseyt, omme aldaer geen questie van de boosheyt der quaetwillige Francen te lyden, maer niet omme 't recht ende den staet van de Generaele Compagnie in Indien te meynteneren. Buyten ordre ende intentie van de Hooge Mogende Heeren Staten Generael hebben oock niet gedaen, hoewel de placcaten tegen haere ondersaten met vreemde potentaten in Indien vaerende soo wijt niet extendeeren, want hare Hooge Mogende meninge, ordre ende intentie, gelijck oock die van sijn Exellentie ende U. E. is, dat wy ons sullen diffenderen tegen degene, die ons in onse rechtveerdige handelinge soecken te verkorten, dat d' eer ende reputatie van onse hooge overicheyt ende 't recht van de Generale Compagnie sullen verdedigen en meynteneren sooveele in ons vermogen sy, sonder Francen, Engelssen, Deenen off andre daervan t' exempteeren.

Genomen dat in 't minste op 't schip *St. Michiel* niet te seggen hadden gehadt, ick bidde U. E., wat souden wy doen doe de pangoran door haer compste, door toedoen van haer ende d'Engelsen, onderstont ons met de peper te dwingen ende na sijnne boose wille te scheeren? Hadde het hem geluct, soude hy de roede in 't viere gesmeeten hebben, gelijck nu gebeurt is dat hy d'Engelsen (menende ons fort Jacatra genochsaem in handen te hebben) affgeseyt ende van Jacatra heeft doen vertrecken. De verborgen boosheden van U. E. geveynsde vrienden, sijn nu Godt loff geopenbaert. Nadat de pangoran van Bantam de coninck van Jacatra gedrongen hadde ons te verraden ende den oorloch tegen ons aen te nemen, heeft hy daerna, menende van alles genochsaem meester te wesen, dese coninck uut sijn rijck gestooten ende 't selvige geusurpeert, sonder andre redenen te hebben dan dat de voorsz. coninck van Jacatra te vooren seer lange goede vrientschap met ons gehouden, verbont ende accoort gemaect hadde, ten eynde dat ons te beter soud mogen dwingen ende t'onderbrengen, doch het is Godtloff misluct ende wy hebben die van Bantam door Godts genade weder uut Jacatra geslagen, sijn trots gevelt, ende d'Engelsen sijn voor ons gevlucht, in voegen dat Bantam selffs niet en weet wat doen, ende genochsaem onder swiep is.

Soo hier nu weder op dit pas, eer de questie geeyndicht zy, eenige andre Francen off Deenen comen, wat sullen wy doch doen? 't Is waer, dat wy op haer gants niet te pretendeeren en hebben dan de Nederlanders onder de gehoorsaamheyt van de Hooge Mogende Heeren Staten Generael staende, die met haer souden mogen comen, maer soo wy, de Nederlanders becomen

hebbende, haer dan laten geworden ende vry acces tot Bantam gedoogen, sal de pangoran van Bantam daerdoor niet alleene middel becomen omme 't hooft weder op te steecken, maer oock omme ons sonder slach off stoot t'eenemael te vernielen. Sullen wy nu om d'eere en respect, welck de Magisteyten van Vranckrijck, Engelant ende Denemercken toecomt ende bereyt sijn, na behooren aen te doen, alsulcken respect aen hare ondersaten dragen, haer trots ende moetwil soo verschoonen ende ontsien, dat wy daerdoor van den pangoran tot Bantam t'eeneael geruwineert werden? Voorwaer wy en connen dit alsoo niet verstaen; 't is oock recht noch redelijck. Derhalven hebben hierover geresolveert elckeen soo lange van Bantam te houden, totdat mett Bantam verdragen zijn ende ons recht becomen. Doch sullen niet laten de schepen van Vranckrijck ende Denemercken, eenige comende, met aller beleeftheyt t'adverteeren wat onse pretentie, intentie ende recht zy, ende dat het haer gelieve van Bantam te blyven, totdat verdragen zijn ende recht becomen, met vaste toeseggingе, dat tot Bantam neffens ons handelen sullen, soo haest wy den handel becomen. Maer soo dese lieden, als een trotse, superbe natie wesende, niet wilde desisteeren, moeten wy dan geen gewelt gebruycken, off selffs niet vergaen? Der volckeren rechte ende chrijchsgebruyck moet ons in dese helpen, ende ick hoope, dat daermede soowel als alle andre natie verdedeget connen worden, dewyle den oorloch soo rechtverdich is, als oorloch gevoert mach worden. Groot is d'insolentie, trots ende vilependie geweest, welck d'Engelssen lange tegen ons gepleecht hebben, even alsoff haer alle moetwil ende boosheyt tegen ons vrystondt, waerdoor haer selven van Bantam gedreven hebben ende met een zeerovers stanck doorgeloopen zijn. In dit stuck hebben haer de Francen vry wat gevolcht, gelijck U. E. gesien sullen hebben door de certificatie met het schip *Zirckzee* ende andre overgesonden. De roverye door die van 't schip *St. Michiel* ende *St. Louys* op de custe van Arabia gedaen, blijct insonderheyt aen haer eygen journael, U. E. met voorsz. schip *Zirckzee* toegezonden. Die van 't schip *St. Michiel* mogen U. E. wel hooghlijck dancken ende rijckelijck loonen, dat wy hetselvige met de last onder behoorlijcken inventarius aengenomen hebben, want dat schip off *St. Louys* door gebreck van volck souden hebben moeten verlaten, ende omdat zy beyde de schepen niet machtich waeren, hebben haer volck selven met gewelt daeruut gedreven ende het schip in onse handen verlaten, actie formeerende even alsoff wy het genomen hadden. Het schip *St. Louys* waren sy oock niet machtich; daeromme hebben mede groote valsche listen gebruyct om ons hetselvige oock aen te hangen, haer volck behendelijck aen 't schip *St. Michiel* ende aen onse schepen sendende, onder pretext alsoff selffs door quae tractement van haer meester geloopen waeren, ten eynde dat actie souden mogen formeren, wy 't schip *St. Louys* van haer volck ontbloot

hadden. Andre valsche practijcken hebben zy meer gebruyct, doch alsoo tot haer disseyn niet comen costen, sijn noch eyntlijcken door onse hulpe ende assisentie aen haer gedaen, met voorsz. schip *St. Louys* vertrocken, eenige Chinesen ende Gouseratten tot hulpe medegenomen hebbende. Die van 'tschip *Montmorenci* in Diepe overgecomen, hebben mede van haer volck uutgemaect gehadt, omme ons die te doen aenhouden ende actie te formeren, dan 't is haer oock misluct. De schande, oneere ende vilependie, die sylieden in dese quartieren de Staet van de Vereenichde Nederlanden nagegeven hebben, is uutdermaten groot. Ick hoope, dat U. E. met d'overgesonden documenten haer tegen de Francen soowel als tegen d'Engelsen verdedigen sullen. Voor dees tijt connen geen acten meer senden, alsoo de resterende, die hier in 't fort op mijn vertreck gelaten hadde, met mijn andre pampieren verstroyt ende verbrandt zijn.

By den Raet gelet zijnde op 't gene touscheerende de Nederlanders met de Deenen vaerende in verscheyde missiven geschreven wort, is goetgevonden, dat volgens placcaet van de Hooge Mogende Heeren Staten Generael lichten sullen degene welck haer van haere Hooge Mogende gehoorsaemheyt in dienste der Denen begeven hebben, ende dat soo behendelijck als doenlijcken is.

Veel scheeps ende logieboecken sijn U.E. voor dese gesonden. De geeyschte van de Molluccos hebben noch niet connen becomen. Die van Jacatra ende Bantam gaen nevens dese.

D'*Orangeboom* sijn neffens d'andre schepen met devotie verwachtende, ende sal volgens U. E. ordre met den eersten weder overgesonden worden.

Dese gaet nu met het schip den *Eenhoorn*, welck goetgevonden hebben vooruut aff te veerdigen, omme U. E. tijtlijcken te advyseeren wat naer 't schip *Delff* gepasseert zy, hoe de cans gekeert is ende door Godts genade met cleene macht tegen opinie van alle menschen de victorie becomen hebben. D'Almogende zy daervan hoochelijck gelooft ende wil U. E. handel ten besten van de Vereenichde Nederlanden meer ende meer zegenen, gelijck ick vertrouwe, geschieden sal. Voor 't cargasoen in dit schip gescheept, gelieve U.E. de generale reeckening te creditteeren ter somma van *f* 86.219 — 18 — 11 als per nevensgaende facture. Het schip den *Gouden Leeuw* is overlange met een rijcke last geladen geweest ende hebben 't selvige opgehouden, eensdeels om ons niet te verswacken, ende ten andre opdat het in de quaetste tijt van 't jaer op onse landen niet comen soude.

Wy hoopen, dat U. E. in 't voorjaer 1619 wederomme een goede vloot schepen uutgesonden sullen hebben. Is het niet gedaen, wilt doch niet naerlaten sulcx daerna te verbeteren ende jaerlicx groote menichte van schepen te senden van alderley soorten, gelijck boven geseyt is, eenige royale treffelijcke oorlochschepen, andre tot het overvoeren van de last, veel fluyten off

andre slechte schepen ende cleene jachten. De treffelijcke oorlochschepen wilt die oock wel versien met geheel swaer, groff geschut, sonder malcanderen wijs te maecken dat hier overvloet van geschut is, want daer is niet een stuck over, sijnde in Manilha veel geschut gebleven ende een goede pertye op 't fort Jacatra geleyt, daervan geen gemist can worden. Dit doende sullen U. E. geen rijcke retouren gebreecken.

U. E. recommandeeren ons seer, voort te varen met het stabileeren van een generale rendevouz, ende vrede te houden met de coningen van Jacatra ende Bantam, welck incompatibile saecken zijn, doch d'Almogende heeft daerin versien. De middelen ende gereetschappen, die tot bouwen vereyscht worden, senden de heeren oock niet. Daer en is niet een byle, schop noch spade te becomen. 't Gene ter diffentie in haeste opgeworpen is, hebben gedaen met eenige schoppen ende spaden, die hier een tijt lanck in voorraet gelegen hadden ende al geconsumeert zijn. De heeren ontbieden ons genege dingen van Jappan t'ontbieden ende senden selffs niet. Wat daermede voor hebben, geve andre te bedencken, seer vrientlijck versoeckende met den eersten herwarts te senden groote menichte van goede bylen (maer geen douzijnwerck), schoppen met yser beslagen, spaden, houweelen, instrumenten om wortelen van boomen uut te haelen, baggernetten om modder te halen, alderley gereetschappen voor smits ende timmerlieden.

In gants Indien sijn geen smeecoolen ende by gebreeck van lont heeft men tot Jacatra van catoene gaern londt geslagen. Als het gaern voort is, sullen ons met fijnne cleden in plaets van londt behelpen moeten. Siet doch eens, wat schaed het zy, datter versuymt wort dat men ons geen londt en sendt. Ick bidde U. E. om de gemeene welstants wille, en wacht niet meer met alle nootlijckheden te senden totdat men van hier ongeschicktelijck daerom schryve, want het comt dan te laet, ende by U. E. can soowel als hier affgemeten worden watter van noode is.

25. Nieuw fort te Jacatra te bouwen.

By dese gaet ontwerp van 't fort Jacatra, doch U. E. sullen gelieven te verstaen, dat ons met dit werck gants niet behelpen connen, ende alsoo 't selvige in haeste ter diffentie opgeworpen is, en isser gants niet, dat tot een goet werck te stae comen sal. Daeromme sal een geheel nieuw fort ende nieuwe huysen gemaect moeten worden. Het oude groote huys is in den oorloch halff affgebroocken (om de val voor te comen) ende nu met een seyl gedect, waerin ons behelpen ende U. E. goederen bewaeren moeten. De rest staet mede om te vallen, ende alsoo aen de eynde van 't nieuwe huys twee bolwercken gemaect zijn, sijn beyde dese eynden ontrenten 3 voeten nedergesoncken ende het midden is staen gebleven als het was, soodat de muyren uutdermaten van malckanderen gescheurt zijn. Het fort is te cleyn, om de behoorlijcke huysinge daerbinnen te maecken. Van de vier bolwercken leggen de drie op de drie

hoecken van een rechtzijd vierkant, maer de vierde is (na mijn vertreck uut het fort) dicht aen het oude huys, dat scheef stont, gemaect, in voegen dat de voorneemste lantpunt niet geflanckeert cost worden. Daerover is tusschen de twee lantbolwercken noch een cleen werck gemaect. Het nieuwe huys staet soo dicht aen de riviere, datter geen spatie resteert om een walle daertusschen te maecken. Hierover hadden geresolveert, op de westzyde van de riviere (daer de stadt Jacatra gelegen heeft) een nieuw fort te maken, groot 46 viercante roeden, met een gracht rontsomme; dan dewyle geen volck noch gereetschappen daertoe hebben, vrese datter niet van vallen sal ende dat noch veel verlooren wercken, om ons te behelpen, sullen moeten maecken. Ons en gebreeckt niet dan alle dinck. Om de negotie waer te nemen ende op den vyant te passen, hebben met alle man de handen vol. De Chinesen hout de pangoran van Bantam aldaer op. Wie sal dan een casteel ende stadt tot Jacatra bouwen? Drie van onse schepen leggen voor Bantam, drie voor Angier, 5 sijnder doende om calck te branden, ende de resterende 3 hebben met haer eygen werck de handen vol. 7 schepen sijnder in Manilha, 5 na Jamby, Patana ende Jappan, een na de custe van Coromandel ende drie jachten in de Mollucquen ende Anboyna. Dit is alle de navale macht welck U. E. in Indien heeft, ende de forten en casteelen te lande sijn van volck soo qualick versien, dat het schande is ende sulcx qualick schryven derff, doch het moet evenwel geseyt wesen. Op thien forten, die de heeren in de Mollucquen houden, sijn niet meer dan 438 coppen, soo cooplieden als soldaten, daeronder gereeckent alle de Nederlanders, swarten, overgeloopen Spangiaerden in dienste van de generale Compagnie wesende, ende vrye lieden. Op alle de forten ende comptoiren van Anboyna niet meer dan 194 coppen, in Banda 500, in Solor 31, tot Jacatra 340 ende op de custe Coromandel ontrent 150, welck alle de macht van gants Indien is.

Joost Mercelis Verwers sullen volgens U. E. ordre passagie verleenen.

Tot noch toe hebben noyt in dese quartieren eenige notabele cruyden off planten gesien met bollen oft wortelen, die men in Nederlandt soud connen overbrengen. Iets voorcomende, sullen U. E. toegesonden worden.

26. De Mataram. Van d' onse, by den Mattaram gevangen, hebben verscheyde brieffkens gecregen. Clagen seer, dat haere nootdruft van rijs niet becomen connen. Den 18 Mayo waeren zy noch 7 persoonen in 't leven. Ick hebbe voor dese aen den coninck van Tcheribon om hare verlossinge geschreven, daerop hy geantwoort heeft, sijn beste doen sal. Wij verhoopen haer haest te becomen, alsoo de vreese door geheel Java is. Verscheyde joncken ende prauwen comen hier dagelicx van Tcheribon met alle nootlijckheden aen, ende meer hebben wy te verwachten, soodat apparent is ons gerieff tot Jacatra selffs wel becomen sullen. De Mattaram ende die van Japara hadden geerne vrede met ons, maer

't hert is te groot om ons aen te soecken, ende wy en mogen 't niet doen (hoewel de noot sulcx wel vereyscht) omdat, de vrede najagende, alle dagen noch meer geplaecht ende veracht souden worden. Daerom is 't best, dat wat lyden ende ons wat behelpen, om een stabile vrede te maecken, want ons volck tot Japara vermoort ende alles berooft is, doordien de moorders en rovers haer voor lieten staen dat wy Japara niet mochten derven ende noch grooten offer gegeven souden hebben om vrede, acces ende haere goede gunste te becomen, gelijck zylieden aen de duyvelen doen; dan het is Godt loff buyten haer gissinge gegaen.

27. Predikanten. Wy versoecken andermael, dat het U. E. doch gelieve eenige Godtvruchtige, eerwaerdige, cloecke, verstandige predicanten herwarts te senden ende geen hooveerdige, ongeschicte, onwetende idioten, gelijck eenige dienaers geweest sijn. 't Is beclaechlijck ende jammer, dat de godtsdienst niet beter waergenomen, noch gehanthaeft worde. In Batsian zijn verscheyde Christenen, maer men weet daer van kercke, leere noch oeffeningh. In Anboyna gaet de Christelijcke religie door gebreck van leeraeren mede aff, ende de Moorse is toenemende. Geschicte jongelieden, die goet van leven, van goeder aert, goede geest, ende volcomentlijcken geresolveert ende gesint zijn lange jaeren in 't landt te blyven, dienen hier gesonden te senden, off 't is beter dat achterblyven, want anders haere tijt uut is, eer de taele connen leeren ende eenige dienst doen. Het moeten rechte herders ende geen huirlingen wesen, die niet na Indien vaeren om gelt te verdienen ende dan datelijck weder te keeren, maer om den Heere te dienen ende d' Indianen tot het Christen gelove te bekeeren. Alle die tot noch toe in Indien geweest zijn, hebben sooveel niet gedaen, dat de Christenen in 't Christen geloove souden onderhouden, laete staen dat andre bekeeren souden. 't En schort aen de matterie niet, maer aen de meester. Van domini Hulsebos ende Danckaert hebbe goede hoope, maer twee persoonen connen maer twee plaetsen becleden ende bedienen.

Nevens dese gaet memorie van verscheyde nootlijckheden, die hier hooch noodich sijn. U. E. gelieven ons van alles te versien.

28. Bantam geblokkeerd. Alsoo de pangoran van Bantam na gedane insinuatie ende binnen de gesette termijn sich vrient noch vyant heeft willen verclaren, maer tot synen vordeel persisteerende blijft om ons noch langer te treyneren, hebben d' onse voor Bantam leggende, volgens voorige resoluitie ende onse ordre den 2 deser de visschers aengetast, ende dewyle anders recht noch reden van Bantam te becomen is, maer sylieden ons geerne met den peper souden dwingen Jacatra te verlaten ende haeren wille te doen, sullen wy vervolgen, Bantam naer vermogen te benouwen, d' in ende uutvaert beletten, totdat recht becomen ende de questie door d' een off d' ander middel geeyndicht zy. 't Is apparent, dat de crijch winnen sal, die het langst herdeeren can. Hierover sijn van meeninge

(alsoo wel weten, anders niet terecht comen souden) de sake met Godes hulpe ten uutterste uut te voeren. Wy hoopen, dat het niet lange duyren sal; doch soo 't geviele dat het den pangoran langer hardeerde dan het ons lieff zy, sullen U. E. interim haer dienen te behelpen met de peper die noch op voorraet hebben ende van andre quartieren becomen zullen, daervan alsnoch geen seecker advys geven connen.

Hiermede, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E., na hertelijcke groetenisse, geluck ende voorspoet.

In ons fort Jacatra adi 5 Augusti anno 1619.

U. E. dienstwillige

Jan Pietersz. Coen.

30. — 7 OCT. 1619. — Q 2.

(PER *GOUDEN LEEUW*.)

Met de schepen *Zierickzee*, *Mauritius* ende *Delff* is U. E. geadvvyseert, hoe door de Engelssen ende Javanen verscheyde verraderyen tegen ons beleyt, en door Godts genade misluct wesende, zylieden voornamen ons met openbaer gewelt te dwingen, ende hoe ons daertegen versterct, ende van onse huysen tot Jacatra staende, een fort opgeworpen zijnde, 't selvige te water ende te land belegert lieten, doen wy genootsaekt wierden met een vloote van acht schepen na Amboyna, om meerder, macht te vaeren. By dese gaet alsnu copy van de onse per 't schip d' *Eenhoorn* gesonden. U. E. sullen daeraen largo verstaen, hoe wy voorsz. fort ontset ende de stadt Jacatra ingenomen hebben, d' Engelsen voor ons gevlucht, ende wy door Godts genade te water ende te land meester van 't velt gebleven sijn. 't Sedert is hier weynich geinnoveert, derhalven cort sijn sullen. Dese gaet per 't schip den *Gouden Leeuw*, welck d' Almogende in salvo geleyde. Voor 't retoer, daerinne gescheept, gelieve U. E. de generale reeckeninge van Indie te crediteeren ter somma van f 192.913 — 6 — 6 conforme nevensgaende facture, de bevindinge van alles advyseerende, opdat ons daerna reguleeren mogen.

1. Aangekomen schepen.

Naer 't vertreck van d' *Eenhoorn* zijn hier, Godtloff, tot vercheyden tyde van van 't patria wel aangecomen diverse schepen, te weten

den 7 Augusto 't jacht d' *Orangeboom*;

den 3 September *Dordrecht* ende *Amsterdam*;

den 13 d° *Westvrieslandt* met een prijs;

de 16 d° *Nieuw Zeelandt* ende 't jacht den *Dolphijn* van de custe van Coromandel;

den 19 d° het *Postpaert*;

in voegen datter van de vloote van 11 schepen, door U. E. onder commandement van d' heer commandeur Houtman uutgerust, resteren de schepen *Enckhuysen* (na de custe van Coromandel gedestineert), *Hoorn* ende *Goede Hoope*. D' Almogende wil haer mede in salvo geleyden. Ontrent de Cabo de Boa Esperance is het schip *Nieuw Zeelandt* by 't schip *Enckhuysen* geweest, ende ontrent de lengte van Madagascar van 't schip *Hoorn* gescheyden. Voor de *Goede Hoope* sijn d' onse seer beducht, alsoo 't selvige schip overladen was ende de vloote soo grooten storm in de Spaensche Zee gehadt hebben, dat het de beste schepen quaet genoch hadden de zee te bouwen. De *Goede Hoope* is in dese

storm van 't schip *Dordrecht* geraect ende 't sedert van niemant geriscontreert.

2. Ontmoeting met de Engelschen.

Aen de Caep de Bona Esperance hebben eenige van onse schepen eenige Engelse gerescontreert, te weten d' *Eenhoorn* ende d' *Orangeboom* d' Engelse schepen den *Beer* ende de *Sterre*, waerby naer 't vertrek van d' *Eenhoorn* ende d' *Orangeboom* gecomen zijn d' *Anna* van Suratten ende onse schepen *Dordrecht* ende *Amsterdam*. Uutterlijck hebben sy den andren aldaer alle vrientschap bethoont, doch alsoo wy door eenige Schotten verstaen dat by die van de *Sterre*, ons schip den *Eenhoorn* ontrent de Caep in zee rescontrerende, gedelibereert is geweest om den *Eenhoorn* aen te tasten, schijnt het dat d' Engelsen, soo eenige van d' onse met gemack hadden weten te becomen, niet nagelaten souden hebben die te nemen. Hoe becommert d'Engelse geweest zijn over d' uutcompst van haer boos voornemen, connen de heeren sien per nevensgaende missiven, door die van den *Beer* ende de *Sterre* van de Caep de Bona Esperance met d' *Orangeboom* herwarts gesonden, waertegen d'onse wel gerust ende welgemoet geweest sijn, weynich op swaricheyt denckende, want d' *Orangeboom* in zee ontrent hondert mylen buyten de custe van Sumatra rescontrerende een van d'Engelse schepen, die met haer vloote uut de straet Sonda voor ons gevlucht was, is den schipper 't Hert, om tydinge te becomen, aen boort gevaeren. Soo haest daer was, hebben d' Engelse seer schoon gepraet om de coopman ende stierlieden mede te becomen. D' onderstierman wierde gehaelt, ende d' andre verexcuseert. D' Engelsen, geen andre hooffden meer becomen connende, hebben de schipper 't Hert met een moy praetien in de cayuyt onderhouden ende interim sijn volck gebonden. Doch alsoo twee daervan overboort sprongen, swemmende na d' *Orangeboom*, wierde 't Hert 't geruchte gewaer ende meenende uut de cayuyt te gaen, vondt die met een kettingh geslooten. D' Engelsen hebben hem mede aengetast ende wel vastgebonden, seggende dat hy met hun by haeren admirael most vaeren, doende groot weer om d' *Orangeboom* t' ontseylen. Dan alsoo 't Hert met gewelt in de galderye geraecte, roepende aen de zijnne (die seer dicht by den Engelsman hielden) dat se alle het geschut uuthalen ende met de geheele zyde op d' Engelsen schieten souden, hebben d' officieren van d' Engelsen het disseyn van haer hooffden alsoo gematicht, dat zy de schipper 't Hert met al zijn volck weder hebben laten vaeren sonder een schoot te verwachten, niettegenstaende 't Engels schip immer soo wel ende beter als d' *Orangeboom* gemonteert was, veel volck ophebbende. Dit schip, soo d' Engelsen seyden, was met drie andre Engelse schepen aen 't eylandt Engano geweest om daer het geschut, eenich volck en goederen van haer verlooren schip de *Zonne* te soecken, ende in een storm van den andren geraect. Naer dese is d' *Orangeboom* ontrent Priaman op de custe van Sumatra vervallen, ende eyntlijcken den 7 Augusto tot Jacatra geariveert, als vooren is geseyt.

3. Engelsch schip genomen. Voor dese is U. E. geadvyseert, hoe wy in de Straet Sonda geleyt hadden de schepen d' *Oude Zonne*, de *Zuyder Eendracht* ende de *Neptuines*, om waer te nemen de twee Engelsse schepen den *Beer* ende de *Sterre*, die van d'onse aen de Caep de Bona Esperance gerescontreert waren. Een van dese twee, de *Sterre* genaemt, is den 12 Augusto by de voorsz. drie schepen in de Straet Sonda gecomen. D'onse lieten hem na Bantam passeeren, opdat niet eschappeeren soude. Daerna zijn hem des nachts gevolcht, hebben 't dicht by d'Engelsen geseth ende met dreygementen soo veele te wege gebracht, dat d'Engelsen schip ende goet sonder slach off stoot overgegeven hebben, op conditie als U. E. per nevensgaende accoort connen sien. Het is een nieuw schip, groot ontrent 150 lasten, ophebbende 82 koppen, gemonteert met 22 stucken geschut. In contant hebben daerinne op goede reeckeninge becomen 40.000 realen in spetie ende U. E. daervooren gecreditteert, gelijck mede van de pertye loot. Van de provisie ende amonitie die daer by gevonden zijn, gaet nevens dese register. Het volck is eerst tot Jacatra met haer baggagie in alle vreyheyt aen landt geseth, wierden als d'onse getracteert ende hebben hun daerna, volgens accoort ende eygen versoeck, met onse schepen na verscheyde plaetsen versonden, om by de haeren aen landt geseth te worden, te weten, eenige na Succadana, andre na Patana ende de meeste na Priaman ende Atchijn. Het ander schip, den *Beer*, is tot noch toe niet verscheenen. D' *Oude Zonne* leyt alsnoch in de Straet Sonda, daerop wachtende.

By dese gaet copie off translaet van een missive door d' Engelse Compagnie aen de haren alhier geschreven. U. E. sullen daeraen sien, hoe d'administrateurs van d' Engelse Compagnie haer volck tegen ons ophitsen. 't Gene de haeren selffs gedaen hebben leggen sy ons te laste, in haer missive verhaelende (niettegenstaende wel beter weten) de valsche leugenen die zy seggen van de haere overgeschreven te wesen, waerop actie geformeert hebbende, haeren admirael belasten U. E. volck ende goederen op de gesochte actie aen te tasten, terwyle interim in Engelandt met de gecommitteerde van de Hooge Mogende Heeren Staten Generael ende U.E. van accoort gehandelt wort, en dat uut crachte van ordinarie commissie door den admirael van Groot Bretangie, wegen zijnne conincklijcke Magisteyt, aen Thomas Dael verleent. Hiertegen sullen wy ons met de commissie van de d'Hooch Mogende Heeren Staten Generael, zijn princelijcke Excellentie, die van U. E. ende 't recht der natuyren behelpen. Wy houden voor seecker, dat Spangien met zijn ducaten tegen ons strijt, gelijck hy eertijts met de wapenen plach te doen, ende datter eenige in Vranckrijck, Engelandt ende Denemarcken gepensioneert zijn om d' Indische vaert te doen bederven, off de coningen van Vranckrijck, Engelandt ende Denemarcken tegen de Vereenichde Nederlanden op te roeyen, haere goede correspondentie ende vrientschap te breecken; dan ick hoope

dat d'Almogende d'oogen van haere Magisteyts openen ende ons wel hoeden sal, gelijck tot noch toe gedaen heeft ende nu corteling, insonderheyt soo in de Vereenichde Nederlanden als hier, gesien is.

Van Jamby ende Andrigiri hebben wy tydinge, hoe daer goede apparentie was, dat vandaer goede quantiteyt peper becomen souden, waerover boven de voorgaende weder opnieuws derwarts gesonden hebben de schepen d' *Orangeboom* ende *Nassouw*, met een goet cargasoen, verhoopende eerlange goede retoeren daertegen te becomen. Voorder is daer alles, Godtloff, wel, gelijck U. E. per nevensgaende missive sien connen.

4. **Portugeesch schip genomen.** Op 5 graden by noorden de linie sijn by 't schip *Westvrieslandt* ende 't *Postpaert* gecomen acht Portugiesse scheepkens, daeronder 2 bercken, welcke, naer 't schijnt, d' onse meenden te nemen, doch by *Westvrieslandt* comende, hebben sy haer gerust gehouden. Maer *Westvrieslandt* heeft den admirael met gewelt aengetast ende ingenomen, sonder dat weer geboden wierd. D' andre Portugiesse scheepkens, dit siende, sijn doorgegaen. Den schipper Abbe Willemsz. is van sijn eygen volck geschoten; 42 Portugiesen zijn van d' onse overboort geworpen ende 12 alhier gebracht, daeronder de cappiteyn Moor van Parnabucco, met sijn geheele famiglie, vrouwe ende kinderen, dewelcke hier houden sullen, om eenige van d' onse daertegen te lossen. Sijn versoeck aen den gouverneur van Mallacca hebben wy over Jamby na Mallacca gesonden ende voor alle andre den zoone van d' heer Lodensteyn (in Manilla gevangen wesende) geeyscht. By dese gaet register van de goederen met voorsz. schip verovert. De getaxeerde staet daervan sal naer dese volgen; 't en can nu niet wel geschieden, omdat den oppercoopman Jan Hendricx Sael alles niet wel aengegeven heeft.

Op het *Postpaert* heeft de coopman ende schipper een quaet huysgehouden, waerover beyde, als per sententie, gedeporteert zijn.

5. **Coromandel.** Het jacht den *Dolphijn* heeft van de custe Coromandell gebracht 542 packen cleden van diverse sorteringe, voor Java, de Molluccos, Anboyna, Banda, Siam ende andre. Brengt tydinge, hoe den *Swerten Beer* in April passato volladen was met ontrent 700 packen indigo, ontrent 500 baelen lijnwaet, 25 packen Bengaelse gesticte deekens ende alcatyven, 30 packen catoene gaern ende 14.000 ℔ wit was, gelijck de heeren per nevensgaende missive van de Haze naerder vernemen connen. Een seer quade resoluitie is daer van de onse genomen, namentlijck dat d' heer de Haze geresolveert heeft met voorsz. schip tot Augusto off September op de Custe te blyven, om niet winterdaechs (seggen zy) de Caep te passeeren ende in de somer op onse landen te comen, waerover voorsz. schip den *Beer* groot peryckel loopt om van d' Engelsen genomen te worden; doch hope dat Godt het beste geven sal. In Palleacatte is alles, Godt loff, wel. Door d' onse is het comptoir van Massilipatan gelicht, op

hoope om door die middel beter tractement te becomen ende de Mooren van haer onredelijck geboth te doen desisteeren, 't welck wy laudeeren om een vryen handel te becomen, want anders voor de Mooren souden moeten vaeren, vertrouwende dat het de Compagnie niet hinderen sal. 't Ware goet, dat men 't overlange gedaen hadde. Volgens U. E. ordre sijn de schepen den *Swerten Beer* ende de *Dolphijn* uyt cruyssen geweest; onder Punto de Gallo hebben zy verovert de waerdye van *f* 109.370, daeronder begrepen 145 packen caneel van Ceylon, uut het magasijn van den coninck van Spangien gelicht. Het sal goet wesen, dat U. E. schepen met roeyschaloupen sende, om dit alsoo te mogen continueeren. De roeyschaloupen dienen in alder manieren niet naergelaten te worden, want de schepen anders niet verrichten souden. Na Pegu sijn mede twee fregatten gesonden geweest, maer hebben gants niet verricht, qualick in Aracan gehandelt ende daer eenich volck staen laten. De heer de Haze vint niet geraden weder een comptoir in Tegenampatan te stabileeren, alsoo de Guineetse lywaten beter ende beter coop (zeyt hy) in Narsapourpeta te becomen zijn. Wat ordre wy derwarts gegeven hebben, sal U. E. per nevensgaende copie van onse missive ende instructie connen sien. Hier loopt een geruchte dat op de Custe d' oude corruptie al weder ingebroocken wesen soude, ja, eenige andre meer die niet wel riecken, doch alsoo d' heer de Haze van de Custe naer 't patria vaert, wenschen wy dat d' Almogende zijn E. behouden geleyde.

6. Suratte. By dese gaet register van 325 packen indigo ende cleden, beloopende incoops ontrent *f* 65.000, welck d' onse in Suratte gereet sijn hebbende. Hoe treffelijcken handel d' Engelsen aldaer dryven ende hoe veel U. E. de generale Compagnie ende de Vereenichde Nederlanden te cort doen, dat herwarts soo veel schepen niet en senden dat wy dien handel, die van Mocha ende omliggende qnartieren, waernemen mogen, sullen de heeren sien aen nevensgaende missiven van Ravensteyn ende Goeree. Met recht clagen zy ende 't verdriet ons uuttermaten zeer, dat derwarts niet hebben mogen senden, want dien handel soo treffelijck als eenige van Indien is. Willen wy d' Engelsen van de Molluccos, Anboyna ende Banda houden, soo moeten by haer in Suratten zijn, off zullen altoos met hun gequelt wesen. Soo haest doenlijcken sullen wy niet naerlaten de handt aen 't werck te slaen ende derwarts een goede vloote senden.

7. Atjeh. Alsoo hier door de compste van de nieuwe schepen een treffelijcke vloote by den andren gecregen hebben, is goet gevonden, omme deselvige wel te besteeden, den handel soo veele mogelijck waer te nemen, de comptanten t' imployeeren ende tegelijck diffensibele ende offensive oorloch tegen onse vyanden te voeren, dat een vloote van 6 schepen, met een cargasoen van *f* 24.154 — 11 — 12, na Ticco, Priaman ende Atchijn senden sullen, soo omme

den handel aldaer waer te nemen, als omme revengie van d' Engelsen te soecken, met ordre, dat het overige cargasoen (welck op de custe van Sumatra aen peper niet besteet wort) van Atchijn met een schip na de custe van Coromandel gesonden werde, off dat de vloote derwarts vaere, na dat op de consideratie in onse instructie gestelt (daervan by dese copie gaet) by den raedt goetgevonden worden sal. De commandeur Willem Jansz. is derwarts gevaren met de schepen *Haerlem*, 't *Wapen van Seelandt*, *Nieuw Zeelandt*, de *Neptuines*, d' Engelse *Sterre* ende 't *Postpaert*. De Heere verleene haer geluck ende behouden reyse.

Na Jamby ende Patana hebben den 25 passato gesonden 't schip de *Zeewolff* met een cargasoen van *f* 212.774 — 19 — 10, met ordre, daervan in Jamby soo veele te laten als daer tot den handel van noode wesen sal ende de rest in Patana te brengen, omme op voordeel tegen 't naeste jaer aen goede retoeren besteet te worden. D'Almogende wil haer behouden geleyden.

Wy zijn van meninge, het schip S*t. Michiel* met den eersten, volladen met met alle nootlijckheden, na de Molluccos te senden, alsoock een ander off twee na Anboyna ende Banda.

De resterende schepen, als namentlijck de *Trouwe*, d' *Oude Zonne*, de *Zuyder Eendracht*, *Dordrecht*, *Amsterdam*, 't *Wapen van Amsterdam*, *Westvrieslandt*, de S*terre*, den *Dolphijn* ende de *Groene Leeuw* sijn hier houdende, omme d' Engelsen waer te nemen, de rede van Bantam te besetten, den handel voor de generale Compagnie te verseeckeren ende de plaetse van Jacatra met gemack te verstercken. Na gelegentheyt sullen de bequaemste van die met retoeren 't patria versonden worden. Wy sijn van meninge, hier gestadelijck een vloote van ten minste 10 a 12 off meer schepen te houden, ende alsoo die op verscheyde plaetsen verdeylt moeten worden, sal de versterckinge van Jacatra evenwel traech voortgaen.

8. Den 30 passato is hier, Godt loff, van de Molluccos wel aengecomen de prijs
Molukken. van 't schip *Haerlem*, geladen met 210 bhaeren nagelen, waerdoor verstaen, hoe alles in de Molluccos noch redelijck was. Ontrent 150 bhaeren nagelen sijn daer gebleven, die dit jacht niet voeren cost. Wat noch van 't groote gewas ontfangen sal worden, is onseecker, ende alsoo een yder twijffelde wat uutcompst den oorloch tusschen ons ende d' Engelsen nemen soude, zijn de rijckste veel nagelen daerna ophoudende, gelijck de Bandanesen met haer nooten ende foelie oock doen. Rijs en sagu wasser eerst in de Molluccos grootelijcx gebreck, maer door dit jacht ende een joncke, door hun medegesleept, zijn d' onse ende de Ternatanen van sagu soo wel versien geworden, dat geen gebreck lyden, maer haer wel behelpen sullen. Met correcorren zijn de Tidoresen te water meester. Eenige scharmutsinge hebben d' onse met de Spangiaerden gehouden, maer niet notabels isser gepasseert. D' oude boecken

door U. E. soo lange ontbooden, hebben nu becomen, voor soo veele aldaer zijn, ende gaen nevens dese, gelijck mede register van 't volck in de Molluccos garnisoen houdende, daeraen de heeren sien sullen hoe qualick de forten aldaer versien sijn, insgelijcx mede van vrivres ende amonitie van oorloge. De reeckeninge van de negotie hebben mede becomen, maer alsoo in de generaele boecken noch niet getrocken zijn, zullen die naer dese senden.

9. Bantam. Voor dese hebben U. E. geadvyseert, hoe met die van Bantam in oorloch geraect sijn ende daer noch 5 mannen met eenige goederen aen landt gebleven waren, alle welcke den pangoran den 20 Augusto met de resterende goederen aen boort gesonden heeft. Wat daermede voor hadden, connen qualick weten. Men ontboot ons met een brieffken, door een perticulier op 't Chinees geschreven, soo vrientschap met Bantam begeerden, dat imant senden souden, soo niet, dat van daer souden blyven. Op de saeck gedelibereert zijnde, is goetgevonden na Bantam niet te senden, maer dat de rede beseth sullen houden, de vaert ende visscherye soo veel te beletten als doenlijcken is, totdat ons selven den handel aenbieden ende de pangoran van Bantam affstant van Jacatra ende zijnne andre pretentie doet. Ick meene, soo wy Jacatra verlaten wilden, dat welhaest goede pertye peper becomen zouden, maer te meer souden daerna geplaecht worden. Met den peper meent Bantam ons te dwingen, dan dewyle nu in een rechtveerdige oorloch geraect zijn ende met recht geduerende den oorloch alle natien vandaer mogen weeren, hoopen wy Bantam te verdueren ende eerlange tot goede redenen te brengen. Tegen mijn ordre ende intentie, als oock tegen menige van den pangoran gouverneur, sijn wy met den andren in oorloch geraect, dan beter is die noch dan een geveynsde vreede, want in een geveynsde vreede continueerende, souden wy niet alleene veel verraderye onderworpen wesen, maer met een weynich peper getrayneert ende andre 't principale toegeschict worden. De stadt Bantam wordt dagelicx noch seere versterckt, de rijs is seer diere ende de Chinesen worden seer nauwe bewaert, opdat by ons niet loopen. De voorneemste heeft de pangoran gedwongen weder nieuwe huysen te bouwen. Meer vreese heeft Bantam voor de Mattaram off dat wy met den Mattaram souden mogen verdragen, dan voor ons, alsoo hy wel vertrouwt (naar 't schijnt) dat het ons om de stadt Bantam niet te doen is. Ons huys is noch in esse. De pangoran van Bantam can qualick resolveeren vreede off oorloch met ons te maecken. Hierover (na wy verstaen) is onder de grooten groote confusie; d' uutcompste sal den tijt leeren. Onse schepen voor Bantam leggende, hebben tot noch toe 9 mannen verlooren, ende dat vermits tegen onse expresse ordre tot aen de wal ontrent Bantam eenige prauwen vervolchden ende haer aen landt begaven, alwaer van groote menichte van volck verrast, overvallen ende gedoot wierden; dan meer volck heeft het Bantam gecost. De visscherye can ons volck niet

wel beletten, alsoo de prauwen te snel in 't seylen zijn ende d' onse geen prauwen bestieren connen.

10. Jacatra. Tot Jacatra gaet alles, Godt loff, redelijck. Voor dese zijn hier veel joncken ende prauwen met alle nootlijckheden geweest; dan over eenige dagen heeft den Mattaram verbooden, datter niemant by ons na Jacatra vaere, doch evewel sijnder noch eenige Chineesse ende Javaense joncken comende, die steelsewijs uut het landt van den Mattaram vertrecken, in voegen dat ick hoope, gelijck het oock apparent is, wy geen gebreck sullen lyden. Off de Mattaram voorsz. verbot ter contemplatie van Bantam doet, weten wy niet. Wat de coninck van Tcheribon ende Anthonio Vizozo daervan schryven connen U. E. per nevengaende copie van haere missiven sien. 't Apparentste schijnt te wesen, dat de Mattaram soect sijnne vrientschap aen ons wat diere te willen vercoopen, want alsoo hy Tuban ingenomen heeft, Surrebaya 't hooft geerne in de schoot soud leggen, resteerter niet dan Bantam, daer de grootste schadt van geheel Java is, en de alsoo de wech voor die van den Mattaram te lande wat moeyelijck vallen soude, schijnt het, dat men soect ons te dringen de Mattaram t' assisteeren, alsoo 't hert te groot is om onse hulpe te versoecken ende sijn onvermogen aen ons te kennen te geven. Doch soo sy iets tegen ons weten te doen, 't sal niet nagelaten worden, want om heerschappie, volck, gelt ende goederen is het de Mattaram te doen. Eer wy d' een off d' ander assisteren, sullen wel thien mael omsien moeten, opdat de victorieuse onse roede niet worde.

Nadat wy de stadt Jacatra ingenomen hadden, is al het volck uut het landt na Bantam vertrocken, ende daerna zijnder veele wedergecomen, de rijs uut het landt van 't velt opsoeckende, waervan haer veele ontjaecht is, ende alsoo d' onse noyt vyanden vonden die 't hooft boden, zijn de soldaten soo stout ende onbedacht geworden, dat bykans een groote nederlage gecregen souden hebben, 't en ware dat een goede corragie van d' officieren sulcx verhoet hadde. Verstaen hebbende, datter menichte van Javanen ontrent een myle off twee de riviere op in 't landt waren, hebben wy den 25 passato 40 mosquettiers derwarts gesonden. Dese by den vyandt comende, weecken de Javanen uut haer legerstede by den andren, op een plaetse daer d' onse niet dan man voor man door een enge padt bycomen costen. Te wederzyde van dit padt hebben zy in de ruychte volck met piecken geleyt. D' onse, vierich sijnde om haeren vyandt aen te tasten, hebben haer in drie troupen verdeylt. D' eerste troupe, bestaende in elff koppen, de vyandt aentastende, bleven daervan drie op de plaetse leggen, welcke doorsteecken wierden van de vyanden die in de ruychte verborgen lagen; d'andre namen datelijck de vlucht, waerop de Javanen met goede corragie aentreckende, alle d' onse geslagen souden hebben, 't en waere dat de luytenant met de tweede troupe d' eerste ontset, de Javanen gestut ende haer weder terugge verby de doode lichamen gedreven

hadde, met verlies van de vierde man. In 't enge padt hebben d' overste van de Javanen tegen onse officieren soo lange man tegen man stal gehouden, totdat zylieden haer dooden ende gequesten affgebracht hadden, als wanneer vertrocken ende geheel doorgeloopen zijn, in voegen dat d' onse meester van 't velt gebleven zijn. Van de Javanen hebben zy een cris met eenige piecken becomen; vonden anders by haer niet dan een prauwe met wat rijs voor haer provisie, soodat het schijnt, zy expres van Bantam op een tocht gecomen sijn. De vyanden waren ontrent 150 stercq. Onse dooden zijn van d' onse medegenomen ende begraven. Dit is d' eenige ende notabelste riscontre die noch oyt 't sedert d' inneminge van Jacatra geschiet is. Cort daarna hebben weder een goede troupe uutgesonden, maer geen vyanden vernomen.

Tot nu toe sijn by ons 3 a 400 Chinesen vergadert, niettegenstaende hoe nauwe zylieden tot Bantam, Tcheribon ende Japara bewaert worden. Soo de Javanen daerop soo nauwe niet en pasten, ick achte datter eerlange eenige duysenden by ons souden wesen. Alsnoch hebben wy van de Chinesen weynich hulpe, vermits eenige van de voorsz. haer geneeren met nootlijckheden herwarts ende derwarts te haelen, ende andre met handwerck onder de burgerye, waerinne een ider laten geworden, om menichte van volck te locken. 'tIs apparent, dat dese plaetse eerlange de grootste coopstadt van gants Indien wel soude mogen worden, tenzy dat ons de gierícheyt bedriege, waermede seggen wil, byaldien wylieden resolveeren connen de peper van Bantam een jaer te derven, off soo lange, totdat die van Bantam genootsaect worden ons aen te soecken ende haer peper te veylen.

Nadat ons lange bedocht ende lange gedelibereert hadden, wat versterckinge hier maecken souden, is eyntlijcken goet gevonden een nieuw fort te beginnen, groot 50 quadraet roeden, ende om 't selvige met gemack ende te meerder verseeckerheyt te mogen doen, dat hetselvige buyten om het oude fort leggen sullen. De fondamenten van de landtpunt hebben nu begost. Als die gemaect zy, sal 't oude fort dubbelde versterckinge hebben. Godt geve dat het werck geluckich voleyndt mach worden. By dese gaet proiect hoe het werck gedissegneert wort.

11. Varia. Na Succadana hebben wy gesonden de prijs door 't schip *Westvrieslandt* verovert.

Opdat te beter gevordert mach worden de verlossinge van de zoone van d' heer Lodensteyn ende andre, hebben goetgevonden met den *Gouden Leeuw* over te senden de zoone van den cappiteyn Moor van Parnabucco, 't welck de heeren ten goede gelieve te verstaen.

By dese gaet notitie van de schade welck d' Engelsen de generale Compagnie aengedaen hebben, insgelijcx watter tot Jaccatra in den oorloch ge-

gasteert, in de bolwercken bedurven, verschoncken, gestoolen ende andersints geconsumeert zy, 't welck een seer groote somma is, daeraen d'Engelsen mede de meeste schult wel hebben.

Met den *Eenhoorn* sijn overgesonden 5 Engelsen, ende nu gaen met den *Gouden Leeuw* wederomme 13 andre van 't volck overlange in Banda aengehaelt, welck oversenden om de generale Compagnie daervan t'ontlasten. De resterende sullen na gelegentheyt mede volgen. Verscheyde incurabile siecken ende ondienstige persoonen sijn met dit schip oock gaende.

Over de misbruycken die in onse apsentie in 't fort Jacatra gepleecht zijn, is voor dese, door gebreck van behoorlijcke informatie, provisionele sententie in generale termine gegeven, ende vermits alsnoch geen behoorlijcke informatie becomen hebben, ende noyt, naer 't schijnt, becomen sullen, is goetgevonden, dat by U. E. in arest sal blyven de gagie dergenen die in de saecke schuldich sijn, waervan by dese acte gaet. U. E. gelieve te letten op degene die het aengaet. De copie van d'informatien sijn met den *Eenhoorn* overgesonden.

Omdatter aen 't vervolch van de generale boecken noch wat gebreect, sullen deselvige met 't eerste volgende schip na dese gesonden worden. Geduerende mijn apsentie van Jacatra sijn daer mede onder mijnne andre schriften ende pampieren verbrandt de generale boecken ende 't originele clad van deselvige, in voegen dat alles weder in 't wilt soud wesen, soo ick by my geen copie scheep genomen hadde.

Alle de forten ende schepen van gants Indien sijn geheel onversien van smeecolen ende lonten. De nieuwe schepen hebben weynich off geen medegebracht, soodat noch fyne cleeden sullen moeten branden, soo in haest niet versien worden. Overleght doch eens, wat schade de generale Compagnie lydet, dat versuymt wort te senden 't gene in Nederlandt weynich off niet en cost. Alreede sijn 4 a 500 realen betaelt voor arbeytsloon van catoene gaern tot londt te slaen.

Dewyle vooreerst noch geen aracque becomen sal worden, recommanderen U. E. andermael, dat het de heeren gelieve te meer Spaensse wynen dan voor dese te senden, soo voor de forten als schepen in Indien wesende, onder conossement boven d' ordinarie provisie van de schepen.

Ende alsoo dagelicx in 't landt tochten gedaen moeten worden, is het seer noodich dat U. E. veel lichte roers herwarts senden, gelijck voor dese met de *Goede Fortuyn* gecomen sijn; derhalve gelieve U. E. niet naer te laeten goede pertye te senden. De groote schepen dienen oock, beter dan die nu gecomen sijn, van handtgeweeren ende lange piecken versien te worden, alsoo daeromme mede seer verlegen sijn. Daer is qualick een handtgeweer off lange pieck in de geheele vloot te becomen. Soo wy in den oorloch tot Jacatra niet eenige

lange piecken van de vyandt becomen hadden, soud het fort Jacatra mede gants onversien wesen, hoewel die niet wel derven connen, maer hoochnodich sijn tegen de schoone Javaense piecken die niet wel becomen connen.

Alsnoch can niet wel geadvyseert worden wat schepen naer dese affladen sullen, alsoo het noch te vroech is. Van Patana, Andrigiri, Jamby, Ticco, Priaman ende Atchijn hebben met het aenstaende noorden-mousson goede pertye peper ende andre goede retoeren te verwachten. Wat van Manilla ende Bantam comen wil, sal den tijt leeren. De schepen *Dordrecht*, *Westvrieslandt* ende d' *Orangeboom* sijn degene welck wy hoopen d' eerstvolgende wesen sullen. By provisie is in *Dordrecht* gescheept 140.000 catti China nagelen, 125 sockels foelie ende 69 baeltiens Jappanse camphora, wegende 3500 ℔, ende in 't schip *Westvrieslandt* 210 bharen Molluckse nagelen. In 't packhuys sijn noch 15 catti sydewaeren, welck is hetgene voor dees tijt van de retoeren geadvyseert can worden, met hoope dat het U. E. (vertrouwen wy), daeraen niet gebreecken sal. Alles moet synen tijt hebben.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen ende U. E., na hertelijcke groetenisse, in de bescherminge des Alderhoochsten beveelen. In ons fort Jacatra, ady 7 October anno 1619.

U. E. dienstwillige

J. P. Coen.

---

31. — 15 OCT. 1619. — Q 7.
(PER *GOUDEN LEEUW*).

1. Amboina. Naer 't vertreck van 'tschip den *Gouden Leeuw* is hier, Godt loff, den 10 stanti van Amboyna wel aengecomen het jacht de *Tiger*, gelijck mede de joncke de *Dolphijn* genaemt. De *Tiger* brengt mede 42.573 ℔ nagelen, ende de joncke is van Amboyna na d'eylanden van Solor, Bima ende Baly gesonden geweest omme die quartieren t' ondecken. Op Baly zijn d'onse by den coninck geweest ende daer seer wel onthaelt geworden, veel vrientschap is haer bewesen ende groote instantie worter gedaen, dat wy aldaer een comptoir stabileeren; anders hebben op haer reyse niet verricht. Met voorsz. jacht de *Tiger* hebben wy van Amboyna ende Banda tydinge becomen, hoe alle aldaer, Godt loff, in goeden standt was, doch alsoo het fregat *Bima* (daermede het water ende andre nootlijckheden van 't fort Nassouw op Poulowav gebracht wierd) in Anboyna verdreven was, leden d' onse op Poulowav groot gebreck van water; ende andre provisie: londt, smeecolen ende veel andre dingen (die schandelijcken door U. E. commissarisen versuymt werden te senden) gebreect haer mede. Laet doch niet, bidde U. E. andermael, jaerlicx verscheyde jachten ende alle nootlijckheden herwarts te senden, eer de schade ende interesse die de generale Compagnie daerdoor comt te lyden, irreparabel worde.

2. Banda. Met onse voorgaende missive is U. E. geadvyseert, hoe d'Engelsen een schaloupe met advysen in Banda gesonden hadden, waermede sylieden advyseerden dat hun ons fort Jacatra haest overgelevert soud worden, ende dat dan met haer vloote na Banda souden loopen. Hierop hebben de Bandanesen veel nooten ende foelie na haer compste opgehouden, maer alsoo ten laesten geen Engelsen verscheenen zijn, hebben de Bandanesen, het westelijcke mousson verloopen wesende, pertye van haer nooten ende foelie aen d'onse vercocht, doch veel, na wy verstaen, isser door de joncken vervoert, alsoo dit jaer aen de zuytzyde van Banda elff joncken geweest zijn ende noch eenige andre aen Puloron. Door dese joncken werden de vruchten van Banda vervoert, ende door gebreck van jachten is sulcx door d' onse niet belet, in vougen dat d' excessive groote lasten die de generale Compagnie om Banda dragen, door gebreck van jachten verlooren costen zijn. Hierover seggen andermael, voldoet den eysch behoorlijck off laet u interprinsen nae. Naer 't vertreck onser schepen hebben d' onse in Banda becomen 440 sockels foelie ende 10.000 ℔ goede nooten, ende voor 't uutgaen van Augusto verhoopten noch ontrent 300 sockels

foelie ende goede pertye nooten in 't fort Nassouw te becomen, gelijck mede een andre goede partye op Puloway, allen 't welcke door gebreck van jachten aldaer tot toecomende jaer sal moeten overblyven, niet sonder groot perijckel om van brant geconsumeert te werden. De brieven nu jongst van Anboyna ende Banda becomen, sullen U. E. met d'eerste volgende schip toegesonden worden. 't En is nu niet goetgevonden, alsoo dese niet sonder perijckel na de Straet Sonda gesonden wort, met een boode, door d' heer admirael Verhagen om een weynich cramerye ende wat gelt tot verversinge opgesonden.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsinnige, zeer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E., na hertelijcke groetenisse, geluck en voorspoet. In ons fort Jacatra, ady 15 October anno 1619.

U. E. dienstwillige
J. P. Coen.

---

32. — 22 JAN. 1620. — Q 162.

(PER *DORDRECHT.*)

1. Aangekomen schepen. Nevens dese gaet copie van onse missiven, geschreven per den *Eenhoorn* ende de *Gouden Leeuw*, waervan den inhout confirmeren.

't Sedert sijn hier, Godt loff, wel aengecomen de schepen *Tholen* ende *Walcheren*, te weten *Tholen* den 20[sten] November ende *Walcheren* den 4[en] December, waerdoor ontfangen hebben U. E. aengename van primo Mey 1619 ende een ander van den 14[en] ditto, door U. E. gecommitteerde uyt Vlissingen geschreven, daerdoor verstaen, hoe de schepen d' *Eendracht*, de *Goede Fortuyne*, de *Hoop* ende de *Witte Beer* den 13[en] Mey uyt Zelandt gelopen waren. Tot noch toe hebben haer niet vernomen. D' Almogende wil hun behouden geleyden. Wat 't sedert onse voorgaende toegedragen is ende op U. E. missiven occureert, sullen per desen verhalen.

2. Verijdelde aanslag tegen Coen's leven. De pangoran van Bantam, nae der Mooren aert, gestadich practiserende hoe my best van cant soud mogen helpen om te beter tot zijn disseyn te geraecken ende zijn personage met U. E. volck ende goederen te spelen, heeft de coninck van Jacatra (in Tanara gevangen wesende) ontboden, dat hy de generael Coen soud doen ombrengen, hem belovende daervoren al zijn volck weder te geven ende weder in zijn rijck te stellen. D' executie van zoo bosen voornemen heeft de coninck van Jacatra op dese belofte aengenomen, ende nadat van langerhandt de wech tot een goet acces gebaent hadde, heeft hy de last aen zyn tolck André, sijn priester ende een slave van zijn broeder gegeven. Dese drie sijn den 17[en] October by my gecomen, aendienende hoe de pangoran van Bantam voorgenomen hadde de coninck van Jacatra, haren heere, van Tanara naer Pontang te vervoeren, om hem aldaer te beter te doen bewaren, waerover zijne Majesteyt seer vruntlijck versocht, dat wy sulcx souden willen voorcomen ende hem met gewelt van Tanara lichten, daertoe middele ende raedt voorsloegen, het exploict seer faciliterende; doch onder dit pretext hadden voorgenomen my te vermoorden. Maer d' almogende Godt heeft ons wederomme wonderbaerlijck behoet, ende de moorders de moet benomen. Sy sijn alle drie, elck met zijn cris oft ponjaert, in onse sale by my alleen geweest, dan alsoo geen goede uytcompst sagen om te vluchten, hebben haer boos voornemen op dat pas niet durven onderstaen. Aen haer gelaet, reden ende wesen quade suspitie crygende, hebbe haer crissen doen affnemen ende hun wel doen bewaren. Dese drie waren met haer sessen in een prau van

Tanara aen 't *Wapen van Amsterdam* gecomen ende hebben de prau met d' andere drie aldaer gelaten, om de suspitie die 't groot getal mocht geven, te weeren. Hierover gaff ick ordre aen Dirck Gerritsz. Crull, schipper van 't *Wapen van Amsterdam*, d' andre drie aen boort te houden, om haer 's anderen daechs gesamentlijck weder terugge te senden, sonder ondersoeck te willen doen van de suspitie die ick mijn geselschap te kennen gegeven hadde. Doch alsoo Crul 't selvige niet wel verstaen hadde, bracht hy 's anderendaechs de resterende drie Javanen tegen mijn expres ordre aen landt. Een van dese (die het voornemen bekent was), quaet vermoeden crygende, begaff hem (soo haest aen landt quam) op de loop. D' andere twee volchden hem oock, doch wierden alle achterhaelt ende d' eerste looper in de vlucht doodtgeslagen. D' eerste drie hierover geexamineert werdende, heeft de slave van den broeder van den coninck van Jacatra goetwillich beleden ende verclaert. hoe voorsz. tolck ende priester expres gesonden waren om my te vermoorden, waerover zyluyden de saecke mede bekennende, metter doodt gestraft zijn. D' informatie, bekentenisse ende sententie wert U. E. nevens dese door den advocaat fiscaell gesonden. De heeren sullen daeraen sien, hoe wonderbaerlijck ons Godt wederom behoet heeft. Om diergelijcke ende andere moorderye ende verraderye voor te comen, is by den raedt goetgevonden, ende met tromslach verboden, dat geen vreemdelingen sullen vermogen met eenich geweer binnen 't fort te comen, noch oock geen prauwen binnen de reviere met eenige bassen, roers, musquetten, piecken, bogen noch spatten oft ander lanck geweer, hetwelck de Mooren vrywat hope om tot haer disseyn te geraecken, benomen heeft. Godt wil ons ende U. E. staet meer ende meer voor alle ongeval bewaren.

3. Mataram. Met onse voorgaende is U. E. geadviseert, hoe door de Mattaram verboden was, dat geen van zijn ondersaten met eenige vivres tot Jacatra by ons varen soude, waermede, het scheen, voor hadden ons nae haer pypen te doen dansen; dan alsoo de saecke niet aentrocken ende ons stille hielden, is voorsz. verboth niet lange onderhouden, want daer zijn soo groten menichte van joncken ende prauwen met rijs ende alle andre notelijckheden gecomen, dat het wonder om sien is geweest. Meer joncken ende prauwen hebben hier van verscheyden plaetsen geweest dan oyt ten tyde van den coninck van Jacatra gesien sijn. 't Is een wonder om sien, hoe de borgerye tot Jacatra vermeerdert; 70 a 80 joncken ende prauwen hebben hier tegelijck soo binnen de reviere als op de rede gelegen. Onder dese, verstaen wy, sijnder eenige van des Mattarans officieren geweest, omme alle gelegentheyt te doorsien. Ende alsoo een overste van de tommagon van Kandael (die hier met 22 prauwen vol rijs geladen gecomen was) ons aendiende, de Mattaram tegen zijn heere geseyt soud hebben, dat hy de Nederlanders niet wilde doden, noch oock ranchionneeren, maer deselve gratis relasscheren soude, byaldien door de generaell daeromme geson-

den wierd, riet hy, dat daeromme souden senden, presenterende yemant mede te nemen, hebben wy hierover een prau naer Kandael gesonden, om de verlossinge van d'onse by den Mattaram gevangen wesende, aen voorsz. tommagon te versoecken. Godt geve dat haer, gelijck wy verhopen, becomen mogen.

4. Palembang. Het schip *Out Hoorn* ende 't fregat *Ceylon* sijn hier uyt de Straet van Palimbang wel gekeert, medebrengende een cleen fregat van de Portugesen verovert ende 220 lasten rijs, becomen uyt seeckre joncken van des Mattarams ondersaten ende eenige van Bantam naer Malacca varende, als blijct per nevensgaende notitie. Wy verstaen, met de voorsz. joncken door de pangoran van Bantam een expresse ambassate naer Malacca gesonden is, om assistentie tegens ons te versoecken. Degene die men seyt de last daervan te hebben, is mede in onse handen vervallen. Die van voorsz. schepen sijn in Palimbang by den coninck geweest, alle vruntschap is hun bethoont ende allerley verversinge hebben daer becomen. Om de vruntschap te onderhouden ende alle notelijckheden te becomen, is daer een assistent gelaten. Godt geve de goede correspondentie lange duyren mach; voor soo veel de welstant van de Compagnie vereyscht, sullen daertoe ons devoir doen.

Van Succadana hebben mede pertye rijs becomen, dan sy is wat slecht ende diere. Het veroverde jacht *Nassau* heeft ons van daer gebracht een pertye van 257¾ caraten diamanten, met eenige andere coopmanschappen. Jaer ende dach hebben d'Engelsen daer sonder eenich capitael geseten, waerover d'onse te meer diamanten, ende tot beteren prijs dan voor desen, becomen hebben.

Den 12[en] November passato hebben na de Moluques gesonden het schip *St. Michiell*, volladen met allerley provisie voor de forten, goede pertye cleden ende gelt tot den handell, ende een compagnie soldaten. De Heere wil 't selvige behouden geleyden. Naderhant hebben oock naer Amboyna ende Banda gesonden de schepen 't *Wapen van Amsterdam* ende *Hoorn*, geladen met 300 lasten rijs, menichte van vlees, speck, goede pertye cleden, 160.000 realen in spetie ende alle notelijckheden voor de forten aldaer. De Heere wil haer mede behouden geleyden, gelijck oock het schip *Amsterdam*, welck mede derwerts gaet met 400 lasten rijs, 24.000 realen in spetie, goede pertye cleden ende verscheyden andere notelijckheden.

5. Twee Engelsche schepen genomen. Voor desen is U. E. geadviseert, hoe wy naer Patana gesonden hadden de schepen den *Engel*, de *Bergerboot* ende de *Morgensterre*, met een goet capitael tot den handel aldaer, ende expres ordre (volgens resolutie tegens het voornemen van de Engelsen genomen) soo eenige advantage op d'Engelsen becomen, dat ons van hare schepen ende goederen verseeckeren souden. Dese schepen, den 26[en] July voor Patana comende, vonden daer te rede d'Engelse schepen de *Sampson* ende den *Hont*, ophebbende 137 coppen ende 45 stucken geschutt. 's Avonts hebben 't dicht by haer geseth ende hun 's anderendaechs

met den dach. met gewelt aengetast. Naerdat ter wederzyden drie glasen lanck seer geweldich gevochten hadden, gaven 't d' Engelsen op, seer ijsselijck om lijffsgenade biddende. Daer sijn van haer doodt gebleven 39 mannen, daeronder Capiteyn Jean Jardijn, overste over haer negotie, dewelcke voor autheur van alle dese onheylen gehouden wert, ende omtrent 50 gequest. Van onse zyde hebben 10 mannen verloren ende eenige gequesten gecregen. Meer dan 20.000 Patanesen waren op de strant dit gevecht aensiende, met d' onse, aldaer residerende, wenschende, dat het Godt gelieffde de victorie aen de Nederlanders te geven. 't Is, de Heere zy loff, alsoo geluct, tot een groote schande voor d' Engelsen, want zyluyden wonderlijcken opgegeven hadden, seer vileyn ende schandelijck van ons spreeckende, als oock hoe onse vlote voor Jacatra verslagen hadden, ende dat voor geen thien Nederlantse schepen wijcken souden. By desen gaet notitie van al 't gene in de Engelse schepen bevonden is. Men seyt, datter 4000 realen in spetie geweest zijn, dan daer en is geen gelt te voorschijn gecomen. By dese schepen en was noch leggende een Portugees fregat, door d' Engelsen onder onse gewoonlijcke vlagge verovert van die van Malacca, dat gedestineert was met seeckere cleden naer Siam te varen, welck zyluyden datelijck aen de wal smeten ende voor de helft van de Patanesen lieten bergen. In 't eerste hielt hun de coninginne met haren raedt wat quaet, ende dat per forme, alsoff haer niet wel genoechden dat haer rede niet verschoont was, doch d' acten van d' Engelsen ende ons recht tegen haer met beleeftheyt geallegeert wesende, is de saecke d' onse zeer wel affgenomen ende door 't gantsche landt tot groten loff ende eere verbreyt. Dat d' insolente hovaerdye van d' Engelsen met soo clenen advantage van de slechte, eenvoudige Nederlanders alsoo overwonnen wierd, is de Patanesen soo groten vreuchde geweest, dat daervan publycke liedekens op haer wyse gemaect hebben.

Na dese slach is het schip den *Engel* volgens onse ordre naer Japan gesonden ende d' andere vier, namentlijck de *Bergerboot*, de *Morgensterre*, de *Sampson* ende den *Hont*, sijn met omtrent 4000 sacken peper, eenige syde, benjuwin, rijs ende andersins volladen (als per nevensgaende facture blijct) alle hier, Godt loff, wel aengecomen. De gevangene Engelsen sijn in Patana by de haren aen landt geseth, uytgesondert eenige overhooffden alhier gebracht.

In 't voorsz. schip de *Sampson* hebben becomen d' originele resolutien by d' Engelsen genomen, verscheyden missiven, copieboecken van missiven, contracten ende andere Engelse pampieren, daeraen claerlijck blijct warachtich te wesen ende oock genouchsaem bevestigt ende getuycht wert, hetgene U. E. voor desen geschreven hebbe, namentlijck, dat by d' Engelsen voorgenomen zy, haer meester van U. E. middelen te maecken ende den staet van de generale Compagnie t' enemaele te ruineren, ende dat op seeckere gesochte

actie ende veel openbare logenen, daermede wy seer valschelijck beschuldicht werden, ende zyluyden soecken de macht van Engelandt, ende alle de werelt te abuseren. Alle haer bosen handel met de coningen van Bantam ende Jacatra tegen ons beleyt ende onderleyt, haer grote, onbeschaemde logenen ende bosen aert, connen in dese pampieren openbaerlijck zien, insonderheyt als de rechte waerheyt daertegen verthoont ende bewesen wert, gelijck aen haer eygen schriften, die malcanderen contrarieren, oock blijct. De voormeenste pampieren sullen verscheyden maelen doen copieren ende U. E. autentique copie met dese schepen, neffens d' originele oversenden.

Neffens de voorsz. vier schepen is hier oock wedergekeert het schip de *Zeewolff*, welck den 25[en] September met een capitael van *f* 212.704 — 19 — 10 naer Patana gesonden hadden, om dat comptoir tegen 't naeste jaer op voirdel treffelijck te versien, doch hebben door contrarie wint (nae ons geseyt wert) de reys niet connen volbrengen.

6. Patani. Voorgaende jaer isser in Patana een Chinese joncke geweest, ende twee in Pangora, doch hebben niet veel fyne waren gebracht ende 8 a 10.000 sacken peper, die d' onse te syner tijdt door gebreck van gelt niet hadden connen coopen, verovert. Voor de voorsz. schepen hadden wy naer Patana gesonden 't jacht *Cleen Hollandia*, met 24.000 realen Japans silver. Dit jacht is wonderlijcke wel te pas gecomen, heeft zijn gelt drie mylen by oosten Patana gelost ende is daernae verby d' Engelse schepen in de reviere van Sangora gelopen, alwaer onse loge ende de twee Chinese joncken (die de Portugesen voorgenomen hadden aff te lopen) beschermt heeft. Door de compste van de voorsz. schepen met 144.000 realen, soo in spetie als Japans silver, sijn de Chinesen van d' onse geheel affbetaelt ende seer wel vergenoecht vertrocken, belooft hebbende 't naeste jaer met een rijcke last weder te keeren.

Het jacht *Nassau* in de reviere van Andrigiri opcortende, is op een santplaet geraect, ende door outheyt daervan geborsten. D' onse, vresende van de Portugesen ende die van 't lant overvallen te werden, hebben datelijck alle het geschut, gelt ende goederen aen landt gebracht ende hun daer versterct ende naer Jambi om secours gesonden, terwyle de coninck van Andrigiri getreyneert wierd, dat men noch moet hadde het schip aff te crygen. Doen dese tydinge tot Jambi quam, was daer even het schip de *Seewolff* oock aengecomen, ende alsoo de *Jager* met peper geladen was ende eenige dagen verlopen souden eer die in d' *Orangeboom* overgescheept cost werden, wierd goet gevonden dat de *Seewolff* naer Andrigiri soud lopen, d' onsen aldaer assisteren ende tot de compste van den *Jager* vertoeven soude, gelijck geschiede. In deser voegen is alle het geschut, soldaten ende cargasoen van 't jacht *Nassau* gebercht ende het volck oock behouden, doch de *Seewolff* heeft daerdoor ten dele zijn reyse van Patana versuymt. 't Is seer waerschijnlijck dat die van

Andrigiri ons volck om het geschut ende de goederen vermoort souden hebben, soo sulcx te wege hadden connen brengen. Sy hebben nae Malacca aen de Portugesen om hulpe daertoe gesonden, dan die van Malacca quamen te laet ende is haer, Godt loff, gemist. Het jacht de *Jager* sijn wy dagelijcx met alle het voorsz. geschut ende goederen met omtrent 800 sacken peper van Andrigiri verwachtende. D' oorsaecke datter geen meer peper vergadert was is, dat door verleth van d' Engelsen ende by gebreck van jachten, de plaetse te zyner tijdt van gelt ende goederen niet hebben mogen versien.

7. Sumatra's Westkust; aldaar vier Engelsche schepen genomen.

Per 't schip den *Gouden Leeuw* is U. E. geadvyseert, hoe wy de commandeur Willem Jansz. met ses schepen, namentlijck 't *Wapen van Zelandt*, *Haerlem*, *Nieuw Zelandt*, de *Neptunes*, d' Engelse *Sterre* ende 't *Postpaert*, na de Westcust van Sumatra gesonden hadden, tot bevoirderinge van den handel in die quartieren ende omme op d' Engelsen eenighe advantage te soecken, tot revenge van de geleden schade, verseeckeringe van den staet der generale Compagnie, maer insonderheyt, om het boos ende groot voornemen der Engelsen tegen U. E. staet te breecken ende prevenieren. D'Almogende Godt heeft ons daertoe wederomme wonderbaerlijck geholpen ende oock bethoont (als verhalen sullen) hoe 't beste versuymt is ende hoe licht alle de macht van de Engelsen, ware mijn ordre ten vollen naergecomen, verslagen oft becomen souden hebben. Doch 't is misschien beter, dat de welstandt door so groten progres niet becomen, opdat de swacke gemoeden in redelijcken standt blyven. Daeromme sullen ons genoegen met hetgene d'Almogende Godt dagelicx gelieft te geven ende bedancken onse medehulpers van hare courage, goeden yver ende vlijt, ten gemene besten bewesen. De voorsz. ses schepen, den eersten October uyt de Straet Sunda vertrocken wesende, sijn lancx de Westcust van Sumatra gelopen. Aen Cota Tenga verstaende datter vier Engelse schepen voor Ticco lagen, liepen datelijck sonder vertoeven voort. Den elffden ditto, omtrent Ticco comende, vonden daer de schepen den *Dragon*, den *Beer*, d' *Expeditie* ende de *Rose*, waerop by d' onse geresolveert wierd, haer datelijck twee ende twee te aborderen. De son was tegen den avondt daeromtrent 1½ ure hooch, doen by den anderen quamen. De commandeur Willem Jansz. smeet datelijck met het *Wapen van Zelandt* den groten *Dragon* op de wintveringh aen boort, het schip *Haerlem* leyd hem aen d' ander zyde op den hals aen boort, ende hebben aldus seer geweldich met groff geschut ende musquetten tegen malcanderen gevochten. *Nieuw Zelandt* was geordonneert met de *Neptunes* den *Beer* te aborderen, dan alsoo den *Dragon* vol peper geladen wesende, dien selven dach van de zyne t' seewaert gelopen was, ende *Nieu Zelandt* d' aborderinge niet seer socht, resolveerde de *Neptunes* ende d' Engelse *Sterre* den *Beer* 't aborderen, doch alsoo den *Dragon* overwonnen wierd eer dese schepen by malcanderen quamen, gaven de schepen den *Beer*,

d'*Expeditie* ende de *Rose* haer mede op, ende dat sonder 't gewelt van d'onse te verwachten. 't *Wapen van Zelandt* ende *Haerlem*, schaers een ure tegen den *Dragon* gevochten hebbende, geraecte de brant in de galleye van den *Dragon*, waerover d'Engelsen haer schip abandonneerden ende in *Haerlem* overliepen, biddende om lijffsgenade, doch wierden weder overgejaecht om de brant eerst te uytten. Aldus sijn de voorsz. vier schepen door Goods genade overwonnen, daerdoor wy hopen, het disseyn van d'Engelsen soo lange vertrocken werden sal, dat tijdt sullen hebben omme onsen staet noch meer ende beter tegen alle gewelt te versekeren. De voorsz. *Dragon* hadde op 180 zeer cloecke mannen, te weten 150 van zijn eygen volck ende 30 van d'andere schepen, die den *Dragon* t' zee hadden geholpen; was gemonteert met 31 stucken geschutt. In den strijt sijnder van d'Engelsen 30 mannen doodt gebleven; d'overste commandeur Banner is doodtlijck gequest. Van d'onse hebben wy verloren vijff mannen. Het schip *Haerlem* is in zijn spiegel gelijcke water alsoo getreft, dat het weynich gescheelt heeft off 't soude aen des *Dragons* syde gesoncken hebben, alsoo op het garnieringh vijff voeten water stonden eer het gewaer wierden. Om sulcke ongevallen voor te comen sal het seer goet wesen dat alle oorlochschepen alsoo gemaect werden, dat men in 't ruym achter by de spiegel ende rontsomme de brootcamers lancx het boort comen can, omme alle quade schoten in haest voor de loos van binnen te mogen stoppen. Alle het volck van de voorsz. vier Engelse schepen, gelijck oock veel van haer schip de *Sterre*, wesende omtrent de 300 mannen, hebben d'onse in Ticco aen landt geseth, ende haer op hun versoeck wedergegeven het schip de *Rose*, met eenige provisie, om vandaer elders by de hare te mogen vertrecken. D'andere drie sijn van d'onse gemant ende alhier met de vlote, Godt loff, wel aengecomen. Den *Dragon* was geladen met peper; in den *Beer* hebben becomen 56.000 realen in spetie, ende in d' *Expeditie* een pertye Gousesatse cleden, waervan, als oock van allen 't gene voirder by de voorsz. schepen gevonden is, by desen pertinent register gaet.

In 't voorsz. schip den *Dragon* sijn seeckere Gouseratten ende eenige Atchijnders geweest, waervan d'eene seyt verloren te hebben de waerdye van omtrent 13.000 realen van achten, toecomende den prins soltan Gchroom, joncxte soon van den groten Mangool in Suratte, daervan denselven voldoeninge versoeckt. Wy hebben hem affgeslagen ende aengeseyt, dat de saecke in vruntschap met zynen prince wel vereffenen zullen. Interim moeten haer alle te laste van de Compagnie onderhouden, totdat gelegenheyt becomen om haer te versenden.

Van d'onse waren in Ticco ende Priaman vergadert omtrent 4000 sacken peper, welcke in aller haest gescheept zijn. Meer souden becomen hebben, soo d'onse van Gouseratse cleden versien waren geweest.

Alsoo ons volck verstonden, hoe Ticco voor de rendevous plaetse van d' Engelsen geordonneert was ende dat zyluyden bestemt hadden omtrent prima October daer te comen, hebben d' onse haer seer gehaest om vandaer te vertrecken, ende dat vermits de vlote door 't mannen van de drie Engelse schepen seer swack van volck was, vreesende dat haer d' Engelse vlote, bestaende in thien schepen (die na de cust van Coromandel vertrocken waren) tegelijck op den hals comen souden, waerover niet goet vindende te vertoeven, op hope dat d' Engelsen gesepareert aen de bestemde plaetse souden mogen comen, hebben eendrachtelijck geresolveert met de voorsz. victorie weder by de vlote naer Bantam te keeren, sonder eenige schepen naer Atchijn te senden, ende zijn dienvolgende 21 October met de gehele vlote van Ticco vertrocken.

8. Coromandel. In see wesende, hebben het schip *Nieu Zelandt* na de cust van Coromandel gesonden met het cargasoen derwerts gedestineert, ende alsoo de voorsz. vlote het Suytoost mouson noch lange tegen hadden, hebben zy, namentlijck de schepen 't *Wapen van Selandt, Haerlem*, de *Neptunes*, d' Engelse *Sterre*, 't *Postpaert*, den *Dragon*, d' Engelse *Beer* ende d' *Expeditie*, niet eer dan den 8en December by onse vlote voor Bantam connen comen, in vougen dat wy door verloop van 't mouson niet hebben connen remedieren, 't gene door d' onse nagelaten oft versuymt is. Voorsz. schip *Nieu Selandt*, drie dagen van de vloot gescheyden wesende, rescontreerde twee Engelse schepen van de Cust, soo 't scheen naer Ticco lopende. D' Engelsen deden haer best om *Selandt* aen te tasten, dan conden hem niet beseylen, in vougen dat dese twee door 't haestich vertreck van d' onse geechappeert zijn. Den 17den November is dit schip voor Maslipatan gecomen, aldaer te rede vindende seven Engelse schepen, in groten storm rydende, met doorschoten stengen, de raes omlaech, het meeste volck over landt, hebbende niet meer dan omtrent 300 mannen in haer gehele vlote aen boort, waeraen claerlijck blijct dat van d' Engelse macht t' enemael verseeckert ende ontlast souden hebben geworden, soo d' onse met een goede vlote na de Cust gelopen waren, gelijck wy haer in d' instructie, elck schip medegegeven, aengeraden hadden in cas dat voor Atchijn oft elders eenige Engelse schepen bequamen off versloegen. D'Engelsen, niet wetende wat *Nieu Zelandt* voor een schip ware, sochten hem met een witte vlagge te abuseren, ende voeren met een schuyt aen boort, niet dan van vrede ende vrientschap spreeckende. Maer soo haest vernamen dat hy van Java quam, veranderden haer propoost ende waren seer beducht datter meer van d' onse voorhanden waren. *Nieu Zelandt*, geensins geraden zijnde d' Engelsen de donckere nacht te verlenen om haer stengen te mogen opsetten, heeft zijn deel van de nacht mede gebruyct ende is voor windt na Paleacatte gelopen, alwaer zijn cargasoen, wesende *f* 200.440 — 12 — 4, in alder ijl gelost, ende omtrent 50 packen cleden ingenomen heeft. Den 29en November is hy van

Paleacatte vertrocken ende den 2en January by de vlote voor Bantam wel aengecomen.

Het achterste hebben hier voor geschreven, ende overgeslagen hoe het op de Cust gegaen zy met de schepen 't *Hert* ende den *Swerten Beer*.

Met den *Eenhoorn* hebben U. E. geadvyseert, hoe 't jacht 't *Hert* den 20sten July passado na de custe van Coromandel gesonden hadden, met een cargasoen van *f* 111.115 — 19 — 8. Dit jacht voor de rede van Connara (wesende omtrent 40 mylen by oosten Maslipatan) vervallen zijnde verstonden, hoe d'Engelsen met vijff schepen voor Moupoli lagen, sijnde een plaetse omtrent 20 mylen by westen Connara gelegen, ende andre vijff voor Maslipatan. Hierover resolveerden, het cargasoen in Visigapatan (daer twee van onse fregatten verdubbelt wierden) te lossen, ende 't *Hert* dat beneden wints van d'Engelsen lach, datelijck weder naer Java te senden, gelijck geschiede, ende is ditto *Hert* den 12en December voor Bantam wel gekeert, medebrengende 174 packen catoene gaern ende 97 balen caneel van Ceylon.

Den *Swarten Beer* op 21 Julio passado volladen voor Maslipatan leggende, omme daer tot September nae een goeden tijdt om naer 't patria te keeren te wachten, ende interim het comptoir in Maslipatan weder te stabileren, sijn 20 mylen benden haer vier Engelse schepen aengecomen, haer best doende om naer Maslipatan te loopen. D' heer de Hase, de rechte waerheyt vermoedende, alsoo kennelijck is, datter op de Cust geen ladinge voor vier schepen zy, resolveerde de compste van de Engelsen niet te verwachten, maer zijn reyse naer 't patria te vervoorderen, ende is oock datelijck vertrocken, ende in deser vougen de Engelsen ontcomen. D'Almogende wil haer voorder bewaren ende behouden geleyden.

Cort naer 't vertreck van voorsz. schip den *Swarten Beer* isser van den coninck van Golconda gecomen alsulcke toesegginge van vryheyt in den handel voor d' onse, als d' heer de Hase versocht hadde, waerop het comptoir in Maslipatan weder gesticht is. D'onse waren daer hebbende een capitael van 18.000 pagoden in spetie, waermede den handel weder begost is. Door verleth van d'Engelsen heeft *Nieu Selandt* daer niet connen lossen, doch lange voor Maslipatan blyvende, sal 't comptoir over landt van Paleacatte wel geprovideert werden. De nagelen ende noten sijn in Maslipatan bycans soo dier als in Nederlandt mogen wesen, ende noch meer sullen die in Suratten gelden, waeraen licht aff te meten is wat proffyten de generale Compagnie compt de derven, omdat den handel overal door gebreck van schepen niet waernemen mogen.

D'Engelsen met haer thien schepen op de voorsz. cust comende, hebben daer wonderlijcken hooch ende groot opgegeven, even alsoff ons op de cust van Java geheel verslagen hadden, dreygende ons fort Paleacatta mede aen

te tasten; daerop d'onse de plaetse versterct ende haer versien hebben, d'Engelsen wel getroost zijnde, doch sijn maer ydele dreygementen geweest. Haer overste commandeur Thomas Daell, die hier 't spel begost heeft, is vier dagen naer zijn arrivement voor Maslipatan overleden. De confusie ende becommeringh van d'Engelsen augmenteerde soo, dat selffs niet weten wat resolveren oft doen sullen. Haer ongeregeltheyt was uytermaten groot; veel volck sturft hun aff. Het schijnt, soo de Chinese joncken voor Bantam niet genomen hadden, dat quaet middel souden hebben haer te onderhouden. Sy gaven uyt, datter van de ses schepen in April 1619 uyt Engelandt gelopen, drie in Suratten aengecomen waren. Watter van zy, sal den tijdt leeren.

Het jacht van de Denen is omtrent Negapatan door 6 Portugese fusten aengetast, sijn roer affgeschoten ende op de wal voor Caricall gedreven; 3000 realen sijn daerin gevonden. D' andere vier Deense schepen werden geseyt mede aen *Ceylon* gecomen wesen souden, maer de tydinge is onseecker.

Den 29[en] November passado en wasser op de Cust noch geen tydinge van 't schip *Enckhuysen*. De Heere wil 't selvige behouden geleyden.

Het landt van Teganampatnam ende Paleacatte is door den oorloch in roere; menichte van menschen sijnder door honger vergaen. 't En was gants niet geraden in Teganampatnam een comptoir te stabilieren. In 't landt van Paleacatte connen oock geen cleden gemaect werden, dan in de stadt die onder de bescherming van ons fort leyt; doch ons gerieff sullen daer wel becomen.

Niettegenstaende d' heer de Hase versocht hadde, dat yemant tot zyne verlossinge soude senden, heeft zijn E. een overhooft gemaect, Adolff Thomasz., op nieuws aengecomen, ende als gouverneur ende directeur van de Custe commissie ende authoriteyt gegeven, welck niet wel en past. Want also wy dese last Andries Souri bevolen hebben, ende die het commandement ende de sorge over 't fort Geldria aen Franco van der Meer gegeven heeft, soud daeruyt wel schadelijcke questie ontstaen connen. Uut crachte van onse last heeft Adolff Thomasz. het gouvernement aen van der Meer getransporteert ende is met *Nieu Selandt* by ons alhier gecomen.

Van Engelandt hebben de Engelsen aen den coninck van Atchijn gebracht een coperen stuck geschut, licht van spetie ende extraordinarie wijt in de mont, waerover 't selve den coninck niet wel bevallende, hebben hem vereert een van de beste stucken van 't schip den *Dragon*, ende daerdoor becomen den handel in Ticco voor twee maenden. Datter geen van de schepen, volgens onse ordre, Atchijn aengedaen hebben, sal ons weder een jaer in dien handel verachteren ende misschien de Denen seer wel te pas comen. 't Is my leet dat het versuymt zy; door verloop van 't mouson hebben 't niet connen beteren. Van Ticco is Comans gelicht, ende Abraham de Rasiere weder in zyne plaetse geleyt.

9. Manilla. Den 10[en] December is hier van Japan wel aengecomen 't schip de *Galliasse*, ende den 16[en] ditto het schip *Bantam*, beyde geladen met rijs ende allerley provisie, volgens d' ordre derwerts gegeven, waervan by desen facture gaet. 't Gepasseerde in de Manilhas ende den staet van Japan hebben door dese schepen verstaen. De vlote, den 24 Augusto 1618 van de Moluques na de Manilhas gesonden, als namentlijck de schepen *Bantam*, de *Nieuwe Maen*, d' *Oude Maen*, *Vlissingen* ende de *Swaen*, hebben door gebreck van provisie grote miserie geleden, sijn gants machteloos geweest. De *Galliasse* ende de *Vliegende Bode* sijn met diversche provisien uyt Japan by haer wel gecomen, ende alsoo de schepen d' *Oude Maen* ende *Vlissingen* door outheyt niet langer boven water conden houden, sijn d' onse genootsaect geworden deselvige te slyten. D' *Oude Maen* is omtrent 7 mylen Oost ende West van de baey van de Manilhas in zee gesleten, ende *Vlissingen* aen 't eylandt Poulo Condoor. Een deel van haer geschut is hier door 't schip *Bantam* gebracht, de rest leyt noch in Firando. 't Jacht de *Vos* is gesonden om de bagage ende yserwerck van *Vlissingen* te halen ende daermede naer Siam te seylen. De schepen hebben tot den 26 May omtrent het landt Manilha bygehouden ende niet anders bejegent dan drie slechte joncken, waervan de taxatie der goederen, als per nevensgaende register blijct, belopen *f* 33.894 — 11. Daer sijn noch 5 off 6 joncken in Manilha gecomen, die haer voor onse schepen hebben weten te wachten, dan sijn alle seer slechtelijck geladen geweest. De besettinge van Manilha ter gelegener tijdt vervolgende, sal 't anders aengeleyt moeten werden, off souden noch erger onderworpen sijn. Soo haest de voorsz. schepen uyt de Moluques omtrent Manilha quamen, sijn door de Portugesen verscheyden advysen naer China gesonden, soodat d' onse den tijdt, het volck ende de schepen te vergeeffs geconsumeert hebben. De *Vliegende Bode*, die door Specx met de *Galliasse* na de vlote in Manilha gesonden wierd, was geordonneert vandaer naer Cochin China te seylen met een capitael van *f* 175.245 — 4 — 12, dan hy is door de commandeur Westerwolt opgehouden, soodat den handel met de Chinesen in Cochin China daerdoor wederomme een jaer verachtert zy, ende de last van dat schip versuymt is. Niettegenstaende d' expresse ordre die daerop verscheyden jaren achter den anderen gegeven hebbe, heeft het weynich gescheelt, off men soude op seeckere ydele conjecture 't vervolch van dien handel tegen 't naeste jaer wederomme versuymt hebben; doch den raedt, haer ten langen lesten beter bedenckende, hebben geresolveert, het schip den *Engel* met een capitael van 80 a 100.000 realen Japans silver derwerts te senden. De Heere wil 't selve geleyden ende goeden handel verlenen. 't Gene my in desen niet wel bevalt, is dat men geresolveert heeft voorsz. schip met alle de last naer Japan te doen keeren, alsoo liever hadde dat het meeste deel naer 't patria gesonden wierde. In 't de tijdt toelaet, sullen daerop ordre geven.

Den 8en October is van Firando na de Molcuques gesonden het schip de *Swaen*, geladen met rijs ende allerley provisie. Cort nae die tijdt sal het schip de *Nieuwe Maen* mede derwerts volladen varen, ende daernae noch een grote joncke oft twee, mede volladen, soodat wy hopen, alle U. E. forten dit aenstaende jaer seer rijckelijck ende wel versien zullen werden. 'tIs oock seer noodich geweest ende sal noch wel beter zijn, dat alle U. E. forten gestadelijck voor 2 jaren versien werden, opdat geen peryckel lyden, off het geviel dat de navale macht eens een nederlage crege. In uyterste noodt is de geheele staet van de Compagnie verleden jaer geweest, want alsoo door toedoen van d'Engelsen met de Mattaram ende de coninck van Macassar in oorloch geraect waren, isser niet een plaetse behoorlijck versien geworden. Soo d'Engelsen onse vlote verleden jaer verslagen hadden, soude veel forten door gebreck van provisie mede grote last geleden hebben, 't welcke nu hopen d'aenstaende tijdt voor te comen. Tot versterckinge van alle de garnisoenen hebbe mede goet getal Japanders ontboden; 90 koppen sijn hier met *Bantam* ende de *Gallias* alrede gecomen; een goet getal gater oock na de Moluques, ende tot 3 a 400 salder dit jaer gesonden werden. In 't senden der soldaten herwerts gelieve U. E. het getal daeromme niet te verminderen, want menichte van volck is de Compagnie dienstich ende nodich. D' oncosten zullen seer wel vervallen. Hier zijn dagelijcx noch verwachtende met allerley provisie 't jacht de *Vliegende Bode*, met een grote joncke. De Heere wil haer behouden geleyden.

10. Japan. De vruntschap ende goede gunste van den keyser van Japan is t' onswaerts noch evenseer continuerende. De Nederlanders, Engelsen ende Portugesen tegelijck ten hove comende, wierd by den keyser ende zynen raedt gedelibereert, om haer tegelijck audientie te geven, dan vonden zulcx niet geraden ende gaven d' onse de preferentie. 's Anderendaechs cregen d' Engelsen ende de Portugesen te gelijck gehoor, ende raecten metten anderen voor de majesteyt in questie.

Aen den keyser van Japan hebben d' Engelsen tegen ons schriftelijck overgegeven een acte, seer lanck ende breet, in Japans geschreven, waerinne ons soo schandelijck lelijck ende vileyn affschilderen, als hebben connen bedencken. Geen booseyt noch leugenen hebben haer geschaemt, doch de keyser heeft dese calumnie niet willen aennemen, seggende, sooder binnen zijn landt wat geschiede, dat daerover door zyne gouverneurs wel ordre gestelt zoud werden: dat hy de heere was van Japan ende niet van der see noch andere coninckrijcken. Wasser tusschen haer ende de Nederlanders questie geresen, sulcx soud door de majesteyt van Engelandt ende de Vereenichde Nederlanden wel beslecht werden. Daer en is niet aen te twijffelen, off d' Engelsen hebben hiermede gesocht de keyser van Japan tegen ons op te royen ende aen te hitsen, gelijck zy by veel coningen gedaen hebben ende overal doende

zijn, omme ons alsoo alle secoursen van victualie overal aff te snyden. Doch d' Almogende Godt selve sal niet laten hare booshеyt voirder te straffen, gelijck begost heeft, ende ons wel hoeden. De copie van voorsz. lasterbrieff is datelijck door een van de vier grootste heeren aen d' onse gegeven, maer is vergeten herwerts te senden. Met eerste gelegentheyt sullen die ontbieden ende U. E. senden, opdat alle de werelt kennelijck werde, waermede ende hoe d' Engelsen haer soecken te behelpen.

Dit verleden jaer sijnder van Maccau acht Portugese, soo fregatten als galliotten in Nangesacque geweest. De merct van alle Chinese waren is daer seer slap geweest. Meest alle de Japanse campher is door d'onse opgecocht, ende alsoo U. E. daervan niet meer dan 50.000 jaerlijcx eyschen, sullen de rest voor de Cust, Suratten off Mocca bewaren, alsoo daer mede grote avanche geeft. Alsnoch en heeft ons Specx geen boecken noch reeckeninge gesonden: verexcuseert hem weder met toeseggingе dat die 't naeste jaer selffs brengen zall.

Soo haest van Jambi verstonden hoe 't jacht *Nassau* in de reviere van Andrigiri geborsten was, hebben derwerts op goede hope weder gesonden 't jacht *Amsterdam*, ende daerna den *Dolphijn*, beyde met 28.000 realen in spetie ende goede pertye cleden.

't Sedert is vandaer den 2[en] stanti by onse vloot voor Bantam wel aengecomen 't jacht den *Orangeboom* geladen met 2724 picol peper, ende den 5[en] ditto tot Jacatra een joncke op vracht, geladen met 1007 picol peper, tydinge brengende, hoe de voorsz. twee jachten, naer Jambi varende, in de Straet Palimbang gerescontreert hadden; datter grote menichte van peper in Jambi was, ende die door niemant dan van d'onse gecocht wierd; dat het maer aen jachten gebrack, om die in te nemen ende herwerts brengen, soodat wy hopen, eerlange weder een goede pertye te becomen. De prijs van de peper was van $7\frac{1}{2}$ realen 't picol op $6\frac{1}{2}$ gedaelt, met apparentie dat eerlange op 6 dalen soude. Onder dese peper is wederomme veel lichte peper loopende, ende alsoo de tijdt te cort is ende mede geen gelegentheyt van huysen hebben, omme de lichte peper met een windtmolen daeruyt te werpen, off souden de vloot daeromme moeten ophouden, sijn wy genootsaect de Jambise peper weder over te senden gelijck die van Jambi compt, 't welck U. E. ten goeden gelieven te nemen.

11. Ongeval van het schip *Nieuw Hoorn*.

Den 13[en] December passado is den oppercoopman, schipper ende 55 mannen met de grote boot van 't schip *Nieuw Hoorn* aen de schepen voor Bantam leggende gecomen, hebbende haer schip met al het ander volck, omtrent 80 a 100 mylen by westen Sumatra, op de hoochte van 6 graden Suyderbreete, verloren. Dit schip heeft het landt van den Caep de Bone Esperance niet gesien. Na haer gissinge zijn zy die gepasseert den lesten Mayo passato, terwyle daer waren leggende de schepen *Dordrecht* ende *Amsterdam*. Doense de

Baye van St. Lucia door stroom gemist ende verby gedreven waeren, resolveerden na de Mascaregnias te lopen, om daer te ververschen. Ende alsoo met *Nieu Selandt* in den cours niet verdragen costen, liepen van den anderen. Aan den Mascarenias nae haer duncken niet genoech connende ververschen, sijn vandaer naer Madagascar gelopen ende hebben St. Maria (daer *Nieuw Selandt* geweest was) aengedaen. Den 8 September zijn van hier vertrocken ende weder om de Suyt tot op 30 graden gelopen hebbende, meer tijdt toegebracht om verversinge te soecken, dan syluyden van node hadden om van de Caep recht door naer Bantam te seylen, gelijck de schepen van Zelandt seer spoedich ende guluckich gedaen hebben. Hierover dienen U. E. hierop noch preciser ordre te geven dan gedaen is, ende haer wel te wachten van desulcke die op eygen goetduncken staen ende geen raedt van andere willen volgen, gelijck het schijnt met dit schip gebeurt is. Van de 30 graden Suyderbrete is *Nieu Hoorn* omtrent 80 mylen by westen Sumatra tot op 5½ graden gelopen, ende hier in stilte dryvende, is de brant (soo de botteliersmaet brandewijn was tappende) in 't vat geraect. Het vat borst. De schipper sprongh met eenich volck omlaech om te brant te uytten, gelijck zy nae haer meninge oock deden. Maer weder boven zijnde, verhieff hem in 't ruym door de smeerolie soo groten damp ende roock, datter niemant by comen mocht om de brant te uytten, ende oock eenige versmoort zijn. Hierover begaven haer veel te water, die daer verdroncken; andere, in 't schip blyvende, sijn daermede, doen de brant in 't cruyt quam, gesprongen. 72 personen, haer in de boot begeven hebbende, sonder eeten of drincken, compas, boge, noch caerte, maecten van haer hembden een seyl ende vervielen door Goods genade op een onbewoont eylandt, daer veel cocusnoten bequamen. Van dat eylandt sijn sy aen de cust van Sumatra, op de hoochte van 4½ graden vervallen. Hier drie dagen ververscht hebbende, wierd door d'inwoonderen onderleyt om haer alle te vermoorden, doch 57 zijn het met de boot ontcomen, ende 15 bleven daer doodt. D'Almogende Godt vergoede U.E. schade ende wil een yeder voor diergelijck ongevall bewaren. Door de brandewijn sijnder noch verscheyden andere schepen in peryckel geweest. Den *Swerten Leeuw* is met zijn volle last (in handen van d' Engelsen wesende) daerdoor oock verbrant. Hierover dien U. E. daerop wel goede ordre te stellen, om diergelijcke ongevallen voor te comen. Wy hadden verstaen, dat voorsz. schip *Nieuw Hoorn* seer bequam ten oorloch was, waerover daernae seer verlanght hebben, vermits in dese conjuncture uyttermaten wel te pas gecomen soud hebben, soo het soo spoedich als andere had mogen arriveren. Het tardement van de schepen d' *Eendracht*, de *Fortuyne*, de *Hoope* ende den *Beer* verachtert ons oock seer. Godt wil haer voor ongeval bewaren ende spoedich behouden geleyden.

't Sal goet wesen, dat U. E. alle schepen de ruymte van water medegeven ende haer preciselijck belasten, dat soo 't eenichsins verby mogen, de Caep de Bone Esperance, Madagascar, Mauritius noch de Mascaregnias niet aendoen, maer dat recht door zee tusschen de 40 ende 35 graden Suyderbrete om d' Oost lopen, sonder noordelijcker dan omtrent 25 graden Suyderbrete te comen, totdat op 't Suydlandt achter Java vervallen, vanwaer een vasten cours nae de Straet Sunda geseth can werden.

Naer Solor ende Timor hebben wy gesonden tot bevoirderinge van den handel aldaer, ende met alle notelijckheden voor 't fort Henriques, de jachten den *Groenen Leeuw* ende den *Tyger*. De Heere wil haer met goet retour behouden geleyden. Twee andere cleene jachten sijn daer noch wel nodich, maer connen door gebreck niet gesonden werden. Aen seeckere Portugese brieven, door d' onse becomen, schijnt apparent te wesen dat de Portugesen den handel van Timor ons wel souden mogen cederen.

Om seeckere tydinge van de resterende Engelse schepen te becomen, hebben wy 't fregat *Ceylon* gedistineert van hier door de Straet van Malacca naer Atchijn, Ticco ende Priaman, rontsomme Sumatra te varen; insgelijcx op Jambi belast over landt naer Ticco ende Priaman te senden, omme alle gelegentheyt te vernemen, opdat ons naer gelegentheyt van saecken mogen reguleren. Tot den handel van Atchijn is voorsz. fregat 4000 realen in spetie medegegeven. Om soo een reys te doen is het wat slecht, dan door gebreck van andere moeten ons daermede behelpen.

12. Bantam. Met Bantam sijn wy ende zy met ons noch in eenen graet. 't Is seecker, dat die man hem verlaet op zyne peper, ende niet op Godt, macht, noch gerechtigheyt. 't Sedert onse voorgaende en isser tusschen ons niet gepasseert. De rede van Bantam hebben wy tot nu toe met onse schepen beseth gehouden, omme alle handelinge ende toevoer van rijs vandaer te weeren, om die van Bantam daerdoor tot redene ende een goet accoort te dringen, waertegen de pangoran van Bantam syne peper ophout, om ons Jacatra aff te dringen ende voirder tot zijn disseyn te geraecken. Die het lancxt herden can, sal den crijch winnen. Rijs isser in Bantam groot gebreck. Eertijts plach men 10, 12, 15 a 20 ende meer gantangs rijs van 12 ℔ yeder voor de reael van achten te copen, ende nu isser niet meer dan 2 voor een reael te becomen. Op 1½ is de merct geweest, maer weder tot 2 geresen, vermits eenige rijs met clene praukens van Cheribon becomen hebben, dat eerlange mede hopen te beletten. Door den *Gouden Leeuw* sullen U. E. verstaen hebben, hoe die van de waterplaets in de Straet Sunda op Sumatra gelegen, de vruntschap met ons waren continuerende; doch 't en heeft niet lange geduyrt, oft daer is door de pangoran van Bantam andere ordre gegeven. Het schip *Walcheren* in de Straet Sunda comende, is 't gebeurt, dat de schipper, ondercoopman ende eenige andere,

sonder geweer op de waterplaets aen lant varende, datelijck seer deerlijck vermoort wierden ende dat tot ses personen toe. Daen 't *Hert* van de Cust quam, soud hy daer oock een schuyt met volck sonder geweer aen landt, waervan seven mannen vermoort ende twee (naer wy verstaen) tot Bantam gevangen gebracht zijn. Wy presumeren, dat het volck van *Nieu Hoorn* mede in juredictie van die van Bantam ende door ordre van den pangoram vermoort zijn, doch weten 't niet seecker. Dit is de voorneemste affbreeck die ons Bantam gedaen heeft, ende om diergelijcke voor te comen hebben een schip voor de waterplaets geleyt, omme alle nieuwe aencomende schepen te waerschouwen. Hierentegen zijnder weder eenige van de hare (by d' onse in 't landt van Jacatra gerescontreert) gebleven. Het schijnt, dat ons voorsz. ongeval berockent hebben seeckere Engelsen die van den *Gouden Leeuw* ende d' *Oude Sonne* aen de waterplaetse uuthgelopen sijn; doch haer betalinge sullen wel becomen.

Niettegenstaende seer wel geweten hebben, dat het de hertneckicheyt van Bantam, soo lange connen, uytherden sal, jae, dat de aenspraeck haer verharden ende ons verachteren soude, hebben nochtans goet gevonden, die van Bantam de vrede aen te bieden omme een yeder, soo veel mogelyck, vol te doen. De aenbiedinge hebben den 21[sten] November passado schriftelijck gedaen. Hierop is door den pangoran gouverneur en zynen broeder, pangoran Gabangh geantwoort, tevreden te wesen dat wy daer souden handelen, gelijck ten tyde van Wittert ende Verschoor gedaen wierd. Waerop wyluyden den 9[en] December gerepliceert hebben, daermede genoecht te sijn, mits dat ons door den jongen coninck, den pangoran gouverneur ende zynen broeder belooft werde voor te comen, datter door de Chinesen, off andere, geen monopolie gepleecht, de peper, off de prijs van dien, niet meer als voor desen opgehouden werde. Hierop is door de pangoran ende zynen broeder, pangoran Gabangh, weder gerepliceert, soo onder 't accoort eenich bedroch gemenght wierd, dat het dan geen vrede, maer veeleer oorloch wesen soude, in vougen dat ons neffens andere den vryen handel niet hebben willen toeseggen, maar occasie soecken omme ons te betrappen ende in haer gewelt te becomen. Hiertegen laet ons de natuyre, dat met goet recht alle andere negotianten van Bantam in alle manieren oock weeren mogen, totdat ons recht ende den handel neffens andere becomen. Soo hierinne geabuseert sijn, gelieve U. E. ons metten aldereersten beter te onderrechten.

13. Verhouding tot andere Europeesche natiën.

Opdat tegen alle calomnien onse rechtvaerdige pretentie ende actie alle de werelt kennelijck werde, senden met dese schepen autentique copie van onse missiven aen den pangoran geschreven, met d' originele antwoort daerby, ende oock autentique copie van deselve. Het schijnt, dat by U. E. voor desen niet wel genomen is dat het schip *St. Michiel* aengenomen zy, sonder te con-

sidereren, dat hetselvige eerst simpelijck met goet recht soo wel tegen de pangoran van Bantam als de Francen in arrest genomen hadden, ende dat het ons daernae door de Francen malicieuselijck opgedrongen wierd, mits hetselvige verlatende, omdat niet dan een van hare twee schepen mannen costen, welck gevoelen wel een seer schadelijck gevolch (dat Godt verhoede) soud connen veroorsaecken.

Ick bidde U. E. wat sullen wy nu in dese conjuncture doen? Ons recht aen de Francen ende Deenen cederen om haer niet te vertoornen, opdat U. E. aldaer niet meer en quellen, al soude de gehele staet van de generale Compagnie daerdoor verloren gaen? off sullen wy ons recht, naer aller volckeren recht ende crijchsmaniere, met de wapenen sien te houden? Die van Bantam hebben gesocht ons, d' Engelsen, ende die van Jacatra t'onder te brengen; alle haer valsche practijcken tegen ons misluct wesende, heeft de pangoran van Bantam gesocht ons op den naem van den coninck van Jacatra, met hulpe van d' Engelsen, met openbaer gewelt te dwingen. Hiertegen verstercken ons ter defentie. Die van Bantam, menende meester van ons (zijn herste pertye) te wesen, ende alle de buyt alleen te becomen, snijt d' Engelsen aff ende maect hem meester van Jacatra, daer hy niet te pretenderen hadde. D' Engelsen, de quade intentie van Bantam, soo wel tegen haer als ons, bespeurende, vertrecken, lichten alle haer goet van landt ende nemen tot revenge drie Chinese joncken, rijckelijck geladen. Wy soo onversiene alle de werelt op den hals crygende, versamelen onse verstroyde macht, brengen die op 't spoedichste ter plaetse daer de noodt was. D' Engelsen vluchten voor ons. Wy slaen die van Bantam uyt de stadt ende 't landt van Jacatra, de possessie aldaer door Goods genade behoudende. Bantam, geen middel dan zijn peper resterende, seyt ons geen handel te willen vergunnen, voordat Jacatra verlaten ende aen hem cederen. Soo dit deden, souder niet onse totale ruine op volgen? Ende om sulcx voor te comen, wat raedt isser, dan dat alle natien, sonder onderscheyt, mede van Bantam weren, totdat ons recht becomen? Dit doende, moeten U. E. aldaer getroost wesen de quellage van d' Engelsen, Francen ende Denen, off de retouren derven, aen haer cederen ende verloren gaen. Wy en connen geensins goetvinden, dat om d' eere die de coningen van Vranckrijck, Engelandt ende Denemercken schuldich zijn, alsulcken respect aen eenige van haer ondersaten (gelijck het schijnt U. E. onbedachtelijck begeren, de Francen oock pretenderen ende die van Bantam wijsmaecken), dragen souden, dat die onverhindert alle moetwille aen ons plegen, de generale Compagnie der Vereenichde Nederlanden haer recht, ende consequentelijck haren Indischen handel ende de gehele staet daerdoor come te verliesen; waerover eenstemmich geresolveert is, dat alle natie, niemant uytgesondert, soo veel mogelijck van Bantam sullen weren, totdat ons recht ende den handel

neffens andere becomen, welcke resolutie met Goodes hulpe hopen naer te comen, totdat ons recht, off van U. E. andere ordre becomen. Wort hierinne mede qualijck gedaen, U. E. gelieve ons metten aldereersten beter te onderrechten. De saecke van 't schip *St. Michiel* was, ten aensien van die van Bantam, van eender natuyre als dese, ende wort daerover ten onrechte (soo wy menen) qualijck genomen. De pangoran van Bantam en vermocht geensins (nae zijn eygen wetten) de persoon van Hans de Decker ons te onthouden. Naedat ick hem vruntelijck versocht hadde, ende in plaets van recht quaed bescheet creech, is daertegens het schip *St. Michiel* met dubbelt recht opgehouden, eens omdat ons de pangoran ongelijck deed, ende ten anderen omdat de Francen beneffens d'Engelsen hem daerin stijffden. Waren de Francen niet gehouden Decker aen ons te leveren, beclagen zy haer van 't arrest, begeerden zy (gelijck nu tegen U. E. seggen) ontslagen te wesen, in een ure hadden daertoe connen comen, soo de pangoran van Bantam maer geraden hadde Decker aen ons te leveren ende niet aen d' Engelsen, off dat zy hem by d' Engelsen, daer hy eerst was, hadden laten blyven. Met wat recht vermochten de Francen de pangoran in zijn ongerechticheyt te styven, waerom hebben zy met d' Engelsen Decker geraden sich in protectie van den pangoran te begeven, ende doen de pangoran (verstaende dat niet wel gefondeert was), daerover resolveerd sich van Decker t'ontlasten ende met de saecke niet meer te bemoeyen, ontslaende daerover oock onse peper die hy tegen 't schip *St. Michiel* gearresteert hadde, waerom namen doen de Francen met d' Engelsen de saecke aen, Decker weder secretelijck aen 't schip *St. Louys* brengende ende vandaer met d' Engelsen in sulcker voegen wechschickende, dat in langen tijdt niet seecker vernemen costen waer hy belandt was? Aan dese redenen (meen ick) can de boosheyt van die van 't schip *St. Michiel* ende ons recht bespeurt werden, want de Francen selffs niet en sochten van 't arrest ontslagen te wesen, om een coleure te becomen, daermede met d' authoriteyt van d' alderchristelijcxten coninck, haren heere, meer souden mogen pretenderen, dan elders vordel costen doen, gelijck d' Engelsen met het schicken van hare schepen in Banda ende in 't assisteren van onse vyanden oock gedaen hebben, twee pylen op haer boge stellende, d' eene omme ons den handel te ontrecken, ende den ander om actie te soecken daermede alle U. E. middelen, staet ende gehelen handel in Indien becomen mochten. Maer gelijck Godt dese is straffende, alsoo soud het met de Francen oock wel mogen gaen. 't Attent van de Denen, ducht ick, sal niet beter wesen, want 't is almede ontwijffelijck een Spaensch werck. Meenen sy 't alle wel, waerom verdragen met U. E. niet om den handel in eeren te houden, de Mooren niet te stercken, 't Christen gelove ende de Christenheyt met eendracht te vermeerderen? Want daer is genoech voor ons allen te doen. Maer die haer

tot een roede van andere gebruycken laten, souden oock wel roeden loon becomen mogen. Hadden d' Engelsen haer niet haestich van Jacatra gemaect ende ware Bantam ons meester geworden, de roede ware al verbrant. Op nieuws hebben zy Bantam weder assistentie tegen ons belooft, met vaste toesegginge, dat zyluyden met alle haer macht omtrent October verleden wederkeren souden; ende die tegenwoordich tot Bantam sijn, staen de Mooren ten dienste. Haer vlagge waeyt, ende het schijnt alsoff goede vrunden waren. Maer te syner tijdt sullen de archlistige Javanen haer gerechtige actie tegen d' Engelsen immer soo wel waernemen, als haer boosheyt tegen ons voorgenomen, ende uytermaten cloeckelijck beleyt was.

14. Toekomst van Jacatra.

Van Bantam comen dagelicx veel Chinesen by ons vluchtende. Men gist, datter noch wel 2000 in Bantam zijn, welcke haer mede meest tot ons begeven zullen, soo haest hier connen comen. Bantam is seer verlegen. Maect hy vrede met ons, zal hem veel volck ontlopen ende wy daermede versterct werden. In oorloch blyvende, moeten zy veel gebreck lyden, de negotie ende frequentatie van alle vremdelingen derven ende die aen ons cederen, in vougen dat het ons, Gode zy loff, wel gae ende Bantam qualijck, hoe sy het oock maecken. Door de Chinesen handel hebben wy goede hope peper van Bantam, Ticco, Priaman ende Jambi tot Jacatra by ons te trecken, want alle de voorsz. landen de Chinese waren zoo zeer van doen hebben als wy de peper. Tot desen eynde hebben alrede ordre gegeven, dat de Chinese joncken die d'onse omtrent Jambi zouden mogen rescontreren, herwerts gewesen ende hier gebracht werden, opdat die van Jambi met haer peper de Chinese waren alhier comen soecken, ende onse ondersaten met de Chinese waren van hier op Jambi ende alle andere quartieren mogen varen. In deser vougen zullen die van Jambi oock ontlast werden van de grote vrese, die zyluyden voor onse schepen in de reviere comende, zijn hebbende. Om voorsz. effect te becomen, sullen vooreerst hieromtrent tegen d'Engelsen ende andere een goede vloot schepen moeten houden, te lande tegen de Javanen een sterck garnisoen, en voorts, om herwerts ende derwerts te senden, menichte van clene jachten. Wy bidden U.E. hiertoe alsulcke middelen te furnieren, dat dit eenige jaren onderhouden mogen, soo sal Jacatra de treffelijcxte plaetse van gants Indien werden, ende seer haest sal hier de stapel van de gantsche Indisen handel zijn, want de plaeste daertoe seer wel gelegen ende seer bequam is. D' obstaculen die ons nu wat verhinderen ende tegen zijn, connen mettertijdt door arbeyt verbetert werden. In alle discourssen voor desen toucherende een generale rendevous gedaen, is Jacatra met voordracht noyt genoemt, niet om d'onbequaemheyt van de plaetse, maer om andere goede redenen. Vele seer grote ende excessive oncosten sijnder in de Moluques ende elders onnuttelijck gedaen; laet U. E. daeromme niet vervelen de nuttige oncosten hier te doen, en ontsiet doch d'on-

costen niet (bidden wy andermael) die nu vereyschen gedaen te werden tot stabilatie van een generale rendevous, ende om den stapel van den gantschen Indischen handel (die de generale Compagnie nu aengeboden wert) tot Jacatra in U gewelt te becomen: rijckelijck ende wel dubbelt sullen daer alle oncosten gevonden ende gewonnen werden. 't Gene wy nu vereyschen is onse oude thema: grote menichte van schepen, veel volck, een goede somme gelt ende alle notelijckheden. Vooral is nodich, datter eenige treffelijcke welgemonteerde oorlochschepen gesonden werden tegen degene die alrede gesleten zijn ende andere die qualijck boven water connen houden. Insgelijck mede menichte van volck ende veel clene jachten, daer soo dickwils ende soo ernstelijck om geschreven hebbe. Wy sijn daeromme seer verlegen, ende veel retouren compt de Compagnie daerdoor te derven; derhalven gelieven U.E. metten eersten daerinne te versien.

Desen gaet met de schepen *Dordrecht*, *Westvrieslant* ende d'*Orangeboom*, die last gegeven hebben in compagnie te seylen ende by den anderen te blyven. D'Almogende wil haer behouden geleyden. Behalven 't gene van Bantam te verhopen is, moet U. E. dit jaer door toedoen van d' Engelsen ende door gebreck van jachten derven een a tweehondert bharen nagelen, omtrent 700 sockels folie ende een grote pertye noten in de Moluques ende Banda gelaten, ende omtrent 15.000 sacken peper, door de Chinesen van Jambi ende Sangora vervoert, 't welk voorgecomen ware soo jachten hadden gehadt. Wij maecken gissinge, eerlange soo veel peper van Jambi te becomen, dat U. E. omtrent 2 maenden naer desen verhopen te senden noch een groot schip volladen, dat Godt geve ende U. E. behouden geleyde. Ick maecke geen gissinge datter vooreerst accoort met Bantam vallen sall, want alsoo den onderganck van Bantam daeraen dependeert, sullen zy 't soo lange als mogelijck is uytharden. Hierover diene U. E. haer vooreerst met de retouren van andere quartieren te behelpen. Toecomende jaer vertrouwen dat die meerder ende rijcker wesen zullen, al waer 't oock schoon dat van Bantam niet bequamen; ende soo dien handel becomen, sullen U. E. thien a twaelff schepen met grote, rijcke retouren te verwachten hebben, tenzy dat het ons aen schepen gebraecke.

Dat de Bantamse ende Jambise peper niet hoger dan 33 d. ende de Priamanse 35 d. op 24 maend en dach vercocht sy, is voorwaer een lage prijs. Wy weten niet wat redenen U. E. moveren die tot sulcken prijs te venten, waeromme daerover verwondert zijn, te meer, dewyle met de *Goede Fortuyne* adviseerden apparent te wesen, dat met Bantam in oorloch geraecken souden. Het schoon gelaet welck daernae met den *Beer* ende *Tholen* adviseerden ons gethoont wierd, is ons oock soo suspect geweest, dat blijct ons daerop niet verlaten hebben ende door Goods genade de verborgen lagen, verraderyen

ende 't groot gewelt van d' Engelsen ende Javanen ontcomen zijn ende alle voor ons hebben moeten wijcken. D' Almogende Godt zy daerover hoochelijck gelooft ende wil U. E. meer ende meer zegenen.

Alsoo niet seecker connen weten wat d' Engelsen souden mogen resolveren off voornemen, ende dat wy, beneden windt zijnde, by haer niet comen connen, hebben lange gedelibereert wat met de presente macht verrichten sullen, namentlijck off boven de vlote die tegen d' Engelsen voor Bantam gehouden dient, in Banda soo veel macht byeen connen brengen, dat die bastant sy om Lontor aen te tasten ende te onderstaen off een eynde van den oorloch aldaer sullen connen maecken, dan off het Westmouson sullen laten verlopen ende alle de schepen in 't begin van 't Oostmouson herwerts ontbieden, omme dan (soo d' Engelsen interim niet comen) een vlote uyt te maecken, d' Engelsen te soecken ende naer Mocca, Suratten ende elders te senden, off yets op Bantam te attenteren, waerop alsnoch door gebreck van volck niet hebben connen resolveren, vermits omtrent Bantam een goede vloot schepen dient te blyven ende niet volck genoech in Banda byeen connen brengen, tensy dat derwerts oock meer schepen senden ende die daer een mouson laten overblyven, 't welck alsnoch niet wel geraden en is, omdat het getal van schepen hier te seer verminderen soude ende den handel daernae op alle plaetsen niet souden connen waernemen. Schepen sijn in Banda niet nodich; soo maer volck hadden, souden welhaest een eynde van dien oorloch maecken. Alsoo het noch tijdt genoech is, hebben de finale resolutie tot halff off ultimo February naestcomende uytgestelt. Interim zullen zien wat veranderinge den tijdt medebrengt ende wat secourssen van U. E. noch souden mogen becomen.

Voor soo veel ons bekendt is, sijn d' Engelsen tegenwoordich noch thien schepen hebbende, waerby zyluyden noch ses verwachten, die in April 1619 uyt Engelandt geseylt zijn. De twee in February 1619 uytgelopen genaempt den *Beer* ende de *Sterre*, hebben wy Godt loff becomen, doch met het volck van dese ende d' andere schepen sullen de voorsz. thien schepen (die seer swack van volck waren) zeer versterct werden. Tegen de voorsz. 16 schepen sullen wy gestadelijck een vlote moeten houden, totdat d' overhant, off van U. E. andere ordre becomen.

15. Navale macht in Indië. By desen gaet notitie van alle de schepen, jachten ende fregatten, die de generale Compagnie tegenwoordelijck in Indien hebben, hoe die gemant, gemonteert ende gevictualieert zijn. Daer sijn in alles 38 schepen ende jachten, met 7 sloupen ende fregatten, waervan de meeste paert out, en de fregatten connen niet langer gebruycken. Van de schepen ende jachten sijnder 17 die oock niet langer connen varen. Eenige daervan sijn soo leck, dat men se qualijck boven water can houden ende in hol water niet gebruycken mach, als namentlijck de *Suyder Eendracht*, d' *Oude Sonne*, den *Arent*, de *Neptunes*,

d' *Expeditie*, de *Morgensterre*, den *Hont*, 't verovert *Nassau*, 't *Wapen van Amsterdam*, *Out Hoorn* ende andere meer, in vougen datter in alles maer zijn 21 bequame schepen. Hiervan zijnder vijff om d' Oost, te weten *Amsterdam*, *St. Michiel*, *Nieuwe Maen*, *Swaen* ende den *Engel*. Andere vier moeten notelijck mede innewaerts naer Grissi, Palimbangh ende Jambi gesonden werden, namentlijck *Walcheren*, 't *Postpaert*, *Seewolff* ende 't *Hert*. Resteren niet meer dan 12 bequame schepen ende daeronder noch vier Engelse, namentlijck *Bantam*, de *Trouw*, *Tholen*, 't *Wapen van Selandt*, *Haerlem*, *Bergerboot*, de *Gallias* ende *Nieu Selandt*, den *Dragon*, de *Sampson*, d' Engelse *Beer* ende d' Engelse *Sterre*. Met dese 12 schepen moeten Bantam beseth houden, d' Engelse vlote verwachten off selffs gaen soecken, den handel op Mocca, Suratten, de cust van Coromandel, Ticco, Priaman, Atchijn, Patana, ende andere saecken meer waernemen. Off sulcx daermede gedaen can werden geve U. E. ende alle goede patriotten te bedencken. Soo wy de ses schepen van d' Engelsen niet becomen hadden, als namentlijck den *Dragon*, den *Beer*, d' *Expeditie*, de *Sterre*, de *Sampson* ende den *Hont*, stercker dan wy souden zy (te water) wesen. Hierover bidden U. E. andermael vriendtlijck, dat het de heeren doch gelieve grote menichte van schepen herwerts te senden, opdat tegelijck den oorloch tegens onse vyanden mogen voeren, den Inlantschen handel waernemen ende jaerlijcx grote, rijcke retouren van 10 a 12 schepen overgesonden mogen werden. 't Heeft nu een tijdt lanck niet dan aen schepen ende volck geschort, ende soo de heeren geen menichte senden, sullen (den handel tot Bantam becomende) de retouren door gebreck van schepen moeten ophouden, alsoo geensins geraden is dat wederomme soo veel schepen oversenden dat de vyanden, daernae ons op het swackste siende, wederom gelijck voorleden jaer aentasten ende de gehele staet van de generale Compagnie ruineren. De Gouseratse cleden, daermede de peper in Atchijn, Ticco ende Priaman becomen souden, blyven meer dan drie jaren door gebreck van schepen in Suratte leggen. Hierdoor wort oock een groot stuck gelts (van 't treffelijcke capitael dat nu eenige jaren in Indien gesonden is,) aen oncosten gegasteert, ende soo veel schepen hadden, rijckelijck ende dubbelt souden met d' Inlantschen handell d' oncosten winnen ende voor alle 't gelt suyvere retouren oversenden mogen. De generale Compagnie ende de Vereenichde Nederlanden doen U. E. veel te cort dat eenige jaren achter den anderen soo weynich schepen in Indien gesonden hebben. Hierdoor zijt ghylieden oorsaecke, dat van d' Engelsen, Francen ende Deenen soo zeer gequelt werden, ende soo daerinne niet versien, is te beduchten datter noch meer van U dienaren onder pretext van andere namen dan Vranckrijck, Denemercken ende Le Meers Suydervaert comen zullen. De crone van Spangien bekent datse niet machtich zijn om de Vereenichde Nederlanden uyt Indien te slaen, waerover

16. Oorlog en handel moeten samengaan.

17. notelijck met haer gelt trachten moeten d' Indische vaert door d' Engelsen,
Coen over Barnevelt.
Francen, Denen ende andere meer te doen bederven. Hadde Le Meer wat langer ende meerder hulpe door Bernevelt becomen connen, misschien soude des vyandts listen door de goede ingesetenen van de Vereenichde Nederlanden selffs (menende wel te doen) de vereeninge der generale Compagnie gebroocken hebben. Is het soo verre niet geweest, datter vele in de vroetschappen (soo blint als mollen wesende) met alle haer cracht ende gemoet gemaincteneert ende gesustenteert hebben, 't gene daer onse gemeene vyandt (door Le Meer) was nae trachtende? Door gebreck van schepen ende volck comen ons alle dese swaricheden toe, ende noch meer (soo U. E. daerinne niet en versien) hebben te verwachten, want de vyandt mach niet rusten, off zijn monarchie soud haest vergaen. Omdat U. E. van den Indischen staet ende handel niet wel geinformeert zijn, sijt ghylieden U selffs in de wech, jae, een grote oorsaecke, mach men seggen, dat de generale Compagnie door den vyandt met d' Engelsen, Francen, Deenen ende Le Meer soo gequelt wert. Hadden wy hier te syner tijdt menichte van schepen ende gelt gehadt, sy waren noyt soo verre gecomen. Een schonen schijn schenen voort te brengen degene welcke in Le Meers faveur allegeerden, dat het beter ware dat een yeder uyt de Vereenichde Nederlanden naer Indien voere, dan dat men de vaert aen d' Engelsen, Francen, Denen ende andere cederen soude. Maer den besten raedt bleeff achter, want alle andere middelen behoren eerst onderleyt te werden, eer men tot disperate resolutie come. 't Gene wy voor beteren raedt houden om de welstant van de generale Compagnie te voirderen, d' ingesetenen der Vereenichde Nederlanden (die onder Le Meers name haer vordel sochten) te contenteren ende om d' Indische vaert aen de Spangiaerden, Portugesen, Engelsen, Francen, Denen, noch andere, niet te cederen, is dese, dat men soo sterck in de generale Compagnie laet comen als souden willen avontuyren, degene welcke d' Indische vaert met Le Meyr om de Suyt versochten; dat de generale Compagnie soo sterck op Indien equipere, dat men tegelijck niet alleen de macht van de Spangiaerden weder can staen, maer haren voorneemsten handel belette, als namentlijck den handel van Chincheu op Manilha, den handel van Maccau op Nangesacque, Malacca ende Goa, den handel van de Cust op Mallacca, ende dat men voorcome datter weynige Indische waren in Portugael gebracht werden; item dat daer beneffens den inlantschen Indischen handel op alle quartieren behoorlijck waergenomen werde ende jaerlijcx 10 a 12 schepen met goede retouren naer 't vaderlandt senden mogen, soo sullen d' Engelsen, Francen, Denen ende andere niet alleen geprevenieert werden, maer haerselven doodtloopen, gelijck sy in Europa doen. De heeren sullen dan niet behoeven te vresen, waer soo grote retouren vertieren souden (daertoe over eenige jaren tot den opcoop 1.200.000 realen

jaerlijcx eyschte), want alle de werelt soud genootsaect werden die uyt de Vereenichde Nederlanden te trecken. Vermach de generale Compagnie soo veel niet, worden U. E. van de participanten te seer om d' uytdelinge gequelt, dat men de gront van de sake aen de hoge ende mogende heeren Staten Generaell behoirlijck verthone, opdat de gemene middelen tegens de werckinge ende listen van de Spaense crone gebruyct, ende de Compagnie wat gesoulageert werde. In Indien heeft Spangien tegens de generale Compagnie niet connen oorlogen; wat soud hy tegen de Vereenichde Nederlanden doen?

18. Spanje in Indië te treffen.

Wie mainctineert Portugaels Indien, is het niet den coninck van Spangien? wie den handel der Vereenichde Nederlanden op Indien, is het niet duslange de generale Compagnie geweest? Ergo de generale Compagnie voert den oorloch voor de Vereenichde Nederlanden in Oost-Indien. Soo hierop geseyt wert dat zy 't wel souden mogen laten, ende 't gemene landt tot zijn eygen bescherminge genoech te doen heeft, repliceren hierop, dat den handel op Indien sonder macht van wapenen niet gemainctineert can werden, noch den staet der Vereenichde Nederlanden sonder den handel van Indien, ende dat het beter zy dat de Vereenichde Nederlanden de schatten van Spangien conquesteren ende den oorloch in Indien voeren, dan dat op haer eygen smeer teren ende de Spangiaerden op haer frontieren verwachten. Soo de heeren Staten in Europa geen oorlochschepen ter zee hielden tot bescherminge van de coopvaerdye, wat soud het worden? Insgelijcx is het met de vaert op Indien mede. Hierover besluyten, soo hare Hoge Mogende soo goede sorge voor de vaert op Indien niet en dragen als de coninck van Spangien haren vyandt doet, dat de Vereenichde Nederlanden (die Godt behoede ende zegene) niet bestaen souden connen. Het schijnt dat de coninck van Spangien nu stille is; sijn volck in Indien weet oock niet beter, leggen hier als op haer sterven, kermen ende cryten dat van haren heere soo verlaten zijn; maer wy seggen U. E., dat de coninck van Spangien door d'Engelsen, Francen ende Denen meer in Indien doet dan hy oyt gedaen heeft. Doch al soude de hulpe van 't gemene landt noch wat tarderen, verliest daeromme de moet niet. Ontsiet de macht van Spangien evenwel niet, veel min d' ondercruypinge van d' Engelsen, Francen, Denen ende andere noch ontrouwe van de Mooren, jae, oock geensins d' excessive grote lasten ende oncosten, maer equipeert (willende wel doen) jaerlijcx meer ende meer, gaet recht door see, sonder yemant aen te sien. Sendt ons jaerlijcx (bidden wy andermael, om de gemene welstants wille) grote menichte van schepen, veel volck ende een grote somme gelt, soo sullen U. E. eerlange meester van de voorneemsten handel van de gehele werelt wesen ende wy sullen dan jaerlijcx een groot, rijck retour van 10 a 12 schepen oversenden, ende hier tewege brengen, dat U. E. soo groten retour in Europa tot hogen pryse vercoopen. Hadden wy 't credit ende de middelen, U. E. borge

souden hiervoor wel willen wesen. Eenige treffelijcke, welgemonteerde, royale oorlochschepen dienen in aller manieren met den eersten gesonden te werden (anders sullen wederomme seer verlegen raecken); insgelijcx mede veel clene jachten, ende daerenboven soo veel schepen tot de retouren als de heeren jaer-
19. licx retouren begeren; item grote menichte van volck om Jacatra te peupeleren, aldaer garnisoen van 500 a 1000 coppen te mogen houden, alle de forten ende schepen van Indien beter te versien, want alle uytermaten swack van volck zijn, gelijck de heeren aen de overgesonden rollen connen sien. Het volck dat noch hebben, is soo slecht, dat d' Engelsen voor Ticco haer schaemden te sien dat van een deel jongers overwonnen waren. Hadde d' Almogende de generale Compagnie niet merckelijck geholpen, lange ware die geruineert. En versoect doch Godt niet meer; gebruyct de middelen die de Heere de Vereenichde Nederlanden verleent. Equipeert jaerlijcx royal, want tegen ende met alle de machtichste coningen van de werelt hebt ghylieden te doen. Ontsiet niemant, Godt sal U helpen. Bindt ons niet langer de handen ende voeten, siet watter met clene middelen gedaen is, forniert ons soo grote middelen als d' Almogende de Vereenichde Nederlanden verleent heeft, opdat wat groots mogen doen ende niet meer tijdt onnuttelijck verslyten. Gants niet hebben gedaen, ten aensien van 't gene datter te doen is ende door de Vereenichde Nederlanden gedaen can werden. Laet doch niet meer soo hoetelen met d'aenneminge van 't gemene volck; U. E. eere wort daeraen grotelijcx vercort. Beveelt de schippers d'aenneminge van 't seevarent volck en de chrijgs-overste d' aenneminge van de soldaten; mits goede gage doende geven ende op de monsteringe wel lettende, soo sullen de heeren het volck becomen. De jonge lieden verachten wy geensins, want die te zyner tijdt hier te lande bequamer dan de bedaechde werden, maer sendt die met clene gage boven den eysch van 't volck, sonder ons de jongers ende kinders voor mannen te reeckenen, gelijck tot noch toe gedaen is. Want soo lange dat niet doen, sullen wy hier genootsaect blyven van jongens voor haer tijdt mannen te maecken, ende consequentelijck mannengage geven moeten.

Jacatra te peupleeren.

Om volck in 't landt te houden ende de plaetse allenskens te peupeleren, hebben hier veel volck, die haren tijdt uytgedient hebben, vryheyt gegeven, ende op ses maenden nae affbetaelt, waervan by desen register gaet. Daer zijn eenige getroude, die apparentelijck haer leven in 't landt zullen blyven, welcke ons seer quellen om betalinge te hebben van 't gene hun per testament van andere gemaect is. De betalinge hebben (om U. E. ordre naer te comen, hoewel niet recht zy) tot op U. E. antwoort uytgestelt. Daerom sullen de heeren gelieven metten eersten bescheet te geven.

Om de courage van d' onsen te voeden, onderhouden ende meer te vermeerderen (soo 't gedaen can werden), is goet gevonden, aen alle het volck

(die d' Engelse schepen soo mannelijck aengetast ende overwonnen hebben) een vereeringe te doen, gelijck per resolutie blijct. U. E. gelieve sulcx ten goede te nemen, want ons na den tijdt reguleren moeten.

In seecker resolutie seggen d' Engelsen tot Jacatra in haer huys verloren te hebben 150.000 realen. Hiertegen senden U. E. attestatie, door vele geteekent, datter gants niet in gevonden noch niet in geweest is, maer het weynige datter geweest was te voren vervoert hadden. Nu haer bosen aenslach misluct is, seggen zy onse vloot ende 't fort tot Jacatra aengetast te hebben, omdat wy soo haestich ende hevich haer huys tot Jacatra vernielden ende den oorloch alsoo selffs souden hebben begost, sonder haer tijdt te geven om op onse dubbele insinuatie van accoort te mogen handelen. Dese valsche beschuldinge wert in nevensgaende missive van haer predicant geschreven. De waerheyt van de saecke, hoe dese beschuldinge vals is, wat d' Engelsen voor hadden met ons tot Jacatra te doen, hoe daertoe gereet waren ende hoe zy luyden het schip *Delft* ende alle andere mede meenden aen te tasten, blijct aen de missiven door Jan Jardijn (overste over de negotie van d'Engelsen) van Bantam naer Jacatra aen Nicolaes Uffelet geschreven. By desen senden daervan de copie. Sijn originaell copieboeck, met haer eygen handt geschreven, sal U.E. mede gesonden werden, soo haest hetselvige drie a vier malen gecopieert is. Nevens dese gaet oock copie van seecker accoort door d'Engelsen met die van Loehoe, Cambelle ende Lucidi gemaect, tot oproeyinge van die bontgenoten.

Vermits het nu in de regentijdt ende dagelijcx seer quaet weder is, wort zeer weynich aen 't nieuw voorgenomen fort gevordert, te meer, dewyle de vloot omtrent Bantam op d' Engelsen ende Denen moet wachten.

U. E. gelieve te gedencken ende ordre te geven, datter met alle schepen meenichte van smeerolie ende lont gesonden werden, want daeromme op alle forten seer verlegen zijn. Betaelt ons doch niet meer met praetgens ende vercort Uselven niet langer, namentlijck dat alle schepen volladen uytgesonden werden ende niet meer voeren noch bergen connen, want de heeren moeten expresselijck eenige fluyten off andere slechte schepen senden, geladen met allerley notelijckheden ende vol volck, om hier te lande gesleten off met weynich volck gevoert te werden, off het sal nimmermeer wel zijn. Hadden wy fluyten off andere slechte schepen, soo souden die gebruycken om alle forten met rijs, hout ende andere notelijckheden te versien ende de goede schepen tot goede diensten te gebruycken, als namentlijck den handel daermede waernemen ende den vyandt op zyne bodem versoecken, 't welck nu door gebreck van fluyten ende andere slechte schepen niet geschieden can. Lichte roers, handtgeweer ende lange piecken dienen mede veel gesonden te werden. U. E. zy oock gerecommandeert niet naer te laten goede quantiteyt Spaense wynen te senden.

Grote menichte van goede bylen, hackmessen, schoppen, spaden, houwelen, zagen ende andere gereetschappen dienen U. E. met eerste gelegentheyt te senden, insonderheyt clene spijckers, als dubbelde ende enckelde, middelnagels, schotspijckers, lasysers ende pompspijckers.

20. Vrouwen te zenden. Om Jacatra, Amboyna, Banda, Batsian ende andere plaetsen meer te peupeleren ende veel weeshuysen der Vereenichde Nederlanden te ontlasten, gelieve U. E. herwerts te senden grote menichte van jongers, ende insonderheyt meyskens, want die hier met clene onkosten onderhouden connen werden ende de generale Compagnie daeraen te zyner tijdt seer grooten dienst geschieden zall.

Om medicamenten sijn hier uytermaten verlegen. 't Is een schande dat men hier kistgens van 150 guldens voor provisie van de forten ende schepen sende. In dese kistgens wordt niet gevonden dat deucht. Wy connen niet bedencken wie U. E. daermede soo abuseert. Soo hier cloecke, ervarene meesters gesonden wierden, meest alle de medicamenten souden van Nederlandt wel connen derven, want hier meest alle de simplicia well te becomen zijn.

Meest alle het volck is uytermaten met quade benen gequelt, jae, soo, dat daervan geen dienst genieten connen, ende om sulcx voor te comen dienen U. E. menichte van schoenen te senden, oock sool ende overleer, om hier schoenen te doen maecken. Menichte van hoeden ende cousen sijn hier oock nodich.

Rode carmosynen laeckens van 6 a 8 gulden d' elle ende niet hoger, oft heel weynich daerboven, dienen jaerlijcx omtrent 200 halve stucken gesonden, dan dienen niet kael van draet te wesen. 50 per cento sullen dese laeckenen avance geven. Omtrent 100 stucx perpetuanen, meest papegay ende grasgroen, oock eenige fillemorten ende andere fraye coleuren gelieven de heeren mede te senden, elck stuck van omtrent 15 a 20 gulden ende niet hoger.

Om desen niet langer te maecken, sullen ons tot de nevensgaende memorie gedragen. U. E. gelieve den eysch te voldoen.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsienige, seer discrete heeren, wil U. E., naer hertelijcke groetenisse, in de protectie des Alderhoochsten bevelen.

In 't fort Jacatra, adi 22 Januari. anno 1620.

U. E. dienstwillige,
J. P. Coen.
P. de Carpentier.
Jacob Dedel.
Frederick Houtman.
Willem Jansz.

---

33. — 29 JAN. 1620. — R 15.

(PER *WITTEN BEER*).

---

1. Aangekomen schip.

Desen avondt, wesende den 29 Jannuario 1620, hebben uut de vloot, voor Bantam leggende, van onse gecommitteerde aldaer ontfangen eene missive van den 28 ditto, daermede ons geadvyseert wort hoe de schepen *Dordrecht*, *West Vrieslandt* ende d' *Orangeboom* desen avondt, wesende den 29 Jannuario voorsz., gereet souden wesen omme met Godes hulpe naer 't vaderlandt te vertrecken. Ins gelijcken, hoe aldaer Godt loff wel aengecomen was het schip den *Witten Beer*, ende alsoo door 't selvige medegebracht is een seeckre missive, den lesten April 1619 in Amsterdam van de heeren mayores geschreven, contrarie d' ordre van de Seventhienen ende oock contrarie de placaten van de hooge mogende heeren Staten-Generael, doch met copie van extract uut register van haere Hooge Mogenden den 4 Maii 1619 genomen tot approbatie van seeckre missive door de heeren Bewinthebberen ingestelt, om aen ons gesonden te worden, daermede het schijnt gesocht wort de voorsz. missive van ultimo April te authoriseeren, niettegenstaende den datum niet verhaelt wort.

2. Klacht over achtelooze aanschrijving.

Wy en hebben geen tijt om behoorlijck advys op de saecke te geven, zijnde daerenboven onseecker, off dese de voorsz. drie schepen naer 't vaderslandt vaerende noch bevaeren sal. Derhalven versoecken aen U. E. met den anderen aldaer beter te verdragen, eenen eenparige resolutie te nemen ende in saecken van gewichte geen verscheyde advysen noch contrarieerende ordre te geven ende, soo den tijt beter leert off veranderinge medebrengt, dat ons sulcx in behoorlijcker forme geadvyseert mach worden, geauthoriseert, versegelt ende geteeckent, gelijck dat behoort ende U. E. seer wel bekent is, want sulcx anders groote confusie ende disordre soud connen veroorsaecken tot grooten disreputatie van den staet der Vereenichde Nederlanden ende schade van de generale Compagnie. 't Is seer goet, eerlijck ende goddelijck, dat men soecke met alle menschen (sooveele mogelijck) vrientschap ende eenicheyt t' onderhouden, maer vermits de goede ende quade te gelijck niet voldaen connen worden ende de schrupele, die in de voorsz. missive gemaect wort, de boosen gestijft ende voet geeft, omme alle moetwil en vilenie (daermede soo lange gedreycht sijn) tegen ons te plegen; wat soud het worden, soo U. E. officieren alhier daermede oock ingenomen wierden ende byaldien de vyanden off andre geveynsde vrienden daervan kennisse bequaem? D' eere, d' authoriteyt ende reputatie van den staet der Vereenichde Nederlanden ende de generale

Compagnie moet hier neffens andre staten ende coninckrijcken gemaynteneert worden, soo U. E. den staet van Indien onderhouden ende den handel continueeren wilt, off haere ondersaten sullen in dese landen vercochte, arme, ellendige menschen wesen, gelijck de Spangiaerden, Portugiesen, Engelsen ende Francen d' Indiaenen wijs maecken datse sijn. Als menschen moeten wy met menschen leven en handelen, off gelijck een oester in de schulpe cruypen, van 't leven ende uut de werelt scheyden. Soo de heeren hiertoe niet verstaen connen, sal 't onnodich wesen soo groote excessive oncosten te doen, als de generale Compagnie tot noch toe gedaen hebben, doch verhoopen, dat haer beter bedencken ende anders resolveeren sullen. Ten welstandt van de Vereenichde Nederlanden, de generale Compagnie ende om Godes eere wille versoecken wy andermael, dat het U. E. gelieve jaerlicx herwarts aen te senden groote menichte van schepen, volck ende gelt. Dit doende, sullen alle swaricheden wel haest wechgenomen worden ende U. E. jaerlicx groote rijcke retoeren becomen. Sent ons een seer groote menichte van schepen ende volck! Wy sullen se hier ten proffyte van de generale Compagnie seer wel werck geven, ende sal daerdoor sonder opspraeck beschickt worden, dat de Compagnie van Engelsen, Francen, Denen noch andre Europische natie niet meer gequelt worde.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsinnige, zeer discreten heeren, sullen desen eyndigen ende U. E., na hertelijcke groetenisse, in de protectie des Alderhoochsten beveelen. In 't fort Jacatra, adi 29 Jannuario anno 1620.

U. Ed. dienstwillige
J. P. COEN.
JACOB DEDEL.

U. E. sy gerecommandeert herwarts aen te senden, om op de generale rendevouz te gebruycken, eenige heele cartouwen, slangen off ander extraordinarie geschut, daermede groot gewelt gedaen, seer snel ende verde geschooten can worden. Actum ut supra.

J. P. COEN.

34. — 11 MEI 1620. — R 3.
(PER *WITTEN BEER*).

1. Aan-gekomen schepen. Door de schepen *Dordrecht*, *Westvrieslant* ende d' *Orangeboom* (welck d' Almogende geleyde), sullen U. E. verstaen hebben hoe den *Witten Beer* den 28 Jannuario, eer de voorsz. schepen in de straet Sonda geraecten, ontrent Bantam by de vloote wel aengecomen was. Daerna sijn hier Godt loff mede wel geariveert, te weten den 9 February 't schip de *Hoope* ende 22 Martio tot Jacatra 't schip d' *Eendracht*, beyde met gesondt volck; dan van 't schip de *Goede Fortuyne* is noch geen andre tydinge, dan dat den *Beer* in Augusto passato aen de caep de Loop daerby geweest was. D'Almogende wil 't selvige ende alle andre mede behouden geleyden.

U. E. missive van dato den lesten April 1619 per den *Beer* ontfangen, hebben den 29 Jannuario 1620 in haeste geantwoort ende 't selvige de schepen *Dordrecht*, *Westvrieslandt* ende d' *Orangeboom* nagesonden, maer door contrarie windt en stroom is d' antwoort hier gebleven ende wert U. E. neffens dese gesonden. Alsoo de voorsz. missive van den lesten April 1619 (strydende recht tegen de voorgaende ordre van de Seventhienen ende de placcaten van de hooge mogende heeren Staten Generael) by weynige geteeckent was, hebben wy ten rechten geclaecht, dat men ons tot aprobatie van deselvige sondt een simple copie van 't extract der resoluitie den 4 Mayo 1619 door de hooge mogende heeren Staten Generael genomen, want ons sulcx in soo een saecke veel bedenckinge gaff. Naderhandt hebben per de *Hoope* ontfangen een ander extract, welck door den griffier Aertsen wel geteeckent is, maer mede niet behoorlijck uut en druct, wat missive door de hooge mogende heeren Staten Generael geaprobeert wort. Hierover versoecken andermael, als haere Hooge Mogende ende U. E. goet vinden in saecken van inportantie veranderinge te doen, dat sulcx na gewoonte behoorlijcken geschreven, onderteeckent ende versegelt worde, opdat de Compagnie door misverstandt geen intrest noch schade come te lyden. Interim eenige occasie, van 't geene ons sonder weten van alle de Bewinthebberen geschreven is, voorcomende, sullen sien ons daerinne soo te dragen voor soovele doenlijcken zy, dat de Compagnie geen merckelijcke schade noch intrest lyde ende de schrupeleusen voldaen worden.

Door onse gecommitteerden in de vlote wesende, is U. E. met de voorsz. drie sehepen mede geadvyseert, hoe van Jamby ende Andrigiri aengecomen

waeren de *Jager* met een joncke geladen met peper. Naderhandt sijn tot Jacatra mede wel aengecomen twee andre joncken geladen met peper, d'eene helft de Compagnie ende d'andre perticulieren toecomende, welcke a 10½ reael 't picol gecocht is. D' Engelsen in Jamby, de moet verliesende, hebben haere peper, wesende ontrent 1700 picol, aen d'onse aldaer vercocht a 9 realen 't picol, van meninge sijnde van daer te vertrecken om haere vloote te soecken. 't Jacht *Amsterdam* was besich in de riviere op te corten. Daer was meer peper by de logie dan 't selvige laden conde, waerover seer verwondert zijn, waer soo lange tardeert. In Jamby is veel peper, doch wierd na de compste van de Chineesse joncken opgehouden. De *Dolphijn* lach by Pulo Berhalla om die waer te nemen ende tot Jacatra te brengen, dan hebben daervan mede noch niet vernomen.

Alsoo d' onse in Jamby uutdermaeten verlegen zijn om jachten, hebben den 20 Martio passato derwarts gesonden de fregatten *Ceylon* ende *Hoorn*, doch cort daerna is *Hoorn* omgeseylt ende de schipper Godt beter 't met drie man verdroncken; d' andre zijn door *Ceylon* gebercht.

Van Siam sijn tot Jacatra aengecomen twee groote joncken, geladen met rijs, benjuin, gommelacco ende anderssints, d' eene den coninck ende d'ander perticulieren toecomende, doch de rijs houden seer diere.

2. Bantam. Soo haest de voorsz. schepen *Dordrecht*, *Westvrieslandt* ende d' *Orangeboom* naer 't vaderlandt vertrocken waeren, hebben ons van Jacatra in de vloote voor Bantam leggende getransporteert, eensdeels omme t'onderstaen off raedt souden connen vinden omme aen den handel tot Bantam te comen, wat groots te doen; ende ten anderen omme op onse propositie d'advysen van alle overhooffden te hooren. Voor Bantam gecomen wesende, hebben vier verscheyde reysen met een vredevaentien na landt gesonden, te weten den 16 ende 18 Februarii David Dircxen, ondercoopman, ende den 19 ende 20 ditto den oppercoopman Abraham van Uffelen. Op 't water dicht voor de stadt hebben sy de gecommitteerden van den pangoran gesproocken, maer mochten niet binnen comen ende de pangoran selffs niet spreecken. Onse gecommitteerden hebben die van Bantam vrede gepresenteert ende den handel wederomme als voor desen versocht. De gecommitteerden van Bantam gelieten haer, dat de pangoran, alle d'orangkays ende de gemeente daertoe seer genegen waren: maer een saeke alleen wasser in de wech; doch niettegenstaende hoeveel en dickwils datter gevraecht is, wat de pangoran van ons begeerde ende watter in de wech was, is daerop niet anders geantwoort, dan dat wy het wel wisten. Den 19 February gelieten haer de gecommitteerden van Bantam, all off het eens souden worden, doch 'sanderen daechs den 20en weder by d' onse comende, brachten tot finael antwoort, dat de pangoran noch niet geresolveert was; daerop genootsaect sijn geworden de vredehan-

delinge weder na te laeten ende den oorloch te continueeren. Jacatra is het, dat de pangoran begeert ende hem in de wech leyt; doch tot noch toe heeft de plaetse noyt geeyscht, maer door perticulieren is wel te kennen gegeven, dat hy daerna staet. Twee hondert duysent sacken peper soude de pangoran (achten wy) voor Jacatra met een redelijcke somme gelt wel geven, dan vermits het niet eers genoch soude wesen, soo een lantschap aen Mooren te vercoopen, de peper seer lange dier genoch betaelt hebben, ende van U. E. soo lange jaeren ten alderhoochsten gerecommandeert is de stabilatie van een generale rendevouz, hebben geensints goet connen vinden eenige openinge van overleveringe van Jacatra te doen, maer voorgenomen de plaetse tot een general rendevous t'aproprieeren. De hooge mogende heeren Staten Generael, Zijn Excellentie ende U. E. gelieven daerover na haer welgevallen te disponneren ende hier goede ordre dienaengaende te geven.

In onse voorgaende is geseyt, hoe de rede van Bantam met eenige schepen beseth hielden, om alle handelaers van daer te weeren, maer dat niet wel mogelijck was de vissers het vissen te beletten, vermits haere prauwen uittermaten snell beroeyt ende beseyt sijn. Doch verstaende, dat Bantam met prauwen veel provisie van d' Oost creech, hebben wy mede 10 a 14 prauwen (voor dese in de stadt Jacatra verovert) op de Javaensche maniere gemandt, eenige in de baye van Bantam gehouden ende andre langs de wall ende eylanden tusschen Bantam ende Jacatra. In 't eerste wist ons volck daermede niet om te gaen, maer metdertijt sijn de Javaenen in 't roeyen en seylen te cloeck geworden, soodat haer 't vissen bykans t'eenemael belet wort. Op 't jonckste van 't Westemousson wasser groote menichte van prauwen na d'Oost om provisie geloopen, maer soo die met het begin van 't Oostenmousson weder meenden te keeren, sijnder soo nu soo dan ontrent 30 a 40 van d' onsen genomen met eenich volck daer by, welck in de wercken tot Jacatra gebruyckt worden, in voegen dat Bantam nu niet alleene de handel, maer oock de vis (welck haere meeste spyse is) moet derven, gelijck mede den toevoer van provisie, welck voor dese met cleene prauwen van d'Oost cregen. De rijs is geweest op een reael de gantangh van 12 ℔, maer alsoo haer rijs in 't geberchte rijp is ende van buyten mede wat gecregen hebben, werter nu 2 gantang per reael gegeven. Hoe lange het aldus herden sullen, sal den tijt leeren. Alsoo de drie Chineesse joncken (verleden jaer door d' Engelsen berooft ende daerna door de pangoran opgehouden) wat dicht aen de stadt laegen ende ons volck haer somtijts daer in hielden, heeft de pangoran van Bantam (vresende dat wy daerinne een batterye souden maecken) deselvige ende oock sijn scheepken van de Francen gecocht, *la Margriette* genaemt, verbrandt.

Voor dese is geadvyseert, hoe wy met alle nootlijckheden innewaerts gesonden hadden de schepen *St. Michiel*, 't *Wapen van Amsterdam*, *Oudt Hoorn*,

Amsterdam ende den *Arendt*; dat de *Swaen* ende *Nieuwe Maen* van Firando na de Molluccos gedestineert waren; item, dat in Jamby hadden twee schepen, de *Dolphijn* ende *Cleen Amsterdam*, in Timor twee andre, de *Groene Leeuw* ende de *Tiger*, in Jappan de *Engel* ende *Vliegende Bode*. Hierenboven noch andre 25 schepen ende jachten, soo goet als quaet ontrent Bantam by den anderen hebbende behalven andre vier, die dagelicx van 't vaderlandt verwachtende sijn, hebbe de raedt verscheyde maelen voorgestelt ende in bedenckinge gegeven, hoe ende waer U. E. macht ende middelen, soo d' Engelsen op 't joncxte van 't Westemousson niet compareeren, ten besten van de generale Compagnie geimployeert diende, met allegatie van 't gene te doen hadden ende hoe verde des Compagnies macht cost reycken. Namentlijck, alsoo de stadt Bantam tegenwoordelijck door den regentijt met gewelt niet aengetast cost worden ende niet seecker weten, waer d'Engelse vloote zy noch by haer niet connen comen, dat vooreerst Bantam met een goede vloote beset moet blyven, om hun te verdueren, d' Engelsen te verwachten ende alle handelaers van daer te weeren; item, dat d'Engelsen noch 10 schepen stercq sijn ende 6 nieuwe te verwachten hebben. Hierentegen hadden wy 25 schepen by den anderen, waervan (tot de seven schepen allrede innewaerts wesende) sooveele van de slechste wel gemist costen worden, dat men in Banda een leger van duysent koppen te velde soude connen brengen, welcke macht bestant achten omme een eynde van den oorloch aldaer te maecken. Dan, alsoo 't Westemousson bykans verloopen was ende de schepen een jaer in Banda souden moeten overblyven, om leger in 't velt te slaen, Lonter ende alle andre plaetsen met gemack aen te tasten, dat dan in dier gevalle met het begin van 't Oostemousson geen vloote na Moccha ende Suratten souden connen senden om d' Engelsen te soecken ende de treffelijcken handel in die quartieren te stabileeren, want daerenboven noch verscheyde andre schepen met het veranderen van 't mousson na de custe van Coromandel, Ticco, Priaman, Atchijn, Jamby, Andrigiri, Succadana, Patana, Siam, Manilla ende Jappan gesonden dienden, daertoe de macht niet reycken cost. Derhalven hadden te considereren, wat best gedaen ende naergelaten diende, te weten, dat in Banda behoorlijcke macht schicken, alle preparaten laten doen, omme tegen September 1620 een leger te velde te brengen ende t' onderstaen, off men een goet eynde van den oorloch aldaer sullen connen maecken, ende dat het soecken van d' Engelsen ende de tocht na Mocha ende Suratten naerlaten, ofte dat dese tochten met het begin van 't Oostemousson gedaen worde ende de tocht op Banda uutstellen. Ende, soo goet vinden dese tocht uut te stellen, dat dan voor een tijt wel een goede vlote van hier gemist ende by de schepen innewaerts wesende gesonden mach worden, om d' Engelsen, soo per avontuyre achter Java omgeloopen waeren, van de Molluccos, Amboyna ende Banda te

3. Waartoe Compagnie's macht thans te gebruiken.

weeren ende met het begin van 't Oostemousson weder hier te keeren, om dan Bantam des geraden vindende met gewelt aen te tasten, de voorsz. tochten na d' Engelsen, Mocha ende Suratten te doen ende den handel overal waer te nemen.

4. Besluit dienaangaande. Hierop ontrent 2 maenden gedacht, gedelibereert ende rypelijcken gelet wesende, is eyntlijcken den 18 February by de commandeurs, oppercooplieden ende schippers van de presente vloote geadvyseert, door de raden van Indien geconfirmeert ende meteenen oock goet gevonden de tocht op Banda voor dit jaer uut te stellen ende ons eerst van d' Engelsen te verseeckeren. Derhalven, dat de meeste macht ontrent Bantam sullen houden om haer te verduyren, d' Engelsen te verwachten ende die, alsoock alle andre Europische ende Indiaense natie, van daer te weeren ende, by aldien d' Engelsen op 't laetste van 't Westemousson niet compareren, dat haer dan (nadat eerst op Bantam ordre gestelt sal wesen) met een goede vloote langs de Westcust van Sumatra, op de custe van Coromandel, in Mocha ende Suratten souden gaen soecken ende den handel op alle andre quartieren behoorlijcken met andre schepen waer te nemen. Ende, alsoo voor eenigen tijt van Bantam wel eenige schepen gemist costen worden, wierd goet gevonden, dat men seven schepen, te weten, *Walcheren*, de *Bergerboot*, d' Engelse *Sterre*, de *Neptunes*, de *Morgensterre*, den *Hondt* ende d' *Expeditie* innewaerts senden soude tot de seven schepen aldaer wesende, omme d' Engelsen, soo die per avontuyre achter Java om geloopen waeren, van de Molluccos, Amboyna ende Banda te weeren, ende geen Engelsse vernemende, dat dan de schepen de *Nieuwe Maen*, de *Swaen* ende den *Hondt* na Cabo de Spirito Santo souden vaeren, om waer te nemen de Spaensse silverschepen, van Aquapulco na Manilha varende, ende, byaldien die comen te missen, dat dan na Jappan loopen. Item, datter van dese vloote sooveel jachten in de Molluccos, Amboyna ende Banda blyven, als daer nootlijcken vereyscht worden, omme de plaetsen te versien ende op 't joncxste van 't Oostemousson de resterende nagelen, noten ende foelie herwarts te brengen, ende dat alle d' andre schepen met het eerste van 't Oostemousson met alle de nagelen, nooten ende foelie (by de comptoiren gereet wesende) herwarts keeren.

De voorsz. seven schepen, *Walcheren*, de *Bergerboot*, d' Engelse *Sterre*, de *Neptunes*, de *Morgensterre*, de *Hondt* ende d' *Expeditie* zijn op verscheyde tyden innewaerts vertrocken ende is den heer Houtman als overhooft mede gevaeren, omme op alle 't voorvallende ordre te stellen. Wat Zijn E. per instructie belast hebben, connen de heeren per nevensgaende coppie sien.

Met een goet cargasoen hebben oock na Grissi gesonden het *Postpaert* ende na Succadana 't veroverde *Nassouw*. Met de *Zuyder Eendracht* ende de *Zeewolff* hielden de rede van Bantam beseth. Den *Witten Beer* lach tot Jacatra in

de ladinge ende de resterende vloote, wesende 12 schepen, hebben wy met de commandeur Willem Jansz. soo haest het weder begost te bedaeren aen d'eylanden in de straet Zonda gesonden, omme tot bouwinge van huysen (daeromme tot Jacatra seer verlegen zijn) hout te hacken, terwyle d' Engelsen verwacht wierden. Sy sijn hiermede een maent besich geweest ende hebben goede pertye hout tot Jacatra gebracht.

't Jacht *Ceylon*, welck door de straet Mallacca naer Atchijn, Priaman ende Ticco gedestineert hadden om d'Engelse vlote te soecken, is niet verder dan tusschen Palinban ende Jamby geweest. Een seeckren Hoochlandt hadde de last bevolen, doch hy heeft hem niet geschaemt de reyse te staecken ende met een praetien te keeren, doen de contrarie stroomen ende winden begosten te stillen ende favorabel te worden, daermede de jachten, de *Dolphijn* ende *Cleen Amsterdam* tot Jamby voortgeraeckten.

5. De Mattaram. D' ambassate voor desen gesonden na de gouverneur van Kendael, wesende wegen de Mattaram admirael van de zee, om de verlossinge van d' onse, by de Mattaram gevangen zijnde, te procureren, is van daer weder gekeert met een missive van voorsz. gouverneur, daerinne ons na hooffsche maniere advyseert, dat het de keyser seer aengenaem was, wy om d' onse gesonden hadden. Hy begeerde geen rover van Nederlanders te wesen, haer soude niet misschien, wilde se geerne los laten ende niet vercoopen, verruylen noch vermangelen, doch soude eerst bedencken, wat schade zylieden tot Japara geleden ende hoeveel van haere joncken vernielt ende verbrandt hadden. Onse gesandt met dese antwoort vertreckende, ontmoeten hem in de riviere seven van onse vrye lieden, welck met een cleen jonckien van Jacatra na Grissi vertreckende door quaet weder in de bocht van Damma gestrandt waeren, alwaer van haer gelt en goet berooft, gevadt ende in 't landt van den Mattaram gevangen gebracht wierden. Een van de seven is door ongemack overleden. Van d' andre ses hebben noch geen andre tydinge. D' arme, onwetende hovaerdye is by die van den Mattaram uuttermaten groot. Geen vreemdelingen, 't sy oock wie het soud mogen wesen, sijn daer wel gesien, maer als beesten veracht ende versmaet. By de Mattaram mach niemant comen. Elcke gouverneur doet wat hy wilt ende regeert na sijn sin. Van alle lijfftochten is het landt uutermaten vruchtbaer. Dan, vermits de pracht ende giericheyt van de grooten daermede qualick gevoet can worden, insonderheyt nu den handel op Mallacka ende Bantam moeten derven, berooft d'eene gouverneur (nu het van vreemden niet connen crygen) d' ondersaten van d'andre, ende met den rooff onderhouden haer in de goede gratie van den keyser; alsoo de beste man is, die meest weet te geven; 't is eve goet, hoe daeraen comen.

Wy meenden eerst, dat onse logie tot Japara sonder ordre ende weten van den Mattaram affgeloopen ende berooft was, te meer, dewyle eenige overste

d'onse te kennen gaven, soo de vrientschap met haer continueeren wilden, dat te wege souden brengen, de gouverneur van Japara metter doot gestraft wierd. Doch den tijt heeft wel anders geleert, want de voorsz. gouverneur van Japara daerdoor in grooter aensien en eere by de Mattaram geraect is, even alsoff een Romeyns stuck uutgerecht hadde; en dagelicx wort hy van offitie en staet noch vermeerdert. Dese gouverneur is met 80 gewapende prauwen in Tuban geweest, om onse logie in Grissi aff te loopen, dan alsoo daer recht op dat pas aenquam 't jacht de *Neptunes*, sijn de vyanden wedergekeert. De spraecke gaet nu, dat de Mattaram 100.000 mannen doet prepareren, om ons daermede tot Jacatra aen te tasten, gelijck de heeren per nevensgaende missive van de gevangenen connen sien; soo voortcomen, sullen haer gestroost zijn. Wy hebben opinie, dat dese geruchten uutgestroyt worden om ons een vrede na haeren sin met hun te doen maecken, credit te soecken ende dan yets met verraderye t'onderstaen, want niet geloven dat met openbaer gewelt beginnen sullen. De trouwherticheyt onser natie wort hier voor een groote slechticheyt gehouwen, ende de trouloossheyt deser Mooren voor een groote cloeckheyt. Dese trouwloose cloeckheyt heeft in d'Engelsen, die van Bantam ende Jacatra soo grooten vermetelheyt gebaert, dat daerdoor gevallen zijn. Wat eynd d'Almogende de persumtueuse grootsheyt van de Mattaram gelieft te geven, sal den tijt leeren.

6. Verdrag tusschen de Nederlandsche en Engelsche Compagnieën; beschouwingen van Coen dienaangaande.

Den 27en Martio passato is tot Jacatra wel aengecomen een Engels schip, den *Bull* genaemt, waermede tot onser aller groote verwonderinge door Jan Clandt, ondercoopman, ontfangen hebbe een gezegelde dooze, daerinne twee missiven van U. E. gedeputeerden den 30 Julio 1619 uut Londen geschreven. Item copie van 't contract met d'Engelsen gemaect in Frans, met beraemde ordre op d'executie van 't contract in Frans en Nederlants ende project tot redres van den handel tot Bantam, mede in beyde voorsz. taelen. Hoe pryselijck, eerlijck en goddelijck een goede vrede en eenicheyt zy, blijct alomme ende is alle redelijcke verstanden kennelijck. Gelooft zy Godt, die alles ten goeden schickt ende daertoe nimmermeer middelen gebreecken. Doch het schijnt, dat hierop weynich gedaen is, want was dit vertrouwen by U. E. geweest, de heeren souden ons soo haestich met soo herden toom niet gebreydelt ende soovele van haer rechtvaerdige conquesten niet overgegeven hebben. Daer sijn al eenige, die hiervoor vreesden, maer in 't minste hadden niet gedacht, dat men daerinne soo precipiteeren soude, te meer dewyle de heeren van Seelandt met haere joncxte van den 14 Mayo advyseeren, soo de coninck van Engelandt op sijn volck geen ordre stelde, datter geen accoord gemaect soud worden. Heeft het U. E. aen goede advysen gebroocken? Wildet ghylieden die niet aensien, maer den drang van een cleenmoet ende onredelijcke vreese volgen, waerom heeft men ons sulcx niet geadvyseert, opdat ten prof-

fyte van de Compagnie haer saecken daerna hadden mogen beleyden? Hoe is het soo haest vergeten, dat U. E. sesthien soo treffelijcke schepen cort te vooren uutgesonden hadden? Heeft men gehaest, om bloetstortinge voor te comen? Eere zy soo goeden genegentheyt. Waeren d'Engelsen ons meester hier geworden, 't is te duchten, dat U. E. met haer haesten weynich geproffiteert souden hebben. Lachen d'Engelsen tot danckbaerheyt, soo is den arbeyt niet verlooren. Grooten danck zijn zy U. E. schuldich, want hadden haerselven met recht uut Indien geholpen, ende de heeren hebben hun daer weder middenin geseth. Meenen zy 't recht ende wel, sal 't wel wesen; maer wederom quaet willende, hebt ghylieden, is het te duchten, 't serpent in de bosem geseth. Wy bekennen, dat het de knecht niet en roert, wat de meester doet, maer evenwel doet ons het gemeen gebreck (gelijck de zotten) spreecken; niet om dese vereeninge te bestraffen, want ons kennelijcken is, hoe veele den staet der Vereenichde Nederlanden ten hoochsten aen de goede vrientschap, correspondentie ende vereeninge van de croone van Engelandt gelegen is. Maer U. E. zijn onder corectie al te haestich geweest. Ende waeromme d'Engelsen een derde van de nagelen, noten ende foelye vergunt is, connen niet wel begrypen. Niet een sandeken van 't strandt hadden zy in de Molluccos, Amboyna noch Banda te pretenderen. Ende soo met recht van oorloge iets begeerden, waeromme slaen sy de Spangiaerden van Ternate ende Tidor niet? U. E., meen ick, soud het haer immer soo apsoluit vergunt hebben, als wy selffs d'eygendoom van 't onse pretendeeren. Dus vele zy geseyt belangende de portie, welck d'Engelsen in den handel van de Molluccos, Amboyna ende Banda vergunt is ende de groote haeste van 't accoort, daermede in 't beste van onsen loop seer onversiens wederhouden sijn. Het schijnt, dat voorsz. schip den *Bull* van d'Engelsse Compagnie als een voorlooper om haer eygen proffijt vooruutgesonden is. De saecken anders vindende dan gewaent hadden, waeren perplecx; hadden oock veel siecken. 't Gene tot Jacatra was, hebben haer gelijck d'onse vergunt. Om alle goede offitie volgens recommandatie van U.E. gedeputeerden te beginnen, hebben wy voorsz. Engelsen van 't schip de *Bull* alle eer en deucht bewesen, soo vriendelijck onthaelt ende zoo wel getracteert als ons doenlycken is geweest. Vijfftich gevangenen, die noch in onse vloote
7. waeren, hebben haer liber ende vry gegeven. Soo haest haere siecken wat

De Engelsche vloot gezocht.

verquamen, zyn met den anderen verdragen dat ons jacht 't *Hert* neffens het schip den *Bull* na Ticco, Priaman, Atchijn ende de custe van Coromandel senden souden, om d'Engelse vloote te soecken ende hun de goede tydinge te vercondigen, gelijck dienvolgende den 13^en^ April geschiet is, ende om alle bloetstortinge sooveele mogelijck voor te comen ende de vrientschap te beginnen, hebben wy haer ende zy ons verscheyde opene missiven, daervan by dese copie gaet, gegeven. Wat met voorsz. schepen den *Bull* ende 't *Hert* aen

d'overste van d'Engelsen geschreven hebben, sal U.E. per nevensgaende copie sien. Den *Bull*, de *Zonne* ende 't *Hert* sijn tot Bantam op de rede geloopen. D' Engelsen hebben met onsen consent tot twee mael toe na landt gesonden, om haer volck, tot Bantam wesende, te spreecken, maer mochten niet aen landt comen, noch die van landt oock niet t' scheep, waerover den 16 ditto van Bantam vertrocken zijn, gelijck mede het schip d' *Oude Zonne*, welck geordonneert hadden tot aen d' eylanden in de straet Sonda met haer te seylen. Den 18en April, in d' engte van de straet comende, hebben daer des nachts bejegent een Engelsse vloote van elff schepen. D'*Oude Zonne* weeck ter zyde. Den *Bull* ende 't *Hert* geraecten midden in de vloote. Sy wierden vyantlijck gedreycht, doch, de tydinge van den *Bull* verstaende, hielden hun gerust. Volgens ons versoeck wierd by d' Engelsen geresolveert met haer vloot verby Bantam recht door na Jacatra by ons te loopen. Op dit pas was onse vloote tot het getal van 13 schepen voor Jacatra leggende. Voor Bantam lach de *Zuyder Eendracht* ende de *Zeewolff*. Voor Tanahara de *Jaeger*. De *Zon* ende 't *Hert* waeren by d' Engelsen. Door onse prauwen, in 't vaerwater sijnde, wierden datelijck van de compste der Engelsse verwitticht. Den 19en April,
8. Paesdach, cregen d'eerste tydinge. Wy sijn des nachts scheep gegaen, d'Engelsen tegemoet geloopen ende den 21en t' seewaert van Bantam by haer geseth. Merten Pringh, overste van d' Engelsen, met eenige andre overhooffden, sijn datelijck by ons aen boort gecomen, malcanderen congratuleerende, alle eer ende vrientschap bewysende. Met ontelbaere eerschoten hebben ons d'Engelsen gegroet ende wy haer weder na onse wyse. Van dese onverwachte tydinge, ende dat d' Engelsen hier soo goeden conjuncture getreft hebben, sijn sy soo verblijt, dat haer vreuchde niet hebben connen verbergen, maer soo openhertelijcken te kennen gegeven ende ons soo grooten eere bewesen, dat het overweecht. Eenige pretendeeren vry wat eere, dat hier met een zeer mannelijcke resolutie gecomen waeren; doch de compste van den *Bull* is haer geluck: anders souden apparentlijcken slecht gehadt hebben. Onder voorsz. elff schepen sijn 8 van degene die verleden jaer tegen ons slaech waeren ende haer ontrent 6 maenden op de custe van Coromandel onthouden hebben. D' andre 3, genaemt de *Pals*, d' *Elisabeth* ende de *Hoope*, sijn in Aprill 1619 in compagnie van ses schepen uut Engelandt geseylt, dewelcke aen de Cabo de Bona Esperance vernemende, dat in openbare oorloge met ons geraect waeren, sijn sy na Ticco geloopen ende daer aengecomen, cort nadat d' Engelse schepen overwonnen ende de commandeur Willem Jansz. met onse vloote van daer vertrocken was. Het schip *Nieuw Zeelandt*, een dach van onse vloote gescheyden wesende, bejegende twee van dese nieuwe schepen ende meende, datse van de Custe quamen, gelijck voor dese geadvyseert is. Dese schepen, haeren staet in Ticco vernemende, hebben het volck van de

Coen bij de Engelschen.

35

verlooren schepen scheep genomen ende zijn in zee ontrent d' eylanden gaen cruyssen, vresende, dat onse vloote weder in Ticco comen soude. De voorsz. 8 schepen voor Massilipatan, van *Nieuw Zeelant* verstaen hebbende hoe hy twee Engelsse schepen ontrent Ticco beyegent hadde, sijn sy in December passato van de custe na Ticco geloopen ende hebben malcanderen aldaer gerescontreert. D' oude schepen waeren soo swack van volck, dat haere schepen niet machtich waeren, waerover veel lascaers op de Custe gehuert ende medegenomen hebben. Dan alsoo de drie nieuwe schepen van volck wel versien waeren ende daerenboven noch ontrent 300 mannen van de verlooren schepen hadden, hebben zy het volck over de schepen verdeylt, ende is deselvige alsnu redelijcke wel versien. Haere schepen sijn treffelijck; vry wat grooter ende aensienlijcker dan d' onse, maer hun geschut is lichter ende leyt wat hooger. Dese Engelsse vloote is gecomen doen wy sulcx minst vermoeden, en dat om advantagie op ons te soecken. By de wercken comende, verstonden eerst, dat wy 20 schepen stercq waeren, waerover niet goet vonden te voorschijn te comen. Een maent daerna vernemende, dat noch 17 schepen waeren ende dat daervan eenige voor Bantam ende andre voor Jacatra lagen, sijn zy in de straet Sonda gecomen, hebben volck over Angier tot Bantam gesonden, alwaer vier van onze schepen ende d' Engelse *Bull* saegen leggen; 't geruchte van de vreede hoorende, daerop na Bantam geloopen ende den *Bull*, de *Zon* ende 't *Hert* ondertusschen vertrocken wesende, hebben malcanderen in d'engte van de straet Sonda gemoet, gelyck vooren is geseyt. Wy verstaen van d' overhooffden, dat met voorsz. vloote gecomen sijn om advantagie, bestandt off vrede aen ons te versoecken; ende, soo daertoe niet comen costen, dat dan van meninge waeren na Jamby ende Patana te loopen, om aldaer advantagie op ons te soecken ende van daer na Jappan te seylen, om eenige van haere beste schepen (die nootlijck verdubbelt moeten worden) te versien.

De voorsz. drie Engelsse schepen, nieuws van Engelandt gecomen ende de nederlage van de haeren in Ticco vernemende, hebben het jacht de *Roose*, (door de commandeur Willem Jansz. aen d' Engelsen van de verlooren schepen gegeven) toegemaect ende den 12 November passato van Ticco na Engelandt gesonden, geladen met quade tydinge (gelijck zy zeggen) ende anders niet. Dit jaer hebben sy geen andere retoeren van dese quartieren na huys gesonden; verleden jaer oock niet dan de *Cleyne Jeems* met ontrent 7000 sacken peper ende over twee jaeren maer twee schepen, in voegen dat het voor haer meer dan tijt was vreede te maecken, off souden bykans van der zee geraect hebben. In Suratten zijn van haer noch 4 schepen, waervan drie alhier verwacht worden.

Aldus by den anderen gecomen wesende, is op 't voorstel van d' Engelsen goet gevonden, om alle misverstandt ende jalousie te weeren, dat met beyde

de vlooten voor Bantam souden loopen, malcanderen aldaer naerder spreecken ende sien, wat met Bantam gedaen diende. Den 22 April sijn derwarts gevaeren ende hebben 't op de gewoonelijcke rede voor de stadt Bantam geseth, alwaer, soo d' eene tijt als d' ander, niet weynich eerschoten geschooten sijn. Wy laegen daer met 17 schepen ende d' Engelsen met 12. D' overhooffden van d' Engelsen sijn ons verscheyde reysen comen besoecken, waertegen tot hun groot contentement haer wederomme besocht hebben. De vrientlijcke onthael en congratulatie is soo groot geweest, aloff tusschen ons ende d' Engelsen noyt questie, veel min oorloch off eenich verschill geweest waere. Met immer soo grooten vreuchde sijn wy byeen gecomen, als men gemeenelijck tusschen twee oude vrienden siet, die lange van malcanderen geweest zijn ende onversients by ben andren comen. Godt geve, dat het inwendich gemoet als 't uuterlijck gelaet zy, ende dat de lieffde en vrede ten gemeene beste eeuwich duere!

Eer d' eerste reys by malcanderen quamen, hebben d' Engelsen op alle haere schepen hun volck publicquelijck belast goede vrede en eenicheyt met de Nederlanders te houden, van 't gepasseerde niet meer te gedencken, noch eenich vermaen te doen, maer malcanderen alle vrientschap, eer en deucht te bewysen. Soo haest dit vernamen, hebben wy op all onse schepen gelijcke publicatie gedaen, in maniere als per nevensgaende acte blijct.

9. Onderling overleg. Na vrientlijcken onthael sijn in discoers geraect, wat ten gemeene beste van beyde de Compagnien te doen stondt. D' Engelsen, uutdermaten graech na peper wesende, hebben ons daerop voorgestelt, off het niet geraden en waere, dat zylieden imant na Bantam aen landt sonden met eenige van d' onse daer beneffens, omme de pangoran onse vereeninge aen te dienen ende t' onderstaen, off tot een goet accoort souden connen geraken. Item, dat geerne met den eersten een schip naer Atchijn souden senden, omme van daer t' ontbieden degene, welcke als eerste president over haere negotie in des overledens plaetse geordonneert is, gelijck mede een boot na Jamby, om haer volck, die 't hooft op der loop is ende haer peper aen d' onse vercocht hebben, te lichten, ende een schip na Japara om rijs ende alle andre provisie van daer te haelen, presenteerende de helft daervan aen d' onse over te doen. Om d' Engelsen vol te doen, hebben dit alles voor goet geadvoyeert ende meteenen geaccordeert, dat neffens haer schip 't jacht 't *Hert* naer Atchijn senden sullen, omme onse comptoiren te provideeren ende de peper van Atchijn, Priaman ende Ticco te lichten. Item een man met haer boot na Jamby, om 't accoort aen d' onse aldaer condt te doen ende te belasten, dat d' onse aldaer alsoock in Atchijn de peper eendrachtelijcken met d' Engelsen coopen ende egalijck, soo verde 't gelt streckt, deylen, gelijck mede een man met haer schip na Japara, om t' onderstaen, off d' onse by de Mattaram gevangen, sullen connen lossen, alle

welcke schepen en advysen den 26 April vertrocken zijn. Alle 't voorsz. geadvoyeert sijnde, hebben wy d' Engelsen verthoont, dat het noodich was, eer iet gemeens by der handt namen, dat elck ander sijnne commissie off volle macht verthoonde, malckanderen communiceerden wat ordre van de meesters becomen hadden ende in getaele vergaderen, als by beyde ons meesters veraccordeert was, presenterende van onser zyde daerinne vol te doen. D' Engelsse hebben van gelijcke gedaen ende sijn 's anderen daechs, wesende den 24 Aprill, met haer vieren by ons gecomen, namentlijck Maerten Pring admirael, Thomas Brockedon, president, Augustijn Spaldingh ende George Muschamps. Dese lieden hebben ons vertoont brieven van successie van haere meesters, daerinne naer 't overlyden van Jan Jardijn geordonneert wort, dat voorsz. Thomas Brockedon ende Spaldingh succederen souden, doch in een ander brieff van successie is voor d' eerste persoon geordonneert eenen, tegenwoordich in Atchijn wesende; d' andre twee sijn door de twee successeurs by provisie beroepen. Item verthoonden oock eenige regulen van seecker artyckel uut de generale missive van haere meesters, daerinne hun geordonneert wierd, 't accoort ende de vereeninge met de Nederlanders te publiceeren, in te gaen ende goede vrede ende eenicheyt met haer te houden, sonder van 't gepasseerde iet te gedencken, eenige questie off querelle te moveeren. Voorder verclarende, dat zylieden mede niet anders dan simple copie van 't accoort ontfangen hadden, maer geen ratificatie off aprobatie van de conincklijcke magisteyt. Hiertegen hebben wy verthoont twee missiven door U. E. gedeputeerden den 30 Julio anno 1619 uut Londen geschreven ende de copie van 't contract door Haere E. gemaect, daerby verclarende met het schip den *Bull* geen andre pampieren ontfangen te hebben; dat niet en sochten dan goede vrede ende eenicheyt met d' Engelsse natie t' onderhouden, oock bereyt waeren naer te comen, voll te doen ende ter executie te stellen 't contract ende accoort door de gedeputeerden gemaect, soo haest het selvige by de Magisteyt van Engelandt, de hooge mogende heeren Staten-Generael, Zijnne Princelijcke Excellentie, haere ende onse meesters geapprobeert ende geratificeert wesen soude ende van onse mayores selven de behoorlijcke ordre bequamen. Doch, alsoo die noch niet en hadden, ende de hoochste eere aen de hoochste overicheden schuldich waeren, dat het contract derhalve noch niet gepubliceert ende geen restitutie van schepen noch goederen gedaen cost worden, doch alsoo niet en twijffelden, off het gemaecte contract soud effect sorteeren ende hielden 't selvige genochsaem voor gedaen, waeren wy niettemin bereyt met hun by provisie een collegie te formeeren ende op het dagelicxe voorvallende alsoo te disponneren, als ten gemene beste van beyde de Compagnien goet gevonden sal worden, hun alle trouwe ende cinceriteyt van onser zyde belovende ende verseeckerende, dat in 't minste van onser zyde tot haeren nadeel

niet gedaen, noch geattenteert soud worden. Ende, alsoo den raedt van Indien niet present was, heeft de generael hem stercq gemaect d' acten van de presente raden te doen valeeren, alsoff de raden van Indien present waeren. Hiermede zijn d' Engelsen vergenoecht geweest ende hebben haer voor gecontenteert en voldaen gehouden, ons van haere zyde mede belovende ende verseeckerende alle trouwe, cinceriteyt ende dat van haere zyde t' onsen nadeele mede niet gedaen noch geattenteert sal worden.

10. Bezending naar Bantam. Voorder hebben d' Engelsen volgens ons verdrach drie verscheyde reysen een boot na Bantam gesonden, namentlijck den 24, 25 ende 27 April. Van onser zyde is daermede gesonden den oppercoopman Hendrick Vaecht, met ordre, dat d' Engelsen 't woort souden doen, hy sien, hooren ende niet spreecken dan daer sulcx nootlijck soude mogen mogen vereyscht worden, en dat met groote discretie. D' eerste reys wierde de boot in de riviere gelaten ende met de gecommitteerden nae 't hoff gebracht (Vaecht wierd datelijck voor een Nederlander aengesien). Op het pleyn comende, vonden daer de pangorangouverneur met eenige van sijn adel sitten. De gecommitteerden wierd belast een goet stuck van de pangoran neder te sitten ende door een tusschenspreecker affgevraecht, wat sy begeerden, daerop van d' Engelse gecommitteerden geantwoort is, dat sy van haeren admirael gesonden waeren, om de pangoran aen te dienen, hoe zylieden met de Nederlanders vereenicht waeren, ende off het de pangoran gelieffde mede in accoort te treden. Den admirael presenteerde middelaer te wesen ende een goet verdrach te maecken. Hierop is van den pangoran selffs niet geantwoort dan met een becommert verslagen wesen; vragende hy verscheyde reysen: Waeromme hebt ghylieden vrede met de Nederlanders gemaect? De coninck (zeyden d' Engelsen) heeft het met de Staten van Nederlandt selffs gedaen ende sijn volck alsoo belast. De bysitters maecten een praetien, seggende, dat de Nederlanders de pangoran veel quaet gedaen hadden; off sy soubatten wilden, dat de pangoran tot vrede wel genegen was, maer een ding alleen begeerde hy, daermede, d' Engelse seyden, Jaccatra gemeent wierd. Hierop repliceerde Vaecht, dat geen last hadden van gepasseerde saecken te spreecken noch accoorden te maecken, maer om te vragen, off de pangoran daertoe genegen was. Hierop bescheet gevordert sijnde, wierd de gecommitteerden belast, dat eerst vertrecken souden. Item, dat d' Engelsen by nacht en dach, als het haer geliefde, wel weder aen landt mochten comen, maer geen Nederlanders. 's Anderen daechs weder om antwoort vaerende, mochten niet binnen de riviere comen ende hun wierd aengeseyt, dat de pangoran sliep, waermede door mosten varen. Twee dagen daerna sijn voor de derde reys na landt gevaren, mochten mede niet in de riviere comen, doch op 't water is by haer gecomen eenen Limco geschooren Chinees, wesende de naeste raedt van den pangoran, vragende, wat zy be-

geerden? Hierop antwoorden, dat gesonden waeren om te vernemen, hoe de pangoran op de presentatie van vrede resolveerde; dat hy voortaen niet meer met twee maer een volck alleen te doen soud hebben, alsoo d' Engelsen ende Nederlanders nu eens waren.

De pangoran is genegen tot vrede, seyde Limco, ende soude het de pangoran aendienen, waermede vertrock, ende noch sal hy bescheet brengen. Van de morgen tot den avondt bleven de gecommitteerden met de boot voor de riviere leggen ende hebben geen ander bescheet becomen connen. In deser vougen zijn d' Engelsen per effect gewaer geworden, 't gene wy haer te vooren geseyt hebben. Het schijnt, dat de pangoran 't gebluste vier wel geerne weder ontsteecken soude, om ons met hulpe van d' Engelsen van Jacatra te crygen, dan de macht is d' een en d' ander, Godt zy gelooft, benomen. Men siet d' Engelsen soo seere tot de peper genegen, dat ons schamen te seggen, wat daeromme als het in haer macht stondt niet doen en souden.

Het voorsz. tusschen Bantam ende de gecommitteerden van beyde de natien gepasseert wesende, hebben wy goet gevonden om niet meer tijt te verliesen ende d' Engelsen eere aen te doen aen boort van de *Royale Jeems* (daer de vlagge aen de groote stenge wayt) te vaeren. De gecommitteerden in plaetse van de raedt van diffentie, den 28 April aldaer vergadert wesende, hebben wy d' Engelsen voorgestelt, hoe zylieden gesien hadden, datter van den pangoran van Bantam geen goet bescheet tot accoort te becomen was, dat vry vissen hadden ende veel provisie van buyten cregen, terwyle onse prauwen gedurende het bespreck stille waeren; derhalven, dat geerne hooren soude, wat voorder ten gemeene beste gedaen diende. Na verscheyde discoersen is hierop met gemeen advijs goet gevonden, dat niet meer na Bantam souden senden, maer voortvaeren met hetgene wy over lange voorgenomen hadden te doen, namentlijck, dat het schip de *Zuyder Eendracht* soo na doenlijcken aen de wal van Bantam brengen, een batterye daerinne maecken ende op de stadt schieten sullen, om Bantam lancksamelijck wat meer te quellen ende haer cruyt te doen verschieten, mits dat interim de vlot tot Jacatra tot een naerder batery geprepareert, het vissen ende alle toevoer van vivres gelijck voor dese belet werde.

Geaccordeert zijnde, dat die van Bantam sullen moeten verduyren ende seer considerabel is, off het geraden zy, dat onderstaen de stadt met gewelt te nemen ende soo daertoe al geresolveert waren, dat het alsnoch niet doen connen, vermits de middelen daertoe nodich niet veerdich zijn, hebben wy voorgeslagen om de schepen niet onnuttelijcken te consumeeren, den gemenen vyandt affbreuck ende onse meesters dienst te doen, off het niet geraden ware eenige schepen, die tot verduyringe van Bantam wel connen missen, na Jappan te senden, omme het aenstaende voorder mousson van

daer na Manilla te vaeren ende den Chineessen handel te beletten, want, soo naer desen geraden bevonden wort, Bantam met gewelt aen te tasten, hebben tegen die tijt nieuwe secoersen van de Molucques ende 't vaderslandt te verwachten. D' Engelsen gelieten hun tot dese tocht seer genegen te wesen. By provisie wierd verstaen seer goet wesen sal, dat een vloote van thien cloecke schepen derwarts senden, doch dat de nominatie tot Jacatra sullen doen ende malckanderen aldaer naerder spreecken; ende is voorder goet gevonden, dat elck twee schepen voor Bantam by de *Zuyder Eendracht* sal houden leggen ende dat met de resterende vloote elck sijn werck waerneme.

11. Fortificatie van Jacatra. Op dese resoluitie sijn wy den 30 Aprill met een vloote van 10 schepen van Bantam na Jacatra vertrocken, omme steen te doen haelen tot voltreckinge van 't begonnen bolwerck, terwyle de tijt verwacht moet worden, omme de schepen op verscheyde tochten te gebruycken. Tot noch toe isser niet een schip om de fortificatie van Jacatra opgehouden. 't En sal van ons oock niet gedaen worden: verhoopen de wercken met gaende ende comende man lancksamelijck te voltrecken sonder van de vyanden overvallen te worden. Alsoo eenige Engelsse schepen nodich versien moeten worden, hebben sy geresolveert datelijck na Jappan te senden de schepen de *Royale Jeems* ende *d' Unicorne* om daer te verdubbelen; met haer resterende vlote sullen hun tot Jacatra by ons vervougen.

12. Atjeh. Met voorsz. Engelsse schepen van Ticco comende, hebben eene missive van d' onse ontfangen van dato 12 Februarii, waermede advyseren, dat daer ende in Priaman gereet hadden 400 bhaeren peper ende niet meer, door gebreck van Gouseratse cleden, alsoock vermits d' inwoonderen qualick met d' onsen dorsten handelen, doordien de coninck van Atchijn aldaer gesonden hadde een pertye oude cleden in Queda ende Pahang verovert, beloopende ontrent 9000 tayel Atchijns, met bevel, soo binnen de tijt van 3 a 4 maenden geen 1500 bhaeren peper bequamen, dat hy d' overste den buyck soude laten opsnyden. Siet doch, hoe fijn voorsz. coninck handelt ende hoe dienstich ons is het costelycke schiap, daer drie jaeren om na geloopen hebben ende ons mede vergunt is twee jaeren in Ticco ende Priaman te handelen. Slimmer dan de pangoran van Bantam heeft het die man een tijt lanck gemaect. Over lange hebben voorgenomen gehadt hem met sijn munte te betaelen, ende alsoo d' Engelssen heftiger en meer dan wy daertoe genegen sijn, sal d' eerste occasie eendrachtelijcken waergenomen worden. Den 31[en] Jannuario passato is den oppercoopman Abraham de Rasiere in Priaman seer deerlijck ende onnoselijck vermoort, in seeckre questie door eenige Atchijnders tegen den ondercoopman gemoveert, welck Rasiere, na de Pangelima gaende, meende te stillen, doch wierd in 't gaen door een schryver van den coninck alsoo getreft, dat daervan gestorven is. D' overste heeft gepresenteert twee onschuldige slaven daervooren

te rechten, maer d' onsen hebben t' onschuldich bloet geweygert. Voor de wraecke wort by de gouverneur ende andre seer gevreest, doch evewel hebben niet connen resolveren om de misdadige te straffen. Hoe het de coninck van Atchijn verstaen sal, sullen met den tijt vernemen. Voor die tijt is voorsz. coopman noch eens in duysent peryculen geweest. Ende de cock, zijn dingen in de ceucken doende, is des avonts van buyten, men weet niet door wat moetwillige, met een calleway door de pagger gesteecken, datter datelijck de doot na volchde. Met het *Hert* hebben ordre gegeven, dat de clachte aen de coninck van Atchijn gedaen ende recht versocht werde. Tot den handel in Atchijn, Priaman ende Ticco sijn met ditto jacht gesonden 40.000 realen in spetie, doch Gouseratse cleden waeren beter.

13. Soerabaja. Voor dese is U.E. geadvyseert, hoe een ambassate na de coninck van Surrabaya gesonden was om denselven sooveele doenlijck tegen de Mattaram te helpen mayntaneren ende alle nootlijckheden van daer te becomen. Wouter Hensen heeft onse hulpe te waeter gepresenteert. De hulpe was voor die tijt niet van noode, doch d' onse sijn soo wellecom ende de presentatie is soo aengenaem geweest, dat de coninck belast heeft, dat alle joncken van buyten comende voor Grissi neffens onse logie anckeren ende niet verby na Jortan loopen, opdat d' onse te meer preferentie in den handel souden hebben. Ontrent 85 lasten peper hadden alreede gecocht ende in 't *Postpaert* (daermede zijn ruym vol was) gescheept, ende verhoopten noch ontrent 1500 picol te becomen, waerover 't schip *Tholen* op nieuws derwarts gesonden hebben, soo om de peper als andre nootlijckheden te laden. Dese peper wert van d' onse aldaer gecocht a 9 realen 't picoll; soo de Chinesen mochten coopen, 13 a 14 realen souden sy voor 't picol geven. Het verlies van Tuban heeft die van Surrebaya soo verslagen, dat apparent is, de Mattaram in haer stadt niet meer sullen durven verwachten, soodat de Mattaram alreede bykans soo verde in 't Ooste van Groot Java dommineert als reysen ende vivres voeren connen. 't En is oock geen wonder, want alsnoch geen vyanden sijn gewelt hebben durven verwachten.

Voor de compste van 't Engels schip den *Bull* hadden geresolveert 't schip de *Sampson* met 70.000 realen na Patana te senden; doch, alsoo de tijt door quaet weder seer verliep ende daerover voornamen drie schepen, namentlijck de *Sampson*, d' *Engelse Beer* ende de *Zeewolff*, met meerder gelt tot verseeckeringe van 't cappitael te senden op avontuyr, off d' Engelsen met eenige schepen derwarts geloopen waeren, is interim voorsz. Engelsse vloote gecomen, waerover de resoluitie steecken bleeff ende de *Sampson* den 21 April met een cappitael van *f* 268.247 — 5 — 2 na Patany ende Siam lieten vertrecken. D'Almogende wil haer behouden geleyden. Den *Zeewolff* vaert oock derwarts met noch een goede somme gelt, ende noch een ander schip off meer sullen moeten volgen.

14. Prauwen naar Amboina. Soo haest het schip den *Bull* met de tydinge van 't accoort aengecomen was, hebben wy datelijck goet gevonden, twee prauwen met advysen na Amboyna te senden, om t' onderstaen, off de Compagnie voor 't ingaen van 't accoort noch eenen goeden dienst souden connen doen, opdat ten minsten een weynich vruchten van onse victorie genieten. Twee prauwen met 32 vrye lieden hebben daertoe gehuert, elcke prauwe voor 1600 realen, op conditie, soo de reyse niet en doen, dat geen gelt sullen hebben. Primo April sijn dese prauwen van Jacatra vertrocken, doch alsoo den 12^{en} in Grissi aengeweest zijn, zeer oneens waeren ende hun een cloeck hooft gebrack, duchte, dat niet voort geraecken sullen. Per nevensgaende copie sullen U. E. sien wat advysen met voorsz. prauwen innewaerts gesonden zijn.

15. Coen wantrouwt de Engelschen. 't Is seecker, dat d' Engelsen voorgenomen hadden een rendevouz ontrent Bantam te stabileeren. Van de pangoran hebben daertoe plaetse versocht. De groote antwoorde ten respecte van d' assistentie, die d' Engelsen hem tegen ons aenboden en deden: Soo soud ick de handt verliesen, om een vinger te behouden. Per d' originele schriftelijcke acte door ons verovert blijckt, hoe geresolveert waeren op een van d' eylanden in de straet Sonda een fort te maecken en wat daermede voor hadden. Wy sien per contract, door U. E. met d' Engelse Compagnie gemaect, hoe daerover questie gemoveert is ende die tot naerder kennisse van saecken voor twee à drie jaeren in surceance blyven sal. 't Is nu soo, dat het d' Engelsen gemist is ende wy door Godts genade becomen hebben de plaetse ende 't landt van Jacatra, welck de beste ende bequaemste (tot een generale rendevous ende om die van Bantam in toom te houden) van Indien is. Hierover recommanderen U. E. u proffijt te doen met de questie door d' Engelsen gemoveert ende om haer proffijt in surceanse gehouden. Hier sullen wy sooveele mogelijck volgens ordre van de gedeputeerden met d' Engelsen goede vrientschap, correspondentie ende eenicheyt houden, dan off sy gelijck voor dese wederom de beeste speelden ende meer pretendeerden dan redelijck ende behoorlijck dachte, wat sullen interim doen? Derhalven willen U. E. gebeden hebben met den aldereerste ordre te geven ende aldaer met d' Engelsen t' accordeeren, waerna ons tot Jacatra sullen hebben te reguleeren.

D' Engelsen sijn genootsaect tot Jacatra neder te slaen. 't Is een superbe natie, die veel pretendeert, ende wy sijn geensints van meninge andre authoriteyt dan die de hooge mogende heeren Staten-Generael, Sijn Princelijcke Excellentie ende U. E. ons gegeven hebben in 't landt van Jacatra te gedogen. Een groot garnesoen moet daer oock gehouden ende groote oncosten in fortificatie gedaen worden. Waer sullen die vinden dan aen de peper van Bantam ende den handel, die tot Jacatra verwachten? Peper ende handel begeeren d' Engelsen soowel als wy. Maer soo sy weygeren tot dese oncosten te contribueeren, wat sullen wy dan doen?

Den 24 April is tot Jacatra d'eerste Chineesse joncke van Chincheu aengecomen, doch brengt niet dan slechte Javaense waeren. Op sijn vertreck lach er noch een in de ladinge, om rechtdoor na Jacatra te vaeren, dan hebben hem noch niet vernomen. Door de compste van dese joncke hoopen te wege te brengen, datter 't naeste jaer veel met rijcke Chineesse waeren comen sullen.

Met de joncxte schepen is geadvyseert, dat twee maenden daerna noch een groot schip verhoopten te senden, welck niet geschiet is door 't retarderen van 't jacht *Cleen Amsterdam* ende by gebreck van andere jachten. Dese gaet nu met 't schip den *Witten Beer*, geladen met Jambisse peper, welcke soo schoon gemaelen ende geharpt is, dat verhoopen U. E. daeraen een goet genoegen sullen hebben, doch comt diere te staen door de groote vracht die men de joncken moet geven, ende 't groote onderwicht daerop bevonden.

Wy zijn met groote devotie verlangende na de compste van 't jacht d'advyse met de noodige ende behoorlijcke schriften, ordre ende advysen, belangende 't contrackt door U. E. gecommitteerden met d'Engelsse gemaect, omme ons na behooren te mogen reguleeren, insonderheyt om wat naerder ende particulierder U. E. verstandt ende meninge te mogen verstaen, alsoock wat vloote, hoeveel volck, schepen ende gelt de heeren herwarts gesonden hebben ende noch senden sullen.

16. Vergelijking der Nederlandsche en Engelsche scheepsmacht.

Nevens dese gaet register ende staet van alle U. E. ende d'Engelse schepen en jachten, tegenwoordich in Indien wesende, daeraen blijct, dat U. E. niet meer dan 19 schepen hebben, die men gebruycken mach, ende d'Engelsen 23. Van dese 19 isser niet meer dan 7 bequaem om met retoeren naer 't vaderslandt te vaeren, ten oorloge maer 7 andre; resteren 5 om tot den inlantschen handell te gebruycken, sijn te samen 19. Op dese rolle worden wel 29 schepen ende jachten genoempt, doch thien daervan sonderen wy uutt, omdat die weynich meer dan de bulleman (daer men de kinderen mede te bedde jaecht) vermogen. Vijff daervan sijn eertijts cloecke schepen geweest, maer nu door ouderdoom soo swack en leck, dat niet dan voor leggers connen dienen ende over zee niet vaeren mogen. D'andre vijff sijn cleene, oude jachten, die onder 't getal van schepen niet gereeckent mogen worden.

Onder de 23 schepen, die d'Engelsen hebben, zijn vier cleene jachten, die mede haest aen de wall moeten, maer alle d'andre 19 sijn treffelijcke goede ende cloecke schepen, in vougen dat d'Engelssen, als wy haer overgelevert sullen hebben de acht schepen van hun verovert, soo stercq te waeter als wy sullen wesen.

U. E. gelieve hierop wel ernstlijck te letten ende sooveel cloecke schepen te senden, dat altoos soowel te waeter als te lande rijckelijck de sterckste mogen wesen, want daer en is ter werelt niet, dat de mensche soowel als macht ende gewelt by 't recht gevoecht in redelijckheyt houde noch beter recht ver-

leene. De liefftallege vrientlijckheyt van d'Engelsen is nu soo groot, dat het overweecht. Daer wort van geen leet geclaecht, maer soo grooten danckbaerheyt bewesen alsoff wy haer het leven gegeven hadden.

Omdat nu accoort met d'Engelssen getroffen is, de mensch alles gemeenelijck interpreteert soo hy het geerne hadde ende van 't eene extreme in 't ander loopt, duchten wy, dat U. E. sulcx mede soude mogen doen, weynich schepen ende volck senden sullen. Derhalven hebben niet connen naerlaten de heeren vrientlijck te bidden en vermanen, dat doch gelieven te continueeren herwarts aen te senden groote menichte van schepen, veel volck ende een groote somma gelt, niet om juyst machtiger off aensienlijcker dan d'Engelsen te wesen, maer om de Compagnie grooten dienst te doen, want het yser gesmeet moet worden dewijl het heet is. D'Engelsen hebben nu wel veel schepen, maer weynich gelt. Daerom is het den rechten tijt, om nu te doen, dat dus lange naergelaten off versuymt is. Wilt desen raedt doch niet verachten, maer wel schepen, menichte van volck ende een groote somme gelt senden; de Compagnie sal daeraen grooten dienst geschieden. Connen de waeren, die men hier met veel gelt can coopen, in Nederlandt niet vertiert worden, wy sullense doen brengen ter plaetse, daer sonder verminderinge van uwe afftreck tot goeden pryse vercocht ende geconsumeert sullen werden, daeruut sulcke vruchten sullen volgen, dat de heeren daerna voor weynich gelt meerder retoeren becomen sullen, gelijck wy over lange ende van tijt tot tijt geschreven hebben.

17. Behoefte aan vrouwen.

17. Wie en weet niet, dat het menschelijcke geslacht sonder vrouwen niet bestaen can? Nochtans schijnt het, dat U. E. sonder die colonie begeeren geplant te hebben. Om 't gebreck te repareren, hebben hier finantie gesocht ende veel vrouwen diere doen coopen. Maer gelijck de heeren voor dese niet dan schuym van lande sonden, alsoo schijnt het wil men ons hier mede niet dan schuym vercoopen, want verscheyde cloecke quanten door de vrouwen vergeven zijn, waerover eenige met een stercq recht hebben moeten straffen. Sullen wy om de boose naerlaten goede te soecken, gelijck het schijnt ghylieden doet? Sal men ten lesten geheel uuttsterven moeten? Hierover versoecken, soo U. E. geen eerlijcke getroude lieden becomen connen, niet naer te laten onderjaerige, jonge meyskens te senden, alsoo verhoopen, dat het daermede beter dan met de bedaechde wesen sal.

18. Aanslag van die van Bantam.

18. Dus verde geschreven zijnde, hebben tydinge van onse schepen, voor Bantam leggende, gecregen, hoe schandelijcken het schip de *Zuyder Eendracht* ende veel van ons volck versuymt ende verongeluct zijn, als te weten het schip de *Zuyder Eendracht* met een spring op $11\frac{1}{2}$ voeten onder de stadt Bantam geset wesende, is daerna de geordonneerde borstweringe op d'een zyde van 't schip van houtwerck gemaect ende daer tegen, om het schip recht te hou-

den, van onderen gehaelt ende boven op d' andre zyde geleyt goede pertye steen ende eenich geschut, waerdoor voorsz. schip allenskens zyde kiesende t'eenenmael omgevallen is. Terwyle ons sulcx geadvyseert ende daerop beraetslaecht wierd, off men het schip weder soude connen rechten, heeft den raedt des nachts 8 prauwen by voorsz. wrack geleyt, om voor te comen, dat hetselvige door de Javaenen niet verbrandt soude worden. Doch daer is soo quaden wacht gehouden, niettegenstaende wy aen de commandeur van de schepen d' *Oude Zonne* ende de *Gallias* wel expresselijck geordonneert hadden, alle glaesen de ronde van haer schepen aen de *Zuyder Eendracht* te doen, dat die van Bantam den 5 stanti ontrent een ure voor dach met 50 prauwen soo stille uitgecomen sijn, dat vier van onse prauwen overrompelt, 30 mannen gedoot ende genomen hebben; d' andre vier ontquamen ter nauwer noot. De behendicheyt van de Javanen ende onachtsaemheyt van d' onse is soo groot geweest, dat de vyandt ons volck op 't lijff quamen, eer veerdich costen worden om weer te bieden. Dit is het eerste voordeel, welck Bantam van ons gehadt heeft. Wy verhoopen, dat daerdoor meerder schade sal worden verhoet, want d' achteloosheyt van de onse is soo groot, dat geen waerschouwinge noch goede ordre aennemen connen, voordat met schade ende schande geleert worden. Wy hadden oock gelast, dat de schepen d' *Oude Zonne* ende de *Gallias* soo na doenlijcken by de *Zuyder Eendracht* (omdat die alleen op de droochte niet vertroude) souden setten, doch daer is soo lange mede getreyneert, dat de vyandt tijt heeft gehadt sijn personagie eerst te speelen. By den raedt gelet sijnde hoe swaerlijck voorsz. schip de *Zuyder Eendracht* onder des vyants geschut weder op te crygen is, hebben daerover nootshalven geresolveert het geschut daeruut te lichten ende 't wrack te verbranden, oordeelende beter te wesen dat men de saecke laet berusten totdat de vlot claer zy ende een ander oudt schip becomen.

19. Varia. Met de joncxte schepen hebben wel ontfangen een goede pertye dackpannen, welck seer wel te passe comen. U. E. gelieve te continueeren met alle schepen sooveel doenlijcken te senden, gelijck mede goede kisten met medicamenten, smeecolen, lonten, lichte roers, handtgeweer, lange piecken ende wat meer in nevensgaende memorie geeyscht wort.

Voor 't fort Jacatra gelieve U. E. te senden eenige heele cartouwen, slangen off ander geschut, daermede snel geschooten ende groot gewelt gedaen can worden. De plaetse hebben tot noch toe geen andre naem gegeven, maer sulcx tot U. E. dispositie uutgestelt; derhalven gelieven de heeren daerover te disponneeren. Met het schip *Delff* heb ick voor dese mijnne verlossinge versocht ende alsnu den raedt wederomme verthoont, dat niet gesint ben langer dan toecomende jaer 1621 te continueeren ende vastelijcken voorgenomen hebbe alsdan met Godes hulpe nae 't vaderslandt te keeren; derhalven sullen U. E.

gelieven daerop ordre te stellen sonder ons met de provisionele verkiesinge van een nieuwe gouverneur-generael belasten, doch wilt in 't verkiesen oock wat voorsichteger dan voor dese wesen, want in beslooten missive (die geordonneert waeren na onse overlyden geopent te worden) een grooten misslaech begaen was.

Seer groote schade ende intrest is de generale Compagnie lydende, datter geen menichte van jachten ende fluyten (vol volck ende alle nootlijckheden geladen) gesonden worden. Willen de heeren daerinne niet versien, soo geve Godt, dat U. E. selffs overcome de schade ende intrest, welck de generale Compagnie daerdoor aendoen.

Nevens dese gaen verscheyde brieven aen d' Engelse Compagnie door haere dienaeren geschreven.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sal desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse geluck en voorspoet.

In 't fort Jacatra, adii 11 Mayo anno 1620.

U. E. dienstwillege,
J. P. Coen.
P. de Carpentier.
Willem Jansz.
Jacob Dedel.

35. — 12 MEI 1620. — R 17.
(PER *WITTEN BEER*).

Naerdat onse brieven gesloten waren ende die van d' Engelse Compagnie aen ons overgelevert hadden een versegelde dose, daerinne zijnde, naer zy seggen, verscheyden missiven aen hare meesters, hebben op ons versocht, off consenteren souden willen, dat een van hun volck mede mochte varen ende dat onder pretext zyne vrunden in Engelant gesturven ende hy grote erffenisse aldaer te beuren hadde, doch wy achten, dat het zy, om haer meesters aen te dienen, wat dose ende pampieren met dit schip gaende zijn, opdat 't selvige door U. E. niet en soude werden opgehouden, 't welck U. E. per adviso diene. Alsoo per contract door U. E. met d' Engelse Compagnie gemaect onder andere geaccordeert is, dat elck ander zijn missive getrouwelijck soude overbrengen, heeft ons dienvolgende by provisie niet goet gedacht daervan weygeringe te doen, ende vermits achten 't accoort door U. E. geapprobeert wesen sall, hebben daerover geconsenteert, dat een van de Engelsen met het schip overvare, opdat te meer blijcke wy het recht ende wel menen, hopende, dat het U. E. oock welgevallen sall.

Om alle comptoiren behoirlijck van comptanten te versien, bevinden dat het gelt gants niet strecken en mach, maer vele te gebreecken, al waer 't oock schoon dat niet eenen reael tot den handel van Bantam, de Moluques, Amboyna ende Banda by de casse behielden. Derhalven sy U. E. andermaell ten alderhoochsten gerecommandeert een groote somme gelt herwerts te senden, byaldien grote retouren van hier begeren, anders sult weynich te verwachten hebben. De vrede off accoort met d' Engelsen gemaect, sal U geen retouren geven, maer gelt moet er wesen om die te coopen, ende dat noch meer dan oyt voor desen gesonden is, om redenen vermits nu alomme te beter off seeckerder sullen mogen handelen, ende de Chinesen handel mede eerlange verhopen te becomen. Dit doende, sal 't U. E. aen geen grote rijcke retouren gebreecken.

De schepen ende volck hebben insonderheyt mede groot gebreck, maer vooral isser volck gebreck, om de forten, landen ende plaetsen te peupleeren off met vrye lieden te besetten ende als verseeckerde staet te maecken, als cortom alderley cleyn vaertuych te mannen ende de vyandt te dwingen, want sulcx met schepen niet gedaen can werden. En als men 't volck van de schepen daartoe gebruyct, blyven die sonder volck met groot peryckel onnutte-

lijck leggen, niettegenstaende schepen hooch nodich van doen hebben ende op verscheyden plaetsen seer wel souden connen gebruycken. Hierover dienen U. E. geensins naer te laten metten aldereersten herwerts aen te senden grote menichte van allerley volck, veel schepen, jachten ende fluyten met allerley notelijckheden. Dit doende sullen U. E. grote, rijcke retouren becomen ende sall den staet van Indien met Goodes hulpe versekert wesen.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsienige, seer discrete heeren, zijt naer onse hertelijcke groetenisse Goods genade bevolen.

In 't fort Jacatra, adi 12 Maii anno 1620.

U. E. dienstwillege,
J. P. COEN.
P. DE CARPENTIER.
JACOB DEDEL.

36. — 31 JULI 1620. — R 83.

(PER *DE VREDE*).

Naer 't vertreck van 't schip *Delff* sijn hem met goede retoeren gevolcht, te weten, van de custe Coromandel 't schip den *Swerten Beer* ende van hier den *Eenhoorn*, de *Goude Leeuw*, *Westvrieslandt*, *Dordrecht*, d' *Orangeboom* ende de *Witten Beer*, alle welck verhoopen voor den ontfanck van dese by U. E. wel geariveert sullen sijn. Wat van tijt tot tijt gepasseert zy, hebben met voorsz. schepen wijtloopich geadvyseert. 't Gene voorder toegedragen is ende wat van de Mollucques, Amboyna ende Banda verstaen hebben, sal in dese volgen.

1. Aangekomen schip. Den 3 Junii passato is hier Godt loff wel aengecomen 't schip de *Vrede*, waermede wel ontfangen hebben U. E. aengenamme van den 10 September 1619 met approbatie ende ratificatie van 't accoort met d' Engelse Compagnie gemaect, waerop hetselvige met haere gecommitteerde den 9 ditto in ons fort Jacatra ende op d' Engelse schepen solemnelijcken gepubliceert hebben. D' Almogende geve, dat d' eendracht ten welstant van beyde de Compagnien ende vermeerderinge van onderlinge vrientschap lange duyre. Ten aensien van verscheyde gewichtige saecken was het hooch tijt, gelijck U. E. seer wel seggen, datter accoort met d' Engelse natie getroffen wierde, doch een derde van alle den handel in de Mollucques, Amboyna ende Banda daeromme te geven, dunct ons vry wat veele. 't En soude sooveele niet gecost hebben ende uwen Indisschen staet waere in beteren stant geraect, soo de heeren soo haestich niet geweest waeren ende wat coelder gehandelt hadden. Wat te vooren ons gevoelen geweest zy, ja selffs in den alderdesolaetsten staet, connen onse voorgaende missiven getuygen. Godt geve, dat de heeren grondelijcker van den Indisschen handel geinformeert mogen werden, eer noch meer versuymet. 't Is apparent, dat veel van dese natie door 't accoort met d' Engelsen gebreydelt ende de verbonden die sommige met den andren hebben, gebroocken sullen werden. Maer om gesamentlijck op onse gemene vyanden te lande conquesten te doen, is niet wel gesienlijck, jaa, 't is bykans ongeraden, en dat om verscheyde redenen. Hierover recommandere U. E. op haer saecken ernstlijck te letten, macht en middelen te schaffen, dat wy selffs gelijck voor dese mogen voortvaeren, eer daerinne door d' Engelsen off andre geprevenieert off verhindert werden, want sy tot dien eynde (soo wy meenen) een deure van 't contract open gehouden hebben. Aen de macht en middelen gebreect het haer niet, maer aen goet gouvernement ende de kennisse van sommige saecken,

2. Nader beoordeeling van het verdrag met de Engelschen.

daertoe haest menen te comen ende door U. E. op de rechte gebaende wech gebracht sijn. Wy meenden, dat het d' Engelsen aen gelt gebrack, maer anders hebben nu bevonden. Sy hebben alhier in ons packhuys staende 77 kisten gelt, ider inhoudende 4000 realen van achten, beloopen te samen 308.000 realen. Wat noch in haer schepen ende op verscheyde comptoiren hebben, is ons onbekent. Groote equipagie hebben sy gedaen, daertegen weynich retoeren overgesonden sijn, ende, soo den handel tot Bantam niet opengaet, soud wel connen gebeuren dat noch in een jaer off twee weynich retoeren bequamen, welck d'Engelsen niet weynich smerten sal, insonderheyt siende, dat U. E. daerentegen redelijcke retoeren becompt. Om die te beschicken ende Bantam sonder des Compagnies intrest te verduyren, hebben wy een goede somme gelt na verscheyde plaetsen gesonden ende goede ordre gegeven, maer daerentegen blyven hier gants onversien van gelt, soodat met Bantam, al waer dat daertoe versocht wierden, ende met de Chinesen, als de joncken comen, niet sullen connen handelen, voordat nieuw secoers van U. E. becomen. Hierover is hoochnodich, dat de heeren jaerlicx herwarts aen senden een seer groote somme gelt, om alle plaetsen gelijckelijck te versien; item uwe schepen, omme daermede weder te soecken het derde door U. E. van de Mollucques, Amboyna ende Banda om vrede gegeven, ende veel volck, omme sonder hulp van d' Engelsen goede conquesten te mogen doen, colonie te planten ende den staet alsoo te verseeckeren, dat de vereenichde Compagnie eyntlijcken met cleene oncosten verseeckert moge wesen ende groote, rijcke retoeren become, welck seer wel doenlijcken is.

3. Bantam en de Mataram. Met die van Bantam ende de Mattaram is den oorloch continueerende. Bantam onthout ons de peper ende de Mattaram de toevoer van rijs ende alle andre nootlijckheden, waertegen wy alle comercie van haer landen weeren, peper, rijs ende alle andre nootlijckheden op verscheyde andre quartieren soeckende sijn. Ontrent 800 hoornbeesten hebben corteling van Grissi becomen, Amboyna, Banda ende Jacatra daervan versien, soo tot onderhout van de plaetsen selven als omme het volck van de schepen, des van noode hebbende, daermede te mogen verversen. Wonderlijcke wel sijn d'onse van den coninck van Surrabaya onthaelt geweest. Het *Postpaert* heeft ons van Grissi gebracht 2125 picol peper ende 't schip *Tholen* 125 picol, welck alles is dat de joncken verleden Noordwestemousson aldaer gebracht hebben.

4. Patani. Voor dese is U. E. geadvyseert, hoe 't schip de *Sampson* na Patana vertrocken was met een cappitael van *f* 268.000. Daerna hebben mede derwarts gesonden de *Zeewolff* met 16.000 realen ende naderhandt mede 't schip de *Galliasse* met 16.000 realen in spetie, soo tot opcoop van goede retoeren voor 't vaderslandt als om rijs. Tegen December toecomende hoopen van daer te becomen een groot schip vol peper met goede pertye zyde en

benjuwin, daertoe d'apparentie groot is, gelijck de heeren per nevensgaende copie van missive sullen sien. Verleden jaer hebben van daer eenige zyde laeckenen becomen, die seer slecht ende uuttermaten diere ingecocht waeren. Eenige van die zijn met de voorgaende schepen na huys gesonden, eer die gesien hadden; derhalven gelieve U. E. ons daervan t'excuseeren. Wy hebben die van Patany daervan behoorlijck advijs gegeven. Den 23 Mayo is hier on-
5. Japan. verwacht van Jappan gecomen 't jacht de *Vliegende Bode* met een weynich provisie, alsoo niet veel laden can. Van daer waeren na de Molucques vertrocken de schepen de *Nieuwe Maen* ende de *Swaen*, geladen met rijs ende andre provisie. Een joncke, *China* genaempt, soud noch volgen Noch een groote joncque, *Firando* genaemt, was daertoe gereet gemaect, maer soo leck geworden, dat die ophouden mosten. De voorsz. twee schepen zijn in de Mollucques wel aengecomen, maer van de joncque is noch geen tydinge. Aen reparatie van schepen sijn in Firando gespendeert *f* 72.000, waerdoor het cappitael tot den handel op Cochin China vry wat gemindert was. Nevens dese gaet copie van de joncxte advysen van daer becomen, waertoe ons voorder gedragen.

6. Manilla. Per nevensgaende copie van resoluitie sullen U. E. sien, hoe met d' Engelse Compagnie goet gevonden hebben na Jappan te senden, omme het aenstaende Noordemousson van daer na Manilha te vaeren, den vyandt alle mogelijcke affbreuck te doen ende den Chineessen handel tot Jacatra te trecken, thien van de treffelijcxte oorlochschepen, te weten vijff Nederlantse ende vijff Engelse; negen daervan sijn in twee vlooten van hier derwarts vertrocken, te weten den 31 Mayo de schepen d' *Elisabeth*, *Haerlem*, den *Bull*, de Nederlantse *Hoope* ende d' Engelsse *Hoope*, ende den 14 Junii de schepen d' Engelsse *Maene*, *Bantam*, de *Palsgraeff* ende de *Trouw*. Voor het thiende schip is gedestineert den *Engel* off *St. Michiel*. Alle de voorsz. schepen sijn van volck, provisie ende alle nootlijckheden redelijck wel versien; hebben haer ordre medegegeven, omme in passant op de Portugiesse schepen, van Maccau na Nangesacgue vaerende, te passen. D' Almogende wil haer behouden reys ende goet geluck verleenen. Wy verstaen, datter dit jaer wederomme veel Chineese joncken na Manilla gevaeren zijn ende daer seer groot proffijt gedaen hebben, waerover apparent is, dat voorsz. vlote niet vruchteloos varen sal; hebben geordonneert, dat in Firando noch twee jachten (soo die daer becomen connen) by de vloote van thien schepen sullen vougen. Volgens accoort door U. E. gemaect sullen d' Engelsen geduyrende voorsz. voyage de vlagge op de groote stenge voeren ende d' onse op de voorstenge. Een schipper, Robbert Adams genaemt, hebben d' Engelsen als opperhooft over haer vijff schepen als admirael van de vloote gestelt ende wy als commandeur van onse vijff schepen ende vice-admirael van de vloote den E. Willem Janssen, raedt

van Indien, in vougen dat minder meerder commanderen sal, welck niet wel en past. D' Engelse schepen sijn groot, schoon ende wel gemonteert, maer liever souden d' onse met 7 Nederlanse schepen een tocht tegen den vyant doen dan met de voorsz. treffelijcke vloote van thien schepen, ende geloven oock, datse den vyandt misschien meerder affbreuck souden doen, want d' onse d' Engelsen soo wel als ons eygen volck niet mogen vertrouwen. In 't extimeren van de schepen hebben oock qualick connen accorderen, want d' Engelsen haer schepen seer costelijck houden. Na onse opinie is d' een en d' ander te hooch gestelt. Derhalven dienen U. E. de schepen van defentie aldaer te taxeeren off ons van de waerdye t' informeren. Daer en sijn noch geen andre schepen van defentie genoempt dan de voorsz. tien. 't En quam d' Engelsen niet wel gelegen, doch sal 't aenstaende Noordwestmousson dienen gedaen

7. Jambi. te worden. Van Jamby is hier aengecomen 't jacht *Cleen Amsterdam*, geladen met 1433 picol peper, tydinge brengende, hoe daer by de logie meer peper was dan de *Dolphijn* ende *Ceylon* (die daer waren) souden connen laden. D' Engelse *Beer* hebben derwarts mede gesonden, soo om peper te laden als omme herwarts te brengen twee Patanisse ende een Siamse joncke door d' onse van Patany met rijs herwarts gesonden, welcke niet vorder dan Jamby ende Pallimbang gecomen sijn. Dit jaer sijn der geen Chineesse joncken in Jamby gecomen. Wy verhoopen dagelicx van daer goede quantiteyt peper te becomen. Het schip de *Clooff* hebben d' Engelsen oock derwerts gesonden met ordre, dat voort tot Patana seylen soude. Hun comptoir driegen zy van Patany te lichten. Godt geve, dat het voortgaen mach!

8. Molukken. Van de Mollucques ende Amboyna zijn hier wel aengecomen 't jacht *Ternate* van den vyandt verovert, geladen met 133.100 ℔ Amboynse nagelen, ende van Banda 't schip d' Engelse *Sterre* met 32.200 catty Bandanooten ende 350 sockels foelie. In de Mollucques waeren met alderley provisie wel aengecomen, te weten van hier het schip *St. Michiel* ende van Firando de *Swaen* ende de *Nieuwe Maen*, gelijk vooren is geseyt. Den 10 February heeft den vyandt van Manilla gecregen secoers van twee treffelijcke gallayen ende 4 scheepkens, geladen met rijs, alderley provisie ende ontrent 300 soldaten. Een van de scheepkens geladen met rijs, olye, aracque ende andersints heeft het schip de *Swaen* met 90 zielen genomen. Soo daer meer schepen geweest waeren, souden den vyandt apparentlijck een goet deel van voorsz. secoers ontnomen hebben.

De Spangiaerden ende Tidoresen sijn by nacht onder ons fort Marieco geweest, om 't selvige met behendicheyt te beclimmen. Dan alsoo d' onse door een swerten overlooper te vooren gewaerschout waren ende op de wacht wel passen, is de vyandt affgetrocken, doen hy vernam, dat ontdect waeren, sonder iets t' onderstaen. Daerna zijn zy met 2 gallayen, 7 correcorren ende 2

Mardiecers prauwen op een tocht gevaeren, men weet niet warwaerts, maer wort gevreest, dat op Soula ende Taliabo 'tonse gerooft ende verbrant sullen hebben, welk gebreck van sagu causeren sal. Alle onse forten van de Mollucques sijn seer qualick versien van volck; ende, alsoo d'onse voorsz. 2 gallayen van den vyandt (die noch een derde aen de wall hadden leggen) daeraenboven soo machtich achten, dat de schepen *St. Michiel* ende de *Swaen* daertegen niet souden connen bestaen, hebben zy daer gehouden het schip de *Nieuwe Maen*, niettegenstaende 't selvige mede na Amboyna gedestineert hadden.

De moetwill, trots ende insolentie van de Ternatanen vermeert dagelicx tegens d'onse seer, waerover wel wensten, dat met macht ende authoriteyt gebreydelt wierden. Nu het bykans te laet is, begint de slappe achteloosheyt van d'onse gevoelen en gesicht te crygen. Met Calleamatte blyven sy sitten. De Ternatanen hebben daervan de handt getrocken; wensten wel, dat het al weder geslecht ware. De Ternatanen sijn wel 6 maenden besich geweest, om een armade toe te rusten. Sy hebben wel twee derde van alle de Machianesen (sonder d'onse eens te kennen) op haer authoriteyt van 't landt gelicht ende zijn eyntlijck met 25 correcorren op de vaert getrocken, sonder d'onse eens aen te dienen werwaerts, latende den vyandt te water ende te lande in 't velt domineeren ende ons volck in de forten sitten. Men gist dat se na Moro, Sangy, Taffoery off Miaux zijn, om daer te ruyten en roven, ende dat lange sullen uutblyven.

In de Mollucques hadden d'onse 220 bharen nagelen van verleden jaer ende souden tot Augusto toecomende boven de 300 bhaeren niet becomen, in vougen dat de vruchten van groot gewas, daer men soo hooch van opgegeven hadde, verdwenen sijn.

Den directeur Grijph advyseert sulcx by soud comen door de dierte van de rijs, sagu ende cleden, gelijck mede, dat men daer voor de bhaer swaer gewicht maer 50 realen geeft ende in Amboyna voor een bhaer licht gewicht 60, ende dat daerover veel nagelboomen uuttgeroyt ende rijs in plaetse geplant wort. Doch my dunct, dat de tijt beter leert, want de Ternatanen ende Tidoresen wel sien, dat het ons ende de Spaengiaerden om nagelen te doen is, waerover (geen beter middele wetende om hun van ons t'ontslaen) met alle behendicheyt trachten sulcx met onthoudinge van de nagelen te doen, alle middelen soeckende, om haer anders dan voor dese te generen ende ons de nagelen t'onthouden, doch achte, dat ons daermade weynich hinder doen sullen, want daertegen veel nagelen op Amboyna aengeplant worden, mits dat in Amboyna tijtlijcken wel versien worde. Tegen de macht, die de Ternatanen op Loehoe vergaderen en d'ondercruypinge, die ons daer soecken te doen, groote swaricheyt (dat Godt verhoede) soude daervan tans off morgen wel ontstaen mogen. Met behendicheyt dient daertegen gearbeyt ende

verbetert te worden, 't gene in veel jaren door voorige gouverneurs versuymt is, gelijck nu door de gouverneur Speult soovele mogelijck gedaen wert. Op de reeckeninge, die de raetsheer Lodensteyn soo lange jaren van de Mollucques geeyscht heeft, advyseert de directeur Grijph nu, dat zijn couzijn daervan in 't perticulier contentement doen sal. By dese gaet notitie wat goederen in voorsz. jacht *Ternate* verovert sijn, gelijck mede een missive door een van de gevangenen van de Manilhas geschreven.

9. Amboina. In Amboyna waeren by d' onse ontfangen 987 bharen nagelen ende souden dit mousson niet meer dan ontrent 1000 bharen becomen. Het regenmousson is daer soo extreem drooch geweest, dat in 't geheele mousson geen 14 dagen regen hebben gehadt, waerover veel nagelbomen uutgegaen zijn; souden anders wel 1500 bharen becomen hebben. 't Is apparent, dat Januarii toecomende op Loehoe, Hittoe ende Combello beter gewas dan nu wesen sal. Verhoopen, dat de meesten paert geint sal sijn, eer het contract met d' Engelssen aldaer ingae.

Verscheyde reysen is voor dese geadvyseert hoeveel plaetsen op de custe van Ceram ende elders door gebreck van besoeck, achteloosheyt van de voorige gouverneurs ende neerstieheyt van de Mooren van 't casteel vervreemden, welcke soo nu verstaen door Kimmela Sabadin, Daya ende Hittoe onder malcander verdeylt zijn, daerop door de gouverneur Speult behoorlijcke insinuatie gedaen is, maer noch geen resoluyt antwoort becomen heeft. Praetiens en gelden daer niet: macht en effect moet er wesen. Voorsz. Kimmella Sabadin, stadthouder van den coninck van Ternate op Loehoe residerende, heeft eenige jaren lang met die van Loehoe, Combello, Hittoe ende andre consoorten op d' omliggende landen groote conquesten van volck gedaen ende veel plaetsen affgeloopen. In September 1619 zijn zy weder met 30 correcorren ende 50 prauwen op Hatue ende Lisbatte geweest (sijn plaetsen onder de coninck van Batsian staende) ende hebben van daer op Loehoe gebracht 800 à 1000 zielen, in vougen dat nu in twee jaeren van daer becomen hebben 1840 zielen, ende zijn van meninge weder derwarts te vaeren, om al te lichten en op Loehoe te brengen dat becomen connen. Wat haer disseyn zy, behooren de verstandige wel te connen affmeten. Verleden jaer is U. E. met d' *Eenhoorn* geadvyseert, hoe seeckre joncken van Bantam op Loehoe aengecomen waren met tydinge van onse nederlage, welck gerucht seer lange in omleggende landen van Amboyna geloopen heeft ende door seeckere Maccassaren geconfirmeert wierd. Die van Loehoe, Hittoe, Combelle ende consoorten hebben niet versuymt met behendicheyt t' onderstaen, off haer proffijt daermede souden connen doen, insonderheyt dewyle door de pangoran van Bantam daertoe opgehitst ende gevoet wierden, opdat wy in die quartieren mede werck souden becomen.

Om oorloch tegen 't casteel te berockenen ende meer van onse ondersaten aff te trecken, is d' eene met schoone praetjens ende d'andre met dreygementen misleyt. Kimella Sabadijn, stadthouder van de coninck van Ternate, ende die van Loehoe, Combello, Lucidi, de custe van Morrissina, namentlijck die van Boano, Lissabatta, Hilang, Manipa, Zouro ende Amblau hebben die van Hatua, Ihamau, Nousselao, Lato, Holloy ende veel andre van de custe van Ceram onse ondersaten opgerockent ende secreetelijck een verbont met malckanderen gemaect, soo imand van hun door d' onse met gewelt aangetast wierd, dat dan malckanderen helpen zouden. Andre wierden door Sabadin ende consoorten met vier ende swaert gedreycht, soo gehoorsaemheyt aen 't casteel presenteerden.

De gouverneur Speult, van voorsz. verbont niet wetende, is in October 1619 met 6 correcorren van 't casteel na d' eylanden gevaeren, omme de macht van alle d' ondersaten byeen te vergaderen, de ronde overal ende op de custe van Ceram te doen ende alle d' ondersaten van 't casteel in devotie te houden. Op Oma comende, wierd hy door die van Oma, Abore ende Sorresorri met 7 correcorren versterct, maer die van Nousselao ende Hatuwa weygerden mede te vaeren ende hebben openbare oppositie gedaen, in voegen dat niet meer macht dan 13 correcorren, ophebbende 1000 Amboynesen ende 50 soldaten, byeen cond brengen, ende alsoo voor best geraden wierd bevonden de rebellie van de voorz. plaetsen voor die tijt te simmuleeren, is de gouverneur met voorsz. macht na de custe van Ceran voortgevaeren, alwaer die van Lato, Holloy ende de helft van Kelquepoute niet aff en quamen. Die van Camarien, Rommolayo, Macarinna, Amaha, Sauco ende Tommelau bekenden wel onderdanen van 't casteel te wesen ende wilden ons getrouw blyven, als hun bevryden van d' overlast ende 't gewelt, daermede door Sabadin gedreycht wierden. Die van Tolute, een vrye plaetse, hebben hun onder onse gehoorsaemheyt begeven. Op Kelquepoute keerende, is aldaer by de gouverneur gecomen de coninck van d'Alfoeren met de coningen van Samite ende Lean (die van de Mooren seer ontsien sijn), welcke, de rebellie van voorsz. plaetsen hoorende, datelijck haere assistentie presenteerden. Den opperste coninck van d' Alfouren, Ragia Saulau, is persoonelijck mede aen 't casteel gevaeren, om onse gelegentheyt te sien; ende, alsoo wy in Amboyna verwacht wierden, heeft ditto overste coninck van de Ceramse boeren wel 2 maenden na onse compste gewacht. De simulatie van voorsz. rebellie heeft de Mooren van Ihamau, Nousselao ende Hatuwa soo moedich gemaect, dat sy de gehoorsame steden haere gebueren, namentlijck Omma ende Uliasser, dreychden aff te loopen, waerover de gouverneur genootsaect wierd eenige soldaten tot haer bescherminge derwarts te senden, daerop die van Loeho, Combello ende Hittoe d' ooren niet weynich opstaecken ende d' onse niet eens van uuttstaende schulden

dorsten spreecken, niet anders doende, dan met gelt en goederen soovcele nagelen coopende, als becomen costen. Doch ten lesten tydinge crygende, hoe wy die victorie op de custe van Java becomen hadden ende d'Engelsen voor ons gevlucht waeren, is het d'onse haer beurt geworden. Sy hebben veel schuldenaren gevadt ende met hardicheyt noch 200 bharen nagelen op schult becomen. De voorsz. rebellie van Nousselao ende consoorten, siende hun disseyn mislucken, souden oock weder gaerne in gratie wesen, waerop na gelegentheyt van saecken gehandelt worden sal.

Die van Hittoe wercken seer door eenen Lata Coly, omme de plaetsen van Nousatella, Asoloule, Larrica ende Wacassie van ons te vervreemden, waerover d'onse genootsaect sijn geworden 600 ℔ nagelen per baer t' ontfangen, niettegenstaende 650 plegen te leveren. 't Sijn plaetsen, daer d'onse nu 200 bhaeren nagelen becomen hebben.

Op Loehoe is Kimmela Sabadin overleden ende Kimmela Daya in sijn plaetse gesuccedeert, welck wel groote verandering soud mogen veroorsaecken, want desen Daya soo discreten behendicheyt niet gebruycken can, als Sabadin in sijn doen, insonderheyt tegen onse natie, wel gedaen heeft. Sabadin was sachtmoedich, cloeck en listich, daertegen Daya presumtueus, hart en stuers is. Godt geve, dat de veranderinge t' onsen beste gedye.

Aen de strant van Kilang een joncke met 2 schampans van Aru vol sagu voor de Bandanesen vervallen wesende, sijn door d'ondersaten van 't casteel met eenige soldaten met gewelt aengetast ende na lang gevecht overwonnen. Die van Aru waeren 150 mannen stercq, hadden 30 dooden ende 40 gequesten, eer hun wilden overgeven. Daerna sijn die tot op 74 gemindert, alsoo eenige van siecte gestorven, andre in een oploop in 't casteel dootgeslagen, ende eenige gevlucht zijn.

De gouverneur Speult versoect, dat men voor Amboyna een cleene munt van duyten, oortkens ende halve stuyvers van root coper sonder menschelijcke figuere soude senden. U. E. gelieve te vervorderen ende middele te schaffen, dat sulcx hier te lande van Jappans coper gedaen mach worden.

Ons wert verseeckert, datter dit jaer geen nagelen van Amboyna door vreemdelingen vervoert sijn, niettegenstaende datter 8 joncken op Hittoe, Loehoe ende Combello waeren, doch soo in Macasser oft Java eenige quamen, dat die van Zouro souden moeten comen.

D'heer Houtman hadden per instructie gelast drie schepen van Amboyna na Cabo de Spirito Santo te senden, omme te passen op de Spaensse silverschepen van Aquapulco na Manilla vaerende. De schepen, die daertoe gedestineert hadden, sijn op de behoorlijcke tijt in Amboyna niet gecomen, doch, eyntlijck eenige verschynende, sijn daertoe geordonneert de schepen *St. Michiel*, de *Swaen* ende d'*Expeditie*, ende souden den 12 Mayo van Am-

boyna vertrecken. 't Is wat laet, doch alsoo van seeckre gevangenen verstonden, datter voor seecker twee Spaense schepen, een groot ende een cleyn comen soude, ende dat het noch tijt genoech was, is by den raedt goetgevonden onse ordre diesaengaende voort te doen gaen. Godt geve dat wat goets verricht mach worden!

Van d'Amboinsse kinderen sijn door onse ordre negen jongelingen, die redelijck lesen en schryven connen, ter schole getrocken, omme in de fondamenten van de Christelijcke religie geinstruweert ende daerna op de dorpen in plaetse van onse plompe droncken voorlesers gebruyct te worden. Tot hun onderhout is ider drie realen ter maent toegeleyt, waervan seer goede diensten verhoopt werden. Een van de twee gallayen door de *Zeewolff* in 't landt gebracht is ten langen lesten in Amboyna claer geraect; waere te wenschen,
10. datter een halff dozijn met volck daertoe waeren. In Banda heeft het niet wel
Banda. gestaen. D'onse op Puloway sijn daer in extrene noot van water en rijs geweest. 't Heeft daer in 5½ maenden niet geregent. Veerthien weecken lang heeft ons volck met 13 helmen van sout water uut der zee vers water gedestileert, cregen 1½ legger goet vers waeter in 't ettmael, waermede bykans alle het brandthout van 't eylandt verbrant is ende hun voorsz. tijt onderhouden hebben. Sonder dese finantie mosten van dorst versmacht ofte het landt verlaten hebben; ende alsoo daermede rijs gebrack ende geen vaertuych hadden, hebben de rijs met cleene prauwen op den hals van Nera moeten haelen, daerover ten lesten 19 mannen van de Bandanesen doot geslagen wierden. *Oudt Hoorn* verscheen den 3 Februarii met alle nootlijckheden voor Puloway, doch alsoo geheel Banda mis dreeff, waeren d'onse bykans ten eynde raedt; hebben na Amboyna een prauken om nieuw secoers gesonden, waerop het schip *Amsterdam* met ander secoers van rijs ende alle nootlijckheden derwarts gesonden wiert, ende is den 18 Martio aen 't fort Nassouw wel geariveert. Daerna is *Oudt Hoorn* den 29 April van d'Oost gekeert ende mede wel aengecomen, soodat Banda nu voor twee jaeren insonderheyt van rijs, gelijck mede de Mollucques ende Amboyna wel versien zijn. Doen *Amsterdam* in Banda quam, wasser op Puloway niet meer dan 4 lasten rijs ende op Nera twee, waermede ontrent 1200 sielen onderhouden most worden. Doen de schepen in de Mollucques quamen, was de rijs daer mede bykans geheel op, ende in Amboyna was gants niet. Hieraen connen U. E. affmeten, hoe het met de gansche staet ende alle de forten gegaen soud hebben, soo wy verleden jaer niet haestich met de vloote van Amboyna herwarts gekeert ende de nederlage tegen d'Engelsen becomen hadden. 't Is nu seer goet, dat de forten van rijs voor twee jaeren versien zijn, want veel voor Jacatra moeten hebben, ende die van den Mattaram soo nauw op alle passagie letten, datter niet een prauwe met rijs van d' Oost comen can, soodat alle de burgerye (die seer stercq sijn) van de provisie

van 't fort onderhouden moet worden, daerop mede groot gebreck te vresen hebben. Doch om sulcx voor te comen, hebben seer heftich na Jappan, Patana, Siam, Succadana ende de custe van Coromandel om rijs geschreven; verhoopen goede quantiteyt van die quartieren te becomen, doch vresen, dat door gebreck van schepen de geeyschte quantiteyt niet gesonden sal connen worden.

D' onse zijn met die van Slamma tegen haeren danck weder in oorloch geraect, sonder dat selffs weten hoe off waerdoor het compt. De vrede in July 1618 door de generael Reael met die van Slamma gemaect is tot December 1619 van wederzyde wel onderhouden; dan, alsoo in December 1619 allenskens van 't casteel begosten te blijven, seer stercq van Lontor heen ende weder liepen, item, dat die van Lontor veel groote boomen omhieuwen, d' oude paden, op 't geberchte loopende, stopten ende nieuwe maecten, cregen d' onse quae suspitie, ende het schijnt, dat de Bandanesen doen ter tijt door hare gecommitteerden (die noch op de custe van Java waeren, doen wy Japara ende Jacatra innamen ende d' Engelsen voor ons vluchten) van onse victorie verwitticht wierden en daerover een gemene oorloch aennamen, om hun te beter tegen een assault te diffenderen, off ons weder met een nieuwe schoon schijnende vrede te payen en abuyseeren. Op ons welbehagen is die van Lontor ende gants Banda door de gouverneur van Antzen vrede gepresenteert, waerop eyntlijck door de Bandanesen geantwoort wierd, soo de gouverneur een nieuw accoort ende eewige vrede met haer wilde maecken, sy waeren bereyt en daertoe wel genegen, mits dat daervan op haer landt souden handelen; soo niet, souden na de compst van den generael vertoeven. Om de vruchten onder een gelimiteerde vrede te crygen, heeft d' heer Houtman volgens onse ordre mede veel moeyten gedaen, maer geen ander bescheyt dan 't voorsz. becomen connen. De gecommitteerden die op Slamma geweest zijn, hebben daer twee Portugiesen gesien ende verstonden, dat 50 stercq waeren, hebbende haer fregat (soo sy seyden) op de custe van Ceram verloren. Off de Bandanesen dese lieden tot assistentie geroepen hebben, dan off die daer om te handelen gecomen sijn, is onseecker. Om 't quaetste voor te comen soud nodich wesen, dat metten aldereersten onderstonden een eynde van den oorloch in Banda te maecken, eer de Bandanesen door de Portugiesen off Spangiaerden versterct worden.

Wy verstaen, dat dit jaer 16 à 17 joncken van Macassar, Borneo, Mallacca ende Java by de Bandanesen gecomen zijn, waerdoor van alle nootlijckheden versien ende de noten ende foelie vervoert werden. Om sulcx voor te comen, hebben lange seer ernstlijck om gallayen, jachten en fregatten geschreven ende den eysch wijtloopich verthoont, maer geen hulpe van U. E. becomen, waerover andre met de vruchten doorgaen ende de generale Compagnie met de lasten van de forten ende garnesoen beladen blyven.

Vooren is geseyt, hoe d' Engelse Sterre van Banda gebracht heeft 350 sockelen foelie ende 32.200 catti Bandanooten. Noch 768 sockelen foelie ende 25.119 catti Bandanooten sijn in 't schip *Amsterdam* gescheept, welck meestal goederen sijn, die wy verleden jaer door 't haestich vertreck van de vloote herwerts in Banda mosten laten. Dit jaer waeren noch geen vruchten van de Bandanesen becomen. Puloway heeft in een jaer opgebracht 314 sockels foelie ende 25.119 catti Bandanooten. Een schoon gewas was daer noch voorhanden, welck op 't jongst van 't mousson mede verhoopen te becomen.

Vooren is geseyt, hoe in de Mollucques wel aengecomen waeren de schepen *St. Michiel*, de *Swaen* ende *Nieuwe Maen*, ende met onse voorgaende is geadvyseert, hoe daerenboven na Amboyna ende Banda gesonden hadden de schepen *Oudt Hoorn*, 't *Wapen van Amsterdam*, *Amsterdam*, deñ *Arendt*, *Walcheren*, d' *Expeditie*, de *Bergerboot*, de *Neptunes*, de *Morgensterre*, d' Engelse *Sterre* ende den *Hondt*. Om dubbelde dienst met de voorsz. schepen te doen, gelijck wy verleden jaer seer geluckelijck deden, hadden de heer Houtman gelast in 't begin van 't Oostemousson weder herwerts te senden de schepen, die innewaerts ntet nodich waren, opdat deselvige om provisie ende goede retoeren van hier elders souden mogen versenden; maer 't ongeluck heeft begeert, dat alsoo de schepen de *Bergerboot*, de *Neptunes* ende de *Morgensterre* vooruut na Grissy gesonden waeren met last d' heer Houtman aldaer te vertoeven, dat Houtman daerna met *Walcheren* ende d' *Expeditie* door quae toesicht van de stierluyden Grissy verby geraecte. Ondertusschen hebben voorsz. drie schepen soo lange na Houtman vertoeft, eer den raedt goet vinden cost haer reyse te vorderen, dat het mousson verloopen is ende genootsaect sijn geworden den 9 Maii passato Solor om water aen te doen. Van daer sijn by de windt overgesteecken, op hoope dat Amboyna off Batsian souden beseylen. Sy sijn haest van malckanderen geraect. De *Morgensterre*, door harde windt sijn stenge verliesende ende de masten breeckende, is tot in 't gesichte van Blauw gecomen ende genootsaect geworden weder na Grissi te keeren, vanwaer hier wel aengecomen is. De *Neptunes* was in groote noot van leckte. Waer die ende de *Bergerboot* belangt sijn, sal den tijt leeren. In deser vougen is U. E. grooten ondienst geschiet, want wy ons verlatende, dat tijtlycken eenige schepén van de Mollucques, Amboyna ende Banda souden keeren, hebben een goede vloote na Manilla gedestineert; moeten nu de schepen, die hier tegenwoordelijck van d' Engelsen hebben, aen haer overleveren, ende sal de tijt verloopen wesen eer den eysch van schepen van d'Oost becomen.

11. Solor en Timor. In Juny 1619 is in Solor door 't jacht *Jortan* verovert een Portugies fregat met 225 picol sandelhout ende 42 mannen, waerdoor verstonden, hoe ons volck in Bima by nacht door de Portugiesen overvallen, drie gedoot ende drie

met alle de goederen in Solor gevoert waeren, welcke drie voorsz. Portugiesen en 20 swarten gelost zijn op 't eylandt, ende hebben de Portugiesen met hulpe van die van Nomba veel plaetsen van onse bontgenoten affgeloopen. Sy sijn oock met 300 mannen op wech geweest, om d' onse in 't fort Henricques aen te tasten, terwyle de jachten van den handt waeren, doch wierden door regen verlet ende hebben hun voornemen daermede laten berusten.

Alsoo de jachten den *Groenen Leeuw* ende den *Tiger* niet eer dan 23 Jannuario passato in Solor ariveerden, sijn sy te laet gecomen, omme op de Zuydtcuste van Timor te handelen. Hierover heeft den commandeur Raemburch den *Groenen Leeuw* na Amanaban gesonden, omme te haelen het hout, dat de coninck verleden jaer schuldich bleeff, ende de *Tiger* met Jortan ende 't verovert fregat, om op de Portugiesen te cruyssen, doch hebben niet verricht dan een Maccassarse schampan met 11 man verovert. Die van de *Groenen Leeuw* op Amanaban aen landt varende, sijn van de Portugiesen ende Timoresen overvallen, alwaer de coopman, schipper ende een assistent deerlijck vermoort zijn. Van hier na Batamean seylende, dorsten daer niet aen landt vaeren, vermits op strandt eenige Portugiesen vernamen. Daerna is Raemburch met de *Groenen Leeuw*, de *Tiger* ende 't verovert fregat langs de Noortcust van Timor geloopen, hebben alle de voorneemste havens aengedaen ende nieuwers geen Portugiesen gevonden, noch geen handel becomen connen. Eenige Timoresen hebben haer hout van de Noortzyde aen de Zuydtzyde by de Portugiesen gebracht. Sommige vluchten voor d' onse ende andre dorsten geen jacht aennemen te laden, in voegen dat op Timor gants niet verricht en is ende voor d' onse seer periculeus wesen sal aldaer te handelen, totdat revenge van de Portugiesen becomen ende hun van daer weeren. Sy hebben ons dese reys het voordeel affgesien, drie fregatten op de Zuytzyde van Timor op 't landt gehaelt, om daer tegen gewoonte in 't Oostenmousson te handelen, ende sijn met twee fregatten van daer na Mallacca gekeert. Aan den handel van 't sandelhout is veel gelegen. Soo die begeeren te meynteneren, sullen de Portugiesen met goede macht overal in de havens aentasten moeten, waertoe fregatten ende volck van noode zijn. Pertye sandelhout is dit jaer in Jortan a 35 reael 't picol vercocht ende hier om 25, doch soud wel 30, soo 't uutterste begeert hadden, gegouwen hebben. Voorsz. 225 picol sandelhout heeft de *Groenen Leeuw* hier gebracht ende anders hebben niet becomen. Het fort Henriques sal dese somer noch niet geheel volmaect worden, vermits de Solloresen seer traech aen 't wercken comen ende met hardicheyt daertoe gebracht moeten worden. Om het gouvernement van d' inwoonderen te beteren, versoect Raemburch een Ternataensche Kimmela tot overhooft, maer dat en is gants niet geraden. Het soude daermede een graet erger worden.

Voorsz. drie schepen de *Bergerboot*, de *Morgensterre* ende de *Neptuynes*

den 9 Mayo by geval in Solor comende, heeft de commandeur Raemburch door versoeck van onse bontgenoten voorgestelt, seer goet wesen soude, dat d'occasie waernamen ende Larentucque met gewelt aentasten, omme de Portugiesen van daer uut te royen, welck by den raedt goet gevonden wierd. Zy hebben een tocht met 3 compagnien, elck van 62 koppen, ende eenige Solloresen gedaen. In 't landen verlooren een man; zijn in Larentucque getrocken sonder veel tegenstandt te vinden, totdatter bykans voor waeren ende in een engte quamen (om na een ander plaets te trecken, daer de vyandt sijn toeloop was), alwaer de vyandt 't hooft bood ende 7 off 8 van d'onse ter aerde velden. Hierop is cort daerna onder 't volck soo grooten schrick geraect, dat overhoop met groot disordre affgetrocken zijn ende, soo haest uut Larentucque waeren, begaven hun seer confuselijck te water, na boort swemmende. De vyant, sulcx siende, is met cleen getal ende groote advantagie daerop aengevallen, hebben 23 van d'onse gedoot ende 26 gequest. Met dese schade ende schande (die ons door nieuwe onbevaeren soldaten toegecomen is) sijn de voorsz. drie schepen van Solor vertrocken. Godt vergeeff het degene, die oorsaecke van de faulten sijn!

12. Bali. Volgens onse ordre is den *Arendt* op Baly aengeweest, heeft daer een coopman met eenich volck gelaten om rijs, beesten, provisie ende vrouwen van daer te becomen. D'onse sijn soo wellecom als voor dese niet geweest. Het schijnt, dat daer door eenige van onse vyanden wat leelijck affgeschildert zijn; ja soo, dat de coninck van Baly seer jeloers van onser compste was, even alsoff op hem iets souden willen attenteren, niettegenstaende assistentie van twee schepen tegen de Macassaren ende seeckre rebellen versoect. Niet dan 14 vrouwen heeft de coopman Hans van Meldert van daer gesonden ende is evenwel op Baly gebleven, waerover in passant de plaetse weder sullen laten aendoen, om 't volck te lichten. De vrye luyden, welck wy gehuyrt ende met twee prauwen na Amboyna gesonden hadden, sijn tot Baly geweest ende door contrarie windt van daer wedergekeert. Doch hierby hebben de saecke niet gelaten, maer 't jacht *Ternate* na Succadana gesonden, om daer met rijs geladen te worden ende van daer bynoorden Borneo na de Mollucques off Amboyna te seylen. Wy hebben daermede ordre gegeven, dat d'onse in de Mollucques, Amboyna ende Banda met alle neersticheyt sullen trachten voor de compste van de schepen van hier op te coopen alle de nagelen, noten ende foelie, die voorhanden sullen wesen. Godt geve, dat het jacht spoedich voort geraecke, soo sal de Compagnie daeraen goeden dienst geschieden.

Van Succadana heeft het jacht *Nassouw* gebracht een seer schoone pertye diamanten van 921¼ caraten ende andre cleenicheden meer. De *Groene Leeuw* hebben met een goet cargasoen weder derwarts gesonden; verhoo-

pen wederomme goede pertye diamanten, bezarsteenen ende andersints van daer te becomen.

13. Mocha en Suratte. Alsoo den handel van Moccha ende Suratten van seer groote inportantie achten, hebben goet gevonden 't *Wapen van Zeelandt* met een goet cargasoen derwarts te senden. Hy is den 16 Junii van hier vertrocken met een cargasoen incoops costende ƒ 88.207 — 6; waerinne 't selvige bestaet ende wat ordre gegeven hebben, sullen U. E. per nevensgaende copie van facture ende instructie sien. D' Almogende wil 't selvige schip behouden geleyden ende U. E. goede retoeren daermede verleenen. Te weynich benjuwin ende gants geen nooten ende foelie isser medegegaen, vermits doen ter tijt noch geen van Banda becomen hadden ende 't schip daerna niet langer dorsten ophouden door vrese, dat Mocha qualick soud connen beseylen; de peper, die derwarts gaet, is wat diere ingecocht, om in die quartieren groot avance te geven, doch 't een dient het ander te helpen. Het sal goet sijn, dat jaerlicx van de vloote, die U. E. herwarts senden, twee off drie schepen met een groot cappitael tusschen Madagascar en Africa door loopen, om Suratten aen te doen, en van die aldaer geladen te worden, van daer naer 't vaderslandt te keeren, ende dat d' andere daerna langs de custe van Malabar met Gouseratse cleden na Atchijn, Ticco, Priaman ende soo voorts na Jacatra loopen. U. E. gelieve hierop te letten ende na goetvindinge van saecken te disponneren. Wy achten, dat de vereenichde Compagnie aen de voorsz. voyagie ende handel treffelijcke dienst geschieden sal.

14. Ver-trokken schepen. Den 21 Junii passato hebben mede na Jappan gesonden het schip d' *Eendracht*, om met Chineesse waeren ende rijs in 't eerste van 't mousson weder herwerts te keeren. In plaetse dat voor goede coopmanschappen silver van Jappan behoorden te haelen, sijn wy genootsaect geworden tot versterckinge van 't cappitael met verscheyde schepen derwarts te senden 41.750 realen in spetie ende silver, welck niet wel en past, want het gelt op verscheyde andre plaetsen noodich van doen is.

Na Ticco, Priaman ende Atchijn hebben mede gesonden 't jacht 't *Postpaert* op hoope van goede pertye peper van daer te becomen, dat Godt geve. 't *Hert* sijn dagelicx met groote devotie van daer verwachtende.

Den 19 deser is van hier na de custe van Coromandel vertrocken het schip *Nieuw Zeelandt* met goede pertye nagelen, noten, campher ende 20.000 realen in spetie. D' Almogende wil 't selvige behouden geleyden ende ons goede retoeren van daer verleenen.

15. Adolf Thomasz. Adolff Thomassen, welck door de heer de Haze als gouverneur van 't fort Palleacatte ende directeur over de negotie van de custe Coromandel in sijn plaetse gelaten was, hebben wy op sijn versoeck van des Compagnies dienst ontslagen, vryheyt vergunt ende volgens nevensgaende acte voldaen. Hy is

met *Nieuw Zeelant* na de custe van Coromandel vertrocken om voor een tijt in Palleacatte te resideeren, sijn cappitael met den inlantschen handel sonder prejuditie van de Compagnie te vermeerderen, daerna weder met een deel slaven hier te keeren ende tot Jacatra, Amboyna off Banda neder te slaen. Het waere seer goet, datter wat veel goede, eerlijcke lieden alsoo resolveerden, soo soude U. E. staet seer acresscheeren ende haest verseeckert wesen. Daer en is niet, dat veel goede ende gequalificeerde tegenhout dan gebreck van eerlijcke portuer, omme na d' ordonnantie Godes in echten staet met gerust-
16. Behoefte aan eerbare vrouwen. heyt te mogen leven. Derhalve gelieve U. E. vrouwvolck ende eerlijcke, getrouwde lieden herwarts te senden. Can daertoe geen goet volck beweecht, noch middel gevonden worden, bevordert dan (soo U. E. de welstandt van de vereenichde Compagnie beminnen) dat uut alle de godtshuysen van de Vereenichde Nederlanden herwarts gesonden worden 4 a 500 meyskens ende meer van ontrent 10 a 12 jaeren en dat onder opsicht van eerlijcke, bedaechde lieden ende met schepen, daerop goede overhooffden commanderen. Dit doende, sal hiervan wat goets te verhoopen wesen, daer het anders nimmer meer welgaen sal. De gootshuysen, die seer beswaert zijn, sullen ontlast worden. De jeucht can hier met cleene oncosten onderhouden worden, sal ongelijck beter dan d' oude aerden, gelijck men hier aen de jongers siet. De heeren dienen oock niet op te houden jongers te senden. Sy sullen neffens de meyskens tegens malckanderen opwassen ende geen ander vaderslandt dan 't geconquesteerde kennen.

Om volck in 't landt te houden, hebben hier veel lieden op haer versoeck van des Compagnies dienst ontslagen. Maer wat goets isser van 't schuym aller volckeren te verhoopen? Eenige, die wel wilden, worden door de quaden verachtert. Sommige moeten meest al haer gagie geven, om de vrouw (die zy trouwen) vry te maecken. Andre 't gelt verteert hebbende, comen weder dienst versoecken. Fregatten, jachten ende veel nootlijckheden gebreecken haer, omme selffs onder behoorlijcke gelimiteerde vryheyt te navigeeren. 't Is waer, dat van de gedebaucheerde mede wat goets compt. De Compagnie heeft van haer geen last, ende in tyde van noot connense gebruycken. 't Gelt, datse verteeren, veroorsaect toeloop van volck; maer, als U. E. eerlijcke vrouwvolck herwarts senden, een seer treffelijcke dienst sal de Compagnie daeraen
17. Jacatra raakt bevolkt. geschieden. 't Is wonder om sien, hoe seer Jacatra in corten tijt van volck toegenomen is, niettegenstaende den oorloch met Bantam ende die van den Mattaram continueert. Tegenwoordelijck sijn hier ontrent 800 Chinesen. Met vrye lieden, Malleyen, Clingen, vrouwen, kinderen, slaven, ambachtslieden ende 't garnesoen van 't fort, achten, dat ontrent 2000 zielen sterq zijn. Met de Chineesse joncke, die hier geweest is, sijn 300 Chinesen vertrocken. Wy hebbense vry ende vranck laten gaan, want voor seecker houden, dat daer-

tegen toecomende jaer wel 1500 andre van China keeren sullen. Niettegenstaende dat hier allrede veel arbeyders sijn ende de vivres tot nochtoe redelijcx coop sijn geweest, is den arbeyt soo diere, dat niemant om een halve reael van achten dachs wilt wercken. De timmerluyden, metselaers, visschers, cleermaeckers ende veel andre ambachtslieden, die ietwat doen willen, connen des daechs yder man een reael van achten, ja somtijts 1½ ende meer verdienen. Hierentegen hebben wy de burgerye, coopmanschap noch geenige dingen tot nu toe niet belast dan alleen partye Chinesen, welcke voor dese met goede bewillinge in 't nieuwe fort op haer costen gemaect hebben een aerde walle van 975 cubiecque vadems groot.

Door de grootheyt van 't nieuw begonnen werck, alsoock dat veel dingen teffens moeten doen, gaet de fortificatie seer traech voort. Om metselaers ende timmerlieden sijn seer verlegen. Het groote, nieuwe bolwerck is noch niet hooger dan 13 voeten; niet meer dan 7 Nederlantse metselaers sijn daeraen werckende, welcke tusschen tyde oock nieuwe huysen moeten maecken, daeraen de heeren affmeten connen, hoe met het werk gequelt blyven.

18. De Engelschen te Jacatra. 't Is d' Engelsen een uutdermate groote last, spijt en verdriet, dat genootsaect sijn, hier te lande onder ons gerecht en heerschappie te moeten resideeren, sy die voor deze uutgaeven dat wy haere slaven waeren, pogende sulcx te bewysen aen d' eer en respect welck haer hoochmoedige pracht van d' onse toegedragen wierd. Veel ommewegen hebben sy gebruyckt om met behendicheyt, sonder licentie van ons te versoecken, onder een schoonen schijn een fort te bouwen en ons t' ontrecken een goet deel van 't gebiet en recht, soo over d' inwoonderen en ondersaten, als over de moetwille van haer volck. De helft van 't fort souden se gaerne hebben ende daerenboven alsulcken gerieff van 't landt (sonder ons te willen kennen), als d' eygen heere alleen toecompt. In 't eerste claechden d' Engelsen seer verlegen te wesen met haer goederen, die sy zeyden in de schepen bedurven ende nootlijck gelost mosten worden. Hierop hebben haer verthoont hoe onse oude huysinge beset ende wy besich waeren met nieuwe te bouwen; dat mede alsoo mosten doen, waertoe plaetse ende hulpe presenteerden. Sy antwoorden dat eenige rieden huysen vande Chinesen zouden huyren ende hun by provisie daerin behelpen, totdat ordre van hare meesters bequamen, alsoo die (na haer gissinge) wel souden resolveeren ende met onse meesters accordeeren de halve last van 't garnesoen ende fort te dragen, om daer binnen gesamentlijck met ons te woonen; versoeckende alleene een cleen plaetsken in ons packhuys om haer gelt, daerse 't mogen bergen, welck haer vergunt is, ende sy hebben daerinne gebracht, gelijck vooren is geseyt, 77 kisten gelt, yder inhoudende 4000 realen van achten. Na huysinge in de nieuwe stadt hebben haer helpen soecken, maer daer en was niet daer hun behelpen costen, ja oock niet in een groot

gebouw, welck begost wierd om tot een stadthuys en kercke te gebruycken; gaven doen uut dat een huys souden bouwen op haer oude plaetse. Hierop wierd geantwoort (alsoo dese plaetse te na aen de zee ende ons fort leyt) dat die van onse prauwen ende timmerlieden beseth was ende daerover niet conden derven. Wy sullen dan (seyden daerna) op die hoochte een huysken bouwen, wysende een seeckre plaetse, leggende aen de Westzyde van de riviere, binnen doel van een mosquetschoot van ons nieuwe fort, daerop gelegen heeft het voorneemste bolwerck van den coninck van Jacatra; ende alsoo ons dochte dit te nae aen 't fort was, hebben haer die plaetse mede met beleeftheyt ontseyt, een ander beter en bequamer presenterende, doch ontrent een steenworp verder op de rivier gelegen. Hierover beclaechden haer zeer dat hun niet vertrouwden, dat het te verde de rivier op was te vaeren, dat het daer te periculeus was ende van de Javanen overvallen souden worden. Wy presenteerden hun daervoor te verseeckeren, en oock bequame plaetse om binnen ons nieuw fort een goet huys te bouwen. Ja, voor een man vier off vijff, zeyden zy. Voor soo veele (wierd daerop geantwoort) als tot verseeckering en berginge van u goederen met een weynich volck van noode is, want twee hooffden op een lichaem niet wel souden passen. Ten lesten hebben sy op d' aengewesen erve eenige rieden huysen begost, gelijck mede een steenen packhuys met bovenwooninge, lanck 90 voeten ende wijt 29 binnen de mueren, behalve de galderye, doch sonder bepalinge van erve, waerop haer gedrongen hebben aen te dienen wat erve begeerden. Hierop versochten een plaetse van 300 voeten in 't viercant groot, welck haer geaccordeert ende affgeteeckent is. Hout, steen, riedt ende wat andersints van node mogen hebben is haer als andre vergunt te mogen inhaelen, niettegenstaende 't selvige selffs hoochnodich van doen hebben. Dus verde gecomen sijnde lieten d' Engelsen verluyden dat haer plaetse met cocusboomen rontsomme souden besetten, met uutsteeckende hoecken om hun voor aenloop van Javanen te mogen diffenderen. Wy hebben haer aengedient dat sulcx niet toestaen mogen ende daertoe licentie van d' E. hooge mogende heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden souden moen moeten versoecken. D' Engelsen op voorsz. maniere aen de Westzyde van de riviere in de oude stadt Jacatra aen 't bouwen geraect wesende, ter plaetse daer noch geen andre huysen staen, hebben daer (onder pretext dat anders van de Javanen souden mogen overvallen worden) ontrent 30 soldaten met een trom ende volle wapenen aen landt gebracht, daer een cordegarde houden, evens alsoff neffens d' onse in garnesoen lagen. Omdat hun pretext eenige apparentie heeft, wert sulcx voor deesen tijt gesimmuleert, maer wy sullen niet laten haer voorder disseyn naer behooren voor te comen.

Groote moetwille en insolentie is hier van eenige van 't gemene volck van

19. Hun insolentie. d'Engelsen, soo droncken als nochteren sijnde, gepleecht; geen respect wilden zy aen d' officieren van 't fort ende stadt dragen, namen de radijs uut de tuynen van de Chinesen, ende soo hun daer tegen stelden, gaeven haer slagen toe. Op de merct, in huysen ende straten hebben sommige de Chinesen groot overlast gedaen, ende soo de moetwillige in d' Engelse huysen costen geraecken, scheen het dat daer vry waeren, want wierden verduystert, off door haer hooffden (op de verdreyinge van saecken) voorgestaen. Nadat verscheyde faulten ongestraft gebleven waren, vermits 't uutterste recht altoos niet gedaen dient, is 't gebeurt dat de soldaten van d' Engelsen tegen haeren bottelier murmureerden dat haer quaden aracque uutdeylde. De bottelier heeft hierop den Chinees daervan hy den aracque gecocht had, met behendichheyt in haer huys ontboden, aldaer gevadt ende gebonden. De Chinees sprack schoon ende beriep hem op ons gerecht, maer had geen gehoor. De bottelier deed hem met rottang geeselen ende zeyde: gaet, claecht het de generael van de Nederlanders ende seght dat ick het gedaen hebbe. De Chinees is d' ordre naergecomen, de teyckenen toonende. Hierop is de bottelier van d' Engelsen voor recht geroepen ende van den raedt gevraecht waeromme de Chinees soo qualick getracteert, ende off wel wist hoezeer hem daerinne tegen d' overheyt van 't landt misgrepen hadde? Hy antwoorde, dat hier te lande geen ander overheyt kende dan synen president, ende dat den Chinees recht gedaen hadde omdat den aracque met water gemengt was. Om voorderen quae inbreuck voor te comen ende 't gerechte te meynteneren, is voorsz. bottelier door den raedt gecondemneert publyckelijck gegeselt te worden gelijck hy de Chinees gedaen hadde. Wy hebben de sententie geapprobeert ende d' executie laten doen. D' overhooffden van d' Engelsen hebben hun hierover uutdermaten seer ontstelt ende beclaecht, seggende onder veel andre redenen meer, dat de magisteyt van Engelandt ende d' Engelse natie een seer groote schande aengedaen waere; daerop hun met alle beleeftheyt aengedient is, hoe veel moetwille van hun volck ongestraft gebleven was; dat voorsz. misdaet niet hadden connen simuleeren, omdat onse hoochste overheyt daeraen vercort was ende geen ander rechters dan die van de hooge mogende heeren Staten Generael in 't landt gedoogen mochten. Item dat de Chinesen geen twee heeren conden dienen, ende veel andre redenen meer. Daerop weder repliceerden: soo hebben wy het dan slecht ende sullen overal slaven van de Chinesen moeten wesen; doch beleefder ende discreter is hun volck daerdoor geworden. Naderhandt hebben ons affgevraecht, off wy van meninge waeren overal in de Mollucques, Amboyna ende Banda alsulcken recht als tot Jacatra te doen. Daerop geantwoort is, dat elcke plaetsen sijn manier en recht hadde, genochsaem op sulcken voet als hier gedaen wierd, ende dat geen last hadden veranderinge te doen. Wy hebben niet connen naerlaten het voorsz. te

dechiffreeren even gelijck alles gepasseert is, opdat de heeren kennelijck worde (soo het per avontuyre niet en weten), wat de pretentie ende intentie van de hoochmoedige Engelsse zy. Waeren zy meester, de Nederlanders souden welhaest uut Indien wesen, maer de Heere zy loff, die het anders versien heeft. 't Is voorwaer een onverdraechelijcke natie. U. E. zy ten alderhoochsten gerecommandeert in 't minste geen deel van des Compagnies recht, lant, forten off plaetsen aen d' Engelsen toe te staen, veel min dat daer garnesoen houden, eenige stercte ofte forten bouwen, want soo d' Engelsen daer toe comen, sal den Indisschen staet van de generale Compagnie der Vereenichde Nederlanden niet lange bestaen ende 't volck malckanderen vermoorden. De Chinesen waerschouwen ons mede, de beginselen tegen te staen, seggende dat anders de goetrondege eenvout van de Nederlanders tegen d' arge trouwloosheyt van d' Engelsen niet bestaen can.

20. Tollen te Jacatra te statueeren.

U. E. gelieve aldaer met den aldereersten met d' Engelse Compagnie over den handel tot Bantam te verdragen, gelijck mede aengaende de Chineesse ende andre handel tot Jacatra, mits ons daervan wat haestich advys gevende, als oock wat rechten, wetten ende tollen tot Jacatra begeeren gestatueert te hebben. Daer en is niet dat Bantam breydelen ende wet stellen sal dan Jacatra. D' Engelsen laten ons oock met Bantam gewerden, sonder hem de saecke aen te trecken. De goede man willen zy overal spelen ende de vruchten met ons deylen. Sy hadden in 't eerste twee schepen neffens d'onse voor Bantam geleyt, maer sijn cort daerna vertrocken ende hebbense elders tot haeren dienst gebruyct. Jaer en dach hebben wy nu schepen voor Bantam gehouden ende daerenboven een vloote van 12 prauwen, ophebbende 156 mannen, daermede ontrent 50 mannen verlooren hebben ende 200 van den vyandt zoo gevangen als verslagen zijn. De slapheyt van d' Engelsen tegen Bantam maect ons mede vrywat coelder dan anders wel souden gsweest zijn. Bantam laet ons tot Jacatra sitten ende wy hem tot Bantam, sonder dat d'een off d'ander 't uutterste gewelt doet. Cleene troupen van 10, 20 a 50 mannen hebben zy tot verscheyde reysen in 't landt ontrent Jacatra gesonden om 't bos onveyl te maecken, welcke in verscheyde reysen 5 Chinesen ende 3 bootsgesellen verrast en dootgeslagen hebben, waertegen d'onse eens een troupe van ontrent 50 moeskoppers verrast ende haer hun geweer ontjaecht hebben, doch lieten maer een hooft achter, want d'onse veel te cloeck in 't loopen zijn.

By dese gaet notitie van de schade ende intressen door d' Engelsen geleden ende wat daertegen van haer weder becomen hebben, doch ongelijck meer sullen sy pretendeeren. Wy maecken geen gissinge hier eenige restitutie van gelt off goederen te doen; souden oock niet verdragen connen, daeromme moet sulcx aen U.E. gerenvoyeert worden. Onse pretentie hebben d'Engelsen geeyscht, waerop geantwoort is, veerdich te wesen om die over te leveren,

mits dat zy haere pretentie mede overgaeven; dan alsoo hun excuseeren sulcx niet wel te connen doen, is d'onse mede opgehouden. Van de schepen van d' Engelsen verovert hebben wy drie (die hier tegenwoordich zijn leggende) gepresenteert aen d' Engelsen weder over te leveren, met alle bywesende amonitie van oorloge ende scheepsgereetschappen, namentlijck den *Grooten Dragon*, d'Engelse *Sterre* ende d' *Attendans*. Maer alzoo geen volck hebben om die te mannen, sijn sy niet graech om de schepen over te nemen. D'Engelsen wilden wel dat wy se hier bewaerden, sonder die te versenden, opdat t' onsen laste mochten vergaen. Den *Dragon* is een swaer schip, daerop ontrent 125 mannen hebben moeten houden, sonder eenige dienst daervan te genieten.

Dat U. E. geresolveert waeren herwarts te senden, soo op den herfst 1619 als in 't voorjaar 1620, een vloote van 20 treffelijcke schepen, hebben gaerne verstaen. D' Almogende wil deselvige behouden geleyden. Soo haest compareeren, sullen volgens U. E. ordre seer wel gebruyct worden. De heeren dienen alsoo te continueeren totdat den handel die de vyanden noch hebben, by ons verseeckert zy.

21. Behoefte aan kapitaal. Per 't schip de *Vrede* hebben wel ontfangen 24.000 realen ende sijn seer verwondert dat U. E. geresolveert waeren niet meer dan 400.000 realen met de vloote van 20 schepen te senden, want sulcx veel te weynich is om vol te doen den handel die alreede sijn hebbende, late staen waermede met de Chinesen (die toecomende jaer met rijcke waeren tot Jacatra verwacht werden) handelen sullen. Om de peperhandel ende andre proffijtgevende negotie (volgens U. E. recommandatie) op plaetsen buyten 't contract wesende, voor de Vereenichde Compagnie te doen vermeerderen, hebben lange voor dese goede somma gelt na verscheyde quartieren gesonden, doch soo veele niet als wel behoorde, ende evewel blyven hier soo qualick versien, dat met Bantam ende de Chinesen niet souden connen handelen, voordat nieuwe secoersen van 't patria becomen. Derhalve willen U. E. gebeden hebben, jaerlicx een groote somma gelt te senden, totdat den Inlantsen handel behoorlijck in treyn zy ende 't cappitael hier te lande gevonden worde.

Aen d' Engelsen is haer gelt, met de *Vrede* gecomen (wesende na verstae 20.000 realen), overgelevert. Sy hebben 't mede onder ander in ons packhuys gebracht. Soo het U. E. toequame, 't soude beter besteet worden.

Wy sullen niet laten 't accoort met d' Engelsen t' onderhouden, U. E. gerechticheyt te conserveren, de forten te verseeckeren ende voor te comen (voor soo veele doenlijcken is) dat in geenen deele door d' Engelsen werden overcloect. Tot desen eynde, ende omme te verwinnen de schade van een derde van den handel van de Mollucques, Amboyna ende Banda (welck tegen recht en reden, om vredeswille aen d' Engelsen ingeruympt is), hebben op ver-

scheyde plaetsen goede ordre gegeven. D' Engelsen souden gaerne overal nevens ons sitten ende alle negotie egael deylen, maer 't en dient niet te wesen. Doch soo de weygeringe hiervan gelijcken onlust causeert als d' uutweeringe van de Molluccos deed (gelijck apparent is dat mettertijt wel soud mogen geschieden), waer sal dan (bidde ick) de vrede blyven, die U. E. soo diere gecocht hebben?

22. Garnizoen te Jacatra te houden.

't Is seer goet en noodich dat U. E. tot Jacatra houde een garnesoen van 1000 coppen, te weten 700 soldaten ende 300 bootsgesellen, niet om de plaetse alleen te bewaeren, maer om een goet deel van omleggende landt veyl, ende naestgelegen coninckrijcken in toom te houden; item om een vloote cleen vaertuych ter zee te brengen, den stapel van alle d' Inlantsche handel (die tot Bantam, Japara, Jamby ende Jortan plach te wesen) met hulp van de Chinesen alhier te stabileeren en houden, welck seer veel importeert, licht doen connen, ende ons alrede aengeboden wort, item omme met cleen vaertuych, vergeselschapt met eenige schepen, den handel van die van Mallacca te verhinderen ende mede t' onswaerts te trecken, gelijck mede omme in tyde van noot alle forten, schepen ende plaetsen van hier met volck te mogen seconderen. Derhalven willen U. E. op 't hoochste gerecommandeert ende gebeden hebben, soo veel volck te senden, dat Jacatra boven den eysch van de Mollucques, Amboyna, Banda ende alle schepen (welck uutdermaten qualick van volck versien sijn) met duysent coppen geprovideert mach worden. Ontsiet d' oncosten niet, sy sullen wel rijckelijck weder incomen ende misschien eerlange tot Jacatra selffs gevonden worden. Siet toe dat d' Engelsen U. E. geen vordeel meer aff en sien, geeft goede advysen gelooff, hebt wat gedult, ende vertrouwt d' Almogende Godt, soo sal u niemandt deeren.

23. Banda niet met de Engelschen te deelen.

Verleden jaer isser wel twee maenden lang gedelibereert wat best geraden waere, dat men eerst de voorneemste macht tegens die van Banda gebruycte, ofte tegen d' Engelsen, ende wierd na lang beraet geoordeelt best te wesen dat ons eerst van d' Engelsen verseeckerden. Wy namen voor 't selvige te doen, met goede hoope dat sulcx haest effectueren, ende toecomende jaer Banda aentasten souden. Interim is U. E. accoort gecomen. Wat sullen wy nu doen? Ons volck soud niet gaern voor d' Engelsen vechten ende met haer ten stryde gaen; om daerna met hun om de halve buyt te kibbelen, off te dobbelen wie alles hebben sal, soud niet wel passen; ende soo onse vyanden met het cruys te voorschijn comen, wat sullen wy dan doen? Sal dat cruys heylich wesen off van geener waerde sijn? Wat d' onbedachte antwoorden sullen, hebben wel gehoort, maer de wederlegginge is gereet, ende meer swaricheyt salder ontstaen soo d'eene pertye van de Bandanesen Nederlanders, andre Engelsen, andre Spangiaerden off Portugiesen worden. Hierover bidden U. E. ons goeden raedt te geven wat doen sullen, terwyle door U. E. met

d' Engelse Compagnie gedebatteert wort om scheytpaelen te stellen; want het quaeste voorstellen, om dat gehoort hebben, eertijts uut gelijck verschil tusschen de Spangiaerden ende Portugiesen in de Molluccos een heftigen oorloch rees. Wy sullen niet beginnen, maer is d' insolente, dertele vermetelheyt van d' Engelsen niet groot genoech om sulcx te doen? 't Is waer dat (Godtloff) haer vinger in de mondt hebben, dan soo wy beten, souden sy misschien alsoo ontstelt worden dat met een ander derde qualick te payen souden wesen. Hierover besluyten datter ter werelt niet en is dat d' Engelsen (gelijck andre menschen) in devoir sal doen blyven dan macht en gewelt, menichte van schepen, veel volck ende gelt, gelijck soo lange jaeren van U. E. versocht hebben. Prevenieert vordere ondercruypinge terwijl het tijt is, eer sulcx te laet worde.

14. Bantamsche peper. Voor dese hebben U. E. geadvyseert dat Bantam wel 200.000 sacken peper voor Jaçatra geven soude. De tijt begint alreede te betoonen wat daervan zy. Tegenwoordelijck wort de peper tot Bantam onder malckanderen vercocht a 7½ reael de 10 sacken. Als het gewas dat tegenwoordich rijp is in zy, salder in 't landt van Bantam ontrent 150.000 sacken peper wesen. Soo de pangoran soo hart niet aengehouden hadde omme ons van Jacatra te crygen, soude dese peper ten minste opgebracht hebben ider sack 5 realen, beloopen 750.000 realen. Als nu alles ten besten geluct, sal de voorsz. peper niet meer connen rendeeren dan 300.000 realen met tol met al ten hoochste, dat is 2 realen de sack, welck Bantam alrede (in dese saecke alleene) ten minsten schadet 450.000 realen. Daerenboven moeten oock alle andre comercie derven, in vougen dat apparent, is, den opganck van Jacatra d'onderganck van Bantam (ende andre meer) wesen sal, daeromme niet vreemt is dat Bantam hem hart houde. Doch wy sijn mede niet van meeninge ander accoort met hun te maecken dan in sulcker vougen, dat alle schade ende intrest door de Vereenichde Compagnie geleden, rijckelijck betaelt worde. Om hiertoe te comen, hoopen de saecke alsoo te beleyden dat Bantam wel verdueren, ende U. E. interim evenwel redelijcke retoeren becomen sullen. De rijs is nu tot Bantam goetcoop, 5 gantangh worter per reael vercocht. De pangoran heeft uutdeylinge van landt gedaen ende ider is om 't zeerste besich omme daerop rijs ende oubi te planten.

De spraecke gaet hart, dat die van den Mattaram met ons gaerne vrede hadden, doch 't herte is wat groot om d' eerste aenspraeck te doen ende wy sijn niet van meninge vrede dan op goede ende eerlijcke conditie te maecken. Om die te becomen sullen haer mede als Bantam verdueren moeten.

Na Patany hebben wederomme gesonden, omme in Sangora verdubbelt te worden, de schepen de *Morgenstere* ende *Nassauw*, als ons hier timmerlieden ende saegers gebreecken, want niet dan al te veel te doen hebben. In contant gaen weder derwarts 32.000 realen in spetie.

Om in geen gebrek van rijs te vervallen, hebben *Tolen* mede na Firando gesonden met 8000 realen in spetie. *Cleen Amsterdam* gaet na Palimbangh om hout ende rijs. D' Almogende wil haer alle behouden geleyden.

25. Aangekomen schip.

Den 27en stanti is hier, Godtloff, wel aengecomen 't schip de *Goede Fortuyne*, hebbende 101 man verlooren. Aen de Caep heeft hy 't schip de *Gouden Leeuw* (dat seer desolaet was) bejegent ende weder geholpen, als per nevensgaende copie van missive blijct. Het ongeluck ende retardement van voorsz. *Fortuyne*, soo van deze reys als verleden voyage, compt toe vermits het schip by de windt niet seylen can. Dit hadden de heeren met een loosen kiel seer licht connen helpen, ende hier sal 't beswaerlijck geschieden. Den overloop van 't schip de *Hoope* saelt oft springt soò seer, dat het geschut seer qualick leyt ende het schip hier te lande ten oorloch onbequaem is. U. E. gelieve te doen letten dat het geschut van de oorlochschepen voor dese landen doorgaens leech ende bykans waterpas geleyt worde.

Voor 't vertreck van *Nieuw Zeelandt* hebben d' Engelsen aengedient hoe 't selvige na Palleacatte ginck ende off haer gelieffde volck mede te zenden, om aldaer 't accoort te publiceeren ende te resideeren. Sy hebben 't selvige verexcuseert, seggende dat daertoe geen volck hadden, versoeckende imant mede na Maslipatan te mogen zenden ende van daer met eenige goederen weder te keeren, welck om goede redenen geconsenteert hebben. Wij achten dat met voordacht nalaten na Palleacatte senden, om in de oncosten niet te treden, totdat den oorloch in dese quartieren geeyndicht zy ende de Palleacatse cleden weder wel getrocken worden. Om na Amboyna te senden sal 't haer (soo wy meenen) aen geen volck schorten.

26. Verschillende behoeften.

Met tochten die hier dagelicx te water ende te lande gedaen moeten worden consumeeren uutdermaten veel lont. Derhalven dienen U. E. een seer groote quantiteyt te senden eer weder genootsaect worden catoene gaern ende cleden te branden. Om smeecolen sijn mede uutdermaten verlegen. Doet doch groote quantiteyt senden, gelijck mede groote menichte van pannen tot dack, ende clinckaert.

Tot coopmanschap dienen de heeren goede quantiteyt roode laeckenen te senden, alsoo goede avance geven, ende na de custe van Coromandel goede pertye peerlen: rendeeren aldaer van een, drie.

Het soude goet wesen ende ons ruste veroorsaecken, dat U. E. de sergeanten aldaer aennaeme op alsulcken tractement als in garnesoen begeeren betaelt te hebben. 't Is oock apsurt haer 30 gulden ter maent te loven soo lange scheep sijn, daer geen dienst doen, ende 18 gulden als in garnesoen treden ende haer offitie bedienen. Door versuymenis van de cooplieden sijn eenige lange by de 30 gulden gebleven, ende als daer van gestelt worden, causeert sulcx veel quellinge.

Hier zijn verscheyde lieden vry geworden die weynich aen den heer hebben, ende evewel ses maenden opgehouden wort. Andre pretenderen portie van buyt voor dese in Manilla verovert, ende andre seeckre somma gelt, welck hun per testament gemaect is. Om de betaelinge hiervan worden seer gequelt. U. E. gelieve ordre te geven dat elck het zijnne becomen mach.

Met d' *Eendracht* ende de *Vrede* sijn verscheyde roers gecomen, die seer slecht ende onbequaem bevonden worden. Veel zijn daervan stucken geschooten ende hebben oock diverse lieden beseert. U. E. gelieve te doen letten dat daerinne geen meer bedroch geschiede. Om bandeliers tot mosquetten sijn hier seer verlegen. Met den *Witten Beer* sijn veel oude loopen overgesonden, daertegen weder goede mosquetten gesonden dienen.

By dese gaet facture van 't cargasoen in de *Vrede* gescheept, beloopende *f* 95.238 — 5 — 4, daervooren de generale reeckeninge gelieven te crediteeren. Wat schepen dit jaer noch volgen sullen can niet seecker geadvyseert worden, soo met Bantam geen accoort gemaect wort. Hoopen evewel noch drie a vier schepen met goede retoeren te senden, doch cort na dese sullen U. E. naerder advys te verwachten hebben met het schip *Walcheren*, dat dagelicx van d' Oost verwachten.

Laet doch niet, metten aldereersten een groote somma gelt te senden, opdat wy daertegen, in 't Godt gelieft, met groote, rijcke retouren (toecomende jaer) weder naer 't vaderslandt mogen keeren.

27. Evert Thijssen. Wy verstaen, dat door eenen Evert Thijssen quade informatie wegen den standt van de religie in dese landen gegeven wesen soude ende dat sulcx in 't Sinodo Nationali vertoont zy. U. E. gelieve de classis van Amsterdam te vermanen geen rapporten gelooff te geven, dan van lieden welcke grondeger ende beter dan Evert Thijssen, ende andre meer, geinformeert zijn.

U. E. gelieve eenige goede schryvers te senden, die inde notariaele practica ervaeren sijn, omme by den advocaet fiscael ende in 't formeren en registreren van alderley instrumenten gebruyct te werden, want hier seer nodich van doen zijn.

Op 't Engels schip de *Globe*, tegenwoordich alhier leggende, sijn twee persoonen, daervan den eenen uut U. E. dienst by de Spangiaerden, ende den andren by de Bandanesen overgeloopen ende Moors geworden is. Wy hebbense beyde van d'Engelsen versocht, waerop ten antwoort gaven dat het haer niet eers genoech wesen soude, lieden (die hun onder hare protecte begeven hebben) ter slachtbanck over te leveren. Dit hebben wel eer vyanden hooren seggen, maer geen vrienden.

U. E. gelieve t'advyseeren hoe de saecke verstaen, ende wat in gelijcken geval begeeren gedaen te hebben.

Hiermede, E., erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen

desen eyndigen. Godt geve U. E., na hertelijcke groetenisse, geluck en voorspoet. In 't fort Jacatra, adi ultimo July anno 1620.

U. E. dienstwillige
J. P. COEN.
P. DE CARPENTIER.
DEDEL.
MARTINUS SONCK.

Tegen den *Swerten Leeuw*, de groote gallay, 't jacht *Delft* ende de *Halve Maen* sijn wy van meninge eenige van d' Engelse schepen, by d' onse verovert, te houden. Datum ut supra.

37. — 26 OCT. 1620. — S 1.
(PER *WALCHEREN*).

1. **Aangekomen schepen.** Met de schepen den *Witten Beer* ende de *Vrede* (die d' Almogende behouden geleyde) is den standt van U. E. saecken jongst geschreven, daervan by dese copye gaet. 't Sedert sijn hier, Godtloff, van 't vaderlandt wel aengecomen, te weten, den 11 September 't schip *Medenblicque*, den 16 ditto 't *Wapen van Enchuysen* ende den 11 October 't schip *Schiedam*, met redelijck gesont volck. Wy hebben daerdoor ontfangen U. E. aengenamme van den 30 November 1619 ende 24 Martius 1620, ende onder andre seer gaerne verstaen, dat U. E. op de tydinge met *Delft* overgecomen, geresolveert hadden een vloote van twintich treffelijcke schepen, met een jacht daerenboven, herwarts te senden. D' Almogende wil haer alle behouden geleyden. 't Is jammer ende ons hertelijcke leet, dat de negen die eerst uytliepen ende hier over drie maenden hadde behoort te wesen, soo lange tardeeren; item dat vijff andre op den herfst door overcomende vorst verhindert wierden, maer insonderheyt, dat door d' overcompst van den *Eenhoorn* d' uytrustinge van drie van de beste schepen tot op het naejaer 1620 uytgestelt wierd. De drie jachten welck in haer plaetse te verwachten hebben, sullen hier wellecom ende de Compagnie dienstich wesen, dan 't retarderen van de voorsz. drie groote schepen ende de menichte van volck, welck ongelijck meer dan drie jachten mede soude brengen, sal de Compagnie seer schadelijck wesen, ende dat insonderheyt in dese conjuncture meer dan op een andere tijt.

't Gene U. E. haer vloote van 14 schepen per opene ende secrete instructie gelast hadden, is in allen gevalle seer goet geweest, maer door den raedt van de vloote niet wel verstaen, waerover duslange tarderende zijn. De negen schepen *Hollandia*, *Zierickzee*, *Mauritius*, 't *Wapen van Hoorn*, 't *Wapen van Enckhuysen*, *Leyden*, *Medenblicque*, *Schoonhoven* ende *Groningen* sijn aen de Caep by malckanderen gecomen. Nadat eenige aldaer wel drie maenden gelegen hadden, vernamen een missive van den admirael Verhagen, sonder bescheet van den standt van Indien, doch aen een ander advys door 't Engels jacht de *Roos* (dat d' Engelse met advys van haer nederlage van Ticco nae Engelandt gesonden hadden) aen de Caep gelaten ende by d' onse gevonden, cond (ons bedunckends) wel affgemeten worden dat het voor d' onse in Indien wel stondt, doch 't begrip is in de vloote niet geweest. Hierover recommandeeren U. E. haer volck wel t' instruweeren ende duydelijcke

goede ordre te geven. Den raedt van voorsz. negen schepen is in deliberatie geweest om met de geheele vloote binnen Madagascar door na de custe van Malabaer te loopen. 't Heeft weynich gescheelt, off eenige souden sulcx doorgedrongen hebben. Sy sijn den 5en July passato met malckanderen van de Caep herwarts aen vertrocken, in zee van malckanderen geraect ende tot noch toe hebben van haer niet dan voorsz. schepen *Medenblicque* ende 't *Wapen van Enchuysen* vernomen. De Heere wil al d' andre mede behouden geleyden. 't Is te duchten, dat volgens capritie van sommige neuswyse al te noordelijck geloopen sullen wesen. Hoe spoedich op de zuydelijcke hoochte van ontrent 40 a 35 graden herwarts aen geseylt can worden, is immers genochsaem bevonden. Hierover recommanderen U. E. alle haer schepen presiselijck te belasten wat coers van de Caep na Java seylen sullen, op pene van deportement van offitie, want de Compagnie in aller manieren seer dienstich ende vordelijck is, dat de schepen hier spoedich ariveeren.

2. Geen Bantamsch gebied aan te loopen.

Niettegenstaende U. E. overlange condich is hoe met Bantam in oorloch geraect waeren, comen de nieuwe schepen soo onbedachtelijck aen, dat niemant hem ontsien overal aen landt te vaeren, even alsoff by vrienden gingen. Hoe daerover verscheyde persoonen van de schepen *Walcheren* ende 't *Hert* aen de waeterplaets op Sumatra dootgeslagen zijn (en daeronder de schipper van *Walcheren* selffs) is voor dese geadvyseert. Die van *Medenblicque* deden haer best om daer mede aen landt te vaeren, maer wierden door groote berningh verhindert. 't Heeft weynich gescheelt off de *Vrede*, de *Goede Fortuyne* ende 't *Wapen van Enckhuysen* souden mede een deel volck verlooren hebben. Hierover versoecken dat U. E. doch gelieve alle haer schepen te waerschouwen, dat nieuwers onbedachtelijck aen landt vaeren, noch eenige boots vooruyt senden. Om ongeval voor te comen hebben wy seer lange tot grooten last van de Compagnie eenige jachten in de Straet Zunda moeten houden, en dat noch met weynich vrucht, want dickwils van d' incomende schepen gemist worden.

3. Kaap de Goede Hoop; daar en te Jacatra, Amboina en Banda kolonie te planten.

't En soude niet quaet wesen dat aen de Caep een fort ende colonie geplant wierde, maer dewyle U. E. duslange versuympt hebben, ende met geen redenen te bewegen sijn, omme colonie te planten ter plaetse daer d'alderrijcxte vruchten van de werelt wassen, de landen u eygen, gesondt ende vruchtbaer zijn, hoe soude men connen geloven, dat U. E. door goede stabile redenen tot soo een disseyn gemoveert worden? 't Voornemen is niet te misprysen, maer waeromme hebben U. E. duslange in Amboyna ende Banda geen colonie geplant? Op de geconquesteerde eylanden in Banda gaen de nooten ende foelie verlooren, daer en is niet volck genoch om die te plucken, d' onse souden 't soo wel als de Bandanesen connen doen. Amboyna is uytermaeten goet ende bequaem om colonie te planten, ende dit soude de rechte middel wesen om de Compagnie van de jaerlijcxe groote excessive oncosten te ontlasten

ende haer van die landen te verseeckeren, en dies niettegenstaende zijt ghy-lieden daertoe niet te bewegen. Jaccatra laet hem soo aensien, dat het (soo den eysch behoorlijck voldaen wort) Mallacca ende Goa eerlange wel soud mogen passeeren. Hier moet vooral een treffelijcke colonie geplant worden. Zeer veele van d'onse sijn daertoe genegen; waeren hier maer vrouwen, de stapel van d'Indissche negotie was uwe; Bantam is die quyt, Mallacca was mede te niet, ende Goa soud van de teeringe soo verswacken, dat tegens sijnne vyanden niet en soud connen bestaen. Hierover recommanderen U. E. niet alleene een fort ende colonie aen de Caep de Bona Esperance te planten, maer insonderheyt tot Jacatra, Amboyna ende Banda. Mannen, vrouwen ende kinderen dienen daertoe expresselijck met groote menichte gesonden. Met d'ongeregelde can sulcx niet wel gedaen worden; laet die haer gelt verteeren, ende gebruyct hun, daertoe van Godt geordonneert zijn. Wie can den exter 't hippelen verbieden, evenalsoo qualick can de natuyr van de menschen verandert worden. 't Is oock niet noodich, ende een groot misverstandt dat men sulcx onderstae, ende den staet van de Vereenichde Nederlanden in Indien daerdoor verachtere, want in de Vereenichde Nederlanden (Godt loff) geen volck gebreect. Zijn de goede, vreedsamige niet genegen hier te comen, 't is een misverstandt. Doet haer beter onderechten, verwect de lust met profitabile medecynen, sendt jongers ende alle de jonge meyskens uyt de Goodtshuysen van de Vereenichde Nederlanden. Laet het de Compagnie off de staet van 't landt een groot stuck gelts costen, 't en sal haer niet rouwen ende wel hondertvout weder incomen.

4. Coromandel. Het waere seer goet dat de schepen *Schoonhoven* ende *Medenblicque* volgens U.E. ordre na de custe van Coromandell gesonden waeren, want daer seer wel te passe gecomen souden hebben, d'eene om weder na huys te keeren ende d'ander om met cleden herwarts te comen, want alle de comptoiren van gants Indien sijn geheel onversien van cleden, Jacatra, de Mollucques, Amboyna, Banda, Jamby, Patany, Siam ende alle andre plaetsen meer. Om ons volck te cleden moet men lywaet van d' Engelse coopen; siet doch hoe weynich helpen mach 't gene met den *Dolphijn* (wiens last voor U.E. soo groot gemaect is) gesonden zy. Door gebreck van schepen ende gelt is dese fault toegecomen. Byaldien de heeren voor dese soo veel schepen ende gelt meer gesonden hadden, als tot opcoop ende herwarts brengen van de cleden vereyscht wierd, soud daermede soo veel gewonnen worden als nu van 't cappitael ten achteren teeren, welck hier eenige hondertduysenden importeert ende U.E. veel retoeren doet derven. Van hier hebben nu door de Straet van Mallacca na Atchijn ende de custe van Cormandel gesonden de schepen *Medenbliçque* ende d' Engelse *Beer*, met 24.000 realen voor Atchijn, ende 32.000 voor de Custe. Wy gissen dat *Medenblicque* in Atchijn meest geladen

worden sal; hebben daerover last gegeven, dat vandaer off van de Custe naer 't vaderlandt gedepesscheert worde, in vougen datter op de Custe tegen toecomende jaer wederomme gelt en schepen gebreecken sal. Soo de nieuwe vloote voor 't aenstaende Noortweste mousson niet en compt, sullen de behoorlijcken eysch niet voldoen connen.

Tot noch toe hebben van 't schip *Enchuysen* niet gehoort. Godt geve dat op de Custe wel geariveert mach wesen. Het schijnt dat door meest alle de schepen van 't vaderslandt na de Custe varende, een quae coers gegaen wort. Soo U. E. begeeren dat daer soo spoedich als op Java comen, geeft last dat mede van de Caep op de Zuyder breete van ontrent 40 graden soo verde om d'Oost loopen, (wel te verstaen, ten tyde de Z. O. winden bij zuyden de linie wayen) dat by oosten Maldiva Ceylon beseylen connen, om eerst Palleacatte boven wint aen te doen. Twijffele niet, off sullen dan mede spoedich op de Cust geraecken.

5. Gebied onder het nieuwe fort.

Hebben geerne verstaen, dat U. E. mede goet vinden de generale rendevouz tot Jacatra te stabileeren. Met de gevangen Javanen ende goede perthye Chinesen sijn daermede besich, doch door gebreck van materiaelen, hout, steen ende calck gaet het werck (ten aensien van de grootheyt) traech voort. De gront verachtert ons mede seer: meer aerde isser van noode om de grondt uyt de moras te hoogen, dan tot wallen off bolwercken. Van ons eygen volck hebben weynich hulpe, gebruycken geen dan van eenige schepen die hier nootlijck na last en bequaeme tijt moeten wachten, opdat hier geen schepen onnuttelijck souden leggen ende in den handel ende tot affbreuck van vyanden niet versuymen. Het nieuwe begoste bolwerck, sijnde in de circonferentie 641 voeten groot, is 18 voeten hooch ende meest met aerde gevult. Wy meenen daerop eerlange volck ende geschut te leggen. Dit bolwerck sal vrywat beter wesen dan 't geheele oude fort. Verhoopen dat het rendevouz metdertijt sonder beswaringe van de Compagnie voltrocken worden sal. De limiten ende 't gebiet van 't fort houden wy in 't Oosten tot aen 't landt van Cheribon, in 't Westen tot de limiten van Bantam, in 't Noorden over d'eylanden ende in 't Zuyden tot de Zuyder zee. Verscheyde schoone rivieren sijn in voorsz. limiten van Jacatra leggende, ende sal daerinne geen andre superieur dan de doorluchtige hooch mogende heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden erkent worden.

Met het volck van voorgaende vlooten onder gebiet van Houtman ende Dedel gecomen, sijn de schepen van d' Engelse verovert gemantt, het garnisoen van Jacatra versterct, de verlossinge in Amboyna ende Banda gedaen, maer in de Mollucques hebben de behoorlijcke verlossinge door gebreck van volck niet connen doen. Onder de schepen welck hebbende zijn, isser thien die men niet langer gebruycken, noch boven water houden can, namentlijck

d' *Oude Zon*, 't *Wapen van Amsterdam*, de *Bergerboot*, den *Arent*, de *Neptunes*, de *Groene Leeuw*, *Cleen Amsterdam*, 't verovert *Nassouw*, de *Morgensterre*, *Oudt Hoorn* ende andre meer. Tegen 't volck dat van dese schepen compt isser meer vry geworden, in voegen dat al even sober als voor dese van schepen ende volck zijn. Verscheyde worden hier gesleeten, die wel twee, drie jaeren langer souden connen vaeren soo behoorlijck onderhouden wierden, maer door gebreck van timmerlieden can 't niet geschieden. By aldien U. E. veel goede timmerlieden sondt al waer 't oock soo dat haer van 50 a 100 gulden ter maent gaven, de Compagnie soude daeraen seer grooten dienst geschieden, soo in d' onderhout van schepen als versparinge van gelt, welck nu aen de Chinesen (die weynich bedryven ende $\frac{3}{4}$ reael van 8[en] daechs moeten geven), doch omdat d' armhertege niet en sien, hoe onnuttelijck haer gelt hier verquist wort, meenen sy de Compagnie grooten dienst te doen, als ons een deel onnutte dronckaerts met cleene gagie, in plaets van eerlijcke goede lieden senden.

6. Meer kapitaal te zenden.

U. E. sijn gants qualick bedacht dat haer voor laten staen, de voorgaende gesonden contanten niet aengeleyt wesen souden; item, dat met d' aenstaende groote vloote in alles niet meer dan 448.000 realen senden, ende hun inbeelden daermede middel genoch souden hebben omme boven d' ordinarie handel den handel van China, Suratten ende 't Roode Meyr te stabileeren. De voorsz. somme is niet bastant om d' ordinarie handel te voldoen: de dierte van de peper neempt te veel gelt wech. De Mollucques, Amboyna ende Banda sijn gans onversien van gelt. By 't comptoir gennerael hebben sooveel niet als tot de dagelicxe ongelden, betalinge van vrye luyden ende opcoop van rijs van noode is. U. E. gelieve te bedencken hoe het maecken sullen, ende wat schade de Compagnie lyden sal, byaldien de nieuwe schepen niet aencomen eer accoort met Bantam gemaect worde ende de Chineesse joncken ariveeren. Om Bantam te mogen verduyren hebben wy lange voor dese ons gelt op verscheyde plaetsen gesonden, namentlijck na de custe van Patany, Coromandell, Jamby, Ticco, Priaman, Atchijn ende elders, van waer weder goede retoeren te verwachten hebben. D' Engelse ter contrarie houden haer gelt in ons packhuys leggen, na de peper van Bantam wachtende. Wat nu best gedaen zy, gelieve U. E. te oordeelen. Als het nu ten besten geluct dat de nieuwe schepen tijtlijck comen, sal 't gelt dat medebrengen tot Jacatra, in de Mollucques, Amboyna ende Banda van noode wesen tot opcoop van nagelen, noten, foelie, Chineesse waren ende peper, sonder datter iets over can schieten om na Jamby, Patany, Cochin China, de custe van Coromandell, Atchijn ende Suratten als andre plaetsen meer te senden; derhalven gelieve U. E. met den aldereersten een groote somme gelt te senden, opdat den handell overal behoorlijck waergenomen werde. Men heeft eertijts met ons gelachen omdat wy 1.200.000 realen jaerlicx waeren eyschende, maer soo die hadden, niet een

souder te veele wesen ende U. E. souden met de retoeren niet verlegen blyven.

7. Chineesche handel. Wat aengaet de Chineesse handel, houden voor seecker (als U. E. maer gelt genoch senden) dat die welhaest tot Jacatra in soo goeden sleur becomen sullen, als oyt in Manilla geweest is. Het schijnt dat de stapel van alle inlanschen handel seer hart na Jacatra inclineert. Den oorloch met de Mattaram ende Bantam is daertoe seer vorderende. Om den handel niet t'eenemael te verliesen, staen die van den Mattaram seer hart na vrede. Bantam hout hem still, vermits geen raedt tot zijnne sieckte weet; meene oock dat die incurabel is. Nu is het de rechte tijt dat U. E. herwarts aen behooren te senden groote menichte van schepen, volck ende gelt. Aen de Chineesse handel in Patany, Ligor, Cochin China ende elders sullen na vermogen de handt houden, totdat die tot Jacatra volcomentlijck gestabileert zy.

8. Perzië. Na de zydehandel van Perzia sullen te zyner tijt naerder vernemen. D'Engelsen seggen, dat daer voor een yder die maer gelt heeft, zyde genoch te becomen is ende dat de Perziaen den afftreck van ons gaerne hadde, om de Turck, zijnne vyandt, t'ontrecken de proffyten welck hy van de doortocht heeft.

9. Geen Inlanders op de schepen te gebruiken. Het compt wat te slecht dat U. E. in plaetse van menichte van volck te senden, ons in bedenckinge geven off niet practicabel zy, eenige Indiaenen op onse schepen te leeren vaeren, om daervan cloecke zeeluyden te maecken. De lascaers van Suratten ende de custe van Coromandel sijn redelijcke zeeluyden, maer daer en is ter werelt niemant die onse natie daerinne passeert. Om op fregatten te gebruycken, Jacatra, Amboyna ende Banda te peupleeren, hebben wy van Suratte, de custe van Cormandel, Patany. Jappan ende elders, soo veel volck ontbooden, als na gelegentheyt van schepen sal connen gesonden worden. Maer om op schepen te gebruycken ende overal tegen alle vyanden 't spits aff te byten, moet U. E. jaerlicx groote menichte van volck senden, off wy souden 't slecht hebben.

Soo de vier schepen, off eenige van die welcke U. E., nevens vier andre Engelse schepen, na Suratten gedestineert hebben, te laet aen de Caep verschynen ende vandaer herwarts comen, sullen deselvige nevens alle andre seer wel gebruycken; doch willen U. E. gerecommandeert ende gebeden hebben, jaerlicx twee, drie, of vier schepen na Suratten te senden, soo omme dien handel te dryven, de Portugiesen op de custe van Mallabar alle mogelijcke affbreuck te doen, het overvoeren van peper te verhinderen ende in die quartieren den peperhandel te versoecken. Wy zijn seer genegen, ende dienvolgende lange in beraet geweest, omme een vloote na de custe van Malabaer te senden. De *Goede Fortuyne* ende d'*Oude Zonne* zijn daertoe al gedestineert geweest, doch vermits de nieuwe schepen soo lange tardeeren ende d' *Oude Zonne* eyntlijcken, nevens veel andre oude schepen, onbequaem bevonden

wierd, is de reyse achtergebleven. Na de Caep van Comorijn souden mede gaerne senden, als oock in de Straet van Sincapura, maer door tardance van de nieuwe ende oude schepen heeft het niet connen geschieden.

Met onse voorgaende is U. E. geadvyseert, hoe tien schepen van defentie na Manilha gedestineert zijn. Sullen sorge dragen, dat d'andre tien ter aencompst van onse ende d'Engelsse schepen genoempt ende ten gemeene dienste mede gebruyct werden. Twee van die sullen dienen in de Mollucques tegen de Spaensse gallayen gehouden te worden, ende d'andre acht zullen op exploicten tegen de vyandt gebruycken.

10. Coen's voornemens met betrekking tot Banda.

Eer U. E. macht wijt ende sijdt ter zee verdeylt ende gebruyct werde, is hoochnodich dat den standt van de Mollucques, Amboyna ende Banda voor de Compagnie geredresseert ende effectueelijck verseeckert worde. Ter contemplatie van 't accoort door U. E. met d' Engelssen gemaect, sullen de Bandanesen misschien wel vrede maecken. De Ternatanen, die van Loehoe, Combello ende consoorten, haer disseyn wel verbergen ende hun alle te samen voor een tijt ende uytterlijcken schijn wel gerust houden, maer onder de handt sullen haer quade meneen nimmermeer nalaten, trouw noch gelove houden, ende de Spangiaerden liever te hulpe nemen dan haer met redelijck accoort met ons gerust houden. D' eergierecheyt ende hovaerdye van alle dese Indiaensche natie is te groot om de minst te wesen. Omme hierinne na behooren te versien is noodich, dat Banda t' eenemael vermeestert ende met ander volck gepeupleert werde. Item, dat men daerna in Amboyna ende de Mollucques doe 't gene alsnoch wel swygen mogen, Byaldien dit aenstaende West-mousson, sonder verlet van negotie, tijtlijck macht genoch byeen connen brengen, sullen ons daermede persoonlijck na Banda vervougen, om U. E., voor mijn vertrek naer t' vaderlandt, met Godes hulpe noch een notabile dienst te doen, ende de staet van de Mollucques, Amboyna ende Banda op goeden voet te brengen, sonder hulpe van d' Engelsen. Dienen dit wel te doen om in ruste en vrede te geraecken, off anders soud het 't oude deuntien worden. Tot dese ende diergelijcken eynde is het, dat overlange continuelijck groote menichte van volck geeyscht hebben opdat in de Mollucques, Amboyna (daer sulcx van noode mocht wesen), een jaer off twee met goede macht te velde mochten blyven sonder eenige schepen die tot de negotie off oorloch te water versonden dienen, op te houden, als wy meenen de vyanden in dier vougen met gemack te dwingen zijn. De trafficque ende navigatie om sulcke tochten naer te laten, schijnt de Compagnie te lastich soud vallen. Met het hooft tegen de muyr te loopen is oock niet geraden, waerover ons dus lange van de Bandanesen hebben laten abuyseeren, tot een seer groote schade, schande en disreputatie van onse natie, want alle de Mooren oordeelen dat de Bandanesen duslange door haer cloeckheyt tegen ons bestaen hebben. Die

van Loehoe sijn seer genegen het exempel te volgen, seggen platuyt dat zy 't mede soo wel als de Bandanesen sullen doen. Soo wy voor dese de commandeur Lam niet expresselijcken gelast hadden op Puloway leger te slaen ende des vyants stercten met gemack aen te tasten, niettegenstaende dat daer met de schepen een jaer soud hebben moeten overblyven, souden misschien geen meester van de plaetse geworden zijn. Wy sullen met patientie verwachten wat de tijt medebrengt, ende Godes geliefte zy.

11. Politiek ten aanzien van Bantam.

Dat U. E. ons recommanderen de saecken van Bantam alsoo te beleyden, dat de jonge coninck in 't rechte besit van sijn rijck geraecke, de pangoran gouverneur gestraft ende onse voorgaende schade met preminentie ende immuniteyten in den handel geremunereert werde, is seer wel geseyt, maer wie isser die daertoe raedt weet? Dese lieden en sijn in dier vougen niet te vercloucken. Zy hebben over lange jaeren gesien 't gene by ons noyt gedocht was, ende soo de mensch tegen de schickinge Godts iets vermocht, zy souden 't gedaen hebben. De jonge coninck, de pangoran gouverneur ende alle de grooten van Bantam sijn het eens; de verscheyde personagie welck voor dese gespeelt hebben sijn laegen geweest om ons t' abuzeeren. 't Waere oock geschiet soo ons d' Almachtege Godt niet wonderbaerlijcken geholpen ende behoet hadde. Terwyle wy met de vloote na Amboyna geretireert waeren, hebben d' Engelsen gesocht (gelijck U. E. raeden) met de jonge coninck accoort te maecken ende de pangoran te verwerpen, maer 't was al verlooren moeyten ende pick in 't vier. Waerom soud Bantam de pangoran verwerpen, want de coninck ende grooten begeeren 't rijck niet anders gegouverneert te hebben dan hy doet? Aldus doolen de wereltlijcke wysen in haer wijsheyt. Soo U. E. vervolgen als begost hebben (gelijck wy volcomentlijck vertrouwen,) is Bantam geruineert ende sal Jaccatra floreeren, 't sy oock hoe het die van Bantam aenleggen. Sy meenen ons te verduyren, maer ick vertrouwe dat het langst herden ende sy noch blijt wesen sullen dat haere peper tot Jacatra gebracht ende aen ons gelevert worde. Om interim van andre quartieren soo veel peper te becomen als ons gelt mocht strecken, hebben wy, gelijck vooren geseyt is, U. E. middelen op verscheyde quartieren gesonden. 't Is waer dat de peper voor dees tijt diere gecocht werdt, maer daer is op verscheyde plaetsen soo veel peper aengeplant, dat wy ende andre eerlange Bantam wel sullen connen derven ende elders goetcoop peper becomen. Doch d' Engelsen die hiertegen niet versien ende in lange weynich retoeren gehadt hebben, sal 't wachten lastich vallen, maer daer is geen andere raedt. Want off Bantam met gewelt innamen (gelijck met Godes hulpe wel doen connen), souden evewel weynich off geen peper becomen, alsoo het onse gelegentheyt niet en is om die uyt het geberchte te haelen.

Na geseyt wort, soud Bantam meest ontsien ons verdrach met de Mattaram,

vreesende daerdoor t' eenemael geruineert te worden, doch 't is een lang bedencken waerdich wat best geraden zy: d' een door d' ander te helpen ruineren, off tegen malckanderen te ballanceeren. De heeren gelieven haer advys hierop te geven.

12. Verhouding tot de Engelschen. Volgens U. E. bevel sullen niet naerlaten goede vrientschap ende correspondentie met d' Engelse natie te houden, omme de goede genegentheyt ende affectie tusschen de natien weder te vernieuwen ende doen floreren, mits het recht en vordeel van de Vereenichde Compagnie met discretie, beleeftheyt ende voorsichticheyt mayntenerende. Verhoopen oock voor te comen dat in d' interpretatie ende practycke van de conditie niet vercloeckt sullen werden; doch U. E. gelieven te considereren met wie wy te doen hebben. Maect des moeders sachticheyt de kinderen dertel en stout, wat sal dan de goetaerdige eenvout van de Nederlanders in de quaetwillige baeren? Van eersten aff, nadat de tydinge van U. E. accoort becomen hadden, hebben wy d' Engelse natie seer minnelijck bejegent, alle behoorlijcke eer en deucht bewesen. Sy naemen 't aen, presumerende dat het haer toequam. Uut dese hoveerdige presumtie pretendeerden zy de helft van 't coninckrijck van Jacatra, ende soo grooten gesach op d' een zyde van de riviere als wy op d' andere; item, dat niet gehouden waeren heere van 't landt te kennen; namen voor, een fort ende huysen te bouwen daer 't hun best geraden docht. Dit most haer immers ontseyt worden, ende doen wy sulcx deden, de groote moetwillicheyt van haer volck straffende, was het weder: maet houdt. Men claechde dat haer niet en vertrouwden, datter voor haer geen recht en was, dat hun niet wilden laten verstercken, opdat alle te samen by nacht van de Javaenen den hals affgesneden souden worden, dat wy sochten haer slaven van alle de werelt te maecken, jaa, dat de magisteyt van Engelandt schandelijcke oneer aendoen, als een moetwillige Engelsman door ons gestraft wort, presumeerende yder van hun te representeeren de persoon van haere coninckliјcke magisteyt. Alsoo van d' officier aengesproocken wierden, omdat tegen ordre van publick placcaet sonder licentie hout gehaelt hadden, sijn daeruyt hooge woorden ontstaen. Uut crachte van 't contract pretendeeren zy dat het haer soo vry staet als ons hout te haelen daer 't hun belieft: dat wy het hun soo wel moeten vraegen als sy ons. Soo het contract wilden breecken ende haer tot slaeven maecken, zy souden doen 't gene de generael begeerde, conden maer een heere dienen ende wilden geen officieren van 't fort, stadt off landt erkennen. Op alle dese onredelijckheden sijn wy gedrongen geworden met hooge woorden herder uyt te vaeren dan onsen aert medebrengt. Hebben haer aengeseyt dat alle officieren elck in sijn graet begeerden erkent te hebben, dat geen moetwille noch insolentie van haer volck ongestraft costen laeten, maer recht ende justitie administreeren souden. Stont het haer niet aen, mochten vertrecken ende

gaen daer vandaen quamen. Hierop claechden, dat haer met soeticheyt ingeleyt hadden ende, nu vast saeten, onse bitterheyt openbaerden, maer byaldien soo veel oncosten niet gedaen hadden, souden wel haest vertrecken. Hiervan sullen misschien wonderlijcke clachten gedaen worden, doch als d' antwoort vereyscht wordt, sal die gereet wesen. Het schijnt dat met goet doen niet voldoen connen. Al crakende sal de waegen voortgaen, totdat hy in 't rechte spoor zy. 't En is geen wonder dat het d' Engelsen hert valt in Indien te woonen, daer wy 't hoochste gebiet hebben. Derhalven sullen oock niet naerlaten met goeden lanckmoet behoorlijcke discretie te gebruycken om d' onlust van onse vrienden, soo veele mogelijck is, te versoeten ende allenskens na behooren te gewennen.

13. Varia. Per nevensgaende registers sullen U. E. sien, hoe op alle de forten in de Mollucques niet meer volck is dan 440 blancke coppen, in Amboyna maer 196, ende in Banda, soo op Nera als Puloway, niet dan 245, in voegen dat alle garnisoenen nootlijck dienen versterct, 't welck wy achten (als het U. E. gelieft) met verlichtinge van des Compagnies last seer wel geschieden can, namentlijck als U. E. haer cappitael in Indien soo veel vergrooten ende ons van schepen soo wel versien, dat d' Inlantschen handel van Indien voldoen ende de Mollucques behoorlijck van rijs en sagu versien mogen, soo sal daer meer gewonnen dan aen een groot garnesoen ende alle andre ongelden gegasteert worden. Wy verstaen, datter veel onnutte schenckagie in de Mollucques gedaen worden; sullen die metten eersten affschaffen, ende d' oncosten soo veel mogelijck besnoeyen.

Hebben gaerne verstaen wat nagelen, noten ende foelie door U. E. jaerlicx vertiert connen worden. Sullen ons daerna rechten, de heeren eerst voor twee jaeren versien ende 't overige daerna versenden, ter plaetse daer ten besten vertiert can werden, sonder d' afftreck van U. E. te verminderen.

Met de schepen *Amsterdam* ende *Walcheren* hebben van Amboyna ende Banda ontfangen 569.033 ℔ nagelen, 769 sockels foelie ende 25.122½ catti Banda-ongegarbuleerde noten. Na schepen ende peper sijn wy wachtende, omme U. E. alles toe te senden.

Voor dese is U. E. geadvyseert hoe ons de Portugiesen verleden jaer 't voordeel in den handel van Timor ontrocken hebben. Dien handel is ons seer noodich om de Chineesse handel te trecken, doch vrese dat die al weder dit aenstaende jaer door gebreck van jachten sullen moeten derven. De ses jachten die U. E. tegen September 1620 veerdich souden maecken, sullen daertoe als op andre plaetsen meer nodich wesen. Groote fluyten dienen herwarts mede gesonden, om jaerlijcx een a twee duysent lasten rijs, hout ende andre grove waeren in de Mollucques, Amboyna, ende Banda te brengen. Hiermede can een groot deel van d' excessive ongelden der voorsz. plaetsen gewonnen werden.

14. Jambi. De peper in 't schip *Walcheren* (daermede dese gaet) gescheept, is ons door d' Engelse *Beer* van Jamby (die derwarts om seeckre Patanisse joncken met rijs gesonden hadden) gebracht. De *Dolphijn* sijn dagelicx mede van daer volladen verwachtende, als oock de *Jager*. Hebben derwarts weder opnieuws gesonden drie kisten met 24.000 realen. Grooten trots isser nu cortelingh bij die van Jamby gepleecht. Sy hebben met gewelt drie duysent realen uyt des Compagnies casse gelicht, omdat haer peper (die sy met joncken na Jortan gesonden hadden) aldaer niet meer dan 9 realen 't picol heeft mogen gelden, vermits de Chinesen wel 12 realen wilden geven, maer door vreese van d'onse niet dorsten coopen, alsoock omdat een seekre prauwe van Jamby ontrent Japara door eenige vryelieden (soo geseyt wordt) geplundert soud wesen. Noch 2400 realen seyden sy dat haer gebraecken. Dese wilden mede van de coopman hebben, off souden ons den handel in Jamby beletten. Off dese redenen haer motieff is, dan off door die van Bantam, de Portugiesen off andre onse vyanden tot soo grooten trots beweecht syn, sal den tijt leeren. Het schijnt dat de vyanden wel weten dat peper moeten hebben ende dat het ons nu niet wel te passe compt om 't uytterste recht tegen die van Jamby met hardicheyt te vervolgen.

15. Atjeh. Door een Engels jacht, de *Dragons Clau*, van Atchijn ende Ticco gecomen, hebben verstaen hoe 't jacht 't *Hart* ende 't *Postpaert* vol peper geladen waeren, te weten 't *Hart* in Atchijn ende 't *Postpaert* in Ticco, ende dat met haer Suratse vloot herwarts aen op comende wech sijn. D' Almogende wil haer behouden geleyden. D' onse hebben door onse ordre den handel in Priaman ende Ticco weder opnieuws van den coninck van Atchijn versocht, gelijck mede d' Engelsen. Hy heeft het ons beyde met grooten trots en smaet geweygert, seggende dat sijn volck mede mosten handelen: hy en paste op Hollanders noch Engelssen, en soud geen mensch wesen, soo hy tegen ons beyde niet en vocht. Hadden wy 60 schepen, hy souder 600 doen maecken, ende soo oorlogen wilden, loopt na Ticco (seyde hy), ick sal met al mijn volck daer gaen ende niet een man in Atchijn laten, gelijck de heeren per nevensgaende missiveñ breder connen sien. Dien coninck soud gaerne alle den peperhandel van Sumatra in sijn handt alleene hebben, om de peper na sijn appetijt te venten. Een graet erger dan de pangoran van Bantam heeft hy het over lange gemaect. Den Atchijnder mach wat wupsteerten, stoffen en blasen, te sijnder tijt moet hyder almede aen.

16. Suratte. Die van Suratten dryven een seer treffelijcken handell op Moccha in 't Roode Meer, ende alsoo d'Engelsen daer mede acces gecregen hebben, is door die van Suratten op groote pene verboden dat niemant eenige goederen in 't Roode Meer, dienstich aen d'Engelsen, vercoope. Hebben d' Engelsen oock belast die vaert naer te laten, off dat hun den handel van Suratten ontseggen

sullen. Om te beletten dat d' Engelsen hun op de Gouseratse schepen niet souden valeeren, hebben d' Engelse goederen opgehouden totdat voorsz. Gouseratse schepen na Moccha vertrocken waeren. Wat ordre de Compagnie van Engelandt hierop geven sullen, wort door haer dienaers verwacht.

17. Fransche schepen. Door voorsz. jacht den *Dragons Clau* is mede tydinge gebracht dat zy ontrent Atchijn drie France schepen gesien souden hebben, ende dat die buyten Sumatra om na Bantam geloopen waeren. By den raedt van defentie is voor dese beslooten, soo eenige Francen, Denen off andre ontrent Bantam quamen, dat die vandaer souden weeren totdat den oorloch geslist ende op den handel ordre gestelt zy. Om dit naer te comen hebben d' Engelsen alsnu, neffens de drie schepen die wy voor Bantam hebben leggende, namentlijck de *Goede Fortuyne*, d' *Oude Zonne* ende de *Vliegende Bode*, mede twee schepen voor Bantam gesonden, te weten d'Engelse *Sterre* ende de *Pepercorn*, ende opdat volgens U. E. last ter aencompst van voorsz. Francen, Denen off andre, met aller discretie ende beleeftheyt gehandelt worde, hebben wy d' heer Dedel expresselijck voor Bantam gesonden ende de last bevolen.

18. Mataram. Die van de Mattaram hebben op verscheyde manieren behendelijck onderleyt om ons na vrede te doen staen ende daerdoor tot accoort na haer welgevallen te brengen. Eerst meenden ons door ophoudinge van rijs ende andre provisie daertoe te dringen, dan, vernemende dat wy daertegen al versien hadden, hebben gedreycht ons fort Jacatra met 300.000 mannen aen te tasten, ende siende dat daervoor niet bevreest, maer hun wel getroost waeren, is onderleyt om ons te bewegen dat eenige ambassate na den Mattaram souden senden, 't welck by ons oock affgeslagen sijnde, hebben die van den Mattaram eyntlijck uyt haerselven ses van d' onse, by haer gevangen, hier gebracht, met toesegginge dat d' andre mede relasscheren sullen, opdat hier interim vryelijck souden mogen handelen, gelijck nu doende zijn. Sy hadden gaerne dat weder eene factorie tot Japara stabileerden, om een goet onderpant te hebben, maer 't en is niet geraden. De Mattaram waere met onse hulpe gaerne meester van Surrabaya ende Bantam, gelijck de heeren per nevensgaende missiven connen sien. Jacatra, meen ick, soud hem mede wel aenstaen. Gelijck dese Mattaram, alsoo dienen Bantam met lanckmoet ende patientie te verduyren. 't Is lange geleden dat door d' Engelsen haer schip de *Pepercorn* na Japara gesonden wierd, om rijs ende andre provicie te becomen. Sy sijn daer lange met schoone praetjens onderhouden geweest, ende ten lesten met weynich rijs ende andere provisie weder hier gekeert.

19. Japara. De schepen *Amsterdam*, 't *Wapen van Amsterdam* ende *Walcheren*, van Amboyna herwarts comende ende ontrent Japara wesende, hebben aldaer des nachts met hun boots onversiens eenige joncken aengetast. Twee daervan, met rijs geladen, namen sy in, ende van eenige wierden affgeslagen. Des

morgens vernamen datter 12 joncken te rede lagen, ende soo hun (terwyle de schepen by de wercken quamen) weder veerdich gemaect hadden, quam aen boort eenen Willem Benniet, coopman van d' Engelsen op Japara residerende, dewelke d' onse wijs maecte dat seer qualijck gedaen hadden soo vyantlijck te procederen, alsoo wylieden (zeyde hy) vrede met de Mattaram gemaect hadden. Dit is van d' onse (na d' onbedochter aert) ter goeder trouwe aengenomen. Hebben voor een joncke die verbrandt was twee hondert realen gegeven ende al d' andre 11 joncken, die anders apparentlijck vermeestert souden hebben, in rust gelaten. De commandeur van de voorsz. drie schepen, Aert Gysels, brenger deses, heeft een coopman aen landt gesonden, aldaer in handen van d' Engelsen 11 ledege leggers gelaten om aracque te coopen ende schriftelijcke ordonnantie aen de schepen die hem van d' Oost souden mogen volgen, hoe het vrede met de Mattaram was, derhalven dat d' onse niemant voor Japara beschadigen souden. Onse joncke den *Dolphijn* aldaer comende ende dese ordonnantie siende, heeft het mede gelooft, soud anders na sijn seggen wel eenige geladen joncken becomen hebben. De schipper is tot Japara aen landt gevaeren ende men heeft hem daer, gelijck die van de voorsz. schepen, met eenige geringe vereeringe wel onthaelt. Siet doch eens, hoe d' onse haer van voorsz. Engels coopman (welck by die van Japara immer een goet man moet wesen), hebben laten abuyseeren. D' overste van d' Engelsen, alhier aengedient zijnde, hoe voor dese by den raedt van defentie geresolveert was dat wy tegen die van de Mattaram den oorloch souden continueeren ende zyluyden vrede houden, item hoe haer coopman tot Japara d' onse geabuyseert hadde, antwoorden dat daertoe geen last gegeven hebben ende hy 't selvige sal moeten verantwoorden. Hiermede moet het wel wesen, maer dat wy hier een moetwillige droncken Engelsman souden straffen, dat staet hun niet te lyden, d' eere van de coninckliјcke magisteyt soude daeraen te cort geschieden.

20. Ontrent twee maenden geleden seeckre schiampan met elff Engelsse van
Cheribon. Puloron ende Maccassar tot Cheribon comende, sijn daer alle te samen seer schandelijck door een van d' overste vermoort, en dat sonder eenige reden off titel, want d' Engelsen noyt questie met haer hebben gehadt. Daer wordt geseyt dat het alleen om de goederen gedaen is. De coninck heeft hier by ons verscheyde ambassaten gesonden om de misdaet t' excuseeren en versoenen, seggende dat hy doentertijt in 't landt op de jacht was, de misdadige gevlucht zy, ende die straffen sal soo haest hem becomen can. Tegen de Mattaram (die de buyt pretendeert), zeyt hy datse meenden dat het Nederlanders waeren ende de magisteyt daeraen grooten dienst deden. Wat ons die van Cheribon (hadden zy ons met Bantam leet connen doen) voor vrienden geweest souden hebben, ende wat volck de Javaenen zijn, can hieraen affgemeten worden.

Alsoo d' Engelsen haer schip, de *Nieuwe Jaersgift* aen d' eylanden in de Straet Sonda om hout gesonden hadden, met ontrent hondert koppen, is daeronder soo vreemden siecte geraect, dat daervan over de 40 mannen gestorven zijn ende al d' andre sieck ende lam weder tot Jacatra quaemen, alwaer Godtloff weder gebetert zijn, doch lancksamelijck. Wy meenden daer eenige Chinesen om hout tot huysinge gesonden te hebben, dan dese sterffte vernemende wilt niemant heen.

21. Onderhandeling met de Engelschen over de genomen schepen.

Soo haest 't accoort tusschen ons ende d' Engelsen inginck ende gepubliceert was, hebben gepresenteert aen haer weder over te leveren de schepen van hun verovert die doen by der handt waeren. Hierop wierd geantwoort dat het haer alsdoen niet gelegen quam om die t' ontfangen, alsoo geen volck hadden om de schepen te mannen; Interim versochten dat die by de wercken souden willen houden. Ondertusschen veel tijts verloopende ende wy met haer schepen belemmert blyvende, wierden genootsaect d' Engelse *Beer* na Palinbangh ende Jamby te senden, om seeckre drie joncken van Patani, met rijs voor de Compagnie comende, te haelen off lossen. Ondertusschen is d' Engelsse *Sterre* van Banda gecomen ende hebben d' Engelsse dit schip geeyscht, maer platuyt gerefuseert het schip den *Dragon* t' ontfangen, seggende dat hetselvige by d' onse niet wel onderhouden was. D' *Attendans* (by d' onse de *Vliegende Bode* genaempt), die wy altijt 't sedert sijnne compste van Jappan ten gemeene dienste voor Bantam gehouden hebben, wilden zy eerst visiteren, ende tot noch toe is daerop niet gevolcht. Voorsz. schip de *Sterre* hebben wy aen d' Engelsen met 't gene daerby was, volgens nevensgaende register, overgelevert ende over de weygeringe van d' andre twee geprotesteert, in maniere als per nevensgaende acte blijct. Den *Dragon* is een groot, zwaer schip, daerby niet dan van alles gebreect; 't is by ons noyt gebruyct, dan alleen tegen d' Engelsen (ten tyde van d' oorloch) gewapent geweest. 't En can hier door ons noch d' Engelsen niet behoorlijck onderhouden worden, ende alsoo zylieden daermede geen wech en weten, laeten 't ons houden, om groote pretentie tegen U. E. te maecken. D' Engelse *Beer* daerna vol peper van Jamby keerende, in plaetse dat rijs soud brengen, is door d' Engelsen geeyscht, omdat het een bequaem nieuw schip is. Dese proceduren ons mishaegende, wierd goet gevonden dat ditto *Beer* tegen de nieuwe groote galleye, door d' Engelssen verbrandt, houden souden, 't welck haer aengedient is. Voorsz. galleye is tot Jaccatra getimmert, was lang 123 voeten kiels, cost tot Jaccatra seer veel gelts, lach aen d' eylanden daer de schepen gemeenelijck verdubbelen, ende alsoo d' onse door d' Engelsse vloot gedrongen wierden d' eylanden met al datter was te verlaten, hebben d' Engelsen nevens veel geschut voorsz. galleye geheel en goet effectueelijck in handen gecregen. Doch door hun volck wierd de brandt daerinne gesteecken ende is voorsz. galleye

geheel verbrandt. Van d' andre schepen is noch niet gehandelt omdat niet by de wercken zijn, waerover wy voor de *Swerten Leeuw* ende andre alsnoch mede niet geeyscht hebben.

't *Wapen van Amsterdam* hebben na Palinbangh om hout gesonden, ende in de Straet Sonda is 't jacht *Jortan* op d'aencompst van de nieuwe schepen cruyssende. Van Succadana is de *Groene Leeuw* gekeert, niet sonder peryckel van sincken; brengt eenige rijs ende weynich diamant mede. Hier compt dagelicx, Godtloff, soo goeden secoers van rijs, boonen ende alderley provisie, dat ick hoope toecomende jaer geen schepen na Jappan noch elders om rijs sullen behoeven te senden.

Het schip *Schiedam* is van de Caep herwarts gecomen, in compagnie van drie Engelse schepen, die in 't begin van April 1620 van Engelandt vertrocken zijn. Hebben alle te samen cloeck ende gesondt volk ende geen volck verlooren. 't Is verdrietich dat d' onse, die soo lange te vooren van Nederlandt ende de Caep vertrocken sijn, soo lange tardeeren. Laet het stellen van de coers toch niet meer ter dispositie van d' onbesinnende staen.

22. Molukken. Met de *Bergerboot* is d'heer Houtman van de Mollucques wel gekeert. Daer comt niet mede dan 9 bhaer 150 catti nagelen. Het schip de *Nieuwe Maen* ende de *Hondt* heeft sijn E. daer gelaeten. Voor dese is geadvyseert hoe de Ternatanen met 25 correcorren na de custe van Moro gevaeren waeren. De Spangiaerden ende Tidoresen sijn haer met 2 gallayen ende 20 correcorren gevolcht ende hebben de Tarnatanen in Lolodo besprongen. Hadden daechs te vooren haer correcorren op 't landt gehaelt, een heuvelich geberchte tot hun voordeel ingenomen ende hebben de Spangiaerden ende Tidoresen daerdoor affgeslaegen, 't welck de vyanden seer gespeeten heeft, waerover (wetende dat alle de Tarnatanen uyt, ende onse forten seer qualick van volck versien waeren) voorgenomen hebben een generale tocht op Mallayo te doen. Den 12 Mayo sijn daer met 2 galleyen ende 13 correcorren verschenen. De Tidoresen maecten aen de noortzyde eerst alarm, onderstonden brant te stichten ende d' onse met de Ternatanen aldaer te locken, opdat de Spangiaerden (die met 300 blancken aen de zuytzyde laegen) de plaetse aldaer met dies te meerder advantagie souden mogen aentasten. Aen de noortzyde vielen de Ternatanen met 4 a 500 mannen uyt, maer wierden wel haest tot onder Tollucco weder teruggedreven. D' onse zijn aen de zuytzyde met 60 mannen uytgevallen ende wierden door voorsz. Spangiaerden weder in 't fort gedreven, sonder verlies van volck. De vyanden sijn hiermede wedergekeert, sonder iets verricht te hebben. Men seyt datter tusschen de Spangiaerden ende Tidoresen soo grooten questie ontstaen zy, dat tegen malckanderen in de wapenen geraect souden wesen. Watter van is, sal den tijt best leeren.

De victorie welck ons Godt verleden jaer tegen d' Engelsen ende Javanen

in dese quartieren gaff, heeft veele vrywat doen ommesien. In 't begin van 't Weste mousson des verleden jaers waeren lange in deliberatie ende seer genegen met de macht na Amboyna te loopen omme een generaele tocht voor te nemen, waerover de gouverneurs van de Mollucques, Amboyna ende Banda verwitticht wierden hun daertoe gereet te houden. Eenige van dese missiven tusschen Batsian ende Ternate in des vyandts handen vervallen wesende, hebben de Spangiaerden daerover haer volck van Gilolo, Roumoc ende Batachina gelicht ende haer voorneemste forten daermede versterct. De Tarnatanen, verstaende hoe die van Bantam, Jacatra ende Japara over haer boos voornemen gevaeren waeren, heeft de concientie soo seere gevroecht, dat sylieden met al haer macht expresselijck (na de geruchten secretelijck in de Mollucques ende Batsian liepen) uytgevaeren zijn, om iwers op de custe van Gilolo plaetse te begrypen daer verseeckert souden mogen retireeren, soo wy met de macht na de Mollucques gevaeren waeren ende iets (gelijck tot Jaccatra) op hun voorgenomen hadden. Sy sijn op de custe van Moro geweest, hebben vandaer veel volck gelicht ende in Saboa keerende, verstonden hoe de Spangiaerden uyt Gilolo gelicht waeren, daerop voornaemen een tocht te doen; versochten aen de gouverneur Lam twee schepen tot haere defentie tegen de Spaensche gallayen. Zijn E. is hierop met het schip de *Maen* voor Gilolo geloopen. De Tarnatanen sijn daer met 30 correcorren gevaeren ende hebben den 3 Augusto het fort met gewelt aengetast, maer wierden affgeslagen, doch met 30 van d' onse geassisteert zijnde ende den brant door d' onse daerin geworpen wesende, is het fort door de Tidoresen aen de Ternatanen overgegeven. Den 5 ditto, met 40 van d' onse geassisteert wesende, is haer het bovenste fort van Gilolo mede overgegeven, waerdoor de Ternatanen uutdermaeten seer verblijt waeren en dat niet sonder reden, want door hulp van d' onse middel gecregen hebben om te meerder moetwille tegen d' onse te plegen. U. E. mogen wel geloven dat de Ternatanen niet anders practiseeren dan de pangoran van Bantam, de coninck van Atchijn, die van Massilipatan, Suratten ende veel andre meer gedaen hebben ende noch doende zijn. Om ons de nagelen t' onthouden, hebben zy verscheyde jaeren lanck 't plucken verhindert ende die verlooren laten gaen, diverse pretexten tot een deckmantel tegen d' onse gebruyckende. Dese boosheyt wert nu by d' onse gemerct, maer evewel laten niet, alsulcke vrienden dagelicx met groote schenckagie t' onderhouden. Soo haest Godt gelieft sullen ten besten van de Compagnie daerinne versien.

23. Lasten aan de Chineezen opgelegd.

Met onse voorgaende is geadvyseert hoe hier tot die tijt toe geen tollen noch rechten opgerecht waeren, dat de burgerye oock niet beswaert hadden dan met het maecken van seeckre aerde wallen op haere costen. Naderhandt hebben de Chinesen opgeleyt het groote nieuwe bolwerck met aerde te vullen,

hun tot soulagement 1600 realen van 8^{en} lovende, doch alsoo 't werck, soo ons dochte, niet genoch voortginck ende veel Chinesen met meerder gemack beter proffijt wisten te doen, hebben ontlastinge van 't werck versocht, presenteerende een somma gelt te contribueeren daermede 't werck aen goetwillige besteeden mochten. Wy sijn verdragen dat yder daervoor 1½ reael van 8^{en} ter maent geven sal, 't welck van primo deser ingegaen is. 811 Chineesse contribuanten hebben haerselven verthoont ende voorsz. gelt betaelt. Daerenboven sijnder 35 siecken, 9 andere vrygegeven; hoeveel om d' Oost uyt handelen gegaen zijn ende andersints verborgen mogen wesen, is ons onbekent. Tot soulagement van d' excessive lasten die U. E. dragende zijn, hebben mede op incomende ende uytgaende goederen tol gezet, als per nevensgaende register blijct, gelijck mede op het branden van aracque ende tappen. Resteert noch d' erffpacht, 't visschen, houthaelen, fruyten, hoven, cocusboomen ende verscheyde andre saecken, daervan de gemeente de gerechicheyt van den heer schuldich blijft, welck metdertijt mede vorderen sullen.

24. Inkomsten van Jacatra. De voorsz. tollen ende contributie van de Chinesen sullen vooreerst beloopen ontrent 2000 realen van 8^{en} ter maent. 't Is apparent dat d'incompsten eerlange 10.000 realen van 8^{en} ende meer ter maent beloopen sullen. Wy houden voor seecker dat op d' incompsten van Jacatra eerlange 1000 koppen onderhouden sullen connen worden. Hierover willen U. E. ten dienste van de generale Compagnie, welstant van de Vereenichde Nederlanden ende om Godes wille gebeden hebben, herwarts aen expresselijck te senden, boven 't ordinarie volck, het getal van 1000 mannen, omme tot Jacatra garnisoen te houden, te weten 700 soldaten ende 300 bootsgesellen, ende dat cloeck, getrouw volck, ingeboren Nederlanders, daermede den staet van Indien verseeckert wesen mach. Om hiertoe goet, getrouw volck te becomen, gelieve de heeren aen de soldaten ende bootsgesellen die hiertoe sullen willen gebruycken 10, 12 à 13 gulden ter maent te geven. 't Is een schande om sien wat rapalie met veel van U. E. schepen compt. Laet doch mede niet, getrouwde mannen, vrouwen en kinderen te senden, insonderheyt jongens ende jonge meyskens uyt de goodtshuysen, omme colonie te planten, gelijck vooren is versocht.

25. De Engelschen en Bantam. Zijnde in 't schryven van dese, hebben ons d' Engelsen voorgestelt off niet goet wesen soude dat sy imant na Bantam sonden omme t' onderstaen, off onder pretext van haer volck te eysschen (die daer noch sijn), tot accoort off handel souden connen comen. Wy hadden oppinie dat het meer verachteren dan vorderen sal, doch vonden evenwel goet sulx t' avoyeeren opdat niet seggen souden wy 't accoort tot haer nadeel dilayeerden. Daer is tot tweemael toe een Engelsman aen landt geweest; hy heeft haer volck versocht. De Pangoran antwoorde dat wel vertrecken mochten als 't haer gelieffde, hy wiste wel dat sy met de Nederlanders vereenicht waeren. Hierop hebben d' Engelsen

al haer resterende volck van landt gelicht, doch vermits gants geen raedt weten om eenige retoeren na Engelandt te senden, connen sy niet wachten totdat de vruchten rijp worden. Hierop hebben op haer voorstel weder geaccordeert dat andermael senden ende met alle middelen onderstaen sullen off aen peper geraecken connen. Met aenspraeck sal na onse opinie niet gevordert worden, dan dewyle wy geen gelt hebben, sullen oock niet verachteren. 't Is, Gode zy loff, soo verde, dat Bantam genoch gebreydelt is. U. E. gelieven maer een weynich patientie te hebben: d' Engelsen ende andre connen weynich vorderen off hinderen; Jacatra sal 't alleene doen. Den Mattaram die soo machtich ende groots van herte is, moet de minste wesen. Wat sal Bantam doen? Sent ons maer jaerlicx menichte van schepen vol volck ende een groote somma gelt, 't en sal U. E. aen geen rijcke retouren gebreecken.

Tot noch toe hebben wy d' Engelsen van geen tollen noch rechten aengesproocken. U. E. gelieve ordre te geven wat zylieden betaelen ende hoe het met malckanderen hebben sullen. Soo de gelegentheyt van saecken geen dilay toelaet, sullen wy niet laeten U. E. prerogatieff ende gerechticheyt te meynteneren.

Door gebreck van gelt ende om verscheyde andre consideratien hebben goet gevonden eenige Spaensche wynen aen de burgerye te vercoopen. Daer sijn eenige leggers a 200 reaelen yder vercocht. Hondert leggers souden 's jaers tot dien prijs wel vercocht connen worden; soo U. E. sulcx goet vindt, gelieve ons daervan te versien ende ordre te geven. Voor 't gelt dat van de wijn compt sal tot Jacatra vrywat meer arack gecocht connen werden.

26. Gebrek aan lont.

De pannen door U. E. gesonden comen tot Jacatra seer wel te pas. D' Engelse ende eenige burgerye hebben oock moeten helpen, soodat selffs te cort comen ende de Mollucques, Amboyna ende Banda noch onversien blyven. Derhalve gelieve U. E. met alle gelegentheyt van schepen een groote menichte pannen te senden, gelijck mede clinckaert, mosquetten, bandeliers, hengsels ende riemen, handtgeweer, smeecolen ende lonten. Om smeecolen ende lonten sijn seer verlegen: door gebreck van lonten mogen geen tochten te water noch te lande doen. Daer wort eene generale tocht op Banda voorgenomen, maer is te duchten dat sulcx door gebreck van londt niet sal connen volvoert worden. Is het niet droevich, dat de welstandt om soo geringe saecke als londt is, verachtert wort? Dan gebreect ons schepen, d'eene tijt gelt, den andre volck; voor Mallacca gebrack Matelieff scherp, ons tegen d'Engelsen cruyt, ende nu compt het op londt aen. Wy bidden U. E. versiet hierin ende weert doch de schande off. In de Mollucques is niet een mosquet noch bandelier op voorraet; hebben anders niet dan 't gene dagelicx gebruycken, ende wy connen haer niet helpen.

Om gelt sijn uytdermaeten seer verlegen, ende d' Engelsen hebben hier-

27. Opwekking tot eene vooruitziende staatkunde.

tegen 77 kisten gelt in ons packhuys leggende, behalven 't gene op haer comptoiren is ende door de nieuwe schepen gebracht zy. U. E. recommanderen ons met alle haere missiven soo ernstlijck, jaerlicx rijcke retoeren over te senden, sonder den behoorlijcken eysch van cappitael vol te doen. Men sent ons jaerlicx *f* 1.000.000 a 1.200.000 aen gelt. Wat retoeren connen de heeren daervooren becomen dan *f* 4 a 5.000.000 jaerlicx, gelijck wy nu eenige jaeren achter den anderen overgesonden hebben? Begeeren U. E. jaerlicx een retoer van 100 tonnen gout, send ons jaerlijckx een cappitael van 25 tonnen gout: wy sullen U. E. daertegen 100 tonnen in retoer beschicken. De heeren van Delft seggen daertegen, dat niemant hooger vliegen mach als de wiecken dragen meugen, ende is seer wel geseyt, maer wie heeft des Compagnies vergrootinge gelimiteert? Waeromme connen de wiecken door goet voetsel niet vigoreuser worden? Soo men seyt dat de vergrootinge niet bestaen, maer onder sijn eygen last vergaen soude, wy repliceeren daerop, dat desulcke niet bekent en is wat trafficque in Indien geschiet, hoe groote staeten de werelt voeden can ende voedet. Opent doch u oogen, laet u door Engelandt, Vranckrijck noch Denemercken niet vercloecken, considereert, waernae zy poogen, haest u ende maect dat het octroy (welck de hooge mogende heeren Staten Generael ten besten van de Vereenichde Nederlanden gegeven hebben) tot dissolutie van de Compagnie ende irreparabile schade van den Staet der landen niet gedye. Voorwaer, den Staet is in uytterste noot geweest ende nu een weynich begint te vercomen, wort den Staet soo gemelckt, alsoff men die met voordacht socht t' onder te houden. De geltsuchtege begeeren uytdeylinge ende d' armhertege de lasten aff te leggen, even alsoff die op haer schoudere laegen. Wilt doch daertoe niet condescendeeren, voordat de masse van de generaele Compagnie soo vergroot zy, dat tegen de macht van openbaere vyanden, ondercruypinge van geveynsde vrienden, ontrouwe van Mooren bestaen, ende den handel voldoen connen. Meester sal hy sijn, die hierinne de cloeckste is. Laet Venetia, Vranckrijck, Engelandt, Denemercken noch andre staeten (raden wy de hooge overicheyt), u volck niet ontrecken: gebruyct die selffs. Dât men jaerlicx een groote menichte herwarts sende: sy connen hier seer wel gevoet, onderhouden ende ten dienste van de Vereenichde Nederlanden gebruyct worden. Soo dit gedaen wort, sal U. E. Staet van Indien niet alleene van sich selffs bestaen connen, maer de Vereenichde Nederlanden soo veel rendeeren, dat Spangien in 't minste niet sullen behoeven t' ontsien, maer in sijn schulpen wel houden sullen. U. E. gelieve dit ten goede te nemen, ende soo selffs niet machtich zijn den eysch vol te doen, doet dan behoorlijcke openinge ende behoorlijck vertooch aen de hooge mogende heeren Staten Generael, opdat de Compagnie door haer E. behoorlijcken geassisteert worde eer u andre prevenieren.

Dewyle de nieuwe schepen noch niet aengecomen zijn ende onseecker is wat retoeren van Patana, Jappan ende Cochin China sullen crygen, can niet seecker geadvyseert worden wat retoeren U.E. cort naer dese te verwachten hebben, doch hoopen dat het drie off meer goede schepen wesen sullen.

Laet niet, alle jaeren een goede quantiteyt roode laeckenen te senden: connen hier met goede avance vercocht worden. Wy soudenn hier gaerne een stapel van negotie maecken, ende hebben gelt, noch goet. Voorwaer, 't compt al te slecht dat U.E. ons niet beter versien.

28. Ruiterij noodig. Alsoo de Javaenen d' onse in 't loopen te cloeck sijn, is nodich dat hier een deel ruyterye gehouden werde, om 't landt veyl te houden. Wy sullen daertoe paerden versamelen. U.E. gelieve een pertye van ontrent hondert sadels, met eenige sadelmaeckers, te senden. De Compagnie sal daeraen dienst geschieden.

29. Inlandsche kweekelingen. Met dit schip werden volgens U.E. ordre vier orangkays kinderen gesonden, omme in theologie te studeeren. Sy sijn alle vier van Amboyna; de twee sijn conincx zoonen ende d'andre twee orangkays kinderen. Van de Molucques sijn geen te becomen: de Ternatanen souden liever selffs haer kinderen den hals affsnyden. U.E. zy gerecommandeert op dese jongelingen goede opsicht te laten nemen; doet haer wel instruweeren, ontsiet d' oncosten niet ende sendt haer soo haest niet terugge als de soon van Cappiteyn Hitto gesonden wierd. Laet de Christelycke religie in haer eerst wel vast gewortelt wesen, soo sal de Compagnie daeraan grooten dienst geschieden.

30. Predikanten. U. E. gelieve metten aldereersten herwarts te senden verscheyde wel geleerde jonge theologanten, die bequaem zijn om de gemeynte, tereeren Godts, met goet exempel, leer en leven te dienen. Laet dit doch niet nae, want hier seer noodich zijn. Ontsiet d' oncosten niet, de miltrijcke Godt sal de Compagnie weder duysentvout zegenen. De jonge lieden die de heeren senden, dienen getrouwt te wesen ende met haer vrouwe ende kinderen (soo eenige hebben) te comen, opdat met gemack de taele deser landen mogen leeren als bequaem beginnen te worden om dienst te doen. Soo de heeren geen getrouwde lieden senden, off hier jonge meyskens beschicken daermede de predikanten getrouwt mogen worden, is 't beter (om geen verloren oncosten te doen) dat gene senden. D. Hulsebos ende Danckaert sijn eerwaerdige lieden, die hier geerne souden houden, maer nu de taele redelijck geleert hebben ende daerinne dienst souden doen, begeeren te vertrecken, d'eene om by sijn vrouwe te gaen ende d'ander om een vrouwe te trouwen, in voegen dat even nae sullen wesen als over 20 jaeren waren, doen eerst in Indien quamen. Voorwaer 't is een schande dat de dienst Godts niet beter gehandthaeft wort. Meer dan twintich eerwaerdige dienaers sijn hier nodich, ende men cander niet eene houden.

Dusverde geschreven hebbende, crygen tydinge hoe 't *Postpaert* van Ticco in de Straet Sonda gecomen was met 971 bharen Priamanse peper; item datter in Ticco meer peper was dan 't *Hert* cond laden ende in Atchijn een scheepsladinge bleeff leggen. Drie Engelsse schepen, van Suratten, Atchijn ende Ticco comende, sijn mede voor Bantam gearriveert ende seggen dat het schip *Hollandia* op de custe van Sumatra op 2½ graden Zuyderbreete beyegent hadden. Godt geve dat hier met al d'andre haestich mogen ariveeren. Wisten d'onse soo veel, 't ware seer goet dat voorsz. schip *Hollandia* off een ander na Atchijn liep: 't soude U. E. een groot scheepslast proffiteeren.

31. Vrijburgers. Ontrent 350 mannen sijn hier cortelinge vry geworden. Veel andre meer dienen U. E. daertegen met menichte van jonge, eerlijcke vrouwen off dochters te senden, soo sal den staet van Indien welhaest met Godes hulpe fondament (om tot goeden stant te geraecken) becomen.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E., na hertelijcke groetenisse, geluck ende voorspoet.

In ons fort Jacatra, adi 26 October anno 1620.

U. E. dienstwillige
J. P. Coen.
Frederick Houtman.
P. de Carpentier.
Martinus Sonck.

Bij dese gaet een paquet brieven voor d' Engelse Compagnie.

38. — 8 JAN. 1621. — S 175.
(PER *MAURITIUS*).

1. Aangekomen schepen.

Naer 't vertreck van 't schip *Walcheren* zijn, Godtloff, van 't patria wel aengecomen, te weten: den 25 November 't schip *Groningen*; den 8 December de schepen *Hollandia*, *Mauritius* ende 't *Wapen van Hoorn*; den 15 ditto 't schip *Leyden*, met een Frans schip van Diepe, l' *Esperance*; den 16 ditto 't schip *Zierickzee*; den 26 ditto de schepen *Delft* ende *Orange*. D' Almogende wil de resterende mede behouden geleyden. De tardance van dese schepen heeft ons in veel saecken seer verachtert ende is de Compagnie uytdermaeten schaedelijck. D' oorsaecke van haer lange reyse is, vermits alle (menende lengte genoch te hebben), soo vroech van de Zuyt om de Noort geloopen zijn, dat by noorden de Straet Sonda vervielen eer de lengte van Java hadden, waerover in 't voorste van September passato op de custe van Sumatra vervielen, van waer niet eer hebben connen comen, vermits de Suyt-ooste winden gemeenlijck tot in December langs de voorsz. custe wayen ende niet eer uyt den Noort-westen comen. D' Engelsen weten van Atchijn, Ticco ende Priaman langs de voorsz. custe van Sumatra, terwyle de Zuyt-ooste wint wayt, seer wel op te stoppen, maer het schijnt dat het d' onse soo niet pyningen off de wal te seer schouwen. U. E. zy andermael ten hoochsten gerecommandeert strictelijcke ordre te geven, dat doch alle de schepen van de Caep herwaerts aen soo lange op de hoochte van 40 a 30 graden Zuyder breete om de Oost loopen, dat liever (terwyle de Zuyt-ooste winden wayen) op Baly vervallen, dan een myle by westen de Westhoeck van Java: soo sullen de schepen spoedich hier comen ende de Compagnie sal daeraen grooten dienst geschieden.

2. Westkust van Sumatra.

Alsoo 't jacht 't *Hert* met peper geladen van Ticco herwarts quam, heeft hy ter goeder uyre op de voorsz. custe van Sumatra bejegent 't schip *Mauritius*, waermede weder na Ticco ende Priaman gekeert is, omme alle de peper van de comptoiren ende 't *Hert* in *Mauritius* te schepen, ende 't volck te ververssen, gelijck geschiet is, ende heeft ons voorsz. schip *Mauritius* vandaer gebracht 1487 bharen peper, gelijck mede al 't volck ende de restanten van de comptoiren, vermits den tijt van twee jaren (welck ons den coninck van Atchijn vergunt heeft daer te handelen), geexpireert was. Hoe aen den voorsz. coninck den handel in Ticco ende Priaman weder hebben doen versoecken ende 't selvige aen ons ende d' Engelsen seer vileynelijck geweygert wierd,

is met onse voorgaende geadvyseert. Hy is alle de peper aen hem treckende ende sal, naer 't schijnt, niemant eenige handel in Ticco ende Priaman toelaten, voordat daertoe gedrongen worde. 't *Hert*, zijn peper in *Mauritius* overgescheept hebbende, is weder na Atchijn geloopen, heeft daer andermael geladen ende is hier vier dagen nae 't schip *Mauritius* wel aengecomen met 807¼ bhaeren Priamanse peper. Voor reeckeninge van den coninck van Atchijn zijn van Ticco ende Priaman met acht joncken na Atchijn gevoert 1500 bhaeren peper. Hy heeft noch een andre goede pertye in handen ende is de peper seer diere houdende; heeft een groot schip doen maecken ende sal 't selvige (soo hy seyt) vol peper geladen na Mocha senden. Willen wy naer dese meer Priamanse peper hebben, sal die diere gecocht, off den Atchijnder van Ticco ende Priaman gehouden moeten worden. Alsoo tot kennisse van de voorsz. coninck van Atchijn gecomen is, hoe radja Lela, een van de machtichste oversten van 't volck in 't landt van Priaman ende Ticco wesende, onse assistentie versocht heeft om hem ende zijn volck van de tiranye van de coninck van Atchijn t' ontlasten, heeft den Atchijnder daertegen begost een fort in Ticco te maecken, daermede hy alles meent in dwang te houden, doch soo het aen d' Engelsen niet en schort, sullen wy met Godes hulpe eerlange goeden raedt tegen de disseynen van den Atchijnder vinden.

Met onse voorgaende is geadvyseert hoe 't *Postpaert* van Ticco gecomen was met 971 bharen peper, ende alsoo verstonden hoe goede pertye noch in Ticco gelaten hadden, hebben 't selvige schip in alderyle gelost ende weder derwarts gesonden, met ordre waerna hun de nieuwe schepen (soo eenige bejegende) reguleeren souden. Dit schip op de custe van Sumatra by de vloote comende, is daerover het schip *Schoonhoven* volgens onse ordre, met zijn cargasoen door U. E. daerinne gescheept, na de custe van Coromandel gesonden, ende alsoo de peper, gelijck vooren is geseyt, in *Mauritius* geladen was, is het *Postpaert* weder hier gekeert.

3. Fransch schip. Den 15den November passato heeft het schip *Leyden* op de hoochte van 3 graden 18 minuiten Zuyder breete, ontrent 10 mylen by westen de custe van Sumatra, bejegent een Frans schip van Diepe, genaemt l' *Esperance*, gants machteloos. Hadden niet meer dan twee vaten water in 't schip, waeren noch stercq 74 zielen, daervan niet meer dan 4 op de been waeren, d' andere lagen dootsieck. De Francen geen raedt wetende, hebben 't schip *Leyden*, gelijck per nevensgaende missive blijct, om hulpe gebeden ende haer in protectie van d' onse begeven. Die van 't schip *Leyden* hebben van voorsz. Frans schip een deel siecken overgenomen ende wederomme 47 a 50 mannen op 't selvige geset. Sy zijn aen 't eylandt Nassouw geloopen, hebben daer ververscht ende heeft *Leyden* voorsz. schip l' *Esperance* den 15 December, gelijck vooren is geseyt, hier gebracht. Zeer veel van de siecke Francen sijn aen 't eylandt

Nassouw overleden, niettegenstaende alle mogelijcke assistentie door die van *Leyden* gedaen. Eer *Leyden* by haer quam, hadden de Francen een boot met 15 mannen affgesonden omme kennisse van landt ende water te soecken. Dese boot is van haer versteecken geraect ende in Ticco vervallen, alwaer d' onse hun mede soo veel doenlijck geassisteert hebben. Tien daervan zijn in Ticco overleden ende d' andre zijn met ons jacht 't *Hert* na Atchijn gevaeren om haer admirael te soecken. Een van die is hier met 't *Hert* gecomen ende d' andre zijn met haer boot in Atchijn gebleven. Voorsz. schip l' *Esperance* was vice-admirael van de vloote van Montmorenci, bestaende in drie schepen, in October 1619 van Diepe geseylt. Den admirael is met twee schepen tusschen Madagascar doorgeloopen ende in Ticco aengecomen, ende alsoo daer (door 't generale verbot van de coninck van Atchijn) geen handel becomen connen, hebben zy een prauwe na Atchijn om licentie te versoecken gesonden ende een ander prauken met een man herwaerts aen, om haer vice-admirael te soecken. Dese man heeft het *Postpaert* by 't eylandt Celeber beyegent ende is daermede hier gecomen.

Doen *Leyden* met voorsz. schip l' *Esperance* alhier aenquam, waeren daervan overleden 95 personen ende noch 29 in 't leven, daeronder de vice-admirael ende d' opperste commis van haer vloote. Wy hebben hun voorsz. schip l' *Esperance* met al datter by was weder gelevert, even gelijck hetselvige aen *Leyden* gelevert was. Wat danck hebben sullen dat voorsz. schip, gelt, goet ende 't resterende volck door U. E. volck gebercht is, sal den tijt leeren. 't Laet hem aensien, dat de moeyten ongelijck grooter dan de danck wesen sal.

De voorsz. Francen, haer schip weder gelevert zijnde, hebben datelijck aen ons versocht den vryen handel tot Bantam ende hulpe van stuyrlieden, timmerlieden, bosschieters ende matroosen, om haer schip te laden ende in alder yle weder na Vranckrijck te keeren. Dit doende souden se dan wonderlijck veel van onse deucht vertellen. Haer versoeck hebben den raedt van defentie voorgestelt ende is daerop by denselven goet gevonden, behoudens ons recht te consenteeren dat na Bantam vaeren, den handel versoecken, mits dat elck een derde, te weten Engelsse, Francen en wy, genieten sullen van de peper die daer souden mogen becomen. Dese conditie namen de Francen aen ende om tot Bantam te seylen hebben wy ende d' Engelsen haer elck met thien mannen geassisteert, doch evenwel blyven hier leggen. Wat noch volgen wil sal den tijt leeren. Alsoo voor seecker houden dat de Pangoran van Bantam geensints toestaen sal dat zylieden eenige peper laden, heeft het ons goet gedocht voorsz. expedient te gebruycken, alsoo beter is dat de Pangoran haer de peper weygert, dan dat wy hun van daer weeren. Voorder sullen ons na den tijt reguleeren ende ons recht na behooren met discretie maynteneeren.

Tegen Bantam zijn d' Engelsen met ons in eenen graet geraect. Sy lieten

4. Bantam. haer eerst voorstaen dat met moye praetiens wonderlijcke dingen souden doen, maer den tijt heeft haer anders geleert. Door Godts genade 't hecht in de handt hebbende, vonden wy goet, d' Engelsen t' accordeeren wat ons voorstelden, opdat over ons niet souden hebben te clagen. Hierover consenteerden, dat soo dickwils na Bantam souden senden als het haer gelieffde, omme te onderstaen off aen den handel souden connen comen. Sy hebben verscheyde reysen gesonden, maer gants niet verricht, ende hun is eyntlijck aengeseyt dat van landt souden blyven, soo niet dootgeslagen wilden wesen. Aldus sijn d' Engelsen gepayt geworden, ende tsedert die tijt hebben neffens ons twee schepen voor Bantam gehouden. Eenige dagen geleden is ons aengedient dat de pangoran van Bantam nu beter bedacht is, ende soo wy selffs imant derwarts sonden, sy meenden wy souden voorseecker tot goet accoort geraecken. Dese praetiens hebben gehoort, maer niet goet gevonden voor goet aen te nemen, noch daerop na Bantam te senden. Wy vertrouwen dat hun metdertijt wel voorder brengen sullen. De rijs begint in Bantam weder dier te worden; de peper gelt onder malckanderen een halve reael van achten de sack. Van armoede zijn dagelicx veel Chinesen van Bantam by ons overcomende. Met onse prauwen doen soo veel, dat Bantam gants weynich provisie van buyten becompt ende alles tot Jacatra, Godtloff, abondant is. Voor onse vloote, d'Engelse ende Francen is hier genoch te becomen. Altemet werden eenige Javanen in 't bos vernomen die op onse fruythaelders loeren, maer soo haest ontdeckt zijn, retireeren hun, alsoo dat niet te vinden zijn. Nu cortelingh isser tot Bantam een roeyschuyte van Mallacca (*Gilces* genaemt) aengecomen, gemant met ontrent 50 koppen, waeronder eenige Portugiesen zijn. Op wat voet off maniere daer comen is ons onbekent. Zy zijn in 't huys van d' Engelsen gelogeert. De spraecke gaet hier dat die van Bantam wonderlijcke groote assistentie doen sullen. In 't eerste van den oorloch hebben wy Bantam om verscheyde redenen niet aengetast; 't soude wel connen gebeuren dat ons d' Almogende daertoe noch brachte ende de plaetse mede overgaeve. Van d' Engelsen hebben weynich hulpe te verwachten. Valter yets voor, wy sullen het alleene moeten doen.

5. Jambi. Van Jamby heeft ons de *Dolphijn* gebracht ontrent 2000 picol peper; 't gene dien coninck van zijnne pretentie gebrack, heeft hy aen cleden uyt ons huys doen lichten, soodat nu in alles genomen hebben 5641 realen. Dese daet doet haer voor de revengie seer vresen. Veele sijn daerover van woonplaets verandert, maer evenwel weten van geen uytkeeren. Voor dees tijt hebben goet gevonden geen vermaen van de saecke te doen. Wy sullen ons beurte verwachten ende hebben last gegeven dat d' onse alle mogelijcke neersticheyt sullen doen omme de lieden te bewegen dat de peper met haer joncken tot Jacatra brengen. Daer is goede apparentie dat de saecken metdertijt daertoe

gebracht sullen connen werden, dat de stapel van den handel tot Jacatra becomen ende meest alle de comptoiren, als namentlijck die van Atchijn, Jamby, Andrigiri, Patany, Siam, Grissi ende andre, wel sullen mogen lichten. In Jamby was groote apparentie dat eerlange wederomme goede pertye peper van daer becomen sullen. Wy hebben derwarts gesonden de schepen *Groningen*, den *Dolphijn*, de *Neptunes* ende *Jortan*. De *Jager* ende *Cleen Amsterdam* sijn daerontrent noch hebbende. Hebben last gegeven dat de vyanden op de vaert van Mallacca alle mogelijcke affbreuk gedaen worde ende dat *Groningen* soo haest doenlijcken volladen herwarts senden. D' Engelsen hebben mede na Jamby gesonden haer schepen de *Diamant* ende den *Witten Beer*; de *Clooff* is daer van Patany oock gecomen. Haer schip d' *Unie* is door de Straet Mallacca na Atchijn om peper gesonden, maer 't is apparent dat van d' onse met *Medenblicque* ende d' Engelse *Beer* geprevenieert sullen worden.

Alsoo d' onse ende d' Engelse in Jamby de peper tegen malckanderen waeren opjagende ende die alreede tot 9 realen 't picol gebracht hadden, heeft ons best gedocht met d' Engelsen accoort te maecken. Wy sijn verdragen dat de peper niet hooger dan tot 8 realen 't picol coopen sullen, item dat halff ende halff sal worden gedeylt wat becommen connen, dat men trachten sal de prijs allenskens tot op 7 ende 6 realen 't picol te brengen, ende soo 't geviel dat die van Jamby weder onderstonden de peper nae Japara ende Jortan te vervoeren, dat wy 't selvige sullen beletten ende d' onse, des nodich wesende, van Jamby sullen lichten, ende dat de peper welck d' Engelsen in Jamby souden mogen becomen halff ende halff sal worden gedeylt. Wy achten dat het daertoe niet comen sal, maer verhoopen de peper tot Jacatra te doen brengen.

6. Coromandel.

Nadat seer lange nae 't schip *Enckhuysen* verlangt hadden, is hetselvige eyntlijcken den 4 December passato, Godtloff, van de custe van Coromandel door de Straet Mallacca alhier wel aengecomen, geladen zijnde met goede pertye cleden, eenigen rijs ende andre provisien, waermede den 5 July 1620 van de Custe vertrocken is; heeft Jamby aengedaen, aldaer eenige cleden gelost ende wederomme pertye peper ingenomen. Dit schip brengt een seer goede sorteringe cleden voor alle quartieren van Indien dienstich, maer door leccagie van boven gecomen, isser veel goet bedorven en dat noch al van 't fijnste. De rijs is mede bedorven, de boter van de Custe altemael uytgeleckt, den arack door de lange reyse ende quae menagie geconsumeert. 't Is jammer datter geen beter sorge gedragen ende geen andre neersticheyt gedaen is. Waermede connen d' overhooffden van de schepen de schade vergoeden?

Den 26 December is hier van de voorsz. Custe mede wel aengecomen 't fregat *Aracan*, zijnde den 3 November vandaer geseylt, waerdoor verstaen hoe 't schip *Nieuw Zeelandt* aldaer wel aengecomen ende meest met rijs geladen was, soodat hetselvige dagelicx mede te verwachten hebben.

Na Tanasseri sijn van Maslipatan twee fregatten gesonden omme de Portugiesen ende haere adherenten alle mogelijcke affbreuck te doen. De Denen, soo geseyt wort, leggen met vier schepen aen 't eylandt Ceylon, op een plaetse genaempt Trihanamale, alwaer een fort opgeworpen hebben ende met een seecker coninck van 't landt tegen de Portugiesen oorlogende zijn. Ontrent Ceylon hebben een Castiliaens scheepken, dat na Mallacca wilde, verovert ende niemant daervan in 't leven gelaten.

In Maslipatan gaet het redelijck, doch meer door vrese van onse macht dan respect van 't firman welck den coninck van Golconda aen d' onse verleent heeft. Soury verhoopte 12 a 13.000 stucken Guinees lywaet met goede pertye indigo te becomen ende tegen May toecomende een schip voor 't vaderslandt aff te laden. Door toedoen van de Portugiesen heeft Ytaroydia, protecteur ende heer van ontrent 800 mylen lants, ons fort ende de stadt Palleacatte met 6000 mannen ontrent twee maenden in Augusto ende September belegert gehadt, onder pretext dat het alleene op de gouverneur van de stadt (die met 7 à 800 man daerin lach) gemunt hadde, welcke hy begeerde d' onse daeruyt souden jaegen. De Portugiesen hadden groote assistentie ende hulpe geboden, maer alsoo daerop niet en volchde ende de tijt verliep, sijn sy ten lesten verdragen dat de stadt aen voorsz. heer opbrengen soude 5000 realen van 8^en^ eens, ende daerna voor tol ende inposten andre 5000 realen jaerlijcx. Hiermede is het leger opgebroocken, sonder dat d' onse eenige schade aengedaen zy. Alsoo een van de twee opperhooffden (die om de croone van Velour duslange in 't landt van Carnatica tegen malckanderen geoorlocht hebben) gedoot is, sijn volck overwonnen ende arm geoorlocht waren, ginck de roep dat d' overhooft van de victorieuse pertye gecroont soud worden ende met de dochter van de voorsz. Ytaroydia soud trouwen, soodat verhoopt wierd het geheele landt van Carnatica haest in vrede geraecken sal. Nae 't voorsz. verdrach is den overste Itaroydia in 't fort Palleacatte geweest ende met goet contentement van d' onse vertrocken.

Ontrent drie dagen reysens in 't landt van Maslipatan, by een dorp genaempt Bamimganne Pully, is een nieuwe diamantmyne gevonden, die seer veele rendeert. Nevens dese senden U. E. een goede partye diamanten die ons van Maslipatan gesonden zijn. Soo deselvige U. E. tot de gecochte prijs bevallen, sullen gelieven een goede kender met een groote somma gelt na Maslipatan te senden; 't en sal daer aen geen diamanten gebreecken. Op het gout met *Enckhuysen* na de Custe gesonden sal ontrent 3 a 4 per cento gewonnen worden, welck veel is ten aensien het groot verlies op de reaelen; doch d' onse seggen dat niet meer gout dan 250 a 300 marck jaerlicx souden connen beneficeeren.

In Suratten is alles redelijck. Per nevensgaende missiven sullen U. E. sien

7. Suratte. wat daer passeert ende hoe treffelijcken handel d' Engelsen in die quartieren dryven. Zeer groote clachten hebben d' onse gedaen dat men haer soo lange sonder cappitael heeft laten sitten. De cooplieden Ravensteyn ende Goeree hebben altoos met seer grooten twist ende oneenicheyt tegen malckanderen geleeft, welcke door ledicheyt niet dan te meer is gevoet gevoerden. Per nevensgaende facture sullen U. E. sien hoe daer aen indigo ende lijnwaeten besteet waeren de somme van *f* 54.262 — 19 — 14; hierenboven hebben zy per wissel van Maslipatan becomen, soo op Maslipatan getrocken als door Soury van daer geremitteert, de somme van *f* 68.268 — 6 — 10, welcke mede aen indigo ende cleden besteet worden, soodat apparent is dat het *Wapen van Zeelandt*, zoo 't Godt gelieft, in Suratten wel rijck geladen sal worden, alsoo verhoopt wierd dat sijn cargasoen ontrent 80.000 realen opbrengen soude. Laet doch niet, soo 't doenlijck is, alle jaeren eenige schepen met een goet cappitael na Suratten te senden, soo sullen de heeren goede retoeren van daer ende wy goede cleden voor verscheyde quartieren van Indien becomen.

8. Patani. Den 13 December zijn hier van Patany wel aengecomen de schepen de *Sampson* ende de *Zeewolff*; brengen soo goeden cargasoen niet mede als van daer verwacht hadden. De *Zeewolff* is met peper ende benjuwin geladen, maer de *Sampson* brengt niet dan rijs ende benjuwin, in Siam geladen. Van China is verleden jaer in Patany, Sangora, Ligor, Siam ende de gantsche custe niet sonders gebrocht. 't Weynige welck d' onse in Sangora gecocht hebben, is wel diere betaelt. De peper, seggen zy, was niet wel geluckt; tegen 't naeste jaer wert ons van daer beter hoope gegeven. Dese twee schepen brengen mede 1372 picol benjuwin, d' eene pertye in Patany ende d'andre in Siam gecocht. Van Cambodjà heeft het jacht de *Vos* mede 548 picol benjuwin gebracht, welcke ons met de *Morgensterre* (die in de riviere van Sangora vertimmert wort) gesonden worden sal. De benjuwin is wel hondert ten hondert beter coop in Cambodja dan in Patany ende Siam gecocht. Het schijnt dat in Patany niet seer gelet wort hoe het gaet coopen, even alsoff het wel waer, als het gelt maer besteet zy. Op beter hoope hadden derwarts een groote somme gelt gesonden. De *Galliasse* was in de riviere van Cambodja besich om op te corten ende aldaer vol rijs geladen te worden. Dien coninck heeft d' onse veel vrientschap bewesen.

In de memorie van coopmanschappen maecken U. E. geen mentie van benjuwin; hierover zijn schrupeleus wat daervan naer 't vaderslandt senden sullen. Een pertye senden met dese schepen, doch het meeste sullen na Mocha, Suratten ende de custe van Coromandel senden; verhoopen daer met goede avance vercocht worden sal. U. E. gelieve op d' overcomende pertye te letten ende ordre te geven wat jaerlijcx begeeren overgesonden te hebben,

opdat ons daerna mogen reguleren. Het jacht *Hollandia* is den 20 July van Patany na Cambodja gesonden met 4000 realen, ende alsoo 't selvige te zyner tijt niet verschenen is, wort grotelijcx geducht onderweech verongeluckt wesen sal, dat Godt niet en geve. D' Engelse schepen de *Royale Jeems* ende d' *Unicorne*, na Jappan vaerende, hebben op de custe van China soo grooten storm gecregen, dat beyde in groot peryckel geraecten. Die van d' *Unicorne* sijn genootsaect geworden, om 't lijff te salveeren, ontrent 8 a 10 mylen beneden Canton te stranden. Het wrack, geschut ende wat daerby was hebben de Chinesen genomen ende d' Engelsen met twee cleene joncken laten vertrecken, waervan d' eene in Patany aengecomen is. Hoe het met de *Jeems* gegaen zy, sal den tijt leeren. Per nevensgaende missiven van Patany ende Sangora sullen U. E. sien wat clachten over d' Engelsen gedaen worden ende hoe zy na d' inganck van 't accoort seeckre Chineesse joncken berooft hebben, omdat met d' onse gehandelt hadden. Lange voor dese is d'onse den handel in Sangora met exclusie van andre Europische natie vergost. D' Engelsen hebben veel gedaen omme in virtu van 't contract de helft van de peper die d' onse te vooren op voorcoop gecocht hadden te becomen, gelijck mede den handel aldaer neffens d' onse, doch 't is haer beyde gemist. Hierover hebben zy in den raedt van defentie geclaecht dat d' onse haer tegen expres accoort met schenckagie van Sangora geweert hadden. Wy hebben daerop met het 27ste artyckel van 't accoort beweesen dat na den inganck van 't accoort d' een d' ander nieuwers soude mogen uytsluyten, maer elck behouden soude 't gene hy hadde ende per contract toegeleyt was; item dat de faulte aen haer zyde was, want hun volck met schenckagie getracht hadden de coninck van Sangora sijn beloften te doen breecken ende d' onse 't haere te benemen, waertegen genootsaect waren haer recht te maynteneren. Hoe U. E. de saecke verstaen, gelieven ons met eerste gelegentheyt te advyseeren.

De coninginne van Patany heeft verleden jaer herwarts gesonden een ambassadeur met een missive ende een silveren beteldoose tot vereeringe, welcke ambassadeur met sijn joncke ende noch twee andre, door d' onse met rijs bevracht, de reys verleden jaer niet conden volbrengen, waerover in Jamby ende Palinbangh dit mousson verwacht hebben ende alsnu hier wel aengecomen zijn. De supstantie van voorsz. missive is hoe zy eertijts om onsentwille met de Portugiesen in oorloch geraect zijn ende alsnu genootsaect sijn geworden weder vrede met die van Mallacca te maecken, om haer custe veyl te houden ende haer ondersaten van schade te bevryden. Hierover versoecken zy dat wy daerover niet laten souden de vrientschap met haer te continueeren, dat geen van haer joncken na de Mollucques ende Mallacca vaerende souden beschadigen, noch oock geen Portugiesen ontrent haer custe van Patany. Te zyner tijt sullen hierop behoorlijck antwoorden. Voor den Atchijnder is het

dat de Patanesen vreesen. D' armade van dien coninck is na Pera toe. Wat uytcompst de tocht nemen sal sullen mettertijt vernemen.

Van Cambodja sijn hier drie joncken met verscheyde provisie aengecomen, welcke mede veel Chinesen gebracht hebben om hier te resideeren.

9. Tol van de Engelschen te vorderen.

Door verscheyde joncken sijn hier van de custe van Sumatra gebracht ontrent 400 picol peper. Wy hebben deselvige a 13 realen 't picol doen coopen ende d' Engelsen daervan om verscheyde redenen de helft laten overdoen. Voor 't uytvoeren van die sijn wy van meninge d' Engelsen by provisie te doen affvorderen de gesette tol van 10 per cento; hebben haer oock aangeseyt hoe wy volgens placcaet 5 per cento pretendeeren van de cleden ende andre goederen die tot Jacatra souden mogen vercoopen. Wat wy tegen de voorgaende ende dagelicxe lasten, als oock wat prerogatieff op de peper van Bantam pretendeeren, is alsnoch onnodich geweest te verhaelen. U. E. gelieven met den eersten ordre te geven waerna ons desen aengaende reguleeren sullen, gelijck mede wat tollen d' Engelsen, Francen, Denen, ende andre tot Jacatra betaelen sullen. Nevens dese gaet acte van d' ordre welck daerop by provisie gestelt hebben.

Het schip de *Globe* is door d' Engelsen weder naar Japara om hout, rijs ende andre provisie gesonden geweest, maer heeft niet dan een weynich plancken gebracht.

10. De Mataram en de Portugeezen.

De tommegon Bouraxa, gouverneur wegens de Mattaram over Kendael, heeft voor dese van ons doen versoecken vrypas voor seeckre joncken die hy met rijs na Mallacca wilde senden. Wy hebben 't selvige gerefuseert, hem gebeden sulcx naer te laten ende aengeraden dat zijn joncken met rijs na Jacatra soude senden, waertoe de zijnnen een vrypas medegaven, doch in plaetse van hier te comen sijn zy met twee joncken na Mallacca gevaeren ende in de Straet van Palinbangh door de vrye burgers genomen, hier gebracht ende voor goede prinsen gehouden. In de voorsz. joncken hebben wy becomen een missive die voorsz. tommegon wegen de Mattaram met een ambassadeur aen de cappiteyn van Mallacca is schryvende. Onder andere wert daerinne geadvyseert hoe die van Mallacca veel swaricheyt is aenstaende, vermits de Nederlanders beletten datter geen rijs na Mallacca gevoert wort, doordien met d' Engelsen vereenicht zijn ende tot Jacatra in 't landt van de Mattaram een huys gebout ende hunselven alsoo ondersaten van de Mattaram gemaeckt hebben; derhalven recommandeert zynen broeder de cappiteyn van Mallacca daerop wel ernstlijck te letten. Dese brieff houden wy geschreven ende met expresse ambassate gesonden te wesen omme de Portugiesen een groote macht byeen te doen vergaderen ende ons gesamenderhandt tot Jacatra te besoecken, eer ons soo verstercken dat onwinbaer worden, alle de coningen den handel verliesen ende wy den stapel tot Jacatra becomen. U. E. gelieven

vastelijck te geloven dat alle dese naestgelegene coningen tegen ons soo veele sullen doen als te weghe connen brengen; derhalven gelieven de heeren daertegen mede te versien. Alle de coningen van dese landen weten soo wel wat aen 't planten van onse colonie tot Jacatra gelegen is ende watter op mach volgen, als de cloecke ende verresienste politicque van Europa souden mogen doen. De voorsz. tommegon Bouracxa heeft nu wederom vier en twintich prauwen met rijs herwarts gesonden, sonder eens mentie van de voorsz. joncke, volck off goederen te maecken; gelaeten hun aloff het haer niet eens aen en ginck. Door continueel aenhouden van den tommagon van Tegal hebben derwarts een ambassate gesonden om de resterende gevangenen te eyschen ende vrientschap soo veele doenlijcken te maecken. Onse gesante is wel onthaelt ende met goet geley weder hier gekeert, maer de gevangenen mochten niet volgen. Men had ons aengedient dat gerelasscheert souden worden soo haest daeromme sonden, maer men schaemden haer niet voor de vijff persoonen vijff duysent realen te eyschen, niettegenstaende wy meer dan 150 van des Mattarams ondersaten hebben. Het schijnt dat weynich mentie daervan gemaect wort.

11. Varia. Alsoo nodich is dat den handel van Timor gehanthaeft worde, hebben derwarts gesonden de jachten de de *Groenen Leeuw*, de *Tiger* ende *Amboyna*, gemant met 106 koppen. Godt geve hun beter geluck dan verleden jaer gehadt hebben. Om revenge te becomen heeft de commandeur van 't fort 3 a 400 koppen met verscheyde jachten versocht, maer door gebreck van jachten ende vermits het volck op een ander tocht nodich is, hebben niet meer dan voorz. getal connen senden.

't Jacht den *Arendt*, van Grissi herwarts comende, heeft in zee soo grooten leck gecregen, dat genootsaect wierden, om 't lijff te bergen, te stranden. Ontrent 5 a 6 mylen van hier sijn sy gestrandt, het geschut hebben met eenige goederen daeruyt gebercht, maer 't schip is daer met verscheyde goederen gebleven. Dit hebben van verscheyde andere schepen mede te verwachten, waervan 't gebreck van timmerlieden de voorneemste oorsaeck is.

Nadat het *Wapen van Enckhuysen* bykans volladen ende zeylreet was om naer 't vaderslandt te keeren, is dit schip onversiens soo leck geworden, dat wel 24.000 steecken in 't etmael mosten pompen. Het schip is in zee dicht geweest, gelijck mede alhier doemen begost te laden. Wy hebben groote neersticheyt laten doen om 't leck te soecken, maer niet connen vinden, waerover genootsaect wierden het schip weder te lossen, ende alsoo de nieuwe schepen niet en quamen, resolveerden door gebreck van andre de last in de *Goede Fortuyne* te schepen ende 't selvige daermede naer 't vaderslandt te senden. Doch terwyle de *Fortuyne* van Bantam ontboden, ariveerden ondertusschen de schepen *Hollandia*, *Mauritius* ende 't *Wapen van Hoorn*, waer-

over goetgevonden wierd, alsoo *Mauritius* halff geladen was, de last van 't *Wapen van Hoorn* daerbeneffens mede te laden. Men is nu besich om 't *Wapen van Enckhuysen* over te haelen, 't leck te soecken ende 't selvige behoorlijck te versien, opdat met eerste gelegentheyt met goede retoeren naer 't vaderslandt gesonden mach worden.

12. Moeilijkheden met de Engelschen.

Voor dese is geadvysdert hoe d' Engelsen geweygert hadden eenich volck met *Nieuw Zeelandt* na Palleacatte te senden, onder protext dat van cooplieden niet wel versien waeren, maer 't is geweest om niet in de lasten van Palleacatte te treden, terwyle de Palleacatse cleden alhier door den oorloch met Bantam ende de Mattaram niet seer getrocken waeren. Om desen treck te betaelen ende tegen de lasten des verleden jaers van de Mollucques, Amboyna ende Banda voor d'inganck van 't accoort in te crygen soeveel nagelen, noten ende foelie als doenlijcken is, hebben wy 't schip *Schiedam* den 27 October passato met 22.000 realen in spetie na Amboyna gesonden, met ordre dat Grissi eerst aendoe ende op 't alderspoedichste voortvaere. Wy lieten d' Engelsen te vooren weten hoe dit schip vooruyt na Grissi sonden om beesten te laden ende te zyner tijt innewaerts te vaeren, waerop doentertijt niet geantwoort wiert; doch namaels bedenckende wat hierdoor souden mogen verachteren, hebben hun hierover beclaecht, doch alsoo door de joncxte schepen van Amboyna gecomen, verstonden hoe daer gants geen gelt meer was ende tegen 't begin van 't tegenwoordige jaer 1621 goede pertye nagelen veyl soude wesen, sijn hierdoor ende om de voorsz. redene gedrongen geworden *Schiedam* met voorsz. gelt wat haestich vooruyt te senden. Verhoopen dat de Compagnie daeraen goeden dienst ende d' Engelsen oock geen ongelijck geschiet, want ons bedunckens geen reden is wy alleen d'oncosten van 't verleden jaer souden dragen ende sy een deel van de vruchten genieten. Den 3den November passato is van d' Engelsen een fregat de *Dragons Clauw* na Maccassar ende Puloron vooruyt gesonden, onder pretext van gelt in Macassar te brengen tot opcoop van rijs tegen de comste haerder schepen, ende om hun volck op Puloron interim met eenige nootlijckheden te secondeeren.

Met d' Engelsen hebben veel moeyten gehadt over d' interpretatie van seeckre articulen van 't accoort tousscherende den handel in de Mollucques, Amboyna ende Banda. Van de nagelen die wy op uytstaende schulden souden mogen becomen hadden mede gaerne een derde, als oock van de proffijten van alle de goederen en provisie die wy tot onderhout van de garnesoenen aen de soldaten fornieren, welck ons geen reden docht. Wy hebben 't accoort anders uytgeleyt ende zijn ten lesten na veel contestatien verdragen gelijck de heeren per nevensgaende verclaringe connen sien. Vermits door Godts genade 't hecht in de handt hebben ende d' Engelsen niet beter mogen, sijn wy aldus

verdragen, maer waeren zy de sterckste, het contract door U. E. gemaect soud ons niet helpen: wy souden Indien wel haest moeten ruymen. Hierover dienen U. E. te besorgen dat altoos de sterckste zijn, off 't en sal niet wel gaen.

13. Zij beweren de Kaap de Goede Hoop in bezit te zullen nemen.

By dese gaet copie van seeckre acte door Omfrey Fitsherbert, commandeur over drie Engelse schepen, aen de Caep de Bona Esperance gelaten. U. E. sullen sien hoe daermede de heerschappie van der Zuyder-landen in Affrica gepretendeert wort. De possessie sullen zy nemen, inhouden, ende de limiten tot aen de Middelantsche zee uytbreyden, soo de macht becomen. De Francen seggen dat op Madagascar (daer hun seer wel bevonden hebben) een colonie van 6000 zielen planten sullen. Dit sijn voorloopende praetiens, daer weynich belang aen is, als U. E. maer sorge dragen dat metderdaet tot nadeel van de Compagnie met een cleentien niet geprevenieert worden.

14. Vloot van defensie.

De resteerende thien schepen van diffentie sijn genoempt, maer in wesen seer veele verschillende van de meeninge van 't accoort, gelijck de heeren per nevensgaende resolutie ende taxatie connen sien, want d' Engelse seeckre cleene schepen bygebrocht, ende van de vijff twee genoempt hebben die apsent zijn ende in de negotie van Jamby gebruyct worden, waerover wy van gelijcken om met haer te egalleren gelijcke schepen ingebracht hebben, namentlijck tegen de *Royale Exchange*, de *Goede Fortuyne*; tegen de *Chaerles*, de *Nieuwe Mane*; tegen de *Rubijn*, *Groningen*; tegen de *Clooff*, de *Morgensterre*; tegen de *Diamant*, de *Zeewolff*. Op d' inploy van dese schepen is goet gevonden dat vier daervan innewaerts gaen ende daer (des nodich wesende) blyven sullen, te weten d' *Exchange*, de *Rubijn*, de *Nieuwe Mane* ende de *Zeewolff*. De *Chaerles* ende de *Goede Fortuyne* sullen voor Bantam blyven. De vier, namentlijck de *Clooff*, de *Diamant*, *Groningen* ende de *Morgensterre*, welcke op de vaert van Jamby ende Patany sijn, sullen t' haerder compste alhier mede ontrent Bantam gehouden worden, ofte andre in haer plaetse (soo des vereyscht wort), totdat de voorsz. compareeren. 't En gaet met dese schepen van defentie niet wel, maer wat sullen wy doen? 't en comt d'Engelsen, seggen sy, niet anders gelegen. Om nagelen, noten ende foelie te laden sullen zy wel schepen vinden, maer tot de gemene defentie (duchten wy) sal 't gebreck noch grooter worden.

15. Coen zal naar Banda vertrekken.

Alsoo tegenwoordelijck een redelijcke macht van schepen ende volck byeen gecregen hebben ende deselvige geduyrende 't Westenmousson nieuwers dan innewaerts gebruycken connen, is goet gevonden dat de generael Coen met 12 schepen, ophebbende 1500 koppen, innewaerts vaeren sal omme t' onderstaen off den staet ten besten van de generale Compagnie sullen connen verseeckeren ende den handel op een goede voet brengen. Het waere te wenschen dat meerder macht van volck innewaerts gesonden mocht worden,

want daer hoochnodich van doen zijn om een goet leger te velde te brengen ende wat goets te verrichten. Maer vermits de rede van Bantam beset ende Jacatra wel bewaert moet worden, sijn voor Jacatra ende Bantam geordonneert te blyven de schepen de *Goede Fortuyne*, *Leyden*, 't *Wapen van Enckhuysen*, d' *Oude Zonne* ende de *Sampson*. Tot Jacatra blyven 320 soldaten, 150 ambachtsluyden, cooplieden ende bootsgesellen, 60 swarten ende 120 jongers; 300 gevangene Javanen sullen mede innewaerts gaen. De schepen innewaerts vaerende zijn *Hollandia*, *Amsterdam*, *Zierickzee*, 't *Wapen van Amsterdam*, den *Dragon*, *Delff*, *Orange*, *Enckhuysen*, den *Zeewolff*, 't *Hert*, de *Vliegende Bode* ende 't *Postpaert*. De vergaderinge sal in Amboyna gehouden worden. Soo haest de macht by den anderen compt, sijn wy van meninge na Banda te loopen, om eerst Lontor aen te tasten. D'Almogende geve ons goet geluck, ter eeren Godes ende welstant der Vereenichde Nederlanden, victorie over onse vyanden. D'Heer Houtman gaet mede innewaerts, ende geduyrende d'apsentie van de generael Coen sal de generale directie van U. E. saecken tot Jacatra aen Pieter de Carpentier ende Jacob Dedel met den raedt bevolen worden.

Wy hebben d'Engelsen in den raedt van defentie aengedient hoe nodich het is dat den staet van de Mollucques, Amboyna ende Banda ten besten van beyde de Compagnien verseeckert worde, eer de moetwilligen haer met onse gemeene vyanden, de Spangiaerden ende Portugiesen, verstercken; dat bereyt waeren (volgens accoort by de heeren mayores gemaect) sulcx met eenparige macht van beyde de Compagnien te onderstaen en daertoe volck en schepen souden fournieren. D'Engelsen hebben hierop verclaert volgens den eysch van saecken wel genegen te wesen om eenige exploicten met ons te doen, maer dat het hun aen de macht van volck en schepen gebrack, waerover besloten is dat wy alleen sullen onderstaen wat doen connen ende Godt gelieven sal te geven.

Om ons van exploicten te diverteeren ende voor te comen dat in dese quartieren geen meerder heerschappie becomen dan hebbende zijn, is voor dese van d' Engelsen seer hart gedreven goet te wesen dat door haer toedoen vrede met de Bandanesen gemaect worde omme alle de vruchten met gemack te becomen. Hierop zijn veel discoersen gevallen ende hebben wy haer oppinie met goede redenen wederleyt. Off zy het daermede laten berusten, dan off een gepretendeert heylich cruys innewaerts gesonden hebben om ons te prevenieeren, gelijck zy van de Cabo de Bona Esperance pretendeeren te doen, sal den tijt leeren.

16. Inkomsten van Jacatra. D' ontfanck van de tollen en rechten van Jaccatra beloopen, te weten van de maent October 2138 realen, van November 2524⅛ ende van December 2904⅛, in vougen dat d' incompsten van maent tot maent allenskens vermeer-

deren. Byaldien U. E. jaerlicx soo grooten somma gelt herwarts senden als nodich is tot fondament van d' Inlantschen handel ende omme den stapel van de Chineesse handel tot Jacatra te stabileeren, is apparent dat d' incompsten van 't coninckrijck Jacatra tot 10 a 20.000 realen van achten ter maent ende meer vermeerderen sullen. Godt geve dat U. E. niet langer in gebreck blyven, soo sal 't hiertoe wel haest comen. 't Verdriet ons seer ende schaet de generale Compagnie ende de Vereenichde Nederlanden noch meer, dat U. E. van haren staet van Indien door quae informatie niet beter gevoelen dan wy aen de bestieringe vernemen. Was d' informatie ende 't gevoel goet, de heeren souden wel middelen gevonden hebben om met soo treffelijcke schepen als nu in 't landt comen ander gelt te senden dan sendende zijn. In plaetse van twee ende drie kisten dat yder brengt, behoorde U. E. met yder thien ende vijffthien kisten gelt te senden, dan soud het beginnen wel te gaen. Als nu schoon tegen de vyanden victorie bevechten, wat mach 't helpen? want dewyle daerby geen groot gelt hebben om den handel vol te doen ende rijcke retoeren te coopen, consumeeren ons selven, in vougen dat aldus doende niet proffitteren connen, hoe het oock gaet. Derhalven bidden U. E. hierop wat naerder ende ernstlijck te letten. Wy laten niet, na goede prinsen uyt te sien, doch hierop mogen ons mede niet verlaten, want men canse missen, ende soo die ten overvloede becomen, sal 't niet dan dies te beter wesen.

By dese gaet een ruych extract van 't gene sedert 20 Mayo tot ultimo December 1620 tot Jacatra gewonnen ende uytgegeven is.

Dese gaet met de schepen *Mauritius* ende 't *Wapen van Hoorn*. D' Almogende wil haer behouden geleyden. Het schip *Leyden* is mede halff geladen met nagelen, noten, foelie ende Priamanse peper. De rest van de last verwachten met *Groningen*, off andre van Jamby; verhoopen dat *Leyden* eerlange dese schepen volgen sal. 't *Wapen van Enckhuysen* blijft hier by der handt, om met eerste gelegentheyt mede geladen te worden.

Niettegenstaende hier pannen ende clinckaert noodich zijn, heeft ons de cortheyt van tijt gedrongen goede pertye pannen ende eenige clinckaert onder 't garniering van 't schip *Mauritius* te laten, vermits in Priaman met peper bestouwt zijn; derhalven gelieve U. E. niet te oordeelen dat vergeeten off hier niet noodich zijn, want om pannen uytdermaeten verlegen zijn. Sent doch met alle schepen soo veele voeren connen, want niet te veel senden condt.

Nevens dese gaet coppie van de contracten welck d' Heer Houtman op U. E. eysch heeft connen becomen.

U. E. missiven van 30 November 1619 ende 24 Maert 1620 hebben voor dese beantwoort ende tsedert met de voorsz. schepen wel ontfangen drie andre van 12, 20 ende 24 December 1619, met verscheyde cognossementen van

gelt en goederen in de schepen van Amsterdam gescheept. De contanten sullen ten besten besteet ende de provisie ten besten gemenageert worden.

Den persoon van Hendricq Hermansz. is overleden.

Wy sullen de schepen na huys vaerende belasten, dat geen schepen van Francen, Engelsen, Schotten, Denen ende andre geallieerden van de Vereenichde Nederlanden aentasten, noch beschadigen, 't en waere dat d' onse eerst met hostiliteyt aensochten.

De signetten voor Amboyna ende Banda sullen daer bestelt worden. Voor de generael, de Mollucques, Jacatra ende Palleacatte gelieve U. E. mede te gedencken.

Aengaende de boecken van des volcx reeckeninge daer U. E. gestadich soo lange ende ernstlijck om geschreven hebben ende schryvende zijn, om sulcx vol te doen hebben overlange den oppercoopman Pieter Dircxz. daertoe gecommitteert. De boecken die hy heeft connen becomen zijn U. E. overgesonden. Van oude boecken, na wy verstaen, hebben de heeren geen andre te verwachten, gelijck per nevensgaende antwoort verhaelt wort. Wy sullen sorge dragen dat jaerlicx vervolgens soo veel boecken van des volcx reeckeninge overgesonden worden als doenlijcken is. Nae 't overlyden van Waterfort, oppercoopman in Banda, is het soldaetenboecq verlooren ende tsedert noyt gevonden.

17. Meer kapitaal te zenden.

Wy sijn uytdermaeten seer verlegen om gelt, hebben niet meer dan 16 kisten by 't comptoir generael ende in alle de schepen van de geheele vloote. Hiervan moeten de Mollucques, Amboyna ende Banda versien ende de Chineesse handel voldoen. Waermede sullen de peper van Bantam coopen, soo in corte tot accoort geraecken? D' Engelsen hebben daertegen 70 kisten gelt van 4000 reaelen yder in ons packhuys leggen; ende daerenboven soo veel gelt in haer schepen als van meninge zijn na de Mollucques, Amboyna ende Banda te senden. Daerenboven pretendeeren noch 100.000 realen van ons voor 't gelt in haer schepen verovert. In Martius toecomende dient weder goede somme gelt tot opcoop van peper na de custe van Patany gesonden, ende wy connen den eysch alhier niet voldoen. Wat sal 't aldus doende met den handel worden? U. E. senden jaerlicx ontrent 500.000 realen in spetie, waermede, na de prijs van de peper ende andre waeren nu is, niet meer dan ontrent 5 schepen met de waerdye van ontrent 50 tonnen gout geladen ende in retoer gesonden connen worden, gelijck wy nu eenige jaren achter den anderen gedaen hebben. Off daermede boven d' excessive groote equipagie die jaerlicx gedaen dienen iets overwonnen can worden, weten de heeren best. Begeeren U. E. jaerlicx een retoer van 80 a 100 tonnen gout, sent ons alle jaren 1.000.000 a 1.200.000 realen in spetye; wy sullen daertegen met Godes hulpe 80 a 100 tonnen gout beschicken, en dat in retoeren die U. E. wel

slyten sullen. Door de troubel met d' Engelschen is den staet van 't cappitael alhier in twee a drie jaeren ontrent *f* 600.000 verachtert, waervan de Compagnie de retoeren moet derven, welck verlies met d' Inlantschen handel seer wel connen winnen, als maer van behoorlijck cappitael versien worden.

Insonderheyt ende op 't alderhoochste zy U. E. gerecommandeert jaerlicx herwaerts aen te senden een seer groote menichte van alderley volck, soldaten, bootsgesellen ende oock andre, omme verscheyde colonien te planten ende den staet van Indien voor de Compagnie te verseeckeren. Mannen, vrouwen, kinderen, jongers ende meyskens dienen hier met groote menichte gesonden ende met het senden van groote menichte van volck sullen de heeren van veel groote excessive oncosten ontlast worden, niettegenstaende dat het hem in Nederlandt in 't aennemen van 't volck laet aensien alsoff de Compagnie daerdoor beswaert soud worden. Wy verstaen de saecke heel anders, ende zullen sulcx metderdaet bewysen als U. E. jaerlijcx een seer groote menichte van volck senden.

Om smeecolen sijn op alle de forten seer verlegen. Het weynige met de groote vloote gecomen is tot Jaccatra alleen geconsumeert, alsoo daer gestadelijck vier smissen moeten branden. Derhalve gelieve U. E. groote menichte smeecolen te senden.

In 't schryven van dese is hier van Jamby aengecomen een Engels schip de *Clooff*, met 2500 picol peper, waermede door den oppercoopman van der Dussen geadvyseert wert hoe gereet had leggen 3500 picol peper om in 't schip *Groningen* te schepen soo haest daer comt, waerna met devotie verlangende zijn, en dat insonderheyt om nieuw capitael van gelt en cleden te becomen, vermits al 't syne haest voort wesen soude. Met *Groningen* hebben derwarts door gebreck van gelt niet gesonden dan 24.000 realen, daer 't selvige van 't vaderlandt maer 16.000 realen gebracht heeft, in voegen dat d'Engelsen den handel tot Jamby wel haest alleen sullen hebben, want derwarts tegenwoordich gelt noch goederen connen senden. Aldus sijn de heeren haer eygen welstant verhinderende.

Voorder wort geadvyseert, gelijck de heeren per nevensgaende coppye van missive sien, hoe de schepen d' Engelse *Beer* ende *Medemblicque* in de Straet van Mallacca bejegent ende overwonnen souden hebben een seecker Portugies schip, welck expresselijck van Goa met amonitie van oorloch na Mallacca gesonden was om die stadt te versien, vermits voor belegeringe seer gevreest wierd. 't Is een loopende tydinge, daervan de tijt de waerheyt verclaren sal.

In de schoolen is hier groot grbreck van A. B. boecken, om jonge kinderen van de Custe gecomen ende andre te leeren. U. E. gelieve ordre te geven dat goede quantiteyt gesonden worden.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsinnige, seer discrete heeren, sulllen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse geluck en voorspoet. In 't fort Jacatra, ady 8 January anno 1621.

U. E. dienstwillige
J. P. Coen.
Frederick Houtman.
P. de Carpentier.
J. Dedel.
Martinus Sonck.

---

39. — 8 JAN. 1621. — S 302.

(PER *MAURITIUS*[1]).

1. Meer kapitaal te zenden. Zeer demoedelijck bedancke de heeren van de vertooninge welck U.E. gelieft heeft van des Compagnies staet aldaer aen ons te doen. Wat effecten van de Compagnie alhier onder ons sijn, blijct per nevensgaende ballance, maer 't is ons hertelijck leet dat soo goeden bewijs niet connen doen van de groote hoope die wy de heeren overlange gegeven hebben, dat de Compagnie daerdoor beweecht mocht worden jaerlicx herwarts aen te senden een cappitael van 1.000.000 a 1.200.000 realen, gelijck over lange jaeren versocht hebben, ende noch versoeckende zijn. U. E. recommanderen ons met nieuwen handel te restaureeren het verlies van 't gene d' Engelsen om vredes wille ingeruymt hebben. Voorwaer 't is licht om doen. Sent ons maer een groote somma gelt: wy sullen met Godes hulpe meer verwinnen. Dat de Compagnie over eenige jaeren in soo grooten achterstal gebracht zy, is niet bygecomen (gelijck uytterlijck schijnt) door groote excessive equipagie, door last van oorloge, macht van vyanden, noch cloeckheyt van openbare off verborgen pertyen, maer alleene door gebreck van u dienaren alhier, die niet wel bedacht zijn geweest; welck gebreck licht om beteren is. Derhalven willen U.E. vrientlijck gebeden hebben wat beter van haren staet van Indien te gevoelen, ende haer niet t' ontsien jaerlicx herwarts aen te senden een seer groote somme gelt, daermede een retoer van 100 tonnen gout ingecocht mach worden, soo sullen de heeren rijcke retoeren becomen. Excuseert u niet langer op d' onvermogentheyt van de Compagnie ende datter qualick realen te becomen souden wesen, off dat men soo grooten retoer niet soud connen venten: 't zijn maar blauwe bloemkens, daermede een quaet gevoelen (uyt quae informatie spruytende) bedeckt wierd. Sent ons van jaer tot jaer een groote somme gelt, soo sullen wy maecken dat in u casse come een goet deel van 't gelt dat van Nederlandt, door Engelandt, Vranckrijck, Denemercken ende Nova Spangien, na Indien gaet.

D' excessive groote equipagie door U. E. gedaen hebben gesien en verstaen. De heeren verhaelen daerby met recht ende goede redenen dat in eenige jaeren de gerechte helft van de retoeren niet becomen hebben. Voorwaer 't heeft aen schepen geschort. Waren hier van U. E. camere bequame schepen geweest, onse plicht souden volgens ordre voldaen hebben. Met eerste gelegentheyt sullen U. E. (in 't Godt gelieft) beschicken 't gene haer gerechtelijcken toecompt. Tot een begin gaen dese nu met het schip *Mauritius*. Den

[1]) Deze brief is gericht aan de kamer Amsterdam in het bijzonder.

Beer ende de *Vrede* zijn voor vertrocken, ende *Leyden* sal wel met Godes hulpe cort naer dese volgen. Stijff de halve last heeft hy aen nagelen, noten, foelie ende Priamanse peper in, gelijck per nevensgaende notitie blijct; doch de noten, wat foelie ende eenige nagelen daervan zijn wy van meninge na Mocha ende Suratten te senden.

2. Verhouding tot de Engelschen.

Wy verhoopen dat ons d'Engelsen niet vercloecken noch abuzeeren sullen. Met het 24ste articul van 't contract meenden zy ontrent Bantam een fort, ende alle die peper voor haer te behouden, maer 't is Godt loff gemist ende recht anders uytgevallen: de dominie ontrent ende over de negotie van Bantam heeft ons de Heere gegeven. U. E. gelieven aldaer over de conclusie van 't 27ste artyckel van 't accoort met d'Engelsen alsoo te handelen, dat zy in de put geraeken die voor ons gegraven hebben.

Ten onrechten dachten U. E. dat d'Engelsen om haer cleen gelt soo verde als u groot cappitael te doen strecken, tot ons nadeel trachten souden den prijs vande peper leech te houden ende lancksamelijck te coopen, want sylieden met ongelijck meer gelt dan wy versien zijn. De saecken staen hier vry anders ende sijn na de natuyrlijcke loop gestadige veranderinge onderworpen. Wy sullen daerop letten, ende alles ten besten van de generale Compagnie soo veel doenlijck bestieren.

Lange voor den ontfanck van U. E. bysondere missive is het schip de *Vrede* naer 't vaderslandt gesonden. 't Sal best wesen dat *Schoonhoven* soo doenlijck is mede met den eersten keere, want dat schip in Jappan niet wel behoorlijck versien soud connen worden. Met reparatie van schepen hebben de handen maer al te vol.

3. Coen verlangt naar huis.

Na merite van onse gedaene diensten gelieven U. E. weder op nieuws een goede somme gelt (hoe meër het zy, dies te aengenammer sal 't my wesen) aen den E. Abraham Lambertsz. te betaelen, omme deselvige aen actie in de generale Compagnie te besteeden, gelijck hem weder opnieuws ordonnerende zijn. Ons sal daeraen sonderlinge vrientschap geschieden ende wy sullen te meer verplicht blyven U. E. dienst te vorderen gelijck begost ende tot noch toe gedaen hebben, daertoe d' almachtege Godt zijn heylige zegen geve.

Soo de heeren op mijnne verlossinge geen ordre gestelt hebben, gelieven sulcx met den eersten te doen, opdat een weynich van onsen arbeyt gesoulageert werden, ende ten dienste van de Compagnie ende van den lande ter eeren Godes nieuwe crachten scheppen mogen.

Hiermede, edele, erntfeste, wijse, voorsienige, seer discrete heeren, wensche U. E,, na hertelijcke groetenisse, geluck ende voorspoet.

In 't fort Jacatra adi 8 January anno 1621.

U. E. dienstwillege,

J. P. Coen.

---

40. — 6 MEI 1621. — T 7.
(PER *DRAGON*.)

1. Aangekomen schip. Met de schepen *Mauritius* ende 't *Wapen van Hoorn* (die Godt behouden geleye) was onse joncxte waervan by dese copie gaet ende d' inhoude confirmeren. Het schip *Leyden*, dat op ons vertreck van Jacatra ruym half geladen was, hoopen de voorsz. schepen cort gevolcht wesen sal. Onder andere is U. E. met onse voorgaende geadvyseert, hoe geresolveert waeren met 12 schepen ende 500 koppen een tocht innewaerts te doen. Den 13 Jannuario passato zijn wy van Jacatra vertrocken ende den 14 February in Amboyna wel aengecomen, daer alles Godt loff in goeden staet bevonden. Terwyle de vlote versamelden, is aldaer, de Heere zy loff, den 22 February mede wel gearriveert 't schip den *Eenhoorn*, comende achter Java om van Baly ende Solor, sonder tot Jacatra geweest te zijn. Wy hebben daermede ontfangen U. E. aengenamme missiven van 6 ende Mayo 1620, daerop in dese antwoort volgen sal.

2. Vertrek naar Banda. Soo gereet waren om van Amboyna na Banda te vertrecken, is cappiteyn Hittoe met drie zoonen by ons gecomen, aendienende, hoe die van Banda aen hem versocht hadden by ons te willen intercederen om een goet accoort ende vrede te maecken, ende alsoo alle omleggende landen van outs aen malckanderen gehouden ende verbonden waren, dat hy van schuldige plichts wegen niet cost nalaten te versoecken off mede met ons na Banda mocht vaeren om middel tot eeuwich verdrach te soecken, sijn plicht vol doen ende soo die van Banda tot geen redenen verstaen wilden, om haer aff te snyden ende te verlaten. Hieop is geantwoort, dat de bedriechelijcke accoorden van de Bandanesen al te wel ervaren hadden omme ons wederomme te laten abuyzeeren, ende oversulcx hem bedancten ende ongeraden vonden dat mede voere. Doch alsoo dese man uyt der maten graech was, ende zeer hart aen hiel, hebben eyntlijck geconsenteert dat als uyt sich selfs mede soud vaeren, maer geensints van onsentwegen. Hy is datelijck met een swite van 9 persoonen int schip *Zirckzee* geinbarqueert, ende een van zijn zoonen is daerna met d' Engelse *Sterre* met 16 persoonen gevolcht.

Den 23 February zijn wy van Amboyna vertrocken, ende den 27 ditto in Banda wel aengecomen. Doch eer alle de vloot by den anderen cregen is de tijt tot den 7 Martio verloopen, als wanneer door Goodts genade by den anderen gecregen hebben de naervolgende schepen te weten, *Nieuw Hollandia*, *Zierickzee*, *Amsterdam*, 't *Wapen van Amsterdam*, *Dragon*, *Delff*, *Orange*, *Schiedam*,

Zeewolff, 't *Hert*, *Eenhoorn*, *Enchuysen*, 't *Postpaert* ende de jachten de *Vliegende Bode*, *Aracan* ende 't *Wapen van Jacatra*, ophebbende 1655 koppen ende 286 gevangen Javaenen. Van Jacatra hebben oock medegebracht 36 Javaense tingans, om de vyandt van alle kanten te benauwen ende ons volck na welgevallen te mogen landen daer sulcx goet zouden vinden. Van Jaccatra hadden gelicht een compagnie cloecke soldaten ende weder een compagnie slechte in haer plaetse geleyt; item een compagnie vrye luyden, ende van Amboyna mede een compagnie soldaten ende weder 90 siecken in haer plaetsen geleyt. Tusschen Jaccatra ende Banda zijn in de vloote gestorven ontrent 150 mannen. Van de voorsz. vloote ende de garnisoenen van Nera ende Puloay hebben niet meer volck te velde connen brengen dan 17 compagnien, te weten 14 compagnie soldaten ende bootsgesellen, sterck wesende 70 koppen, 2 compagnie Jappanders, ieder van 40 koppen, ende 1 compagnie Chiauwers ende swerten van 56 koppen.

Terwyle de preparaten tot de tocht gemaect wierden is cappiteyn Hittoe verscheyde reysen uyt sich selffs by de Bandanesen geweest ende sijn oock eenige gecommitteerden van haer by ons gecomen, presenteerende een eewich accoort met ons te maecken, alle andre natie van den handel van Banda 't excluderen ende alle de noten ende foelie aen ons alleen te leveren. Hierop is geantwoort, dat sulcx overlange belooft ende geswooren hebben, maer de beloften niet naer en quamen, ende daerover niet gesint waeren ander accoort te maecken dan in sulcker voegen, dat verseeckert mogen wesen 't selvige onderhouden ende niet weder gebroocken worden sal; welck different verstaen wierd, doch meest, dat op de voorneemste plaetsen een fort begeerd wierd, ende alsoo de Bandanesen hiertoe niet verstaen costen, is de handelinge van vrede naergebleven.

3. Aankomst aldaar.

In Banda comende vonden wy onder Puloron 't Engels fregat de *Dragons Clau*, welck U. E. geadvyseert is vooruyt van Jacatra gesonden was. Eer wy met de vloot van Jacatra vertrocken sijn d' Engelssen van daer innewaerts gevaeren met de schepen d' *Exchange*, de *Rubijn* ende de *Sterre*; hebben Japara ende Macassar aengedaen ende in Macassar goede pertye rys geladen. Een van dese drie, d' Engelsse *Sterre* genaemt, is den 19 February met een verovert fregat in Amboyna by ons gecomen. Onse preparaten ende voornemen ziende, hebben zy aen de haeren op Puloron geadvyseert, hoe ons voornemen was, Lontor met gewelt aen te tasten. Dese brieff hebben wy selven bestelt ende zijn die van Lontor door d' Engelssen hiervan verwitticht geworden. Den oppercoopman van Puloron, Robbert Hayes genaempt, heeft ons geadvyseert, verstaen te hebben, hoe wy voor hadden Lontor met gewelt aen te tasten, ende alsoo zylieden met haer in accoort waeren ende daer een comptoir hadden, verhoopten zy de lieden in goede devotie te houden ende dat de

vruchten wel becomen zouden. Hierover versocht hy, dat ons voornemen tot de compste van haer schepen suspendeeren zouden. Dit hebben haer niet geschaemt voor te stellen, niet tegenstaende wel wisten, hoe seeckere Portugiesen de noten ende foelie op d' ander zyde van 't landt soo wel bequaemen als zy in Lontor. Haer is geantwoort, dat den raedt van defentie tot Jacatra op de saecke al gelet hadde ende by haer goetgevonden was, dat dese tocht doen souden; dat ons oock geassisteert zouden hebben soo de middel ende gelegentheyt gehadt hadden; derhalven soo zy 't accoort door haer ende onse meesters gemaect wilden naercomen ende onderhouden, dat haer van de vyanden by ons souden vervoegen. Met dese mondelinge antwoort is de bode terugge gesonden, ende by den raet op de saecke gelet zijnde, wierd goetgevonden, dat met de voorgenomen tocht voortvaeren souden. D' Engelssen lieten niet, dagelicx by die van Lontor over ende weder te vaeren sonder ons te kennen, 't accoort niet vorder naercomende dan hun profitabel docht; de compste van haeren commandeur mosten sy verwachten. Nadat d' Engelsen op Puloron verstaen hadden, hoe haere meesters met U. E. verdragen waeren, hebben zy aen die van Lontor 4 stucken geschut gedaen ende is apparent, soo wat meer tijt gehadt hadden, dat d' incompst van de schepen doort Lontorse gat met een goede baterye belet souden hebben.

4. Landing. Eerst hadden wy voorgenomen aen de Zuydtzyde vant landt te landen, op een plaetse Luchuy genaempt. Tot desen eynde, lieten 't jacht 't *Hert* daer brengen, doch 't en hadde niet lange gelegen, off wierd met een stuck van d' Engelssen alsoo getreft, dat d' onse genootsaect wierden 't *Hert* met de gallaye van de wal te roeyen ende twee anckers met twee touwen te laten staen, off souden groot peryckel van sincken off branden geleden hebben. D' onse seggen, dat dit door een Engelsse constapel gedaen is ende dat die wel perfect gesien hebben, doch d' Engelssen ontkennen zulcx, seggende, dat het seeckre Portugiesen geweest souden zijn, die op Wayer waeren handelende.

Na dese misslach resolveerden met alle man aen de binnenkant te landen, om leger te slaen, opt geberchte te gaen ende daer geschut te planten. Wy sijn dienvolgende den 8 Martio met de voorsz. 17 compagnies tusschen Comber ende Ortatten gelant, marcheerden lancx de strant binnen schoots van drie stucken geschut, die haer van d' Engelssen gedaen, ende daer cortelinge geplant waren. Soo voortgegaen hadden, soud apparentlijck seer veel volck geschoten hebben geworden, ende alsoo geen plaetse vonden, daer leger nederslaen conden, off de vyandt dommineerde vant geberchte daerover, niemant raedt wetende om wech te vinden ende opt geberchte te comen, zijnde de wech, daer d' onse over drie jaeren op waeren, met borstweringen beset, lieten d' onse de moet vry wat sincken. Hierover vonden goet 't geheele leger weder t' scheep te doen gaen, om ander raedt te doen soecken. De Ban-

danesen lieten 't leger sonder eenige vervolginge, maer met bespottinge, afftrecken, ende alsoo meenden dat hiermede d' overhandt hadden, hebben de meeste paert haer vrouwen ende kinderen weder in Lontor gebracht.

Nadat aen d' onse harde ende behoorlijcke vermaninge gedaen hadde, 't landt rontsom wel besichticht was ende den raedt wel overleyt hadde, hoe de vyant best aentasten souden, wierd goetgevonden dat een generael assault aen beyde de zyden van 't landt souden doen: te weten aen de binnencant van 't landt met 6 compagnien yder van 55 koppen, ende aen de zuytzyde met 10 compagnien yder mede van 55 koppen, mits dat die aen de binnencandt ontrent een uyre voor d'andre souden landen, om de vyanden na haer te locken ende aen d'ander zyde plaets te maecken; doch dat een compagnie goetwillige uytgelesen volck aen de noortzyde voor zouden gaen om 't geberchte te beclimmen, ende dat sulcx op verscheyde andere plaetsen mede zouden onderstaen. 330 koppen daeronder 150 mosquettiers waren geordonneert tot manninge ende verseeckeringh van 30 tingans, die de voorsz. 10 compagnien aen de zuytzyde van 't landt souden brengen.

Den 11 Martio met den dage zijn volgens voorsz. resoluitie ses compagnien aen de binnencant tusschen Comber ende Ortatten gelandt. Cappiteyn Vogel (een vryburger van Amboyna) is datelijck met 50 uytgelesen soldaten voorgegaen. Hy creech int climmen van 't geberchte soo harde resistentie, dat al hun cruyt verschoten ende alle te samen groot peryckel liepen; maer alsoo van d'andre wel gevolcht ende gesecondeert wierden, mosten de vyanden handt voor handt wycken. Terwyle dese scharmutseringe duerde, sijn d'andre thien compagnien aen de zuydtzyde van Banda in een cleen sandtbayken met voorsz. 30 tingans gelandt, eenige met ladders, andre sonder, op de hoochte van de clippen climmende. Boven wesende zijn zy van achteren in
5. Lontor genomen. Lontor gemarcheert sonder andre wederstant te vinden, dan dat op de voorgangers van een verlooren troupe een scherge met ontrent 10 a 20 mosquetten gedaen wierden, waerdoor een van d' onse doot geschoten is ende 4 a 5 gequest zijn. Lontor was lange, in dat de vijff compagnien int geberchte met de Bandanesen noch scharmutseerden. Soo haest dese plaetse overwonnen was, hebben die van Madjangi, Luchuy, Ortatten ende Sammer datelijck haer plaetsen mede verlaten ende cregen soo herden regen (die tsedert dagelicx gecontinueert heeft) dat al de lonten int geberchte uytregenden, ende 't leger groot peryckel geloopen soud hebben, soo Lontor niet overwonnen waer geweest. Doen de Bandanesen voorsz. tingans sagen, meenden zy, dat weder routsomme 't landt souden vaeren, gelijck te vooren drie maël gedaen hadden, waerover daerop geen acht geslagen wierd ende by claeren dage louter verrast zijn. Lontor is de voorneemste plaetse van gants Banda, gelegen aen 't westeynd vant grootste eylandt. Dit westeynd is haere stadt en oock

hoeve, van 't ander landt affgesondert met een muere, die dwers over 't landt van de noortzyde tot aen de zuydtzyde loopt. De huysen die aen de binnencandt (wesende de noortzyde) staen ende van die kandt genochsaem onwinbaer zijn, worden Lontor genaempt; die van de bay aen de zuydtzyde Luchuy, ende d'andre nevens een cleen bayken aent westeynde Madjangi. Tusschen dese plaetsen is het landt rontsomme aen de zeecant met steyle hooge clippen versterct, ende van binnen is het vol moscaet ende fruytboomen gelijck een doelen. Soo haest Lontor overwonnen hadden, hebben de resterende Bandanesen, namentlijck die van Slamma, Comber, Ouwendenner, Wayer, Rossangin ende Puloron, perdon en vrede versocht. Haer is aengeseyt soo gratie begeerden, dat haere stercten ende muyren eerst souden slechten, haer geschut, bassen, roers en musquetten overgeven, ende sulcx daerna versoecken, off souden haer mede met gewelt aentasten. Dit op genade ende ongenade gedaen zijnde, hebben haer goede verseeckeringe ende redelijcke conditie toegeseyt, waertegen syluyden alle te samen haer landt aende E. Hooge Moogende heeren Staten Generael, zijn Excellentie Prince van Orange ende de generale Compagnie der Vereenichde Nederlanden opgedragen hebben, belovende haere Hooge Moogende voor haer sovereyne heeren 't erkennen, ende naer te comen al 't gene haer souden mogen belasten. Item haer is belast dat alle hunne huysen vant geberchte affbreecken ende beneden aen de strant souden gaen woonen, ter plaetse daer sulcx souden ordonneren, 't welck sylieden mede belooft hebben te doen. Aldus hebben wy door Goodts genade de moetwillige, trotse Bandanesen (die soo lange voor de haentiens van Indien vernaempt zijn geweest) sonder bloetstortinge, tegen opinie van veele, overwonnen. In alle de voorsz. rescontres hebben 5 mannen verlooren ende ontrent 20 gequeste gecregen.

In Lontor, Madjangi, Luchuy, Ortatten ende Sammer hebben wy becomen 8 stucken geschut, ontrent 20 bassen, 283 sockels foelie ende 341 bhaer noten muscaten. Ons wierd eerst aengeseyt, dat de Lontoresen met hare consoorten altsamen vant landt waren gevlucht, doch doen andere geruchten hoorden ende voornamen haer int geberchte te soecken, hebben haer selven geopenbaert ende hun in de geraseerde steden by d'andre begeven, mede gratie versoeckende. Hierop is geantwoort, soo gratie begeerden, dat mede alle haere mosquetten ende roers overgeven ende de voorneemste Orangkays elck een zoone tot onderpant van getrouwheyt. Op desen eysch is by de Bandanesen veel raedt gehouden ende nadat veel tijt verloopen was, hebben eyntlijcken 10 zoonen van seeckere Orangkays ende 27 mosquetten ende roers (meest onbequaem geweer) gebracht. Ondertusschen sijn wy lange in beraet geweest, off het al geraden ware 't verdreven volck int landt te laten.

Om de possessie van 't groot eylandt Banda te behouden, is goetgevonden,

dat op de hoochte van Lontor een fortien van 90 quadraet voeten groot souden maecken. Dit is van opgeleyden steen diffencibel voltrocken, terwyle ons bedochten wat wetten de Bandanesen voorschryven ende hoe het met de verdrevene maecken souden. Nadat ons lang genoch bedocht ende op het doen der Bandanesen wel ernstlijck gelet hadden, siende dat haer huysen vant geberchte niet off en braecken, maer die van Lontor ter contrarie nieuwe bouden, dat niet dan weynich quaet geweer overgaven ende apparentelijck het goede achter de handt hielden ende seer traech waeren int overgeven van de voorneemste haer kinderen tot onderpant, wierd eyntlijck verstaen, dat licht weder rebelleren souden, soo haest de vloot vertrocken waere, ende dat van Banda
6. niet verseeckert connen wesen, soo lange het volck van de verdreven plaetsen (door welcke voor dese altijt nieuwe rebellie ende oorloch verweckt is) int landt blyven, waerover goet vonden, haer met wil off onwil vant landt scheep te doen gaen, omme tot Jacatra vervoert te worden.

Besluit, Banda te ont-volken.

Omme de verdrevene volgens voorsz. resoluitie vant landt te crygen en dat opt gevoechelijcxte, hebbe den 20[sten] Aprill eenige gecommitteerden met drie compagnien soldaten in Slamma gesonden. D'Orangkays vergadert wesende, is die van Lontor aengeseyt (nadat te vooren haer tien kinderen, musquetten ende roers wedergegeven waren) hoe wy niet goet en vonden haer int landt te gedogen; derhalven belasten haer binnen dien dach met vrouwen, kinderen, aen strant te comen om scheep te gaen ende vervoert te worden daer 't ons gelieffde. Belooffden ende verseeckerden haer een goede woonplaetse te bestellen, vryheyt van religie, dat aen haer persoonen ende goederen niet vercort souden worden ende alle redelijcke ende behoorlijcke vryheyt, gelijck d'onse, genieten souden. Item die van Slamma en haere consoorten, onse nieuwe onderdanen, wierd van de generaels wegen belast, soo die van Lontor ende haere consoorten onwillich waeren, om scheep te gaen, dat haer met gewelt daertoe souden dwingen, op pene dat anders alle te samen als ongehoorsamen ende voor vyanden verclaert ende aengetast zouden worden. Dit mandaet veroorsaecte onder de Bandanesen groote verslagenheyt. Die van Slamma beloofden d'ordre naer te comen ende ons t' assisteeren. Savonts waeren veel Orangkays met vrouw ende kinderen aen strant gereet, zoo zy zeyden om 't inbarqueren, maer 's nachts zijn weder int bosch geretireert. Evewel cregen daerna met hulpe van die van Slamma ontrent 340 Lontoresen (soo mans, vrouwen als kinderen) aen boort, ende alsoo vernamen hoe de gevluchte van Nera, Labetacque ende Puloay (die in Lontor woonden, doen de stadt innamen ende aldaer de sterckste waren) haer selven exemteerden, ende van die van Slamma mede uyt gesondert ende aengehouden wierden als geen volck van Lontor zijnde, hebben eenige van Lontor hierover geclaecht, seggende hoe wy 't volck van Nera, Labetacque ende Puloay (die de princi-

paelste roervincken van den oorloch ende haer verderff waren) int landt souden laten. Hierop hebben cont gemaeckt, dat niet alleene de naturale Lontoresen begeerden, maer oock alle degene, die daer woonden, doen wy de stadt innamen. 't Meeste volck van Slamma, gelijck oock de hoofden (mede van dat geslachte wesende) vonden wy onwillich tot overleveringe van deselvige, ende terwyle ons met schoone beloften trayneerden, sijn de resterende Lontoresen met die van Nera, Labetacque ende Puloay int geberchte gevlucht; hebben haer op de top vant hoochste geberchte by Slamma versterct ende daer van Slamma ende omleggende plaetsen gebracht de provisie die becomen costen, die van Slamma, Wayer, Ouwendenner (na geseyt worde) te vier ende te swaerde dreygende, soo hun by haer niet en vervoechden. De guyterye bespeurende, resolveerden wy die van Slamma in verseeckeringe te nemen, ende alsoo ontrent 50 soldaten int geberchte gesonden waeren om te besichtigen wat daer passeerde (terwyle over dese resolutie besich waeren), zijn zy de loop van gestroyde rijs ende sagu volgende, onwetende gecomen ter plaetse daer de gevluchte haer verstercten, van dewelcke datelijck vyff van d' onse gequetst wierden, ende alsoo door steylte vant geberchte by de vyanden niet comen costen, sijn weder affgetrocken ende hebben de huysen met rijs ende sagu daerontrent wesende in brandt gesteecken. Hierop sijn die van Slamma met 5 compagnien soldaten omsingelt ende aen boort gebracht, stercq wesende . . . zielen. D' andre van Ouwendenner, Wayer, Rossangin ende Comber (daerby door verlet van regen niet tijts genoch by comen costen) hebben haer mede int geberchte by den hoop begeven, dootslaende een ouden coopman met een assistent ende jongen, die by haer resideerden ende langer dan 't behoorde vertoeffden. Alle de prauwen, correcorren ende joncken hebben wy van alle plaetsen gelicht, verbrant ende stucken geslagen, de voorsz. steden van Slamma, Wayer ende Ouwendenner t' eenenmael geslecht ende verbrant. Die van Rossangin sijn mede van haer eylandt opt geberchte by d' andre gevlucht. In deser vougen sijn alle de steden ende plaetsen van gants Banda ingenomen ende verdestruweert, uytgesondert alleen Puloron, dat in esse laten, vermits hun stille houden.

Met het schip den *Dragon* senden wy na Jacatra 789 zielen, te weten 287 mannen, 256 vrouwen, 246 kinderen. Na wy verstaen resteren opt groote eylant van Banda int geberchte ontrent twee duysent zielen, daeronder ongeveerlijck 600 mannen zijn. Provisie van sagu connen niet veel hebben ende 't lant selve can haer niet voeden. Nadat Lontor overwonnen hadden, is onder de gevluchte inwoonderen de bloetganck alsoo geraect, dat tot nu toe ontrent 150 persoonen, soo mannen, vrouwen als kinderen, daervan gestorven zijn. Wy souden niet gaerne vertrecken voor dat het spel geeyndicht zy; dan alsoo de schepen niet lanck genoch mogen leggen om de vyanden uyt te

hongeren ende veel difficulteyten gemoveert worden om haer met der haeste uyt het geberchte te crygen, blyven in bedenckinge wat voorder in Banda doen sullen.

7. Vraagstuk van Poeloe Run.

Doen Lontor overwonnen, zijn daer gevonden drie Engelssen, welcke aldaer na zy zeyden waren handelende. 't En scheelde niet veel, off de Jappanders souden haer dootgeslagen hebben. Nadat eenige dagen geaprehendeert zijn geweest, hebben hun op 't versoeck van haer principalen gerelasscheert. Eerst zeyden zy daer verlooren te hebben 120 sockels foelie ende 20 bhaer noten met eenich gelt en goederen, ende daerna 150 sockels foelie ende 20 bhaer noten, welck van ons weder geeyscht hebben. By den raedt op de saecke gelet wesende, is goetgevonden haer tot U. E., gelijck gedaen hebben, te renvoyeeren. Alle de noten ende foelie in Banda verovert, zijn int schip *Hollandia* gescheept. Wat goederen daeronder van d' Engelssen zijn, connen niet seecker weten. Twaelff dagen hebben wy in Banda gelegen eer Lontor overwonnen wierd. Met gemack hadden d' Engelssen haer goet in den *Dragonsclau* (die aen Puloron was) connen schepen, maer het schijnt dat sulcx met niet hebben willen doen om nieuwe actie te becomen, off omdat opinie ende hoop hadden wy slagen souden crygen. Onse victorie verdriet haer uytdermaten seer. Haeren commandeur met het schip *Royale Exchange* voor 't casteel Amboyna leggende, doen daer de tydinge quam, schoot 13 schoten, alsoff mede seer blyde geweest waeren, maer met ditto schip hier in haeste comende, omme ons alle mogelijcke verhinderinge te doen, heeft voorsz. commandeur hem niet connen onthouden ons te verwyten dat Lontor de coninck van Engelant ontnomen hadden. Vooren is geseyt, hoe die van Puloron gelijck alle d' andre Bandanesen haer landt aende E. Hooge Moogende heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden overgegeven hadden. Haer geweer ende correcorren hebben ons gelijck d' andre mede gelevert, onse ordre naercomende, 't welck d' Engelschen, die haere meesters wijs maecken dat haeren coninck Puloron toecompt, uytdermaten spijt. Tot assistentie off veeleer ten dienste van die van Puloron, hebben d' Engelssen op een seecker cleyn eylandeken, aen Puloron leggende, 9 stucken geschut geplant, daer hun achter een borstwering in cleene hutkens seer sober behelpen. Evenwel schamen haer niet te seggen, dat dit 't eenige fort is, welck de coninck van Engelandt in Indien heeft. Op 't eylant Puloron hadden 9 stucken geschut, op de hoochte sonder eenige borstweringe staende, ende alsoo die van Puloron, gelijck alle d' andre Bandanesen, al haer bassen, mosquetten ende roers aen ons overgelevert hadden, hebben haer belast voorsz. geschut mede over te leveren. Sy hebbent van boven neder geworpen. Twee daervan sijn stucken gevallen ende d' andre zijn int jacht 't *Hert* gescheept, alsoo d' Engelsen deselvige niet begeerden te haelen. Vant geschut opt cleyn eylandeken staende, hebben niet gesproocken, opdat

niet seggen souden wy het eenige conincklijcke fort met gewelt genomen hadden, want met d'overwinninge van Banda genochsaem meester van Puloron zijn, dewyle daer geen vers water op en is. 't Is hoochnodich, dat U. E. met die van d'Engelsse Compagnie verdragen ende precise ordre gegeven worde, wie Puloron houden off verlaten sal, want daervan anders niet dan groote questie te verwachten hebben. Nadat wy Omphrey Fitzherbert commandeur van d'Engelsche schepen alle behoorlijcke eere aengedaen ende verscheyde misdadegen om sijn versoeck gepardonneert hadden, hebben wy van hem versocht vier Nederlanders, die voor dese vant fort Nassauw by de Bandanesen overgeloopen ende daervan eenige Moors geworden waeren, welcke haer nu by d'Engelssen onthielden. Sy sijn ons niet alleene geweygert, maer met haer schepen midden in onse vloot voor 't fort Nassauw gebracht, daer d'officieren van 't fort noch braveerden. Dit hebben in ons landt ende vlote niet wel connen gedogen, ende daerover eenige Engelssen in arest doen houden ende oock wacht in haer schepen gestelt, totdat de voorsz. overloopers door d'Engelssen secreetelijck wechgeschickt wierden, welck voorsz. commandeur zijn verdriet van onse victorie soo goeden deckmantel geworden is, dat onder schijn van dat misnoegen met de schepen d'*Exchange* ende *Rubijn* in haeste na Amboyna vertrocken is. Wy hadden gepresenteert het schip *Orange* in plaetse van de *Zeewolff* voor een schip van defentie neffens hun na Amboyna ende de Mollucques te zenden, omdat de *Zeewolff* alhier nodich verdubbelt most worden, doch dese presentatie hebben niet willen aennemen. Het schijnt, dat dese lieden haer schepen ende huysen voor een retraite ende vryburch van alle moetwillege willen houden. Ons bedunckens can sulcx niet sonder peryckel ende disreputatie geschieden, doch soo 't U. E. begeeren, laet het weten.

8. Amboina. Door onse voorgaende sullen U. E. verstaen hebben, hoe verscheyde advysen na de Mollucques, Amboyna ende Banda gesonden hadden, met ordre dat men alle mogelijcke neersticheyt doen soude, omme alle gerede nagelen, nooten ende foelie op te coopen ende in handen te becomen, eer dat ordre quame omme 't accoort met d' Engelschen te publiceeren. Een seer grooten dienst is de Compagnie hieraen geschiet, alsoo over de duysent bharen nagelen voor onse compste in Amboyna ontfangen waren, daer anders geen tweehondert gehadt zouden hebben, vermits d' onse niet gesint waren te coopen, om eerst haer uytstaende schulden te becomen. D' eerste advysen van dese ordre zijn met een Chineesse champan van Japara in Amboyna gecomen; de tweede met *Schiedam* van Jacatra, maer van de derde, die aldaer eerst met het jacht *Ternate* van Succadana by noorden Borneo na de Mollucquen gesonden wierde, is noch geen tydinge. Voorsz. Chineesse champan van Amboyna na Banda voort gesonden sijnde, is van de Bandanesen overvallen, welcke de

brieven aen d' Engelssen behandichden ende nadat zy die gelesen hadden, hebben selvige naderhandt aen d' onse overgelevert. Wy verstaen hoe op Machian mede ontfangen waeren over de 700 bhaer nagelen, soodat verhoopen dit jaer ontrent twee duysent bhaer nagelen te becomen. In Banda zijn tot nu toe becomen, soo verovert als gecocht, te weten 689 sockels foelie, wegende catti Banda 14.238½, ende catti Banda 60.209 ongegarbuleerde noten muscaten. Voort verloop van 't Ooste mouson hebben van Puloay noch een pertijcken te verwachten.

Lontor verovert zijnde, vonden wy goet aen de gouverneur Speult in Amboyna ordre te geven, dat alle hooffden van alle plaetsen tegen onse compste aldaer aent casteel vergadere, omme den staet van die landen voor de generale Compagnie te verseeckeren, de deure voor geveynsde vrienden te sluyten, de rebellen van Nussolau, Ihamau te straffen, de trots ende moetwille van die van Loehoe ende hare adherenten te breydelen, ende voor te comen, dat diergelijcke niet meer en plegen. Alle hoofden wierden verdachvaert tegen 20 April te compareeren, op pene, dat anders als vyanden verclaert ende aengetast zouden worden. Wy verstaen hoe d' overwinninge van Banda aldaer een seer grooten schrick veroorsaecte, alsoo geen opinie hadden, dat meester souden worden, ende dat aparent was alle de hooffden wel compareren zouden.

Alsoo wy selffs soo vroech na Amboyna niet hebben connen keeren als de tijt wel vereyschte, hebben derwarts gesonden de heeren gouverneurs Houtman ende van Antzen, geassisteert met verscheyde oppercooplieden ende goede swite, omme te ondersoecken wat door de victorie van Banda met soeticheyt verricht can worden. Sy zijn den 21 April met d' *Eenhoorn* na Amboyna vertrocken. 't Jacht 't *Hert* is te vooren van Puloron derwarts verdreven. 't Jacht *Aracan* is daer oock overlange gesonden ende den 21 Martio was vant vaderslandt achter Java om in Amboyna mede wel aengecomen 't jacht de *Heylbot*.

Den 14 Jannuario passato is Godt loff van Jappan in de Mollucquen wel aengecomen 't schip d' *Eendracht*, geladen met 350 lasten rijs ende andre cleenicheden. D' aencompste van dit schip aldaer heeft veroorsaect, dat tot noch toe geen schepen van dese vloot met provisie na de Mollucques gesonden hebben, doch hoopen zulcx eerlange te doen.

9. Suratte. Adi 20 Martio is hier Godt loff wel geariveert 't schip *Nieuw Zeelandt*, comende van de custe van Coromandel met 480 lasten rijs ende eenige andre provisie. De rijs valt wat diere ende slecht. Wij hebben door dit schip zeer gaerne verstaen hoe 't *Wapen van Zeelandt* in Aden gelaten hadde een cargasoen, incoops costende *f* 41.000, ende dat van daer in Suratten wel geariveert was met sijn resterende cargason, costende *f* 47.000. In Suratten waeren d' onse versien met de waerdye van *f* 130.000, soodat een schoon retour van

Suratten te verwachten hebben. D' Almogende wil 't selvige behouden geleyden. Na Suratten dient jaerlicx gesonden, soo van Nederlandt als Jacatra, een cappitael van ontrent 200.000 realen van achten. U. E. gelieve te besorgen, dat sulcx gedaen mach worden; de generale Compagnie sal daeraen seer goeden dienst geschieden. Na d' advysen van Maslipaten hoopen wy, dat dese maent May een schip met goede retoeren van daer naer 't vaderlandt vertrecken sal.

10. Vloot van defensie. Door 't schip de *Royale Jeems* tot Jacatra van Firando gecomen (voor onse reeckeninge medebrengende een cargasoen van *f* 44.000) hebben verstaen, gelijck wy achten U. E. van Jacatra geadvyseert wesen sal, hoe de joncq *China* van Firando na Mollucco vertreckende gebleven is met 100 mannen ende een cargasoen van *f* 28.000; item het schip den *Engel*, na Couchin China varende, met *f* 148.000 aen silver op de droochte van Isla Formoso, doch het silver is gebercht. De vloot van defentie is in Jappan wel aengecomen, uytgesondert d' Engelse *Hope*. Van *Tholen* was daer oock geen tijdinge. Van Maccau waeren in Nangesacque aengecomen 6 navetten, die een millioen ducaten aen silver van daer souden vervoeren. De schepen van defentie zijn daerby geweest, maer de navetten voor de wint harder zeylende, zijn d' onse ontloopen. Hierover worden tot achterhalinge van deselvige wel beseylde fluyten met lyseylen geeyscht. 't Is oock hooch nodich dat U. E. eenige wel beseylde fluyte sende, want alle d' Inlantschen handel door de Portugiesen en Spangiaerden met navetten ende fregatten (die voor de wint uytdermaeten hart zeylen) gedaen wort.

Beyde de silverschepen van Nova Spangien na Manilha vaerende zijn gestrandt, doch het silver (na de Spangiaerden zeggen) hebben zy gebercht. 't Eene groot wesende 6 à 700 lasten is den 26 Juny 1620 's nachts door de schepen *St. Michiel*, de *Swaen* ende d' *Expeditie* by Caep de Spirito Sancto op de wal gedrongen; hadde in, na geseyt wort, twee millioenen silver. 't Heeft Godt niet gelieft dat die becomen zouden, want doen d' onse meenden dat het silverschip al hadden, zijn door een uytdermaten grooten storm daervan geraect ende alle te samen in groot peryckel van stranden gecomen. De schepen de *Swaen* ende d' *Expeditie* zijn daer in Firando wel aengecomen, maer het schijnt dat *St. Michiel* met man en muys inde storm gesoncken is, alsoo daervan geen tijdinge was, gelijck de heeren per overgesonden missiven connen sien. D' *Expeditie* is in de haven van Firando op het touw van de groote *Jeems* omgewayt. Hier zullen moeten aen de wal leggen de schepen 't *Wapen van Amsterdam* ende de *Vliegende Bode*; item tot Jacatra verscheyde andre schepen, gelijck de heeren van daer verstaen zullen, soodat het getal vry wat vermindert.

In November ende December 1619, Jannuario ende February 1620 zijn van Maccau in Manilha aengecomen 11 fregatten of navetten, van Chinecheu 17 joncken, daerover de Spangiaerden groote vreucht bedreven. Haeren gouver-

neur was in zee geweest op d' onse cruyssen met 3 groote schepen, 2 jachten ende 2 gallayen. Prymo Jannuario 1621 soude de vloot van defentie van Jappan na Manilha vertrecken. Godt geve, dat ten welstant van beyde de Compagnien ende afbreuck van de gemene vyandt wat goets verrichten mogen. De vyandt was daer stercq 4 groote schepen, 4 cleene ende 4 gallayen. Door verlies van de twee schepen van defentie *St. Michiel* ende d' Engelsse *Hope*, waren d' onse geresolveert in haer plaetse tot last van beyde de Compagnien te voegen het schip de *Swaen*, soodat met een vloot van negen schepen na Manilla vaeren souden. Men twijffelt zeer off d' onse haer op d' Engelssen sullen mogen vertrouwen. De Spangiaerden, Portugiesen, Chinesen ende andre handelaers hebben in Jappan soo veel te wege gebracht, dat ons ende d' Engelssen door den keyser verboden is, geen Jappanders ten oorloch uyt te voeren, alsoo het schijnt zynne majesteyt wijs maken, dat daermede den oorloch voeren. 't En sal ons niet wel passen ende is nodich dat U. E. jaerlijcx te meer volck senden. Met het loot sijn d' onse in Jappan verlegen. Op de Custe is mede geen treck. Tot naerder advys dienen de heeren geen quantiteyt te senden.

In Jappan ginck de spraeck, dat de Portugiesen licentie vercregen hadden, om Maccau aen de zeecant tegen ons te verstercken. Als het de gelegentheyt van de Compagnie gedoochde, soud het goet wesen, dat die plaetse met eerste gelegentheyt aengetast wierd, om de Chineesse handel te beter te becomen.

Op prymo Martio passato is het accoort met d' Engelssen in Amboyna gepubliceert. Van die tyt aff sijn wy verdragen dat genieten ende dragen zullen haer derde van den handel ende lasten van de forten ende garnisoenen in de Mollucques, Amboyna ende Banda wesende, niettegenstaende, dat de publicatie lange daerna inde Mollucques ende Banda soud geschieden. In Banda is het den 27sten Martius gedaen.

11. Varia. Tot beantwoordinge van U. E. missiven van 6 ende 13 Mayo per den *Eenhoorn* ontfangen, seggen dat de geeyschte waeren zullen doen procureren ende naer 't vaderslandt zenden voor sooveel doenlijcken zy.

Voor de drie kisten met 24.000 realen in spetie per den *Eenhoorn* ontfangen sal de generale Compagnie gecreditteert ende deselvige ten besten besteet worden. Dit gelt was tot Jacatra hoochnodich, doch alsoo dit jaer (door gebreck van gelt) niet meer dan 10 kisten van Jacatra voor de Mollucques, Amboyna ende Banda gesonden waeren, daervan overlange aen 60.000 realen aen nagelen besteet zijn, compt het gelt van d' *Eenhoorn* seer wel te pas.

Dat U. E. vier schepen na de cust van Malabaer ende Suratten gedestineert hebben, houden wy seer wel gedaen te wesen. Tot noch toe hebben van haer geen tydinge gehoort. Godt geve, dat de lengte van Java tydelijck becomen mogen hebben ende ten dienste van de generale Comgagnie wat goets ver-

richten. Wy sullen niet laeten jaerlycx derwarts te senden 't zy met d' Engelssen in compagnie of alleen, onvermindert de tochten op Manilha ende voor sooveel de verseeckeringe van den staet gedoocht.

De schepen na huys vaerende, zullen belasten, dat haer van de France schepen wachten ende om geen redenen ter werelt de havenen van Vranckrijck te na comen, noch aendoen.

Alle comisen sullen belasten, dat haer selven off haere cassen debiteren van 't gelt, dat van overledenen souden mogen becomen. De reeckeninge van Golsteyn is voor dese (na wy verstaen) overgesonden. De caerten van Indien sullen uyt de schepen na huys varende gelicht worden.

U. E. recommanderen ons, de besettinge ende lasten van de Mollucques, Amboyna ende Banda soo veel doenlijck te verlichten. Voorwaer de heeren zijn daerinne niet wel bedacht. De trouwloosheyt van de Mooren is te groot om ons op haer te verlaten. Om een vaste verseeckerde staet te becomen is nodich, dat de garnisoenen van alle forten in Indien meer dan de helft versterct worden, opdat d' onse in 't velt mogen domineren, d' ondersaten ende bontgenoten in devotie gehouden werden, want anders zijn de forten onnutt ende d' onse moeten alsoff belegert waeren binnen blyven, hebbende (door d' onbequaemheyt van vele) genoch te doen om de forten te bewaren, gelijck nu meer dan twaelff jaren lang gebeurt is. Dese dubbelde versterckinge van de garnisoenen can (na onse opinie) sonder last van de Compagnie, ja met verminderinge van oncosten wel gedaen worden, namentlijck dat het cappitael in Indien alsoo versterct worde, dat den Inlantschen handel wat beter dan voor dese waergenomen, alle plaetsen wel versien ende andere Inlantsche handelaers geweert off met lasten beswaert worden. Beschict volck ende gelt dat dit mogen doen, off het sal U. E. berouwen.

Om in Banda meester van 't velt te blyven, de Bandanesen in toom te houden offe van 't landt te dringen, hebben goet gevonden alhier te laten een garnisoen van 400 soldaten, 100 bootsgesellen, alle de gevangene Javanen, meest alle de jongens van de vlote, 25 Javaense tingans ende de gallye wel gemant, met noch verscheyde ambachtsluyden ende cooplieden daerenboven. De lasten hiervan sullen de Compagnie swaer vallen, doch omme die soo veel doenlijcken te versoeten, sullen als het tijt is, door de bootsgesellen, gevangenen ende jongers ten proffyte van de Compagnie de noten ende foelie doen plucken, die anders verlooren souden gaen. Willen wy Amboyna in vrede besitten ende de nagelen genieten, soo moeten de Bandanesen t' onder houden en ruineren off een generale rebellie getroost wesen. Lange is die onderhanden geweest ende 't en waere dat sommige door 't schatten ende scheren der Ternaten wederhouden waren geworden, 't en soud in Amboyna niet beter dan tot noch toe in Banda gegaen hebben.

Verscheyde reysen ende lange voor dese, hebben van U.E. jaerlicx geeyscht een cappitael van 1.000.000 a 1.200.000 realen van achten. U. E. gelieve deselvege met den eersten te zenden, want hier hooch nodich zijn, anders sullen de excessive groote oncosten van de swaere eqiupagie, die jaerlicx vervolgens gedaen dienen, ende de lasten van de forten ende garnisoenen met de proffyten van den handel door gaen. Laet doch niet het cappitael van Indien soo veel te verstercken als eenichsints doenlijcken is. 't Gros van dien sal met Godes hulpe tot Jacatra genoechsaem verseeckert wesen. Tegenwoordelijck sijn wy op alle plaatsen van gants Indien uytdermaten zeer verlegen om gelt. In de Mollucques, Amboyna, ende Banda is niet ten besten. Met het gelt van d'Engelssen moeten d' onse sien haer te behelpen.

12. Volk te zenden. Een seer groote menichte van volck gelieve U. E. jaerlijcx te senden, om de plaetse te peupleren ende de garnisoenen te verstercken. 't Is waer, dat nu twee jaeren achter den anderen redelijck getal gesonden is, maer 't en mach niet helpen. Zeer veele zynder gestorven ende degene die de schepen over hadden hebben tot Jacatra ende Banda moeten laten, soodat Amboyna en de Mollucques noch onversien blyven. Met soldaten ende bootsgesellen sijn tot Jacatra ontrent 400 koppen. 't Is hoochnodich dat daer gestadich gehouden worde een garnisoen van ontrent duysent koppen, soo soldaten, bootsgesellen als eenige ruyterye, om 't landt vry te houden. Laet doch niet, middel te schicken, dat dit metten eersten mogen doen. Ontsiet geen oncosten, want de Compagnie daervan geen last sal hebben te dragen, alsoo Jacatra ongelijck meer opbrengen sal dan tot onderhout van duysent koppen van noode is, gelijck aen de beginselen van d' incompsten bespeurt can worden.

Naer 't schryven vant voorsz., hebben den 2[den] deser een troupe van 80 musquettiers ende 2 compagnien van 70 koppen yder tot een retraite off achterhoede van d' andre op 't geberchte gesonden, om de gelegentheyt vant geberchte ende des vyants versterckinge te besichtigen. 's Anderen daechs onversiens daer by comende, heeft den vyandt d' onse met drie bassen gegroet ende is seer corragieuselijck op haer uytgevallen. Sy wierden weder terugge gedreven, doch d' onse afftreckende heeft den vyandt haer langs de rugge vant geberchte (die tot haeren voordeel smal was) soo cort gevolcht, dat veel ongeregelde matrosen met disordre doorliepen, ende soo de vyandt van de cloeckste met goede cooragie niet gestut waeren, sy souden alle d' onse schandelijck verslagen hebben. In dese rescontre hebben 35 gequesten ende 9 dooden gecregen, daeronder cappiteyn de Ros met sijn vendrich. Wy verstaen, dat de vyandt driedubbelde beschansinge boven de anderen heeft, dat de rug van 't geberchte small ende 't water verd van der handt is, soodat met gewelt van daer niet wel te crygen zijn, waerover door honger van daer ende vant landt verdreven sullen moeten worden. Om een eynd van den oorloch in Banda te

becomen, ende t'eenenmael meester te blyven, sullen hiertoe meer volck dan vooren is geseyt laten moeten, want selffs met de voorneemste schepen daerna niet mogen wachten. Doch evenwel connen geen meer volck laten, tenzy datter schepen (en dat onnuttelijck) blyven, want geen ander volck hebben, ende de schepen haer niet dienstich zijn. Wat intrest de compagnie door gebreck van volck lyde connen de heeren hieraen zien. De gevluchte Bandanesen souden gaerne vrede maecken. maer alsoo haer geweer niet eerst willen overgeven, vinden niet geraden met haer te accorderen.

Dese gaet met de schepen den *Dragon*, *Schiedam* ende 't *Postpaert*. *Schiedam* is geladen met nagelen, noten ende foelie, welck na Jacatra senden, opdat die U. E. met eerste gelegentheyt toegesonden worden 't zy met ditto schip off een een ander na de gelegentheyt toedraecht. Den *Dragon* senden na Jacatra met de voorsz. overwonnen Badanesen. Onder de resterende (alhier gehouden) syn 45 Orangkays, die over haer valschen handel ende boos voornemen op nieuws uyt den *Dragon* gelicht ende geaprehendeert zyn. Met onse naeste sal U. E. naerder bescheet van de guyterye der Bandanesen vernemen. In alles hebben ontrent 1200 zielen van haer becomen; daerenboven sijn noch verscheyde andere doot gebleven. 't *Postpaert* gaet mede, omme de gevangenen te helpen bewaren ende tot Jacatra inde negotie gebruyct te worden.

Van Amboyna verstaen wy, hoe d' onse inde Mollucques met den vyandt veraccordeert waeren, de gevangenen man voor man tegen malckanderen te lossen, waerover alle de gevangene Spangiaerden ende Portugiesen ontbiedende zijn.

Hiermede, edele, erntfeste, wijse, voorsienige, zeer discrete Heeren, sullen desen eyndigen ende U. E. na hertelijcke groetenisse inde protectie des Alderhoochsten bevelen.

Int schip *Nieuw Hollandia*, geanckert leggende by de vlote op de rede voor 't fort Nassouw op 't eylandt Nera, in Banda, adi 6 Mayo anno 1621.

U. E. dienstwillige
J. P. Coen.
Martinus Sonck.

41. — 15 NOV. 1621. — V, ongefolieerd.
(PER *HOLLANDIA*).

Alsoo seecker Javaens jongsken genaemt Pieter Ducot, broeders zoone van den Sabandar van Japara, in Banda gevangen geweest zijnde, ons door Hendrick van Soest ende Jasper Stevensz. is gerecommandeert te hebben seer fijne bequame gaven, naer sijn jonckheyt, door neerstige onderwysinge in de schoole by de voorsz. becomen, ende oock met eenen aen ons versocht hebben 't selve jongsken naer 't patria gaen ende aldaer tot de studie gevordert mocht werden om thans off morgen, gelijck goede apparentie geeft, voornementlijck hier te lande onder d' eygen natie een goet instrument der kercke Goodts ter stichtinge te mogen zijn, soo ist dat wy hun billick en goet versoeck in desen hebben toegestaen, ende by desen U. E. 't selve knechtken recommanderen, omme soo doenlijck is (ten eynde als boven) tot der studie vervordert moge worden.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsienige, zeer discrete heeren, wil U. E. na hertelijcke groetenisse in de protectie des Allerhoochsten bevelen.

In 't fort Batavia adi 15 November 1621.

U. E. dienstwillige,
J. P. Coen.

---

42. — 16 NOV. 1621. — V 4.
(PER *HOLLANDIA*).

Met d'onse van den 6 Mayo passato is U. E. geadvyseert hoe geluckich door Goodts genade alle de steden ende stercten van gants Banda ende omleggende eylanden overwonnen hadden, doch dat veel Bandanesen op 't geberchte gevlucht waeren ende hun daer versterct hadden. Wat 't sedert die tijt gepasseert is ende voorder occureert sullen vervolgens noteeren.

1. Banda. Hoe met den *Dragon* van d'overwonnen Bandanesen 789 sielen na Batavia gesonden ende 45 orangkays over d' inditie van haeren valschen handel ende boos voornemen geapprehendeert waren is met voorsz. missive geadvyseert. Op de becomen kennisse scherp ondersoeck gedaen zijnde, bevonden aen haer eygen confessie, hoe de Bandanesen van eersten aff, nadat Lontor overwonnen ende haer in genade aengenomen hadden, hun datelijck boven op 't geberchte begost hadden te verstercken, terwyle ons met een schoonen schijn trayneerden, dat tegen d' aengenomen conditie veel van haer beste wapenen achter de handt hielden ende voorgenomen hadden haer een maent off twee na ons vertreck wel te dragen om credit te becomen, de forten dan off te loopen ende 't volck te vermoorden. Item doen ons leger in Slamma was om ons naerder van de Bandanesen te verseeckeren ende de quaetwillige te prevenieren, dat doen in de wapenen waeren geweest, om ons leger t' overvallen; dat eenich slecht volck aen boort sonden om ons 't abuzeeren; dat voorgenomen hadden op drie verscheyde tyden ende plaetcen de Generael Coen te vermoorden, namentlijck op Slamma, in 't schip *Hollandia* ende int schip den *Dragon*. Item dat voorgenomen hadden 't volck van den *Dragon* te vermoorden ende met het schip door te gaen off den brant daerin te steecken ende alsoo met den anderen te sterven. By den raedt hierop gelet wesende, zijn alle de gevangen orangkays ter doot verwesen ende 44 met den swaerde gerecht. Twee hebben haer selven in torture verstict, ende een isser over boort gesprongen ende verdroncken.

Wy hebben geseyt hoe de gevluchte op 't geberchte vrede versochten, maer dat niet goet vonden met haer 't accorderen, voordat al haer geweer overgaeven. Cappiteyn Hittoe ende die van Puloron sijn hiervan eenige dagen tusschen spreeckers geweest. Dese vrede is by de Bandanesen versocht om ons te bedriegen ende te beter middel te becomen omme van 't landt te vluchten; maer soo haest verstonden, hoe voorsz. Orangkays gerecht waeren, hebben

d' onderhandelinge naergelaten ende haer ellende met groot gecarm ende geween beclaecht.

Alsoo 't regen mousson na oude gewoonte tot Augusto soud dueren ende geduerende 't selvige met gewelt tegen de gevluchte boven op 't geberchte niet conden verrichten; item, dat niet wisten hoe lange de gevluchte haer boven op 't geberchte souden connen onderhouden, ende in verscheyde andere saecken veele souden mogen versuymen byaldien met de geheele vlote langer na de finale uytcompst vertoeffden, wierd goet gevonden, dat de Generael Coen met de schepen *Hollandia*, *Zirckzee*; *Amsterdam* ende *Nieuw Zeelant* na Amboina soud vertrecken, ende dat in Banda in garnisoen souden laeten (behalven twee compagnien vryeluyden aldaer residerende) ontrent 650 koppen; item dat andere 350 koppen varende met de schepen *Delft*, *Orange*, *Enckhuysen*, *Zeewolff*, 't *Wapen van Jacatra* ende de galleye daer souden blyven, omme de gevluchte door hongersnoot off te zijnner tijt met gewelt te helpen dwingen.

Volgens voorsz. resoluitie is de Generael Coen den 16en Mey met de schepen *Hollandia*, *Zirckzee*, *Amsterdam* ende *Nieuw Zeelant* van Banda vertrocken ende 19 ditto voor Hittoe aengecomen, hebbende in Banda ordre gelaten, dat d' onse souden besetten Lontor, Sammer ende Rossangin ende Puloron, omme alle toevoer van den vyandt te weeren, ende alsoo de gouverneur van Antzen sieckelijck ende inpotent was, hebben zijn E. gelicht ende den advocaet Sonck 't gouvernement van gants Banda bevolen.

De gevluchte Bandanesen, ten eynde raet wesende, hebben noch eenige verborgen prauwen in 't bos gevonden ende na Ceram by haer vrienden om hulpe gesonden. Terwyle d' onse door storm ende regen niet conden verrichten maer goet weder verbeyden, zijn ondertusschen den 27 Juny van Ceram aen Rossangin gecomen 20 correcorren. Dese d' onse op Rossangin vernemende liepen datelijck van daer naer 't eylant Banda, in een cleen bayken Nennet genaempt, gelegen aen d' Oostzijde van Slamma. Hebben van daer gelicht 5 orangkays ende ontrent 2 a 300 persoonen, waermede in alderyle (eer 't quaet weder bedaerde ende d' onse met de tingans de zee conden bouwen) na Ceram keerden.

Alsoo d' onse langen tijt na goet weder gewacht hadden omme een tocht te lande op Wayer aen d Oostzijde van 't landt te doen, hebben ondertusschen voorsz. vluchtinge verstaen, ende 't weder wat bedaert wesende, zijn den 6 Juli met 372 koppen (dat al was dat uytmaecken costen, vermits de menichte van siecken ende quaede beenen onder d' onse wesende) op Slamma gelandt, de berch (daer die van Lontor haer versterct hadden) opgeclommen, ende alsoo meest alle de Bandanesen van honger ende miserie gestorven ende de hoofden gevlucht waeren, weynich volck overblyvende, hebben d' onse dese stercte

met cleene rescoutre ingecregen. 't En gebrack de resterende aen geen corragie, maer waren op de compste van d' onsen aldaer niet verdacht. Op dit geberchte vonden ontrent 2000 huysen ende over de 1500 graven; item 7 bassen ende een falcoen. Daer lagen noch 9 dooden onbegraeven, moeder ende kint by den anderen. Den 8 ditto sijn d' onse van desen berch op den berch van Wayer gegaen. Cregen die sonder wederstant in, ende alsoo eenige van de gevluchte achterhaelt wierden ende de mannen haer geensints gevangen wilden geven, wierden ontrent 40 dootgeslaegen ende 66 vrouwen, kinderen met 7 mannen gevangen. Op desen berch vonden ontrent duysent huysen, soo veel graeven niet als op den berch van Slamma, ende 9 bassen. Dese twee bergen zijn alsoo gelegen ende versterct, dat niet wel met gewelt te winnen zijn. Na dese victorie sijn dagelicx verscheyde perthyen int bos gesonden, omme de gevluchte door 't landt verstroyt te soecken. Sy hebben daervan goede pertye, doch meest vrouwen ende kinderen, becomen ende sijn genootsaect geworden eenige die haer geensints gevangen wilden geven, doot te slaen. Andere hebben haer selven van de clippen geworpen ende 't lijff gemorselt. 't Sedert ons vertreck van daer, hebben d' onse becomen 476 persoonen. Te vooren hadden wy van Slamma gelicht 1200 sielen. Ontrent 2500 sijnder soo van honger ende ellende als met den swaerde vergaen. Alsnoch hebben niet gehoort, datter van gants Banda meer dan ontrent 300 Bandanesen ontcomen zijn. Het schijnt dat de hartneckicheyt in dese lieden soo groot geweest is, dat liever al te zamen in miserie hebben willen vergaen, dan aen d' onse overgeven. Doch ons bedunckens is de meeste paert door geen hartneckicheyt maer door bedroch ende toedoen van haer overhooffden omgecomen, want d' eersucht en hovaerdye in meest alle de regenten van dese landen soo groot is, dat liever hebben, dat alle haere gemeente vergae, dan haer eere gecrenckt worde.

Na dese geluckige victorie, hebben d' onse goet gevonden 't garnisoen van Sammer te lichten ende op Wayer te leggen. Sy hebben van daer gesonden de schepen *Orange*, *Delft*, *Enckhuysen*, de *Zeewolff*, 't *Wapen van Jaçatra* ende 't jacht *Victoria*, de galleye met 25 tingans houdende. In garnisoen zijn daer gebleven 566 koppen gelijck per nevensgaende rolle blijckt. Daerenboven sijn in Banda ontrent 1800 zielen vyelieden ende slaven. De meeste part woont op Puloay, doch sullen haer nu op 't groot eylant Banda mede verspreyen. Het eylant Puloay hebben onder de burgerye verdeylt ende is hetselvige genochsaem bewoont. De Bandanesen van Puloron sijn ontrent 200 mannen stercq. Zy zijn d' eenige overgeblevene, laten nu 't hooft seer hangen ende houden haer stil. Den raedt van d' Engelsen alhier seggen dat haer volck van 't eylant Nilacke, aen Puloron leggende, met protest ende reserve van haer pretentie sullen lichten. Van de Bandanesen met den *Dragon* van Banda na Bata-

via gesonden zijn 176 overleden. De resterende, wesende 650 persoonen, houden haer stil. Een los ende ruym toom hebben haer tot noch toe gegeven. Zy waeren gaerne weder na Banda, hoopen dat hun daer brengen zullen, ende connen haer daerover alsnoch niet wel tot planten en vissen begeven. Zy generen haer, d' eene met maecken van huysen onder de burgerye ende d' andre met haelen ende schenden van de vruchten uyt het bos. 't Is een luyen hoop, daer weynich goets van te verwachten is. Wy sullen met de tijt aensien, wat best met haer gedaen dient. In deser voegen is U. E. door Goodts genade meester van alle d' eylanden van gants Banda geworden ende hebben wy de vredige posessie becomen. Soo U. E. nu gelieft de Compagnie van de swaere garnisoenen ende d' oncosten aldaer t' ontlasten ende de landen te verseeckeren, sent dan met den aldereersten een goede quantiteyt eerlijcke huysgesinnen, mannen, vrouwen, kinderen ende vooral menichte van jonge meyskens, soo sal den staet aldaer verseeckert ende de Compagnie van veel oncosten ontlast worden. Alhier sullen niet laten ons devoir daertoe te doen, maer ick bidde U. E. te considereren hoe weynich wy vermogen. Meest alle degene die haere
2. Hoedanigheid der vrije lieden. vryheyt versoecken sijn gants onbequaem tot plantinge van colonie. 't Is een godloosen hoop, die ons veel moeyten aendoen. Eenige stellen haer slimmer aen dan d' onredelijcke dieren selffs ende veroorsaecken een grouwel en schandael in veele van d' Indianen t' onswaerts, want geen andere noch beter siende, meenen zy dat onse gantsche natie soo godtloos, onredelijck ende onmanierlijck is. Wy bidden U. E. wilt doch middelen schicken, dat hierinne versien. De soldaten ende bootsgesellen tegen de vyanden (daertoe van Godt geschapen zijn) gebruyct mogen: weynich off geen goede borgers sijn van haer te verwachten. Wy doen soo vele vermogen, maer soo lange ons met alsulcke lieden moeten behelpen ende de heeren geen eerlijcke zenden, sullen weynich verrichten. Vry sijnde, is het eenige te veel moeyten om te gaepen ende de vrucht in de mont t' onfangen; ja als het haer in de mont wayt, zijn zy te luy om te kauwen. Sent doch eerwaerdige huysgesinnen, soo sullen de swaere oncosten licht gevonden worden ende sal den staet van de Compagnie soo verseeckert als de van de Vereenichde Nederlanden wesen ende tegen alle vyanden bestaen connen.

Om die te vesten werden verscheyde lofflijcke verbonden met diversche potentaten ende republicquen gemaect, ende omdat het volck malckanderen in de wech is ende uyt den lande by vreemden dringt, maect men met groote oncosten van 't waeter landt. 't En sal soo veel niet costen om in Batavia, Amboyna ende Bada eerlijcke lieden te brengen ende colonie te planten. Dit doende sal den Staet van de Vereenichde Nederlanden geen trouwer noch beter bontgenoot den den Staet van de Vereenichde Oost Indische Compagnie vinden, ende 't sal de perticipanten derselve seer proffitabel wesen. Hier-

over willen de heeren regenten van die lande ende U. E. gebeden hebben dit ter herten te nemen ende daerinne soo haest doenlijcken te versien.

3. Houding der Engelschen van Poeloe Run.

Voor ons vertreck van Banda hebben daer ordre gelaten ende per edit belast, dat alle ende een yder de thiende van alle vruchten, wel te verstaen de waerdye daervan in gelde, aen den heer betaelen sal en dat tot een weynich soelaes van d'excessive groote lasten met de vloot over dese conqueste gedaen. Hoewel ons d'Engelsen volgens accoort niet alleene niet hebben willen helpen, maer ons soo veele sochten te hinderen als behendelijck doen costen, de vyanden assistentie presenterende, hebben haer niet geschaemt een derde van voorsz. thiende te eyschen. Om verscheyde consideratien is de burgerye niet meer beswaert, noch ander veranderinge van prijs op de noten ende foelie gestelt; U. E. connen daerinne alsnu alsulcke wetten stellen, als haer E. wijsheyt ende discretie sullen vinden te behooren.

Nevens dese gaet attestatie hoe d' Engelsen van Puloron, nadat verstaen hadden, hoe tusschen ons ende haer accoort gemaect was, aen de Bandanesen 4 stucken geschut gedaen hebben. 't Is soo verde van daer, dat d'Engelsen tot onderhout van U. E. contracten ons met de schepen van defentie souden assisteren, dat ter contrarie eerst onderleyden ons van de tocht te diverteren, ende doen in Banda gereet waeren om de vyanden aen te tasten, sochten ons tot de compste van de regentijt op te houden. D' Engelsse cooplieden in Banda wesende, baden ons te vertoeven tot de compste van haeren commandeur Fitzherbert met de schepen d' *Exchange* ende *Rubin*, daermede desen commandeur in Amboyna geloopen was ende daer met voordacht bleeff leggen, sonder na Banda te willen vaeren, gelijck haer cooplieden in Banda seer wel wisten. Sonder reden hebben wy U. E. niet gevracht, soo men ons met een cruys socht te hinderen, off dat heylich off van geener waerde soude sijn. Terwyle ons in Banda verdich maecten om te landen sijn d' Engelsen met een prauwe ten aensien van ons geheele vlote van Puloron tot Lontor gevaeren met ontrent 30 soldaten, 40 grove coegels ende 40 cardoesen cruyt, die van Lonter assistentie tegen ons presenterende, op conditie dat d'Engelsse vlagge in Lontor souden laten wayen (gelijck die alrede wayen lieten). Doch alsoo 't die van Lontor niet aenstont, willende geensints aen d' Engelsen gehouden wesen ende vresende, dat d' Engelsen daerop eenige actie souden mogen pretendeeren, heeft de Sabandaer van Lontor (gelijck hy ons selven voor zijn doot verclaert heeft ende daerop gestorven is) d' Engelsse vlagge weder ingehaelt ende wech gesmeten, nadat ontrent een ure, gelijck onse gantsche vlote gesien heeft, geweyt hadde. D' Engelsen hierover gestoort wesende, sijn met haer soldaten na Puloron by den *Dragons Clauw* gekeert ende hebben voorsz. cruyt ende cogels in Lontor gelaten. Daerna zeyd voorsz. Sabandaer toegestaen te hebben, dat d' Engelsen vlagge eens een geheele

dach wayde, vermits d'Engelsen hem daerom seer hardt baeden, seggende dat het haere Sondach was ende overal daer zy handelden alsoo toegelaten wierd. Hoe d' Engelsen de Bandanesen voirder tegen ons gestyft ende opgeroyt hebben, connen de heeren per nevensgaende verclaringe van de voorneemste Orangkays vernemen.

Van eersten off, soo haest wy Lontor overwonnen hadden ende de gevluchte haer boven op 't geberchte begosten te verstercken, is hetselvige d'Engelsen door die van Puloron aengedient ende zy hebbent voor ons in Banda verborgen gehouden, in Amboyna tegen de gouverneur Speult seggende, dat waer was dat wy Lontor genomen hadden, maer 't geheele landt noch niet: die van Lontor hadden haer weder aen 't anderen eynt van 't landt boven op 't geberchte versterct. Hadde d' Engelsen ons dit in Banda tijtlijck aengedient, gelijck vrienden behooren te doen, wy souden den oorloch eerder geeyndicht ende misschien op een ander noch wat verricht hebben. De moeyelijckheyt van dit verhael gelieve U. E. van ons ten goede te nemen, alsoo 't geschiet opdat de heeren te beter souden weten met wie te doen hebben.

Doen de tocht na Banda voornamen, vonden niet geraden, groote instantie te doen om assistentie van d' Engelsen te becomen, vreesende, dat als de victorie (al was het maer met schijn van haer hulpe) becomen hadden, dat dan met d' Engelsen om de deylinge souden moeten vechten. Hierover ist dat niet alleene tegen d' Engelsen over haere nalatende assitentie volgens U. E. ordre van 4 Martio passato niet geprotesteert is, maer hebben ter contrarie de saecken van langer handt soo gesocht te schicken, dat haere hulpe met eere mochte derven, 't welck U. E. ten goede gelieve te nemen, want anders meerder swaricheyt met d' Engelsen te duchten was, dan oyt met de Bandanesen gehadt hebben. Niettegenstaende ons alle verhinderingh gedaen hebben, schamen haer in Banda niet een derde van 't veroverde ende van de thiende te pretendeeren, seggende, dat sy een derde van d' oncosten van de forten ende garnisoenen dragen ende dienvolgende haer oock een derde toecompt van 't gene daermede verovert wort. De nodige wederlegginge ende antwoort hebben hierop gegeven.

4. Amboina. Ons oogemerck was niet alleen om U. E. voor onse wederkeeringe naer 't vaderslandt ende tot een eerlijck affscheyt van hier, behoorlijck van Banda te verseeckeren, maer oock van de landen van Amboyna. Maer ziende, dat op de tocht van Banda meer tijt verlooren dan ons lieff was, dat daer veel volck mosten laten om de vyanden t' eenemael uyt te royen, datter op de tocht wel 300 mannen van siekte gestorven was ende de meeste part van al het volck uytdermaten met zeere beenen gequelt waeren, item dat het ons te swaer soud vallen in 't regenmousson te gelijck tegen Goodts weder ende wint, tegen de vyanden ende tegen de siecte in 't volck wesende te vechten,

wierden genootsaect ende mosten dienvolgende goet vinden op een ander maniere in Amboyna te handelen dan eerst geproiecteert ende voorgenomen hadden.

Hoe aen 't casteel Amboyna een generale vergaderinge van alle de hooffden van alle d' omleggende landen ende eylanden, steden en plaetsen onder gebiet, protextie ende verbant van de Hooge Mogende heeren Staten staende aen 't casteel Amboyna bestemt en beroepen hadden, is met onse voorgaende geadviseert. Sy sijn meest alle doch seer lancksamelijck gecompareert, uytgesondert eenige die door quaet weder niet wel comen costen ende de belhamers van alle troubel, daer 't ons meestal om te doen was. Doen wy met de schepen van Banda voor Hittoe quaemen, resconteerden aldaer Atip Daya, stadthouder van de coninck van Ternate, met de hooffden van Loehoe, Combello, Lucidi ende Eran, op wech zijnde, soo haer gelieten, omme naer 't casteel ter vergaderinge te gaen. Daya quam ons met de voorsz. hooffden ende oock die van Hittoe aen boort besoecken; vroegen waeromme de generaele vergaderinge soo precis op groote pene beroepen hadden. Wy gaeven haer ten antwoort, dat het was om met gemeene kennisse ende advys alle differentie vrientlijck te slechten. Hiermede waeren niet gecontenteert maer souden de perticularisatie gaarne gehoort hebben, welck voor die tijt niet goet vonden te doen. Hiermede gescheyden wesende, zijn Atip Daya, de hooffden van Loehoe, Combello, Lucidi ende Eran met frivole excuse weder terugge gekeert, sonder aen 't casteel te comen, vresende naer 't schijnt haere hooffden gelijck d' orangkays van Banda te verliesen, doch als haere gecommitteerden hebben zij eenige slechte lieden gesonden.

Met de generale landtdach hadden wy voor den oorspronck van alle troubel ende differentie t' ondersoecken, d' een met d' ander t' overtuygen ende alsulcken raedt te schaffen, als na gelegentheyt van tijt en saecken met gemeen advys goet vinden souden. Atip Daya met zijn Ternatanen, die van Loehoe ende haere consoorten, sijn in dese vergaderinge verclaert te wesen autheurs van alle troubel en rebellie; item dat gesocht hebben ende soeckende zijn onse onderdanen tot haere devotie te trecken, de Christenen Moors te maecken ende verscheyde plaetsen met d' uyterste ruine gedreycht hebben, soo met onse vice gouverneur op de roey gingen. Item dat de Ternatanen die van Hittoe gedreycht hebben, haer landt met gewelt aff te loopen, soo weygerich blyven tol, gelijck die van Loehoe ende Combello, aen de coninck van Ternate te geven. Ick hebbe oock verstaen, dat de Ternatanen om die van Hittoe daertoe te bewegen, gepresenteert hebben, haer van ons 100 realen voor de bhaer nagelen te doen geven, niettegenstaende selffs daervoor maer 50 ontfangen. Hoe fijn voorsz. Atip Daya, die van Loehoe met haere consoorten alles ontkennen, haer ontschuldigen ende onse vrienden seggen te wesen,

sullen de heeren door haer nevensgaende antwoort vernemen. Wat voirder in de landtdach gepasseert is ende hoe alle gecompareerde hooffden den eet van getrouwicheyt vernieuwt hebben, item hoe om goede redenen de misdaet dergener, die (door toedoen van de stadthouder van de coninck van Ternate ende die van Loehoe) ongehoorsaem ende rebel zijn geweest, doen ons den oorloch op Java overviel, gepardonneert hebben ende de vergaderinge gescheyden is, connen U. E. per nevensgaende acte vernemen.

Wat nu ten besten van de Compagnie ende tot gemeene ruste ende welvaert van de landen van Amboyna gedaen dient, is claer en kennelijck. Doch alsoo (gelijck vooren geseyt is) de gelegentheyt van tijt en saecken zulcx niet toe en liet, vonden goet ende hebben ordre gegeven van verde te beginnen ende de hulpe Goodts (te weten de goede gelegentheyt, tijt off occasie na men 't noempt) te verwachten ende waer te nemen.

5. De Alfoeren. 't Geberchte van Ceram is bewoont met een seecker volck, die gemeenlijck Alfoures off boeren genaempt worden. Zy gevoelen wel datter een Godt is, maer hebben weynich kennisse van religie ende plegen seer vreemde superstitie. Dese lieden werden seer gequelt van de Mooren aen de zeecant wonende, daerover veeltijts met den anderen op haer maniere oorlogen. De voorneemste coningen van de voorsz. Alfoeres, als namentlijck van Saulau, Samitte, Waysia ende Lean, hebben voor dese kennisse met d' onse gemaect ende haer onder gebiet ende protectie van de Hooge Mogende heeren Staten begeven. Ende alsoo zylieden versoecken dat aen de custe van Ceram op een seeckre plaetse Coach genaempt een redut off fort souden maecken, om te beter by malckanderen te mogen comen ende den anderen in 't voorvallende t' assisteren, hebben wy de gouverneur Speult geordonneert met eerste gelegenheyt een redut op voorsz. plaetse te leggen ende de vrientschap met d' Alfoeren ende alle andere omleggende volckeren sooveele te vermeerderen als eenichsints doenlijcken is. Wy meenen, dat de boosheyt, hoochmoet, geveynstheyt ende loosheyt van de Mooren te zijnner tijt met hulpe van de voorsz. Alfoures ende andere te beter ende lichter gestraft en gebreydelt sal connen worden.

De geluckige victorie van Banda heeft over alle de landen van Amboyna ende veel andere meer zeer groote vreese veroorsaect ende ons respect vrywat vermeerdert, doch de Ternatanen ende die van Loehoe laten daeromme niet door hare consoorten onder de handt zeer bedriechelijck tegen onse welstant te wercken, ende 't schijnt dat zulx nimmermeer naerlaten sullen. Alle de Mooren, jaa oock veel van de gesimuleerde Christenen zijn seer jeloers van de vrientschap door ons met de Alfoures gemaect. De vreese heeft haer gedrongen de minste te wesen ende vrede van d' Alfoures doen versoecken.

Die van Loehoe zijn lange besich geweest om haere stadt te verstercken.

Hun volck hebben zy in verscheyde compagnien verdeylt ende daerover alderleye officieren gestelt. Onder andere is een soone van cappiteyn Hittoe die in Nederlandt geweest is, vendrich van een compagnie gemaect. De vader zeyt, dat het geschiet om te vernemen, wat by die van Loehoe passeert, omme ons daervan te mogen verwittigen. Ons geschut welck de gouverneur Speult haer leende, doen d'Engelsen daer vyantlijck verwacht wierden staet, nu genochsaem tegen ons geplant. 't Schijnt dat het gemoet van Atip Daya, die van Loehoe ende haere consoorten, haer selven betuycht dat van ons groote straff verdient moeten hebben, alsoo geen ander reden hebben daeromme haer soo seer behoeven te verstercken, wapenen ende ontrusten. Terwyle de landtdach duerde, was in die van Hittoe mede soo grooten vrees, dat het meeste volck haer woonplaetse verlieten ende haer int geberchte begaeven.

By onsen raedt in Amboyna overleyt wesende hoe op 't gevoechelijcxte de quade disseynen ende pernitieuse meneen van de Ternatanen, die van Loehoe ende haere consoorten souden stutten ende de Compagnie van de Mollucques ende Amboyna verseeckeren, wierd goet gevonden dat vooreerst in de Mollucques souden doen verlaten ende raseren de forten van Marieco, Caleamatte ende Saboa, en dat om de verstroyde macht in te trecken, de voorneemste plaetsen sonder de Compagnie te beswaren maer met verlichtinge van oncosten te beter te verseeckeren, ende de Ternatanen daer wat werck te geven. D' executie van dese resoluitie is d' heer Houtman met ample instructie (gelijck de heeren per nevensgaende copie connen sien) bevolen.

6. Molukken. Van Amboyna hebben met alderleye provisie na de Molluccos gesonden de schepen *Amsterdam*, *Zirickzee* ende *Zeelant*, met ordre dat van de schepen aldaer wesende twee na Firando souden voortsenden: een om 't aenstaende jaer met rijs in de Mollucques te keeren, waertoe 't schip *Amsterdam* gesonden is, ende 't ander, wesende *Zeelandt*, tot assistentie van onse vlote ofte om met retoeren van daer na Batavia te seylen.

Met de voorsz. schepen hebben na de Molluccos niet meer volck gesonden als nodich was om de generale verlossinge te doen ende alle de forten met 500 koppen te versien, waertoe alle de bootsgesellen van de schepen gelicht zijn. Al 't volck dat meer conden derven, hebben in Amboyna gelaten, tot het getal van 347 koppen, met ordre dat van de cloeckste daervan een compagnie van 150 koppen na Banda souden zenden, soo haest 't weder bequaem wierd, op avontuer off tot volvoering van onse ordre nodich mochten wesen. Doch alsoo d' onse van de gevluchte Bandanesen eer meester wierden dan wy meenden, is al 't voorsz. volck in Amboyna gebleven, daer wel te pas comen ende gebruyct sullen worden om de ronde met de gouverneur Speult te doen, een redut op Coach te leggen ende preparaet ten principale te maecken.

Alsoo de kercke eertijts door de Portugiesen op Amboyna van hout ende

gabbe gabbe gemaect, te cleen ende oock niet langer bequaem is, hebben de gouverneur Speult geordonneert, dat ten laste van de gemeente met eerste gelegentheyt sal doen maecken, sonder de Compagnie daermede te belasten, een steenen kerck, lanck 105 voeten, hooch 60 voeten ende wijt 60 voeten, 't welck wy achten gevoechelijck volvoert sal worden.

7. Chineesche jonken. Van Amboyna hebben aen de commandeur Willem Jansz. geordonneert, dat toecomende jaer met d' Engelsen, soo haer daertoe bewegen can, wederomme een tocht na de Manilhas doe. Eenige nootlijckheden zijn hem tot dien eynde toegesonden ende byaldien d' Engelsen de tocht weygeren ende herwarts keeren, dat zijn E. dan alleene macht genoch hebbende, de tocht doe ende soo onse macht alleene tegen den vyandt sufficant is, dat dan met onse vlote na de custe van China ende Chincheu loope, omme aldaer den Chineessen handel op Manilha te beletten ende die te procureren, 't sy in Batavia off elders. Om de Chinesen te dringen ons soo goeden acces ende handel als de Portugiesen ende Spangiaerden te geven, hebben geordonneert, dat op de custe van China alle Chineesse joncken aentasten sullen, uytgesondert alleene die, welcke met onsen pas na Batavia souden mogen vaeren. Den handel is ons bedunckens lang genoch met vrientschap versocht. Wy menen soo goeden recht te hebben om haer den handel op andere landen te mogen beletten, als zy, om ons den handel in haer landt te weygeren. Met alsulcken recht als zy ons uyt China houden, sullen haer daer in doen blyven, totdat anders resolveren.

Alsoo voor die tijt in Amboyna niet anders te verrichten was ende niet geraden wierd geacht, dat de Generael Coen na de Mollucques voere, wierd goet gevonden dat zijn E. met de schepen *Hollandia* ende 't *Hert* na Batavia keeren soude. Ende alsoo Jan Dircxz. Lam, gouverneur van de Mollucques, zijnne verlossinge ernstlijck versocht ende geen persoon na ons genoegen by der handt was om 't gouvernement aldaer waer te nemen, zijn genootsaect geworden d' heer Houtman, die anders mede na Batavia genomen souden hebben, ordre te geven om de gouverneur Lam te verlossen en 't governement waer te nemen, totdat zijn E. aldaer off wy alhier imant vinden die sulcx vertrouwen mogen.

Volgens voorsz. resolutie is de Generael Coen den 24 Juny met de schepen *Hollandia* ende 't *Hert* van Amboyna vertrocken ende den 12 July tot Batavia wel gekeert, 't jacht de *Hont* in Amboyna latende om verdubbelt ende na Taliabo om sagu gesonden te worden. D' andre schepen, *Schiedam*, den *Dragon*, 't *Postpaert*, *Eenhoorn*, *Muyden*, *Delft*, *Enckhuysen*, de *Zeewolff*, 't *Wapen van Jacatra*, *Aracan*, *Zirckzee* ende d' *Eendracht* sijn mede op differente tijden tot Batavia wel aengecomen, maer den *Heylboth* is op de droochte by Botton verseylt ende gebleven. 't *Wapen van Amsterdam* ende d' *Attendans*

off *Vliegende Bode*, onbequaem sijnde om langer te vaeren, sijn in Banda gesleten, gelijck mede alhier d' *Oude Zonne*, de *Bergerboot*, de *Groene Leeuw* ende *Jortan*.

8. Coen over de Ternatanen. D' Heer Houtman in de Mollucques comende, ende de Ternatanen communiceerende, hoe wy geresolveert ende geordonneert hadden, de forten van Marieco, Caleamatte ende Saboe te raseeren ende verlaten, hielden haer seer qualick over 't verlaten van Caleamatte ende Saboe, maer van Marieco maecten weynich mentie. Ende alsoo d' onse niettegenstaende 't misnoegen van de Ternatanen voornamen met d'ordre voort te vaeren ende voorsz. plaetsen te verlaten, gelieten haer de Ternatanen alsoff met alle man 't eylant Ternate wilden verlaten ende haer op Gilolo begeven. D' onse vresende, dat niet alleen de Ternatanen (die wel connen derven) souden doorgaen, maer dat de Mardickers, die van Macquan, Motir ende Batsian ons mede souden begeven, vonden goet 't raseeren van Caleamatta ende Saboa tot onse naerder ordre te surceeren ende met de verlatinge van Marieco voort te varen, gelijck geschiet is. Soohaest Marieco van d'onse verlaten ende gesprongen was, hebben de Spangiaerden 't selve met een compagnie soldaten ende eenich geschut beset. Sonder goede redenen ende met groote onbedachtheyt zijn de voorsz. drie plaetsen Marieco, Caleamatte ende Saboa voor dese versterckt ende beset. Met een schoon praetien hebben de Ternatanen d' onse daertoe gebracht ende haer alsnu met een dreygement van te willen vluchten Calleamatte ende Saboa tegen onse ordre doen houden. Onse meninge was niet alleene voorsz. plaetsen te doen verlaten, maer de Ternatanen te dringen affstant van haere quade meneen te doen, Atip Daya, die van Loehoe ende Combello te doen straffen, ons van Macquian, Mothir ende Batsian te verseeckeren, d'oncosten te verminderen, ende de saecken alsoo te doen schicken dat de Compagnie van de Mollucques ende Amboyna tegen alle vyanden ende ondercruypinge verseeckert zy ende behoorlijck respect toegedragen worde. Maer het schijnt, dat de Ternatanen cloecker dan d'onse zijn ende haer haen, hoe slecht die oock is, voor coninck weten te houden. Meer respect weten zy van d'onse, dan wy van haer te crygen. Veel van U eygen volck ist, die door haer gebreck: interest ende wellust, 't spel verbrodden. 't Is ongeloofflijck hoe listich de Ternatanen ende hoe onbedacht ende achtloos veel van d' onse zijn. Als maer Rogier Bontemps mogen spelen, dan ist haer wel. Verwe gebreeckt haer niet om alle acten en versuym een schoone coleur te te geven. Dit connen wy wel seggen, maer door gebreck van stoff ende distantie van de plaetsen qualick verbeteren.

De misdaet die de Ternatanen tegen U. E. begaen hebben, leggen zy ons te last. De gouverneur Lam van Malleyo op Macquian vertrocken wesende, is Kitchil Aly aldaer met drie correcorren gecomen ende heeft de fiscael

Stuling alsulcken beclach gedaen (om ons door de heer Lam te doen raporteeren) als wy van des Compagnies wegen tegen haer behooren te doen. In plaetse Atip Daya, die van Loehoe ende Combello volgens ons versoeck souden straffen, claecht Kitchil Aly, hoe sy meenden door onse hulpe noch grooter te worden, maer ter contrarie met droeffheyt van de principaelen van Macquian verstaen, dat wy voor souden hebben, de coninck van Ternate Macquian te onttrecken ende 't selvige onder gebiet van een sengagie off imant van de onse te stellen. Eer yets tot vermindering van des coninckx van Ternaten respect (seyt hy) souden laten geschieden, sullen liever al haer leven daervoor opofferen. Dit is de refactie die de Ternatanen van haere quade meneen doen, ende in deser voegen hebben zy d' heer Lam, die van haren secreten handel niet geinformeert wesende, Aly niet cost antwoorden, affscheyt gegeven sonder op ons beclach door d' heer Houtman gedaen ordre te stellen. Wy hebben geen last gegeven, dat d' onse de coninck van Ternate 't gebiet over Macquian souden ontrecken, maer wel, soo de Ternatanen onderstonden (gelijck de roep verleden jaer ginck) Ternate te verlaten, dat haer souden laten gaen ende ons van Macquian, Mothir ende Batsian verseeckeren, alsoo dese landen sonder de Ternatanen wel connen regeeren ende beschermen. Het schijnt datter by d'onse geen goede maet gehouden zy ende dat tegen d' een al te hardt ende tegen d' andere al te sacht geweest zijn. Om de gealtereerde gemoederen te stillen ende de herten van de Ternatanen weder 't onswaerts te trecken zeyt d' heer Houtman nodich te wesen, dat met den eersten goede sufficante vlote na de Mollucques vaere ende iets op de Spangiaerden attenteere. Maer wy zijn van een geheel ander gevoelen. De vleugelen van de Ternatanen dienen wat gecort ende N. N. gestraft te worden.

Alsoo hier tegenwoordich meest alle de hooffden van de Mollucques by den anderen zijn, ende d' heer Houtman hem naerder op haer refereert, hebben hun vertoont, wat ons tot het demolieren van de voorsz. forten gemoveert heeft, te bedencken gegeven, off de redenen, daeromme d' executie van onse ordre gesurceert is, sufficant zijn om ons Caleamatte ende Saboa te doen houden, ende wat raedt zylieden weten om d' ondercruypinge van de geveynsde vrienden ende de pernitieuse meneen van de Ternatanen voor te comen, d' excessive groote lasten te verminderen ende de Compagnie van de Mollucques ende Amboyna te verseeckeren. Na 't verstant van de lieden is hierop geadvyseert, gelijck de heeren per nevensgaende propositie ende advysen connen sien. Wy sullen naerder op de saecke letten ende ons na winter en somer reguleren. Wat U. E. desen aengaende goet vinden, gelieven de heeren metten eersten 't advyseeren.

In de Mollucques sijn d' onse met de Spangiaerden verdragen alle gevangenen tegen malckanderen te lossen. Op dese conditie zijn gerelasscheert 27

van d' onse ende 27 van de haeren. In Manilha waeren noch 44 persoonen van d' onse, welcke de Spangiaerden belooft hebben toecomende mousson in de Mollucques te beschicken ende over te leveren tegen 64 Spangiaerden ende Portugiesen in handen van d' onse wesende. By dese gaet rolle van de resterende gevangenen in Manilha noch in 't leven zijnde.

Die van Hittoe, Loehoe, Combello ende haere consoorten hadden voor, d' Engelsen geen handel te verleenen dan met verhoginge van prijs op de nagelen. De Ternatanen hebben hierna oock getracht. Sy hadden seer hooch voor genomen, maer de victorie van Banda verstaende ende siende dat wy daertegen waeren, hebben affstant van haer voornemen gedaen; d' Engelsse verwytende dat wy het nu bykans altemael hadden ende voor haer niet resteerde. 't Gevolch sal den tijt leeren.

Wat in onse apsentie tot Batavia met die van de Mattaram, Bantam ende in de generale directie gepasseert zy, is U. E. door den Raedt met schepen *Leyden* ende 't *Wapen van Enckhuysen* geadvyseert, waer van nevens dese copie gaet. 't Sedert heeft de tijt weynich off geen veranderinge gebaert, doch swanger schijnt het, dat eenige gaen. Om haer proffijt ende tot ons nadeel trachten die van de Mattaram seer hart na vrede, gelijck mede die van Macassar. Ten selven eynde zijn die van Bantam alsnoch niet gesint met ons t' accorderen.

9. Makasser. Met 't Engels schip de *Sterre* heeft de gouverneur Speult door ons ordre de coopman Jan Joosten met een missive aen de coninck van Maccassar gesonden, om 't onderstaen off tot ons voordeel een goet accoort souden connen maecken. Onse gesant is wel onthaelt geworden ende brengt voor antwoort, dat de coninck niet dan vriendschap begeert ende 't land voor ons open staet. Wy meenden herwaerts een gesant van Macassar te trecken, maer de coninck heeft daertoe niet willen verstaen, een flauw excuse doende, gelijck per nevensgaende antwoort blijct. Also vresen met de vrientschap van Macassar meer, dan met d' oorloge geincommedeert ende min geaccomodeert te worden, blyven nog in beraet wat doen sullen. Die van Maccassar aspireert seer na groote staet. D' eene tijt voor ende d' ander na is hy d'omleggende gebuerlanden affloopende.

10. De Mataram. Dit jaer heeft de Mattaram geen tocht na Surrobaya gedaen; 't schijnt dat sulcx meest door ons verhindert is, vermits gestadich schepen voor Grissi geweest zijn, ende daerdoor van 't gerieff der zee ontrieft wierden. Eenige loopers in Grissi (welck van d' inwoonders al verlaten was) comende om de stadt te verbranden, sijn van d' onse gestut ende verhindert. Eenige maenden lanck is ons den toevoer van alle nootlijckheden uyt des Mattarams landt verhindert, doch insonderheyt de rijs, die in geen quantiteyt gebracht wort, maer wel veel andre nootlijckheden. Het schijnt, dat ons gaerne souden dringen de

Mattaram in sijnne conquesten niet te hinderen, maer alsoo bevinden dat haer selven meer quellen dan ons, is apparent dat eerlange ondersoecken sullen wat met vrientlijcken schijn doen connen. Sy hadden gaerne dat wy weder een comptoir tot Japara stabileerden, maer 't en is geensints geraden.

11. Bantam. Dit jaer hebben ons die van Bantam in 't landt niet gequelt, maer wel ter zee. Zy hebben de zeecust tusschen Tcheribon ende Batavia met menichte van prauwen langen tijt onvrye gehouden om buyt te becomen ende alle nootlijckheden van hier te weren. Men zeyt, dat in verscheyde tijden seven Chineesse prauwen genomen hebben ende dat al de Chinesen doot slaen, die becomen connen. D'eene tijt laeten zy die van Mattaram passeren ende somtijts doen haer oock verhindering aen. Hoe den Mattaram sulcx verstaet sal den tijt leeren. Wy hebben verscheyde reysen om d' Oost langs de custe gesonden, om die van Bantam van daer te dryven, maer geen rescontre gevonden, dan eens in een riviere bygevall, alwaer die van Bantam met 25 tingans lagen, ende 12 Jappanders, die tegen ordre met een tingan vooruytliepen, doot geslagen wierden, waertegen daerna weder 14 Javanen, die na Bantam voeren, gematst ende eenige gevangen ende verscheyde prauwen genomen zijn. Alsoo die van Bantam niet dan met vloten van 20, 30 ja 50 a 100 prauwen uyt sijn vaerende, is weynich van d' onse op haer geattenteert, alsoo 't ons niet wel gelegen compt veel prauwen te gelijck uyt te zenden.

Om t' ondersoecken off op d'een off d'ander maniere den handel met Bantam souden connen becomen, is by den raedt van defentie goet gevonden, twee gecommitteerden, een van onser zijde ende een van d'Engelsen, met een missive conforme nevensgaende copie na Bantam te zenden. De gecommitteerden zijn tot aen de mont van de riviere gevaeren, alwaer opgehouden wierden. Sy versochten den pangoran te spreecken, ende nadat hun sulcx geweygert was, presenteerden onse missive, een goet accoort ende vrede versoeckende. Hierop wierd van wegen de pangoran geantwoort, dat met d'Engelsen geen vrede behoeffden te maecken, alsoo geen oorloch met haer hadde: sy mochten in de stadt comen als 't haer gelieffde, maer met de Nederlanders wilde niet te doen hebben. D'onse wierden gevraecht off zy Jacatra wilden overleveren. Hiermede zijn de gecommitteerden met onse missive, nadat twee dagen gewacht hadden, wedergekeert, sonder dat de pangoran hebben mogen spreecken. Tot openbare oorloch tegen ons souden die van Bantam d'Engelsen gaerne bewegen. D'Engelsen sijn seer genegen om den handel tot Bantam ernstlijck te versoecken. Niet dan per forme hebben zy soo nu, soo dan een schip voor Bantam gehouden ende t' zedert 10 Augusto de handt t' eenemael daer van getrocken, niettegenstaende het haer aen geen schepen gebreect. Wy hebben verscheyde maelen versocht de handt neffens ons aen de besettinge van Bantam te houden; niet dan blauwe excusen is daer op

gevolcht. T' eene schip (seyden zy) was onbequaem, 't ander most verdubbelt worden, andere mosten tot de negotie versenden. Den commandeur Fitzherbert was 't hert te groot om met d' *Exchange* soo vilen dienst voor Bantam te doen. De *Chaerles* (een schip van defentie zijnde) lach in de ladinge ende most na Engelandt gaen. Als gelegentheyt van schepen bequamen, soudense voor Bantam zenden. Wat hierop volgen wil, sal den tijt leeren. Wy hebben geen goet gevoelen van d' Engelsen ende geloven volcomelijck, dat soo sy de sterkste waeren, dat met de slach tegelijck protesteren, insinnueeren ende haer, over pretendeerende ongelijck, met gewelt van ons souden soecken te revengeeren. Wy connen genochsaem bemercken, dat haer voor laten staen hiertoe redenen te hebben. Wy zullen soo veel doenlijck op ons hoede wesen. 't Serpent is in onse bosem. Wy worden daervan soo gequelt, dat genoch te doen hebben om 't selvige te stillen. Dit can sonder verlies van tijt niet geschieden. Godt geve, dat de generale bestieringe van U saecken daerdoor interim geen interest come te lyden.

Met den raedt van defentie over de saecken van Bantam in beraet wesende, hebben wy verclaert tevreden te wesen, dat d' Engelsen alleene na Bantam souden gaen, om t' ondersoecken off den handel voor beyde de Compagnien connen becomen, doch met conditie, dat de peper soo goeden coop coopen, dat die met een redelijcken penninck beswaren mogen ende wy die heffen sullen tot soulagement van de groote oncosten, die tot Batavia zijn doende. Door 't gerieff deser plaetse connen Bantam wetten stellen, daer anders d' onredelijckheyt van den pangoran souden moeten voldoen. Hierop antwoorden d' Engelsen, geen last te hebben om haer meesters goet aen ons te geven. Laten ons verluyden alsoff ons noch groot faveur geschieden zoude soo door haer handt peper van Bantam becomen, ende dat den handel liever willen nalaten dan eenige tol aen ons geven. Hoe U. E. de saecke verstaen, gelieve de heeren met den eersten 't advyseeren.

12. Aangekomen schepen. Geduerende onse apsentie zyn Godt loff voor Batavia van 't vaderslandt wel aengecomen de schepen *Zuythollandt*, *Noorthollandt*, *Muyden*, *Weesp*, *Middelburch*, *Alckmaer*, de *Bruynvis*, *Purmerent* ende daerna de 12 volgende, te weten: den 3 Augusto 't *Wapen van Delff*; 20 ditto den *Swerten Beer*; 23 ditto den *Gouden Leeuw*, de *Haen* ende de *Valck*; 31 ditto *Gouda* ende den *Harinck*; 5 September *Westcappel*; 16 ditto d'*Orangeboom*; 17 ditto den *Hazewint*; 29 ditto *Armuyden*; 13 October *Westvrieslandt*.

Den 24 Juny zijn op de custe van Coromandell mede wel aengecomen de schepen *Dordrecht* ende *Naerden*, in voegen datter niet resteert, dan 't schip de *Leeuwin*, met een Portugies scheepken door den *Swerten Beer* vervoert ende met 25 mannen beseth. D' Almogende wil haer ende alle andere gaende ende comende schepen mede behouden geleyden.

Met de voorsz. schepen hebben wel ontfangen U. E. aengenamme missiven van dato 26 February, 6 ende 13 Mayo, 16 Juny, 9 September, 12 December 1620, 16 Januario, 4 Maert ende 10 April 1621. Op die van 6 ende 13 May is ten deele van Banda geantwoort, gelijck mede door den raedt van hier op die van 9 September. Wat voorder occureert ende op alle voorsz. missiven vereyscht wort ende antwoorden connen, sullen vervolgens verhaelen.

13. Koers door de schepen te houden.

't Schip den *Gouden Leeuw* heeft in vier maenden van 't Goereesse gadt in de Straet Sonda geseylt ende is in 4 maenden 4 dagen, sonder verlies van volck, voor Batavia gecomen, welck ons notabel ende seer vreempt dunckt. Verscheyde andere schepen, gelijck vooren genoteert is, zijn mede spoedich ende oock geluckich aengecomen, ter oorsaecke naer 't schijnt, dat de Caep de Bone Esperance verby geloopen zijn, de Zuyt gehouden ende geen ander landt dan Java aengesocht hebben. Andere hebben uytdermate veel volck ende veel tijt verlooren om verversinge aen de Caep, aen Madagascar ende elders te soecken, want daertoe meer tijt consumeerden, dan van noode hadden om Batavia te beseylen. Derhalve gelieve U. E. haer schepen wel te versien van water, ordre te geven (soo des van noode waere) dat d'eylanden van Cabo Verde om verversinge aendoen, dat boven de Caep de Bona Esperance om de Zuyt zeylen, de Caep verby loopen, de Zuyt houden ende geen ander landt dan de Straet Sonda aendoen, soo sullen hier aparentlijck spoedich ende geluckich ariveeren, gelijck met veel ende verscheyde schepen gebeurt is.

Hoe de vier schepen, *Suythollandt*, *Noorthollandt*, *Muyden* ende *Weesp* na de custe van Goa gedestineert, te laet gecomen zijn, sullen U. E. met de voorgaende van den Raedt verstaen hebben.

14. Practijk van het verdrag met de Engelschen.

Ter goeder trouwe, even alsoff met goede lieden te doen hadden, lasten ende bevelen U. E. preciselijck met haer missive van 16 Juny ende 9 September 1620 't accoort met d'Engelschen gemaect, naer te comen, t' ontfangen ende doen prompte restitutie van schepen, goederen ende comptanten van den anderen genomen ende die gerestitueert moeten worden; item dat het different liever met eenige schade souden accorderen dan aen U. E. remitteren. Dit hebben wy onderleyt te doen, maer bevinden d' Engelsse Compagnie contrarie ordre aen haere comisen gegeven heeft, ende dat niet en soecken dan groote actie te maecken, die in haer geheel over te zenden ende interim uyt onse handen te trecken soo veel gelt als becomen connen, de schepen die haer dienstich zijn, ende d'ondienstige in onse landen te laten, sonder 't minste differentiale poinct finalijck te willen affhandelen, waerover onmogelijck is dat hier met den anderen souden connen accorderen. D'Engelsen hebben gants geen commissie noch ordre om iets met ons aff te doen. Hoe zullen wy met alsulcke lieden handelen? Al waer 't dat haer de meeste helft van al des Compagnies staet ende middelen gaeven, sy souden 't wel op reeckeninge

aennemen, maer wy zouden daermede niet vorderen, noch haer niet voldoen. De resterende helft van de staet soud na haer opinie niet bastant wesen, om d' interest te betalen.

Soo haest 't accoort met d' Engelsen gemaect, gepubliceert was, hebben versocht met haer in reeckeninge te treden ende gepresenteert over te leveren al 't gene wy aen haer volgens accoort, meer dan zylieden aen ons schuldich waeren; dan hebben haer telcken reys geexcuseert ende uytstel genomen, totdat wy op de tocht van Banda vertrocken waeren. Cort naer 't vertreck van den Generael Coen zijn d' Engelsen by den raedt van Batavia gegaen, versoeckende aff te reeckenen. Den raedt hun beswaert vindende, versochten uytstel tot de wedercompste van de Generael Coen, daerop datelijck by d' Engelssen geprotesteert is. De Generael Coen op zijnne wedercompste sulcx verstaende heeft d' Engelsse ontboden ende versocht aff te reeckenen, presenteerende hun volgens accoort vol te doen, als 't haer gelieffde. De gecommitteerden van d' Engelsse sijn gecompareert, even alsoff wonderlijcke dingen souden doen. Men is in conferentie getreden. Per nevensgaende acte sullen U. E. sien, wat zy ende wy ingebracht hebben; item hoe d' Engelsse niet een poinct wilden affdoen, maer alleene soecken sooveel gelt uyt onse handen te trecken als becomen connen, ende alle differentiale poincten geheel te reserveren ende over te zenden. Dese ende andere malitie siende, hebben niet goet connen vinden eenich gelt sonder affreeckeninge te geven; te meer dewyle d' Engelse naerlieten 't volle getal van de schepen van defentie te fournieren, item, Bantam neffens ons te besetten, ende dat sulcx neffens de groote oncosten van Batavia alleene tot onsen laste lieten. De *Goude Leeuw* ondertusschen ariveerende met U. E. missive van 4 Martio passato, hebben d' Engelsse aengedient hoe verstaen hadden, dat de meesters besich waeren om ons de moeyten van de restitutie van gelt en goederen aff te nemen, ende dat dagelicx met de volgende schepen ordre comen zoude wat dienaengaende te doen hadden: soo 't haer niet gelegen quam met ons aff te reeckenen, dat haer dan gelieve de naerder ordre te verwachten. Hierop soecken ons te culpeeren, dat haer met schoone presentatie gevoet ende gesocht hebben te delayeeren. Om anders te bewysen, hebben weder opnieuws versocht ende gepresenteert aff te reeckenen ende haer vol te doen, niettegenstaende verstaen hadden, dat U. E. besich waeren om de saecke met d' Engelsse Compagnie aldaer aff te doen. D' Engelssen zijn gecompareert, maer bleven by haer propoost, niet dan gelt op reeckeninge begeerende, sonder eenige differentiale poincten te willen affdoen; eysschende daerenboven noch een groote somma gelt voor de schepen die zy in onse handen gelaten ende niet hebben willen ontfangen.

Met de schepen is het aldus gegaen. Soo haest het accoort gepubliceert was, presenteerden wy ter goeder trouwe by provisie vooruyt over te leveren de

schepen den *Dragon*, den *Beer* ende *Attendans*, die doen by der handt waeren. Hierop claechden d' Engelsen, dat geen wech met de schepen wisten, dat geen volck hadden om die te mannen, versoeckende dat die tot de compste van haere schepen souden willen ophouden ende bewaren. Ondertusschen eenige maenden verloopende wierd een schip vereyscht om seeckre joncken, die met rijs van Patana quaemen ende door contrarie mousson in Pallimban ende Jamby geloopen waeren, te haelen, off de rijs te lichten. Hiertoe is voorsz. schip den *Beer* met advoy van d' Engelsse gesonden. Interim quam 't schip de *Sterre* van Banda. D' Engelsse eyschten 't selvige ende wy hebbent haer overgelevert.

Nadat den *Dragon* ende *Attendans* door haer versoeck eenige maenden bewaert hadden ende in onse handen gebleven waeren, hebben zy deselvige geweygert 't ontfangen, seggende dat den *Dragon* door d' onse niet onderhouden ende bedurven was; item dat d' *Attendans* (die voor Bantam op de wacht lach) eerst visiteren wilden, doch hebbent niet gedaen; misschien dat het noch doen sullen als het vrack weder uyt de gront van Banda verrijst. Daerna de schepen de *Sampson* ende voorsz. *Beer* alhier wedercomende ende voorsz. malitie gedenckende, gelijck mede, dat met malckanderen behoorden aff te reeckenen eer schepen, gelt off goederen overgaeven; item dat het recht noch reden was, dat d' Engelssen de dienstige schepen souden uytpicken ende ons d' ondienstige opdringen ende aen de handt laeten, namen wy voor de voorsz. schepen de *Sampson* ende *Beer* tot d' affreeckeninge tegen de *Swerten Leeuw* ende groote gallaye op te houden, doch bemerckten dat d' Engelssen meer sochten haer van dese schepen 't ontlasten ende die mede by ons te laten, dan 't ontfangen, vermits die niet resoluitelijcken eyschten, even alsoff vreesden, dat die haer naer 't hooft souden werpen, alleen tot verscheyde reysen ende tyden vragende, wanneer voorsz. schepen gelost zouden zijn ende wanneer het ons te pas soude comen om die t' overleveren. Deze redenen eens over taffel gerepliceert wesende is door de Generael Coen geantwoort: hoe zouden wy den *Sampson* ende den *Beer* overleveren, ghy hebt haer noyt geeyscht. Hierop zeyde de president van d' Engelsen: wel ick eysch haer nu, levertse over. De Generael Coen antwoorde: ick eysch den *Swerten Leeuw* ende de groote gallaye daertegen. Hierop zijn geen andere redenen gevolcht ende hebben d' Engelsen haer aldus van de voorsz. schepen den *Sampson* ende den *Beer* ontlast. De *Swaen* is in Japan bij de gecommitteerde raedt van defentie geextimeert waerdich te wesen *f* 4000. D' *Expeditie* (van geener waerde zijnde) is in Firando op het touw van de *Royale Jeems* omgewayt. De *Hondt* wert nieuws in Amboyna verdubbelt ende is van seer cleene waerde. De resterende Engelsse schepen off jachten zijn van geender waerde geweest; aen de wal geleyt ende gesleten

soo haest aengehaelt waeren. Alsoo d' Engelssen geen wech met haer gelt wisten, dat in ons packhuys lach ende 't jongste ontrent primo deser maent eerst gehaelt hebben, hebben zy noyt gelt geeyscht, dan nadat de Generael Coen weder van de tocht van Banda gekeert was, ende dat naer 't schijnt omdat het niet van doen hadden ende daerna te meerder intrest te pretendeeren.

Siende hoe d' Engelssen haere schepen in onse handen lieten, de besettinge van Bantam naerlieten, het aental van de schepen van defentie niet fournieren ende eenige van die welcke ter defentie geordonneert waeren, de gemene defentie sonder ons daerinne te kennen ontrecken, soeckende alsoo haere meesters van oncosten 't ontlasten ende d' onse (die soo groote menichte van schepen in Indien hebben) met noch meer oude schepen te beswaeren ende den oorloch of gemeene defentie alleene tot onse laste te laten, terwyle sy den handel waernamen, hebben wy d' Engelsen volgens nevensgaende acte verscheyde reysen ernstlijck alle haer schepen gepresenteert over te leveren, ende in plaetse van degene die absent waeren presenteerden haer andere van d' onse te geven, versoeckende dat het haer soud gelieven 't aental van de schepen van defentie te fournieren. Soo haer volck eenige nootlijckheden, scheepsgereetschappen, vivres, amonitie ende wat het oock was gebrack, wy booden haer aen van alles te versien, voor soovele nodich was, sonder hierover eenige betalinge te pretendeeren: souden alles met een simple recepisse aen de meesters remitteren. Dese presentatie hebben d'Engelsen mede geweygert aen te nemen, seggende dat geen last hadden andere schepen voor de haere t' ontfangen ende dat voor dese redenen gegeven hadden, waeromme zy meenden hare schepen met recht geweygert hadden t' ontfangen. Dit is de voorneemste supstantie van 't gene tusschen ons ende d' Engelsen (aengaende de restitutie van schepen, gelt en goederen) gepasseert zy. De particularisatie sullen de heeren per nevensgaende acte sien. 't Is hoochnodich, dat U. E. alles aldaer affdoen; willen U. E. daeromme ernstlijck gebeden hebben, want hier onmogelijck is t' accordeeren. D' Engelssen soecken 't niet. Het schijnt dat expresse ordre van haere meesters hebben met ons niet te verdragen ende geenige saecken aff te doen. d' Authoriteyt ende goeden wille gebreect d'Engelsse comisen. Hoe souden wat goets met alsulcke lieden verrichten?

Per nevensgaende missiven van de Mollucques, Amboyna, ende andere beclachpoincten door d' Engelssen overgelevert, sullen U. E. sien, hoe d' Engelssen haer niet vernoecht houden met een derde van den handel in de Mollucques, Amboyna, Banda, maer voorder met groote onbeschaemtheyt trachten in des Compagnies recht, vordeel, reservatie ende vryheyt te dringen, d' onse seer onbeleeft ende ongeschickt bejegenende. Wy hebben daertegen overal goede ordre gegeven, gelijck de heeren per nevensgaende copyen connen sien, ende sullen niet laten U. E. recht ende prerogaatiff te maynteneeren

sonder d'Engelssen off andere in 't minste iets te laten inputeeren. Wy ende alle d'onse worden uytdermaeten seer van d' Engelsen gequelt. t'Is altijt t' ondeech: nimmermeer connen haer voldoen.

15. Een vast punt op de kust van China te bezetten. Uyt der maten sijn wy verwondert, dat U. E. ons soo ernstlijck recommanderen, nieuwen handel ende nieuwe proffyt gevende waeren te soecken, item den handel alsoo te beneficeren dat d' excessive gedaene oncosten gewonnen, de treffelijcke uytrustinge jaerlicx continueeren ende goede uytdeylinge doen mogen, sonder nieuw gelt off meer dan voor dese te zenden. 't Is niet mogelijck dat d' Inlantsche groote oncosten gewonnen connen worden off dat de Compagnie bestaen can, ten zy dat het cappitael tot d' Inlantsche handel veele vergroot ende jaerlicx een groote somma gelt herwarts gesonden worde. Met het gelt, welck de heeren jaerlicx gewent zijn te zenden, can niet meer retoeren gecocht worden dan jaerlijcx gesonden zijn. Voorwaer, U. E. behooren daerop selven staet te maecken ende van ons niet meer te eyschen, dan met de middelen die ons jaerlicx senden, coopen connen ende d' Almogende van den vyandt gelieft te geven. Al 't gene in Indien is (uytgesondert het gelt, welck van jaer tot jaer van Nederlandt ontfangen ende datelijck aen retoeren voor 't vaderlandt besteet wort) can niet dienen dan voor provisie ende meubelen van de forten, ten waere dat men de forten ende staet van Indien, dat Godt verhoede, verlaten wilde. Naerder verclaringe sal hiervan volghen.

't Is nodich dat, gelijck U. E. voorstellen, jaerlicx eenige schepen met gelt ende goederen na de custe van China gesonden worde, om met de Chinesen te handelen, terwyle den handel in Manilha belet worde. Dit jaer zijn hier 6 Chineese joncken geweest. Sy hebben voor 17 joncken passen mede genomen. Daer is niet aen te twijffelen, off hier sullen toecomende jaer veel Chineesse joncken comen, doch rijcke waeren voor 't vaderslandt dienstich sullen (na geopineert wort) in geen quantiteyt brengen, ende eenige Chinesen zeggen dat soo lange wy op haer custe off daerontrent geen vaste plaetsen begrypen, daer met ons handelen mogen, dat de vaert op Manilha niet nalaten sullen, niettegenstaende wy jaerlicx met vlooten ontrent Manilha houden, want om de waeren te slyten ende om de groote proffyten sal 't altoos by d' een off d' ander geavontuert worden; maer byaldien wy ontrent haer landt plaetse begrypen, daer gevoechelijck met ons mogen handelen, dat dan welhaest by ons sullen comen ende niet veel moeyte sullen behoeven te doen om haer Manilha te doen verlaten. Door gebreck van schepen, volck ende gelt hebben voor dese hierinne niet connen doen. Nu hebben wel schepen, maer gants geen gelt. Al 't gene nu van 't vaderlant becomen hebben is weder tot opcoop van retouren derwaerts verdeylt, soodat even cael als te vooren zijn. Met het weynige dat byeengeschraept can worden sullen 't aenstaende mousson in 't Godt gelieft eenige schepen na de custe van China senden om

t' ondersoecken wat verrichten connen. Als gelt hebben, sal ons de Chineesse handel niet gebreecken. U. E. mogen daerop wel verlaeten ende ons een seer groote somma senden. 't En behoeft altemael geen realen te wesen: met goet silver in plaetse sullen ons wel behelpen.

16. Vloot naar Goa. In Banda zijnde, hebben den raedt alhier geadvyseert hoe genegen waeren ende goetvonden een goede vlote na de custe van Goa te senden; derhalven recommandeerde haer d' Engelsen hiervan te spreecken ende preparaten te maecken om tijtlijck een goede vlote, 't zy alleen off met d' Engelsse in Compagnie, derwarts te senden. Soo haest in Julio passato tot Batavia keerden ende U. E. ernstlijcke recommandatie daertoe vernamen, sijn dies te meer beweecht geworden om voorsz. tocht te doen voortgaen. D' Engelssen hebben daervan verscheyde reysen gesproocken ende ernstlijck versocht haer aental van schepen van defentie te fournieren ende mede eenige schepen neffens ons na voorsz. custe van Goa te zenden. In 't eerste excuseerden haer daertoe geen middelen te hebben ende rieden de reyse gans aff, trachtende ons daervan te diverteeren. Doch alsoo wij goet vonden een vloote alleen te senden ende daertoe prepareerden de schepen de *Goede Fortuyne* 't *Wapen van Zeelant*, *Zuyt Hollandt*, *Noort Hollant*, den *Gouden Leeuw*, *Alckmaer*, de *Morgensterre* ende 't *Hert*; item dat daermede als opperhooft ende admirael gaen zoude d' heer Dedel ende dat de vlote ontrent halff September buyten Sumatra om soud vertrecken, sijn d' Engelssen dese onse ernstige meninge bespeurende van opinie verandert, laudeerende ons voornemen ende rieden de tocht soo hart aen, als die te vooren tegengesproocken hadden, seggende dat onse schepen vooruyt souden senden: sy souden, als de *Anna* ende de *Jeems* quamen, een vlote van vier schepen na zenden. Dese verandering ende aenraeding gaff ons veel bedencking, doch de saecke by den raedt overleyt zijnde, wierd evenwel eenstemmich verstaen, dat met de tocht hoe eer hoe beter souden voortgaen ende dat noch macht genoch tegen d' Engelsen behielden. Onse vloot gereet wesende, arriveerde hier op 29 September 't Engels schip de *Anna*, daer d' Engelssen uytstel op genomen hadden. Hierop hebben haer weder aengesproocken ende versocht de drie schepen, d' *Exchange*, de *Anna* ende *Diamant*, die in corte gereet conden wesen, nevens d' onse te zenden, presenteerende haer te helpen om de schepen in alderyle vaerdich te maecken. Veel excusen hebben daerop gedaen, ende nadat ons tot 6 October getreyneert hadden, eyntlijck toegeseyt de voorsz. drie schepen met een jacht mede te zenden. In plaetse van dese drie Engelsse schepen wierd doen goet gevonden, dat wy van onse vlote zouden houden de schepen den *Gouden Leeuw* ende *Alckmaer*, mits het jacht *Cleen Enckhuysen* wederomme daerby doende. Na al dese tegensporteling is eyntlijck voorsz. vlote, bestaende in elff zeylen, te weten van onser zyde de schepen de *Goede Fortuyne*, 't *Wapen van Zeelandt*, *Zuyt Hollandt*, *Noort Hol-*

landt, de *Morgensterre*, 't *Hert* ende *Cleen Enckhuysen*; van wegen d' Engelsse Compagnie d' *Exchange*, de *Anna*, de *Diamant* ende den *Dragons Clauw*, den 18 October van Batavia vertrocken. D' Almogende verleene haer behouden reys ende victorie over onse vyanden. Met missive van 3 November door d' heer Dedel uyt voorschreve vloote van 't Princen eylandt gesonden, heeft zijn E. wederom gesonden 't schip de *Morgensterre*, vermits een leck in de boech gecregen hadde ende onbequaem geoordeelt wort de reys te doen. Voirder advyseert hoeveel contrarie wint gehadt hadden, dat de top van de mast van 't Engels schip den *Diamant* gebroocken ende weder versien was, onder zeyl zijnde om de reyse te vervorderen.

Opdat U. E. condt zy, hoe door d' Engelsen verachtert ende gequelt worden, hebben 't gepasseerde over de toerustinge van voorsz. vlote sommierlijck verhaelt. In resolutie connen de heeren (soo 't haer gelieft) meer zien. Daer is niet een van alle onse hooffden, die met goet genoegen in compagnie van d' Engelssen op tochten vaere, noch in voorsz. vloote, noch in d' andre na Manilha zijnde. D'onse zouden liever met seven van onse schepen alleen, dan met thien in compagnie van d' Engelsen vaeren. Diesniettegenstaende zijn wy door goede redenen beweecht geworden soo groote instantie om de voorsz. drie Engelsse schepen te doen ende daerna soo lange te vertoeven. D' heer Dedel zouden hier gaerne gehouden hebben, maer de commandeur van d' Engelsse schepen was daer soo hart tegen, dat het scheen, de tocht na laten zouden byaldien Dedel niet mede voer. Om de vlagge is mede questie geweest. D' Engelssen wilden die weder op de groote stenge voeren, niettegenstaende selffs bekenden nevens ons te gevoelen, dat haer schepen dit aenstaende jaer de tocht op Manilha niet hervatten zouden. Doch eyntlijck is de vlagge by ons gebleven ende d' heer Dedel Admirael gemaect.

17. „Ontlast ons van d'Engelsen".

Wy gelooven niet, datter in compagnie van d' Engelsen iet notabels tegen den vyandt verricht sal worden. Begeeren de heeren wat groots ende notabels ter eeren Goodts ende welstant van de lande gedaen te hebben, soo ontlast ons van d' Engelsen. De werelt is doch groot genoch. Daer gebreeckt geen werck. Laet elck bysonder betoonen wat hy doen can. Met verscheyde tongen ende volckeren can onder een eet, een hooft ende een heere oft staet wel wat goets verricht worden. Veel cleyne staten, princen ende republicquen connen haer met een goet verbont tegen een machtige potentaet wel diffenderen, door vreese ende zoo langhe elck zijn werck heeft, wel eenich zijn; maer om iets te conquesteren, zijn malckanderen selffs meer dan haeren vyandt in de wech. Wy verseeckeren U.E. dat ons d' Engelssen meer dan de Spangiaerden ende alle uwe vyanden hinderen. Wat op dat groote heylich verbont van de Christenen, die met zoo grooten corragie 't heylige landt innamen, gevolcht zy, gelieve de heeren te gedencken. Maect (ist doenlijck

en geraden) dat wy gescheyden worden, elck zijn limite become offe dat de twee Compagnien onder de Hooge Moogende heeren Staten Generael off onder de croone van Engelant (dat Godt verhoede) geraecken. Ons bedunckens isser wel goede raedt toe. Soo U.E. aldaer niet connen doen, beschickt ons soo groote menichte van gelt, dat haer van de banck mogen dringen eer zy het ons doen, want voorseecker daerna trachtende zijn. Uwe goede meninge en securiteyt can ons niet hoeden: wy moeten ons selven wachten ende de boose prevenieren.

18. Coen's commercieele politiek.

D' aencompst van soo veel treffelijcke schepen als in drie achtereenvolgende jaeren door U. E. uytgerust zijn, verheucht ons op d' een zyde zeer, maer noch meer bedroeft het ons datter soo weynich gelt mede compt. Wy connen niet begrypen waerop d' aresten van uwen raedt gefondeert worden. Hoe is 't mogelijck, dat soo groote excessive oncosten als jaerlijcx door U. E. aldaer ende ons alhier gedaen worden met een cappitael van ontrent 500.000 realen (U. E. moeten reeckenen dat haer cappitael niet meer is dan jaerlijcx uytsenden) gewonnen connen worden? Dewyle daervan jaerlijcx ontrent 200.000 realen ten achteren teeren, resteert niet meer dan 7 tonnen gout om aen retoeren voor 't vaderslandt geimployeert te worden. 1½ hiervan voor onse portie aen nagelen, noten ende foelie besteet, sullen int vaderlandt opbrengen ontrent 15 tonnen gout; de resterende 5½ tonnen aen peper ende andere ordinarie waeren besteet ontrent andere 15 tonnen gout; als het al ten besten geluckt, sijn te samen 30 tonnen gout, die de heeren jaerlicx voor retoer te verwachten hebben, soo lange continueeren niet meer dan ontrent 500.000 realen jaerlicx herwarts te senden ende byaldien het cappitael in Indien soo veel niet vergrooten, dat d' inlantsche oncosten daermede winnen mogen. U. E. bereeckenen met haer missive van 12 December 1620, dat doen in Indien hadden 78 tonnen gout. 't Was waer, dan 31 waeren noch op zee na Indien vaerende. Van de resterende 47, wesende 't beloop van onse ballance in January 1620 overgesonden, getrocken wesende d' incoop van de retoeren die alsdoen nae 't vaderslandt gesonden wierden, item de provisie voor de forten ende quae schulden, item 't gene een ende twee jaeren te vooren tot opcoop van retoeren voor 't vaderslandt over de comptoiren verdeelt wort, sullen U. E. bevinden, dat van de voorsz. 47 tonnen gout niet meer dan de retoeren voor ontrent twee achtereenvolgende jaeren (behalven de retoeren nevens voorschreve ballance gaende) gecocht connen worden, waervoor den incoop voor de drie jaeren te samen beloopt ontrent 30 tonnen gout; item dat de schepen ende garnisoenen ontrent twee jaeren onderhouden connen worden, bedragende behalven d' inlantsche winst van coopmanschappen ende provisie ontrent 10 tonnen gout voor de twee jaeren, sijnde zamen 40: resteert niet meer dan 7 tonnen gout voor quade schulden ende andere ongereede

waeren, in voegen, dat soo waerachtich als dese reeckeninge claer is, van alle de voorschreve 78 tonnen gout niet een reael over ende weder tot den inlantsen handel van Indien gebruyct can worden. De 31 tonnen op zee wesende, conden hier dan in twee jaeren comen, in welcken tijt ontrent 10 tonnen gout ten achteren consumeeren ende 20 in retoer naer 't vaderslandt keert, soodat het cappitael van Indien met de groote cappitaelen die U. E. in twee jaeren meenen gesonden te hebben ontrent een tonne gout vergroot ende niet meer dan d' ordinarie cleene retoeren gesonden connen worden. Hiermede meenen wy claerlijck betoont te hebben, dat de Compagnie niet bestaen ende de groote lasten niet dragen can, tenzy dat U. E. anders handele ofte dat Godt telcken reys als de staet in 't vallen is, die als met der handt weder op helpt ende wonderbaerlijcken zegent, gelijck wy in onse tijt drie verscheyde reysen merkelijck gesien hebben geschiet te wesen. Versoeckt Godt niet langer, doet gelijck hy bevolen heeft ende als redelijcke verstanden betaempt. Wat na onse opinie gedaen dient, hebben dickwils geseyt, maer het schijnt, dat het altijt qualick verstaen off qualick genomen wort. Goeden raedt moet van hier niet verwacht, maer aldaer by U. E. gevonden ende geschaft worden. Wy zijn soo verde, dat onse advysen gemeenlijck altijt te laet comen.

Wy verstaen, dat d' Engelssen, die in Indien geen lasten te dragen hadden, een tijt lanck meer gelt dan U. E. gesonden hebben ende dienvolgende vry wat beter voeren. Door ons ende U. E. versuym zijn zy soo groot geworden. Siende dat wy wacker wierden, namen sy voor ons met gewelt te smooren, doch door d' ongeluckige uytcompst van d' onrechtvaerdige aengenomen oorloge is haer hoochmoet wat neder geset. Nu comen zy met schoonschynende vertoogen, reglementen ende bepaelinge voort, quansuys om de vervallen handel weder met goede ordre te releveren ende vruchtbaer te maecken; maer een ander opinie hebben wy daervan, meenen oock wel gefondeert te wesen ende vertrouwen, dat U. E. haer voor de liste ende ontrouwe van d' Engelssen wel hoeden sullen. Hoe connen 't des Compagnies vrienden wesen, die haer raeden weynich gelt na Indien te zenden, die haer willen binden aen 't gene selffs nimmermeer sullen houden, die de Vereenichde Nederlanden van haeren staet van Indien soecken te scheyden ende 't accressement te verhinderen; die de schaepen de behoorlijcke hoede willen benemen? Voorwaer wy connen alsulcke raetslieden voor geen vrienden houden. Den tijt laet ons niet toe alles behoorlijck te ontleeden, noch puntualijck te discoureren op 't gene dese materie aengaet ende tusschen U. E. ende d' Engelse commissarissen gepasseert is. U. E. zeggen met goet genoegen ende contentement van den anderen gescheyden te wesen, maer hier verstaen wy van d' Engelssen dat hare meesters aen haer schryven anders betoonen.

Wederkeerende tot vervolch van de beantwoordinge van U. E. missive,

seggen, dat soo veele doenlijcken voorcomen ende straffen sullen d'ontrouwe die by U. E. dienaers soude mogen gepleecht worden ende 't onser kennisse compt, gelijck de heeren per sententie connen sien, dat over eenige gedaen is. Van de personen daer U. E. van schynen te spreecken, hebben niet dan na haer vertreck gehoort, gelijck meer gebeurt.

19. Het Zuidland.

't Schijnt, dat het dit jaer noch niet wel te pas sal comen om 't Zuyderlandt achter Java te doen ontdecken. D' occasie ende tijt sullen daer toe waernemen. Wat schriften d' heer Reael seggen wilt in onse handen gelaten te hebben, wete niet; veel min van nieuwe teeckning off beschryvingen.

Dertich à veertich tonnen gout ende meer most hier in gelt gesonden worden, ende niet in equipagie van schepen ende gelt te samen. Gelijck de Compagnie de groote lasten sonder de groote retoeren niet suporteeren can, even alsoo connen wy niet met weynich gelt geen groote retoeren coopen.

20. De Compagnie kan goedkoop equipeeren.

't Is moeyten en tijt verlooren, dat U. E. ons aenwysinge doen ende recommanderen te beschicken de quantiteyt van coopmanschappen die eyschende zijn ende daervan voor dese weynich becomen hebben. Sonder meer dan ordinarie gelt te zenden, can de Compagnie alleen met peper, nagelen, noten ende foelie niet bestaen. Te meer behooren de heeren te behertigen, om een seer groote somme gelt meer dan 't ordinarie tot opcoop van andere waeren te senden, want sonder gelt niet coopen connen, ende soo men d' opcoop van peper, nagelen, noten ende foelie naerlaete om diamanten ende andere waren te coopen, wat salt dan worden ende waermede sal men de groote schepen laeden? U. E. advyseeren selfts, dat de Portugiesen met twee caracquen overgecregen hadden behalve haer ladinge van peper, salpeter ende andersints, de waerdye van ontrent 600.000 ducaten incoops diamanten ende andere courante waeren; item datter niet en is, dat Spangien belet groote equipagie te doen dan d' excessive costen. Spangien, die met seer groote capitalen handelt, ontsiet hem d' oncosten van groote equipagie, ende U. E. die met cleene capitaelen negotieren ende ons maer 500.000 reaelen tot de gantsche handel zenden (sijnde qualick soo veel als de Portugiesen alleen aen diamanten besteeden) doen soo groote oncosten aen equipagie, dat de gantsche werelt hen des verwondert. Hoe ende waerop dit geschiet, gaen ons verstant te boven. Door de gevangenen van Manilha gecomen verstaen wy, dat alsoo de toerustinge van schepen aldaer seer costelijck ende ondurabel valt, dat daerover door de coninck van Spangien expresselijck verboden soud wesen, geen schepen meer in Manilha te timmeren ende dat hy haer van Spangien versien zoude. Dewyle U. E. de beste gelegentheyt van de werelt hebben om op 't oncostelijcxt t' equipeeren, waeromme laet ghy dan naer een groot cappitael tot de handel te gebruycken, den vyandt ende geveynsde vrienden doot te vaeren? Hoe connen de heeren van den Almach-

tigen Godt meer wenschen om haer ende de landen van veel swaricheyt t' ontlasten? Stelt deze gave Goodts te werck eer andere versoeckt en Godt vertoornt worde.

Van schepen zijn nu redelijcke wel versien. Hoe ende waer die geemployeert werden, wert hier soo nu soo dan in 't wilde verhaelt, maer per nevensgaende notitie van schip tot schip gespecificeert. Maer volck ende gelt gebreect ons nu. Wy sijn soo sober van gelt, dat niet en weete, hoe ons redden zullen. Wy hebben verscheyde schepen op verscheyde tochten gesonden ende sullen noch meer doen, maer soo zy geen avantage van den vyandt becomen, wat sal 't worden? Waermede sal men retoeren coopen ende hoe sullen de nieuwe groote schepen geladen worden?

Dat de Compagnie in achtien jaeren maer twee cappitaelen uytgedeelt heeft ende om sulcx te doen haer met 56 tonnen gouts op interest te nemen heeft moeten belasten, durven wy vry uyt zeggen geschiet te wesen voor onse compste door versuym van onse voorsaeten, ende tsedert onse tijt door gebreck van gelt off cappitael. Groot gelt moet hier wesen off 't en sal niet beteren. Sent ons doch in gelt niet 800.000 realen off 1.200.000, noch 30 a 40 tonnen gout gelijck voor dese versocht hebben, maer vooreerst soo veel meer als eenichsints dcenlijcken isende de gelegentheyt gedoocht, opdat U. E. te gelijck groote rijcke retoeren toesenden ende d'inlantse oncosten met d' inlantsche handel verwinnen mogen, waertoe niet laten sullen na ons vermogen onse uytterste devoir te doen.

21. Zij moet meer kapitaal zenden.

Ongelijck meer cappitael moeter in Indien wesen, gelijck vooren is geseyt, om d'inlantsche lasten met d'inlantsche handel te winnen. Soo lange de Compagnie in Indien gehandelt heeft, sijn de comptoiren niet alleen noyt behoorlijck versien, maer de meeste tijt ongeprovideert geweest. Tegenwoordich zijn de Mollucques, Amboyna ende Banda alsnoch gants onversien van gelt ende coopmanschappen; alsoo waeren hier mede, doch corteling is d'Engelsse *Beer* met een cargasoen cleden van ontrent *f* 250.000 incoops van de Custe gecomen, maer ten mach gants niet helpen. Aen Suratse ende Custe cleden behoort jaerlijcx voor Indien niet min dan voor ontrent tien tonnen gout ten minsten besteet ende over de comptoiren verdeelt te worden. Veel ende verscheyde plaetsen zijnder in Indien, daer noyt door gebreck van cappitael hebben connen handelen. 't Is mede door gebreck van gelt, dat de Chineesse handel noch niet vercregen ende met haere waeren om de West niet gehandelt hebben. Daer moet sooveel gelt in Indien gesonden worden, dat met dat gelt soo veel gelt uyt Japan, China, Siam, Borneo, Sumatra, Mocha, Soffala ende andere plaetsen meer trecken mogen, dat d'inlantsche oncosten winnen ende de jaerlijcxe retouren voor 't vaderlandt met d'overige winst van d'inlantsche handel opgecocht mogen worden. Dit can geschieden soo 't U. E.

gelieft den staet van Indien behoorlijck van cappitael ende middelen te versien.

Wy comen nu tot hersieninge van U.E. missive van 4 Martio 1621 ende conferentie door U. E. met de commissarissen van d'Engelsse Compagnie gehouden. Vooren is in passant geseyt, wat wy van haer voorgestelde ende versochte reglement gevoelen. Off het soo quaet zy off beter is, sal den tijt leeren. Ondertusschen sullen wy U. E. ordre volgen ende des Compagnies recht na uytterste vermogen sien te mayntenееren. Hoe seer in den overslach, waermede alle de nagelen, noten, foelie, peper ende indigo ingecocht souden connen worden, sonder de waert gereckent zy, sullen de heeren wel bevinden. De commissarissen sustineren, dat het met 500.000 realen geschieden can, maer wy zeggen daertegen, datter tot de peper alleen na de prijs nu is, te weten 5 realen de sack, 700.000 realen van noode zijn.

22. Jambi. By provisie zijn wy mede met d'Engelssen verdragen de peper in Jamby tot een prijs te coopen ende egael te deylen soo verde een yder sijn gelt strect. De prijs hadden voor dese in Jamby wel wat connen verminderen, maer d'Engelssen waeren daertoe niet te bewegen, vermits d'onse seeckre jachten geladen hadden ende zylieden vreesden daerdoor geretardeert te worden. Alsnu hebben met ons goetgevonden de prijs allenskens te daelen. Aan de coninck van Jamby hebben d'Engelssen een stuck geschut vereert ende van hem secretelijck sonder onse wete versocht op een seecker eylandt in de rivier van Jamby leggende, ter plaetse daer al de vaert op Jamby gedwongen can worden, een huys off fort te mogen maecken onder de pretext van haer voor den Atchijnder te beschermen. Sy hebben lange met de coninck ende adel, seer secretelijck (soo zy meenen) hiervan gehandelt. Watter van worden wil, sal den tijt leeren. Alsoo 't schijnt dat d'Engelssen van haere meesters noch geen advys hebben van de conferentie door U.E. met d'Engelsse commissarissen gehouden, noch van 't reglement by provisie geconsipieert, hebben haer daervan noch niet gesproocken. De tijt ende occasie sullen waernemen ende alles ten besten van de Compagnie menagieren.

Wy achten dat het schip den *Witten Beer* niet door misverstant gearesteert zy, maer omdat d'Engelssen twijffelden wat tijdinge van Indien quam ende dat wy misschien 't accoort, gelijck zy meenden te doen (soo de sterckste waeren geweest) niet aengenomen souden hebben. Doen de tydinge hier eerst quam, scheen het dat d'Engelssen hun daerin verheuchden. Wy sullen niet laten U. E. ordre ende goede meninge te volgen.

Wy twijffelen niet off sullen op de d' een plaets off d' ander de Chineesse handel volcomentlijck becomen. Hoe van Amboyna aen de commandeur Willem Jansz. geordonneert hebben op de custe van China te vaeren, byaldien de tocht op Manilha 't aenstaende jaer niet doen can, is vooren geseyt. In April toecomende, in 't Godt gelieft, sullen na de custe van China zenden

om 't ondersoecken wat in d' een off ander maniere gedaen can worden. Wy laeten ons voorstaen, dat het niet dan aen gelt gebreecken sal.

23. Perzië. Wy verstaen, dat d' Engelssen twee jaeren achter den anderen telcken reys 200.000 realen in spetie na Persia gesonden hebben, maer alsnoch connen van den handel aldaer geen seeckerheyt vernemen. Men zeyt, dat soohaest de coninck van Persia vernam datter gelt gecomen was, dat hy datelijck de prijs van de zyde (die altemael in zijn handen is) hondert ten hondert verhoochde, gelijck den Atchijnder met zijn peper doet. Watter van is, sal den tijt leeren. Na Suratten senden d' Engelssen jaerlicx mede 150.000 à 200.000 realen in spetie ende veel coopmanschappen. Waer U. E. blyven ende waeromme de Compagnie off de Vereenichde Nederlanden de voorschreve handel onthouden, gaet ons verstant mede al te boven, alsoo wel weten, dat het haer aen geen gelt schort. Meest al het gelt, na wy verstaen, moeten d' Engelssen van Nederlandt haelen. En verhindert doch de welstant van de Compagnie noch van de lande niet langer.

24. Jacatra herdoopt in Batavia. Volgens U. E. ordre hebben de stadt ende 't fort van dese plaetse in 't coninckrijck van Jacatra gelegen, Batavia genaempt. D' Almogende geve dat volck becomen om tot zijnnen eere ende welstant van de Vereenichde Nederlanden een treffelijcke colonie te planten. De plaetse is daertoe seer wel gelegen ende 't landt soo schoon ende vruchtbaer als eenige plaetse van de werelt. Veel hondertduysende souden haer alhier connen generen. Was dese plaetse, gelijck oock Amboyna ende Banda, met een goet getal eerlijcke huysgesinnen versien, een seer groote dienst soude de Compagnie daeraen geschieden ende de lasten van de groote garnisoenen souden vrywat verlichten mogen. Immer soo nodich is het, dat hier menichte van volck, als een groote somma gelt gesonden worde, insonderheyt eerlycke huysgesinnen, jonge meyskens, jongers ende soldaten.

Om goede politie, wetten ende ordonnantie na de maniere van onse landen alhier t' onderhouden, is nodich dat U. E. perticulier verhael zende, wat aldaer voor gebruycken zijn.

Als met verstandige redelijcke lieden te doen hadden, ist seer wel geseyt, dat U. E. gerechticheyt overal met beleeftheyt ende verstant souden doen bewaeren, maer soo een vileyn bidden, te min sal hy doen. Elck moet met zijn munte betaelt worden, off het gelt en gelt niet.

d' Intensie van 't tractaet beginnen allenskens redelijck te verstaen. De notitie van de schade ende intrest door d' Engelsen geleden ende wat daertegen van haer becomen hebben is met voordacht ingestelt, opdat U. E. sien zoude watter gepasseert was ende 't selvige na haer verstant souden mogen siften.

Per nevensgaende notitie van de conferentie met d' Engelssen gehouden, zullen de heeren sien, hoe wy van U. E. advys, weynich off niet verschillen.

Soo haest U. E. missive ende ordre van 16 February 1621 becomen, sullen dezelve naercomen.

Ten onrechte, jae valschelijck wort Pieter de Carpentier beschuldicht, dat hy iets tot oneere van de Majesteyt van Engelandt gesproocken soud hebben. De woorden zijn seer vileyn verdrayt, gelijck de heeren per nevensgaende attestatie connen sien. Den raedt van d' Engelssen alhier heeft de clachte van haeren gepassioneerde bottelier al te lichtvaerdich off malitieus opgenomen ende overgeschreven. Hier is mede gebeurt, dat d' Engelsse comisen op 't seggen van haer volck seer hooge ende groote clachte over eenige van d' onse deden, ende als de saecken wel ondersocht wierden, was de schult by haer eygen volck ende zy bleven sonder coleur te veranderen beschaempt staen. Ick achte dat sy wel swygen sullen hoe haer volck nu cortelings 70 à 80 stercq te hoop loopende, cappiteyn Trip ende drie andere om een perticuliere questie vermoort souden hebben, soo d' onse seecker huys niet ingehouden hadden, totdat de president van d' Engelssen de zijnne deed retireeren.

25. Tollen aldaar. Voor dese is U. E. geadvyseert, hoe goetgevonden hadden seeckre tollen op incomende ende uytgaende goederen te stellen. Dese tollen zijn mede by provisie van d' Engelssen geeyscht, en dat niet anders dan van 't gene selffs zeyden in Batavia vercocht ende gecocht te hebben, welck seer weynich importeerden. Sy stelden hun hart daertegen en dat alleen, omdat het de reputatie na haer docht te na was, dat aen ons tollen souden betalen. Zy zijn met recht daertoe verwesen ende hebben haer eyntlijck laten geseggen. Alsoo versochten wat handel haer hier met de Chinesen zouden vergunnen, hebben om verscheyde consideratie in resolutie verhaelt, goetgevonden, haer by provisie tot U. E. naerder ordre toe te zeggen, dat den handel voor een yder liber ende vry sal wesen ende dat zy, soo 't haer gelieft, daervan soo veel als onse cooplieden sullen genieten, mits d' ordonarie gesette tollen betaelende. Wat U. E. desen aengaende goet vinden, sullen verwachten te verstaen.

Nevens dese gaet notitie, wat schepen meer dan d' Engelsen tot besettinge van Bantam gehouden hebben, als oock hoeveel prauwen ende wat volck daertoe. D' Engelsen bekennen hiervan portie schuldich te wesen, maer in Engelandt, zeggen zy, moeten wy 't gaen haelen. 't Garnesoen in Batavia wesende, wordt ten aensien van Bantam soo lastich ende groot gehouden. Aen de peper van Bantam dient een goet deel daervan gevonden te worden. 't Schijnt dat hierinne met d' Engelssen nimmermeer sullen accordeeren. Met d' Engelsse Compagnie dient U. E. aldaer te verdragen.

't Is verde daervan, dat d' Engelssen tot reputatie ende onderhout van onse contracten eenige galleyen, fregatten, prauwen ende ander cleen vaertuych souden houden. D' eene tijt zeyden zy geen volck te hebben ende den anderen dat hun volck haer daertoe niet wilde laten gebruycken. Eens hebben 't voor

Bantam toegeseyt, maer daer is niet van gecomen. Hoe in gebreck blyven van 't aental van de schepen van defentie te fournieren, is vooren geseyt. Het fournissement van de schepen van defentie houden zy niet dan per forme, off om welstacns wille, gelijck een doecksken voor 't bloeden. Sy doen daermede wat zy willen sonder ons te kennen. 't Schip de *Chaerles* senden na huys; de *Clooff* en *Diamant* hebben op Jamby gebruyckt sonder andere in haer plaetse te geven off ons eens aen te spreecken.

26. Geen nieuwe conquesten te doen. Met recht ende goede redenen zeggen U. E. seer wel best te wesen, dat de schepen van defentie gebruycken tot reputatie ende onderhout van onse contracten in de Mollucques, Amboyna ende Banda, destructie van den handel van Goa ende Manilha ende bederff van den handel dergener die onsen handel vercorten, sonder nieuwe conquesten van landen te doen. Jae, selffs op Ternate Tidor ende andere plaetsen meer, ist niet geraden den vyandt te lande by gemeyne macht van d' Engelssen aen te tasten. Van eersten aff, gelijck de heeren wel bemercken connen, hebben de saecken beleyt ende bestiert om de geallegeerde swaricheden te schouwen, ende zullen met Godes hulpe voorcomen dat d' Engelssen geen voet becomen om eenige eygendom in de Mollucques, Amboyna ende Banda te pretendeeren. In Banda ist Godt loff gedaen. Daer resteert niet meer, dan dat aldaer een goet getal eerlijcke getroude lieden gebracht worden, die waerdich zijn ende oock weten slaven ende slavinnen te gouverneeren. Wilt dit doch niet naerlaten, soo sullen de garnisoenen verlicht, de vruchten gebeneficeert ende de Compagnie sal daeraen seer grooten dienst geschieden.

Met de voorsz. vloote na de custe van Malabar gevaren, hebben niet meer dan 48.000 realen in spetie connen zenden. U. E. gelieve derwarts van jaer tot jaer te zenden eenige schepen, ten minste met 200.000 realen in spetie, behalve coopmanschappen, soo tot opcoop van indigo ende goederen voor Nederlandt als insonderheyt van Suratse cleden voor Indien, want jaerlijcx daeraen alleen wel 200.000 realen behooren besteet te worden. Hierboven believe U. E. na Persia tot den handel aldaer te zeynden sooveel als haer E. discretie goet vinden sal.

Dat de heeren ordre gegeven hebben om jonge meyskens ende eerlijcke getroude lieden te zenden, is ons lieff ende sal de Compagnie daeraen, gelijck vooren is geseyt, groote dienst geschieden. U. E. gelieve daeraen soo goeden handt te houden, dat het voortgae ende effect sorteere.

Den raedt was eerst van meninge het schip *Schiedam* na huys te senden, doch alsoo ondertusschen *Hollandia* ariveerde ende d' affladinge van de groote schepen door 't vertreck van *Schiedam* veel getardeert soud hebben geworden, vonden goet *Hollandia* te laden. 't Is halff Augusto geladen ende gereet geweest; dan alsoo 't schip den *Gouden Leeuw* ariveerde doen *Hollandia* naer

't patria meenden te zenden, ende ziende hoe U. E. bevelen, dat geen schip alleen over souden senden maer ten minste twee off indien 't mogelijck is drie in 't getal in een vloote, hebben daerover 't voorsz. schip drie maenden langh met de last naer 't schip *Middelburch* opgehouden, opdat met den anderen in compagnie souden vaeren, gelijck nu gaende zijn. D' Almogende wil haer behouden geleyden.

Wy zullen vervolgens alle schepen strictelijck bevelen, dat geen havenen van Engelandt dan uyt hoochdringende noot aendoen, en als niet beter mogen, dat het dan buyten dwang van de casteelen geschiede.

Op U. E. missive van 10 April passato zeggen andermael, soo haest U. E. missive van 16 February becomen, dat d' Engelssen volgens ordre derselven f 93.150 presenteeren ende by weygering van onse volvaerdicheyt protesteren zullen.

27. West-Indische Compagnie.

De voortganck van de West-Indische Compagnie is ons lieff, doch willen U. E. gebeden hebben goede sorge te dragen, dat dese Compagnie daerover in de fournieringe van volck niet vercort worde. Maect dat hier mede mogen aenteelen, ende strijt niet langer tegen de natuyre noch tegen d'ordonnantie Goodts, opdat des Heeren zegen ende geen straff becomen. Wilt dit doch ter herte nemen.

Op reeckeninge van Reynier Reyniersz. Pels zijn gestelt f 108, door U. E. aen zijn moeder betaelt.

Met het silver welck U. E. met de *Leeuwinne* zenden zullen soowel als met realen gedient wesen.

28. Coromandel.

Wy sullen alle schepen waerschouwen, dat ontrent het Canael comende, wel op haer hoede zijn.

Wy zijn seer verwondert, dat U. E. met twee schepen als *Dordrecht* ende *Naerden* niet meer dan 56.000 realen na de custe van Coromandel gesonden hebben, tot opcoop van retoeren voor 't vaderslandt ende cleden voor Indien. Voorwaer 't isser mede gespot. Noch 120.000 realen hebben wy derwarts gesonden, te weten 80.000 met den *Gouden Leeuw* ende 40.000 met *Schiedam*, welck noch al veel te weynich is. Derhalven hebben daer beneffens moeten ordonneren, dat d' opcoop van diamanten tot naerder advys ende tot dat beter geprovideert zullen wesen, gesurceert werde. Niet min dan 200.000 realen in spetie gelieve U. E. jaerlijcx na voorsz. custe van Coromandel te senden; ja 300.000 soo 't geschieden can, gelijck mede andermael sooveel na Suratten, opdat alle plaetsen van cleden behoorlijck versien mogen; soo sullen d' inlantse oncosten haest gevonden ende gewonnen worden.

Van de voorsz. custe van Coromandel hebben met d' Engelsse *Beer* een goet cargasoen cleden ontfangen, beter dan oyt voor dese; maer 't en mach gelijck vooren geseyt is niet helpen. d' Onse advyseeren, dat 't jacht *Naerden*

October verleden met zijn last van peper naer 't vaderslandt vertrecken soude. Hoe het daer met de Denen gegaen is, sullen de heeren per nevensgaende missive van de Custe zien. 't Schip *Schiedam* is geordonneert met eenige fregatten aen Punto de Galle te cruyssen. Een van d' andere schepen, off meer, verwachten met het Noorden mousson weder hier. Alsoo den tijt van den. E. Andries Souri Jannuario toecomende gaet expireren ende ernstlijck zijnne verlossinge versoect, hebben den E. Abraham van Uffele raedt van Indien gemaect ende na de Custe gesonden om voorsz. Souri te verlossen ende de directie aldaer waer te nemen. Vertrouwen dat de Compagnie van hem wel gedient sal worden.

29. Fransch schip. Hoe den raedt alhier in onse apsentie van de Francen gequelt is geweest, zylieden weder actie gesocht ende gemaect hebben om U.E. aldaer te quellen, is de heeren door den raedt geadvyseert. Het schijnt bykans, dat die lieden van de Spangiaerden uytgemaect zijn, om questie tusschen Vranckrijck ende de Vereenichde Nederlanden te soecken. Wy houden seecker te wesen dat haer schip selff in brant gesteecken hebben. Haer gelt hadden te vooren hier aen landt (daer doch niet te doen was) gebracht. De resteerende Francen, gelijck oock die tot Bantam resideerden, zijn met een jacht naer Atchijn by haeren admirael gevaeren. Godt geve, dat niet meer van de Francen gequelt worden.

30. Verschillende kantoren te lichten. Om tot Batavia den stapel van den handel te maecken, de Compagnie van veel oncosten t' ontlasten ende insonderheyt om 't onderpant van de ontrouwe Mooren te nemen, sijn wy genegen de comptoiren van Atchijn, Patany, Sangora, Ligor, Bordelon, Siam ende Cambodja te lichten. D' *Orangeboom* ende den *Hazewint* sijn alrede naer Atchijn vertrocken, soo om last te soecken, als met expres ordre om alle d'onse van Atchijn te lichten. D' Engelssen ons voornemen gecommuniceert wesende, hebben mede geresolveert ende geordonneert, dat haer volck van Atchijn vertrecke. Den *Eenhoorn* hebben na Patany gesonden, met ordre, dat de preparaten gemaect worden om alle de voorsz. comptoiren in die quartieren zijnde, soo 't eenichsints geschieden can, te lichten. De schepen *Tholen* ende de *Gallias* waeren te vooren derwarts. Verhoopen corteling goede retoeren van daer te becomen.

Nu corteling is van de Westcust van Sumatra gekeert met 431 bhaeren peper 't jacht de *Neptuinis*. Op voorsz. custe ende na Atchijn sijn noch de schepen *Schoonhoven*, *Purmerent* ende den *Harinck*. De *Neptuinis* brengt tydinge, dat *Purmerent* meest geladen was.

Van Jamby ist schip *Groningen* gekeert, geladen met 4532½ picol peper. Wy verstaen dat de quantiteyt van peper aldaer jaerlijcx seer aenwast. De coopman advyseert dat tusschen dit ende April off May toecomende ontrent 600 lasten peper verhoopt te becomen. 't Schip *Alckmaer* met verscheyde

jachten hebben derwarts gesonden. De coninck van Jamby heeft ons toegeseyt alle de joncken van zijn volck met peper na Batavia te zenden. Dit is d'Engelssen niet lieff. Zy soecken sulcx te verhinderen voor zooveel eenichsints met behendicheyt te weech connen brengen. Hebben uytdermaeten veel uytgeborcht, daerinnen d'onse, tegen onse ordre, hun vry wat hart gevolcht hebben, elck om meer dan ander te becomen. Doch nu, gelijck vooren geseyt is, zijn verdragen, dat voortaen niet meer uytborgen ende alle peper egael deylen zullen.

Om de vyandt na vermogen affbreuck te doen, de vaert op Mallacca te verhinderen ende den handel van daer tot Batavia te trecken, hebben wy verscheyde schepen ende jachten na Jamby gesonden, met ordre dat alle de schepen ende jachten, die in Jamby ende Andrigiri tot den handel niet nodich zijn, in 't vaerwater van Mallacca sullen cruysen soo lange den tijt sulcx lydet. Tegenwoordich zijn derwaerts, te weten *Alckmaer*, den *Swerten Beer*, 't *Postpaert*, den *Dolphijn*, *Armuyden*, den *Bruynvis*, den *Tiger*, de *Haen* ende *Victoria*.

31. Vrije luiden. Verscheyde vrye luyden hebben geconsenteert met seeckre fregatten ende cleen vaertuych mede int vaerwater van Mallacca te cruyssen; doch dese lieden stellen haer soo qualick aen, dat ons schaemen 't quaetste te verhaelen. Alle de coningen van Jhoor, Jamby, Andrigiri, Palinban ende andre meer souden ons bykans te vyandt maecken ende ons volck doen vermoorden. Eenige hebben onderleyt gehadt den *Dolphijn* aff te loopen. Daer zijn eenige met der doot gestraft, maer 't mach al niet helpen: 't schijnt dat haer sullen moeten inhouden. Soo eenige eerlijcke burgerye hadden, wy souden al 't geboefte wel werck geven in 't gene daertoe van Godt geschaepen zijn. Considereert de wercken Goodts, volcht zijnne leere nae ende bestelt ons doch alderleye volck om elck na zijn verstant en aert te mogen gebruycken. Verleden jaer cregen seeckre vrye luyden een Portugies fregat, welck met 70.000 realen na Maccau gedestineert was, doch door haer versuym cregen de Portugiesen tijt om met het silver te vluchten, soodat d' onse niet dan 't fregat ende twee plaeten silver tot monster cregen.

Voor dese is U. E. geadvyseert wat sandelhout de *Groenen Leeuw* en *Tiger* van Solor ende Timor gebracht hadden. Tsedert zijn van daer ledich gekeert de jachten *Amboyna* ende *Solor*. Door verhindering van de Portugiesen hadden aen de Noortcuste geen handel connen crygen. Wy hebben wederomme na Solor ende Timor gesonden ses jachten, te weten de *Valck*, *Westcappel*, *Aracan*, *Amboyna*, *Solor* ende de *Fortuyn*. Godt geve dat wat goets verrichten mogen.

Wy bevinden dat in Jappan, Sangora ende op verscheyde plaetsen groot gelt geconsumeert wort tot verdubbeling ende reparatie van schepen, ende

dat het werck niet goet ende durabel valt, insonderheyt de verdubbelingh van Japan. Hierover zijn van meninge het timmeren overal te verbieden ende alleen tot Batavia te doen, want niettegenstaende door den oorloch qualick hout becomen connen ende dat dan noch seer dier, soo bevinden evenwel, dat het werck nieuwers dan hier met minder costen gedaen wort. Daerenboven sal 't de nering doen vermeerderen. Wy hadden ontrent 120 Chinesen in de straet Sonda aen d' eylanden (daer seer schoon hout staet) gesonden, maer de lucht is soo ongesont, dat veel van haer gestorven zijn ende de rest sieck gekeert is, gelijck verleden jaer met d' Engelsen (die van een schip 42 mannen verlooren) gebeurde. *Oudt Delff* ende de *Jager* zijn nu na Palinban om hout, ende verhoopen dat eerlange daertoe geen schepen sullen behoeven te gebruycken.

Vooren is geseyt hoe genegen zijn in April toecomende een vlote na de custe van China te zenden. Daerenboven zijn genegen eenige schepen na Cabo de Spirito Sancto te senden. Item souden oock gaerne een tocht in Amboyna doen omme den staet aldaer te verseeckeren, waertoe ontrent duysent soldaten ende geen schepen van noode zijn. Maer alsoo de voorsz. drie tochten niet wel tegelijck sullen connen doen, vermits geen duysent koppen te velde connen brengen, off souden verscheyden schepen één jaer ofte meer in Amboyna moeten ophouden, hebben den raedt in bedenckinge gegeven, welck van voorsz. drie exploicten ten minsten hinder van de Compagnie nagelaten ende wat tot haeren besten dienst vooreerst gedaen dient.

Opt alderhoochste willen U. E. gerecommandeert ende gebeden hebben met den eersten herwarts te senden een groote menichte van volck, speck, vlees, eenige wynen ende andere nootlijckheden, en dat (om de Compagnie te min te beswaeren) met verscheyde fluyten off andre slechte schepen sonder geschut, die 't haerder aencompst alhier gesleten mogen worden. De Compagnie sal daeraen zeer grooten dienst geschieden. Dese fluyten off slechte schepen dienen met alderleye volck ende provisie gesonden te worden behalven d' ordinarie goede schepen, want met d' ordinarie schepen nimmermeer soo veel volck gesonden can worden als hier van noode is.

Met onse jongste is geadvyseert wat foelie ende nooten in Banda verovert zijn; wat d'Engelssen zeggen verlooren te hebben ende wat van ons pretendeeren. Wy connen niet seecker weten wat daervan in onse handen gecomen is, doch verstaende dat na gissinge ontrent 80 sockels foelie met eenige noten voor Engelsse goederen geacht wierden, hebben wy dese aen d' Engelssen gepresenteert, mits van voordere pretentie affstant doende; maer zy hebben op die conditie niet willen ontfangen. Alle de noten ende foelie dit jaer van Banda becomen zijn met dese schepen overgaende.

Dit jaer hebben van de Molluccos becomen 450.943¾ ℔ nagelen ende van

32. Stukken met de Engelschen gewisseld.

Amboyna 638.165 ℔. Dese nagelen waeren al te samen opgecocht ende ontfangen voor de compste van d' Engelssen aldaer, waerover ons beschuldigen sulcx geschiet te wesen door secrete ordre door ons over Japan ende met *Schiedam* na de Molluccos, Amboyna ende Banda gesonden. Wy zeggen daertegen bevonden te hebben, dat d'Engelsen met voordacht nagelaten hebben ons aen te spreecken om tijtlijck innewaerts te zenden ende de publicatie vant accoort in de Molluccos, Amboyna ende Banda te doen, meynende ons in Banda een vordeel aff te zien, ende nu het gemist is willen 't met disputen verbeteren. Eer 't schip *Schiedam* (daermede zy zeggen wy secreete advysen sonden) van Batavia vertrock, zeyden ons d' Engelssen aen, dat alsoo haer volck op Puloron groot gebreck leden, sy genootsaect waeren 't jacht den *Dragons Clauw* vooruyt na Macassar om rijs te zenden, met ordre dat van daer voort na Puloron soud loopen om haer volck (die geen middel hadden haer t' onderhouden) te secondeeren, sonder eens te spreecken wanneer haer gelieven zouden met ons te senden om 't accoort te publiceeren. Soo haest dit vernamen hebben ons met *Schiedam* soo gehaest, dat hy 7 dagen voor den *Dragons Clauw* van Batavia vertrock ende in Amboyna seer goeden dienst deed. Met de *Dragons Clauw* zijn d' Engelssen eenige dagen voor onse schepen in Banda gecomen ende hebben daer mede aparentlijck gelt ende goet gebracht om alle de noten ende foelie voor de publicatie van 't accoort op te coopen, gelijck zy daermede gecocht hebben de noten ende foelie, die van ons pretendeeren ende in Lontor seggen verlooren te hebben, want d'Engelssen te vooren gelt noch goederen op Puloron hadden, gelijck selver dickwils geseyt hebben. In Banda comende, zeyden d'Engelssen anders niet tegen d' onse dan dat het vrede was. Eer *Schiedam* vertrock, dienden wy d'Engelssen aen, hoe dat *Schiedam* na Grissi sonden om daer eenige provisie te laden ende voorts innewaerts te zeylen. Alst haer gelieffde, wy zouden andere schepen nevens haere schepen innewaerts zenden om de publicatie ende intree van 't accoort te doen. De drie Engelsse schepen, d' *Exchange*, de *Rubin* ende d' Engelsse *Sterre* zijn 5 dagen voor onse schepen na Amboyna gevaren, doch hebben in Japara ende Macassar soo veel tijt t' soeck gebracht, dat den commandeur Fitzherbert 18 dagen na onse schepen in Amboyna ariveerde. Haer schip d' Engelsse *Sterre* quam wel eenige dagen te vooren, maer die hadde geen commissie om 't accoort te publiceeren ende daervan intree te doen. In deser voegen meenden ons 't abuzeeren ende in Banda voor d'inganck van 't accoordt alle de noten ende foelie te becomen. Na Jappan hadden soo wel als wy connen senden, maer zy hebben 't niet gesocht.

U. E. zullen gelieven te verstaen nodich ende billick geweest te zijn, dat wy neersticheyt deden om tijtlijck advysen innewaerts te zenden, vermits lange in Amboyna een gebruyck geweest is, dat d' opcoop van de nagelen

eenige maenden lang geschort wierd om eerst soo veel uytstaende schulden te innen als doenlijcken is. Soo wy nu d' onse niet verwitticht hadden, souden sy meest alle de nagelen tot de compste van d'Engelssen ongecocht gelaten hebben om 5 a 6.000 realen aen uytstaende schulden te innen, terwyle d'Engelssen interim ons alle de noten ende foelie in Banda ondercochten, soodat dese niet alleen souden hebben comen te missen, maer oock ontrent drie hondert bhaeren nagelen, off een derde van meest al den hoop, daer van te vooren niet dan al te veel lasten geleden hebben, welcke ons niet recht dunct ende Godt loff met behoorlijcke neersticheyt voorgecomen hebben.

By dese gaet protest door d' Engelssen tegens ons gedaen. Wy dancken Godt, dat ons nu schriftelijck waerschouwen. Voor desen deden het met de slach. Haer pretentie can hieraen bespeurt worden. Met nevensgaende advysen, attestatien ende documenten hoopen wy dat U. E. met recht haer onredelijcke pretentie wederleggen ende haer recht wel maynteneeren zullen. Op nieuws zeggen daerinne, dat d'inwoonders van Banda opdracht van alle haere eylanden aen zijnne Majesteyt van Engelandt gedaen hebben. Ter nevensgaende verclaringe van de Sabandaer van Lontor sal U. E. anders sien. Onder andere heeft hy voor zijn doot verclaert, dat d' Engelsse tot diverse maelen die van Lontor en Slamma aengesocht hebben haer landt aen d' Engelsse over te dragen, maer dat daertoe noyt hebben willen verstaen. Alleenlijck dat een tacxken van een nooteboom affgescheurt ende haer gegeven hebben, in teecken dat zy de vruchten aen d' Engelssen souden vercoopen, omdat van geschut, cruyt ende loot van haer geassisteert waeren.

D' Engelssen doen overal soo grooten perticulieren handel, soo wel de minste als de meeste, dat te duchten is overal d' Inlantse handel bederven sullen. Nagelen, noten ende foelie soecken overal soo veel secretelijck te coopen als eenichsints doen connen. Alsoo de natie gants ontrouw is, gelooven wy niet, dat dit voorcomen sal worden.

Hoe Eyndhoven advyseert, dat de Mattaram niet dan vrede met ons begeert ende ordre gegeven soud hebben, dat d' onse sonder rantsoen gerelasscheert sullen worden, connen de heeren per nevensgaende missive zien.

Verscheyde schepen hebben int herwarts comen vant vaderlandt diverse Portugiesse scheepkens ende bercken genomen met veel volck, swerten ende swerte jongers, welck al te samen tot groot nadeel van de Compagnie vrygelaten hebben. U. E. gelieve alle schepen expresse ordre te geven, dat alle Portugiesen, Spangiaerden, swerten, mannen, vrouwen, jongers, hoe die mogen wesen, herwarts gebracht worden. De Compagnie sal daeraen grooten dienst geschieden, alsoo 't volck tot den arbeyt ende insonderheyt in Banda van noode hebben ende daeromme anders groot gelt uytgeven moeten.

Tegen d' Engelssen hebben wy geprotesteert in maniere als per nevens-

gaende copie blijct. U. E. gelieven haer recht te vervolgen ende ons van d'Engelssen t' ontlasten, off 't is te duchten, dat de Compagnie daerdoor irreparabele interest sal lyden, want niet mogelijck is, dat d' onse haer in alles voor d' Engelssen souden connen hoeden. Sy zullen nimmermeer voldaen worden. 't Sal altijt t' ondegen wesen. Met haer pracktijcken ende dispuyten geven ons veel te doen, dat de Generael ende Raden van Indien daermede bykans werck genoch hebben ende weynich tijt overschiet om het principaele van des Compagnies staet ende handel te versorgen. Voorwaer de Compagnie is seer geinteresseert, dat int accoord verdragen zy, dat de raedt van defentie bestaen sal van de eerste ende principaelste officieren, sonder naerder verclaringe, want hier door de Generael, de Raden van Indien, de gouverneurs ende alle de principale officieren van uwen staet overal altijt met d' Engelssen gequelt zijn. Zij moeten met een deel onverstandige, die haer eygen meesters selffs int minste niet vertrouwen, die geen authoriteyt, last noch commissie hebben, sitten. D' onwetende Engelssen werden hierdoor dies te hoveerdiger. Daer is niet een quidam soo slecht off laet hem voorstaen nevens ons des conincx persoon in ons gouvernementen [te verbeelden] ende meerder meesters van U. E. voorneemste officieren te wesen.

Wy sijn beschaempt te hooren hoe Goa, Mallabar, Maccau, Manilha ende alle des vyants plaetsen door expres ordre van de coninck van Spangien seer versterct worden, vresende door de twee vereenichde Compagnien eenich inval te lyden. Wy protesteeren dat U. E. geen hulpe maer niet dan hinder van d' Engelssen te verwachten heeft ende bidden, considereert doch hoe sterck wy ter zee zijn ende met hoe cleenen cappitael wy handelen; hoe den vyandt met een uyttermaeten groot cappitael ende zeer weynich schepen een seer rijcken handel drijft ende gans Europa daerdoor troubleert. Keert het blaetjen eens om. Peupleert U plaetsen ende laet ons mede eens ondersoecken, wat met groot gelt ende goede menagie gedaen can worden. Twijffelt niet, off 't sal hier soo wel als tot Amsterdam bewaert ende verseeckert wesen.

Per nevensgaende ballance sal U. E. sien hoe alle comptanten, coopmanschappen, provisie ende uytstaende schulden den 20 October 1621 in Indien wesende, bedragen *f* 5.255.194 — 17 — 8, alle de comptanten nu jongst van 't vaderlant gecomen daarin begreepen. Waerinne dese somma bestaet connen de heeren per nevensgaende notitie zien, als te weten 20 tonnen gout in comptanten, 20 in coopmanschappen, 9 in provisie voor de forten ende 3 in uytstaende schulden, sijn te samen 52 tonnen gout. Hiervan moeten getrocken worden 6 tonnen gout voor incoop van de retouren met de schepen *Hollandia* ende *Middelburch* naer 't vaderslandt keerende; item trect daer aff 9 tonnen gout bestaende in provisie ende 3 uytstaende schulden, daermede niet handelen connen: resteert in gelde ende coopmanschappen 34 tonnen gout.

Dese zeggen wy op de comptoiren ende in zee te zijn omme voort eerste, tweede ende derde jaer aen retoeren voort vaderslandt besteet te worden, soo datter niet een reael tot den inlantschen handel resteert.

Begeeren U. E. dat met d'inlantsche handel soo veel winnen, dat niet alleen d'inlantsche oncosten daermede betaelt, maer oock een goede somma gelt tot opcoop van retoeren voort vaderslandt gewonnen mogen worden, soo is nodich dat gestadich ontrent hondert tonnen gout op de comptoiren ende in Indien over ende weder varende gehouden worde, behalven 't gene gestadich van 't vaderslandt herwaerts ende van hier naer 't vaderslandt vaerende is.

U. E. gelieve met alle schepen een seer groote menichte van dackpannen te zenden, gelijck mede smeecolen ende alderleye tuynsaet. De compagnie sal daeraen grooten dienst geschieden, want om pannen ende colen overal seer verlegen zijn.

33. Munt. Meest alle de stuyvers zijn uytgegeven. Voor ontrent *f* 100.000 a *f* 200.000 gelieve U. E. te zenden aen schellingen, dubbelde, enckelde ende halve stuyvers. De gouverneur Speult is noch al copergelt voor Amboyna versoeckende. Om voor te comen, dat ons gelt van Batavia niet vervoert worde ende de vreemdelingen te dringen cleden te coopen, gelijck de Portugiesen in Mallacca doen, sal tans off morgen goet wesen, dat in Batavia gelt gebruycken dat niet dan met schade vervoert can worden. In Jambi wordt lichte peper tot cleene munt gebruyct. De coninck is van onse stuyvers versoeckende om daer te gebruycken.

Voor Amboyna gelieve U. E. met eerste gelegentheyt te zenden een orlogie of twee van vier voeten int vierkant met vierzydege wyzers.

Nevens dese gaet facture van de cargasoenen gescheept in de schepen *Hollandia* ende *Middelburch*, beloopende incoops te weten *Hollandia* *f* 316.066 — 13 — 11 ende *Middelburch* *f* 268.324 — 3 — 14. D' Almogende wil haer behouden geleyden. Na dese zullen met Godes hulpe volgen de schepen *Gouda* ende *Westvrieslandt*, doch vermits de schepen soo ongeschickte groot zijn, sal d'een lange (byaldien t' samen zullen zeylen) na d'ander moeten wachten. Haer vertreck connen alsnoch niet seecker advyseeren. Terwyle 't schip *Hollandia* drie maenden na *Middelburch* gewacht heeft, is onder de nagelen nevens 't groote luyck leggende een broeyinge ontstaen, die niet sonder peryckel scheen te wesen. Wy hebben de nagelen nevens 't luyck leggende doen lossen ende alles doen visiteren, maer geen ander feyl gevonden. Van waer de natticheyt in de nagelen nevens 't luyck leggende gecomen is, connen alsnoch niet vernemen, noch bedencken.

De Generael Coen is U. E. van d'eerlijcke presentatie hoochlijck bedanckende. Zijn E. was genegen met dese naer 't vaderlandt te keeren ende heeft daer-

34. Uitstel der verkiezing van een nieuwen Gouverneur-Generaal.

over den Raedt van Indien U. E. commissie verthoont ende versocht een successeur t' eligeren, doch alsoo eenige raden apsent waeren, heeft den Raedt geaccordeert te vertoeven totdat d' electie van eene nieuwe Generael met advys van de gouverneurs van de Mollucques, Amboyna ende Banda sal connen geschieden, 't welck verhoopen Juny naestcomende wesen sal.

't Jacht *Medemblicq* is den 27en May van de Custe Coromandel naert vaderlandt vertrocken, heeft Priaman aengedaen ende is van daer voort gevaeren.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsienige, zeer discrete heeren, sullen desen eyndigen ende U. E. na hertelijcke groetenisse in de protectie des Alderhoochsten bevelen.

Int fort Batavia adi 16 November anno 1621.

U. E. dienstwillige
J. P. Coen.
P. de Carpentier.
Jan Dircksz. Lam.
Willem van Antsen.

Naer 't sluyten van dese zijn op heden door last van de Mataram de gevangen Nederlanders van Japara hier gebracht.

43. — 20 DEC. 1621. — T, ongefolieerd.
(PER *CHARLES*).

Met de schepen *Hollandia* ende *Middelburch* is onse joncxte geweest; zy zijn den 17 November passato van hier vertrocken ende door gestadige contrarie Westewint niet eer dan den 6 deser uit de Straet Sonda geraect en de Princen Eylanden gepasseert. D' Almogende wil haer ende alle gaende ende comende schepen behouden geleyden.

Alsoo 't Engels schip de *Charles* met peper geladen ende zeylreet is omme na Engelant te vertrecken, hebben niet willen naerlaten U. E. daermede te begroeten, ende sommierlijck t' advyseren wat t' sedert het vertreck van onse voorsz. schepen voorgecomen ende gepasseert is.

1. Atjeh. Van de Westcust van Sumatra zijn hier, Godt loff, wel gekeert, te weten *Purmerendt* met 818 bharen peper, *Pegu* met 116 ende den *Harinck* met 397 bharen. Van Atchijn verstaen wy hoe aldaer in 't schip *Schoonhoven* gescheept waren ontrent 500 bharen peper, die zeer diere gecocht zijn; de coninck slaet alle peper aen ende wilt die niet min dan voor 48 reael de bhaer vercoopen; tot desen prijs durven d' onse niet coopen, ende evewel hebben daer jaer en dach een goede somma gelt onvruchtbaer gehouden. Wat noch met *Schoonhoven* ende met het gelt doen sullen, sal den tijt, tot groot nadeel van de Compagnie, leeren. Met voordachten rade souden bykans soo quaden resolutie niet connen nemen, als d' onbedachte comisen gemeenlijck (meynende nochthans 't beste te verkiesen) zijn doende. Wy hebben geordonneert, dat alle d'onsen van Atchijn vertrecken ende 't comptoir verlaten, doch het schijnt dat dese advysen wat laet in Atchijn comen zullen. D' Engelsen seggen mede geordonneert te hebben dat haer volck vandaer vertrecken, dan anders gevoelen wy daervan. Haer schip d' *Unité* heeft in Atchijn geladen ontrent 1200 bharen peper, welcke zy met Gouseratse cleden becomen hebben, terwyle d' onse met haer realen saeten en keecken, niet eens leerende aen 't gene selffs voor oogen sagen, wat haer te doen stondt. Op dese cleden zijn d' Engelsen ontrent cent per cent winnende, in voegen dat als de peper ten dierste voor 48 reaelen de bhaer coopen, die evenwel niet meer dan ontrent 24 compt te staen.

Het Frans schip welck met zijn gelt in Atchijn mede niet terecht cost comen, is vandaer na Queda geloopen, omme aldaer de rest van zijn last te procureren. D' *Orangeboom* heeft ordre dese plaetse in passant aen te doen. De tijt sal leeren wat d'een en d' ander verrichten sal.

Alsoo onse vloote met seer weynich gelt na de Custe van Malabar vertrocken is, zijn wy seer genegen geweest 't jacht *Purmerendt* met een goede somma na te senden, omme in Suratten aen cleden besteet te worden, doch door 't lang tarderen van de *Leeuwinne* heeft het niet connen geschieden. Wilt doch niet langer nalaten de behoorlijcken eysch vandaer in Suratten te versorgen, want het veel beter ende veel gevoechelijcker van Nederlandt dan van hier gedaen can worden. Doet het van jaer tot jaer royalijck ende liberalijck, off laet het na ende doet U.E. volck van Suratten vertrecken, alsoo beter is, als het cappitael niet verd genoech reycken mach, dat het niet wijt verdeylt worde, maer byeen blyve, want de proffijten anders aen menichvuldige oncosten geconsumeert worden.

Met verscheyde provisien hebben wy na de Mollucques gesonden 't schip de *Morgensterre*; na Amboyna ende Banda 't *Wapen van Delff* ende de *Zeewolff*. Zij zijn den 24 November in compagnie vertrocken; d'Almogende wil haer behouden geleyden. 't Schip d'*Eendracht* leyt in ladinge om mede met alderleye provisie derwarts te gaen. Niet dan 't jacht de *Supley* hebben d'Engelsen alsnoch innewaerts gesonden. 't Schip *Orange* hadden wy van de Mollucques verwacht, maer 't is tot noch toe niet gecomen; achten dat door d'heer Houtman opgehouden wesen sal. De *Maen* ende de *Hondt* zijn daer mede, ende van Japan sal 't schip *Amsterdam* na de Mollucques gesonden worden, welck te samen acht schepen zijn, die van U.E. wegen gebruyct worden omme de Mollucques, Amboyna ende Banda met alle nootlijckheden te versorgen. Wat de lasten daervan zijn, connen de heeren wel affmeten; niet min sullen daertoe jaerlycx van node wesen.

2. Japan. Den 2 deser is hier van Firando wel aengecomen 't schip de *Swaen*, niet sonders dan rijs met eenige andere waeren van cleenen valeur medebrengende. Wy hadden vandaer wat anders verhoopt, dan 't schijnt dat altijt te vroech off te laet comen. De vloote van defentie bestaende in 5 Nederlantse ende 4 Engelse schepen, namentlijck *Bantam*, de *Trouwe*, *Haerlem*, de *Hope*, de *Swaen*, d' Engelse *Maen*, d' *Elisabeth*, de *Pals* ende den *Bul* zijn den 13 January 1621 van Firando na Manilha vertrocken, hebben daer tot 19 Juny gecruyst, als wanneer weder vertrocken ende den 9 Juli in Firando gekeert zijn. Onder Cabito hadde de vyandt leggen 3 groote, 3 cleyne schepen ende 2 galleyen, waermede niet uut dorsten comen. In 't cruyssen hebben becomen vijff Chineesse joncken. De tax van de goederen die voor onse portie becomen hebben, beloopt *f* 63.000; gelijcken deel heeft d' Engelse Compagnie mede genooten, doch 't beste deel, na wy verstaen, is door d' officieren ende gemeene volck genomen. Men zeyt, dat daervan voor ontrent *f* 120.000 in Firando vercocht ende geconsumeert hebben. Hiervan geven d' onse d' Engelsen de schult, seggende dat alsoo zylieden na haer believen rooffden ende

plunderden, dat het d'onse mede niet conden verbieden. Na wy verstaen heeft het seer schandelijck toegegaen. Daer is by d' Engelsen regel, ordre, noch recht; sy hebben gants geen gebiet over haer volck, yder is meester op zijn selffs; soo de vyandt met macht uutgecomen waere, 't soude aparentlijck slecht ende schandelijck gegaen hebben. Eenige van d' Engelsen schamen haer niet te zeggen dat voor geen andere willen stelen, dat op coopvaerdye ende niet ten oorloch verhuert zijn ende dat liever tegen ons dan tegen de Spangiaerden willen vechten. U.E. gelieve hierop alsoo te gedencken, dat vordere schade en interest verhoet ende onse goede dessipline gemeynteneert mach worden. Twee daegen naer 't vertreck van voorsz. vlote van Manilha ariveerden aldaer drie fregatten van Maccao, seer rijck geladen, ende den 28 July het silverschip van Aquapulco met 300 mannen; noch een jacht waren verwachtende. Twee jachten zijn vandaer na Nova Spangien gekeert. Alsoo de Chinesen van de compste onser schepen verwitticht wierden, sijn seven van de rijckxte joncken in Chincheu opgehouden. Van Maccao sijn dit jaer in Japan geweest ses fregatten, met de waerdye van ontrent 1000.000 ducaten, off dertich tonnen gout. Voorder perticularisatie sullen de heeren per copye van nevensgaende missiven zien.

Den raedt van voorsz. vlote heeft op onse ordre geresolveert, wederomme een tocht na Manilha te doen met thien schepen, te weten, *Bantam*, de *Trouw*, *Haerlem*, de *Hoope*, *Muyden*, d'Engelse *Maen*, d' *Elisabeth*, de *Pals*, de *Bull* ende *Pepercorn*. De schepen *Muyden* ende den *Bull* souden 15 October na Chincheu vaeren ende d'andre op primo December na Manilha. D'Engelsen zijn wel veerdich geweest om dese resoluitie met d'onse in Jappan te nemen, maer d' opinie is, dat met haer schepen niet mede na Manilha vaeren, maer herwarts keeren sullen. Watter van worden wil, sal den tijt leeren. 't Zy dat d'Engelsen medegaen ofte niet, d'onse sullen evenwel de reys doen. Den admirael Willem Janssen is van meeninge drie schepen door de Boccaderos na Cabo de Spirito Sancto te senden.

Vermits ons noyt met treffelijcke cargasoenen als vermaerde cooplieden in Japan vertoont hebben, maer alleen met veel ledige schepen in Firando havenen ende onsen vyandt van daer vervolgen, waerdoor veel Jappanders mede groote schade lyden, begint onze reputatie in Japan seer te verminderen, niet dan voor zeerovers werden wy ende d' Engelsen aldaer vernaempt; door gestadich aenhouden van de Portugiesen by den keyser is ons ende d'Engelsen verboden, niemant ontrent Japan (sonder diffenitie van limite) te beschadigen, gelijck mede geen volck noch amonitie van oorloge uut te voeren; alsoo geen gelt hebben om tegen de Portugiesen in 't hoff van den keyser te vereeren, is te duchten, dat ons mede wel verboden soud mogen worden 't uutvoeren van rijs ende 't havenen met d'oorlochschepen in Japan, met precise ordre

met wat ende hoe veel schepen daer comen sullen, welck ons niet wel passen soude. Doch dewyle de heeren soo veel gelt niet senden willen als nodich is ende de Portugiesen ende Spangiaerden tot den handel gebruyckende zijn, maer haerzelven liever in oncosten consumeeren, connen wy gans niet doen. In plaetse van gelt, werden ons veel pampieren met schoone praetiens van U. E. gesonden; sijnder geleerden, die met vertoogen, reeckenen, conjecturen ende schoone discoersen rijcke retoeren weten te becomen ende alle aenstaende swaericheden voorcomen connen, stelt haer met den aldereersten in onse plaetse te werck, want wy daermede niet weten te verrichten.

Van Patani is hier wel aengecomen 't jacht de *Galliasse*, met een joncqe nevens hem, geladen met peper ende eenige cleenicheden. Dese peper is mede seer diere ingecocht. Van Siam hebben d' *Eenhoorn* met eenige andere retoeren dagelicx te verwachten. Alsoo de joncque de *Hoope* tot drie mael toe met een cargasoen van hertevellen, incoops costende ontrent *f* 80.000, van Siam na Japan gedepesscheert [was] ende telckens wederkeerde, is de tijt ondertusschen seer verloopen. *Tholen* in dese conjuncture daer comende, zijn de goederen daerinne gescheept ende is daermede den 16en Augusto na Japan vertrocken. Den 15en October was daer noch niet vernomen. Godt geve dat terecht mach comen.

Onse genegentheyt vermeerdert dagelicx omme de comptoiren van Patani, Sangora, Siam, Cambodja ende andere met den aldereersten te doen lichten ende op een andere maniere te handelen, waeraen wy meenen de Compagnie grooten dienst geschieden zal.

3. Vloot in het vaarwater van Malaka.

Hoe wy veel schepen ende jachten in 't vaerwater van Mallacca gesonden hadden omme den vyandt alle mogelijcke affbreuk te doen, is U. E. voor dese geadvyseert. Zeer grooten dienst zoude de Compagnie geschiet zijn, soo onse ordre naergecomen waere, maer seer slechtelijck is die door eenen Hans van Meldert ende zijnnen raedt verandert. Het commandement over voorsz. vlote hadden wy aen Adriaen Jacobsz. van der Dussen gegeven, doch alsoo den oppercoopman in Jamby overleden was, is van der Dussen door ordre van den raedt andermael in Jamby gebleven ende 't presidentschap aen voorsz. Meldert gegeven. D'ordre was, dat de jachten op de Maccausvaerders souden wachten aen Pulo Timon, in de Straet Sincapura, ende aen Pedro Branco; d' onse met de jachten 't *Postpaert*, de *Haen*, dc *Tiger*, *Victorie* ende *Jacatra* voor Mallacca zijnde, ende door overloopers verstaende hoe dagelicx verscheyde fregatten met cleden van de Custe verwacht wierden, is door voorsz. Meldert ende raedt goetgevonden ende geordonneert, dat 't *Postpaert*, *Victorie* ende *Jacatra* by noorden Mallacca aen Pulo Sambilan souden cruyssen. Dese drie zijn derwarts gevaren. De *Tiger* is door ordre van van der Dussen weder na Jamby gesonden, ende Meldert is aen de verkeerde zyde van Pulo Timon

gaen leggen. De Portugiesen zijn den 22en October met 12 jachten tegelijck van Maccau na Mallacca vertrocken, hebben nevens de custe van Schiampa soo grooten storm bejegent, dat van den anderen geraect zijn, veele haer masten verlooren hebben ende eenige, na vermoet wort, gebleven zijn.

Van deze masteloose jachten hebben seeckre vryeluyden, met haer jacht den *Diamant* onder Pulo Timon leggende, een becomen ende hier gebracht; de *Gallias* Pulc Timon in passant aendoende, vont daer aen d' ander zyde van 't jacht de *Haen* een van dese Maccausvaerders leggen, doch eer daerby cost comen, is 't volck aen landt gevlucht ende de brant daerin gesteecken, waerdoor geheel verbrant is. De *Swaen*, van Japan comende, heeft mede een ander bejegent, maer niet connen achterhaelen. 't Jacht *Armuyden*, een van de voorsz. Maccausvaerders bejegenende, heeft hem vier dagen vervolcht; doen de vyant het niet langer ontleggen cost, zijn zy op de custe van Mallacca gestrandt, aen landt gevlucht ende hebben de brant in haer jacht gesteecken; doch *Armuyden* heeft de brant geblust, de prijs van de wal gehaelt ende hier gebracht; is ontrent hondert lasten groot, geladen met suyker, porceleyn ende radicx China, met 30 pacxkens zyde ende eenige tintenaya. In deser voegen zijn twee Maccausvaerders becomen ende een verbrant; verscheyde joncken hebben d' onse ontrent Mallacca mede verbrant. De *Haen* is noch met eenige jachten van de vryelieden aen Pulo Timon leggende. Wat die ende d' andere jachten in de Straet van Mallacca wesende, verrichten zullen, zal den tijt leeren.

Na wy verstaen, is Malacca zeer benouwt; 13 ℔ rijs soud daer een reael van achten gelden. D' oorsaecke datter dit jaer soo veel jachten van Maccau na Mallacca gevaeren zijn, is, vermits die van Maccau verleden jaer verstaende dat soo grooten vloote van ons ende d' Engelsen in Japan gecomen was, ende daerover vermoeden dat het haer costen zoude, alsdoen alle de jachten tot haere versterckinge ophielden, welcke nu te zamen nevens die van dit jaer gerelasscheert ende gekeert zijn.

4. Bantam. Van Bantam zijn hier twee Chinesen gecomen met een missive door seeckre Chineesse cooplieden gesonden door ordre van een van des pangorans officieren. Sy advyseeren dat de coninck van Bantam, alle de grooten ende cleene, zeer genegen zijn tot vrede met ons; dat wy voor dese geen antwoort bequamen, omdat de grooten noch niet geresolveert waeren ende onse gesanten te haest vertrocken; hierover versoecken, dat weder derwarts souden senden. Alsoo de Mattaram onse gevangenen gerelasscheert heeft ende nu met vrientschap tracht vry passagie te water op Bantam van ons te becomen, om sich meester van Bantam te maecken, zoud wel connen gebeuren, dat Bantam onse vrientschap mede versocht om zijn staet tegen de Mattaram te meynteneren. Hoe wy ons met off tusschen dese twee coninckrijcken behooren te dragen, is zeer considerabel. U. E. gelieve ons daerop met den eersten goeden

raedt ende goede ordre te geven. Voor dees tijt hebben goetgevonden de twee Chinesen weder na Bantam te zenden, met mondelinge antwoort, dat mede wel genegen zijn vrede met Bantam te maechen, ende zoo de pangoran daertoe gesint is, dat ons zulcx laet weten ende imant van qualiteyt zende.

't Schip *Gouda* is tegenwoordich volladen, ende alsoo *Westvrieslandt* in de ladinge leyt ende dagelicx de volle last verwachtende zijn, hebben volgens U. E. ordre goetgevonden *Gouda* daerom op te houden. Wy verhoopen dat dese twee schepen in 't laeste van Januari off in 't voorste van February in compagnie naer 't vaderlandt vertrecken zullen. De heeren mogen daerop wel vaste reeckeninge maecken.

5. Vermaningen aan de Bewindhebbers.

Alsoo de peper overal seer dier is, is al ons gelt voort, uytgesondert ontrent soo vele d' Engelse Compagnie moeten hebben, welck in 't packhuys ophouden ons aen d' Engelsen te betaelen, soo haest het haer gelieft met ons aff te reeckenen, ofte zoo haest ordre van U. E. becomen. Wy sullen uuttermaten seer om gelt verlegen worden; veel Chineesse joncken zijn hier dagelicx verwachtende. Soo eenige goede waeren voor Europa dienstich medebrengen, wy sullense niet connen coopen. Meer melck storten U. E. om, dan alle de koeyen van Nederlandt in langen tijt connen geven. Isser lieffde tot de Compagnie, ende beminnen de heeren de welstant van 't vaderslandt, betoont het doch in d' een manier off d' ander, beschickt de middelen die tot den rijcken handel van Indien nodich zijn, ofte laet het andere ingeseten lieffhebbers van de Vereenichde Nederlanden doen. De croone van Spangien sal daeraen meer affbreuck geschieden dan met groote macht van wapenen gedaen can worden. Met een caracque alleene verstaen wy in Goa aengecomen te wesen 600.000 realen van achten in spetie, ende U. E. schamen haer niet met royaler schepen dan de Spaense caracquen zijn soo weynich gelt te zenden, dat wy 't ons schaemen hier te noemen. Siet doch eens in de generale ballance, verscheyde reysen overgesonden; U. E. zullen bevinden dat hier in 't lande jaerlicx meer verteert ende geconsumeert wordt, dan 't heele cappitael beloopt welck de heeren jaerlicx sendende sijn. Wat dit worden wil soo 't soo voortgaet, ende wat daertegen gedaen dient, behooren U. E. ernstlijck t' overleggen ende met der daet daerinne te versien; sonder U. E. hulpe connen wy daerinne gants niet doen.

't Engels schip de *Charles*, daermede desen gaet, is, gelijck vooren geseyt hebben, met peper geladen, gelijck mede d' *Unité* in Atchijn; de last voor noch een groot schip of twee middelbaere zijn daerenboven van Jamby verwachtende. Haer schip de *Globe* is met cleden van de custe Coromandell gecomen, gelijck mede den *Arent* met Gouseratse cleden van Suratten, ende wy sitten als slechte priesters en kijcken.

Zeer veel volck sterft ons jaerlijcx van de nieuw aencomende, soo te water

6. Sterfte onder het volk.

als te lande aff; met 50 per cento achte dat niet vry zijn. Met de sendinge van veel volck can de Compagnie van veel swaricheyt ende veel oncosten ontlast worden; derhalven zy U. E. ten alderhoochsten gerecommandeert ende om Godes wille gebeden, jaerlicx een seer groote menichte van volck herwarts te senden, even gelijck de cloeckmoedige soldaten, hoe wilt, ongeregelt, boos ende godloos oock mogen wesen, nodich zijn om 't spits van den vyandt aff te byten. Immer soo seer ende noch meer sijn hier eerwaerdige, gestadege lieden van noode, omme de geconquesteerde landen, insonderheyt Batavia, Banda ende Amboyna te peupleeren, de swaere garnesoenen vandaer te lichten ende die weder elders tegen den vyandt te gebruycken. Dit doende, sal uwen staet in Indien sonder last van de Compagnie selffs bestaen connen; men sal niet meer respect aen alle d' Indiaense coningen behoeven te dragen dan ons geven en waerdich zijn. De swaere garnisoenen, die nu niet doen dan de mueren van hare forten bewaeren, sullen tegen de vyanden niet alleen haer kost ende gagie verdienen, maer nieuwe conquesten connen doen, daer nu bykans onnut zijn ende ons selffs consumeren; segge andermael, een groote menichte van volck te zenden, soldaten, bootsgesellen, mannen, vrouwen, kinderen, eerlijcke huysgesinnen, jongers ende insonderheyt jonge meyskens. Dat U. E. voor ons ende andere eerlijcken portuere sonden, niet veel moeyten souden de heeren behoeven te doen om in 't landt te houden alsulcke lieden ende soo vele als selffs begeeren, 't zy in dienst ofte als vryelieden.

7. Klacht over de uitzending van slecht personeel.

Eenige treffelijcke mannen zijn hier noch nodich omme de voorneemste last van des Compagnies staet te helpen dragen; ontsiet d' oncosten niet om die met den eersten te zenden. Verscheyde cooplieden ende schippers sijn van U. E. herwarts gesonden, die men hier seer wel soud connen derven. Nochtans comt het niet wel gelegen d' ongeregelde ende ondienstige telcken reys weder terugge te zenden, te meer dewyle dadelijck met meerder aensien ende gagie door d' een off d' andere camer aengenomen ende weder herwarts werden gesonden; oock isser in Nederlandt ongelijck meerder keure dan hier; doet doch rekenschap ende informatie van d' overcomende officieren nemen, ende bint u niet dan wel geinformeert wesende aen degene die lange in 't landt geweest zijn, opdat niet meer abuys begaen ende de Compagnie beter dan voor dese gedient mach worden. Als het cammelot een quade ploy genomen heeft, zeer qualick connen die uutcrygen.

De heeren sullen gelieven met alle gelegenheyt van schepen herwarts te zenden menichte van dackpannen, daar uutdermaten om verlegen zijn ende tot ongelijck grooter costen ons met andere middelen, om brantvry te wesen, moeten behelpen. Smeecolen, yser in vierkante staven, roeyser ende platyser gelieven U. E. mede niet te vergeten; veel noodige wercken, soo hier als in Amboyna, Banda ende Mollucques, moeten by gebreck van dien stille staen.

Daer beneffens can men de Inlantse cooplieden mede niet gerieven, die oock groote quantité nu ende dan trecken. Ysere hoepen behoeven de heeren vooreerst geene te senden, alsoo met de hoepen die van de oude leggers crygen ende de nieuwe, voor desen in groote quantité ontfangen, tot reparatie van d' oude ende opmaeckinge van de nieuwe leggers ons genochsaem sullen connen behelpen.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsienige, seer discrete heeren sullen eyndigen ende U. E., na hertelijcke groetenisse, in de protectie des Alderhoochsten bevelen. In 't fort Batavia, adi 20 December 1621.

U. E. dienstwillige

J. P. Coen.

P. de Carpentier.

Willem van Anthonissen.

---

44. — 21 JAN. 1622. — W. 2.
(Per *GOUDA*).

Alsoo met d' onse van 16 November ende 20 December 1621 geadviseert hebben, wat tot die tyden gepasseert was, ende 't zedert niet sonders voorgevallen is, sullen nu dies te corter wesen, ende ons tot voorsz. missiven, daervan by dese copie gaet, gedraegen, U. E. schriftelijck biddende, ernstelijck op de staet van Indien te letten ende den eysch met den aldereersten behoorlijck vol te doen. De Compagnie ende de Vereenichde Nederlanden sal daeraen seer grooten dienst geschieden.

1. Berichten over Goa. Met onse voorgaende is geseyt, hoe de jachten 't *Postpaert*, *Victorie* ende *Jacatra* ontrent Pulo Sambilan bynoorden Mallacca waeren gaen cruyssen, inplaetse dat sulcx geordonneert hadden te doen in de Straet Sincapura ende by Pedro Branca te loopen, menende, naer 't schijnt, tijts genoch te comen, maer zy hebben ter contrarie plaetse gemaect, dat de Maccausvaerders, die in Mallacca gecomen zijn terwyle d' onse by Pulo Sambelan waeren, nu veylich van Mallacca na Goa mogen voortloopen, tenzy dat van d' onse, by Ceylon cruysende, bejegent worden. Omtrent Pulo Sambilan hebben voorsz. jachten verovert een cleen Portugies scheepken van Goa comende, inhebbende 31 packen cleden, eenige rijs, tarwe ende comijn. De cleden hebben d'onse in 't *Postpaert* overgenomen ende de prijs, *St. Laurens* genaempt, met de rijs, terwe ende gevangenen herwarts gesonden. Door missive met dese prijs van Goa gecomen, hebben verstaen, hoe aldaer op 27 September aengecomen was een gallioen, den 18 April van Lixboa vertrocken, ende dat dagelicx 5 andere galioenen ende 4 caracquen met een nieuwe viceroy waren wachtende. Die van Goa hadden vier gallioenen na Urmus gesonden ende op seecker eylant ontrent Jasques een nieuw fort begost, om ons ende d' Engelsen den handel op Jasques daermede te beletten. Met dit nieuwe secours hoopt den vyandt ons van die quartieren te weeren. Drie Engelsse schepen ende twee jachten, nieuws van Engelandt comende ende na Suratten loopende, hebbende by Soccotora verovert een Portugies fregat, welck van Mossambicque na Goa gesonden wierd met het gout van de contractatien ende de realen van een seeckre caracque, verleden jaer by Mombassa gebleven. In Goa was een cruythuys met 300 quintalen cruyt gesprongen. Veel huysen ende 7 a 800 menschen, ingebooren van den lande, die daeronder 3 a 4 Portugiesen, zijn daerdoor vergaen.

Nevens dese gaet notitie van de goederen in de prijs door 't jacht *Arnemuyden* verovert, na taxatie beloopende *f* 341.29 — 7 — 8, waervan aen 't volck voor haer portie twee maenden gagie, beloopende *f* 18.02 — 7 — 8 contant, vereert zijn. Het schijnt, dat de vijandt met de beste buyt gevlucht is. In de prijs, door de vrye lieden van Pulo Timon verovert, is niet dan grove waer van cleenen valeure gevonden. 't Is een schip van ontrent 150 lasten, daerinne de cooplieden na de gevangenen zeggen geen costelijcke waeren vertrouwden.

In 't scheepken welck door de *Galias* aen de wal van Pulo Timon gejaecht ende daer verbrandt is, verstaen wy veel zyde ende gout geweest te zijn. Met het gout zijn de Portugiesen gevlucht, maer de zyde is verbrandt. Een landtocht hebben d' onse na haer gedaen, maer door hulp van d'inwoonderen sijn de vijanden met haer schat van 't eylandt geraect, ende by den coninck van Jhoor na Linga geloopen. Een kiste vol missiven hebben d' onse haer ontjaecht, waerdoor des vyandts gelegentheyt in Manilha, Maccau, China ende Japan verstaen.

2. Berichten over Manilla; kapitaal door de Spanjaarden en Portugeezen gebruikt.

Van Nova Spangien waeren 't jaer 1621 twee schepen in Manilha aengecomen, 't eene den 28 July, ende 't ander is den 25 Augusto op de custe gecomen, maer 't en was den 4 September noch voor de stadt niet. Dese schepen, na wy verstaen, zijn niet door d' engte van Cabo de Spirito Sancto gecomen, maer bynoorden 't vastelandt van Lucconia. In Augusto passato waeren van Manilha na Acapulco vertrocken twee schepen; een van dese, namentlijck den *Admirael van Batan*, na Mindoro loopende, is in stilte aen de grondt gedreven ende gebleven. 't Volck is gebercht, maer seer weynich goederen, en dat seer beschadicht. Eenige advysen zeggen, dat die van Manilha met dit schip twee millioenen, ende andere dat drie millioenen realen van achten verlooren hebben. Isser drie millioenen met dit schip gebleven, sal 't ander wel twee millioenen waerdich wesen, is te samen vijff millioenen. Andere vijff millioenen achten wy, dat met de voorsz. twee schepen op nieuws van Nova Spangien aengecomen zullen wesen, 't welck met den anderen bedraecht thien millioenen realen van achten ofte 280 thonnen gout. Dit is alleene gaen en comen van een jaer van Nova Spangien op Manilha.

Met brieven van den 26 July, 2 ende 4 September 1621 door den Raedt van Manilha, La Reael Audiencia genaempt, aen de coninck van Spangien ende zijnnen Raet van Indien gezonden, wort uutdermaten zeer over Don Alonzo Faxardo Darma, gouverneur van Manilha geclaecht, ende seer ernstelijck een nieuwen gouverneur ende redres van 't quaet gouvernement versocht. Onder andere wert Faxardo beschuldicht, dat in drie jaeren van des conincxs middelen drie millioenen onnuttelijck gegasteert hadde, sonder iets tegen haeren vyandt te verrichten. Item, dat van 't gene hy in drie jaeren geconquesteert

heeft, een millioen met de voorsz. twee schepen (daervan 't eene gebleven is) voor zijn perticulier na Nova Spangien gesonden hadde.

Die van Maccau, zijnde niet dan een cleen open steedeken, senden jaerlicx een cappitael van 4 a 500.000 tayl met cleene scheepkens na Japan. Dit jaer souden daervoor in retour becomen 800.000 ofte 1.000.000 tayl, wesende 30 tonnen gout. Niet min hadden dit jaer na Manilha gesonden, daerop apparentlijck mede wel cent per cent winnen souden.

Voor dese is U. E. geadvyseert, hoe in October passato 12 scheepkens van Maccau na Malacca vertrocken waeren. Verscheyden andere souden noch volgen. Daer is niet aen te twijffelen, off dese jachten zijn mede twee a drie millioenen na Mallacca ende Goa voerende, dewyle veel gout derwarts brengen.

Die van Mallacca ende St. Thome achten wy, dat jaerlicx met ontrent 300.000 realen aen cleden ende andersints zijn handelende. Meest al het gelt, dat wy ende d'Engelsen in Jamby brengen, trecken die van Mallacca met haer cleden weder van daer.

Hoe grooten cappitael gestadich van Portugael op Goa ende van daer na Portugael, Ormus, Mossambicque, de custe van Indien ende andere plaetsen gebruyct wort, is ons noch onbekent, doch het cappitael is soo cleen niet, off men can wel seeckerlijck affmeten dat daertoe verscheyde millioenen gebruyct worden. Dit hebben wy goetgevonden in 't gros te verhaelen, om U. E. te doen gedencken ende aenschouwen, hoe grooten cappitael de vyandt tot den handel van Indien gebruyct, wesende niet min, na onse gissinge, dan 500 tonnen gout of 50 millioenen guldens aen cappitael; schepen, forten, amonitie van oorloge ende alle provisie uutgesondert. Met dese comercie wort niet alleen de Spainsche staet van Indien onderhouden, maer de schatten van Nova Spangien zeer vergroot, waermede den vyandt te meerder middelen becompt om de Vereenichde Nederlanden te quellen ende gans Europa te troubleeren.

Wy bidden U.E., considereert, hoe weynich ende hoe cleen des Compagnies cappitael is tegen de middelen die den vyandt gebruyct. Als U.E. 5 a 600.000 realen jaerlicx senden, laten de heeren haer voorstaen dat vry wat doen, maer hoe weynich sulcx helpen mach om d' excessive oncosten t' overwinnen, de rijcke Chinese handel van den vyandt t' incorporeren ende jaerlicx rijcke retouren na Nederlandt te zenden, geven U. E. de voorsz. ende overlange verhaelde respecten te bedencken.

't Is wel een begin, gelijck als is een boon in een brouketel, maer soo 't jaerlicx niet vermeerdert wort, wat sal't worden? Voorwaer 't is onmogelijck, soo U. E. haer saecken niet anders bestieren, dat bestaen connen. Een seer groote somma gelt ende een seer groote menichte van volck dienen U. E. jaerlicx herwarts te senden.

Na wy verstaen, declineert Goa ende Mallacca seer; die van Maccau generen

haer met den handel op Japan, ende nu de Chinesen door ons niet wel op Manilha vaeren durven, beginnen die van Maccau dese vaert mede te gebruycken.

3. Macao. Maccau is altoos een open plaetse, sonder garnisoen, eenich geschut ende eenige versterckinge geweest, welck voor dese met 1000 a 1500 koppen zeer licht hebben connen vermeesteren, verstercken ende tegen alle gewelt inhouden. Noch souden 't met Goodes hulpe ende voorsz. macht wel connen doen, maer door gebreck van volck off cleenheyt van ons cappitael moeten 't naerlaten. Om met ons cleen cappitael de groote oncosten te verwinnen ende de kost soecken, wert u volck ende schepen geconsumeert, ende ons rest geen volck noch tijt over, om iets notabels tegen de vyanden te verrichten.

Tsedert dat met d'Engelsen met veel schepen in Japan geweest zijn is de vrese in Maccau seer groot geweest. Sy hebben haer met eenige bolwercken versterct ende 12 stucken geschut van Manilha gecregen; andere 5 werden daer noch gegoten. De stadt willen gaerne sluyten, maer de Chinesen willen 't geensints toestaen, seggende dat het tijts genoch is, als de vyanden voor de stadt zien. Zy hebben met handicheyt doen raseeren ende verlaten, eenige steenen huysen, die de Jesuiten op een seecker eylandt, Isla Verde genaemt, gebouwt ende 18 jaeren beseten hadden. Na geseyt wort, zijn in Maccau ontrent 7 a 800 Portugiesen ende Mestices ende ontrent 10.000 Chineesen. In 't gouvernement is soo quaden regel, dat een seecker Jesuiet advyseert, soo de coninck geen cappiteyn ende garnesoen sendt, dat de stadt in corten van zelffs vergaen sal, off sal van de Chinesen off van de Hollanders vermeestert worden.

4. Berichten over China; Roomsche missie daar en in Japan. Ontrent Augusto 1620 is d'oude coninck van China, Vanlia genaempt, overleden; heeft 18 jaeren geregeert ende 58 geleeft. Zijn gesuccedeerde eerste zoone heeft maer 3 maenden geregeert; wert gepresumeert vergeven te wesen door een van de bywyven van den ouden coninck, om haer zoone aen de croone te helpen, doch 't is haer evenwel niet geluct. De zoone van voorsz. eerste gebooren zoone van d'oude coninck Vanlia is gesuccedeert ende alsnu regeerende, zijnde een jongelinck van 17 jaeren. Over weynich jaeren zijn de Chinesen met de Tartaren in oorloch geraect. De provintie van Liantuin heeft den Tartar ingenomen ende hun daer versterct. Dit verleden jaer hebben zy de Chinesen verscheyde nederlagen gegeven ende eenige treffelijcke plaetsen affgenomen. Corea heeft sich de Tartar onderworpen. Over 4 a 5 jaeren zijn al de Jesuiten ende alle andere geestelijcke uut China gebannen ende verdreven, doch evenwel zijn noch 20 paepen secretelijck boven in 't landt houdende. In October 1621 is door ordre van den coninck van China een mandaet van de mandorins van Paguin aen die van Maccau gecomen, dat hem souden assisteren met hondert mannen, om het geschut tegen de Tartar te

gebruycken. De Jesuiten, die voor dese uut Paguin verdreven zijn, werden weder ontboden met haere boecken, 't gebruyck van 't geschut leerende. Yder man is 150 tayl tot soldye boven de montcosten toegeleyt. Van dese tydinge sijn de Portugiesen seer verblijt, hoopende daerdoor een open deure ende goet acces in 't rijck van China te becomen, omme haer tot het Christen gelove te brengen. Tegen de Tartar wort tot een veltoverste van de coninck van China gebruyct een seecker persoon, die de Portugiesen seggen, Chrysten gemaect te hebben ende D. Paulo noemen. Tsedert dat dese 't gebiet heeft gehadt, zeggen zy dat de Chineesse saecken beter succes tegen de Tartar heeft gehadt. Om 't velt van den loop der Tartaren te bevryden heeft voorsz. Don Paulo tusschen twee rivieren in corten tijt een gracht doen graven van 70 mylen lanck ende 15 passen wijt. Voor deze is in beraet geweest, om 't hoff uut de provintie van Pacquin in Nanquim te transporteeren, dan alsoo gevreest wierd, dat Pacquin met d'ontblootinge van 't hoff verlooren soud gaen, ende dat consequentelijck 't geheele rijck te meerder last soud lyden, is by den coninck geresolveert daer te blyven ende publieckelijck, nadat nieuws getrout, seeckre conspirateurs gestraft ende een seer groote solemnele feeste in teecken van vreede gehouden was, uitgeroepen, dat niemant meer spreecken soud om 't hoff van Pacquin in Nanquim te transporteeren, dat geen mandorins onder eenige pretext licentie souden versoecken om van 't hoff te vertrecken, ende ten derden, dat de mandorins die van der handt woonen, haer niet excuseren souden ten hoove te comen als geroepen worden, welck gedaen is, om de mandorijns de groote vrese te benemen, die voor de Tartaren zijn hebbende. Al het geschut van 't Engels schip d' *Unicorne*, op de custe van China gestrant, hebben de Chinesen gebercht ende in Canton gebracht.

In Japan werden de Roemsche paepen noch hart vervolcht ende jaerlicx eenige gedoot, welck door de Portugiesen martelaers genoempt worden; doch evenwel zijn daer noch 35 priesters secretelijck hebbende, omme de Christenen in devotie te houden ende 't gelove te verbreyden. 1300 persoonen hebben zy verleden jaer noch gedoopt. In Cochin China hebben 7 paepen; na Cambodja ende Isla Formosa sullen mede zenden, gelijck met alle occasie na China, Japan ende Couchin China doende zijn. Alsoo verstaen hebben dat wy van meninge zijn in Cochin China te handelen, sal derwarts een expresse ambassadeur van Maccau gesonden worden om ons van daer te weeren. In Japan, zeggen zy, begosten onse saecken seer qualick te staen. De Japanders wierden gewaer dat niet dan zeerovers waeren, ende sy verhoopten dat onse affscheyt welhaest becomen zouden.

Hoe d' heer Dedel met een vloote van 11 seylen den 18 October van Batavia na Goa vertrocken was, ende den 3 November van Princen-eylanden de *Mor-*

5. *gensterre* terugge gesonden hadde, is voor dese geadvyseert. Tsedert is hier op 24 passato van voorsz. vlote gekeert 't jacht *Cleen Enckhuysen* met advysen, den 14 December van 't eylandt Nassouw gezonden, waerinne geadvyseert wort, gelijck der heeren per nevensgaende originaelen connen sien, hoe de vloote den 18 November by Isla Callappes op ⅓ graet Zuyderbreete geweest was, dat van daer door harde wint van 't W. N. W., N. W. ende N. weder op 3½ graden by 't eylandt Nassouw gedreven waeren; ende alsoo geen moet hadden door de linie te geraecken, souden d' Engelsen de reys gaerne gestaect ende weder na Batavia gekeert hebben, dan alsoo d' onsen daertoe niet conden verstaen, hebben d' Engelsen haer door d' onse met de tweede stemme van Dedel als admirael laten overstemmen ende met den anderen geresolveert, byzuyden de Maldivas te loopen op 12 graden Zuyderbreete tusschen Brandaon ende Madagascar, omme aldaer te cruyssen op de Portugiesse caracques die van Goa na Portugael souden mogen vaeren. Vandaer menen na Mossambicque off de Mayottes te loopen, omme vervallen caracquen te soecken ende in Augusto toecomende na Goa te loopen, mits Mocha, Persia ende Suratten versiende. Dit dunct ons een onseecker cruyssen te wesen. Dedel zegt, dat zulcx bequamer acht op 2 graden zuyderbreete, als het sonder stilte ende siecte van 't volck geschieden can. Na gelegentheyt sullen haer reguleeren.

Vloot van Dedel.

6. Aen onse voorgaende advysen, resolutie ende overgesonden acten sal U. E. sien, hoe voorsz. vlote door verlet van d' Engelssen niet eer van hier vertrocken ende veel tijt verlooren hebben. Onse schepen sijn vroech genoch gereet geweest, maer op verscheyden manieren zijn wy door haer verhindert, waerover in 't overgesonden protest, onder andere dit poinct aengaende, tegen d' Engelsen mede geprotesteert hebben.

Verhouding tot de Engelschen.

De commandeur van d' Engelse schepen advyseert aen de zijnne alhier, dat de reys wel volbracht souden hebben, soo meer om de West geloopen waeren, maer dat de Nederlanders daertoe niet hadden connen verstaen, in voegen dat d' een d' ander de schult geeft. 't Moet Godt geclaecht wesen, dat onse macht ende middelen soo onnuttelijck geconsumeert wort. Mochten wy die byeen voegen ende alleen gebruycken, de Compagnie soude ontwijffelijck beter gedient ende daer soude meer verricht worden.

Ten onrechten ontsiet den vyandt onse vereeninge, want min noot van beyde de Compagnien heeft, dan van ons alleen. De twee beursen moeten in een gesmolten worden, off wy moeten gescheyden zijn, ofte d' een sal d' ander met seer grooten schade ende interest van Indien dringen. U. E. gelieven hierop serieuselijcken te letten ende haer saecken alsoo te disponeeren, als de welstant van de Compagnie ende de Vereenichde Nederlanden vereyscht.

't Is onmogelijck, dat d' onse met d' Engelsen souden connen verdragen. De natie is incompatibel. Zy doen ons overal sooveel quaet als te weech con-

nen brengen ende sijn altoos in de voorbaet om eerst te clagen dat wy haer zulcx doen. De jalousie, de wantrouwe, de wangunste ende niet een van al de gebreecken, daermede de mensche besmet is, sal met reglementen, accoorden, noch ordonnantie wechgenomen worden. Wy moeten een wesen, off gescheyden zijn, ende hoe verder van den anderen gescheyden worden, te beter sal de vrientschap wesen.

D' Engelsen hebben gelt noch goederen om toecomende jaer haer portie van den handel ende de lasten van de Mollucques, Amboyna ende Banda vol te doen. Op reeckeninge van 't gene pretendeeren, souden geerne van ons hebben sooveel als haer tot fourniement gebreect, maer dewyle haere schepen van defentie niet fournieren, de besettinge van Bantam tot onse last alleene laten ende veel andere interesten meer van haer lyden, sullen zij ons na onse reeckeninge noch groot gelt moeten geven.

Het schip d' Engelse *Swaen* is in Japan geëxtimeert waerdich te wesen *f* 4000, ende alsoo 't selvige hier gecomen is, hebben wy 't aen d' Engelsen gepresenteert over te leveren, opdat niet seggen souden dat het te weynich geëxtimeert is. Zy hebben 't gevisiteert ende mede gelijck de voorgaende geweygert t' ontvangen, waerover tegen d' Engelsen als per nevensgaende protest geprotesteert hebben.

Van Siam is hier een Engels fregat gecomen, maer 't en heeft ons geen brieven, noch seeckre tydinge van daer gebracht.

De twee Chinesen voor desen van Bantam gecomen, zijn derwarts niet gekeert. Zy meenden, datter imant van landt by haer aen de schepen comen zoude, gelijck geseyt was, maer daer is tot noch toe niemant verscheenen.

't Fregat de *Muys* is hier van Succadana gekeert sonder de diamanten die daer gereet waeren mede te brengen, omdat het fregat leck geworden was. Wy hebben 't weder derwarts gesonden, met ordre dat de coopman van daer herwarts come ende een ander in sijn plaetse blyve. Vanwegen de Mattaram zijn die van Candael met 70 prauwen ende ontrent 2000 mannen by Succadana geweest om de stadt onversiens aff te loopen, maer ontdect wesende, zijn teruggekeert sonder iets t' onderstaen.

Van Jamby is hier 't schip *Alckmaer* gekeert met 7000 picol peper. Wy hebben weder derwarts gesonden de jachten *Purmerendt*, *Armuyden* ende *Ceylon* met 24.000 realen in spetie ende nieuw ordre dat omtrent Mallacca gesonden worden de jachten, die daer tot den handel niet nodich zijn.

7. Atjeh. Van Atchijn is hier wel gekeert 't schip *Schoonhoven* met 694½ baer peper, contant gecocht, en dat soo diere, dat het hem selven schaemt. 't Is voor ons groot verdriet ende Compagnie seer schadelijck, datter soo weynich verstant by de lieden is die U. E. voor oppercomisen herwarts senden, en dat noch vele die soo los van hooffde ende achteloos zijn, dat niet en connen off niet

beter willen leeren. Dit zeggen wy niet van eene, noch van die alleene welcke nu in Atchijn geweest zijn, maer van sooveele dat weynich souden behouden, als de slechte, gelijck U. E. seggen, teruggesonden.

Voor dese is U. E. geadvyseert, hoe de coninck van Atchijn op lijffstraffe verboden heeft, dat niemant eenige peper aen de Nederlanders, Engelsen noch Francen vercoopen, voordat de zijnne vercocht zij. Dit heeft soolange geduert, totdat d' onse, Engelsen ende Francen elck 300 bhaer peper a 48 reael de bhaer van de coninck cochten, als wanneer haer toegelaten wierd van de gemeene man te coopen, en dat oock wel diere. Met Gouseratse cleden hebben d' Engelsen goede pertye peper gecregen, maer d' onse niet meer dan 130 bharen a 34½ reael, alsoo met gelt niet terecht conden comen. Alsnu is gelijcken verbot weder opnieuws gedaen, om ons andermael te dwingen van den coninck tegen 48 reael de bhaer te coopen, daer de Mooren sulcx om 25 a 30 realen toegelaten wort. In deser voegen zijn eenige jaeren lanck van den Atchijnder gequelt geweest. Niettegenstaende dese obstaculen ende dat Casembroot voor dese lange met gelt verlegen is geweest ende 't selvige van daer wenste, heeft hy weder 8.000 realen uut *Schoonhoven* gelicht. Lange sijn wy genegen geweest, d' onse van Atchijn te lichten. Verscheyde reysen hebben ordre gegeven, doch met seeckre respecten, dat van daer souden vertrecken; soo 't niet voortgaet, zijn wy van meninge dit aenstaende mousson expresselijck derwarts te senden ende d' onse, sonder langer eenich respect aen te sien, van Atchijn te doen vertrecken ende den Atchijnder na gelegentheyt met zijn munte te betaelen.

8. Roode Zee en Suratte.

Den 15 deser is met advysen van Masilipatan aengecomen 't fregat *Palleacatte*, waermede ontfangen hebben twee missiven, door Willem de Milde ende Jan van der Burch, oppercooplieden van de schepen de *Sampson* ende *Weesp*, den 20 ende 21 Augusto van Mocha gesonden ende met een Moors schip op Massilipatan gesonden. Voorsz. schepen zijn primo April van Batavia vertrocken, den 16 Juny voor Aden ende den 3 July voor Mocha aengecomen. Op den *Sampson* is den oppercoopman Ravesteyn overleden ende in Mocha den oppercoopman Herman van Gil. Per nevensgaende missiven sal U. E. sien, hoe de schepen van Sues niet affgecomen waren ende de goederen derhalve niet gevent cost worden, sijnde oock sooveele niet vercocht van 't cargasoen door 't *Wapen van Zeelandt* in Mocha gelaten, dat eenich gelt na Suratten gesonden cost worden.

Voor dese is U. E. geadvyseert, hoe wy goetgevonden hadden die van Dabul als geconsedereerde van de Portugiesen, die onder haer pas vaeren ende ons in sonderheyt in den handel zeer hinderlijck zijn, principalijck tot Atchijn ende in de bocht van Batavia, voor onvrye lieden te verclaren, gelijck haer hebben doen insinueereren. Op dese resolutie ende ordre is de *Sampson*

van Mocha gesonden na Babel Mandel, om daer op d' onvrye schepen te cruyssen, ende voort na Suratten te loopen, niettegenstaende de Milde selffs advyseert, soo eenige Dabulders genomen worden, dat het ons in Mocha seer haetelijck soud maecken, omdat die van Dabul daer beter als eenige andere natie gesien zijn, vermits den treffelijcsten handel dryven.

Verleden jaer is door den Melikanbaer (die alsdoen met den Mongool oorloochde) een caffile indigo van Agra van d' Engelsen genomen. D' Engelsen zijn dit jaer met drie schepen naer 't Roode Meer geweest, om haer revenge van Dabul ende Chaul als ondersaten van voorsz. Melikanbaer te haelen. Door contrarie wint hebben de reyse niet connen volbrengen. Nadat lange voor Cabo de Rasalgan gecruyst hadden, sijn voor Dabul ende Chaul gaen leggen, alwaer eenige Portugiesse fregatten ende een schip van Chaul genomen hebben.

Van Mocha ende Suratten hebben noch geen andere advysen, maer van Maslipatan wert ons geadvyseert, hoe 't schip de *Sampson* den 20 October passato in Suratten aengecomen was sonder een reael mede te brengen, en dat soo swack van volck, dat haer schip qualick conden regieren. By 't eylandt Babel Mandel hebben zy aengehaelt 5 Moorsse schepen, twee groote van Dabul, een van Dio, een van Cats ende een van Cananor. Dit van Cananor hebben als een vryman laten vaeren; dat van Cats als een onvrye in de gront gehackt; dat van Dio seggen met al de goederen gesoncken te wesen. 't Volck hebben op de custe van Arabia aen landt geseth. Op d' andere 2 schepen van Dabul hadden volck geset om die hier te brengen, te weten op 't grootste, dat 200 Lascaers op hadde, 23 Nederlanders ende op 't ander, welck 150 Lascaers ophadde, 20 Nederlanders. De schepen van de *Sampson* zijnde, hebben de Lascaers van 't grootste schip d' onse vermeestert, eenige dootgeslagen ende overboort geworpen, ende zy zijn met het schip in Dabul wel aengecomen, 6 van d' onse medebrengende. Van 't ander schip is noch geen tydinge, maer wort vermoet, dat een ganck gegaen zijn.

Alsoo de Melikanbaer met de Mogol treves off vrede gemaect heeft, is van den Broeck, oppercoopman in Suratten, beducht dat hierover gemoeyt sal worden, te meer dewyle d' overste Mooren van voorsz. twee schepen door de *Sampson* in Suratten gebracht zijn. De principalen van 't groote schip verclaeren daerin geweest te zijn 25.000 ducaten in spetie met eenich gout, ende van alle de voorverhaelde schepen is niet te voorschijn gebracht dan 3850 ducaten ende 900 realen met weynich coopmanschappen van cleenen valeur. Van den Broeck, hierover in de *Sampson* huysoeckinge doende, heeft onder 't volck gevonden 2500 ducaten, eenich gout ende silver, waeraen blijct hoe daer gehandelt is. De Gouverneur van Dabul claecht hierover ende is restitutie van volck ende goederen versoeckende, daertegen d' onse, die noch in 't leven

heeft, ende een goet accoort presenteert. Hoe de saecken hun voorder gedragen sullen, sal den tijt leeren. Wisten de Mooren eenige raet, zy zouden zoo lange niet met ons simuleeren, als wy met haer wel gedaen hebben.

't Jacht *Weesp* was den 4 November in Suratten noch niet gearriveert. Van den Broeck advyseert, soo het tijtlijcken compt, dat verhoopt hetselvige van daer met zijn last naer 't vaderslandt te zenden. Wat met de *Sampson* voor hebben, wort niet geadviseert.

Den 25 November passato is 't jacht *Naerden* van Maslipatan naar 't vaderslandt vertrocken met een cargasoen, incoops costende *f* 62.743 — 17.

In May oft Juny toecomende sal van daer een grooter schip int Godt gelieft met een goede last per costi volgen. Door 't schip *Schoonhoven* hebben verstaen, hoe 't schip den *Gouden Leeuw* den 22 November op de hoochte een graet bynoorden de linie bejegent hadden, soodat verhoopen de reyse volbrengen sal.

Dit schip is een dach na de vloote van defentie van Batavia vertrocken; 't soude wel eeniche maenden eer geschiet zijn, soo eer gelt off seeckre advysen van U.E. becomen hadden. Derhalve gelieve de heeren met alle schepen tijtlijck te advyseeren wat gelt na Suratten, de Custe van Coromandel ende herwarts senden, opdat ons in de verdeylinge daerna mogen reguleren. De Compagnie sal daeraen dienst geschieden.

9. Wat Coen liefst zou willen ondernemen.

Voor desen hebben geseyt, hoe nevens de Engelsen weder een vloote na Manilha gedestineert ende een ander commandement van Jacob Dedel na de Custe van Malabar vertrocken, is. Daerenboven worden in Solor ende Timor 6 jachten gebruyckt, item acht cloecke schepen in de Mollucques, Amboyna ende Banda om die plaetsen te versorgen. Verscheyde andere schepen worden op diverse plaetsen tot de negotie geemployeert. Met de resterende middelen die ontrent Batavia ende Mallacca zijn souden gaerne yet sonders voornemen, namentlijck de saecken van de Mollucques ende Amboyna redresseren ende die voor de Compagnie verseeckeren, ofte een goet fondament leggen om de Chineeschen handel te vercrygen; dan alsoo de middelen niet verd genoch reycken connen, zijn lange in beraet geweest om die te recken, maer tot noch toe hebben niet connen resolveeren. Om den staet van de Mollucques ende Amboyna te verseeckeren zijn geen schepen van node, maer volck. Wy connen sooveel volck niet uutmaecken als nodich is, off souden die van de schepen moeten lichten, de negotie berusten ende de schepen vergaen laten.

Om de Chineessche handel te vercrygen, is nodich dat Maccau geconquesteert off een ander plaetse op de custe van China begrepen ende versterct worde, want op Japan noch Cochin China ons niet verlaten mogen. Om Maccau te conquisteren, off een andere plaetse te verstercken, behooren niet min dan ontrent 1200 mannen te velde te brengen, waertoe mede geen raedt

weten. Met cleene macht na de custe van China te loopen, doet men niet dan den vyandt waerschouwen ende haer te meer verstercken. 't Gene in de Mollucques ende in Amboyna te doen is, sal met der tijt en met gemack gedaen moeten worden. Om een weynich volck, dat de schepen hiertoe geven connen, de schepen te laten vergaen, staet ons niet wel aen.

10. Raad aan de Bewindhebbers. U. E. gelieve te considereeren, hoeveel schepen ende volck door gebreck van cappitael in seer cleene geringe diensten, om de kost te soecken, consumeerende zijn, ende als al geloopen ende gejaecht hebben, soo connen sooveel niet verdienen als selffs verteeren. 't Inlantsche cappitael is te cleen om daermede d'excessive groote inlantsche oncosten te verwinnen. Goede prinsen van den vyandt connen niet wel becomen. Wy comen altijt te vroech off te laet, ende voorwaer hoe groote neersticheyt dat men doet, 't gaet evenwel soo onseecker, dat ons daerop niet behooren te verlaeten. Hierover connen niet nalaten U. E. voor een goeden raedt voor te stellen ende de heeren aen te dienen dat ons dunct best te wesen. Ten eersten, dat de heeren een seer groote somma gelt herwarts senden, om daermede op d' eene zyde met weynich schepen ende cleene oncosten een groote rijcken handel te dryven, d' excessive groote oncosten t' overwinnen ende 't hoetelen met geringe dingen naer te laten. Ten tweede, dat eenige coersen van die gedaen worden op de custe van Arabia, Malabar, Ceylon, Mallacca, China, Manilha ende andere meer, voor een tijt naerlaten, de vorneempste macht byeen vergaderen ende royalijcken doe 't gene behoort gedaen te worden om 't fondament van des Compagnies staet in Indien beter te vesten ende vyandt t' eerder te ruineeren. Met de middelen ende gelegentheyt, die Godt de Generale Compagnie ende de Vereenichde Nederlanden gegeven heeft, laeten ons voorstaen dat in dese landen seer licht wat groots verricht can worden.

Om de saecken met gemack ten besten te beschicken, is hooch nodich, zeggen andermael, dat de heeren jaerlijcx herwarts senden een seer groote somma gelt ende seer veel volck, insonderheyt mede vrouwen ende jonge meyskens. Van jaer tot jaer dient sooveel gelt ende volck meer ende meer gesonden te worden, als de gelegentheyt van de Compagnie gedoocht.

Na Suratten dient U. E. jaerlijcx niet min te senden dan 200.000 realen, item andre 200.000 realen na de Custe van Coromandel tot opcoop van cleden voor Indien dienstich, ende daerenboven, gelijck mede na Persia, sooveel als vereyscht wort tot opcoop van de retoeren die U. E. van Suratten, Coromandel ende Persia naer 't vaederslandt begeeren gesonden te hebben. Voorder dient jaerlijcx sooveel gelt na Batavia gesonden te worden, als tot de Chineessche handel ende tot opcoop van andere waeren voor 't vaderlandt dienstich, noodich zij, welck wy achten een seer groote somma te wesen, meer dan oyt voor dese versocht hebben. Vooral dienen de heeren niet na te laten

voorsz. somma recht door na Suratten, de Custe van Coromandel te senden, want daermede d' inlantsche oncosten bycans sullen connen gewonnen worden, ende men sal te minder gelt tot opcoop van peper, nagelen, nooten ende foelie behoeven; doch gelt daer beneffens hebbende, sullen andere een voordeel affsien.

Een seer groote menichte van volck, soldaten, bootsgesellen, jongers, eerlijcke getrouwde lieden, mannen, vrouwen, kinders, insonderheyt een groote menichte van jonge meyskens gelieve U. E. jaerlicx te senden met een deel slechte, oude schepen, die hier gesleten mogen worden soo haest ariveeren. Dese oude slechte schepen sijn nodich, ten eersten, om de Compagnie te min met oncosten te beswaeren, ten tweede om t' excuseeren d' excessive groote lasten daermede de schepen hier te lande onderhouden moeten worden, maer insonderheyt ten derde, omdat met d' ordinarie schepen sooveel volck, mannen, vrouwen, jongers ende meyskens, noch provisie, speck, vlees, oly, wijn ende andersints niet gesonden can worden, als hier tot den oorloch, handel, ende aenplantinge van colonie van noode is. D' aenplantinge van colonie zy U. E. insonderheyt op 't alderhoochsten gerecommandeert. Wilt doch daeromme neersticheyt doen ende ontsiet geen oncosten, want met d' aenplantinge van colonie uwen staet verseeckert ende de lasten verlicht sullen worden. Beter gelegentheyt hebben wy daertoe, dan de Portugiesen oyt gehadt hebben.

11. Retourlading; behoeften van Indië.

Dese gaet met de schepen *Gouda* ende *Westvrieslandt*. D' Almogende wil haer ende alle andere gaende ende comende behouden geleyden. Voor de cargasoenen daerinne gescheept, gelieve U. E. conforme nevensgaende facture de generale reeckeninge van Indien te crediteeren, te weten voor 't cargasoen in *Gouda* gescheept *f* 275.887 — 14 — 3 ende voor 't cargasoen in *Westvrieslandt* gescheept *f* 283.046 — 13 — 11. Wy sijn dagelicx noch een goede pertye peper van Siam, Patani ende Jambi verwachtende tot de ladinge van een redelijck schip. Soo door gebreck van gelt ter compste van de Chineesse joncken niet genootsaect worden voorsz. peper aen haer te verhandelen, sal 't schip *Schoonhoven* off *Alckmaer* ontrent twee maenden naer dese naer 't vaderslandt gesonden connen worden. Watter van werden wil, sal den tijt leeren. Tot noch toe zijn hier geen Chineesse joncken aengecomen. Toecomende maent February worden hier verwacht. Van 't schip de *Leeuwinne* is noch geen tydinge; Godt geve, dat eerlange behouden ariveere, opdat zijn gelt becomen, want uut der maten seer om gelt verlegen zijn.

Nevens dese gaet wederomme een ballance, den 15 deser uut de generale boecken getrocken. U. E. sullen daeraen sien, hoe tegenwoordich niet meer dan 41 tonnen gout aen contanten, coopmanschappen, uuttstaende schulden ende victualie in Indien zijn. Hiervan getrocken 9 tonnen gout voor victualie ende provisie ende 3 tonnen voor uuttstaende schulden, resteert niet meer

dan 9 tonnen gout tot den inlantschen handel ende tot opcoop van retouren voor 't vaderslandt. Hoe is 't mogelijck, dat men daermede soude connen verwinnen ontrent 12 tonnen gout (die hier jaerlicx geconsumeert werden) ende rijcke retoeren naer 't vaderslandt zenden? Wy connen niet begrypen, om wat redenen U. E. niet te bewegen zijn haer cappitael in Indien te vergrooten ende jaerlijcx een groote somma gelts herwarts te zenden. Helpt ons doch uut den droom; retardeert 't acresschement van de Vereenichde Compagnie ende consequentelijcken de welvaert van 't vaderslandt niet langer. Meer dan 500 tonnen gout sijn de Spangiaerden ende Portugiesen tot den handel van Indien gebruyckende, ende U. E. comen met 29 tonnen daertegen? Hoe connen die tegen 500 van den vyandt bestaen? Op 't alderhoochste zy U. E. gerecommandeert niet langer te vertoeven, opdat ondertusschen d'Engelsen, Francen ende Denen de Vereenichde Compagnie niet verder ondercruypen dan alreede door ons versuym gedaen hebben.

Soo toecomende jaer geen groote quantiteyt speck ende vlees becomen, zullen daeromme, alsoock om caenefas, verlegen geraecken. Met alle gelegentheyt gelieve U. E. een groote quantiteyt te zenden, gelijck mede een seer groote menichte van dackpannen. De Compagnie sal daeraen grooten dienst geschieden ende daer sal veel gelt door verspaert worden. Overal zijn om pannen seer verlegen. Men begint in Amboyna eenige te maecken, maer 't en mach niet helpen.

Om 't slechte nieuw volck (welck de heeren jaerlicx senden) t' exerceeren wert dagelicx seer veel cruyt geconsumeert. Derhalven dienen de heeren niet naer te laten ons jaerlicx weder opnieuws te versien, opdat niet weder als voor dese verlegen geraecken.

Hiermede edele, erntfeste, achtbare, wyse, voorsienige heeren, sullen desen eyndigen ende U. E. na hertelijcke groetenisse in de protectie des Alderhoochsten bevelen.

In 't fort Batavia adi 21 January anno 1622.

U. E. dienstwillige
J. P. COEN.
P. DE CARPENTIER.
WILLEM VAN ANTZEN.

45. — 14 MAART 1622. — W, ongefolieerd.
(PER *EAGLE*).

Onsen jongsten is geweest den 21 January passato met de schepen *Gouda* ende *Westvriesland*, welcke den 22en ditto van hier sijn vertrocken ende den 7 February d' eylanden in de Straete Sunda gepasseert. D'Almogende wil haer behouden geleyden. Wat 't sedert toegedragen is, sullen hier niet, maer cort na desen met andere adviseren. Alsoo d'Engelse schepen den *Arent* ende de *Sterre* naer Engelandt gaen, beyde geladen met ontrent 10 a 12.000 sacken peper, hebben goetgevonden U. E. daermede t'adviseren hoe wy voorgenomen hebben naer 't vaderslant te seinden de schepen *Schoonhoven* ende d' *Orangeboom*, geladen met peper ende eenige Chineese waeren. Sy sullen, int Godt gelieft, ontrent 8 a 10 dagen na desen vertrecken. D'Almogende wil haer ende alle andere gaende ende comende schepen behouden geleyden.

Met Bantam sijn noch in eenen staet, hebben van daer niet anders vernomen. 't Is lange geleden, dat d'Engelsen aldaer geene schepen gehouden hebben. Sy trecken teenemael de handt daervan, nonobstant dat het haer aen de gelegentheyt niet ontbreeckt. Wat haer meninge sy, sal de tijt leeren. Haer schip den *Rubijn* sijn mede van de Mollucos ontbiedende, sonder een ander in plaetse te schicken. Hunne vijff schepen op de tocht van Manillas wesende, sullen dit aenstaende jaer mede van daer keeren, in voegen dat sy de gemeene deffentie ses schepen sullen ontrecken. Een isser tegenwoordich gebrekende, soodat niet dan drie schepen ende een fregat, met Dedel op de tocht van Goa wesende, continueren sullen. Door gebreck van schepen, volck ende provisie seggen d' Engelse commisen, dat de thien schepen van diffentie niet fournieren connen. Sy twijffelen oock, off haere meesters daertoe middelen schicken sullen. Tot ander cleen vaertuygh, welck nootlijck in de Mollucos, Banda ende Batavia gehouden moet worden, weten veel min raet, alsoo geen volck hebben om haer eygen schepen te mannen. Hoe ons hierinne te dragen hebben, gelieve U. E. met den eersten te adviseren. Wy sijn van meeninge den tocht op den vyandt te continueren, soo omme die van Manilla als Mallacca ende Maccau den handel van China te beletten ende die t'onsewaerts te trecken. Twijffelen oock niet, off sullen den Chineese handel becomen. U. E. gelieve daertoe met den aldereersten een groote somma gelt te seinden ende ons t'adviseren, soo d' Engelsen haere schepen de gemeene

deffentie ontrecken, gelijck voorseker doen sullen, wat ordre met haer houden sullen over den handel van Bantham, die van de Mollucos, Amboina, Banda ende de Chinese handel, die wy voor seker houden, dat becomen sullen. 't Is noodich dat hierop ordre gestelt werdt, want d' Engelsen soo onbeschaemt ende presumtueus sijn, dat niet nalaten den handel overal neffens ons te pretederen, sonder ons nochtans te willen helpen dragen de lasten van den oorloogh daerdoor den handel vercregen ende gemainteneert moet worden, welck wy alsoo niet verstaen. Laet doch niet hierop met den eersten met d' Engelse Compagnie te handelen ende te bevoirderen, dat d'een en d'ander alsulcken ordre aen de syne alhier geve, dat alle questie geschout ende goede correspondentie ende vrientschap onderhouden mach worden. Adi 14 Meert anno 1622 in 't fort Batavia.

U. E. dienstwillige
J. P. COEN.
P. DE CARPENTIER.
WILLEM VAN ANTZEN.

46. — 26 MAART 1622. — W 94.

(PER *SCHOONHOVEN.*)

Dese nevensgaende zijn copyen van vier van d' onse geschreven ende gesonden, te weten den 16 November per de schepen *Hollandia* ende *Middelburch*, den 20 December 1621 per 't Engels schip de *Chaerles*, den 21 January passato per de schepen *Gouda* ende *Westvrieslandt*, ende den 14 Martio per d' Engelse schepen den *Arendt* ende de *Sterre*, van alle welcke d' inhoude confirmeren. D' Almogende wil alle gaende ende comende schepen behouden geleyden. De voorsz. drie Engelse schepen hebben geladen ontrent 25.000 sacken peper, zeer weynich nagelen, noten ende foelie. Noch ontrent 8000 sacken peper zijn zy van Jamby verwachtende.

1. Verhouding tot de Engelschen.

Alsoo ons door de comisen van d' Engelse Compagnie aengedient wierd, hoe sylieden sooveel gelt noch goederen dit jaer als voor haere portie tot den handel ende onderhout van de forten ende garnesoenen in de Mollucques, Amboyna ende Banda nodich was, niet senden conden ende dieshalven vreesden, soo haere portie tot de maentlijcke lasten niet promptelijck voldeden, dat haer de vercoop van hunne goederen door d' onse soud mogen werden verboden, versochten sy, dat hierop ordre souden willen geven, dat haere resterende goederen, aldaer wesende, gelijck mede die alsdoen met de *Globe* innewaerts sonden, sonder verhinderinge souden mogen vercoopen. Hierop hebben wy aen d' onse geordonneert, gelijck de heeren per nevensgaende copie van missive connen sien, dat d' Engelsen haere goederen laten venten, niettegenstaende dat door gebreck van gelt haer derde van de lasten maentlijck niet fournierden, doch mits conditie dat maentlijck sooveel betaelen, als haere nagelen, noten ende foelie sullen coopen ende uutvoeren, als lasten betaelen, gereeckent naer 't beloop van de lasten ende vruchten van primo Martio 1622 tot primo Martio 1623. Dit heeft ons de gevoechelijckste middel gedocht om d' Engelsen na haer gelt t' accomoderen; doch soo 't geviel, dat zy een goet deel van haer gelt ophielden ende steelswijs aen nagelen, noten ende foelie besteeden (gelijck wy achten, dat niet laten sullen t' onderstaen) soude de Generale Compagnie van de Vereenichde Nederlanden grootelijcx vercort worden. Wy hebben d' onse gerecommandeert, hierop ernstlijck te letten ende zulcx voor te comen.

Hoe d' Engelsen de besettinge van Bantam t' eenemael naerlaten, de handt daervan trecken ende ons alleen met den oorloch laten geworden, is U. E.

voor dese geadvyseert ende meteen oock toegesonden 't protest, welck daerover tegen haer gedaen hebben. Zy continueeren niet alleen in dit gebreck, maer sullen daerenboven van negen schepen van defentie, die zy fournieren, de gemene defentie ses schepen ontrecken, te weten haer schip de *Rubin* van de Mollucques ende de vijff schepen met de commandeur Willem Jansz. in de Manihas wesende, namentlijck de *Mane*, de *Pals*, d' *Elisabeth*, de *Bull* ende de *Pepercorn*, soodatter niet dan drie schepen met Dedel na de custe van Goa resteeren sullen. Wy hebben aen den Raedt van d' Engelsen alhier versocht dat haer gelieve een ander schip in plaets van de *Rubin* in de Mollucques te laeten ende 't aenstaende jaer de tocht neffens ons op Manilla te continueeren, maer op gebreck van volck, schepen ende provisie sijn sulcx excuseerende, gelijck U. E. per nevensgaende acten sullen sien. 't Schijnt, dat het d' Engelsen berout, met ons tegen die van Bantam in oorloch getreden te wesen, ende dat nu weder beginnen de goede man met haer te spelen, te meer dewyle de Pangoran van Bantam haer ontbooden heeft, dat daer mogen comen handelen als 't haer gelieft, dat hy geen oorlogh noch questie tegen d' Engelsen heeft, maer tegen de Nederlanders, ende met die niet te doen wilt hebben.

Wy houden voor seecker, soo d' Engelsen de sterckste waeren, dat met Bantam aenspannen ende ons de peper van daer ontrecken souden. De besettinge van Bantam valt ons vry wat lastich ende in verscheyden saecken van inportantie seer hinderlijck. Niet min dan twee schepen moeten wy gestadich voor Bantam houden, ende om die te verlossen, worden noch twee andere belemmert, vermits het volck seer innevalt soo niet dickwils verlost worden. Vol watersucht is het geheele scheepsvolck van den *Dragon* nu corteling van daer gecomen, en dat met 12 dooden die van de watersucht gestorven waeren. Soo haer door andere schepen niet verlost hadden, 't is apparent dat altemael gestorven souden hebben. Het schijnt, dat d' Engelsen seer tegenstaet de fournieringe van de thien schepen van defentie, gelijck mede de groote lasten van de forten ende garnesoenen van de Mollucques, Amboyna ende Banda. Zy meenden, dat U. E. andere proffijten van daer trocken. D' Engelse comisen schynen grootelijcx te twijffelen off haere meesters continueeren sullen de thien schepen van defentie te fournieren. U. E. gelieve ernstlijck te letten op den aenhanck van 't gene voorsz. is, ende dienaengaende goede ordre te geven, opdat alle swaricheden voorcomen worden.

Immer soo schadelijck ende hinderlijck zijn ons d' Engelsen, als voor den oorloch geweest sijn. Sy doen ons overal sooveel quaet ende hinder als doen connen, ende leggen ons sulcx te laste. Het schijnt, dat weder wonderlijcke clachten over ons geschreven hebben, doch ongelijck meer schuld ende hinder hebben ons gedaen, dan haer van ons geschiet is, niettegenstaende sulcx tot de somma van 900.000 pont steerlincx vergrooten. 't Serpent is in des Com-

pagnie's boesem geraect; laet ons voorcomen, dat 't haer 't herte niet doorbyte. Soo d' Engelsen van ons niet gescheyden, ofte byaldien van de twee Compagnien geen een beurs gemaect worde, salt crackeelen nimmermeer eyndigen, maer dagelijcx meer ende meer vermeerderen, ende is oock onmogelijck, dat den handel van Indien geredresseert ende gemeynteneert can worden, 't zy oock hoe ende wat reglementen dat de heeren met malckanderen souden mogen maecken. Tegen de vyanden sal groots noch nobels verricht worden, soo de heeren geen andere ordre stellen. Ander redres ende ordre sullen met devotie van U. E. verwachten.

2. Lot der Bandaneezen. Voor dese is U. E. geadvyseert, hoe een goet deel Bandanesen alhier gebracht, liber ende vry gestelt waeren, doch dat niet goets van haer te verwachten hadden. Nadat dese lieden den 27 Januario passato op seeckre becomen suspectie ende inditie van haeren quaeden wille in verseeckeringe genomen waeren, zijn wy door eygen bekentenisse van d' orangkays condt geworden, hoe zy voorgenomen hadden de generael Coen te vermoorden, de stadt Batavia aff te loopen, te verbranden ende dan door te gaen met vrouw ende kinderen, soo haer mede becomen conden. Soo niet souden vrouw ende kinderen, zeyden zy, achterlaten, ende wel andere vrouwen becomen.

Zy practizeerden ende raetslaechden, hoe dit best met haer minste perijckel in 't werk souden stellen, ende hadden volck na de Mattaram ende na Bantam gesonden, oock verscheyde missiven derwarts ende na den paus om hulpe geschreven, gelijck de heeren door haer verclaringe breder connen sien. Over dit voornemen sijn alle de orangkays ter doot verwesen ende de gemeene lieden gecondemneert ten dienste van de Compagnie als slaven gebruyct te worden, ende zijn dienvolgende acht orangkays met der doot gestraft. Drie andere hadden haeren doot met ongelooflijcken hertneckicheyt gevordert. Alle d'andere manspersoonen, te weten 210, sijn hier aen de ketting geslagen ende de vrouwen ende kinderen, namentlijck 307 zielen, hebben na Banda gesonden, om daer onder d'onse verdeylt ende vercocht te worden. Om voordere swarichheyt voor te comen ende eens van die hertneckige boosen aert ontslagen [te worden] hebben aen d'onse in Banda geordonneert, soo daer noch eenige orangkays off orangbayckx zijn, dat die herwarts senden. In de confessie van de voorsz. orangkays sullen U. E. sien, hoe zy alhier door d'Engelsen, ja van de president selve met hoope gevoet zijn. Dese verclaringe voor de president van d' Engelsen ende zijnnen Raedt gelesen zijnde, heeft hy 't oock niet ontkent, maer met een swygen bevesticht. Uut wat gemoet sulcx compt, wat daertegen behooren te doen, gelieven U. E. te bedencken ende haere saecken na den eysch van des Compagnies welstandt te beschicken.

Den 22 January passato sijn van hier naer 't vaderslandt vertrocken de schepen *Gouda* ende *Westvrieslandt*, doch vermits de Westewindt dit jaer extra-

ordinarie hardt door gewayt heeft, zijn niet eer dan 7 February d' eylanden in de Straet Sonda gepasseert. 't Sedert sijn hier Godt loff wel aengecomen te weten van Jamby 't jacht den *Dolphijn* met 2429 picol peper, van Siam de schepen *Tholen* ende d' *Eenhoorn* geladen met rijs, benjuwin ende eenige veroverde Chineesse waeren, van de Custe Coromandel 't schip den *Gouden Leeuw* met 487 packen cleden ende 124 slaven, meest jongers ende meyskens, ende van Atchijn 't jacht d' *Orangeboom* geladen met 1166 bhaeren Priamanse peper.

Van onse jachten in 't vaerwaeter van Mallacca cruyssende zijn wederomme twee Portugiesse navetten aen de wal gejaecht ende een door 't *Postpaert* genomen. Quamen alle drie in compagnie van vieren (daervan 't vierde alleen ontcomen is) van Manilha. Van de twee, die aen de wal gejaecht [zijn], is niet gebercht. In 't ander door 't *Postpaert* genomen zijn bevonden 112 baelen nagelen, eenige sissicq ende andre cleenicheden. De Portugiesen waeren met eenige prauwen gevlucht ende hebben, naer 't schijnt, het gout ende silver mede genomen.

3. Siam en Cambodja.

Voor dese is U.E. geadvyseert, hoe 't schip *Tholen*, geladen met hertevellen ende andersints, incoops costende *f* 76.652 — 18 — 13, den 12 Augusto van Siam na Japan gesonden was. Sy sijn langs de custe van China gecomen tot op de hoochte van 25 graden, ende door contrarie wint geen moet hebbende, Japan te beseylen, hebben 't den 19den September weder na Siam gewent. By Pulo Cecir comende rescontreerden aldaer 6 Portugiesse navetten van Maccau comende. Twee van dese, haer stengen in een storm verlooren hebbende, zijn door d' onse achterhaelt ende genomen. Zoo eenige wel beseylde jachten by *Tholen* geweest waeren, de geheele vloot souden zy met al den buyt becomen hebben. Uut het eene waeren alle de Portugiesen met het gout ende juweelen gevlucht, maer 't ander heeft *Tholen* met al het volck becomen, doch de goederen (dat niet dan grove waeren zijn) uut een van de jachten gelost wesende, hebben tot ons groot misnoegen al de Portugiesen, zijnde 50 persoonen, daermede vaeren laeten. Niet meer dan 444 taylen Chinees gout is van voorsz. jacht te voorschijn gecomen, ende bedragen alle de veroverde goederen van de voorsz. twee navetten niet meer (na de getaxeerde prijs alhier) dan ontrent 30.000 realen van achten, gelijck de heeren per nevensgaende register connen sien. Off de gerelasscheerde Portugiesen een deel gout by haer verborgen hadden, dan off pertye door d' onse verduystert zy, dan off daer niet meer geweest is, is Godt bekent. 't Is altoos seecker, gelijck wy uut des vyandts schriften vernemen, dat meest al haer cappitael in gout besteet ende verhandelt wort. Met d' eene prijs is *Tholen* weder in Siam gekeert ende heeft daer zijn cargasoen hertevellen gelost. Alsoo dit een bederffelijcke waere is, is te duchten, dat de Compagnie daerdoor seer groote schade lyden sal, te meer

dewyle de joncq de *Hoope* niet bequaem is om toecomende jaer de reys na Japan te doen, ende dat genootsaect sullen worden een schip van hier na Siam te zenden, om de voorsz. verlegen goederen in Japan aen de merct te brengen, welck ons tegenwoordelijck niet wel gelegen compt, vresende bykans sooveel off meer intrest met het senden van een schip te lyden, als al het cargasoen van *f* 70.000 inporteert. Voor dese is U. E. geadvyseert, hoe den oppercoopman Colijn Jansz. na Patani, Sangora ende Siam gesonden hadden, om de visite in die quartieren te doen ende ordre tot de lichtinge van de comptoiren te stellen. De coninck van Siam verstaende, hoe daer een persoon van meerder qualite dan de resideerende coopman gecomen was, heeft Colijn een extraordinairie groote eere aengedaen, meer dan oyt in lange jaeren aen eenige natie geschiet is.

Met de prijs door *Tholen* verovert, is Colijn weder van daer na Sangora ende Patani gekeert. Voorsz. coninck heeft nevens den oppercoopman Nieuwroode twee ambassadeurs met een missive aen ons alhier gesonden, in supstantie inhoudende, hoe de coninck van Cambodja (welck altijt onder Siam gestaen heeft) hem affgevallen ende sichselven tot een coninck opgeworpen heeft; dat daerover twee heyrlegers, eene te water ende een te lande derwarts gesonden hadde, om Cambodja weder onder zijn gebiet te brengen. Op de vrientlijcke toesegginge voor dese door ons gedaen, is hiertoe onse assistentie versoeckende, gelijck de heeren per nevensgaende translaet van zijn missive breder connen sien. Tot een present zijn voorsz. ambassadeurs medebrengende een gouden croone met een gouden beteldooze ende zijn toebehooren, te zamen wegende 3¾ catti Chinees. D'ambassadeurs zijn met voorsz. missive met behoorlijcke eere ingehaelt. In Cambodja zijn wy noch eenich volck ende cargasoen hebbende. 't Jacht de *Vos* was volgens onse ordre derwarts gesonden om alles te lichten, maer alsoo 't selvige niet vernemen, achten dat de coninck van Cambodja d' onse met het jacht opgehouden heeft.

4. Mataram. De gouverneur van Kendall wesende wegen de Mattaram admirael van der zee heeft hiermede een ambassaet met een missive gesonden, waervan by dese translaet gaet, inhoudende hoe niet heeft connen naerlaten ons te verwittigen dat de Mattaram voorgenomen heeft dit jaer een leger na Surrabaya te senden; dat Grissi ende Jortan, gelijck oock andere plaetsen meer, wel verdistrueert souden mogen worden. Hierover raedt ons op ons volck ende goederen welck in die quartieren mogen wesen, alsoo te dencken, dat hinder noch schade becomen. Wy achten dat dese aenspraek geschiet, om t'onderstaen hoe wy genegen zijn ende om hulpe van ons te becomen.

5. Slaven van de Kust. Van de Custe Coromandell brengt de *Gouden Leeuw* geen sonderlinge tydinge, dan dat de schepen *Dordrecht* ende *Schiedam* met eenige schaloupen ontrent Ceylon waren cruyssende, ende in May off Juny soude *Schiedam* voor

't vaderslandt geladen worden. St. Thome was door een heydens heere belegert. Palleacatte hadde hy mede bedreycht. Elck wilt ander de heerschappie benemen. Soo grooten schip als de *Gouden Leeuw* is, hadden expresselijck na de Custe gesonden, om groote menichte van slaven (die cleene schepen soo wel niet connen voeren) te becomen. Doch niettegenstaende dat lange jaeren daeromme seer ernstlijck geschreven hebben ende dat wel te becomen zijn, als daeromme behoorlijcke naersticheyt gedaen wort, soo heeft den *Gouden Leeuw* niet meer gelijck vooren geseyt is, dan 124 personen voor de Compagnie gebracht. Voor perticuliere brengt hy mede 52 persoonen. Dit hebben alsoo geconsenteert, om de peuplatie van Banda, Amboyna ende Batavia te beter ende te meer te vorderen, alsoo 't schijnt, dat een vry man in een maent meer volck weet te becomen, dan al onse cooplieden in een geheel jaer. Wy zijn van meninge wederom een groot schip off meer met den eersten derwarts te zenden, en dat inzonderheyt om menichte van volck te becomen, alsoo wy verstaen de Compagnie daeraen seer grooten dienst geschieden sal.

6. Atjeh.

Hoe de coninck van Atchijn d' onse, Engelssen ende Francen gedwongen heeft eenige peper a 43 reael de bhaer van hem te coopen ende den handel met andere verboot, is U. E. voor dese geadvyseert. Naderhandt ziende, dat de schepen van daer vertrocken, gelijck oock de Moorse schepen, sonder peper te coopen, maer insonderheyt verstaende, hoe onse schepen ende die van d' Engelsen groote quantiteyt peper op de custe van Sumatra becomen hadden, heeft hy hem beter bedacht ende den handel liber ende vry gelaten. 't Schip d' *Orangeboom* (welck in Queda niet te recht cost comen, alsoo de plaetse miste ende alle de peperboomen door die van Atchijn affgehouwen waeren) in dese conjuncture tot Atchijn comende, heeft daer sijn last, wesende 116 bhaeren, a 34 reael de bhaer becomen. Eerst voor 2000 ende daerna voor 1500 tayl presenteerde de coninck van Atchijn aen d' onse den handel in Ticco voor een jaer. Hy heeft derwarts acht fusten gesonden omme te beletten, datter niemant meer secretelijck aen de schepen handele, met ordre dat al doot slaen, die daerop becomen connen. Tot Atchijn hadden d' Engelsen in haer logie mede becomen omtrent 1000 bhaeren. Meer cappitael ende schepen om peper te laden waeren zy van Suratten verwachtende.

7. Peuplatie van Banda.

Tot peuplatie ende versterckinge van d' onse in Banda, hebben met de schepen d' *Eendracht*, d' *Eenhoorn* ende *Pegu* derwarts gesonden 530 zielen, meest vrouwen, kinderen, jongers ende meyskens, daeronder de vrouwen ende kinderen van de Bandanesen gereeckent zijn. Wy sullen, gelijck vooren is geseyt, neersticheyt doen, om derwarts sooveel volck te schicken als nodich is om 't landt te peupleren, de nooten ende foelie te plucken. Doch dit ons doen mach niet helpen, soo U. E. herwarts aen geen eerlijcke getroude lieden

senden, die waerdich zijn de name van een mensch te voeren ende slaven regeeren connen. Slimmer dan d' onredelijcke beesten sijn veel van degene die wy genootsaect worden vry te geven ende in 't landt te houden. Hier te lande sijn bykans geen slavinnen soo vil, off sijn noch, aen eenige van d'onse trouwende, becoft. Off een eerlijck man niet wel sot wesen zoude, aen 't uutt-worpsel van dese landen, gelijck als zijn veel slavinnen die zy vercoopen, te trouwen, geven wy de heeren te considereren, U. E. meteen seer ernstlijck biddende, dat het de heeren doch gelieve, behoorlijcke neersticheyt te doen daer ende sooals het behoort, omme een groote menichte van eerlijcke ge-troude lieden, eerlijcke vrouwen ende jonge meyskens herwarts aen te senden. Spaert daertoe geen oncosten noch moeyten; de Compagnie sal daeraen seer grooten dienst geschieden. Waeren hier eerlijcke vrouwen ende dochters, zeer veel goede lieden souden hier blyven, de staet van de Compagnie soud ver-seeckert wesen ende sonder last van de Compagnie gehouden connen worden. Strijt doch niet langer tegen natuire noch tegen d' ordonnantie Goodts, opdat de straffe niet becomen van veel quaet, daervan U. E. schynen oorsaeck te wesen. De tijt soud ons te cort vallen om hiervan behoorlijck te schryven, daeromme sullen 't hierby laeten, U. E. andermael biddende, de saecke selffs grondich t'overleggen ende den eysch behoorlijck vol te doen.

8. Wangedrag der vrije lieden.

D' ongeregelden hoop, die wy genootsaect worden vry te geven om volck in 't landt te houden, doet ons seer groote moeyten aen. Eenige leven slim-mer dan d' onredelijcke beesten selffs. Wy hadden veele geconsenteert, met onse bestellinge op den vyandt in 't vaerwater van Mallacca met cleen vaer-tuych (daermede den vyandt de meeste affbreuck gedaen can worden) te cruyssen; maer in plaetse van onse ordre naer te comen ende des Compag-nies dienst te vorderen, hebben ons bykans alle de werelt te vyandt gemaect ende de coningen van Surrabaya, Palimban, Jamby, Andrigiry, Jhoor ende Patani op den hals gejaecht. Eenige hebben 't soo vileyn ende schandelijck gemaect, dat ons schamen 't selvige alhier punctualijck te verhaelen. Tegen onse expresse ordre hebben zy veel ondersaten van onse vrienden, met pas van d' onse op vrye plaetsen vaerende, genomen ende om den buyt goet te maecken 't volck vermoort ende de joncken verbrant, gelijck Godt betert niet dan al te veel aen haere confessie blijct. Wy hebben hierover eenige van d' onse met der doot gestraft, ende andere is de sententie om redenen voor een tijt gesurceert. Soo 't uutterste recht souden doen, meer dan hondert van d' onse souden wy moeten dooden. Soo de coningen van Palimban, Jamby, An-drigiri ende Patany ons geen extraordinarie groot respect toedragen, overlange waere ons volck ende des Compagnies goederen door haer aengetast. Wat noch doen sullen, sal den tijt leeren. Wy zullen geen bestellinge meer geven ende geen vrye lieden laten uutvaren dan die men vertrouwen mach, ende dat

noch onder behoorlijcke borge, gelijck gearresteert ende per placcaet affgecondicht hebben.

9. Chineesche jonken. Tot noch toe zijn hier geen Chineesse joncken aengecomen; werden dagelicx van ure tot ure verwacht. Off den oorloch tusschen de Chinesen ende den Tartar verhinderinge verorsaecken sal, sullen met der tijt vernemen. Om de joncken voor de rovers van Bantam te beschermen hebben een tijtlanck eenige jachten in zee doen cruyssen ende d' assistentie van d' Engelsen daertoe oock versocht, doch zy weten daartoe geen raedt, maer connen die wel vinden om overal de vlagge te voeren ende de vruchten van onsen arbeyt ende last te pretendeeren.

By den Raedt gedelibereert zijnde, waeraen de Compagnie den meesten dienst geschieden zoude, dat de tegenwoordige last naer 't vaderslandt zenden, ofte tot toecomende jaer ophouden, ende soo goetvinden de last datelijck te versenden, wat best zy, dat alles in 't schip *Alckmaer* alleen gescheept ofte met *Schoonhoven* ende d' *Orangeboom* in compagnie overgesonden werde, is eyntlijcken met eenparige stemmen goetgevonden, dat alle de goederen voor 't vaderlandt dienstich datelijck met de schepen *Schoonhoven* ende d' *Orangeboom* derwarts senden souden, om redenen als de heeren per nevensgaende copie van resoluitie connen sien, 't welck U. E. ten besten gelieve te nemen. Voor de goederen in voorsz. schepen gescheept gelieven de heeren de generale reeckening van Indien volgens nevensgaende facture te crediteeren, te weten voor 't cargasoen in *Schoonhoven* gescheept *f* 149.502 — 8 — 8, ende voor 't cargasoen van d' *Orangeboom* *f* 118.942 — 11 — 15. D' Almogende wil alles behouden geleyden.

Tot ons leetwesen is van Patani ende Siam noch eenich resterende benjuwin toegecomen, welck wy genootsaect zijn met de voorsz. schepen naer 't vaderlandt te laten keeren. U. E. gelieve sulcx ten goede te nemen. Daer sal tot U. E. naerder ordre geen benjuwin meer (ten ware met extraordinarie advantagie) gecocht worden. Eenige Chineesse veroverde campher is daer mede oock gaende. Door groot misverstandt is in Japan een extraordinarie groote pertye campher gecocht ende alrede voor dese naer 't vaderlandt gesonden. Noch een groote pertye sijn wy dagelicx met 't schip *Zeelandt* van Firando verwachtende, 't welck mede naer Nederlandt sullen moeten senden, want hier te lande sooveel niet vertiert can worden. Dit jaer sullen ordre geven, dat tot U. E. naerder ordre geen campher meer gecocht noch overgesonden worde.

10. Klacht over het gehalte van vele kooplieden. Zeer cleynen yver, weynich verstandt, discretie ende beleyt sijn wy in veel cooplieden vindende. Naer 't vertreck van Abram van Uffele na de Custe van Coromandel hebben tot noch toe niemant connen vinden, die capabel zy dit comptoir behoorlijck waer te nemen. Elck maeckt het slechter dan ander.

Soo eens op een tijt eenige hoofden comen te rusten, soud het (des Godt verhoede) wel slecht mogen gaen, gelijck eertijts gebeurt is. Met de schepen *Hollandia*, *Middelburch*, *Gouda* ende *Westvrieslandt* sijn verscheyde personen naer 't vaderlandt gekeert, die hier seer wel gemist conden worden ende niet veel goets van te verhoopen was. 't Is hoochnodich dat U. E. verscheyde treffelijcke lieden herwarts senden, die van alle faculteyten ervaren ende bequaem zijn, omme de voorneemste ampten van uwen staet te bedienen, want daertoe weynich stoffe alhier is. Insonderheyt zy U. E. mede gerecommandeert onder de assistenten herwarts te senden veel jongelieden van goede stoffe, aert ende natuire, die bequaem ende pliant zijn, om tot verscheyde goede hooge ampten opgetrocken te worden, soo sal de Compagnie te met beter dan voor dese gedient worden. Veel assistenten comen hier, dat niet dan gedebausscheerde quanten sijn, die de vrienden maer soecken quijt te worden ende de Compagnie wel derven can. Onder de schippers is mede niet luttel gebreck. 't Is nodich, dat op d'aenneminge beter toegesien worde.

11. Verlegenheid om geld.

Wy sullen uut der maten seer om gelt verlegen geraecken. Om hier iets te houden tot bevoirderinge van den Chineessen handel hebben qualick sooveel innewaerts dorven senden, als tot opcoop van nagelen, noten ende foelie van noode is. Wy hebben geen middel om iets op voorraet tot opcoop van peper ende andere waeren tegen 't aenstaende jaer na de bocht van Patani, Jamby, de Westcust van Sumatra, de Custe van Coromandel ende Suratten te senden, ende by de comptoiren is niet dan quade schulden ende quade restanten ten besten. De voorneemste retoeren, die de heeren toecomende jaer te verwachten hebben, sullen gecocht moeten werden met de comptanten, die noch van 't vaderslandt verwachten, in voegen dat seer verachteren sullen, soo de nieuwe schepen tardeeren. Wy bidden U. E., wilt doch met den aldereersten soo grooten somma gelt herwarts senden, als nodich is tot opcoop van de retoeren die van hier sijn eyschende, ende eyscht niet meer dan gecocht can worden met het gelt, welck herwarts sendt. 't Is hoochnodich dat het cappitael in Indien vry veel vergroot worde om d'excessive groote oncosten t'overwinnen ende gelt tot opcoop van retoeren voor Nederlandt t'avanceren, gelijck met een groot cappitael zeer wel gedaen can werden.

Een groote menichte van volck gelieve U. E. jaerlicx te senden, soo soldaten als bootsgesellen ende insonderheyt eerlijcke getroude lieden, jonge dochters, jongers ende meyskens, om colonie te planten, Batavia, Amboyna ende Banda te peupleren, gelijck vooren geseyt is. Datter op dese plaetsen een goet getal eerlijcke getroude lieden waeren, men soude 't meerendeel van meest alle de garnesoenen mogen lichten ende alle d'ongeregelde op tochten tegen den vyandt gebruycken connen, daer nu ter contrarie tegen den vyandt niet connen doen. De vruchten van de landen vergaen, de landen verwilderen, alle

plaetsen blyven ongepeupleert, ende wy consumeren ons selven. Hoe de heeren soo traech sijn, om dese groote abuysen te verbeteren ende de welstant van de Compagnie te vorderen, connen wy niet begrypen. Laet doch niet een groote menichte van alderley volck te senden, gelijck mede een groote menichte van speck, vlees, canefas, pannen, smeecolen, bosscruyt, touwerck, dreggen ende andere provisie; ende alsoo met d'ordinnarie schepen niet volck noch provisie genoch gesonden can worden, gelieve de heeren eenige slechte schepen (die men slyten mach, soo haest hier ariveeren) daerbenevens vol volck ende alderleye provisie mede te senden. De Compagnie sal daeraen grooten dienst geschieden.

De geeyschte laeckenen voor Japan gelieve U. E. mede te senden, item een goede pertye ysere staven, een pertye oliphantstanden, maer tot naerder advijs geen loot meer. D'Engelse schepen op Suratten vaerende, hebben in die quartieren van den vyandt in drie verscheyden navetten verovert soo aen gout als silver ƒ 160.000 behalven 't gene onder 't volck verduystert mach wesen. Door d'onse sijn met dit jaer negen navetten van den vyandt soo verovert als aen de wal gejaecht, te weten ses van Maccau ende drie van Manilha.

12\. De vijand vreest, dat de Nederlanders zich meester maken zullen van den Chineeschen handel.

Uut de schriften ende pampieren met voorsz. navetten van den vyandt becomen, verstaen wy, hoe uutdermaeten zeer verlegen zijn, de zee qualick gebruycken durven ende hoe haeren staet van Indien seer verarmt. Van Manilha, Maccau ende Mallacca sijn veel treffelijcke cooplieden vertreckende; eenige maecken sulcken consequentie op haeren noot, dat zy niet alleen in peryckel staen, soo de Nederlanders haer de Chineessen handel ontrecken, om de geheele trafficque van Indien t'eenemael te verliesen, maer oock Maccau, Manilha, Molluco, Mallacca, Goa, de gantsche staet van Indien; ende soo de coninck daerinne niet versiet, sullen de vyanden, zeggen zy, tot in Mexico loopen ende zynne Magesteyt in Spangien niet gerust laten. Even alsoo gelijck off de Spangiaerden in onsen Raedt geweest waeren, zijn zy schryvende, hoe wy de Chineessen handel meenen te becomen ende die oock becomen sullen, soo ons met een fort op Isla Formosa in haeste niet prevenieren. De Portugiesen meenen haeren staet te conserveeren, soo de vaert van Maccau op Manilha van de coninck van Spangien vercrygen connen, gelijck off wy haere navetten niet souden connen achterhaelen. Per nevensgaende copyen sal U. E. des vyandts discoersen zien, soowel die van de Spangiaerden van Manilha als van de Portugiesen van Maccau, gelijck mede hoe slecht zylieden lange jaeren in Maccau geseten hebben. Voorwaer, 't is een schande datter sooveel ende soo schoone occasien door ons verzuymt zijn. Soo noch toesien, 't sal met Godes hulpe wel gelucken U. E. gelieve op nevensgaende discoersen van den vyandt te letten ende ons van jaer tot jaer met alsulcke middelen te versien, als vereyscht worden om des vyandts staet van

Indien te ruineeren ende die voor de Generale Compagnie te verseeckeren, gelijck seer wel doen connen. Jaa, uut sijnnen stoel soud men den coninck van Spangien slaen, als de saecken daerna beleyt ende geschict wierden alsoo haeren staet niet seer vast en staet. 't Gene U. E. voornemen te doen, doet het doch alleen, sonder ons aen Engelssen, Francen off andere te binden off met haer te vermengen, want anders niet goets verricht sal worden.

13. Duurte van de peper. De peper, sedert den oorloch met Bantam overgesonden, compt de Compagnie vry diere te staen, doch alsoo de merct gevolcht hebben, ende tot sulcken prijs gecocht is als d'Engelssen, Francen, Denen ende andere coopen, hoopen dat het U. E. wel bevallen sal (dewyle niet beter mochten) dat soo grooten quantiteyt gecocht ende overgesonden is. Niettegenstaende datter aen dese diere peper weynich off geen proffijt te doen zy, soo connen nochtans niet geraden vinden d'Engelssen ende Francen daermede te laten geworden, maer sijn van meninge nevens ende tegens haer sooveel te coopen ende U. E. toe te senden, als sonder nalatinge van 't gene, daer beter proffijt aen te doen is, geschieden can. Dit dunckt ons noodich te wesen, al soud het maer geschieden om voor te comen dat d'Engelssen, Francen ende andere niet verder in en dringen dan alreede voor dese met de peper door ons versuym ingedrongen zijn. Wy achten dat den handel voor de Generale Compagnie hierdoor beter dan met reglementen geredresseert sal worden, want hoe wy 't maecken, 't en sal d'Engelsen nimmermeer van pas wesen soolange Nederlander in Indien is. Trou begeeren zy van ons, ende selffs willen noch en sullen nimmermeer trouwe houden. U. E. gelieve t' advyseeren hoe de saecken verstaen, ende wat hierinne begeeren gedaen te hebben. In Atchijn, Patani, Sangora ende Siam is pertye peper extraordinarie diere gecocht. De faulte daervan sullen, int Godt gelieft, doen verbeeteren. Zeer qualick connen de comisen een goede maete doen houden. Zy loopen gemeenlijck van 't eene extreem in 't ander ende zijn veeltijts al te traech off al te haestich. Door de dierte van den peper is groote quantiteyt op verscheyde quartieren aengeplant, waerover wel soud connen gebeuren dat over twee a drie jaeren weder soo goetcoop wierd als eertijts geweest is, niettegenstaende datter niet een sack peper van Bantam quame, tenzy dat den coninck van Atchijn gelucke 't gene den Pangoran gemist is. Den Atchijnder heeft in Atchijn groote menichte van peper doen aenplanten ende dissegneert alle andere peperplaetsen aff te loopen ende te vermeesteren, omme daerdoor alles in sijn gewelt te becomen ende ons na zijn wille te dwingen. Dit sullen met openbaer gewelt tegenstaen moeten, off den Atchijnder sal vry wat te weech brengen, alsoo uutdermaeten seer van die van Patani, Jamby, Andrigiri, de Westcust van Sumatra ende alle omleggende landen ontsien wort. Wy hadden den oppercoopman Casembroot geordonneert van daer te vertrecken, maer door perticuliere interest is sulcx op

seeckre blaeuwe excuse naergelaten, gelijck de heeren per haere nevensgaende missive ende resoluitie connen sien. D' Engelsen saegen gaerne dat wy den Atchijnder met openbaer gewelt tegenstonden, terwyle zy den handel dreven, welck een ongelijcke deylinge wesen zoude. Soo U. E. aldaer geen ander accoort off deylinge met d' Engelsen maecken connen, achten wy best te wesen dat men haer doot vaere hoe eerder hoe beter, alsoo van haer vereeninge, 't zy wat reglementen datter oock gemaect worden, niet goets te verwachten is. U. E. gelieve ernstlijck op de saecke te letten, alsoo de Compagnie ende de Vereenichde Nederlanden daeraen ten hoochsten gelegen is.

't Engels schip de *Swaen* connen niet langer boven water houden. Wy hebben 't selvige van Bantam ontboden, omme datelijck alhier gesleten te worden. Den *Dragon* is nieuwers toe nut, dan om een corten tijt voor Bantam te leggen ende mede alsoo te slyten, gelijck oock de *Neptuines*. D' *Oude Zonne*, de *Bergerboot*, *Groenen Leeuw* ende *Jortan* sijn gesleten; de *Jager* ende *Ceylon* (alsnu van Jamby gecomen) werden mede gesleten.

Alle forten ende schepen zijn seer qualick versien van medicamenten. U. E. gelieve met alle gelegentheyt een goede quantiteyt te zenden, gelijck mede alsulcke ervaeren lieden, die haer nevens andere met de simplices van dese landen (die Europa wel mogen derven) behelpen connen.

14. Vloot naar de kust van China.

Wy zijn lange in beraet geweest, wat best waere: dat de resterende macht, die sonder verlet van negotie van hier uutmaecken connen, innewaerts gesonden wierd tot redres van de saecken in de Mollucques ende Amboyna, ofte dat daermede ondersochten den Chineesschen handel te becomen. Nadat hierop by den Raedt wel gelet was, is eyntlijcken met eenparige stemmen goetgevonden dat een vloote na de custe van China senden sullen, omme t'ondersoecken off den vyandt (gelijck verhoopen) de Chineesschen handel sullen connen ontrecken. By provisie hebben hiertoe geprepareert ende gedestineert een vloote van 12 seylen, gemant met duysent Nederlantse coppen ende 150 slaven, namentlijck de schepen *Sierickzee*, *Groningen*, de *Galliasse*, *Delff*, *Enchuysen*, d' Engelse *Beer*, *Purmerent*, *Armuyden*, *Victoria*, *Ste Cruce*, *St. Laurens* ende *Borneo*. Niettegenstaende van meninge zijn (om des vyandts desseyn te prevenieren) dese vloote in 't voorst van April te depesscheren, soo hebben nochtans tot noch toe niet finalijck op ons disseyn commen resolveeren, noch oock niet wat hooft met de vloot zenden sullen. Om de Chineesche handel te vercrygen, is nodich dat Maccau ingenomen, off een andere bequame plaetse ontrent de custe van China beset ende versterct worde. Door des vyants schriften verstaen wy, hoe in Maccau een uuttermaete groote vrese is dat onversterct, sonder garnisoen ende behoorlijcke ordre zijn. Sy hebben verleden jaer wel eenige bolwercken gemaect ende 12 stucken geschut becomen, maer de Chinesen willen geensints toestaen dat hun voorder

versterckеn. Hierover sijn wy seer genegen om Maccau aen te tasten, maer alsoo ten hoochste niet meer dan een vloote met 1000 coppen uutmaecken connen, dachten dat het te weynich zy om een landttocht te doen ende soo een plaetse als Maccau is te bespringen, dewyle onseecker is hoe hun de Chinesen sullen houden. Was de vloote van Dedel off die van Willem Jansz. hier, Maccau soud ons met Godes hulpe niet ontstaen, doch evenwel connen alsnoch niet uut de sin stellen. Waere de vloote van defentie over twee jaeren derwarts gevaeren, Maccau souden voorseecker sonder wederstandt becomen hebben, doch wy achten dat het beter is dat de gemeene vyandt de plaetse behoude, dan dat wy die met d' Engelsen besitten. Aen de commandeur Willem Jansz. hebben na Manilha ordre gesonden, als de behoorlijcke tijt met d' Engelsen gecruyst heeft, dat hem dan met behendicheyt van d'Engelsen ontslae ende met zijn vloote by d' onse op de custe van China vervoege, gelijck de heeren per nevensgaende copie van missiven ende resoluitie connen sien.

Soo 't disseyn op Maccau ongeraden wordt gevonden, ofte dat het (welck Godt niet en geve) mislucke, sijn wy van meninge een fort te doen maecken op een van de bequaemste plaetsen die men ontrent Maccau off Chincheu vinden sal. In de Piscadores ofte op Lequeo Pequeno sal 't na ons beduncken gedaen moeten worden. Wy verstaen dat in de Piscadores een uut der maten goede rede is, ende alsoo dese eylanden alderbequaemst nevens Chincheu leggen, sijn hiertoe meest genegen, doch 't staet ons seer tegen dat dese eylanden geheel sandich, onvruchtbaer, sonder hout ende steen sijn.

't Landt van Lequeo Pequeno is wel schoon ende seer abondant van herten, maer tot noch toe hebben niet connen vernemen datter voor groote schepen goede rede zy. Voor de plaetse daer de Chinesen ende Jappanders steelswijs met malckanderen handelen (ende daer d' onse van 't schip den *Engel* geweest zijn) leyt een bancke, daerop maer 10 oft 12 voeten water is.

Per nevensgaende discoers anno 1621 door de Spangiaerden in Manilha gemaect, sal U. E. sien hoe ernstlijcken verhaelt wort dat zylieden op de Zuythoeck van Isla Formosa, Lamang geheeten, een fort dienen te maecken eer wy sulcx doen, offte dat niet alleen den handel van China, maer consequentelijcken de gantsche staet van Indien verliesen sullen. Van de gelegentheyt van voorsz. plaetse achten wy dat de Spangiaerden niet wel geïnformeert zijn, alsoo d' onse in 't incomen van de rede niet meer dan 10 oft 12 voeten water, gelijck vooren geseyt is, gevonden hebben. Off iwers noch een andere betere rede zy, sullen neerstelijck doen ondersoecken ende de bequaemste plaetse occupeeren, eer sulcx door den vyandt gedaen wort.

Na den Spangiaert discoureert, ist onnodich dat Maccau aentasten om de Chineessen handel te becomen. Soo Maccau gevoechelijck becomen connen,

sijn wy van meninge de plaetse te doen aentasten; soo niet, sullen daeromme geen moeyten doen, maer een fort op de bequaemste plaetse leggen ende dan een vloote ontrent Maccau ende een ander omtrent Chincheu houden. In deser voegen meenen wy die van Manilha, Maccau, Mallacca ende Goa de Chineessen handel te beletten ende die te becomen. Houden oock voor seecker dat die becomen sullen, soo 't ons maer aen geen gelt gebreect.

Wy zeggen andermael, dat voor zeecker houden dat de Chineesse handel op d' een maniere off d' ander becomen sullen. Hierover zy U. E. op 't alderhoochste gerecommandeert haere saecken daerna te schicken ende ons een seer groote somme gelt te zenden. Dit doende sal U. E. niet alleen de Chineessche handel becomen, maer des vyants staet ende handel van gants Indien. Soo de heeren een groote somma gelt senden ende wel equipeeren, 't en can de Compagnie niet ontstaen, ende wy sullen middel becomen om onse geveynsde vrienden van de banck te schuyven ende doot te vaeren. Laet doch niet na groot gelt ende alle nootlijckheden te zenden, soo sullen de Nederlanden met Godes hulpe van de quellinge van Spangien ende veel andere swaricheden meer ontlast worden.

15. Grooter kapitaal in Indië te houden.

't Is ons leet, dat de macht, die de Compagnie in Indien heeft, niet byeen mogen houden. Soo dit doen mochten, groote dingen souden met Godes hulpe verrichten. Wy consumeeren ons selven; 't cappitael is te cleen, om daermede met d' Inlantschen handel de groote lasten te verwinnen. Hierover worden genootsaect ons met slechte dingen t' amuseeren ende onse macht te verdeylen, om secours van goede prinsen van den vyandt te becomen. Als dit al schoon wel geluct, connen qualijck d' oncosten daeraen gevonden worden, ende interim blyven onse landen gedispeupleert; ons volck, de schepen ende provisie werden geconsumeert, sonder dat men ten principaele iets verrichten, ende noch erger is het, soo van den vyandt geen goede prinsen becomen.

Dat het U. E. gelieffde soo grooten cappitael in Indien te houden als tot den inlantschen handel noodich is ende vereyscht wort omme den vyandt ende geveynsde vrienden doot te vaeren, wy souden niet alleene d' excessive groote oncosten, maer jaerlicx een groot stuck gelt daerboven winnen, slechte dingen naerlaten en de voorneemste macht byeen houden, de vyandt anders aentasten, onse landen peupleeren ende overal alsulcke ordre stellen connen, dat de forten ende garnisoenen van de incompsten van de landen selffs souden connen onderhouden worden. U. E. gelieve haer saecken hierna te schicken ofte ons ten minsten te laten weten waeromme dat het niet geschiet, opdat ons gerust mogen houden.

Met groot misnoegen ende grooten ondult sien wy aen, hoe slecht de tijt ende seer schoone occasien versuymen. Hadden wy volck ende gelt, groote dingen souden met Godes hulpe doen. In de Vereenichde Nederlanden ge-

breect immers geen gelt noch volck! Compt het de Compagnie noch de Landen niet gelegen groote menichte van gelt ende volck te gelijck te senden, sendt ons dan ten minste een van beyde, 't zy een groote somma gelt ofte groote menichte van volck met alderley nootlijckheden daerby. Soo d' onbedachte van haere passie niet te brengen zijn, monstert haer uyt, schayter van, off schayter dan uyt, hoe eerder, hoe beter.

Laet doch niet met den alderecrsten groote menichte van alderleye provisie te zenden, insonderheyt speck, vleys, olie ende wijn, en dat niet alleen met d' ordinarie vloote, maer daerenboven met verscheyde slechte schepen (vol volck om colonie te planten), die men slyten mach soo haest hier ariveeren, anders sullen geweldich verlegen geraecken ende veel gelt consumeeren.

Nevens dese gaen verscheyde rollen van d' ongeregelde vrye lieden, die op diverse tochten aengenomen zijn. Sendt toch eens lieden die waerdich zijn de naeme van een mensch te voeren ende redelijck nutten connen de zegen, die het Godt gelieft dese landen te geven. Tot noch toe siet men hier weynich, die niet met de vryheyt in beesten veranderen.

Om verscheyde redenen, gelijck de heeren per resolutie connen sien, hebben goetgevonden aen 't volck van de schepen *Tholen* ende *Armuyden* voor haere portie ofte gerechticheyt van de veroverde goederen contant te betalen twee maenden gagie, welck U. E. ten goede gelieve te verstaen. Met d' *Orangeboom* is een voorleser overvaerende, die weynich eere nagegeven wort ende hier wel derven connen. U. E. gelieve, soo 't doenlijcken is, met alle gelegentheyt eenige eerwaerdige voorlesers met vrouw ende kinderen te zenden. Alsoo *Schoonhoven* ende d' *Orangeboom* noch ontrent 10 à 20 lasten peper souden connen laden ende hier niet meer byderhandt is, maer dagelicx 't *Postpaert* volladen van Jamby verwachten, hebben dese schepen eenige dagen daerna opgehouden ende alsnu wederom goetgevonden, naer sluyten van dese tot ultimo deser te vertoeven.

Alsoo d' Oostewint begint te wayen, sijn hier in twee a drie dagen te gelijck aengecomen 140 prauwen geladen met rijs ende alle nootlijckheden, daerop ontrent 1100 mannen sijn vaerende.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, seer voorsinnige heeren, sullen desen eyndigen ende U. E., na hertelijcke groetenisse, in de protectie des Alderhoochsten bevelen.

In 't fort Batavia, adi 26 Maert anno 1622.

U. E. dienstwillige
J. P. Coen.
P. de Carpentier.
Willem van Antzen.

47. — 6 SEPT. 1622. — X 3.

(PER *LEEUWINNE*).

---

1. Aangekomen schepen. Met de schepen *Schoonhoven* ende d' *Orangeboom*, die Godt geleyde, zijn onse joncxte op 26 ende 29 Martio passato gesonden [1]), waervan by dese copie gaet ende d' inhoude confirmeren. 't Sedert sijn hier, Godtloff, verscheyde schepen van 't vaderlant wel aengecomen, als namentlijck den 15 Mayo 't schip de *Leeuwinne*, 27 ditto *Walcheren*, 3 Juny *Gorcum*, 6 ditto *Delffshaven*, 14 ditto *Heusden*, 16 ditto *Woerden*, 11 July *Munnekendam*, 22 ditto 't *Wapen van Hoorn* ende 14 Augusto de fluyt *Edam*. Wy verhoopen dat de *Vrede* ende de *Witten Beer* op de Custe van Coromandel mede wel gearriveert zullen zijn. D' Almogende wil de resterende drie, *Mauritius*, 't *Wapen van Rotterdam* ende zijn jacht, mede behouden geleyden.

Met de voorsz. schepen hebben wel ontfangen U. E. missiven van den 24 October, 6,15 ende 16 December 1621, gelijck mede copie van eene den 8 September 1621 na de Custe van Coromandell gesonden. Wat daerop ten antwoort vereyscht wort, nodich verhaelt dient, ende 't sedert onse joncxte gepasseert zy, sullen in dese na vermogen verhalen. De behouden overcompst van de schepen de *Vrede*, *Witten Beer*, *Walcheren*, *Mauritius* ende 't *Wapen van Hoorn* hebben gaerne verstaen. Verhoopen dat d' andre thien schepen, als namentlijck *Leyden*, 't *Wapen van Enchuysen*, *Medenblicque*, *Hollandia*, *Middelburch*, *Naerden*, *Gouda*, *Westvrieslandt*, *Schoonhoven*, d' *Orangeboom*, die tsedert soo van hier als van de Custe van Coromandel naer 't vaderlandt vertrocken zijn, aldaer, dat Godt geve, mede wel geariveert zullen zijn.

De *Leeuwinne* ende de *Gouden Leeuw* zijn op een tijt van Nederlandt vertrocken, ende d' een is hier in vier maenden ende d' andere in 13 aengecomen, welck voorwaer zeer veele verscheelt. D' oorsaecke dat de *Leeuwinne* ende andere meer soo langen reys gemaect hebben ende in de bocht van Guinea vervallen zijn, verstaen wy te wesen vermits desulcke, als van d' eylanden van Cabo Verde om de zuyt zeylen ende contrarie wint becomen, soo lange Oostwaert overloopen, totdat in de bocht vervallen eer sulcx vermoeden. De schepen de *Geunieerde Provintien* ende de *Hoope* in deser voegen anno 1612 op de Greyncuste vervallende, liepen weder vandaer om de West, en dat zoo lange,

---

1) Van 29 Maart is geen brief van Coen of van Gouverneur-Generaal en Raden, doch een van de Carpentier aanwezig (X 370).

niettegenstaende dat somtijts maer West ende oock Noortwest conden zeylen, totdat goede wint bequamen ende redelijcke spoedich door de linie geraecten. 't Is nodich dat U. E. haer hiervan informeren ende dat expresse ordre gestelt worde dat de schepen als van d' eylanden van Cabo Verde vertrecken de West houden. Wy menen dat dan wel spoedich door de linie geraecken ende in de Bocht niet vervallen zullen. Na ons gevoelen comt daer niemant off hy wilter wesen.

Voor dese is geadvyseert hoe met de *Leeuwinne* verwachtende waeren U. E. missive van den 16 February 1621 uut den Haghe gesonden omme aen d' officieren van d' Engelse Compagnie te presenteren *f* 93.150.— die haer per slot van provisionele liquidatie (van gelt en goederen die d' eene Compagnie volgens accoort aen d' ander behoorde te restitueeren,) quamen te competeeren. Dese missive hebben met de *Leeuwinne* niet ontfangen ende tot noch toe niet vernomen, doch evenwel hebben volgens U. E. ordre van 10 April 1621 aen d' officieren van d' Engelse Compagnie voorsz. *f* 93.150 per slot van provisionele liquidatie gepresenteert ende daertegen wederomme versocht voldoeninge van haere portie van de lasten die tzedert de publicatie van 't accoort meer dan zylieden tot besettinge van Bantam gedragen hebben, welck een groote somma beloopt. Sy waeren veerdich omme op reeckeninge t' ontfangen soo veel als men haer tellen wilde, maer niet per slot van finale liquidatie, ende aengaende de lasten van de besettinge van Bantam, seyden dat de reeckeninge wel wilden overnemen, maer de liquidatie most in Europa tusschen de heeren meesters gedaen worden, gelijck de heeren per nevensgaende acte van den 19 May 1622 breder connen zien. Hierop hebben niet goet connen vinden d' Engelsen hier contant te betalen ende na Londen te loopen om 't gene ons van haer comt. Wat wy aengaende de besettinge van Bantam pretendeeren ende hoe over haer default geprotesteert is, gaet mede nevens dese.

Den 5en July is hier aengecomen een schuyt met thien mannen van 't Engels schip de *Triall*, ende den 8 ditto de boot met 36 mannen. Sy zeggen dat haer schip met 97 sielen ende ingeladen goederen verlooren ende verlaten hebben op seeckre clippen leggende op de hoochte van 20 graden 10 minuten Zuyderbreete, op de lengte van 't Westeynde van Java. Dese clippen zijn by verscheyde gebroocken eylanden leggende, zeer wijt ende breet Z. Oost ende N. West streckende, 30 mylen N. N. Oost van seecker eylandt by d' onse op 22 graden Zuyderbreete in de caerte geleyt. Met moy weder is voorsz. schip den *Triall* by nacht daer op geseylt, sonder landt gesien te hebben, ende alsoo 't schip door de dyninge datelijck in de gront stiet ende vol water liep, sijn de voorsz. 46 persoonen met schuyt ende boot elck bysonder met disordre van 't schip gescheyden, 97 persoonen daerinne latende. Hoe 't met

haer gegaen zy is Godt bekent. Voorsz. schuyt ende boot sijn hier elck bysonder gecomen, sonder van den anderen te weten. 't Schip 't *Wapen van Hoorn* is mede in groot peryckel geweest: zy zijn by nacht met herde wint soo dicht op 't landt van d' Eendracht off Zuyderlandt van Java vervallen dat haer op 6 vadem bevonden eer 't landt gewaer wierden ende over geen boech van de wal zeylen costen, waerover 't geset hebben. 't Weder bedaerde; cregen daerna landtwindt ende zijn, Godtloff, terecht geraect. De schepen *Amsterdam* ende *Dordrecht* zijn anno 1619 op voorsz. landt mede in groot peryckel geweest. Gelijck het nodich is, dat de schepen om spoedich t' ariveeren ontrent duysent mylen van de Caep de Bona Esperance op de hoochte van 40 a 30 graden Zuyderbreete om d' Oost loopen, even alsoo is 't hoochnodich dat goede ordre gestelt ende goede voorsichticheyt gebruyct worde om diergelycke ongelucken voor te comen als 't Engels schip de *Trial* gebeurt is. Sy zeggen dat het haer overgecomen is omdat de coers van d' onse volchden, ende dat haere meesters andere ordre stellen sullen. Om voorsz. landen naerder t' ontdecken, sijn wy van meninge volgens U. E. ordre met den eersten derwarts te zenden; 't jacht den *Hazewint* hebben daertoe geproiecteert. D' Almogende wil alle U. E. schepen voor ongeval behouden geleyden.

2. Suratte, Perzië en Mocha. Om salpeter is na de Cust Coromandel ende Suratte behoorlijcke ordre gegeven. D' opcoop van diamanten hebben mede gerecommandeert na vermogen te doen. Doch soo U. E. groote quantiteyt begeeren, dienen daertoe expres een groote somma gelt te zenden, want sulcx met 't ordinarie cappitael niet geschieden can, off souden d' Inlanschen handel van cleden (welck niet geraden vinden) naerlaten moeten. 128.000 realen ende *f* 100.000 aen gout, door U. E. met de *Vrede* ende *Witten Beer* na de Custe gesonden, is wel een redelijcke somme, maer soo veel ende meer is daer jaerlijcx van noode tot opcoop van d' ordinarie cleden die tot d' Inlanschen handel van doen hebben. Van hier can dit jaer niet anders na de Custe gesonden worden dan de speceryen die alrede met 't schip *Zeelant* gesonden zijn, welck aldaer rendeeren sullen ontrent *f* 150.000, welck 't gene is dat aldaer in een jaer vertiert can worden. Derhalve segge andermael, soo U. E. een groote pertye diamanten van de Cust begeeren, dat derwarts meerder gelt dienen te zenden, off sullen weynich diamanten ende andere retoeren becomen. De bevallinge van 't gout na de Custe gesonden sal te zijnner tijt geadvyseert worden.

Den 28 April is hier van Suratte gekeert 't schip de *Sampson* met een cargasoen van indigo ende een weynich Gouseratse cleden, incoops costende *f* 102.718 — 6 — 10½, ende den 31 May 't schip *Weesp* met een cargasoen van indigo, incoops costende *f* 47.712 — 12 — 8, ende een ledich Portugies scheepken op de Custe van Indien verovert. 't Is ons leet dat in plaetse van den indigo geen Guseratse cleden becomen hebben. Waere al 't gelt daeraen

besteet, 't zoude vrywat verder strecken ende de Compagnie profitabeler wesen. Weynich discretie ende mate, niettegenstaende het aen geen goede ordre gebreect, connen meestal d' onse, Godt betert, gebruycken. Hoe grooten faulte die van den *Sampson* ende d' onse in Mocha begaen hebben, is ten deele voor dese geadvyseert. Van de goederen door de *Sampson* verovert is de Compagnie goet gedaen *f* 57.364 — 3, ende van de groote somme die geseyt wierd onder 't volck verduystert te wesen, is tot noch toe niet te voorschijn gecomen, niettegenstaende groote moeyte daeromme gedaen is. Doen de *Sampson* hier ariveerde hadde hy over de 60 man verlooren. 't Jacht *Weesp* heeft uut een Portugies scheepken ende een van Chaul verovert de waerdye van *f* 59.483 — 7, doch een goede somme daervan is de gouverneur van Cambaya pretendeerende. 't Sal hem oock goet gedaen moeten werden soo den handel in Cambaya dryven willen, off souden groote molestatie lyden, gelijck met d' Engelsen gebeurt. De Mooren helpen malckanderen tegen ons ende wy Chrystenen blyven oneens in faveur van de Mooren.

Den 3 July 1621 ariveerden voorsz. schepen de *Sampson* ende *Weesp* voor Mocha; den 14 ditto is den oppercoopman van Gil aldaer overleden ende Willem de Milde in sijn plaetse gesuccedeert. Van 't cargasoen door 't *Wapen van Zeelandt* in Moccha gelaten was noch weynich off niet vercocht, vermits 't schip van Sues (worter geseyt) niet gecomen was, waerover de goederen op soo laegen prijs waeren als oyt geweest zijn. Van vercochte goederen zijn met de *Sampson* na Suratten gesonden 2800 realen aen gout ende silver. D' onvercochte goederen door de Milde overgenomen, beliepen *f* 49.137 — 10 — 12, ende daerenboven sijn uut de voorsz. twee schepen in Mocha gelaten de waerdye van *f* 66.767 — 17 — 8 aen verscheyde goederen. Godt geve dat tot goeden prijs gevent ende daervoren goede retoeren becomen mogen.

Alsoo de Portugiesen ontrent Ormus waren houdende 4 a 6 gallioenen, zijn d'Engelsen in October 1621 met negen schepen ende jachten, als namentlijck *Londen*, de *Jonas*, de *Walvisch*, den *Dolphijn*, de *Litteldick*, de *Lion*, na Jasques, tot bevoirderinge van haeren handel in Persia vertrocken. 't Schip de *Sampson* hadden zy mede versocht. D' onsen waeren daertoe gereet ende wel genegen, maer alsoo de vlagge als vice-admirael van de voorstenge begeerden te voeren ende d'Engelsen sulcx niet wilden toestaen, hebben d'onse bedanckt. Voorsz. Engelse schepen voor Jasques comende, ten tyde de coninck van Persia met 12.000 man vijff maenden langh besich was geweest om te verhinderen de voltreckinge van seecker fort welcke de Portugiesen aen de waterplaets van Ormus, tegen des conincx wil, opwierpen, heeft d'Engelsen tot assistentie versocht, ende nadat een contract (d'onse onbekent) met malckanderen gemaect hadden, zijn d' Engelsen met haer macht derwarts gevaeren, landen datelijck ses stucken geschut ende is de plaetse door de Portugiesen met

appointement aen den Persiaen overgegeven mits dat de Chrystenen in handen van d' Engelsen ende de Mooren by de Persianen souden blyven. Met dese tydinge hebben d' Engelsen twee schepen, de *Roode Leeuw* ende de *Roos*, met een schaloup na Suratten gesonden, ende met haer andere schepen zijn nevens een grooten macht van den Persiaen na Ormus geloopen, om die plaetse (welck geseyt wierd van weynich water ende provisie versien te wesen) met gewelt te vermeesteren, off ten minsten de Portugiesse gallioenen te vernielen. Watter van zy en worden wil, sal den tijt leeren. 't Schijnt dat d'Engelsen alhier 't voorsz. doen van de haeren in Persia niet wel bevalt, vermits daerdoor soo verachtert zijn dat hare groote, rijcke retoeren van Persia ende Suratten dit jaer 1622 tot toecomende jaer sullen moeten overblyven, ende dat hier van Suratten geen schepen met Gouseratse cleden gecomen zijn.

In 't landt van den Grooten Magul heeft een van zijn zoonen Soltan Chroom sijn eygen broeder Soltan Gosseroff, zijnde d'oudste zoone van den coninck ende de rechte erffgenaem van 't rijck, met een coorde geworcht, omme daerdoor aen 't rijck te geraecken. Hierdoor wort voor een groote revolte in 't rijck, ende verhinderinge van den handel seer gevreest. Tegen October 1622 verhoopte van den Broeck 200 last aen retoeren voor 't vaderlandt, ende daerenboven goede pertye cleden voor Indien gereet te hebben. Wat voorder van Mocha ende Suratten geadvyseert wort, sullen U. E. per nevensgaende copie van missiven breder connen sien.

3. Vloot tegen Goa.

Voor dese is geadvyseert, hoe verleden jaer met die van d' Engelse Compagnie gesamentlijck een goede vloote na de Custe van Goa gesonden hadden, te weten van wegen de Nederlantse Compagnie vijff schepen, namentlijck de *Goede Fortuyne*, 't *Wapen van Zeelandt*, *Zuyt-Hollandt*, *Noort-Hollandt* ende 't *Hert*, ende van wegen d' Engelse Compagnie drie schepen ende een fregat, namentlijck d' *Exchange*, d' *Anna*, de *Diamant* ende 't fregat de *Dragons Clau*. Vermits dese schepen de Custe van Indien als doen niet beseylen conden, liepen zy na Mossambicque, omme in Augusto 1622 vandaer na de Custe van Goa te loopen. Wy hebben alsnu by die van d' Engelse Compagnie wederomme versocht ende aengehouden, dat haer gelieve nevens ons alsulcke middelen na Suratten te zenden, off aen de haeren aldaer behoorlijck ordre te geven, dat de tocht 't jaer 1623 gecontinueert, haer volck aldaer soo veel schepen meer fournieren als wy meer dan zylieden verleden jaer gedaen hebben, ende gestadich een goede suffisante vlote in 't vaerwater van Goa ende Mossambicque gehouden mach worden, presenterende van onser zyde weder opnieuws soo veel schepen, volck ende provisie te fournieren als daertoe voor ons contingent nodich is ende vereyscht wort. De gecommitteerde van d' Engelse Compagnie hebben hierop geantwoort na de constitutie van saecken haere meesters alleen aengaende, maer niet na dat de gemeene welstant ende

de meeste affbreuck van den vyandt vereyschte. Sy hebben geen middel om van hier eenige schepen, volck noch provisie te zenden, noch authoriteyt om aen de haeren in Suratten ende daerontrent wesende, ordre te geven, dat aldaer fournieren 't gene ter gemene defentie vereyscht wort, invoegen dat wy tot affbreuck van de gemeene vyandt, accresschement van den handel voor beyde de Compagnien, genootsaect worden, meer dan ons contingent te fournieren ende d' Engelsen niet meer besorgen dan sonder vercortinge van haere bysondere handel doen connen ende na dat haer bevalt. Den oorloch ende de besettinge van Bantam hebben mede, gelijck voor dese geseyt is, op onsen hals alleene geschoven, laetende haere schepen alhier voor Batavia leggen, sonder eens na Bantam te sien. Haere schepen van defentie zullen toecomende Noorder mousson de gemeene defentie mede ontrecken. 't Is nodich dat hierop ernstelijcken gelet ende dat U. E. saecken mede ten besten van de Nederlantse Compagnie alleen geschickt worde. D'antwoort van d'Engelse was dat zy mede goet vonden dat men de tocht op de Custe van Goa met vigoureuse macht continueerde, maer achten onnodich te wesen dat daer gestadich een vlote van 8 a 10 schepen, gelijck wy voorstelden, gehouden wierden. In 't laest van Martio 1623 sullen eenige van haer schepen van defentie, zeyden zy, insonderheyt d'*Exchange*, van de Custe van Goa herwarts moeten keeren. Van hier conden geen schepen noch provisie derwarts senden. Zy meenden dat als ten voorsz. tyde 4 off 6 schepen van beyde de Compagnien na Mossambicque gesonden wort, dat het genoch wesen sal, ende verhoopen dat de haeren van Suratten daertoe 2 off 3 schepen (soo sulcx geraden vinden) fournieren sullen, 't welck aen haer op 't hoochste souden versoecken na uytterste vermogen te doen, ende byaldien toecomende jaer meerder macht van noode waere, dat dan van de schepen die van Manilha verwachten, tijtlijck soo veel van hier na de Custe van Goa senden sullen als nodich ende geraden bevonden sal worden. 't Moet hier mede wel wesen, alsoo na haer zeggen niet meer doen connen ende niet anders nodich is; maer soo wy in sulcken gebreck bleven, voorwaer d' Engelsen souden ons de boete wel doen betaelen.

Om te meer advantage op den vyandt te soecken, onse vlote na vermogen op de Custe van Goa van alle nootlijckheden te versien ende den handel te bevorderen, hebben na Suratten gesonden de schepen *Weesp* ende *Heusden*. Tot den handel gaen daer nu de 32.000 realen in spetie, met eenige nagelen, noten, foelie ende sandelhout, als per facture. Aen d' heer Dedel ende raedt is ordre gegeven dat met discretie by d' Engelsen bevoordere ende aenhoude, dat gestadich met den andere in 't vaerwater van Goa ende Mossambicque soo grooten vloote houden als nodich ende geraden vinden, gelijck mede dat d' Engelsen toecomende jaer 1623 tot de tocht soo veel meer fournieren als wy eerst gedaen hebben, dat haer getal van schepen van defentie voldoen

ende by gebreck daertegen protesteere, mits dat d' onse tot de gemeene defentie soo veel schepen als d' Engelsen uutmaecken ende met den anderen geraden vinden. Van de resterende verhoopen dat een met goede retoeren naer 't vaderlandt sullen zenden, item een na Mocha ende d' andere met Gouseratse cleden herwarts. Per nevensgaende resolutie ende schriftelijcke advysen welck d' een aen d' ander gegeven heeft, sullen U. E. breder zien wat desen aengaende tusschen ons ende d' Engelsen gepasseert is. D' heer Dedel hebben herwarts ontboden, omdat verhoopen de Compagnie in dese quartieren beteren dienst dan op voorsz. exploict doen sal. 't Is ons leet dat na Suratten geen meer cappitael hebben mogen zenden. Aen Gouseratse cleden dient jaerlijcx wel *f* 200.000 besteet te worden, soo om die op de Westcuste van Sumatra als in Jamby aen peper ende in de Mollucques, Amboyna ende Banda aen nagelen, noten ende foelie te verhandelen. Soo veel meer als de heeren van daer aen retoeren voor Nederlandt ende van Persia aen zyde begeeren, dient derwarts gesonden te werden. Is het niet gedaen, U. E. gelieve 't selvige soo haest mogelijck te doen, de Compagnie sal daeraen grooten dienst geschieden. Per nevensgaende copie van d'onse aen d'heer Dedel gesonden sal U. E. sien, wat ordre gegeven hebben tot redres van de faulte die d' onse van Mocha ende die van de *Sampson* in 't nemen van seeckere schepen van Dabul begaen hebben.

4. Vloot naar de kust van China.

Met onse joncxte is geadvyseert hoe geresolveert ende voorgenomen hadden een vloote van 12 schepen na de Custe van China te zenden, soo omme dien handel te procureren als de gemeene vyandt denselven te verhinderen. Tsedert hebben van hier derwarts gesonden 16 schepen. Wy verhoopen dat te zijnner tijt daerby sullen comen onse vijff schepen van defentie na Manilha zijnde, gelijck mede twee andere, de *Maen* ende de *Hondt*, die d'heer Houtman van de Mollucques na Cabo de Spirito Sancto gesonden heeft, met ordre dat vandaer na de Custe van China loopen; zijn te zamen 23 schepen.

In 't eerste van April passato sijn vooruut na de Custe van Chiampa geseylt de jachten, *Ste Cruz*, de *Haen*, de *Tiger* ende *Victoria*. Den 10 ditto is de commandeur Cornelis Reyersz. van hier vertrocken met de schepen *Zierickzee*, *Groningen*, *Delff*, *Enchuysen*, de *Galliasse*, Engelsen *Beer*, *St. Nicolaes* ende *Palleacatte*. Door gebreck van gelt wierd dese vlote niet meer dan 2 kisten met 16.000 realen tot oncosten, eenige peper ende sandelhout medegegeven, maer daerna hebben haer 197.588 realen met 4 schepen nagesonden, te weten den 4 Juny *Cleen Tholen* ende *Sincapura* met 32.000 realen, den 20 ditto de *Sampson* met 85.588 ende den 3 July de *Gouden Leeuw* met 80.000 realen in spetie. D'Almogende wil haer alle behouden reys, goet succes ende victorie over onse vyanden verleenen. Voorsz. vloot van 16 zeylen is versien met ontrent 1300 koppen, ende zijn voor 18 maenden geprovideert.

Om den vyandt den Chineessen handel te beletten ende die te vercrygen, hebben voor dese geseyt dat Maccau vermeestert off een andere plaetse op de Custe van China begreepen dient. Vermits de twaelff schepen die eerst vertrocken zijn niet dan met ontrent 1000 blancke koppen versien, ende alsdoen onseecker waeren wanneer d' andere schepen by haer comen souden, ende om verscheyde andere respecten meer die in onse instructie gemelt off bespeurt connen worden, hebben niet goet connen vinden precise ordre mede te geven om Maccau aen te tasten, maer sulcx ter dispositie ende goetvindinge van den commandeur ende raet gelaten, niettegenstaende verseeckert waren dat Maccau niet wel versterct ende met geen garnesoen versien zy. 't Is ons leet dat op de behoorlijcke tijt geen meerder macht van volck byeen hebben connen brengen, dat geen resolut ordre hebben mogen geven, maer vooral dat soo royalen tocht persoonlijck met behoorlijcke macht niet hebben mogen doen. Meerder schepen waeren daertoe niet noodich, maer een goet getal geexperimenteerde soldaten.

't Sy dat Maccau becomen off niet, in allen gevalle hebben belast dat d'onse in de Piscadores (soo geen bequamer plaetse vinden) een fort ende rendevouz maecken, alsoo dese plaetse beter gelegen houden dan Maccau. Voorder hebben bevolen dat een vloot schepen ontrent Maccau ende Canton, ende een andere ontrent de Piscadores ende Chincheu gehouden worde.

De wetten ende manieren van China verstaen wy soo te wesen, dat niet alleene geen handel door vrientlijck versoeck vercrygen sullen, maer datter geen middel noch raedt is om met vrienschap gehoor te becomen ende ons versoeck de grooten condt te doen. Hierover hebben d' onse bevolen, om geen meer tijt te verliesen soo datelijck geen gehoor, gerieff noch handel becomen, dat de Chinesen sonder vertoeven overal met gewelt aentasten. Dit sal soo lange gecontinueert moeten worden, totdat de tydinge van handt tot handt in 't hoff tot by den coninck van China come ende dat van daer na de zeecant gesonden worde omme te vernemen watter te doen is, wie wy zijn ende wat begeeren. Dit is den eenigen middel, daer is geen andere, noch niemant te vinden die van onsentwegen eenich rapport off versoeck soud durven doen. Als wy een vaste plaetse begrepen hebben ende de Chinesen den handel beletten, sal daer ondertusschen, na wy verstaen, geen volck gebreecken die met ons, 't zy met off sonder kennisse van de mandorijns, comen handelen, alsoo de provintie van Chincheu den handel noch de zee niet derven can, vermits haer onderhout over zee moeten haelen.

Om de stapel van den handel tot Batavia te becomen, de Compagnie van veel lasten ende swaricheeden te ontlasten, als andere respecten meer, hebben geordonneert dat d' onse op de custe van China houdende, niet toestaen zullen dat eenige Chineese joncken elders dan na Batavia met haeren pas vaeren.

Wy houden dat dit zonder eenige alteratie te weech gebracht sal worden, ende dat in deser voegen door de stapel van trafficque ende vermeerderinge van d' incompste tot Batavia middel becomen zullen omme d' excessive groote lasten t' overwinnen, de jalousie van princen in thoom te houden ende goede retoeren voor 't vaderlandt te becomen, doch een groote menichte van volck ende eerlijcke huysgesinnen om Batavia, Amboyna ende Banda te peupleeren dienen U. E. daertoe te zenden, off wy souden niet goets connen verrichten. Alle de Chinesen die op de custe van China, Manilha ende elders becomen, sijn wy van meninge daertoe mede te gebruycken.

Alsoo d' Inlantsche handelaers van de Mollucques, Amboyna, Banda ende andere Orientaelsche landen niet geweert connen worden, zijn wy van meninge met hulpe van de Chineesse handel een andere stapel van handel aen 't casteel van Amboyna te brengen, waerdoor mede goede finantie, gelijck alreede begost hebben, verhoopen te becomen. Dit sullen met Godes hulpe de rechte middelen zijn omme U. E. van d' excessive groote lasten t' ontlasten ende de staet van de Compagnie in Indien te verseeckeren, mits dat U. E. in haere colonie planten lieden die als eerlijcke, redelijcke menschen connen leven. De soldaten ende bootsgesellen sijn daertoe niet bequaem, alsoo geschaepen zijn om tegen de baeren van der zee ende haersgelijcke te stryden. Derhalven verlaet u niet op d' ongeregelde die wy door noot vrygeven. De pangoran van Bantam, de coninck van Atchijn, die van Suratten, Coromandel, de Mattaram ende alle andere Mooren sijn trachtende om ons voor haer ter zee te doen vaeren, maer wy verhoopen de saecken soo te schicken dat veel Indianen voor ons sullen vaeren, ende dat sonder cappitael t'avontuiren een goet deel van haer proffyten genieten sullen.

Om dese onse disseynen voor te comen ende de Spaensse staet in Indien te conserveren is lange, na wy verstaen, by de Spangiaerden in Manilha voorgeslagen dat hoochnodich een fort op de zuythoeck van Lequeo Pequeno dienden te leggen, off souden niet alleen peryckel loopen om de Chineesse handel, maer oock om Maccau, Manilha, Mallacca ende gants Indien te verliesen. De Portugiesen van Maccau meenden den handel voor haer ende de Spangiaerden met fregatten van Maccau op Manilha te conserveren, gelijck U. E. door haer nevensgaende discoersen connen sien; doch wy hoopen d' een en d' ander met dese onse voorgenomen tocht te prevenieren.

Onder andere hebben de commandeur mede belast eenige schepen om de Noordwest na d' uutterste paelen van Nanguin, daer de beste zyde vandaen compt, Correa ende Tartaria te zenden. Wat onse voorder meninge ende ordre zy, sullen de heeren per nevensgaende copie van onse instructie, de vloote medegegeven, breder connen zien, waertoe ons gedragen. Soo imant ons voornemen ende ordre presumteus ende hardt dunct, gelijck alsoff wy nu onder-

leyden 't gene eertijts in de Spangiaerden ende Portugiesen laeckten, willen desulcke gebeden hebben geen oordeel sonder ons eerst te hooren daerover te geven, alsoo wy meenen geen lichtvaerdige ordre sonder recht ende rede gegeven te hebben. Wy hadden wel gewenst dat in den raedt van voorsz. vlote wat meer verstandt, discretie ende ervaring ware, maer dese deuchden zijn (Godt beter 't) by eenige van de heeren in soo cleen extime, dat in Nederlandt by sommige niet seer gesocht worden, weynich mogen gelden ende dienvolgende hier selden comen, soodat met sulcke riemen moeten roeyen als ons toegesonden worden.Gaet de welstandt traech voort, U. E. gelieve ons t' excuseren: wy weten wel hoe 't behoorde, maer connen 't niet beteren.

Wy houden voor seecker, dat de Chineessen handel, 't zy met oochluyckinge oft openbaere toelatinge, becomen zullen; derhalven willen U. E. op 't alderhoochste gebeden hebben, met den aldereersten een seer groote somma gelt herwarts te zenden, niet alleene soo veel als de heeren aen retoeren voor Europa begeeren, maer daerenboven sooveel meer als nodich is om den handel in plaetse van de Portugiesen ende Spangiaerden met de Chineesse waeren op Japan te dryven ende aldaer een goede somma silver tot opcoop van retoeren voor Nederlandt t' overwinnen, opdat de heeren daerna dies te minder silver herwarts aen mogen zenden. Tot desen handel van Japan is een groote somma gelt van noode, want daertoe gants geen cappitael in Indien is. Herdenckt doch met wat cappitael die van Manilha, Maccau, Mallacca ende Goa, uwe vyanden, handelen, ende retardeert de vergrootinge van des Compagnies cappitael niet langer, want daertoe, ons bedunckens, in de Vereenichde Nederlanden goeden raedt ende middel is.

Soo met China op haer custe in openbare oorloch geraecken, soud wel connen gebeuren, seggen de Chinesen alhier, dat het noch wat aenliepe eer den handel met ons geconsenteert worde, dewyle d' alteratie groot zijn sal als soo na op haer custe gelijck de Piscadores gelegen zijn een fort maecken, doch evewel houden datter veele steelswijs by d' onse zullen comen handelen ende dat ons van alles toegevoert worden sal. Op avontuir off den handel soo haest niet bequamen als verhoopen, hebben den *Gouden Leeuw* ordre medegegeven, byaldien zijn gelt in China niet tijtlijck besteet can worden, dat daermede na Jamby keere, omme ten deele aldaer in peper besteet ende na de Custe off elders gesonden te worden. Om u cleen cappitael te doen strecken ende de retoeren voor 't vaderlandt niet te retarderen is dese ordre gegeven, ende sullen 't peryckel van der zee getroost moeten wesen. U. E. gelieve zulcx, alsoo hier by 't comptoir weynich gelt resteert, ten goede te nemen.

Tot naerder ordre sal geen benjuwin noch campher meer gecocht worden. Om zuycker is na China ende om coper na Japan gesonden. Wy laten niet, gestadich volgende U. E. ernstlijcke recommandatie alle mogelijcke neer-

sticheyt te doen omme U. E. jaerlijcx in verscheydenheyt van waeren groote, rijcke retoeren, 80 a 100 tonnen gout waerdich, te zenden. U. E. gelieven te geloven dat het niet dan aen gelt schort. Met weynich gelt can niet veel gecocht worden. Wy verhoopen dat de heeren verleden jaer met voorgemelde thien schepen 80 a 90 tonnen gout aen retoeren becomen zullen hebben. 't Is waer dat die bestaen in waeren als peper, nagelen, noten ende foelie, daerinne advyseeren soo weynich afftreck was als oyt geweest is soo lange op Indien gehandelt hebben, doch wy verhoopen dat d' afftreck daerna gebetert wesen sal ende dat de heeren daerdoor middel ende corragie becomen sullen hebben omme een seer groote somma gelt herwarts te zenden. Verhoopen insgelijcx dat wy door de tocht op China middel becomen zullen omme U. E. gelt beter te besteden ende verder te doen strecken.

5. Gezonden kapitaal. Op d' aencompst van 't schip *Walcheren* waeren zeer verheucht te verstaen dat U. E. geresolveert hadden met 13 schepen 800.000 realen herwarts te zenden, ende namen datelijck voor een groote somma na China te zenden, waermede licht een groote faulte begaen zouden hebben, soo cort daerna 't weynich gelt met de volgende schepen niet vernomen, ende niet becomen hadden bysondere missive van de camere tot Amsterdam van 16 December 1621, daermede advyseeren dat het wel een vijffde min dan 800.000 realen vallen zoude. Dit bedroeffde ons meer dan te vooren verheucht waeren. 't Is ons hertelijck leet ende 't moet Godt ten hoochste geclaecht wesen, dat vele van U. E. soo qualick van haeren staet van Indien gevoelen ende geimformeert zijn, dat door retardement van een schip off twee met retoeren door cleenmoet ende ongefondeerde swaerhooffdige consideratie naerlaten de behoorlijcke ende noodege cappetalen herwarts te zenden. Met d' acht schepen die hier aengecomen zijn hebben niet meer dan 300.000 realen ontfangen ende met resterende twee schepen *Mauritius* ende 't *Wapen van Rotterdam*, na wy verstaen, comt niet meer dan 112.000 realen. Wy bidden U. E., considereert doch als dese penningen ten besten besteet ende van een drie gemaect worde, dat daervooren niet meer dan 30 tonnen gout aen retoeren becomen connen. Aldus doende, wat sal 't zijn? Wy zouden daerdoor mede bykans swaerhooffdich worden, doch verhoopen dat ons Godt daervoor behoede, ende vertrouwen dat het de Compagnie wel gaen sal, in spijt van al die 't leet is.

Gelooft doch, mijn heeren, dat onsen goeden yver met goede redenen gematicht wort. Wy breyden de macht ende middelen van de Compagnie niet verder uyt dan de welstand vereyscht ende gedoocht. Hoe sal men becnopter handelen dan U.E. van jaer tot jaer soo veel retoeren zenden als ons cappitael beschicken, gelijck nu een tijt lanck successivelijck gedaen hebben? 't Gene daeronder tegen onse goede meninge ende ordre aen benjuwin, campher ende andersints qualick besteet is, mach weynich maecken. D'Inlantsche oorlogen

ende d' onlust van de coningen ende grooten van Indien, de domestique quae menage, sijn wel schadelijcke saecken, maer de voornaemste oorsaecke van 't retardement des Compagnies welstant comt, onder corectie, doordien U. E. eenige jaeren achter den anderen soo veel schepen met soo weynich gelt herwarts gesonden hebben. Was daer een groote somma gelt by geweest, de lasten waeren licht overwonnen; de faulte connen de heeren verbeteren als 't haer gelieft. Wat ons aengaet, laeten niet, gestadich in alles 't gemeene beste voor de Compagnie na vermogen te bevorderen, maer met weynich gelt connen niet wel coopen, ende de prinsen van den vyandt vallen sober.

Wy sullen volgens U. E. ordre niet naerlaten voor te comen, voor soo veel doenlijcken is, dat de Francen door d' onse niet werden geoffenceert. In de Straet van Mallacca hadden die van den *Swerten Beer* seer onbedachtelijck een Fransche barcque, l' *Hermitage* genaempt, tegen onse expresse schriftelijcke recommandatie die dese Francen van hier varende medegegeven hadden, in arrest genomen ende voor Jamby gebracht, alwaer door den oppercoopman weder ontslagen wierden. Die van den *Beer* zullen hierover na behooren doen straffen.

6. Banda. Hoe geluckich verleden jaer door Godts genade alle d'eylanden van Banda overwonnen ende de moetwillege Bandanesen t' eenenmael (uutgesondert die van Puloron, welcke gratie deden) uutgeroeyt wierden ende die landen in een vredich besit voor de Compagnie brachten, sal U. E. voor d'aencompst van dese verstaen hebben. By dese gaet notitie wat schepen ende volck, ende hoe lange die tot voorsz. tocht gebruyct zijn, waeraen d'oncosten gereeckent connen werden. De sovereynetijt over voorsz. landen wert onverdeylt voor de hooge mogende heeren Staten Generael gemeynteneert. Een derde van den handel sullen d' Engelsen volgens accoort vergunnen, met protestatie dat niet en verstaen daermede te prejudicieren 't recht welck U. E. hebben, omme 't derde paert van d' oncosten van de tocht d'Engelsen aff te vorderen. Na d' overwinninge van Banda is het daer, Godtloff, wel gegaen ende 't landt overal geheel veyl geweest. D'onse zijn daer stercq ontrent 2500 zielen, soo witten als swerten, vryelieden ende slaven, daeronder 436 persoonen in dienst van de Compagnie wesende. Om die landen behoorlijck te peupleren ende de vruchten te beneficeren, gebreect daer noch veel volck. 't Is nodich datter, om swaricheyt voor te comen, groote neerstieheyt gedaen worde om dat lant behoorlijck te peupleren, alsoo de situatie van natuyren uytdermaeten stercq is ende veel plaetsen onwinbaer zijn. D' eylanden zijn cleen, maer is altemael soo schoonen boomgaert als in de werelt gesien mach worden. 't Sijn meestal moscaet ende andre fruytboomen die op de landen staen. Op Puloron, welck een van de cleenste ende onvruchtbaerste eylanden is, zijn bevonden 1388 zielen. 't Schijnt dat daer veel volck van de verdrevene ge-

vlucht is; daer dient sorge gedragen ende voorgecomen te worden dat dese lieden wederomme geen quae parten beginnen. D'Engelsen sijn onder protestatie, als per nevensgaende acte blijct, van 't eylandeken Nielacke, aen Puloron gelegen, vertrocken.

Per 't schip *Amsterdam* hebben van Banda ontfangen 895 sockels foelie, wegende 21.148¾ catti Banda, ende 65.130 catti Banda notenmuscaten, ende in Augusto verhoopten met d' *Eenhoorn* noch te zenden ontrent 500 sockels foelie ende noten, naer advenant. D' Engelsen hebben vandaer becomen met haer schip de *Supley* . . . sockels foelie, wegende . . . catti Banda, ende . . catti Banda notenmuscaten. Wat different tusschen d'onse ende d' Engelsen aldaer gevallen zy, sal U. E. per nevensgaende pampieren vernemen.

Tot soulagement van d' excessive groote lasten werden in Banda door onse ordre de thiende van alle vruchten gelicht ende is op de visscherye, het tiefferen, branden van arack ende andersints mede seeckre inpositie gestelt, welck alles 't eerste jaer ontrent *f* 25.000 renderen sal. De gouverneur Sonck advyseert, als seeckre wercken volmaeckt sullen sijn ende 't landt soo gepeupleert wert dat het garnesoen een derde vermindert mach worden, dat dan boven alle oncosten wel eenich gelt tot opcoop van noten ende foelie overhouden sullen. Voordere tydinge van Banda sal U. E. per nevensgaende missive van den gouverneur Sonck vernemen, gelijck mede hoe d' Engelsen aldaer door gebreck van gelt stille moeten sitten.

7. Varia. De resterende oude boecken ende reeckeninge van maentgelden alhier wesende, werden nevens dese door den oppercoopman Jacques Couteli, die daervan last heeft, gesonden.

Alle schepen naer 't vaderlandt varende, sullen per schriftelijcken instructie belasten alle moetwil ter verscher daet na behooren te straffen, off op haere aencompst in Nederlandt aen de respective camer informatie t' overleveren, opdat rigoreuse exempel gestatueert worde.

Sonder goede redene sal niemant voor sijn tijt naer 't vaderlandt te keeren gelicentieert, noch ruylinge toegestaen worden.

De generale reeckeninge van de retoeren by de respective cameren ontfangen, sullen verwachten, ende na vermogen soo goeden egaliteyt houden in 't oversenden van de retoeren als doenlijcken is ende ten besten dienst van de generale Compagnie geschieden can. U. E. gelieven te geloven dat daerinne alhier gunste noch pertyschap gebruyct wort. De verachterde cameren van Amsterdam ende Enckhuysen sullen vooreerst prefereren, doch tegenwoordelijck zijn hier geen schepen van de camere van Amsterdam dan 't schip *Amsterdam*, daeraen getwijffelt wort off 't selve bequaem zy off niet om met retoeren naer 't vaderlandt te keeren.

Den oppercoopman Libenar heeft hier aen gout ende andersints met den

Swerten Beer uut seeckre Portugiese bercque, van Angola comende, verovert, overgelevert de waerdye van *f* 3195.

Naer U. E. advys sullen ons te zyner tijt den handel van Bantam aengaende reguleren ende ons prerogatieff in den handel van Sangora, des nodich zijnde, meynteneren. Om d'inconvenienten die U. E. verhalen ende andere meer voor te comen, houden wy beste te wesen, dat geen volck, in Nederlandt getrouwt zijnde, vrygegeven werde, maer dat men haer persuadeere haere vrouwen ende kinderen te halen ende daermede hier te comen.

8. Gezonden vrouwen.

Met de schepen *Heusden*, *Woerden* ende 't *Wapen van Hoorn* zijn hier verscheyde vrouwpersoonen wel aengecomen. De jonge dochters zijn meest alle eerlijck getrouwt aen de voorneemste officieren deser plaetse, namentlijck aen diverse oppercooplieden, fiscael, cappiteyn van 't garnesoen ende andere jongelieden meer, daeraen vertrouwen de welstant seer gevordert ende de Compagnie goeden dienst geschieden sal. Wy sullen niet laeten de vrouwpersoonen na behooren favorabel ende behulpsaem te wesen. 't Waere te wenschen dat hier een groot getal bequame, eerlijcke jongedochters waeren; zy souden goede huwelijcken doen. Op 't alderhoochste willen U. E. gerecommandeert ende gebeden hebben, groote neersticheyt te laten doen ende geen oncosten t' ontsien om herwarts aen te zenden een groot getal eerlijcke huysgesinnen, soo ambachtslieden als huyslieden, gelijck mede een groot getal bequame, eerlijcke jonge dochters, jongers ende meyskens, omme Batavia, Amboyna ende Banda te peupleren. De Compagnie sal daeraen seer grooten dienst geschieden.

Onder de vrouwpersoonen met 't *Wapen van Hoorn* gecomen zijn eenige getrouwde vrouwen, die wy verstaen dat haer in Nederlandt oneerlijck gedragen hebben ende daervan hier mede niet goets te verwachten is. Voorwaer, 't is een groote schande ende verachteringe van de gemeene welstant, dat weder opnieuws oneerlijcke vrouwen gesonden worden. Wat eerlijcke lieden sullen in haer geselschap willen varen; hoe connen eerlijcke dochters in geselschap van oneerlijcke vrouwen eerlijck blyven? Op 't alderhoochste zy U. E. mede gerecommandeert in geenderleye maniere toe te staen dat met U. E. schepen eenige vrouwen die van oneerbaerheyt berucht zijn herwarts comen, want hier te lande hoeren genoch zijn ende d' eerlijcke haer anders schamen sullen herwarts te comen, ende soo schoon quamen, souden eerlijcke lieden haer ontsien te trouwen met desulcke die hier met quaet geselschap comen. Door quaden toesicht ende quaden aert hebben twee dochters op 't voorsz. schip 't *Wapen van Hoorn* haerselven aen seeckre persoonen verlooft ende haer daermede misdragen, welck voorwaer een groot affsien is. Wy meenen dat dit door al te groote licentie, quade ordre ende quade toesicht toecompt. De misdadegen sijn daerover gestraft, gelijck mede den oppercoopman ende schipper voor haer quade toesicht. U. E. gelieve op 't overvoeren van de jonge

dochters alsulcke ordre te stellen, dat alhier met volcomen eere mogen comen. Den oppercoopman seyt dat hem gans niet belast is hoe ende in wat maniere de dochters houden zoude. Maect doch dat voor d' Indianen niet meer beschaempt worden ende dat d' eerbaerheyt van de Nederlantse vrouwen in dese landen blijcke, opdat de reputatie van de natie vermeerdere ende 't quaet gevoelen versterve. Hier te lande sijn geen vrouwen noch slavinnen soo ongeschickt ende ongemaniert als eenige van de dochters met voorsz. schepen gecomen. 't Schijnt dat eenige by geen menschen opgetrocken, maer uut een wildernisse gecomen zijn. Is Indien, zijn wy ende andere U. E.dienaren geen andere dochters dand' aldervilste van Nederlant waerdich, maect dan geen reeckening om goede lieden in Indien te houden ende een goeden staet te stabileeren.

Nevens dese zijn verscheyde journaelen van diverse stierlieden gaende. Wy sullen volgens U. E. ordre copie van de journalen van alle stierlieden doen lichten ende deselsige vervolgens oversenden.

Verleden jaer hebben U.E. een groote pertye peper toegesonden; verhoopen dat aldaer wel geariveert ende tot redelycken prijs, dat Godt geve, vercocht wesen sal. Tot vorderen opcoop sullen U. E. ordre nacomen, de tijt ende prijs aensien. Wy maecken gissinge dit jaer ontrent 60 a 70.000 Bantamse sacken te doen coopen. Met alle oncosten sal 't picol noch al 10 a 12 realen comen te staen. De Chinesen hebben de peper dit jaer in Batavia gecocht a 13, 14 ende 15 realen 't picol, ende daerenboven noch 10 per cento voor tol betaelt. In Bantam is de peper bykans van geender waerde.

Spaensse wynen connen jaerlijcx, soo hier als in Banda ende Amboyna, vercocht worden, ontrent 150 leggers tegen tweehondert realen van achten ende meer de legger, met 10 per cento van tol daerenboven. De France wijnnen, soo gealst als ongealst, als die goet zijn, gelden niet min. U. E. gelieve jaerlijcx van d'een en d'ander een goede pertye tot coopmanschap te zenden, mits dat het goede wijnen zijn. Zy sullen contant gelt verstrecken ende goede avance geven. Eenige zijn in Amboyna tegen 300 realen de legger vercocht.

Volgens U. E. ordre sullen *Delffshaven* als een jacht d'advyso naer 't vaderlandt zenden. De heeren bevelen ons mede geen groote schepen in 't landt te houden, maer met retoeren over te zenden, gelijck mede precise egaliteyt in 't senden van de retoeren te houden. Ware hier gelt genoch, wy zouden alles te gelijck voldoen connen, maer dewyle dat het aen gelt schort sijn 't incompatibele bevelen ende comen daerdoor veel groote schepen onnuttelijck in Indien te vergaen.

Aen Laurens Marcussen Hativa sal de missive van den admirael Maetlieff met de properheden daer benevens gesonden worden. 't Is een van de jonge studenten die wy corteling in dienst van de Compagnie hebben doen aennemen, welck Pati Alang, hooft van verscheyde dorpen aen de westhoeck van

de Baye van Amboyna gelegen, met de helft van zijn dorp Chrysten gemaect heeft. Groote dienst zijn wy van dese jongelieden verhoopende.

Wy sullen niet laeten de quae comportementen van de comisen ende andere na behooren te straffen. Niet weynich worden door ondienst van vele gequelt. Soud het beteren, soo dienen de heeren curieuser in 't aennemen te wesen.

De bevallinge van de coopmanschappen met d'aengecomen schepen ontfangen, wert nevens dese door d'heer Carpentier geadvyseert, namentlijck hoe gevent connen worden, wat quantiteyt jaerlijcx vertieren connen ende wat ander waeren meer proffijt aen te doen is. Insgelijcx sal van d'andere, die met 't schip *Mauritius* noch verwachten, van tijt tot tijt gedaen worden.

Met d'eerstvolgende schepen sal U. E. door den oppercoopman Coutely toegesonden worden perfecte reeckeninge, volgens U. E. begeeren, van d'affreeckeninge dergener die hier affbetaelt worden.

9. Chineesche jonk door de Engelschen beroofd.

Met onse joncxte van 29 Martio passato [1]) is geadvyseert d'aencoompst van een Chineesse joncque ende dat noch twee andere te verwachten hadden. Tsedert is de tweede den 15 April wel aengecomen; cort daernae is de derde ontrent 10 a 12 mylen noorden van Batavia in 't gesichte van 't landt gecomen, daer onse jachten *Sincapura* ende *Jacatra* haer bejegenden, ende alsoo de wint hart tegen cregen, heeft den oppercoopman Pieter Dircxz. 't fregat *Jacatra* belast by de joncque te blyven ende een man daerin geset, waervan ons den 29 April met *Sincapura* tydinge ende 16 Chinesen brocht. Ende alsoo voorsz. joncque sijn provisie ende water door de lange reys geconsumeert hadde, 't fregat *Jacatra* mede gans niet resteerde ende de wint contrarie bleeff wayende, is ditto fregat door noot van de joncque gescheyden ende den 30 ditto hier gecomen met 7 Chinesen van voorsz. joncque ende de man die daerin geset was, ernstlijcken versoeckende dat een jacht met rijs ende water na de jonck wilden zenden, alsoo wel 300 mannen stercq waeren ende water noch rijs hadden. Hierop is datelijck 's anderen daechs 't jacht *St. Laurens* met rijs ende water derwarts gesonden, doch heeft voorsz. joncque gemist.

Van ultimo Martio tot 8 Juny hebben wy gestadich twee jachten langs de custe van Java cruyssende gehouden om de Chineesse joncken t' assisteren ende voor die van Bantam te bevryden. Versochten dat d'Engelsen, dewyle haer de helft van den handel toegeseyt hadden, van gelijcken wilden doen, doch excuseerden haer dat daertoe geen jachten hadden. Terwyle onse jachten voorsz. derde joncque sochten, is hier den 23 May van Jamby gecomen 't

1) Hier wordt bedoeld de in de noot op bl. 718 vermelde brief van de Carpentier. „In 't schryven van desen wesende", heet het daarin, „is alhier op dato van China aengecomen d'eerste joncke, compt in 43 dagen van Chincheu, vier dagen naer den inganck van haer nieuwe jaer geseilt; secht dat noch twee andere joncken op comende wech herwaerts aen waren".

Engels schip de *Cleene Jeems*. De president van d'Engelsen liet ons doen weten dat geen meer moeyte behoeffden te doen om de derde Chineesse joncque te soecken: haer schepen de *Jeems* ende *Beer* hadden die gevonden voor de Straet van Palimbangh, ende alsoo van Batavia aff noortwaerts liep, hadden de *Beer* daerby gelaten om de beste goederen onder behoorlijcken inventaris daeruut te lichten ende hier te brengen.

Alsoo dit ruchtbaer wierd ende daerdoor onder de Chinesen groote tumulte ontstond ende geen seeckerheyt van de saecke van d'Engelsen conden vernemen, sonden wy 't jacht *Amboyna* na Palinban ende Jamby om de joncque te soecken ende bescheet te haelen, doch vondt haer niet, maer is ten langen lesten aen 't eylant Linga gevonden, ende zijn vandaer nu corteling 7 Chinesen alhier gecomen met drie missiven van de nachoda om recht tegen d' Engelsen te versoecken, gelijck mede doen verscheyde andere Chinesen alhier residerende, welcke daermede geinteresseert zijn. Van de missive door voorsz. nachoda aen ons gesonden, gaet by dese translaet.

Door de geinteresseerde Chinesen ende den advocaet fiscael zijn d'Engelsen in recht betrocken. De Chinesen seggen terwyle 't jacht *Jacatra* om water ende rijs gevaeren was, dat de joncque alsdoen in openbaere zee ten ancker leggende, van haer anckers spilde ende niet meer dan een ancker behielde, ende dat zy door herde contrarie wint, gebreck van water en rijs, genootsaect wierden na de cust van Sumatra te loopen, ende terwyle daer geset laegen, dat doen twee Engelse schepen by haer quaemen, onse vlagge van haer namen, ons pas off vrygeleyde scheurden ende haer rieden na Jamby te loopen, daertoe hun een nieuw pas gaven, ende doen sulcx deden, dat haer aenhaelden, 't volck uyt de jonck setten ende de goederen naemen. Door d'Engelsen is hierop geantwoort dat de joncke genomen hebben op menichvuldige actie die zy tegen de Chinesen hebben, ende onse gerechticheyt daerdoor niet vercort is, vermits de joncque hier niet wilde wesen noch comen conde, maer om de Noort liep. Soo haest behoorlijck bewijs van wederzyde ingebracht zy, sal den raedt over de saecke uytspraeck doen.

Den roep gaet dat de goederen van voorsz. joncque 30 a 40.000 realen waert zouden zijn. Doen d' Engelse *Beer* den 5 Juny hier quam, hebben d'Engelsen daeruut alhier gelost pertye Chineesse goederen ontrent 5 a 6000 realen waerdich, welck alles is, zeggen zy, dat uyt de Chineesse joncque hebben. Dese goederen zijn door twee gecommitteerde van den raedt aangeteeckent.

Dit is een herden beet van 't serpent dat in des Compagnies bosem geraect is ende ons seer lastich valt. Soo hierin niet versien wort, wat handel hebben wy tot Batavia te verwachten? souden de excessive groote lasten die tot opbouwinge van 't casteel ende de stadt Batavia, met de swaere oorlogen die daerover gevoert moeten worden, niet te vergeeffs geschieden? ende omme

hierinne te versien, wat sullen wy doen? In den handel ende d' incompst van de stadt heeft de Compagnie door 't achterblyven van voorsz. joncque alrede groote schade geleden; 300 Chinesen die daermede quamen zijn achtergebleven; 't sandelhout ende andere waeren, de Chinesen dienstich, sijn ons aen de handt gebleven, ende moeten daertegen derven 't gene nodich van doen hebben ende met goede avance verhandelt cost worden. Soo 't d' Engelsen vry soud staen de joncken te nemen die hier door contrarie wint niet comen connen, wie sal 't onderstaen durven?

10. Javaansche jonk door de Engelschen beroofd.

Alsoo over twee jaeren een seeckre Javaensse joncque, de sabandaer van Grissi toecomende, zijn handel gedaen hebbende van hier na Banca vertrock, is hy door 't Engels schip d' *Unite* by Banca bejegent, van eenige cleden, bassen ende piecken berooft. De Javanen zulcx clagende, wierd hetselvige door de generael Coen aen de president van d' Engelsen verhaelt, met bede dat hem gelieffde voor te comen dat de trafficanten alhier door haer volck niet beschadicht wierden, ende weder te doen geven 't weynige welck de Javanen nu benomen was. Hy belooffde zulcx t' haerder wedercompste te doen. Voorsz. Javanen, alsnu wedergecomen zijnde met een missive van den sabandaer van Grissi, daerinne onse hulpe om zijnne bassen weder te becomen versoeckt, hebbe d' Engelsen andermael vrientlijck doen versoecken dat het haer gelieffde de Javanen te contenteeren. De president antwoorde hierop dat geen bassen hadde ende 't schip na de Custe vertrocken was; als het wederquam, soude daerna vernemen. De saecke is hierop door de generael aen 't recht gerenvoyeert ende d' Engelsen sijn gecondemneert 120 realen voor de bassen te betaelen. De gecommitteerde van d' Engelse Compagnie sijn hierover uytdermaeten seer gealtereert ende met inpudente hevicheyt, sonder eenich respect, uutgeborsten; seyden onder andere dat slimmer dan Mooren ende heydenen getracteert wierden, ende leyden ons te laste dat haer begeerden tot slaven te maecken ende 't meesterschap van de geheele zee pretendeerden. Per nevensgaende pampieren connen de heeren desen aengaende breder bescheet zien. Soo haer 't recht van de Chineesse jonck tegengewesen wort, hoe sal 't dan gaen? Alle bescheeden daervan sullen U. E. mede gesonden worden.

11. Met de Engelschen geen huis te houden.

U. E. recommanderen ons ten hoochste met d' Engelsen goede vrientschap ende correspondentie te houden. 't Is onmogelijck dat dit geschieden can, off zouden niet alleen uut Indien maer uut de werelt moeten gaen, want d' Engelsen niet dan crackeel en soecken, vermits hun daermede in Engelandt wel bevinden. De hovaerdye, presumtueusheyt, valsheyt ende, ten corste geseyt, alle gebreecken sijn in haer te groot; daer is geen apparentie, soo lange by den anderen zijn, datter goede vrientschap ende correspondentie tusschen haer ende d' onse gehouden sal worden, ofte 't soude (des Godt verhoede) met totale ruine van de Nederlantsche Compagnie moeten geschieden. Scheyt

ons doch, is 't doenlijcken, soo verde van d' Engelsen als 't Oost van 't Westen is, ende laet yder bysonder tegen de gemeene vyandt zijn valeureusheyt en deucht betoonen. De werelt is doch groot genoch ende daer is voor ons beyde genoch te doen. Om ons te prevenieren sullen zy, naer 't schijnt, tegen de trots ende 't groot ongelijck dat ons aendoen van alle quartieren groote clachten overschryven, in saecken die selffs soecken ende daer d' onse toe tergen. Onder een schoonen schijn trachten d' Engelsen gestadich om hier in 's heeren gerechticheyt te treden, respect ende aensien, met vercortinge van 't recht dat de hoogmogende heeren Staten Generael alleen toecompt, t'usurperen, ende als ons daertegen stellen, soo comen met een schijn van eenvoudige sinceerheyt voort. 't Is ons ende overal alle U. E. officieren hertelijcke leet, dat van dese lieden zoo zeere gequelt worden ende door haer soo veel tijt versuymen moeten; voorwaer, de Compagnie is daerdoor grooten interest lydende. Al waer 't dat beyde de Compagnien ineengesmolten wierden, soo en sal evenwel, soo lange Nederlanders ende Engelsen by den anderen op een plaetse, in een stadt off een landt woonen, goede vrientschap noch eenicheyt gehouden connen worden, want d' Engelsen incompatibel sijn. Wy sullen overal volgens U. E. ordre perfect journael doen houden van 't gene dagelicx tusschen d' onse ende d' Engelsen voorvalt.

12. Cambodja. De prijs van *Tholen* is hier van Patany wel aengecomen ende 't jacht de *Vos* van Cambodja, sonder yets mede te brengen. Wy hadden ordre gegeven dat d' onse met haer cleen cappitael van Cambodja souden vertrecken, maer dien coninck heeft sulcx niet willen toestaen, ende zoude de *Vos* geerne mede in arest gehadt hebben, om hem daermede tegen 't leger van de coninck van Siam, dat daer verwacht wierd, te dienen.

13. Jambi. Tsedert ons joncxte schryven hebben van Jamby ontfangen ('t *Postpaert*, die op 't vertreck van *Schoonhoven* met 2134 picol ariveerde, uutgesondert) 3887 picol peper, te weten, met de *Bruynvis* 800 picol, met den *Hazewint* 887, ende met *Purmerent* 2200. Naer 't vertreck van d' Engelse schepen den *Arendt* ende de *Sterre* hebben zy vandaer becomen ontrent 6000 picol. Om meer te coopen hebben zy geen gelt, maer doen haer best om d' uytstaende schulden te innen gelijck wy d' onse mede gelast hebben te doen. Waren ons d' Engelsen niet in de wech, beter coop soud ons de peper van Jamby in Batavia gebracht worden dan ons die in Jamby compt te staen; wensten wel dat het comptoir vandaer mede mochten lichten: de Compagnie soude daeraen goeden dienst geschieden.

14. Sumatra's Westkust. Na de Westcust van Sumatra ende Atchijn hebben tot verscheyde tyden gesonden de schepen de *Dolphijn*, den *Harinck*, *Tholen* ende de *Valck*, met soo veel gelt ende goederen als tot opcoop van peper tot hare last van noode is. Hebben oock ordre medegegeven om ons volck en de restanten van Atchijn te lichten. Wy zijn lange genegen geweest omme tot opcoop ende ladinge

van peper noch een groot schip derwarts te zenden, maer door gebreck van gelt ende cleden is het tot noch toe niet geschiet, ende vresen dat de schepen daerna te vergeeffs ophouden. Soo wy Gouseratse cleden hadden, een halve reael aen cleden zoud soo veel als een heele reael in contant verstrecken. Soo d' onse van Suratten in plaets van indigo 50.000 realen aen cleden gesonden hadden, wy souden haer daertegen 100.000 realen aen gelt hebben connen senden, dat nu tot groot nadeel van de Compagnie, om geen tijt te verliesen, na de Westcust van Sumatra ende Jamby gesonden is. Soo 't U. E. gelieft een halve reael een heele te doen strecken, sent dan jaerlijcx een groote somma gelt na Suratten ende de Custe van Coromandell, tot opcoop van cleden. Sal 't wel gaen, soo behoort niet een greyn peper met contant gelt gecocht te worden.

15. Siam. Om van Siam te lichten ende in Japan te brengen 't cargasoen door *Tholen* aldaer gelaten, hebben derwarts gesonden de joncque *Firando*. D'ambassadeurs van de coninck van Siam sijn daermede gekeert. D' assistentie welck dien coninck tegen die van Cambodja versocht, hebben op onse menichvuldige affairen, gelijck de heeren per copie van missive connen sien, beleeffdelijck geexcuseert, ende om d' excuse te beter ooch te geven, is ditto coninck een goede schenckage gesonden.

Na Patani, Sangora, Siam ende Cambodja sijn op verscheyde tyden gesonden de schepen '*t Postpaert*, de *Vos*, *Westcappel* ende den *Swerten Beer*. Den oppercoopman Druyff is daermede gegaen, met d' expres ordre om alle de restanten, volck ende goederen van Patany, Sangora, Siam ende Cambodja te lichten. Nieuw cappitael hebben derwarts niet connen zenden, doch verhoopen goede pertye peper voor de restanten te becomen. Wy zijn van meninge de Chineesse joncken met gemack van die quartieren te weeren om haer te dringen de peper tot Batavia te brengen ende haer gerieff hier te soecken. Soo dit te lange duert, sullen ondertusschen, als gelt ende goederen hebben, den handel met schepen in voorsz. bocht van Patana doen. Wy meenen dat dit de beste vrientschap maecken sal ende dat daermede veel inconvenienten weeren sullen.

16. Palembang. Anderweeck is voorsz. Druyff met '*t Postpaert*, de *Vos*, *Bruynvis* ende *Borneo* in Palinban in ambassate aengeweest, omme met vrientschap ende een goede vereeringe by de coninck ende grooten te versoeten ende excuseren de groote faulte door de vryelieden, tegen onse ordre, aen haer volck begaen, waerover eenige met der doot gestraft zijn. De compste van Druyff was seer aengenaem; hy is met groote eere ontfangen, wel getracteert, de coninck ende de grooten hebben haer laten geseggen, doch evewel mogen hun niet veel vertrouwen, want d' offentie groot is die de vryelieden haer aengedaen hebben.

Met onse joncxste is geadvyseert hoe onse jachten doentertijt van den vyandt verovert ende verbrant hadden negen navetten. Tsedert zijn noch vijff andere genomen ende verbrant, te weten, by Pulo Sambilan heeft *Armuyden*

een scheepken met slaven van Bengala comende genomen, *Victoria* een ander aen de wal gejaecht ende verbrant; in Timor is een fregat genomen ende een ander met een joncque verbrant; een fregat met rijs van Maccassar comende, is door de vryelieden met de *Bonnijt* in de Straet Sabon verovert. Met dese prinsen is voor de Compagnie weynich geproffiteert, doch de veroverde navetten ende fregatten, die uutdermaten wel beseylt zijn, comen seer wel te pas om den vyandt daermede meerder affbreuck te doen. Zy zijn daertoe bequamer dan onse schepen off jachten, maer 't gebreect ons meest aen volck om haer behoorlijck te mannen.

Naderhandt heeft den *Swerten Beer*, *Armuyden* ende den *Hazewint* een tijtlanck in de Straet Mallacca gecruyst, maer hebben niet verricht. Vier navetten van de Noord-west comende, zijn den *Swerten Beer* ontseylt. De schipper van *Armuyden* is door zijn eygen faulte met 9 mannen van twee Atchijnse prauwen, die hy onbedochtelijck met zijn boot voor vyanden aentaste, verslagen. Opnieuws sijn weder by noorden Mallacca uut cruyssen gesonden voorsz. jacht *Armuyden*, *St. Laurens* ende *Mallabaer*, item by zuyden Mallacca, ontrent Linga ende Bintam, *Woerden*, *Borneo* ende *Jacatra*.

17. Japan. Den 29 April passato quam 't schip *Nieuw Zeelant* alhier van Japan, eenige planken, campher ende wat rijs medebrengende, welck voorwaer een slechten last voor soo costelijcken schip is. Ick hoope dat dit beteren zullen. Dit schip is op de custe van China aen 't landt van Aynam in duysent peryculen geweest. Sy geraecten daer op een reciff aen den gront ende stieten door de holle zee daerover. Brengen tydinge hoe *Muyden* ende de *Pepercorn* den 27 October na de custe van China vertrocken waeren, ende d' andere 8 schepen van defentie den 3 December na Manilha. D' onse waeren genegen 2 a 3 schepen na Cabo de Spirito Santo te zenden; andere tydinge hebben van haer niet gehoort. 't Mandaet van de keyser van Japan wert soo streng onderhouden dat drie Japanders gecruyst zijn, omdat haer in de *Swaen*, om daermede hier te comen, verborgen hadden. De visitateurs zeven cleyne sabels in d' Engelse schepen vindende, lichten die daeruut, niettegenstaende dat die lange voor keysers verbodt gehadt hadden. Tegen de Portugiesen hadden d' onse seecker proces over 't nemen van een fregat gewonnen. Van wegen de coninck van Siam sijn by de keyser van Japan seeckre ambassaten geweest, licentie versoeckende om volck te mogen uytvoeren, maer 't is haer geweygert.

18. Coromandel. Tsedert onse joncxte hebben geen andere tydinge van de custe van Coromandel verstaen. 't Fregat de *Muys* hebben derwarts gesonden, met cappiteyn Suylensteyn tot hooft van 't garnesoen van Palleacatte. Daerna is 't schip *Seelandt* derwarts vertrocken met eenige nagelen, noten, foelie, sandelhout ende andersints. Gelt hadden niet te zenden. Dit schip is principael gesonden om een groote menichte van slaven, daeromme overal uytdermaten verlegen

zijn, te haelen. Godt geve dat de nootlijcken eysch tot peuplatie van Batavia, Amboyna ende Banda eens becomen mogen. Na voorsz. cust hebben d' Engelsen haer schip d' *Unite* gesonden, mede sonder gelt ende met seer weynich coopmanschappen.

19. Johor. Met een missive van de coninck van Jhoor sijn hier mede seeckre ambassaten geweest, clagende over de groote offentie welck haer door onse vryelieden aengedaen is, restitute van seeckre genomen goederen versoeckende. Wy hebben voorsz. coninck schriftelijck geantwoort, als per nevensgaende copie van missive blijct. Een goede vereeringe ende 16 Mallayers, voor de stadt Mallacca gevangen, hebben hem gesonden. Alsoo voorsz. coninck den Atchijnder niet bestaen can, ende 't hert nochtans soo groot is dat sich in juredictie van andere niet wilt begeven, heeft hem aen 't eylandt Linga, tusschen veel eylanden ende droochten, nedergeslagen ter plaetse daer in noot van vluchten can, genaemt Benauw. Om hem ende de zijnne te onderhouden heeft hier getrocken een vergaderinge van den handel van Mallacca, daermede geworden is, tot groot nadeel van de Compagnie, 't eenich off voorneemste sustentement van onsen vyandt. De joncken van Siam, Patany, Java, Macassar ende alle andere plaetsen zijn met rijs, alle nootlijckheden ende andersints na Linga, Bintam ende voorsz. nieuwgeboude stadt varende, vanwaer de goederen met cleen vaertuych in Mallacca gebracht ende haer cleden daertegen gevent worden, sonder dat het onse schepen off jachten beletten connen. Tot de voorsz. vaert is door d'onse van Patany ende Siam (menende wel te doen) aen de joncken vandaer varende vrygeleyde gegeven. Wy hebben de coninck van Jhoor gebeden den handel met die van Mallacca naer te laten ende zijn onderhout met den handel op Batavia te soecken, doch alsoo Mallacca hem naerder ende ongelijck beter tot sijn voordeel gelegen is, sal tot ons versoeck beswaerlijck connen resolveeren. Om voor te comen den hinder welck ons op voorsz. maniere in den handel van cleden ende andersints tot Batavia geschiet, zullen wy sonder eenich respect de vaert op Linga ende Bintam moeten verhinderen, sonder de Joriten te verschoonen. De *Bruynvis* is na Linga gesonden geweest om een deel Chinesen van de jonck door d'Engelsen berooft te haelen; veele waeren seer graech ende 20 a 30 alreede scheep gegaen, maer voorsz. coninck heeft het niet willen toestaen, waerover d' onse met grooten slechtheyt de Chinesen weder aen landt setten ende na Jamby keerden, met 6 a 7 Chinesen, die daerna by nacht wederom aen boort voeren.

20. Solor. Van Solor sijn hier gekeert de jachten de *Valck*, *Westcappel*, *Solor* ende *Amboyna* met haer verovert fregat, alsnu *Batavia* genaempt. Brengen niet meer dan 1660 picol sandelhout mede, daeronder 585 picol met voorsz. fregat van de Portugiesen verovert. Alsoo de Portugiesen de sterckste van volck voor d' onse met verscheyde fregatten in Timor waren, de voorneemste havens off

handelplaetsen ingenomen ende hun daer versterct hadden, hebben zy d'onse vandaer geweert, ende zijn door gebreck ende swackheyt van volck sonder handel gekeert. In voorsz. landen van Solor sijn noch op den vyandt blyven cruyssende de jachten de *Fortuyn* ende *Aracan*. Godt geve haer goet geluck.

21. Soeka-dana. Met ontrent 2000 mannen heeft de gouverneur van Candael van wegen de Mattaram, Succadana ingenomen. Sijn volck den 6en May voor Succadana gecomen wesende met ontrent 100 prauwen, ten tyde dat meest al het volck uyt was, hebben zy by nacht de stadt bestormt ende met ladders beclommen. Die van Succadana, wesende ontrent 400 mannen stercq, deden langen tijt met spatten ende andersints alsulcken resistentie, dat daer, na geseyt wort, meer dan 300 Javanen doot bleven, sonder datter een man van die van Succadana gebleven off gequest wierd, doch evenwel zijn allenskens doorgegaen ende hebben de stadt voor haren vyandt geruymt. Die van Candaell, welck geen ander geweer dan piecken ende crissen hadden ende van buyten niet en deden dan tieren en beeren: val aen, val aen, ten lesten geen meer wederstandt vernemende, clommen op de pallissade van de stadt, die van balcken was, ontrent drie vadem hooch, ende bleven daer sitten totdat het dach wierd, als wanneer de geruymde stadt sonder wederstandt innamen. Soo de Succadanesen een weynich langer wederstandt geboden en de plaets gehouden hadden, sy zouden die van Candael met groot verlies schandelijcken affgeslagen hebben. Daer wort geseyt dat de Mattaram in alle den oorloch die gevoert heeft, noyt soo veel volck als voor Succadana verlooren heeft. D'oude coninginne ende 8 a 900 zielen, meest vrouwen ende kinderen, zijn in Candael gevangen gebracht. Eenige van Succadana sijn weder in de stadt gekeert ende hebben de Mattaram eet gedaen, maer de meeste paert zijn met de gouverneur noch vluchtich.

Doen die van Candael voor Succadana quamen, heeft ons volck haer gout, silver ende diamanten in een pot begraven. D'Engelse coopman aldaer met zijn tween zijnde, heeft zijn gout ende bezarsteenen mede in de pot gedaen ende zijn diamanten in een gordel om 't lijff gewonden. Dese Engelse coopman door ongevall van zijn eygen geschut verongeluckt wesende, zijn voorsz. diamanten van d'onse gebercht. Nadat Succadana ingenomen ende die van Candael weder vertrocken waeren sijn d'onse weder in de stadt gekeert ende hebben haer pot opgegraven. De resterende cleden ende andersints waeren in 't huys van de gouverneur van Succadana gebracht ende zijn daer door die van Candael becomen.

Met 't jacht *Cleen Enchuysen* heeft den oppercoopman Gouverneur van Succadana gebracht aen diamanten, gout, silver ende seeckre debiteuren *f* 19.450. In Succadana is gebleven aen restanten ende uutstaende schulden *f* 40.126, dewelcke van de gouverneur van Kendael ende de debiteuren vorderen sullen. Voor d'Engelsen hebben d'onse gebercht 1001 diamanten, wegen-

de 236¾ caraten; item 14½ maes 21 taylen santgout ende 43 besarsteenen, wegende 19½ reael, allentwelcke alhier aen de gecommitteerde van d'Engelse Compagnie, gelijck per nevensgaende recepisse blijct, overgelevert is.

22. Amboina. Van de Mollucques, Amboyna ende Banda zijn hier wel aengecomen de schepen *Amsterdam*, 't *Wapen van Delft* ende de *Morgensterre*. 't *Wapen van Delft* brengt ons van Amboyna mede 503.868 ℔ nagelen, wel geconditionneert. Van de Mollucques is niet gecomen ende seer weynich te verwachten. Wat tsedert verleden jaer in die quartieren gepasseert is sullen sommierlijck verhaelen. Lange jaeren zijn de Tarnatanen ende consoorten besich geweest, soo met soeticheyt, list, bedroch als openbaer gewelt, om menichte van volck op Malleyo ende Loehoe te vergaderen, haer gebiet in de landen van de Mollucques, Amboyna, Banda, Ceram ende alle omleggende quartieren wijt ende zijt t'extendeeren ende de herten van onse ondersaten ende bontgenoten van 't casteel Amboyna tot hun te trecken, ten eynde dat ons te zijnner tijt dies te gevoechelijcker van de Mollucques ende Amboyna zouden mogen dryven, off ten minste na haere pypen doen danssen, gelijck alle andere Mooren mede trachten. Op Mallayo ende Loehoe hebben al veel volck vergadert. Op de clachte welck verscheyde maelen aen de coninck van Ternate gedaen zijn over d'ondercruypinge welck sijn stadthouder ende die van Loehoe ons in Amboyna deden, heeft hy, om ons t'abuzeeren, diversse missiven aen die van Loehoe in ons faveur geschreven ende met onse schepen gesonden. Dese missiven worden wel met groote eerbiedinge ontfangen, maer die van Loehoe doen 't gene haer met andere belast wort off geraden vinden. Doen wy verleden jaer de tocht in Banda deden, waeren seer genegen om 't quaet van Amboyna mede uyt te roeyen, doch alsoo de tijt niet toe en liet om sulcx met gewelt t'onderleggen, ordonneerde de gouverneur Speult met behendicheyt tegen de practijcke van de Mooren te wercken ende soo veel vrienden te maecken als doenlijcken is, ende insonderheyt neersticheyt te doen omme de boeren van Ceram t'onser devotie te crygen. De gouverneur Speult is hiertoe zijn devoir doende ende de Ternatanen ende die van Loehoe, welck daeraen ten hoochste gelegen is, arbeyden na uytterste vermogen daertegen. Een quade laege is d'onse in Amboyna geleyt geweest, maer 't is Godtloff t'onsen beste uytgevallen.

Alsoo de gouverneur Speult verleden jaer voorgenomen hadde met een goede macht de ronde te doen om d'ondersaten in devotie te houden, de vyanden aen te tasten ende te meer vrienden te maecken, is daertegen (naer 't schijnt door toedoen van Quimelha Daya ende consoorten) door die van Ceram, Goran ende ontvluchte Bandanesen, sonder kennisse van d'onse, een vloote van 31 correcorren ende prauwen vergadert. Voorsz. Speult in October passato met 31 correcorren, een caech ende schaloup langs de Custe van Ceram varende, vondt de dorpen offstedekens, tot 10 toe, overal ledich. By Gule Gule

comende bejegende 's avonts drie correcorren, die haer seer stout verthoonden ende datelijck, niettegenstaende hun vrientschap gepresenteert wierd, vyandtschap boden ende plaets hielden, waeraen vermoed wierd datter van de Cerammers een groote macht by der handt most wesen. Hierdoor ontstond onder d' ondersaten van 't casteel soo grooten vreese, dat met alle man doorgeloopen souden hebben, soo de gouverneur ende de soldaten niet ontsien hadden. Terwyle voorsz. Speult des nachts resolveerde ende ordre stelde om de vyandt aen te tasten, zijn 10 correcorren van sijn swite doorgegaen, doch evewel is met de resterende naer den vyandt gevaeren om haer onder de wal te sluyten. Doch 's morgens bevondt hem van die van Ceram omcingelt, stercq zijnde 20 correcorren ende 70 prauwen. Zy roeiden ende vertoonden haer seer corragieus ende waren beter gewapent dan d' ondersaten van 't casteel, doch quamen qualick soo na dat d' onse haer met roers begaen conden. Speult nam voor des vyandts cirkel in tween te snyden, maer daer en wierd door cleenmoedicheyt van d' Amboynesen niet behoorlijck geroeyt, doch zijn E. een van des vyandts correcorren onder scheut crygende, begaff haer na de walle ende haer aen boort comende sprongen altsamen overboort. D' Amboynesen sprongen haer na ende sloegender 80 off 90 doot; vijff cregen gevangen ende 6 off 8 ontquamen 't aen landt. D' andre, dit spel siende, hebben haer zeylen bygeset ende zijn met roeyen ende zeylen naer 't eylant Seram, dat ontrent 5 mylen van hier leyt, gevlucht. D' onse vonden niet goet den vyandt te volgen, noch verder te vaeren, hebben de verlaten stercte van Gule Gule ende 9 andere plaetsen verbrant, sijn na Coack gevaeren ende hebben daer, volgens onse ordre ende versoeck van de boeren, een fort opgeworpen ende met 40 coppen beset. 't Was geseyt dat daerby souden comen woonen, doch zijn door persuasie van die van Loehoe traech in 't naercomen. Alsoo de Cerammers uutdermaten vermaert ende vernaempt zijn noyt overwonnen te wesen, heeft voorsz. victorie over Amboyna ende omleggende landen grooten roep ende vrese veroorsaect. Cappiteyn Hittoe, die altijt de goede man speult, is mede met een correcorre op voorsz. tocht geweest. 't Schijnt dat mede kennisse van de lage gehadt heeft, alsoo altijt van de Serammers swaerhooffdich was ende niet dan slecht uytgelesen volck by hem medegenomen hadde.

Die van Amahe, Maccarica ende Kelquepoute, op voorsz. custe van Ceram leggende, welcke noyt aen 't casteel geweest zijn, waeren daer nu gecomen ende hebben haer landt de hoochmogende heeren Staten Generael opgedragen. Om voor te comen dat haer die van Ceram niet onder de Ternatanen begeven, heeft voorsz. Speult naer 't exploict weder opnieuws doen trachten vrede met haer te maecken. Daer was tydinge gecomen dat voorsz. Cerammers op wech waeren om aen 't casteel te vaeren ende vrientschap met d'onse te maecken.

Omdat die van de Manipes haer verleden jaer onder ons gebiet begeven

hadden, is Quimelha Daya met 31 correcorren derwarts gevaeren om haer te straffen. De gouverneur Speult is hiertegen met 120 soldaten, per de caech ende schaloup, op versoeck van die van de Manipes, om 't groot gevolch van de saecke derwars gevaeren ende heeft het disseyn van Daya gestut.

Die van Bourro ende Blauw, welck ten tyde van de Portugiesen onder 't casteel stonden ende tsedert door de Ternatanen misleyt zijn, hebben haer weder onder 't casteel ende onse gehoorsaemheyt begeven. Vier mannen zijn op Burro ende twee op Blau geleyt, om de lieden in devotie te houden ende quaden raedt van de Ternatanen voor te comen.

Alsoo de meeste helft van 't volck van Way Mooren geworden waeren, heeft voorsz. Speult het dorp verbrant ende 't volck aen 't casteel gebracht.

Met d' aenwas van de Chrystelijcke religie gaet het, Godtloff, redelijck toe; de kinderen van alle de principalen gaen ter schoole. Daer zijn ontrent 800 scholieren; om boecken, pennen, pampier ende inct sijn seer verlegen. Laurens Marcussen Hativa, een van de jonge studenten, heeft Pati Alang met de helft van zijn dorp, gelijck vooren geseyt is, Chrysten gemaect. Nu de beste dienst van de predikant Danckaert verwacht wierd, is hy vandaer vertrocken.

Verleden jaer sijn 90 mannen van d' onse in Amboyna gestorven. 't Is goet dat daer volck op vordeel geweest is, want anders souden 't d' onse met ordinarie garnisoen van 150 koppen slecht gehadt hebben.

Op Combello is een assistent van d' Engelsen door een corporael van d' onse in duel gedoot. De corporael is daerover gerecht. 't Engels schip de *Globe*, van 't Casteel Amboyna vertreckende, heeft hem niet ontsien (niettegenstaende vermaent waeren met geen scherp te schieten), met scherp alsoo door de stadt te schieten, dat boven andere periculeuse scheuten een vrouw ende kint gedoot hebben, welck voorwaer grooten schandael veroorsaect.

Volgens onse ordre heeft voorsz. Speult seeckere impositie ende tollen in Amboyna opgerecht, doch om seeckre respecten is het slappelijck begost ende in eenige saecken noch wat uytgestelt. 't Ingestelde sal vooreerst ontrent *f* 10.000 in 't jaer beloopen. Een treffelijcke kercke sal daer 't aenstaende drooge mousson, sonder last van de Compagnie, door de burgerye begost ende volmaect worden. Over de menage van de comptoiren is mede goede ordre gestelt. Wy vertrouwen dat d' oncosten van Amboyna aldaer wel haest gevonden ende gewonnen sullen worden. Een derde van d' impositie souden d' Engelsen gaerne hebben, maer 't is haer affgeslagen.

D' Engelsen hebben al haer gelt in Amboyna besteet ende een goede somma van de burgerye aldaer, gelijck mede in Banda, op intrest gelicht.

Voorsz. Speult is andermael copergelt, duyten, oortiens ende halve stuyvers versoeckende. Soud die, zeyt hy, met een cent avance connen uytgeven.

't Schip d' *Eendracht*, van Banda na Amboyna varende, is, Godt beter 't,

den 13 May des nachts te 10 uyren op den hoeck van Alang (zijnde de westhoeck van 't landt van Amboyna) aen de clippen geraect ende datelijck in sulcke stucken gestooten datter niet een stuck van een vadem langh te vinden is geweest. Alle de provisie voor de Mollucques ende Amboyna met een groote pertye cleden, ƒ 240.802 — 14 — 11 incoops costende, ende 43 mannen zijn daermede gebleven. De resterende, wesende ontrent 75 persoonen, zijn seer gequest ontcomen. Wat den oppercoopman de Brune daervan schrijft sal U. E. per nevensgaende copie van missive sien. Met veranderen van 't mousson wert verhoopt dat het geschut gevist worden sal.

23. Molukken. Verleden jaer is geadvyseert hoe seer de Ternatanen gealtereert waeren ende wat redene sylieden gaven om haer vrese te bedecken. 't Is voor onervaerene ongeloofflijck met hoe schoonen schijn sylieden d' onse weten t' abuzeeren, haer hert ende gemoet soo te gewinnen dat een yder meer tracht de Ternatanen wel te gevallen dan de welstant van de Compagnie te voorderen. Insgelijcx bevinden oock dat vele d' Engelsen meer dan haeren eygen heeren ontsien. Voorwaer de Compagnie is grooten interest van sulcke verkeerde gemoederen lydende ende wy hebben groote moeyte om de faulten te beteren. De tydinge van d' overwinninge van Banda oorsaecte verleden jaer soo grooten vreese in de landen van Amboyna ende de Mollucques, dat een yder overal veerdich was om te vluchten soo 't de noot vereyschte. Quitsil Aly voer rontsomme, de zijnne overal animeerende. Doe men daerenboven sprack om de forten van Marieco, Calliamatte ende Saboa te verlaten ende raseeren, augmenteerde d' alteratie veel meer. De Tarnatanen traden weder in bespreck van vrede met de Tidoresen, ende 't schijnt oock dat Quitsil Aly in eenige onderhandelinge met de Spangiaerden geweest is. Haer vrese metdertijt ydel bevindende, hebben haer gemoet weder gerust nedergeset. Dese nevensgaende missive, door een Spaensch cappiteyn aen voorsz. Aly gesonden, heeft hy d' heer Houtman selffs behandicht.

De Ternatanen zijn zoo verde in stilstant van wapenen ende bespreck met de Tidoresen geweest, dat het scheen tegen advys van Houtman met haer vrede gemaect souden hebben. Terwyle met 25 correcorren wel 3 maenden lanck na de coninck van Tidor gewacht hadden om de vrede na haere maniere op 't water te bevestegen, is de Spaensse gallaye by Tollucco gecomen. D' heer Houtman haer verwytende off hun niet schaemden dat al haer macht, die byeen gereet lach, van een gallaye lieten trotseren, zijn zy daerover uytgevallen, hebben de gallaye, die hierop niet verdacht was, met grooten corragie aengetast ende vechtender handt overwonnen, sonder datter imant van d' onse by geweest is. 200 mannen sloegen zy doot ende 130 namen gevangen. Hiermede is de Ternataensse macht gescheyden ende 't schijnt dat d' onderhandelinge van vrede daerdoor oock te niet was.

By Calleamatte hebben d'onse met de Spangiaerden, die op haer voordeel uytgecomen waren, soo grooten scharmutsinge gehadt als noch oyt, na geseyt wart, in de Mollucques geschiet is. D'onse behielden velt ende dreven de vyandt tot in sijn forten; cregen van haer 11 blanke hooffden, ende meenen dat wel 40 a 60 dooden hadden. D'onse verlooren 13 man ende cregen 13 gequesten, de Ternatanen 2 dooden ende 4 a 5 gequesten. Tsedert dese tijt heeft den vyand d'onse gerust gelaten. Men zeyt dat de Spangiaerden in de Mollucques seer swack van volck ende seer qualick van provisie versien zijn. Per nevensgaende translaet van missive sal U. E. sien hoe Quitchil Aly aen ons versoect dat met een goede macht met 't eerste van 't mousson na de Mollucques souden vaeren om de Spangiaerden daeruyt te slaen. D'heer Houtman is dit mede met goeden ernst versoeckende, zeggende dat de Ternatanen 7200 mannen uutmaecken connen ende dat de Tidoresen haer neutrael souden houden soo de Spangiaerden aentasten. Van Manilha had de vyandt noch geen secoers becomen ende waren onse resterende gevangens mede niet gekomen. D'Engelsen seggen dat in Maccassar publicque uytgeroepen is, soo wie rijs in Tidor bracht, dat hem 't gewicht van nagelen tegen 't gewicht van rijs gegeven soud worden. De lichtinge van Caleamatte ende Saboa hadden verleden jaer aen voorsz. Houtman geremitteert, doch hy is daervan niet eens vermanende. Wy blyven van gevoelen dat Sabo met eerste gelegentheyt wel mach gelicht worden, gelijck mede 't comptoir Taliabo.

't Jacht de *Hondt* is in Mindanao geweest om te vernemen waet daer te doen zy ende oft de coningen van Mindanao ende Boaya souden connen vereeningen, om voor te comen dat de swackste de Spangiaerden niet te hulpe neme. D'onse sijn vandaer gekeert sonder iets te verrichten.

Om de Mollucques wort d'heer Houtman van d'Engelsen seer gequelt, gelijck de heeren per nevensgaende missiven ende pampieren connen sien. Om sijn consientie niet te beswaeren heeft, tot ons groot misnoegen, d'Engelsen meer toegestaen dan 't recht van de hooge mogende heeren Staten Generael ende de welstant van de Compagnie gedoocht, Hij verstaet niet dat de hooge mogende heeren Staten Generael protecteurs van de Mollucques sijn, maer alleen bontgenooten, waerover d' Engelsen niet heeft durven verbieden naer te laten te bouwen de huysen die sy op Guoffacquia, in spijt van d'onse, ende op Mothir in sulcker voegen timmerden dat boven 't fort commandeerden, doch is hierover aen de coninck van Ternate clachtich geweest, welcke 't werck heeft doen stille staen. Dit heeft ons uytdermaten verdrooten, ende wy houden alsulcken opinie in een gouverneur bastant te wesen omme (des Godt verhoede) de Compagnie van haere gerechticheyt ende goede hoope te frustreren, waerover van meninge zijn met den eersten daerinne te versien.

D' Engelsen soeken, zeyt Houtman, d' inwoonders, de soldaten ende ons volck tot haer te trecken; hebben haer niet ontsien ons volck tot muyterye op te hitsen. Hierover heeft hy d' Engelsen buyten de forten doen woonen. D' Engelsen boden hondert realen voor de bhaer nagelen, die haer steelwyse toegebracht wierd. Daer wordt gepresumeert dat veel becomen hebben. Op Mothir ende Tacomi sijn diverse nagelen, by Engelse matroossen gevonden, geconfisqueert. Als d' onse aenhielden om desulcke te straffen, seyden de d' overhooffden van d'Engelsen dat daertoe geen ordre hadden.

Tsedert ultimo May tot 14 December 1621 heeft d' oppercoopman van d' Engelsen niet een stuyver op de lasten betaelt. Daerna andre advysen met de *Morgensterre* van d'Engelsen president van hier crygende (dan zijn opinie te vooren was) betaelde voor de lasten van primo Juny 1621 tot ultimo February 1622 sooveel hemselven goet dochte. 't Schijnt dat d' onse blyde waeren dat noch soo veel bequamen. Niettegenstaende voor dese goede ordre gegeven hebben hoe d' onse in de Mollucques, Amboyna ende Banda haer met d' Engelsen souden dragen, gelijck de heeren per overgesonden copie van missive ende instructie connen zien, eyscht voorsz. Houtman precise ordre hoe het met d' Engelsen hebben sal.

Niet meer dan 60 bhaeren nagelen waeren 16 Martius in de Mollucques ontfangen ende weynich hoop wasser om veel meer te becomen. Wy duchten dat ons vandaer door d' Engelsen, Tidoresen, Javanen ende andere vreemdelingen veel ontvoert sullen worden. Wy sullen de faulten soo veel doenlijcken met den eersten doen verbeteren.

Voorsz. Houtman heeft in February 1622 de schepen de *Maen* ende de *Hondt* na Cabo de Spirito Santo gesonden omme aldaer tot primo July op des vyants silverschepen by te houden, met ordre dat dan vandaer na Cabo Trayles aen de noortwest zyde van Luconia loopen om op de joncken na China keerende te passen ende vandaer na Maccau ende de Lequeos te vaeren. Wy verhoopen dat by onse schepen op de Custe van China comen sullen. Godt verleene haer geluck ende behouden reyse.

Hoe vorder claecht dat den handel door de Tidoresen met Spaensse goederen, door Javanen, onse vryelieden ende andere bedurven wort, sullen de heeren, met 't gene voorder overgeslagen hebben, in nevensgaende missiven van d' heer Houtman zien.

In de Mollucques waeren cruyssende de schepen *Orange* ende d' Engelse *Rubin*. De *Zeewolff* soud van Amboyna derwaers vaeren met sooveel provisie ende cleden als vandaer uytmaecken connen, ende zijn wy 't selvige van de Mollucques alhier verwachtende.

24. Bantam. Met Bantam zijn noch in eenen staet. De peper is daer bykans van geender waerde. Sy hebben soo groote aenplantinge gedaen dat de rijs ende andere

lijfftochten zeer goeden coop is, maer daer en is geen gelt, ende 't volck verarmt zeer. De spraecke gaet dat de coninck, pangoran ende alle die van Bantam seer genegen zijn om vrede met ons te maecken ende haere peper aen ons te venten; doch 't herte is noch soo groot, dat tot noch toe niemant opentlijck gesonden hebben. Na onse genegentheyt, ende eenige poincten (verdrach aengaende) is gevraecht door lieden die wy menen van Bantam geapporteert te wesen. Alsoo overlange met den Mattaram verdragen zijn, ende ons ten hove ontboden heeft (om te spreecken, schrijft de Mattaram, van saecken van importantie, welcke den brenger van den brieff zeyde te wesen, dat de Mattaram Bantam wilde nemen ende onse hulpe daertoe begeerde), hebben wy den 24 Juny derwarts in ambassate gesonden Doctor de Haen, met een goede vereeringe. Men zeyt dat dit ter kennisse van die van Bantam gecomen is ende dat seer vresen dat wy de Mattaram tegen haer assisteren zullen ende daeromme te meer genegen zouden wesen om vrede met ons te maecken. Off die van Bantam ende de Mattaram malcanderen tegen ons verstaen, dan off het de Mattaram met ons tegen Bantam ernst zy, sal den tijt leeren. Wy zijn lange met d'Engelsen besich geweest om middel te soecken hoe met Bantam best tot goet accoort souden geraecken. D'Engelsen hadden gaerne dat het door haer alleene ondersocht wierd, maer alsoo wy daertoe niet wel verstaen connen, verdroegen dat gesamenderhandt souden senden, doch ondertusschen voorsz. geruchten comende, is de besendinge op goede hoope nagelaten, maer principalijck door vrese dat met d'aenspraeck weder verachteren ende des Pangorans gemoet te meer verhoogen ende verharden souden, gelijck mede vermits wylieden geen van beyde van gelt versien zijn.

D' achteloosheyt ende sorchloosheyt van d' onse is soo groot, dat eenige moescoppers van Bantam, soo te water als te lande, op verscheyde tyden diverse van d'onse schandelijck dootgeslagen hebben. Dese moescoppers comen dagelicx in cleenen getaele beesten steelen, ja, selffs in de stadt, en dat soo behendich, dat d'onse tot noch toe geen van hun levendich noch doot hebben connen becomen, niettegenstaende een premie van hondert realen van achten op yder hooft gestelt hebbe. 14 gevangen Portugiesen, daeronder een soone van den gouverneur van Mallacca, ende veel swerten van de Portugiesen verovert, sijn ons ontvlucht, na Bantam geloopen ende vandaer weder na Mallacca voortgehulpen.

't Schip de *Morgensterre* zal hier eerstdaechs gesleten moeten worden, is niet bequaem om langer te dienen, noch geholpen te worden. *Ceylon* is hier gesleten, gelijck mede in Banda de gallaye aldaer wesende.

't Schip *Walcheren* is om de last na Jamby gesonden. De fluyt *Gorcum*, *Bruynvis*, *Woerden* ende *Bengala* werden daer mede tot den handel gebruyct.

Den 3 Augusto zijn hier in de stadt veel huysen van de Chinesen, door

quade toesicht, van haer eygen vier verbrandt, waeraen veel schade geleden is. Wy hebben geordonneert dat niet dan steenen huysen in plaets van d' affgebrande gemaect worde.

25. Vrijburgers. Aen Hendricq Bruystens ende consoorten, vryburgers deser stede, hebben geconsenteert met de jachten den *Diamant*, *Rubin* ende *Batavia*, tot affbreuk van den vyandt na de Custe van Indien, Suratten, Mocha ende Mossambicque te varen, ende vandaer weder herwaerts te keeren, 't zy binnen Sumatra door, off buyten om, op conditie gelijck de heeren per nevensgaende copie van commissie ende articulen sullen sien. Een ander jacht, de *Bonijt* genaempt, is mede door de Straet van Mallacca na de bocht van Bengale gevaren. Verhoopen dat dese vryelieden haer ordre beter naercomen ende als de voorgaende niet vergrypen zullen.

26. Behoeften van Indië. Per nevensgaende ballance sal U. E. sien hoe d' effecten, tegenwoordelijck in Indien zijnde, beloopen 49 tonnen gout, bestaende te weten ontrent 18 tonnen gout in diverse provisie voor de forten van Batavia, de Mollucques, Amboyna ende Banda, 18 tonnen gout in contanten ende gereede waeren die dagelicx aen retoeren voor Nederlandt besteet worden ende eenige alrede besteet zijn, omme vervolgens op 't spoedichste naer 't vaderlandt gesonden te worden. Resteert niet meer dan 13 tonnen gout, welcke tot den Inlantschen handel gebruyct worden. Hoe weinich sulcx is omme t' incorporeren de rijcke Inlanschen handel van onse vyanden, ende te verwinnen d' excessive groote oncosten die hier te lande gedaen worden, gelieve U. E. ernstelijcken te considereren. De perticuliere burgers van Maccau alleen handelen met meerder cappitael op Japan, ende daerenboven met een ander cappitael, noch grooter, zijn zy verleden jaer met 5 fregatten in Manilha geweest, hebben soo goeden reys gedaen, dat seeckre religieus van Maccau na Mallacca schrijft, byaldien de fregatten op Japan soo goeden reys deden als die van Manilha gedaen hadden, dat de straeten van Maccau met silver wel souden mogen plavayen. Wy connen niet begrypen dewyle d' Almogende Godt de Vereenichde Nederlanden beter ende meerder gelegenheyt gegeven heeft om de zee te bouwen dan eenige andere landen, ja, dan bykans alle andere natie van de geheele werelt te gelijck, waeromme dat daerby geen groot cappitael gevoecht worde om onsen vyandt ende geveynsde vrienden van hier te dringen ende d' oncosten van de groote equipage te verwinnen. Soo hier groote cappitaelen gehouden wierden, souden de Spangiaerden in Spangien connen bannen, hier middelen vinden om ons met gout ende silver van China, Japan ende andere plaetsen te behelpen, ende rijcke retoeren na Nederlandt te zenden sonder vandaer gelt te behoeven. Can dese vergrootinge van 't cappitael door de tegenwoordige participanten van de Compagnie niet gedaen worden, wy bidden U. E. te bevoirderen dat het met hulpe van de E. hooge mogende heeren

Staten Generael ende andere goede ingesetenen der Vereenichde Nederlanden geschiede, sonder ons alhier met d' Engelsen, Francen, Denen off andere Europische natie te vermengen off aen haer te binden. Dit doende sullen de Vereenichde Nederlanden welhaest van de Spangiaerden ontlast worden, gelijck mede de Compagnie van de quellinge van Engelsen, Francen ende andere, alsoo die hier selffs wel doot sullen loopen.

Een groote menichte van alderleye volck is hier immer soo seere als een groot cappitael van noode. Een groote menichte van volck can in de landen die de Compagnie door Goots genade besitten, onderhouden worden. Aen haer soud men gevoechelijcke middelen vinden om alle de garnesoenen van Indien t' onderhouden, soodat met de proffyten van d' Inlantschen handel middel tot opcoop van veel retoeren becomen souden. Waeromme dit door de regenten van de landen ende U. E. niet ernstelijcken bevordert wort, connen wy mede niet begrypen. Is 't voor den staet der Vereenichde Nederlanden niet ongelijck beter dat zylieden hier in Indien verscheyde colonie planten, een treffelijcke goeden staet formeren, uut gans Europa ende van alle quartieren van de werelt volck trecken ende daervan alhier natuirlijcke ondersaten maecken, dan dat veel natuirlijcke ingeboorenen der Vereenichde Nederlanden vandaer in Vranckrijck, Engelandt, Oostlandt, Irlandt ende Verginia vertrecken? Wy laeten ons voorstaen soo d' E. hoogmogende heeren Staten Generael wel geinformeert waeren, dat haer niet ontsien souden jaerlijcx veel tonnen gouts te spenderen omme herwarts aen een groote menichte van volck te doen brengen. Op 't alderhoochste zy U. E. gerecommandeert dese saecke by hare hooge mogende behoorlijck te doen verthoonen ende bevorderen.

27. Aanwezige scheepsmacht.

By dese gaet notitie van alle de schepen, jachten ende fregatten in Indien wesende, zijnde 52 schepen, 18 jachten ende 13 fregatten, welcke gebruyct worden, te weten, na de custe van China, Manilla, Japan ende Spirito Santo

17 schepen ende 7 jachten	17	7	—
Na Goa ende Suratten 7 schepen ende 2 fregatten . . .	7	—	2
Voor Batavia leggen, omme naer 't vaderlandt innewarts ende elders gesonden te worden, 10 schepen, 2 jachten ende 3 fregatten	10	2	3
Voor Bantam 2 schepen	2	—	—
In 't vaerwater van Mallacca ende Jamby	4	4	2
Na de Westcust van Sumatra	2	2	—
Na Patany ende Siam	2	2	—
Op de custe Coromandell	5	—	2
In de Mollucques, Amboyna, Banda, Solor, Timor ende Tegal	3	1	4
Summa 52 schepen, 18 jachten ende 13 fregatten	52	18	13

Thien andere schepen zijn verleden jaer naer 't vaderlandt vertrocken ende drie andere werden dagelicx vandaer verwacht, bedraecht te zamen 65 schepen, 18 jachten ende 13 fregatten. Was hierby soo veel volck ende gelt als 't behoorde, men zoude met Godes hulpe daermede wat groots verrichten connen maer dewyle ons volck ende gelt gebreect, werden de winsten, Godt beter 't, door d' excessive lasten geconsumeert.

Soo 't de gelegentheyt van de Compagnie gedoocht, souden U. E. raeden jaerlijcx soo veel schepen aen te timmeren als hier geconsumeert ende gesleten werden, omme soo veel in staet te houden als tegenwoordelijcken hebbende zijn. Om den vyandt zijnne vaert t' eenemael te beletten sullen noch veel fregatten moeten hebben. De jachten die van Nederlandt comen sijn daertoe niet bequaem, vermits niet wel beseylt zijn. Als U. E. groote menichte van volck sendt ende alderleye scheepgereetschappen (tot jachten ende fregatten van 30 a 100 lasten nodich), sullen hier van des vyants vaertuych wel becomen ende ons daermede behelpen. Insonderheyt gelieve U. E. middel te beschicken dat gestadich een goeden tijt lanck een treffelijcke vloot schepen op de custe van China houden mogen, soo zullen de heeren de vryen handel van China voorseecker becomen ende den vyandt uut Indien crygen. Soo 't de Compagnie te swaer valt, dat men assistentie by de regenten van de lande ende de E. hoogmoogende heeren Staten Generael versoecke. De staet van 't landt sal daeraen treffelijcke dienst geschieden. Als de vyandt de trafficque van dese cant op Nova Spangien affgesneden is, sullen bykans sijn halve schatten van de West Indien affgesneden ende gewonnen wesen. De rest sal dies te gevoechlijcker van Nederlandt op West Indien te becomen zijn. Wy verlangen te verstaen dat het werck van die cant mede byderhandt genomen worde.

28. Nogmaals de Molukken.

Dus verde geschreven hebbende, is hier van de Mollucques aengecomen 't Engels schip de *Rubin*, welck vandaer vertrocken is tegen advys ende goetvindinge van d' heer Houtman. Brengt mede brieven van ditto Houtman van den 3 July passato, waerdoor in supstantie verstaen dat de vredehandelinge tusschen de Ternatanen ende Tidoresen den 4 April passato opgeseyt ende affgesneden was, dan hadden malcanderen tot in July geen dadelijcke vyantschap bethoont. Elck had overal by de zijnne gesonden om menichte van volck te vergaderen. 't Scheen eerst dat zulcx deden om die aldaer tegen malckanderen te gebruycken, doch Quitchil Ali seyt, ende de gouverneur Houtman meent oock, dat het is om elck tegen ander een tocht op Sangi tot assistentie van zijn ondersaten ende affbreuck van die van zijn vyandt aldaer te doen. Doch wy gelooven dat de Ternatanen ende Tidoresen vyantschap veynsen, d' een om ons, ende d' ander om de Spangiaerden een voordeel aff te sien, alsoo wy beyde seer swack van volck in de Mollucques zijn ende de Mooren wel wilden dat van de Christenen, soo wel d' een als d' ander, ont-

slaegen waeren. Wy houden voor seecker dat d' eene dach off d' ander met de Ternatanen in oorloch geraecken zullen. 't Gepasseerde op de Manipas is bycans een voorspoock off begin geweest. Wy wensten wel dat d' onse Quitchil Aly ende de Ternatanen soo veel credit niet gaven als doende zijn, ende dat haer volgens onse resolutie van Amboyna ingetrocken ende de genoemde plaetsen geraseert hadden. 't Licht gelove ende d' achteloosheyt is van d' onse soo groot, dat beduchten tans off morgen (welck Godt verhoede) door quade practycque van de Ternatanen een notabel ongeluck becomen zullen, doch 't soud de Ternatanen haer eygen onderganck wel mogen veroorsaecken, gelijck met Banda gebeurt is. Om haer van de Machiannesen te verseeckeren, heeft de coninck van Ternate getrout de dochter van de sengasie van Gnofficquia, wiens vader voor dese schandelijcken gedoot hebben.

De vyandt had van de Manillas becomen een schip van 150 lasten ende 3 gallioten met provisie, maer niet meer dan 10 Spangiaerden ende 30 Papangers tot versterckinge van hare garnisoenen. 't Vierde galliot van 25 a 30 lasten was door de *Rubin* genomen ende soo geplundert dat daervan niet meer dan de waerdye van 1372 realen voor beyde de Compagnien te voorschijn gecomen is. Onse resterende gevangenen waeren van de Manilhas niet gecomen. De vyandt eyscht nu 30.137 realen, die zy zeggen extraordinarie aen d' onse verschooten te hebben. Wy hadden de gouverneur Houtman expresselijck belast de Portugiesse gouverneur van Fernabocq met zijn huysvrouwe ende kinderen, gelijck mede andere principalen meer, niet te relasscheren voordat de jongste van d' onse gevangen bequamen, doch onse ordre heeft niet mogen gelden.

In Manilha zijn tegen de Spangiaerden gerebelleert d' inwoonderen van Cagoian ende Canbales. Onse schepen lagen voor de baye ende daer was in de stadt Manilha een extraordinarie groote duerte.

Wat clachte weder opnieuws over d' Engelsen comen, sullen U. E. per nevensgaende pampieren sien, gelijck mede wat d' heer Houtman voorder advyseert. Tot noch toe hebben geen boecken van de Mollucques, Amboyna noch Banda becomen, noch oock geen notitie van 't gelt welck d' onse per tol van de nagelen, noten ende foelie van d' Engelsen ontfangen hebben. D'Engelsen brengen met voorsz. *Rubin* voor haer derde 19 bhaeren 81 catti nagelen.

29. Inkomsten van Batavia.

29. Van alle nootlijckheden wert in Batavia soo goeden toevoer van rijs ende andersints gebracht dat hier, Godtloff, ons gerieff tot redelijcken prijs becomen connen ende geen andere plaetsen daeromme behoeven aen te soecken. Vermits den handel noch cleen is, sijn d' incompsten sedert d' instellinge weynich vermeerdert. Van primo October 1620 tot primo September 1622, zijn 23 maenden, beloopt den ontfanck *f* 224.880 — 3 — 10, doch verhoopen dat d' incompsten merckelijck vermeerderen zullen, soo haest de Chineesse

joncken die op Jamby, Jortan ende elders plachten te vaeren, haer vaert vandaer alhier gebracht wesen sal, gelijck mede den peper van Jamby ende andere plaetsen meer, 't welck verhoopen toecomende jaer geschieden sal.

30. Retoerlading. Dese gaet met 't schip de *Leeuwinne*, welck goet gevonden hebben vooruyt te zenden, opdat U. E. t' eerder advijs van haere saecken alhier becomen ende hun na den eysch schicken mogen. Met d'eerstvolgende schepen sal den generael Coen, in 't Godt gelieft, volgen. Van 't gene in dese gebreect sal U. E., soo 't haer gelieft, door zijn E. mondeling naerder bericht connen worden. 't Cargasoen in voorsz. schip gescheept beloopt *f* 106.659 — 2 — 2. U. E. gelieve de reeckeninge van Indien daervooren te creditteren. Op 't versoeck van de gecommitteerde van d'Engelse Compagnie hebben dit schip geordonneert te zeylen in compagnie van 't Engels schip de *Cleyne Jeems*, tot op de custe van Engelandt. Wy hebben d' onse gelast d' Engelsen niet te vertrouwen, wel op haer hoede te zijn, hun voor de roovers te wachten ende geen plaetsen van Engelandt noch Vranckrijck aen te doen. D' Almogende wil haer behouden geleyden.

Om vlees ende speck voor de vaerende schepen te versparen, de Mollucques, Amboyna ende Banda te versien, zijn genootsaect aen hoornbeesten voor de schepen hier te rede leggende ende tot rantsoen van 't volck in 't fort Batavia residerende, alle maenden ontrent 2000 realen van achten in contant extraordinarie uut te geven. U. E. gelieve niet naer te laten met alle schepen soo veel vlees ende speeck te zenden als doenlijcken is: daer sal contant gelt mede verspaert worden. D'Engelsen sijn mede gants onversien van vlees ende speck. Opdat haer schip de *Cleyne Jeems* naer Engelandt soud mogen keeren, hebben haer met 14 vaten vlees ende speck geassisteert; souden anders na nieuwe schepen van Engelandt hebben moeten wachten.

Nevens dese gaet een perticuliere reeckeninge tusschen ons ende d'Engelsen, waerinne ons schuldich zijn ontrent *f* 16.000 welcke hier niet genegen zijn te betaelen ende tegen hare pretentie blyven loopende.

31. Chineesch goud. Met dit schip zenden tot monster een schuytgien Chinees gout, welck in Maccau cost 8 gewichten silver, ende can in Japan ende meest door gants Indien 13 gewichten silver rendeeren. Veel hondert duysenden can men tot dese prijs in China becomen ende datelijck weder in Japan ende elders tegen silver verhandelen. Wat de heeren versuymen dat hier geen groot cappitael schicken can hieraen ten deele affgemeten worden.

Een goede pertye olyphantstanden gelieve de heeren met eerste gelegentheyt te zenden. Zoo 't loot goeden coop is, mach mede met alle gelegentheyt wel goede pertye gesonden worden. Om staeven yser sijn hier tot de dagelijxse werken seer verlegen, gelijck mede roey yser. U. E. gelieve goede pertye te zenden.

32. Coromandel, Suratte en Perzië. Den 3 deser is hier Godtloff, van de Custe van Coromandell wel aengecomen 't schip de *Vrede*, geladen met 735 packen cleden, incoops costende *f* 240.802 — 14 — 11, welcke seer wel te passe comen. Brengt ons mede brieven, den 7 Juli door Soury ende van Uffele van Maslipatan gesonden, gelijck mede copie van missive door van den Broeck den 21 ende 30 May 1622 van Suratten over landt na Maslipatan aen van Uffele gesonden, van alle welcke by dese copie gaet. De tydinge die vandaer compt is in supstantie dat de schepen *Dordrecht* ende *Schiedam* onder Ceylon verovert hadden een Portugies scheepken, daervan de goederen suyver gerendeert hadden ontrent *f* 80.000. Een ander hadden op Ceylon aen de wal gejaecht ende noch een voor Maslipatan op de rede becomen, doch schade noch proffijt daervan genooten. 't Schip *Dordrecht* was meest geladen ende soud primo September van de Custe naer 't vaderlandt vertrecken. *Schiedam* wierd in Narrepilli verdubbelt ende den *Witten Beer* soud cort na de *Vrede* met vlees, speck, wijn ende eenige cleden herwarts volgen. Een andere goede pertye cleden hadden tegen December toecomende te verwachten. De diamantmyne was ende bleeff geslooten; waeren nu wel cent per cent dierder dan verleden jaer. Onder andere goederen waren in *Dordrecht* gescheept 80 a 85 lasten salpeter, ende tegen December verhoopten wederomme diergelijcke pertye te becomen. De peper was op de Custe niet min dan voor 50 realen de bhaer van 4 picol te crygen. Wy meenden van Palleacatte groote menichte van slaven te becomen, maer, na ons geadvyseert wort, hebben soo weynich te verwachten als tot noch toe ontvangen zijn. 't Is hoochnodich dat finantie gesocht worde om menichte van volck tot peuplatie van Batavia, Amboyna ende Banda te becomen.

In Suratten was loopende tydinge gecomen ende d' Engelsen alhier zeggen dat het seecker is, dat d' Engelsen ende de coninck van Persia de stadt ende 't casteel van Ormus ingenomen hadden. Vijff gallioenen die daer waeren hebben de Portugiesen voor de compst van d' Engelse schepen selffs in de gront laten loopen. Met desen oorloch hadden d' Engelsen versuymt 4000 packen indigo ende cleden, die in Suratten gereet lagen, naer Engelandt te zenden. Op de Cust Coromandel hadden de Denen noch 20 mannen ende 36 stucken geschut, welcke op een goet vervolch van Denemercken waren wachtende.

Van Suratten advyseert van den Broucque dat voor groote moeyte vreesde, maer beter verhoopte door vervolch van seeckre ondersaten van de Magull, welcke zeggen geinteresseert te wesen in de schepen van Dabul, Chaul ende andere, door d' onse genomen, waeren d' onse met haer cappitael in Cambaya gearresteert. In Brotche waeren met 9000 mamodi mede gearesteert geweest, maer op borchtocht gerelasscheert. De spraecke ginck dat de coopman Heuten

in Agra voor 60.000 ropias soud hebben moeten borgestellen. De coninck van Visiapour ende Decan soude over Mocha na Constantinopelen ambassadeurs gesonden hebben, omme over d' onse te clagen. Niettegenstaende die van Daboul ende Chaul ondersaten van des Maguls vyandt zijn ende tol aen de Portugiesen haer geconfedereerden betaelden, wert d' onse evewel voorsz. molestie in des Maguls lant aengedaen. Met een advys door de coninck van Cassim (een plaetse gelegen in de mont van 't Roode Meer) na Suratten gesonden, quam tydinge dat de roep in Cassim ginck dat ons volck in Mocha gevangen ende haer goederen geconfisceert waeren. Niettegenstaende d' Engelsen diergelijcke schepen als d' onse genomen hebben ende daerover lange gemoeyt sijn geweest, wilden nu seggen dat sulcx door toedoen van d' onse geschiede.

Door groot onverstant ende cleyne discretie van d' onse is ons voorsz. moeyten toecomende; d' eene tijt laten onse ordre naer ende den anderen doen sonder discretie meer dan haer bevelen. Het schijnt, soo in Suratten ende Mocha begeeren te handelen, dat bykans alle Mooren sonder onderscheyt overal vry passagie sullen moeten verleenen, ende byaldien zulcx toestaen ende vernemen dat haer ontsien, is te duchten dat ons soo sullen scheeren dat meest voor haer ende onse vyanden sullen moeten vaeren ende weynich proffijt connen doen. Off met contracten sonder rendevouz een middelwech te vinden zy, is seer twijffelachtich. 't Sal bykans nodich wesen dat weder een expresse na Suratten senden, met ordre aen d' onse dat hun daer reguleren ende de questie in sulcker voegen affdoen, als bevinden de welstant van de Compagnie te vereyschen, om ons daerna voorder na den tijt ende U. E. ordre te reguleeren.

Hiermede, edele, erntfeste, wyse, voorsienige, zeer discrete heeren, sullen desen eyndigen. Godt geve U. E. na hertelijcke groetenisse, geluck en voorspoet.

In 't fort Batavia, adi 6 September anno 1622.

U. E. dienswillige,
J. P. Coen.
P. de Carpentier.
Willem van Antzen.
Jacques Specx.

48. — 20 JUNI 1623. — Y 3.
(UIT DE *MAURITIUS*).

Den 6[en] September 1622 is onse joncxte per 't schip de *Leeuwinne* geschreven. Wat tsedert toegedragen is ende hoe de staet van de Compagnie door Goods genade op ons vertreck in soo goeden standt gelaten hebben, dat U. E. seer gevoegelijck van alle swaricheden ontlast ende de saken seer licht daertoe gebracht connen werden, dat de Compagnie jaerlijcx (sonder eenich gelt van Nederlandt) de waerdye van ontrent hondert tonnen gout aen goede retoeren in wel getrocken waren van Indien become, sullen in desen sommierlijck verhalen ende de naerder verclaringe tot mondelingh rapport refereren.

1. Aangekomen schepen, en hunne reis.

Seer desolaet sijn de schepen *Mauritius* ende 't *Wapen van Rotterdam* op de Suytsyde van Java vervallen. *Cleen Erasmus* is Godt loff den 20[en] January 1623 met gesont volck voor Batavia wel aengecomen. U. E. missive van den 14[en] April 1622 hebben daermede wel ontfangen ende daernaer in de Taeffelbaey oock gesien de brieven van 8 ende 17 September, 23 October, 10 December 1622 ende 3 January 1623, door U. E. met de schepen de *Mackreel*, *Middelburch*, *Leyden*, 't *Wapen van Enckhuysen*, *Schoonhoven*, *Medenblick* ende *Naerden* geschreven. 't Gene daerop van ons vereyscht wert, sullen in passant ten dele aenvoeren ende vooreerst verscheyden successen verhalen.

De voorsz. schepen *Mauritius* ende 't *Wapen van Rotterdamme*, de 13[en] Juny 1622 uyt de Taeffelbaey naer Batavia vertreckende, rescontreerden den 19[en] ditto een Portugese caraque, N. W. aenlopende. D'onse resolveerden hun best te doen om die te vermeesteren, hebben hem gevolcht ende malcanderen met groff gesehut beschoten. 's Anderen daechs, den 20[en] ditto, vijff andere seylen voor uyt siende, heeft het de caraque daervan affgewent, vresende dat het mede sijn vyanden waren (doch 't sijn schepen van den nieuwen roy van Goa geweest, daerna door den admirael Dedel by Mosambique bejegent) ende is om de S. O. gelopen, 't welck d'onse mede deden. Int eerste vonden niet goet te aborderen, ende naer dat veel tijdt verloren ende voorgenomen hadden sulcx te doen, was het door quaet weder ende holle zee niet geraden. Verscheyden schergien hebben met groff ende cleen geschut, als 't weder sulcx toeliet, daerop gedaen; sijn malcanderen door hert weder uyt 't gesichte gedreven, weder by den anderen geraect ende hebben dese caraque soo lange vervolcht, totdat sijn roer ende alle sijn masten uytgesondert de besaen verloren heeft. 't Schip *Mauritius*, den 5[en] July alleen daerby sijnde, ziet de caraque een witte vlagge

wayen. D' onse sonden een schuyt aen boort ende daermede sijn twee van de principaelste coopluyden, Louys de Fonseca ende Emanuel Peres met een bootsman aen 't schip *Mauritius* gecomen; accordeerden schip ende goet over te leveren, met conditie dat d' onse 't volck wel souden tracteren ende aen landt setten ter plaetse daer weder by den haren conden comen. Terwyle dit geschiede, is weder een hert weder geresen, de nacht overcomen ende sijn de caraque uyt 't gesichte gedreven. 't Schip 't *Wapen van Rotterdam* quam daernae daerby, eyschte haer oock op, ende die van de caraque antwoorden dat aen 't schip *Mauritius* gesonden hadden om 't accoort te maken, ende soo haest weder daerby conden comen, waren bereyt schip ende goet over te leveren.

Ondertusschen is 't *Wapen van Rotterdam* de caraque mede uyt het gesichte gedreven ende int cruycen weder by 't schip *Mauritius* gecomen. Naer dat lange over ende weder geloopen hadden ende de caraque niet conden vinden, presumerende door eenich houtwerck, welck in see vonden dryven, dat gesoncken most wesen, ende alsoo 't volck seer inviel ende veel begosten te sterven, resolveerden den 22^{en} Julio niet langer na de caraque te soecken, maer haer reyse na Batavia te vervoirderen. Voorsz. caraque was genaempt *St. Johan Babtista*, groot ontrent duysent lasten; in Goa gemaect, ende van daer naer Portugael vertrocken primo Merty 1622, in compagnie van een ander, die haer admirael was, daervan in een storm geraect waren twee dagen te voren eer d' onse bejegende, welck in de maendt July 1622 aen St. Helena geweest ende daer drie dagen gelegen heeft. Was geladen met ontrent 3000 quintalen peper, pertye caneel, catoene lywaten, eenige rijs, lackwerck, muscus ende diamanten, in Goa incoops gecost hebbende ontrent 600.000 ducaten, gemonteert met 18 metale stucken ende versien met 160 sielen, daeronder eenige vrouwen ende kinderen. Haren admirael, seyden de gevangenen, was cleender van last, maer veel rijcker van ladinge. In deser vougen hebben de schepen *Mauritius* ende 't *Wapen van Rotterdam* haren prijs ende vijff weecken tijdt verloren. Haer reys voorts vervoirderende ist volck soo ingevallen, dat dagelijcx op yeder schip drie à vier ende meer personen sturven. Eyntelijck sijn int voorste van October gants machteloos op de Suytsyde van Java vervallen. 't *Wapen van Rotterdam*, ten ancker sijnde, sondt sijn boot met thien mannen naer Batavia om hulpe ende sijn schuyt met het resterende volck, dat nog op de been was, sijnde 23 personen, naert schip *Mauritius* (wiens volck haer schip niet langer regeren conden) om 't selvige mede ten ancker te helpen, doch dreven daermede t' seewaerts, ende een goede windt crygende, geraecten in de Straet Sunda, alwaer den 13^{en} October rescontreerden de jachten de *Harinck* ende *Hazewindt* (naert Suyderlandt achter Java gedestineert). Dese jachten sijn beyde met *Mauritius* weder te rugge gelopen ende den 16^{en} Oc-

tober voor Batavia wel aengecomen. Soohaest dese tydinge vernamen, sonden dese voorsz. jachten datelijck naer 't *Wapen van Rotterdam*, ende alsoo int selvige schip maer een gesont man, te weten den oppercoopman, gebleven was ende de windt hart uit den Westen door wayde, vresende dat het soolange aen soud mogen lopen eer dese jachten aen de Suytsyde van Java by 't *Wapen van Rotterdam* souden mogen comen, dat 't selvige ondertusschen van de Javanen overvallen off eenich ander mocht overcomen, vonden goet in alleryl twee tingans met 30 mannen derwerts te senden, ende alsoo 't selvige sonder groot peryckel niet geschieden cost, seyden yeder hooft (om haer te meer te animeren ende de reys te beter te doen voirderen) een vereeringe van hondert realen van 8[en] toe, byaldien tydich by 't *Wapen van Rotterdam* quamen. Dese tingans ende jachten sijn Godt loff spoedich by 't *Wapen van Rotterdam* gecomen, maer vonden 't volck in een miserabelen staet. Sy hebben 60 mannen daerop geseth, ende alsoo de windt soo hert uyten Westen door waeyden, dat de Straet van Sunda niet wel beseylen conden, ist *Wapen van Rotterdam* door de Straet Bali naer Amboyna gelopen. De tingans, *Harinck* ende *Hazewindt* sijn door de Straet vàn Balambaan in Batavia gekeert, acht kisten met 64.000 realen (volgens ordre haer gegeven) medebrengende. Doen sy vant *Wapen van Rotterdam* scheyden, hadde sy 277 dooden. De rest, sijnde 94 personen waren meest seer swack ende begosten door de becomene ververssinge te beteren. Doen *Mauritius* voor Batavia quam, waren daerop 242 personen overleden ende de resterende, sijnde 75 personen, seer cranck, waervan naderhandt noch eenige gesturven sijn, invoegen dat dese twee schepen Godt betert 519 personen verloren hebben, welck uyt der maten qualijck compt, alsoo de voorgaende nieuwgecomen schepen niet meer dan haer eygen behoefte van volck gebracht hebben ende alle forten ende schepen van Indien seer qualijck van volck versien zijn.

2. Zuidland. Volgens U. E. ordre hadden goetgevonden twee jachten na de Suyt te senden omme de landen by suyden Java leggende te ontdecken. Op 30 September sijn de jachten de *Harinck* ende *Hazewindt* van Batavia derwerts vertrocken; dan alsoo gelijck voren geseyt is in de straet Sunda 't schip *Mauritius* bejegenden, daerna naer 't *Wapen van Rotterdam* gesonden wierden, niet eer dan 17 December ende primo January voor Batavia keerden, geen andere jachten vaerdich hadden ende de somertijdt ondertusschen verlopen was, is de reyse tot toecomende jaer off 't naeste gelegentheyt uytgestelt.

3. Vloot van Dedel. Met onse joncxte is geadviseert hoe tot versterckinge van d' onse naer Suratten gesonden waren de schepen *Weesp* ende *Heusden*, dat aen de Engelsen versocht hadden nevens ons middel ende ordre derwerts te willen schicken omme gestadich gesamentlijck een goede suffisante vlote int vaerwater van Goa ende Mosambique te houden, hoe sulcx op haer overmogen ende gebreck

van authoriteyt excuseerden; gelijck mede hoe de vlote van defentie, vermits de custe van Indien niet beseylen conden, naer Mozambique gelopen waren. Tsedert hebben van d'heer Dedel drie missiven ontfangen, te weten een van 13 ende twee van ultimo October 1622, waerdoor in substantie verstaen 't gene volcht.

D'heer Dedel is met de schepen de *Goede Fortuyn*, 't *Wapen van Selandt*, *Suythollandt*, *Noorthollandt*, 't *Hert*, d'*Exchange*, de *Anna*, de *Diamant* ende een fregat de *Dragons Clau*, den 15^en^ December 1621 vant eyland Nassau vertrocken; sijn by suyden de Maldives om de West gelopen op de lengte van St. Brandaon, ende tot 14 February int vaerwater van de caraques gehouden hebbende sonder yets te vernemen ende alsoo de siecte seer onder 't volck begost te regneren, resolveerden na de Mayottes te lopen ende sijn daer den 21^en^ Merty vol siecken gecomen met de schepen de *Goede Fortuyn*, *Suythollandt*, 't *Hert*, d'*Exchange*, d' *Anna* end de *Diamant*. Terwyle de vlote ginck ververschen, vonden d' onse goet de schepen 't *Wapen van Seelandt* ende *Noorthollandt* naer 't Rode Meer te senden, met ordre, dat weder aen de Mayottes by haer souden comen. Den 17^en^ February sijn dese schepen van de vlote vertrocken, met groot misnoegen van d' Engelsen. Sy hebben daerover tegen d' onse geprotesteert ende d' onse weder tegen haer, gelijck per nevensgaende acten blijct. Op 13 January geraecte de *Clau* van de vlote ende is den 24 April by suyden Madagascar aen de Mayottes weder by haer gecomen. D' Engelse schepen waren soo swack van volck dat haer schepen niet wel conden regeren, waerover d' onse haer met 37 mannen assisterden.

Den 15^en^ Juny is voorsz. vlote, naerdat het volck wel ververscht was, van de Mayottes naer Mosambiques vertrocken. Een seyl onder 't vaste landt siende, sijn 't selvige tot in de baey van Gerimquema op 14½ graden suyder breete gelegen, gevolcht. Bevonden dat het een Portugees scheepken was, comende met sandelhout van Ysle Masalegam. De vyanden vluchten daeruyt, de goederen wierden van d' onse overgenomen ende 't scheepken verbrant. Int vervolgen van de prijs is 't *Hert* in voorsz. baey aen de gront geraect, geborsten ende verlaten. De schepen d' *Exchange* ende *Anna* liepen daermede aen de gront, niet sonder groot peryckel, doch sijn sonder schade daervan geraect. Den 27^en^ vertrocken van dese baey, arriveerden den 28^en^ voor Mosambiques, daer drie schepen onder 't casteel lagen, maer vonden niet geraeden die aen te tasten. Den 3^en^ July vertrocken van Mosambique op 15½ a 16 graden by houdende, rescontreerden daer den 23^en^ July met de schepen de *Goede Fortuyn*, *Suythollandt*, d' *Exchange*, d' *Anna*, den *Diamant* ende fregat den *Dragons Clau*, vier uren voor dagh drie caraques ende een gallioen comende van Lixbona met de viceroy Francisco de Gamma, Conde de Videgero, genampt *Ste Teresia*, *St. Joseph*, *St. Charlo* ende 't gallion *St. Salvador*. Met son-

nen opganck schargeerden d' onze op den vyandt ende sulcx tot na den middag gecontinueert hebbende, resolveerden met alle man d' achterste caraque wesende *St. Joseph* te matteren, vermits niet goet vonden t' aborderen ende vreesden, dat met den anderen allenskens voor windt seylende, binnen Mosambique souden mogen ontcomen. De viceroy dit siende liep met sijn geselschap terugge ende deden haer best om *St. Joseph* te assisteren. Dit gevecht duyrde tot in de nacht, als wanneer *St. Joseph* soo gematteert was, dat geen seyl dan sijn fock conde voeren, waerover des nachts van de syne verlaten wierd, ende 's anderen daechs den 24^{en} sagen *St. Joseph* sonder grote mast machteloos na de wal lopen. D' Admirael Dedel bevondt hem alleen by des vyandts drie schepen, ende d' andere waren soo verre achter, dat meest de gehele dach t' soeck brachten, eer Dedel sijn geselschap gelijcker handt by den vyandt creech, *St. Joseph* alleen latende. Ondertusschen liep de viceroy met d' andere drie schepen naer Mosambique, ende savonts weder een tijdt lanck beschoten zijnde, geraecten int ondergaen van de sonne tusschen d' eylanden St. Jorge ende St. Jago, daervan d' onse doch eerst ende al te vroech van d' Engelsen verlaten wierden, ende alsoo hun onder 't casteel Mozambique sochten te salveren, geraeckte *St. Teresia* aen 't eylandt St. Jago aen gront ende *St. Charlo* aen de gront vant vastelandt tegenover 't casteel, maer 't wierdt op dien tijdt door de duystere nacht van d' onse niet gesien. 't Gallioen *St. Salvador* quam onder 't casteel 's anderen daechs. Den 25^{en} is de vloot van defentie naer 't gallioen *St. Joseph* gelopen. De drie Engelse schepen quamen daer eerst by, ende in plaetse van goede ordre te stellen, heeft elck sijn best int gelt gegrabbelt, ende terwyle hiermede besich waren, sagen twee andere seylen uyt der see comen, sijnde een andere caraque ende gallioen van voorsz. viceroys geselschap, genampt *St. Thome* ende *Trinedade*. Dedel is met de vlote daer naer toe gelopen, de *Diamant* by *St. Joseph* latende, doch ontduysterden haer, waerover resolveerden met de vlote naer Mosambique te lopen ende d' *Exchange* in plaets van de *Diamant* by *St. Joseph* te laten omme 't selvige te lossen. Dan alsoo dese overwonnen caraque des nachts met sijn resterende volck omviel ende sonck, is d'*Exchange* de vlote cort gevolcht. Den 26^{en} by Mosambique comende, stack de vyandt de brant in de caraque *St. Teresia*. Hy brande tot opt water aff, soodat d' onse niets van importantie daeruyt bequamen.

Aldus is 't met dese rescontre gegaen, maer niet gelijck het wel behoort hadde ende te wenschen ware. Aen volck noch schepen heeft de vloot van defentie geen schade geleden. Dedel claecht seer, dat d' Engelse schepen d' *Exchange* ende *Diamant* haer devoir tegen den vyant niet deden, maer laudeert d' *Anna*, dat die haer wel gequeten heeft. Alhier vernamen d' onse wat faulte begaen hadden, doen 't *Wapen van Seelandt* ende *Noorthollandt* van de

vloote sonden. Dedel seyt, soo vier Nederlantse schepen gehadt hadde, dat voor seecker de drie caraques met haer schat becomen soud hebben. Van 't gelt uyt voorsz. caraque *St. Joseph* gecomen, is voor de Nederlantse ende Engelse Compagnie halff ende halff gedeelt 68.553 realen, waervan U. E. *f* 85.691¼ goet gedaen sijn.

Voorsz. vlote is den 2en Augusti van Mosambique vertrocken; deden Molaly om water aen ende sijn den 25en ditto van daer nade cust van Goa gelopen. Onderweech wierden genootsaect 't fregat de *Dragons Clau* te verlaten, alsoo 't selvige de holle see niet cond verdragen, waerdoor d'onse den 11en September van d'Engelsen geraecten. De schepen de *Goede Fortuyn* ende *Suythollandt* sijn den 4en October in de revier van Suratten voor Swali geanckert, daer de schepen 't *Wapen van Selandt* ende *Noorthollandt* (vol siecken van Mocca gecomen) vonden. Den 25en October is Dedel met de schepen de *Goede Fortuyn*, 't *Wapen van Selandt* ende *Suythollandt* naer Goa gelopen, omme d' Engelse schepen te soecken, *Noorthollandt* met gelt, goet ende siecken in de revier van Suratte latende, ende op 28 ditto sijn voor Bassaing by d' Engelse schepen d' *Exchange*, d' *Anna* ende de *Diamant* gecomen. Hadden voorgenomen weder met malcanderen naer Suratten te lopen, 't volck te ververschen ende dan Goa tot ultimo Maert te besetten, omme te beletten dat geen caraques naer Portugael gesonden wierden. Dit gedaen sijnde, souden d' Engelse schepen ende twee van d' onse naer Batavia lopen. Met d' andre twee meenden d' onse Persia te besoecken.

Voorsz. admirael Dedel advyseert, dat als tot ultimo Merty voor Goa gelegen sullen hebben, dat het dan te laet sal wesen om binnen door naer Mosambique te lopen; dat het buyten om mede niet wel gelegen comen sal, ende soo gesint zijn op de vier caraques, die geseyt wierden dat int voorjaer 1623 van Portugael naer Indien souden vertrecken, te doen passen, dat sulcx van Batavia gedaen dient. In Batavia hebben op de saecke gelet, maer daertoe geen gelegentheyt gevonden.

In Suratten waren soo veel cleden ende indigo gereet, als *Noorthollandt* laden cond. Van den Broeck meende 't selvige daermede naer Batavia te senden. Soud gaerne een ander schip met cleden naer Atchijn ende de Westcust van Sumatra senden, maer Dedel (seyt hy) is niet genegen om daertoe een schip van sijn vlote te missen, doch *Weesp* ende *Heusden* naderhandt aldaer comende is *Weesp* vol cleden naer Batavia ende een ander houde ick voorseecker, dat recht door naer 't vaderlandt gesonden wesen sal. De gouverneur van Cambaya had op sijn pretentie 37 packen cleden van d' onse genomen.

Met hulpe van d' Engelsen, heeft de coninck van Persia Ormus gewonnen. Daer wert geseyt, dat de plaetze wat licht ende slecht overgegeven is. Vijff gallioenen hadden de Portugesen selffs gesoncken. In Suratten hadden d' En-

gelsen aen gelt ende goederen een capitael van ontrent vijftien tonnen gout, ende in dat quartier negen schepen ende drie sloupen. In December 1622 sijn daerenboven drie schepen van daer naer Engelandt vertrocken ende voor ons St. Helena gepasseert, genampt *Londen*, de *Jonas* ende de *Leeuw*. Een ander de *Discouvre* genampt, is met cleden van Suratten vertrocken ende in February 1623 voor Batavia aengecomen. Drie nieuwe schepen de *Blessingh*, *Reformatie* ende *Discouvre*, den 20en April van Engelandt vertrocken, conden d'onse gants geen tydinge van haer becomen, wat in Nederlandt ende Engelandt passeerde. Wierden seer spytich van d' Engelsen bejegent ende alsoo behendelijck kennisse cregen, hoe in Engelandt onderstaen was, eenige van onse schepen t' arresteren, had d' heer Dedel voorgenomen in geen Engelse schepen te gaen ende haer niet te vertrouwen.

De voirdere particulariteyten van voorsz. voyage ende die quartieren sal U. E. door nevensgaende missiven ende pampieren van Dedel ende van den Broeck vernemen, gelijck mede hoe grooten questie d' onse en d' Engelsen met malcanderen op de reyse gehadt hebben. Niet als een, maer gelijck twee bysondere vloten, seyt Dedel, sijn zy varende; den admirael noch gemene raedt van beyde de vloten willen d' Engelsen niet kennen, maer haer eygen hooft volgen, ende dat haer hovaerdye ende laetdunckenheyt soo groot is, dat met gene beleeftheyt, goedicheyt noch verdraechsaemheyt te winnen sijn.

4. Mocha. De schepen 't *Wapen van Selandt* ende *Noorthollandt*, den 17en February, gelijck voren geseyt is, van de vlote van defentie vertrocken sijnde, arriveerden den 6en Maert voor Aden ende den 13en ditto voor Mocca, daer ons volck ende goederen den 22en February 1622 in arrest genomen waren. Ter compste van dese schepen wierden gerelaxceeert, maer cort daernaer met een boot ende 22 mannen van de schepen weder gevangen. Hiermede sochten de Mooren meer goet aen landt te crygen. Naer veel over ende weder sendinge sijn eyntelijck (terwyle de schepen ondertusschen aent vastelandt van Etiopia, aen een plaetse Assab genampt, 10 mylen W. S. W. van Mocha, ververst ende water gehaelt hadden) verdragen dat alle d' onse met haer goederen weder in vryheyt souden stellen om die te benefitieren, retour daervoor te senden ende weder andere goederen t' ontbieden, mits dat d' onse opnieuws een boot vol speceryen aen landt souden lossen ende niemant op Mocca handelende beschadigen. Hierop is 't scheepsvolck welck wredelijck getiranniseert sijn geweest, gerelaxeert. Die van 't comptoir sijn met haer goederen weder in vryheyt gestelt, ende daer is een boot met rompen ende 40 cassen slechten benjuwin gelost. Van den Broeck had van Suratten een fregat in Mocca gesonden om te vernemen wat daer passeerde. Een Engels schip, de *Leeuw* genampt, was daer oock met cleden van Suratten gecomen. Aengaende den handel van Mocca, den coopman de Milde advyseert met de syne van 16 en 23 Augusti 1622, nevens

dese gaende, de prijs van verscheyden coopmanschappen, wat daer gepasseert is, ende dat gants geen goederen vercopen condt. De Mooren hadden haer verleden jaer opt schip van boven beroepen. 't Was nu wel affgecomen, maer men seyde, dat de coopluyden al haer gelt aen den nieuwen basscha hadden moeten leven ende noch geen betalinge weder gecregen. D' oude basscha hadde de Milde afgedwongen 4000 realen ende 200 bhaer peper a 45 realen de bhaer, met belofte van goede betalinge weder te doen, doch had tot dien tijdt geen becomen connen. 't Is best, dat des Compagnies volck ende goederen met eerste gelegentheyt van Mocca gelicht werden. Daer wert qualijck sooveel goet vercocht als d' onse met dispence consumeren. Als wederom goeden afftreck in coopmanschappen compt ende 't different geslist zy, can dan met gaende ende comende schepen gehandelt werden gelijck op andere plaetsen geordonneert hebben te doen. De voorsz. schepen 't *Wapen van Selandt* ende *Noorthollandt* sijn 19 Augusti van Mocca vertrocken ende 30 September in de rivier van Suratten aengecomen, met verlies van voorsz. tijdt, 25 mannen ende versuym van de schone occasie, den admirael Dedel by Mosambique voorgecomen.

5. Expeditie van Cornelis Reyersz. naar de kust van China.

Met de *Leeuwinne* is U. E. geadviseert, hoe 16 schepen met 1300 coppen, 213.588 realen ende eenige goederen naer China gesonden waren, met hope dat daerby noch andere seven schepen comen souden, ende wat ordre medegegeven hadden. De loop van saecken heeft bewesen, dat niet sonder reden om meerder verstandt ende ervaringe in voorsz. vlote wensten, alsoo de moet veel groter bevonden is. Op de cust van Chiampa, in de baeye van Pandorangh sijn byeen vergadert de schepen *Siericksee*, *Groningen*, *Delff*, *Enckhuysen*, de *Gallias*, Engelse *Beer*, *St. Nicolaes*, *Paliacatte*, *St. Crus*, de *Haen*, de *Tyger* ende *Victoria*. Bejegenden hier twee Chinese joncken, die vry naer China lieten varen. In de baey van Commorijn hebben een cleen Portugees fregat ende een jonck, die daer maecten, verbrant. De commandeur Cornelis Reyersz. heeft 't jacht *St. Nicolaes* van hier met advysen aen den commandeur Willem Jansz. na de Manilhas gesonden ende is met d' ander voorsz. elff schepen den 22en Juny voor Maccau gecomen. Vonden daer vier schepen van defentie van Manilha gecomen, te weten de *Trouw*, *Hope*, *Pals* ende *Bul*, die daer een Portugees fregat (welck nevens drie andere met syde waeren naer Manilha meenden te varen) verovert hadden. Ter dispositie van de commandeur ende raedt hadden wy om verscheyden redenen een vande voorneemste poincten gestelt, te weten dat een tocht op Maccau souden doen off sulcx naerlaten, naerdat na gelegentheyt van tydt en saecken op naerder kennisse goet souden vinden. Soo haest de vlote by Maccau quam resolveerde voorsz. commandeur Reyersz. ende raedt een landttocht op Maccau te doen. Waerop de resolutie gefondeert zy ende hoe sulcx doen souden, wort in resolutie, mis-

siven noch journael niet verhaelt, maer 't schijnt alleen gedaen te wesen opdat haer niet gereprocheert soud werden, dat sulcx door cleenmoet naergelaten ware. De *Gallias* ende *Groningen* wierden dicht onder de stadt geleyt. Hebben daerop geweldich geschoten ende de stadt weder op haer. Den 24^{en} Juny 1622 sijn d' onse met elff compagnien, sterck wesende 600 mannen, aen d' Oostzyde van de stadt in een santbayken gelandt. De commandeur Reyersz. voer selven mede, doch wierde in de boot doort lijff geschoten ende datelijck weder aen boort gebracht. De vyandt hadde in dit bayken een loopgraeff off trenchee gemaect, daer met ontrent 200 mannen in lagen, hondert haecx geplant hadden ende seer geweldich uyt schoten, doch d' onse roeyden sonder aensien tegen de wal aen, landen ende dreven den vyandt met gewelt uyt sijn beschansinge. Int landen cregen ontrent 40 gequetsten ende dooden. De vyandt vluchte landtwaert in na de stadt ende seeckere cloosters. Capiteyn Ruffijn volchde haer met negen compaignien tot op omtrent een musquetschoot onder de stadt. De vyandt schoot seer met groff geschut uyt de stadt, deden verscheyden uytvallen met diversche troupen ende wierden verscheyden malen terugge gedreven. Veel Portugese slaven, caffres ende andere, droncken gemaect sijnde, liepen soo onversaecht tegen de musquetten aen, dat het wonder om sien was. De Chinesen vluchten met pack ende sack in groten getal uyt de stadt. Naerdat omtrent twee uren opt geberchte ende inde valeyen tegens malcanderen geschermutseert hadden, wierden d' onse moede, dorstich ende 't cruyt begost haer te gebreecken. De brant int laeste beursvatgen cruyt dat in de compagnie van capiteyn Ruffijn was, geraeckende, viel den vyandt met een generale uytval aen. D' onse, niet dan musquetten hebbende ende veele geen cruyt, defendeerden haer met handtgeweer, geraecten in de vlucht ende trocken met grote disordre aff. De twee compaignien die tot een achterhoede op strandt gelaten waren dit siende, vluchten soo hert als d' andere in de boots. Drie van de boots, vresende overvallen te werden, staecken van de wall aff. De resterende most haer te water begeven. D' een verdronck ende d' ander wierd soo opt landt als int water doodt geslagen. Omtrent 70 mannen wierden hier sonder tegenweer gedoodt, welck 20 off 30 musquettiers, ordre houdende, hadden connen verhoeden, maer daer was gants geen ordre. Van d' onse sijn in alles 126 mannen gequest ende 136 doodt gebleven, waer onder veel officieren. Den vyandt menen sy dat ongelijck meer volck verloren heeft, doch meestal slaven. Seer weynich Portugesen hebben d' onse gesien. Twee metale stucken hadden mede genomen. 't Een was noch in de boot, ende 't ander, aen landt sijnde, is daer gebleven. Soo d' onse haer op de hoochte aen de seecant by dit sandtbaeyken beschanst ende daer eenich geschut geplant hadden, 't is apparent (naer wy verstaen) dat daermede (niettegenstaende al te swack van volck waren) Maccau gedwongen ende gewonnen souden hebben,

maer daer was gants geen beleyt noch ordre. De schepen *Groningen* ende *Gallias* hebben 350 schoten op de stadt geschoten ende de stadt omtrent 100 a 120 op haer. De *Gallias* was 25 mael dwers doorschoten ende *Groningen* ses mael, doch geen volck was daer geraect, dan vier a vijff gequetst.

In deser voegen is 't beste deel vant cloeckste volck van voorsz. vlote verslagen ende 't meeste geweer verloren. Dese nederlage verheuchde d' Engelsen overal seer. De commandeur Reyersz. heeft naer dese ongeluckige tocht de jachten de *Haen* ende *Victoria* naer Lantou gesonden (alsoo niet gelegen quam naer Canton te senden) omme den handel ende een bequame plaetse daertoe te versoecken. Voor de stadt Lantou comende ende dit versoeck gedaen sijnde, wierd van wegen de mandorijn geantwoort dat sulx aen de mandorijn van Canton (daer sy onder stonden) mosten versoecken, ende wesen haer met veel schone woorden aff. Eer de tocht op Maccau gedaen wierd, brachten de Chinesen allerley verversinge seer goetcoop aen de schepen, maer daernae bleven achter. Den 26^en^ Juny sijn de schepen de *Trou*, *Pals* ende *Bull* naer Fyrando vertrocken omme haer veroverde goederen aldaer te delen, 't schip de *Hope* by de vlote van den commandeur Reyersz. latende, gelijck mede 't fregat door haer verovert, genampt de *Clene Hope*. D' Engelse *Beer* ende *St. Crus* sijn mede vertrocken omme tusschen Lamo, Chincheu ende de Piscadores te cruyssen. De commandeur Reyersz. vertrock den 29^en^ Juny met de schepen *Sierricksee*, *Groningen*, *Delff*, *Enckhuysen*, de *Gallias*, *Haen*, *Tyger*, *Victoria* ende *Clene Hope* van Maccau na de Piscadores, alwaer den 11^en^ July arriveerden. Lieten omtrent Maccau de *Hope*, *St. Nicolaes* ende *Paleacatte* omme daer te cruyssen, doch sijn naderhandt weder in de Piscadores gekeert, souder yets verricht te hebben.

6. Pehoe. Aent grootste eylandt van de Piscadores, door de Chinesen Pehou genampt, gelegen op 23$\frac{1}{3}$ graden Noorder breete, 20 mylen van O. S. O. van Chincheu ende 10 mylen van Ysle Formosa off Lequeos Pequenos, vonden een seer schone baye voor alle winden beschut, 't landt bequaem om te beplanten ende vee te wayen, maer daer is gants geen geboomte. In dese baye bejegenden thien oorlochsjoncken ende opt landt omtrent 150 Chinese visschers, welcke d'onse een tijdt lanck met schone praetgens onderhielden ende daernae altsamen vertrocken sijn. De commandeur Reyersz. is selffs gaen visiteren de baye van Lamang alias Teyouwan, leggende aen de Suythoeck vant eylandt Formosa off Lequeo Pequeno, gelijck mede verscheyden andere omleggende plaetzen, maer hebben nieuwers geen bequame gelegentheyt voor onse grote schepen gevonden. De baye van Lamang is de bequaemste die gesien heeft. Binnen is een comme, 5 a 10 vadem diep, maer int incomen leyt een banck, daerop met hooch water maer 15 a 16 voeten water is ende met leeghwater 12 a 13 voeten, ende 't soud met het Suyder mouson seer periculeus wesen om

binnen te comen. Hierover vondt den raedt goet Pehou te verkiesen ende een fort te maken op de S. W. hoeck van d' incompste van de baey, welck een seer bequame plaetse is, seer sterck uyt der natuyren, doch in cas van belegeringh soud haer 't versche water affgesneden connen werden. Alhier hebben een fort gemaect, van soden opgeleyt uyt een viercant groot 180 voeten yder zyde. Terwyle besich waren dit fort te maken, sijn den 6^{en} Augusti naer Chincheu gesonden de jachten de *Haen*, *Tyger* ende *Victoria*, met een missive aen de regenten van Chienchieu, in Chinees geschreven, waermede van onsentwegen den handel ende een bequame plaetse tot residentie versochten. Desen brieff wierd door een overste van seecker crijchsvolck vruntelijck ontfangen; belasten d' onse weder naer Pehou te vertrecken, vastelijck toeseggende, dat daer over 50 dagen antwoort senden souden. Terwyle dese tijdt verliep ende de jachten noch eens naer Chincheu om bescheet gesonden wierden, is 't jacht de *Tyger* aen de revier van Chincheu gestrant, 't volck ende geschut door de Chinesen gebercht ende aen d' onse weder gelevert. Sy deden haer dese vruntschap, maer wilden evenwel niet gedogen dat de jachten in de revier van Chincheu naer d' antwoort vertoeffden; dreychden haer, soo niet vertrocken, met gewelt van daer te dryven.

Primo October quamen in Pehou by d' onse vier oorlochsjoncken met een gesant Ongsoepy genampt, sijnde geaccompaigneert van eenen Wangsan, dat een van de treffelijckste coopluyden op Manilha handelende is, ende eenen Chinesen schipper Hongtay genampt, die in Batavia wel bekendt is, met andere suite. Dese gesant bracht tot antwoort een seecker placcaet door de Gouverneur Generael van de provintie van Hochieu, den admirael van der see ende capiteyn vant chrijsvolck uytgegeven, waermede d' onse den handel in Pehou met schone soete excusen ontseggen, haer belastende haestich van daer te vertrecken, eer de coninck van hun kennisse becompt ende chrijsvolck tegens haer sende. Van wegen de commandeur Reyersz. sijn veel redenen gebruyct omme den handel in Pehou off elders op een bequaeme plaets te vercrygen, gelijck mede door voorsz. Chinese gesanten om d' onse te persuaderen van Pehou te vertrecken, ende datter geen middel noch raedt te vinden sy om den handel te becomen, doch elck by sijn voornemen blyvende, wesen daernaer d' onse nae een plaetse genampt Tampsuy (gelegen op ontrent 27 graden Noorder brete, welck sy seyden bequaem ende buyten gebieth van haren coninck te wesen), maer d' onse bemerckende dat niet en sochten dan hun van haer disseyn te frustreren ende van Pehou te doen vertrecken, seyden voorsz. gesanten aen, soo haer den handel niet vergunt wierd, dat dan oorsaecke van oorloch wesen soude, ende hebben hun eyntelijck den oorloch aengeseyt, waerop voorsz. gesanten seer verslagen waren. Wangsan ende Hongtay schreven een misssive aen d' overste van de Chinesen in Batavia re-

siderende, versoeckende dat ons souden willen persuaderen van ons voornemen te desisteren, de genegentheyt onderstaen ende haer daervan advys geven. Naerdat dese gesanten eenige dagen in Pehou vertoeft hadden ende vrientelijck onthaelt waren, sijn sy met d' aensegginge van oorloch weder naer Chincheu vertrocken. De voirdere perticulariteyten sal U. E. per nevengaende geschriften ende translaten sien.

De commandeur Reyersen ende raedt geen hope siende om met vruntelijck versoeck handel te becomen, resolveerden de Chinesen volgens onse ordre den oorloch aen te doen, niettegenstaende haer selven soo swack ende qualijck van volck versien bevonden, dat geen harden drangh souden connen doen ende geen volck hadden om landttochten te doen ende volck vant landt te lichten, gelijck haer geordonneert hadden te doen soo den handel geweygert wierd, welck het twede point van ons voorneemste disseyn was.

Voor desen is U. E. geadviseert, hoe eerst 12 schepen ende jachten sonder gelt naer China gesonden waren ende daernaer vier andere met een goede somme gelt, te weten de *Gouden Leeuw*, de *Sampson*, *Tholen* ende *Sincapura*, met ordre soo tot geen handel comen conden, dat dan de *Gouden Leeuw* met sijn gelt, wesende 80.000 realen, naer Jambi senden souden, gelijck geschiet is. Hy is in Jambi ende van daer tot Batavia wel aengecomen, gelijck mede 't jacht de *Clene Hope* te voren met d' eerste advysen.

Groningen ende d' Engelse *Beer*, in July van Pehou uyt cruycen gesonden sijnde, dreven door hert weder om de Noort tot op 28 graden, alwaer aen de cust van China onder seeckere eylanden goede rede bequamen. Vonden daer omtrent 25 joncken van Chinese rovers, welcke seyden 40 sterck te wesen. Presenteerden d' onse om eenige dorpen aff te lopen, haer assistentie ende alle goede aenwysinge aen te doen, maer alsoo d' onse geen ander ordre hadden dan de Manillische joncken aen te tasten, bedancten hun van haer presentatie ende versochten, dat in Pehou by den commandeur souden comen, 't welck sy belooffden te doen, hun daertoe seer genegen thonende, doch sijn niet verschenen. Wy verstaen, dat de regenten van China de rovers overal met perdon ingeroepen hebben, om voor te comen dat haer niet in Pehou by d' onse souden begeven. Niet eer dan int laeste van September keerden voorsz. twee schepen weder by de vlote, goede pertye hout van voorsz. eylanden medebrengende.

Int cruycen bejegende 't jacht *St. Crus* een jonck van Manilha comende, doch cond haer met geen groff geschut dwingen, ende alsoo dit een open jacht is ende de jonck vol volck was, vond niet goed die te aborderen, vresende door de menichte van 't volck overvallen te werden. Hierover is de jonck ontcomen ende aent vaste landt gestrandt.

Naerdat d' onse den handel ontseyt ende de Chinesen den oorloch aen-

geseyt was, gelijck voren verhaelt is, sijn den 18en October van Pehou naer Chincheu vertrocken de schepen *Groningen*, de Engelse *Beer*, de *Sampson*, *Haen*, *St. Nicolaes*, *Victoria*, *Falleacatte* ende *Sincapura*. In Pehou bleven doen vier schepen leggende, te weten *Sierícksee*, de *Hope*, *Delff* ende *Enckhuysen*. De *Gallias* was gesleten. *St Crus* ende *Cleen Tholen* waren om eenige notelijckheden naer Firando gesonden. Soo haest de voorsz. acht schepen ende jachten van Pehou naer Chincheu vertrocken waren, cregen de volgende nacht soo herden storm, dat van malcanderen geraecten. De *Sampson*, *Sincapura* ende *Paleacatte* in uyterste noot van sincken comende, wierden genootsaeckt voor windt te lopen. De *Sampson* ende *Sincapura* waren in Batavia aengecomen ende *Paleacatte* bleeff by de jachten int vaerwater van Malacca cruycen. D' andere vyff, *Groningen*, d' Engelse *Beer*, *Haen*, *St. Nicolaes* ende *Victoria* vervielen aent vaste landt van China by de stadt Hantausova omtrent 7 a 8 mylen suydelijcker dan Chincheu, daer veel vaertuych bejegenden; resolveerden den oorloch alhier te beginnen, vernielden omttent 80 joncken, daeronder 26 oorlochsjoncken, bequamen omtrent 80 Chineesen, 60 bassen ende veel geweer, daertegen 50 mannen met een jonck ende boot door hert weder verdreven ende apparentelijck verongeluct sijn. Daernaer sijn voorsz. vyff schepen den 26en November in de baey van Chincheu geraect ende niettegenstaende dat maer 120 mannen uytmaecken conden, resolveerden evenwel een landtocht opt eylandt Goulousou te doen. Op dit eylandt staen twee schoone dorpen ende veel treffelijcke huysen. De twee treffelijckste coopluyden Eiansan ende Wangsan, op Manilha handelende, sijn hier wonachtich. Alle grote joncken, buyten varende, worden hier geladen ende gelost. De voorsz. dorpen, huysen ende veel joncken, soo grote vrachtjoncken als oorlochsjoncken, hebben hier mede verbrant. 't Volck vluchte met haer goet in seecker fort opt eylandt leggende, gelijck mede in de stadt Eymoey, aent vaste landt omtrent een schoot vant eylandt gelegen, van waer de Chinesen met een seer grote menichte van volck verscheyden malen op d' onse uytvielen, doch wierden telcken reys weder teruggedreven. Uyt het huys van voorsz. Eiansan cregen 20 corven getweernde ende poyl sijde. Byaldien d' onse soo lange gewacht hadden totdat de joncken varende geladen waren geweest, 't schijnt dat haer hier seer gevoechelijck becomen souden hebben. Van Chinese branders was *Groningen* in groot peryckel geweest, doch hebben Godtloff geen schade geleden.

Den 7en December vertrock *Groningen* met verscheyden notelijckheden van Chincheu naer Pehoe. By de wercken synde spilde van sijn anckers ende geraecte door hert weder in groote noodt. Dreven wederomme beneden Chincheu op 22½ graden, daer den 14en ditto 't schip *Haerlem* bejegende, welck van Firando naer Pehou seylende mede beneden wints vervallen was. Naer-

dat *Haerlem* twee maenden t' soeck gebracht hadde ende aent fort op Pehou niet comen cost, heeft eenige goederen aldaer gedestineert met eenich volck aen *Groningen* overgegeven, ende is met sijn gelt ende 176 Chinesen naer Batavia gevaren ende daer wel aengecomen. 't Is ongelooffelijck hoe seer de gantsche cust van China bewoont is, wat een overgrote menichte van volck ende vaertuych dat overal is. Hare joncken sijn d' onse veel te cloeck int seylen, wenden ende drayen. 't Is op die custe een seer hert vaerwater. Veel seylen, anckers ende touwen werden daer gespilt. Voor handige schepen sijn lancx de cust veel goede reden ende baeyen te vinden. Vermits de schepen int oversteecken van Pehou na de vaste cust ende vant vaste landt naer Pehou soo licht verdryven, als voren geseyt is, raedt Nieurode hert aen (gelijck U.E. per nevensgaende missive den 3en January 1623 uyt de baey van Teysenkitt geschreven, sullen sien) dat naerder op een van de eylanden aen de vaste cust, off op de vaste cust selve omtrent Chincheu een plaatse behoorden te verstercken. Hy seyt dat daer veel bequame plaetsen ende goede gelegentheyt is: dat ons daer veel beter in twee maenden, dan in de Piscadores in een jaer souden connen verstercken; dat alle notelijckheden veel beter souden becomen; dat de Chinesen van daer hondert mael meer affbreuck dan van de Piscadores souden connen doen, ende consequentelijck den handel soo veel te eerder vercrygen. Voor de groote macht van de Chinesen meent geen swaricheyt te wesen, als de rede maer voor haere branders bevryden, 't welck hy doenlijck acht. Meerder ende naerder kennisse van saecken sullen mettertijdt becomen. Ondertusschen hebben hierop by provisie geadviseert niet geraden te vinden, dat vooreerst andere residentie naerder op de cust van China nemen dan in Pehou begost is. Onder andere was den commandeur Reyersz. belast de gantsche cust van China tot Nanquin ende Corea toe te doen ontdecken, maer door alle voorsz. inconvenienten de vlote overgecomen is daervan niet gevallen. Hy hadde voorgenomen de schepen *Siericksee*, *Groningen* de *Hope* ende een jacht den 15en November na de Manilhas ende Spirito Sancto te senden, waerover *Groningen* belast was over drie weecken weder in Pehou te keeren, maer ick achte datter niet van gevallen is. *Delff* ende *Enckhuysen* waren gedestineert tot bevrydinge van de baey te blijven leggen.

Aldus was tot dien tijdt d' eerste tocht met soo treffelijcken vlote op China gants vruchteloos affgelopen. By weygeringh van den handel hadden wy voor seecker gehouden, dat dan een grote menichte van Chinese mannen, vrouwen ende kinderen becomen souden, omme Batavia, Amboyna ende Banda daermede te versien ende d'oncosten aen haer te vinden, maer 't is Godt betert beyde voor d' eerste reyse misluct ende soo gegaen, dat van 1300 mannen, die wy uytgesonden hadden, maer 120 te velde gebracht costen werden, doen

men verrichten soude 't gene wy naer ontsegh van den handel voornementlijck geordonneert hadden te doen. Maer daeromme moeten aen de goede uytcompste als de sake maer wel vervolgen niet twijffelen. Eer daervan spreecken, sullen verhalen wat by den commandeur Willem Jansz. en de vloot van defentie op de tocht van Manilha verricht ende gepasseert is.

7. Vloot van defensie. In Firando was int naejaer 1621 de vloot van defentie, in thien schepen bestaende, geprepareert omme de twede tocht naer Manilha te doen. De meninge was eerst, dat d' Engelsen de reys niet gedaen souden hebben, maer 't is tegen gemeen gevoelen voortgegaen. Dese twede tocht heeft de commandeur Willem Jansz. de vlagge van de grote stenge gevoert ende de name van admirael gehadt. D' Engelse commandeur Adams voerde de vlagge van de voorstenge met name van vice admirael. De jachten *Muyden* ende *Pepercorn* vertrocken den 28[en] October 1621 van Firando naer Chincheu, omme daer te cruycen op de joncken, die met het eerste vant mouson naer Manilha souden mogen varen, doch verrichten niet, vermits het daer door hert weder niet houden conden, waerover na de Cust van Manilha liepen ende daer weder by de vlote quamen. D' andere schepen *Bantam*, de *Trouw*, *Haerlem*, *Hope*, d' Engelse *Maen*, de *Pals*, d' *Elisabeth* ende *Bul* vertrocken den 3[en] December 1621 van Firando. Soo haest op de cust van Lucon quamen, rescontreerden by Pangasinaon een seer rijcke Chineese joncke, die verleden jaer uyt vrese van d' onse overgebleven was. Voor de baye van Manilha comende ontjaechden daer een galye, een andere, ende cregen naderhandt noch een. Dese joncken becomen hebbende, bleef de vlote voor de baey van Manilha, d' selvige nau beseth houdende; meenden, dat haer dingen wel deden. Ondertusschen sijn de Chinese joncken by Noorden de baey op 't landt Lucon vervallende van de Spanjaerts gewaerschout ende by Suyden de baey van Manilha geloopen, alwaer haer goederen gelost ende die van daer met clene chiampans in Manilha gebracht hebben. D' onse hiervan te laet de tydinge becomende, niettegenstaende gewaerschout waren daerop te letten, sonden eenige schepen om de Suyt, welcke op twee verscheyden plaetsen seven grote joncken vonden die al gelost ende weder met brandthout geladen waren. Dese ende veel andere clene joncken, hebben altsamen verbrant. Int laetste van Mayo wierden de schepen de *Trouw*, *Hope*, *Pals* ende *Bul* naer Maccau gesonden; bequamen daer een Portugees fregat met syde geladen, welck naer Manilha meende te varen. Van hier sijn weder sonder yets anders te verrichten na Firando gekeert, 't schip de *Hope* by de vlote van den commandeur Reyersz. latende. D' andere ses schepen vertrocken int eerste van Juny van Manilha ende sijn alle te samen in July in Firando wel gekeert. Int keeren rescontreerden twee joncken, die noch in Manilha meenden te comen, maer vonden daer niet van waerden in. De goederen uyt voorsz. joncken ende fregat voor de Nederlantse Compagnie becomen,

sijn getaxeert *f* 262.912 — 12 — 5. Gelijcke deel heeft d'Engelse Compagnie mede genoten. D' onse hebben soo wel als d' Engelsen alle dese goederen tot goeden prijs in Japan vercocht, op hope dat een goede somme gelt weder op de Cust van China besteedt soud werden. De helft souden d' Engelsen tot reparatie ende provisie van haer schepen wel spenderen. De twee schepen de *Maen* ende *Hondt* door d' heer Houtman van de Molucques naer Cabo Spirito Sancto gesonden, daeromtrent int holle water comende, wierden soo leck, dat beyde in groten noodt van sincken geraecten ende gedrongen wierden naer Firando te lopen, alwaer op de pomp wel aengecomen sijn, naerdat de *Hondt* op Corea gedoolt ende daer tegen 36 oorlochsjoncken geslagen hadde. Den raedt had voorgenomen dese twee schepen naer Pehou te senden, maer alsoo in de haven van Goetche aen de gront waeyden, wierd de *Maen* lecker ende borst de *Hondt*, waerover beyde aldaer gesleten sijn.

Voorsz. twede tocht met de vlote van defentie op Manilha gedaen sijnde ende d' Engelsen niet genegen wesende noch oock geen provisie hebbende omme de derde reys naer Manilha te varen, sijn van malcanderen gescheyden. D' Engelsen waren geresolveert met alle haer schepen naer Batavia te lopen, al haer capitael ende meeste volck van Firando te lichten ende daer maer 3 a 4 mannen sonder capitael te laten. De *Pals* was in Batavia aengecomen; de *Maen* lach voor Jambi, de *Pepercorn* by Poule Timon ende d' andere twee, d' *Elisabeth* ende *Bul*, wierden dagelijcx in Batavia verwacht.

Dese tocht is redelijcken vredich gegaen. 't Schijnt, dat 't eene mes 't ander in de schede gehouden heeft. D' eerste reys dreeff d' een d' ander met gewelt uyt de joncken. In Firando wapende hun d' een tegen d' ander, vochten niet weynich en eenige bleven doodt, waerop den raedt elck over de syne recht deed. Maer dese reys ist Godt loff beter gedaen.

Wy hadden de commandeur Willem Jansz. geordonneert, dat als de tocht op Manilha gedaen ende van d' Engelsen gescheyden ware, dat dan opt spoedichste met alle de schepen na de Piscadores soud lopen, syne macht by de vlote van den commandeur Reyersz. voegen, omme van daer de Chineessen handel op Manilla te verhinderen ende die voor ons te procureren, in sulcker voegen ende met alsulcke schepen, als volgens d' ordre van onse instructie metten anderen goet souden vinden.

Volgens dese ordre is den commandeur Willem Jansz. den 18[en] September 1622 met de schepen *Bantam*, de *Trouw*, *Muyden*, *St. Crus* ende *Cleen Tholen* van Firando naer Pehou vertrocken. In see sijnde cregen den 25[en] ditto soo groten storm, dat al te samen in groten noodt vervielen. *Bantam*, de *Trou*, *Muyden* ende *Cleen Tholen* keerden met grote schade weder in Firando. *St. Crus* bleeff achter ende schijnt dat in see gesoncken is. Daerna int leste van October ende voorste van November vertrocken weder van Firando naer Pehou

de schepen de *Trouw*, *Haerlem*, *Bantam*, *Muyden* ende *Cleen Tholen*. Sy sijn alle vijff van maicanderen beneden de Piscadores geraect ende connende niet weder opcomen, veel anckers ende touwen verloren hebbende, liepen naer Batavia ende sijn daer elck bysonder wel aengecomen. Hadden mede tot den handel 80.000 realen Japans silver ende eenige notelijckheden voor den commandeur Reyersz., maer sijn E. sal hem met sijn armoede moeten behelpen.

D' oorsaecke dat alle dese schepen tot groot nadeel van de Compagnie soo misdreven sijn, verstaen wy by te comen, vermits de Custe van China van d' onse noch niet wel bekent sijnde, te seer geschout werd. Lancx de wal loopt de stroom heen ende weder. Daer sijn veel schone havenen ende hoe hert dat het in see oock waeyt, ist gemeenlijck onder de wal (gelijck *Haerlem* bevondt) vry wat luwer. De Chinesen connen 't gehele jaer door lancx de wal heen ende weder comen. Mettertijdt sullen d' onse mede beter leeren. Ondertusschen is dese vlote mede in dier voegen van den commandeur Reyersz. gesepareert gebleven, welck om verscheyden consideratien seer qualijck compt, insonderheyt vermits apparent is (dewyle de macht van de commandeur Reyersz., gelijck voren geseyt is, seer verdeelt ende veel ongevallen overcomen was) dat de vyandt daerdoor 't vaerwater van Maccau op Manilha vry gecregen sullen hebben. Off het de Chinesen mede al beleth sal werden sal den tijdt leeren.

8. Japan. In April 1622 was de jonck *Firando* naer Siam gesonden, omme te lichten ende naer Japan te brengen 't cargasoen welck daer verleden jaer (genoechsaem door versuym van die van de jonck de *Hoop* ende 't schip *Tholen*) overgebleven was. Dese jonck in Siam comende, vernam hoe 't gehele Japanse quartier, des Compagnies huysen ende goederen verbrant waren, door vuyr by ongeval in seeckere Japanse huysinge geraect. De Compagnie heeft daer verloren de waerdye van *f* 77.554 — 0 — 10. Met de restanten ende 't cargasoen van Batavia is dese jonck naer Firando geloopen ende daer wel aengecomen. Soude primo December 1622 weder van daer naer Pehou ende Batavia vertrecken met 30 a 40.000 realen Japans silver, goede pertye Chinese cangans, coper, yser ende verscheyden notelijckheden. Godt geve dat de Piscadores mede niet misdryve. Om de keyser van Japan met een schenckage eere aen te doen, gelijck daer 't gebruyck is, ende meteen d' oude vryheyt van volck ende geweer te mogen uytvoeren weder te versoecken, is den oppercoopman Lenert Camps, gelijck mede d'Engelse coopluyden, int hoff van Edo geweest; waren de keyser ende groten seer aengenaem, ende naer dat daer 82 dagen met hooffsche cortosien vruntelijck onderhouden waren, cregen eyntelijck ten antwoort, dat de reputatie van sijne Majesteyt niet toeliet, sijn verboth soo subyt te wederroepen. 't Fregat voor desen door d'*Elisabeth* genomen ende daeromme lange met grote moeyten tegen die van Nangesaque

geprocedeert is, was d'onse als een Portugees fregat toegewesen, ende de goederen, als Japanse goederen, de keyser. 't Volck, soo Japanders als Portugese papen sijn seer wreedelijck gedoodt.

In Firando sijn alle de laeckenen derwerts gesonden tot goeden pryse met seer goede winst vercocht. De laeckenen voor desen geeyscht werden weder opnieuws versocht. Per nevensgaende notitie sal U. E. sien hoe Lenart Camps bereeckent dat 1.008.000 realen aen Chinese waren besteedt, jaerlijcx in Japan vercocht connen worden voor 1.862.375 realen, compt 854.375 avanche. Daer is niet aen te twijffelen off jaerlijcx can sooveel ende meer met Chinese waren in Japan gewonnen werden, ende met de verwisselinge van gout tegen silver omtrent 100.000 realen, gelijck Specx bereeckent.

't Jaer 1622 waren vier fregatten van Maccau naer Manilha gevaren. Een daervan is door de schepen van defentie genomen; een liep weder binnen; een was in Nangesaque gecomen, ende vant vierde hadden d'onse geen tydinge. De goederen vant gene in Nangesacque quam, waren op seeckere perticuliere questien noch in arrest; anders was dat jaer van Maccau in Japan niet gecomen. 't Schijnt, dat het door de compste van onse schepen naergebleven is, ende dat de lakenen altsamen te beter ende gewilliger vercocht sijn. Doen de vloot van defentie int voorste van Juny van Manilha vertrock, had den vyandt onder Cabite vijff schepen ende twee galeyen. Tsedert waren daer int laeste van July van Nova Spangien aengecomen vier andere schepen, twee grote ende twee clene, wel versien van volck ende geschut ende goede pertye silver. Dese sijn by noorden Lucon by Pangasinangh in een haven gelopen, van waer 't silver ende coopmanschappen in Manilha gebracht is. 't Schip welck in de baey van Manilha voor Nova Spangien in de ladinge lach was omgevallen ende pertye van de natte syde in Japan te coop gebracht. Daer wierd geseyt, dat drie nieuwe schepen in d' Inboccaderes gemaect waren, ende dat de nieuwe gouverneur, voor de Moluques gecomen, acht galeyen op stapel geseth hadde, doch dit is onseecker.

9. Mataram. Met onse joncxte is geadvyseert, hoe de Mattaram ons persoonlijck met een missive te hove ontboden ende wy doctor de Haen met een vereeringe derwerts gesonden hadden. De Tommagon off gouverneur van Tegal heeft de Haen ende sijn geselschap by den coninck van Mattaram genampt Pangoran Angalagha Palembahaen geleyt. Wierden door een schone landtdouwe tot int hoff (gelegen in een seer grote volckrijcke open plaetse Charta genampt, daer de Mattaram hem meest onthout) by den coninck gebracht; sat in een ringh van omtrent drie duysent edelen. Onse vereeninge gelevert sijnde, was seer aengenaem, ende de coninck seyde onder andere tegen de Haen, omdat de coopman van Japara eenige vrouwen aengetast hadde, waren des Compagnies goederen door de gouverneur van Japara genomen, ende Japara was weder

door de Generael verbrant. Dese questie wilde niet meer gedencken. Soo yemant diergelijcke faulte weder begingh, soude hem doen binden ende aen den Generael senden, ende ingevalle yemant van de syne in Batavia comende misdede, begeerde dat d'heer Generael haer naer sijn goetduncken soude straffen, sonder hem daervan te verwittigen. Presenteerde alle goede vruntschap ende allerley notelijckheden in sijn landt sijnde. Batavia (seyde hy) soude in ruste ende vrede laten. Wiste wel dat coopluyden een plaetse off casteel mosten hebben om haer goederen te bewaren. Riedt d'heer Generael den oorloch tegen Bantam te continueren ende niet te vertsagen: soo hem niet machtich genoech kende, hy soud volck te hulpe senden. Naer Surrebaye sond nu een groot leger. Als die plaetse overwonnen hadde, soude dan Bantam aentasten ende wist daertoe wel raedt, als ons schepen tot sijn hulpe voor de stadt hadde. Voor de peperbomen behoeffden niet te vresen, want alwaert dat die van Bantam d' selvige affhieuwen, hy sou dese wel weder doen planten. Succadana was nu syne. De Nederlanders die daer waren, hadden selffs haer huys in brandt gesteecken; wiste van de goederen niet. Soot de Generael geliefde daer weder een comptoir te stabilieren, hy soude daertoe licentie verlenen. Benjarmassin meende mede aen te tasten; hadde verstaen dat het onse vyanden waren, daeromme versocht, dat daervoor twee schepen tot sijn hulpe wilde leggen. Seyde dat het goet soud wesen, soot d' heer generael goet vondt, dat een man in Charta by hem hielt om de spraeck te leeren ende mondelingh vant voorvallende met hem te spreecken. Naer voorsz. propeosten ende andere meer, heeft voorsz. coninck, doctor de Haen weder met een missive aen ons affgevaerdicht, inhoudende dat geerne eenige vreemde schone paerden, geheel schone muscus, amber ende agelhout wilde coopen, versoeckende dat hem metten eersten daeraen souden willen helpen, ende in teecken van vruntschap sond ons een swaert, van sijn oudtvader gecomen, ende een cris.

Terwyle d' onse in Charta waren, vergaderde daer een seer grote menichte van volck omme naer Surbaye te trecken. Een leger van omtrent tachtich duysent mannen is voor de stadt Surbaye geweest, maer de Mattaram selve niet. Lagen daer eenige dagen aen de landtsyde voor ende trocken daernaer door gebreck van provisie weder aff, sonder dat met de wapenen aen malcanderen geweest sijn. Wat voirder op de reyse van voorsz. ambassade gepasseert ende door d' onse genoteert is, gelijck mede hoe overal van de groten op de Javaense maniere vruntelijck bejegent wierden, can per nevensgaende journael breder gesien werden.

10. **Bantam.** Terwyle wy met d' Engelsen in beraedt waren ende voorgenomen hadden te ondersoecken off tot onderhandelinge van accoort met Bantam souden connen comen, sijn ondertusschen veel geruchten door overcomende Chine-

sen van Bantam gecomen, dat de coninck, Pangoran Ratu, veel groten ende meest al de gemeente van Bantam seer genegen waren tot vrede met ons, ende dat daertoe insonderheyt gedrongen wierden door de vruntschap welck wy met de Mattaram hielden ende door besendinge van onse ambassade derwerts, vresende seer dat sulcx tot totale ruyne van Bantam soude mogen tenderen. Onder andere wierd ons door een vrouwe, weduwe van Annachoda Wattingh, die overste van de Chinesen tot Jacatra by den conincx tyden geweest (ende door de Pangoran gedoodt) is, hardt aengeraden dat yemant met een vereeringe aen Pangoran Ratu senden soude, om de feeste sijns soons, die besneden soud werden, te vereeren. Verseeckerde ons, dat de coninck daerop in onderhandelinge van accoort treden soude. Seyde dat haer van een van des conincx schryvers expresselijck belast was ons dit aen te dienen, ende alsoo goetvonden de besendinge wat uyt te stellen om te sien off die van Bantam haer genegentheyt naerder souden openbaren, opdat met dies te meerder avantage mochten wercken, is corts daernaer van Bantam over Cheribon in Batavia gecomen een seecker geschoren Chinees, seggende dat van Queay Senepati (rechter van de grote merct tot Bantam) expres gesonden was om ons aen te dienen hoe seer de coninck tot vrede genegen was, ende soo wy daer toe mede inclineerden, dat sulcx met eenige besendinge off aenspraeck souden bethonen, opdat de coninck occasie mocht becomen om hem naerder te openbaren.

Op veel redenen die dese Chinees, met voorsz. vrouwe accorderende, verhaelde, ende verscheyden voorslagen die hy deed, sonden wy een Chinees coopman Jancongh genampt, met hem in de schepen voor Bantam. Hierop ontboot Queay Senepati, dat de Pangoran mede gelijck wy beschroomt was hem te openbaren voor ende aleer van onse genegentheyt naerder verseckert was, ende opdat d' een ende d' ander sijn eere mocht behouden byaldien de handelinge niet succedeerde, sloech hy voor dat het goet ware, dat een gevangen Javaen ende een Chinees by claren dage aen hem sonden; soude haer in volle vergaderinge voor den coninck brengen ende hun off andere daernae weder met antwoort aen boort senden.

Volgens dese voorslach hebben een gevangen Javaen ende een Chinees naer Bantam gesonden met last de coninck aen te dienen hoe seer tot vrede genegen sijn, ende soo daertoe mede gesint is, dat yemant gelieve naer Batavia te senden off goeden middel tot accoort voor te slaen. Dese van Pangoran Gabangh eerst gehoort sijnde, hielt sijn broeder de gouverneur Pangoran Area Rena de Mangala hem daerover gestoort, wilde haer niet horen ende liet haer eenige dagen by de wacht op een baleye sitten, seggende soo de Generael haer gesonden hadde, dat haer wel een brieff medegegeven off yemant van sijn volck medegesonden soud hebben, maer vermits niemant mede-

gecomen was ende geen brieff brachten, cond haer geen gelooff geven. Dus verre gecomen wesende, vonden wy goet voor de derde reys opentlijck eenige gecommitteerden van wegen de Nederlantse ende Engelse compagnies met een vredevaen naer Bantam te senden. Dese gecommitteerden, wesende een Nederlants ende een Engels coopman, voor de rivier van Bantam comende, versochten de Pangoran te mogen spreecken, ende doen daertoe niet comen conden, dienden aen hoe de capiteynen van de Nederlantse ende Engelse Compagnien seer genegen waren alle misverstanden t' accomoderen ende d' oude vruntschap met de Pangoran te vernieuwen. Hierop antwoorden die van Bantam dat de Pangoran daertoe mede lange genegen was geweest, maer hoe salt met Jacatra wesen? Jacatra (seyden d' onse) most blyven gelijck het is. Die van Bantam repliceerden, sy mochten dan wel weder vertrecken, want soo lange Jacatra niet weder gegeven wierd, con van geen vrede gehandelt werden; ende namen daermede vruntlijck affscheyt.

Daernaer vonden goet noch eens voor de vierde reys te senden, met ordre dat d'onse vrymoedelijck soo verre in de revier souden varen, als comen conden; dat oock aen landt souden gaen soot haer niet beleth wierd, ende dat haer houden souden als off wy wel genegen waren Jacatra over te geven, maer dat het niet geschieden cost off daer most eerst accoort ende conditie geraempt werden, ende de Pangoran most volck na Jacatra senden om possessie te nemen, menende hiermede weder in onderhandelinge te comen, maer 't heeft niet willen wesen. De gecommitteerde voor de revier van Bantam comende ende haer reden na de voorsz. ordre gevoecht hebbende, conden evenwel niet binnen, noch niet verder comen. Haer wierd wederom van des Pangorans wegen geantwoort, als de stercte van Jacatra raseren ende de plaetse verlaten, dat de Pangoran ons dan gelijck voor desen handel ende plaets tot Bantam verlenen sal, maer anders nieuwers van horen wil; al waert dat thien mael sonden, souden geen ander bescheet vercrygen. Met d'Engelsen hadde hy geen questie: sy mochten daer comen alst haer gelieffde.

Aldus sijn weder geaffronteert geworden, nae dat eerst door lanckheyt van tijdt seer behendich met soeticheyt tot aenspraeck geloct waren, gelijck U.E. per nevensgaende discoursen en resolutie breder connen sien. 't Schijnt dat het Bantam voor dees tijdt genoech was voor seecker te weten, dat met de Mattaram soo verre niet waren off begeerden noch wel vrede met hun te maken, waeraen wel affmeten conden, dat voor eerst noch geen peryckel liepen, te meer dewyle 't leger van de Mattaram Surrebaye (daer Bantam volck hadde) verlaten most. Naer gemeen gevoelen van een yder ende naer alle apparentie ist seecker, dat de coninck, den adel ende gantsche gemeente van Bantam tot accoort seer genegen sijn. Eensdeels werden hiertoe gedrongen door vrees, dat tot haer nadeel met de Mattaram souden mogen verdragen,

ende ten anderen, vermits haer kennelijck is, hoe seer den handel tot Batavia toeneempt ende dat de Chinesen daer grote pertye peper gecocht ende naer China gevoert hebben, waermede die van Bantam soo wy verstaen tenemael de hope die gehadt hadden om ons van Jacatra te dringen verloren souden hebben.

Int geberchte van Bantam was de peper 12 realen de hondert sacken geldende ende tot Bantam 30 realen de 100. Doen de spraeck geduyrende voorsz. practijcke van den Pangoran ende onse onderhandelingen seer sterck tot Bantam liep, datter vrede gemaeckt soud werden, rees de peper totop 50 realen de 100 sacken. De Chinesen wierden oock lange met hoop van vrede gevoeth ende opgehouden, maer de handelinge eyntelijck weder affgesneden siende, liep de spraeck dat altsamen geresolveert waren van Bantam naer Batavia te vertrecken. Omtrent 170 personen waren met dit geruchte (cort voor ons vertreck) overgecomen, daeronder eenen Lim Lacco met vrouw, kinderen ende gevolch, die eertijts sterck met de Compagnie gehandelt heeft, ende ten respecte van goede dienst de Compagnie gedaen ende verscheyden consideratien hebben hem met goede benefitie vereert.

Nae gissinge sijn int landt van Bantam omtrent 200.000 sacken peper, ende niettegenstaende dat de sack in Bantam maer ½ realen gelt ende tot Batavia ses realen, vermach 't verboth ende d'ordre van den Pangoran soo veel, datter niet een sack in Batavia gebracht wert. In den raedt van den Pangoran is hem van den adel voorgeslagen off niet geraden ware, dat hy van yder sack peper een reael van achten voor den coninck lichte ende een yeder sijn peper naer sijn goetduncken liet vercopen, waerop de Pangoran niet antwoorde. Ick mene vastelijck, dat het niet lange duyren sal off den handel van Bantam sal de Compagnie toegestaen werden, waerover gerecommandeert hebbe, dat d' onse daertoe een goede somme gelt in Batavia gereet souden houden omme daermede des Compagnies dienst waer te nemen, ende al waert dat het Bantam noch lange tegen ons gaende hielt, weynich isser mijns bedunckens aen gelegen: 't different sal door de tijdt beter gesleten werden dan wy souden connen bedencken. Voirder hebbe belast, dat men continuere de rede van Bantam beseth te houden, ende dat men niet dan diffencive oorloch tegen Bantam voere, sonder tochten te lande noch te water te doen.

't En is niet geraden de Mattaram aen de heerschappye van Bantam te helpen. Hierover hebbe den Generael ende Raedt geadviseert, als daertoe weder van de Mattaram assestentie versocht wert, dat hem met d' alderschoonste pretexten die dan te vinden sijn met hoop ende vrese treyneren sonder clare uytspraeck te doen, ende dat voorsz. coninck van Mattaram met eenige vereeringe ende goede correspondentie voeden ende ter gelegener tijdt weder een ambassade derwerts senden met een deel vant gene versocht te copen.

11. Omstreken van Batavia.

Naedat seeckere Javanen wesende omtrent 50 sterck een tijdt lanck int bos omtrent de stadt Batavia op avantage geloert hadden, rescontreerden op Sondach 2 October passado des middachs een troupe van omtrent 220 hoornbeesten, ongevaerlijck een clene myle van de stadt weydende, sonder andere wacht dan vijff swerten daerby; sloegen een swert doodt ende dreven de beesten wech. D' opsienders ende ruyters die hiervan de wacht bevolen was, versuymden niet alleen haer devoir, maer oock de weet aen 't fort te doen. De tydinge drie a vier uren daernae aen 't fort comende, wierd omtrent 50 mannen uytgesonden, maer de dieven conden niet achterhaelt werden. 70 beesten ontliepen haer ende quamen van selffs weder; d' andere 150 sijn achter gebleven. De corporael van voorsz. ruyters is over sijn faulte metter doodt gestraft. Dese buyt heeft de Javanen soo verre geloct, dat daernae op primo November niet verre van de stadt des nachts de stallingh van eenen seeman met gewelt overvielen, de schiltwacht doodt sloegen ende 50 beesten daeruyt wechdreven, doch wierden haer weder ontjaecht. Seer behendich weten dese dieven by nacht te stelen, soo beesten als andersints, doch eenige van haer sijn daernae in de loop gebleven, waerdoor haer stoutheyt wat verliesen ende d' onse wat wackerder werden. Anders is den oorloch aengaende noterenswaerdich omtrent Batavia niet gepasseert.

12. Schepen omtrent Malaka kruisende.

Hendrick Bruystens ende consoorten vryeluyden van Batavia met drie jachten op een tocht met onse commissie tegen den vyandt gevaren, hebben in de Straet Malacca een Portugees schip van omtrent hondert lasten verovert, comende van St. Thome met 152 packen cleden ende 200 slaven. De cleden ende eenige slaven sonden met een jacht naer Batavia, alwaer voor omtrent 25.000 realen vercocht sijn. De prijs hebben gemant ende sijn met haer drien naer Bengalen gelopen, werwaerts 't ander jacht haer mede gevolcht is. Eenige andere vryeluyden waren mede met andere jachten uyt, daervan noch geen tydinge was, dan dat een mede een Portugees fregat van clene waerde genomen hadden. Van des Compagnies wegen waren omtrent Malacca cruycende de jachten *Armuyden*, *Woerden*, *St. Laurens*, *Malabar*, *Goa* ende *Palcacatte*, daerover eenen Jan van Houdaen commandeert; dese maect het alsoo slecht als sijne predecesseurs deden. In de Straet van Malacca hebben een navette comende van Goa verovert; andere sijn hun door versuym van eenige ontsnapt. Voorsz. navette hadde in omtrent 20.000 realen aen Gouseratse cleden ende twee hele kartouwen van omtrent 25.000 ℔ swaer, schietende meer dan 50 ℔ yser. In de raedt van dese vlote was sooveel yver ende verstandt niet, dat dese stucken ende cleden datelijck naer Batavia off ten minsten aen de schepen voor Jambi behoorden te senden, gelijck de vryeluyden deden, maer hadden geresolveert alles omtrent vijff maenden by haer te houden, om selffs daermede te connen proncken, gelijck wy verstaen veel coopluyden dickwils by U. E.

doen, als by geval met wel geladen schepen overcomen, even alsoff het door hare wysheyt toequame. 't Schijnt dat den vyandt met dese ende andere diergelijcke stucken de rede van Malacca meent te bevryden, doch sullen tot Batavia daertoe mede seer wel te pas comen. De commandeur Willem Jansz. met 't schip *Bantam* van Japan comende rescontreerde by geval voorsz. Houdaen met een van de jachten daer pertye cleden in waren, welcke daeruyt lichte ende tot Batavia gebracht heeft; waren niet wel geconditionneert ende sijn getaxeert *f* 21.153 — 10 — 8. Door de *Gouden Leeuw* hebben verstaen hoe naderhandt voorsz. cartouwen in Batavia wel aengenomen waren ende dat daertoe coegels versocht werden.

13. Patani, Siam en Cambodja. Van Patani, Siam ende Cambodja sijn in Batavia gekeert de schepen de *Swerte Beer*, de *Vos*, de jonck de *Hope* ende 't *Postpaert* met 240.529 catti peper, pertye porcheleynen, rijs ende andersins. De peper is noch al even dier. Weynich wasser dat jaer in de bocht gevallen. Des Compagnies volck ende goederen sijn van Patani, Sangora, Siam, Cambodja ende Atchijn gelicht. Dese lichtinge veroorsaeckte grote verwonderinge. Elck seyd sijn gevoelen daervan, doch met goede vrientschap ist geschiet. Opt ernstich versoeck van de coningen van Siam ende Atchijn is by haer een assistent gelaten, soo om haer te gelieven als omme eenige resterende schulden te innen, welcke restanten *Westcappel* van Siam brengen soude. Twee seer grote legers heeft de coninck van Siam naer Cambodja gehadt, eene te water ende 't ander te lande. Naerdat d' armade te water (bestaende van veel seer schone grote galeyen ende andere minder fusten) een tijdt lanck in de revier van Cambodja gelegen hadde, sijn weder gekeert sonder yets te onderstaen. Dese vloot vertrocken wesende, sijn die van Cambodja naer het leger te lande gegaen, hebben haer in lage begeven ende de Siammers door seeckere geaposteerde wechwysers doen verleyden, overvallen ende geslagen. De coninck van Siam heeft daer (nae geseyt wert) verloren 4 a 21.000 mannen, daeronder sijn eygen broeder, ende 450 oliphanten; 17.000 mannen ende 250 oliphanten soude de coninck van Cambodja, soo sy seggen, levendich becomen hebben.

De jachten de *Dolphijn*, *Harinck*, *Valck* ende *Suratten* hebben op de Westcust van Sumatra becomen ende in Batavia gebracht omtrent 1748 bharen peper, soo met cleden als gelt gecocht tegen 25 ende 30 realen de bhaer. De *Dolphijn* hadden voor de twede reys gesonden, maer heeft de reys door herde contrarie windt niet connen doen.

14. Atjeh. 't Schip *Tholen* welck mede na de Westcust Sumatra ende Atchijn om peper ende om 't comptoir te lichten gesonden was, is de Westcust (daer sijn last wel becomen soud hebben, soo de tijdt verbeydt hadde) sonder vertoeven verby gelopen. In Atchijn comende, vondt daer menichte van peper, maer vermits geen cleden noch gout hadde ende de realen daer van soo weynich

waerden waren, dat de peper yeder sack wel acht realen gecost soud hebben, lieten de peper nae ende sijn volgens haer ordre met hun gelt na de Cust vertrocken, des Compagnies volck ende restanten medenemende, uytgesondert een assistent op des conincx versoeck gelijck voren geseyt is gelaeten. 't Scheen dat de coninck gaerne hadde, dat d' onse haer gerieff van peper bequamen, maer alsoo niemant realen begeerde, waren niet te helpen. Hy presenteerde 't schip vol te leveren a tien theyl gout de bhaer, maer begeerde geen realen. De coopluyden hert bestraft zijnde, waeromme soo veel niet dochten dat weder van de Cust Coromandel met cleden naer Atchijn ende de Westcust Sumatra keerden, daer 50 a 100 percento mede winnen conden ende de peper in dier voegen tot redelijcken prijs, gelijck d' Engelsen doen, becomen souden, excuseerden haer datter geen cleden op de Cust gereet waren. Soo lange de Compagnie in Indien gehandelt heeft, is noyt met cleden gelijckt 't behoort op Atchijn ende de cust van Sumatra gehandelt.

15. Jambi. 't Jaer 1622 ist gewas van de peper boven Jambi cleen geweest. Tsedert onse joncxte hebben wy van daer ontfangen met de schepen *Walcheren*, 't *Wapen van Delff* ende de fluyt *Gorcum* omtrent 11.000 picol peper, waervan op ons vertreck van Batavia omtrent 12.000 sacken aldaer gelaten hebben, ende noch omtrent 40 lasten wierd dagelijcx met *Purmerent* van Andrigiri verwacht, gelijck mede eenige joncken met peper van Jambi. In de revier van Andrigiri is de *Bruynvis* met 736 picol peper affdryvende op een boom aen de grondt geraect, geborsten ende gebleven met sijn last ende al datter by was. Soo d' onse 't geschut ende eenige peper meenden te bergen, wierden door den coninck van daer gedreven. 't Geschut ende eenige peper heeft hy, als voor hem verbeurt wesende aengeslagen, doch 't schijnt dat selffs daerover vry wat becommert sijn. Wy hebben d' onse gelast hert aen te houden omt selvige weder te becomen. Watter op volgen wil, sal den tijdt leeren.

Tegen Marty 1623 wierd in Jambi een groot pepergewas verhoopt. Is aldaer noch acht realen 't picol geldende, doch ick mene dat ons d' oncosten daerby gereeckent wel soo duyr compt te staen, als degene die om twaelff realen in Batavia copen, ende soot d' Engelsen niet verhinderen, ongelijck beter coop souden de peper in Batavia dan in Jambi becomen. D'Engelsen was haer gelt besteedt; hadden noch eenige cleden ende deden haer best om de uytstaende schulden te innen, gelijck wy d' onse mede belast hebben te doen, met ordre dat vooreerst niet alleen geen gelt, maer ook geen cleden naer Jambi senden, opdat de schult te beter geint werde, want soo lange yewerts gereet capitael by de comptoiren is, wort by veel coopluyden geen behoirlijck devoir gedaen om de schult te innen, ende de schuldenaers weten oock van geen betalen. 't Is te duchten, dat in Jambi veel van d' uytstaende schulden verliesen sullen. Alsoo 't huys van d' Engelsen met eenige peper in Andrigiri (door toedoen

van d'inwoonders naer geseyt wierd) verbrant was, hebben d'Engelsen daertegen by forme van represalie eenige Andrigirise prauwen genomen. Haer schip de *Bie* met eenige gevangenen in Jambi comende, liet de coninck d' selvige met gewelt daeruyt haelen. Hierover handtgemeen werdende, bleven twee Engelsen doodt, daeronder de schipper van d'Engelsen *Beer*. By den coninck tydinge comende, datter twee van sijn Oranghcays doodt waren, deed hy den oppercoopman ende een schipper van d' Engelsen handen en voeten binden om haer mede te doden, doch ondertusschen verstaende datter geen Orangcays maer twee slaven ende twee Engelsen doodt waren, heeft voorsz. coopman ende schipper weder gerelascheert. Desen oploop was soo groot, dat weynich scheelde off souden al d' Engelsen doodt geslagen hebben. De furie over wesende, sijn d' Engelsen altsamen scheep gegaen, haer volck hiervan in Batavia verwittigende. De president van d' Engelsen quam hierover met synen raedt seer geturbeert by ons om raedt vragen, gelijck mede soo sy gedrongen wierden de plaetse te verlaten, off haer dan mede deel van den handel souden verlenen, gelijck sy ons den 29en November 1620 op seeckere consideratie toeseyden. Wy hebben d' Engelsen hierop geantwoort, dat ons dochte voor dees tijdt best te wesen te simuleren ende byaldien genootsaect wierden off goet vonden Jambi te verlaten, dat den handel voor beyde de Compagnien gemeen soud blyven ende dat haer de helft van de peper die wy daer souden mogen becomen voor haer gelt ende courante waren over souden doen. Hiermede sijn gerust geweest. Haer volck hebben weder in Jambi aen landt doen gaen omme den handel gelijck te voren te continueren, 't welck niet sonder grote disreputatie geschiet is, vermits syluyden die van Jambi met de wapenen gedreycht hadden. Alsoo de *Valck* door onse ordre van Jambi naer Palimban gesonden was om daer te handelen ende eenige peper te procureren, wierd daer een tijdt lanck getreyneert, totdat eyntelyck door een Chinees gewaerschout wierden niet weder aen landt te comen, al waert dat van den coninck ontboden wierden, ende dat best was dat vertrocken. 't Schijnt datter eenich quaet voorgenomen was ende dat eenige niet vergenoecht sijn met de versoeninge ende 't recht dat wy over d' oultrage door vryeluyden begaen gedaen hebben.

16. Coromandel. Tsedert d' aencompste vant schip de *Vrede* sijn mede van de cust Coromandel in Batavia aengecomen de schepen de *Witte Beer*, *Nieuw Selandt* ende een fregat met advysen. Den *Beer* brenght mede een pertye provisie ende 150 slaven ende 't schip *Seelandt* eenige packen cleden ende 930 slaven voor de Compagnie, meestal kinderen, vrouwen ende weynich volwassen mannen. Dit schip was met 1167 sielen van de Cust vertrocken. Onder weech sijn daervan 69 sielen gestorven ende daernaer tot Jacatra mede een deel die uytgehongert waren, haer eenige dagen met raeuwe rijs ende weynich water

hadden moeten behelpen doordien by 't schip geen broot was ende alle de ketels doort gestadich rijs koocken voor soo veel volck doorbrandt waren. Dit is 't eerste begin dat eenige slaven crygen, op d' instantie vant jaer 1614 tot 1622 daeromme gedaen. De vercopinge van dese slaven geschiet op de Cust Coromandel onder de heydenen meest door hongersnoodt, welck haer dickwils door quaet gouvernement, oorloch ende quaede gewassen overcompt, welcke occasie de Portugesen ende Moren seer wel waergenomen hebben. Door voorgaende gouverneurs is onse ordre versuymt, ende alsoo ten lesten met groot verwijt hert geschreven, vryeluyden daeromme gesonden, capiteyn Suylensteyn ende den oppercoopman vant schip *Nieuw Seelandt* belast hadde 't beste mede te doen ende tegen de gouverneurs van de Cust te protesteren byaldien den opcoop van van slaven niet behierticht wierd, is den yver groter dan de bedachtheyt geworden.

De joncxte tydinge van de Cust is dat *Schiedam*, de *Jager* ende *Muys* naer Bengale gesonden waren, soo om slaven, salpeter ende cleden, als om den vyandt affbreuck te doen. Daernae souden onder Ceylon cruyssen ende in Maert off April 1623 naert vaderlandt vertrecken. Op 't gout met de *Vrede* ende *Beer* gecomen, was vier per cento in Paleacatte gewonnen; in Maslipatan een weynich min. De realen geven daertegen meer dan thien per cento verlies, waerover derwerts gene gesonden dienen. Item dat int Engels schip d' *Unité* naer Batavia varende veel duysenden aen goederen voor particuliere gingen. 't Schip *Selandt* had op de Cust gebracht omtrent *f* 40.000 aen speceryen, welcke daer meer dan *f* 180.000 suyver rendeerden, ende meer noten ende foelie dan hy bracht connen jaerlijcx vercopen. De diamantmyne bleeff noch al gesloten. Dewyle den indigo van Suratten U. E. beter dan die van de Cust bevalt, was van Uffele geresolveert niet dan een weynich goet tot naerder ordre te doen copen. 't Schip *Tholen* soud halff January 1623 met goede pertye cleden ende omtrent 500 slaven van de Cust naer Batavia vertrecken, alwaer naer ons vertreck int laeste van February wel aengecomen is.

17. Vonnis tegen de Engelschen.

De jachten *Timor*, *Cleen Enckhuysen* ende *Sincapura* sijn naer Solor ende Timor gesonden, soo om den vyandt als den handel in die quartieren te vervolghen. Met de *Leeuwinne* hebben U. E. geadviseert hoe d' Engelsen door den advocaet fiscael ende seeckere Chinesen voor den raedt van Batavia in recht betrocken waren over de Chinese jonck van Batavia verdreven ende door haer berooft. Naerdat de saecke langhe in debath gestaen hadde, sijn d' Engelsen eyntelijck den 12[en] November gecondemneert de gedane schade te vergoeden. Hiertegen hebben sy geprotesteert ende voor de conincklijcke Majesteyt ende Hoge Mogende heeren Staten geappelleert. De saecke daernaer op 3 January passado by den Raet van Indien overgesien sijnde, wierd verstaen het appel ende protest inpertinent ende ongefondeert te wesen,

waerover goet vonden d' Engelsen te doen leveren, in handen van de Raedt, de Chinese goederen (off waerdye van dien, bedragende 8.111⅞ realen), welck in Batavia te voorschijn gebracht ende overgegeven hadden, omme by provisie onder suffisante cautie de present wesende Chinesen te betalen, ende dat de voirdere inhout van de sententie aen U. E. souden renvoyeren. Tegen dit arrest ende onse ordre dienvolgens gegeven hebben d' Engelsen haer weder geopposeert, waerover op verscheyden consideratien goetvonden d' executie te laten doen. Den advocaet fiscael is met de balliu ende eenige van den raedt tharen huyse gegaen ende heeft pertye Chinese waren ende cleden gelicht, waervan de present wesende geinteresseerde Chinesen onder cautie van alle de Chinesen in Batavia residerende tot de voorsz. somme van 8.111⅞ realen betaelt sijn, de cleden gereeckent gelijck daer vercocht werden. 't Gene by de gis meer gelicht was is d' Engelsen weder gegeven. Hierop hebben sy andermael heftich geprotesteert, roemende dat dese executie hare meesters veel meer dan retour van peper voort gelt waerdich wesen sall. D' acten van al 't geen desen aengaende gepasseert is, sijn nevens desen gaende.

18. Banda. Met d' *Eenhoorn* hebben weder van Banda ontfangen 350 sockels foelie, wegende 8223 catti, ende 23.580 catti noten. De herde langdurige windt ende regen was oorsaeck dat niet meer becomen hadden. 't Aenstaende gewas wierd daerdoor mede seer beschadicht. Menichte van vrye Nederlanders, seyt den gouverneur Sonck, sijn daer van node, ende niettegenstaende noch seer weynich slaven derwerts gesonden sijn ende naer onse opinie niet min dan noch omtrent 3000 sielen derwerts gesonden dienen, soo adviseert ditto Sonck dat geen meer slaven sonder Nederlandeas souden senden. Versoect oock ordre, op wat maniere ende conditie acte van de uytdelinge vant landt ende bomen verlenen sal. Omdat de tijdt sulcx best sal leeren, hebben daerop alsnoch geen ordre gestelt; U. E. gelieve haer advys daervan te geven. By provisie wert aen een yder burger voor yeder siel die sterck is 50 muscaetbomen uytgedeelt. In Augusty 1622 wierden d' onse condt, hoe de resterende Bandanesen, op Pouleron sijnde, met die van Ceram ende de gevluchte Bandanesen verdragen waren ende gesworen hadden de wapenen weder tegen ons aen te nemen; dat die van Ceram den 9^en^ September met 30 correcorren in Banda souden comen om haer van Pouleron te lichten, gelijck mede 't volck van Rossangijn ende sooveel van d' andere eylanden als becomen conden, mits d'onse naer vermogen doodtslaende. De gouverneur Sonck, dese tydinge becomende, nam die van Pouleron in versekeringe ende sondt naer Amboyna aen de gouverneur Speult om assistentie, omme die van Ceram waer te nemen. Ondertusschen volcomen informatie van de saecke crygende, sijn de voorneemste orangcays ende orangbaycx ter doodt verwesen ende tot het getal van 160 metter doodt gestraft, daeronder een Philip, luytenant capiteyn van

de Siauwers, die de Compagnie te voren lange seer goede ende getrouwe dienst gedaen hadde. Hare vrouwen kinderen ende slaven sijn op d'ander eylanden verdeelt ende weder 150 sielen van de Cust in haer plaetse op Pouleron geseth. Dese executie is ons per expresse tingan met brieven van 20 September 1622 geadviseert. Alsdoen waren die van Ceram noch niet verschenen ende was apparent (vermits door overlopers verstaen hadden wat in Banda passeerde) dat niet comen souden. De gouverneur Speult was gereet om met 15 off 16 correcorren nae Banda te varen, doch wij menen dat voor sijn vertreck advys becomen heeft dat het niet nodich was. Grote presumtie isser, dat d'Engelsen goede kennisse van voorsz. conspiratie hadden. Seecker jonckgen met 25 slaven voor haer op dit pas van Bouton comende, deed Ceram eerst aen ende bracht die van Pouleron antwoort, dat de Cerammers haer souden comen halen. Grote ende merckelijcke verslagenheyt sach men aen de voorneemste Engelsen in Batavia doen daer voorsz. tydinghe quam. Wy hebben d' onse geordonneert dat haer soo veel doenlijck is van alle manlijcke Bandanesen ontlasten ende dat geen overlopers van Ceram noch elders aenhouden: die met recht niet straffen connen, dat die naer Batavia off elders versenden.

Seer grote insolentie is in Banda door den gouverneur Sonck tegen onse expresse ordre met schieten gepleecht. Wy verstaen dat onnuttelijck in corten tijdt omtrent 90 vaten cruyt ende 12.000 ℔ groff scherp met eerschoten verquist zijn. D'Engelsen met haer schip de *Supplcy*, al haer cruyt weder verschoten hebbende, versochten daernaer aen Sonck, om de minst niet te wesen, pertye cruyt ende scherp te leen, met toesegginge dat 't selve in Batavia weder souden geven off betalen. Hierop sijn haer 26 vaten cruyt ende 3000 ℔ groff scherp gedaen ende met des Compagnies geschut voor haer eere ende reeckeninge verschoten. 't Schijnt dat d'Engelsen haer best gedaen hebben om d' onse al haer cruyt ende scherp te doen verschieten, opdat die van Ceram ende Pouleron te beter tot effect van haer voornemen souden mogen comen, want anders apparent is, dat perticuliere coopluyden haer wel wachten souden, sooveel cruyt ende scherp voor haer meesters reeckeninge te lenen ende in droncken gastmael verquisten.

Godt sy gelooft, dat het disseyn van de vyanden gemist is, ende alsoo wy duchten dat meer andere ongeregeltheden in Banda souden mogen omgaen, hebben de gouverneur Houtman voor d'eerste ende de gouverneur Speult voor de twede gecommitteert de visite in Banda te doen, met ordre dat voorsz. Sonck hem naer Batavia transportere om sijn verantwoordinghe te doen, mits dat ondertusschen 't gouvernement van Banda by provisie als president bevelen degene die daertoe by den raedt voor de bequaemste geoordeelt wert, gelijck U. E. per resolutie ende onse missiven breder connen sien. In Batavia hadden geen volck die den Raedt voorsz. visite ende presidentschap toever-

troude. Innewaerts dienen de stoffen oock niet slechter te wesen dan sy sijn.

19. D' *Eenhoorn* van Banda comende bracht mede advys van Amboyna van den Amboina. 9^{en} September. Daernae ist jacht *Pegu* mede van daer in Batavia aengecomen met brieven van 29 September ende 13.444 ℔ nagelen, per reste van 520.945 ℔ voor onse van een jaers gewas. Hoe seer alle de Mooren van de Molucques, Amboyna, Banda, Ceram ende alle omleghen landen woelen, insonderheyt de Ternatanen, die van Loehoe ende hare consoorten, om haer vermogen te vergroten ende des Compagnies reputatie te verminderen, sal U. E. door nevensgaende missiven van de gouverneur Speult vernemen. Hy meent vastelijck, dat de hoochmoet van de Ternatanen eerlange tegen de Compagnie uytbersten sal. Nae Bouro, Xula, Taliabo ende alle omleghen plaetsen hadden syge sonden om een armade te vergaderen; Speult meent om tegen de Compagnie, hare vrienden ende ondersaten tot ons nadeel te gebruycken, ende Houtman meent dat het geschiet om tegen de Tidoresen te stryden, niet connende geloven dat de Ternatanen besteecken off approberen 't gene Daya op Loehoe doet, ende soot gedaen hebben, dat het haer leedt soud wesen.

Seer loffelijck werct de gouverneur Speult tegen alle de attentaten ende ondercruypingen van vyanden ende geveynsde vrienden, maer in de Moluques schijnt het, wort al in slaep gewiecht, die daer compt. Om die van Ceram ende de resterende gevluchte Bandanesen tot haer te trecken sijn de Ternatanen alsnu seer besich. De Tidoresen staen oock hert daernae, ende Speult doet sijn beste om die van Ceram met vruntschap gerust te stellen ende haer van de Ternatanen ende Tidoresen gesepareert te houden, gelijck altijt geweest sijn.

In Amboyna waren 115 mannen van d' onse in een jaer overleden. Int jaer 1620 heeft voorsz. Speult omtrent 2 a 3000 cocusbomen geplant. Was nu besich omme een ander plaets te prepareeren, daer omtrent 5000 cocusbomen staen connen, welck al d' aenplantinge is die d' onse sedert 't jaer 1605 dat 't casteel gewonnen wierd gedaen hebben. D' inwoonders noch onse dronckaerts sijn daertoe mede niet te beweghen.

20. Van de Moluques is op 22 October in Batavia aengecomen 't schip *Orange*, Molukken. met advysen van d' heer Houtman van 26 Augusty ende 41 bhaer, 169 catti nagelen, welck al is dat de Compagnie voor haer portie in een jaer van daer becomen heeft. De *Seewolff* is daer gehouden, maer was niet bequam langer te varen. Wy hadden geordonneert, dat den raedt aldaer naerder opt verlaten van Caleamatte ende Sabouwe souden letten. D' heer Houtman adviseert hierop, dat andermael goetgevonden hebben de verlatinge uyt te stellen, om redenen seggen sy dat de Compagnie weynich last van Sabouwe lijdt; dat de Ternatanen haer nu wel dragen ende Caleamatte sonder dat daertoe versocht werden, onderhouden, welck ons vry wat slecht dunct. Wy hadden verhoopt

dat d' heer Houtman volgens onse ordre d' oncosten vermindert soud hebben, maer heeft die ter contrarie vermeerdert. Wy hebben andermael geordonneert dat d' onse Sabouwe verlaten ende 't comptoir van Talliabo lichten, ende wat aengaet Caleamatte, soo daertoe niet resolveren connen, dat dan alle de grote wercken van Maleyen (daer noch dagelijcx soo grote oncosten aen gedaen werden) geraseert ende verlaten dienen, alsoo met twee off drie forten voeth genoech opt eylandt Ternate houden ende de Ternatanen daermede genouchsaem beschermen connen. Maer veel min meen ick sal men hiertoe als tot het verlaten van Caleamatte connen resolveren. Waertoe 't fort op Mothier nut is, weet ick niet. Met clene consideratien ende grote oncosten sijn verscheyden plaetsen beseth ende versterct, U. E. authoriteyt ende precise ordre isser van node omme veel goede reformatie te doen ende de Compagnie van veel onnodigen, onnutte oncosten te ontlasten; anders vrese dat het weynich beteren sall. Meest al U. E. volck is van soo verkeerden opinie ingenomen ende soo qualijck gewent, dat sulcx in haer met geen ordre, raedt noch reden geremedieert can werden.

Alsoo d' heer Houtman niet gesint was langer in de Moluques te blyven, hebben sijn E. geaccordeert toecomende jaer naer Batavia te keeren ende in sijn plaetse voor gouverneur van de Moluques aengenomen ende derwerts gesonden den E. Jacques Lefebvre. Godt geve dat het tot welstandt van de Compagnie (gelijck wy verhoopen, geschieden sall) gedye. Wy hebben voorsz. Houtman geordonneert dat soot geschieden can van de Moluques naer Banda vare, om de visite daer te doen, behoorlijck ordre te stellen ende van daer naer Batavia te keeren, doch soot per aventuyr niet gelegen quame, hebben de gouverneur Speult belast sulcx te doen ende daertoe behoirlijcke commissie gesonden, gelijck voren geseyt is. Met verscheyden provisie ende notelijckheden sijn van Batavia innewaerts vertrocken, te weten na de Moluques de schepen *Munnickedam* ende de *Vrede*, naer Amboyna *Edam* ende van de Suytsyde van Java 't *Wapen van Rotterdam*, ende naer Banda d' *Eenhoorn*, *Amsterdam* ende de *Clene Hope*, geladen met rijs ende allerley provisie. Van alle notelijckheden sullen de forten wel versien werden, maer tot versterckinge van de garnisoenen ende verlossinge van d' oude soldaten gaet geen ander volck mede dan de bootsgesellen met de schepen varende. Wat ordre op veel perticuliere saecken daervan hier geen mentie' maecken, gegeven hebben, can per nevensgaende copien van onse missiven innewaerts geschreven, gesien werden.

Goede pertye cleden sijn met voorsz. schepen innewaerts gesonden, ende in comptant niet meer dan drie kisten met 24.000 realen. Wy hadden voorgenomen geen ander gelt na de Moluques, Amboyna noch Banda te senden, maer met 't *Wapen van Rotterdam* sijn by geval tegen ons voornemen noch 3½ kisten met 28.000 realen naer Amboyna geraect. Ick mene dat die niet

weder terugge sullen senden, niettegenstaende daer niet van node sijn, alsoo de dispencen gemeenlijck na de middelen gedaen werden.

D' oncosten van de forten ende garnisoenen van 't eerste jaer dat d' Engelsen den handel in de Moluques, Amboyna ende Banda genoten hebben (uytgesondert d' oncosten van de comptoiren ende schepen) bedragen *f* 849.884 — 12 — 11, te weten:

In de Moluques van primo Merty 1621 tot primo Merty 1622 sijn 12 maenden	*f* 287.636 — 12 — 5
In Amboyna van prima Merty 1621 tot primo Juny 1622 sijn 15 maenden	„ 281.654 — 12 — 7
In Banda van primo Merty 1621 tot primo Merty 1622 sijn 12 maenden	„ 280.593 — 7 — 15
Gedraecht 't samen . . .	*f* 849.884 — 12 — 11

Een derde hiervan wesende, *f* 283.294 — 17 — 9, moeten d' Engelsen betalen per toll van een derde van den handel die genieten. Sy hebben daerop betaelt *f* 280.915 — 2 — 1 ende daertegens genoten, te weten:

Van de Moluques omtrent 20 bhaer nagelen	℔ 12.500
ende van Amboyna	„ 222.801
Bedraecht t' samen aen nagelen . . .	℔ 235.301

Van Banda 59.501¼ ℔ foelie ende 182.803½ ℔ noten muscaten. Aengaende 't gene vercocht mogen hebben, de notitie daervan was noch niet gesien. Ick mene dat hare coopluyden veel meer geconsumeert dan met vercoop van goederen gewonnen hebben. Op de grootheyt van voorsz. oncosten hebben d' Engelsen seer gesmaet ende die opt aldernauste geexamineert ende gesift, doch met haer oversien sijnde wierd bevonden dat meer in U. E. dan in haer nadeel misreeckent was. Hebben oock een acte overgegeven, waerinne met 36 artyckelen seggen hoe veel haer tegen recht ende redenen van de gouverneurs van de Moluques, Amboyna ende Banda affgedrongen is, restitutie daervan versoeckende. 't Project van onse antwoort ende haer beclach sal U. E. per nevensgaende copien sien.

21. De Engelschen willen de specerij-eilanden ontruimen.

Int voorste van October 1622 diende de president van d' Engelsen, in Batavia residerende, ons aen, hoe syluyden genegen waren, omme nodelose oncosten t' excuseren, haer volck van Batsian, Mothier, Tacomi, Tolloucco, Caleamatte ende andere plaetsen meer, daer niet gehandelt wert, te doen vertrecken ende geen volck te houden dan op Maleyo ende de hooftplaetse van Maquian. Daernae hebben de gecommitteerde van d' Engelse Compagnie den 20[en] January 1623 in den raedt van defentie verclaert, dat alsoo syluyden geen subsidie van schepen, gelt noch provisie van Engelandt bequamen ende soo gedisprovideert waren, dat na de Molucques, Amboyna ende Banda alsulcke comptanten ende coopmanschappen als voor haer portie tot den han-

del ende tollen vant jaer 1624 vereyscht wierd, niet senden conden, dat derhalven genegen waren haer volck al te samen van de Moluques, Amboyna ende Banda te lichten omme haer meesters van de grote excessive oncosten sooveel mogelijck te ontlasten. Derhalven versochten dat innewaerts ordre wilden geven, dat van hare restanten de dienstige waren door onse coopluyden na de waerdye van comptant aldaer overgenomen ende in rekeninge vant jaer 1623 goet gedaen wierden, ende de speceryen pro rato van hun contingent uyt onse schepen voor Batavia ontfangen, ende hun volck ende de rester ende onvercopelijcke goederen met onse schepen naer Batavia keeren mochten. Hierop hebben geantwoort, dat ons docht goet te wesen dat een man off twee op de principaelste plaetsen lieten, totdat subsidie off ordre van hare meesters bequamen, ende dat hun volgens haer versoeck accomoderen souden, soo int overnemen van dienstige waren, leveren van haer contingent van speceryen in Batavia, als overvoeren van haer volck ende onvercopelijcke goederen, voor sooveel sonder prejuditie van de Nederlantse Compagnie geschieden can, ende mits redelijcke vracht betalende.

Alsoo 't *Wapen van Hoorn* aen de eylanden omtrent Bantam gesonden was om seecker hout te laden ende door onbedachtheyt op een lager wal geseth was, een touw brack ende een ander lieten slippen, dreeff 't schip aen de wall ende bleeff twee etmael op de clippen leggen stoten, in sulcken peryckel dat doort volck al verlaten was, doch is Godtloff weder van de wal geraect sonder schade te bemercken. Terwyle de tijdt verbeyt wierd om te gebruycken de schepen den *Swerten Beer*, 't *Postpaert* ende de jonck de *Hope*, waren dese ondertusschen om eenige notelijckheden naer Japara ende Grissi gesonden, gelijck oock naer Succadana 't jacht *Pegu*, met ordre dat op geen van dese plaetsen volck gelaten werde. 't Is nodich dat jaerlijcx voor coopmanschap onder behoirlijcke facture ende cognoscement naer Indien gesonden werden niet min dan omtrent 150 leggers Spaense wynen, een goede pertye France wynen, soo gealst als ongealst, ende omtrent 25 vaten botter omme aen de burgerye te vercopen. 't Sal de Compagnie comptant gelt verstrecken. Yeder legger Spaensche wijn rendeert in Batavia 250 realen van achten, in Amboyna ende Banda noch meer, ende de France wynen als die goet sijn weynich min.

22. In- en uitvoerrechten te Batavia.

De brede raden in Batavia verthoont sijnde, hoe grote oncosten boven de lasten van 't fort ende garnisoen dagelijcx meer ende meer aen de stadt gedaen moeten werden, wat de Compagnie daeraen alrede ten achteren was, niettegenstaende de gedane gissinge van extraordinarie collecten, hoe weynich de tol van 5 percento importeerde ende hoe gevoechelijcken d'selve sonder schadelijcke beswaringe van de burgerye off vreemdelingen vercocht cost werden, is eyntelijck naerdat dese saecke lange in beraet ende debath gestaen hadde, goetgevonden dat men voortaen van primo January 1623 van

alle incomende ende uytgaende goederen thien percento heffen sall, uytgesondert dat gout ende silver, gemunt ende ongemunt, van incomen vry ende van uytgaen thien percento betalen sall; de peper gelijck voor desen vijff percento van incomen ende thien percento van uytgaen; alle Gouseratse, Cormandelse ende andere Indische cleden thien percento van incomen ende vijff percento van uytgaen, ende wat d'Engelsen aengaet, dat haer by de toll op primo October 1620 ingestelt, laten souden. Hiertegen sijn d'erven, om d'aenplantinge van alderleye aertvruchten te meer te voirderen, liber ende vry gestelt. D'accijs van den wijn is mede van 20 op 50 realen yeder legger verhoocht.

Om alle ongeval sooveel mogelijck voor te comen, wierd oock goetgevonden dat men geen vreemdelingen meer toestaen sal met haer crissen off eenich ander geweer in de stadt te comen, maer dat d'selvige tot op haer vertreck soowel als musquetten, roers, piecken ende al ander geweer bij den Sabandaer gelicht ende bewaert sullen werden, uytgesondert ambassadeurs, nachodes ende andere personen van qualite, die men gedogen sal met haer crissen in de stadt te comen.

De redenen waeromme goetgevonden hebben de toll gelijck voren te verhogen, wat discourssen ende advysen daerop gevallen sijn, werden ten dele in nevensgaende resolutie van ultimo December 1622 verhaelt.

23. Kerk te Batavia.

Alsoo 't huys daer tegenwoordich de Goodsdienst van Batavia in gedaen wert, te cleen ende onbequaem valt, ende hoochnodich is dat een bequame kercke gebouwt werde, hebben twee collecteurs gecommitteert omme te vergaderen 't gene een yder uyt puyre liberaelheyt goetvinden sall daertoe ter eeren ende dienst Goodes te vereeren.

24. Nieuwe Raden van Indië.

Alsoo in Batavia geen andere Raden van Indien waren dan de directeur Pieter de Carpentier ende hoochnodich is, dat die plaetse boven alle andere van goede stoffe versien sy, hebben goetgevonden daer te ontbieden de heeren Houtman, Dedel, Lenert Camps ende Adriaen van der Dussen, om haer te gebruycken in sulcx als den dienst van de Compagnie te syner tijt soud mogen vereyschen, ende op nieuws hebben als Raden van Indien aengenomen ende geauthoriseert de commandeur Willem Jansz. ende Jaques Specx. Om verscheyden redenen hebben in October 1622 goetgevonden alle des Compagnies volck in Batavia wesende op haer eygen cost te stellen, soowel coopluyden als alle andere, uytgesondert alleen de Generael ende Raden van Indien. Wat yeder tot sijn onderhout ter maendt toegeseyt is, can U. E. per nevensgaende lijste van 27 October sien. Op primo November is d' intree van dese ordre gedaen. Ick mene dat de Compagnie daeraen seer goeden dienst geschieden sall, want seer groot was de disordre, misbruyck ende ongeregeltheyt die door groot aenwas ende clene opsicht van de taeffels geschiede. Daerna U. E. goede hulpe met hare missive van 14 April 1622, per *Cleen Erasmus* ontfangen, be-

25. Menage. comende, waerinne seer ernstlijck de goede menage recommanderen, hebben mede goetgevonden (omme de Compagnie van d' extraordinaire grote oncosten, die de coopluyden op de comptoiren inde Moluques, Amboyna ende Banda doen, sooveel mogelijck te ontlasten) alle de taeffels aff te schaffen ende alle d' officieren, coopluyden, capiteynen ende alle andere mede op haer eyghen cost te stellen, uytgesondert alleen de respective gouverneurs ende twee a die van haren rade. Per nevensgaende arrest van 21 January 1623 sullen de heeren sien, wat een yeder tot onderhout maentelijck toegelyet is, ende die dese ordre niet bevalt, sullen gelicentieert werden na Batavia te keeren. Alle gouverneurs hebben mede ten hoochsten gerecommandeert ende bevolen geen oncosten meer tot fortificatie, reparatie van forten noch huysen te doen, maer dat de notelijcke onderhout met des Compagnies ondersaten, Mardijckers, gevangenen ende slaven beschicken, sonder daeraen eenich gelt off goederen te spenderen; gelijck mede dat voortaen genige schenckage werde gedaen, dan daer de Compagnie merckelijcke dienst ende proffijt geschiet, gelijck U. E. door onse nevensgaende pampieren breder connen sien. Opdat de voorsz. ordre te beter ingevoert werde, hebben wy naergelaten de gouverneurs ende Raden van Indien op haer eygen cost te stellen, maer 't sal seer goet wesen, dat U. E. de Generael, Raden van Indien ende alle gouverneurs mede voor haer taeffels soo veel toeleggen als de heeren sullen bevinden te behoren, anders sullen noch veel misbruycken onderworpen blyen. Voor de taeffel van de gouverneur Sonck wert in reeckeninge gebracht ƒ31.000, ende voor 't geheele garnisoen van Banda ƒ45.000. Hoe dit toegaet, verstaen ick niet. Hoe seer de goede mesnage gerecommandeert hebbe, connen de heeren per copie van onse advysen sien. 't Is verre van daer dat yemant om spaersaem te menageren de gewaende reputatie verkorten soude. Eck verheucht hem als occasie om veel te spenderen becompt. Dese occasie wert niet vermijdt maer gesocht, want die meest spendeert, te beter voor een groot meester aengesien wert, dewyle hierinne eer ende glorie geschept wert, ende met recht na de gemene loop van de werelt voor een neuswijs, sot, gieregaert off andersins veroordeelt soud mogen werden, die hem onderstonde tegen de gemene opinie te stellen. Wie isser die sulcx soud derven doen? Voorwaer ick mene datter weynich te vinden sijn ende moet selffs oock bekennen, dat als een mensche een vals quaet geruchte somtijts mede vry wat ontsien hebbe. Met een moy praetgen wert bywylen van vele geseyt, dat d'oncosten groot ende swaer sijn, dat men die moet verminderen, maer niemant isser die sulcx metterdaet verbetert. Ick houde voorseecker, dat de coninck van Spangien soo grote oncosten als de Nederlantsche Compagnie in Oost Indien niet en doet.

Met voorsz. ordre sal de Compagnie van alle onnutte ende onnodige oncosten noch niet ontlast werden. Soo 't de heeren gelieft beter ende nauwer te

doen menageren, dienen meest alle d' oppercoopluyden van de comptoiren in de Moluques ende Amboyna wesende, gelicht. Als twee off drie bequame personen by yeder respective gouverneur gestelt sijn, connen alle d' andere coopluyden wel gemist ende de clene comptoiren door goede assistenten wel bewaert werden. D' oncosten sullen te meer verminderen, ende ick mene dat de dienst van de Compagnie te beter waergenomen sal werden. In mijn tijdt hebbe tot dese reformatie niet connen comen. Wat daervan geadviseert hebbe, sullen de heeren per nevensgaende copie van advysen sien. U. E. precise ordre is hierover nodich.

Met recht ende goede redenen recommanderen U. E. ten hoochsten de goede menage, want daeraen soo veel gelegen is als aen d' oversendinge van veel rijcke retouren, maer hoe ende in wat manieren soo groten saecke als de staet van de Compagnie in Indien is, ten besten behoort gemenageert te werden, geheel anders schijnt het dat U. E. dan wy ende de Raden van Indien daervan gevoelen. In de tijdt van omtrent negen a thien jaren sijn in Indien aen oncosten geconsumeert *f* 9.396.311 — 15 — 1, ende alle de retouren in die tijdt met 56 schepen overgesonden, belopen *f* 9.388.004 — 9 — 10, welck min dan d' oncosten is. Soud het niet treffelijck gemenageert wesen, dat men alle dese oncosten verspaerde ende 't gelt aen retouren bestede? soo soude de Compagnie geen gelt naer Indien behoeven te senden ende evenwel soo veel retouren becomen als voor desen ontfangen hebben. Dit had overlange seer wel connen geschieden, maer 't is tot noch toe verkeecken. Ick hebbe daertoe niet connen comen, maer des Compagnies staet van Indien hebbe door Goods genade in sulcken standt gelaten, dat de saecken seer licht ende gevoechelijck daertoe gebracht connen werden, dat de Compagnie jaerlijcx omtrent vijftich tonnen gout aen goede retouren sonder gelt van Nederlandt become. Wy hadden tot desen eynde lange voor desen veel schepen, menichte van allerley volck ende een grote somme gelt versocht, maer dewyle sulcx naer constitutie van saecken al te swaer ende onbevallich voorcompt ende dat door verscheyden wegen tot een doel commen connen, sullen de saecke wat lichter voorstellen.

Om gevoechelijck tot voorz. effect te comen is vooreerst niet anders van node dan een goede menage, goeden regel in den handel ende een goet getal van allerley volck, mannen, vrouwen, jongers ende dochters van Nederlandt, insonderheyt eenige weynige, soo 't niet veel mach wesen, goede aensienlijcke huysgesinnen, ende een grote menichte slaven ende slavinnen, om Batavia ende Banda te peupeleren.

Aengaende de goede menage: voren is geseyt wat dienaengaende begost hebben, ende om sulcx meer te voirderen, sijn tegen ons beroep tot in Nederlandt gelopen ende hebben den Raedt den 21en January 1623 wijtlopich voor-

gestelt, dewyle de Compagnie met seer grote lasten beswaert is, van peper ende nagelen wel versien sijn, d'afftreck in Europa seer cleen, de peper in Indien dier ende in Europa soo goetcoop is, dat de Compagnie met d'oversendinge van dese speceryen gans weynich off niet gesoulageert can werden ende dat daerenboven onseecker is, wanneer de Chinesen handel vercrygen sullen; off het niet geraden ware de heeren Mayores te adviseren, dat voor een jaer off meer (om 20 a 30 tonnen gouts te versparen), byaldien de heeren sulcx naer constitutie van saecken aldaer goetvinden, wel mogen naerlaten eenige schepen, volck off gelt te senden, sonder dat daerdoor (niettegenstaende seer qualijck van volck in Indien versien sijn) de staet in Indien vercort off d'oversendinghe van de geeyschte vendibele waren verachtert off vermindert sal werden. Dit hebbe den Raedt voorgestelt ende oock aengedient, dat van meninge waren U. E. sulcx hert aen te raden, soo opdat U. E. dienaengaende nevens ons rapport de advysen van de Raden van Indien soud mogen becomen, als omme de goede spaersame menage ende goeden regel in den handel te meer te doen voirderen ende alles in tijts soo te doen schicken, dat byaldien U. E. resolveren opt alderspaersaemste te equiperen, 't acresschement van des Compagnies staet daerdoor niet vercort, maer evenwel vermeerdert werde, gelijck seer wel geschieden can. Wat den Raedt van Indien hiervan adviseren, sal U. E. per nevensgaende missive ende copie van resolutie vernemen.

26. Vooreerst geen schepen noodig.

Nae constitutie van saecken in Indien, is mijn advys, dat U. E. vooreerst voor een tijdt wel mogen nalaten (soo sulcx goetvinden) eenige schepen off gelt naer Batavia te senden. Meer schepen sijn daer tegenwoordich niet nodich. Tot opcoop van cleden, peper, nagelen, noten, foelie ende allerley provisie, onderhout van forten ende garnisoenen is oock geen gelt (als onse regel ende ordre gevolcht wert) van node, ende wat aengaet de Chinesen handel, daertoe groot capitael moet wesen, middel isser in Indien om die te beginnen, ende als advys becomen dat den handel vercregen sy, can daertoe soo veel meer als nodich is gesonden werden.

't Sal goet wesen soo 't geschieden can, dat U. E. vooreerst continuere soo veel gout, maer geen realen naer Suratten ende de cust van Coromandel te senden, als d' incoop van de retouren die vandaer voor Europa begeren vereyscht, met ordre dat het gout daertoe geemployeert ende de retouren met d' selvige schepen van daer recht door naer Nederlandt gesonden werden, ten ware dat by geval yets aen cleden tot d' inlantschen handel van Indien besteedt diende. Doch vinden de heeren geraden, om hare lasten aff te leggen, dese equipage mede wat uyt te stellen ende den handel naer Suratten ende de cust van Coromandel te continueren met retouren die 't naeste jaer van daer verwachten, 't can sonder nadeel van den handel met verlies van d' uytstellende tijdt geschieden; maer beter ist, dat den handel sonder dilay gecon-

tinueert werde, opdat de geveynsde vrienden andermael door onse nalaticheyt soo grooten moet niet becomen, dat wederomme onderstaen de Nederlantse Compagnie met openbaer gewelt te ruineren. Soo den handel van Suratten, Sumatra ende Bantam niet versuymt ware, terwyle U. E. middelen met den oorloch, forten ende garnisoenen onmittelijck in de Moluques, Amboyna ende Banda geconsumeert wierden, 't is seecker dat d' Engelsen noyt tot soo groten vermetelheyt, als geweest sijn, gecomen souden hebben. D' occasie maect de dieff; laet ons die weeren.

Wat oorlochschepen datter van node sijn om den vyandt den handel van Nova Spangien op Manilha ende van Goa op Portugael te beletten, is U. E. beter dan ons bekendt. Van allerley volck is in Indien een grote menichte hooch nodich. Ick mene dat cortelingh wel 1500 mannen verloren hebben.

27. Onkosten in Indië gedaan, en mogelijk bezuiniging.

D' oncosten in negen a thien jaren in Indien gedaen, belopen gelijck voren is geseyt ƒ9.396.311 — 15 — 1 te weten aen oncosten van huyshoudinge ende montcosten ƒ2.258.000, aen soldye ƒ3.237.000, aen schepen ƒ2.490.000, aen fortificatie ƒ1.032.000, ende aen schenckagie ƒ379.000, welcke geconsumeert sijn te weten in Jacatra ende Batavia ƒ1.336.000, in de Moluques ƒ2.454.000, in Amboyna ƒ897.000, in Banda ƒ899.000, op de cust Coromandel ƒ422.000, in Solor ƒ124.000, op verscheyden comptoiren ƒ716.000, ende aen schepen op diversche plaetsen ƒ 2.548.000; bedraecht 't samen ƒ9.396.000. Hiervan sijn ƒ4.575.000, in de jaren 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, ende ƒ4.821.000 in de jaren 1620, 1621 ende 1622 geconsumeert. Alle dese ongelden connen naer onse opinie met goede menage seer licht verwonnen werden.

Wat de fortificatie ende schenckage aengaet, wy hebben gelijck voren is geseyt expresse belast dat men in Indien naerlate eenige oncosten meer aen forten off huysen te doen, gelijck mede aen schenckage. Soo dese ordre naergecomen wert, gelijck seer wel geschieden can, sal daeraen de voorsz. ƒ1.411.000 gewonnen werden. Aengaende d' oncosten van huyshoudinge ende montcosten, ƒ2.258.000 belopende, gelijck mede de soldye, bedragende ƒ3.237.000: de meeste comptoiren sijn alrede gelicht; al 't volck is tot haer onderhout een redelijcke penninck toegeleyt. Als eenige forten van de Moluques verlaten, de meeste comptoiren ende eenige coopluyden van daer ende van Amboyna gelicht werden, item als Batavia, Amboyna ende Banda van volck ende slaven redelijck versien sijn, de landen beplant, allerley vee aengeteelt ende de visscherye waergenomen werde, soo sullen de garnisoenen soo veel vermindert mogen werden, dat men de resterende seer gevoechelijck sal connen betalen met 't gene sonder beswaren ende gevoelen voor gerechticheyt van de heer vant landt van de burgerye ende slaven trecken sullen, gelijck alrede in Batavia geschiet. In deser voegen connen seer gevoechelijck

de voorsz. ƒ 3.495.000 verwonnen werden, sonder dat de Compagnie daertoe eenich gelt van haer capitael off van de winst van d'inlantschen handel behoeft te consumeren, want de landen die door Goods genade besitten, haer garnisoen, ende veel meer, rijckelijck onderhouden connen. Dit aldus sijnde gelijck het is, ist dan niet veel beter dat men de saecken soo schicke, dat alle forten ende garnisoenen van d'incompste van de landen onderhouden werden, dan dat men alle notelijckheden eensdeels van Nederlandt in Indien moet brengen ende ten anderen ten diersten wijt ende sijt met gelt moet soecken, des Compagnies middelen daerdoor consumere ende hare vyanden verrijcke? Ick houde voorseecker byaldien tot redelijcken prijs soo veel gelt aen slaven besteet ware als in een jaer aen ongelden in Indien consumeren, dat daervoren soo veel slaven becomen souden hebben, dat meest alle forten ende garnisoenen daermede souden connen onderhouden. 't Is oock seecker dat als de voorsz. landen van slaven wel versien sijn, dat sulcx ongelijck meer ontsach ende aensien onder veel vyanden ende geveynsde vrienden veroorsaecken sal, dan nu de garnisoenen van Nederlantse soldaten doen. Met haer slaven hebben de Portugesen d' onse van Maccau affgekeert: 't en is door geen soldaten gedaen. In Maccau ende St. Thome sijn gene ende in Malacca niet meer dan drie compaignien van omtrent 180 coppen. Siet doch bid ick U. E. hoe de vyandt sonder costen possessie is in Indien hout ende hoe wy ons selven consumeren. Hadden de Spangjaerts sulcke gelegentheyt als wy doen, voorwaer ick vrese dat ons beschamen souden.

Resteert d' oncosten van schepen, ƒ 2.548.000 belopende. Soolange den vyandt vaert ende handel in Indien heeft, moeten daertegen oorlochschepen houden. Dese sullen ontwyffelijck hare oncosten aen prinsen van de vyandt wel vinden. D' oncosten die aen de resterende weynige schepen gedaen souden mogen werden, sullen met goede menage weynich wesen ende oock licht te vinden sijn. In deser voegen connen de voorsz. ƒ 9.396.311 — 15 — 1 eensdeels seer licht verspaert ende ten anderen van de rente van de landen gevonden werden.

Aengaende 't reglement van d' inlantschen handel, waermede 't sy dan met winst van 't capitael dat nu in Indien is, met tollen ende incompsten, off met beyde te samen de retouren voor Europa sonder gelt gevonden connen werden: wy hebben ordre gegeven, dat geen gelt meer na de Moluques, Amboyna ende Banda gesonden werde, gelijck mede, dat men geen gelt aen peper bestede (ten ware tot seer goeden prijs om andere te prevenieren), maer dat men alleen met cleden ende andere coopmanschappen cope 't gene van dese speceryen notelijck gecocht, naer Europa ende elders gesonden dient.

Als spaersaem gemenageert ende d' oncosten volgens onse ordre besneden werden, sullen d' Indianen veel gout, silver ende cleden (welck te voren door

onse grote dispense bequamen) derven ende geen cleden dan met speceryen, gout, silver off rijs becomen. Hierdoor sullen de cleden te waerdiger wesen ende wy sullen van de Cust van Coromandel ende Suratten te min behoeven, namentlijck niet meer dan copen connen met 't gelt van speceryen ende andere coopmanschappen welcke daer venten. Soo meer nodich sijn, daertoe can seer wel gout ende silver van verscheyden plaetsen in Indien overwonnen werden.

In deser vougen can U. E. jaerlijcx omtrent 5 tonnen gout sonder eenich gelt aen goede vendibele retouren becomen; van alle oncosten in Indien ende van alle moeyelijckheden die geveynsde vrienden haer aendoen, ontlast werden.

Niettegenstaende de peper in Europa seer goetcoop ende in Indien dier is, soo moet nochtans om verscheyden redenen sooveel gecocht werden als vooreerst overal tot redelijcken prijs met cleden becomen connen. Tot desen eynde sijn verscheyden schepen na de bocht van Patani ende Sumatra gedestineert. Dit sal allenskens, nae dat de toevoer tot Batavia aenwast, vermindert dienen.

28. Volk in Indië te bekomen.

Resteert nu te verhalen, wat raedt datter is omme opt gevoechelijckste met de minste costen off tenemael sonder last van de Compagnie soo veel volck in Batavia, de Moluques, Amboyna ende Banda te crygen, dat voorsz. voorstel volcomen effect sortere. Ick late my voorstaen, dat dit seer gevoechelijck geschieden can. Dit volck moet eensdeels van Nederlandt comen, maer meest in Indien gevonden werden. In Indien sijn in verscheyden quartieren te becomen, doch principalijck van China, de cust van Coromandel, Bengala, Ceylon, Madagascar, Morenlandt ende verscheyden andere quartieren meer. Van vrienden moeten haer copen ende van vyanden met de wapenen halen. Aengaende d' aentreck van negotianten in Batavia, nae d' aenwas van negotie ende na de vreemdelingen daer getracteert werden, sal de toeloop wesen. Lange jaren ist, dat seer ernstlijck d' opcoop ende versamelingh van slaven op alle quartieren gecommandeert hebbe, maer 't is overal versloft, versuymt ende met seer schoone blauwe bloemkens geexcuseert, uytgesondert dat op ons vertreck, gelijck voren geseyt is, omtrent 1000 sielen met de schepen den *Beer*, *Nieuw Selandt* ende *Tholen* van de cust Coromandel bequamen, ende dat noch meest kinderen.

Daer is geen volck die ons beter dan Chinesen dienen, ende soo licht als Chinesen te becomen sijn. Ten hoochsten hadde de commandeurs ende raden op Manilha varende gerecommandeert geen Chinesen te relasscheren, maer sooveel als doenlijck was naer Jacatra, de Moluques, Amboyna off Banda te senden; dan 't is niet nagecomen. Sy seggen dat het niet doenlijck was, ende ick dat het versuymt is. De commandeur Reyersz. met de vloot naer China varende, was serieuslijck belast, soo den handel niet vercreech, dat den oor-

loch, naer gedane insinuatie, met sulcke avantage beginnen soud, dat voorseecker menichte van volck, mannen, vrouwen ende kinderen, becomen mocht om d' oncosten van de reys niet beter mogende, daeraen te vinden; maer hoe qualijck onse ordre gemenageert ende dit mede misluct is, connen U. E. aen 't succes van de tocht van China ende onse instructie vernemen.

29. Daarnaast goede Nederlandsche gezinnen noodig.

Op ons vertreck van Batavia hebben geordonneert, dat niet alleen verscheyden schepen, maer diversche vloten naer voorsz. Cust van Coromandel, China, Manilha ende alle andere quartieren, daer tot redelijcke prijs ende van vyanden slaven te becomen sijn, gesonden werden. Ick gelove vastelijck, dat d' ordre gevolcht werden sall ende dat in corten tijdt soo veel volck ende slaven becomen sullen, dat goede officieren ende eenige weynige aensienlijcke Nederlantsche huysgesinnen daermede tot voorsz. gewenst effect comen sullen. Ick segge goede officieren ende eenige weynige aansienlijcke Nederlantsche huysgesinnen, dese om tot pilaren ende voorgangers te dienen, en d' andere om de slaven wel te regeren ende wel te gebruycken. Dese lieden dienen metten eersten van Nederlandt gesonden, want onder de vrye luyden tegenwoordich in Indien wesen, weynich sijn die daertoe dienen. Volgens d' ordonnantie Goods behoort elck mensch naer sijn aert ende natuyre gebruyct te werden ende niet verkeert tegen de natuyre ende onordentelijck, gelijck tot soo groten nadeel van de Compagnie gedaen is, dat daervan tot noch toe veel excessive grote oncosten, arbeyt ende moeyten te vergeeffs ende bycans onvruchtbaerlijck gedaen sijn.

Hoe dese slaven geregeert ende gebruyct dienen tot de landtbouwerye, aenplantinge van allerley vruchten, aentelinge van alderley vee, tot de visscherye, tot alderley handtwercken, tot de fortificatie, ende wat nut de Compagnie daervan te verwachten heeft, achten hier onnodich te verhalen.

Eenige weynige aensienlijcke Nederlantsche huysgesinnen connen met clene costen in Indien gecregen werden, maer dewyle daer verscheyden colonien geplant dienen ende dat daertoe een grote menichte van alderleye volck, mannen, vrouwen, jongens ende dochters van node sijn ende die niet dan met veel schepen in Indien crygen connen, waerdoor de Compagnie wederom in grote oncosten vervallen soud, schijnt in dit poinct de meeste swaricheyt gelegen te wesen.

Soo geen andere huysgesinnen, mannen, vrouwen, jongens ende dochters naer Indien gesonden werden dan met d' ordinarie schepen, die de heeren (gelijck begost is) derwerts souden mogen senden, welck apparentelijck voor eenige jaren, gelijck voren presuponeren weynich wesen sullen, is te duchten dat dan soo lange aenlopen sal eer Batavia, Amboyna ende Banda van Nederlantsche huysgesinnen behoirlijck versien sy, dat de Compagnie ondertusschen door toedoen van vyanden ende geveynsde vrienden wederomme in grote

swaricheyt soud mogen vervallen ende haer selven in oncosten blyven consumerende, gelijck met de simpele garnisoenen geschiet. Sy consumeren de middelen van hare heeren, bederven de landen ende verwecken door overlast ende quaet leven de naturele van de landen tegen de Compagnie, sonder andere dienst te doen dan de wacht waer te nemen, welck op eenige plaetsen veeltijts droncken ende voll geschiet. Na de staet van de Compagnie tegenwoordelijck is, ist ongelijck beter ende veel nodiger dat veel schepen vol jonge dochters ende eerlijcke vrouwen, dan vol soldaten naer Indien gesonden werden.

't Is hoochnodich, dat metten aldereersten menichte van volck, mannen, vrouwen, jongers ende dochters naer Indien gesonden werden, met expresse slechte schepen, die men slyten mach soo haest in Indien arriveren (want hoe eerder ende in meerder getal gesonden werden, sooveel te eerder ende beter sal de Compagnie 't gewenst effect becomen), offte dat vele met de vrye inlantschen handel van Indien geloct werden hun op haer eygen costen derwerts te transporteren, gelyck wy menen seer wel geschieden can.

30. De handel op Coromandel vrijgegeven.

30. Op ons vertreck van Batavia hebben wy aen de vrye luyden aldaer residerende op haer versoeck om verscheyden notabele respecten den handel van Coromandel liber ende vry, mits redelijcke tollen betalende, geconsenteert. De redenen die ons hiertoe beweechden werden eensdeels in resolutie van 31 January 1623 verhaelt ende sullen mondelingh naerder verclaren. Soo U. E. goetvinden dit te aproberen, soo breet te amplieren ende reguleren als wy menen dat de welstandt van de Compagnie ende der Vereenichde Nederlanden vereyscht, ick mene dat U. E. daerdoor sonder hare last ende costen sooveel volck met goet capitael in Indien becomen sullen, dat de Compagnie daeraen in verscheyden saecken seer grote treffelijcke dienst geschieden sall.

In deser vougen can de Compagnie soo de staet tegenwoordich is seer gevoechelijck sonder gelt van Nederlandt omtrent vijfftich tonnen gout jaerlijcx aen goede retouren becomen, ende van alle swaricheyt die openbare vyanden ende geveynsde vrienden aenbrengen mogen, ontlast werden. Middel omme daerenboven omtrent andere vijftich tonnen gout sonder gelt van Nederlandt aen goede vendibele waren te becomen, connen met de Chineschen handel vercregen werden, ende desen handel sullen met Goodes hulpe op Pehou off daeromtrent vercrygen. Soo t' begonnen werck behoirlijck ende wel vervolcht wert, 't en can de Compagnie niet ontstaen.

31. Politiek tegenover China te volgen.

31. Wat ordre de commandeur Reyersz. gegeven hebben om de wech in 't ruyge tot opdoeninge van de Chinesen handel te beginnen, blijct door copie van onse instructie van den 9en April 1622. Hoe daerop veel misvallen gevallen sijn ende plaets in Pehou begrepen is, hebben voren verhaelt. Resteert nu wat voirder gedaen ende hoe de saecke vervolcht dient. Dit sal nae dat de tijdt

ende gelegentheyt van vele saecken hun gedragen, geschieden moeten, alsoo ons den aert, 't verstandt ende de humeure van de regenten van China noch onbekendt sijn ende alle toevallen niet voorschreven connen werden. Derhalven sullen niet dan opt corste int gros van de saecke spreecken, ende de tijdt naerder verclaringe laten doen.

Om de Chineessen handel te vercrygen moet gestadich naer onse opinie in Pehou ende op de cust van China plaets, volck, schepen ende gelt gehouden werden ende moeten haer niet alleen den handel op Manilha, Maccau, Cochin China ende gants Indien (uytgesondert Batavia) beletten, maer daerenboven lancx de gantsche cust van China soo seer quellen ende incommoderen als doenlijck is, om de Chinesen daerdoor te constringeren, selffs raedt ende middel tot gevoechelijcke accomodatie te soecken, gelijck ontwijffelijcken geschieden sall.

Tot desen eynde is nodich dat opt joncxte van Merty 1623 wederom soo veel schepen ende jachten na de cust van China gesonden werden als sonder vercortinge van d' ordinarie handel, die nu besitten, geschieden can. Verscheyden handige jachten hebben hiertoe geprojecteert, te weten *Orange*, *Muyden*, *Armuyden*, *Valck*, *Harinck*, *Hasewint*, *Westcappel*, de *Vos*, *Cleen Enckhuysen*, *St. Laurens* ende *Palleacatte*. Sware grote schepen sijn op voorsz. custe niet nodich, doch evenwel sullen eenige gesonden dienen om de provisie derwerts te voeren, de Spaense macht des nodich wesende weder te staen ende omme sooveel Chinesen naer Batavia te brengen als d' onse becomen ende de schepen voeren connen. Dese saecke hebbe wel hooch ende breet gerecommandeert, maer alsoo hiertoe principalijck veel volck van node is, ende de Compagnie seer qualijck van volck in Indien versien sy, duchte dat d' onse weynich sullen connen verrichten.

Veel volck isser principalijck op de cust van China van node, omme daermede Chinees vaertuych te mannen ende menichte van volck te lichten, soo omme de Chinesen daerdoor t' eerder te constringeren met ons op Pehou off elders te handelen, als om Batavia, Amboyna ende Banda te peupeleren ende d' oncosten van den oorloch daeraen ende aen goede prinsen te vinden, gelijck seer wel geschieden can.

Met onse jachten ist niet doenlijck, alsoo 't vaertuych van de Chinesen 't onse veel te cloeck int seylen, wenden ende drayen is. 't Is apparent, dat hierdoor alderbest aen den handel geraecken sullen, want alsoo de provintie van Hochieu aen de seecant seer onvruchtbaer ende nochtans geheel vol volck is, connen de Chinesen de vaert niet derven, maer een seer grote menichte van volck moet haer notelijck met onderlinge seevaert van d' eene stadt ende provintie op d' ander generen. Niettegenstaende dat U. E. meninge niet en is, de Chinesen haren vryen handel te beletten, maer alleen sooveel als sy met onse

vyanden handelen, soo is nochtans nodich dat haer voor een tijdt al haren handel sooveel doenlijck beleth werde. Wy menen dat dit met recht ende goede redenen mogen doen, soo lange sy ons den handel weygeren ende die met onse vyanden continueren. Daernae als sy billick met ons handelen, dan salt tijdt wesen dat mede redelijck met haer leven. Eer macht niet geschieden off souden ons selven grotelijck te cort ende de vyandt dienst doen.

Met vruntschap is niet alleen geen handel te vercrygen, maer 't is onmogelijck gehoor te becomen, ende alsoo meer dan twintich jaren te vergeeffs vruntelijck daernae getracht hebben, dunct ons om verscheyden redenen meer dan tijdt te wesen, dat geen meer tijdt verliesen, maer ondersoecken wat met herdicheyt verrichten connen. Ick mene al waert dat U. E. thien hondertduysent realen van achten ende meer tot vereeringe aen de coninck ende regenten van China sondt, dat niet vercrygen souden, niet ten aensien van haer oude wetten daermede haer soecken te excuseren, maer principalijck in regard van ongelijck meerder schade, die haer met verhinderingh van den handel op Manilha aenbieden, welck voornemelijck op de groten van China aencompt. De Chinesen seggen dat den handel op Manilha om 't verlies van de goederen niet naerlaeten sullen, maer soo haer van daer willen houden, dat al 't volck welck becomen, gevangen houden off doden moeten, om daerdoor in d' arme de vrese van lijff ende goet te verliesen groter dan de hope vant gewin te maecken, want soolange d' arme geen peryckel van haer lijff loopen, de rijcke de goederen altijdt avontuyren sullen. Doch omme 't gepasseerde eerst wat te versachten ende t' ondersoecken off alrede soo hert niet geclopt sy, dat het de coninck van China selffs gehoort heeft, hebben goetgevonden eer op de cust van China verdere hostilite gepleecht werde, een aensienlijcke ambassade aen de gouverneur van de provintie van Hochieu te senden, met last aen te dienen ons leedt te wesen, dat door weygeringh van onse vruntschap ende ontsegh van de handel d' onse tot den oorloch gedrongen hebben, ende dat andermael om voirdere onheylen die d' oorloch medebrenght voor te comen, seer vruntelijck d' onderlinge handel versoecken, ter plaetse daer sulcx voor d' een ende d' ander best gelegen compt, hun verseeckerende dat anders niet dan een vruntelijcken handel versoecken, gelijck syluyden lange jaren met onse vyanden gedreven hebben, ende dat ondertusschen de commandeur op de cust van China wesende, belast hebben alle hostilite naer te laten, totdat op ons versoeck bescheet van den coninck van China becomen.

Op ons vertreck hebben om verscheyden redenen met den Raedt goetgevonden, vooreerst in deser vougen andermael een vruntelijck ondersoeck te doen, ende den oorloch op de cust van China soo lange te doen cesseren, als rijckelijcken tijdt tot d' antwoort uyt 't hoff van China vereyscht wert. De voorneemste Chinesen in Batavia residerende, hierop gehoort sijnde, rieden

ende versochten dat een jaer ende meer in Pehou souden stille sitten, alle soete middelen aldaer beproeven, den handel op neutrale plaetsen van Indien toelaten ende de vaert op Manilha opt rigoreuste beletten. Sy menen, gelijck oock doen veel andere, die den aert van de Chinesen menen wel te kennen, dat in dier vougen den handel 't sy met oochluyckinge off openbare toelatinge wel becomen sullen; 't sal aldus ondersocht werden eer voirdere hostiliteyt plegen. Wat daerop volgen wil, sal den tijt leeren. Ondertusschen connen U. E. daerover disponeren naer best geraden vinden, ende mogen wel vastelijck geloven, soo haest den Chineessen handel by den staet die tegenwoordich besitten vercrygen, dat daermede middel becomen zullen omme met goede menage, regel ende ordre, sonder gelt van Nederlandt jaerlijcx omtrent hondert tonnen gout aen goede vendibele retouren van Indien te becomen. D' Almogende Godt wil U. E. daervan 't effect verlenen.

Al te swaermoedich jae dangereus sijn (onder correctie) eenige poincten van de missive met *Erasmus* gesonden, ingestelt, 't Is waer, dat men op de goede meninge en intentie moet sien, maer elck een heeft 't verstandt niet, ende 't en is niet wel mogelijck dat U. E. ende onse missiven alleen in de rechte handen gehouden connen werden. U. E. dienaren dienen niet gediscourageert. Veel meer sijn sy na de gemene aert der Nederlanders tot nalaticheyt, dan al te grote precisheyt (om de reputatie ende 't recht van de Compagnie tegen de geveynsde vrienden te mainteneren) genegen. 't Can wel sijn dat ons yewerts tegen d' Engelsen off Francen onbedachtelijck misgrepen hebben; wetens is 't niet geschiet, maer soo U. E. haer voor laten staen dat wy souden hebben
32. connen voorcomen dat U. E. van d' Engelsen ende Francen niet gemoeyt wierden, sijn de heeren (onder correctie) niet wel bedacht. Hoe ist mogelijck dat ons souden connen hoeden ende buyten clachte stellen lieden daermede dagelijcx moeten omgaen ende die niet dan op alle manieren, met recht ende onrecht, actie ende questie tegen de Compagnie soecken, die haer eygen schepen met list voordachtelijck in handen van des Compagnies volck geschict, doen nemen, verlaten, selffs gesoncken ende verbrandt hebben, die voor omtrent 3 a 4 duysent realen aen gelt ende goederen, welck selffs in Lontor verlaten hebben, vijfftien tonnen gout van de Nederlantsche Compagnie derven eyschen, jae die haer niet en schamen actie op gehele landen te maken, die de Nederlanders sooveel goet ende bloet gecost hebben ende daerop syluyden in 't minste met recht niet connen pretenderen? Wat isser anders dan moeyte van sulcke lieden te verwachten? doch ick hope ende vertrouwe dat het niet lange duyren sall.

Verdediging van het gehouden tegenover Engelschen en Franschen.

Voren is geseyt hoe de schepen de *Gallias*, *Maen* ende *Hondt* gesleten waren. 't Jacht *Cleen Hollandia* is in Patani mede gesleten, gelijck oock voor Batavia de schepen de *Morgensterre*, *Dragon*, de *Neptunes*, de jachten *Solor*

ende *Amboyna*. Verscheyden andere schepen sullen mede eerlange aen de wal geleyt moeten werden. D' Engelsen hebben mede gesleten haer jacht de *Supley*. Haer schepen de *Globe* ende *Clooff* connen niet langer gebruycken, ende hebben noch verscheyden andere schepen die niet lange varen moghen.

By dese gaet notitie van alle schepen ende jachten welck de Nederlantsche, gelijck mede d' Engelse Compagnie in Indien heeft, ende waer die gebruyct werden.

33. Garnizoenen die de Compagnie onderhoudt.

Inde Moluques is de Compagnie thien forten met garnisoen houdende, te weten op t' eylandt Ternate vier, namentlijck Maleye, Caleamatte, Tolloucke ende Tacomi. Op 26 Augusty 1622 waren hier in garnisoen, de coopluyden daeronder begrepen, 229 blancke coppen. Op t' eylandt Macquian drie, namentlijck Taffasoha, Gnofficquia ende Tabelole, beseth met 128 blancke coppen. Op t' eylandt Motier een fort met 49 coppen. Op 't vastelandt Gilole is een fort op Sabouwa met 25 coppen. Op t' eylandt Laboua off Batsian is een fort met 32 blancke coppen. Compt te samen 463 Nederlantse coppen, ende daerenboven sijn daer noch op des Compagnies costen in haren dienst Mardyckers off vrye swerten.

D' oncosten welck over dese forten in Indien gedaen sijn belopen in thien jaren gelijck voren geseyt is *f* 2.454.000, dat is *f* 245.400 jaerlijcx, waervan met goede menage veel versparen connen. Van de voorsz. thien forten sijn eenige met clene consideratie gebout ende verscheyden forten, gelijck voren geseyt is, mogen seer wel verlaten werden, doch alsoo die van de Moluques door quade opinie ingenomen hiervan anders dan wy gevoelen, sal daerover sonder U. E. precise ordre weynich of niet gedaen werden.

In voorsz. maendt Augusti 1622 waren in Amboyna in dienst van de Compagnie 345 Nederlanders ende 83 swerten. Dese sijn verdeelt opt casteel Amboyna, Hyto, Cambelle, op de cust van Ceram, op de comptoiren ende verscheyden eylanden. Voor desen is hier noyt sooveel volck geweest. D' oncosten belopen in thien jaren *f* 897.000, doch de garnisoenen mogen van Hyto ende van de cust van Ceram wel gelicht werden, gelijck mede de oppercoopluyden met de voorneemste sleep van Larica, Hyto, Loehoe, Cambelle, ende als daerenboven onse ordre op de menage gestelt naergecomen wert ende de plaetsen met slaven versien sy, can hier boven alle oncosten een goede somme tot opcoop van nagelen ende soulagement van de lasten van de Moluques overwonnen werden. In deselffde maendt Augusti 1622 waren in Banda in dienst van de Compagnie, op verscheyden eylanden ende forten verdeelt, 420 Nederlanders. Soolange dese eylanden niet beter van Nederlantse vryeluyden ende slaven versien sijn, sal dit getal niet vermindert dienen. D' oncosten van Banda belopen in negen jaren 10 maenden *f* 899.000. Met slaven, de geordonneerde goede menage, regel ende ordre can hier mede een goede somme

boven alle oncosten tot betalinge van de noten ende foelie ende tot soulagement van de lasten van de Moluques overwonnen werden. In January 1623 waren in Batavia in dienst van de Compagnie 602 Nederlantse coppen, te weten 311 soldaten ende officieren ende 291 officieren, coopluyden ende ambachtsluyden. Item 1385 swerten, soo vrye die gage verdienen als slaven ende slavinnen, veel kinderen daeronder begrepen, ende 191 gevangenen. In alles sijn soo inde stadt als op 't fort omtrent 5 a 6000 sielen. Vermits daer veel plaetsen beseth werden, ist garnisoen veel te swack ende de wachten vallen dagelijcx seer swaer. De lasten vallen hier dagelijcx seer groot ende swaer, belopen tegenwoordich met d'oncosten van schepen ende betalinge van de vrye luyden omtrent ƒ 50.000 ter maendt, doch meerder incompst vant landt ende winst van den handel hebben met goede menage te verwachten.

Opt fort in Solor sijn omtrent 35 coppen. Als hier volgens de gestelde ordre wel gemenageert ende den handel van Timor wel waergenomen wert, connen d'oncosten wel verwinnen, maer anders niet. Soolange perticulieren dien handel niet doen, dient de Compagnie d'selvige te continueren, om 't sandelhout aen de Chinesen ende op de Cust te verhandelen, waerinne comptant verstrect, ende verscheyden jachten moeten doch evenwel in Indien houden. Als alle oncosten van schepen, jachten, comptoiren ende garnisoen op den handel van Timor alleen reeckenen, soo sullen d'ongelden meer dan de winst van den handel belopen, te meer dewyle de Portugesen den handel nevens ons, jae meer dan wy genoten hebben, 't welck tot noch toe door swackheyt van volck niet hebben connen beletten.

Opt fort Paleacatte sijn omtrent 120 Nederlantse coppen. Ick mene dat d'oncosten daervan mede wel besneden ende ten dele gevonden connen werden, doch 't moet mede soo wel als op alle andere plaetsen door expresse commissarise met precise ordre ende lichtinge van degene die qualijck gewent sijn, geschieden, anders sullen tot geen goede menage noch ordre comen. Geen schryven mach hierinne helpen. De quade gewente is overal te seer ingewortelt.

Wat volck in 't fort van Pehou op de custe van China geleyt is, ende wat d'oncosten daervan belopen, is ons noch onbekent, alsoo daervan geen notitie becomen hebben.

Hoe de Compagnie op alle forten (uytgesondert Pehou ende eenige comptoiren te lande) is houdende 1985 Nederlantse coppen is voren bereeckent. Tot haer eygen verseeckeringh sijn de plaetsen redelijck wel versien, maer niet om tochten te velde te doen.

't Gebreck van volck, welck in Indien is, sijn de schepen lydende. Uytdermaten qualijck sijn meest alle schepen van volck versien.

't Is niet nodich dat andere comptoiren in Indien gehouden werden, dan in Suratte, op de cust van Coromandel ende in Japan. De twee resterende comp-

toiren van Mocca ende Jambi sullen metten eersten mede gelicht werden. De lichtinge van 't comptoir van Jambi wert alleen door respect van d' Engelsen
34. Balans. geretardeert. Per nevensgaende balance sal U. E. sien hoe de resterende goede effecten, te weten comptante penningen, coopmanschappen, verscheyden notelijckheden ende uytstaende schulden, den 2en February 1623 in Indien wesende beliepen *f* 5.239.695 — 17 — 4, ende waren doen ter tijdt op navolgende plaetsen, te weten:

In Batavia aen coopmanschappen ende provisie	*f* 656.000		*f* 1.688.000.
In spetie 272.000 realen van 8en		*f* 880.000	
Japans silver 80.000 realen			
omtrent 12.000 sacken peper	*f* 152.000		
In de Moluques	*f* 514.000.	Hieronder sijn omtrent 100.000 realen in spetie ende *f* 314.000 uytstaende schulden. De rest bestaet in coopmanschappen ende provisie	*f* 1.470.000
In Amboyna	*f* 567.000.		
In Banda	*f* 389.000.		
Op de cust van Coromandel			*f* 509.000
In Suratten			*f* 406.000
Op de cust van China. In Pehou 128.000			*f* 452.000
In Firando in Japan			*f* 355.000
In Mocca			*f* 103.000
In Jambi ende Andrigiri			*f* 105.000
In Solor			*f* 69.000
Op verscheyden tochten ende comptoiren			*f* 82.000
Somma de goede effecten den 2en February 1623 in Indien wesende, 't geschut van de forten ende schepen met haer provisie uytgesondert, beloopen			*f* 5.239.000
Aen quaede schulden sijn noch uytstaende			*f* 246.000

't Sedert is 't schip de *Goude Leeuw* van Batavia vertrocken; 't beloop van sijn cargasoen wesende *f* ...., gelijck mede de cargasoenen van twee andere schepen die dagelijcx van de Cust van Coromandel ende Suratten verwacht werden, moeten van voorsz. *f* 5.239.000 getrocken wesen, welck te samen gissen omtrent *f* 550.000 bedraghen sal. Resteert 't capitael van Indien omtrent *f* 4.688.000. Hierby moet weder gedaen werden 't capitael door U.E. met de schepen *Mackreel*, *Middelburgh*, *Leyden*, 't *Wapen van Enckhuysen*, *Schoonhoven*, *Medenblick* ende *Naerden* naer Indien gesonden in gout, silver ende coopmanschappen, bedragende omtrent *f* 1.420.000, in vougen dat alle de effecten tegenwoordich in Indien wesende, daer de Compagnie retouren van te verwachten heeft, bedraghen omtrent een ende sestich tonnen gout.

Ick ben lange seer genegen geweest naert vaderslandt te keeren, gelijck U. E. over lange geadviseert hebbe. 't Jaer 1621 had sulcx vast voorgenomen, maer bleeff doen naer vermits de spraeck sterck liep, dat de Mattaram alsdoen voorgenomen had een tocht op Bantam off Batavia te doen, doch principalijck om ordre op de tocht nae China ende verscheyden andere saecken van importantie voor mijn vertreck te stellen, omme alles in soo goeden standt te laten als eenichsins doenlijck was, 't welk U. E. gelieve ten goede te nemen.

35. De Carpentier Gouverneur-Generaal.

De staet van Indien door Goods genade in soo goeden standt gebracht wesende als voren verhaelt is, hebben wy den raedt ons voornemen verclaert ende verthoont U. E. ordre van den 4en Merty 1621 tot electie van eenen provisionelen successeur op ons vertreck int generael gouvernement van Indien gegeven. Wy hadden tot dese verkiesinge van langer handt d'advysen van de absente gouverneurs ende raden van Indien gesloten vergadert. Dese ende d'advysen van de presente raden van Indien den 23en January 1623 geopent ende gelesen sijnde, is met eenparige stemmen (uytgesondert alleen de gouverneur Willem van Antzen, die daertoe Hermen van Speult verkoos) goetgevonden dat het generael gouvernement tot U. E. approbatie by provisie den E. Pieter de Carpentier, raedt van Indien ende directeur generael bevelen souden, gelijck de heeren per resolutie van den 23en January 1623 connen sien. Volgens dese verkiesinge hebben wy voorsz. Pieter de Carpentier behoorlijck commissie gegeven ende sijn E. primo February 1623 by provisie tot U. E. naerder ordre als Gouverneur Generael over de staet van de Compagnie der Vereenichde Nederlanden in Indien doen proclameren ende geauthoriseert. D'Almogende Godt geve dat sulcx tot welstandt van de Compagnie ende de landen gedye. Wat advys off instructie de generael Carpentier gelaten hebbe, sal U. E. sien per nevensgaende van gelijcken inhoude, gedateert ultimo January 1623. Verhope ende vertrouwe dat U. E. daervan seer goede vruchten genieten sullen.

36. Coen's vertrek uit Indië.

Naerdat voorsz. Pieter de Carpentier int generael gouvernement gestelt hadden, sijn wy den 2en February 1623 van Batavia naert vaderlandt vertrocken met de schepen *Mauritius*, *Walcheren*, *Alckmaer* ende *Delfshaven*. Drie van dese schepen sijn lange geladen ende vaerdich geweest, maer alsoo *Mauritius* een weynich aen de last gebrack ende dagelijcx sooveel ladinge verwacht wierd, dat verhoopten 't *Wapen van Delff* off den *Gouden Leeuw* mede in haer geselschap te doen vertrecken, wierd goetgevonden haer tot voorsz. tijdt op te houden, gelijck per resolutie blijct.

Den 11en Mey 1623 arriveerden Godt loff met de schepen *Mauritius* ende *Walcheren* in de Taeffelbaey aen de Caep de Bone Esperance. *Delfshaven* was mede voor de baey, maer alsoo sijn fockerae brack ende beneden windt dreeff, wierd genootsaect vooruyt naer St. Helena te loopen. *Alckmaer* ge-

raecte den 27en April van ons ende quam den 12en Mey weder voor de baey by de vloot.

In de Taeffelbaey rescontreerden de schepen *Leyden*, 't *Wapen van Enckhuysen*, *Schoonhoven* ende *Medenblick*. Vonden haer Godt loff in goeden doene. Hebben niet anders vernomen, dan dat op dese schepen goede regel ende ordre (soo wel onder 't vrouvolck als andersins) gehouden wierd. 't Jacht *Naerden* is by nacht in mistich weder opt eylandt Bona Vista verseylt, ten tyde 't vuur voerde. Soo haest in de barningh was, waerschoude d' andere schepen met een schoot groff geschut; anders souden dese vier mede op de wal gelopen hebben. 't *Wapen van Enckhuysen* was oock al in de barningh aen de gront, doch 't is Godt loff noch ten besten geluct. 't Volck ende gelt van *Naerden* is geborcht, maer de rest gebleven. De schepen *Middelburch* ende *Mackreel* sijn in voorsz. Taeffelbaey niet geweest.

Om 't capitael in Suratten te meer te verstercken hebben wy boven 't geberchde gelt van *Naerden*, in *Schoonhoven* doen overgeven vier andere kisten met 32.000 reaelen, te weten twee kisten met 16.000 reaelen uyt *Leyden* ende twee andere uyt 't *Wapen van Enckhuysen*. Verhopen dat de Compagnie daeraen goeden dienst geschieden sall. U. E. gelieve sulcx ten besten te nemen. Wat met de voorsz. schepen naer Batavia, Suratten ende de cust van Coromandel geadviseert hebbe, sullen de heeren per nevengaende copien vernemen.

37. Besluit. 't Is my leet ende ick ben beschaempt door goeden yver soo verde gevallen te wesen, dat op d' aenhoudinge van ons versoeck sulcke ongeschicte woorden gebruyct hebben, dat U. E. haer sulcx comen te belgen. Wat wonder ist dat wy (midden in duysent faesscherye sittende) onse slechtheyt in dier voegen bethonen, want noyt mensch soo wel begaeft was, off hem gebrack noch veel meer, gelijck de schriften van d' alder uytnemenste die oyt geweest sijn, getuygen. Alsoo ons voor lieten staen dat ons versoeck nodich ende licht om beschicken was, dat de gront vant principale de verstandige in Nederlandt beter dan ons in Indien bekendt was, dat seer licht tot een goet eynde comen conden, dat niemant ter werelt daertoe beter gelegentheyt, recht noch reden dan de Vereenichde Nederlanden hadde, verdroot ons seer te gedencken hoeveel schone occasien versuymt waren, hoe slecht de welstandt van de Compagnie soolange geretardeert is, dat de notelijcken eysch dickwils soo traech voortgecomen was, dat de middelen te laet off t' ontyde gecomen waren; ende vresende dat 't effect van ons nieuw versoeck wederom soo lancksaem soud mogen verschynen, dat ondertusschen de list van vyanden ende geveynsde vrienden andermael sooveel quaet soud mogen veroorsaecken, dat eyntelijck de heerlijcke schone occasie ende gelegentheyt welck de Almogende Godt de Compagnie weder op nieuws met de possessie van de landen van Jacatra

ende Banda gaff mede souden mogen comen te verliesen, eer de behoirlijcke middelen bequamen ende de staet verseeckert wierdt, soo ist, dat hierover ten lesten seer moeyelijck geworden ende door een al te groten goeden yver onbedachtelijck met inpertinente woorden tegen U. E. uytgeborsten sijn. Maer ten is Gode sy loff door sotte hovaerdye noch grootscheyt, gelijck off wy presumeerden onse eygen meesters te berispen, niet geschiet. Willem U. E. ten hoochsten gebeden hebben de faulte ten goede te nemen ende vastelijck te geloven, dat haer E. altijdts soo groten respect ende eere toegedragen hebbe ende toedragende sijn, als getrouwe dienaren aen hare heeren schuldich sijn ende behoren te doen. Ist metter daedt niet wel, noch behoirlijck bethoont, 't is ons leedt genoech. Ick hadde wel gewenst, dat U. E. meerder dienst dan gedaen hebbe, had mogen doen. Mijn uyterste devoir, naersticheyt ende vlijt hebbe daertoe te werck gestelt, maer ons sijn Godt betert geduyrende mijn gouvernement soo veel verhinderinge, swaricheden, last, moeyten ende quade tyden overgecomen, dat d' Almogende Godt niet genoechsaem connen bedancken, dat ons dus verre door alle swaricheden geholpen heeft. De vruchten daervan vertrouwe, dat de Compagnie van tijdt tot tijdt door Goodes heylige segen meer ende meer genieten sall.

Den 18en Mey sijn met de schepen *Mauritius*, *Walcheren* ende *Alckmaer* uyt de Taeffelbay naer St. Helena vertrocken, de schepen *Leyden*, 't *Wapen van Enckhuysen*, *Schoonhoven* ende *Medenblick* in voorsz. baye latende met voornemen, dat twee a drie dagen naer ons van daer vertrecken ende hare gedestineerde reyse vervoirderen souden. Met de gemelde drie schepen arriveerden Godt loff den 12en Juny 1623 aent eylandt St. Helena, alwaer 't schip *Delffshaven* wedervonden, gelijck mede een Engelschip de *Palsgraeff* genampt, welck den 20en February passado van Batavia vertrocken is. Vonden hier mede Guilliaem van Eyndhoven, coopman met negen mannen ende de boot vant schip den *Gouden Leeuw*, waerdoor verstonden, hoe syluyden met 't selvige schip den 24en February van Batavia vertrocken waren, dat op 29 graden by westen de Caep voorsz. schip de *Pals* bejegenden ende tsamen tot St. Helena in compagnie geseylt waren, ende alsoo by nacht opt landt vervielen, de *Goude Leeuw* beneden windt geraecte ende genootsaect wierd de rede om de west vant landt te soecken, hebbent den 8en Juny op een onbequame plaetse geseth, ende terwyle de coopman naer *Delffshaven* voer om volck tot hulpe te halen om 't ancker te lichten, is ditto schip de *Goude Leeuw* ondertusschen de volgende nacht door herde windt van de wal gedreven ende smorgens niet gesien. Was noch versien met 63 coppen, doch meestal seer sieck. Vermoeden dat naer Cabo de Lopes Gonsalves gelopen sy ende verhopen dat daer wel te recht comen sal, welck Godt geve. Wy hebben in beraedt geleyt off geraden ware een schip derwerts tot sijn hulpe te senden,

maer wierd gelijck per resolutie blijct niet goetgevonden. D'Almogende Godt wil hem ende ons altsamen behouden geleyden.

Per nevensgaende copien van resolutien, placcaten ende sententien, sal U. E. sien wat dienaengaende meer in Indien gepasseert, dan hier in passant genoteert is. Door voorsz. coopman van de *Gouden Leeuw* hebben verstaen, hoe op haer vertreck van Batavia aldaer aenquamen, te weten van de Cust van Coromandel 't schip *Tholen* geladen met cleden ende slaven, ende van Suratten 't jacht *Weesp* gelade met Suratse cleden.

Dit is 't voorneemste welck t' sedert 't vertreck van de *Leeuwinne* ende *Dordrecht* in Indien gepasseert is ende 't gene goetgevonden hebben daerby te voegen. Naerder verclaringhe van sulcx als hier gebreect, hopen U. E. mondelinghe te doen.

Hiermede, edele, erentfeste, wyse, voorsienige, seer discrete heeren, sullen d' Almogende Godt bidden, dat U. E. affairen met sijn heylige, miltrijcke genade zegene, ten besten van de Compagnie, tot welstandt der Vereenichde Nederlanden ende bekeringhe van d'ongelovighe.

Geschreven int schip *Mauritius* ten ancker leggende aent eylandt St. Helena adi 20 Juny 1623.

U. E. dienstwillige
J. P. COEN.

AANTEEKENINGEN.

AANTEEKENINGEN.

Blz. 1 regel 1 v. b.: *drie brieven tijdens de reis*; behalve die, in onze inleiding genoemd, is er geen aanwezig. – Blz. 1 r. 16 v. b.: *journaal, resolutieboek, discours*; geen van drieen aanwezig. — Blz. 2 r. 21 v. o.: *getuigenis*; niet aanwezig.[1]) — Blz. 2 r. 11 v. o.: *ontwerp van Ilha Bravo*; n. a. — Blz. 5 r. 2 v. b.: *resolutieboek*; zie aant. op blz. 1. r. 16 v. b. — Blz. 5 r. 10 v. b.: *Theunemans*; vgl. Both aan Bewindhebberen, 1 Jan. 1614, bij Tiele I, 39. — Blz. 5 r. 16 v. o.: acte; n. a. — Blz. 11 r. 17 v. o.: *attestatiën*, n a. — Blz. 11 r. 14 v. o.: *schrijven van Steven Coteels*; n. a.; wel is aanwezig een brief van denzelfden aan Bewindhebberen van 17 Mei 1613 (A 40). — Blz. 13 r. 17 v. b.: *insinuatie*; n. a. — Blz. 14 r. 2 v. o.: *discours*; zie aant. op blz. 1 r. 16 v. b. — Blz. 14 r. 2 v. o.: *memorie*; n. a. – Blz. 15 r. 2 v. b.: *journaal*; zie aant. op blz. 1 r. 16 v. b. — Blz. 16 r. 4 v. o.: *aanval op Tidore*; vgl. Both aan Bewindhebberen, 1 Jan. 1614, bij Tiele I, 28. — Blz. 21 r. 14 v. o.: oningevulde datum; vul in 20 April (zie Schotte aan Mateo Coteels, 5 Juli 1613, bij Tiele I, 12). — Blz. 22 r. 8 v. o.: *memorie*; n. a. — Blz. 22 r. 5 v. o.: *contract*; bij Heeres, *Corpus* I, 104. — Blz. 23 r. 8 v. b.: *Abdoellah*; vgl. Tiele I, 37. — Blz. 23 r. 9 v. b.: *hier*; versta: naar hier. — Blz. 23 r. 16 v. o.: *van Ray*; vgl. Tiele I, 37. — Blz. 23 r. 15 v. o.: *acta*; n. a. — Blz. 23 r. 15 v. o.: *galeye*; drukfout voor: galge. — Blz. 25 r. 2 v. b.: *acten*; n. a. — Blz. 25 r. 16 v. b.: *resolutie*; n. a. — Blz. 25 r. 9 v. o.: *commissie*; n. a. — Blz. 26 r. 2 v. b.: *resolutie*; n. a. — Blz. 25 r. 12 v. o.: *acten*; n. a. — Blz. 26 r. 5 v. o.: *resolutie*; n. a. — Blz. 27 r. 8 v. b.: *contract*; zie Heeres, *Corpus* I, 41, 47. — Blz. 27 r. 4 v. o.: *schrijven ons*; de brief is aanwezig (A 50), doch de datum is 22 Juli 1613. — Blz. 27 r. 1 v. o.: *den zijnen van 12 Oct.*; aanwezig (A 1) — Blz. 28 r. 4 v. o.: *Coromandel*; vgl. Wemmer van Berchem aan Mateo Coteels, Masulipatam Aug. 1613 (A 146). -- Blz. 29 r. 15 v. o.: *rolle*; n. a. — Bl. 29 r. 5 v o.: *resolutie*; n. a. — Blz. 29 r. 4 v. o.: *rekeningen en breeder bescheid*; de rekeningen n. a.; breeder bescheid bij Wemmer van Berchem aan Both, fort Gelria 20 Febr. 1614 (A230). — Blz. 31 r. 4 v. b.: *resolutie*; n. a. — Blz. 31 r. 8 v. b : *missive*; aanwezig (A 52); de datum is 26 April 1613. — Blz. 33 r. 15 v. b.: *Patani*; vgl. Abraham van den Broecke aan Bew., Patani 12 Oct. 1613 (A 57); Hendrick Jansz. aan Bew., Bantam 28 Dec. 1613 (A 1*a*). — Blz. 36 r. 11 v. b.: *cognossementen en facturen*; n. a. — Blz. 37 r. 6 v. o.: *transporten*; n. a. — Blz. 38 r. 9 v. b.: *resolutie*; n a. — Blz. 39 r. 6 v. b.: *brieven*; n. a. — Blz. 41 r. 12 v. o.: *gleyvaten*; aldus de tekst. — Blz. 41 r. 2 v. o.: *memorie*; n. a. — blz. 49 r. 4 v. b.: *schrijven van van de Sande*; aanwezig (A 215); datum: 2 Jan. 1614. — Blz. 50 r. 5 v. b.: *brieven*; één aanwezig: A 217—222. — Blz. 51 r. 15 v. o.: *schrijven*; n. a. — Blz. 52 r. 15 v. b.: *Amerlander*; aldus in den tekst. — Blz. 52 r. 4 v. o.: *pampieren*; n. a. — Blz. 54 r. 12 v. b.: *brieven*; B 62 en B 170, beide van 12 Aug. 1614; de laatste in het bijzonder aan de kamer Amsterdam. — Blz. 54 r. 17 v. b.: *balans en extract:* B 201. — Blz. 54 r. 6—5 v. o.: *journaal en journalen*; n. a. — Blz. 55 r. 8 v. o.: *copieboek*; n. a. — Blz. 55 r. 3 v. o.: *memorie*; n. a. — Blz. 56 r. 11 v. b.: *discours*; vgl. de aant. op blz. 1 r. 16 v. b. — Blz. 58 r. 2 v. b.: *missiven*; A 230 (20 Febr. 1614) en B 127 (16 Aug. 1614), beide aan Both. — Blz 58 r. 3 v. b.: *memorie*; A 140. — Blz. 58 r. 12. v. b. Jan van Wesick; vgl. over hem Terpstra, *Vestiging van de Nederlanders aan de Kust van Koromandel* (Groningen 1911). — Blz. 58 r. 19 v. b.: *schrijven*; brieven van de Heda aan Wemmer van Berchem komen voor A 133 en A 237. — Blz. 59 r. 15 v. b.: journaal, n. a — Blz. 59 r. 11 v. o.: *ontbiet*; zie zijne memorie daaromtrent: A 140. — Blz. 61 r. 10 v. o.: *resolutie*; n. a. — Blz. 61 r. 7 v. o.: *missive*; n. a. — Blz. 62 r. 2 v. o.: *sonder ofte slechticheyt*; aldus de tekst; er had moeten

1) Van hier af verkort tot: n. a.

staan: „sonder goet- ofte slechticheyt". — Blz. 63 r. 3 v. o.: *journaal*; n. a. — Blz. 67 r. 6 v. o.: *journaal*; n. a. — Blz. 68 r. 11 v. b.: *prijscourant*; n. a. — Blz. 74 r. 15 v. b.: *journaal*; n. a.; vgl. nog De Jonge IV. 16. — Blz. 75 r. 5 v. o.: *brieven*; A 52 (26 April 1613 aan Mateo Coteels). B 154 (29 Juni 1614 aan Coen). — Blz. 75 r. 2 v. o.: *rekening*; n. a. — Blz. 77 r. 10 v. b.: *Adriaen van de Velde*; zie zijne brieven aan Both bij Tiele I, 80. — Blz. 80 r. 6 v. b.: *memorie*; n. a. — Blz. 82 r. 7 v. o.: *brieven*: 1. 10 April, 20 Mei 1614 aan Both (B 94 en 102); 20 Mei 1614 aan Bew. (B 107). — Blz. 83 r. 16 v. o.: *schrijven*: B 13. — Blz. 84 r. 2 v. b.: *de medegaende*; n. a. — Blz. 86 r. 20 v. b.: *resolutiën*; n. a. — Blz. 88 r. 1 v. o.: *memorie*; B 205. — Blz. 90 r. 4 v. b.: *cognossement*; n. a. — Blz. 90 r. 5 v. b.: *factuur*: B. 193. — Blz. 90 r. 19 v. b.: *van der Dussen*; zie zijn relaas aan Both van 10 Nov. 1614 bij Tiele I, 70. — Blz. 90 r. 20 v. b.: *missive*; nl. van Wemmer van Berchem aan Both (B 127). — Blz. 91 r. 5 v. o.: *missive*; begonnen 2 Aug. 1614 op zee en vervolgd en afgesloten te Bantam 11 Nov. 1614 (B 1). — Blz. 92 r. 4 v. b.: *balans*; B 201. — Blz. 92 r. 8 v. o.: *angui*: aldus de tekst: versta: sanguis (drakenbloed). — Blz. 94 r. 1 v. o.: *journaal*: n. a. — Blz. 94 r. 1 v. o.: *extract*; B 201. — Blz. 96 r. 5 v. b.: *cognossement*; n. a. — Blz. 96 r. 6 v. b.: *factuur*; n. a. — Blz. 96 r. 7 v. o. *angui*; zie de aant. op blz. 92 r. 8 v. o. — Blz. 97 r. 8 v. b.: *factuur*; n. a. — Blz. 100 r. 16 v. o.: *memorie*; B 205. — Blz. 100 r. 12 v. o.: *antwoordt ons daarop*; er is geen brief van van Berchem aanwezig dan de hooger genoemde van 16 Aug. 1614 aan Both. — Blz. 100 r. 9 v. o.: *brieff*: n. a. — Blz. 109 r. 10 v. b. *missiven*: n. a. — Blz. 110 r. 1 v. b.: *schrijven*; n. a. — Blz. 110 r. 6 v. b.: *missive*: C 114. — Blz. 115 r. 7 v. o.: *boecken*; aanwezig zijn „balance van 't generael boeck getrocken tot Bantam 30 Juli 1615" (C 171). en „Staet van de Compagnie's effecten ende uytstaende schulden in Indien" (C 176). — Blz. 116 r. 18 v. o.: *prijscourant*; n. a. — Blz. 117 r. 18 v. b.: *l' Hermite*: vgl. De Jonge III. 93, 344. — Blz. 117 r. 20 v. b.: *Willekens*: deze wordt hier ten onrechte genoemd. Bedoeld is Wolphert Hermansz.: De Jonge II, 262—263, 531—532. — Blz. 117 r. 20 v. b.: *Andreo Portado*: Andrea Furtado de Mendoça. — Blz. 117 r. 21 v. b. *verdreven*; vul aan: „heeft": het subject van de rest van den zin is Mendoça. „Doen" in r. 20 v. b. ware beter niet geschreven: de scheepsstrijd van Wolphert Hermansz. is van 25—27 Dec. 1601, het optreden van den nieuwen rijksbestierder in Bantam heeft plaats eind 1609 of begin 1610. — Blz. 122 r. 17 v. b.: *Christenen*: zie Schotte's rapport bij Tiele I, 15. — Blz. 125, r. 6 v. b.: *geadvyseert wort*: bij brief van 1 Juli 1615 (C 57). — Blz. 125 r. 10 v. b.: *geadvyseert wort*: bij brieven van 22 en 31 Mei 1615 (C 123 en 124). — Blz. 127 r. 1 v. b.: *medegaende pampieren*; C 171—175. — Blz. 127 r. 2 v. b. Deze en de volgende regels hebben verkeerde leesteekens. Men leze: „gegasteert sijn, daerentegen de Compaignie *f* 160 000 avance geniet op de goederen die derwaerts gesonden hebben; compt" (enz.) — Blz. 130 r. 12 v. o.; *kopieboek*; n. a.: het oudst aanwezige kopieboek, waarmede ons deel II zal aanvangen, begint 21 Oct. 1615. — Blz. 142 r. 9 v. o.: *factuur*; n. a. — Blz. 144, r. 10 v. b. Van alle documenten in deze en de volgende regels genaemd, is alleen de balans aanwezig (C 171). — Blz. 150 r. 7 v. b.: *missiven*; van Jan Dirksz. Lam 18 en 19 Dec. 1615 (D 23 en 21), van Nehemia de Haen 29 April en 26 Dec. 1615 (D 95); bovendien journaal van Johan Both Volckertsz. loopende van 11 Mei 1614 tot 2 Dec. 1615 (D 150). — Blz. 155 r. 6 v. o.: *missive*: van Abraham van den Broeck, Hendrick Bruystens en Pieter Cornelisz., 30 Sept. 1615 (C 117). — Blz. 159 r. 13 v. o.: *balans*; E 206. — Blz. 161 r. 16 v. o.: *Schoonhooffman*; met dezen term heb ik aanvankelijk geen weg geweten. Hij is in het origineel in twee woorden en niet als eigennaam geschreven. doch sedert ben ik den term opnieuw tegengekomen in de copie der instructie aan Reyersz. 25 Dec. 1615 door Coen verleend (op te nemen in deel II); de spelling is daar: Schoonhoffman, en ik ben nu overtuigd dat hij inderdaad als toenaam is op te vatten. Tijdens zijn later verblijf in Indië heeft Reyersz., zoover ik weet, dezen toenam nooit gevoerd. — Blz. 168 r. 13 v. o.: *rekeningen*; n. a. — Blz. 169 r. 1 v. b.: *pampieren*: Hans de Hase aan Bew. 22 Dec. 1615 (D 42); instructiën van denzelfde (D 47); consideratiën van denzelfde (D 60); resolutiën van denzelfde (D 69 en 59); voorts nog remonstrantie van Marcelis Michielsz. Boshouwer dienende tot beschuldiging van van Berchem, 15 Jan. 1616 (D 201). De boeken van van Berchem zelf,

op blz. 168 r. 6 v. o. vermeld, zijn niet aanwezig. — Blz. 170 r. 8 v. b. *missiven*; de brieven door de XVII aan Coen gericht, worden opgenomen in een der volgende deelen van dit werk. — Blz. 171 r. 11 v. o.: *missiven*: van Abraham van den Broeck 26 Dec. 1615 (E 91); van Steven van der Haghen 25 Dec. 1615 (E 98). — Blz. 172 reg. 12 v. b.: *missive*: E 93 (6 Nov. 1615). — Blz. 173 r. 15 v. b.: *insinuatie*: K 177, uit te geven in deel II. — Blz. 173 r. 2 v. o.: *antwoord*; n. a. — Blz. 174 r. 6. v. o.: *belijdenisse*; n. a. — Blz. 176 r. 14 v. o.: *missive*; D 243. — Blz. 177 r. 21 v. o.: *missive*: D 282. — Blz. 179 r. 17 v. b.: *missiven en instructie*; n. a. — Blz. 186 r. 12 v. o.: *instructie*; zie vorige aanteekening. — Blz. 187 r. 4 v. b.: *balans*, D 306. — Blz. 187 r. 5 v. b.; *extract*; D 309 verso. — Blz. 188 r. 9 v. o.: *acten*; n. a. — Blz. 188 r. 8 v. o.: *sullen sien*, nl. uit het sententieboek, uit te geven in het vervolg van ons werk. — Blz. 191 r. 8 v. o.: *missiven*; Reael aan Bew. 11 en 18 Juli 1616 (F 1, andere pagineering dan Coen's op blz. 191 aanvangende brief); Reael aan Coen 11 Juli en 6 Aug. (F 7); Reael aan Bew. 22 en 26 Sept. 1616 (H 28; die van 22 Sept. gedrukt bij Tiele I, 164). — Blz. 192 r. 12 v. b.: *advyseert*; Soury's brieven van 21 Febr. tot 26 Juli 1616 komen voor F 258. — Blz. 195 r. 12 v. b.: *missiven*; aanwezig zijn van Jan Dirksz. Lam aan Jan Jansz. van Helmont te Amsterdam van 6 Mei 1616 (F 105) en 18 Mei 1616 (F 92), en van denzelfde aan Bew. van 3 Aug. 1616 (H 494). — Blz. 196 r. 14 v. o.: contract; *Corpus* I, 122. — Blz. 199 r. 14 v. b.: *resolutie*; de resolutiën van Reael van 17 juli 1615 tot 27 Mei 1616 vindt men F 15; die van 23 Juni 1616 tot 4 Aug. 1616: F 42. — Blz. 199 r. 10 v. o.: *discoers*; n. a. als afzonderlijk stuk; bedoeld is het vertoog dienaangaande in Reael's brieven zelve opgenomen. — Blz. 202 r. 3 v. b.: *copie*; vgl. aant. op blz. 191 r. 8 v. o. — Blz. 202 r. 8 v. b.: *advyseert*; zie een brief van van der Haghen aan Bew. van 20 Mei 1616 in F tusschen 107 en 114. — Blz. 202 r. 18 v. b.: *factuur*; H 476. — Blz. 204 r. 7 v. b.: *missiven*; zie de aant. op blz. 192 r. 12 v. b. — Blz. 206 r. 12 v. b.: *missiven*; alle uitgaande brieven van Coen welke aanwezig zijn, zullen verschijnen in deel II. — Blz. 206 r. 9 v. o.: *journaal*; F 239; ook „discours" van denzelfden: F 219. — Blz. 212 r. 1 v. b.: *contract*; *Corpus* I, 119. — Blz. 213 r. 6 v. b. *missiven*; vgl. de aant. op blz. 206 r. 12 v. b. — Blz. 214 r. 6 v. b. *scheepen*; aldus de tekst, zal verschrijving zijn voor „scheepien". — Blz. 218 r. 11 v. o. *sangra*; aldus de tekst; bedoeld is „sanguis". — Blz. 219 r. 13 v. o.: *register en taxatie*; n. a. — Blz. 223 r. 11 v. b.: *balans en staat*; n. a. — Blz. 231 r. 3 v. b.; *factuur*; 422 verso. — Blz. 234 r. 17 v. o.: *missive*; van Pieter de Carpentier aan Bew. 24 Oct. 1616 (H 5); de sententie is er niet bij. — Blz. 235 r. 12 v. b.: *missive*; n. a. — Blz. 235 r. 13 v. b.: *missive*: ook deze is niet bekend, doch vgl. Bakhuizen van den Brink, *Studiën en Schetsen* IV, 281. — Blz. 235 r. 18 v. b.: *missiven*; n. a. — Blz. 235 r. 24 v. b.: *pampieren*; n. a. — Blz. 235 r. 6 v. o.: *missiven*; van Lam 3 Aug. 1616 (H. 494); van Reael 5 Aug. 1616 (H. 46), 22 en 26 Sept. 1616 (H. 28); van Steven van der Haghen 18 Juli 1616 (H 50); van Reael ongedateerd (H 118). — Blz. 236 r. 15 v. o.: *attestatie*: H. 270. — Blz. 237 r. 14 v. b.: *missiven*; nl. aan Bew. van de Hase 10 Mei 1616 (F 159); Samuel Kint 15 April 1616 (F 161), 27 April en 8 Mei 1616 (F. 168); Adolf Thomasz. 29 Maart 1616 (F 174); Hans Baron 16 April 1616 (F 111); Jaques Lefebvre 28 Maart 1616 (F 182); Pieter Gillesz. van Ravensteyn 16 Maart 1616 (F 186); Simon Joosten 26 Juni 1616 (F 189); Cortenhoeff 25 April 1616 (F 192); aan Coen een van de Hase, 5 Juni 1616 (H 130). — Bl. 237 r. 2 v. o.: *pampieren*; aanwezig in een brief van Pieter van den Broecke aan Bew., Bantam 15 Dec. 1616 (H 82). — Blz. 238 r. 5 v. b.: *Scena*; aldus de tekst; Sana is bedoeld. — Blz. 238 r. 6 v. b.: *Leamen*: aldus de tekst; Jemen is bedoeld. — Blz. 238 r. 12 v. b. *missiven* van den pacha 3 Juli 1616 (H 9); van den tresorier en secretaris van den pacha 10 Juni 1616 (H 11); van den kapitein van Mocha 1 Juli 1616 (H 12). — Blz. 239 r. 4 v. o.: *affgenomen souden wesen*; dit moet dan als het van Caerden is geweest, gebeurd zijn bij de gelegenheid vermeld bij de Jonge II, 233 (Jan. 1601). Blz. 239 r. 1 v. o.: *acte*; n. a. — Blz. 240 r. 13 v. b.: *notitie*; n. a., vgl. echter G. 86. — Blz 246 r. 12 v. o.: *factuur*; H 411. — Blz. 246 r. 3 v. o.: *missiven*; van Hendrick Jansz. uit Patani 20 Oct. 1616 (H 71), 25 Oct. 1616 (H 75); van Jacques Specx uit Japan 1 Oct. 1616 (H 420). — Blz. 247 r. 17 v. o.: *factuur*; n. a. — Blz. 247 r. 7 v. o.: *notitie*; H 3. — Blz. 249 r. 2 v. b. *Westvrieslandt*; het origineel van den met dat

schip gezonden brief is gebonden geweest in boek I, dat uit het Compagnie's archief verloren is gegaan. De copie, die bij het origineel van den brief van 22 Aug. 1617 gevoegd werd, is mede niet bewaard. — Blz. 252 r. 11 v. b.: *missive*; er gingen er twee mede: Reael aan Bew. 10 Mei en 2 Juli 1617 (K 1). Het verhaal over de invasie der Engelschen komt voor in die van 10 Mei. — Blz. 253 r. 8 v. o.; *missive*; n. a. — Blz. 254 r. 8 v. b.: *instructie en missiven*; zie deel II. — Blz. 255 r. 5 v. b. *de zijne*; n. a. - Blz. 262 r. 2 v. b.: *Malua* (Maloea) is de naam waaronder bij Pigafetta het eiland Ombaai voorkomt. — Blz. 262 r. 20 v. b.: *memorie*; n. a. — Blz. 266 r. 13 v. b: *copie*; hier is bedoeld de (verloren) copie van Coen's (verloren) schrijven uit het begin van 1617. — Blz. 268 r. 20 v. o. *rekening*; n. a. — Blz. 268 r. 8 v. o.; *monsterrollen*; n. a.; ook niet die van de *Trouwe* vermeld r. 6 v. o. — Blz. 270 r. 9 v. b.: *rekening*; n. a. — Blz. 278 r. 10 v. o.: *attestatie*; n. a. — Blz. 280 r. 13 v. b.: *notitie*; n. a. — Blz. 282 r. 15 v. o.; *missiven*; 5 Juni 1617 aan Bew. (L 79); 18 Oct. 1617 aan Bew. (L 71); 5 Juni 1617 aan Coen L 74). — Blz. 285 r. 3 v.o.; *copie*: Raemburch aan Coen; 11 Sept. 1617 (L 65). — Blz. 285 r. 2 v.o.: *copie*; de Rasière aan Coen 7 Aug. 1617 (L. 67). — Blz. 288 r. 4 v. o.: *cognossement en factuur*; de factuur aanwezig L 49. — Blz. 289 r. 9 v. o.: *missive*; 23 Mei 1617 (L 104). — Blz. 289 r. 8 v. o.: *missive*; zie de aan. op bl. 282 r. 15 v. o. — Blz. 289 r. 8 v. o.: *pampieren*: L passim. — Blz. 290 r. 9 v. b.: *schrijven*; van 17 Dec. 1617 (M 1). — Blz. 290 r. 16 v. b.: *missiven*; M passim. — Blz. 292 r. 17 v. b.: *missiven*; van Lam aan Bew. 11 Oct. 1617 (M 283, ged. gedrukt bij Tiele I, 170); van Specx aan Coen, 12 Oct. 1617 (M 315); van Hendrick Jansz. aan Coen, 25 Oct. 1617 (M 413). — Blz. 293 r. 4 v. o.: *registers*; M 127 en M 321. — Blz. 294 r. 4 v. b.: *factuur*; M 328. — Blz. 294 r. 11 v. b. *notitie*; n. a. — Blz. 297 r. 3 v. b.: *factuur*; M 416. — Blz 297 r. 8 v. b.: *missive*; er zijn er van 15 Sept. 1617 (M 273) en van 5 Dec. 1617 (M 271). — Blz. 297 r. 15 v. o.: *missive*; van 13 Aug. 1617 (M. 343). — Blz. 298 r. 10 v. b.: *rollen*; n. a. — Blz. 298 r. 10 v. b.: *register van d'amonitie*: M 401 (Amboina), M 405 (Banda), M 411 (Poeloe Ai). — Blz. 303 r. 4 v. o.: *attestatiën*; M. 201. — Blz. 303 r. 3 v. o.: *attestatie*; n. a. — Blz. 305 r. 1 v. b.: *acte en antwoord*; M 194—198. — Blz. 306 r. 3 v. b.: *cognossementen en factuur*: M 70. — Blz. 313 r. 6 v. o.: *rolle*; H 264. — Blz. 315 r. 10 v. b.: *uitworpsels*; n. a.; aanwezig zijn echter inventaris Rijksarchief n°s. 1089 (fort Gelria), 1176 (Jacatra 1619), 1312 (fort Oranje op Ternate), 1328 (fort Victoria), 1340 (redoutes op Ambon), 1341 (Saparoea), 1359 (fort Nassau), 1369 (redouten op Banda), 1372 (fort Revenge op Ai). — Blz. 320 r. 18 v. o.: *missive*; zie deel II; de datum is niet 1 doch 7 Nov. 1616. — Blz. 320 r. 17 v. o.: *ordre*; zie deel II. — Blz. 321 r. 12 v. b.: *factuur en cognossementen*; M 65—68. — Blz. 321 r. 18 v. o.: *missive*; van Geleyn Cornelisz. Leest, 17 Jan. 1618 (M 165). — Blz. 322 r. 14 v. b.: *becomen heeft*; M 13—17 de stukken daarover. — Blz. 330 r. 20 v. o.: *factuur*; n. a. — Blz. 334 r. 1 v. b.: *vervolg*; N 81. — Blz. 334 r. 3 v. b.: *balans*; N 97. — Blz. 341 r. 17 v. b.: *attestatie*; n. a. — Blz. 341 r. 2 v. o.: *acte*; n. a. — Blz. 345 r. 16 v. b.: *missive*; Specx aan Coen 1 Maart 1618 (N 126). — Blz. 346 r. 7 v. o.: *missive*; van Pieter Dircxz. 24 Juni 1618 (N 129); van Hendrick Claesz. Hillegom, zelfde datum (N 165). — Blz. 350 r. 19 v. o.: *extracten*; n. a. — Blz. 352 r. 11 v. b.: *factuur*; N 114. — Blz. 362 r. 4 v. o.: *missiven*, van Reael uit Banda, 7 Mei 1618 (N 133) en 10 Juni 1618 (N 138); van Steven van der Haghen uit Banda 6 Mei en 10 Juni 1618 (N 178, die van 6 Mei ged. gedrukt bij Tiele I, 222); van Lam uit Banda 10 Juni 1618 (N 185); van van Speult uit Ambon 4 Juni 1618 (N 197). — Blz. 372 r. 16 v. o.: *partije nevens dese*; n. a.; in het geheele boek N uit Surate niets dan brief van van Ravensteyn aan Bew. van 12 Maart 1618 (N 216). — Blz. 374 r. 13 v. b.: *copie van inventarius*; n. a. — Blz. 374 r. 14 v. b.: *origineele inventarius en andere acten meer*; n. a. — Blz. 379 r. 5 v. b.: *factuur*; N 176. — Blz. 389 r. 3 v. o.: *missive*: uit Semarang, 16 Aug. 1618 (O 136; gedrukt bij De Jonge IV, 96). — Blz. 393 r. 12 v. b.; *advysen*; zie deel II. — Blz. 400 noot: *missive en reekeninge*; n. a. — Blz. 402 r. 6 v. b.: *notitie*; aanwezig zijn die van Taffasoho (O 186) en van Amboina (O 352). — Blz. 406 r. 8 v. o.: *acten*: O 151, 152, 311, 312. — Blz. 411 r. 10 v. b. *instructie*; zie deel II. — Blz. 411 r. 11 v. b.: *missiven*; zie deel II. — Blz. 411 r. 15 v. b. *inventarius*; O 314. — Blz. 411 r. 16 v. b.: *particularisatie*; n. a. — Blz. 413 r. 18 v. b.: *nevensgaende*; brieven van de Hase van 1, 14 en 16 Juli 1618 (O 331) — Blz. 413 r. 4 v. o.:

missive: van 4 April 1618 (O 315). — Blz. 133 r. 6 v. b.: *instructie*; zie deel II. — Blz. 454 r. 18 v. b.: *missive*: van 1 Maart 1619 (P 257). — Blz. 461 r. 8 v. b. *contract*; *Corpus* I, 145. — Blz. 463 r. 6 v. o.: *contract*; *Corpus* I, 147. — Blz. 464 r. 8 v. o.: *contract*; *Corpus* I, 85. — Blz. 470 r. 21—20 v. o.: *gepasseert is*; vgl. het journaal bij de Jonge IV, 138 en dat van Ds. Hulsebos, uitgegeven door IJzerman in *Bijdr. T. L. V. Ned. Indië* deel 73 ('s-Gravenhage 1917); de heer IJzerman bewijst dat van den Broecke in zijn Leidsch handschrift (waarover Heeres in *Feestbundel-Rogge* (Leiden 1902)) het journaal van Hulsebos gecopieerd heeft; ook bewijst hij dat het bij De Jonge gedrukte journaal afkomstig is van den onderkoopman Melis Remmertsz. Lants. Voorts is van groot belang Tiele in *Bijdr. T. L. V. Ned.-Indië* 5de reeks II, 207 vv. ('s-Gravenhage 1887) wegens de vergelijking met Engelsche bronnen. — Blz. 470 r. 17 v. o.: *informatiën*; P 276 vv.; ged. gedrukt bij IJzerman t. a. p. blz. 654 vv. — Blz. 470 r. 17 v. o.: *sententie*, 9 Juli 1619, bij IJzerman blz. 662. — Blz. 477 r. 19 v. o.: *missive*; 25, 28 Jan., 27 Febr. 1619 (P 364). — Blz. 482 r. 20 v. o.: *resolutie*; zie deel III. — Blz. 489 r. 15 v. o.: *certificatie*; n. a. — Blz. 489 r. 12 v. o.: *journaal*; n. a. — Blz. 490 r. 20 v. o.: *nevens deze*; die van Jacatra P 401; die van Bantam n. a. — Blz. 490 r. 9 v. o.: *factuur*; P 398. — Blz. 491 r. 12 v. o.: *ontwerp*; n. a., in weerwil van de Jonge's verzekering IV, 183; zie IJzerman t. a. p. 274. — Blz. 493 r. 11 v. o.: *memorie*; n. a. — Blz. 495 r. 15 v. b.: *factuur*; Q 45. — Blz. 497 r. 19 v. o.: *copie*: 20 Dec. 1618 (Q 394). — Blz. 497 r. 19 v. o.: *off translaet*; slordig uitgedrukt; de gecopieerde missive is een andere dan de getranslateerde; deze laatste is van 8 Dec. 1618 (Q 51). — Blz. 498 r. 9 v. b. *missive*: van der Dussen aan Coen 25 Juli 1619 (Q 70). — Blz. 498 r. 19 v. o.: *register*; Q 294. — Blz. 499 r. 24 v. o.: *missive en instructie*; zie deel II. — Blz. 499 r. 19 v. o.: *register*; Q 80. — Blz. 499 r. 13 v. o.: *missiven*; van Ravensteyn aan Coen 22 Febr. 1619 (Q 76), 3 Mei 1619 (Q 78); van Goeree is niets aanwezig. — Blz. 501 r. 2 v. b.: *gaen nevens dese*: n. a. — Blz. 501 r. 2 v. b. *register van 't volck*; n. a.; alleen is aanwezig een opgave voor Tabalola (Q 87). — Blz. 501 r. 4 v. b.: *vivres ende amonitie*; Q 81—86. — Blz. 503 r. 13 v. b. *Chinesen*; vgl. het art. van Hoetink, *So Bing Kong, het eerste hoofd der Chineezen te Batavia*, in *Bijdr. T. L. V. Ned.-Indië*, deel 73. — Blz. 503 r. 10 v. o.: *project*; inventaris Leupe n°. 1176, gereproduceerd achter het art. van Hoetink in de vorige aant. vermeld, en achter dat van IJzerman vermeld in de aant. op blz. 470 r. 20—21 v. o. — Blz. 503 r. 2 v. o.: *notitie*: zie Q 134. — Blz. 504 r. 2 v. b.: *geconsumeert zij*; Q 109, gedrukt als bijlage XII achter het art. van IJzerman. — Blz. 504 r. 14 v. b.: *acte*: P 43, gedrukt als bijlage XI achter het art. van IJzerman. — Blz. 504 r. 13 v. b.: *informatiën*; zie aant. op blz. 470 r. 17 v. o. — Blz. 509 r. 16 v. b.: *informatie, bekentenisse ende sententie*; n. a. — Blz. 511 r. 10 v. o.: *factuur*; Q 341, 344. — Blz. 512 r. 7—8 v. b.: *pampieren*; Q 359—401. — Blz. 514 r. 12 v. o.: *register*; Q 335 vv. — Blz. 518 r. 3 v. b.: *factuur*; n. a. — Blz. 518 r. 19 v. b. *register*; n. a. — Blz. 523 r. 19 v. b.: *aenbiedinge*; deze en de in de volgende 10 regels vermelde stukken Q 314—333. — Blz. 523 r. 22 v. b. *Wittert en Verschoor*; Wittert 1603—1605, Verschoor 1605—1607 (zie de Jonge III, 395); contract van 1603: *Corpus* I, 29. — Blz. 528 r. 8 v. o.: *notitie*; Q 402. — Blz. 530 r. 3 v. b. *becomen connen*; over de verhouding van Oldenbarnevelt tot Isaac le Maire zie Bakhuizen van den Brink, *Studiën* IV, 264—271. — Blz. 533 r. 5 v. b.: *attestatie*; n. a. — Blz. 533 r. 18 v. b.: *copie*; Q 372 vv. — Blz. 533 r. 20 v. b.: *accoort*; Q 280. — Blz. 535 r. 7—8 v. b.: *missive*; zie den tekst daarvan in deel III van ons werk. De Bew. zeggen daarin, dat in het lichten van Nederlanders uit de schepen van uitheemsche Compagniën voortaan „met alle discretie" moet worden gehandeld, „lettende op de notoire interesten die de Vereenichde Compagnie daerdoor soude comen te lyden". — Blz. 541 r. 4 v. o.: *copie*; zie deel II. — Blz. 542 r. 17 v. b.: *missive*; n. a. — Blz. 543 r. 17 v. o. *missiven*; zie deel III; een overzicht van den inhoud van het verdrag geeft de Jonge IV, p. CXXIV vv.; de tekst is gedrukt bij Aitzema (kwarto-uitgaaf) I, 504. — Blz. 543 r. 14 v. o.: *ordre op d'executie*; Aitzema I, 512. — Blz. 543 r. 13 v. a.: *project tot redres*; Aitzema I, 517. — Blz. 544 r. 1 v. o.: *copie*: R 77; die van Coen uit te geven in deel II. — Blz. 545 r. 1 v. b.: *copie*; zie deel II. — Blz. 547 r. 20 v. b.: *acte*; zie deel II. — Blz. 551 r. 20 v. o.: *missive*; n. a. — Blz 553 r. 10 v. b.: *copie*; zie deel II. — Blz. 554 r. 21 v. o.: *register ende*

staet; R 75. — Blz. 562 r. 16 v. b.: *copie*; R 264. — Blz. 562 r. 18 v. b.: *copie*; zie deel III. — Blz. 564 r. 14 v. o.: *advyseert*; R 219. — Blz. 565 r. 5 v. b.: *notitie*; R 168. — Blz. 565 r. 6 v. b.: *missive*; R 211. — Blz. 466 r. 12 v. b.: *Speult*; zie zijn brief aan Coen van 4 Mei 1620 bij Tiele I, 255. — Blz. 567 r. 6 v. o.: *instructie*; zie deel II. — Blz. 573 r. 7 v.b.: *factuur*; R 166. — Blz. 573 r. 7 v. b.: *instructie*: zie deel II. — Blz. 573 r. 1 v. o *acte*; n. a. — Blz. 578 r. 6 v. o,: *notitie*; R 162. — Blz. 583 r. 12 v. b.: *factuur*; R 295. — Blz. 583 r. 17 v. o.: *vertoont zij*; in de gedrukte verslagen der Dordtsche Synode heb ik de plaats niet kunnen vinden. — Blz. 585 r. 12 v. o.: *gelast hadden*; zie deel III. — Blz. 588 r. 12 v. o.: *gebiet van 't fort*; vgl. de Jonge IV, 221; de Haan, *Priangan* I, 1* .— Blz. 594 r. 12 v. b.: *registers*; S 75. — Blz. 601 r. 12 v. b.: *register*; S 48. — Blz. 611 r. 1 v. o.: *missiven*; S 213, 215. — Blz. 612 r. 6 v. b.: *factuur*; S 243. — Blz. 613 r. 11 v. b.: *missiven*; S 250, 263. — Blz. 614 r. 16 v. b.: *acte*; S 207. — Blz. 616 r. 2 v. o.: *verclaringe*; zie deel III. — Blz. 617 r. 5. v. b.: *acte*; S 277. — Blz. 619 r. 19 v. o.: *extract*; S 278. — Blz. 619 r. 4 v. o.: *contracten*; S 280. — Blz. 620 r. 14 v. b.: *boecken*; n. a. — Blz. 620 r. 16 v. b.: *antwoort*; n. a. — Blz. 621 r. 19 v. o.: *geadvyseert wert*; S 267. — Blz. 621 r. 9 v. b.: *missive*; nl. die in de vorige aanteekening bedoeld. — Blz. 623 r. 3 v. b.: *balans*; S. 298. — Blz. 624 r. 3 v. b.: *notitie*; S 301. — Blz. 624 r. 7: *24ste articul*; zie de Jonge IV, p. CXXVI. — Blz. 624 r. 11 v. b.: *27ste articul*; Aitzema I, 510 (geen der beide Compagnieën zal de andere bij middel van fortificatie of van contracten, nog te maken, van den handel uitsluiten). — Blz. 645 r. 14 v. b.: *attestatie*; V ongefolieerd. — Blz. 646 r. 4 v. b.: *verclaringe*; V ongefolieerd. — Blz. 648 r. 7 v. b.: *acte*; V ongefolieerd. — Blz. 649 r. 19 v. o.: *copie*; zie deel II. — Blz. 652 r. 16 v. o.: *N. N.*; versta: „deze en gene". — Blz. 656 r. 17 v. o.: *de voorgaande van den Raedt*; bedoeld is eene missive van de Carpentier, Dedel, Cornelis Reyersz. en van Uffelen van 9 Juli 1621 (T 52). — Blz. 657 r. 16 v. b.: *acte*; T ongefolieerd; in boek T ook alle documenten aangehaald op blz. 659. — Blz. 662 r. 4. v. b.: *missive*; n. a. — Blz. 666 r. 6 v. b.: *notitie*; V ongefolieerd. — Blz. 668 r. 2 v. o.: *notitie*; T ongefolieerd. — Blz. 669 r. 12 v. o.: *notitie*; T ongefolieerd. — Blz. 676 r. 11 v. b.: *protest*; T ongefolieerd. — Blz. 676 r. 14 v. b.: *advysen, attestatiën en documenten*; T ongefolieerd. — Blz. 676 r. 9 v. o.: *missive*; n. a. — Blz. 677 r. 10 v. o.: *balans*; V ongefolieerd. — Blz. 678 r. 15 v. o.: *factuur*; V ongefolieerd. — Blz. 682 r. 18 v. b.: *missiven*; n. a. — Blz. 684 r. 12 v. o.: *missive*; n. a. — Blz. 689 r. 1 v. b.: *notitie*; W 46. — Blz. 693 r. 2 v. b.: *advysen*; W 27. — Blz. 694 r. 19 v. b.: *protest*; n. a. — Blz. 695 r. 16 v. o.: *missiven*; W 49 en 58. — Blz. 695 r. 10 v. o.: *missiven*; zie vorige aant. — Blz. 696 r. 15 v. b.: *geadvyseert*; W 36. — Blz. 697 r. 5 v. b. *advyseert*; n. a. — Blz. 699 r. 17 v. o.: *factuur*; n. a. — Blz. 699 r. 5 v. o.: *balans*; W 23. — Blz. 704 r. 12 v. b.: *acten*; n. a. — Blz. 710 r. 1 v. b : *placcaet*; zie van der Chijs, *Plakaatboek* I, 94. — Blz. 710 r. 20 v. o.: *factuur*; n. a. — Blz. 712 r. 18 v. b.: *schriften ende pampieren*; W ongefolieerd. — Blz. 714 r. 4 v. o.: *schriften*; zie vorige aant. — Blz. 715 r. 12 v. o.: *discoers*; W ongefolieerd. — Blz. 717 r. 12 v. b.: *rollen*; n. a. — Blz. 717 r. 17 v. b.: *resolutie*; zie deel III. — Blz. 723 r. 6 v. o.: *factuur*; X 53. — Blz. 724 r. 5 v. b.: *resolutie en schriftelijcke advysen*; n. a. — Blz. 724 r. 17 v. b.: *copie*; zie deel II. — Blz. 726 r. 8 v. o.: *discoersen*; n. a. — Blz. 726 r. 3 v. o.: *copie*; zie deel II. — Blz. 729 r. 22 v. b.: *notitie*; X 122. — Blz. 730 r. 3 v. b.: *acte*; X 152. — Blz. 730 r. 11 v. b.: *pampieren*; X 155. — Blz. 730 r. 19 v. b.: *misssive*; X 169. — Blz. 730 r. 22 v. b.: *oude boeken en rekening*; n. a. — Blz. 732 r. 12 v. b.: *journalen*; n. a. — Blz. 735 r. 12 v. o.: *pampieren*; X 185. — Blz. 737 r. 16 v. b.: *copie*; zie deel II. — Blz. 739 r. 8 v. b.: *copie*; zie deel II. — Blz. 741 r. 3 v. b.: *recepisse*; X 197. — Blz. 744 r. 8 v. b.: *copie*; n. a. — Blz. 744 r. 14 v. o.: *missive*; n. a. — Blz. 745 r. 14 v. o.: *missiven ende pampieren*; X passim. — Blz. 746 r. 17 v. b.: *missive ende instructie*; zie deel II. — Blz. 746 r. 9 v. o.: *missiven*; X 326. — Blz. 748 r. 9 v. b.: *commissie ende articulen*; X 225. — Blz. 748 r. 13 v. b.: *ballance*; X 233. — Blz. 749 r. 16 v. o.: *notitie*; n. a. — Blz. 752 r. 14 v. o.: *reeckeninge*; X 289. — Blz. 753 r. 7 v. b.: *copie*; X 236. — Blz. 761 r. 14 v. b.: *missiven ende pampieren*; Y ongefolieerd. — Blz. 761 r. 1 v. o.: *nevensgaende*; Y ongefolieerd. — Blz. 766 r. 6 v. b.: *geschriften en translaten*; Y ongefolieerd. — Blz. 768 r. 12 v. b.: *missive*; Y ongefolieerd. — Blz. 377 r. 4 v. o.: *journael*; Y ongefolieerd. — Blz. 778 r. 13 v. o.: *4 a 21.000*; aldus de tekst; versta:

24.000 a 21.000? — Blz. 782 r. 15 v. b.: *acten*; n. a. — Blz. 783 r. 2 v. o.: *resolutie ende onse missiven*; zie volgende deelen. — Blz. 784 r. 9 v. b.: *missiven*; n. a. — Blz. 785 r. 6 v. o.: *copien*; zie deel II. — Blz. 786 r. 11 v. o.: *copien*; Y ongefolieerd. — Blz. 788 r. 5 v. o.: *lijste*; Y 63. — Blz. 789 r. 7 v. b.: *arrest*; Y 80. — Blz. 789 r. 16 v. b.: *pampieren*; zie resolutiën in deel III op 21 Jan. 1623. — Blz. 789 r. 16 v. o.: *copie*; zie deel II. — Blz. 790 r. 8 v. b.: *copie*; zie deel II. — Blz. 791 r. 21 v. o.: *missive ende copie*; Y ongefolieerd. — Blz. 796 r. 3 v. o.: *instructie*; zie deel II. — Blz. 800 r. 5 v. b.: *notitie*; Y ongefolieerd. — Blz. 802 r. 8 v. b.: *balance*; Y ongefolieerd. — Blz. 803 r. 15 v. o.: *nevensgaende*; zie deel II. — Blz. 803 r. 5 v. o.: *resolutie*; zie deel III. — Blz. 806 r. 1 v. b.: *resolutie*; zie deel III. — Blz. 806 r. 3 v. b.: *copien*; Y 55—101 en ongefolieerd.

REGISTERS.

52

REGISTER DER PERSOONSNAMEN.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

REGISTER DER PLAATS- EN VOLKSNAMEN.

A.

C.

D.

E.

F.

G.

H

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

X.

Z.

———

REGISTER DER SCHEPEN.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

J.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Z.

DRUKFOUTEN.

Bl.	1	regel	16	v. b.	*staat*:	jonsen;	*lees*:	onsen.
„	2	„	1	v. b.	*plaats achter* troupe *een punt.*			
„	4	„	13	v. b.	*staat*:	Jordan;	*lees*:	Johan.
„	4	„	14	v. b.	„ :	cust;	„ :	Cust.
„	5 (marge)				„ :	Pangoran;	„ :	Pangeran.
„	5	regel	21	v. b.	„ :	schiftelijcke;	„ :	schriftelijcke.
„	5	„	14	v. o.	„ :	endat;	„ :	ende.
„	6	„	3	v. b.	„ :	geredt;	„ :	gereedt.
„	7	„	16	v. o.	„ :	ondrtusschen;	„ :	ondertusschen.
„	8	„	16	v. o.	„ :	een;	„ :	aen.
„	11	„	1	v. o.	„ :	wooort;	„ :	woort.
„	15	„	12	v. b.	„ :	aftectie;	„ :	affectie.
„	17	„	23	v. b.	„ :	tredert;	„ :	tsedert.
„	20	„	10	v. b.	„ :	vederlandt;	„ :	vaderlandt.
„	22	„	13	v. b.	„ :	jachtenn aerlaten;	„ :	jachten naerlaten.
„	23	„	15	v. o.	„ :	galye;	„ :	galge.
„	24	„	13	v. o.	„ :	oppercoompman;	„ :	oppercoopman.
„	31	„	5	v. b.	„ :	Palingbar;	„ :	Palingban.
„	32	„	13	v. b.	„ :	custe Java;	„ :	Custe, Java.
„	32	„	17	v. b.	„ :	cyde;	„ :	syde.
„	33	„	3	v. o.	„ :	ven;	„ :	van.
„	34	„	17	v. o.	„ :	hnn;	„ :	hun.
„	34	„	7	v. o.	„ :	near;	„ :	naer.
„	34	„	10	v. b.	„ :	aldaar;	„ :	aldaer.
„	36	„	16	v. o.	„ :	Moloçus;	„ :	Molucos.
„	37	„	4	v. b.	„ :	wertende;	„ :	wert ende.
„	37	„	6	v. b.	„ :	arrivernent;	„ :	arrivement.
„	38	„	2	v. b.	„ :	arrivernent;	„ :	arrivement.
„	40	„	9	v. b.	„ :	irre guliere;	„ :	irreguliere.
„	42	„	3	v. b.	„ :	resolvecren;	„ :	resolveeren.
„	43	„	7	v. o.	„ :	omverhaelen;	„ :	om verhaelen.
„	50	„	16	v. o.	„ :	den onsen;	„ :	onsen.
„	51	„	15	v. b.	„ :	coninclkijcke;	„ :	coninckltjcke.
„	56	„	6	v. o.	„ :	instumenten;	„ :	instrumenten [1].
„	58	„	9	v. o.	„ :	conen;	„ :	connen.
„	59	„	20	v. b.	„ :	komen;	„ :	konnen.
„	60	„	3	v. b.	„ :	met det den;	„ :	met den.
„	60	„	4	v. b.	„ :	oack;	„ :	oock.
„	60	„	6	v. b.	„ :	't schip 't schip;	„ :	't schip.

1) De komma achter „stoffe" moet weg en achter „instrumenten" worden geplaatst.

Bl.	60	regel	13 v. o.	*staat*: gesesolveert;	*lees*: geresolveert.
„	61	„	16 v. o.	„ : neyt;	„ : nyet.
„	62	„	2 v. b.	„ : endete;	„ : ende te.
„	62	„	5 v. b.	„ : residereren;	„ : resideren.
„	64	„	14 v. b.	„ : omttent;	„ : omtrent.
„	67	„	6 v. o.	„ : comen;	„ : connen.
„	71	5	5 v. b.	„ : voorspaeck;	„ : voorspraeck.
„	71	„	8 v. b.	„ : tlmmeren;	„ : timmeren.
„	71	„	21 v. b.	„ : den superben;	„ : superben.
„	74	„	9 v. b.	„ : geederen;	„ : goederen.
„	74	„	15 v. b.	„ : commen;	„ : connen.
„	75 (marge)			„ : Saekadana;	„ : Soekadana.
„	76	regel	1 v. o.	„ : Laxentouege;	„ : Larentoueque.
„	85	„	18 v. b.	„ : cousumerende;	„ : consumerende.
„	86	„	1 v. b.	„ : comingen;	„ : coningen.
„	90	„	10 v. o.	„ : zelfts;	„ : zelffs.
„	96	„	1 v. b.	„ : geseheept;	„ : gescheept.
„	96	„	6 v. b.	„ : facturyre;	„ : factuyre.
„	111	„	3 v. o.	„ : donker;	„ : donder.
„	117	„	14 v. b.	„ : werek;	„ : werck.
„	117	„	14 v. o.	„ : ja gecocht;	„ : ingecocht.
„	118	„	19 v. b.	„ : erstime;	„ : estime.
„	119	„	8 v. b.	„ : peetenderende;	„ : pretenderende.
„	128	„	14 v. b.	„ : eyseht;	„ : eyscht.
„	129	„	8 v. b.	„ : hehben;	„ : hebben.
„	130	„	9 v. b.	„ : geconsideert;	„ : geconsidereert.
„	131	„	12 v. o.	„ : neyt;	„ : nyet.
„	131	„	13 v. b.	„ : bekomen:	„ : bekomen.
„	132	„	3 v. b.	„ : mrs.;	„ : mr.
„	144	„	11 v. o.	„ : inlantscce;	„ : inlantsche.
„	147	„	15 v. b.	„ : haelieden;	„ : haerlieden.
„	148	„	5 v. o.	„ : heeft is;	„ : heeft in.
„	149	„	4 v. o.	„ : langdeurige;	„ : langduerige.
„	154	„	5 v. o.	„ : herwaearts;	„ : herwaerts.
„	155	„	19 v. b.	„ : instuctie;	„ : instructie.
„	161	„	16 v. o.	„ : schoon hooffman;	„ : Schoonhooffman [1]).
„	163	„	18 v. o.	„ : gebrechte;	„ : geberchte.
„	167	„	8 v. o.	„ : gtooten;	„ : grooten.
„	173	„	19 v. o.	„ : sehriftelijcke;	„ : schriftelijcke.
„	175	„	2 v. b.	„ : *Mauritus;*	„ : *Mauritius.*
„	175	„	12 v. o.	„ : endc;	„ : ende.
„	177	„	11 v. o.	„ : aquinoctiael;	„ : aequinoctiael.
„	177	„	10 v. o.	„ : ontret;	„ : ontrent.
„	186	„	9 v. o.	„ : vnn;	„ : van.
„	188	„	13 v. b.	*plaats een punt achter* verschilt.	
„	191	„	4 v. b.	*staat*: geadvyseest;	*lees*: geadvyseert.
„	191 (marge)			„ : 3 Banda;	„ : 4 Banda [2]).

1) De komma voor dit woord moet weg.
2) Het nummer der volgende marginalia loopt dus ook één op.

Bl.	194	regel	4 v. o.	*staat*:	honden;	*lees*:	houden.
„	197	„	4 v. b.	„ :	Bauda;	„ :	Banda.
„	200	„	6 v. b.	*plaats achter* oock *een komma.*			
„	201	„	12 v. b.	*staat*:	Spanhiaerden;	*lees*:	Spangiaerden.
„	201	„	16 v. o.	„ :	to;	„ :	te.
„	202	„	8 v. b.	„ :	met;	„ :	uut.
„	204	„	16 v. b.	„ :	de Portugiesen;	„ :	Portugiesen.
„	205	„	10 v. b.	„ :	verrieht;	„ :	verricht.
„	205	„	13 v. b.	„ :	commen;	„ :	connen.
„	205	„	19 v. o.	„ :	neenen;	„ :	neemen.
„	206	„	15 v. b.	„ :	ock;	„ :	oock.
„	207	„	12 v. b.	„ :	reguleeren;	„ :	reguleeren.
„	208	„	5 v. b.	„ :	weeeromme;	„ :	weeromme.
„	210	„	10 v. b.	„ :	roepende;	„ :	roep ende.
„	210	„	20 v. o.	„ :	golieffde;	„ :	gelieffde.
„	218	„	8 v. b.	„ :	salcke;	„ :	saecke.
„	219	„	19 v. b.	„ :	den den peper;	„ :	den peper.
„	223	„	1 v. b.	„ :	calcuteert;	„ :	calculeert.
„	223	„	14 v. o.	„ :	Buysers:	„ :	Buysero.
„	225	„	6 v. o.	„ :	mermorie;	„ :	memorie.
„	226	„	8 v. b.	„ :	wat wat;	„ :	wat.
„	227	„	15 v. b.	„ :	geordonnecrt;	„ :	geordonneert.
„	230	„	18 v. b.	„ :	Buyser;	„ :	Buysero.
„	232	„	7 v. b.	„ :	deure;	„ :	duere.
„	232	„	11 v. b.	„ :	deure;	„ :	duere.
„	235	„	20 v. o.	„ :	*Eendraeht*;	„ :	*Eendracht.*
„	235	„	19 v. o.	„ :	ordenkelijck;	„ :	ordentelijck.
„	236	„	18 v. b.	„ :	oppercoopmans;	„ :	oppercoopman.
„	237	„	17 v. o.	„ :	avauce;	„ :	avance.
„	237	„	3 v. o.	„ :	verstiert;	„ :	vertiert.
„	240	„	18 v. o.	„ :	vermeesteert;	„ :	vermeestert.
„	240	„	3 v. o.	„ :	Juda Poura;	„ :	Inda Poura.
„	241	„	2 v. o.	„ :	Juda Poura;	„ :	Inda Poura.
„	241	„	2 v. o.	„ :	Juda Pura;	„ :	Inda Pura.
„	241	„	2 v. b.	„ :	looot;	„ :	loot.
„	242	„	4 v. b.	„ :	*Trouve;*	„ :	*Trouwe.*
„	251	„	10 v. o.	„ :	twitszaeyers;	„ :	twistzaeyers.
„	251	„	8 v. b.	„ :	huyszen;	„ :	huysen.
„	252	„	12 v. o.	„ :	ie;	„ :	te.
„	253	„	9 v. o.	„ :	davan;	„ :	datelijck.
„	254	„	6 v. b.	„ :	Derhave;	„ :	Derhalve.
„	254	„	3 v. o.	„ :	sehepen;	„ :	schepen.
„	256	„	6 v. o.	„ :	verstreckt;	„ :	versterckt.
„	263	„	6 v. b.	„ :	Bande;	„ :	Banda.
„	265	„	15 v. b.	„ :	derhave;	„ :	derhalve.
„	265	„	16 v. b.	„ :	*Eendraeht*;	„ :	*Eendracht.*
„	266	„	12 v. b.	„ :	speek;	„ :	speck.
„	266	„	1 v. o.	„ :	qaulijck;	„ :	qualijck.
„	268	„	16 v. o.	„ :	duentgen;	„ :	deuntgen.
„	271	„	9 v. o.	„ :	geaprehendeer;	„ :	geaprehendeert.

Bl.	272	regel	3	v. b.	*staat*:	anker;	*lees*:	ander.
„	272	„	6	v. b.	„ :	ccn;	„ :	een.
„	273	„	4	v. b.	„ :	calcutatie;	„ :	calculatie.
„	281	„	19	v. b.	„ :	werende;	„ :	wesende.
„	283	„	4	v. b.	„ :	cappilael;	„ :	cappitael.
„	288	„	19	v. b.	„ :	schoue;	„ :	schone.
„	286	„	18	v. b.	„ :	welg eregelde;	„ :	welgeregelde.
„	286 (marge)				„ :	Voortel;	„ :	Voorstel.
„	288 (marge)				„ :	omvangen;	„ :	ontvangen.
„	290	regel	9	v. b.	„ :	schyven;	„ :	schryven.
„	291	„	15	v. o.	„ :	moet;	„ :	moeten.
„	292	„	16	v. o.	„ :	het schip;	„ :	schip.
„	293	„	13	v. b.	„ :	waert;	„ :	waer.
„	293	„	19	v. b.	„ :	Cocthijn;	„ :	Cotchijn.
„	295	„	19	v. o.	„ :	sonden;	„ :	souden.
„	295	„	11	v. o.	„ :	daorover;	„ :	daerover.
„	298	„	19	v. b.	„ :	Malva;	„ :	Malua.
„	301	„	6	v. b.	„ :	bloetstortnige;	„ :	bloetstortinge.
„	301	„	7	v. b.	„ :	geadyseert;	„ :	geadvyseert.
„	301	„	14	v. b.	„ :	Spangiaeren;	„ :	Spangiaerden.
„	301	„	17	v. o.	„ :	gcvlucht;	„ :	gevlucht.
„	304	„	18	v. b.	„ :	reeckre;	„ :	seeckre.
„	307	„	16	v. o.	„ :	Piamanse;	„ :	Priamanse.
„	308	„	2	v. b.	„ :	*Walçheren*;	„ :	*Walcheren*.
„	308	„	2	v. b.	„ :	*Ençkhuysen*;	„ :	*Enckhuysen*.
„	308	„	13	v. o.	„ :	*Eendraçht*;	„ :	*Eendracht*.
„	313	„	15	v. b.	„ :	heef;	„ :	heeft.
„	316	„	18	v. b.	„ :	pesoonen;	„ :	persoonen.
„	317	„	15	v. b.	„ :	Spangaeren;	„ :	Spangiaeren.
„	320	„	18	v. o.	„ :	1 November;	„ :	7 November.
„	322	„	5	v. b.	„ :	Mallacco;	„ :	Mallacca.
„	324	„	7	v. b.	„ :	rscontrerende;	„ :	rescontrerende.
„	325	„	8	v. b.	„ :	Decher;	„ :	Decker.
„	327	„	19	v. b.	„ :	quainmer;	„ :	quammer.
„	332	„	21	v. b.	„ :	saeck;	„ :	sack.
„	333	„	18	v. o.	„ :	gemaret;	„ :	gemaect.
„	335	„	13	v. b.	„ :	ecn;	„ :	een.
„	341	„	18	v. b.	„ :	sacke;	„ :	saecke.
„	342	„	10	v. o.	„ :	boenen;	„ :	baenen.
„	342	„	9	v. o.	„ :	gevordcrt;	„ :	gevordert.
„	343	„	5	v. b.	„ :	coninek;	„ :	coninck.
„	344	„	5	v. b.	„ :	vetrocken;	„ :	vertrocken.
„	344	„	15	v. b.	„ :	Malva;	„ :	Malua.
„	345	„	6	v. o.	„ :	resconteren;	„ :	rescontreren.
„	346	„	11	v. b.	„ :	daeamede;	„ :	daermede.
„	346	„	19	v. b.	„ :	derwarte;	„ :	derwarts.
„	351	„	8	v. o.	„ :	moeteu;	„ :	moeten.
„	352	„	10	v. b.	„ :	coforme;	„ :	conforme.
„	355	„	10	v. b.	„ :	offe;	„ :	ofte.
„	356	„	10	v. o.	„ :	verhoopcn;	„ :	verhoopen.

Bl.	362	regel	9	v. b.	*staat*:	assisentie;	*lees*:	assistentie.
„	362	„	14	v. o.	„ :	jammeren;	„ :	jammer en.
„	364	„	3	v. o.	„ :	Bantanesen;	„ :	Bandanesen.
„	361	„	2	v. b.	„ :	*Attendant*;	„ :	*Attendans.*
„	364	„	13	v. b.	„ :	*Attendant*;	„ :	*Attendans.*
„	371	„	5	v. o.	„ :	alaeede;	„ :	alreede.
„	374	„	19	v. o.	„ :	amineeren;	„ :	animeeren.
„	379	„	17	v. o.	„ :	twalff;	„ :	twaelff.
„	379	„	12	v. o.	„ :	seffs;	„ :	selffs.
„	385	„	7	v. b.	„ :	orangays;	„ :	orangeays.
„	385	„	4	v. o.	„ :	venemende;	„ :	vernemende.
„	386	„	19	v. o.	„ :	verlaegen;	„ :	verlegen.
„	394	„	11	v. o.	„ :	want want;	„ :	want.
„	401	„	2	v. b.	„ :	geee;	„ :	geen.
„	401	„	11	v. o.	„ :	sehepen;	„ :	schepen.
„	410	„	4	v. o.	„ :	ende;	„ :	ende.
„	410	„	3	v. o.	„ :	*Miçhiel*;	„ :	*Michiel.*
„	410	„	3	v. o.	„ :	*Eendraçht*;	„ :	*Eendracht.*
„	413	„	8	v. o.	„ :	Ouxa;	„ :	Orixa.
„	418	„	8	v. o.	„ :	kacht;	„ :	kracht.
„	419	„	21	v. b.	„ :	appurentie;	„ :	apparentie.
„	421	„	20	v. b.	„ :	avant;	„ :	avont.
„	422	„	21	v. b.	„ :	den den *Engel*;	„ :	den *Engel.*
„	424	„	10	v. o.	„ :	gegeven;	„ :	geheven.
„	424	„	8	v. o.	„ :	reviere;	„ :	reviere.
„	424	„	8	v. o.	„ :	besth;	„ :	beseth.
„	426	„	1	v. o.	„ :	tegen;	„ :	tegen.
„	436	„	17	v. o.	„ :	vaa;	„ :	van.
„	437	„	3	v. b.	„ :	soden;	„ :	souden.
„	437	„	15	v. b.	„ :	van van;	„ :	van.
„	441	„	1	v. o.	„ :	ende;	„ :	ende.
„	442	„	13	v. o.	„ :	seeckere;	„ :	seeckere.
„	443	„	7	v. o.	„ :	laster;	„ :	lasten.
„	444	„	1	v. b.	„ :	Ceylon;	„ :	*Ceylon.*
„	447	„	18	v. o.	„ :	Bandnesen;	„ :	Bandanesen.
„	449	„	8	v. o.	„ :	Nassacquia;	„ :	Naffacquia.
„	451	„	5	v. b.	„ :	en;	„ :	in.
„	452	„	20	v. b.	„ :	sond;	„ :	soud.
„	453	„	8	v. o.	„ :	Pula;	„ :	Xula.
„	455	„	6	v. b.	„ :	geeomen;	„ :	gecomen.
„	456	„	3	v. b.	„ :	sehepen;	„ :	schepen.
„	458	„	15	v. b.	„ :	Javainse;	„ :	Javaense.
„	495	„	16	v. o.	„ :	van van;	„ :	van.
„	495	„	17	v. b.	„ :	vescheyden;	„ :	verscheyden.
„	501	„	18	v. o.	„ :	menige;	„ :	meninge.
„	509	„	13	v. b.	*plaats*	*achter* verclaert *een komma.*		
„	510	„	17	v. o.	*staat*:	*Miçhiell*;	*lees*:	*Michiell.*
„	512	„	7	v. b.	„ :	voormeenste;	„ :	voorneemste.
„	512	„	16	v. b.	„ :	Pangora;	„ :	Sangora.
„	514	„	13	v. o.	„ :	Gousesatse;	„ :	Gouseratse.

Bl.	516	regel	19	v. b.	*staat*:	benden;	*lees*:	beneden.
„	521	„	10	v. b.	„ :	guluckich;	„ :	geluckich.
„	521	„	8	v. o.	„ :	dien;	„ :	dient.
„	523	„	2	v. b.	„ :	Daen;	„ :	Daer.
„	523	„	3	v. b.	„ :	soud;	„ :	sond.
„	537	„	1	v. o.	„ :	schepen;	„ :	schepen.
„	539	„	17	v. b.	„ :	beseyt;	„ :	beseylt.
„	543	„	19	v. b.	„ :	persumtueuse;	„ :	presumtueuse.
„	545	„	15	v. b.	„ :	*Eendraeht*;	„ :	*Eendracht*.
„	547	„	12	v. b.	„ :	ben;	„ :	den.
„	566	„	17	v. b.	„ :	ende;	„ :	endo.
„	566	„	17	v. o.	„ :	Rommolayo;	„ :	Rommocayo.
„	566	„	17	v. o.	„ :	Maccarinna;	„ :	Maccaricca.
„	570	„	17	v. o.	„ :	ntet;	„ :	niet.
„	570	„	1	v. b.	„ :	Sterre;	„ :	*Sterre*.
„	570	„	17	v. b.	„ :	ntet;	„ :	niet.
„	571	„	11	v. b.	„ :	Jortan;	„ :	*Jortan*.
„	587	„	2	v. o.	„ :	*Medenbliçque*;	„ :	*Medenblicque*.
„	604	„	6	v. b.	„ :	soudenn;	„ :	souden.
„	608	„	9	v. b.	„ :	Montmorenci;	„ :	*Montmorenci*.
„	615	„	19	v. b.	„ :	de de;	„ :	de.
„	616	„	6	v. b.	„ :	geadvysdert;	„ :	geadvyseert.
„	621	„	3	v. o.	„ :	grbreck;	„ :	gebreck.
„	628	„	4	v. o.	„ :	routsomme;	„ :	rontsomme.
„	638	„	4	v. b.	„ :	eqiupagie;	„ :	equipagie.
„	643	„	1	v. b.	„ :	rescoutre;	„ :	rescontre.
„	643	„	11	v. o.	„ :	*Jaçatra*;	„ :	*Jacatra*.
„	643	„	8	v. o.	„ :	vyelieden;	„ :	vryelieden.
„	644	„	4	v. o.	„ :	Bada;	„ :	Banda.
„	644	„	2	v. o.	„ :	den den;	„ :	den.
„	645	„	16	v. o.	„ :	gevracht;	„ :	gevraecht.
„	647	„	11	v. b.	„ :	resconteerden;	„ :	rescontreerden.
„	659	„	1	v. o.	„ :	prerogaatiff;	„ :	prerogaetiff.
„	661	„	17	v. b.	*plaats achter Fortuyne een komma.*			
„	666	„	19	v. b.	*staat*:	doenlijcken;	*lees*:	doenlijcken.
„	670	„	4	v. b.	„ :	welstaens;	„ :	welstaens.
„	670	„	12	v. b.	*plaats achter* Ternate *een komma.*			
„	672	„	6	v. b.	*schrap de punt achter* den.			
„	676	„	4	v. o.	*staat*:	wesen;	*lees*:	wesen.
„	683	„	7	v. o.	„ :	de;	„ :	de.
„	685	„	3	v. b.	„ :	maechen;	„ :	maecken.
„	685	„	13	v. b.	„ :	ons;	„ :	om.
„	689	„	13	v. b.	„ :	coninek;	„ :	coninck.
„	690	„	16	v. o.	„ :	Spainsche;	„ :	Spaensche.
„	700	(opschrift)			„ :	1621;	„ :	1622.
„	702	regel	6	v. b.	„ :	pretederen;	„ :	pretenderen.
„	704	„	6	v. b.	„ :	Manihas;	„ :	Manilhas.
„	745	„	19	v. o.	„ :	waet;	„ :	wat.
„	745	„	17	v. o.	„ :	vereeningen;	„ :	vereenigen.
„	745	„	11	v. o.	*vervang de komma achter* gedoocht *door een punt.*			

Bl. 752	regel	19	v. o.	*staat*: speeck;	*lees*: speck.
„ 755	„	12	v. o.	„ : geschut;	„ : geschut.
„ 757	„	1	v. o.	„ : overmogen;	„ : onvermogen.
„ 762	„	5	v. b.	„ : leven;	„ : leveren.
„ 762	„	6	v. b.	„ : afgedwongen;	„ : afgedwongen.
„ 764	„	16	v. o.	„ : souder;	„ : sonder.
„ 767	„	15	v. b.	„ : omttent;	„ : omtrent.
„ 768	„	2	v. b.	„ : eenich;	„ : eenich.
„ 768	„	12	v. o.	*plaats achter Groningen een komma.*	
„ 768	„	9	v. o.	*staat*: *Enǵkhuysen*;	*lees*: *Enckhuysen.*
„ 779	„	10	v. o.	„ : viet;	„ : niet.
„ 782	„	17	v. o.	„ : Nederlandeas;	„ : Nederlanders.
„ 784	„	11	v. b.	„ : syge sonden;	„ : sy gesonden.
„ 787	„	8	v. b.	„ : rester ende;	„ : resterende.
„ 787 (marge)				„ : uitvoerreehten;	„ : uitvoerrechten.
„ 792 (marge)				„ : mogelijk;	„ : mogelijke.
„ 793	regel	21	v. o.	*schrap achter* possessie *het woordje* is.	
„ 799	„	15	v. b.	*vervang de komma achter* ingestelt *door een punt.*	
„ 799 (marge)				*staat*: gehouden;	*lees*: gehouden gedrag.

